
3 1761 08116790 0

KVĚTY
KNIHA XXVII

ČERNOHORKA

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy,
zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů
krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XIII.

KNIHA XXVII.

DRUHÉ POLOLETÍ.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1891.

Dr. Alfred M. Mayer

OBSAH.

Jasmínové hvězdy.

Rispetti od Jarosl. Vrchlického.

Úvodní.

Jasmínu květy drobné, zářně bílé . . .
viz, co jich bouře do rána jen svála!
ty květné hvězdky vlastní na mohyle
jsou stálý jas a třpyt a vůně stálá.

Jak přes noc kolem napršely zticha
a každý kvítek silnou vůní dýchá;

Jdeš po nich měkce jako ve pohádce,
mrou pod tvým dechem a přec voní sladce.

Rispetti.

Je pohled sladký první na květy
po dlouhé zimě na zelené nivě.
Zní ptáků hlasy jako rispetti
tak švítořivě a tak dovádivě.

Po dlouhé zimě jak to slunce blaží,
brouk, ještěrka, vše vyhřáti se snaží.

Ó rispetti ve vzduchu, vodě, trávě,
po dlouhé zimě zvoníte v mé hlavě!

Dary jara.

Co dává jaro? — Hrsť měkkého peří,
by mohli ptáci vystlat hnízdo svoje,
a lístky s květy hlohovému keři
a vlnám jisker tancujících roje.

A srdcím, v kterých děs a nuda leží,
dech lásky boží hřející a svěží.

A srdcím, v stínu pro krásu jež pláčí,
když hymnu ne, tož aspoň trylek ptačí.

Věčné žití.

Když v dlouhé pouti žitím aspoň jedna
se duše zahřála na tvojí duši,
pak žil jsi dost — byť stále v mrazu ledna,
pak žil jsi dost — byť v zapomnění hluši.

Tu, kterou potěšil's, byť jedna pouze,
tu políbil jsi v srdce, vřele, dlouze,

Že ještě v hrobě polibek ten cítí
a myslí, její sen že stálé žití.

Hvězdám.

Ó hvězdy, bílé hvězdy v dráze mléčné,
vy kapky mléka z prsů noci matky,
kterými v naše muky nekonečné
nám v duši úkoj rozlívá se sladký;

Ó medná vláho, proměněná v světy,
ó světy v stříbrné zas jaté květy,

Ó květy rajské, kosmu na mohyle
zářící žitím, plaňte, hvězdy bílé!

Co zbylo.

Já vyšel v svět a vše mi bylo bájí,
já poznal všecko, teď se domů vracím,
dum pavouci v mém mozku sítě tkají
a illusi svou za illusí ztrácím.

Jen trojí vzruchem přece hruď mi zvedne:
tvůj příští lós, ó plémě moje bědné!

Pak dívčí tvář, v níž mladost usmívá se,
po dlouhé zimě jaro v svěží kráse.

Jen krátko!

Když kvete hloh, tu ostrý vítr fičí,
snad vzpomínka to na zimu, jež byla,
stráň přeletí a třese petrklíči,
než v slunci by se celá roztavila.

Zní první hrom, fialka tratí vůni,
snad příští zima to již stojí u ní.

Jak, bože, Vesny doba krátká jesti,
jak vzpomínka, jak polibek, jak štěstí!

A povídali . . .

A povídali, že se od hor mračí
a byly to jen tvoje vlasy černé,
jež v tmách škrtily perutí svou dračí,
v tmách škrtily to moje srdce věrné.

A povídali, že se od hor blýská,
tvých očí žeh to v srdce mé se vtiská.

Nech povídat je, nám by lépe bylo,
by do srdcí to jednou uhodilo!

V jarnim dešti.

Jak splývá s nebe prška monotonní
a přec v ní cítím tajný záchvěv něhy,
ba zdá se mi, fialka kdesi voní
a hromem ledných trosek chví se břehy.

A v celém kraji nálada je snivá,
přes celý kraj déšť jako závoj splývá.

Jak závoj, za kterým se rodí Vesna,
již v dešti vítá ptačí píseň plesná.

Pak vzpomínej!

Až bude kvésti střemcha u jezu
jak před lety, jak loni, jako vždycky,
až v olšině a černém na bezu
se vrátí špačci v útulné své klícky;

Až plný zlata západ hořet bude
v cest hlubých strži, v okně chaty chudé

Jak před lety, jak loni a jak vždycky,
pak vzpomínej, jak vratký život lidský!

Úsměv.

Byl úsměv král a podmanil si svět
a šťastní byli všickni lidé všady,
pták měl jej v písni, v kalíšku svém květ
a dívka v čtveračivém důlku brady.

Ba tenkrát žebrák spokojil se s málem,
s ním na dně v duši byl on také králem.

On přelít stráň a utkvěl v květu hlohu,
s ním v srdci básník mnohem blíž měl k bohu.

Ručky mé dcery.

Až ručky tvoje, dnes tak měkké, bílé,
zlé budou muset uvykati práci;
věř, svatvečer ti bude vzácná chvíle,
tvou duší potáhnou pak snové sladcí.

Ty ručky děcka budou ruce ženy,
a tuhou prací budou posvěceny.

Však něha mojich polibků v nich zbude
a budou měkké zas ty ruce chudé.

Květ v duši.

Ó nechtěj více od života čekat,
než sám co můžeš v duši vlastní změřit,
a nemusíš pak po přeludech těkat
a nevěřící můžeš přece věřit.

Svět blíž si stáhneš s plodem Tantalovým
a klidnější vždy budeš s jarem novým.

Bez nároků ty půjdeš květů smětí,
květ, jejž máš v duši, nikdo nevezme ti.

Viď?!

Ó my se měli dávno rádi, viď?!
a ještě déle se mít rádi budem;
lít motýl, štěstí, kol, já řek: Jej chyť!
a Ty jsi řekla: Oba za ním půjdem!

A jdeme za ním, nechť nás škádlí stále,
jdem k řece, polem, strží, k strmé skále.

On stále před námi a volá: Přijď! —
Ó my se měli dávno rádi, viď?!

Moje hoře.

Po břehu šel jsem bouřlivého moře,
byl vítr s mlhou v pozdním listopadu.
Chtěl svoje tam jsem pochovati hoře
do větru, mlhy, ve vln bouřnou vádu.

Já do mlhy je hodil — neroztálo
a do větrů — a z nich mi nazpět válo.

A do moře — to vyvrhlo je zpátky,
jak pěnu na břeh až sem v tyto řádky.

Zavírám knihu . . .

Zavírám knihu vzpomínek a dum,
ve hlavě ptačí zpěv a ševel stromů,
a zatím z ulice sem ruch a šum,
to poslední již tramway jede domů.

A slyším nad knihu svou hlavu kloně,
jak zmdlený vozka je, jak zmdlení koně —

Ó myšlénky mé, kdy půjdeme domů?
Zas ptačí slyším zpěv a ševel stromů!

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Cervinková-Riegrova.

(Pokračování.)

Soucit, věčně soucit! Celý můj život, mé povolání — co jest jiného než skutky soucitu? Vždy a věčně jen léčit choré, hojit rány, vždy vidět jen ty nalomené existence bez svěžesti, ovanuté palčivým dechem bolesti, ovadlé utrpením — vždy a věčně samé pacienty! Jsem snad odsouzen, abych vždy jen hojil rány, které zasazuje život a napravoval nespravedlnosti osudu?

Olga i Ella — co poznaly v životě jiného než trpkosť, bol, lítosť, samotu, a opuštěnosť? Obě vadly v plném mládí úbytěmi srdce.

Také patienti — patienti života . . .

A je to snad můj osud, abych tyto patienty života léčil láskou? —

Ale kdybych měl ženu, kterou nikdy neovál dech žalu — mladou, bujnou, svěží jako jarní jitro?! Ženu, která se smála celý svůj život, která by se smála na mne, když bych se vrátil od svých patientů, při níž bych okřál svěžestí a veselím. Ne ženu, která by viděla ve mně dobrodince, kterému by byla vděčnou, ale ženu, která by ve mně viděla muže, jehož lásky by si chtěla dobýt a ji zachovat. Veselou, s malou kapkou nevinné koketerie, plnou půvabu a živosti — . . . jako je slečna Liduška.

Ano, takovou, jako je slečna Liduška. Jaké je v ní kouzlo mladosti — jen kypí a plane životem. Ta štíhlá postava, ty stepilé kontury — ale bude z ní jednou žena! Krásná, statná, zdravá, plná života — a jaký oheň! Mladé, ještě nevykvašené víno, ale opojné a silné. Kdo by uměl vyčkat a zacházet s ním, dočkal by se nejlepšího.

Ne — můj synovec by nebyl ten pravý muž pro ni. Je to bujný oř a potřebuje silné ruky, ona musí dostat rozumného, rozvážného muže, který by ji vedl.

Ta mladá bytosť je jako nerozřezaná, nepopsaná kniha. Přijde na to, kdo ji dostane do rukou — co napíše na ty listy. Šťastný člověk! A jaká rozkoš, první rozevříti tu knihu mladistvé dívčí duše, vepsati sebe na ty bílé listy a z toho dítěte vychovat si ženu! Ženu, kterou bych já učil dívati se na svět, před níž bych já rozevíral knihu života, ženu, kterou bych z toho jemného vosku dívčí bytosti stvořil sobě sám — sám! . . .

Je trochu rozmarná, ale to je jen dětská svévole, jen nadbytek životní síly. Jak roztomilá je ve svém polodětském vzdoru, ve své naivní koketerii, ve svém rozhorlení, když zasvítí její třpytivé oči, když vzdorovitě se pohnou ty rozkošné, růžové rtíky . . .

Ne, nemohu zapomenout na její pohledy tehdy v taneční síni, a na

ten dnešní pohled, který na mne upřela, na její rozčilení, hněv a vzdor, jenž jí zářil z oka.

Ona sama neví, co se s ní děje — poslouchá neuvědomělého instinktu.

A jestli to, co přivodí tyto rozmarné projevy — tu rozkošnou koketerii, to co v ní bouří a kypí, je láska — vznikající láska ke mně?

Doktor cítil, že srdce jeho zrychlilo svůj tlukot, že po žilách probíhá mu horko, jakoby místo krve tekla v nich horká láva.

Ta rozkošná dívčí bytosť — mou!

Ochočit to svéhlavé, plaché ptáče, zlíbat tu svévolnou malou hlavičku, ty vzdorovité rtíky . . .

A v tom vynořil se před ním obraz Lidušky v červeném šátečku, stojící na kopce sena. Ona chce skočit dolů, ale on zachytí ji do svého náručí a líbá tak vroucně její malá, rozkošná ústa . . .

Pohnul sebou prudce, přejel rukou čelo, zahodil nedokouřený doutník. Jaký je to nesmysl! Ještě se zamiluji. Janovi jsem kázal — a sám . . . Ne, ne! je pro mne příliš mladá . . . A což by z toho mohlo být? Dal by pan rada svou dceru takovému, jak on se domnívá, buřiči a novotáři?

S jakou nedůvěrou na mne pohlíží, v jakém světle vidí moji minulosť. — Ne, ne, nic by z toho nemohlo být. A snad by ve mně viděl jen špekulanta, kterýž myslí na jeho statek. Velký, krásný statek, jediná dcera . . . no to je pravda: i v tom ohledu bylo by to štěstí. Ale pokořit se a utržit výsměch a potupu? My se ve svých názorech s panem radou nikdy neshodneme. — Ale přes to všecko musím dosvědčiti, že má roztomilou dceru a že si ji dobře vychoval.

Ne, ne — je třeba především řiditi se rozumem a hasit, když začíná chytat. Nepojedu teď tak brzy do Doubkova. Škoda — byl bych rád promluvil se slečnou Olgou; zdá se mi, jako bych cítil potřebu s ní mluvit.

Byl bych tak rád ji ještě slyšel zpívat.

Doktor zapálil si nový doutník a cítě, že zavál noční chladný vítr, zahalil se do svého pláště. Přijížděli již do Spálova.

* * *

Uplynuly tři neděle. Život v Doubkově plynul stejným proudem; na povrchu vše zdálo se takovým, jako bylo dříve, ale pod tím klidným povrchem všichni zakrývali vnitřní rozladění a neklid. I paní teta často stávala se dráždivou; jen pan rada podržel vždy a ve všem svou jasnou mysl a svůj živý humor.

Liduška sedávala někdy zamyšlena se zrakem do prázdna upřeným, ale nebyl to stesk, ani žalosť a resignace, co míhalo se v jejím zářivém zraku. — Kdo by se byl pozorně na ni zahleděl, byl by v určitém výrazu té tvářinky četl energické napjetí vůle k jedinému cíli — a v jejím pevně upřeném pohledu jako by se kmitaly stíny zámyslů, v mysli její se rodících.

Olga v prvních dnech po onom večeru, který se zapsal tak nesmazatelným písmem v její paměti, byla jako v opojení bezpříčinné veselosti. Pan Ondřej, jehož oči tak pozorně sledovaly každé její hnutí,

pomyslel si často, že tvář její nabývá nového, živějšího výrazu, oči její jiného ohně, celý zjev její zvláštního půvabu a nové krásy, jakoby se v ní budila k životu nová bytosť, jakoby byla omládla tím vnitřním žárem, který prosvítal v celé její bytosti.

Avšak po krátké době počal mizeti výraz té tiché blaženosti v její tváři a místo něho jevilo se v ní jakési úzkostlivé, nedočkavé napjetí.

Často zmocňoval se jí veliký neklid a nervosní dráždivosť, dostavovaly se náhlé, nevysvětlitelné přechody od nepřirozené nucené veselosti k tupé lhostejnosti a tesklivému smutku.

Zvláště v těch hodinách, kdy bylo možno očekávati návštěvu, byla jako napjatá struna, chvějící se při každém dechnutí. Ty časté pohledy na hodiny, ta úzkosť v očích, to zachvění při každém šumotu, při každém skřípnutí dveří, byly pro paní tetu tak jasným znamením, že často Olgin neklid zmocňoval se i jí, že také ona počala vyhlížeti z okna a naslouchati, neuslyší-li hrčení kočáru, až pak někdy rozmrzena uvolila své nevoli pološeptem: „Inu, už je to tak. Nejdříve holku poblázní — a pak si jde svou cestou. Že ho k nám také čerti nosili!“ —

Olga nyní častěji sedávala u piana, probírajíc se ve svých písních, a ráda se obracela k panu Ondřeji s otázkou, nechce-li jí doprovázet. A pak se hrabala netrpělivě ve svých notách, zkoušela jednu píseň po druhé a tázala se vždy: „Kterou myslíte, že zpívám lépe?“ A on četl v jejím tázavém pohledu ještě jednu nevyslovenou otázku: „Která píseň se jemu bude líbit?“

Ale mlčky vyhověl každému jejímu přání a díval se na ni svým dobrým, přátelským, soucitným zrakem. Pozoroval každé hnutí v její tváři a často bylo mu tak úzko u srdce, jakoby byl lékařem, který vidí vzrůst a postup nemoci u druhé osoby a neví rady ani pomoci — neví o léku, který by chorému podati mohl. A dívaje se na ni někdy mezi zpěvem, řekl sám sobě: „Myslí na něho . . . myslí na něho při té písni.“

A ona vskutku myslela na něho při každé písni. Byla již dospěla k tomu stupni vnitřního rozechvění, ve kterém jediná myšlénka, jediné přání, s urputností a výlučností chorobné fixní idey ovládá celou bytosť člověka.

„Přijede dnes?“ — Byla to první myšlénka, se kterou ráno otvírala oči — a večer zavírala je mořic se rozluštěním toho záhadného, bolestného — proč? proč? které vracelo se jí na mysl neustále. „Vždyť mi pravil, abych mu zpívala, až přijede podruhé. Proč to řekl a proč nyní nejde? Co se stalo? Dotklo se ho snad něco?“

Tisíce možných i nemožných příčin a důvodů, nejdivnějších kombinací míhalo se jí hlavou. Pak myslela opět na to, co mu řekne, až jednou přece přijde — a on musí přijít! Vymýšlela výčitky a slova, o kterých věděla, že jich nikdy nevysloví a kterým se za chvíli sama usmála. Někdy vzala knihu do ruky a sotva přečetla několik řádek, sotva přišla na nějakou novou, ji zaujavší myšlénku, přemýšlela o tom, co by jemu o té myšlénce řekla, hádala, co by on jí odpověděl, — vymyslela celý dlouhý hovor a konečně náhle viděla, že zůstala při první stránce a pomyslela si: Můj Bože — vždyť s ním o té knize snad

nikdy mluvit nebudu. Nikdy . . . K čemu tu knihu vlastně čtu? A opět ji zavřela.

Jednoho rána, vzbudivši se, řekla sama sobě s určitostí a radostí: „Dnes přijede. Ne snad k vůli tomu, že jsem měla ten sen, ale tak něco mi šeptá, že přijede.“ Byla tak veselá a klidná, a teprve odpoledne, když všichni seděli v zahradě a pan Ondřej předčítal, její roztržitý zrak stále obracel se k silnici. Zahrčel kočár. Ano, byl to doktorův kočár, ale seděla v něm jen jediná osoba — pan Veselý. Olga hluboko sklopila hlavu. Chvějící se rukou složila práci a odešla.

Pan Ondřej pohlédl významně na paní tetu. Tato se zamyslela, sundala brejle, které mívala při práci a šla za Olgou, zatím co ostatní ubírali se panu Veselému vstříc.

Olga rychle obrátila hlavu k oknu, když teta vstoupila do jejího pokoje. Teta mlčky přistoupila k ní, vzala její hlavu do svých rukou, obrátila ji k sobě, políbila ji na čelo a přejevši rukou něžně po jejích vlasech, zašeptala tiše, měkkým hlasem, který tak nápadně se lišil od obyčejného, rozhodného tonu její řeči:

„Dítě, dítě!“

„Tetičko?“

„Děláš mi starosť, dítě!“

„A proč, tetičko?“

„Nu, nedělej, jakobys nevěděla. Jak ty víš!“

Olga místo odpovědi dala se do pláče a zakryla svou hlavu na jejích prsou.

„Neplač, dítě. Což pak je už tak zle s tebou?“

„O tetičko, je zle . . .“

„Nu je-li zle, však bude zase dobře,“ řekla teta konejšivě — pak nechala Olgu plakat, neříkajíc ničeho, až tato sama pozvedla hlavu a setřela slzy.

„Ach, Bože, je to s těmi děvčaty kříž na světě!“ zašeptala teta polo pro sebe. „A ty neplač!“ obrátila se k Olze. „Vezmi rozum do hrsti! Především si pomysli: Stojí-li ten člověk za to, abys pro něho plakala?“

Olga upřela na tetu udivený pohled.

„Nic se nediv. Jestli o tebe nedbá, nestojí za to. Ostatně může být, že se lekáš a trápíš bez příčiny, že je to všecko jen náhoda . . .“

„Myslíš, tetičko?“ zvolala Olga radostně a obličej se jí ozářil.

Teta se zamyslela a řekla: „To je to zlé, že neznáš mužů. Nerozumíš, jak měřit a poznat jejich přízeň. Nevíš, co je berná mince a co není. Olgo, dítě, ty už nemáš matku — buď upřímná ke své staré tetě: řekni mi — myslíš a proč myslíš, že tě má aneb že by tě mohl míti rád?“

„Nevím, tetičko.“

„Ale myslela jsi si to jednu chvíli?“

„Ano, tehdy, když jsem zpívala —“

„Podle očí, není-li pravda? A když jste tehdy šli z těch luk — já viděla, jak jsi zářila radostí — pověz mi, řekl ti něco?“

Olga chvíli mlčela, pak náhle ve chvatném, horečném spěchu šeptem pronesla: „Ano — říkal mi tehdy, jak by mi rád vyprávěl celý svůj život a pravil, že — jsem ta jediná, ve kterou zde věří a jíž důvěřuje. A pak . . . děkoval mi za mou upřímnosť k němu a ptal se, smí-li také říci — za mé přátelství . . .“

„Přátelství?“ řekla teta zvolna táhlým hlasem. Zakroutila hlavou a dodala: „K čemu ti plete hlavu takovými řečmi! Přátelství! Ku podivu nerozumná řeč na tak moudrého a starého člověka.“

„Teto, teto!“ zvolala Olga hluboce dotčena a rozhněvána. „Proč by nemohl mluvit se mnou o svém přátelství? Kdo má právo vyčýkat mu to? Ne, ne, nikdo nemá práva!“

„Ani kdyby to, co mluví, nebylo pravda?“

„Co on řekne, je jistě pravda, každé slovo pravda!“

„Milé dítě — my ženy věříme ve přátelství mužů — ale mluví-li mladý muž o svém přátelství k mladému děvčeti, je v tom vždycky kus lži, aneb kus sebeklamu. Buď to slovo znamená více, mnohem více nežli praví, anebo je to fráze, která znamená málo, skorem nic.“

„O ne, teto, o ne! Jak mu můžeš tak křivdit! Ale abys věděla, já jsem hrda na to, že to řekl . . .“

„Milé dítě, uvaž jednu věc: Dejme tomu, že je to pravda, a že cítí k tobě přátelství — k čemu to má být?“

„Ale, teto! Ty to všecko béřeš tak — tak prakticky. K čemu! Jak můžeš klásti takovou otázku? Křivdíš také mně, teto. Domníváš se, že hned myslím jen na sebe, na zaopatření — na to, abych se vdala. Ale já ho mám ráda a nic při tom nemyslím.“

„To je právě chyba, milé děvče, že nic nemyslíš. Kdybys byla osmnáct let, nedivila bych se. Ale to je to. Přišlo to pozdě a je ti teprve teď osmnáct let . . .“

„A jestli mne nemá tak rád — tak rád jako já jeho — jsem přece šťastna tím, co mi řekl a věřím v jeho přátelství a nedám si je vzíti, teto, nedám!“

„Nu dobře, dobře,“ řekla teta konejšivým hlasem. „Myslím, že doktor tyhle dny přijde — a ty se upokoj a neplač!“

„Opravdu, tetičko? Proč to myslíš?“

„Nu, myslím, uvidíš to! A teď si osuš oči a přijď za mnou, ať se ostatní po tobě neptají.“

Řkouc to, spěšným krokem vyšla z pokoje.

„Musím s ním sama mluvit — ale jak? Jak se dovědět, uhodnout . . .“ uvažovala pro sebe paní Machová, vcházejíc do zahrady.

Pan rada s Liduškou a panem Veselým procházeli se po zahradě, kdežto pan Ondřej sám, se skloněnou hlavou přecházel po pěšince před zámkem a zdálo se, že čeká na paní tetu. Když ji potkal, upřel na ni tázavý pohled — tak výmluvný a úzkostlivý, že paní teta se trochu zarazila. „Snad ví, co se v ní děje a snad jej to bolí?“ připadalo jí na mysl. Řekla zcela klidně: „Olga přijde hned, něco si spravuje.“

Pan Ondřej se zvláštně usmál — bylo znáti v jeho tváři lehké škubnutí, jakoby bolestné sevření svalů. Není třeba přede mnou lhát, pravil tento úsměv.

Mám s ním o Olze mluvit? myslela si paní teta, dívajíc se do jeho tváře. Ne, nemohu. —

Šli vedle sebe cestičkou; v tom se pan Ondřej zastavil a řekl: „Paní teto — mám zítra nějaké řízení v Karlovicích. Mám — mám se zastavit u doktora? Mám jej pozvat, aby se k nám podíval?"

„Vy!? Vy, pane Ondřeji?" otázala se paní teta překvapena. Viděla, jak v jeho tváři bojuje pohnutí, jak odvrací ji stranou a se přemáhá, aby zdál se býti klidným.

„Snad bych se mohl zeptat, proč k nám tak dlouho nepřišel . . ." pokračoval pan Ondřej stísněným hlasem. „Pan Veselý prohodil, že již dávno, ale vždy marně jej žádal, aby k nám jeli společně. Že prý je velice zaměstnán. Co myslíte vy, paní teto, mám se ho ptáti a mám jej pozvat?"

„Vy jste dobrý — tuze dobrý člověk," pravila paní teta měkce a pohnutě. „Ano, učiňte to, co sám za dobré uznáte — zeptejte se a pozvete jej."

Pohlédli na sebe a rozuměli si. Nebylo třeba dalších slov.

Olga po chvíli sešla do zahrady, kdež se svačilo. Liduška byla celé odpoledne velmi veselá a živá. Olze se zdálo, že zahlédla, jak pan Veselý před odchodem podal jí něco do ruky. Když později náhle vešla do Liduščina pokoje, viděla, že tato ve spěchu ukryla před ní nějaký papír, ve kterém byla četla. Tvář Liduščina byla zamračena a ona nemluvila již skoro ničeho po celý večer. —

Druhého dne byl pan Ondřej u oběda nápadně roztržit, tak že kolikrát zavdal podnět k žertovným poznámkám. Hned po obědě vydal se na cestu ke Karlovicům. Paní teta toho odpoledne byla jaksi netrpělivá, často ohlížela se na hodiny a konečně vyšla panu Ondřeji vstříc.

Tento vracel se z Karlovic zamyšlen, hlavu měl skloněnu a hůlkou neuvědomělými, netrpělivými pohyby stínal hlavy kvítků a travin, které rostly na cestě.

Probíral znovu ve své mysli slovo za slovem rozmluvu svou s doktorem, jež počala všedním hovorem o honě a v jejímž proudu dále připomenuti všichni obyvatelé Doubkovští a tak často proneseno bylo jméno slečny Olgy.

„Ne, ne, nevím — ale myslím, ano, myslím, že ji přece nemá rád," uvažoval pro sebe pan Ondřej. „Mluví o ní tak klidným tonem. A pak — zdálo se mi, že ani netuší, co se děje v ní, jak ona jej má ráda. Kdyby ji miloval, věděl by to jistě, uhádl, vycítil by to z jediného pohledu, jako jsem to uhodl a vycítil já.

Což my muži nemáme zrak a oči především pro ty ženy, které milujeme? U milované ženy neujde nám ani stín, jenž přeletí po její tváři. — Je to možné, aby ji miloval — a nevěděl jasně a určitě, že to, co ona pro něho cítí, není jen pouhý rozmar, ale hluboký cit? O ne — ne, nevěřím tomu, že ji miluje!

Ano, snad mu lichotí její něžná pozornosť, snad mu je i příjemno dívat se do jejích zářících očí. Setře chladnou rukou pel jejích nejvroucnějších citů. Ubohé děvče! Jak mi řekla nedávno: ‚Což není možné štěstí ve světě?' Kde je tu štěstí? Kdo může v ně věřit? A jak by

bylo snadné. Ano, jak by bylo snadné — kdyby poznala, jak já ji mám rád, kdyby jednou . . .“

V tom se tvář pana Ondřeje ozářila radostí a počal si hvízdati veselou písničku. Náhle se zarazil. Před ním stála na pěšině paní teta a pohlížela naň tázavým zrakem. Proč je tak vesel — nese snad příznivou zvěst? pravila si v duchu.

„Byl jste u něho?“ otázala se, když ji pozdravil: „Mluvili jste snad také . . .“

„Ano — mluvili jsme. Doktor“ — a zamlčel se v rozpacích. Tvář jeho náhle zvážněla.

Teta bystře naň pohlédla a stín přelétl jí přes tvář.

„Tedy nemyslíte, že by bylo dobře zváti jej sem?“

„Nevím — opravdu nevím, ale . . . ale nemyslím.“

„Já to tušila,“ povzdechla teta. „Děkuji vám, pane Ondřeji!“

Stiskla mu ruku. Žádný z nich již ničeho neřekl.

* * *

Minul týden. Bylo parné letní odpoledne v posledních dnech července. Venku sálalo z rozehřáté země nesnesitelné vedro, všichni utekli se do chladnějšího ovzduší pokojů; rolety v oknech byly spuštěny.

Olga seděla ve svém pokoji a probírala se v knize před ní ležící. Byla to kniha o nesmrtelnosti duše, kterou kdysi četla paní Žďárská. V tom vyrušily ji rychlé kroky za dveřmi. Olga rychle vstala a obrátila tázavý pohled ke vstupující Lidušce. Neklid zračil se ve výrazu Olginy tváře.

„Přišel . . . přišel snad někdo?“ — tázala se spěšně.

„Ach ne.“

Olga sklopila hlavu a usedla.

Liduška přišoupla si nízkou stoličku, usedla u Olginých nohou, pak ovinula jí ruce kolem pasu a zadívala se zpytavě a vážně do její tváře.

„Olgo . . . máš mne ráda?“

Olgu zamrazilo při té otázce. Co mi chce, proč se táže? pomyslela si.

„Jaká je to otázka, Liduško!“

„Ne, ne — pověz, máš mne ráda?“

„To se přece rozumí samo sebou.“

„Ó, jak to chladně povídáš! Ach, Olgo, buď hodná ke mně! Ty mi musíš poradit, ty mi musíš pomoci, Olgo! Nepomůžeš-li mi ty, nevím, co si počnu.“ A počala vzlykati.

„Tak mi jen pověz, v čem ti mohu pomoci,“ řekla Olga vlídněji.

„Nejdřív si přečti tohleto.“ A vyndala z kapsy pomačkaný list růžového papíru.

Byla to báseň bez podpisu v dosti zkomolených rýmech, plná horoucích výlevů lásky a obdivu ku zbožňované Lidušce.

„To je od pana Veselého?“

„Nu ovšem. Co tomu říkáš? Je to hloupé — ne?“ A dala se do smíchu.

„Já v té celé věci nevidím nic směšného,“ řekla Olga vážně.

„Ach, Olgo, to neumíš číst. Podívej se jen, tady stojí: ‚a řada perel, zbožňovaná, ve tvých ústech —‘ Já mám zbožňované zuby! Je to hloupé, ach je to hloupé!“

A smála se veselým, rozpustilým smíchem.

„Nu, ale mluv přece, co tomu říkáš?“

„Neměl jsi tu báseň přijímat.“

„Což pak jsem věděla, co v ní stojí, když mi ji dával? A to jsem přece chtěla vědět. Jak pak bych se to byla dověděla, kdybych nebyla báseň přijala? On mi tu báseň přinesl za kytičku růží, kterou jsem mu dala.“ A počala opět vesele deklamovat:

„Tvých zraků šípy v choré moje srdce —“

Olga ji netrpělivě přerušila: „Pověz mi, co vlastně ode mne chceš.“

Liduška přestala se smáti, pomlčela a pak řekla tichým, trochu nesmělým hlasem: „Olgo, pomysli si, že by někdo jiný tu báseň četl a věděl, že mi ji pan Veselý dal. Co si bude myslet?“

„Že je to vyznání lásky.“

„Ale co si bude myslet o mně, rozumíš — o mně . . .“

„Bude si myslit, že si pan Veselý již dosti mnoho troufá — a že jsi mu svým chováním k tomu zavdala nějaký podnět — buď že ho máš ráda — anebo že s ním koketuješ.“

„Ó, to si tedy opravdu může myslet?!“ vzkřikla Liduška úzkostlivě.

„Liduško, pověz mi — ty přece nejsi do pana Veselého zamilována?“

Liduška se dala do smíchu. „Ale co ti to jen napadá, Olgo?!“

„Ale vyprávěla jsi mi, že se ti již v Praze kořil, a že jsi mu řekla, jak bys si přála, aby dostal místo u soudu v Karlovicích.“

„Nu bavila jsem se s ním. A tehdáž se mi také dost líbil. Ale to bylo jen tak — a potom když jsme sem přišli, přešlo to docela.“

„Ale proč tedy přijímáš jeho pozornosti, jeho báseň, proč mu dáváš kytici růží?“

„Ach, Olgo, já ani nevím, proč. Jen tak jsem to dělala všecko, schválně. A on zatím, on . . .“ A opět počala vzlykati. „Ach, Olgo, co on řekne! Co on si o mně pomyslí!“

„Pan Veselý si patrně myslí —“

„Ale pořád pan Veselý! Co je mi po něm, ať si myslí co chce. Toho zkrátka odpravím, až k nám přijde.“

„Nu, tedy?“ . . .

„Ale, Olgo, on co si o mně myslí — on.“ Při tom přivinula se úže k Olze, přitiskla svou tvář k její tváři a zašeptala: „On — doktor.“

Olga se zachvěla, mráz projel jí všechny údy. Pojal ji nesmírný odpor k těm rukám, které se jí kol těla ovíjely, k té tváři, která se k ní tiskla, takový odpor, jakoby měla kol těla otočeno kluzké tělo hada — zmije, která ji uštkla do srdce. Odtrhla její ruce se svého krku, nazvedla její schýlenou hlavu a upřeně hledíc jí do očí, ptala se suše a drsně: „Ty ho máš ráda?“

Liduška ucítila jakési bodnutí při Olgině pohledu a vyskočila „Ó, neptej se mne, neptej se mne na to! Ne, takhle se mne neptej!“ opakovala, vrhajíc se na blízkou pohovku a zakrývajíc si rukama tvář.

Bylo chvíli ticho, bylo jen slyšeti krátké, urychlené oddechování a bzukot mouchy, která tvrdošijně třepala křídloma na sklo okna, chtějíc proraziti průsvitnou jeho stěnu.

„Bože, jak je to hrozné na tom světě . . .“ myslela Olga. —

„Olgo,“ ozval se z pohovky hlas Liduščin. „Nesnesu toho, aby měl o mně špatné mínění. Musím s ním mluvit — musím mu to všecko vysvětlit, že pan Veselý — víš . . ., že já . . . že za to nemohu, že mi dal tu báseň — “

„Ale, pro Boha, co mu chceš vysvětlit?! Co s ním chceš mluvit! Vždyť snad ani o té básni neví.“

„O ví — jistě ví. Já to hned poznala, když se na mne podíval. A proto k nám už nejezdí, že se na mne hněvá. — Ne, ne, — nesnesu té myšlénky, že on mne odsuzuje, že mnou opovrhuje. Proč by se byl na mne dnes tak podivně podíval, ach, tak podivně.“

„Dnes! Tys ho viděla?“ zvolala Olga. Liduška se zarděla. „Viděla.“

„Jak — kde jsi ho viděla?“

„Bylo to . . .“ v tom se zarazila vzdorovitě, pohodila hlavou a řekla: „A co bych lhala — nebylo to náhodou. Šla jsem schválně do lesíčka blíž Karlovic, kde často chodívá, abych ho potkala.“

„Liduško! Jaká jsi! — A co ti řekl, když tě potkal?“

„Pozdravil a zastavil se. — Já také pozdravila a pak jsem řekla: Vy jste už u nás dlouho nebyl, pane doktore.“

„To jsi řekla, Liduško?! A on?“

„O, stydím se, když si na to vzpomenu — on . . . Podíval se na mne tak podivně, jako by mne chtěl tím pohledem celou prohlédnout a řekl: ‚Vždyť tam byl pan Veselý‘. A tu jsem poznala, že ví o té básni a celá jsem se spletla. Chtěla jsem mu říci: Co je mně do pana Veselého? Já o něho nedbám. Ale nemohla jsem to vypravit z úst. — A zlobila jsem se proto sama na sebe.“

„A on? On? — —“

„On se na mne díval a pak řekl: ‚Vy jste dnes sama na procházce?‘ — ‚Hledám tu houby‘, řekla jsem rychle, ale sotva jsem to řekla, zdálo se mi to tak hloupé, že jsem se zapálila.“

„A on — on? — —“ šeptala Olga.

„On se usmál a řekl: ‚Našla jste již nějaké? Nevzala jste si na ně ani kabelku‘. — ‚Dám je do šátku‘, povídám na to. A tu jsem se na něho podívala a viděla jsem, jak se usmívá — a tu mi napadlo, že uhodl, že jsem nešla k vůli houbám. Ach, Olgo, nemůžeš si pomyslet, jak mi bylo! Myslela jsem, že shořím na tom místě. Ach, Olgo, řekni mi, pro Boha tě prosím, co si asi myslel?“ (Pokračování.)

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Seč byla neslýchaně krvavá,
na obou stranách vražda zuřila
a dlažba byla krví nachová
a k nebi velké plamy šlehaly
a kouř se valil jako oblaka,
a v hrozné záři, v dýmu požárů
zjev jako obrovský se Bajár zdál
a Renald na něm jako olbřím byl,
meč jeho metal tisíc blesků zmar
a tisíc blesků Bajár krokem svým
ze dlažby křesal, oči svítily
mu jako šlehy rudých vlasatic
a bylo těžko říci, z koho víc
šla hrůza, z koně-li či z člověka,
a s obdivem volali Monfórtští:
„Hle, kůň a rek, jak viděl na Patmu
je svatý Jan v své velké vidině!
Bůh poslal je, toť zhynout nemůžem!“

A nepřátelé v strachu volali:
„Běs je v tom koni! Ďábel jest to sám!
Smrt vede jej! Šustění perutí
je slyšet jejích, vidět kosy blesk!“

Tak voláno jest v ryku, v lomozu,
jenž temnou nocí letěl ku hvězdám.

Však blízko brány města východní,
na baště pusté, Hervé zrádný stál
a kýval v noc a v roh svůj hromem dul,
vždy nové davy v pomoc volaje.
Jej zahlíd Alár, hněv jej zachvátil,
bod svého koně, jako bouře spěl,
jak vichr, na baštu a letěli
tam přátelé a Renald v čele jim.
Je shlédnuv, Hervé dal se na útěk,
strach pojal jej a snésti nemohl
těch jejich zraků těžkou výčitku.
Však nemožno se spasit útěkem,

neb byl se zmýlil, v slepou ulici
jej zaved zrádně plachý jeho krok
a bez dechu se bledý zastavil
a podpíraje o zeď omšenou
se staré věže, volal rekům vstříc,
již v zápětí mu stále spěchali:
„O sketové! Já jeden, jediný,
vás celý dav! Vystoupniž jeden z vás
a v boj se pusť!“

Však Alár zasmál se
a odpověděl, plnuv jemu v tvář:
„Pse nečistý, jak? S tebou bojovat?
Hmyz zašlápnem a nebojujem s ním,
meč neposkvrním bídnou krví Tvou,
ty mužem nejsi, plaze pekelný!“

Meč v pochvu zastrčil a ohromný
vzal kámen z věže z pola sesuté
a hrozným vzmachem v prsa mrštil jej
v ráz Hervéovi, po něm činili
i ostatní a v dešti kamenném
kles Hervé k zemi, všickni couvli teď,
jen Bajár skok učinil ohromný
a jako meteor se nocí mih,
a jako červ se svíjel Hervé teď
pod jeho podkovami, řval a vyl
a chrlil krev a kletby bezmocné,
a Bajár ruce, nohy lámal mu
a tříštil prsa, lebku údery
svých těžkých nohou, divě říhaje,
a jiskry sypal z očí, z nozder svých,
a jezdec jeho, divý jako on,
do výše ruce zdvihal, volaje:
„To za tvou zradu, Hervée, je mzda!“

A rozemlet a zkrušen v beztvárnost
na dlažbě kluzké rozšlapaný trup
jak černá skvrna ležel ohyzdná,
a Bajár mozkem, krví potřísněn
až po prsa a zpěněn, kouřil se
a stál jak po popravě litý kat.

„Bůh odpustiž nám,“ Renald posléz děl,
„však po právu se stalo zrádcovi!“

A znova bratři v boj se uvrhli.
V té hrozné noci divy činili,

však štěstí na ně neusmálo se,
do rukou město padlo Karlovi
a zbytek reků, bojem znavených,
teď ulicemi ssujícími se
ku hradu prchal, kde už poslední
a slabá naděje teď kynula. —

A z oken dívali se vysokých,
jak v rum a popel město lehalo
a řekl Renald: „Hrad náš ostrovem
ční v moři plamů; záští nesmírné,
had pekelný, nás svírá se všech stran.
Jak odolati? Vyhladoví nás.
Mám zříti na tu bídu věrných svých?
Už nezbývá než uniknouti v les,
jak dávno Moriljón mi poradil,
jest ještě tajný východ volný nám.
Nuž vzhůru v les, a Bůh nám pomahej!“

A zapálili hrad a uprchli
tím tajným východem a na koně
na Bajára sed Renald bohatýr
a bratři jeho s ním, a na hřbetě
skal vysokých ve záři plamenů
je Karel zřel a celé vojsko s ním:
tvor nadzemský se bílý Bajár zdál
s tím čtyrnásobným, těžkým břemenem
těch postav hrdinských, jichž brnění
jak slunce plála šlehy požáru.
Na rudém nebi obrys olbřímý
se koně pnul, v tu hrůzyplnou noc
a v praskot ohně, větru hučení
hřměl jeho řehtot jako velká bouř
a z nozder dým mu šel a sypaly
se blesky z jeho očí, veliká
v nich bohatýrská pýcha zářila,
jež nepřátelům takto mluvila:
„Vás celý svět a nás je hrstka jen!
Však nezlomena naše odvaha!
V své nemnohosti v pravdě velcí jsme,
a vy v tom množství přec jen malými!“

A celé vojsko stálo v obdivu
a nikdo zbraně ani nepozved
a všickni zírali na Bajára
a na ty bohatýry, které nes,
až kůň se vzpnul, skok na to nesmírný
a zmizel v temno lesů hučících.

Své mocné setřás Karel dojmutí,
a řekl chmurně: „Skončen tedy boj,
však není plné moje vítězství,
a jejich vzdor je větší než byl kdy.
Však bude zlomen, není pochyby.
Teď do Paříže kliden vrátím se
a ponechám zde pouze vojska část,
by v lesích lovili mi sběhlou zvěř,
již v sítě lapit bude snadné teď.
V tom hvozdě žíti dlouho nemohou
a vyjdou-li, do rukou padnou mých.“

Tak řekl císař, odjel druhý den
a vojsko, které nechal v Ardenách,
les svíralo a přísně střežilo
lem jeho tmavý, těsně, bedlivě. —

Však celou zimu marně hlídali,
neb z lesa bratři nikdy nevyšli
a řehtání jen občas Bajára,
jež jako hromu znělo dunění,
jim známkou bylo, posud na živě
že Ajmonovi chrabří synové.
A začali teď v četách vnikat v les,
však kdykoli se s bratry setkali,
vždy podlehali proti hrdinům,
a zdálo-li se, že jich přesila
při různých půtkách reky zdolá přec,
že uniknouti už už nemohou,
tu Bajár vždy se jevil zázračným
a unes bohatýry jediným
však nevídaným skokem, v takou houšť,
že sledovat mu bylo nemožné,
a rychle tak se mihal stromy pak,
že mizíval, jak oblak v blankytu.
A strašidelná z něho hrůza šla
na nepřátele, někdy prchali
už při pouhém se jeho zjevení.
Tu sláva toho koně začala
se v písni ozývat, a miloval
lid v Ardenách jej jako člověka,
a chválil věrnost jeho velikou
a bystrý um a chrabrost příkladnou.

Tak čekal Karel marně poselství
o konci bojů a o zajmutí
těch hrdin čtyř a zasmušilým byl,
když ukázal se v oknech paláce

a na stupně zeleně mramorné
před dům když vyšel vítat hosti své,
již přicházeli z končin dalekých
se jemu kořit, králi západu.
A jednou dal při hodech při velkých
si od svých manů slavně slibovat
nad pávem, jejž přinesli panoši
na zlaté míse v peří nádheře,
že zasadí se znova každý z nich
o lapení těch hrdých zpurníků,
vzdor jejichž cítil jako v ráně trn.

A mezi hostmi tenkrát Ajmon byl,
a ačkoli to Karel nežádal,
přec jako ostatní též sliboval,
ač zarmoucen a smuten velice.
A ráno vstal a do Arden se dal
na cestu dalekou. A v onen čas
byl Renald našel hlubé údolí,
kde byla tráva hustá, vysoká
a oliva kde stála pravěká,
blíž studánky pod skálou vysokou,
a byli bratři tam jak v zahradě,
již vesna počínala krášliti
už pestrým květem, vůně balšamné.

Byl slunný den a líbý vánek chvěl
se olivou a pěla studánka
a bratři sladce v stínu dřímali,
a věrný Bajár s nimi, rekovný,
neb celou noc na stráži probděli,
an nepřítel se byl jim přiblížil.
V tom sladkém spánku vidět nemohli,
že na skále se zjevil starý muž;
vous jeho sivý větrem vlnil se
a zraky nepokojně hořely,
a nahnul se a viděl pod stromem
tam dole, u té jasné studánky
své syny spát, neb Ajmon byl to sám.
Jen málo kroků za ním rytíři
mu věrní sledovali: Zachvěl se.
Teď v rukou měl ty hrdé zpupníky,
teď v moci měl je, moh' je vydati
mstě císaře, jak slavně přislíbil.

Už ruku zved, by kynul věrným svým,
tu srdcem cos mu trhlo bolestně,
tak bolestně, že do rtů hryzl se:

své ženy bledou viděl, smutnou tvář,
zrak její dlouhým pláčem pohaslý,
a před očima sám teď mlhu měl,
to slzy byly, slzy palčivé . . .

Tu bez rozmyslu velký kámen vzal
a se skály jím mrštil v údolí.
Mih' balvan kolem staré olivy,
lít přes vrchol, až větve praskaly,
a dopadnuv pak, hromem zadunél,
a pukl v dvé a jiskry sypal kol.
A bratři vyskočili na nohy
a střásli sen a meče tasili
a Ajmon náhle zase tvrd jak dřív,
vstříc volal jim: „Teď, zrádci, zlapím vás,
a zajisté váš přišel slední boj!“

Vzkřik Renald: „Vzhůru, bratři, na koně!
Můj Bajáre, ó spas nás od hříchu,
krev otce svého prolít nechceme!“

A Baján nes je rychleji než kdy
do houště lesa; marně za nimi
se nepřátelé jejich pouštěli.

Když zmizeli, řek Ajmon: „Churavím!
Mně srdce v těle bolí, třese se.
Vy za nimi se pusťte v temný les,
já domů jedu k ženě na svůj hrad,
jsem stár a sláb a zemřít chce se mi.“

Tak Ajmon děl a domů k ženě jel,
však synům jeho bída nastala,
neb denně víc teď rostlo nepřátel,
od konaných nad pávem příslibů
a celé léto, podzim míjel jim
tak v půtkách hrozných, v bojích bez počtu,
a déšť a vítr, sněhy, vichřice
též válku s nimi vedly zuřivou,
neb zima přišla krutá jako smrť,
a žili jako vlci v pustinách.
Šat roztrhán jim s těla padal už
a zarostli jak lesní medvědi
a hladem, zimou zbledli, zsinali,
a zrezavěla zbroj jim, ztupěla,
a bez podkov byl Bajár dávno už,
a Renald proklínal tu hodinu,
kdy Bertoleta zabil v Paříži,

a císařův hněv na se uvalil
a na bratry. Tak mnohdy pod stromem,
jenž proti sběsilosti metelic
je chránil jedině, se chystali
na smrť už na blízkou a odvahy
jim stopy nezůstalo v srdcích už
a naděj mrtva byla na dobro.
V těch hrozných chvílích Bajár vším jim byl,
on přítelem, on bratrem zdál se jim,
on hřál je, mocně na ně dýchaje,
on lehl k nim a nedal zasypat
je sněhem, jenž svou tíží lámal strom.
Zrak jeho vždy byl plný útěchy
a o lásce jim mluvil o věrné,
a klidně mohli bratři v noci spát,
když Bajár střežil je. Tak prožili
tu zimu, stále smrtí hrozící.

Když sněhy roztály a celý les
když zpěvem ptáků zněl a lupenů
když mladých zlato větve zdobilo
a sladká vůně z mechu stoupala,
tu divná vzbouzela se tesknota
jim plná čaru neurčitého
ve srdcí hlubinách, a Renald řek:
„Již sedm let teď, bratři, trpíme
a beze dna je propasť našich běd,
však nejvíce mě bolí ze všeho,
tvář matčinu že vidět nelze mi!
My s jarem z mrtvých vstali, boží ráj
by pro mě byla zem, jen okamžik
ji kdybych zříti mohl, ke svým rtům
ty drahé ruce kdybych tisknout směl!“

A všickni čtyři v dlaně skryli tvář
a plakali v tom lese hlubokém
jenž, šerý, pln byl tajů jako sen,
pln stínů, paprsků a šveholu
a mlčeli, až Alár vztyčil se
a chvějným hlasem zvolal: „Bože můj,
a ona pro nás pláče sedm let!
Ó pojďme k ní!“ A Renald radostně
ho objímal a zvolal: „Pojďme k ní!
Vždyť nemohou víc než nás usmrtit
a zemru rád za její objetí!“

A vstali, líbali se na vzájem
i Bajára a hned se na cestu
na dlouhou dali, plni radosti. —

Po celou kráčeli vždy noc a pak
se ráno v houšti skryli pečlivě
a mnoho dnů tak krajem bloudili,
než dostali se k městu rodnému,
až posléz zámek z dáli viděli
nad městem čnít, kde matka bydlela:
Tu vnikala jim sladkosť květných niv
a snivých hájů, sadů ovocných
v tom slunném kraji, jako zašlý sen
a znovu s dávným čarem zjevený,
do duší plných touhy, bol a slasť
tak mocně bytost jejich schvátily,
že mdloba jejich údy poutala,
že třásli se a těžce dýchali;
však Renald nejdřív dosáh rozvahy
a řekl bratrům: „Nyní přemýšlet
nám sluší vážně, jak si počínat.
Je pošetilé snad, co činíme,
což kdyby někdo v městě poznal nás?
A otec sám? Což nevydal by nás,
jak přísahal?“
Však Gišár odvětil:
„Můj Renalde, nás nikdo nepozná
ni rodná matka. Vítr, sníh a dešť
a utrpení naše změnily
tak naši tvář, že není nebezpeč.
Nuž zkusme to, vejděme do města,
a posléz v dům a hleďme sejít se
pak s matkou beze svědků všelikých.“

A skryli koně v lese v jeskyni
a vešli v město za bílého dne,
a zastavoval v ulicích se lid
a s podivením na ně díval se,
na tváře osmáhlé a zarostlé,
jež jako z jiných světů zdály se,
a každý ptal se: „Jací cizinci
to přišli k nám, zajisté zámořští?“
A mnohý řekl: „Jsou to poutníci!“
A jiný zase: „Kajicníci jsou,
již tráví život s pláčem v poustevnách.“

Však bratři do paláce měřili
a vidouce teď věže, zahradu,
ta drahá místa všechna, o nichž vždy
tam v černých lesích byli snívali,
tak dojmutím se slabi cítili,
že krok jim váz', a že se o berle

o dlouhé podepírat musili;
a Renald hlasem zmírajícím děl
tak vrátnému, jenž seděl před branou:
„Je pán tvůj v domě, Ajmon z Dordony?“

A stařec, jakoby se probouzel,
vztáh brvy vzhůru. „Není,“ odvětil,
„je na lovu“.
„A zdráv je?“ Renald děl.

„Zdráv?“ řekl vrátný, vzdych a pomlčel
a dodal za chvíli: „Na těle zdráv,“
a svěsil hlavu. Posléz tázal se:
„Jste poutníci? V dům směle vejdéte,
má paní dobrá je a štědrá též
a dvojnásob z dob toho neštěstí,
jež leží na tom domě jako stín.“

A zakryl tvář, a bratři spěchali,
neb báli se, že jejich dojmutí
je prozradí . . . Ten starý vrátný byl
ten samý ještě, jenž co děti je
znal z blahých dob . . . Teď vzhůru brali se
po schodech, známou chodbou kráčeli
a vešli v síň a matku viděli,
jak seděla a předla u okna,
jak holub byla sivá, shrbená,
a o sto let se starší zdála jim,
bol nesmírný v té bledé tváři byl
a oči, nyní suché, do krve
už byly zrudly pláčem bez konce.
Na prsa bratrům hlavy klesaly
tak hluboce, tak těžce. „Aláre,“
řek šeptem Renald: „Matku, matku hleď!“
To slovo „matka“ z úst mu musilo,
sic, cítil, že by udusilo jej.
Mřel něhou nesmírnou a tesknotí.

V tom okamžiku zazněl ptačí zpěv,
tak dojemně, tak sladce nadzemsky,
že zdálo se, že z ráje hudba jde:
to drozd byl v kleci, jenž tak snivě pěl.
Byl Renald jednou, dávno, našel jej
kdes v lese, kde byl z hnízda vypadl,
a byl ho matce přines, krmil jej
a drozd jej znal a přilnul k němu tak,
že tehdy jen, když on byl přítomen,
v zpěv propuk sladký, jinak mlčel vždy

a němým byl po všechna leta ta,
co Renald v lesích bloudil ardenských;
když slyšel ho teď Renald, podepřít
o bratry své se musil, klesaly
mu nohy tak, však matka ubohá
příst přestala, jí ruce klesly v klín
a shaslým hlasem bolně zvolala:

„Jak? zpívat chtěl by's, ptáku nevěrný?
Už zapomínáš na ten smutek svůj?
či, Bože, vidí zrak tvůj víc než můj?
Je Renald mrtev? Vešla v tuto síň
snad duše jeho, a ty vidíš ji
a vítáš ji?“ A hlava klesla jí
na kolovrat a štkaní trhalo
tím vetchým tělem, žalem zmítaným.

A řekl Alár: „Bratře, pro Boha,
jdi k ní a dej se poznat na místě!“

Však Renald pravil: „Ne, tak náhle ne!“

A bratři sedli na tu lavici,
kde sedávali vždycky žebráci,
když zavítali k hodům do síně.
Tam skrčení se k sobě tlačili
a za ruce navzájem drželi
se za chvějící; v citech ztraceni
jak v hlubém moři, nevěděli teď,
co činit a co říci. Matka však
se utišila, hlavu pozvedla
a zírala před sebe do síně
a zahlédši ty v stínu postavy,
se svého křesla vstala, šla jim vstříc
a tichým hlasem řekla: „Vítejte!
Jste poutníci? Já neviděla vás,
když do síně jste vešli. Promiňte.
Zrak můj je slabý, pláč jej pokazil,
jsou slzy jako oheň, jako sůl.
Jste dlouho v síni už? Ó, odpusťte.
Hned potravu vám podám, vína též,
dům bohat jest a skříně plné jsou;
co plátna, sukna třeba, poskytnou,
neb rozedrán je, vidím, ten váš šat.
Vše s radostí vám dám, a Hospodin
ať vede šťastně dále k cíli vás.
Kéž syny moje chrání Bůh mi též,
jsou v nebezpečí smrti jako zvěř!

Ó mužové, už sedm dlouhých let
to v zimě bylo, co já ubohá
je k srdci tiskla, drahé, na posled."

A zalomila v žalu rukama
a Renald šeptal hlasem vyhaslým:
„Jak to, má paní? Z jaké příčiny?"

A ona na to: „Zdaleka jste as,
když neslyšeli jste o dětech mých,
o Ajmonových synech! Celý svět
je proti nim, jen jedno zůstalo
jim srdce věrné, to zde v prsou mých,
a Bůh můj svědek, co pro lásku svou
i od otce jich snáším po léta,
neb odřek se jich a mě nutit chtěl,
bych činila jak on. Je prchlivý
a tvrdá slýchám slova každý den."

Tu nezdržel se Renald, sebou trh
a zaťal pěsť a matka shlídla to
a zbledla smrtelně a chvěla se,
neb poznala ten divý posuněk,
jenž Renaldovi vlastním býval vždy,
a jako leknutí co's projelo
jí celým tělem, přikročila blíž,
a vidouc Renaldovo pohnutí,
mu třesoucí se rukou pozvedla
nad čelem vlasy, jizvu odkryla,
již od dětství tam měl, a všechna krev
jí náhle v tvář se lila ze srdce
a vykřikla: „Renalde, jsi to ty!
Můj sladký synu, vše mé na světě,
při živém Bohu, řekni, že's to ty,
sic zemru v nejistotě vražedné!"

Tu vypuk Renald v usedavý pláč
a bratři jeho s ním a matka též
a ruce zdvihala jak zmámená
si na čelo, a jako v horečce
se cizím hlasem smála, líbala
své děti štkajíc sto- ba tisíckrát;
však slovo mluvit nemoh nikdo z nich,
až matka nejdřív mluvy nabyla:
„Jste v bídě, v neštěstí a samotni!
Ni duše s vámi, bože, jaký bol!"

A řekl Renald: „Duše jedna přec
je s námi, matko; ač svůj příbytek

jen v němé tváři má, je věrná tak,
jak pobratřený, dobrý bohatýr:
to kůň můj jest, můj Bajár předrahý!“

A matka řekla: „Nuže a kde je?
i jej chci vítat, hostit, celovat!“

A řekl Renald, kde že koně skryl
a okamžitě matka poslala
na ono místo štolbu věrného
a oddaného celou duší jí,
jenž koně znal, a znám byl jemu též
a kázala, by přived Bajára.

Pak v síň se vrátila a v nový pláč
zas vypukli a zas se líbali
a znaveni když byli, řekla jim:
„Teď ke stolu!“ A sama sloužila
jim starostlivě, víno, zvěřinu
a bílý chleb a med jim snášela
a jedli hltavě, a za chvíli
se dusot koňů ozval na dvoře
a matka řekla: „Otec vrací se!“

A viděli teď oknem, pod sosnou
pod zelenou jak Ajmon s koně slez
u stupňů z mramoru pod portálem
a opřen o hůl jak šel nahoru
a kořisť z lovu, čtyři jeleny,
na bidlech lidé jeho přinesli,
a štěkot smečky plnil velký dvůr.

(Pokračování.)

Duše továrny.

Studie z cukrovaru od M. A. Šimáčka.

(Dokončení.)

XI.

de chvíli si odpočala. Nikdo ji tu viděti nemohl. Malý Čadil s vytáhlým Krupkou tam uvnitř po stažení a naložení teď jistě dřímou. Nic se aspoň uvnitř nehýbá. V tom tichu kolem rozeznává tlumený pravidelný chod strojů. Zde kolem vápenky pod zemí položeny jsou vodní roury až k rybníku za továrnou. Barče se zdá, že slyší, jak to v těch rourách dýchá.

Co to? — Teď vypouštějí saturační plyn z továrny. To mají jistě málo šťávy. Snad musili zarazit před chvílí. Proč asi? Snad něco v řepníku se stalo . . . Nebo na páteru a musili to spravovat. Měli málo řípy. Hučivě pravidelnými oddechy proudí ten plyn do tiché noci. Ostřejší zvuk se teď v to ozval. To vypouštějí páru z monžíků. Barča dívá se směrem k čističi, jenž jako široká černá pumpa neurčitě, skorem hrozivě rýsuje se při zdi tovární v temnosti noční.

Teď kolem vine se hustá bílá rozpuštěná pára, krouží nahoru a rozplývá se a ztrácí v temnotě.

Páter klape jako sběsilý, pračky rachotí, nějaký ženský hlas v řepníku zpívá: „Ach není, není tu — —“

To jistě Kačírková Amála . . .

Teď zmírnil se hukot. Již zase saturují. To přibývá šťávy. Jen aby to dobře šlo, aby již nemusili zastavovat. To je vždycky smutné.

Však je na noc pan adjunkt Kovář, ten si to již zařídí . . . Ten asi chodí po varní síni jako bouřka. Barča jej zrovna vidí zpoceného, s černou hedvábnou čepicí v týle, s vestou rozepjatou a s viržinkem v ústech.

Teď hukot zcela přestal. To již saturují aspoň tři kotle. Přehodili ventil, a již to zase jde. Však budou asi mít co dohánět, panečku! Zrovna to z té fabriky tlumeně hřímá.

Barču táhne zvědavosť k oknu. Ale než se odhodlává ze svého úkrytu vykročit, dívá se za sebe kolem po dvoře do tmy. Hledí okem široce rozevřeným. Jak tak pátrá v mlhavé temnotě, zdá se jí, že v ní plynou, vznášejí se a rozplývají neurčité příšerné stíny. Je jich plno při zemi, ve vzduchu i ve výši. Teď teprve vidí, jaká to byla odvážlivosť, tou temnotou sem se přikrásti.

Jakýsi děs na ni padá, i zima ji roztřásá. Cítí svou samotu, a bázeň ji přepadá.

Rychle se odvrací, vstává, a blíží se k oknu za lavérem (čističem).

Nežene ji už pouze zvědavosť, ale i strach, aby uviděla lidi, aby jim byla na blízku.

Již je za čističem u okna. Cítí pod nohama zvlhlá prkna, jimiž zakryta je jáma, kterou vede roura od čističe k pumpě saturační. Slyší tu, jak pumpa pravidelně plyn ssaje, odtahuje; rozeznává tu zrovna sluchem každý pohyb táhla.

I ostatní šum továrny zřetelněji tu rozlišuje. Slyší i řepu dopadat na vál, rachotivé její bubnování a kutálení, slyší nárazy rozjetých vozíků o zahnuté konce kolejí, hlučné rozvírání i srážení dvířek a hlasitá zvolání od difuze.

„Dost!" zvučí diškant Burválkova Ferdy a ozývá se zatleskání od pánví, a hned v zápětí zdá se jí, že slyší otevírání víka difuzéru a prudké, ostré vystřikování proudem vody. Teď přiklaplo spodní víko — domnívá se slyšet Barča — teď rozlétla se dvířka vozíku, teď tam hrnou a našlapávají řízky — teď zavřeli dvířka, prázdný vozík odrachotil zpět k řezačkám, víko na difuzér se přiklopuje, a již jedou s novým naplněným vozíkem k následujícímu.

„Táhnout!" chraptivě ozývá se diffundant Hlaváč a dvakrát tleská.

Vida, dobře počítala!

Barčina mysl všecka již je zaujata továrnou. Ani nepozoruje, že stoupla na podezdívku okna, a že zadržujíc se zdi přitiskla celou tvář k tabuli okenní.

Necítí její chlad, jen oči rozevírá a hledí do vnitř.

Ale nic nevidí. Sklo je zaprášeno a z vnitřku zapoceno; jedva že jednotlivá světla rozeznává, jako žlutavé skvrny.

A pak: tu dole plno páry od kalolisů, jež lehká, teplá a příjemně čpavá vine se tiše po celém prostranství.

Bezděky Barča hloub vdechuje, aby ucítila tu zvláštní vůni, již dýchala od mládí a jež jí byla tak příjemna . . .

A při tom dychtivé a lesknoucí se oči vystupují jí takřka z důlků, jak prahnou zahleděti více než žlutavé ty skvrny světel.

A nad ní v pravidelných lhůtách sykavě vyjíždí pára úzkou rourou z monžíků a rozplývá se nad ní v obláčky. Barča však necítí její teplo a vlhko, dívá se jen, dívá a zapomíná na vše kolem.

Vystupuje na špičky, aby viděla více, naklání se na levo, na pravo — — Marno.

Vidí jen neurčitou šeď a v ní ty skvrny s červenavým jádrem a žlutavým řidnoucím okrajem.

Ztrácejíc pro vše ostatní smysl a ničeho nedbajíc, seskočila a přešla k oknu vedlejšímu, jež bylo blíže vchodu.

Křečovitě zas chytila se zdi a upíná oči do vnitř. Stoupá na špičky, že až křeč ji do lýtka chytá, aby pohlednouti mohla čtvercem, z něhož sklo bylo s části vyraženo, ale nemůže se až tam dopjati.

Za oknem, u něhož stojí, jsou již kalolisy a nedaleko okna zahražený otvor, kterým vyklopuje se vozík s kalem. Každou chvíli může přijít chromý Kudlich v dřevěnkách, aby šámu kolečkem odvážel. Je jí tam již, pane, hodně.

Ale Barča nedbá. Ať mě uvidí, myslí, a jen zahaluje hlavu více do šátku. Štěstí, že Kudlich ve vápence se ohřívá a klímá.

Po marných pokusech, uviděti něco zřetelněji, Barča zas seskočila a krade se podél zdi k oknu, které jest již blízko vchodu a za nímž jsou monžíky. Tam je několik tabulek rozbitých i uvidí snad vyraženým otvorem do vnitř.

Rozvaha její mizí, bázeň ji opouští, jen dychtivosť roste. Tváře jí planou a srdce hlasně buší. Všechny její smysly jsou napjaty jen ku vnitřku továrny.

Neslyší již kroků obcházejícího ponocného, ani nevidí, že vyšla ze vchodu Hlávkova s plecháčem pro vodu. Ovšem vyšla bosa, lehkým neslyšitelným krokem.

Neslyší vrzot pumpy a hrčivé zvonění vody do plecháče, vždy hlubší a hlubší.

Za chvíli Hlávkova se vrací a nevidí jí. Již zašla zas do továrny.

Teď ji Barča shlédla, jak zatáčela ke schůdkám diffuze. Ano vidí zcela zřetelně první tři schůdky i zábradlí nad nimi.

Hle teď schází dolů pan adjunkt, a jde někam ke strojům. Vidí jeho šedé kalhoty a rozevřenou vestu se silným stříbrným řetízkem, slyší jeho pádné a rychlé kroky.

Tvář jí zrovna hoří, oči svítí a čelem div zbytku tabulky nevymačká.

Proudí sem k ní vzduch tovární, s tou zvláštní, nasládlou čpavou vůní, a to jeho teplo a ta vůně jen ji ještě více rozpalují a omamují. Barča ji hltá rozevřenými chřípěmi i polyká pootovřenými ústy.

Dvojí táhlé hvízdnutí ozvalo se teď od domu úřednického.

To ponocný odpískává hodiny.

Barča to slyší, ale neuvažuje, že tu je již téměř hodinu a že by se měla vracet.

Je jako opita a smyslů zbavena. Tlačí se k samému kraji okna, kde může lépe vhlédnout do vnitř.

Ale vidí pořád jen málo, jen ty schody k difuzi s dřevěným zábradlím, spodní části kalorisatorů, černající se v tmavých otvorech zdiva, a kousek šedé cementové podlahy pod schody až k monžíkům.

Jen když se co nejvíce vytáhne a přitlačí hlavu k samému zdivu a tvář k tabulce okenní, vidí v levo úseč setrvačníku hnacího stroje. Pozoruje, jak to ohromné kolo se pohybuje, jak se stále souká dolů do základu a strhuje sebou široký pás řemenu, jenž mizí pak dole, jako by jej tam někdo zachycoval a strhoval do bezměrné hlubiny. A stále a nepřetržitě, jako by hlubina ta byla beze dna.

Tak Barče se teď zdá, neboť nevidí dále na levo, kde týž řemen objevuje se zas nad povrchem a letí z těch hlubin skrze strop šikmo nahoru, stále nahoru, jako by ta výše neměla konce.

Úseč setrvačníku je černá a rameny kola prokmitává bělavá zeď za ním; tmavá spodina řemenu je zahnědlá a jako vyleštěná.

Barča pohlcuje očima ten nepřetržitý pohyb.

Vidí ta ramena setrvačníku, jak řítí se stále do základu, skorem zoufale, hnány divokou, neúprosnou nějakou mocí.

Zachytni to rameno rukama, strhne tě s sebou do hlubiny, polož se mu v dráhu, vmačká tě do základů s hnáty a žebry přelámanými.

To je stokrát větší síla než lidská, ta by zdrtila člověka jako červa.

A jak tak Barča na ten odměřený, mohutný, věčný pohyb hledí, zas se v ní ozývá zbožná úcta k té velkolepé síle, jež to vše žene v před, to kolo, ten stroj a všecky ostatní, i vidí v duchu zas to nepřetržité pohlcování řepy a obrovské rození cukru, a její srdce naplňuje se zbožnou vírou k té všemocné duši, která oživuje tyto prostory, jež proudí železem těch strojů, zírá z nesmírnosti těch stěn a vládne všem těm lidem, kteří tam se hýbou a dýšou.

A jak ta víra v srdce její táhne, mizí z něho všechna bázeň před lidmi.

Čisté, povznášející přesvědčení se jí zmocňuje, že zde u těch prostor i v nich nemůže jí nikdo vlasu zkřivit na hlavě, že vše v továrně podléhá té všemocné rodící i drtící síle v ní, ten první jako ten poslední, pan adjunkt jako kluk u monžíků a zametačka u difuze.

I Soukup — — —

A kdyby hned vešla, je v ochraně té fabriky, bez jejíž vůle vlas se jí nezkřiví.

Tou měrou, jak přibývá umdlení těla, začíná mysl Barčina, ochablá bděním, rozčilením, bázní, vášnivým napínáním, se rozplývat za říš skutečnosti a dotýkat se domyslů a představ, jaké rodí a spojuje jen duch předrážděný. Jako v těch nocích minulých, kdy připadalo jí, že rozdělena je ve dvě bytosti.

Tak teď si zas představuje, že vkročí-li i do továrny, nebude to vlastně nic nápadno. Bude-li ji chtít někdo chopit, zadržet, kmitne kolem něho jako úhoř, zmizí mu pod rukou.

Ba zdá se jí zcela přirozeno vejíti tam.

Přestává chápat, proč se tak dlouho zde zdržovala.

Vždyť všecko to na ni volá, aby vešla. Ten teplý vzduch, ta sladká, čpavá vůně lehké páry kalolisu ji obtáčejí, svádějí, táhnou k sobě, blíž, blíž, blíže — — —

A Barča seskakuje s okna a jde ke vchodu.

Již otevřela dvéře, stanula a rozhlédla se vůkol.

Z chladna noci vešla do prostory plné teplých par, a to horko ji obklopuje, doráží na ni, obtáčí její nohy a stoupá po těle výše až k jejím tvářím, jež začínají hořet.

Je jako v jiném světě, je jako kdyby upadla do sna. Do libého, teplého, omamného sna.

Vidí světlo, lidi.

Světlo ji oslňuje, ruch ji opíjí.

Kolem ní je jako řeka, do níž se musí vrhnout, jež ji uchvacuje. Jak se mohla bát, sem vkročit? Co se jí tu může stát? — — — V tom teplu, v tom jasnu, v té pravidelnosti, v té jistotě, v té velikosti? — —

Nic, zhola nic.

Rozhaluje šátek a vzpřímena kráčí v před.

„Pomáhej Pámbu,“ dí k lidem u kalolisů.

Ohlédli se, poznali ji.

„Co pak se stalo doma?“ ptá se předák Kvíčala.

Dívá se naň udiveně. Co by se mohlo stát? — Nic.

Usmála se a jde dále k monžíkům. Kluk Hamral na ni vyjeveně hledí, jako na blázna.

Ona však jen se usmívá a jde dále. Jako by ji cosi táhlo k sobě tam vzadu.

Zahlédli ji už od difuze i od saturace.

„Hele, Soukupka, Barča — co zde chce?“

„Co zde děláš?“ křičí na ni Hádková, jež sběhla od řezaček.

Barča pohlédla vzhůru, usmála se a řekla: „Vždyť já tam k vám také přijdu.“

Již je u strojů. Stanula nepohnutě a dívá se na pravidelné otáčení koles, na pohyb táhel, na černé válce s ocelovými obručemi, na červeně natřené kolmé roury vodní, vyhnané nahoru skrze strop, na zahnuté roury parní, hlinou obalené a odštěpující se od široké hlavní roury, která přichází z kotelny.

Barču pojímá taková závrať, takové štěstí.

Jest jí tak dobře, tak radostno a tak svato. Nemyslí na lidi a nevidí jich ani. Vidí jen tu vysokou rozsáhlou prostoru, ty stroje v ní pracující klidně, pravidelně, jistě a bezpečně, a také ji naplňuje takový klid a pocit bezpečnosti. V tom rozlétly se dvéře jdoucí z varní síně do kotelny.

Začerněný, vysoký, zamračený objevil se v nich Soukup.

Již ji shlédl a dvěma skoky je u ní.

„Proč jsi utekla od dítěte?“ ptá se a tlumí násilně hlas.

Teď teprv Barča jej shlédla a couvla dva kroky.

Dívá se naň rozevřenýma očima, ale nemluví.

Soukup s napřaženou, v pěsť zaťatou rukou žene se proti ní.

Ona vykřikla a prchla zpět za schůdky vedoucí k difuzi. Tam tiskne se zády ke zdi.

Oči její jsou vytřeštěny a rozhlížejí se kolem.

Vidí černá okna továrny, bílé stěny, hnědý trámový strop.

„Nedej mne, nedejte mne,“ volá v duchu a v srdce stoupá jí přesvědčení, že ji továrna uchrání.

Soukupa zadržel Kvíčala.

„Nechte ji,“ přemlouvá. „Co pak nevidíte, že je nějak“ . . . sahá si na čelo.

Soukup hledí se mu vytrhnouti.

„Bestie je — já ji zabiju!“

„Nedej mne, ochraň mne,“ modlí se Barča jako k Bohu a zrak vytřešťuje k černým oknům, jakoby tam zjeviti se musil světlý, mocný duch továrny, ta síla, která tím vším tady hýbe a před níž všecko je málomocno — i Soukup, i jeho hněv.

Teď Soukup se Kvíčalovi vytrhl a řítí se v před.

„Ty patříš mně,“ sípe.

Barča divoce vzkřikla a letí od schůdků. Soukup za ní.

„. . . mně a dítěti, a ne fabrice,“ řve topič a napřahuje ruku.

„Nedej mě, nedej!“ křičí Barča nahlas a pozvedá a spíná ruce.

„Ježíš Maria, — pozor! kam letíte!“ volá starý Vácha a již zavírá parní ventil stroje.

Strašlivý výkřik —

U setrvačníku hnacího kola začervenala se sukně Barčina, zabělaly se její nohy a mžikem zmizelo vše. Soukup sotva odtrhl svou ruku, která již sahala po Barče.

Továrna nenechala ji zabit od jiného.

Barča patřila jí, i vzala si ji.

Na židovském hřbitově.

Na hřbitov šel jsem, tam kde spočívají
setlelé kosti judských pokolení;
kde stuhlé prsty k nebi pozdvihují
rabínské dlaně, mrtvém ve kameni,
kam ruka vnuček pozdních s duší snivou
oblázek vkládá v upomínku tklivou;
kde bezu haluz bují květu vnadou
nad sarkofágů obemšenou řadou:
kde růží není, kde zimavě zkvétá
jen lašťovičník z mrtvé hrudi ghetta;
kde pták i stichá v sladkém šveholení,
jak tušil by, že místa proň tu není . . .

Bloudil jsem dlouho vonných bezin snítkou
a stanul posléz pod sesutou zídkou,
kde v hlíně vlhké, ustlán v shnilou slámu
uprostřed trosek starých lavic chrámu,
žok plný knih a písem divných tvarů
se válel v černém, strouchnivělém cáru.

Jej rozpoutaná vlna Vltavina
ze synagogy vyvrhnula klína
a vynesla na jasné světlo denní —
setlelý odkaz mrtvých pokolení.

Co myšlenek, snů, tužeb tísícerých,
se obráží tu na blanách těch šerých!

Od Pentateuchu, jehož přísná slova
Bůh v písmena sám vdechl mramorová;

od hlubé skepse Šalamouna krále;
od písně písní, která v bacchanále
tuch lásky sladkých mřela, v dívčí vnadě,
až k Josuově šumné iliádě;
od přehluboké Jeremia dumy,
jež jako vítr zlatou harfou šumí,
až k Bileamu, s nímž na stepním hloží
oslátka vzkřekem promluvil ret boží . . .

Hrobníci přišli s rýči, lopatami
a zahrabali žok do černé jámy,
pod bezu kmen, jenž v odekvetu planém
čněl tu jak smokva suchá nad Jordánem.

Co toto vše! . . . Dál v odměřeném sledu
koleso žití kráčí bez ohledu,
přes moudrosť rabbí, dějiny a báje.
Co jemu Mojžíš? Starých písem taje?
Toť pavučiny, jež v spletité směsi
na loukoť jeho třaslavě se věsí!
Svět kolem líhne bez ustání, rodí
snah, tužeb tisíc . . . v myšlenkovém žáru
jak jepice se chvějí ve oparu,
jak vlnek roj za tmavou duchů lodí,
a sotva vzešly, končí žití chudé . . .
Zas dějem jednou v lidstva knize bude,
co minulý den v plaché chvíli splodil —
a věcí času, by zas rmutem zbrodil
ty svěží, nově načrtané blány,
jak písem kniby, jež tu zakopány . . .

Ot. Mokrý.

V tiché chalupě.

Povídka z podhorské vesnice. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

áno, ještě nežli na ranní odešla, povídala Pavla Toníkovi: „Něco bychom zaplatit mohli, ale jak všecko — nevím.“

Muž neodpověděl.

„Mám tu nějaký groš, ani tatínek ani ty o něm nevíte, skládala jsem to pro zlé časy; pak mi přibylo, co jsem stržila za mléko, máslo a vejce — je toho všeho něco přes devadesát jednušek —“

„To je málo,“ usmál se trpce.

Ta slova Pavlu bolně dojala; tolik skládala a jediným slůvkem jí nepochválil.

„Vím ještě jednu malou pomoc,“ začala po chvíli.

Toník tázavě na ni pohlédnul.

„Prodej straku.“

Řekla to stísněně, ačkoliv chtěla se usmívati.

Neodpověděl a počal přecházeti po světnici.

„Snad se nezlobíš?“ ptala se žena.

„Proč bych se zlobil, ale straku neprodám!“ řekl rozhodně.

„Jen ji prodej, obejdem se bez ní dobře, beztoho teď málo dojí. Mám ještě nějakou zlatku mezi lidmi, vyupomínáme to a doplatíme alespoň lukaveckým,“ vykládala Pavla.

„Ale to horší zůstane a doprošovat se nebudu, znám je dobře; vylévají si zlosť na mně i na tobě.“

„Na mně více, ale jaká už pomoc — musíš vypůjčit!“

Toník se zasmál.

„Vypůjčit — ale kde vypůjčit? Mám běhat od stavení ke stavení, aby byly mezi lidmi nové řeči, že sotva jsme začali hospodařit, už prodávám jedinou krávu, kterou jsi přivedla a že ještě dělám dluhy?“ vykládal.

„Vypůjč v Pace ze záložny,“ nesměle pronesla Pavla.

„A kdo se za mne zaručí?“

„Když nikdo jiný, můj bratr, má sice jenom barák, ale za osm stojek přece stojí; švagrová je dobrá ženská, jistě že proti tomu nebude, vždyť znají mne i tebe.“

Hovořili o tom kolik dní a konečně ujednali, že tedy straku prodají a vypůjčí si ze záložny. Proti prodeji straky Toník dlouho se bránil; bylo mu proti mysli, že má zvíře, jež bylo Pavle tak milé, jež si do nového domova přivedla, prodati teď na jaře, kdy bude o dobytek méně starosti. I kdyby byl zapomněl, že jedná se tu o straku, byl by váhal, na jaře spíše každý dobytka přikoupí; ale jiné rady sám nevěděl.

Kdykoli teď Pavla přišla do chléva, pokaždé smutně zastavila se u milé krávy, popleskala ji, pohladila a něco vlídného pověděla.

Straka vždycky obrátila se od žlabu a tmavým okem zahleděla se na hospodyni tiše pomručívajíc.

„Kdo pak tě za mne bude opatrovat?“ říkávala Pavla smutně, když okolo straky z chléva odcházívala. —

„Tak jak pak — sháníte peníze, sháníte?“ ptala se jednou výminkářka mladé.

„Staráme se, jak můžeme,“ odpověděla Pavla, „něco máme, něco vyupomínám, v Hořicích prodáme straku a zaplatíme lukaveckým.“

Stará otevřela oči dokořán.

„Straku že prodáte?“ ptala se a nuceně se smála.

„Prodáme — jaká pomoc!“

„Ale to jste taky mohli udělat v zimě! Inu, jste vy hospodáři, celou zimu, když je i ta sláma drahá, ji živí a sotva začne zeleno, povedou ji na trh!“

Druhý nebo třetí den potom chytla si matka syna.

„Prodáte prý straku?“ ptala se nevinně.

„Prodám, s neděle ji vedu do Hořic; nevím, co bych byl radši udělal, ale co počít, beztoho musím k cizím lidem, abych i chotečským dal, co jim patří!“ odpověděl syn.

„Vidíš, vidíš, hochu, tohle máš z té své paličaté hlavy, sotva začínáš hospodařit, už ti to takto jde a půjde to čím dál tím hůře!“ vyčítala matka.

„Kdybych prodal některou z našich krav, bylo by ještě hůře,“ připomněl syn, „musíme se obejít o dvou, snad nám zas pánbůh pomůže.“

„Proč jsi neposlechnul, mohl jsi se mít dobře a byl bys bez starostí! Teď ještě dluhy budeš dělat! Toho na naší chalupě nikdy nebylo, vždycky se říkalo, že u Kouteckých jsou peníze —“

„Vždyť oni by v Lukavci a v Chotči nemusili hartusit, čekali tak dlouho, mohli ještě dva roky počkat!“ mrzutě odpověděl.

„Právě že tak dlouho čekali! Po tvé svatbě nemusili čekat ani den, mají to zapsáno!“

„A vy, maminko, byste mi také mohli pomoct, jenom kdybyste chtěli, vždyť vím dobře, že máte ještě kolik set a teď je také zrovna nepotřebujete,“ vyčítal Toník.

„I hochu, hochu, snad bys nás nechtěl ještě o to poslední připravit? Jak pak, kdyby na nás přišla nemoc, nebo kdybychom umřeli?“

Stará Koutecká měla při té řeči ruce na prsou sepjaty a mluvila, všecka jsouc rozechvěna, tuze trhavě.

„Holkám byste dali poslední —“ vyklouzlo Toníkovi.

„Tobě taky — ale té (a panímáma zlobně kývla směrem ke světnici) nic. Beztoho jsme všecku tu lopotu a trápení strčili jenom jí do hrdla!“

Toník pokrčiv rameny a máchnuv rukou do prázdna, odcházel.

„Musíme si pomoci sami — jak to půjde —“ povídal trpce. —

VII.

Když mladý Koutecký za časného jitra straku naposledy vyváděl z chléva, stála Pavla mezi dveřmi a utírala si oči. Straka stojíc na dvorku rozhlížela se kolem; zadívavši se pak k otevřeným dveřím do chléva, natáhla krk a z hluboka zabučela.

„Tak jděte s pánembohem,“ řekla hospodyně a usmívala se na muže slzy majíc v očích. Zírala za nimi, dokud na silnici mezi topoly nezmizeli. —

Toho dne výminkář Koutecký asi za hodinu po svém příchodu z kostela přiloudal se do velké světnice. Pavla umývajíc u kamen nádobí, zahleděla se naň udivena.

„Pěkně vás vítám — že přece jednou —“ řekla vlídně.

Zdlouha zavíral za sebou dvéře, pak hladě si vlasy pokašlával a přešlapoval. Byl oděn jen po domácku v kazajce a pantoflích.

„Nějak vypadáte, jako byste byla plakala,“ začal, jakoby se vysmíval.

Pavla sklopila hlavu a neodpověděla.

„To jistě pro tu straku —“

Pavla mlčela stále.

„No no — snad se mnou nemíníte ani mluvit? Přišel jsem na slovíčko, abyste si konečně nemyslila, že je nám všecko jedno,“ zdlouha, hrkavě vykládal starý.

Mladá hospodyně tázavě se naň zadívala.

„Rozumíte, nevěsto“ — a při tom slově se zachechtl — „nesmíte si myslet, že to tak nechám stále, abyste vy tady poroučela, roztahovala se a syn aby musil prodávat krávy a dělat dluhy!“ ryl dále.

„Neporoučím, pantáto, co mohu dělám, ale tolik nemám, abych mohla pomoci!“ řekla mu smutně.

„Děláte, co můžete! Paní děláte, jste pořád, i když jdete ke kravám, plná parády, tenhle váš pokojíček je jako na faře a ne v chalupě, o dobytek se kale nestaráte, slepice vám zanášejí, roznášíte nás mezi lidmi, s chutí byste mi natloukla, nejraději byste nás vyhnala ze stavení —“ V tom se výminkář zamlčel; Pavla zahleděla se naň těma svýma velkýma očima, jež byly rozevřeny do široka. Rty se jí chvěly.

Starý udělal rozpačitě dva kroky sem tam a začal znova.

„No no — jen se na mne nedívejte, jako byste mne chtěla uřknout, já už jsem na takové věci starý, mne nepoblázníte jako Tondu!“

„Povězte mi, proč jste přišel,“ řekla rozhodně.

„Na mou tě milou,“ zasmál se chrčivě, „vy to umíte, snad už sem ani nesmím vejít! Proč jdu? Abych vám krátce a dobře řekl, že se vás tu takhle roztahovat nenechám, že si hocha utrápit nedám. Chodí beztoho pořád jako pitomý, bláznil dost za svobodna, ale teď je to čím dál horší. Máte ho kolem prstu, děláte si s ním, co chcete. Býval vždycky dobrák, až pak vás poznal, stal se z něho takový kakabus, který vlastní rodiče nectí!“ Mluvil slovo za slovem, jakoby je krájel z tvrdého kamene.

„Pantáto, já nejsem vinna, vždyť všímám si jenom svého, nikam nad lidi nevyjdu“ —

„To vás asi pálí, že nevyjdete nad lidi! Nikam vás nevodí, viďte, nedělá s vámi parádu, nechodí s vámi k muzikám! To by ještě chybělo, aby pak jako ten borecký Laňar musil na sebe ruku vztáhnout!"

„Pro mne se, pantáto, trápit nemusí a taky se netrápí, já ho nepřipravím ani o krejcar," řekla rozhodněji, ale opět obrátila se ku práci.

„Nepřipravím — kdyby on se někdo dal připravovat! Byl by on si přišel ještě pro těch našich posledních pár grošů! I vždyť to z jiného neměl nežli z vás!" jizlivě mluvil starý.

Pavla nerozuměla.

„Jen se stavte, jako byste nevěděla, jste vy pořád jako svatoušek, ale co tu jste, není pokoje v chalupě. Vás nám byli všickni čerti dlužni! Jemu bych dal třeba poslední, ale vám?! —" a výminkář se zasmál. „A teď najednou slyším o té ostudě mezi lidmi! Lidé mne chytají na silnici a hučí mi to z obou stran do uší: Slyšíte, starý Koutecký, víte-li pak, že Toník bude vypůjčovat z packé záložny a že mu lánský Pozdník baráčník kavíruje? Že nic nevíte? Vždyť se lidé smějou a povídají: „Vida, pýcha Koutecká, dělali té Pavlině milosti a teď za ně kavíruje její bratr, už byli na Pace!" Výminkář čím dále ke konci mluvil ostřeji a hlasitěji.

„Pantáto, lidé jsou zlí, chtějí vás pozlobit," připomněla Pavla, ale řekla to nesměle.

„Pozlobit nepozlobit, tak daleko, holečku, nejsme, abych nechal na naši chalupu přijít takovou hanbu, aby se taková žebračka chlubila, že nám pomohla a naposledy snad drápla po našem! Tak to zde ode dneška chodit nebude!"

„Všecko by chodilo dobře, kdyby si byli v Lukavci a v Chotči tak najednou nevzpomněli a kdybyste vy pořád nehubovali," bránila se Pavla.

„Bodejť, bodejť, aby byli čekali, až by oškrábli nadobro, až by to Pavlinka rozhodila. A co se toho hubování týče, nesmíte zapomenout, že jsme tady doma a vy že jste přivandrovalá chytračka!" křičel Koutecký.

Pavla musila sednouti, byla by klesla, jak se jí nohy chvěly.

„Jen hrajte, hrajte, já, holečku, takovéhle nevěsty znám, ty už mnoho lidí ošulily, ale na mne si nepřijdete. Abyste krátce a dobře věděla: Já tu hanbu na chalupě nenechám a Toníkovi ještě trochu pomohu, ale svatě se mi zaváže, že bude poslouchat mne a ne vás. Vás poslouchal za svobodna — co pak to na vás není vidět, jak jste ho dostala, čím jste ho dohnali i s tím vaším tatíkem?! Teď to víte, proč jsem přišel, teď jste dokomandýrovala, my už v téhle chalupě nebudeme lidem pro pošklebek!"

Pak loudal se ze dveří, od nichž na síni panímáma ubíhala do výminku. Všecko si za dveřmi poslechla.

Pavla na lavičce u kamen seděla, jakoby ani nedýchala.

Hlavu měla skloněnu, ruce visely jí jako stuhlé. Seděla tak drahnou chvíli. Pak vstala, vydechla z hluboka a tupě rozhlédla se po světnici.

Hučelo jí v hlavě, čelo a všecko líce pálilo.

Zírajíc do okna, vzpomínala . . .

Živě připadlo jí na mysl, jak za chladného odpoledne na počátku masopustu přijel na tento dvorek vůz s jejím vybytím a za vozem že

přivázána byla její straka z domova. Teď ji snad už někdo z Hořic odvádí . . .

Vzpomenouc na výminkáře a jeho řeči, zaťala zuby do rtů, ramena mimovolky se jí vzpjala a súžila — a z prsou vyplul vzdech dlouhý, hluboký, mrazivý.

„Nic jsem jim neudělala, nic — čekali na tu dnešní chvíli, až budu sama . . .“

‚Vás nám byli všichni čerti dlužni!‘ slyšela znova.

‚Co pak to na vás není vidět, jak jste ho dostala — —‘

„Kriste Ježíši!“ vzdychla hlasitě a zalomila rukama.

Za chvíli potom, nesouc uzel nepříliš veliký, vycházela ze světnice. Zatočila klikou, vytáhla ji a uložila pod schody, kam ji ukládávala, když odcházela do pole nebo do kostela a Toník nebyl doma.

Zásep překlusala a teprve když došla v pole za humny, zahleděla se na Kouteckých chalupu.

Slzy vyvalily se jí z očí.

Kolem ní bylo všecko zeleno, žita na polích už pěkně vysoká, na mezích kvetly mochny a rozrazily, ptáci honili se ve vzduchu a místy byli lidé v pilné práci.

Polními cestami, každému z daleka se vyhýbajíc, putovala k Lánům. Šlo se jí bídně, každé chvilky usedala do trávy a hlavu o dlaně opírala v teskných myšlénkách. —

Bylo ke druhé hodině odpolední, když panímáma Koutecká stojíc na záspi, zahlédla Toníka u brány; ale nešel sám, straku přiváděl s sebou. Matka klusala mu naproti.

„Co pak — neprodal's?“ ptala se rychle.

„Dávali málo, zadarmo ji přece nedám,“ odpověděl.

„Ale domů se můžeš, hošíčku, těšit, Pavlinka se ti dneska ukázala! Hned po ránu odešla, chalupu nechala pěkně chalupou, o chlév ať se stará kdo chce, a je ta tam!“ hovořila matka jako udýchaná.

Toník se zastavil, zbledl a všecek ustrašen zahleděl se na matku.

„No nedívej se na mne jako vyjeven, je ta tam, kliku nechala pod schodem. Když krávy tuze bučely, šla jsem do chléva a viděla všecko všudy prázdné!“

„Vy jste jí něco řekli!“ pravil Toník a upřeně zíral na matku.

Mlčela.

„Hubovali jste ji, vyčítali —“

„Vidíš, vidíš, jak už opět jenom do nás jedeš, jako bychom rodiče nebyli. Tak tě omámila, že na otce a matku zapomínáš!“ rozpačitě mluvila matka.

„Utekla před vámi, snad jste ji —“ vzkřikl Toník.

„Nekřič!“ durdila se. „Snad si nemyslíš, že jsme na ni zdvihli ruce jako ona na tatínka? Řekl jí docela dobře, jak o nás lidé mluví, jak se nám smějou, že jsme se nadouvali a teď že za tě baráčník Pozdník kavíruje v záložně, že to tak dál nejde —“

Toník, pustiv straku, zastavil se před matkou.

„Maminko, jsem váš syn, ale musím vám říci, že jste zlí, tuze zlí! Pavla je vám protivna, pronásledovali jste ji, mluvili o ní až běda, a při tom jste zapomínali, že je má žena!“

„Hezky jsi se tomu naučil! Já vím, že se ti Pavla stokráte v duchu vysmála, jaký jsi hlupec a jak jí pěkně hraješ do rukou. Spustíš hned rámus, jako by se bylo bůh ví co stalo a ona je zatím někde na toulkách. Já vím, že na to čekala, až odejdeš, inu, nevěděla, že se brzy vrátíš. A on, blázen, aby jí udělal radost, přivede jí krávu zpátky! Mně nebudeš povídat, že málo dávali!“

Teď teprv všimnul si Toník, že straka stojí ještě na dvoře, jakoby přemýšlela, kudy kam. Zašel k ní, vzal ji za provaz a odvedl do chléva. Matka vrátila se do výminku.

Syn nasypav kravám, šel na síň, našel kliku a vešel do světnice. Jak se v ní rozhlédnul, byl by hlasitě vykřikl. Kolikráte již vešel do světnice a Pavly tu nebylo, ale dnes bylo mu zde tak prázdno a smutno. Přecházel chvíli a sedl u kamen.

Straky opravdu nechtěl prodati; čím více se ráno k Hořicům blížil, tím smutněji díval se jí na strakatou hlavu a tuze krávy litoval. Na dolení straně prostorného náměstí, kde již stálo hodně trhařů, postavil se s ní do řady, jakoby také čekal kupce. Ale když přišli, hovořil s nimi podivně, žádal mnoho nebo se jenom smál a hlavou vrtěl. Odcházeli od něho divně se usmívajíce nebo s klením.

Před poledním vracel se zas cestou, kterou přišel.

Snad nám pánbůh pomůže, mám-li dělat dluh, udělám ho a krávu prodat nemusím, myslil si celou cestu a víc a více pospíchal. — Seděl u kamen dlouho, přes tu chvíli pohlížeje ke dveřím, kdy vejde Pavla. Ale nepřicházela.

Snad si zaběhla domů a za chvíli přijde, myslil si nejdřív. Od rána nejedl a byl již hladov; otevřel troubu u kamen a nahlížel, zdali mu tam neuchystala oběda. Byla prázdna.

Snad šla upomínat, napadalo mu. Ale když stále a stále nepřicházela, počal mysliti na řeč matčinu, že Pavla opravdu užila chvíle, kdy byl déle z domova, aby si někam vyběhla; ale hned si řekl, že neodešla nikdy, i když věděla, že muž je na poli a vrátí se až večer. Jistě jí tuze ublížili a utekla odtud! byl konec všech těch myšlének.

Přecházel světnicí — pak nahlédl do truhly.

Opravdu — Pavla utekla, nejsou tu její sukně, není tu salup a ty dětské trety, které tak pečlivě chystala a ukládala.

Všecek zbědován, ztrmácen a unaven zašel na výminek.

Až se ho lekli, jak byl ubledlý a rázem přepadlý.

„Poslouchejte, řekněte mi pravdu, vy jste Pavlu vyhnali?!“ řekl těkaje zrakem s otce k matce.

„Ještě se ti nevrátila? I vždyť ona přijde, ta tě umí, hochu, nabírat! Nechá stavení stavením a muž blázen ještě lamentuje, co se ženou se stalo,“ smál se tatík.

„Nelamentuje, ale vy jste ji vyhnali,“ řekl syn a poslední slova skoro křičel.

„Jen zvolna, zvolna, něco jsem jí řekl, pravda, ale myslíš, že pořád budu mlčet a kroutit se před ní jako ty? Řekl jsem jí, že tomu jejímu komandu bude konec, že tu jsme ještě my, třeba jenom na výminku

Povídal jsem, že ti peníze ještě půjčím, ale ne aby ona je rozcourala na parádu," vykládal výminkář.

„Vy jste ji vyhnali a neměli jste proč! Vyčítáte jí parádu a víte dobře, že co je tady, za krejcar na sebe nekoupila! Dali jste mi chalupu, ale chcete ještě hospodařit, proto vám překážela. Kdyby byla přišla jiná, bohatá, byli byste snad dali pokoj a klaněli se jí pro ten její mamon; že to byla Pavla, měli jste z ní děvečku a ani ta by vás tak neposlouchala. Já vím dobře, že chtěla, abych prodal straku jen proto, že vám pořád překážela," huboval syn jedním proudem. Tatík sedě u kamen, pohupoval se a přikyvoval, sípavě se směje.

„Ta si tě, pane, připravila," zasmál se a na lících i očích bylo mu viděti, jak jím lomcuje zlosť.

„I nepřipravila, tatínku, ale vy nás oba připravujete o rozum. Máte v sobě stálou zlosť a vylévali jste si ji na Pavle. Když jsem slýchal, jak výminkáři umějí pronásledovat, nikdy jsem tomu nevěřil, ale teď věřím!"

Toník mluvil rozhodně, na všecku šetrnosť, se kterou jindy s rodiči jednal, zapomněl.

Výminkář vstal a vypjav pěsti hnal se na Toníka — ale náhle je spustil a sípavě se zasmál: „Ten mluví, matko, co říkáš?"

„Toníčku, ty ani nevíš, jak bloudíš!" řekla matka.

„Vidíte, maminko, pořád jste mne chválili; až když jsem počal chodit za Pavlou, měli jste pro mne jenom zlá slova," pravil syn matce, „dříve jste hubovali na holky, že pořád na vás běhají, pořád o něco vzkazují, a teď jste s nimi proti mně!"

„I vždyť se jeden musí smát, že nevidíš a všemu věříš!" domlouvala mu matka.

„Nejhorší je, že neviděl a neslyšel, jak ho mámila," křičel výminkář chraplavě, „doháněla ho, až ho dohnala, já vím, že se mu s tím starým oba vysmáli, jak ho dostali, že je teď lidem pro smích!"

„Lžete, pán bůh vás musí za takle slova potrestat!" zvolal Toník a rozhněván odcházel.

„Kluku ničemná!" zajekl tatík a sehnuv se chytil pod lavicí sekerku a práskl jí ke dveřím.

„Člověče, pamatuj se!" vykřikla výminkářka.

Sekerka bouchla do přivírajících se dveří a dopadla na podlážku.

Tatík usednuv u kamen, složil ruce na zad a prudce oddychoval. „Takhle dovede dítě člověka připravit!" drtil mezi zuby. (Dokončení.)

Z knihy „Zimní sonety“* J. S. Machara.

Sonet o zimní noci.

Ty zimní noci . . . Ve zpomínkách svých
zřím jednu . . . Cesta krajinou jde cizí;
do mrazné tmy jen matně září sníh
a v nejasnou mhu v horizontu mizí.

V zad pádí tyče s drátů znících přízí,
pruh světla letí napřed v kolejích,
kostnaté, černé stromy, nahé břízy,
— háj jakýs — rýsují se v závějích.

Kůň frká . . . Z nějakého údolu
se asi deset žlutých očí dívá
a k nebi ční pár tmavých topolů.

Zvuk ponocného rohu táhle splývá
s tesklivým vytím psů . . . kdes ve skále
to opětuje echo zoufale . . .

Sonet o pessimismu.

(Optimistům.)

Vy cítíte z těch našich veršů chvět
tmu s hořkostí a bídu se stenem,
z nich život řinčí řetězem vám běd,
a hrob jen kmitá smírným plamenem —

je pravda. Ale luzný, velký svět
z nás každý předce nosí v nitru svém
a každý z nás by krví platil hned,
by moh' jej dáti lidstvu údělem.

A trpce, trpce každý z nás to cítí,
jak světu tomu podobá se v mále
ta mizerie, již vy zvete žití,

---

* Vyjde nákladem J. Otty.

a trpčej tím, že každým novým dnem
svět našich niter ona vytrvale
nám bombarduje smíchem, kamenem . . . .

Sonet o lásce.

Ach láska, láska . . . Během mladých roků
čet', psal jsem o ní verše nadšené —
eh, člověk mnoho pohřbí v žití toku,
než jasně prozří oči zmámené . . .

Hlas jímavý má, tváře růměnné,
chod lehounký, je elastických boků,
musselín bílý vlá jí s ramene
a kuplířkou je s nevinností v oku.

Dva lidi svede, do duší jim sází
hlouposti, bol a jaro s poesií,
vede je na bál, v park i husté mlází,

najde jim místo, kde se hezky skryjí —
na Vášeň, sestru, křikne: „Pojď ty sem!“ —
a poroučí se s pěkným pukrlem . . . .

Sonet o sněživém večeru.

Zem, nebe jedna maskerada,
ruch, šum a třepot jediný!
Sníh točí se a víří, padá
jak lehké peří z peřiny.

Lamp světlo žlutá kola spřádá
do chumelivé mlžiny.
Ulicí hrčí vozů řada
s vílami, čerty, dominy.

Naproti plane světlem dům,
rej stínů po záclonách víří
a temně duní tance šum.

Maškarní ples . . . To sněžné pýří
i starou zem chce obléct snad
dnes ještě v nevinnosti šat!

Sonet při lectuře.

V kamnech to hučí; venku vítr vyje,
a hořká nuda do srdce se dere . . .
a člověk zívá a se stolu bere
ty Jiráskovy dávné historie . . .

Čteš . . . Hle, zde mistr dobrý v líčení je
těch zimních lesů . . . duch se za ním bere
po zmrzlém sněhu . . . v stromy vítr pere,
a kusy sněhu smetáš se své šíje . . .

Je temno . . . dál se ztrácíš v šerém hvozdě,
už temní se i kol tebe ten sníh
a příšerná tma visí na větvích . . .

pták jakýs vzkřik' a mih' se . . . je už pozdě.
Ty dál a dál se ztrácíš v místě, době
a mizíš kdes v té hrůze sobě, sobě . . .

Sonet didaktický.

Z těch romantických novelet
a utopických rýmování
znáš, synu můj, as jeden květ,
jenž prý se v ženském oku chrání.

Jej poznat, synu, tvé-li přání,
pak pusť se kvapem v širý svět
(zvou „nevinnosť“ jej staří páni,
je modrý, hnědý — však's to čet).

Však najdeš-li jej, tisíci
jej zámky zavři, nedovol
jít k němu ani měsíci —

leda bys ovšem splnit ždal,
co květ už chtívá: zlomit stvol,
přivonět a být hozen v kal . . . .

Sonet březnový.

Vzduch čist je, jasný. Okna nítí
se slnícími plochami.
V ulicích proudí ruch a žití
svěžími znova vlnami.

A v parku hnědá tráva svítí
již zelenými špičkami,
na pěšinách se vlhkosť třpy t
a pestří děti s chůvami.

Oh, všední thema! Pár těch kras
přec chladná jeseň sfoukne zas,
toť otřepané —— Proč však sám

též čemus v nitru naslouchám,
kde celý den dnes slyším chvít:
Ach žít, ach znovu zase žít! ....

Sonet pro mou ženu.

Kéž bych dnes moh' zde místo sonetu
tvou zlatou hlavu podat v této chvíli
v mistrovsky věrném, živém portrétu,
jak se teď s duší v oku ke mně chýlí,

a pár těch slov, jež chví ti na retu
a ten tvůj smích, tak dětsky rozpustilý,
tvůj vonný dech a žert, jenž v přeletu
se snáší přes tvých zoubečků řad bílý . . .

Jen proto, bude-li kdo někdy snad
mé verše číst a pak se maně ptát,
jak moh' jsem nést přec to své hrozné žití —

by zlatá hlava, duše v šedém oku,
tvůj hlas, dech, žert a smích ve hlučném toku
mu mohly za mě dobře odvětiti . . .

Sonet o dětech soumraku.

Červ jakýs užírá nám kořen žití . . .
A zeleň každé sporé naděje
nám samým zdá se tak už chorou býti,
že nevěříme, že v květ vyspěje.

Cíl života se nám kams v prázdno řítí,
však není sil vjet v jiné koleje,
všech radostí, všech krás v tom světě syti
jdem hladoví vždy v světa peřeje.

Jsme apatičtí s tichou zoufalostí
a resignujem plni otravy
na každý zákmit světlé budoucnosti.

A minulosť? Tu bychom bez vahání
v klín nepaměti vrhli mlhavý —
a každý právě prožitý den za ní . . .

——

Sonet v den mých narozenin.

Kdys čet' jsi v rozechvění čistém
nějaký příběh prostinký:
byl's nadšen krásou, stylem místem
a zjevem mnohé hrdinky . . .

Dnes v knize této list za listem
tvůj posměch vzbouzí lehynký —
oh, osud má už zvláštní system,
jímž ničí i ty vzpomínky . . .

Ta celá, dlouhá minulosť!
Vše, co tam plálo jako skvost,
je dneska štěrk, nic, popel, sen . . .

Pak doznáš s duší tesklivou,
že z knihy té až v dnešní den
jen bolesť byla pravdivou . . .

——

Sonet o dobrých radách.

Po cestě života výstrah je řad,
kdos šel jí, budeš je znáti:
sentence, příklady a množství rad,
jež nelenil každý ti dáti,

kdo snad krok před tebou bolestně pad'.
Tys myslil: „Ach, lidé zlatí,
pro mě se najde zde výjimka snad —
tohle as pro jiné platí!“ —

A padneš na místě, kde oni padali
a zoufáš na místě, kde oni zoufali —
  pak chceš, jak oni, mistrovati:

máš sentence, příklady a množství rad,
dáváš je — a všude zříš na rtech hrát:
  „Hm, pravda — — však pro jiné platí . . .“

Sonet dialogický.

Sonet: Chceš popsat zas ty všecky listy
jen echem svojich bolestí?
Nekynul by ti potlesk jistý,
cos jiného zde provésti?

Já: Mně, sonete můj, plál cíl čistý
a nebyl bych šel na scestí —
však co tu platno? Egoisty
z nás činí vždycky neštěstí . . .

Sonet: Tvůj zájem, druzi, zápal, hněv?

Já: Čím boj, čím vše to vojáku,
jejž pronikl hrot bodáku?

On ví jen, že má bolesť krutou,
má dlaň jen k hrudi přitisknutou
a v prstech cítí vlastní krev . . .

Bez práce.

Kresba Xavera Menharda.

o několikadenním, skoro nepřetržitém dešti ohlásila se jednoho jitra na sklonku listopadu zima notným mrazíkem. První mráz. A vydařil se. Střechy domů, stromy i dláždění: vše jíním pokryto, jakoby to cukrem posypal. Na nedlážděné cestě podél *ského parku, vroubené mladými akáty a kaštany, včera ještě rozmoklé a blátivé, stuhly a stvrdly stopy šlépějí různých chodců, činíce cestu velice hrbolatou. Kaluže, v menších i větších dolíkách se utvořivší, zamrzly a zvoní i chrupají pod nohami chodců, kteří zdají se míti všichni velice na spěch. V pravdě však pohání je k tomuto spěchu zima a mrazivý větřík, šlehající je jako kopřivami do tváře a profukující bezohledně jejich šat; dareba rejdí sem tam, hned zaharaší pohozeným kusem papíru na zemi, hned opět zasviští v holých větvích stromů, pokoušeje se setřásti s nich poslední polouschlé lístky.

Uprostřed ulice poskakuje hejno hladových vrabčíků, přehrabávajících se ve smetí a hromádkách koňského trusu. Jejich „čim — čim" zní smutně, jako stesk na zlé časy. Teď hodila jim milosrdná ruka odkuďsi — patrně z některého domu po druhé straně — hrsť drobtů. Vrabci slétli se mžikem s radostným štilipáním k neočekávané hostině. Spěch a horlivost, s jakou zobáčky svými do drobtů klofali a větší sousta, než hrdélkům jejich prospěšno bylo, polykali, svědčily dostatečně o jich lačnosti.

Pojednou byli z hodu svého vyrušeni. Člověk jakýsi přešel směrem od parku přes cestu. Vrabci vzlétnuvše usadili se na blízkých stromech.

Člověk, zastaviv se na chodníku, pozoroval vrabčíky, z nichž nejodvážnější, — a snad také nejhladovější — ihned zase slétl, aby v hodu svém pokračoval, kdežto ostatní nedůvěřujíce rušiteli na blízku stojícímu, spouštěli se jen opatrně a váhavě, jeden po druhém, za ním. Člověk pozoroval je smutným, skoro závistivým okem.

Měl k tomu příčiny. Ty ptáčky sytila štědrá, milosrdná ruka, vědouc, že s nimi je v zimě zle — o něho nestaral se nikdo, nikdo se ho nezeptal, má-li hlad; ti ptáčkové přece měli někde teplé hnízdečko, kde před mrazem se mohli skrýti, — on neměl kam se uchýlit, neměl místa, kam v noci hlavu položit.

Tedy tulák?

Nikoliv. Celý jeho zevnějšek, ač velice ošumělý a zbědovaný, tomu odporuje. Šat jeho je chatrný, silně obnošený, ale tu a tam jeví se na něm přece snaha, udržeti vše jakž takž v pořádku.

Klobouk jeho je deštěm z formy přiveden, střecha skroucena. Krátký kabát, kdysi hnědý, jehož barva však dávno vyrudla a nyní do zrzava

přechází, je na lopatkách a loktech silně odřen, na pravém šosu jeví se mimo to trhlina, spravená hrubými nepravidelnými stehy, svědčícími, že pokusila se o její scelení ruka neumělá; nejhořejší knoflík v předu přišit je bílou nití a liší se i velikostí od ostatních; mezi vyhrnutým límcem kabátu v předu vyčuhuje část zašpiněného límce košile z kostkovaného oxfordu a zčernalý mosazný knoflík. Nákrčníku nemá. Kalhoty z tenké letní šedé látky okazují tu a tam špinavé skvrny, nohavice, dole ušlapané a na vnitřních stranách prošoupané, plandají se při chůzi sem tam, odhalujíce nešetrně vytažená péra bot, rovněž chatrných, sešlapaných a drahnou dobu neleštěných.

Je ještě mlád — asi šestadvacetiletý. Však bledý, zažloutlý jeho obličej, bídou a starostí strápený, s těma zapadlýma a jako od nevyspání zarudlýma očima, pod nimiž jeví se temné, zamodralé pruhy, a s tím černým, štětinatým vousem, vyrážejícím na vyzáblé tváři a bradě po delší dobu neholené, zdá se nasvědčovati většímu stáří.

Tetelí se zimou, maje ruce v kapsách kalhot zabořené. Nyní vymotal ne bez namahání pravici a přejel si jí přes nos mrazem zmodralý a sporý vous pod ním. Je to ruka veliká, upracovaná, mozolná — takovou ruku nemá tulák. Pozorovatel by hádal, že to ruka kováře neb zámečníka. A nemýlil by se. Mladík pracoval přes tři roky ve velké předměstské továrně na vagóny a stroje. Na podzim však propuštěn ještě asi se stem svých soudruhův náhle z práce, ježto se nedostávalo objednávek a majitel továrny — mimochodem řečeno, několikanásobný milionář — nebyl takovým lidumilem, aby k vůli stu dělníkův, nechť mu tito i platných služeb prokázali, spokojil se po několik měsíců s menším výdělkem, aneb, jak se ku správci továrny vyjádřil, „přivedl se na mizinu“. Mnohým z propuštěných podařilo se, tu a tam se uchytiti, jiní rozprášili se do světa.

Náš mladík s počátku o zaměstnání nedbal, chtěje si „trochu odpočinouti“; a když počal dbáti, bylo pozdě. Prodával pak a zastavoval, kde co měl, nejdříve prsten, pak hodinky, a konečně i šatstvo a prádlo kus po kuse. Pokud to šlo, bylo hej! Ale když už neměl, než co nosil na těle, nastala teprve ta pravá bída. Nemoha platiti nájemné, byl z bytu vypovězen. Měl sice rodiče. Ale ti byli vzdáleni od hlavního města a měli co činit, aby se uživili sami. Neposlalť jim také nikdy, i když se mu dobře dařilo, nejmenší podpory, a dosud jim ani nesdělil, že byl z práce propuštěn. Nemohl a nesměl se tedy odvážit, přijíti jim na krk.

Potloukal se nějaký čas po dílnách, prose o podporu, jak to u řemesel zvykem; ale to mu vynášelo tak málo, že se mohl sotva jednou denně najíst; při tom noclehoval v různých hospodách na slámě. Zkrátka — bylo s ním zle a s úzkostí pohlížel do budoucnosti. Byl by se nyní s radostí chopil jakéhokoliv zaměstnání, kdyby se mu jaké bylo naskytlo, jen aby nebyl dohnán k nejhoršímu —: k žebrotě. Neboť jest veliký rozdíl v tom, žádati od soudruhů v povolání podpory, či prositi kohokoliv cizího o almužnu. K poslednějšímu se odhodlati, bránil mu dosud stud. A proto bloudil raději hladov ulicemi a proto pohlížel také závistivým okem na vrabce, s chutí drobty housky zobající, k nimž dostali se beze všeho svého přičinění. —

Zima jím zalomcovala. Nohy jej zábly. S povzdechem se odvrátil a ubíral se matným krokem dál. Po několika krocích zastavil se u domu, v jehož průjezdě byl pekařský krámek. Přistoupil blíže. Vyloviv po dlouhém hledání dva měďáky z kapsy, položil je na prkénko a přehrabával se k zlosti staré krámské, jež nadýmala vráskovité tváře, foukajíc do hrnku, naplněného žhavým dřevěným uhlím, dlouhou chvíli skřehlými prsty v houskách. Vybrav si konečně dvě dle svého mínění největší, šel dále. Ulamuje a pojídaje hltavě černé pečivo, uvažoval o svém zoufalém postavení.

Takhle to s ním již nemůže dlouho trvati. Do veřejné „útulny" se uchýliti nemohl, ježto v ní již minulý týden určitý počet dní pobyl a dvakráte za sebou v tak krátké době nikoho nepřijmou. Je bez práce a bez přístřeší — může se tedy snadno státi, že ho jednoho dne zatknou a pošlou postrkem do domovské obce. Té hanby! Pro rodiče jeho, nevědoucí o jeho bídě, byl by to blesk z čista jasna . . . Co činit? Zbaviti se útrap — samovraždou? K tomu neměl odvahy. Láska k životu jevila se u něho, jako u většiny lidí, býti mocnější než jakékoliv útrapy. K tomu tanuli mu opět na mysli rodiče, jež by čin podobný uvrhl do nesmírného zármutku. Co tedy počít? Jak vyváznouti z tohoto bludiště? . . .

Již dávno dojedl a ruka jeho mechanicky hledala v kapse ještě nějaké sousto, poněvadž žaludek s málem spokojiti se nechtěl. To bylo příčinou, že se protrhl ze svých myšlenek. Pozvednuv zrak, spatřil v nevelké vzdálenosti sobě vstříc přicházeti mladou, sličnou dívčinu, čistě a vkusně, ač nepříliš drahým šatem oděnou. Zarazil se . . . div neklesl. Mžikem obrátil se a vklouzl do nejbližšího domu, kde se za vraty skryl, tiskna se úzkostlivě do šerého kouta.

Dívka přešla drobnými krůčky. Podpatky jejích střevíčků klapaly na umrzlém chodníku, klip — klap, klip — klap — stále ve stejném tempu, ale klapot se více a více vzdaloval.

Mladík, naslouchav s utajným dechem, z hluboka si oddechl. Vystrčil napřed hlavu, pak vyšel opatrně před dům, dívaje se za dívkou. Zašla za roh, ani se neohlédnuvši . . . Štěstí, že jej nepoznala! Ona tak naparáděna a on v hadrech — byl by studem shořel.

Bylať do nedávna jeho milenkou. Když počalo se mu špatně dařiti, rozešli se — bez hněvu, bez rozloučení. Uvažuje, kde se tu vzala, jsouc jako švadlena zaměstnána v předměstské továrně na prádlo, ubíral se dále. Bylo mu pojednou tak divně, tak teskno u srdce. Slzy vstoupily mu do očí, že několik okamžiků neviděl. Přejel si prudce rukávem přes oči. Hlavou jeho tíhly vzpomínky na minulé slastné chvíle.

Ale ne dlouho; láska mizí, pozbývá půvabu, má-li člověk hlad.

Och, ten hlad! Žaludek našeho ubožáka hlásil se stále rozhodněji o své právo. Mladík rozhlížel se pátravě sem tam po zemi, v bláhové naději, že spatří někde nějaký ztracený peníz. Dvakráte přivedl jej ošoupaný lesklý knoflík kovový, zašlapaný v umrzlé bláto, v radostné rozechvění — a dvakráte v trpkém sklamání zaklel.

Spřátelil se již s myšlénkou, vrhnouti se na žebrotu. Neviděl v tomto okamžiku jiného prostředku k sebezachování.

S věží zaznívalo právě zvonění poledne. Rozhodl se, že zkusí ihned svoje štěstí.

S těžkým srdcem vešel do jednoho domu, chvíli postál v průjezdě, váhal — — učinil několik kroků — a opět se zastavil . . . ten proklatý stud! Podrbal se za uchem, vtlačil si klobouk hloub do čela a mnul si chvíli zkřehlé ruce, dýchaje na ně v zamyšlení. V domě bylo ticho. Jen rachocení vozů dolehalo sem slabě z ulice. Mladík se konečně vzchopil, povzdechl si a vyšoural se bázlivě a s utajeným dechem, jako člověk, zanášející se nějakým zločinným úmyslem, do prvního patra. Nabrav dechu, zaklepal slabě a nesměle na první dveře, které se mu namanuly. Nikdo se neozval. Netroufal si sáhnouti na kliku. Zaklepal ještě jednou, silněji.

„Herein!“ ozvalo se nyní uvnitř, dveře se pootevřely a vůně pečeně drala se skulinou, v níž objevila se žárem plotny zrůměněná a mastně se lesknoucí tvář tlusté kuchařky.

„Co chtějí?!“ houkla strážkyně krbu na mladíka zimou a rozčilením se chvějícího, měříc nesalonní jeho zevnějšek nedůvěřivým pohledem a přivírajíc před ním bázlivě dveře.

Chuďas zamumlal několik nesrozumitelných slov. „Jdou s pánem bohem! Tady nic není!“ houkla kuchařka a přirazila dveře.

To byl začátek málo povzbuzující. Mladík nicméně se zoufalou odhodlaností zaklepal u druhých dveří. Obdržel krajíček chleba, tvrdý, okoralý . . . U třetích dveří pustila mu obstarožná slečna, prohlížejíc si ho lorgnonem od hlavy k patě a patrně se ho štítíc, s jisté výšky, aby se jeho ruky nedotkla, půlkrejcar do nastavené dlaně. Zardívaje se studem a koktaje slova díků, šel dále. U čtvrtých dveří obdržel v bezuchém, zdrátovaném hrnku podivnou míchanici zbytků od oběda, vypadající tak nechutně, že by se jindy s ošklivostí byl odvrátil.

Ale dnes pustil se, ač ostýchavě, do jídla. Uvádělo jej v rozpaky, že několik mladších i starších děvčat jej pozoruje s různými pocity, jež zračily se v jejich tvářích; u jedné byla to zvědavost, u druhé bázeň, u jiné, té největší, trochu opravdového soucitu.

Styděl se těch zevlujících tváří . . . jedl mechanicky, roztržitě, sousta převalovala se mu v ústech, vázla mu v hrdle. Konečně dojedl nechutnou tu hatlaninu, poděkoval a pokračoval ve své křížové cestě. Vystoupil do druhého poschodí. Tam dařilo se mu ještě hůř. Všady ho krátce odbývali: „Tady nic není!“ — „Přijďte v pátek!“ — „Teď tu byl jeden — toť bychom musili mít pro vás bankál!“

Jinde musil vyslechnouti slova, ženoucí mu krev do tváře: „Nestydíte se žebrat? Takový mladý člověk!“ — „Pracujte, lenochu!“ — „Už zase jeden táhne! Toť se dnes s těmi žebráky zrovna pytel roztrh'!“ — — „Katy, jestli pak jste zamkla půdu? Jsou tam ještě cejchy — — jde ňáký obejda!“ . . .

Mladík, zardívaje se studem i hněvem, vrávoral jako ve snách se schodů a octnul se před domem, nevěda ani jak. Chvíli se rozmýšlel.

„Eh!“ zabručel pak, máchnuv rukou. „Snad povede se mi v jiném domě líp.“

Vešel bez dlouhých okolků do sousedního. U schodiště spatřil tabulku s tučným nápisem: „Žebrání se v tomto domě přísně zapovídá!“ Ještě než nápis dočetl, vyřítila se naň současně s huňatým pinčlíkem paní domovnice, jež spatřila jej okénkem v průjezdě. Křičela, jakoby jí dům nad hlavou hořel, pes do toho zuřivě štěkal — — obé splývalo, že nebylo k rozeznání, co hlas domovnice, co psí štěkot.

Mladík šoural se ustrašeně zpátky ze vrat, jakoby byl bůh ví co zlého vyvedl.

Ne, není nic s tím žebráním po domech. Zkusí to na ulici. Vyhlédne si — ne dámy, těch se příliš styděl — ale elegantně oděné pány, z kterých „něco kouká“.

Oslovil prvního. Ten, nevšímaje si ho, šel mimo. Druhý se zamračil, pohleděl naň a vtlačil mu s odvráceným obličejem do dlaně krejcar. Třetí se ho blahosklonně otázal, jak se jmenuje, odkud pochází, jak je stár a jakého řemesla, a probíraje se za řeči dlouho v peněžence, podal mu konečně s velikou okázalostí dva měďáky, rozhlížeje se kolem, zda dobročinný jeho skutek došel u kolemjdoucích také náležitého povšimnutí. Jiný, pustiv kotouč kouře z havanského do vzduchu, nevrle zamručel: „Nemám drobné!“ A opět jiný se naň dokonce osopil a pohrozil mu zatčením, bude-li obtěžovati lidi, nazvav jej při tom „drzým tulákem“.

Ve smutných očích mladíkových jakoby se zablesklo. Sevřel bledé rty — zaťal křečovitě pěsť . . . málem byl by hněvu svému ostrým slovem ulevil. Ale vzpamatovav se, upokojil, opanoval se a svěsil malomyslně hlavu. Co mohl činit? Byl žebrákem, otrhancem. Mohli ho odkopnout, naplivat mu do tváře.

Dosud považoval žebrotu za to nejhorší, k čemu člověk z hladu dospěti může. Byla zlá, pravda — ba hrozná pro toho, kdo jí nebyl ještě zvyklý. Ale nyní pravila mu roztrpčená mysl, že je něco ještě mnohem horšího: z l o č i n . . .

Sama sebe sice nepovažoval za schopna zločinného skutku. Ale uvažoval nyní, kolik as jiných lidí, octnuvších se v tak zoufalém postavení jako on, spínajících nadarmo ruce, třeba nedobrovolně zahálející, před šťastnými spolubratry, bylo již dohnáno na cestu zločinu.

Člověk slabých mravních zásad pod tíží bídy snadno klesne. A kdo si hoví při plné míse, kdo nepoznal bídy a hladu, tomu lehko chlubiti se cnostným, počestným životem a zatracovati pokleslé . . .

Tak asi uvažoval náš chuďas. — Pojednou jím zalomcovala zima.

Vida na blízku kořalnu, pomyslil si: „Půjdu se ohřát. Zapiju aspoň zlost!“

Šel. V kořalně bylo teplo; ale vzduch prosycen byl čpavým zápachem, smíšeným z výparů lihu a kouře nejsprostšího tabáku. Stolů zde nebylo. Z hostů — metařů, žebráků, podezřelých individuí s naduřelými od pití lihovin tvářemi a opuchlým nosem, a několika venkovských vozků, kteří jedouce s povozy svými kolem, zastavili se na skleničku „pro zahřátí“ — pili někteří v stoje, jiní seděli na lavicích u zdi, přihybajíce si z kalíšků neb lahviček.

Náš mladík koupil si za svých několik krejcarů kořalky a namáčel do ní okoralý chleb — mohl ho tak spíše snísti; chutnalo mu.

Když vyšel z dusného ovzduší kořalny opět na čerstvý vzduch, zatočila se mu trochu hlava. Nezvyklý nápoj účinkoval.

Pojednou byla pozornosť jeho upoutána neurčitým pokřikem a spěšnými kroky kolemjdoucích, sbíhajících se k jednomu místu na druhé straně ulice. Pospíšil si podívat se také, co se stalo.

Paní jakás upadla na kluzkém chodníku a porouchala si nohu. Nemohla vstáti; zvedali ji — nadarmo. Kdosi se uvolil, že opatří drožku. Zástup zvědavců stále rostl. Náš mladík stál z počátku, když přiběhl, za pekařským učněm, od něhož se mimo něho i jiní kolemstojící více méně zabílili; v příštím okamžiku však v nastalé tlačenici octl se za starší již paničkou, slušně oděnou, v černém klobouku na spůsob čepce s pentlemi pod bradou a v krátkém paletotu z tmavomodrého sukna. Obličej její z plna neviděl. Jenom v okamžiku, kdy se obrátila s nějakým dotazem ku svému sousedovi, spatřil prošedivělý vlas na skráni a nápadně velikou, hnědou bradavici poblíže levého ucha.

Všiml si paniččina zevnějšku proto bedlivěji, poněvadž spatřil v pravé kapse jejího paletotu, natržené a stále se rozevírající — koženou tobolku s mosazným kováním.

V hlavě mu škublo... Oči jeho se zaleskly... Projelo mu mozkem, co zkusil, než vyžebral půl čtvrta krejcaru, hrnek pomejí a krajíček tvrdého chleba. A zde viděl tobolku — tobolku, v níž byla snad celá zlatka — nebo dokonce dvě — dvě zlatky! . . . S těmi by vydržel týden . . . a déle . . . nemusil by žebrat! Nechat se pokořovat — tupit! —

Hrozné rozčilení se ho zmocnilo. Dech se v něm tajil, div že se nezalkl, nohy se pod ním chvěly . . . Nemyslil na rodiče, na čest, poctivost, nemyslil na následky, kdyby při zločinném skutku byl přistižen — myslil jenom na peněženku . . .

„Vezmi si ji — vezmi," našeptával mu zlý duch, „ta paní těch několik grošů snadno oželí a tobě bude spomoženo."

A když lidmi vzadu stojícími ještě více ku předu vtlačen byl, sáhl po ní třesoucí se rukou.

Již ji měl . . . pálila jej v ruce jako kus žhavého uhlí . . .

Krev hnala se mu k hlavě, jíž zmocňovala se závrať . . . srdce divoce bušilo . . . Polonevědomky, jako omámen, vstrčil ruku s peněženkou do kapsy a tlačil se ze zástupu. Viděl ještě, jak jiný zaujal jeho místo mezi zevlovači a že drožka již přijíždí.

Učinil několik vrávoravých, nejistých kroků; nohy, k nimž jakoby se mu byla zavěsila olověná tíž, klesaly pod ním — myslil, že padne... Teď bylo mu, jakoby se mu těžká ruka kladla na rameno . . . Neobrátiv se, zrychlil krok. Pak dal se do běhu. V uších mu hučelo a šumělo. Připadalo mu, že slyší za sebou dupot pronásledujících jej a zmatený pokřik: „Chyťte ho, zloděje! Chyťte ho! Chyťte ho!"

Zahnul za roh do sousední ulice, vskočil do průchodního domu a vyběhnuv druhou stranou, zastavil se na okamžik, aby se ohledl. Neviděl a neslyšel nic podezřelého. Snad to bylo jen šálení smyslů.

Jen z průchodního domu dívali se za ním lidé udiveně. Pro jistotu však přece prošel ještě několik průchodních domů a zastavil se, jsa během i strachem uštván, poznovu v tiché, odlehlé uličce, aby si oddechl.

Teď mu napadlo, aby se tak byl pachtil a všecky ty strachy vystál — nadarmo, kdyby totiž v tobolce ničeho nebylo.

Na ulici neb v průjezdě některého domu se o jejím obsahu přesvědčiti nechtěl. Kdyby byl pozorován, mohl by vzbuditi podezření. Zatřepal tobolkou v kapse; cítil, že je v ní něco kovových peněz. Nerozmýšleje se dlouho, vešel do malé hospůdky na konci ulice. Seděli tam pouze dva hosté, rozmlouvajíce s hostinským. Usednuv v nejtmavším koutě, dal si přinésti talíř polévky, kterouž hltavě snědl. Posilniv se mimo to douškem piva, vytáhl opatrně peněženku a drže ji nenápadně pod stolem, podíval se do ní. Leknutím ustrnul — málem byl by ji upustil: byly v ní dvě pětizlatové bankovky a něco drobných peněz... Tak velká částka! Toho se nenadál.

Prohnaný dareba, zloděj z povolání byl by se nad tím zaradoval. U něho bylo jinak — on se toho zděsil. Zdálo se mu to přece jen příliš velikou krádeží . . .

Krádež! — Tedy byl zlodějem? — Ano, praobyčejným zlodějem . . . Ale kterak se to mohlo státi? Vždyť ještě nikdy nic podobného — — vždyť byl vždy poctivým a pracovitým dělníkem? Domníval se býti dosti silným, než aby mohl poklesnouti — a hle: první pokušení, nenadále se zjevivší, svedlo jej na cestu zločinu . . .

Však tíha tohoto vědomí dolehla naň plnou měrou teprve, když prohlednuv peněženku bedlivěji a spočítav drobné peníze — úhrnem 76 krejcarů — našel ještě útržek peněžní poukázky, znějící na 10 zlatých a podepsaný jménem „František Mareš v * * *“ a když přečetl si řádky na druhé straně:

Drahá matko!

Nehněvejte se, že Vám tentokráte posílám o dva zlaté míň než jindy. Měl jsem tento měsíc větší vydání. Nestačí-li Vám to na zaplacení dlužné činže, nechť pan domácí ještě počká. Příště to vynahradím. Od nového roku mám slíbený přídavek — budu Vás tedy moci vydatněji podporovati než dosud, ba snad i docela k sobě vzíti, abyste se nemusila plahočit mezi cizími lidmi. Dopisem sdělím víc. Srdečný pozdrav!

Líbá Vás Váš upřímný syn

František.“

Svědomí ozvalo se v něm trpkými výčitkami . . . Okradl chudou ženu! Okradl ji nejen o těžce vydělaný groš, ale i o značnou podporu, kterou jí poslal vděčný syn a na kterou zajisté již s toužebností byla čekala. Jak bídácký to čin! Styděl se sama sebe . . . Teprve nyní vzpomněl si na své rodiče. Jak bídný byl proti tomuto synu, jenž ze mzdy své matku svoji podporoval, kdežto on — — —

Ubozí rodičové! Kdyby tušili, jak hluboko syn jejich klesl! A mohou to zvěděti . . . Což byl-li pozorován? Což vznikne-li proti němu podezření a zatknou-li jej? Pak bude postaven před soud a odsouzen jakožto sprostý zloděj, a zpráva o tom rozšíří se novinami po celém kraji.

Staré a poctivé rodiče jeho rána ta usmrtí . . . A ta ubohá, chudá žena — co počne si ona v leknutí a zoufalství svém? — Viděl ji v duchu, jak v pláči spíná ruce, slyšel ji, jak běduje a naříká, jak svolává pomstu nebes a vysílá kletby na hlavu ničemníka, jenž oloupil ji o veškeren snad její majetek.

Ne, ne — tak bídáckým, bezcituým nebyl — ještě byl čas, na srázné, kluzké cestě obrátit, nešťastné poblouzení nestřeženého okamžiku napraviti.

Byl rozhodnut: vrátí peníze. Ale šlo o to, jak? Kde bydlila okradená? — Odevzdati tobolku prostě policií, bylo sice rozumné, ale pro něho nebezpečné. Mohl ovšem předstírati, že ji nalezl; ale což byl-li pozorován? Pak nepomohla by mu ani zdánlivá jeho poctivost . . . Byla to choulostivá věc, ať to bral s kterékoliv stránky.

Po dlouhém uvažování konečně se rozhodl, vyčkati zítřejšího dne, bude-li nějaká zpráva o tom v novinách.

Útrata jeho v oné hospůdce činila třináct krejcarů; ty musil dosaditi. Ztrávil tedy zbytek dne chozením po dílnách, kde prosil o podporu. Dnes přálo mu štěstí. Když měl pohromadě třináct krejcarů, vložil je do peněženky. Po té hleděl sehnati na večeři a na nocleh. Žebral i po domech. Nebylo mu to za těžko jako dřív. Snesl klidně i nějaké to nepěkné slovo. Cítil jakýsi blahý pocit spokojenosti, jakési odlehčení, jakoby s něho byla sňata všechna starost o budoucnost.

Na noc vyhledal si hospodu, v jejíž „formance“ byl již dříve několikrát noclehoval. Nebylo mu milé, že měl sdíleti takřka jedno lože ještě s dvěma výrostky, z nichž starší — v roztrhané barchetové kazajce a usmolené, kdysi modré vojanské čepici — činil dojem pravého pobudy. Leč jaká pomoc — nemohl si poroučet.

Lože pro tyto tři osoby bylo velice prosté: otep slámy, rozprostřená po zemi, v hlavách tři židle, obrácené lenochy dolů, jež vstrčeny byly pod slámu, tvoříce tak šikmou plochu, určenou zastávati místo podušky; ku přikrytí jediná chlupatá a záplatovaná houně, jaké se užívá ku přikrývání koní.

Kdyby byl přibyl ještě čtvrtý noclehář, nebyl by hospodského uvedl v žádné rozpaky; byla by se prostě jedna židle přidala, sláma by se rozprostřela ještě šíře, bez ohledu na to, že tvořila již tak dosti tenkou vrstvu, a houně musila stačit pro všecky. Nejhůře při tom ovšem pochodili ti na krajích a často se již nocleháři k vůli houni seprali. —

Náš mladík byl takové společnosti sice již zvyklý, ale dnes mu to vadilo, když měl při sobě tolik peněz.

Však si dá pozor, aby nebyl okraden: vstrčí ruku do kapsy k peněžence a sevře ji v pěst, aby mu tak snadno z kapsy vyklouznouti nemohla. Tak umiňoval si, lehaje jako jeho dnešní spolunocleháři oblečen na slámu — což stalo se teprve k půlnoci, když ostatní hosté odešli. Nemohl dlouho usnouti, boje se okradení. Za to usnul pak tím tvrději.

Bylo již k ránu, když ucítil ve spaní jakési šimrání na tváři.

Přejel si volnou rukou přes obličej . . . Šimrání neustalo . . . přecházelo s pravé na levou tvář a zase opačně . . . Teď opustila i druhá ruka proti vůli spáče svoje stanovisko v kapse, snažíc se družce své

přispěti k odstranění příčiny onoho šimrání — nejspíše dotěrného hmyzu. Však hle! v hrsti mladíkově uvízlo — stéblo slámy, jezdivší mu sem tam po obličeji. Současně cítil — v rozespalosti své jaksi neurčitě —, jakoby se mu někdo dobýval do kapsy . . .

Rázem procitl a sáhnuv si s leknutím ku kapse, zavadil o ruku svého souseda v barchetové kazajce, jež nalezala se v blízkosti velice podezřelé . .

Přesvědčiv se, že se peněženka nalézá na svém místě, oddechl si. Pohledl na souseda — — ten chrápal, jakoby fošny řezal. Přetvářel se nejspíše, dareba!

Náš mladík schoval nyní tobolku opatrně a nenápadným pohybem do boty, načež vstrčil ruku opět do kapsy, aby nevzbudil podezření. Předsevzal si bdíti — leč sotva minulo čtvrt hodiny, počal opět podřimovati. A hle — pojednou ucítil ve spaní opětně ono záhadné šimrání, a nejen v obličeji, nýbrž i na rukou. Mžikem protrhl se z dřímoty — rychlý hmat — — a již držel cizí ruku, v jejíchž prstech nahmatal stéblo slámy... Vykřikl a mrštil rukou zpět... Rychle sáhl si na kapsu... a skoro současně s leknutím, že tobolka zmizela, se upamatoval, že ji ukryl v botě.

Podnikavý jeho soused stavěl se nyní, jakoby se byl právě probudil ze sna, začal se drbat, kleje na dotěrné blechy a mumlaje jako v ospalosti; pak převaliv se na druhou stranu, obrátil se k němu zády.

Mladík pochopil, proč ho otrapa šimral stéblem: aby ho totiž přiměl k tomu, vytáhnouti ruku z kapsy. Proto ztrávil zbytek noci sedě.

Ráno přišel podomek a vyburcovav druhé dva nocleháře, shrabal slámu, svázal v otep a uklidiv vše, zametl jizbu. Přicházeli už hosté — většinou vozkové; snídali kořalku a slané housky a bavili se hovorem o politice. Jeden z nich předčítal z krejcarového listu zprávy o nejnovějších událostech světových.

Náš mladík hořel touhou, aby mohl nahlednouti do těch novin. Použiv hádky, vzniknuvší mezi dvěma z hostů, poprosil předčitatele a vlastníka novin, by mu dovolil na okamžik do nich nahlednouti.

Přehlížeje v rychlosti jich obsah, byl by radostí zajásal. Mezi denními zprávami nalezala se tato lokálka:

„Ztráta. Chudá žena, živící se prací rukou svých, ztratila včera cestou z poštovského úřadu a ***ovou ulicí koženou tobolku, obsahující přes 10 zlatých, které měla připraveny na činži. Poctivý nálezce se snažně žádá, aby ji odevzdal buďto na c. a k. policejním ředitelství neb přímo vlastnici Antonii Marešové v ***ské ulici č. 17. v přízemí."

„Tady ‚ztráta'!" radoval se v duchu mladík. Nyní mohl bez bázně peníze vrátiti. Ale — pro Krista! — kde pak je tobolka —?!. . . Ah, tady — — zapomněl, že ji byl opět přendal do náprsní kapsy. Ale zdali pak je v ní všechno v pořádku? — Vytáhl ji a otevřel . . . V tom ucítil za sebou něčí dech, nepříjemně páchnoucí — — ohledl se — za ním stál pobuda s vojanskou čepicí, ušklíbaje se jaksi potměšile a žmoulaje oharek doutníku v koutku úst.

„Nemaj' sirku?" oslovil mladíka. Ten schoval tobolku rychle do kapsy a odsekl: „Nemám." Proklatý chlap! Beztoho jej chtěl v noci okrást. Musí se míti před ním na pozoru! —

Posnídav trochu drštkové polévky, opustil hospodu. Nepovšíml si, že pobuda onen vyšel za ním a že shlednuv strážníka, přiskočil k němu a několik slov mu pošeptal, — a že strážník pustiv se za ním, byl mu stále v patách . . . Spěchal k obydlí chudé vdovy, jež nalezalo se náhodou dosti blízko — v druhé ulici odtud. Našed dle čísla dům, vešel do průjezdu. Služka, nesoucí tudy v kamenném hrnku mléko, ukázala mu dveře vdovina bytu.

Zaklepav, vešel s tlukoucím srdcem.

Octl se v chudé jizbě, opatřené pouze nejnutnějším nábytkem, jež sloužila současně za kuchyň, ložnici, prádelnu — za vše.

Vdova, oděna poněkud nedbale, stála u nízkých kachlových, na mnoha místech rozpukaných a hnědou hlinou zamazaných kamen, zády ke dveřím obrácena, slévajíc právě kávu z plechové konvičky. Teprvé když ji slila, obrátila se ku příchozímu.

Mladík spatřil obličej starší již paní, vráskovitý, ale vlídných tahů; dle veliké bradavice u levého ucha poznal ihned paní od včerejška. Zármutek jevil se v její tváři. Povšíml si také, že má oči velice červené, jako uplakané.

„Čeho si přejete?“ tázala se, upírajíc k němu udiveně zrak. Dříve než mladík odpověděti mohl, ozval se v průjezdě lomoz, dupot těžkých bot a zmatené hlasy několika osob.

Pojednou otevřely se dveře a na prahu objevil se — vousatý strážník; za ním bylo viděti domovníka a tváře zvědavých sousedů a sousedek, snažících se nahlédnouti do vnitř.

Mladík zbledl. Lekl se strážníka tak náhle se zjevivšího a chvěl se po celém těle. A když strážník přistoupil k němu a chopil jej za límec, spustiv na něho zhurta: „Pojďte se mnou!“ — tu nebožák div neomdlel. Vše točilo se s ním do kola . . . Nebyl jasné myšlenky schopen, ale chápal, že je zle. Koktal nesrozumitelná slova . . .

Strážník spustil nyní na vdovu, výjevem tím všecku ustrnulou:

„Co hledá ten člověk u vás, he?“

„Já . . . já nevím —“ vykoktala ustrašená namahavě, „teď právě přišel . . . já ho neznám . . . jakživa jsem ho neviděla!“

V pozadí ozvalo se mumlání sousedů a sousedek, nahrnuvších se sem z celého přízemí; za nimi tlačili se v průjezdě lidé z ulice, dychtivi zvěděti, co se stalo. Někteří z nich — a mezi nimi většinou ženské — byli pevně přesvědčeni, že „ten lotr“ chtěl ubohou vdovu zabít a oloupiti, vždyť prý „mu to kouká z očí“; jiní zase — ač neměli k tomu nejmenší příčiny — počali vdovu podezřívati, jakoby udržovala tajně styky s bůh ví jakými zlosyny. Ale nikomu nenapadlo, uváděti příchod neznámého výrostka v souvislosť se „ztracenou“ tobolkou vdovinou, ač většina jich věděla o včerejší nehodě její.

Mladík byl se mezitím z leknutí poněkud zpamatoval. A když houkl naň opět strážník: „Co jste tu chtěl!?“ — odpověděl dosti pevným hlasem: „Přišel jsem, abych té paní vrátil tobolku, kterou jsem . . . kterou jsem . . . našel.“ Zároveň sáhl do kapsy a podal užaslé paní tobolku.

Situace se rázem změnila v pravý opak.

Strážník nechal ruku, držící „darebáka“ dosud za límec, klesnouti, sousedé a sousedky vyvalovali překvapením oči a otvírali ústa, a vdova, chopivši chvatně tobolku a prohlížejíc její obsah, dala se radostí do pláče. Milé sousedky — všechny bez rozdílu — měly jako na povel oči plné slz; snad měly ty slzy smýti s jich svědomí výčitku, že mladíkovi i vdově tak ukřivdily. Onen zasypán byl nyní se všech stran chválou — této hlučně blahopřáno.

„To mají štěstí, paní Marešová!“ — „To je hodný člověk!“ — volaly sousedky jedna přes druhou. „Kdo by tohle hned udělal!“ — „No — obzvláště, když má sám bídu.“ — „Pravda — takových je málo!“ — „Ale já jsem si to hned myslela, že nemůže být darebákem!“ vykládala na konec jedna sousedka, která byla prve nejdříve ze všech na mladíkovi vypozorovala, že mu lotrovství „kouká z očí.“ „Paní Marešová“ — obrátila se na to k vdově, „dají mu hrnek kávy!“

„I dám, dám!“ volala rozradostněná vdova a již chystala mladíkovi snídani.

Strážník omlouval se „nálezci“: „Víte, ono je to tak: ten člověk, který vedle vás spal — no víte? ten s tou modrou čepicí — mi udal, že viděl u vás tobolku s mnoha penězi, pocházejícími prý nejspíše z krádeže. Proto jsem vás stopoval až sem, abych po případě i vaše spoluvinníky sebral. No — nemějte mi za zlé — — to víte, povinnost je povinnost.“

Vdova — o níž mladík zvěděl, že se živí praním a šitím a že syn její je zaměstnán v písárně jisté továrny na venkově — nabídla se z vděčnosti, že mu uchystá každý den oběd, dokud nenalezne zaměstnání.

To když uslyšel jeden ze sousedů, mistr zámečnický, mající v témž domě dílnu, uvolil se, ač dělníka zrovna nutně nepotřeboval, poskytnouti mu práce, spokojí-li se pro začátek skrovnější mzdou.

Mladík vděčně přijal. — Stál uprostřed všech těch lidí, velebících jej jako vzorného poctivce, zardívaje se a netroufaje si nikomu pohlednouti do očí . . .

* * *

Druhého dne byla v novinách lokálka:

„Poctivý nálezce. Tobolku s obnosem přes 10 zl., o jejíž ztrátě přinesli jsme včera zprávu, nalezl a vlastnici, chudé vdově, poctivě vrátil zámečnický tovaryš Josef K***. K ocenění jeho poctivosti dlužno uvésti, že jest již po delší dobu bez práce. Zajisté krásný to důkaz poctivosti chudého dělníka!“

Ve svatební noci.

Z „Moderních balad“ Aug. Eug. Mužíka.

„Hle, jak v tvém zraku měkce hárá,
co lávou kypí v ňádru mi!
V mém hlase žhavá chví se pára
a srší žárně jiskrami.
Pojď, připluj k bouři duše žhoucí,
loď studu na ní ztroskotej,
noř k dnu se lásky všemohoucí
a skryj svou líc
a neplač víc
a divému se mužství vzdej!

Tam v háji v hnízdě — kropenatých
dvé vajíček — ty pukly již
a z útlých ňader, k žití vzňatých,
jak krve proud zpěv tryská výš.
Slyš — venku v temnu dupou oři,
jich pouta přerval lásky žár,
v jich nozdrách oheň, vášeň hoří,
jak řičí v noc!
A lásky moc
by tebe nevedla v můj spár?“

A ona sedí zádumčivá
a slyší cos — zpěv pohřební.
Sen kývá, zpívá, s temnem splývá,
sen mládí — dnes noc svatební.
Jak útlý kvítek, zkvetší z rána
v mžik štěstí sopce u boku,
tak chví se, bouří polekána,
a pochyb rod
jak červa hlod
teď cítí v ňader hluboku.

A náhle bolest duše žhavá
se prorve světlých ve slzách
a ona v pláči usměvavá
svých tváří skrývá stydný nach.
Teď dlouhé, dlouhé políbení,
v něm duše v jedno splývají
na požár, jemuž konce není,
však zase v ráz
ocele mráz
jí ňadra ryje potají.

„Tak sami jsme .... Či nemáš strachu?
Teď noc je — mrtví vstávají
a vzavše z srdce hrsť si prachu,
jej živým ve tvář metají.
A já jsem mrtev, mrtev zcela,
prach mého srdce vítr svál
jen tobě v ňadra rozechvělá — —“
‚Ó stichni již,
radš' sedni blíž
a líbej, líbej, líbej dál!

A pověz, cos tak dlouho skrýval
a slíbil, že mi zjevíš dnes.
Červ nezkojení hruď mi zrýval,
o mluv, a v temno světlo vnes!
Kde matka tvá? Ó drahý, milý,
ty víš — ty mlčíš — tvoje čest — —
ó pověz mi — mám dosti síly — —
nu tak! nu tak!
nu hleď mi v zrak!
dost lásky, slyšet každou zvěst!‘

„Ne, ještě ne! až zítra, dítě,
tu jedinou mně milost přej!
Hleď — Amor tam se chechtá skrytě
a spouští luk — ten čaroděj.
Dnes lásky noc .... dnes chvíle blaha,
kdy slastí šílí andělé.
Noc tichá, vonná, měkká, blahá....
ó blíž, jen blíž,
ó stiš se již
a vzdej se touze rozchvělé!“

‚Tvá matka! Mluv již! Já se bojím.
Tvá matka! Mluv! Zda v žaláři?!‘
On zbled — — „Ta hanba citům mojim!
však lásku mou to nezmaří.
Má matka čistá, počestná je,
však nešťastnější lidí zlých.
Má drahá máti k smrti zraje,
ten shnilý květ,
již řadu let
květ shnilý — v domě šílených....“

A ona oči vyboulené
a bleda jako stěna v ráz
zří, jak se krev mu v tváře žene
a na čele mu sedí mráz,
dvě bludičky jak v kalném zraku
se mrtvým žárem kmitají,

jak duch tam navždy hyne v mraku
a v bledou líc
jí z něho vstříc
se oči matky dívají . . . .

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Ludmile tváře nachem setkání zbarvilo náhlé,
zachvělo prudce tělem; zarazil se na chvilku i Václav.
Od té jízdy nocí, kdy třímal ve dlani jemně
ručku její — beze slov jí takto vyznávaje dosti —,
práh' po novém setkání tom, však bál se ho stejně,
a proto mnohdy jeho k Velemínu zamířila chůze,
avšak před cílem se vždycky obrátila nazpět.

Střás' po chvilce nyní svoji tíseň a dívce se blížil
s pozdravením v sadu stín, kdež zůstala státi nehybně,
jen čelo zrůžovělé k jeho chýlíc pozdravu lehce.
A když stál před ní, k jeho ledva si troufala tváři
vznésti ostýchavě zrak, v mlze jemné vláhy tonoucí,
jak jitřenka parou když vodní matně se míhá.
Když dvorným potom oslovením rozprávku zahájil,
v tísni zašeptala jen slova téměř neslyšitelná.

On jí vypravoval, jak potkal v háji faráře,
jak ho zajal kmet přívětivý, jak pohroma náhlá
sbírky zastihla drahé; pak všední skytly mu látku
blízký vesny konec, dnů příštích vedra i bouře,
odkvetlé stromy kol, plody hojné přislibující.

Pohled k půdě klopíc naslouchala mlčky Liduška;
zřídka jenom jí slůvko plané zašelestilo se rtů.
Zdálo se, jakby nový tvář sličnou výraz odíval,
jakby nerozlučné laškovné smíchy dětinské
z ní byly prchly valem; samy něžné skrýše ty šotků,
důlky hravé, zřít jedva bylo; zraky zíraly vážně.
Snův za to jemný pel ji krášlil, stín dumy sladké;
věstily ruch vnitřní rtů, ňáder záchvěvy lehké.

Však trhaným pásmem též Václavu matně se vlekla
řeč jalová z neochotných rtův; oba cítili dobře,
cos že jiného zatím v jich nitru po výrazu práhne.

Takto chodem volným po stezkách kráčeli pěkných,
jež zelenin různých roztínaly záhony šíré,
kol řady úlů pak pestrých, z nichž vzlétala mračna
pilných včel bzučivá, z úpravné zelnice vyšli,
dál po stráni dolů v husté se ubírali trávě,
z níž davy pampelišek již lehké vznášely koule,
bílé, prosvitavé, vzdušného to pýru obláčky,
z nichž semotam vánkem hvězdičky ulétaly jemné;
leč květy hojné též zelení trav zářily pestře.
A stromoví košaté stín hustý spřádalo vůkol;
špačků budky šedé lupením prohlédaly leckde.

Sešli dolů, kde potok hranicí byl zahradě farní,
v bujné houšti vrbin poukryt, prosvítaje sem tam
pod velikým, oblým lupením vodního bylinstva,
nad nímž někdy letem zakmitly se vážky lazurné.
A v houští vrbovém, z listů zelenosti lahodné
velký svlačce kalich, sněhobílý, místy vyzíral.

Nit rozprávky chabá zde nadobro utrhla se náhle.
Drahnou chvíli oba v myšlenkách mlčky tu stáli,
až pak Živsa pravil: „Jak luzné všecko je vůkol!
Mním, že je pouhým snem rozkošným chvíle ta božská —
ač květy máje ty tam, vše krasším zdá se mi ještě.
Městu nedávno ušed, sebe sám již sotva poznávám —
tak se mi vábně jeví ten svět, dřív půvabu prostý,
duch znavený životem ve štěstí poznovu doufá —“

„Ó tedy osvěžení vám chystá venkova poklid
po městském ruchu zimničném,“ tiše Ludmila řekla.

„Venkov sám nikoliv,“ již Václav srdce otevřel,
„než v něm jedna bytost, v níž spatřuji vesnu a jitro
v nejsladším vtělení, vrch veškery slasti a krásy,
jež by mi ještě život moh’ skytnout — — Ó kdyby mohla
v temno a mráz duše mé svou jarní seslati záři,
snad že by hojný tam květ ještě se rozvil a zaskvěl,
k cílům zas velikým jaře duch můj křídla by vypjal —“

Všechno, co dříve tlumil, tak z nitra mu bezděky trysklo
nezdolným ručejem. Za slov těch dlaň jeho lehce
objala ručku její, jež stiskem věstila jemným,
že sdílí jeho cit; blaze dívčino líce zaplálo.

V tom vyrušil je šumot, zazněvší z houštiny bujné,
na břehu ježto druhém též vroubila vlnky potoční,
zahradu Výhoňových od farní volně dělící.
V mlází tam vrbovém, mezi výhony rozhrnutými
spatřili nad potokem tvář Bohdana nakloněného,

zbledlou, rozrušenou, k nim pnoucí pohledy mračné
z pod střechy rozložité, režné slaměného klobouku.
Chvilku zamihla se jen, pak v listů houšti zanikla
líc ta bledá, jak zjev mizivý vodníkovy tváře.

Bezděky z útulné ruce jich se propustily vazby
a zraky sobě dojem toho výjevu věstily němě.
Ve zraku dívky blahém, zářícím z pod řasy vlhké,
pablesk laškovný k lehké nelibosti se mísil;
avšak Živsa dojem silnější v nitru pocítil
a v jeho blesklo paměť setkání v doubravě tehdáž,
s přítulným kdy junem v důvěrné rozmluvě kráčel.

S hůry farářův hlas ve vrátkách zahrady zazněl
a kmet bystře dolů již kráčel k dívce a hostu,
v ústrety mu jdoucím, hned z dáli promlouvaje hlasně:
„Už jsem vskutku se bál, že s Vaňkem host poradil se
a hle! do zahrady až mi z dlouhé chvíle zabloudil
a zde společnost sám vyhledal si ode mne opuštěn,
nad moji kloudnější bohdá — Odpusťte mi vlídně
hosta zanedbání, neb dosti vymáhalo práce,
než poněkud jsem rozlosoval ve spoustě žalostné
říš kamenův a bylin, směs pestrou můr a motýlů —
Ty však hosta opět přenechej mé péči, Liduško,
a spěš v dům, tamť potřebuje tvé podpory matka.“

Ke hrudi nízko kloníc tvář v purpuru krásně planoucí
dívka opouštěla sad. Jím starcův zrak ji provázel
an hovořil jeho ret: „Ó zchytrale plémě to ženské
zná nás podmaňovat, své po jmenè, zákonu pány!
Ač celibátu vojín, nesu sám toto jařmo nehodné.
Avšak vzdáti musím nebesům přece díky upřímné,
že trávit nemusím samoten svá léta poslední,
že dvě bytosti milé mně stáří útrapy mírní
a v zimu mého žití trochu mísí záře a tepla.
Ač sám volně přijav bezženství z rozkazu církve,
vám bych neschvaloval přece rádcem apoštola Pavla.“

(Pokračování.)

Snahy o oživení vod.

Líčí Boh. Bauše.

Národohospodářský význam rybolovu. — Biologické studie k jeho povznesení. — Ústřice a jich pěstění. — Ústavy k umělému rozmnožování ryb mořských. — Rybářství nitrozemní. — Zavádění nových druhů. — Povznesení chovu perlorodek.

Všechny mořské ryby trhu evropského, z nichž za mrazů něco také do Prahy zabloudí, jsou jen nepatrnou částí nesčíslné populace moře, kteráž v nesmírné své doméně člověkem nevyrušována, navzájem se požírá a živí. Zde leží ještě poklad výživné látky pro celé lidstvo; kdo dovedl by jej s úspěchem vyzdvihnouti a stálým pramenem učiniti, rozluštil by rázem palčivou otázku o výživě lidstva.

Rybaření v moři jest hlavně pobřežní. Mnohá bohatá města vznikla ze samot rybářských, mnozí národové výhradně odkázáni jsou na rybolov a bohatnou z něho. Čím dále od moře, tím více ryby mořské se zdražují a pozbývají významu jakožto výživa lidu obecného.

Ale jakož přibývá lidnatosti a zdokonaluje se doprava, roste stále počet lovců i konsumentů; a tím nutně zmenšuje se počet ryb. Ve mnohých krajinách jest výnos lovu v úpadku, produkce není více na výši spotřeby. Rybáři mohou sebe statečněji čeliti nepohodám a nebezpečím, aby urvali moři poslední zbytky zvířectva, výsledek jest slabý a kryje sotva namáhavou práci.

Toto chudnutí moře na ryby, v lovištích jindy bohatých, vysvětluje se stálým zdokonalováním udic a sítí, jakož i pokračující vynalezavostí při zařizování nových způsobů lovu; vždyť i elektřina musí mámiti ryby, jako v Dalmacii za tmavých nocí primitivní svit pochodní druhdy vábí sardinky do sítí. Jsou však i mnohé destruktivní příčiny, jako znepokojování dna mořského při lovu pomocí parníků.

Nutno pomýšleti na odpomoc. Rybář nestará se obyčejně, odkud lov jeho se nahražuje; žije v starém klamu, že možno bude stále sklízeti, kde se nesilo. Spokojuje se tím, co náhoda mu přináší. Celé snažení rybáře táhne se ku zdokonalení lovu, ale on nezajímá se o pramen příjmu, jejž příroda poskytuje mu zdarma. Indiánovi zdá se též nesmyslným, zasaditi stromek, jehož ovoce se snad ani nedočká.

Na souši v našich krajinách hospodářství ovšem již dávno opustilo primitivní způsob, spokojovati se plody divoce rostoucími. Ani zvířat volných již neužívá, nýbrž přispůsobilo si je dlouholetým chovem ku svým poměrům.

Zvířata divoká škodí spíše polnímu hospodářství a lov jejich ve smyslu národohospodářském sotva padá na váhu.

Ale vše, co vodstvo rodí, prospívá přímo výživě lidstva a není v nejmenším na úkor produkci výživy na pevnině. Toť pramen výživy, chléb pro celé vrstvy společnosti tím vítanější, poněvadž jest spontánní.

Takovýto pramen bohatství přírodního střežiti, rozvinovati a pěstiti jest snahou všech pokročilejších národů, snahou věru vlastenečtější nežli zdokonalovati stále jen sílu brannou.

Máme zde předem na zřeteli rybolov mořský, jenž mnohým národům stal se základem nejen bohatství, ale i školou plavectví a zdrojem moci námořní i výbojné.

Vypravuje se, jak mocný císař Karel V. putoval ku hrobu nepatrného rybáře Viléma Beuckelsze (zemř. r. 1449), aby uctil památku muže, jenž vynálezem snadného nasolování sleďů tak velice prospěl zemi i všemu lidstvu.

Skutečně jest lov v mořích záležitostí nikoli jednotlivce, nýbrž celého státu, a od třicíti let vidíme, jak obrací se k němu interes širších kruhů a zvláště přírodovědeckých.

Bude možno snad rozmnožovati živočišstvo oceánu? Do jisté míry, dle dosavádních zkušeností, ale jen místy a zajisté s vynaložením veliké práce ba i značných obětí peněžitých.

Jest to pole bádání málo ještě zpracované, kde věda rozluštiti může mnohé záhady a prospěti přímo účelům praktickým.

Jsou to studia biologická, která snaží se poznati život, mravy, způsoby, vývoj, zkrátka všechny vztahy mořských živočichů k okolnímu světu, a kteráž slibuji rozluštění mnohých theoretických i praktických otázek.

Pohleďme jen, jakým směrem brala se zoologie za posledních dvacítipěti let: snažila se vystihnouti původ zvířat pomocí znaků morfologických. Všude objevováno množství nových druhů nižších zvířat. Veliké státní expedice lodí Challengera, Talismana, Travailleura vynesly z hlubin netušené tvary živočichů, jichž znaky morfologické třeba bylo stanoviti. Ale žeň tato bude ochabovati, a věda směřuje nyní jinam. Tvar i ústrojnost nových druhů bude dostatečně známa, jen ze života i nejznámějších druhů zná se pramálo.

Není to úkol snadný a vyžaduje zvláštního pozorovacího talentu.

S l e ď na př. loví se již 700 let; lov jeho jest životní otázkou mnohých krajin a přece zůstává mnohá stránka v životě jeho temnou. Jsou doby, kdy úroda ryby této na jedné straně vzkvétá, jako nyní ve Skotsku, Anglii a Hollandsku, a jinde opět klesá, jako ve Francii.

Komisse, která r. 1870 ministrem orby v Kielu byla sestavena, aby o zvelebení mořského rybaření pečovala, koná vědecká pozorování o fysikálních poměrech a zjevech života v mořích německých. Zkoumali především potravu, vývoj, stěhování a odrůdy sledě, jakožto ryby pro lov nejdůležitější. Moebius shledal, že potrava sledě záleží z větší části z Copepod druhu T e m o r a l o n g i r e n n i s; ve vývoji shledáno, že žaberní oblouky mláďat jsou bez lístků žaberních, a střevo brvami kmitajícími sprostředkuje dýchání. Dle způsobu života a bydliště přesně tři odrůdy shledány a Heincke studuje stěhování se sleďů.

Němečtí badatelé získali si zajisté značných zásluh o theoretický výzkum moře, třeba jen poukázati na zoologickou stanici v Neapoli.

Avšak mnoholi praktickému povznesení rybolovu prospěli, nedá se rovnati s tím, co jinde vykonáno.

E. Haekel právě v jednom spise* poukazuje na to, jak nepraktickou methodou jeden z členů Kielské komisse, pan Hensen, počínal si při výzkumech o produkci potravin v moři.

Otázka, je-li moře pro člověka nevyčerpatelné, má jistou důležitosť, kterou Hensen pracnými číslicemi statistickými snažil se rozluštiti. Porovnával výnos rybníků kaprových, stejné plochy vzdělané půdy a stejné plochy moře. Z hektaru rybníka páčí výnos na 76·5 kg masa, ze vzdělané země možno vytěžiti 83·5 kg, moře člověku vynáší prý $^1/_5$ až $^1/_2$ výnosu obou. Loď „National" po tři měsíce lovila a měřila, za nepříznivých však okolností a bez valného úspěchu. Haekel porovnává výpočty Hensenovy s počínáním, jakoby někdo, chtěje výnos louky stanoviti, počítal stébla trávy.**

Pohleďme nyní na některé praktické pokusy při moři, rozmnožiti bohatství ryb jistých okrsků.

Hlavní prostředek k rozmnožování ryb jest umělé jich pěstování, t. j. zúrodňování a nasazování vajíček rybích k líhnutí přičiněním člověka.

Vynález tento, který Němci přičítají Delmoldskému rolníku Jakobimu, jemuž v předešlém s oletí pokusy podobné se vydařily, zůstal úplně nepovšimnut, až znovu učiněn byl ve Francii, kdež dovedli ihned myšlénky prakticky se uchopiti a odtud methoda pěstování toho rozšířila se do Norska, Ruska, Německa i k nám.

Bohužel hodí se jen skrovná část druhů ryb k umělému pěstování; mnohých nelze v čas tření polapit; jiné, jsou-li v zajetí, netrou se. U některých, jako kaprů, cejnů, jesetrů a sleďů, nabíhá hlen kol vajíček v lepkavou hmotu, takže tato v tuhé chuchvalce se balí a ke zúrodnění neschopnou se stává.

U takovýchto druhů obmezuje se pěstování na ochranu ryb v čas jich rozmnožování a tření, buď v uzavřených bassinech neb zvláštních nádržkách, z nichž ve vhodném stáří, kdy mohou již sami boj o život podniknouti, překládají se jinam.

A jak tento způsob na některých místech v přímoří v nejnovější době se provádí, chceme zde vyložiti.

Jeden z prvních ústavů, velkolepé akvarium mořské, které sloužilo vědeckým i praktickým účelům, zařídil professor Coste v Concarneau.

Rybářské místo Concarneau ve Francii jest malá pevnůstka, obklíčená mořem; do jejího přístavu jest vstup dosti obtížný, ale za to poskytuje bezpečný útulek četným lodím rybářským, kteréž lovu sardinek

*) E. Haekel, Plankton-Studien. Vergleichende Untersuchungen über die Bedeutung und Zusammensetzung der pelagischen Fauna u. Flora. Jena 1890.

**) O německé důkladnosti učiníme si pojem z těchto čísel Hensenových. Loď výzkumná zalovila na př. v severním moři a ve dvou kubických metrech vody filtrované nalezeno 5,700.000 organismů; z těch 5,000000 mikroskopických, 630.000 kusů rozsivek, 80.000 klanonohých ráčků a 70.000 jiných zvířat. Jedno zalovení vyžadovalo osm dní práce po 8 hodinách, ke každému lovu Hensenovy expedice planktonové bylo 14 dní potřebí, vyžadovalo tedy vypočtení 120ti zálovů 6 let práce a 17.000 hodin práce!

a makrel slouží. Vody zahřívány jsou zde, an břeh oddělen jest od širého oceanu pásmem pahorků a ostrůvků, tichými vodami proudu golfského a jsou velmi příznivé k vývoji zvířat mořských Zkušený rybář a lodivoda Guillon choval zde ryby v nádržkách, a pozoroval pilně jejich zvyky. Muž tento usnadnil volbu místa, když r. 1859 zakládali vivarium a laboratoře při moři; široké bassiny, do skály vydlabané, rozděleny byly na komory a železnými mřížemi odděleny od moře, které zde stoupalo a klesalo s odlivem i přílivem. Zde chovány různé ryby, mnohé z nich krotly; jinde homaři a langusty čekaly na vhodnou dobu, aby rozesílány byly na trh Pařížský, do Belgie a jinam.

Ve zvláštních akvariích s vodou proudící pozorovány vývoj, vzrůst, proměna, obnovování ztracených údů a všechny fáse a zjevy života. Pobřeží poskytovalo z vod svých, bohatě oživených, stále hojný material.

Zde zkoumal Moreau tvar a přirozenosť plynů v měchýři ryb, Gerbe vývoj korýšů mořských a objevil průhledné listovité mládě langusty, raku dospělému nepodobné, kteréž pod jménem phylosomy před tím za úplně různé zvíře bylo popisováno. Zde Charles Robin konal studie o elektrickém přístroji rejnoků, které mu otevřely vstup do akademie.

Dále bádal zde Legouis o pankreatu ryb a Van Beneden, otec i syn, sbírali cizopasníky na rybách. Zde též G. Pouchet konal nad míru zajímavé pokusy, jak ryby mají ve své moci měniti barvu dle toho, nalezají-li se na dně tmavém neb světlém.

Vedle těchto vědeckých výzkumů naučily pokusy na stanici rybáře zřizovati zásobárny platejsů a škeblí; poznalo se, jak možno raky, ustřice i ryby v zajetí krmiti a udržeti je, loví-li se v hojnosti, až do doby, kde lov jest chudší a cena jejich stoupá.

Méně pomýšleno zde na rozmnožování ryb, které nejbližší vlna zanese do moře, ale zvláštní péče věnována životním poměrům ustřic a slavek.

Davaine pozoroval zde přemalá vajíčka ustřic, rodící se hlavně v červnu a červenci, jichž počet páčí se na million z jediné ustřice; nicméně vyžadují v první čas veliké šetrnosti. Zárodky dospělým nepodobné plovou rychle pomocí zvláštního ústroje, krouží kol matečných zvířat a usazují se teprv po jisté době. Pohyby poznenáhla ochabují, ústroj plovací se ztrácí a mládě vylučujíc skořápku upevňuje se pro vždy. Péče pěstitelova záleží v tom, aby upravil jim střepy, cihly nebo dřeva, na nichž vhodně usaditi by se mohly. Vhodná půda jest ustřicím tak potřebna jako stromu, any přirůstají k nim svými plochými miskami. Potrava ustřic záleží v drobnohledných zvířatech; mají-li se ustřice dařiti, musí voda hojně jimi býti zásobena. Parky ustřicové mají při odlivu zůstati vody prosty, aby řádně upraviti se mohly; písek a bahno zanešením je hubí.

O národohospodářském významu ustřic nemůžeme si dle naší nepatrné spotřeby učiniti pojem. Paříž sama sní za rok 100 millionů ustřic, Londýn docela 500 millionů. Chov a lov jen na jediném ostrově Ré zaměstnává 2000 dělníků. V Normandii, Bretagni, v Anglii, na pobřeží dánském a šlesvicském podobně na tisíce lidí žije rozsáhlým lovem ustřic.

Stát všemožně podporuje chov ustřic, ale zvláštní poměry v nedo-

statečně dosud známém životě ustřic pojednou nepříznivě působí ve mnohých parcích. Tak na př. mezi labužníky zvláštní pověsti požívaly ustřice z Ostende; ustřic těchto, tak hledaných, již není. V bassinech jsou sice občas zásoby ustřic, tyto jsou však získány od jinud, a zde teprv za drahé peníze jdou do světa pod jménem Ostendských.

Biologové francouzští všemožně bádáním napomáhají povznesení ostreokultury. Lacaze-Duthiers dne 30. června 1890 přednášel v akademii o svých pozorováních na stanici v Roscově, kdež ustřice k líhnutí kladou se do ponořených beden, jichž dno a víko jsou z jemné sítě, která chrániti má mladou násadu před legií nepřátel, lačně na měkkýše ty se vrhající. Zvlášť krabi dravě na ně dolehají a dovedou ze skořepin je vyštípati. Při odlivu čistí se bedny a vylučují se exempláře zahynulé. Za dva měsíce vychováno zde 8500 malých ustřic, kteréž utěšeně prospívají. Lacaze slibuje si velký prospěch od svého způsobu, který pěstitelům prý dokáže, že věda „přece k něčemu jest“.

Nejbohatěji vláda opatřila prostředky veřejnou zprávu rybářství ve Spojených Státech sev. Ameriky. Zde konají se pokusy, aby, co úsilovným lovem moři se urve, mohlo opět býti nahrazeno. Důležitou pro obchod rybu sleďovitou, příbuznou s naší „plackou“ „american shad“ (Alosa praestabilis), nechávají líhnouti a vyvinovati se ve velikých plovoucích zakotvených nádržkách; též milliony jiker tresek nechávají vylíhnouti v ústavu ve Woods Hallu a pouští potěr do moře.

Pro skalnaté Norsko jest rybolov hlavním pramenem bohatství. Na všech světových výstavách Norové vystupují s vědomím, jaký význam obchodní, národohospodářský a technický má lov tento pro ně i všeobecnosť.

Ve Flödevigu, místě utěšeně položeném v malebném fjordu, nalezá se nově založený ústav, z něhož ročně na sta millionů kusů potěru tresek vypouštějí do moře v pevné naději, že výlohy bohatě se vynahradí vydatným lovem.

V létě uchovávají tresky v plovoucích reservoirech ve vodách fjordu, a krmí je odpadky ryb a krabů. V zimě drží je v krytých bassinech, v nichž voda parním čerpadlem ve dne v noci se obnovuje.

Vajíčka nevypuzují se z ryb uměle, jako děje se u lososů, neb shledán byl způsob ten pro ryby i potěr škodlivým; hledají se způsoby přirozenější k vývoji a vajíčka volně plovoucí kladou se do přístrojů k líhnutí.

Podobné závody mají Anglie, ve Francii domáhají se jich v Arcachonu, v La Rochelle a lázeňském místě v Biarritzi.

Týká-li se tento nový průmysl rybářský i krajin našich? Není pochybnosti! Jen nedostatek podnikavosti obchodníků našich jest příčinou, že dosud netěžíme z pramene toho bohatého, kterýž slibuje levný a zdravý pokrm i pro lid obecný. Zvlášť upravené vagony dopravují i živé ryby daleko od moře, neb čerstvě zabité v ledu v čas zimní. Bude ovšem i na kuchařkách našich, aby naučily se ryby mořské připravovati tak, aby obecenstvo zálibu v nich nalezalo.

Vody naše nebude nikdy lze v těch rozměrech oživiti, aby rybolov nabyl ve smyslu zde vyloženém většího významu.

Řeky naše poskytují dnes jen nepatrný výtěžek u porovnání s dobou starší; regulováním dostávají přímočárné břehy, útulné zátoky a touně se zasypávají; písek dna i břehů jest v ustavičném nepokoji, kterýž zhoubně překáží ujímání se vodních rostlin. Ryby nemají kde se třiti, ani kde přezimovati. Továrny otravují a znečišťují vody, a přese všechny zákony rybářské ničí se ryby nešetřením jich v čas tření nebo záhubnými způsoby lovu. Kdyby nebylo ryb stěhovavých a umělého osazování, nebylo by snad ušlechtilejší ryby v řekách. Větší budoucnosť kyne zvelebením a rationelním směrem pěstování rybníků; zvlášť biologickými studiemi o nižších zvířatech, nyní u sladkých vod prováděnými, rybaření nabude pevného směru.

Oživení nitrozemských vod není nikde životní otázkou státní v té míře jako u moře. Padá zde více na váhu vodní síla, která se chce využitkovati. Zůstane spíše věcí soukromníků, výtěžek živočišstva zde povznésti.

Ale uznání a podpory všemožné zasluhují jednotlivci i spolky rybářské, kteréž starají se o rozmnožení a rozšíření ryb užitečných, zamezují barbarské plenění řek, a zavádějí vhodné druhy cizozemské, kteréž osvědčují se schopnými k akklimataci.

Uměle pěstují se lososi, pstruzi, úhoři, siveni. Pražský klub rybářský osazuje Vltavu a Berounku kapry a candáty. Z ušlechtilých ryb jest novinkou v rybnících moréna, pocházející z hlubokých jezer.

V Německu zavedli v novější době dva druhy americké, z čeledi okounů, kteří se osvědčili tím, že rychle rostou, snadno novým poměrům zvykají a mají chutné maso. Na zavedení obou těchto druhů, okouna černého (Grustes nigricans) a okouna pstruhového (Grustes salmonoides) pomýšlí se i u nás.

Jak málo bylo známo z biologie ryb i tak obyčejných jako jest kapr, dokazují práce záslužné pana ředitele Šusty o výživě kapra. Úkolem pěstování ryb bude hlavně poznání a sestavení ryb v jistém okrsku tak, by druhy býložravé a masožravé se doplňovaly.

Ryb bejložravých jest poměrně málo, a právem Ravaret-Wattel v Paříži upozorňuje pěstitele ryb důrazně, že tam, kde s prospěchem mají se pěstovati pstruhy, lipeny a pod. rybožravé druhy, jest třeba opatřiti jim vhodnou živou potravu. A za takovou hodí se druh malého amerického okounka Pomoxys sparoides, původem ze Spojených Států, který jest báječné plodnosti a poskytne, jsa bejložravec, drahocenný pramen výživy pro lososy.

Není pochybnosti, že snahy akklimatační najdou ještě jiné vhodné druhy k rozšíření do vod našich; jsmeť teprve na počátku onoho ruchu, jenž vykazuje již mnohý úspěch.

Jen v dobách nejbarbarštějších spokojovali se lidé tím, co náhoda přinášela jim. Na našich majetnících vod bude, aby kráčeli s duchem času.

Pohleďme, jak úhoři věnována nověji pozornosť. Bylo poznáno, že jako jiné ryby stěhovavé v čas tření i úhoři táhnou do úzkých zálivů mořských. Potěr, podobný malým červíkům, který se tu vyvinuje, jest možno ve vlhkém mechu daleko rozesýlati. Ústí řek francouzských, pak řeky Padu poskytují ohromné množství podobného potěru. Četné

vody, kam úhoři na svých cestách nemohou se dostati, byly uměle tímto potěrem oživeny. V celém poříčí Dunaje a vůbec v řekách do Černého moře ústících nebylo úhořů; dnes děje se osazování jich se zdarem. Jelikož táhnou jen samice do řek, byl i jistý počet vyrostlých samců z Moře Severního do Černého přesazen, aby zúrodnění se umožnilo.

Z ostatního obyvatelstva vod nitrozemských zasluhuje povznesení chov perlorodek.

Perla, toto „dítě choroby“, vyvinuje se ve škeblích říčních v téže kráse, jako v mořských, jenže toliko poskrovnu se nalezá. Ani u perlorodky nejsou dosud známy všechny podmínky, jichž potřeba jest k vytvoření perly. Slavný přívodozpytec Linné znal prý prostředek, jímž dovedl perlorodky sladkovodní nutiti, aby četné a velké perly rodily. R. 1713 nabízel tajemství své vládě švédské, tato však jsouc ve finanční tísni koupi zamítla, a Linné tajemství své vzal s sebou do hrobu. Pověsť tato jest tak dalece pravdě podobna, že Číňané ve svých rybnících skutečně nutí perlorodky ku tvoření vypouklých oblitin perlových. Marně pokoušeli se v Evropě, toto umění Číňanů nápodobiti.

Studujíce vývoj škeblí poznali přírodozpytci, že mládě prodělává různé změny a vyloučeno z dutiny žaberní, zachycuje se na způsob cizopasníků na hlenovité kůži ryb.

Schierholz na základě tohoto pozorování navrhuje některé změny v dosavádním pěstování perlorodek říčních. Jest prý zbytečno ano i škodlivo, velké exempláry perlorodek, které nemají žádných perel, vraceti do potoků, jako se dosud děje, za tím účelem, aby kladly vajíčka. Ony nejen nekladou vajíček, ale jsou i zbytečnými konkurrenty mladších, které spíše perly mohou vytvořiti. Počet mladých perlorodek dá se rozmnožiti, když se na ryby zralý potěr škeblí uměle vočkuje, neboť tím způsobem zachytí se mnohem více larv, nežli ponechá-li se vývoj jich náhodě. Ryby bylo by třeba pak v příhodných místech nasaditi a mladé mlže s nich opadávající sobě samým zůstaviti, aby volně ve vodě se vyvinovaly. Chovati je v akvariích, dle dosavádních zkušeností okázalo se nemožným. —

Člověk v historické době změnil celou tvářnosť země; životní konkurrence národů nutí je rozvinovati a střežiti všechny prameny přírodního bohatství. Nyní zasahá člověk i do říše vodní, v okeanu i ve vodách nitrozemských. Vědecký výzkum podporuje zde snahy průmyslové a obchodní. Národ, který nesleduje tohoto pokroku, stává se o jeden z pramenů důležitých chudším.

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Přejdu nyní ku kapitole o českých starožitnostech ze skla. Již zpředu musím podotknouti, že jest vypsání dějinného vývoje tohoto našeho slavného průmyslového odvětví i ve stručných črtách nad míru těžké. Účelem těchto řádků není probrati celou snad osnovu historie našeho sklářství; zde může býti vyhověno toliko nejnutnější potřebě starožitníků, kteráž vyžaduje aspoň jakéhosi přehledného náčrtku o postupu práce prodlením uplynulých století. Naše vědomosti o počátcích, vzrůstu a stálém pokroku českého sklářství jsou dosud tak kusé a mlhavé, že není lze zbudovati z nich nějaký úplný povšechný obraz, i uplynou zajisté ještě drahná léta, než se doděláme v tom směru plného světla. Čas hraje v bádání o podobných otázkách nejzávažnější úlohu a jednotlivec celého toho úkolu vůbec nezmůže. Dlužno vyčkat, co přinese budoucnosť!

Počátky českého sklářství můžeme směle položiti do století dvanáctého, poněvadž se nalezalo již ve třináctém věku na značném stupni, jak svědčí zmínka z roku 1276. (Script. rerum Bohem. I. 419.), kdež se praví, že zhotovena dvě skleněná okna s malbou výjevů starého i nového zákona, tedy za vlády Otakara II. V roce 1348. byli malíři skla pojati v knihu bratrstva malířského v Praze a tvrdí-li Němci — a je jich několik — že barevná skla, jimiž krášlena okna kostelní i okna hradů v Čechách, nebyla „snad“ původu domácího, jsou zajisté na omylu. Předně není pranic známo, že by byli dováželi sklo do Čech ze sousedních zemí, za druhé, jestliže byli v Praze usazeni malíři skla, nebyly asi hutě daleko vzdáleny a za třetí tvrdí Eneáš Silvius de Piccolomini (později papež Pius II. † 1464) ve svém dějepisu Čech, že všechny bohaté kostely v Čechách mají široká a vysoká okna s tabulemi „čistého a umělecky provedeného skla“. Tato důležitá poznámka padá tím více na váhu, ježto — jak zjištěno jest — podobná skla jen poněkud větších rozměrů nikde pracována nebyla.

Při malbě na skle provedu důkaz, odkud již za Otokara II. malovaná okna pocházela.

Roku 1390 pracovalo na dvoře královny Eližběty v Hradci Králové několik brusičů skla a že také v těchto končinách skelné huti byly, jest nade všechnu pochybnosť zjištěno. Dále nalezaly se sklárny v Dubici (1442), Chřibské (1504), na západ ve Falknově (1443), v Domažlicích, v krajině Chodův huť pana Jindřicha ze Švamberka (1579) a na Šumavě nalezáme na několika místech již ve starých spisech Sklenářice, Skláře, Sklářské hutě a t. d.

E. Schebek zabývá se ve svých pramenech dějepisu průmyslu sklářského obšírně sklárnami litoměřickými a chebskými a rodinami sklářů, kteří vyváželi vyrobené zboží do ciziny, zřizujíce tam domy obchodní.

Směle můžeme tvrditi, že počátkem sedmnáctého století byl počet skláren po Čechách velmi značný a během doby, kdy pokročily výrobky v technické úpravě tak daleko, že přicházelo, abych tak řekl, české sklo nejvíce do módy, nebylo jediného kraje bez několika hutí.

Za císaře Rudolfa II. se „řezalo“ co nejuměleji množství nádob z čistého křišťálu a právě tato dokonalá výroba zavdala podnět, že přistoupeno ku předběžným zkouškám zpracování skla po způsobu horského křišťálu a podnik ten korunován skvělým výsledkem. Návodem Kašpara Lehmanna (a dle všeho také jiných mistrů), kterého povolal Rudolf II. roku 1592. do Prahy, pracováno úsilovně ještě s několika leštiči a brusiči drahokamů o řezu v křišťálovém skle. Následkem všeobecné obliby, kteréž se veškery práce v tomto způsobu pracované těšily, vzrostl za nedlouho počet mistrů a učňů takovou měrou, že hledali zaměstnání v krajských hutích po Čechách, tak že tento druh práce všude pevné kořeny zapustil. Jakmile se objevily tyto výrobky v cizině, obdivováno se jim všude jakožto pracím skvostným a spousta zákazek se hrnula do českých skláren. Evropy dobyto jedním rázem a benátské tovary zatlačeny do pozadí. Ve všech cizozemských sbírkách nalezáme česká starožitná skla ve značném počtu, což svědčí o velikém rozšíření těchto tovarů v cizině za dob největšího rozkvětu našeho sklářství. Ve Francii, Španělsku, na Balearských ostrovech, ba i na několika místech Alžírska nalezl jsem v starousedlých rodinách a v krámech starožitníků české staré poháry a sklenice z osmnáctého století.

Staré české práce ze skla dělíme dle doby a práce ve tři skupiny. První skupina, slohově vzorně provedená dle starých vzorů z čistého křišťálu, pojala do sebe dvě nové dekorativní vymoženosti v práci: rytí, pak líčkování neb hranitkování (facettování), kteréž se provádělo zcela dle výbrusu brilliantů. Tenkráte ovládal nejdokonalejší vkus i sloh a ty velké, bohatě zdobené poháry se známým třpytným leskem ploch, jsou a zůstanou pýchou všech musealních sbírek a starožitníků. I broušených výzdob užíváno při vší rozmanitosti dekorativních myšlenek s takovou delikatností, že vzbuzují, co se týče mistrné práce a celého provedení, obdiv znalců v oboru sklářském i znamenitých nynějších brusičů.

Veškery okrasy pracovaly se brusičskými kolečky a poněvadž bývala zasáhnutá místa následkem toho mdlá a kalná, vyhladila se pak na zářící, jak se říkalo, „plný lesk“.

Druhá skupina zatlačila první, čistě renesanční, když přešel sloh v baroko a napotom v rokoko. Ornamenty a jiné okrasy spojovaly se festony, z květinových košů vinuly se kolem nádob věnce a tu a tam zářily na plný lesk vybroušené kulaté nebo vejčité perly. Tyto perly pracovali vždy brusiči-kuličníci, fassetové pak práce hraničníci a lešticí hladiči. Figurální ozdoby ztrácely na přesnosti v kresbě, stávaly se miniaturními a ještě později pracovány v duchu doby rokokové jakožto pa-

storálky, milostné scény a jakožto oživy v pohledech na města a t. d. Také monogramní, portrétní, znakové, nápisné a svatební poháry a sklenice pracovány v nesčíslném množství a měly obrovský odbyt. Podle starších benátských vzorců přešla jedna okrasa také na české poháry: do mnohohranných stonků a špičatých nebo kulatých makovic pohárových víček vpředeny a někdy i vtaveny zlaté a barevné nitky, aneb jako rubín červené a písečné zlaté pruhy. Na to se počal jeviti úpadek českého skla a ten dlužno nazvati obdobím třetím, kteréž postrádá naprosto ducha uměleckého průmyslu. Okrasy se stávaly čím dále tím chudšími, o vkusu nelze téměř ani mluviti a jakmile zapadla výroba do skla kostního, kteréž nazýváno také porculánovým, s těmi křiklavými a nemotornými malbami, dále pak v hotovení přetažného skla s nevkusným vybroušením ozdob a skla různě barevného, byl osud českého sklářství zpečetěn. Starožitnosti této doby nemají pražádné sběratelské ceny, poněvadž nestojí v žádném ohledu za nic. Opětné vzkříšení českého sklářství padá do naší doby a doufejme, že setrvá na dráze s velkým úspěchem nastoupené.

Navzdor tomu, že jest sklo zboží křehké, nemůžeme si stěžovati na nedostatek starožitností z českého skla a ve všech větších sbírkách, zejména v umělecko-průmyslových museích, nacházíme co do počtu i jakosti velmi krásné a cenné předměty. Ze starých dob zbylo na naši kromě několika malovaných oken, velmi málo a to ponejvíce jen nepatrných předmětů; teprve z dob Rudolfa II. a pozdějších časů zachováno nám mnoho skvostných výrobků. V jedné z pražských šlechtických rodin chová se prý znamenaný pohár od slavného Lehmanna. Nám ukazován ve Vídni, před několika roky také pohár znamenaný rytým podpisem C. Lehmanna († 1622), avšak na první pohled bylo viděti, že nebyl pracován v klassické době našeho sklářství, nýbrž aspoň osmdesát let později. V Kolíně n. R. vydražen před šesti lety jedním sběratelem anglickým skvostný pokál znamenaný podpisem Jiřího Schwanharda († 1667), žáka Lehmannova a později slavného mistra, a nade všechnu pochybnosť pravý. V Čechách jsou nyní dva mistři výbrusníci, Píč a Eisert, kteří by zcela směle mohli podobné padělky provádět a jsem přesvědčen, že by je žádný odborník od nejskvostnějších prací nejznamenitějších starých mistrů nerozeznal; tak velkolepě ovládají tito mužové hloubený i vysoký řez křišťálového skla. Staré nádoby a sklenice počínají se poslední dobou u nás v Čechách tak znamenitě padělávati, že by se vystavovatelé nebo prodavači vysmáli každému odborníku do očí, kdyby se snad opovážil tvrdit, že jsou padělané. Především jsou to sklenice z osmnáctého století, okras jednoduchých, co nejpřesněji dle starých vzorů zpracované, které objednávají obchodníci se starožitnostmi v ten způsob, že zašlou do továrny originál a žádají dle něho půl tuctu nových, kteréž pak velmi snadno prodají. Však to jest teprve počátek a jsem přesvědčen, že nyní, kde panuje již taková nouze o staré české skleněné výrobky, poněvadž v soukromém majetku se nenacházejí téměř pražádné a poptávka čím dále tím více roste, počne se i u nás v tomto oboru více pracovati. Některá odvětví průmyslná nesnesou ani sebe lepších padělků a to z různých, velmi závažných příčin,

při skle však nevadí výtečný padělek, ať už jest vřaděn do museální nebo soukromé sbírky. Mimochodem budiž zde také zaznamenáno, že se mínění odborníků o této věci rozcházejí. Mnozí a není jich málo tvrdí, že každý „výtečně provedený padělek" uměleckého průmyslu má tutéž cenu pro museální sbírky, jako původní, stará práce a myslíme, že mají pravdu.

Na konci této stati o českém skle připomínám ještě ne—přístojnosť, kteréž se dopouštějí někteří němečtí a také jiní cizozemští kustodové při různých musejích, kdež opatřují skupiny sklenic ryze české práce nápisy: „Deutsche Gläser" a t. d. Šumavu, Rudohoří a Krkonoše udávají jakožto místa německého původu a tudíž vždy německá!

Celé německé sklářství má jen dva druhy výrobků, jež mohou jakž takž považovány býti přibližně za původní a to jsou německé zelenavé korbele (humpen) malované emailovanými barvami a tak zvané

Německé kalíškovité sklenice. (Konec 17. stol.)

římské svérázného tvaru (viz obrázky v červn. sešité). První jest bez odporu nápodobenina starého benátského vzoru z dob počátku renesance a druhý už svým jménem „Roemer" jaksi poukazuje na částečný původ polokoulovité nebo vejčitě seříznuté kupy, s tlustou vysokou nohou, tvarem svým zcela podobné římským kalichům vojínův. Tak tvrdí jedna část odborníků. Druhá klade původ jich do Nizozemí, kdež se těchto sklenic užívalo dříve než v Německu a kdež prý dle jména rummer (píše se: roemer) všeobecně známy byly; avšak podstavec jejich byl vždy tenčí, poněvadž se na dolejší části široce cínem nebo stříbrem okoval. Zelené korbele cylindrického tvaru dekorovány jsou vždy neprůhlednými barvami v toninách hrubě pestrých a malba představuje nejčastěji znaky měst nebo šlechticů, dvoukřídlého orla, ukřižovaného Krista, hodující společnosti, knížecí volence nad sebou koňmo, odznaky jednotlivých řemesel, průpovědi atd. Že se tyto „německé" sklenice pracovaly také v Čechách, o tom svědčí mnohé exempláry ve veřejných sbírkách, kteréž mají úplně české nápisy, ba i české veršíky. Mám zaznamenánu na př. sklenici s číslem 2765 z umělecko-průmyslového musea ve Vídni s nápisem českým, dle znaků sklenice to cechovní. Němečtí starožitníci

jmenují tyto zelené, křiklavě pomalované sklenice, korbely a poháry „Fichtelberger“ dle „Černých Hor“ (Smrčiny), kdež se nejvíce vyráběly. Zvláštní druhy jsou ještě „Gutteruf“, láhev s krkem točeným, „Angster“ s krkem velmi úzkým a dlouhým, dále sklenice „Schaperovy“, pojmenované dle Jana Schapera († 1670), kterýž od roku 1639 v Norimberce se zdržoval a svérázné jemné malby, perovým kresbám podobné, na sklenicích a fajencích prováděl. Malby tyto jsou černé, při hliněných předmětech na bílé glasúře a představují bitvy, milostné a honební scény a krajiny s pečlivostí, abych tak řekl „Havránkovsko-Dennerovskou“ provedené. Také sklenice Jana Kunckela († 1702), znovuvynálezce rubínového skla, kterýž řídil na pavím ostrově blíže Postupími sklářskou huť, a u nás „šip-ové“ jsou ve výrobě tím zajímavy, že musí vždy dvě sklenice zcela přesně do sebe zapadati. Na vnitřní sklenici, která se pokrývá stříbrným nebo zlatým lupénkovitým povlakem z těchto kovů, provede se malba, nebo jemná čárkovitá kresba figurální neb arabeskoornamentální, načež vsune se do zevnější, tak že jest dekorace tedy mezi dvojím sklem, a zadělá se pomocí leptavého prostředku. I ve dno malují se podobné okrasy.

Také v Čechách pracovány tyto druhy sklenic ve velikém množství a jsou nyní velmi ceněny. Všechny německé speciality se padělávají a to: fichtelberské špatně, lehce k rozeznání po nanešených opakních barvách, římské velmi dobře nápodobené, Šáperovské výtečně — zejmena padělky z poslední doby jsou jako vlastnoruční práce mistra — sama a šipové dvojaté tak hanebně, že každý laik, který viděl jen jedinou starou pravou, padělek ihned poznati musí. Jednu věc, která mi byla velice nápadna, musím zde uvésti. Viděl jsem několik pravých sklenic Schaperem samotným malovaných a jsem přesvědčen, že tyto sklenice vyrobeny byly v Čechách, dle jakosti skla i tvaru, a že dle všeho dodány tomuto mistrovi do Norimberka, aby na nich maloval.

Skleněné starožitnosti ostatních zemí neposkytují takové zajímavosti jako dosud uvedené a proto spěchám k zakončení této studie.

Musealní sbírky ve Francii jsou velice chudičké na staré výrobky domácí. Teprve koncem šestnáctého století zavládl tam čilejší ruch v tomto průmyslném odvětví, když byl vydán zákon, kterýmž osvobozeny veškeré sklářské podniky od daní a když se přistěhovali do země vlastí dělníci, kteří prováděli výrobu přibližně dle benátských vzorů. Lotarinsko, Normandie, Provence a Poitou měli své sklárny a nedaleko Cherbourgu v Tour la-ville učinil Lucas de Nehou 1690 epochální vynález lití skelných tabulí, kteréž oproti foukaným měly a mají mnohé přednosti. Zvláštních a znamenitých francouzských starožitností není; však nebude žádným divem, když francouzský křišťál, a to nastane již dosti brzo, předstihne náš křišťál český.

Daleko zajímavější jsou skleněné starožitnosti španělské, co do podoby nejbližší benátským tvarům, jenže jsou těžkopádnější, mnohoušné s vyrůstajícími násadami a na pohled velmi fantastické. Nejvíce jich pracováno v Catalonii v 16. a 17. století a sklářské hutě ve Valdemaquada, Barceloně, Cadalse a la Granja vyráběly vásovité předměty v barvě zelenavé s oušky a tmavými násadami, kteréž jsou nad míru effektní. Často

vyrůstají z povrchu točité hřebeny, jichž končetiny jsou nafialovělé, což na bílém skle znamenitě vypadá a manganovitou přísadou se vytvořuje. V některých španělských sbírkách nalézáme také vykopané sklenice maurské, přísně orientálské dekorace s napálenými barvami v emailu, kteréž jsou i ve Španělsku jakožto starožitnosti velmi hledány a dle toho také placeny. Padělky a nápodobeniny pracují nyní v Madridě a to s úspěchem nevalným.

Najdou-li někde v Anglii starožitnou skleničku, která se zdá pocházeti ze 14. neb 15. století, sezvou celé řady odborníků a jejich dobrozdání se vždy jen asi o dvě stě let — co se týče doby — rozcházejí. Prazvláštní při těchto anglosaských starožitninách jest, že jsou prožlukle

Orientálská emailovaná láhev. (14. stol. V chrámě sv. Štěpána ve Vídni.)

podobny některým skleničkám, jež v Čechách vykopány byly a v některých sbírkách rakouských se nalezají. V pozdějších dobách, když povoláni Edvardem VI. benátští phioléři do Anglie (1549.), pracováno poněkud více, ačkoliv tam nebylo příznivého pole pro vývoj sklářství, poněvadž veškery domácí nádoby — a to značí mnoho! — byly z cínu; tím se také vysvětluje nouze o starožitné anglické tovary ze skla. Teprve v osmnáctém století, když vzešlo užívání onoho čistého, lehce brusitelného skla olovnatého, nazývaného „Flint" (křemen), začaly se brousit zvučné „diamantované" poháry a sklenice, kteréž se v celé Evropě co nejvíce rozšířily a také líbily. Ve sbírkách nenalezáme následkem toho starších sklenic než z osmnáctého století a to pouze diamantované z flintu.

Rusko má sklárnu založenou od Petra Velkého a kromě sverázných domácích vzorů, které se dosud v Petrohradě pracují, lze málo věcí nalézti, kteréž by starožitníkům za poznámku stály. —

Starožitných Orientálských lahví, mešitních lamp, květinových a voňavkových nádob máme nyní v Evropě celé spousty — totiž padě-

laných, které s kufským písmem, figurami a arabeskami v tavných barvách a ve zlatě bohatě zdobeny a dosti dobře provedeny jsou, ale soutěže s pravými starými „Kubbaji“, lahvemi na vodu v Damašku v 13. a 14. stol. vyráběnými, ani zdaleka nesnesou. Ve vídeňském chrámovém pokladu sv. Štěpana viděl jsem dvě překrásné láhve značné velkosti a průvodčí udával, že pocházejí asi ze 12. století. Nu, to „asi“ známe! Při podobných starožitnostech může býti rozdíl, přidáme-li stovku k jedenáctce a odebéřeme-li stovku od třináctky, o dvě stě let a „odborník“ přece uhodl! —

Perské, pravé starožitnosti ze skla dovážejí se poslední dobou zhusta do Londýna a poněvadž nejsou drahé, docházejí značného odbytu. Něco velmi zajímavého zde nesmím pominouti, totiž, že čínské skleněné starožitnosti z osmnáctého století (jiných Čína vůbec nemá) jsou pracovány ze skla českého. Divíte se tomu? Vysvětlím to ihned. Durynské a z větší části české sklárny předešlého století měly velké objednávky od hollandských kupčíků-mořeplavců na tabákové láhvičky, malé tabatěrky a mističky ze skla přetažného, kteréž se po statisících zavážely do Číny. Tamější brusiči vybrousili z hořejší vrstvy různé nápisy, ozdůbky a figurální okrasy dle svérázných čínských náčrtků, pak je uvedly na trh a tak se také dostaly jakožto „čínské“ starožitnosti do našich sbírek. (Dovoz podobných předmětů z Čech do Číny trvá i nyní dále.) Také to stojí za poznámku, že Číňané foukání skla vůbec neznali a že všechny nádoby jejich se jenom tlačily a to od pradávna, kdežto u nás vynalezeno tlačení skla před 70 lety. O Japoncích platí totéž.

V Nizozemí pracováno dle benátských vzorů, tak že jediný „roemer“, o kterém jsem se již zmínil, zaujímá jakožto starožitnosť význačnější místo. Portugalsko se přidrželo vzorů benátsko-španělských, ve Švýcarsku (o malířství na skle zde prováděném zmíním se příště), Švédsku a Řecku nenalezáme nic pozoruhodného, pročež můžeme již přikročiti ku stati o uměleckých výrobcích z křišťálu. (Pokračování.)

K dějinám nejstarších styků mezinárodních.

Píše Dr. J. V. Prášek.

(Dokončení.)

Avšak úmrtím Gudíovým styky tyto neochably. Udály se sice pronikavé politické převraty a v panství nad Babylonií vystřídaly se hojné dynastie, měníce se i se sídly svými, avšak proudění jednou rozvolněné udrželo se, ba nabylo i větší intensivnosti. Po celé třetí tisíciletí př. Kr. jest ohniskem předoasijské pospolitosti slavné město Ur nad Eufratem, jehož osudy známy jsou jak z Genese, tak i ze současných nápisů. Zvláště tuhé spojení zavládlo mezi Urem a Syrií. Vždyť i dávné kanaanské božství Rimmon (v babylonské své přeměně Ramman) přijato do babylonského pantheonu působením Urských, kteří po několik století v Syrii i politickou svrchovanost vykonávali. Množství popudův osvětných tehdy z Babylonie do Syrie přineseno, odkudž později vešly ve známost kmenův evropských. Tak z Babylonie již tehdy pěstování astronomie a mathematiky přeneseno ku břehům středozemským, postava babylonské bohyně jara a lásky Nanny—Ištáry změnila se v kanaanskou Aštoreth a později na Kypru, v hellénskou Afroditu. Klínové písmo babylonské zobecnělo po vší Syrii a s písmem i spisovný jazyk, jehož užíváno ve všech potřebách úředních ještě za dob nadvládí egyptského. Z písma tohoto vyvinulo se pak aneb alespoň jím bylo podníceno užívání samostatného kanaanského písma, které později foinickým nazýváno. Pak ovšem porozumíme údajům Genese, přesností svou imponujícím. V okolí Ura žili ve stanech Pherah a jeho klan, odkud obrátili se na sever do travnaté části mesopotamské, až konečně Abram s Lotem odešli do jižní Syrie. Nikdo nekladl překážky počinu jejich, neboť i Syrie i Mesopotamie byly s Urem v živém spojení. Proto mohl otrok Abramův bezpečně odebrati se do Charana a odtud přivésti Ribgu za choť Išákovi a rovněž i Jakob bez protivenství utéci se mohl k Labanovi a vraceti se po mnohých létech touž cestou s rodinou, s pastýři a stády svými do kraje, kdež zdržoval se Išák, otec jeho.

A tak uprostřed třetího tisíciletí př. Kr. dála se živá výměna pospolných stykův po všem širém kraji od západního lemu íránského až daleko do Nubie a jižní Arabie. Avšak právě tyto styky umožnily prvou velikou bouři národní, o níž v dějinách zpráva zachována. V podání starých národů došly nás toliko dvě zprávy o záplavě elamské kol roku 2300 př. K. a o přímých následcích jejích. 14. kapitola Genese, jsouc bezpečně z nejstarších částek biblického písemnictví vůbec, vypisuje vpád Keodorlaomera, krále elamského, a mesopotamských vládců na něm závislých až do jižní Palestiny. Patrně Elamští, dobyvše Ura a panství tamního, připovídali se k oněm končinám západním, které byly pří-

slušenstvím říše urské. Avšak panství jejich v jižní Syrii bylo pomálu, neboť koalice bojovných kmenů tamních, s nimiž spojil se i Abram, dovedla zastaviti vítězný pochod jejich. Tato zpráva biblická jest potvrzena údaji nápisů klínových. Kol r. 2400 př. Kr. zaplavili Elamští dle znění nápisů zemi babylonskou a králové jejich nazývali se i vládci syrskými. Ovšem bylo panství jejich kruté, neboť značná část obyvatelstva, při perském zálivu usedlého, hledala si sídel v končinách vzdálenějších. Podobné podání jako jest podání Genese o Abramovi a klanu jeho zachovalo se i u Foiníčanů, s tím toliko rozdílem, že udává se příčina jiná. Foiníčané věděli dobře za dob i pozdějších, že původní vlast jejich byla při perském zálivu, i na pobřeží jeho západním i na ostrovech bahreinských, z nichž dva, Týros (neb i Tylos) a Arados, až do pozdních dob starověkých nazývaly se stejně s dvěma důležitými městy foinickými. Odtud zemětřesením prý puzeni jsouce, táhly opět proti Eufratu do Syrie, kdež zabrali velice příhodné k plavbě a obchodu krajiny na západním úpatí libanonském a s Kanaanity záhy se pomísili, takže i typ jejich si osvojili. Vpády elamské a hnutí národů jimi způsobené nezůstaly bez účinkův i v některé kmeny kanaanské, kteří znenadání přešli „řeku egyptskou" a zaplavili dolní Egypt až po Fajjum. Jest to pověstný vpád pastýřských kmenů neboli Hyksoů do Ponilí, kdež založili panství déle tří set let trvající.

Jaké účinky mělo panství pastýřů v Egyptě na vzmáhající se styky mezinárodní, nedá se z řídkých zpráv o době jejich vyšetřovati. Celkem však dlužno konstatovati, že převraty vpádem elamským vzbuzené v následcích svých stykům mezinárodním prospěly. Sblížilať se zejména obě dosavádní ohniska, Egypt i Babylonie, a noví příchozí do končin kanaanských, Israelští a Foiníčané, stali se prostředkovateli mezi Afrikou a Asií. A nedlouho po svržení panství Hyksoův objevil se v severní Syrii nový osvětný činitel, národ Hittitů, jenž byl osudem povolán, aby výsledky dosavadní kulturní práce přenesl k prvým Evropanům, duševně se rozvíjejícím, k jarému totiž kmeni hellénskému.

Jest tudíž doba násilných převratů, jimiž známý tehdy svět kolem r. 2000 zmítán byl, mostem k událostem mnohem důležitějším. Vzájemné styky národů rozšířily se, prohloubily, zobecněly a tak podaly půdu pro utváření společného osvětného majetku lidstva vůbec.

Až dosud nebylo lze mluviti o stycích nějakých, jimiž by Evropa byla připoutávána ku vzájemnosti s Afrikou a Asií. Nejstarší historický národ v Evropě, Hellénové, zachovali sobě místo historického podání toliko pověsti, z nichž bez přispění jiných pomůcek není lze dobrati se jádra historického. Také jest důležito ve příčině této, že užívání písma mezi Hellény velice pozdě zobecnělo, za dob teprvé, kdy již původní velestáty východní toliko živořily. Proto nezachovalo se mezi Hellény přímých zpráv, které by potvrzovaly styky s jinými národy, zejména s Egypťany. Toliko poesie epická pronáší se určitěji; znáť již stobranné město Theby, dotýká dlouhoživých Aithiopův a vzpomíná častěji sidonských plavcův a podniků jejich. Kyklikové toliko básnili, že Menelaos přistál s Helenou v západní části nílské Delty a tam osadu založil. Avšak i kdybychom všem těmto zprávám přiznali povahu údajů historických, přece

bychom sotva dále dospěli, než asi k r. 1200 př. Kr. Jinak však jest se starší vrstvou pověstí boiotských, attických a argejských. Původci osvětného života v krajinách východohellénských, polohou i proudy mořskými ku spojení s Malou Asií a ostrovy Archipelagu takořka vyzývaných, odkudž zase přirozený jest směr vod k nílskému ústí a na úpatí libanonská, tito původci, Kadmos ve Thébách, Kekrops na athénské Akropoli, Danaos v Argu — toť jsou vesměs synové východu, Foiníčané nebo Egypťané, mužové osvícení, kteří Hellény seznámili s nejpřednějšími požitky a potřebami kulturními. Staří chronografové kladli je vesměs do dob mezi lety r. 1800—1500 př. Kr., to jest do dob, kdy v Egyptě, po zapuzení Hyksoů, národní stát dostoupil výše své politické i kulturní a po delší dobu vykonával i svrchovanost nad veškerou Přední Asií ano i nad ostrovy středomořskými.

Udává-li pověsť staroathénská, že Kadmos byl Foiníčanem, Danaos pak a Kekrops Egypťanem, neoznačuje tím žádné různosti mezi nejstaršími vzdělavateli národa. Jest zásluhou J. Ebersa, že ukázal k národnímu kaleidoskopu, který po vypuzení Hyksoů naplňoval Deltu. Vedle pravých Egypťanů, kteří kupili se kolem posvátných míst Bubasti, Busiri, Butoe, Mendéta, vnikali ze západu do země kmenové libyjští, a východní končiny, kraje kolem Pélusia, Tani a hořkých jezer, byly za doby Hyksoů zcela zesemitisovány. Dle Genese usadili se v krajině Gošen, jižně dnešního úrodného údolí Vadi Tumilata, Israelité Jakobovi, kteří průběhem dob šířili se k severu a pronikli i do města Tani; a kolem Pélúsia osadili se Foiníčané v počtu tak velikém, že země ona zvána byla Velikou neb egyptskou Foiníkií od dob Genese až do časů Strabonových. Tuhé svazky, jimiž byly foinické osady spjaty s mateřskými městy, opravňují k názoru, že i tito egyptští Foiníčané žili v živém spojení se zemí svou mateřskou a pak není lze činiti rozdílu v pověstech řeckých mezi Foiníčanem a Egypťanem, neboť obojí přicházejí z téhož útvaru politického a přinášejí sebou též popudy osvětné.

Právě nejnovější doba podala převzácných dokladů k objasnění nejstarších stykův egyptskohellénských. Slavný anglický starožitník Flinders Petrie, jenž po několik let kopal na mnohých místech egyptských, otevřel z jara r. m. pyramidu illahunskou ve Fajjumu, opodál někdejšího labyrintha, a v ní vedle sarkofágu a jiných předmětů, které bezpečně sluší přikládati králi Usertasenu II. z XII. dynastie, shledal střepiny různé, projevující nejbližší uměleckou příbuznost s předměty nalezenými v nejspodnější osadě, Schliemannem na Hissarliku odkopané, a se střepinami, které erupcí sopečnou byly kdysi na ostrově Théře pohřbeny. Petrie shledává v nich nejstarší tvary umění, na řeckých ostrovech a březích se rozvíjejícího, my pak spatřujeme v náleze jeho potvrzení, že již za dob XII. dynastie (nejpozději asi r. 2300 př. Kr.) řecké krajiny v Egyptě známy byly a styků se zemí faraonů si hleděly. —

Nejskvělejší však dobou pro vývoj vzájemných styků mezinárodních byla doba slavných dynastií egyptských, XVIII. a XIX., kde říše egyptská po delší čas byla veleříší světovou a politickým i kulturním středem světa tehdy známého. Dlouhým bojem proti pastýřům vznikla i u Egypťanů bojovnost dříve nepoznaná, která vedla k rozsáhlým výbojům. Pokud dnes

lze z nově shledaných monumentálných pramenů souditi, zabírala říše egyptská ve století XV. př Kr. — doba Thutmesa (1503—1448) jest nyní bezpečně L. Mahlerem vypočítána — celou Přední Asii až do Assyrie, Babylonie a snad i do jižní Armenie, největší část ostrovů moře aegaejského a celou Nubii až po třetí katarakt. Avšak nebyly všechny kraje tyto přímo podrobeny; říše mesopotamské uznávaly sice svrchovanost thébských faraonů, jinak ale spravovali se králi svými. Toto neobyčejné rozšíření panství egyptského a zvláštní způsob správy, v podrobených končinách zavedené, byly rozvoji vzájemných styků s prospěchem největším. Co se pak povahy styků těchto týče, tož doby nejnovější vynesly na povrch tolik nové a svrchovaně zajímavé látky, že můžeme je zkoumati bezpečněji, než za kterékoliv jiné doby starověké.

Šťastnou náhodou dochoval se doby naší vzácný archiv dvou znamenitých králův XVIII. dynastie, Amenhotepa III. a IV., z něhož možno učiniti si nejpodrobnější obraz tehdejších styků mezinárodních. V Tell el Amarně, na místě staroegyptského města Chuenatena, kteréž sídlem svým učinil „kacířský“ král Amenhotep IV., objeven po 3500 letech celý poklad souvěkých listin, dopisův a zpráv úředních z celé rozlehlé říše egyptské. Jakkoli jednotlivé části nálezu po Londýně, Berlíně, Vídni a Džize rozptýleny jsou, jest přece již dnešního dne obsah všech listin těch v podstatě i v podrobnostech znám a tak nám možnost dána, posuzovati způsoby pospolitosti lidské, jakž se za oněch dávných dob vyvinula.

Obsah všech listin amarnských odnáší se k tehdejšímu ohnisku politickému, ke králům egyptským. Zasilatelé jsou různí. Vedle čtyř mocných králů, babylonského, assyrského, mitánského nad středním Eufratem a alašijského, jehož říše nepochybně prostírala se na pobřeží severosyrském, jsou zastoupeni hlavně egyptští náměstkové v krajinách syrských, zejména v pevnostech, a úřady měst foinických. Jakkoli veškera Přední Asie byla politicky tehdy na Egyptě závislá, přece kulturně více tíhla k Babylonii, řídíc se snad pokrevenstvím kmenovým. Všechny totiž listiny nálezu amarnského psány jsou babylonským písmem klínovým, které tudíž i s jazykem babylonským bylo prostředkujícím tehdy jazykem mezi národy předoasijskými. Tím není lze ovšem tvrditi, že by národní jazyky syrské nebo mesopotamské nebyly způsobily ku projevu písemnému; vždyť nejstarší částky literatury starozákonné, jako píseň Debořina anebo chvalozpěv umírajícího Jakoba, jsou důkazem pokročilé již vytříbenosti jazyka hebrejského a v městech foinických zachovalo se podání o archivech, které původem svým zajisté dostihovaly doby obou posledních Amenhotepů, přece však psány byly jazykem i písmem národním. Avšak jazyk a písmo babylonské průběhem předchozích dob zobecněly a honosily se určitou měrou slov, úřednímu slohu nevyhnutelných, která v jazycích domácích bylo třeba teprvé upravovati. Nad to tisíciletý již zvyk užívati písma, jenž v Babylonii nejnovějšími nálezy z dob i nejstarších skvěle potvrzen, činil jazyk a písmo babylonské přístupnějšími. Konečně třeba přihlédnouti i ku způsobu vzdělání tehdejších písařů, kteří ať tak díme živnostensky potřeby veřejné i soukromé korrespondence obstarávali. Ti zajisté nebyli vzděláni ve školách chrámových své vlasti, nýbrž v cizině v příčině této pokročilejší, v případě našem tedy v Baby-

lonii, kdež již nejstarší nápisy z doby kněžského knížete Urghanny (kol r. 5000 př. Kr.) „domu písařů“ se dotýkají. Tam naučili se písmu tehdáž obecnému, jakož i úřednímu slohu, jak v Babylonii obvyklým byl Domů navrátivše se, psali pak listiny i písmem i jazykem babylonským i na jílových deskách dle způsobu v Babylonii seznaného. Kde nedostačovala známost jazyková, tam mezery vyplňovali ze slovného pokladu jazyka svého, někteří pak psali sice písmem klínovým, ale jazykem svým. Některé desky nálezu amarnského psány jsou nářečím v Mesopotamii obvyklým, jiné projevují hojné živly vzaté z jazyků kanaanských, jiné dočista psány jsou jazykem dotud neznámým, v němž nejnověji H. Winckler tuší jazyk hittitský.

Pokud lze z obsahu jednotlivých desk seznati, vyrovnávali se nejvíce ještě mocí svou králi egyptskému králové babylonský a assyrský. Na jiném místě hodlám vyložiti, že za Amenhotepa III. byli se vytrhli oba státové z područí králův egyptských. Stalo se tak, pokud se Babylona týče, za krále Kurigalzu I., za něhož říše babylonská již takové moci nabyla, že s ním byl farao přinucen ujednati smlouvu přátelskou „na věčné časy.“ Nástupce jeho Burnaburiáš již pokládal se za rovna králi egyptskému, „bratrem“ jej nazývaje. Nastoupiv na trůn, zaslal Burnaburiáš list Amenhotepu IV., králi egyptskému, v němž shledávají se všechny konvencionální zdvořilosti jako v officielních aktech doby naší Stálá úvodní formule zní: „Burnaburiáš, král země Karduniáš (= Babylonie), jest tvůj bratr. Mně zdar, tobě, tvé zemi, tvému domu, tvým ženám, synům, velmožům, tvým koňům a vozům válečným mnoho zdaru.“ „Čeho si žádáš z mé země,“ píše Burnaburiáš, „o tom mně piš, i má tobě býti dáno. A čeho si já z tvé země žádám, o tom ti napiši; i má mně také dáno býti“. Když byl sjednán mezi oběma říšema svazek přátelský, uctívali se králové na vzájem dary. Amenhotep IV. poslal Burnaburiášovi 2 miny zlata, jehož v Babyloně užito k výzdobě nějakého chrámu a paláce; když se zlata nedostávalo, psal Barnaburiáš opět. Obě strany garantovaly si také rozsah říše své. Za krále Kurigalza obrátil se kmen Kunacha, Egypťanům poddaný, do Babylona a oznamoval, že se míní vzbouřiti proti Egyptu. Ale Kurigalzu jim odpověděl: „Odpadnete-li od krále egyptského, mého bratra, a přichýlíte-li se k jinému, nepřijdu a nepomohu vám.“

Podobný styk vznikl s Assyrií, kdež právě tehdy vládl mohutný král Ašuruballit. I tento král vytrhl se z egyptské poplatnosti, zůstal však i nadále v dobrém sousedství s králi egyptskými. Také on nazýval Amenhotepa IV. bratrem svým. Zachované listy jeho, dané zvláštním vyslancům, začínají takto: „Napchuriovi (trůnní jméno krále egyptského, assyrsky pozměněné), králi egyptskému, bratru svému, mluv takto: Ašuruballit, král assyrský, král veliký, jest tvůj bratr. Tobě, domu tvému a zemi tvé zdar.“ Když poselství egyptské přineslo dary do Assyrie, psal Ašuruballit: „Těšilo mne velice, že jsem viděl perly tvé,“ načež darem poslal králi egyptskému bělouše, vůz válečný bez spřežení a pečetidlo z kamene uknu. Zajímavo jest, kterak pečováno o bezpečnost poslů: „Naše země jsou rozsáhlé,“ píše Ašuruballit, „naši poslové mohou [bezpečně?] přicházeti i odcházeti.“

Také král Tarhundaradu, vládce země Arsapi, nepochybně král hittitský, dopisoval si s Amenhotepem III. Obsah dopisů jeho není dosud rozluštěn, avšak dle všeho jest přátelský.

Nejmenovaný král země Alašija nazývá krále egyptského rovněž bratrem svým a přeje jemu všeho zdaru. Patrně byl ohrožen králi hittitským a babylonským, ježto píše: „Nepřistupuj ku straně králů Chatti a Šanchara (= Babylon). Všechny dary, které mně poslali, dvojnásob jsem jim odeslal."

Když Amenhotep IV. nastoupil, dostalo se jemu blahopřání od panovníků bližších i vzdálenějších. Jeden z blahopřejných listů zachoval se, bohužel jest nečitelno jméno zasílatele, jenž píše: „Nastoupil jsi, bratře můj, na trůn otce svého," načež žádá, aby zachováno bylo přátelství mezi oběma říšema, jakož trvalo za předchůdce krále nastupujícího.

Ve velmi důvěrných stycích se dvorem egyptským byl i Dušratta, král mesopotamské říše Mittáni, jehož dcera stala se i manželkou Amenhotepa III. Dušratta nazývá krále egyptského králem velikým, králem egyptským, svým bratrem a zetěm, „jehož já miluji a on miluje mne." Častí poslové ubírali se ode dvora ke dvoru. Jeden z poslů Amenhotepových nazýval se Maní, jenž neznalý jsa jazyka aramského, měl sebou tlumočníka (targumannu, prvotvar nyní obvyklého slova „dragoman") jménem Chaní. I píše o jednom poselství takovém Dušratta: „Maní, posel bratra mého, přišel pro dary (?) pro choť bratra mého, panovnici egyptskou. Desku, již přinesl, četl jsem a zvěděl. Poznal jsem, že jsou slova bratra mého slovy bratra mého" — zajisté formule pověřující — „a potěšil jsem se. A všecka přání mého bratra, která Maní přinesl, vykonal jsem v (tomto) roce." Ježto Maní přinesl darem vládci mesopotamskému množství ryzího zlata a poplatek, jejž Dušrattův otec do Egypta odváděl, děkuje Dušratta: „Také mně bratr můj mnoho zlata bez úhony (?) poslal a poplatek mého otce mně bratr můj vrátil. Jako bratr můj přátelství . . . jako bratr můj mé zemi i mým lidem . . . . . mnohé . . . . . a . . . . . chci i já věčně činiti, co bude přáním bratra mého, můj přítel kéž činí, což jest přáním mým."

Jiný egyptský vyslanec ku dvoru Dušrattovu slul Hámašši, i zdá se, že vypravil jej na dvůr mesopotamského vládce stárnoucí již Amenhotep III., aby i synu svému zjednal přátelství s Dušrattou. S velikými asi obtížemi potkávaly se námluvy na dvořích tehdejších. Amenhotep III. ucházel se o dceru děda Dušrattova Šitatamy, ale častěji byl návrh jeho odmítnut. Píšeť o tom Dušratta Amenhotepu IV.: „Otec (tvůj) poslal k Šitatàmovi, otci otce mého a (žádal) dceru jeho (v manželství) . . . poslal pětkráte a šestkráte a nedal mu jí. Konečně Nimmuria otec tvůj, k Šud . . . . [otci mému poslal] a dceru mého děda, sestru mého otce, dle přání srdce svého žádal, on poslal několikráte a nedal mu jí [opět]; on vzkázal pětkráte a šestkráte, až mu jí dal z přinucení." —

Toť byli vládcové mocní, s nimiž král egyptský nemohl se lehce znesnadniti, nechtěl-li ku vnitřním zmatkům připojiti obtíže hraničné. Proto tito králové požadují s oběma Amenhotepy touž poctu a uzavírají smlouvy na základě rovnosti. Jinaký jest však způsob perských a palestinských drobných knížat, ohrožených posádkami egyptskými v pevnostech

a málomocných k odporu bez značné cizí pomoci. Zachovala se část listu knížete Rammánirára, jinak neznámého, ale Egypťany dosazeného, jenž dle povinnosti své podává zprávu o zápletkách s králem hittitským. List nadepsán jest: „Slunci, králi, pánu mému, králi egyptskému. Rammánirár služebník tvůj. K nohoum padám pánu svému.“

Ne však toliko do Asie a vnitřní Afriky, i do evropské Hellady šířily se za vládcův XVIII. dynastie styky egyptské. Nedávno nalezen v Egyptě meč bronzový se jménem krále Amenhotepa, pohříchu blíže neoznačeného, ozdobený touž ozdobou lví, jako známé meče mykénské. Nález tento doplňuje jiný, z Mykén známý, skarabej totiž v Mykénách objevený, jenž nese jméno králové Tí. Odjinud víme, že byla Tí matkou Amenhotepa IV.

Zatím však zahrozila kulturním krajinám na východním pomoří středozemském nová záplava, v rozsahu svém vpád elamský i s následky jeho překonávající. Již za Thutmesa III. bylo pozorovati postup kmenů hittitských z Malé Asie do Syrie, který zveličoval se za obou posledních Amenhotepů. Když pak po utišení egyptských zmatků nastoupila XIX. dynastie Ramsovců, byla severní a střední Syrie téměř celá v moci rytířského národa, který odvážil se pokročiti proti samu Ramsu II. Za Seti I. i Ramsa II. bojováno bylo po dlouhá léta s Hittity, ze kteréhož boje pro úkol náš jsou dvě věci důležité: spolčenci hittitští a konečná smlouva jejich o mír s Ramsem II.

Dnes není více pochybnosti, že různí národové, které Ramés II. ve vojště hittitském jmenuje, byli skutečně kmenové maloasijští původu namnoze protohellénského. I výklad jmén i blízké styky mezi Hittity a asijskými Hellény, prokázané ze Schliemannových nálezů v Hissarliku, potvrzují náhled ten. Z toho nabýváme poučení, že průběhem XIV. století př. Kr. vznikla v Malé Asii veliká říše, která obsahovala v sobě i protohellénské kmeny, obývající údolí řek, k aegejskému moři se otvírající. Bojovní její králové počali nejprvé šířiti se do Syrie severní, za počátků pak XIX dynastie udeřili se spolčenci svými i na Syrii střední, kdež střetli se s brannou mocí Ramsa II. Dlouhý boj skončen mírem, jenž jest nejstarší listinou druhu podobného, nás dochovanou.

Dle zprávy Ramsa II. byla smlouva míru napsána na desce stříbrné a z obou stran nejslavněji potvrzena; mimo jiné zasnoubila se i dcera hittitského krále s Ramsem II. Svrchovaně zajímavou jsou jednotlivá ustanovení této smlouvy, ježto obsahují již v sobě pevný podklad práva mezinárodního. Přišel-li by kdo jako nepřítel do země Ramsa, velikého krále egyptského, nechať vypraví on posly k velikému králi hittitskému se vzkazem: Přijď a učiň mne silnějšího. Pak ať veliký král hittitský sebéře vojska svá a poráží nepřítele jeho. A kdyby Ramsés někoho do vyhnanství poslal pro zločin a on by dopustil se zločinu jiného proti němu, má (král hitittský) na smrt jej vydati Přišel-li by kdo jiný jako nepřítel do zemí krále hittitského, nechať on vypraví poselství k velikému králi egyptskému s prosbou, aby přišel s velikou mocí a pobíjel nepřátele. Provinil-li by se některý z poddaných hittitského krále proti pánu svému, nemá ho Ramsés připustiti do zemí svých, nýbrž má jej na smrt vydati. By prchli služebníci ze zemí Ramsových a utekli se

ku králi hittitskému, nemá jich tento u sebe přijímati, nýbrž vydá jich Ramsovi, aby byli potrestáni. By služebníci Ramsovi opustili zemi a odebrali se do země hittitské, aby tam jinému sloužili, budou vydáni králi egyptskému, avšak Ramsés zaváže se, že v takovém případě nebude stíhati viny a že nezplení ani domu uprchlíkova, ani ženy ani dítek jeho. Také nebude na smrt vydána matka jeho ani nebude on bit v oči ani v ústa ani v paty.

Pohříchu znamená smlouva tato vlastně konec poměrů, jimiž byla způsobena. Ramsem II. po jistou míru zakončuje se prvá perioda dějin starověkých, načež noví činitelé, dotud neznámí, vstupují na kolbiště dějinné. Již za Ramsova vnuka Seti II. hnuli se Židé v Gošenu osedlí a protáhnuvše pouští sinajskou uvázali se mocnou rukou v otevřené končiny kanaanské. Současně téměř objevil se v Syrii ze sídel ještě nepoznaných bojovný a loupežný národ Pursta neb Pulista, nepochybně Filistaiové zpráv biblických, před nimi již rozpadla se říše hittitská. Pochod Filistaiů souvisel však s národním hnutím, ve příčinách svých dotud nevyšetřeným, které tehdy zmocnilo se pobřežních kmenův a ostrovanů středomořských. Nemůže býti naším úkolem, abychom zajímavý pohyb námořských kmenů, známý jednak ze zpráv Herodotem zachovaných, jednak z nápisů egyptských, sledovali do všech jeho podrobností. Následky toliko jsou důležity, ježto jimi dán nový podklad pro vývoj dějinný. Kulturní národové, kteří byli prostředím mezi Mesopotamií, Egyptem a Evropou, jako Hittité, buď vyhynuli anebo omezeni byli sídly proti dřevním poměrům zúženými, buď promísili se živly, jež v národní i náboženské výlučnosti spatřovaly hlavní úkol svůj. Vznik židovského státu v Jižní Syrii byl rovněž překážkou styků mezi Mesopotamií a Egyptem, jako konec říše hittitské zmařil utěšenou výměnu osvětných popudů mezi Mesopotamií a jinými kmeny řeckými.

Damašek.

Napsal Quido Mansvet (Fr. Klement).

(Dokončení.)

e čtrnácti chalifů, kteří vzešli z rodiny otce Omaja z mekkánského kmene „Kureiš" (Mohammed vyšel také z něho) byli rozhodně nejslavnějšími Abd el Melik, který chtěl učiniti z Jerusalema hlavní tepnu mohammedanismu (což se mu však nepodařilo), a jeho syn Velid ben Abd el Melik, kterýž uznal za dobré soustřediti celou slávu a moc říše v Damašku, čímž z tohoto města první bod islamu a zároveň residencí Omajádů arabských učinil. Tenkráte byla moc vítězných zbraní chalifa Velida tak veliká, že sáhala od Španělska přes severní Afriku do Egypta, Arabie i dále až hluboko do střední Asie, a v Damašku, — tehda městě světovém — bylo hlavní těžisko svrchovanosti nástupců prorokových. Za tohoto panovníka, jenž miloval vědy a umění, budovány v různých městech velikolepé stavby a Damašek nebyl, jak samo sebou se rozumí, z přízně chalifovy vyloučen. Ačkoliv byla již mešita el Aksa v Jerusalemě jeho otcem na místě Šalomounova velechrámu, jakožto dílo přeskvostné postavena, nesla se Velidova obrazotvornosť výše, on chtěl zbudovati dílo dosud nedostižené a nevídané. Křesťané i mohammedáni konali své pobožnosti v Damašku svorně v jednom a témž kostele — sv. Jana — a tu Velid nabídl se, že zbuduje nevěřícím krásnou svatyni, přenechají-li mu starou budovu. Ale kněží křesťanů nechtěli mu býti po vůli a Velid roztrpčen nad tímto nesmyslným odporem, odebral se do kostela sv. Jana se všemi svými dvořany. „Myslíte snad," pravil, „že dle vaší pověry sešílí ten, kdo zničí vaši modlu? Dokážu vám, že tomu tak není!" — Pádnými ranami sekery rozbil na to vlastnoručně oltář křesťanů, kněží byli mocí vypuzeni a stavba nové mešity začala. Některé vedlejší částky starého chrámu ponechány, ohromné přededvoří postaveno, vedle dvou menších kopulí a několika minaretů zbudována nad středem mešity mohutná kopule supí neb orlí a do nejzazších konců tří lodí postaveny velké minarety, osmihranný el Garbija, čtyřhranný „nevěstin" el Arus a štíhlý s dvěma galeriemi nad sebou, Madinet el Isa (Ježíšův). Hlavní ozdoba vnitřku, oslňující ohromná sloupořadí, vynikala bohatstvím skvostného materialu a nástěnné i podlahové mosaiky provedeny nejdovednějšími umělci. Několik set zlatých lamp a jiných okras zavěšeno do svatyně, „mimbar" (kazatelna) a „kiblah" (nástěnek pro ukládání koranů, kterýž musí býti vždy směrem k Mekce stavěn, poněvadž se v onu stranu věřící při modlitbě obraccjí) byly pravými divy práce sochařské a zlatnické a od prvních umělců oné doby provedeny. Náklad na tuto stavbu, kterouž provedli řečtí umělci, byl ohromný a celek pohltil jmění báječné. Když po dokončení tohoto velechrámu před Velida přivedli osm-

nácte soumarů, na kterých naloženy byly účty a soupis vydajů, tu zaplatil chalif státnímu pokladu celé to báječné vydání a dal účty nepřehlednuté okamžitě spálit. V lidu arciť se udržela legenda, jež vypravuje, že při stavbě pomáhali nejvíce dobří „irvah“, t. j. duchové.*)

Kněz vybízí nás k obchůzce. Následujeme ho a krok za krokem vidíme jasně, že „tempus edax rerum“ — zub času všechno požírá — a že zejmena zde ten zub nemilosrdně hlodal. Jediný den stačil rotám Tamrlanovým (1400), aby obrátily to velkolepé dílo v ssutiny. Za nynější stav mešity dlužno děkovati egyptskému sultánu Meliku Muvaiadovi, kterýž zachránil, co zachráněno býti mohlo, ačkoli jsou to jen trosky bývalé slávy a nádhery, kteréž nám nikterak již neimponují. Nařízení o přístupu do velké džamie oproti jinověřícím nejsou od roku 1861. tak přísná jako bývala dříve; ani všeobecné čistění po návštěvě křesťanů se již nekoná. — Co vidíme, vše jeví stopy spustošení a marně tážeme se, kam se poděly ty pestré mosaiky, ty nádherné okrasy, ta proslavená ohromná kopule „Kubet en Nasr“ a to množství minaretů, kteréž k modru nebes trčely? Nynější kopule jest nízká a minarety zbyly jen ty tři již dříve uvedené. Stěny jsou na mnoze pomalované, sloupořadí na rozličných místech sepjata, a ty krásné korintské hlavice upomínají nás ještě poněkud na to, co zde stávalo. Těch dvanáct tisíc mramorových ploten, jež kryly celou podlahu, seschlo se na polovici a stav jejich je dosti smutný. Z mimbaru a kibly zmizely všechny zlatoskvoucí práce a nahrazeny věcmi vyřezávanými ze dřeva. Vše tu smutné, velmi smutné!

Několik moslimů odříkává hlasitě korán, zrovna když odcházíme. Jeden z nich s vroucím zápalem se modlí 99. suru: „Ve jmenu všemilosrdného Boha! Až se země svým otřesem počne bortit, až počne chrliti svou tíži**) a člověk se zeptá: Co se s ní děje? Pak — v onen den vyprávěti bude země zprávy, kteréž jí pán vnuknul. Onoho dne vyjde lidstvo v rozličných odděleních, aby vidělo svá díla a ten, kdo jen tolik zlého učinil, co váží mravenec, ten to uvidí.“

Polohlasitě a s plným přesvědčením odpovídá druhý sto a dvanáctou surou: „Ve jménu všemilosrdného Boha! Mluv! Bůh jest jediný a věčný! On neplodí a není zplozen a žádná bytosť se mu nerovná!“ — — —

Pohrouženi v myšlenkách opouštíme brány velké džamie a jsme zklamáni dojmem, jejž na nás učinily ty posvátné síně.

„Učiň mi to k vůli!“ — „A mil ma ruf!“ „Vstup do mého domu, pane!“ S těmito slovy zdvořile nám otevíral bohatý kupec nízkou branku svého domu. Byl dodavatelem francouzského konsula a my odporučenci jeho. Vstoupil dříve, zdržev nás lehce nazpět, zatleskal v ruce, kázal ženským tvorům, aby zmizely neb si zakryly mendilem tváře, pak nás uchopil za ruku a uvedl do prostranného, mramorovými plotnami krytého dvora, kde pomerančové a bobkové stromy, pak myrty a citronníky kolem stěn a také ve středu dvora vrhaly chladivý stín, ještě zpříjem-

*) Zevrubnější zprávy o stavbě této mešity viz ve článcích „Lumíru“ z r. 1874., kteréž jsem za svého prvního pobytu v Damašku napsal.

**) člověčenstvo.

něný šumným tryskem čerstvých vod, kteréž se proudily z nádržek vkusně krášlených. Na levé straně ode vchodu nalezala se až do druhého poschodí sahající, na hoře krytá, do dvora otevřená síň „livân“, a v její stěně branka ku vnitřním místnostem domu. Nad čarou této branky až do prvního poschodí byl celý livan podél stěn v pruhu obložen pestrými plotnami, dle maurského způsobu v pěkných ornamentech krášlenými.

Tanečnice a citeristka z Damašku.

Kolem stěn vinul se mramorový divan, na němž ležely kypré podušky, a ku zdím přilehaly šikmo položené polštáře (opěradla) z kobercovité látky perského původu. Toto překrásné, vzdušné místo jest pro denní pobyt celé rodiny určeno. Zde jest ustavičně hlučno, přijímají se zde návštěvy příbuzenstva, děti na dvoře skotačí uprostřed dovádivých kůzlat a beránků, služebné a otrokyně vykonávají zde různé práce; zde se také často odbývají hostiny a pojídají se každodenní jídla. Do kuchyně vchází se také ze dvora a kolem nízkého ohniště připravuje ženský personál,

na zemi sedící, řadu pokrmů na mísách, talířích a hrncích z mědi, silně cínovaných, šermuje při tom čile dřevěnými lžícemi a měchačkami. Na stěnách jsou připevněny visuté skříňky ze dřeva nebo pálené hlíny, ve kterých se uschovává nepotřebné nářadí kuchyňské i jídelní. Ze dvora vchází se též do spacích komnat, kterých se užívá arci jenom tehdy, když to káže nutná zimní potřeba, poněvadž tuzemec jen s odporem se zavírá k nočnímu spánku mezi čtyři stěny.

Na vybídnutí našeho hostitele stoupáme po úzkých dřevěných schodech do komnat prvního patra, kdež se přijímají vzácné návštěvy.

Malým, v pološero zahaleným předpokojem vstupujeme do přeskvostně zařízeného salónu, jakých v tomto druhu jest asi málo na světě. Viděl jsem za svých cest po Orientu tak mnohé útulné místečko v arabsko-maurském slohu zařízené, ale žádné nesneslo ani přibližně porovnání (co se týče bohatosti materialu a jemného vkusu při skvostném souladu barev) s touto síní s plným orientalským přepychem zařízené. Všude pestré mramory a obložky dveří pokládané bohatě provedenými řezbami, kteréž jsou drahými druhy dřev, barvitou mosaikou, nebo slonovinou a perletí vykládány, nad tím kolem stěn běžící náplně z maurských pálených a irisujících plotniček, ve kterých nejvíce modrofialová barva vévodí, a výše nad tím překrásné, zlacené pažení zdí, z něhož vyčnívá štíhlé sloupoví, kteréž zdánlivě drží tabuli zrcadlového stropu, dle způsobu artesonadonského z cedrového dřeva složený. Několik výklenků jest naplněno přístrojnými tretkami a dekorativním nářadím ze stříbra, zlaceného mosazu a nádobami, perskou emailí krášlenými, vesměs staré práce. Kolem stěn vine se ohromný divan z těžkého čínského žlutého hedvábu a na zemi rozprostřeny jsou koberce, jakých u nás nikde není lze spatřiti. Co nás v této síni ruší, jsou některé předměty, jichž původ hledati dlužno ve velkých závodech à la „printemps“; jsou to tretky, jež nepochybně byly našemu hostiteli darovány. Chi lo sa?

Usedáme dle tureckého způsobu. Několik sluhů, černých jak eben, dle všeho otroků, spěchá s šestihrannými stolky do síně a staví je před každého z nás; pak přinášejí sáhové čibuky s jantarovými knoflíky a troubele z jasmínového dřeva, uměle hedvábím a zlatým drátem opletané. Do červených, širokých hlavic nacpán jest zlatožlutý tabák, sluhové kladou naň klíštkami žhavé uhlíčky, několik tahů a modravé obláčky s jemnou vůní výtečné kuřby libě naplňují vzduch. Čibuk hostu podaný má větší význam, než vodová dýmka. Hned na to podávají se emailované šálky tvaru miniaturního, v nichž se hnědí pěna černé kávy výtečné jakosti. Ukláníme se na znamení díků naproti hostiteli, kladouce při tom pravou ruku na prsa a čelo, pak začínáme rozpravu o všem možném, jen nikoli o rodině nebo ženách, poněvadž by i sebe menší zabočení naše na toto pole bylo silnou beztaktností. Po malé čtvrt hodince nastalo opětné děkování a pak vedl nás domácí pán třemi nádhernými komnatami, z nichž jedna tvořila oslňující livan, který ležel o vysoký stupeň výše než-li ostatní část síně, potom stanuli jsme v předsíni haremu; haremem zove orientalec pokoje žen a řekne-li „můj harem“, myslí tím svou ženu anebo komnaty pro ni vyhražené a nikoli, jak se u nás obecně soudí, sdružení legitimních žen a milostnic vůbec. Bez otázky a rychlým obratem

šlo se nazpět do dvora, kdež jsme vyplašili opět celé hejno ženských, kteréž se rozutekly na všechny strany a to dosti hřmotně, poněvadž byly vesměs obuty v podnožky perletí a slonovinou vykládané, jež zcela správně dle hluku, jaký dělají, „kabkab“ se nazývají. Ubezpečuji, že se v nich chodí mizerně, zkoušel jsem to! Po nesčíslných úklonách a stálém ubezpečování, že: „Jâ 'aibiššûm min hattik' li!“ — Jsem zahanben, že jsem tobě způsobil tolik namáhání! — loučíme se srdečně a opouštíme nádherné sídlo vlídného hostitele. Dobré odporučení nám umožnilo přístup ještě v jiné nádherně zařízené domácnosti a dojem, jejž tyto na nás učinily, byl vskutku nezapomenutelný, ačkoliv mnoho podobných v Damašku není.

Na konec zbývá mi jen ještě několik slov o této královně měst asijských. Chce-li míti cestovatel celkový obraz Damašku, nechť nelení a vystoupí (ale nikoli samoten!) na horu Kasiun, bezprostředně na severozápad u města ležící, a rozhledne se po žírném kraji. Uzří zlomek pravého Orientu v celé kráse. Ve středu nedohledné roviny leží v zelenavém věnci, jenž dýše jemnou vůní pestrých květů, Damašek se třpytnými báněmi a štíhlými minarety. Hojnost čerstvých vod sedmi ramen řeky Barada (Chrysorrhoas starých národů) protéká ve stříbrolesklých praméncích tento kouzelný ráj, z něhož sálá překypující jarý život. Z budov kyne nám nade vše vynikající velká měšita a mohutné zdivo staré rozsáhlé citadelly, jejíž nitro dostává tvářnosť zříceniny, pravý to obraz turecké říše. Něco málo na severozápad, u brány el Hadia, počíná dřívější opevňovací kruh zdí, kterýž arci nyní leží v městě samém, poněvadž tak zvaná daleko větší předměstí Amara a čistě arabské el Mejdan jej svírají. Na západní straně, více do hor, leží perla Damašku, letní sídlo zámožných rodin, „Salahije“, kdež přebývá za parných měsíců deset tisíc myslím že šťastných lidí, poněvadž v takovém ráji přírody nemožno truchlit, a tam dále na sever hned za městem, kde se prostírá nejhustší zeleň košatých stromů, přebývají také lidé šťastní, ale jiného druhu. Tam ve stínu velikánů u břehu Barady — (Damaščan jeden se mne tázal, zda-li má moře více vody než Barada) jsou kavárny a místa pro zábavu, tam jest hlučné sídlo turecko-arabských tanečnic a kytaristek a tam zavítá někdy i několikačlenná společnost přísečnických německých šumařů, kteří oblažují uměleckým požitkem jisté vrstvy obyvatelstva Damašku.

Neradi se loučíme s oním unášejícím obrazem, avšak nic naplat! Jako kouzelným pokynem objevili se jedním rázem na všech štíhlých minaretech muezzini v bílých oblecích a hlásají poslední modlitbu; ačkoli hlas jejich k nám až neproniká. Jak přišli, tak zmizeli jako loutky. Pomalu ubíráme se k městu, opět a opět nořice zrak do požehnané krajiny. Tane nám na mysli otázka: Stane se jednou Damašek sídlem „Padišaha všech věřících?“ Odpovídám: „Stane!“

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Velmi pěkně ukazují Chodové povahu svou, a to zvláště slabé její stránky, v písních při pivě. Římské „in vino veritas" platí o nich plnou měrou. Je to přirozeno; neboť třeba už se nedalo o vesnicích chodských říci, co mi stařeček jeden vyprávěl, že prý za jeho mladých let totiž „míval ve vsi pjivo jenom lychtář, ha tomu lezdys zkejslo, protože ho celej čas žádnej nepjil," třebas, pravím, toto se už o vesnici chodské říci nedalo, přece pije se i za našich časů piva na Chodsku málo. I není tudíž divu, že, když se „ti chlapci" za uherský měsíc jednou k němu dostanou, „stoupne" jim snadno do hlavy a dokáže potom na nich, že se někdy zapomenou.

V takové bezpochyby náladě zpívá si už jonák rozpustile:

Že to pjivo nevypíju?
Že to pjivo vypíju!
Že ten žbanek
vo ten trámek,
že ho teký rozbíju!

Jiný, šelma, chvástá se, jakoby byl jeden v světě a má sto chutí do pranice:

Já sem tu z Hujezda sám,
žádnýmu z vás se nedám,
jednoho nebo dva
strčím já za nadra,
třetího jakoby nic
dám si já do nohavic!

A když ho nechají — což bývá zřídka — pokouší dál trpělivost ostatních:

Ste-li pak tu šický,
vy lužencký chlapci?
Ste-li pak tu šický —
já sem tu sám!

Já sem tu sám a sám,
kuráži já dost mám —
tu pro jednu pannu
bít se nedám!

Že taková písnička mívá často hlučný a někdy také smutný závěr, jest na bíledni. Avšak někdy i mezi domácími nastane kvašení; vynikne při pivě také někdy „rozdíl stavů" — co se jindy tak hned nestane — a tu slyšeti:

Já sem synek,
ty pacholek!
Já se synka
nebojím:
vemu synka
za ramínka,
já s ním vo zem
uhodím.

Některý si ovšem prozpěvuje svou radost, aniž by koho dráždil:

Zahraj mi, houdečku,
jak humíš, jak humíš:
jak ty mým nožičkam
rozumíš, rozumíš!
Houdeček mi zahrál,
jak humíl, jak humíl:
dyjť von mým nožičkam
rozumíl, rozumíl.

Dy je bulo pjivo drahý,
bulo se mnou zle,
míl sem kabát roztrhanej
celej na sobě.

Íčko s pjiva spaduje,
kabát se mi spravuje:
dyjť huž není roztrhanej,
jako bul prve.

Ovšem lépe mají, kteří hledají si zábavu souhlasíce s dívkou pějící:

Já, divče mladá,
tancuju ráda,
v Lužencích v hospodě
za mnou se točí —
má modrý voči,
to je mý potěšení.

Anebo jako — ač to budí už trochu útrpnosti — hlásá píseň:

Mrákovský chlapci dou,
mají muziku svou —
dyž jim to zavrčí,
voni si poskočí,
haž mají hlavu mokrou.

Ten jeden nejvíce —
má nový třevíce,
punčochy vlněný,
celý zaprášený:
to vod samýho tance.

Ještě větší chvály hodni, kdo si vezmou výstrahu na jiném, jenž pozdě naříká:

Skleničko ty pěnivá,
šestikrejcarová,
do se tebe přidrží,
ten nic nezachová!

Já sem se tě přidržíl,
nic sem nezachovál,
šecko, co sem s sebou míl,
tobě sem věnovál.

Vždyť ostatně ví každý, že je pravda pravdoucí:

Kozinuc hospoda
z drobnýho kamení —
do peníze nemá,
hajť nechodí do ní!

A to není jenom Kozinuc! Tak jsou jedna jako druhá, a slyšeti potom ještě přiznání samotné dcerky z hospody, jak to tam chodí, —

Proč pa bych nebula
šenkýřuc dcera,
proč pa bych nebula
šenkýřuc?

Pjiva se napíju,
vody tám nalíju,
jako bych nebula
šenkýřuc.

Kozel aby tam rád a často chodil!

Takovými objevují se nám Chodové v písni při pivě. Viděti tu na nich obyčejný lehký humor a hořečnou zrovna lásku ku zpěvu a tanci, ale také stopy jakési ješitnosti, která někdy přechází až v jizlivost a svárlivost. Na to máme jednak omluvu, že bývá obyčejně příčinou takové chvastavosti, že chce jenom jonák chodský trochu okázaleji dokázati, že opravdu je jonákem, zvláště, může-li to dokázati před svou „hubičkou.“ Jednak není u něho žádných zlých úmyslů: dva hoši, kteří se tak dnes u muziky pohadrykujou, zítra už na to nevzpomenou a druhou neděli půjdou třebas spolu „přes pole“ a budou si proti jiným, bude-li třeba, pomáhati.

Zbývá nám všimnouti si některých písní, jež vyloudily Chodům příčiny nahodilé, jednotlivé.

I na těch nalézáme jako obecnou známku hojnou míru dobré mysli s převahou k žertovnosti, jež někdy přechází i ve vtip dosti kousavý. Prostého a zdravého humoru jest hned příkladem obsah písně:

Šla Němkyně po silnici,
nesla v nůši koření —
potkál jest ji šelma Němec,
vybral jí je do zrní.

Jeden bábu politoval,
druhej „bábo, čert tě vem!
Proč pa chodíš vo půlnoci,
proč pa nejdeš, dyž je den?“

Anebo strojený nářek ozývající se z písně:

Jaký to trápení!
kalhoty plátěný,
čosy hutrhaný,
šajnů není!

Dyby šajnů bulo,
mě by to těšilo,
bulo by to k mýmu
vyražení!

Ještě povedenější jest nářek chlapce:

Dybych já míl, co náš táta,
vyflák bych se na divčata:
náš táta má hodnou mámu —
takovou já nedostanu!

a stejně „vážný“ povzdech:

Nic mě víc nemrzí
než ten dřevák,
protože ho nosí
každej sedlák!

Dyby se sedláci
nerodili,
tak by se dřeváky
nenosily.

Dyby se dřeváky
šnarovaly,
tak by je slečínky
kupovaly.

Dyž se dřeváky
nešnarujou,
tak je slečínky
nekupujou.*)

Pěkný je také „dobrý úmysl“ ubohého lenocha:

Ach, má milá lenosť,
dej ty se mi přemoct —
haž já se vožením,
já se tě podrobím!

a starostlivé uvážení muže:

Kam já se podiju s mou ženou,
haž mě z tý naší vsi vyženou?
Na drahach je pěkná pazderna:
tám bude přebývat má žena.

Podobně účinkuje žaloba hocha, na něhož „nechčeští čekálo“ na cestě k muzice:

Dyž sem šel do Mlynce
k muzice,
zlámal se pode mnou most:
Co sem se nakřičíl,
navolál —
žádnej mi nešel pomozt.

---

*) Píseň tato jest zajisté původnější než vůbec známá česká píseň o dřeváku, v níž se dřevák chválí, takže prý „Prušák by dávno byl z Čech utíkal, kdyby ho na cestě byl uvítal český dřevák!“

Snad vznikla tato píseň přiděláváním nových, časových slok k oné, až snad se na původní verše zapomnělo.

a „dobré“ předsevzetí starého pasáka:

Jakživ sem žádnýmu
slovem nehublížil,
jenom sem lychtáři
louku vypás.

Dyž vypás, ajť vypás,
tráva naroste zas —
a já tám poženu
podruhý zas.

Také domluva děvčatům:

Nešijďte, panynky, mládence,
neb je jich v světě málo —
šel jeden v sobotu za milou,
přišel v pondělí ráno

jest v témž směru povedená. Za tu už však splácejí děvčátka poněkud štiplavěji:

Vy, chasníci, si myslíte,
že vás není k dostání:
na trhu vás prodávají
štyry za dva krejcary.

Dvanáct je vás za půl jabka,
štyradvacet za celý —
jedna divče za tisíce
eště není k dostání!

A dále se posmívají:

Mrákovský chlapci sou tuze pyšní:
rejpali koření pod černou višní,
na kamnech sušili, na misce tříli,
dávali divčátkom, aby je chtíly,

Ten jeden narejpal „nanickoření“ —
buly by divčátka šecky pomříly.
Ten druhej věděl — to nepověděl —
bul by svý panynce pro doktora jel.

(Pokračování.)

Kat Velké revoluce.

ředstavení Sardouova „Thermidoru“ v Paříži, sensačního dramatu, jež končí pádem a popravou Robespierra a ostatních hrůzovládců, uvedlo znovu na přetřes zajímavou otázku. Zajímavou i pro nejširší a tudíž i naše obecenstvo, neboť v otázce té vrcholí či odráží se i nejdramatičtější doba nejvelikolepější epochy dějin světových. Vrchol hrůzovlády za revoluce francouzské, vrchol i krvavý její pád! Otázka ta zní prostě: kdož byl katem Robespierrovým? Kdož měl odvahu, spustiti zkrvácený nůž guillotiny na šiji muže, na jehož povel ještě před týdnem sta obětí, zrádců i nevinných, pod týmž ostřím dokrvácelo? Kdož vykonal dlouhou tu historicky epochální popravu obou Robespierrů, Saint-Justa, Henriota a jiných v pověstný nezapomenutelný den měsíce thermidoru? Karel Jindřich Sanson aneb Jindřich Sanson? Otec či syn? Historikové dlouho byli v nesnázích a v neshodách o věci té a nesčetné dokumenty, kteréž revoluce zanechala, v této příčině namnoze si odporovaly.

Konečně mohla býti konstatována nepopíratelně jedna aspoň okolnost: Karel Henry Sanson zemřel kolem měsíce srpna 1793, šest měsíců na to, když byl popravil Ludvíka XVI. Nemůže to býti tudíž on, kterýž rok na to odpravil Robespierra touže guillotinou, pod níž tolik obětí tyranových vykrvácelo. Někteří spisovatelé historičtí tvrdili ovšem, že Charles Henry Sanson vykonával děsné povolání své ještě 9. thermidoru II. roku revoluce, v den to, kterýž pádem Robespierrovým zahajuje novou epochu v dějinách Velké revoluce. Také Sardou v původní osnově pověstného svého „Thermidoru,“ kteréž drama, jak známo, v Paříži tak bouřlivé demonstrace republikánův vyvolalo, neunikl omylu tomu a učinil prý z kata Ludvíka XVI. zároveň i kata Robespierrova. Teprvé jistý učený přítel jeho upozornil Sardoua na omyl, kterýž učinil, zmátnuv si Karla Henryho Sansona otce s Henry Sansonem synem. Ovšem „Thermidor“ Sardou-ův neposkytoval dlouho příležitosti obecenstvu pařížskému přemítati o tak častých a mnohdy nutných zúmyslných „omylech“ dramatických spisovatelů, jakmile zavadí tito o historii, neboť dav podnět k povážlivým výtržnostem, byl ministerstvem samým zakázán, aby ovšem nedlouho na to v Berlíně, kdež měl značný úspěch pro svou tendenci proti revoluci francouzské dal záminku k neméně hlučným demonstracím protifrancouzským. Bizarní a již proto zajímavá otázka, týkající se katů Velké revoluce, a zvláště kata Robespierrova, zákazem „Thermidoru“ však neutuchla, nýbrž zůstala na přetřesu.

Dle poznámky výše položené mohlo by se ovšem zdáti, že to byl Henry Sanson syn, (týž jmenován byl katem koncem srpna r. 1793.),

kterýž popravil Robespierra v r. 1794., jako byl již před tím popravil Marii-Antoinettu, sestru královu Alžbětu, divokého, genialního však a statečného Dantona i Camilla Desmoulinsa, jednu z nejzajímavějších postav Velké revoluce.

Avšak podle dokladů, kteréž teprvé nedávno byly vyneseny z archivů na světlo denní, není ani toto mínění správné. Henry Sanson syn nevykonával skorem nikdy skutkem hrozný úkol, kterýž mu zákon po smrti otcově téměř jako odkaz, jako dědictví, byl přiřkl. Zůstal, nehledě k malým výminkám, vždy skorem jen dle zákona katem titulárním, jenž zodpověden byl sice za řádné vykonání poprav, kterýž ale po více než pět let sám nepřiložil vlastní ruky k dílu krvavému. Jediná role, kterou, jak se zdá, zvláště pro sebe si ponechal, byla, že měl stálý dozor na jednotlivé součástky popraviště a že dohlížel dle potřeby služby na rozebírání a opětné sestavování jich v celek. I v červenci 1794 bylo popraviště pod jeho dozorem rozebráno, aby dopraveno bylo z Place de Grève na náměstí Revoluce. To jest jediné činné účastenství, kteréž měl Henry Sanson (syn) při popravě terroristů.

V čem měl původ hnus a odpor, který Henry Sanson, jak se zdá, pociťoval před skutečným vykonáváním povolání svého? Lze hledati vysvětlení v pohledu, kterýž skytaly mu poslední okamžiky otcovy? Jest známo, že Sanson otec nemohl nikdy se utěšiti, že popravil rukou vlastní Ludvíka XVI., takže v posledních dnech života svého, aby odpykal domnělou vinu svou, vykonával četné skutky milosrdenství, dával sloužiti mše na památku popraveného krále, a umíraje, prosil kněze za přímluvu, by odpuštěn mu byl čin, kterýž nebyl než výkonem jeho povinnosti zákonné, jejž však pokládal on vždy jako za vlastní zločin svůj.

Synu scény tyto vštípily se as dobře v pamět. Leč i mimo to Henry byl, jak současníci praví, povahy vlídné a velice citlivé, ano poněkud i „nervósní.“ Lidé nervósní nejsou ovšem právě způsobilí k řemeslu katovskému a stěží navykají divadlu, jež skytá blesk nože na hrdlo se řítícího a hlavy v krvi se kutálející. Kat nesmí nic cítiti, ni tázati se, nic slyšeti, ni viděti jako ta sekera guillotiny, jež bezvědomá a ledová, na povel dopadá bez ohledu a stejně břitce na hrdla králův i mučenníků z lidu, na hrdla zlosynův i obětí šlechetných!

* * *

Jakékoliv byly však city Henry Sansona, dnes zdá se býti již jistým, že od chvíle, kdy tento byl jmenován nástupcem otcovým v „úřadě“, až do 12. prairialu roku VI., že mužem, který skutkem prováděl veškeré popravy, kterýž řídil každou „guillotinadu“ a při nejmenším jí byl přítomen a to od oblékání odsouzenců do pohřbívání mrtvol, že mužem tím nebyl Henry Sanson sám, nýbrž první jeho pomocník. Ovšem oznamovány byly vždy přímo Sansonovi rozsudky a rozhodnutí, na jichž základě v tu a v tu hodinu, na tom a tom náměstí měl býti popraven určitý počet odsouzenců, neboť Henri Sanson byl vždy a stále ještě katem legálním; avšak příkazy ty sdělovány byly zároveň i prvnímu jeho pomocníku. A jest to první pomocník, kterýž řídí oblékání odsouzených, jest to on, který odsouzenci naplňuje

káry a povozy a pořádá pochmurný průvod, jest to on, jenž spouští nůž a jemuž konečně je uloženo, aby doprovodil popravené k poslednímu odpočinku a aby hleděl, by zahrabání těl jejich dělo se dle předepsaných pravidel.

Až do března 1794 nesnadno jest zjistiti přesně jména těchto pomocníků a badatel ztrácí veškeré nitky v bludišti jmén a příjmění, kteréž namnoze, dle různých pisatelů, psány jsou i různým pravopisem. Ostatně jest pravděpodobno, že v první době svého povolání Henry Sanson ponechával prvnímu pomocníku svému jen popravy obyčejné, méně důležité, jichž ovšem bylo bezpočtu a že pro sebe vyhražoval jen popravy veledůležité, netuše mnohdy snad ani, jak dějinný význam má výkon jeho. Tak popravil Sanson syn, jak řečeno již, Marii Antoinettu, jež byla hvězdou royalismu i Dantona, jenž byl bleskem revoluce.

Avšak od dubna 1794 až do počátku r. 1799 (vyjímaje tříměsíční jednu přestávku) prvním pomocníkem katovým, v jehož ruce Sanson dobrovolně skládá strašlivý výkon úřadu svého, jest jistý „Desmorest." Sanson dlí úmyslně v ústranní, ruka jeho odvykla již skorem spouštěti nůž guillotiny.

Kdož byl však tento Desmorest, o němž žádný spisovatel historický nemluví, vyjímaje snad Lamartina v jeho „Historii Girondinů?" Paměti a zprávy současné, knihy, pamflety, noviny mlčí o něm tak úplně, že až dohánějí badatele k zoufání. Jedině „Paměti Sansonovy" od D'Olbreuse zmiňují se několikráte o jménu Desmorestově, ale nemluví nijak o převážné úloze, kterou měl jako první pomocník katův ve všech skorem popravách za hrůzovlády a zláště při popravě Robespierrově. Jest ovšem pravda, že paměti tyto, kteréž spůsobily tolik hluku, když vyšly, jsou daleko spíše literárním švindlem, nežli dílem historickým.

* * *

Neočekávaným způsobem odhalil však podrobnosti o činnosti Desmorestově pan Duchange v Paříži, kterýž nyní opětně zprávu o nenadálém tomto svém objevu uveřejňuje.

Již na sklonku císařství byl požádán právníkem jistým, aby opsal některé listiny v ministerstvu spravedlnosti. Ve svazku různých listin, z nichž měl některé opsati, spatřil as dvacet lístků stejného formátu, popsaných zcela velikým a dobře čitelným, avšak poněkud třesavým písmem. Odložil lhostejně lístky ty, domnívaje se, že jest to nějaká z obyčejných žádostí, kteráž zasluhuje úplně zapomenutí, k němuž v archivu tomto byla odsouzena. Jednoho dne však obrátiv jeden z lístků těchto, spatřil náhodou pod podpisem žadatelovým velikými písmeny načrtnutá slůvka: „bývalý kat." Zvědavosť se v něm probudila i jal se čísti sešitek lístků těch a čím dále četl, tím zajímavějších podrobností se tu dovídal. Jediný den mu stačil, aby vše opsal.

Žádosti tyto pocházely přímo od Desmoresta, pomocníka Henryho Sansona. Bývalý kat, stár v době, kdy žádost podával, as dvaaosmdesát již let, byl se uchýlil do svého kraje rodného, kdež žil s osmi dětmi svými v největší bídě. Jistý poslanec poradil mu, aby se obrátil na ministerstvo s prosbou o podporu. Odmrštěn byv poprve, opakoval několi-

kráte žádosti své, a jedna žádosť ukládána klidně za druhou do desek. Díky protekci jakési obdržel však konečně přece podporu tak dlouho očekávanou.

V žádostech těchto líčí Desmorest slohem dosti pružným a malebným ovšem též značné účastenství své, kteréž měl v dějích za hrůzovlády. Zvláště s velikou zálibou prodlévá při událostech thermidoru, neboť pro něho sama jest poprava Robespierrova jaksi vrcholem jeho činnosti, čin, kterýž má vynutiti jaksi obdiv i ministrův a vzbuditi štědrosť jeho. Proto také v několikerých žádostech svých vrací se opětně k činu tomu, kterým, jak praví „prokázal nesmírnou službu zemi.“ „Popraviv Robespierra,“ praví, „zachránil jsem vlasť svou. Celá Paříž oddechla si, že jest zbavena takých nestvůr . . . Blahopřáli mi, zasypávali mne chválou.“

Ani my nehodláme zde uváděti ze zajímavého a bouřlivého života Desmorestova (muže, kterýž odpravil vlastní rukou na onen svět více zajisté bytostí než každý kat jiný, než každý válečník i zločinec) jiné události nežli právě ony, kteréž se týkají jen osoby Robespierrovy a kteréž i dnes v souvislosti s neukončenou dosud afferou „Thermidoru“ nabyly, nehledě i jinak k veliké jich zajímavosti, též jisté aktuelnosti.

* * *

Desmorest narodil se v Noyonu, malém to městě v Picardii, v r. 1772. Otec jeho byl vykonavatelem rozsudků soudních v obvodu města toho a „úřad“ kata byl přísně dědičným. Vyhlídka na tak strašlivé povolání zastrašovala mladíka tak, že opustil raději dům otcovský a vstoupil do služby 7. dělostřeleckého pluku v Soissonsu. Sloužil již osm let, když otec jeho skonal. Státní zástupce obrátil se s dotazem k úřadům noyonským, co stalo se se synem katovým, jenž dle práva měl se státi nástupcem otcovým. Matka na otázky úředníků odvětila jen, že od odchodu synova z domu nemá o něm zpráv, že však jakýsi vojín jí vyprávěl, že syn její jest dobrovolníkem v dělostřeleckém pluku. Netrvalo dlouho a Desmorest vypátrán byl na zakročení úřadův skutečně mezi dělostřelci rýnské armády. Byl zatčen a doveden do Štrasburku před generala Moulinse, kterýž dal ho dopraviti do Paříže, aby ministerstvo spravedlnosti samo o osudu jeho rozhodlo. Ministerstvo nedalo ho však dopraviti zpět do Noyonu, nýbrž přidělilo jej Sansonovi, jakožto prvního pomocníka. Když poprvé vypomáhal při popravě, bylo Demorestovi sotva dvaadvacet let!

Desmorest byl povahy úslužné, ochotné a přívětivé i podařilo se mu zapřísti přátelské styky s mnohými osobami, zvláště i royalistické strany. Měl styky důvěrné i s kapitánem Legendrem de Saint-Aubin, kterýž jednoho dne byl zatčen, jsa obviněn, že zúčastnil se spiknutí v červnu a v srpnu r. 1792. Pan de Saint-Aubin byl ve vězení v proslulém pařížském paláci soudním (Palais de Justice), očekávaje, až dojde i na něho řada, aby byl guillotinován. Desmorest, kterýž měl volný přístup do tohoto vězení, a jenž mimo to byl důvěrným přítelem žalářníka Richarta, setkal se den před popravou s Legendrem de Saint-Aubin v žaláři samém. Ve shodě se žalářníkem podařilo se Desmorestovi opa-

třiti vězni přestrojení a provésti jej řadou stráží, aniž byl Saint-Aubin poznán.

Ještě večer roznésla se po Paříži zvěsť, že Saint-Aubin z vězení prchl a že má schůzky s přátely Dantonovými, kteří strojí prý reakci. Nikdo nemohl vysvětliti si podivuhodný útěk ten, zvláště když Palác Soudní byl takořka pln vojáků, a když východy střeženy byly dvojnásobnou stráží. Veřejné mínění, jež tak mnohdy bezděčně, pouhým pudem, tuší pravé, označovalo ihned kata za původce a spoluviníka útěku toho.

Šest dní na to přinesen Desmorestovi zapečetěný lístek. Spatřiv adresu, kat se zachvěl, bylo to písmo Robespierrovo! Co chce mu krutý diktator? Desmorest otevřel list. Robespierre přikazoval mu, aby se odebral okamžitě do Paláce Soudního. Proč? Lístek nic o tom nepravil. Zmaten, zděšen těmito řádkami, mezi nimiž zdál se čísti vlastní rozsudek smrti, Desmorest odebral se ihned do Paláce. Vstoupiv do kanceláře určené, setkal se tam s Robespierrem a jeho bratrem, se Saint-Justem a Henriotem.

* * *

„Kolik bylo odsouzencův, které jste popravil před šesti dny?“ tázal se ho Robespierre příkře.

„Toliko Fouquier-Tinville mohl by dáti na to odpověď. — Formální příkaz byl mi doručen a všichni, jichž jména se na něm nalezala, byli popraveni. Ostatně hrobníci popravených mohli by podati přesnější zprávy.“

„Ano,“ odtušil Robespierre, „avšak ničemové tito, kteří mají mi po každé popravě podati písemnou zprávu, neučinili tak právě v onen den. Prohledali kapsy obžalovaných, vzali jim peníze a opili se potom.“

„Všichni odsouzenci, jichž jména byla na listině, byli popraveni!“

„Avšak těžká obžaloba spočívá na vás. Fouquier-Tinville zpravil mne, že jste usnadnil útěk Saint-Aubinovi.“

Desmorest, zajíkavě, chtěl zapírati, Robespierre však jediným posuňkem jej přerušil.

„Jste ničema!“ zvolal sám. „Jste monarchista, nepřítel republiky a proto život váš jest v rukou mých! V okamžiku tom jest v Abbaye (jiné to vězení pařížské) as dvacet vynikajících spiklenců; chcete-li je popraviti všechny ještě této noci, budete zachráněn, ne-li, zahynete smrtí, jež jest určena zrádcům!“

„A kdybych i život ztratit měl, neučiním tak!“ odvětil Desmorest. „Noční popravy jsou zakázány: popravy smějí se vykonávati jen za jasného dne, na veřejném místě a jen dle formálního příkazu, doručeného katu a sestaveného na základě rozsudkův. Nepropůjčím se proto nikdy k podobnému činu!“

„A nebude soudu ni rozsudku a půjdete přece na guillotinu!“ zvolal Robespierre, pokročiv prudce proti Desmorestovi. „Pryč odtud!“

* * *

Desmorest obrátil se na podpatku a již octl se na chodbě, rád, že tentokráte tak šťastně unikl. Sotva však vstoupil na poslední stupeň schodiště, byl zatčen.

Bylo to 25. dubna 1794.

Byl uvržen do jedné z nejtemnějších žalářních kobek v Paláci Soudním, jež určeny byly jen pro vězně nejnebezpečnější. Dvěma mužům uloženo, aby ho střežili, a aby mu nedovolili stýkati se s kýmkoli.

Tři měsíce na to, 27. července, ve čtyři hodiny večer bylo slyšeti náhle lomoz a hluk, zaznívající až do kobek žalářních ze dvora Paláce Soudního. Křik, proklínání, volání a hrozby se ozývaly. Desmorest byl přesvědčen, že nastala poslední chvíle života jeho, že rozlícené davy přikvapily opět, aby vězně vraždily a ubíjely, když tu otevřely se těžké dvéře kobky a žalářník Richart již sklesl mu do náručí: „Rychle ven!“ volal, „jste svoboden! Ti, kdož vás uvěznili, jsou sami vězni dnes, lid je sem přivádí!“

Skutečně byl to památný den 9. thermidoru. Moc terroristů byla konečně zlomena a konvent, zasvětiv je smrti, rozkázal, aby byli okamžitě zatčeni.

Zajímavá v souvislosti s událostí touto jest jiná příhoda ze života Desmorestova. R. 1802 dlel Desmorest v Nizze, rovněž jakožto popravčí; jednoho dne setkal se tu s prefektem Bouchagem z Grenoblu a s tajemníkem jeho, panem de Saint-Aubin, kteréhož před osmi lety byl zachránil před guillotinou. „Pan de Saint Aubin poznal mne první,“ praví Desmorest sám, „projevil mi hlubokou vděčnost svou a přislíbil mi přátelství.“ A skutečně postaral se též o provdání dcery Desmorestovy, opatřiv ji bohatým poměrně věnem.

Leč vraťme se k veledramatickým dějům 9. thermidoru. Večer po vysvobození ze žaláře doručen byl Desmorestovi opět zapečetěný lístek. Tentokráte přikazoval mu, aby zřídil popraviště na náměstí Revoluce, a aby byl hotov pro příští den. Lešení přeneseno bylo tudíž z náměstí de Grève na náměstí Revoluce. Práce při přenášení guillotiny řídil, jak jsme již dříve uvedli, Henry Sanson.

* * *

Druhého dne byl Desmorest již časně ráno na nohou. Vzal dva pomocníky s sebou a odebral se do vězení v Paláci Soudním. Ale teprvé ke 3. hodině odpolední vyzval substitut Liendon kata, aby připravil Robespierra na popravu. Desmorest a pomocníci jeho vstoupili tudíž do kobky žalářní, kde spatřili tribuna ležeti na loži; oči jeho byly skorem uzavřeny, ruka spočívala nehybně podle těla. Robespierre chtěl usednout na loži svém, ale podařilo se mu to jen za přispění pomocníků. V posici této bylo však nesnadno upraviti oděv jeho ku popravě: posazen tudíž na stolici. Pomocníci rozvázali opatrně obvazky na ráně jeho — Robespierre střelil se den před tím, doufaje tak smrtí ujíti rukám odpůrcův svých, ale zranil se toliko roztříštiv si čelist — i ostříhali mu vlasy.

V pět hodin večer, když veškeré formality byly vykonány, přikročeno k tomu, aby dopraveni byli odsouzenci do kar.

Pověstný průvod odsouzenců, jenž v dějinách revolucí a bojů občanských nemá rovna, vydal se na cestu. Byli v něm: oba Robespierrové, Couthon, Saint-Just, Henriot, Lescot, Lavalette, Payan, Dumas, Vivier, Simon a mnozí jiní. Dva z nich byli raněni, jeden umírající, jeden již mrtvolou, mnoho zoufalců a jen dva neb tři jaří, nezlomní a nepoddajní, mezi nimiž Saint Just. V jedné káře umístěni byli pospolu: Mrtvola Lebasova, Saint-Just v předu, Robespierre v zadu, a jiní uprostřed, šlapajíce skorem po polomrtvém Couthonovi.

Úchvatně líčí Lamartine příšerný průvod ten: „Robespierre, bratr jeho, Couthon, Henriot, Lebas byli buď již jen jako trosky bytosti lidské aneb mrtvolami. Byli přivázáni za nohy i ramena ku pažení, v první káře. Při otřesích a nárazech káry o dláždění výkřiky bolesti a sténání ozývaly se z úst jejich. Vezeni byli nejdelšími a nejživějšími ulicemi pařížskými. Dvéře, okna, balkony, střechy byly plny diváků a zvláště žen v oděvu slavnostním. Tleskaly rukama, jásajíce nad trestem kynoucím mužům těmto, doufajíce, že zničena bude hrůzovláda zároveň s tyranem, jenž jí dal jméno své. ‚Usmrťte je! na guillotinu s nimi!' volali kol vozů synové, příbuzní, přátelé obětí. Lid, nečetný a pochmurný, hleděl mlčky na výjev ten, nedávaje na jevo ni politování ni uspokojení. Jinoši, kteří o otce byli připraveni, ženy, jež byly o muže oloupeny, každé chvíle prorážely řetězem strážců a zasypávali kletbami Robespierra. Zdálo se, jako by se báli, aby smrť, jež by mohla jej náhle zachvátiti, nepřipravila je o tyto výkřiky, o toto ukojení mstivosti jejich. Hlava Robespierrova ovázána byla šátkem skrváceným, kterýž zadržoval roztříštěnou čelist jeho a svázán byl nad čelem. Nebylo proto viděti než jeho tváře, jeho čelo a oči. Stráže v průvodu ukazovali jej lidu špicemi svých šavlí. On odvracel hlavu a pokrčil někdy rameny, jakoby měl soustrasť s omylem, kterýž jemu jedinému přičítal veškeré ukrutnosti, vykonané jeho jménem. Duch jeho zračil se však celý v očích jeho. Chování jeho jevilo resignaci, nikoli bázeň. Tajemství, kteréž zahalovalo život jeho, halilo i jeho myšlenky. Zemřel — bez posledního slova."

Tolik Lamartine. Desmorest doplňuje líčení jeho mnohými zajímavými údaji. On sám stál v popředí káry, jež vezla nešťastníky tyto k popravišti, kdež měli odpykati ukrutnosti své pod týmž nožem, pod nímž dříve byly klesly hlavy desetitisíc jejich obětí.

„Saint Just stál právě za mnou," praví Desmorest, „s hlavou vztýčenou, hledě na lid s pohrdáním. Ob čas, v úzkých ulicích, aneb když pokřik lidu utichoval, Saint-Just mluvil k Robespierrovi, který tvářil se, jakoby neslyšel. Robespierre, pravil mu, tys nechtěl dbáti rady mé a hle, tak vše jest zmařeno. Utápění odpůrcův, hromadné postřílení jich, guillotiny — to nestačilo, aby zkrotilo hroznou tuto canaille, kteráž nás tupí dnes. Měli jsme dáti rozkaz stoupencům svým, aby povražděna byla v týž den, v tutéž hodinu a v celé Francii tato černá armáda (kněžstvo), kteráž nás přemohla. Chtěli jsme rozděliti Francii mezi sebe, leč každý z nás chtěl míti Paříž. Tys chtěl shrábnouti vše, čest a zisk; já především, říkal jsi, ostatní po mně, zbude-li. Odtud četné ty třenice, které nám byly vytýkány. Ach! Henriot dobře předpovídal, že zahyneme v blátě. Jsme u cíle. A ty, hleď, ať je rychle po všem! dodal, obrátiv se ke mně."

Průvod přibyl na náměstí Revoluce, kdež ho již na sta tisíc osob očekávalo. Vozy mohly se jen stěží prodrati k samému popravišti. Čas od času temný třesk a úder zazněl; byla to guillotina, kterouž jeden pomocník zkoušel. Desmorest chtěl nechat nejprve svésti dolů z vozu Saint-Justa, když tu obdržel rozkaz, aby počal osobami nejméně známými a aby ponechal Saint-Justa a Robespierra na konec.

* * *

Když Robespierre objevil se na popravišti, lid jal se křičeti: „Pryč s tyranem! Usmrťte jej! Smrť bídníkovi!“ Desmorest přistoupil k němu, aby odvázal šátek, kterým obvázána byla hlava jeho. Robespierre pravil mu zcela potichu a velmi obtížně, neboť rána jeho bránila mu plynně mluviti:

„Jest to opravdu nutné?“

„Jest to nezbytné,“ odvětil Desmorest.

A Robespierre dodal skorem zuřivě:

„Máš štěstí, byl jsi určen pro 8. srpen. Mé neštěstí jest tvým štěstím. Prends ma tête, mais tu n'auras pas ma queue! (Nepřeložitelná hříčka slov).

Desmorest odvázal zatím již částečně šátek. Byla to práce, jež vyžadovala největší opatrnosti. Když oddělil hořejší obal, nebylo pod ním viděti než jedinou směsici krve a cupaniny. Jaký bude výsledek popravy, kdyby nůž zachytil se o tyto mokré obvazky? Náhle vydral se z retů Robespierrových divoký řev bolesti. Část obvazku odtrhla se nějak a s ní kus roztržené čelisti. Nikdy by výkřikem pronikavějším a srdcelomnějším neulevila si žádná bytosť lidská! Jako mráz byl zachvěl davy veškerými před chvíli ještě spílajícími, pokřik jich zmlkl rázem. Desmorest a jeho pomocníci zachytili opět čelist raněnou, podvázavše pod bradou lehkou pásku, kterou na hlavě zavázali. Po té táhli Robespierra ku guillotině. Vše to netrvalo než tři minuty, ale jaké tři minuty!

Někteří historikové obviňovali kata, že způsobil tento Robespierrův divoký výkřik bolesti, odervav náhle a surově obvazek. „Protestoval jsem vždy,“ praví Desmorest, „proti této obžalobě, kteráž musila by předpokládati, že byl jsem člověkem bez srdce a bez citu. Počínal jsem si co nejopatrněji, abych uspořil Robespierrovi i nejmenší bolesť a bylo to na vzdor opatrnosti mé, upadl-li jeden obvazek, vymknuv sebou časť roztříštěné čelisti.“

Nůž guillotiny sjel konečně bleskem na hrdlo hrůzovládce a hlava tajuplného podnes muže hozena do koše za ostatními hlavami před tím sťatých jeho soudruhů. „Potlesk provázel každé tnutí sekery osudné“ — praví Thiers ve svých „Dějinách revoluce francouzské“ — „a lid propukal v radosť neobyčejnou. Veselí bylo všeobecné v Paříži. Z vězení bylo slyšeti zpěvy, všichni objímali se v jakémsi opojení a placeno i 30 franků za listy, kteréž přinášely zprávy o posledních událostech. Ač konvent neprohlásil, že zrušuje systém hrůzovlády, ačkoli vítězi dnešní byli původci neb apoštoly téhož systému, soudilo se přece všude, že systém ten jest odmeten zároveň s Robespierrem: tak muž ten byl se stal všem jediným představitelem hrůzy a terrorismu.“

„Celá Paříž,“ praví v souhlase s Thiersem i kat Robespierrův, „byla spokojena, že zbavena jest takých nestvůr; na ulicích a na náměstích se tančilo, i v žalářích ozývaly se písně. Blahopřáli mi všude, zahrnovali mne chválou.“

O jedné věci nemluví však Desmorest, o satisfakci totiž, kterou nepochybně pocítil, popravuje Robespierra a Saint-Justa. Robespierre věznil jej po tři měsíce a hrozil mu smrtí; Saint-Just pak (kterýž byl z Blérancourtu, vesnice blízké Noyonu, a znal dobře rodinu Desmorestovu) byl dal usmrtiti v žaláři noyonském otce Desmorestova.

Avšak i mstitelé Robespierrovi vyvstali. „Nedlouho po této popravě,“ pokračuje Desmorest, „vše se změnilo. Přátelé Robespierrovi nabyli opět odvahy. I mne pronásledovali hněvem svým; nejednou byl jsem stlučen, jindy vystřeleno po mně z revolveru.“ Desmorest zmínil se o nebezpečném postavení svém ministru spravedlnosti, Lambrechtovi, kterýž jmenoval jej hlavním popravčím pro kraj Přímořských Alp.

Kat Robespierrův zůstal v Nizze do roku 1814, do doby, kdy byl přeložen do kraje Loire. Vykonával zde ještě as deset let povolání své, když tu byl zachvácen „nervovými křečmi“, jak praví, kterážto choroba donutila jej zříci se „úřadu.“ Nástupce jeho měl mu vypláceti 1400 franků ročního důchodu, ale jsa r. 1848. „degradován“ na pomocníka popravčího s důchodem jen 1200 franků, nemohl dostati sám svým závazkům. A v době té Desmorest, vydán jsa s četnou rodinou holé bídě, obrátil se na ministerstvo spravedlnosti s řadou žádostí, o nichž jsme se zmínili.

Mimo povolání své byl Desmorest povahy velmi vlídné, citlivé, ano skorem něžné. Jedna z osob, kteráž jej později poznala, líčí jej takto: „Byl to nadšený obdivovatel přírody; mluvíval o květinách a stromech s něžností a s pravým pohnutím. Pro opeřence zvláště měl velikou zálibu. Při pohledu na dokonávající zvíře div neomdléval, a nebil žádné ze svých dítek, než byl-li k tomu nezbytně přinucen: a tu otáčel ještě dlouho hůl v ruce, než udeřil.“

Zemřel 25. dubna 1857 v Noyonu ve věku pětaosmdesáti let. Zvláštní shoda: Robespierre byl dal jej zatknouti rovněž 25. dubna.

Nejstarší ze synů jeho byl popravčím v Bordeaux; poslední z jeho synů bydlil v Saint-Quentinu ještě před šesti nebo sedmi lety.

Dle francouz. pramenů *J. P.*

V den svatební.

Úryvek z popisu selské svatby na Chrudimsku. Podává F. V. Vykoukal.

1.

Než se jelo do kostela.

Zrána v den svatební obcházel mládenec pozvané hosty ve vsi ženichově, vyřizuje jeho jménem pozdravení a pozvání, aby se již k němu dostavili a k nevěstě jej doprovodili. Byla-li odtud také některá družička, šel družba s mládencem a s hudbou pro ni a vyzval ji krátkou řečí, aby slib svůj naplnila a svatbu svou přítomností ozdobila. Totéž učinili druzí mládenci ve vsi nevěstině. Družičky ozdobily při tom mládence, po případě i ženicha a družbu, pruty rozmarinovými.

Když se hosté sešli do domu ženichova, družba je všecky vespolek jménem hospodářovým přivítal, opakuje v celku totéž, co k nim hned při prvním zvaní byl mluvil. Potom se jim podávalo nějaké občerstvení, koláče, rosolka, pivo, také chléb a sýr, a někdy též jaternicová polévka a jaternice.

Potom přivede družba ženicha, a posadiv jeho rodiče před něho na židle uprostřed světnice, takto k němu mluví:

„Ctný a šlechetný pane ženichu! Dnešního dne přestáváte býti panicem, ale nepřestávejte býti zdárným synem. Své staré rodiče vždy v uctivosti mějte, jim nikdy neubližujte, v nouzi a v nemoci je pilně a věrně obsluhujte a od své nastávající manželky jim ubližovat nedejte. Mohl bych vám ovšem pověděti o synech dobrých i zlých, z dějepisů světských i z písem svatých, ale čas bych tím prodloužil, jehož k jiným věcem potřebujeme; ale tolik jenom řeknu, co k nám každodenně skrze naše ústa Bůh mluví v čtvrtém přikázání: Cti otce svého a matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi. A když tak činiti budete, za to vám stojím, že vám dá Pán Bůh zdraví, štěstí a svoje požehnání a po smrti v nebi věčné radování.“

Potom obrátiv se k rodičům dí: „A vy, milý otče a matko! Já vám místo syna vašeho za všecko jeho vychování, za všecky starosti a práce a za všecky kroky, které jste pro něho učinili, srdečné a vroucí díky vzdávám a při tom vás pro Boha žádám, byste tak hodni byli, a jemu až po dnešní den všeliké provinění odpustili a pro ten nový stav jemu otcovské a mateřské požehnání udělili.“

Tu syn poklekne, rodiče křížem ho znamenajíce udělují mu požehnání a matka s pláčem ho objímajíc přeje: „Aby ti, hochu, Pán Bůh v tom novém stavu požehnal a všecko dobré ti dal.“ — Syn při tom rodičům políbí ruku a za vychování jim poděkuje.

Družba se pak obrátí ke všem přítomným a řekne: „Vás prosím, milí sousedi a sousedky, kamarádi a kamarádky a také vy staré babičky, s kým žil nebo byl, jestliže vám kdy někomu ublížil, byste tak hodni byli a dnešního dne mu to odpustili, aby on tu sedmou svátosť mohl s čistým srdcem přijmouti. Viďte, že odpouštíte?"

Posluchači s úsměvem přisvědčují a družba již je pobízí, aby jen sedali na vozy, aby se jelo k nevěstě.

Vycházejíce z domu, zpívávali družbové tuto píseň rázu celkem duchovního:

Když se mladý Tobiáš
na cestu ubíral,
anděla Rafaela
vůdce mu pán Bůh dal,
neb on ho miloval.

Všichni my zde přítomní
prosme v mysli celé,
by nám též pán Bůh seslal
  toho Rafaele,
by v duši i v těle

Chránil nás a zachoval
spravil cesty naše,
ve všem dobrém zdržoval,
  jako Tobiáše, —
zahnal satanáše.

Jeďme ve jménu božím,
náš pan ženich je tu,
přejte nám již společně
všichni šťastnou cestu,
přivezem nevěstu. —

Ženy si před odchodem nabraly koláčů do šátků, mužští do kapes, a cestou metalo se těmito metáčky jako kamením po každém, kdo se na blízku vyskytl. Mezi diváky, nejvíce ovšem mezi dětmi, dobrého koláče žádostivými, bývala z toho nemalá švanda.

Byla-li svatba jen poněkud bohatší, jeli ženich a mládenec na koních, kdežto ostatní hosté tísnili se na vozích. Je známo, že tato cesta, právě jako jízda do kostela, byla oslavována také výstřely z pistol a z ručnic, které se ozývaly na počest ženichovi; smutným následkem té oslavy bývaly nehody, které splašení koně snadno spůsobili.

Za veselého zpěvu a výskotu dojelo se až na dvůr u domu nevěstina, kdež na zápraží čekali příchozích již hosté domácí s hospodářem v čele. Družba rychle skočil s vozu, kdežto ostatní zůstali seděti. Hned potom, pozdraviv shromážděné křesťanským „Pochválen buď Ježíš Kristus", jal se družba mluviti:

„Vzácně vážení páni, paní i panny! Povězte nám, zda-li jsme dobře trefili? My jsme z daleké krajiny, jedeme přes hory, kopce a doliny. Dostali jsme z daleké krajiny zvěst, že v tomto okolí nějaký drahý poklad jest. Jestliže jsme dobře trefili, prosíme vás, byste tak laskavi byli a nám ten poklad ukázali, — my bychom ho rádi od vás odkou-

pili. Nevezeme vám zlato, stříbro neb snad nějaké drahé věci, ale krásného a počestného jinocha a čistou lásku v srdci."

Z druhé strany vystoupil po těch slovech některý muž, který družbovi odpověděl: „U nás jest v obyčeji, že při každém prodeji musí nějaký litkup býti. Chcete-li tedy nějaký, ale ovšem dobrý litkup dáti, chceme vám ten poklad ukázati."

K tomu ozvala se některá z žen na voze sedících: „My žádný litkup nedáme, ani neslíbíme, dokud ten klenot neuvidíme."

Ženy z nevěstiny strany mívaly k té příležitosti pohotově nějakou starou babu, pěkně oblečenou, kterou v té chvíli přivedly, jakoby to byla hledaná nevěsta. Z toho vznikla veliká nevole a hašteření, smích a škádlení, které utichlo teprve, když přivedena byla pravá nevěsta. Tato snažila se při tom ženicha dříve spatřiti, než on ji, aby měla potom nad ním vládu; z té příčiny nepřicházela nikdy s ostatními hosty ho přivítat.

Ženy ze strany ženichovy podaly potom domácím ženám „v ů z", veliký, do červena pečený věnec, který cestou bedlivě opatrovaly, aby se figurkové ozdoby jeho nepolámaly; ale na dárkyních vyžadována k „vozu" i kola a voj a smlouváno při tom do tuha; přidaly tedy ještě čtyři láhvičky rosolky za kola a několik za voj.

Teprve když nevěsta takto byla vykoupena, sestoupili všichni hosté s vozů a vstoupili do světnice, kdež jim podána malá snídaně, při níž družba musil dbáti o to, aby se rychle odbyla. Nevěstu zatím odvedly ženy k družičkám do komory, kdež se s ní zavřely.

Družba potom ujme otce nevěstina za ruku, posadí jej uprostřed světnice na židli, a znovu přítomné pozdraviv slovy „Pochválen buď Ježíš Kristus", řeční takto:

„Když Pán Bůh ráčil stvořit svět, zvěř, ptactvo, všeliký živočich a též z rostlinstva květ, řekl Synu svému i Duchu svatému: Učiníme také člověka dle svého obrazu, aby on nade vším tvorstvem panoval, ke svému pohodlí a k naší cti to choval. A tak se vzdělalo z hlíny lidské tělo, a hned v něm oživl lidský duch, když do něho dechl věčný Bůh. Tu hned Adam prochází se po ráji, po sadech, po lukách, též po háji. Když však zpozoroval v mysli své, že zvířátka dvé a dvé radují se v samém blahu a bez bolu, a on, ač všeho tvorstva pán, sobě samému jest ponechán, tu hned ve své lidské duši kormoutí se a tváře smuší. I řekl Bůh Otec Synu svému a Duchu přesvatému: Není dobře tvoru mému samotnému v ráji žíti, aby moh' šťasten býti. Pročež smilujme se nad ním, učiňme mu společnici, rovnou jemu pomocnici.

A tak se pán Bůh smiloval nad Adamem, a to v ráji samém.

Dopustil na něj tvrdý spánek, jako libých větrů vánek, a když Adam tvrdě spal, pán Bůh z jeho boku jedno žebro vzal. Z něho byla Eva učiněna, převelice krásná první žena. Sám Bůh Otec dělal družbu, Bůh Syn převzal kněze službu, za svědka byl svatý Duch a z andělů hostinský kruh. Tak se první svatba způsobila, pánu Bohu ke cti, chvále milá. Všecky tyto známé věci šly našemu panu ženichovi k srdci: umínil on sobě svůj panický stav proměniti a do stavu manželského vstoupiti. Pročež chodil leckde po zahradě boží, spatřoval tam všude všelijaké

zboží, až konečně v tomto bytu, v milostivém nebes svitu našel drahocennou perličku, libovonnou růžičku. Dnes pak přišel prosit otce, matku, by mu od nich v tomto jejich statku bylo dáno dovolení vzít si perlu nad vše jmění. Pročež ho trochu utište, a moji prosbu vyslyšte: laskavě nyní s námi jednejte, a pannu nevěstu nám vydejte."

Oslovený odpoví: „Vaše prosba už jest vyslyšána a nevěsta bude vám vydána. Jen si pro ni jděte do komory, ženské ji tam daly pod závory."

Družba šel tedy ke komoře a klepaje na zamčené dveře, které měl „jazykem otevříti", prosil takto:

„Vážené a ušlechtilé panny družičky, panímámy a též staré matičky, já vás ve jménu pana otce a spolu hospodáře toho domu žádám, byste tak laskavy byly a pannu nevěstu mně vydaly a spolu se mnou k panu ženichovi ji doprovodily."

Byl-li k tomu čas a nalezala-li se v komoře některá žena broušeného jazýčka, byly družbovi za nevěstu žádajícímu činěny všelijaké obtíže, ze kterých se obratnou řečí měl vysekati. Ale že obyčejně bylo nutno spěchati do kostela, kamž se pro dlouhé obřady a řeči beztoho přijíždělo nepříliš dlouho před polednem, ukracoval družba, jak mohl, kratochvíli žen, které mu pak nevěstu vydaly.*)

Družba ji hned vede za ruku do světnice, na jejímž prahu se zastaví a mluví:

„Když Pán Ježíš na kříži pněl, milovanou matičku svou, pannu Marii bolestnou, miláčkovi svému Janu ráčil dáti pod ochranu. Také já, pane ženichu, vám tuto veřejně odevzdávám — [tu přivede nevěstu k ženichovi, vloží její ruku do ruky jeho, posadí matku její vedle otce tak, aby oba seděli tváří proti dětem, a pokračuje] — místo otce tak i matky dceru dražší nad vše statky, abyste ji sobě za choť vzal a ji jako sebe miloval. Ovšem nemá vám hlavou býti, poněvadž není z hlavy utvořena, avšak přec pro soud boží chraňte se ji míti za podnoží, neb není z nohy utvořena, ale z manželova boku ji utvořila boží moc a moudrost nejvyšší, aby žena srdci manželovu ze všech tvorů byla nejbližší. Pročež v lásce se k ní uchylújte, ji jako sebe samého milujte, daremnými a hanlivými řečmi neb skutky nestrojte sobě zbytečné a žalostné smutky, ale oba se v lásce spojte, a tak sobě blaho strojte. A co budete dnešního dne v chrámu Páně přísahati, hleďte oba svatosvatě až do smrti zachovati."

Potom se obrátí k nevěstě s touto řečí:

„Ctná a šlechetná panno nevěsto! Dnešního dne přestáváte býti pannou a počnete býti ženou, ale vždy ostaňte hodnou a láskyplnou dcerou. Své nastávající rodiče tak jako své vlastní, aneb ještě lépe ctěte a milujte, jim nikdy neubližujte, v trápení a zármutku je potěšujte, kdyby na ně Pán Bůh dopustil nemoc, je věrně a pilně ošetřujte. To když činiti budete, jistě ode všech lidí ctěna a milována budete. Svého

*) Dr. Č. Zíbrt v Listech z čes. dějin kulturních (v Praze 1891.) str. 117. pokládá toto dobývání se do komory jakož i zatahování cesty za symbolické znázornění svatby únosem. Domněnka zajisté nikoli nepodstatná.

muže věrně a poctivě milujte, ve všem jemu povolná a poslušná buďte, jeho v nouzi a v zármutku nikdy neopouštějte, jej vždy z toho vyrážejte a potěšujte. — Potom se na vás zajisté vyplní to přísloví, které svaté písmo praví: Dobrá a hodná žena jest zlatý sloup v domě, ale naopak, kdo má ženu svárlivou a neposlušnou, podobá se tomu, kdo hada nebo štíra drží v ruce."

Ta slova dokončiv obrátí se družba — (jako z rána ženichovým jménem) — nyní ve jménu nevěsty k jejím rodičům a pak k ostatním přítomným:

„Milovaný otče též i matičko, dovolte mně i vy slovíčko, bych já místo dcery vaší mohl promluvit, neboť jí tohoto dne mluvit nedá cit. Já vás prosím ponejprv, podruhé i potřetí, nechať to sám Pán Bůh posvětí: jestli vám kdy slovem ublížila, nebo skutkem něco zavinila, byste z otcovské a mateřské i z křesťansko-katolické lásky tak hodni byli a jí to v dnešní den odpustili.

Též vás prosím, milí sousedi a sousedky, kamarádi a kamarádky a všichni zde přístojící neb poslouchající, s kým žila nebo byla, jestliže vám někdy ublížila, byste jí to dnes odpustili, aby ona tu sedmou svátosť s čistým srdcem mohla přijmouti a z toho radosť míti. Viďte, že odpouštíte!"

Potom pokračuje v řeči k rodičům:

„Drazí a milovaní rodiče! Též vám dcera vaše skrze má ústa děkuje za vaše vychování a křesťansko-katolické víře vyučování, i za svoje budoucí zaopatření, které jste pro ni zahospodařili v trampotách a lopocení. Za to vám přeje, by vám pán Bůh dal zde v tomto slzavém údolí ve štěstí a zdraví ještě dlouhé přebývání a potom v nebi se všemi milými a svatými věčné radování. A ještě jedenkrát vám díky skládá a pro Boha vás žádá, abyste jí a ženichovi pro ten jejich nový stav udělili otcovské a mateřské požehnání."

V tu chvíli starší družička prostře bílý šátek před oba na zemi, ženich s nevěstou pokleknou a rodiče dávají jim požehnání, což se alespoň u matky a nevěsty zřídka obejde beze slz a nelíčeného pohnutí. Družba při tom promluví, vztáhnuv ruce nad snoubence: „Požehnání Boha Otce, Syna a Ducha svatého vstoupiž na vás, milé dítky, a přebývej s vámi, až do skonání." — Nevěsta a ženich políbí potom rodičům ruce, pak vstanou a ženich poděkuje rodičům za dceru a její vychování.

Když to vše je hotovo, chystají se všichni již na cestu do kostela, k čemuž družba vybízí takto:

„A teď již v díku mnohém jděm' z domu s pánem Bohem; na mši svaté ruce zbožně spjaté mějme, a za ty novomanžele modlitbu obětujme. Aby pak nás pán Bůh ráčil ode všeho neštěstí neb ourazu po cestě chrániti, račte se se mnou všichni svatým křížem poznamenati." — Tu sňal řečník cínovou kropenku se svěcenou vodou, jaká druhdy v každém domě selském na prapisku (dřevěné obrubě kolem dveří) bývala zavěšena, a smáčeje si prsty sám a pak podávaje snoubencům a ostatním hostům, dodal: „K tomu nám dopomáhej Bůh Otec, Syn a Duch svatý, amen."

Jsouce již na odchodu, dají se svatebčané do zpěvu. Nejdříve zpívají jménem ženichovým:

Nynčko vám děkuju
za vaši dcerušku,
nynčko vám děkuju
za vaši dceru;
že jste mně ji dali,
mně ji odchovali,
nynčko já vám za ni
pěkně děkuju *)

Před odchodem ozdobila starší družička ženicha a družbu, nepřijeli-li již z domova takto okrášleni, kytkami rozmarinovými, jež byly svázány pěknými širokými stuhami a okrášleny červenými pentličkami. Podobně byli označeni i mládenci, kteří měli jen rozmarinové pruty menší a stuhy užší. Ostatním svatebčanům dostalo se jen po drobné ratolístce rozmarinové, kterou si zastrčili někam na šat, mužští obyčejně na klobouk.

2.

Cesta na oddavky. V kostele. Doba do oběda.

Družba, veda nevěstu z domu otcovského k vozu, na kterém má jeti do kostela, jme se zpívati:

Pojď, hrdličko, pojď má milá,
sameček cukruje,
co jsi mu jednou slíbila,
z toho se raduje;
ondy's mu dala hubičku,
dnes mu dáš pravou ručičku,
již pan páter očekává,
který to stvrzuje.

Již ženich na koně sedá,
pospíchá na cestu,
a za sebe se ohlédá,
vedem-li nevěstu;
jen jeď s radostí, Jeníčku,
však my vedem' tvou Ančičku,
neb víme, že nejmilejší
v celém světě máš tu.

Jeďte koníčky vesele,
bujně poskakujte,
a vy muzikanti směle
marš nám vytrubujte;
a kteří zde zůstáváte,
na nás s láskou se díváte,
bychom se šťastně vrátili,
nám upřímně přejte.**)

Nevěsta jela na voze fasuňkovém nebo řebřinovém, družičky, pokud bylo místo, sesedly se k ní. Vůz její býval tažen o bohatších svatbách dvěma páry koní a jel vždycky první, — k němu družila se řada vozů s příbuznými a hosty.

Ženich a mládenci jeli na koních všelijak okrášlených. Kůň ženichův

*) Erben Prostonárodní písně a říkadla str. 299.
**) Slavie Nár. písně řada II. 1. str. 60. (z Hodětína).

míval zvláštní odznak, totiž „saský“, tvrdě červený, žlutě kvítkovaný šátek, u úzdy přivázaný, který nevěsta opatřila a družička koni přivázala.

Všichni svatebníci, zvláště však ženy, nabrali si zase metáčků pro diváky; někteří kromě toho vzali s sebou také láhvičky rosolek, kterými jednak cestou svou veselosť rozněcovali, jednak své známé u kostela poctívali.

Hudebníci vedli celý průvod s hudbou přes ves, — potom rozsedli se po vozích, kde jaké místo zbylo. Každý vůz chtěl míti alespoň po jednom muzikantu, aby pomáhal hřmotiti a lomoziti, — o klarinetistu, protože sám a sám vyhrál celé písničky, bývala při tom hotová tahanice.

Popatřme nyní, jak jsou svatebčané vystrojeni, a především, jak jest vypravena ozdoba svatby, — mládež. Posud jsme si jejího kroje nepovšimli, a přece jest slušno učiniti tak zvláště v naší době, kdy národní kroje bývají všelijak „opravovány“ a na společnou podobu uváděny.

Družičky tedy nosívaly krátké a široké sukně hedbávné nebo z jiných dražších látek; sukně měly na dolejším konci přišitu širokou pentli a z předu byly zakryty širokou zástěrkou. Hořejší tělo kryl krátký kabátek hedbávný nebo soukenný, s malými šůsky, s úzkými rukávy s taclemi a úzkými pentličkami okrášlený. Lajblíčky byly z tuhé, hedbávné látky, kosticí hustě vystrkané a prošívané, napřed s připjatou portou, co možná širokou. Čím bohatší děvče, tím širšími portami se skvělo. Na hlavě byly věnečky rozmarínové (někdy též z umělých květin) a zlatem vyšívané pásky, které hlavu obepínaly. Na nohách byly bílé punčochy a černé střevíce, kožené nebo brinelové, s malými, nizoučkými podpatky a s mašličkami na vrchu.

Družičky mohly míti šaty barvy jakékoliv, — veselé, světlé barvy byly ovšem nejoblíbenější. Nevěsta, celkem oděná jako její družky, nesměla míti šaty modré (ani fialové), — ty byly jistým znamením manželství nešťastného. To i černý šat byl na svatbu lepší než modrý, ač ani on nestál za mnoho; hroziloť nevěstě, která se černě oděla, nebezpečenství, že ji bude muž bívati.

Mládenci nosili dlouhý kabát z tmavého sukna s úzkými, skoro až k patám sáhajícími šosy; žluté, kožené spodky, jejichž nohavice šly jen po kolena, kdež visely s nich po stranách řemínky; světlou, soukennou vestu s drobnými knoflíčky; na krku portelový šátek, nad nějž vyčníval krátký límec neškrobené košile; na nohách dlouhé, bílé punčochy, jejichž kraj přesahoval i vysoké, voskem a koptem leštěné boty, kterým někde říkaly „německé“, jinde „uherky“; — na hlavě vysoký, černý klobouk kastorový, na němž byl přišit rozmarinový prut s mašlí; stejný odznak zdobil též levý rukáv kabátu mládencova.

Podobně byli oděni též starší mužové, jejichž oděv lišil se od oděvu „hochů“ leda tím, že byl forem pohodlnějších a méně švihácký.

Panímámy šustily hedbávnými, modrými nebo fialovými sukněmi, jež bývaly delší než u děvčat, ale ovšem stejně bohatě „faldovány“. Kabátky měly tmavé, — napřed hedbávný, obyčejně světločervený fěrtoch, v límci hojně nabíraný, o málo kratší než sukně, tak veliký, že zakryl téměř tři čtvrti těla. Na hlavě skvěly se jim zlaté, ozdobně pracované čepce, vykrášlené drahokamy pravými i nepravými a těžkými pentlemi. Bohaté selky mívaly čepce za 100 i 150 zl. a skvosty takové dědily se v rodině s pokolení na pokolení. (Dokončení.)

Okolí Mont Cenisské.

Touristická studie z Grajských Alp. Napsal A. Umbal.

Zvláštním zjevem na cestách zrovna není, že se náhodou sejde několik lidiček, kteří se poprvé v životě spatřili: domoviny jejich nalézají se v nejrůznějších končinách světa, každý z nich mluví jinou mateřštinou a přece netrvá příliš dlouho, že všichni zasedají k jednomu hostinnému stolu a začínají rozhovor, který se v nejkratší době zcela nenuceným stává — při tom nabývá arciť vrchu jedna řeč, všem více nebo méně srozumitelná — perlící se nápoj rozvazuje pak na dobro jazyky, dobrodružství, žerty a upomínky se vypravují i zdá se nám pojednou, že se nalezáme v kruhu dávných přátel, s kterými jsme se po letech opět setkali. Rozcházíte-li se, tisknete si co nejvřeleji ruce, loučíte se, jste dojati. Snad bylo to stisknutí ruky, kteréž jste si na vzájem vyměnili, prvním a posledním, snad nespatříte se nikdy více a zbude vám jenom příjemná upomínka, kteráž se prodlením let občas v duchu vynořuje a pak dle síly prvního dojmu buď na celý další život v paměti utkví, aneb časem docela vymizí. Často vás vedou za stejným účelem stejné cesty, delší dobu trvající, proděláte společně různá dobrodružství, naučíte se druh druha si vážiti, ale konečně nastane loučení a je po všem. Tak už bývá v životě!

Podobně stalo se pouhou jenom náhodou v Suse, kamž zřídka kdy zavítá větší počet cizinců, poněvadž městečko neleží na hlavní trati Ženeva-Turín, nýbrž na odbočce Bussoleno-Susa. Do Susy zavítalo tedy jednoho dne šest osmahlých mužů podivného vzezření, ze tří různých končin a takřka stejnou dobou, jako by vše bylo bývalo umluveno. Ubytovali se také vesměs v hotelu „Francia“, jehož celý personál i s majitelem nedůvěřivě pohlíželi na zaprášené cizince, na pohled kamarády, kteří však zpočátku sami zkoumavě na sebe pohlíželi, ale brzo na to již kolem velkého stolu společně zasedli. Před tím arciť odložili své rancové tlumoky, na nichž měli někteří připevněna stoupací ledovcová železa, postavili do koutů salónu své osmistřevícové bodcové hole a ledovcové sekeřanky, poručili si menší mírky vína nebo čaje, vůbec jenom nápoje, stačící pro první občerstvení po namáhavé pěší cestě. Mluvilo se hlavně o Grajských (šedých) Alpách, kteréž přese všechnu svoji přírodní krásu málo prozkoumány a navštěvovány jsou, nadávalo se vůdcům, kteří se zde nalezají ještě v touristických plenkách, stěžováno si na hostince, jež dosud krní na nízkém stupni vlašských tavern, vykládány proputované směry cesty, jeden dával pokyny druhému, poněvadž chtěli někteří na ty strany, odkudž druzí byli přišli. Brzo seznali všichni, že žádný z nich nepatří k tomu letmo se pachtícímu davu, jenž chvastavě vynáší loupežnické povídačky o děsných dobro-

Susa.

družstvích na ledovcích a temenech alpských velikánů. Každé pronešené zde slovo bylo spolehlivé, poněvadž všichni z přítomných znali předobře dosah praktických pokynů, na kterých visí v Alpách často život jednotlivce. Alpinisté zde náhodou shromáždění náleželi rozličným klubům a zastoupeni byli: Club Alpino Italiano, Club Alpin Français, Alpine Club v Londýně, Alpen-Club vídeňský a moje maličkosť k žádnému sdružení nenáležející, „divoká“. Při vydatné večeři a Susanském výtečném víně přešlo se prodlením hovoru na rozmarnou stránku klopotného putování po Alpách a nálada i veselí byly asi hodně již rozpoutány, když začaly se touristické stanovy sdělávat, to se rozumí že mezinárodní, z nichž tuto uvedu jen malou ukázku. „Každý alpinista musí míti: šicí stroj, pro případ, že se mu utrhne knoflík, neb roztrhnou nevyslovitelné; petrolejovou velkou lampu pro partie počínající před půl nocí; piano, na kterém si zahraje na špici vrchu hymnu nadšení ku zvýšení dojmu; konversační slovník nebo, ještě lépe, některou encyklopedii, poněvadž se člověk zabývá rozličnými myšlénkami a tu by se mohlo státi, že by si nemohl v roztržitosti vzpomenouti, jak dlouho trvala třicetiletá válka a musel by se vrátit do stanice k nahlednutí do Schlosserových dějin. — Spadne-li tourista do propasti, musí již před tím hledět, aby si co nejrychleji odepjal manžety a límce, poněvadž se při této příležitosti čisté prádlo hrozně zašpiní, ba často i roztrhá. — Tchýně se berou jen tehdy na ledovce a krkolomné pasáže, je-li již zpředu zaručen pád do hlubiny tří tisíc metrů. Při kolmém stoupání neodporučuje se nikdy troubení na pozouny nebo jiné foukací nástroje atd. atd.“ . . . To trvalo ani nevím jak dlouho, vím však zcela určitě, že druhý den — byla to neděle, den odpočinku, jsme měli vesměs bolení hlavy, čemuž se každý z nás náramně divil!

Laskavý čtenář dává mi asi již dávno znamení, že to všechno sem nepatří, ale já, jakožto věrný zpravodaj, nemohu si pomoci. Referuju prostě, co jsem za svého pobytu v tomto konci Alp konal, a pak jsem chtěl jen tak mimochodem ukázati na srdečnosť, jakáž se sama sebou vyvinuje v kruzích alpských touristů bez ohledu na víru a národnosť. Je po mši sv. — teď půjdeme si prohlédnouti dřívější Segusio, jež zove se nyní Susou.

Jak na obrázku pozorujete, jest poloha města zajisté malebná; na třech stranách svírá šedé, vápenité horstvo dosti těsně nevelký prostor, kterýmž se vine říčka Dora Riparia, do níž vtéká před městečkem ledovcový potok Cenise a na jejímž pravém břehu se největší část budov s četnými zahradami prostírá. Ze staveb vynikají nejvíce pěkný chrám z 11. stol. románského slohu v podobě řeckého kříže, jehož nitro chová krásné vyřezávané práce a v kapli Marianské starožitnou bronzovou Madonnu Rochemelonskou, velmi pěkně pracovanou. Kostelník vypravuje nám, že křižácký rytíř Rotarius, který s Tancredem v Palestýně bojoval, v zajetí upadl a slib pak učinil, že bude-li osvobozen, zbuduje na nejvyšším bodu Alp kapli Madonně posvěcenou. Osvobozen byl, ale poněvadž přece jen nebylo možné na Mont Blancu kapli vystavěti, ba ani na žádném ze zdejších tří špiček hor: Pintas, Pelvo a Orsiera, dal na radu kněžskou uliti sochu panny Marie a od těch dob těší se tato Madonna největší úctě všech zbožných duší města i okolí. Že se nalézáme v prastarém

městě, o tom nás přesvědčuje první znamenitosť, kterouž nám Susané brdě ukazují: krásná, ze zeleného mramoru zpracovaná slávobrána na počesť imperatora Augusta, již postavil král Cottius v osmém roce př. Kr. Pozoruhodno jest, že se tato památka, po tolika bouřích, jichž město za panování Římanů, Řeků, Gotů a Longobardů zakusilo, ve stavu dosti dobrém zachovala, tak že jen strana východní prodlením věkův značněji

Kroj ze St. Ambrogia.

utrpěla. Každá strana má své průčelí, zdobené krásným žlábkovitým sloupovím, nad nímž se nalézají polovypouklé práce sochařské, kromě jednoho nápisu chvalořečícího Augustovi. Výška obnáší třinácte metrů, šířka dvanáct, při čemž má hlavní oblouk devět metrů do výšky a asi 6 metrů do šířky. Na blízku nacházejí se trosky bývalé pevnosti, alpské přechody chránivší. To bylo by asi to nejzajímavější, co jsme na své nedělní potulce uviděli, litujíce jenom, že toto přívětivé městečko neleží na hlavní trati, čímž arciť ztratilo značnou časť důležitosti, již mělo dříve, když bylo ještě významným bodem na cestách přes Alpy, kteréž zde vedly částečně přes Mont Genèvre a Mont Cenis. Jak samo sebou se rozumí, nejsou následkem toho Susané velkými přátely průkopu Cenisského

Jezero Mont Cenisské a Mont Ambin.

a hlavní trati dráhy Victora Emanuela, ale příliš stěžovati si také nemusejí. Průmysl železářský, hedvábnictví a jirchářství jsou zde na pokročilém stupni výroby, dále nalézají se zde výnosné vinohrady a pěstování ušlechtilých stromů ovocných zde ve velkých rozměrech zkvétá.

Dosti značný počet studujících navštěvuje zde tři učiliště: technické, notářské a gymnasijní, což na 3300 obyvatelů zajisté stačí. Pobožný biskup, přísný podprefekt a neuprosný přednosta hlavní celnice jsou zde největšími hodnostáři, jejichž pohledu se nám v kostele také laskavě dostalo a kromě toho byl nám nedělní den do té míry přízniv, že jsme spatřili tak mnohého návštěvníka z vůkolních míst, zejmena však z Meani, Novalesa, Ferrera, Giaglione a z Exillesu, arciť — přeškoda — nikoli již v zajímavých krojích, které se tu ještě před dvacíti lety nosívaly a jako všude jinde vymizely. Jen tu a tam ukázala se některá selka z dálného St. Ambrogia, drobné postavy, ve vysokém bělozlatém čepci uprostřed červenými stuhami zdobeném, pod nímž zářily sluncem osmáhlé tváře se žárnýma očima. Pravé to protivy ku hřmotnějším obyvatelkám Novalesským a Giaglionesským, jejichž výstroj hlavy byl co do tvaru týž, ale lišil se v barvě černých krajek a červených stužek; při tom ohnivá šarlatová šněrovačka a sukně dodávaly majitelkám těchto kostýmů zvláštní, řekl bych diabolickou zajímavost. Když jsem je viděl poprvé v Turině s novorozeňátky na rukou a ve společnosti elegantních dam, myslel jsem, že to jsou fantastické figuriny, ale zde jsem se přesvědčil, že jsou to pravé, zdravím překypující horské květiny.

Pověděl jsem již o Suse, co jsem uviděl, a zmíním-li se ještě o nedaleké zřícenině pevnůstky a hradu Brunotte — kamž jsem ale nešel — sezná laskavý čtenář městečko jako je znám já, a seznal již také, že náleží k těm „hnízdům“, jež za hodinu známe dopodrobna a kteráž nezůstavují žádného trvalého dojmu.

Odpůldne věnováno částečně nejsladšímu „far niente“ a částečně prohlídce „objemných“ zavazadel a vyjednávání s vůdcem, který nás měl doprovázeti po cestě ze Susy do Modane a zároveň na Monte Cenisio a Mont Ambin.

Než bude vůdce se vším hotov, povím laskavému čtenáři něco bližšího o alpinismu, jejž někteří zovou sportem, jiní vědou a opět jiní znamenitým lékem pro celou tělesnou soustavu. Já jej nazývám příjemně se courající chorobou, která trvá často tak dlouho, dokud onemocnělému nohy slouží a kteráž přestává okamžitě, když její oběť nešťastnou náhodou spadla několik set střevíců do propasti. Myslíte snad, že přestane nebezpečné slézání horstva, až povedou na všechny temeny Alp dráhy? Chyba lávky! Pro nesfalšované alpinisty, a těch přibývá rok co rok značný počet, není žádných dopravních prostředků na hory, než toliko vlastní nohy. Ať si zatím pohodlné a namáhavým pochodům i slézání nezvyklé obecenstvo užívá po svém způsobu cest, které zajisté mohou býti rozličné. Ten, kdož pojede vzhůru hodinu nebo dvě, bude na temeni zrovna tak unešen velebným pohledem na ledem pokryté velikány, jako tourista, který v potu tváří a s nasazením života po deset i více hodin překonal útrapy nebezpečných cest, aby dosáhl nejvyššího bodu — tak soudí valná část obecenstva. Však tomu není tak! Mně připadá věc jako svatba

Vysočina Mont Cenisu k jihu.

bez překážek a s překážkami. Kdo bez boje, bez překážek a námahy vede milovanou nevěstu k oltáři, jest zajisté šťastným, avšak druhý, jenž pro milenku zakusil velká příkoří, jenž podniknouti musel boj, kterýž ho často až na pokraj zoufalství zanesl, jenž vytrvalostí vše překonal, až dosáhl kýženého cíle, ten zajásá na konec tou pravou, nevýslovnou radostí, jenom ten sezná onen neskonale blažený pocit, jenž spočívá ve slově: „Konečně!“ Ale vždyť jste po desítihodinném pochodu na smrť znaveni, co z toho máte? . . . . Ta únava mizí jedním rázem, na tu se zcela zapomíná nejen snad na okamžiky, ale i na delší dobu, a posilněni pohledem na unášející velikolepost svaté přírody sestupujeme vesele do údolí.

Jest to zvláštní, ale svatá pravda, že v povaze Čechů a Slovanů vůbec není lásky k alpinismu, jakouž nalézáme u jiných národů. Ve všech možných končinách Alp potkáváme rok co rok dosti našinců, ale že bych je byl — až na dva případy — našel někde ve „vyšších sférách“, nikterak se nepamatuji. Nedivím se tomu. Viděl jsem tak mnohého, že přijel do Alp a myslel si, že může hned započíti tu neb onu, na oko zdánlivě nepříliš obtížnou partii. Jaký to klam! V nejkratší době seznal chuďas, že mu schází věc nejdůležitější: výcvik v chůzi a zulíbal vůdce, kterýž ho jako mrzáka nazpět přivlekl z nezdařené výpravy. Prakticky se provádí věc zcela jinak. Malými výlety se počíná a den co den se doba pochodu stupňuje; zároveň jest nutno zvyšovati výkony také co do obtížnosti slézáním a šplháním na příkrých místech; pak teprve, když tato průprava je odbyta, může se přikročiti k nejtěžším úkolům, jakými jsou pochody skrze ledovce a sněhem a dlouhotrvající slézání takřka kolmých stěn — na př. v dolomitech.

Tak jen možno dosíci toho stupně dokonalosti, kterýmž se zvyšuje sebevědomá jistota, cit bezpečnosti při odvážných výpravách. Netřeba podotýkati, že alpinista musí míti zároveň výtečné plíce a znamenitý žaludek, že nesmí trpěti závratí, že musí dále každého roku míti

Pevnost Esseillon a Dent Parrachée.

aspoň dvouměsíční prázdniny a býti srozuměn s okolností, že co za deset měsíců nahospodařil, za ty dva měsíce v Alpách vesele vydá.

Rád bych vypěstoval z milého čtenáře také výtečného „horolezce" a poněvadž si připravuji touristickou výzbroj na den zejtřejší, povím mu také, jak vypadá, poněvadž na praktickém vystrojení přečasto zdar výpravy závisí. Nejdříve dvouřemenný tlumok ze silného režného pytlového plátna jakožto ranec na záda, s mosaznými kroužky a šňůrou nahoře k zatáhnutí, dále pryžcový obal proti promočení věcí, v případě dlouhotrvajícího deště; tyto věci vložíme do „šnerfu," — tak se jmenuje totiž všeobecně raneček alpinistů (též Rucksack) — a k nim ještě pár pohodlných střevíců k obléknutí po namahavé výpravě, po odložení těžce kovaných bot, kteréž jsou nejdůležitější částí výstroje. Nejlepší jsou juchtové, ke kotníku sahající, se šněrováním, s hodně širokou, na jeden prst silnou podešví s nadpatníkem z jednoho kusu, tudíž v zadu n e š i t é, v předu s dvojí uzavírkou, aby do vnitř nemohly vniknouti voda nebo sníh, a celý okraj budiž okován křídlovými, půl druhého centimetru dlouhými hřeby „šeanki," které se zahnou tak, že se jenom zřídka kdy vyrážejí nebo ztrácejí i při nejtěžším šplhání. Hlavní zásady: Nedejte si nikdy zhotoviti alpínské střevíce v domovině, nýbrž jedině v Alpách a nebeřte snad nové na delší pochod, neboť obé může míti nepříjemné následky.

Dále zde mám gamaše lodenové pro sníh, do polovice lýtka sahající, kteréž si vážu jenom motouzem, poněvadž řemínky nebo řetízky se neosvědčují, pak sněhové, tmavěšedé brejle s jemným drátěným pletivem v pouzdře plechovém, větší hedvábný šátek, kalíšek na vodu, zinkovou masť proti ledovcovému úpalu na nepokryté části těla, obvazadla pro případ neštěstí, šátky, reservní punčochy, košili jägrovku, dvě oxfordky, lehký lodenový, nepromokavý, tudíž preparovaný plášť proti dešti, pár vlněných rukavic jenom s palci, konečně malý anglický přístroj na vaření a tuk na boty. Vše váží dohromady sedm a půl kila, arciť bez bot, jež obleknu. Uvádím zde proto zcela přesně váhu, poněvadž do osmi a půl kila musí vám každý vůdce (dle ustálených již pravidel) tyto věci bezplatně nésti a sám se stravovati; z toho, co je přes váhu, platí se za hodinu za 1 kilo čtyři krejcary — v Rakousku, a v jiných končinách dle úmluvy. Zde v Suse žádají dvacet centesimů za hodinu a kilogram. Provaz ledovcový má vždy vůdce a proviant, pozůstávající z kuřat, vína a pevné čokolády, jsem vložil ještě večer do rance, poněvadž jsme měli o čtvrté ranní ze Susy vyrazit. Čtyři z nás se dvěma vůdci šli na Rochemelone (3584 m.) a dva jsme měli namířeno na průsmyk i horu Mont Cenis, okolí a horu Ambin (3373 m.) s vůdcem z Lans le Bourge.

Ve vší tichosti jsme před čtvrtou ranní opustili Susu ještě ve spánek ponořenou, rozloučili se srdečně se čtyřmi druhy, kteří šli po staré stezce do Novalesu, kdežto my kráčeli v osmdesáti krokovém pochodu za minutu, statně na Mont Cenisské silnici ku předu, směrem k městečku Giaglione.

O cesto, cesto, krví zbrocená! Tak zvolal jsem, přebíraje se v duchu dějinami této cesty. Marius a Pompejus chtěli se dostati touto cestou do Gallie, ale namáhali se marně; Konstantin byl roku 312 šťastnějším, dostal se přes Cenisium a porazil při svém pozdějším návratu nepřátelské

voje, kteréž mu byly v průsmyku Susském cestu zatarasily; dále zde bojoval Pipin s vojskem Lombardského krále Astolfa a rozprášil je po vražedném boji taktéž u Susy. Karel Veliký měl zde první potyčky s Longobardy a Karel Holohlavý zemřel, opuštěn svým komonstvem (877) po přechodu Cenisském v malé vesničce Brios. Král František I. a armády Ludvíka XIV. tolikéž se plahočily po této cestě, kteráž se za oněch dob nalezala ve stavu hrozném, až do Napoleona I., kterýž ji za sedm a půl milionu franků prodienim pěti let (1805—1810) výtečně upraviti dal a to v celé její délce 159 kilometrů počínajíc Susou a končíc u Chambéry. Že zde tehdy stále silný proud přechodníků se valil, o tom nelze při čilém spojení Francie s Italií pochybovati. Stále bylo hlučno na této silnici, neboť poštovní a osobní doprava byla „císařská,“ znamenitě zařízená, vozy v letě a sáně v zimě velmi pohodlné, po stranách silnice stál značný počet záchranných domků pro případy prudké bouře nebo sněhové vánice. K jízdě do vrchu potřebováno ku každé diligenci dvanácte mezků a spousta koní dopravovala těžké náklady zboží do obou zemí. Ty zlaté časy jízdy přes Mont Cenis, která trvala při osobní dopravě ze Susy do Chambéry 18 hodin, jsou ty tam a nevrátí se jistě nikdy více. Již v roce 1868 položena zde nad míru smělá horská dráha s nově vynalezenými stroji a stavba byla toho druhu, že se překonávalo silné stoupání s úzkými křivicemi. Za celá čtyři leta, co stavba trvala, nestalo se při čilé dopravě a na odvážné stavbě v závratných výších nad roklemi a propastmi ani jediné neštěstí. Nyní zde panuje všude hrobové ticho, jen tu a tam objevuje se chudý vlašský dělník, který si jde hledati štěstí a práci do Francie, a v letě touristé, jimž je tento starý alpský přechod pro svou přírodní krásu velevítaným. A také není hned nic tak poutavého jako tento alpský pruh ze Susy do Chambéry.

Semo tamo se z počátku cesta táhne stoupajícími stupnicemi (Echelles) podél horského potoka Cenise, znenáhla ovívá cestovatele horský vzduch z ledovců, béřeme se kolem Giaglione, stoupáme po straně hřmotícího vodopádu do Molareta a dále vždy výš a výše do Bardu, první krůpěje potu nám stékají po skráních, slunečko vylézá za sněhovou pyramidou mohutného Rochemelonu (vlašsky: Rocciamelone) a když jsme byli dosáhli velkého kříže (Grand' Croix, 1850 m.), stáli jsme na prahu vysočiny Mont Cenisské. Na sever a západ překrásná vyhlídka na Vanoisské ledovce, zde na levo Dent Parrachée uprostřed Glaciers de la Vanoise a dále v sluneční záři třpytící se sníh velikána Dôme de Chasseforêt a na pravo Mont Ambin, Vallon, d' Etache Cléry a Aiguille de Savine, před kterými jsme v nejhlubší úctě smekli, těšíce se blahou nadějí, že je prodlením několika dnů, jak se tu říká, „přemůžeme“. Na levo od velkého kříže burácí, šumí a klokotá vodopád Cenise, avšak my spěcháme ještě o půl hodinky dále k Hospici (1940 m.), odkudž nejkrásnější vyhlídka a kde shlížíme již na jezero Mont Cenisské. Jakmile můj soudruh shledl šestikilometrový pruh vody, dostal žízeň, shodil ranec, zabodl sekeřanku, vytáhl „snídani na vidličku“ a láhev vína. Usedli jsme. A příroda se nám pak zdála ještě svůdnější, než před tím. (Dokonč.)

Z Národního divadla.

Smír Tantalův. Drama o čtyřech jednáních (trilogie Hippodamie část druhá) od Jaroslava Vrchlického. Hudba od Zdeňka Fibicha.

Možno-li, aby dojem prvního díla, v nějž vtělila se velkolepá myšlénka mistrů Fibicha a Vrchlického, Námluv Pelopových, byl převýšen, možno-li, by účin onoho ideálního spojení básnictví a hudby, onoho proniknutí se vzájemného slova a tonu, onoho bohatými prostředky hudby citově, psychologicky prohloubeného slova básnického byl stupňován, podařilo se to druhému dílu trilogie: Smíru Tantalovu.

Novým výtvorem uměleckým, jemuž moc tvůrčího ducha mistrů Fibicha a Vrchlického život vdechla, otevřel se nový svět krásy a dojmů, svět, v němž každý cit, každá myšlénka, každé slovo, nabývá nového výrazu, nové barvitosti a působí též novými, netušenými dojmy.

Vše, co jindy slovo mluvené jen jaksi naznačovalo, kdežto na vlastním fondu našem citovém a myšlénkovém bylo, jak pojem tento si vyplníme, vše to hudba podává nám v tomto ideálním spojení s bezprostřední výrazností a výmluvností. Kde slovo pouhé nestačí, kde stává se chudým, nevýmluvným, tam sahá a působí kouzelná její moc. Otvírá před vámi nejtajnější nitro bytostí, jež básník předvádí, dává nahlížeti vám v život jejich duchovní, sděluje vám nejjemnější nuance citu, nálady, každý záchvěv srdce, každé hnutí mysli, uvádí vás do nejužšího styku s těmi bytostmi, zdá se vám, že téměř žijete s nimi, myšlénka jejich stává se vaší, city jejich přeneseny ve vaši duši, a život váš duchovní splývá pod kouzlem té hudby s životem jejich.

Fibichova hudba v obou dílech trilogie poskytovala by bohatstvím a hloubkou citového obsahu zajímavé studium pro psychologa vzhledem k jednajícím osobám; mohl by v ní studovati nejtajnější hlubiny a záhady lidské duše a lidského srdce. Ovšem tento mocný účinek jest možný jen při onom dokonalém stotožnění se slova a tonu, jaké shledáváme v Námluvách Pelopových a v Smíru Tantalově, kde skladatel jest vlastně též básníkem, jenž řečí hudby podává totéž co básník slovy.

Ono vzájemné vystihnutí se slova a tonu jest tak dokonalé, tak výmluvné, že se nám zdá, kdyby poměr byl opačný, a básník chtěl by doprovázeti onu hudbu, že pod dojmem těch tonů by musil opět napsati tatáž slova, jež dala jí vznik.

V tomto spojení hudba prokazuje dramatu také službu, jakou líčení koná ve spisech výpravných. Vše, co formou dialogu nelze vyjádřiti, vše hudba doplňuje, doličuje. Vzpomeňme si ku př. na scénu, kdy Pelops vrátí se z cesty a sejde se poprvé s otcem Tantalem. Zde slovo umlká

již a otec i syn klesnou si do náruče. Však hudba hovoří dále. Vroucí, z hlubin srdce tryskající tony motivu obapolné lásky Tantalovy a jeho syna doprovázejí objetí, líčí a sdělují nám vše, co zachvívá nitrem těch dvou bytostí, líčí to tak vřele a výmluvně, že se neubráníte mocnému pohnutí. Hudbou prozářeno každé slovo, každý čin nabývá na scéně nového významu a účinku hlubšího, intensivnějšího, jeví se vám v novém světle, v novém smyslu. Zajisté spatřili jste již na jevišti shledání otce se synem, jenž po delší čas byl vzdálen domova, však zajisté nepocítili jste nikdy to co nyní. Neb scházel tehdy onen mocný prostředník mezi city vašimi a mezi city jednajících osob, scházela mu ona dojemná mluva hudby. Jiný příklad podobný pro působení hudby v díle: Ku konci prvního jednání Pelops uvádí Hippodamii Tantalovi: „Má žena, otče . . .“ A Axiocha, žena Pelopova dřívější, kvapí mu vstříc a chce vrhnouti se mu v náruč, však on odmítá ji chladně. „Mně zdá se, že se vskutku probouzím,“ šepce Axiocha zdrcena. Jak uchvatně hudba Fibichova tlumočí a líčí tuto velkolepou scénu závěreční! Když Axiocha celou bytostí visíc na tomto okamžiku rozhodném, jenž přinese jí buď záchranu neb zmar, spěje vstříc Pelopovi, čarokrásný motiv, jejž skladatel jí přidělil, zazní v celé síle. Však když Pelops ženu svou dřívější odmítá, zapuzuje, tu motiv charakterisující její bytosť jakoby zkrušen se drtí, láme a rozplývá se a zmírá v tonech palčivého, divokého bolu a zoufání. Hudbou skladatel podává zde psychologickou malbu všeho, co děje se v duši nešťastné, zapuzené ženy, a vy cítíte, jak i bytosť její zdrcena, zlomena, jak zmírá v divokém bolu a zoufání . . .

Smír Tantalův jest střed velkolepé trilogie Hippodamie, již básník náš vytvořil z antického mythu. Ačkoli počátkem dílo kotví v části první, v Námluvách Pelopových a zakončení celé mohutné myšlénky dramatické spočívá až v díle následujícím, v Smrti Hippodamie, přec básník střednímu článku tomuto dovedl dáti harmonickou zaokrouhlenosť v sobě uzavřeného celku, hlavně tím, že v střed děje postavil novou postavu nešťastného krále mythického, Tantala. Za dozvuku majestátního motivu Tantalova nese se opona vzhůru. V ranním šeru stojí před námi královský palác v Argu. Jest to ono pověstné sídlo Tantalovců, kde zuřil věčný zápas vášní, hrůz a děsu, kde neuprosné Fatum rukou železnou drtilo již v zárodku každé štěstí a spokojenosť a kde vina krvavá choulila se u krbu a otravovala dechem svým život neblahé rodiny, kol níž z půdy antické vyrostlo tolik velkolepých mythů. Bělovlasý kmet královský, Tantalos, matným krokem vrávorá z paláce, o berlu se opíraje.

Jest vinou děsnou poskvrněn.

Příšerné zjevy Erinyí zavěsily se mu na paty, pronásledují ho, ruší jeho klid a odhánějí sen s očí jeho. S lože vyštván přichází, vzývaje úpěnlivě Zoru, by vzplála již na obloze a zlatým světlem svým zahnala zlé stíny trestajících žen, a aby přivedla mu konečně syna Pelopa zpět, jenž byl vydal se na dalekou pouť, by zvěděl od boha orakula, jak možno usmířit vinu otcovu.

Již dojem první řeči Tantalovy překrásně básněné a provázené tklivou hudbou, v níž chvějí se všechny vzdechy hrudi stísněné, všechny žalné

otázky, jest úchvatný. To úvodní oslovení slunce připravuje výtečně naši mysl a náladu pro ovzduší antické, v něž básník nás uvádí. Nese v rázu svém amphitheatralní rozměry. Zdá se vám pojednou, jako by úzká scéna naše moderní se rozšiřovala, měnila, jako bychom byli přeneseni zpět, v ony doby antické, kdy slunce, věčný společník našeho žití, nebylo přítomno pouze v obraznosti diváků, ale kdy v jasu svém zářilo nad hlavami diváků řeckých a kdy Ajas — Elektra — vysýlali oslovení svá skutečně vůči zlaté tváři Helia.

Když Tantalos zmizí v sloupoví paláce, počne zardívati se na obloze červánek a vychází slunce.

Dojem zvukomalby, jež provází východ slunce, jest kouzelný. Ty tony prozářeny chvějícími se paprsky, vyzlaceny prškami zářících jisker. Paprsky prodírají se zvolna mlhami, již celé proudy světla se z nich linou, a stále roste zlatá záplava tonů, až mění se v pravý hymnus jasu a záře...

S prvními paprsky vchází Pelops provázen Jolem. Pelops váhá vejít v palác — obává se, jak otec jeho přijme Hippodamii, již přivádí si za ženu.

Však v tom přichází již sloupovím Tantalos. Po dojemném setkání Pelops počne otci sdělovati běh své cesty. Přináší výrok boha orakula, jak usmířena může býti vina Tantalova, by sprostěn byl pronásledování Erinyí, by duch jeho tiše skanul k stínům otců.

Dále vypravuje Pelops jak na cestě své přišel do Pis, jak s drsným Oinomaem se pustil do jízdy o závod, jej přemohl a dceř jeho, spanilou Hippodamii, přivádí si za ženu. Tantalos výroku orakula chtěje býti poslušen, jenž hostinnosť mu velí, jest ochoten přijati Hippodamii za dceru a schvaluje, aby Pelops propustil choť svou dřívější Axiochu.

Axiocha, ničeho netušíc, přichází radostně při zprávě o návratu Pelopově. Však před palácem setká se s Hippodamií, jež krutě a tvrdě trhá krásný sen, v němž posud žila. Axiocha chce zabrániti, by Hippodamie vešla do paláce, však tato přiblíží se k ní a strhne ji se schodů, kam sama vstoupí s velitelským pokynem: „Tvé místo v prachu!“

V tom z paláce ubírá se již Tantalos, Pelops a průvod čeledi a lidu. Axiocha nevěříc posud krutým slovům Hippodamie, spěchá Pelopovi vstříc, chce vrhnouti se mu v náruč, však ten chladně ji odmítá a uvádí za ruku dceru Oinomaa Tantalovi se slovy: Má žena, otče!

Žalem zlomena Axiocha klesá u sloupů paláce.

Pelops na posledním stupni se ohlédne za ní. Hippodamie zdá se čísti v pohledu tom soucit a lásku a zachvěje se divokou žárlivostí, jež v ní vzplane...

Však též Hippodamie není šťastna v novém domově, její tužby a sny nedošly splnění. Mínila, že bude v domě neobmezenou vládkyní, a zatím otěže vlády zůstaly ve vetchých rukou Tantalových. Snila, jak bude rozkoší a blahem spíjeti se z lásky Pelopovy, a láska ta zdá se jí nyní jako ochromena. Tíha viny, z níž vyznala se Pelopovi na cestě z Pis, v oné sluji u moře, dusí její žár. Stín Oinomaa, otce jejího, jejž lstí a úkladem byla o život připravila a stín spoluvinníka jejího, Myrtilla, jehož Pelops

byl vrhl do moře, staví se hrozivě mezi ně. A pak žárlivosť divoká otravuje jejich blaho a spokojenosť. Hippodamie tuší v odpuzené Axioše stále sokyni, a v nitru Pelopově probudí se novou mocí běs žárlivosti na Myrtilla, jehož má v podezření, že byl prvním milencem jeho ženy.

Tantalos, aby vinu svoji smyl a těžký hřích svůj proti hostinnosti, jehož byl dopustil se v mládí, vztáhnuv ruku vražednou na boha, jenž v postavě přítele Tantalova byl přišel pohostinství u něho hledat, odčinil, vztýčí před palácem svým oltář, asyl posvátný, kde každý trpící a bídný najde pomoc a ochranu. Ve hlasném pláči zastře si tvář a ubírá se středem lidu do paláce. Tato scéna vypravování Tantalova, obestřená žaluplnou, tklivou hudbou a následující velkolepé sbory zaklínající Erinye patří k nejúchvatnějším momentům díla, zde jak ze slov tak i z hudby vane duch antické velkosti a síly. Modernímu básníku tak obtížnou otázku choru, Vrchlický rozřešil způsobem mistrným.

Lyrika moderní jest výraz citů osobních. Lyrika antická byla spíše výraz mocný a široký citů všeobecných. Nebyl to jednotlivec, individuum, jež mluvilo, neb zpívalo; bylo to náboženství, věčná morálka, milosrdenství, lidskosť, vlasť. Lyrika v duchu moderním byla by v ústech choru nejvýš nemístná. To dobře cítil básník náš. A geniu jeho, jenž tak dokonale dovede pojmouti a proniknouti ducha Hellady, podařilo se vytvořiti chory, jež rázem svým, majestátními formami a mocnými, širokými rysy připomínají antické.

První prosebnice, jež přichází útočiště hledat u posvátného asylu, jest — Axiocha. Však vášnivá, pomsty chtivá Hippodamie, vzdor slavnému slibu Tantalovu, dá sluhy svými odtrhnouti Axiochu od oltáře, kde ranami v štít snaží se přivolati Tantala, a káže, by vyvedli ji a psy z domu vyštvali. Nedbá ani úpěnlivých proseb kmeta a vyhání bezbrannou ženu v noc.

Když Axiocha odejde, počnou proti Tantalovi, jenž tak špatně dovedl uhájiti svatý slib svůj, jímž usmířen má býti jeho hřích, bouřiti se opět děsné zjevy Erynií, jež zburcovány byly již, když Tantalos přisvědčil synovi, by Axiochu vypudil. A zoufalý klesne Tantalos k stupňům oltáře...

Hippodamie, neuhasitelnou žárlivostí a podezřením štvána, vyšle sluhu svého Thoasa, by vyzvěděl, kde Axiocha se zdržuje, ji přivedl, aby mohla zbaviti se nenáviděné sokyně. Thoas vyptával se lidu krajem a dle popisu zvěděl, že žena, již hledá, u věštce v opuštěné chatrči, jež stojí u lesa v strži hluboké, nalezla útočiště v noci bouřlivé a tam dítě porodila. Však do chatrče Thoas nevešel. „Děs posvátný tam jímá celý kraj, tam ve dne málo kdo se odváží, a večer byl již.“ Však Hippodamie zvěděvši, že Axiocha stala se matkou, matkou dítěte Pelopova, usiluje tím více, aby dostala ji do své moci a vyšle Thoasa, by ji přivedl i s dítětem — třeba násilím.

Poměr mezi Pelopem a Hippodamií stále se přiostřuje. „Zle chybil jsem, v dům když uvedl jsem ji, barbarku,“ stýská si Pelops otci svému. Když pak v bouřlivém výstupu mezi nimi Hippodamie prohodí opět několik poznámek, utvrzujících Pelopa v podezření jeho stran poměru milostného mezi chotí jeho a Myrtillem, Pelops umíní si nabyti jistoty za každou cenu a vydá se k věštci, jenž jeho otci již kdysi byl duchy vyvolal, by

nyní i jemu prokázal tutéž službu, a zavolal mu stíny Myrtilla a Oinomaa, by seznal pravdu a zvěděl zároveň, jak možno usmířit stíny. Za pozdního večera, při slabém kmitu měsíce Pelops přichází do hluboké strže, kde věštec bydlí a kde dle dávné pověsti skrývá se jeden z černých vchodů k Erebu. Nyní přichází jedna z básnicky i hudebně nejúchvatnějších scén, jež dojmem hlubokým připomíná překrásný zpěv jedenáctý z Odyssey, kdy Odysseus jde do Hadu volati ducha Teiresiova. Vrchlický velmi účinně vetkl v rámec svého velkolepého dramatu zajímavý názor antický o duši a o vyvolávání jejím zpět, k životu, a úzce spjal jej s dějem.

Krásně a plasticky vyjádřen zde náhled antický, dle něhož pravá jsoucnost člověka připoutána byla k tělu, a když oddělilo se od duše, utrpěla tato újmu, jež uvrhla ji téměř v nivec. Duše samy byly jen neurčité obrazy bytostí, jež kdysi žily, bez vědomí, bez paměti, a jen krev vlitá v údy jejich bezbarvé vznítila v nich na chvíli cit a vědomí. Z vědění, jež v bytosti lidské sídlilo, nezbylo ničeho, a z vášní, jež ji oživovaly, zbyla jen touha zvířecí, jež žene duši silou nepřekonatelnou k této krvi horké jako k pramenu žití; taká byla moc těla nad duší i po jeho zničení.

Pelops rozezná mezi stíny Oinomaa a podá mu pohár s krví. Stín chopí jej a lačně skloní ke rtům; jak pije, nabývá více hutnosti a světla, až stojí před Pelopem jako když byl živ. Pelops žádá, by řekl, jak možno usmířiti jej. Však stín zdráhá se dáti odpověď. S hrůzou spatří Pelops mezi stíny též Axiochu. Podává jí též pohár, však ona zamítá, a mizíc v dáli pronáší prosbu:

„Mé dítě chraň, mé dítě chraň, ó, chraň!“

A dále pátrá Pelops mezi stíny, však Myrtilla nevidí. Na radu věštcovu volá ho, zaklíná, na kamení leje černou krev z poháru, aby po stopě její duše našla cestu. „Ty, Myrtillem jenž zván byls v životě! Sem z mlhy vystup, slyšíš, Myrtille?“ — — Myrtille! zaznívá ohlas z dálí, však stín se neobjevuje.

Pelops klesá zdrcen na skálu:

„Ó hrůzo! Myrtill žije — žije, žije!
O vinu míň — však o mstitele víc;
oč teprve jsem nyní bídnější!

Tajuplná, jako by z magických paprsků luny utkaná hudba, plna lúzné poesie, obestírá scénu tuto neodolatelným kouzlem. —

Thoas vrátí se do paláce s dítětem Axiochy, již byl nalezl mrtvou v chýši věštcově. Však než může odevzdati je Hippodamii, jež zavraždit je chce, zmocní se ho Tantalos, a nechce vydati je. Přísahalť, že dítě zachrání, aby skutkem tím milosrdenství a hostinnosti s bohy byl usmířen. Hippodamie naléhá, že dítě musí zemřít, neb to dítě Axiochy. Však tu předstupuje Pelops a slibuje otci, že dítě bude žít, že on sám veřejně za své je uzná.

A tím skutkem lidskosti a milosrdenství, tím zachráněním slabého, bezbranného života lidského usmířena vina otce Pelopova, toť Smír Tantalův!

Jak patrno, básník náš mythus antický značně pozměnil, prohloubil a básnicky upravil, hlavně co se týče trestu a smíru Tantalova. Neb místo pověstných muk, jež očekávala Tantala v podsvětí, hrdina Vrchlického vytrpí trest a muka za vinu svou již zde na zemi a duch jeho skane usmířen k stínům Hadu. Toto zakončení, dýšící nejvznešenější lidskostí, sladkým smírem a antickou velkostí, působí neskonale poeticky a velebně.

Jako v Námluvách Pelopových tvoří i zde pochmurný, tajuplný obraz Fatum pozadí dramatu, na němž básník rysy geniálními a výraznými kreslí postavy svých hrdin. Neuprosný, slepý Osud vládne životem těch bytostí a žene je k hříchu a k vině, a byť nemohl podrobiti si vůli jejich, ovládá přece jejich skutky. A každý hřích otcův dopadá opět na hlavu synovu, z každé viny rodí se vina nová, každá krůpěj prolité krve žádá vykoupenu býti krví jinou, a tak hromadí se vždy nové viny, vždy nové hrůzy, v jichž středu stojí člověk „vinný a přec bez viny“ — „facto pius et sceleratus eodem“ — a ty viny a hrůzy a ta krev tvoří jakýs kruh, jenž neuprosně svírá ty bytosti železným zákonem odplaty. Však proti kruté, slepé, neoblomné spravedlnosti, povstává zákon nový, vyšší, zákon milosrdenství, lidskosti, jenž vznešenou mocí svou uvolní kruh a osvobodí bytosti jím spoutané a místo dále se šířících vin a hrůz zavládne odpuštění — věčný smír.

A toto vzkříšení zákonu lidskosti — milosrdenství — vůči slepé spravedlnosti neuprosného Osudu, vtiskuje Smíru Tantalovu ráz úchvatné vznešenosti a velebnosti.

Anežka Schulzova.

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XIII.

KNIHA XXVII.

SEŠIT SRPNOVÝ.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1891.

V tiché chalupě.

Povídka z podhorské vesnice. Napsal Karel V. Rais.

(Dokončení.)

Toník, vrátiv se do velké světnice, byl tuze rozechvěn. Nohy se mu třásly, srdce bušilo a myšlénky divě proletovaly mu hlavou.

Měli snad tatínek s matkou trochu pravdy, že si jej Pavla osedlala a chce býti paní? Proč utekla a nevracela se? Proč neměla slitování s ním — s ním samým? Věděla přece, jak ji v srdci nosí a všecko že by pro ni podstoupil...

Přecházel prudce po světnici.

Ne — nebylo pravda, co o ní povídali, vždyť ničeho si nevšímala jenom domácnosti!

Rozhlížel se světnicí... V té chvíli kmitla se mu hlavou, jak usměvavá a svěží šuká kolem, uklízí, rovná, pořádá.

Zapadající slunce rozlévalo po nábytku a po podlaze zlatý svůj jas.

Toníkovi vyhrkly slzy...

Tak pěkně jsme tu spolu žili — — letělo mu hlavou.

Jak hrozně o ní mluvili, že ho mámila, až ho omámila! Vždyť kdyby ho byla neměla ráda, mohla zůstati doma jenom při šití; na sebe si dobře vydělala a neměla se zle, věděla, tady že ji čeká horší práce. A řekli jí, že ho doháněla, až ho dohnala — —

Při těchto myšlénkách jen sípěl.

Vyběhnuv ze světnice, zatočil klikou, hodil ji pod schod k půdě a prchal do polí.

Nevšímaje si ničeho kolem sebe, chvátal k Lánům.

Slunce sklonilo se již za lesy a pahrbky na západním obzoru; jenom růžová zář, plná světlých šípů, rozlévala se po nebi. Z louky ryčel chřástal a na vozové cestě halekal pasák. Čím více blížil se Toník k Lánům, tím šel volněji.

Myšlénky, několikrát zapuzené, vyvrácené, znovu a znovu vracely se mu do rozpálené hlavy. S návršíčka před Lány několikráte vrátil se zpět a bloudil po mezích a stezkách. Hněv pomalu se v něm tišil a zůstávala jenom hluboká lítosť...

Nebe již bylo hluboké, šedé modré, a hvězdy třpytily se na něm jako drobná světélka v mlhavé noci. Toník přecházel kolem struhy, jež bublala poslední lučinou před vesnicí Lány.

Poplašení ptáci vyletovali ze křovin a sedali na vršky vrb a olšin. Ve vodě časem žblunklo — to polekaná žába skočila s břehu do struhy. Ze vzdáleného černého lesa ozýval se hukot doupnákův.

Tmy přibývalo, obrysy lesů a stromů mizely víc a více.

Toník obrátil se k vesnici; šel zdlouha, všecek znaven.

Chvilku ještě povzdálečí obcházel domek Pozdníkův.

Sem tam po vesnici bylo ještě živo, ale svítili málokde.

Toník vešel do stavení. Byl rád, že nikoho nepotkal. Chvíli stál za dveřmi a naslouchal; uvnitř bylo ticho.

Pootevřel dvéře a vklouzl do světničky, osvětlené malou petrolejovou lampou. Nejdříve zahlédnul Pozdníka; seděl u stěny na třínožce a hlavu skrýval v dlaních.

Již viděl také Pavlu . . . Ležela na posteli, přikryta pruhovanou svrchnicí a spala. Mladá Pozdnice seděla na lavičce u postele a zírala na spící. Spatřivši Toníka, položila prst na ústa.

Toník zůstal státi u dveří a hleděl na nemocnou. Slzy vydraly se mu z očí a stékaly po tváři. Tatík Pozdník hlavou i rukou zakýval mu na přivítanou.

Po chvilce Pozdnice tiše vstala a pokynuvši výminkaři, aby dával pozor za ni, vzala Toníka za ruku a tiše vyvedla jej na síň.

„Dostali jste děťátko,“ šeptala, „chlapečka, ale za hodinu umřel — byl chuděrka tuze maličký a slaboučký.“

Pak vedla Toníka do komory. Tam na kolébce až k hlavě přikryto leželo děťátko, jakoby spalo.

Toník vyzdvihl je k sobě a studenou, mrtvou hlavičku líbal jako bez rozumu . . .

„Pamatujte se, mějte rozum a před Pavlinou ani necekněte, mohl byste ji zabít!“ napomínala Pozdnice. „Pojďte trochu k nám a pobuďte s mým, až se Pavla probudí a bude-li jí hezky, přijdu pro vás; ale jednejte s ní dobře abyste jí neublížil!“

Když vešli do světnice a mladý Pozdník s Toníkem se pozdravili, řekl tento: „Snad vám, lidičky, ani nemusím povídat, že já nemohu za nic.“

„Ba nemusíš,“ odpověděl mu svak, „Pavla nám už napověděla. Inu takové a podobné pády bývají, kde do zámožnosti přijde chudá nevěsta. Teď jen aby Pavlina se pozdravila; hošíčka zahrabete, chuděrku, ledva že jsme jej pokřtili, skonal.“

„Pokřtili? Jak jste ho pokřtili?“ dychtivě ptal se Toník.

„Jak? I toť víš, že Toník.“

„Už máte třínožku?“ zeptal se Pozdníků hošek, který si Toníka zatím se všech stran prohlížel.

„Nemám, nemám, hochu,“ trpce usmál se Toník.

„Ale poslouchejte, my máme králíky, měli mladé, kolik jich měli, byli slepí, ale pak viděli a běhali. Teď přišla německá myš a tři nám zakousla, ale dali jsme na ni sklopec.“

„Chytili jste ji?“

„Taky že chytili a králíci rostou, ale teď spějí, až ráno.“

„Podívám se.“

„Budete tady, viďte, neutečete!“

„Neuteku!“

„Ale do opravdy! A proč byste utíkal, když tam nemáte králíky ani třínožku — podívejte!“

A klouče sedlo do třínožky, chytilo botu a kladivem buchalo do podrážky, až se Toník rozesmál.

VIII.

Stará Koutecká byla všecka v ohni. Syn ani nevěsta se jí nevraceli. Nevrátili se v den, kdy byla ta velká mrzutosť, nevrátili se ani dne následujícího. Panímáma jako vyjevena od rána do noci šukala po chalupě. Tatík seděl u kamen; ruce maje vzadu na kachlech, nemluvil, a když naň žena zahovořila, ledaže zahučel.

Třetího dne před polednem přiloudala se do výminku Karpaška. Těkavýma očima rozhlédla se po světničce a spustila:

„I pochválen buď Ježíš Kristus, lidičky zlatí, vy ani nevíte, co se stalo!“

Výminkářka zadívala se na ni ustrašena a starý také hlavy poobrátil.

„To je rána, to je rána pro vás, zrovna abyste o rozum přišli, kdybyste slyšeli, co lidé mluví!“

„Necháme lidi lidmi, každý ať si mluví, jak rozumí,“ chladně jí odpověděl a zadíval se do okna.

„Inu, inu, vám se to řekne! Ale ti vaši mladí aby se z toho zbláznili! Zahrabat děťátko jenom tak pro nic za nic!“

„Kriste Ježíši!“ zaúpěla stará a spínala ruce.

„Chudinka narodilo se, sotva Pavlinka domů doletěla, a za chvilku skonalo. Inu, není divu, takový kus cesty letěla od vás, celá prý nešťastná!“

Karpaška mluvila, jakoby každé slovo chtěla jim zarýti do srdcí.

Výminkář křečovitě opíral se rukama o lavici.

„Dneska Toníčka zahrabávali; na hřbitově byl Pozdník s Toníkem, mladá prý nesmí od Pavlinky, ale co ten váš syn dělal, lidičky, inu, kámen by zaplakal. Ale já se mu nedivím, bylo to první dítě a tak, drobeček, shaslo!“

Panímáma Koutecká, sedíc na židli, vzlykala. Karpaška chvilku čekala, ale když nepromluvili, začala znova:

„Hned u hrobu lidé na vás hubovali, Hotovička zpěvák před panem páterem povídal, že jakživ neviděl takové lidi, aby vlastní nevěstu jediného syna v takovém stavu vyhnali z domů!“

Starý povstal a těžkým krokem přecházel po světnici.

„Inu, teď abyste ani nad lidi nevyšli,“ hovořila ještě Karpaška.

„Už jsem vám povídal, že necháme lidi lidmi, a pro vás jsem také nevzkazoval!“ sípavě pravil tatík.

„Inu, inu, teď se zlobíte na mne, ale já za to přece nemohu, že mladým děťátko umřelo, já jsem nevěstu z domů nevyhnala! To jenom se pořád mluví a hubuje na starou Karpašku, jakoby byla nejhorší výminkářka pod nebem a zatím jsou lidé horší, ba mnohokrát horší!“ A smějíc se i kašlajíc odcházela.

Ve výminku bylo ticho; starý zíral okénkem a výminkářka seděla jako bez ducha.

„Co budeme dělat?“ ptala se pak úzkostlivě.

Neodpověděl a odcházel ze světnice . . .

Kouteckých chalupa byla pak jako zakleta; panímáma chodila stavením, jako když je mrtvý v domě.

Za několik dní přiběhla chotečská dcera.

„Pro nebeského boha, lidé, je-li pak to pravda, že vám mladí utekli a že pochovali děťátko?“ všecka usupaná volala již ve dveřích.

„Nevíš, jak se chodí lidem do stavení?“ rozkřikl se na ni tatík.

Kačka, dechu sotva popadajíc, nevěděla, co by honem řekla.

Panímáma zavedla si ji pak do velké světnice a všecko vypovídala. Teď si jedna ani druhá toho pokoje a všelijakých těch heblat a tretek nevšímly.

Z domů rozběhla se Kačka do Lánů, aby mladým domluvila. Pavla byla již zdravější, ale hnouti se nesměla. Toník bděl stále u ní, vypravoval jí a hladil ruce i líce. Starý Pozdník šil; chvílemi ustál a poslouchal, co si povídají, něco připomněl nebo jenom pro sebe zabručel.

Když Kačka vyřídila, že tatínek s maminkou pozdravují a tuze vzkazují, aby se Pavla s Toníkem vrátili, že lidé hrozně o tom mluví, jak hospodyně od Kouteckých utekla, řekl jí bratr:

„Nemluvme teď o tom, až bude s Pavlinkou dobře!“

„Krátce a dobře, já dítě umučit nedám!“ rozhodně dodal Pozdník a natahoval dratve, jakoby je chtěl roztrhati.

Kačka byla jako z másla, lísala se k oběma mladým, ba i s Pozdníkem popovídala. Když ji Toník po vsi vyprovázel, řekl jí:

„Pavla se z těžka probrala, ale k nám se vrátit nemůže; ani jí k tomu nemám a míti nebudu, nedělalo by to dobrotu a ještě by o rozum přišla. Je dosti na tom, že jsme hošíčka zahrabali. Ale víš li co, Kačko, prve mně napadlo, abys řekla doma tátovi, že bych s ním na chalupu měnil. Vy jste chalupu koupili, nemáte jí po svých a naše se vám vždycky líbila. Máte u mne těch pět set, vaše je menší, nějak se srovnáme a naši nebudou moci říci, že k nám přišli cizí lidé; místo syna bude tam dcera!“

Kačce při té řeči oči jen jiskřily; do Javoří k matce se již nevrátila, ale pospíchala domů.

Po několika dnech přiběhla do Lánů Frantina. Přinesla džbán smetany a košíček vajec, aby si Pavla mohla přilepšit, aby sesílila.

Když ji Toník vyprovázel, spustila: „Co tě to jenom napadá měnit s Kubíkem! Takovou chalupu bys dal za bídný krcálek? Celý svět by se ti vysmál! Pole taky za nic nestojí a Kubík je vydře až běda, vždyť ho znáš, lakotu! I vždyť oni věděli, proč na Pavlu přikládali, chytráci! To ona do tebe hučela a mámila, abys na chalupu měnil. U nás máš jinačí výstavnosť, všecko novější, pole v rovině, velká zahrada, a také bychom se srovnali!“

„Už jsem říkal Kačce,“ odpověděl bratr, „srovnáme se dobře!“

„Tys byl odjakživa bloudek, každému jsi uvěřil!“

„V Chotči budeme blíže k Lánům i k Javoří, proto jsem Kačce říkal!“

„Jen abys nelitoval — dobře si rozvaž, co jsem ti řekla!“

Frantina z Lánů pospíšila do Javoří, aby na výminku zvěstovala, že Toník chce do Chotče a ke Kouteckým že přistěhují se Kubíkovi.

„Ještě tu nejsou!“ zasmál se starý a všecko líce jeho bylo plno hněvu.

„Jen se nestarejte, Kubík provede, co má v hlavě, to ho, chytráka mamonáře, neznáte! Naše Kačka taky na nic jiného nemyslí, nežli jak by hodně nahrabala. Ale Toník nemá rozum, šel by snad pro tu ženskou na žebrotu, ta mezi nás neměla přijít!“

Když Frantina odešla, povídala panímáma starému: „Snad abys přece zašel do Lánů a hochovi to rozmluvil!“

Výminkář stranou pohlédl na ženu a zahučev, nepromluvil.

Druhého dne dal se na cestu do Paky k advokátovi; když se po poledni vrátil, byl zamračenější a nepromluvil slova. Žena poznala hned, že nepochodil. Po dvou dnech zašel do Chotče ke Kubíkovi.

Zeť Kubík štípal právě na dvoře pařezy. Byl prostředně velký, široký, krátkých noh, líce vráščitého, malých jiskrných oček, kulaté brady, úst malých, špičatých, jimž bylo stále do úsměvu. Sladká úlisnosť zírala mu z celého obličeje. Rukávy košile měl vyhrnuty, kalhoty spoutány řemenem; neměl nic na nohou ani na hlavě, ačkoliv bylo horko. Spocené, rozházené vlasy zakrývaly mu uši a lepily se na čele.

„I podívejme, podívejme, kdo to k nám jde!“ smál se, vida pantátu. „To jsou hosti, to jsou hosti, pěkně vás vítám, pantatínku, a pojďte dál!“

Hlas jeho byl měkký, spíše ženský než mužský a sladce zpívavý.

Výminkář se neusmál a kale nepoděkoval.

„I zůstaňme raději na dvoře, kdo pak by se pařil ve světnici, máte tam beztoho much!“ mluvil chladně a sednuv na pařez smekl čepici a spocené čelo si utíral. Rozepjal krátký tmavý kabátec bez šosů, pod nímž měl sváteční modrou vestu se dvěma řadama lesklých bílých knoflíků. Nahoře na koženkách měl široký opasek a na nohách boty, vysokých vyleštěných holínek.

„Jak chcete, pantatínku, ale na chviličku se pak přece stavíte. Mám pěknou práci, zbylo mi trochu pařezí a chci to rozštípat ještě než se postěhujeme,“ usmíval se Kubík a v hustých pačesách se poškraboval.

„Postěhujete se — postěhujete? Snad ne opravdu k nám?“ sípavě smál se starý.

„K vám — k vám — vždyť o tom snad přece víte, že už máme všecko v pořádku, zápis už je v knihách. Povedeme teď hospodářství u vás a dá pánbíček, že dobře,“ stále se směje sladce hovořil Kubík.

Starý rychle povstal a brada se mu zachvěla; bylo patrno, že chtěl se rozkřiknouti, ale vida, jak se Kubík chladně usmívá, mlčel a na kousek přešel.

„Ani jste se mne nezeptali — mám to pěkné děti!“ zahuboval.

„Ale, pantatínku, já myslil, že víte o všem, že budete rádi, když to s mladými nedělalo dobrotu,“ udiveně řekl Kubík

„Nedělalo — nedělalo! Jsou to paličáci, syn jako ta —. Ale abyste si myslil, že je mi všecko jedno, to byste se zmýlil. Chalupu jsem připravil synovi, dcery dostaly, co jim patřilo a myslím, že toho bylo kloudně Bylo by to pěkné na světě, aby syn mohl s chalupou dělati, jak by mu napadlo!“

Kubík se kysele usmíval a chvilkami krčil rameny.

„Co je platno, co je platno,“ švitořil.

„Co je platno! Zvrátím ještě všecko!“ rozkřikl se výminkář.

„Už je pozdě, pantatínku drahý, zápis je v knihách a dělal všecko notár. Nikdo na světě toho nezvrátí a kdyby přišel advokát až z Prahy!“

V tom vyběhla z chalupy Kačka. Byla jen ve zdrhnuté košili a plandavé, odřené modračce.

„Pěkně vás vítám, tatínku, tak pojďte přece dál!“ volala a pospíchala otci políbit ruky.

„Jdi — spikli jste se na mne!“ řekl prudce.

„Snad byste se nehněval? Jděte jděte, jakoby vaše dcera nebyla; nevídáno, že nebude syn na chalupě, vždyť my tam také dovedeme hospodařit,“ hovořil Kubík.

„Nehněvejte se a pojďte dál,“ opět vyzývala dcera.

„I zas půjdu,“ krátce zahučel starý a šel ze dvorka.

„Že se tak hned hněváte, pantatínku,“ smál se Kubík, „no, jděte s pánbíčkem a ještě se na to pěkně krásně vyspěte, a panímaminku že hezky pozdravujeme. Jak to trochu přivedeme do pořádku, přistěhujeme se a budeme žíti s Kristem Pánem!“

Ale pantatík se již neohlédl a dlouhým krokem odcházel po návsi.

„Oulisa — oulisa jeden!“ hučel si zle rozdrážděn. —

Když se Pavla trochu sebrala, vydal se Toník se starým Pozdníkem, aby v chalupě všecko připravili ke stěhování. Nešlo se jim vesele, tušili oba, že na ně u Kouteckých nic příjemného nečeká.

Panímáma vyšla si na dvorek, aby oba přivítala.

„To jsou hosti,“ pravila jedovatě, „že tě přece také jednou napadlo, abys se podíval, co dělá hospodářství. Pane to je hospodářství!“ a zasmála se.

„Věděl jsem, maminko, že se dobře o všecko postaráte, a nemohl jsem odejít,“ syn mírně odpověděl.

„Postaráte! Táta s mámou jsou na výminku a mají se starat o celé hospodářství, protože se synovi a nevěstě zlíbilo utéci z domů. Co jsme se za celý život nadřeli a na stará kolena se vlastní dítě takhle k nám zachová!“

„Měli jsme vás rádi, maminko, ale byli jste tuze divni. Teď už nehubujte, ve dvou dnech všecko spořádáme a postěhujeme se!“

„Kriste Ježíši, tak přece tahle rána na nás musila přijít? Pořád jsem si myslila, že se ještě rozmyslíš.“

„Rozvažoval jsem všelijak, maminko, ale vidím, že takto bude přece jenom nejlépe!“ pravil syn.

Tu již stál starý Koutecký mezi dveřmi a pravil kysele:

„I jen ho nech, matko, škoda každého slova, ten už na rodiče dávno zapomněl, ten má jinačí rady kolem sebe!“

„Víte, pantáto, abych vám krátce řekl,“ spustil teď Pozdník, „synu vašemu jsem nijak neradil, ale k tomu se přiznám, že jsem řekl, že si tu dítě umořit nedám. Smrt mohla ze všeho mít a povídal jsem, když tě jiní trápí, já se tě zastanu, já tě nedám, jsi má a na krok tam už nepůjdeš. To jsem řekl a Toník dodal, že bez Pavly sem také nepůjde!“

„I jste vy chytrák, nejdřív nám sem strčí dceru, aby se tu poměla a potom nás připraví o všecko. Vy jste si to nachystali, pane, co starý Koutecký se ženou nadřeli, teď pěkně shrábnou a bude se to roztahovat jako páni a tenhle bloud jim slouží jako králům a knížatům. Jen se stěhuj, stěhuj! Ale počkej, až jednou přilezeš tuhle ke dveřím na výminek, kopnu do tebe a řeknu ti: „Táhni si tam k té žebrotě, která tě okradla o všecko i o tátu a mámu!“ A výminkář odchvátal do světničky.

Teď spustila výminkářka: „Máš-li pak, hochu, rozum, pro tebe jsme to schystali, všecko jsme ti k vůli udělali, i Pavlu jsi si mohl vzít a ty nám teď takhle děláš! Ta osoba má hlavu jako skálu, kdo ji vidí, jaktěživ by si nepomyslil!“

„Nic platno, maminko,“ odpověděl syn, „už je to všecko hotovo. Bude tak lépe, třebaže těžce odcházím, ale nedělalo by to dobrotu, vy byste Pavlu rádi neměli. A jest-li jsme vám dost málo ublížili, pánbůh nás potrestal krutě a vzal nám hošíčka!“

Stará chystala se k odpovědi, ale ke konci synovy řeči se zajíkla.

„Pro to dítě sem nemůžeme, všecko by tu na nás padalo!“ dodal syn smutně.

Následující dni se mladý Svatoň stěhoval z domů do Chotče a chotečský Kubík ke Kouteckým do Javoří. Na výminku bylo po tu dobu mrtvo, jako by tam živí lidé nežili.

Když měl Toník poslední vůz naložený, přišel se na výminek rozloučit. Matka plakala, ale když podával ruku otci, tatík naň nepohleděl, ale popošel k oknu a zadíval se na palouk. Toník stál v rozpacích, ale pak pohleděv smutně na matku vyšel.

Výminkář sebou nepohnul.

Ženu a děti přivezl si Kubík s posledním vozem, na kterém byl naložen nábytek.

Sotvaže děti slezly s truhel, rozběhly se do světnice, pak do chléva, po síni, po záspi a na zahradě. Líbilo se jim, že tady budou míti nový domov. Výskaly, smály se a skotačily vesele. Také na výminek zaběhly a ve světničce bylo štěbotu a hluku, jaký tu dávno nebyl.

Když sem jindy s matkou přicházely, byly tichy a nemluvny, ale dnes radovaly se, že budou tu všude doma.

„Že tu, dědečku, pořád u těch kamen sedíte!“ povídala malá Kačka, „povídal tatínek, že se vám diví, jak tu vydržíte, když je venku tolik práce!“

Výminkář poposedl zamračen.

„Holečku, my už máme staré ruce a nohy,“ odvětila výminkářka.

„Naše maminka,“ spustil nejstarší Kubík Filip, jmenovec tatíkův, „povídala kolikrát, že máte sílu větší než ona, a dědeček že by mohl ještě nosit pytle na půdu.“

Nikdo dětem neodpověděl, ale panímáma vyběhla, aby pomohla.

„I vždyť jsem si myslil, že se snad panímaminka zlobí, že se ani neukáže, třebaže vidí, že jsme na to sami,“ švitořil Kubík, „začíná se nám stmívat a ještě je práce hromada!“

„Prosím vás, vždyť my už také nemůžeme,“ řekla panímáma.

„Ale, ale," smál se zeť, „nejednou jsem povídal, kdybych měl takových dělnic a dělníků, aby dovedli, co umíte vy s pantatínkem. Inu, dá to práce, než-li se všecko odštrachá a urovná. Ještě že vy nám, panímaminko, trochu pomůžete uklízet. Kdyby se pantatínek tolik nezlobil, přišel by taky a všecko by bylo pojednou!"

Když se panímáma uřícena večer vrátila do výminku, povídal jí tatík: „Blázne stará!"

IX.

Výminkář Koutecký kromě do kostela ze světnice paty nevytáhl; také v posledních nedělích hodně sešel, hřbet se mu hodně přiklonil.

Říkali si lidé: „Vida, je jako kost, ale přeci ho to sebralo."

Dcery, zetě a dětí ani si nevšímnul a ti se netrápili. Leda když Kačka, Filip a Tonka rozdováděli se na síni nebo na paloučku u výminku, otevřel okno neb pootevřel dvéře i křičel: „Jděte si, halanti, do světnice nebo za stodolu, kdo pak vás bude poslouchat!" Ale děti si ho tuze nevšímly, leda že na chvilku ztichly; slyšelyť jednou doma, že matka povídala otci:

„Ten tatínek nám na děti pořád hubuje."

A tatínek odpověděl: „I nech ho hubovat, když z toho má radosť."

Panímáma byla svěží a čilá; jak neměla práce s vařením, pomáhala Kačce v domácnosti nebo i v poli. Do chléva chodila jenom dojit; když v prvých dnech Kaččina hospodářství chodila štrýmu krmit, řekla jí Kačka krátce: „Ale maminko že se vám chce pořád běhat do chléva, a abych vám přímo řekla, nemám to ani ráda. Podojte si krávu a nestarejte se, že vám zahyne hladem." Při té řeči, rozhodně pronesené, dcera se na matku ani nepodívala.

Jinak Kubíkovi se starou mnoho řečí nenadělali; až na ty děti mluvilo se v Kouteckých chalupě maličko. Kubík se ženou od časného jitra do pozdní noci byli do práce jako draci, stále uhnáni, spoceni, ale z díla do díla spěchající.

Na počátku žitných žní začalo Kubíkovým dětem nové živobytí: na zahrádce stála veliká, stará, košatá hruše, jež téměř každoročně bývala hruškami panenkami obsypána. Počátkem léta hrušky dozrávaly a pohled na krásný strom, jehož ratolesti žloutly celými chumáči panenek, mezi nimiž prozelenávalo se listí téměř zakryté, byl rozkošný — zvláště pro děti. Celou hodinu vydržely seděti na vršku blíže hruše a zírati vzhůru do větví, obsypaných drobným, zvolna žloutnoucím ovocem. Když pak prvé panenky dozrály a padaly, děti se od hruše nehnuly. Nad každou hruškou sesypaly se v chumáče a nastala skutečná rvanice; ale co je pravda, kdo zvítězil, dal druhým ukousnout.

Ale jednou odpoledne, když Kubík se ženou byli v poli a děti seděly pod hruší, přišoural se do zahrady starý a povídal: „Sypte se ze zahrádky, sypte, jenom pro vás ty hrušky nerostou!" Když udivené děti vyšly, zavřel branku. Když pak hospodář k večeru vrátil se s pole, zašel si výminkář na dvůr a řekl zeťovi: „Ty děti mi na zahrádku nesmějí, všecko, co spadá, schroustají a to bychom my přišli tuze zkrátka. Co

spadá, musí se odměřit, jináč bychom my se svým třetím dílem pěkně dopadli!“

„Ale, pantatínku, že se hned hněváte,“ zašvitořil Kubík, „nevídáno pro trochu panenek, vždyť je toho míra za krejcárek a lidé si s nimi rady nevědí. Co s nimi počnete, za sušení ta drobotina nestojí a svou třetinu přece nesníte?“

„Jaké pak dlouhé rozklady,“ chladně začal starý, „máme ve výminku třetinu ovoce a tu se rozumí, že ze všeho i ze spadlého. Co spadá, musí se odměřit!“

„I s pánem bohem, když chcete chodit sbírat, sbírejte a měřte, ale jíst taky nesmíte, to bychom zase my byli skráceni!“ A hospodář chechtaje se odcházel do stodoly. Od té doby děti na zahrádku nesměly; výminkář chodil sbírat a na večer měřili a dělili.

Úroda na polích při Kouteckých chalupě byla jako málokdy. Výminkářka přišedši s polí často říkávala: „Bože, bože, to je úroda! Ten Toník neměl rozum; všecko si to tak pěkně osil, připravil až radosť a teď to nechá cizímu člověku! Člověk snop sotva uzdvihne!“

„Kdybys měla rozum a nedřela se lakotám; cizího člověka si nepřijednají, všecko sami odřou a ty abys pomáhala,“ durdil se starý.

„Prosím tě, chci mít pokoj, toť znáš Kačku, že chodí pořád jako kakabus a práci mi zrovna strká do rukou. Kdybych já tuhle síň a jinde po domě nezametla, zůstalo by pro samou práci polní všecko tak!“

„Jaký pak pokoj, co mám zapsáno, upřít mi nemohou a za víc se neprosím!“

„Inu — ale je to přece dcera.“

„Dcera nedcera, mohla zůstat, kde byla a kam patřila!“

Hospodář Kubík přišel také jednou na výminek a začal zkrátka: „Jářku, pantatínku, je zle, stodola ani patro a půda nestačí, je té boží ourodičky až radosť, jářku, co vy s tou svojí půlkou půdy budete dělat, nač ji potřebujete, půjčte mi ji do podzimku, než vymlátíme.“

Starý sedě u kamen na zetě nepohleděl.

„Co mám uděláno, to mi patří,“ řekl krátce.

„Ale vždyť vám, pantatínku, nic neupírám, pán bůh račiž chránit, ale co vy s půdou a k tomu s celou polovičkou!“

Starý již neodpověděl.

„Fůru pšenice tam složím, jak povídám, jenom do podzimku,“ hovořil Kubík.

„Nic tam nesložíte, půda je má, je to v zápisu a konec. Letos bych vám to půjčil, napřesrok byste řekli, že je to vaše, že na to máte právo.“

„Inu, když tedy myslíte — ale aby vás to taky nemrzelo!“

Ačkoliv hospodář Kubík měl nad chalupou půl půdy prázdnou, musil si najat stodolu v baráku u Rorejsa.

Bylo na počátku zimy, když výminkář Koutecký přišel z kostela tuze pohněván. Chodil po světničce všecek rozechvěn.

„Co pak se ti zase stalo, že tolik dupeš?“ ptala se ho žena.

„Stalo — teď již se člověku každý jenom vyšklíbne. Chytil mne ten spratek Hotovička a povídá: „Ale máte vy, kmotře, časy, na mou

pravdu, tak se nemá druhý v celém jičínském kraji. Od božího rána do večera sedíte jako kníže, leda že někdy hřbet protáhnete.

To jsou časy, jenom rok před smrtí kdybych se tak měl! A jste vy chytrák! Ať se vaši na poli potí a ve stodole mlátí, vy je necháte a berete jen výměnek. Ale víte, každý by si tak čerstva práci neodvyk!"

Výminkář při té řeči jen sípal.

„Nezlob se, vždyť ho, krejčíka pichlavého, znáš!"

„Dřel bych se, dělal bych, ale musilo by být všecko jináč, ale v takovémto hospodářství nesáhnu na nic. Nač a k čemu bylo mi všecko to dření!"

„Ba ba, co jsem já se už nad tím nade vším naplakala. Co se jim nadřu, co se nastarám a mám za to. Kráva skoro nedojí, trochy mléka prodat nemohu a vajec mám hromádku a to ještě abych slepice z očí nespustila."

„Ta Kačka je podařená," zasmál se tatík.

„Tu podívej, jaký nám přinesla boží dar," pokračovala žena a ukazovala bochník měkkého chleba. „Není-li to jako podplamenice, po každém pečení je menší!"

Když pak bochník skrojili a chléb měl barvu do modra a silnou jako jílovitou proužku, rozezlil se tatík: „Takový boží dar jsme přece neměli jaktěživi. Budeme péct sami, obilí musí mi do mlýna dovážet!" A hned pospíšil k zeťovi do stodoly.

„Poslouchejte, zeti, ten váš chleba není k jídlu, budeme si péct sami. Zítra mi povezete půl korce žita do Hamrů do mlýna."

„Ale, ale, pantatínku, kdo by si byl pomyslil, že vám náš chlebíček nebude chutnat! Já zas prosím pánbíčka, abych ho jenom měl vždycky dost. Inu, když chcete, pečte si, máte to v zápise, ale s půl korcem snad nepojedeme a k tomu až do Hamrů. Dám vám semlet víc najednou a máte tu podhrázský mlýn, lhotecký, hoření — proč pak hned do Hamrů?"

„Snad nechcete, abych se vám zpovídal? Zejtra pojedem!" odsekl tchán.

„I s pánembohem, pantatínku, když na tom tak stojíte, pojedeme, ale jářku, slovíčko, máte v zápise stát: ‚obilí dovézt do mlýna,' ale ta výminka: ‚mouku přivézt ze mlýna domů' tam nestojí. Aby nebylo mrzutostí, hned předem vám povídám, že pro mouku do Hamrů nepojedu. Ať je všecko podle zápisu."

Starý díval se chvilku na zetě a líce jeho víc a více se mračilo; když Kubík dopověděl, řekl pantáta jedovatě: „Tak tak, zetíčku, tak," a kráčel domů.

Druhého dne strčil Kubík hlavu dveřmi do výminku a povídal: „Jářku, pantatínku, už čekám; půjdeme měřit?"

Starý, na cestu připraven, vyšel.

„Kde máte vůz?" ptal se hospodáře.

„I kdo by jezdil s vozem, odvezu to na trakaři, jen když to tam bude."

„Kubíku, tohle chcete dělat nepravost!" křikl výminkář.

„Jakou pak nepravost, pantatínku, v zápise stojí: obilí dovézt do mlýna, já ho dovezu sám, kdo pak by trmácel ten ubohý dobyteček."

Výminkář směje se sípavě neodpovídal.

„A já mohu běžet, viďte?“

Kubík usmívaje se pokrčil rameny.

„Víte, zeťáčku, takto si na mne nepřijdete, to vám povídám. Abyste teda věděl: povezeme dva korce; ty si vezte na trakaři, chcete-li,“ jedovatě pravil starý.

„Tak se, pantatínku, smluvíme, vždyť jsem vám už včera povídal, abyste půl korce nevozil. Teď půjdu a zapřáhnu.“

Když bylo zapřaženo a výminkář usazoval se na pytle, připomněl mu zeť: „Kam tedy pojedem, pantatínku, kam?“

„Do Hamrů! Vždyť jsem řekl!“

„Opravdu do Hamrů? Ale, pantatínku, povídám ještě jednou, pro mouku nepřijedu, toť bych rozum neměl!“

Po celou cestu do Hamrů nepromluvili. Výminkář zůstal ve mlýně, aby byl mletí svého obilí přítomen, Kubík vrátil se domů.

Pro mouku skutečně nedojel, pantatík musil si zjednati.

Den po návratu svém ze mlýna vydal se výminkář Koutecký do Paky k advokátovi; zápis měl s sebou. Když se k večeru navrátil, sípal:

„Je to na světě spravedlnosť! Má teď pánbůh na zemi děti, a jaké ty mají pomocníky v takových advokátech! Komu by napadlo, aby psal do zápisu: ‚obilí dovézt do mlýna a mouku přivézt domů‘ — a mělo to tam být, nic bych prý nevysoudil, zeť prý je v právu. Zeťáček! Pořád je samý pantatínek a panímaminka, lísá se a poslední by nám vyškrábnul.“

Když se panímáma sešla s dcerou Kačkou, povídala jí: „Jsi ty dceruška, máme to děti, člověk aby u soudů hledal pomoci proti vlastním!“

„Ale prosím vás maminko,“ odvětila dcera nevrle, „kdo pak s vámi vyjde, ani ta Pavla tu nevydržela a utekla. My neutečeme, to vám zrovna řeknu, ale jak vy nám, tak my vám. Pronásledujete, kde můžete!“ a práskla dveřmi u světnice.

Panímáma stála chvíli zaražena. — Pak loudala se ze síně na zásep, ke stodole a vyšla do polí. Tam se zastavila a malé zkalené oči její zadívaly se do dáli — — k Lánům.

Koncem zimy chalupník Kubík počal svážeti stavivo: kámen ze Šourkovy skály, cihly z obecní cihelny a klády z Hůry.

Po vesnici si povídali: „Podívejme, u Kouteckých budou stavět!“

Vyminkář dobře všecko viděl, neušlo mu nikdy nejmenšího, co dělo se v chalupě, ale nerad začínal hovor, čekal, že zeť přijde sám. Ale ten si výminku nevšímal. Když to pantátovi trvalo již tuze dlouho, vyšel si na zetě a spustil: „Snad nebudete stavět stodolu? Ani se nepochlubíte!“

„Stodolu ne, pantatíku, kdož by to bral od zadního konce, přestavíme předek, je to všecko jako z perníku.“

Oči výminkářovy otevřely se široce.

„Světnice chcete stavět? Snad ne také naši?“

„I toť víte, že váš výminek stát nenechám, vystavím vám světničku jako klec!“

„Zrovna vám řeknu, že na to nedopustím. Ta světnička je naše jak je, mám ji v zápisu!“

„Ale ale, pantatínku, to by bylo hezké, budete vidět, jak chalupu zvelebím.“

„Až umřeme, pak si zvelebujte, ale dokud dýchám, nedopustím na to. Rozumíte, hospodáři, mám vymíněnou tuhle naši světničku starou, teplou a z ní se nehnu. Nic nebudete přestavovat, máme tu všecko po ruce, pohodlné schody na půdu, do sklepa, kamna jsem si sám přestavěl!"

Kubík se potměšile usmíval.

„I vždyť vy to tak do opravdy, pantatínku, nemyslíte, vždyť máte přece rozum. Jak pak bych nesměl stavět, když je chalupa má, má a žádného jiného, to by bylo krásné hospodářství. Vy máte výminek, my vám všecko poctivě dáváme, ale dál jsem tu já pán!"

„Tak tak — vidíme — vy nám dáváte poctivě výminek, podívejme se, zadní zrno, hrách samý červotoč, brambůrky jako oříšky, štrýmě pořádně nažrat nedáte, na půdu, do chléva, do stodoly abychom se báli vkročit, o všecko aby se s vámi člověk soudil — inu, inu, vy jste zeťáček!"

„Dělejte, jak rozumíte!" podotknul Kubík.

„Takyže budu!"

U Kouteckých počaly pak soudy mezi hospodářem a výminkářem, který nechtěl dopustit, aby zeť přestavoval.

Trvaly kolik neděl a pantatík nachodil se k notárovi a k soudu jako nikdy před tím za celého života.

Vyhrál, ale jenom na polovic; podle smlouvy o výminku bylo uznáno, že starý má právo na světničku, ve které bydlí, ale dále že hospodáři ve stavbě překážeti nemůže.

„No, dopadl jste!" chechtal se starý, když od soudu odcházeli.

„Dopadl, mějte si světničku, ale stavět budu," odsekl mu Kubík.

Pak bývalo u Kouteckých křiků až běda a starý několikráte vykračoval ku Pace; ale Kubík stavěl a dostavěl.

Lidé chodili se na tu stavbu dívat a když předek chalupy byl hotov a jenom stará výminkářská světnička zůstala, říkali si lidé: „Podívejte se, podívejte, ten výminek dívá se ze stavení jako soví oči!"

* * *

Od jara, kdy se Toník s Pavlinou odstěhovali do Chotče, uplynuly skoro dva roky. V bývalé Kubíkově chalupě bylo teď všecko jináče. Již tam také Pavla s Toníkem nebyli samotni, ale s výskavým robětem Pavlinkou. Když o bílé sobotě byla Pavla na vzkříšení a z kostela hřbitovem odcházela, zatahal ji někdo za sukni. Ohlédnouc se spatřila panímámu. Stará Koutecká byla tuze rozpačita a nemohla se na nevěstu ani podívati.

„I pozdrav vás pánbůh, panímámo, to jsem ráda, že vás vidím," povídala Pavla a ruku stařeninu vřele tiskla. „Jak pak se pořád máte — dobře, viďte — a nikdy k nám nepřijdete, ačkoliv máte chvíli prázdnou."

„Holenku zlatá, už jsem na běhání stará, nohy mi nedělají dobrotu," odpověděla panímáma.

„A co pantáta dělá?"

„Toť víte, sedí a nemluví; mám se teď, milá osobo, zle, věřte mi, že na vás na oba tuze často vzpomínám. Tatík nic neříká, ale já vím,

že je mu krušno. Kačka je moje vlastní dcera, ale jen se uškubne. Frantina někdy přišla, ale Kubice do ní vždycky slípala, že se k nám už neodváží. Chodíme kolem sebe ve stavení jako duchové, nikdo nemluví a jeden zahlíží víc než druhý. A ty děti taky — darmo povídat, rámusu je pořád, že se člověk pomodlit nemůže. Tatík časem proklíná, soudil se, ale nic platno!"

Pavla dobře viděla, jak je panímáma sestaralá a tuze sklíčena.

„Jen když jste zdrávi a přijďte k nám brzy!“ panímámu vlídně zvala.

„I musím se k vám podívat, abych přece než umru viděla tu vaši — maličkou — Pavlinka se jmenuje, viďte, po vás!“

„Pavlinka a začíná už říkat bababa nebo dedede!“

Panímáma utírala si koncem salupu oči.

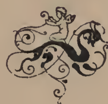
„Už jsem taky tatíkovi povídala, abychom si někde najali světničku, že bude svatý pokoj; ale nechce ze svého; prosím vás, každý rád umře doma. Toníka že pozdravujem a vy se mějte hezky obě!“

„Děkuju pěkně za pozdravení, taky všecky pozdravujte a přijďte brzy. Pantátu bychom taky tuze rádi viděli!“

Pavla pak všecka radostna pospíchala k Chotči; těšila se, jakou udělá Toníkovi radosť, až mu poví, že mluvila s maminkou a jak teď u Kouteckých vzpomínají. Pomyšlení, že rodiče se hněvají, bývalo jediné, co je tížívalo.

Když Pavla doma vešla do světnice, rusovlasé robě v náručí otcově natahujíc ručky dmulo rtíky a volalo: „mamamama!“

„Už jsem tu — už jsem tu,“ smála se Pavla zdaleka, „tak — a teď pojď ke mně, milenko, aby tatínka ruce nebolely — —“

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Teď zněly těžké kroky na chodbě
a dveře rozlítly se, Ajmon stál
na prahu síně, syny nepoznal
a řekl ženě: „Kdož ti muži jsou?
Tvář jejich zřejmě mluví o bídě."
Tu vévodkyně s pláčem zvolala:
„Tak pod střechu se děti vrací tvé,
neb oni jsou to, moji rekové,
jež přemoci tvůj císař nemohl
a nikdo z bohatýrů největších!"

A Ajmon kabonil se jako bouř,
však vévodkyně řekla důstojně:
„Ne k tobě přišli, nezůstanou zde!
Ne! Ke mně přišli! Mými hostmi jsou
a nedopřeješ-li jim přístřeší,
pak půjdu s nimi, v pustý, divý les!"

Pak měkkým hlasem tiše prosila:
„O nevyháněj nás, můj Ajmone!
O nech mi je, bych pookřála zas!
Pro Boha, krále lásky, smiluj se.
Snad nikdy více už je neuzřím,
až s nimi rozloučím se znova zas!
Vždyť duši sotva tělo drží už,
na konci života mi vůli nech
na den neb dva . . . To buď mou odměnou,
víš, jak jsem dlouho mlčky trpěla!"

A Ajmonovi srdce třáslo se
však řekl temně synům v tvrdosti:
„Vy, při sám Bůh, jste nevhod přišli mi,
a po tom všem, co mezi námi jest,
vás přivítati vlídně nemohu."

A Renald řekl zlobně: „Výčitek
nám nečiň, otče. Zle též činils nám,
a shasla-li tvá láska, naše, věz,
že k tobě, pane, dávno mrtva též."

Tu rozzuřil se Ajmon: „Ničemný
a bídný chlapče,“ zvolal, „zatrať Bůh
tě, zlolajný a drzý zpurníku!
Jsi hoden zemřít rukou katanskou!“

Tu řekl Renald: „Kdyby jiný tak
se mluvit odvážil jak, starče, ty,
zle by se vedlo jemu, při sám Bůh!“

A na polo svůj tasil tupý meč,
jejž skryt měl v řasách svého oděvu,
však Alár zadržel jej volaje:
„Pro lásku boží, sladký bratře, stůj!
Ať otec náš byl nepřítelem nám,
přec milovat a ctít jej povinnost,
a brojit proti němu černý hřích,
tvá duše jasná prosta skvrny té,
neb vím, že neví, ret co vyřkl tvůj!“

A Renald zvolal: „Otče, odpusť mi.
Chci všecko snášet, třeba kletbu tvou, —
co na tom, že nás tupíš, vyháníš?
Jen neláska tvá k matce bolí mě!
Nás třeba kopej, na kolenou však
jí služ a koř se před ní z duše své.“

A Ajmon vypuk v pláč a pravil jim:
„Ne, nikdo není, děti, roven vám!
Nuž, zlata vezměte a stříbra dost
a zbraně, koně, ale odtud pak
se beřte bez odkladu.“
Renald však
mu odpověděl: „Pane, nevezmem.
My nepřišli pro zboží vaše v dům,
neb vydědil jste před tím syny své.
My přišli vidět drahou matku svou,
jež pro nás pláče ráno, na večer,
jež po nás teskní celou duší svou.
Kéž místo zlata, koní, byl byste
nám trochu lásky nabíd — na chvíli.“

A řekl Ajmon: „Trpce mluvíte,
a velkou křivdu jste mi učinil.
Jsem Karlu věren, neb on jest můj král,
já jeho manem. Když jsem odřek se
svých zpurných synů, srdce pukalo
mi v prsou, Bůh to ví... Vy přišli jste
svou matku vidět... Nuže, mějte ji...

Mým zlatem pohrdáte, dobře tak.
Jest matka vaše sama bohatá
a přeji si, by obdařila vás.
Už nevyháním vás, nuž, zůstaňte
až do rána. Já sám však odcházím,
neb nesluší se, bych pod střechou spal,
pod kterou nepřátelé Karla dlí."

A odešel a dvacet rytířů
s ním jelo z hradu, v starou zahradu,
jež v plném květu stála pod baštou.
A řekla matka: „Otec odešel,
vy zůstanete, spásy duše mé!
Vy zůstanete! Já vás obleknu
a vykoupám a vůní napustím!"

A v síň je vedla, kde je koupala
a kment jim dala, pláště z hedbáví
a řízy hermelínem vroubené
a obuv z kůže měkké jako list
a otevřela pokladnici svou,
a stříbra měřila a zlata jim,
pak koně nejkrásnější vybrala
a dala nakládati na ně zbroj,
vše, čeho sobě přáli synové,
a Bajára, jejž nyní přivedli,
hned okovati sama kázala
a sama do konírny vedla jej
a měkce senem ustlat dala mu.

A v síni řekla vévodkyně jim:
„Mou radu slyšte, děti předrahé!
Až vyjedete odtud, dejte se
na cestu do Španěl. Tam jisti jste,
a bohatá je slunná ona zem,
tam štěstí vaše, bohdá, vykvete."

A Renald odpověděl: „Rada tvá
jest moudrá, matko, učiníme tak."

A znaveni šli bratři na lůžko
a sladce spali, šťastni, blaženi,
a matka bděla u nich celou noc,
a nasytit se štěstím nemohla,
že pod svou perutí je zase má
a děkovala Bohu z duše své. —

Když zora růžová se zbouzela,
a zlatý její úsměv nebem šleh,

a bílý dým se z lesů podnímal,
vstal Renald s lůžka, bratři jeho s ním
a řekli matce: „Rozlučme se teď,
jest dostáti nám slovu danému
a nesluší nám otce rozhněvat,
vždyť laskav proti nám i tobě byl.“

A ona neplakala, řekla jen:
„Jste mužové a tedy jednejte,
jak čest vám káže. Požehnání mé
na drahé vaše hlavy rekovské!
Dá Bůh, že opět uvidíme se.
Však je-li vůle jeho přesvatá,
by smrtelný můj zrak už neuzřel
vás na zemi, tož vězte, před trůnem,
tam před nebeským orodovati
že nikdy nepřestanu v prospěch váš,
a v ráji někdy zase sejdem se.
Mám pevnou naději, že vejdu v něj,
Bůh dobrý jest, a mnoho snášela
jsem na zemi, a život můj byl čist.“

A poklekli a ona žehnala
jim tiše, vroucně, políbila je,
a všichni vyšli z domu beze slov,
a z porosené vyšel zahrady
teď Ajmon též a ruku podal jim
a on a žena městem s nimi šli,
a celé město doprovázelo
je s pohnutím, až k dubům stověkým,
jež za branou na chlumu šuměly.
Tam koně čekali a v prostřed jich
byl Bajár bílý, zlatá čabraka
jej zdobila a úzdy stříbrné,
dar Renaldovy matky poslední.
Když na koně se bratři vyšvihli,
tu pojednou pod kopcem povstal ruch,
hle, mladý rytíř v zbroji stříbrné
na černém oři jel, a sedm set
mu sledovalo mužů, komonstvo
to bylo chrabré, v rouších přeskvělých,
a Renald poznal jej: to Malgis byl,
a Bajár řehtáním ho přivítal.
A Malgis krásný, s okem dumavým
a vezdy smutkem jakýms zastřeným,
se usmál teď a dvorně pozdravil
dřív ženu Ajmonovu uctivě,
a podával pak ruku Renaldu

a pravil mu: „Přicházím děkovat
ti, milý druhu, za tvou hrdinnost
a bratrům tvým. Já v hlubé samotě
žil velkým snům a nyní teprv vím,
že trpěli jste k vůli Bóvovi.
Mstu nechtěl jsem, já nenávidím boj,
však nyní povinností moji jest
vám přispěti, neb Karel smířiti
se zdráhá s vámi. Poklad prastarý,
jenž patří matce mojí, zahrabán
byl v orleanském lese celý věk,
já vykopal jej, přináším jej vám.
Já a ti muži, které vidíte,
my s vámi zůstaneme. Radu mou
teď slyšte, bratři moji milení.
Král Ijon gaskoňský ve městě svém
je v nebezpečí stálém, tulússký
mu hrozí emír, pohan sveřepý.
Nuž, pojďte se mnou v zámek bordóský,
král přijme vás, neb bohatýři jste,
a vaše sláva celým světem jde,
a nepřicházíte co žebráci.
Nuž, králi pomahejte přemoci
tu sílu pohanskou. Jest Ijon man
též Karlův, a když císař uslyší,
že proti Saracenům válčíte
pro jeho moc, pro slávu křesťanstva,
snad nakloní se k smíru s vámi spíš.
Já s vámi zůstanu, jak pravím vám,
a rada má vám v prospěch bude vždy,
neb mnoho vím, co skryto jiným jest.“

Tak pravil Malgis s okem dumavým
a usmíval se snivě, zamyšlen,
a Renald objal jej a děkoval
a řekl: „Učiním, co radíš mi,
neb Bordó leží cestou do Španěl,
kam uprchnem, když Karel setrvá
ve záští svém i tenkrát, po bojích,
jež podnikneme proti pohanům.“

Tak řekl Renald a teď loučil se
už naposled, a matka zmírati
se uvnitř velkým žalem cítila;
teď věděla, že nikdy, nikdy už
v tvář patřiti nebude dětem svým,
teď vnuknutím to zřejmě věděla . . .
Však přece zmužila se, beze slz

jim ještě jednou s Bohem dávala,
a doufala v jich lepší budoucnosť,
vždyť v nádheře ty odjet viděla
a plny naděje, jež včera jen
co žebráky v svém domě vítala!
A stála na chlumu a zírala
tak dlouho za nimi, až ztráceli
se v mlze, v dáli, oči zavřela
pak modlíc se, a tiše ulehla,
když domů přišla, v lůžko, usnula
a neprobudila se nikdy víc. —

IV.

V svém hradu bordóském stál Ijon král
na baště vysoké a zasmušen
v kraj hleděl modrý, slunný, kvetoucí
a baronům svým řekl: „Běda nám!
Ta sladká pole, háje, zahrady,
ty vinice, to pásmo bílých měst
a tichých vsí, to celé království
už za nedlouho pláčem zaúpí,
a těžké jarmo položí na šíj
na volnou naši, divý nepřítel,
Bůh nepřispěje-li nám zázrakem!
My bràniti se budem do posled
— a proklet buď, kdo v boji tom se vzdá —
my bràniti se budem, avšak zdar
v té hrozné válce, komu připadne?
Je emír silný, emír tulússký,
a spojence nám není žádného.“

A smuten sešel na to v hradu síň,
a sledovali všickni manové.
Král Ijon used na svůj zlatý trůn
a ostatní na křesla sedali,
a bylo ticho v síni. Sladký hlas
tu ozval se a řekl: „Bílý prach
vzduch plní v pláni, slyším dunění
jak podkov mnoha koní . . . Co to as?“

Hlas byl to sladký sestry královy,
jež krásná, bílá jako lilie
ve hloubí okna v stínu seděla,
na polo skryta těžkou záclonou,
od stropu plynoucí až na dlažbu,
na mramorovou, květy sypanou.

Při zvuku toho hlasu usmál se
král Ijon na chvilku, však zasmušil
se záhy opět, jí pak odvětil:
„Snad je to zase jedno z poselství
z těch emírových, plných urážek.
Je vyzývavým král ten tulússký.“

A sotva dořek, vešel hlasatel
a pravil: „Králi, pět zde rytířů
je křesťanských, a chrabrých zajisté,
a prosí tě, by's přijmouti je chtěl.“

Kýv Ijon král a vešli cizinci,
to Renald byl a jeho bratrové
a Malgis s nimi. Vešli do síně
a poklekli na chvíli před trůnem,
pak povstali a sňali přilbice
a stáli jako duby vysoké.
jež slunce zlatem rána polilo
a nejkrásnější z nich byl Renald sám,
jenž takto řekl: „Králi veliký,
svůj meč ti nabízeti přišli jsme,
neb krutě na tě pohan doráží.
Jest sedm set nás mužů k službě tvé,
a k službě toho, který na kříži
dal život svůj za hříchů našich tíž.“

Tak řek a mlčel, všickni hleděli
v tvář jeho mužnou s velkým obdivem.
A Ijoneta, sestra králova,
ve stínu skryta oči klopila
a růže nach na tváři hořel jí,
neb srdce její mocně zatlouklo
při zvuku toho hlasu mužného
a přec tak sladkého. Však řekl král:
„Na výši pochválen buď Hospodin,
jenž pomoc posýlá mi vítanou!
Buď pozdraven, ty statný rytíři.
Rci jmeno své a odkud pocházíš.“

„Jsemť Renald, Ajmonův syn nešťastný,“
řek tiše rek, „a to jsou bratři mí
a Malgis, mého strýce Bóva syn.
Jsme psanci, kteří mnoho trpěli,
nás otec odřek se, nám výhost dal,
však matka lásku zachovala nám.
Bůh žehnej jí a dej jí někdy ráj!“

Snad přišla zvěst o našem neštěstí
až k tvému sluchu?“
Zvolal Ijon král:
„O vaší slávě všechen pěje lid!
Jsemť Karlův man, však přece přijímám
vás radostně! Vy bohatýři jste!
Boj proti pohanovi přinese
vám novou slávu a zajisté smír.
A kdyby Karel smířen nebyl přec,
já proti němu chránit budu vás!
Jste mými hostmi, zde má pravice!“

A Ijoneta pozvedla teď zrak,
byl plný slz, a v Renaldovu tvář
se zahleděla, skryta záclonou.
O jeho neštěstí a chrabrosti
tak mnoho, mnoho byla slyšela,
že jmeno jeho kouzlem bylo jí
než spatřila ho; vidouc nyní jej
tak krásného jak ráno na jaře,
s tou dobrotou až dětskou ve zracích,
jež bohatýrské tváři zvláštní čar
a sladké světlo jakés dávala,
tak pravila si v skrytu duše své:
„Buď jeho budu nebo v klášteře
se pochovám a touhou zemru pak.“

Tak pravila a v clonu skryla tvář,
svou polekána smělou myšlenkou
a studem hynouc. Ijon král však vstal
a objal Renalda a líbal ho
a bratry jeho též a Malgise
a celým hradem radosť jásala
a naděj zavítala v prsa všem. —

A nesklamala, věru, nikoho!
Jen málo dní, a pohan sveřepý
se hnal jak bouře na bordóský hrad,
však Renald vedl vojsko královo
a andělé s ním táhli v krutý boj,
a jako jeden z nich, ten nejkrasší,
u svého okna sestra králova
se modlila o skvělé vítězství
a hleděla na reka Renalda,
jenž v čele vojů jel na Bajáru
a zlatotkanou nesl zástavu,
v plášť oděn jsa ve skvěle zelený
a v zbroji stříbrné tak leskl se

jak slunce vzcházející v slávě své.
A Renald zahlíd dívku u okna
tu ponejprv a řekl: „Při sám Bůh,
zjev takový jsem nikdy netušil!
Což dýše sladkost taká na zemi?“

A ze srdce mu v tváře stoupala
krev jeho panická a sklopil zrak
a cosi jako neurčitý sen
mu duší táhlo hvězdným úsměvem,
však zatřás hlavou, mysl obrátiv
zas k věci čelní, k boji s pohanem.

A trouby zněly teď a polnice
a začla seč, a byla krvavá,
a neslýchané divy chrabrosti
v ten den vykonal Renald bohatýr
a jeho bratři, dlouho válčeno,
až slunce zapadalo za hory
a s hvězdami vzcházelo vítězství —
byl zničen, v prachu, pohan, přemožen,
a v zlaté slávě k nebi pnul se kříž.

A pod hradbami města stál teď král
a vítal bratry, Alár k němu šel
a Ryšár přicházel též s Gišárem;
však Renald scházel! Výkřik zděšení
se ozýval a Alár propuk v pláč
a v hrozném bolu zvolal: „Běda mně!
Buď proklet den, jenž přivedl nás sem,
nás psance nešťastné! My ztratili,
ach, muže nejlepšího, který kdy
se zrodil z matky pouze smrtelné.
Mně puká srdce, žíti nemohu!“
A bledl úžasně a v stejný pláč
teď bratři jeho také vypukli
a Ijoneta pláč ten slyšela,
a jako mrtva padla na dlažbu.

Však Ijon pravil: „Vzhůru! Nevejdu
v hrad otcovský, než najdu Renalda!
A je-li mrtev, pomstím jeho smrť,
a je-li zajat, já jej vykoupím,
i kdybych půl měl dáti království!“

A jeli zpět na pole válečné,
a ejhle v záři hvězd na Bajáru
jel klidně Renald, s ním byl mladý muž

na černém oři, v zbroji stříbrné,
to tulúsského emíra byl syn.
Byl po porážce prchal zoufalý
a Renald zahlíd jej a za ním jel
a vyzval reka; souboj sledoval
a pohan s koně spadl, čekal smrť,
však Renald slezl nyní s Bajára
a soku svému vstávat pomáhal
a meč mu podal, jejž byl upustil,
a řekl: „Oddychni si na chvilku,
a řekni mi, až budeš připraven.“

Vzdych pohan mlčky, řekl za chvíli:
„Jsem připraven,“ a počal nový boj,
v němž opět Renald zůstal vítězem,
pad pohan k nohám mu a čekal smrt
teď jistou již. Však Renald pravil mu,
v tvář jeho spanilou se zahlédnuv:
„Už dosti krve teklo v tento den,
tvůj život nechci, jsi mým zajatým!“

Syn emírův se zasmušil a řek:
„Jsem bohat jako král. Nuž výkupné
jak velké chceš mi udej, neveď však
mě v potupu! Ó raděj usmrť mě!
Z tvých zraků duše zírá vznešená,
v nich soustrasť dlí . . . Ó hleď, jsem nešťasten!
Ó neveď v hrad mě krále Ijona,
kde posměch na mě čeká, pohana,
kde jásot nad pádem mé otčiny!“

„To mýlíš se,“ mu Renald na to dél,
„když půjdeš se mnou, hostem budeš mým,
a běda tomu, kdo by pohledem
jen jediným tě uraziti chtěl,
sám Ijon král kdyby to učinil!
Hleď, nechci tvoje velké výkupné,
jen jedno slib, že budeš naslouchat
bez záští, o Kristu když promluvím!“

Tu v zracích pohanu cos zářilo
jak svítání a řekl: „Poslyš mne!
Já bojoval za lid svůj, za svou vlast,
však víra tvá mi dávno drahá jest
a dávno toužím stát se křesťanem.
Ó nemysli, že ze mne mluví lež!
Spíš tisíckrát bych zemřel, uvěř mi,
než poskvrnil bych ret svůj podlostí,

a kdyby pravdou víra otců mých
se zdála mi, pro ni bych bojoval,
jak za vlasť viděl jsi mě v zápasu!"

A mlčky sáhl nyní v zaňadří
a vytáh zlatý kříž a líbal jej,
a Renald na srdce jej vřele tisk
a zvolal: „Se mnou pojď, ó bratře můj,
ty hoden jsi, bys vešel v boží ráj!"

A drželi se pevně v náručí
a třikrát líbali se na rety
a spolu jeli v hrad pak bordóský.
A setkali se s králem Ijonem,
a radost nyní konce neměla.

A druhý den řek Renald Ijonu:
„My nyní odtud půjdem, králi, zas,
neb v lásce nejsme, víš to, u Karla,
a snadně na tvou hlavu pad by hněv,
tvým kdybych hostem prodlel na dále."

Král Ijon na to pravil: „Málo mil
od mého zámku starý stojí hrad
na slunné hoře, pevný, nádherný,
však opuštěný padesát už let,
toť Montalbán. Ten hrad buď domem tvým,
ten mocí drž na vlastní svoji pěsť
i kolem kraj. To bude léno tvé,
tam pánem budeš, ne už hostem mým."

„Měj dík můj," řekl Renald, „štědrým jsi!
Dar přijímám tvůj! Chvála budiž ti.
Tak beze střechy tedy nejsem víc,
a beze krovu. Bůh ti zaplatí."

A s bratry svými ihned vydal se
na cestu v Montalbán a Ijon král
je doprovázel se svým rytířstvem,
a hrad když shlídli v slávě sluneční
a Ijon král se loučil s Renaldem,
tu pravil tento s těžkým povzdechem
a zardívaje se a klopě zrak:
„Zjev přeluzný já viděl v domě tvém
a nevím, kdo ta dívka. V duši mé
ten obraz zůstal jako hvězdy svit."

Král Ijon mlčel a pak usmál se
a odpověděl: „Zvu tě za měsíc.

Přijď na můj hrad a hledat budem pak,
zda v domě mém ten zůstal luzný zjev."

A jeli každý v dům svůj. Za měsíc
v hrad Ijonův však Renald přijel zas
a v tentýž den šel Ijon k sestře své,
jež v komnatě své tiché seděla
na polštáři z hedbáví z Egypta
a zlatem kreslila na pergamen,
a řekl Ijon: „Sestro milená,
já nalezl pro tebe ženicha."

Tu zbledla panna, hlava klesla jí
a schýlila se mlčky k práci své
a obraz Renaldův jí duší mih'
a řekla si: „Jen jemu náležet
mé může srdce, aneb nikomu."

A hlavu zvednouc, řekla: „Bratře můj
pro Boha, rci, ó, komu chceš mě dát?"

„Ty náležeti," řekl Ijon král,
„má sestro sladká, budeš rekovi,
ó věř, že nejlepšímu na světě!
Tím mužem Renald z Montalbánu jest."

Tu zazářila dívka blaženstvím
a řekla: „Bratře, dobře volil jsi,
mé srdce zvolilo tak dřív než ty!"

A bez odkladu svatbu slavili
a radost velká byla v království,
a šťasten Renald byl a zapomněl,
že nesmířen jest s Karlem císařem.
Dvě uplynula léta v štěstí tak,
jež nekalil ni stín mu oblaku
až na tu zprávu truchlou, zpozděnou,
že drahá jeho matka zemřela,
co v nesmírnou ho bolesť shroužilo.

Dvě leta uplynula v klidu tom,
tu stalo se, že Karel vracel se
ze Cařihradu, z cesty slavné své,
a vzpomněl si Ijona navštívit,
a blízko hradu bordóského, hle,
na slunné hoře zahlíd silnou tvrz
a ptal se: „Rcete, kdo jest pánem tam?"

A řekli mu: „To Renald jest, tvůj man,
syn Ajmonův, a bratři jeho tři."

Tu zachmuřil se Karel jako bouř,
a řekl: „Dále nejdu ani krok!
Jest Ijon zrádcem! Spěšte k němu hned,
a jmenem mým mu rcete: Vydej hned
nám syny Ajmonovy, způrci jsou!
Když vydáš je, pak císař odpustí,
že přijals je, a tvrz že jsi jim dal.
Však zdráháš-li se, poznáš Karlův hněv!“

A přišli k Ijonu ti poslové
a vyřídili přesně Karlův vzkaz,
však Ijon pravil: „Bůh mi pomáhej!
Jak mohu zradit chotě sestry své?
Jsem Karlův man, však žádat nemůže,
bych ze sestry své vdovu učinil,
a z obou jejích dětí sirotky.“

Šli posli zpět a Karel slyšel je
a pozved ruku v hněvu vášnivém —
a proti hradu hrozil beze slov
a velká hrůza z jeho zraků šla.
Pak bez odkladu v Paříž, v město své,
na cestu dal se minuv králův hrad,
a v Paříži hned válku prohlásil
ne pouze proti způrci Renaldu,
však proti Ijonovi králi též. —

Den minul za dnem, vojsko veliké
se rozkládalo podél Sekvany,
však Karel stále váhal vytrhnout
do pole proti nepřátelům svým,
neb jeden ještě scházel bohatýr,
bez něhož Karel nechtěl vyjít v boj:
to Roland byl, císařův synovec,
jejž miloval jak rodné dítě své,
ba víc než syny vlastní, vášnivě.

Byl Roland synem reka Milona
a Berty, krásné sestry Karlovy,
a v neštěstí a v bídě zrodil se.
Pln slz a utrpení velkých jest
děj lásky hlubé, která spojila
přes všechen odpor Bertu s Milonem,
však pln jest jasu též a sladkosti
děj toho milování věrného.

Jak vlastní oko drahá Karlovi
vždy Berta byla, luzná lilije,

neb matky byla živým obrazem
a dvojnásob ji proto miloval
a bez dojmutí nikdy nehleděl
v ty snivé zraky její holubí,
v nichž svatá jevila se čistota,
a vzletná výsost, která z pokorných
kdys očí zářívala matčiných.
A ve dne v noci o tom Karel snil,
kde krále nalézt dosti slavného,
jenž hoden byl by chotěm jejím být.
Však jiné blaho Berta hledala,
než v pýše své jí bratr určoval.

Sad starý kvet od města daleko
na slunném břehu hlubé Sekvany,
jej kdysi sázel Karlův dobrý děd;
tak dobrý byl a v takém míru vlád',
že králem Andělem jej nazvali,
a pod jiným ho jmenem nezná lid.

Dům stál v tom sadě, prostý, nízký jen
a kaple, byzantinským umělcem
kdys vystavená, byla jediná
v něm nádhera: Ta ale plamenně
jak hvězdné nebe krásou zářila
svých mozaik, tak vzácných nade vše.
Ty jevily velkého anděla
an v slunci stál v své říze sněhové
a perutě měl stkané z kmitných duh,
tak jak ho viděl zrakem prorockým
na Patmu Jan, a slova zjevení,
jež k ptactvu onen anděl pronesl
svým hlasem velkým: „Pojďte k večeři
sem velikého Boha“ — slova ta
na zlatém dně černými perlami
se temnila, a v stříbře na klenbách
to různé ptactvo bylo viděti
jak slétalo se, zářic barvami
tu ranní zory, tam zas blankytem,
tu černem noci, sněhem zase tam,
jak slétalo se k velkým obětem
na horách izraelských . . .
Hořelo
pak u oltáře dvacet zlatých lamp
a každá jiným kamem sílala
své světlo tlumené a zbarvené,
a celý prostor pln byl paprsků
těch v polokruhu kmitajících hvězd,

jež dýmem kadidla jak vonnou mhou
své pestré jiskry dštily lilijím
do sněžných kalichů, jež ve vázách
tam tiše kvetly, sladce dýchaly.

To oné kaple byla nádhera,
té kaple v starém sadě za městem,
a Berta, snivá sestra Karlova,
od bratra svého vyprosila si,
by v onom domě směla bydleti,
neb břemenem jí dvorský život byl.

A Karel svolil, starostlivě však
dbal o bezpečí sestry milené,
a ve věži, jež stála u vchodu
té staré zahrady, stráž stanovil
a z rytířů vždy jeden, z nejlepších
a nejchrabřejších, stráži velel té,
však do sadu mu vstup byl zakázán.

(Pokračování).

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Pokračování.)

Olga místo odpovědi opět šeptala nalehavě a netrpělivě: „A on — on? . . . Pověz, povéz tedy . . .“

„Chvilku mlčel a pak se ptal: ‚Jak se daří u vás? Jsou všichni zdrávi?‘ A tu mi, Olgo, přišel šťastný nápad, co mu mám říci, aby nemyslel, že jsem ho snad sama k vůli sobě vyhledala i povídám: ‚My jsme všichni zdrávi. Ale jsem tak ráda, pane doktore, že jsem vás potkala. Stará Holinová je nemocna — měl byste ji navštívit.‘ “

„A takovou věc si vymyslíš!“ vzkřikla Olga hněvivým, rozčileným hlasem.

„Ale ne, vždyť je to pravda.“

„Jak — pravda? Stará Holinová že stůňe?“

„Nu ovšem. Cožpak to nevíš? Mně to povídala předevčírem jedna žena z Chloumku, která přišla s houbami.“

„Proč jsi mi to neřekla? Byla bych se k ní podívala!“ zvolala Olga vyčítavě.

„Tedy jsem ti to opravdu neřekla? To jsem musela na to zapomenout.“

„Ale doktorovi jsi to říci nezapomněla.“

„Ale Olgo!“ A Liduška překvapena trpkým a ostrým tonem pronesených slov, pohlédla udiveně na Olgu. „Proč se tak zlobíš? Což pak člověk může na všecko pamatovat? A že jsem to doktorovi řekla — bylo náhodou. Byla jsem tak ráda, že mi to napadlo. Ale když jsi tak divná —“

„Ne, ne, nejsem divná,“ řekla Olga přemáhajíc se. „Povídej, jen povídej dál!“ A úzkostlivý pohled její upřel se na Lidušku.

Tato dívala se k zemi a mlčela rozpačitě . . .

„Ach Olgo, mně je tak těžko ti říci, jak to dopadlo . . .“

„Ale mluv jen — doktor . . . ?“

„Doktor řekl: ‚Navštívím tedy starou Holinovou brzy —‘ a pak — a pak — ó stydím se, stydím se.“

„Můj Bože!“ zašeptala Olga chvějícími se rtoma a sklonila se níže k Lidušce, kteráž si zakryla rukou tvář. „A pak??!“

Liduška chvilku vzlykala a pak přerývaným od pláče hlasem štkala:

„A pak . . . pak řekl . . . ‚Děkuji vám, slečno, za zprávu . . . Má . . . má . . . ú . . . cta . . .“

„Nu a?“

„A odešel . . . a nechal mne tam tak státi v tom lese . . . Ó!!“

Dlouhé „Ach“ vydralo se Olze z úst a oči se jí zajiskřily.

„A já tam stála a byla bych se chtěla propadnout, jak jsem se styděla — dvě hodiny jsem tam plakala a celý šáteček jsem rozškubala zlostí.“

Při tom se opět rozplakala a štkala: „Ó nesnesu toho, nesnesu!“

Náhle přestala plakat, osušila oči a jednu ruku ovinuvši Olze kolem krku, druhou pohrávala si s řetízkem jejích hodinek a šeptala prosebně:

„Olgo! Ty mi pomůžeš — viď?“

„Já?“

„Nejdříve napíšeš lísteček doktorovi, aby k nám přijel.“

„Ale to přece nemohu. Nemám žádné příčiny k tomu.“

„Ale něco si vymysli.“

„To je nápadné — nemožné!“

„Co je na tom nápadného, když dáma ve tvých létech pánovi píše? U mne by to bylo něco jiného — ale ty! A co ti to udělá, těch několik řádek napsat? Proč bys mi to neudělala? Až doktor přijde, všechno mu to vysvětlíš: že já nemohu za to, že pan Veselý — ale ne, ne! Mně napadá něco lepšího. Půjdeme do zahrady a ty nás dva necháš o samotě a já to doktorovi vysvětlím sama. Ó, to je nápad! Vyhledám hned papír a péro . . .“ Vyskočila, ale Olga ji zadržela.

„Nehledej nic, já psát nebudu!“

„Olgo! . . . Ty nechceš?“

„Ztratila jsi rozum? A což tvůj otec? Tvá teta?“

„Ale ti o tom nemusí ani vědět.“

„Tak?! A ty si troufáš žádat mne, abych ti prostředkovala dostaveníčko za jejich zády proti jejich vůli?!“

„Ty mi to tedy neuděláš? Opravdu neuděláš?!“ zvolala Liduška prudce a vášnivě.

„Ne, neudělám!“

Blesk vzdoru zasvítil v Liduščině zraku.

„Dobře, — neprosím se tě. Ale pamatovat si to budu!“ S těmi slovy vyletěla z pokoje a prudce bouchla dveřmi.

* * *

Olga stála uprostřed pokoje. Vzdor v Liduščině tváři ji zalekl. Učinila pohyb, jakoby ji chtěla zadržet — ale pak zakroutila hlavou. Přejela si rukou čelo a rozčileně přešla několikráte po pokoji.

„Proč bys mi to neudělala?“ Proč! Ó, můj Bože — proč?! Ona to neví. Což má času mysleti na někoho jiného než sama na sebe? Nechápe, že také ve mně se hýbe srdce, že já mohu cítit jako ona. O ne — mnohem více než ona. A jak to řekla . . . „Dáma ve tvých letech“... Ano — v mých letech se miluje jinak, než miluje to dítě. Co ona ví o té bouři ve mně? Pláče hněvem a rozškube svůj šáteček, když on si jí nevšímá, touží po tom, co se jí odpírá a myslí, že jej miluje.

Ale jestli přece — jestli přece jej miluje — Ó, což ona může milovati tak jako já?

Čím je pro ni láska? Je to sen její fantasie — je to štěstí okamžiku. Ale pro mne? Pro mne je všecko — celý život . . .

Proč mi ho chce vzít? Právě jeho? Ona, která má štěstí, bohatství, mládí, ona, která byla a bude zbožňována, před níž se rozevírá ještě celý svět, celý život, budoucnosť — a já, která jsem neměla nic, nic — než bolesť a práci, a teď to jediné štěstí, v mém celém životě. Ona chce mi je vzít! Žádá toho jako svého práva. To jediné, to všecko, co mám — mám dát v oběť pro její rozmar!

Bože, jak je mi tady hrozno . . . A já tu mám dlíti — zde, kde všecko je její, jejího otce. Tady ten stůl, tady ta pohovka, na které sedím — všecko je jejich. Mám přijímat jejich pohostinství, mám jim za to děkovat; ještě děkovat za tu všecku trýzeň.

Kde je můj pokojíček, mé malé okénko, kde jsou ty zaprášené pražské střechy! Tam v tom dusnu v Praze, ano, tam v té samotě mi bylo lépe, nežli mi je zde.

A kde je ten tichý koutek na hřbitově, který jsem už tak dávno neviděla?! Ó, ano, tam je to jediné místečko pro mne — to jediné, co mi zbývá na širém světě . . .

Zakryla si oči a štkala tiše. — Neslyšela ani, že kdos nesměle po dvakráte zaklepal na dvéře.

Dvéře vrzly a Anička zůstala v nich státi. Byla nedbale oblečena, tvářinky její byly bledší, přepadlejší a velké černé oči pohlížely dnes tak bázlivě, tak úzkostlivě, jako oči poplašeného ptáčete.

„Aničko!“ zvolala Olga a všecka krev vhrnula se jí do tváře.

Při pohledu na dítě sevřelo se jí srdce trpkou výčitkou svědomí. Ano, již více než deset dní bylo tomu, kdy Anička přišla posledně k hodině — a Olga si toho sotva povšimla. Nezašla ani jednou na Chloumek, zapomněla na vše — protože v její mysli žila jen jediná myšlénka.

Nyní chvatně přikročila k dítěti, dívala se do jeho tvářičky.

„Dítě! Aničko! Co je ti? Jsi uplakaná! A jsi tak bledá!“

„Maminka . . .“ zašeptalo dítě, a slzy vstoupily mu do očí.

„Maminka je nemocná, viď?“

„Ó — je s ní zle!“

„Počkej tedy, podívám se k ní hned.“

Spěšně vzala klobouk a slunečník a vycházela s dítětem. Na schodech se zastavila. „Slyšíš, Aničko — Nemáš hlad? Obědvala jsi dnes?“

Dítě zakroutilo hlavou. Olga přinesla namazaný krajíc a dítě, ještě slzy majíc v očích, dychtivě zaťalo do něho zoubky. Olga dívala se, jak dítě hltavě krajíc polyká, a pomyslela si při tom: Neměly co jíst, a já jsem na ně zapomněla. Ani minulou sobotu jsem jim nedonesla, co jim každý týden nosívám, ani jsem se po nich nepoptala a zítra již máme druhou sobotu.

Ano — také já myslím jen na sebe. Od rána do večera myslím jen na to jedno, proč on k nám nejde — zapomínám na celý svět. A ony zatím měly hlad — měly hlad mou vinou.

Olga s Aničkou spěšně kráčely pěšinou ke Chloumku a když dítě krajíc dojedlo, tázala se Olga: „Aničko, jak dlouho už stůně maminka?“

„Už od neděle.“

„Od neděle? Už pátý den — a tys mi to ani nepřišla říci?“

„Já jsem nechtěla jít od maminky.“

„A proč jsi mi to nevzkázala?“

„Ó, my jsme jich čekaly, milostslečinko, každý den! Ale maminka nechtěla, abych pro ně vzkazovala, aby neřekli, že se dotíráme a povídala: jak ona milostslečinka se na nás rozpomene a přijde sama.“

Olga ucítila při těch slovech, jak se jí srdce bolestnou výčitkou sevřelo. „A co je mamince, Aničko, kdy se rozstonala?“

„Minulou neděli to na ni přišlo a pasačka povídala, že se schvátila cestou do Výškova.“

„Do Výškova — tak daleko?“

„Byla tam pouť.“

„Ale proč jste chodili na pouť? Proč?!“

„My už neměly co vařit a maminka povídala, že nám tam nejspíš něco lidi dají, když mají dost koláčů a vaření.“

„Ale že jste mi neřekly, že jsi ke mně nepřišla!“ opakovala Olga.

„Maminka ani dnes neví, že jsem pro ně šla. Bylo jí tak špatně a pasačka povídala, že mně u ní počká.“

V srdci Olgině šeptal vyčítavý hlas: Šly do Výškova, protože jsem v sobotu na ně zapomněla. A při tom se ptala dále: „A po té cestě se mamince zase zhoršila noha? Jak mohla takový kus cesty ujít?“

„Tam to ještě šlo, a dovlékla se od stavení ke stavení. Koláčů jsme dostaly plný pytlík. — Jenom zpátky bylo zle. Ale přece jsme šly dál a pospíchaly jsme, protože se hnala bouřka a bylo horko k padnutí. Maminka myslela, že dojdeme alespoň do Lhotek, ale najednou na ni přišly takové bolesti v té noze, že musela sednout na mez, a tak nás bouřka zastihla v širém poli, že jsme promokly až na kůži.“

„V neděli — ta hrozná bouře?“

„O, já jsem se tuze bála těch blesků. Ale maminku jsem nechtěla tam nechat ležet, přišly na ni mdloby — a tak jsem na té cestě pla-

kala a křičela, až tam tady jel jeden soused, ten maminku naložil a dovez' ji na Chloumek. Ale tu ji už chytla horkosť, a to zlé loupání a píchání v těle."

„A pro doktora jste nebyli?! Ó že jsi mně nic neřekla, Aničko, že jsi mně nic nevzkázala!" A při tom Olga urychlila kroky.

Docházely k pastoušce. Před stavením stála pasačka, rokujíc velmi živě s jednou sousedkou, která držela v ruce hnědý hliněný džbánek. Pasákův Francek s otevřenými ústy naslouchal jich hovoru a stavěl se na špičky, aby mohl nahlédnouti dovnitř džbánu. Dvě menší děti tahaly mámu za sukně. Pasačka, shlédnuvši Olgu, utřela honem rukou všem třem dětem nosy a přikázala, aby šly milostslečince políbit ruku, několikráte pobádajíc tříletou Manču: „Tak — nestyď se, hloupá, nestyď."

„Ale nechte ji, pasačko!" bránila se spěchající Olga netrpělivě.

„I, to musí být! Ať se jen učí moresům, milostslečinko."

„Jak je Holinové?"

„Ó — je daremná — tuze daremná", řekly obě ženy a pasačka dodala: „Já poprosila tuhle Plašilku, aby jí přinesla trochu kyselého mléka, aby se z té horkosti schladila."

Olga pokročila dále, ale pasačka ji zadržela a tázala se: „Ráčejí tam sama vejít, milostslečinko? Aby se jim neudělalo na nic — ráčejí odpustit, ale každý nemá na to žaludek."

„Ovšem, že tam vejdu."

„Já jí to půjdu říc' —?"

„Ne, ne — nic jí neříkejte."

Olga a obě ženy vstoupily do světničky. Malé, špinavé okénko propouštělo jen málo světla, tak že vcházejícím ze sluneční záře v první chvíli zdála se síňka temnou, a dech se jim zarážel dusnem a puchem. Na posteli, kde vznášelo se hejno much, ležela nemocná ve hrubé košili a otrhané jupce, na polou zakryta peřinou. Bolavá noha byla z části odkryta, a na hnisu, prodírajícím se skrze špinavý obvazek, lpěly mouchy. Tvář nemocné byla rozpálena a tělo leželo jako bez vlády — bylo jen slyšeti její těžký, sípavý dech a chvílemi krátké zastěnání.

Olgu při pohledu na ten obraz pojal hnus a odpor — zastavila se u dveří. Obě ženy vešly před ní a Plašilka, sklonivši se k nemocné, otázala se hodně hlasitě: „Nechcete mléka? Napijte se, matko, napijte se" — a při tom podávala jí jednou rukou džbán, chtějíc druhou pozvednouti tělo nemocné. Ale tato při nešetrném dotknutí bolestně zaúpěla.

„Nechte ji — bolí ji to!" řekla Olga a rychle přistoupila k posteli. „Jak je horká!" zašeptala, kladouc ruku na čelo slepé. Při tom hlase a při dotknutí Olginy ruky nemocná sebou pohnula, jakoby probuzena byla ze své apathie, její ruce se nazvedly a horké prsty počaly ohmatávat Olginu ruku. „Ó, milostslečinka!" — zašeptala sotva slyšitelně a pevně držíc Olginu ruku, táhla ji k sobě. „Ó, já věděla, že přijdou, milostslečinko."

Olga musela se skloniti níže ke slepé, ucítila její dech, horko i výpar sálající z rozpáleného těla, ale soucit zvítězil nad odporem, neodtrhla ruky a zašeptala, skloněna k nemocné: „Co vás bolí?"

„Mám píchání v životě — nemůžu vydechnout . . ."

„Ó! Ó! Ježíši Kriste!“ a opět zasténala.

Olga odtáhla ruku a obrátila se k ženám.

„Musíme poslat pro doktora a musíme jí dát obkladek. A jaký vzduch tu je! Proč neotevřete okno?! A co tu máte much! Podívej se, Aničko, jak mamince po obličeji, po očích a po noze lezou. Běž pro větvičku a odháněj je, dotěry!“

Okno dalo se velmi těžko otevřít, poněvadž bylo přivázáno špagáty, aby se vetchý rám nerozsypal. Ještě tíže bylo sehnati obkladek. Olga musela vyjíti k pasačce do světnice, aby jí vysvětlila, čeho je potřeba.

Mezitím Francek pasáků rozkřikl po vesnici novinu, že stará Holinka už dodělává a že je tam u ní milostslečinka.

Když se Olga vrátila k nemocné, stála v sedničce mimo Plašilovou ještě stará Pavlíková a s ní tlustá Ďoubalová, žena radního. Všecky měly ruce založeny a sestrkujíce hlavy, šuškaly něco mezi sebou.

Olga se poněkud zarazila a otázala se: „Chcete tu něco, Pavlíková? A vy též?“

„Prosím, my jen tak, milostslečinko . . . .“

„Ale tady nemůžete zůstat; vždyť tu beztoho není ani místa a vzduchu.“

„Milostslečinko,“ ozvala se Pavlíková, „my tak jako povídáme, že snad by bylo potřeba, aby se poslalo“ —

„No ovšem, že je potřeba, a to hned. Sežeňte jen posla!“

Žena radního postoupila trochu dále. „No, Holinová, jak je vám?“ otázala se hlasitě. Slepá místo odpovědi zasténala.

„Myslím, že už dlouho dělat nebude,“ poznamenala stará Pavlice.

„Ba nebude,“ svědčila žena radního.

„Ale mlčte přec, vždyť vás slyší,“ zadržela je Olga.

Ženy po očku na ni pohledly.

„A může být, slyší —“ pravila Pavlíková zvolna. „Na uši snad ještě není pryč.“

„Ale vždyť ji polekáte, když mluvíte o smrti,“ šeptem pronesla Olga.

Ženy se zamlčely. Pak řekla Plašilová: „A co má takový chudý mrzák na tom světě? Nebylo by jí lepší, kdyby si ji Pán Bůh k sobě vzal?“

„Ba lepší by jí bylo“, přisvědčila stará Pavlíková, pokyvujíc šedivou hlavou. „A milostslečinko smrtelní jsme všickni — Jednou mně, zejtra tobě, když ta smrtka přijde.“

„Ale prosím vás, nemluvte tak před ní,“ šeptala Olga s úzkostlivým pohledem na nemocnou. „Kdybychom jen měli nějakého dobrého a rychlého posla.“

„Můj Tonda má dobré nohy — ten tam bude hned,“ pravila stará Pavlíková, odebírajíc se ke dveřím.

„Jen ať si pospíší, aby doktora zastihl . . “

Stará Pavlíková se obrátila ve dveřích.

„Jak — oni ráčejí myslet, pro pana doktora aby šel?“

„Nu to se rozumí, pro pana doktora do Karlovic.“

„My jsme myslely, víme, aby šel pro pana pátera.“

„Ale počkejte s tím přec, až co doktor řekne! K čemu zbytečně lekat nemocnou?“

„A jaké lekání? Přijde s Pánem Bohem.“

„Ale vždyť snad ještě není tak zle — bude ještě pomoc.“

„A jaká pomoc? To záleží všecko na vůli boží. Jestli má umřít, ani doktor nepomůže — a jestli nemá umřít . . .“

Tlustá Ďoubalová skočila jí do řeči: „Nu, jestli do rána vydrží, mohlo by se zítra ráno taky poslat pro toho doktora — je to prý moudrý pán.“

„Ale nejdřív aby se vypořádala s Pánem Bohem“, dodala Pavlíková.

„Ale nemluvte přec tak před ní a pojďte odtud — vydýcháte nemocné vzduch!“ A Olga takřka násilím vyváděla ženy ze světnice.

„Slyšíte, Pavlice,“ vmísila se do řeči na síňce stojící pasačka — „vždyť on by to mohl váš Tonda jednou cestou obstarat — ať dojde nejdřív na faru a pak — jestli milostslečinka myslí, ať se zastaví pro pana doktora.“

„Ne, ne — nejdřív ať jde pro doktora, aby tu pomoc byla co nejdřív,“ řekla chvatně Olga.

„Nu, jak ráčejí myslet, milostslečinko. Pán Bůh jich tu zachovej,“ řekla stará Pavlíková.

Odcházela, potřásajíc stále šedivou hlavou a šeptala pro sebe: „Doktor, pořád doktor . . . A když Pán Bůh na člověka smrt dopustí, co s doktorem? Ta učenosť je pěkná věc — ale záleží přece všecko na vůli boží. A proto měli nejdřív poslat pro pana pátera, aby přivezl Pána Boha. Pán Bůh je přednější.“

Olga prosila pasačku, aby přinesla studené vody na obkladek a dívala se za odcházejícími ženami.

Jaká víra je v těch duších, myslela si. Čím je má víra proti té pevné a nezvratné víře jejich? Ona řekla: „Záleží všecko na vůli boží“. Mohu také já klidně se odevzdat do vůle jeho? Je osud náš — je můj osud opravdu v mých rukou? Jestli on mne nemá rád, a bude-li milovat ji, co mohu já? . . A mám tedy říci klidně jako ty ženy myslí: „děj se vůle boží?“

Ale já to nemohu říci, ani to nemohu myslet; nemohu se odevzdat, protože chci doufat, protože cítím, že mám právo toužit, milovat, právo urvat kousek štěstí v tom životě . . . .

Vůně lípového květu ovála jí tváře a Olga přistoupila k lípě, sklánějící se nad plotem zahrádky. Jak ta lípa voní! Jaký je tu vzduch! A tam v té světnici jak bylo dusno! Včelky bzučí na květech a slunce září na kvetoucí lípu. Jaká je to krása! A zatím v té světničce ta žena úpí v bolestech . . . A to všecko — ta bída i krása — to vše je pravda, skutečnosť, to všecko je život . . .

A bylo jí v té chvíli, jakoby všemi těmi dojmy posledních chvil budilo se v ní nové poznání života, jakoby se budila ze svých snů, jakoby z očí jejích padala mlhovitá rouška, zastírající jí zrak — a ona jasněji rozuměla i světu kolem sebe i sobě samé.

Pasačka přinesla putýnku vody a vyprané hadry, a Olga vešla s ní zpět do sedničky k nemocné. „Jsou ty klocy tak dobře?“ otázala se pasačka.

Olga ucítila odpor, dotknouti se těch hadříků šedavé, zažloutlé barvy, jakou dává zapraná špína, a páchnoucích vlhkým zápachem chudých bytů. Pak se otřásla a smočila hadry do studené vody. A ždímajíc je, myslela při tom: Ta hrozná skutečnosť zde — ta dusná světnička, ta bída — a já jsem mezitím snila celý čas jen o jednom — o své lásce. Ó můj Bože, co je ten život? . . .

Při tom kladla obkladek na čelo, na prsa a na život nemocné. Tato nejprve zaúpěla, ale po chvíli ulevily jí bolesti, zdálo se, že dýchá volněji a že se probouzí ze své apathie k živějšímu vědomí.

Pasačka k Olgině prosbě poklidila trochu světničku, odnesla hadry a staré, špinavé obvazky, jež se válely v nohách postele — Anička, usednuvši u hlavy matčiny, větvičkou odháněla mouchy. Otevřeným oknem vnikal čerstvý vzduch, a slunko, sklánějíc se k západu, proniklo v té chvíli svými paprsky až do nízkého, otevřeného okénka — a osvětlovalo malý kousek světnice. Olga, rozhlížejíc se kolem, pomyslela si — až sem doktor přijde, nebude zde již taková špína, takové dusno a puch jako dříve. Pak podala nemocné trochu mléka. Tato je přijala — pak zadržela Olginu ruku a šeptala:

„Poslali pro pana pátera?“

Ona slyšela vše, co se mluvilo, pomyslila si Olga.

„Poslali jsme zatím jen pro pana doktora. Pro pana pátera pošleme také, když si přejete, milá matko. Ale já doufám, že se Vám odlehčí a že se uzdravíte.“

„Mně by se nejlepší odlehčilo na krchově, v té černé zemi. Ale má Anča, má Anča! Já jsem bídný mrzák, a nic tomu dítěti nejsem platná, jen k obtíži — ale přece to dítě aspoň na tom světě někoho má, kdo ho má rád . . .“

„Snad vás tu Pán Bůh ještě zachová — a pak si pomyslete, milá matko, že jsou také ještě dobří lidé na světě.“

„Dobří lidé — ano dobří lidé . . . Ale takové srdce k chudému člověku, jako mají oni a pan doktor, má málokterý člověk.“

Pak nemocná chvilku mlčela a pokračovala chvějícím se hlasem:

„Milostslečinko, — já se za ně vždycky modlím k nebeské královně, aby jim Pán Bůh za všecko dobré, co mi udělali, hojně odplatil — a aby jim dal hodného muže. A za pana doktora se modlím, aby dostal hodnou ženu — takovou jako jsou oni, milostslečinko.“

Olze se vedraly slzy do očí. Nemohla ani odpověděti, ani přemoci své pohnutí — a slepá slyšela, že Olga tiše povzdechla.

Bože, což to stařena čte v mé duši? — Být jeho ženou! Já si to netroufala pomyslet — a ona to řekla . . . Jestli se požehnání její vyplní?! Ó, až sem teď doktor přijde, mně bude tak úzko. — Měla bych odtud odejíti dřív než přijde. Pohlédla na své hodinky. Po šesté pro něho šli — teď máme sedm hodin — za hodinu by tu mohl být. Kdybych tu do osmi hodin zůstala, bylo by to nápadné, že schválně na něho čekám. Půjdu odtud dříve, ano, půjdu!

Ó, již tak dávno jsem ho neviděla. — Co by mi řekl, kdyby mne tu našel? Co by řekl — proč tak dlouho nebyl v Doubkově? Ne, ne — musím tu počkat. Vždyť je to přirozené, že se chci ptáti, jak se nemocné daří.

Olga opětně se rozhlédla po sedničce. Ano, již sem může doktor přijít, vypadá to tu mnohem lépe. Ale ta cejcha je ještě tak hrozně špinavá — a když doktor uvidí ten obvazek na noze po tolik dní nepřevázaný, pomyslí si, že jsem tu byla a že jsem se ani o to nepostarala. Ano, ten by se měl převázat. Ale nejsem s to, hnusí se mi to — ne, ne, nemohu. Snad by to pasačka udělala. Pak se otázala: „Aničko, kdo převazuje mamince nohu?“

„Sama si to dělala, dokud mohla a teď nemůže. A hadříky jsem jí prala já u potoka.“

„Nemáš už žádné čisté?“

„Nemám.“

Olga vyšla ven a poprosila pasačku, aby jí pomohla převázati nohu.

„Víte, já bych sama — ale já . . . já“ — řekla trochu nesměle.

Pasačka se zasmála. „To tak, oni! Kam pak myslejí! Nu — já to tedy udělám. Tomu chudákovi se snad přece ulehčí.“

Ta žena je lepší a statečnější než já, pomyslela si Olga. Dělá to jí k vůli . . . A já — já . . . k vůli komu ten obvazek chystám? Což jestli on to uhodne, že jsem při tom myslela na něho? A snad dokonce si bude myslet, že všecko dělám jen na oko, jen k vůli němu — abych se s ním zde sešla . . .? Ale to by mi udělal křivdu . . . Ne — já tu přece nezůstanu. Hned, jak bude mít nohu obvázanou, půjdu domů. A až on sem pak přijde, povědí mu, že jsem tu byla, a že jsem pomáhala tu nohu obvázat. Kdybych se tak mohla na něho dívat, až mu to řeknou — Co si pomyslí a jak dlouho bude asi na mne myslet? Ó, je škoda, že ho neuvidím a že musím odejít!

Mezitím pasačka sundala špinavé obvazky, vymyla ránu — a Olga stříhala fáče z Franckovy košile.

Dvéře u světničky tiše vrzly. — Doktor vstoupil. V té nízké světnici vedle temného koutu, v němž stála postel, shlédl Olgu, sklánějící se k látce, a její profil, ozářený paprsky večerního slunka. Olga nazvednuvši hlavu, lehce vzkřikla. On přistoupil k ní, vzal obě její ruce, v nichž držela ustřiženou látku, pohlédl na ni vřele, a pak přitiskl je ke rtům.

„Za všecko dobré, co děláte, slečno Olgo!“ řekl pohnutým hlasem. Po bledé líci nemocné, jež naslouchala napjatě každému zvuku, přeletěl radostný úsměv. Olga pohledla do těch očí, které na ni zářily tak vroucím, pohnutým pohledem. — Zapomněla, že stojí v obydlí bídy, u lože bolesti, kde vznášejí se stíny smrti; cit nevýslovného štěstí ji opojil a uchvátil.

„Já nevěděla, že tak brzy přijdete“ — zašeptala.

„Snad byste nebyla utekla? Jsem rád, že jsem vás zastal.“

„Náš posel —“

„Váš posel potkal mne na cestě, chtěl jsem právě sem zajít.“

„Podívejte se tedy na ni.“

Doktor vyšetřoval nemocnou a Olga stojíc u malého okénka, dívala se na hru paprsků, prodírajících se lupením stromů. Hlava jí kroužila bojem dojmů a citů, který se odehrával v její duši.

Všecka ta úzkosť, žal a bolesť dnů minulých byla smazána v její paměti — nová naděje klíčila v hloubi duše a ozařovala svou mocí i tu

bídu kolem ní. Slyšela vzdechy a tiché úpění nemocné, otázky lékařovy i odpovědi slepé, ale slyšela vše to jako z veliké dálky. Věděla, že vedle ní trpí člověk blízký rozhodnému zápasu mezi životem a smrtí; chvílemi sevřelo se jí srdce myšlenkou, že uslyší rozhodné slovo o osudu nešťastné ženy, ale nad tím vším vítězila radosť, která hřála jí srdce a kterou ani ty stíny kol nemohly zaplašit.

Doktor skončil vyšetřování. „Je to nebezpečné?" tázala se Olga stranou potichu.

„Nebezpečí je, ale ještě není ztracena. Zápal pohrudnice. Ale také rána na noze stává se povážlivou. Mohla by nastat otrava krve. Dobře, že jsem donesl desinfekční prostředek. Ještě ránu obvážu."

„Mohu vám pomoci?"

„Vy? Nebojíte se?" a podíval se na ni udiven. Ona jen se usmála a zakroutila hlavou. Zdálo se jí to v té chvíli tak divné, že se té rány štítila. On se jí neštítil. Když cítila jeho pohled na sobě upřený, byla by snesla vše — byla by mohla udělati všecko.

Rána byla obvázána, doktor omýval si ruce na míse, již mu přinesla pasačka, dával rozkazy, jak se mají měniti obklady, jak zacházeti s nemocnou, a jak dávati lék, jejž časně ráno pošle.

„Je třeba poslat pro kněze?" tázala se Olga.

On pokrčil rameny. „Ještě se může počkat."

„Ona si toho přeje."

„Tedy nebude-li zítra lépe, pošlete."

Olga přiblížila se k nemocné. „Zítra k vám zase přijdu..."

„Počkají ještě — snad už jich víc neuvidím..." a nemocná pevně sevřela její ruku. Byla nyní ještě více rozpálena a dýchala těžce; bylo však viděti, že ovládlo ji horečné rozčilení.

„Myslím, že horkosť stoupá," pravil doktor, bera druhou ruku nemocné. Ale tato i jeho ruku uchopila a slabě táhla jej k sobě, tak že doktor musel sklonit se níže.

„Anča... Anča —!" zašeptala.

„Buďte klidna, milá ženo — my oba na ni nezapomeneme," řekl doktor.

„Ó, já to věděla... oni dva!... ó!"

A pak pokračovala hlasitěji v tom náhlém zaplápolání síly, již dodává rozechvění.

„Pane doktore, milostslečinko, — oni jsou na tom světě mí největší dobrodinci a mého dítěte. Kdybych je mohla aspoň oba jednou vedle sebe uvidět... Jak musejí být oba mladí a krásní." A při tom vztáhla jednu ruku na tvář Olginu, jakoby ji chtěla ohmatat. Olze prudce zabušilo srdce. Cítila hlavu doktorovu tak těsně vedle svojí — a v tom náhle v rozpálených rukou nemocné octla se její ruka vedle ruky jeho. A také on cítil její blízkosť, viděl její zardělou skloněnou tvář — a když ucítil dotknutí té útlé, chvějící se ručky, projelo mu tělem cos jak elektrická jiskra. Nevěděl sám, že tiskne ručku chvějící se v jeho ruce.

(Pokračování.)

Alešova illustrace k národní písni.

Pod našima okny
teče vodička —
napoj mně, má milá,
mého koníčka!
„Nechci, nenapojím,
já se koně bojím,
že jsem maličká.“

Pod našima okny
roste oliva —
pověz mně, má milá,
kdo k vám chodívá?
„K nám nikdo nechodí,
neb o mě nestojí,
že jsem chudobná.“

Pod našima okny
roste z růže květ —
pověz mně, má milá,
proč tě mrzí svět?
„Mne svět nic nemrzí,
ale srdce bolí,
plakala bych hned!“

(Z Hradecka.)

Z nových básní Antonína Klášterského.

Lesy šumí . . .

Kráčím lesem. Lesy šumí . . . Jako když se baví,
nachylují důvěřivě stromy k sobě hlavy.

Sosna k dubu uklání se, buky k mladé jedli,
jako by to nejtajnější, sladký hovor předly.

A to listí letos nové! v celé lesní stráni,
to je ruchu, to je šumu, to je povídání!

Pode kmeny, pod borůvčím staré listí hnije,
a můj každý kročej lesem hlouběj' zatlačí je.

A tu vzdychne, jak by šlo to z hloubky samé země:
Šum si, šum jen, bujný liste — však též padneš ke mně!

Píseň o potoku.

Než si probil skalou
jenom dráhu malou,
co to stálo sil!
co to práce stálo,
než se prodral málo
houštinou a travou,
slunce pozdravil!

Co je po tom komu?
Sekáč jde kol domů,
žízeň padne naň,
k potoku se schýlí,
aby ke rtu v chvíli
pozved' čistých chladných
perlí plnou dlaň.

Co je po tom dětem?
Chtí se zdobit květem
kol svých bílých čel,
ku potoku běží,
v jeho vlnu svěží
noří v okamžiku
nožek svojich běl.

A nač vzpomínati,
čím se život platí
 za dnů veselých?
Mezi olšinami,
mezi malinami
potok zvoní, zvoní,
 jeden spěch a smích.

Přes balvan jen prudčej'
zapění se ručej,
 květ si urve v klín
a pak volným letem
krouží lučin světem,
veselý a šťastný,
 tam, kde klepá mlýn.

Ještě tam z té dáli
blyskne, neustálý
 hovor, zpěv a šum,
i za noční hluše
slyším, kterak kluše
neznavený poutník
 s šeptem tichých dum . . .

Počkej, buď mi druhem,
vem mne s sebou luhem,
 v zář i temnoty;
co nás dva tu dělí?
Chtěl bych život celý
v svobodě a síle
 prožít jako ty!

Lesem, polem, plání
bloudit bez ustání,
 požehnání nést,
zlato ve svém nitru,
šumný pozdrav jitru,
pozdrav zpívat slunci,
 tiché záři hvězd!

S písní na rtech jíti
celé svoje žití,
 v každý den a mžik,
radosť svou i hoře
vyzpívat, až v moře
neznámé a velké
 splynul bych a znik'!

Písmena.

Co život mi, co osud skytá
a v moji duši znamená,
je jak ta ve kmen stromů vrytá
a vyřezaná písmena.

Ta značí — a tam křížek bývá —
že někdo v lesa stínu kles',
a v jiných lásky cit se skrývá
dvou lidí, jež se vedli v les.

Těch památek co vidím v lese
a najdu je i po letech!
Strom stár je, sotva hlavu nese,
však mnoho vyčtu z písmen těch.

Mech s lišejníkem na kmen sednou
jak hořký úsměv na ústa,
však, co v ten kmen je vryto jednou,
to nikdy více nesrůstá.

Ať blesk jej nebo topor skruší,
ať pod let padne břemenem,
on padne ve své lesní hluši
s tím starým svojím písmenem!

Praktikant Pikard.

Kancelářský obrázek od J. L. Hrdiny.

I.

Vojsko se vrací z Letné do kasáren na Újezdě a na Smíchově. Nejdříve štábní důstojníci na koních, pak vojenská kapela. A to už je vypočteno, že při východu z Valdštýnské ulice na náměstí Radeckého spustí hudba veselý pochod. Židle v kancelářích odskakují hřmotně od stolů, ti mladší se hrnou k oknům a otvírají je dokořán, aspoň na tu chvíli, co hraje hudba, a ti starší mrzutě bručíce zvedají se od svých stolů, zahrnují límce, zacpávají uši bavlnkou a ustupují v opačnou stranu ke kamnům. Opatrnosti nikdy nezbývá. Někde povstane průvan a je zle. Ti mladší zatím s hlavami obnaženými vyloženi jsou z oken, třeba mráz fičel z venčí, a pozorují vojsko, jeho krok, zástupy darmošlapů, jeden si hvízdá dle hudby a vzpomíná dob nedávných, kdy sám byl vojákem, jiný se dušuje, že by šel hned na vojnu, kdyby tam nic jiného nemusil dělat, nežli šlapat podle not hrající kapely a poněvadž mnoho očí mnoho vidí, vedou se podle toho všelijaké řeči. Až když poslední setnina přejde a z celé hudby z dalekých ulic již nelze rozeznati jiného než údery na turecký buben, zavírají se zase okna a stoly se obsazují. Někdy se stane, že za chvíli jde touž cestou pluk jiný, opět s hudbou, — „no, musíte odpustit, pánové!“ — a všecko se hrne zase k oknům. Potom už ti starší páni se počnou kaboniti, a nebýti revidenta Ryby, lecjaké poznámky by tu kmitly. Ale Ryba drží s tou omladinou jako skála. Je stařeček už, hlavu má holou jako kokosový ořech, ale mladých úředníků si váží. Jsou to lidé „s maturitou“, něco znají a člověk se od nich ledačehos doví. Proto když tak některý z těch mrzoutů začne hubovati na to „věčné“ otevírání oken, obrátí se Ryba, pošoupne brejle na čelo a pohrozí: „Jen ty mlč, — ať nepovím, co ty jsi vyváděl, když jsi byl v těchhle letech! — Už jsi zapomněl?“

A je svatý pokoj. Tentokráte však jen na malou chvíli.

„Zase hudba! Slyšíte? Co to je? — dnes už třetí kapela — troje vojsko!“

Všecka okna zase rázem dokořán, všickni starešinové u kamen, všecky mladé hlavy vyloženy z oken a tam, kde tlačenice největší, blýští se holá hlava Rybova.

„Co to je?“

„Nováčkové z bruských kasáren na cestě do Hercegoviny vystřídat tamních soudruhů, hudba je doprovází na nádraží.“

„A toho lidu s nimi. Zajisté vesměs příbuzní a známí.“

„Hm,“ udělal si revident Ryba, „to bych rád věděl, koho z příbuzenstva neb známých tam má mezi vojáky praktikant Pikard!“

„Který?“

„Tu, jak jde vedle hudby, — nevidíte? — ten vysoký, hubený s dlouhými bílými vlasy — —“

„A, toho znám,“ povídal jeden, záložní důstojník, „ten chodí s vojskem daleko na manevry.“

„To je praktikant Pikard!“

Všickni s udivením prohlíželi si starého soudruha Rybu.

„No tak zavřete už okna!“ dodal si odvahy v hloučku u kamen starý revident Toman.

Rozkazu hned uposlechnuto a každý šel zase ku svému pultu.

„Tomane, vojáci jdou do Hercegoviny a vedle nich kráčí praktikant Pikard!“ povídal revident Ryba.

„Nedávno jsem se zbavil píchání v nohách,“ pravil oslovený mrzutě, „a zas abych ulehnul.“

„To nechceme, kamaráde!“ řekl Ryba. A šel zavřít dvéře almary, kde byla stará akta, pak zavřel u svého stolku pootevřenou přihrádku, kalamář zavřel taky. „Teď jsem všecko uzavřel, Tomane, nyní to na tebe nepotáhne. Ale valně sešel ten praktikant Pikard, sestárnul od té doby, co jsem jej naposledy viděl.“

Při tom upřeně se díval na Tomana. Ten počal polohlasitě čísti koncept pětiletého aktu, jenž co nepotřebná příloha přišel s jakýmsi přípisem. Ryba se obrátil a přehlídnul s podivným úsměvem ty mladé zvědavé tváře, jako by se chtěl otázati, co tomu říkají. Co tomu mají říkati? — —

„Ah tak! — Zapomněl jsem vám říci, oč se jedná. Dnes k tomu již není času, až jindy, až bude méně práce a více příležitosti.“

II.

Ubylo-li práce, těžko říci, ale příležitost k malému rozhovoru se naskytla za několik dní. Toman onemocněl a nepřišel do kanceláře. Ta nemoc už ho trápila dlouhá leta. Koncem listopadu, nejdéle však po prvním prosinci se roznemohl a stonal do konce dubna. Sluha mu přinesl za ten čas peníze, Toman na základě dlouhé choroby si hned zadal za dovolenou, — jen asi na čtyři, nejvíce na pět měsíců a chodil zatím pilně do kanceláře, nežli žádost jeho byla vyřízena. To trvalo vždy tři i čtyři dny. Pak šel na dovolenou. Přišel na podzim, a tu vždy po krátké činnosti jeho přišlo to píchání do nohou a musil ulehnouti.

Ubohý člověk! — Mučedník.

„V těch časích, do nichž se vracím se svojí pohádkou,“ povídal revident Ryba v kroužku svých mladých kollegů, „byly naše kanceláře u Šternbergů. Tady byly úřady zcela jiné: v přízemí kasárna četníků, v prvém poschodí gubernium, v druhém vojenská účtárna a tady byl expedit a kanceláře registratury. Nám najali místnosti v pustém domě Šternbergů. Tehda nás nebyla ani polovice jako nyní. Nebylo tolik práce. Měli jsme čtyři kanceláře, v každém seděl rada s pěti úředníky a jedním praktikantem. Dohromady čtyři praktikanti. Nyní je jich — zdá se mi — kolem třiceti. Já měl radu Vlasáka. Byl Čech, jeden z těch starých poctivců. Byl jsem nejstarším praktikantem. Sloužil jsem pět let

a sedm měsíců bezplatně, po tom čase jsem bral první císařské peníze. Stošedesát zlatých ročně, vždy za čtvrť roku čtyřicet zlatých. Ti ostatní tři praktikanti byli dosud bezplatnými. To byl praktikant Pikard, — ten byl u rady barona Haufa, po něm byl praktikant Jordán, ten je už nebožtíkem, a posledním byl Toman. Sloužil už taky na třetí rok a jak toho času korouhvička vyhlídek ukazovala, směle mohl počítati, že nejméně ještě čtyři roky uplynou, než se seženou dvě apertury, než dostane adjutum. Ovšem tehda se nenastupovalo ve státní službu s takovými nadějemi jako nyní. Člověk musil míti vedle energie taky porci pravé arabské trpělivosti a pak — v zásobě pár stovek anebo zámožné rodiče. Každý z nás měl to, čím se v reversu vykázal. Já za bezplatné služby utratil podíl po matce, praktikant Jordán byl synem purkmistra jednoho krajského města a Toman — nebyl sám zámožným, ale štědře podporován a vším zaopatřován od jedné zdejší rodiny, jejíž dceři slíbil se odměniti manželstvím, až nabude dekretu úřednického. Jediný praktikant Pikard činil výjimku. Přišel s nejlepším vysvědčením ze škol, s nejrůžovějšími nadějemi a plány, pln humoru a veselí, ale s kapsou prázdnou, beze vší podpory zevně, osiřelý, opuštěný. Předložil sustentační revers, jak zákon velel, — na kolkovaném papíru potvrzení, že bratr jeho starší, juris doktor, zavazuje se bratra praktikanta po čas bezplatné služby vším zaopatřovati, čeho třeba k slušnému živobytí a důstojné representaci stavu úřednického. To mu napsal chudák a podepsal, ač sám byl bezplatným koncipientem advokátním někde na venkově a snad ještě chudší než bratr praktikant sám. Revers byl přijat, zákon chce literu, žaludek ať si taky chce, co mu patří. Pikard se dopustil lži vůči představenstvu, ale žaludek podobnými obraty řečnickými, provedenými na kolkovaném papíru, obelstiti se nedá. Proto po službě hleděl Pikard vždy napraviti tu kolkovanou lež. Musil. Našel si nějaké kondice, hezky daleko od kanceláře, aby se o tom nikdo nedověděl, a v neděli večer vždy hrál na pianě v jedné zastrčené hospodě za branou. Několik grošů mu to vždycky vyneslo. Ovšem v pondělí musil vždy slyšeti obligátní výčitku z úst svého šefa: „Pozoruji, že jste se na dnešek zas málo vyspal. Oči máte zarudlé a šat váš čpí tabákovým kouřem. Takhle přivedete svého pana bratra na mizinu. Kdybych věděl jeho adressu, psal bych mu, aby vám tolik peněz neposýlal.“

Pikard si vzdychnul a sklonil hlavu nad papíry. To bylo v očích pana rady dobrým znamením. „Přece ten hoch není ještě docela zkažen, ještě ho slovo napomenutí dojme.“ Povzdech Pikardův však měl jiný význam. Chuďas, měl jen jedny šaty, v těch musil za živobytím i za službou. Později si nastřádal tolik, že si mohl koupiti ještě jeden oděv. Když přišel z hostince, kde rozjařeným tanečníkům dlouho do noci hrál, svlékl hospodou páchnoucí oděv, ráno oblekl jiný a rada Hauf, necítě tabáku, byl u vytržení nad docíleným výsledkem, že zachránil zase hodného člověka. Měl již připravený dopis pro bratra Pikardova, juris doktora, dobře, že ho neodeslal. Byl by ho darmo zarmoutil. A měl nový důvod pro svůj argument, že v dobrotě lze velmi mnoho poříditi. Pikard sloužil o měsíc méně než já, ale sloužil o celý rok déle než já bezplatně. Já měl šest let sedm měsíců, on šest let šest měsíců. On

stále bezplatně. Spočtěte si to dobře, rozdělte na dny a považte, kolikrát denně chce se člověku jísti. A na každé sousto si musil Pikard potají vydělati. Znal jsem jeho poměry dokonale. Se vším se mi svěřil, když se přesvědčil, že jsem hoden jeho důvěry. A já měl Pikarda rád jako bratra. Když uběhly tři měsíce a já obdržel čtyřicet zlatek, vždy jsme si někde v zákoutí pořídili malou hostinu na mé útraty. Nabízel jsem mu často i menší půjčku, ale to vždy se zdráhal a nikdy nepřijal. Až jednou. Vyšli jsme z kanceláře a Pikard se mne důvěrně chytil za ruku.

„Jeníku, potřeboval bych pětku, — dluhuji za dva měsíce nájem —“ pravil nesměle a ohlížel se na všecky strany bázlivě, jako by se mi zpovídal z provedeného zločinu.

„Františku, to je plagiat! To je moje myšlénka, kterou mám dnes od božího rána.“

„A já od včerejška, — můj nápad je přec tedy původnější.“

„Nu, nechme toho, — já myslil jen tak, že včera byl pondělek, a po neděli že míváš trochu peněz pohromadě.“

„Měl jsem, příteli, — měl jsem. Vrátiv se v noci z hostince, dal jsem si šaty vyvětrat do otevřeného okna v předsíni a ulehl jsem. Ráno byly šaty pryč. A já tam měl v kapse celý výdělek.“

A div se nerozplakal. Zase prý bude musit choditi jen v jednom oděvu, za chlebem i do kanceláře. Kdo mu pomůže! — Já mu pomoci nemohl, ale přispěl mu tajemník Lukáš. Náhle zemřel, místo po něm se obsadilo, postupem stal jsem se akcesistou a Pikard zdědil moje adjutum. Aspoň se zbavil té trudné funkce hostinského pianisty.“

III.

„Všímám si ledačeho, pánové,“ pokračoval revident Ryba a dal v cirkulaci svoji starodávnou tabatěrku. „Ob čas zaslechnu z vašeho středu stesk, že postup je tu volný. Aspoň ne tak rychlý, jak by práce a vzdělání v odměnu požadovaly. Nedivím se vám: máte školy, mnoho škol, tak že nynější generace pomalu bude dokončovati předpravná studia v době, kdy už vlasy počínají šedivěti, jsou-li vůbec ještě na hlavě. My měli polovici škol co vy máte, ale vědomosti, jichž jsme nabyli, nijak neodpovídaly polovině vědomostí nynějších. Věřte však, že vy za deset let domůžete se vesměs lepší kariéry, než my se domohli ve dvaceti letech. Nastoupili jsme jako mladíci službu, to je pravda, ale za to mnohý sešedivěl při bezplatné službě nebo při stošedesátizlatovém adjutu. A když našinec postoupil na místo akcesisty, víte, co to bylo? Tři sta padesát zlatých ročně. Po deseti letech mu přidali padesátku, tedy čtyři sta. A mnohý při tom vysloužil. Praktikant Jordán k vysoké protekci přišel odtud do Vídně a ten byl jediným, který to k něčemu přivedl. Zemřel před dvaceti lety, ale již tehda měl více hvězdiček na zlatém límci než já dnes na límci sametovém. Tím způsobem přišel praktikant Toman bezprostředně za Pikarda a mezeru po něm vyplnil nový praktikant bezplatný. Na jménu nesejde.

Tak byl náš status po plné čtyři roky. Ani noha se nehnula. Já

akcesistou posledním, praktikant Pikard s adjutem a Toman — už šest roků bezplatným. Rodina, jež si vzala na starosť vydržování Tomana za tou mdlou nadějí, že on si vezme jejich nejstarší dceru, — nyní již hezky starou Albinku, byla na pokraji záhuby a zoufalství. Staří rodiče Albinčini měli nějaký domek na Malé Straně a ten už byl zadlužen do posledního šindele. Celá rodina se uskrovňovala s nadlidským sebezapřením, jen aby pan Toman nepozoroval v ničem újmy. A pan Toman, ač musil viděti v každém koutku bídu, stavěl se, jako by neviděl a požadoval s elegantní bezohledností povinných desátků. Šest let už sloužil bezplatně, šest let bezplatně se dal živit, šatit a vším pohodlím zaopatřovati na účet ubohé rodiny dobrácké — a svět se mu při tom jak náleží líbil. Přál si, aby ta bezplatná služba trvala ještě déle. Albinka sestárne, dobrodinci jeho schudnou, Toman se bude stavěti překvapeným, dotkne se otázky, jaký podíl, jaké věno bude míti Albinka, — no, něco už se řekne.

Albinka sestárla ovšem, ale zhatila šlechetné plány Tomanovy. Někde se nastudila, když šli ze zábavy, ulehla a že byla beztoho slaboučká, podlehla. Toman byl na pohřbu, to je pravda, ale vícekrát se v rodině neukázal. Albinčini rodiče ve své dobrotě neměli mu za zlé, že tak lhostejně oželel Albinku, jen to jim bylo líto, že ničím mu neublížili a on jako by jich neznal.

V tom čase odešel do pense rada Říha. První apertura po čtyřech letech. To byl jediný, o němž jsme vedli kalendář celá léta, a na den jsme měli vypočteno, kdy má vyslouženo a kdy má jíti na odpočinek. A rada Říha, jak se přiblížil ten den, přišel v černých šatech, čistě oholen do kanceláře a v jedenáct hodin se odebral do presidia. Nesl s sebou balík aktů, — žádosť za pensionování a všecky potřebné listiny, dekrety, pochvalná osvědčení. Přišel zpět za půl hodiny, šel z jedné kanceláře do druhé, od jednoho úředníka ke druhému a každému podal ruku.

„Tak se tu mějte dobře, pánové, přeji vám všem štěstí, — já dnešním dnem vás opouštím, a přeji vám, aby každý z vás ve zdraví absolvoval tu čtyřicetiletou školu chleba vezdejšího. Žádosť moji tam již mají, na vyřízení si již počkám doma. Ještě jednou s bohem vespolek všem, a panu Pikardovi zvláště. Těší mne, že právě vám mohu ustoupiti, abyste se stal úředníkem!"

Praktikant Pikard chtěl přiměřeným spůsobem se poděkovati, ale nebyl slova schopen. Všimnul jsem si, že oči jeho byly zality slzami.

V ten den nebylo v celém departementu na práci ani pomyšlení. Tak náhlý odchod oblíbeného rady, postup praktikanta Pikarda do kategorie úředníků — oba se těšili přízni a lásce celého personálu a jeden učinil tak svědomitě místo druhému. Sešli jsme se v kanceláři rady Haufa, kde byl Pikard přidělen službou, a gratulovali jsme mu k nastávajícímu povýšení. Rada Hauf, velice uhlazený pán, neměl rád hlasitý hovor, ale v ten den dovolil vše. Natáhl se ve své sametové lenošce tváří proti nám, nasadil lorgnet a zavolal si praktikanta Pikarda. Ten se postavil jako voják před něho — baron Hauf jako bývalý důstojník kavalerie takové věci měl v zálibě. A my kolem celého stolu.

„Also, Herr Pikard, gratuluji. Jak pak dlouho sloužíme celkem?“

„Deset let, šest měsíců, pane rado!“

„To je hezké. Ještě devětadvacet a půl roku a půjdete taky do pense.“

„K službám, pane rado.“

„Deset let, šest měsíců — no, ale nyní je závěrka. Nejstarším úředníkem u nás je pan rada Vlasák a ten má teprve pětatřicet služebních let. Ještě pět. — Ještě pět let má čekati váš nástupce na místo úřednické, vyjímaje nepředvídaný případ úmrtí. Kdo pak je za vámi?“

„Praktikant Toman, pane rado.“

„A, chudák, ten se ještě načeká!“

IV.

„Za týden byl ohlášen konkurs na uprazdněná místa úřednická od rady až do akcesisty. Praktikant Pikard ještě v týž den napsal si žádosť. Schválně nové pero si koupil, dva archy ministerialního papíru — pro případ, že by se jeden pokazil, aby měl po ruce arch nový, a všecky děti nájemníka, u něhož Pikard bydlel, nesměly se ani ukázati v pokojíku, kde kaligraficky psal žádosť svoji, a tiše jako pěny seděti musily v kuchyni, aby se Pikard nespletl. A nájemník sám, u něhož byl Pikard v podnájmu, zaměstnáním obuvník, celý ten čas díval se z kuchyňského okna do dvora, nechav vší práce, aby pana Pikarda nevyrušoval. Napíše si žádosť, bude akcesistou a jak slíbil, bude platit o zlatku víc měsíčně za pokojík. To se přec vyplatí ta chvíle zahálky.

A hned druhý den odevzdal praktikant Pikard žádosť na patřičném místě.

Byl první, kdo o uprázdněná místa žádali. Snad proto první, že nejvíce potřeboval zlepšení trudných poměrů svých.

A znovu se vpravil do obvyklé práce, jen občas podíval se do kalendáře na stěně, kolik ještě dní do prvního. V ten den již dostane plat jako akcesista. Do té doby dostane dekret. A jako činívají děti, těší-li se na Ježíška, pokaždé, než šel z kanceláře, škrtnul jeden den z řady živých a přidal k časům uplynulým.

Už jen šest dní, už jen pět — pak vyprší doba konkursu, radové se sejdou, navrhnou jmenování kandidátů, druhý den přinese sluha dekret — Pikard měl proň uschovaný zcela nový dvacetník od cesty. A za čtyři dny na to již je prvního.

Už kdyby to tu bylo!

Praktikant Toman byl v oddělení, jež odchodem rady Říhy osiřelo. Zástupcem šefa jmenován tu zatím jeden tajemník, nejstarší z kanceláře, ale jako by tu ani nebyl. Byl starý už, krátkozraký a nijak nejevil chuti trochu si zapánovati. Věděl, že by ta sláva trvala jen na chvíli, do konce měsíce, než přijde nový rada, a aby si rozhněval mladší kollegy, mezi něž jako stejně podřízené musí se po krátkém čase vrátiti, do toho se mu nechtělo. Ponechal raději všem svobodnou vůli a každý jí použil svým způsobem. Praktikant Toman seděl mlčky u stolu a celé dny zamyšleně díval se oknem na náměstí. Proč není vesel jako ti druzí!

Jedni se těšili na povýšení, druzí byli rádi na světě, že jim po několik dní nebude nikdo poroučet a těšili se z té krátké anarchie.

„Což ten Toman tak najednou zakaboněn?“

„Má nejméně příčiny ku smíchu!“

„Proč? Vždyť postoupil taky — na adjutum.“

„To vím, ale adjutum mu nevynahradí nevěstu.“

„Snad se nedomníváte, že Toman při tom pochmurném filosofování mysli na nebožku Albínku? — Je viděti, že Tomana neznáte. Víte, co ho trápí?“ povídám.

„Nevíme, — a ty asi taky ne!“

„Já vím, — aspoň mám tušení — —“

„Nech si tedy svoje tušení a pojď se podívat do „dvojky.“

„Co tam mají zas nového?“

„Něco, co jsi jakživ neviděl a neuvidíš, jako my, leda že bys měl někde tak bohatou tetu, jako měl rada baron Hauf. Měl příbuznou, tetu, starou pannu — byla Polačka a od dávných let žila ve Francii. Nyní zemřela a veškeré svoje ohromné jmění odkázala svým dvěma synovcům. Jeden je plukovníkem u hulánů, druhým je rada Hauf. Připadla mu polovice celého odkazu. Jen polovina, ale — kamaráde, měli bychom toho všickni dost, co je nás tu, a do smrti, kdybychom sto let žili. A z té odkázané poloviny přišla zatím část dědictví, veliký dopis kříž na kříž zapečetěný a tam složeno tisícovek a stovek, až hlava jde kolem — — —“

„Nyní snad půjde rada Hauf do pense!“ ozval se vedle někdo zvědavě. Byl to praktikant Toman, jenž byl řečí o dědictví vytržen ze svého filosofování. Zajímal se o tu věc velice. Kdyby odešel rada Hauf, stal by se Toman úředníkem, akcesistou.

„Co? — ten do pense? Už mu tam kdosi stejnou položil otázku, ale rada vypnul prsa, protáhl mezi prsty pravé ruky knír, urovnal kravatu a zapnuv kabát na dolní knoflík, povídá: ‚Do pense? — já? — I ne! Mám peníze, nyní mohu skutečně všude vystupovati jako rada, nyní teprv mohu žíti jako kavalír. Ale do pense? — Co s pensistou? Kde je takový člověk vážen? — A kdybych odložil praedikát „pensista“ a pokřtil se jménem „soukromník“, — co to je soukromník? Každý agent bez místa nebo vyhnaný podučitel.‘ A zapnuv kabát zase o jeden knoflík výše, vytáhl šuplík stolu, vyňal rozříznutou, pečetěmi posetou obálku a vyndav hrsť bankovek — stovek a tisícovek — ukazoval nám ty pěkné obrázky, ba jednu tisícovku půjčil nám i do rukou, jako učitel ve škole obrázek dětem, a my byli jako děti. Pojďte se taky podívat.“

Rázem jsme se zvedli a zaměřili ke dveřím dvojky. Tam byla tlačenice kolem radova stolu. Nepostačil odpovídati na všetečné otázky zvědavců a každému příchozímu znovu vyprávěl o celé té události od narození nebožky tety, celou její biografii, vysvětloval příbuzenstvo, rodokmen, rodinný erb a zakončiv tam, kdy listonoš doručil mu balík bankovek, vyňal zas jednu, tu největší, na ukázku

„Jen jednu takovou míti — to bych si pomohl!“ povídal jeden kollega, nespouštěje očí s tisícovky. Kdož ví, kdy a kde ji zas uvidí. To už snad budou jiné v oběhu. „Jen jednu takovou!“

„Nu, což?“ povídám, „jsi akcesistou, nech si státi služné po tři roky a máš touhu vyplněnou.“

Vtip to nebyl, ale rada Hauf se tomu přece smál. Ovšem kdo zdědí tolik peněz, může se smáti všemu na světě.

Všickni tu byli již, všickni přišli, viděli a zase šli po svém, jen praktikant Toman učinil výjimku. Chtěl jíti s ostatními, ale uslyšev, že rada Hauf nepůjde do pense, usedl ke stolu a kousaje nehty levé ruky zadíval se zas oknem ven.

„Co schází Tomanovi?“

„My nevíme, ale Ryba prý má o tom tušení. Viď, Rybo, že máš o tom tušení? — Oh, ty's kubík!“ smáli se a rozešli se po kancelářích.“

V.

Revident Ryba si vzal tři šňupce po sobě. Jeden po druhém. To býval zvláštní případ. Tak obyčejně si ulehčil, když někdy rada mu učinil výtku k vůli konceptu a když radovi dokázal, že koncept přec jen je správný. Ohledl se vítězoslavně po kanceláři a nos jeho dostal odměnou trojnásobnou porci. Tehda to bylo však něco jiného. Zavřev tabatěrku po té ceremonii, ohlédl se ke stolu revidenta Tomana. Ten byl prázdný, jak by ho umetl. Ryba se podrbal za uchem. A ze znamení těch soudili úředníci, že by rád chtěl v té chvíli Tomanovi něco říci, ač ti dva spolu nikdy mnoho slov nevyměnili, jen kdyby tu byl.

„Škoda, že je nemocen!“ udělal si. „No, — půjdeme k věci. Kde pak jsme zůstali? — — Druhý den byl pro naše úředníky poloviční svátek. Měli jsme frekvenci od osmi hodin, ale už bylo devět a kanceláře úplně prázdné. Rada Vlasák tu seděl u svého stolu, když já jsem přišel. Nedávno jsem vstal a kdybych byl nepřišel, bylo taky dobře. Do práce se mi nechtělo, v hlavě mi hučelo, každou chvíli jsem zívnul a z dlouhé chvíle jsem šel podívat se do druhých kanceláří, zdali tu kdo je. Jednička prázdna, dvojka jako po vymření a ve čtverce jediný praktikant Toman. Díval se z okna, ale uslyšev cvaknouti kliku, honem nahnul hlavu nad otevřené listiny, jako by měl bůh ví jak na spěch. Nechtěl jsem ho vyrušovati v té neobvyklé horlivosti a zavřel jsem zase dvéře. Na chodbě jsem potkal kollegu z cizího úřadu. Dobrý hoch, starý známý. Odskočil si z kanceláře a sháněl se po Pikardovi.

„Dověděl jsem se, že povýší,“ povídal, „a jdu mu gratulovat. Kde je ten člověk? Už jsem prohlídnul všecky kanceláře a všude je prázdno. Co to je?“

„Kamaráde, dnes mám neohebný jazyk a nemám bratra Arona, kterýž by za mne mluvil. Řeknu ti jen to, že dnes sotva kdo přijde, poněvadž jsme se měli na dnešek všickni tuze dobře.“

„A co se stalo?“

„Budu musit přec vypráveti, už to vidím. To máš tak: náš rada baron Hauf zdědil veliké jmění a včera dostal část dědictví. Než jsme šli z kanceláře, přišel do každého oddělení a sezval nás všecky k sobě do bytu, na šestou hodinu večerní. Uchystá prý nám hostinu, abychom taky měli účasť onoho pocitu, jejž má on nad nenadálým dědictvím. Nu,

přišli jsme, a hostina byla, jaké jsem dosud nebyl účastníkem. Těch jídel, příteli, toho vína všech druhů — — darmo povídat!“

„A Pikard asi ještě vyspává!“

„Ach, ten chudák! Jak živ ničeho neužil a neužije. Místo toho, aby šel na hostinu, vyžádal si od rady Haufa na dva dny dovolenou, vypůjčil si tři zlatky na cestu a jel navštívit svého bratra. Až někam k Pardubicům. Vymlouval jsem mu to, aby nejezdil, ale nedal si říci. Musí prý pověděti bratrovi, že již od prvního bude úředníkem. Namítal jsem, že by mu mohl poslati dopis, ale řekl mi, že tomu nerozumím. Rozumím tomu dobře. Nemá černého obleku, jehož bude nutně potřebovat při skládání úřední přísahy. Bratr snad mu k němu pomůže. Tak je to, brachu. Pikard je na venkově. Ale jakmile přijede, vyřídím mu tvoji gratulaci.“

Můj známý zas musil jíti a já se vrátil do kanceláře. Mimo radu tu byl již jeden úředník. No, vida, přece se to schází Pak přišel druhý a počalo se to tak pomalu trousit, že do deseti hodin měly kanceláře obvyklou posádku. Jen Pikard chyběl — ten má dovolenou — a jeho rada, náš hostitel.

A vida, ten už jde taky. Sotva vešel do kanceláře a odložil vrchní oděv, klobouk a hůl, seskupili jsme se kolem jeho stolu a děkovali mu za včerejší pohostění, jež nám bude vždy upomínkou na kollegialitu šefa vůči podřízeným.

„Rádo se stalo, pánové,“ usmíval se rada Hauf, a usednuv do lenošky, vytáhl z kapsy svazek klíčů, a hledaje mezi nimi klíček od kancelářského stolku, hovořil: „Nemyslete, že to byl večírek na rozloučenou. Takový večírek s příslušným pohostěním si uspořádáme častěji, jen že ne v mém bytě. Někde v lepší restauraci. Byt můj je dost těsný, jak víte, a pak — jsem nájemníkem a nerad bych, abychom ostatním partajím v domě dělali službu budíčka. Jak říkám, příští týden můžeme si uspořádati zase — — —“

Rada Hauf nedopověděl. Za toho povídání totiž vyhledal klíč, odemknul stůl, vytáhl zásuvku a nahlédnuv do vnitř, zamlčel se. Vytáhl zásuvku ještě víc, kvapně počal přehazovati uložené tu papíry, dopisy, doutníky — něco hledal a nemohl to nalézti. Mlčky pozorovali jsme počínání jeho a ač jsme nevěděli, co hledá, přece projel duší naší jakýsi strach původu neznámého.

„Pánové, někdo řádil v mém stole!“ povídal hlasem hlubokým, aniž by pozvedl očí a hledal dál. Nikdo z nás neměl odvahy zeptati se, oč se jedná. Každý kousek papíru prohlédnul, každou obálku starého dopisu rozevřel a zobracel na všecky strany, a když vše prohlédnul a urovnal zase, povídal: „Někdo byl v mém stole, ztratilo se mi tu pět stovek!“ A zvednuv hlavu, divoce projel zrakem celý ten zástup, až nám bylo nevolno.

„Snad je tu omyl, pane rado!“ dodal jsem si jediný odvahy.

„Jak to myslíte?“

„Že jste připojil peníze k oněm, jež vám včera přišly a společně je uložil.“

„Jak pak jsem je tam mohl připojiti, když jsem je odtamtud vzal a dal stranou! Než jsem šel z kanceláře, vyňal jsem z obálky pět stovek a nechal zde ve stole. Dnes jsem je chtěl poslat darem vzdálenému příbuznému, jenž ničeho nedědil. Zde jsem je nechal, to vím jistě, jako že je dnes pátek. A když jsem přišel domů a peníze přepočítával, bylo jich o pět set méně — o těch pět stovek, jež jsem si tu uzamknul ve stole. A ty jsou pryč."

„Pane rado, snad by bylo přece dobře, abyste peníze doma ještě jednou prohlédnul!" prosil jsem za ty ostatní.

„Učiním vám to k vůli!" povídal mrzutě a obléknul se. „Snad by mohl jíti někdo se mnou, aby byl přítomen přepočítávání."

„Ne, to by byla nedůvěra naše a té vy nezasluhujete. S kterým slovem se vrátíte, to bude nám pravdou. Nedej bůh, aby ta pravda byla smutnou."

Za hodinu teprve vrátil se rada Hauf do kanceláře, ač tu bydlel na blízku. Čelo jeho bylo mrzutě zataženo. „Pánové, musím vám sděliti, ač nerad tak činím, že všecko moje hledání a počítání bylo marné. Jak taky mohu nalézti peníze doma, když jsem si je ponechal v kancelářském stole! Není to mnoho, pro mne ta částka nemá žádných citelných následků, ale věc ta je mrzuta již při uvážení, že mohlo vše dopadnouti hůře. Což, pánové, kdybych si tu byl nechal všecky své peníze, jako bývá někdy mým zvykem, že zásuvky kancelářského stolu používám jakožto pokladny. Co pak? Byl bych chuďasem šlechticem jako jsem byl dříve, odkázán pouze na služné svoje. O to se jedná. Jinak — vezmi ďas pět stovek — předevčírem ovšem jsem to ještě nemohl říci, ale dnes to řeknu. Jen to bych rád věděl, kdo se sem dostal a jak?" —

Zámek byl neporušen, bylo odemknuto nejspíš paklíčem, ale kdo odemknul? — Kdo?"

VI.

V kanceláři visely prastaré hodiny dřevěné, začernalé, a chraptivým jednotvárným klepotem odpočítávaly si vteřiny svého života. V dávných dobách cvakávaly asi vesele, srdnatě, ale nyní — už to byl bojácný hlas vetchého stařečka. V místech, kde jsou kanceláře, býval klášter a tady právě byl refektář řeholníků. A ty hodiny prý jsou dědictvím po dávných klášternících. Ciferník začernalý, zaprášený, nikdo si toho nevšímá, ještě že tak někdo z útrpnosti ty hodiny natáhne. Číslice nejsou již znatelny a jen dle postavení ručiček dá se posouditi, kolik asi hodin.

Revident Ryba vytáhnul své válcovky a kontroloval s hodinami kancelářskými. Ukazovaly každé jinak, ale v tom se shodovaly, že „pomalu" bude poledne. Ryba vyčistil brejle, nasadil na nos, pak vyňal z kapsy vesty skřipec a posadil před brejle. Byl velice krátkozraký, chudák, a nos jeho v té chvíli vyhlížel jako kůň s dvěma jezdci. Přistoupil k oknu, utřel rukávem zapocené sklo a drže v ruce své válcovky, upřeně díval se přes střechy malostranských domů na věž hvězdárny v Klementinu. Až se tam pohne červený praporeček, je dvanáct.

Teď se pohnul. „Dvanáct!" ohlásil Ryba hlasitě těm druhým, na-

řídil hodinky, zastrčil do kapsy, sundal skla s očí a usedl u svého stolu. Vzal pero, namočil, trochu ostříknul a položil napříč kalamáře. Jen tak, aby něco udělal.

„Pánové, když ráno vstáváme a doslechneme, že v domě našem byl v noci někdo oloupen, podivíme se zprávě té, politujeme ubožáka a jdeme svou cestou. Když čteme v novinách, že známá rodina byla povražděna, ustrneme na chvíli, ale vypátrání vrahů a jich trest ponecháme prozřetelnosti povolaných činitelů. Ale když jsme se vrátili od stolu rady Haufa do svých kanceláří, ku svým pultům, nebyl nikdo slova mocen. Byl to hrozný okamžik. Usedli jsme mlčky, jeden se díval na druhého beze slova a vedle otázek a domyslů každý se zachvěl v duši své, každý se bál, nikdo strachem slova nepromluvil. Ne že by se cítil vinníkem, ale aby nebyl v podezření viny, byť i jen myšlénkou. U vojska dopustí se někdo zločinu, jen jediný, a než vypátrají hříšníka, třese se celá setnina. V kanceláři odcizeny peníze, nikdo z nás necítil se vinným, nikdo nebyl vinným, a chvěli jsme se všickni. Kdyby se radovi byl ztratil v bytě celý milion, nebyla by nás zpráva o tom tak stísnila jako faktum, že z kancelářské místnosti zmizela částka, již sám bagatelisoval. Jinak ovšem potřebovali jsme jen ústa otevříti, několik slov promluviti, abychom se zahradili i proti podezření v mysli něčí klíčícímu, ale nemohli jsme tak učinit.

Proč se hájiti, když nejsme obžalováni?

Máme tedy mlčeti, jak výslovně si přál poškozený rada? Mlčení naše mohlo by býti milým jen jedinému člověku, jen pachateli, ale což my ostatní? — —

V kanceláři nebylo na práci beztoho ani pomyšlení, zvedli jsme se tedy a šli domů. Šli jsme pohromadě, ale v podloubí tři se odtrhli od ostatních a zaměřili do Karmelitské ulice. Já byl mezi nimi. V rohu za maltézským kostelem nízký dům, nad tmavým průjezdem visel veliký plechový orel. Tam jsme vešli a po tmavých točitých schodech dostali jsme se do prvního patra, kde byly kanceláře policejního distriktu. Komisař právě nebyl přítomen, odskočil prý si k obědu, ale vrátí se brzy. Nabídnuty nám židle, — já usedl na židli komisařovu těsně u jeho stolu. Z dlouhé chvíle jsem si prohlížel stůl a akta tu rozložená, aniž bych se ovšem čeho dotknul. Po levé straně stolu ležel dopis jakýs — co bylo vnitř, nevím, ale na adressu roztržené obálky jsem se zadíval. Takové stojaté písmo je mi odněkud známo, — zdali pak vzpomenu — —

Dvéře se otevřely a vstoupil komisař. Honem jsem obrátil hlavu a vstal ze židle. Druzí taktéž.

„Ah páni od gubernia!“ usmíval se a odloživ klobouk, vzal brejle a ptal se po příčině naší návštěvy. Pověděli jsme mu, co jsme věděli o té smutné novině.

„Nu — a?“

„Činíme o tom ohlášení s uctivou žádostí, aby bylo užito vší energie, aby — — aby se věc objasnila.“

„Pánové, vy žádáte velmi málo!“ pravil úředník s tajeným úsměvem, „kdybyste žádali, aby byl pachatel vypátrán — —“

„To chceme! Tak jsme to totiž chtěli říci.“

„Tedy vám mohu sděliti, že bychom mu byli v patách. Nedomnívejte se, pánové, že jste první, kdo učinili oznámení o té afeře — —“

„Snad sám pan rada Hauf?“

„Ne, zcela jiná osoba, — ovšem ten podpis zdá se mi býti jen nastrčeným, aby udání nebylo docela tak anonymní,“ a komisař vzav do ruky dopis, jehož písmo prve očím mým hlásilo se jako dávný známý, rozevřel, prohlížel a pravil: „Na vlas se shoduje udání toto s výpovědí vaší, jen že vy žádáte za vypátrání vinníka a zde na tom papíru už je naznačen. Ovšem — s tím se musí jíti pomalu, jdeme s vrchu.“

„A kdo to je?“ ptáme se všichni najednou.

Komisař pokrčil rameny.

„Někdo z úřednictva?“

„Ani to nesmím zatím pověděti. Ale krádež dám vyšetřiti neodkladně.“

Dříve byly mysli naše skličeny, řeč vázla v hrdle, nyní jsme se octli v stavu zimničné nedočkavosti a řeč roztála a proudila rychle a tisíce myšlének a domyslů se vystřídalo. „Kdo je tím zlodějem? — někdo z nás? z našich kollegů? Který? — to není ani možno, že by kdo z nás — Snad celé udání jest pravé až na označení zlosyna. Kéž dá Bůh, aby denuncované jméno pachatele bylo pravé, ale aby to nebyl nikdo z nás.“

„A kdo psal to udání? To se musilo státi dnes ráno, neb již včera večer — před objevením krádeže. Čí je to písmo? Snad pachatele samého, a do záhuby upadne nevinný. To snad ani není možno!“

„Na světě nyní vše možno, jen ne provést sekvestraci měsíce.“

Po třetí hodině odpolední přišli dva úředníci policejní v civilním obleku a dali si zavolat „ty tři pány, kteří byli v poledne na komisařství.“ Vyšli jsme k nim. Představili se nám a žádali nás, abychom je doprovodili do kanceláře a ke stolu rady Haufa. Šli jsme bez váhání. Rada Hauf právě stylisoval nějaký dopis soukromý a slyše tolik kroků najednou, ohlídnul se, a vida, že všichni cílíme k jeho stolu, odložil dopis, zakryl papírem a obrátil se proti nám.

„Pan rada baron Hauf!“ označili jsme policejním úředníkům.

„Pane rado, zde naše legitimace, — máme za povinnosť vyšetřiti aferu ohledně peněz vám odcizených, a prosíme, byste sobě neobtěžoval dovoliti nám prohlídku zámku vašeho stolu a na několik málo otázek nám odpověděti.“

„Ale pánové! — vždyť já si nepřál, aby se o věci té hovořilo, tím méně aby se činilo trestní oznámení. Kdo pak to udal?“

„Přišlo písemné oznámení s nějakým podpisem neznámým!“ odpověděli policejní úředníci.

„Vždyť jsem k tomu nikoho nesplnomocnil!“ zlobil se rada.

Policie pokrčila rameny.

„A prosil bych, aby to udání dalo se ad akta!“ prohlásil rada.

„Dříve byste, pane rado, musil doznati, že peníze ztracené opět jste nalezl, nebo že jste se zmýlil v počítání.“

„To nemohu. Nelhal jsem nikomu na světě, mám nejméně chuti, abych obelhal sama sebe.“

„Pak zůstane při naší žádosti!“

„Tedy si prohlédněte, co chcete, a ptejte se dle libosti.“ A rada Hauf vstal od stolu a ustoupil k oknu. Policejní úředníci prohlédli zámek stolu — tím nebylo hnuto, byl úplně neporušen, klíč správně odmykal i zamykal, jazýček dobře a přesně zapadal. Povytáhli zásuvku a prohlíželi stůl spodem. Veškeré součásti stolu byly natřeny tmavozelenou barvou, jak už bývá zvykem v kancelářích, ale v okolí zásuvky ani nejmenší stopy, že by pachatel byl se sem dobýval násilně. Snažili se i zvednouti vrchní plochu stolu, není-li odtržena, — ta držela pevně při ostatní konstrukci, že zvedajíce ji nadzvedli celý stůl. Prohlíželi klíč. Byl to jemný, komplikovaný kousek práce zámečnické.

„Že byl snad stůl otevřen paklíčem, tomu sami nevěříme, pane rado, — důvody pro to máme různé, ale — nezapomněl jste před odchodem klíčem stůl zamknouti?“

„To bývá vždy mojí péčí!“

„Vždy, — ale právě v tom okamžiku, v té náladě veselé snad jste zapomněl zamknouti; či by to nebylo možno vůbec?“

„Možnosť připouštím, ale jak povídám — —“

„Ještě jednu otázku, pane rado: máte podezření na určitou osobu?“

„Ani zdání!“

Úředníci se poroučeli radovi i nám a odcházeli. Dívali jsme se za nimi, až přešli dlouhou chodbou. Vešli jsme do kanceláře, abychom ty dva inkvisitory ukázali oknem kollegům. Ale nedočkali jsme se jich. Nejspíše šli v podloubí a tam nám zmizeli. Při odchodu z kanceláře však jsme byli v průjezdě zastaveni vrátníkem. Zašli prý tam ti pánové od policie a ptali se ho, zdali má kdo cizí přístup ku kancelářím. Mezi frekvencí v úředních hodinách každý, koho sem vede záležitosť, jinak sem nepřijde nikdo. Ptali se, zdali včera večer sem nikdo nevešel náhodou.

„Nikdo, byl jsem celý ten čas v zasklené loži, nikdo cizí sem nevešel.“

„Ani nikdo z úředníků?“

„Ne, to tam byl jen praktikant Pikard, — ale toho nepočítám. — Přiběhl celý udýchaný, vzal si tu klíč kanceláře, pravil, že má dva dny dovolenou, že pojede k bratrovi na venkov a spěchá prý, aby nezmeškal odjezd vlaku. Zapomněl prý v kancelářském kabátě tobolku s penězi a proto prý musí nahoru.“

„Jak dlouho se tam zdržel?“

„Asi dvě minuty — právě tak dlouho, mnoholi potřeboval, aby doletěl do kanceláře a zpět. Odevzdal mi tu klíč, přál jsem mu šťastnou cestu a on klusal.“

„V které kanceláři je přidělen onen pan Pikard?“

„U pana rady barona Haufa.“

Úředníci nepozorovaně, ale přec významně vyměnili pohledy.

„Pravil jste, že pan Pikard má dvoudenní dovolenou?“

„Ano! — Zítra večer je tu zase.“

„A bydlí? — no to už se dozvíme. Děkujeme!“

VII.

„Portýr více nevěděl,“ pravil revident Ryba svým posluchačům, „usedl tedy ve své lenošce, nasadil brejle a drže úřední noviny hezky daleko od očí, šeptem si slabikoval nejnovější události a nařízení, ať už tomu rozuměl neb ne. Jako starý voják odhlásil svůj raport a klidně věnoval myšlénky něčemu jinému. Nám uvázla řeč v hrdle. Bylo nám zase tak, jako v týž den ráno, když stojíce u radova stolu, slyšeli jsme temným hlasem: „Někdo mne oloupil“. Ba jestě hůře nám bylo. Praktikant Pikard, — ten dobrák, ten poctivec Pikard je v podezření z onoho zločinu. Že praktikant Pikard byl v podezření, bylo nám stejně bolestné, jako by kteréhokoliv z nás se to týkalo. Míval často hlad, bída mu z očí zírala, slabostí sotva se na nohou držel, ale nikdy neodcizil z kanceláře ani půl archu papíru. A nyní, když má skrovnou existenci, s níž je spokojen, na prahu stavu úřednického, maje obdržeti za několik dní dekret, že je povýšen, že od té chvíle až do své smrti má nároky na zabezpečené živobytí z pokladny státní, v té chvíli že by byl — — Ne, to není možno. To se musí objasniti, Pikard musí žádati satisfakci za urážku tím podezřením mu způsobenou. A v podezření je, o tom není pochybnosti. Policisté ptali se po jeho bytu, po jeho návratu.

Zítra večer se vrátí! Už kdyby tu raději byl!

Druhý den k večeru vydali jsme se všickni skoro na nádraží. Do příjezdu vlaku bylo ještě daleko, ale byli jsme již netrpěliví. Vlak zahučel, cestující se vyhrnuli z vozů, ale Pikard nepřijel. Přijede prý ještě jeden vlak od Vídně, asi za tři hodiny. Chodili jsme chvíli po ulicích a znovu jsme se vydali na nádraži Pikardovi naproti. Ani tentokrát nepřijel. Co je to? — Mrzutě jsme zašli do blízké hospody a tam jsme setrvali dlouho do noci, osnujíce různé domněnky o příčinách, proč Pikard nepřijel.

Rozcházeli jsme se k svým domovům v naději, že časně ráno Pikard přijede a že se s ním setkáme již v kanceláři. Nepřijel zase. Rada Hauf sám ho omluvil tak, že prý nejspíš zmeškal hodinu vlaku a že přijede později. Pikard je pořádný — nevídáno o půl dne. Asi v deset hodin přišel policejní sluha a odevzdal radovi obsýlku jakous. Ten ji vzal, mrzutě přečetl a obléknuv kabát, vzal klobouk a hůl a odešel. Byl prý povolán k neodkladnému výslechu. Teprve před dvanáctou se vrátil. Byl rozčilen, rozhněván, tváře začervenalé, nikoho si nevšímal, odložil vrchní šat, usednul a jal se pročítati nějaký akt, jejž vzal nazdařbůh, a ačkoliv obličej těsně přiložil k papírům, přec bylo viděti jeho svraštěné, hněvem stažené obočí.

To býval u něho řídký zjev. Proto se všeobecně soudilo na událosť zcela neobyčejnou. Že by se zlobil nad ztrátou těch pěti stovek — vždyť sám se celé té nehodě vysmál. Proto úředníci tiše a napjatě seděli u svých stolů, zpola se obírajíce prací, zpola pozorujíce každé hnutí pohněvaného, jinak velmi kollegialního rady.

Na dvéře kanceláře bylo zaklepáno. Vešel veliký vousatý listonoš, pozdravil mechanicky, šel ke stolu rady Haufa, položil tam dopis a zase se poroučel.

Rada odložil akta, vzal dopis, chvíli se díval na adressu, rozstříhnul obálku, vyňal dopis a četl. Stále s týmž zamračeným čelem. Obsah byl asi krátký, byl se čtením brzy u konce. Pohodil hlavou pohrdlivě, nuceně se usmál, složil papír, dal do obálky a odhodil stranou stolu.

„To má člověk za všecku ochotu!“ bručel si, ale zúmyslně tak, aby to všickni mohli slyšeti. „To si tak dochováme! — Tady se starám, abych ze žebráka vychoval pořádného člena lidské společnosti, a vychovám si! — zloděje! Už to jiné není. Vezme si cizí peníze, vyžádá si dovolenou a odjede. A místo sebe pošle dopis!“

Úředníci naslouchali s utajeným dechem, pohybujíce suchým perem po papírech. Jeden kradmo pohlíží na druhého. Rozumí si. Rada mluví o Pikardovi. Ten dopis asi pochází od něho. Snad už se přiznal!

Rada složil akta, svázal špagátem, zatížil mramorovou destičkou, oblékl se a zas odešel.

Jako vlci na kořisť vrhli se úředníci na dopis, jejž rada Hauf — snad zúmyslně — nechal na stole ležeti.

„Je to dopis od praktikanta Pikarda!“

„Ukaž, co píše!“

„Přečíst, hezky hlasitě, ať všickni slyšíme!“

„Urozený pane!

V hluboké úctě podepsaný prosím pokorně za milostivé mi prodloužení dosavadní dovolené o další čtyři dny z tohoto důvodu: Bratr můj, juris doktor, jediný bratr a příbuzný můj, jest těžce nemocen, a ježto šest roků jsme se neviděli a on tak mne prosí, abych mu neodcházel, opětuji prosbu svoji uctivou v důvěře, že mi milostivě vyhověno bude. Slibuji zároveň, že zameškaný čas mimořádnou frekvencí vynahradím.

V hluboké úctě nejoddanější

Fr. Pikard, praktikant.“

Ten, co četl, složil dopis do obálky, položil na dřívější místo a šel si sednout. Druzí za ním. Možná, že se rada ještě vrátí, nebylo by příjemno, aby je zastihl u svého stolu. Mlčky díval se zase jeden na druhého.

„Přátelé, kde v celém tom dopise je jediné slovíčko, jež by nasvědčovalo, že Pikard je zlodějem?“

„Kdož ví, o kom rada mluvil!“

„Nemluvil, až přečetl ten dopis. A co řekl, víte.“

„Inu, jednu věc četl, na druhou myslil, a o třetí při tom mluvil. Jeho řeč nemůže se na Pikarda vztahovati. To není možné.“

„Nevíš, jak to povídal? — „vezme cizí peníze, vyžádá si dovolenou, odjede a místo sebe pošle dopis.“ — O kom tu mluvil než o Pikardovi?“

„Ale Pikard zlodějem není!“ ozvalo se skoro ze všech úst najednou.

„To vím taky. Proto navrhuji, abychom mu psali, by neodkladně se vrátil.“

„Možná, že mu bude psáti pan rada ohledně prodloužení dovolené a při tom třeba něco podotkne, co sem Pikarda přižene. Kdož ví, jak je mu tam chvíle drahá, a budeme ho odtamtud vyháněti. To by nebylo hezké od nás. Nám nepsal, my nemáme práva mu odpovídati.“

Uplynuly čtyři dni a rada Hauf obdržel nový dopis od Pikarda. Chladně ho rozevřel a bez pohnutí přečetl. Pak vstal a četl hlasitě: „Prosím po třetí o prodloužení své dovolené, tentokráte ještě o dva dni, a ručím svým čestným slovem, že vyjma těžkou nemoc nebudu nikdy již žádati o dovolenou, dokud nevysloužím. Bratr můj včera skonal a zítra má pohřeb. Nemá nikoho mimo mne, kdo by ho pochoval. Při návratu svém přinesu doklady o pravdivosti slov svých.

V úctě nejhlubší Fr. Pikard.“

„Pánové,“ pravil rada, ve tváři zsinalý, když dočetl, „takhle dovede mluviti a psáti — zloděj. Nějaký hlupáček by tomu lamentu snad uvěřil, ale já jsem přesvědčen o něčem jiném. Jednání Pikardovo je dobře promyšlený manévr. Vyžádal si dva dny, odjel na venkov, tam někomu odevzdal připravené již dva dopisy s nařízením: ten odešleš za čtyři dny, ten zase za dva dny na to, a dnes? — Pikard je zatím s penězi za hranicemi . . . . Co jsem chtěl ještě říci! Zavolejte mi sem praktikanta Tomana!“

Za chvíli tu byl a chvěje se na celém těle, bázlivě postavil se před stůl.

„Proč se tak bojíte? — Stůjte rovně. Chci vám říci, abyste si napsal žádosť za udělení uprázdněného místa úřednického — — Ale hned, zítra je sezení o tom.“

„Pane rado, nejsem na řadě, — přede mnou je praktikant Pikard!“ povídal Toman, při čemž mu oči radostí hrály, ale zuby leknutím ještě cvakaly.

„Praktikant Pikard! — ten je — — na dovolené!“

Toman se hluboce uklonil, až k zemi a odcházeje byl tak opojen radostí, že nemohl ani nalézti dveří, kudy přišel.

Tak daleko již zahnán Pikard bouří podezření!?

„Hoši, teď už zbývá jen jeden prostředek, abychom Pikarda zachránili!“ povídal rada Vlasák, uslyšev, co se stalo. „Jeden sedněte a hned napište psaní Pikardovi, aby se s mrtvým bratrem rozloučil, na jeho pohřeb aby nečekal a hned aby přijel. A to „hned“ napište hezky velikými literami a podtrhněte barevnou tužkou. A můžete připsati, že se jedná o jeho celý život. Nebude to žádná lež ani přehánění.“

Dopis vyhotoven, zapečetěn a jeden s ním běžel hned na dráhu, aby s nejbližším vlakem byl expedován.

Uběhly dva, tři dny — Pikard nešel. Úředníci dívali se na sebe zpytavě, s otázkou, co to má znamenati. Nikdo nevěděl. Uprázdněná místa byla obsazena, místo akcesisty dostalo se praktikantu Tomanovi. Nikomu z nás ten člověk neublížil, ale nevím, proč nikdo z nás nevítal ho mezi sebe jako soudruha. Nikdo v celém departementu nestisknul mu ruku na důkaz upřímné gratulace. Nikomu z nás neublížil, — ale snad tajně někdy někde ublížil člověku, jenž nám byl všem milým . . . Tak prý bývá při nevysvětlitelné antipatii.

Pikard měl byt v uličce za dominikánským kostelem na Starém Městě. V týž den, kdy bylo nové jmenování úředníků, vydali jsme se k večeru v tu stranu a vylezli po krkolomných schodech k jeho bytu. Vstoupivše do kuchyňky, byli jsme svědky zvláštního divadla. Nájemník, a něhož Pikard bydlil, chodil s rukama založenýma po kuchyni a na

odřeném kufru u okna sedělo asi pět drobných dětí a všecky měly oči pláčem zarudlé.

„Ještě nepřijel pan Pikard?“ tážeme se.

„Přijel, — včera ráno již.“

„A kde je?“

„To kdybychom věděli, milostpánové! Sotva přijel, už tu v patách za ním nějací dva páni — ptali se tu za jeho nepřítomnosti několikrát po něm, — a hned jej vyzvali, aby je doprovodil. Nyní jsem poznal, že jsou to policisté. Odvedli ho, — kam, nevíme. A ty děti naše mohou se rozplakat pro něho. Já sám nemám chuti k žádné práci a pořád přemýšlím, čím asi je vinen a zdali bych mu mohl pomoci.“

Ubohý Pikard! Obrátili jsme se a rychle sestupovali po schodech na ulici Teď jsme věděli dost.

„Což abychom ho navštívili?“

„Teď večer? Nepustí nás k němu. Vždyť ani nevíme, kde je.“

„To se dozvíme. Počkáme tedy do zítřka. Beztoho už snad vše ztraceno.“

Rozešli jsme se po známých a pověděli, co jsme zaslechli o osudu Pikardově.

Následující den, asi v jedenáct hodin dopoledne, přišel úřední sluha, že prý venku čeká na mne nějaký „pán“. Vyjdu ven a ten „pán“ stojící na chodbě představuje se mi jako sluha policejní věznice a má prý mi odevzdati tenhle lístek a počkati na odpověď.

Vzal jsem lístek, jen tak složený, tužkou psaný.

„Hoši, praktikant Pikard píše!“ volám do kanceláře. Vše se vyhrnulo ke mně.

„Co píše? — kde je?“

„Ve vazbě vyšetřovací, — máme mu poslati starý kancelářský kabát. Je prý tam ve svátečním obleku, a aspoň kabát by si rád ušetřil.“

„Nic víc nepíše?“

„Nic!“

„Jak se má? — Což abychom mezi sebou sebrali trochu peněz a poslali mu.“

To prý nesmí býti, povídal posel.

„Tedy přineste ten kabát!“

Přinesli starý, zaprášený kabát kancelářský, jenž visel na zdi v koutě za opuštěným stolem Pikardovým, dali ho sluhovi přes ruku a ten šel.

Ale neuběhlo ani půl hodiny, už tu byl zase sluha z policie, zase jiný. Zašel ke stolu rady Haufa a položil tam obsílku.

„Zas už?“ durdil se rada, „a zase hned? — Už se z toho zblázním!“

Ale nebylo pomoci. Oblékl se tedy a šel. Ví už, že Pikard je v Praze? — ve vazbě?

Nyní jsme byli přesvědčeni, že se tam s ním setká. Jak se bude tvářiti, až se vrátí? —

Už se schylovalo k jedné hodině, když se rada Hauf vrátil. Bledý, skoro zažloutlý ve tváři, oči jeho těkaly bojácně po kanceláři, jako by nesměly se setkati s něčím zrakem.

Usedl, zase vstal, — vzal akta, zase je odložil, otevřel zásuvku stolu, ale ani se tam nepodívav, zase ji zamknul, z jedné kapsy vzal šátek a dal do druhé. Nyní vstal.

„Pánové!“ — ale jaksi ochraptěl najednou, — „pánové, já mu přece ubližoval. Praktikant Pikard nevzal ty peníze, — ač byly nalezeny za podšívkou jeho kancelářského kabátu — nevěříte? Psal prý si před chvílí o kancelářský kabát. Sluha mu ho přinesl, ale než mu ho vydali, prohlídli ho důkladně. A tam za podšívkou našli pět stovek. Hleďte, tu je mám! Ty byly odcizeny z mého stolku a nalezeny v kabátě praktikanta Pikarda. Ale nevěřte, že je vzal. Já tomu taky nevěřím. Kdybyste byli viděli, jak ten hoch plakal, když se dověděl, proč je ve vazbě, a když mu řekli, že všecko zapírání je marné, ježto peníze nalezeny v jeho oděvu — — nepřejte si toho divadla! Jen soudce se zákonníkem v ruce nesmí býti přístupen dojmům, jimž právo má podlehnouti obviněný i žalobník. Vzdal jsem se svědectví, poukazoval na okolnosť, že jsem neučinil oznámení krádeže, prohlásil jsem, že vida tu poctivou dětinskou tvář Pikardovu, vidím i jeho nevinu — tu teprv byl Pikard z vazby propuštěn — —“

„Propuštěn, — zachráněn!“ volali jsme.

„Propuštěn, — pro vás i pro mne ztracen! — propuštěn „pro nedostatek důkazů.“ K vůli těm třem slovíčkům nikdy do státní služby nesmí se navrátit. A on přec nevinen. Že není zlodějem, důkaz ten, že nepřijal ztracených a opět nalezených peněz, jež jsem mu darem nabízel. Je pro nás ztracen. Pozdravuje vás všecky a dnes ještě prý odejde z Prahy. — Ještě to: ptal jsem se, jak asi peníze se dostaly do jeho oděvu.

‚Ten je tam schoval, pane rado, kdo vám je vzal.‘

‚A kdo by to mohl býti?‘

‚Nechci nikomu ublížiti, ale myslím, že ten, kdo se stal místo mne úředníkem!‘

Tak to povídal, pánové, praktikant Pikard.“

* * *

Revident Ryba se ohlídnul na prázdný stůl Tomanův, podíval se na hodinky a šel si umýt ruce. Bude pomalu čas jíti domů.

„A to je ten Pikard, kterého jsme viděli?“ ptali se ti mladí úředníci ještě na rozloučenou.

„To je on, praktikant Pikard!“

„A co dělá?“

„Ledacos, nyní asi nic, protože šel s vojskem. Jak je bez místa — teď už to bývá často v stáří — chodí s vojskem. Doprovází je a počítá kroky. A na zpáteční cestě zase kroky přepočítává, zdali se nezmýlil. Tím zapomíná na chvíli na svoji bídu.“

Z nové poesie francouzské.

Překlady Jaroslava Vrchlického.

Alphonse Daudet.

Modrý pták.

Modrého ptáka v srdci mám,
to něžný tvor je, v tílka pasu
on není o nic hrubší vlasu,
tam sedí si a zpívá sám.

Má krev jen stačí jeho kvasu
a mne to bavívalo dost,
jej živit v mladosti své času;
pták skromný byl a milý host.

Však zrádce, mimo všecko zdání
si na hlodání srdce zvyká,
až díra v něm již rovna dlani.

Ba zobák jeho, ostrá dýka,
dál hlodá víc a bez ustání:
teď v hloubi až mé duše vniká.

Albert Mérat.

Črta říjnová.

Tak to v pořádku jde starém
pod městskými platany,
vlaštovičky přijdou s jarem,
v zimě kupci s kaštany.

Ve svém krámku, cvrček v díře,
sedí starý Cevenol,
venkovan, vždy v dobré míře,
říjnová co mlha kol.

Páry modrý dech se vleče . . .
bez nápisu jeho stan,

kde se kaštan zlatí, peče
v kožíšku svém pořezán.

Dámy — ovšem vyrovná se
letnímu jich zimní šat —
v zadýchané svojí kráse
pod závojem mají chvat.

Vrabci v starých hnizdech sedí
nad vlhavým římsovím,
kaštany co děti jedí,
které pálí prsty jim.

Félix Frank.

Ó ty jsi nesnila!

Ó ty jsi nesnila,
že s mojím osudem
svůj bysi spojila,
byť i po boji zlém —
ó ty jsi nesnila!

Ó ty jsi nesnila,
ve bouřném roznětí,
že bys se opila
v mém teplém objetí —
ó ty jsi nesnila!

Ó ty jsi nesnila,
tvé lásky nesměrnost
že by kdy splašila
mou chmurnou minulost —
ó ty jsi nesnila!

Ó ty jsi nesnila,
v života peřeji
že budeš, spanilá,
mou hrdou trofejí! —
Viď, to jsi nesnila!

Emile Goudeau.

?

Viď, starý Mefisto, že v smíchu jen a s hněvy
si lidstvo časuje své „nevím, nevíš, neví“;

zem i když prohloubá až ku středu i jádru,
by prvky poznalo, jež chová ve svém ňadru,
když v prostor povzneslo se v azur čistý směle,
hlas větru slyšelo a čtlo na mraků čele,
když hvězdy zvolilo si terčem svého zření.
Vše marno, Oidipa pro tuto sfingu není.
Ta v poušti na prahu bez hnutí hledí v stíny,
kde leží z božství všech jen trosky, zříceniny.

Ký věru potom div, že nejvíc když to bolí,
kdos v noci plné hrůz rád samovraždu zvolí?

Tola Dorian.

Myšlénka.

Myšlenka hvězda je a hoří osaměle,
je pohled planoucí nad pouští země ztmělé;
nad ducha pochmurným se mořem v ohni skvěje
a oheň přináší Tak velký trojstěžeň,
jenž hoří se všech stran, co jemu blesk se směje,
štván vichrem uhání v šílenství prohlubeň.

Naděje.

Na mračném čele života
ty svítáš, božská Naděje!
Tvůj chví se lesk a mihotá,
jak hvězda z vln se zaskvěje.
Ty vlídná, nám se usmíváš,
kdo nezřel v stínech v povzdechu
tvůj pohled zářný, kterým pláš
v bludičky nočním pospěchu?

Zítra.

Ó rozlij na mne všecku něhu vroucí
své lásky bezměrné, jež divě šílí,
své srdce vylij opojení žhoucí,
kdož ví, kde zítra budu v této chvíli?

Své zpěvy opakuj, jichž harmonie
mi kouzlí svěží stíny v parno žití,
z nich sladkosť se mi věčná v duši lije,
kdož ví, zda zítra uslyším je zníti?

Na hvězdy nebes pohleď do azuru,
viz vlny moře bez konce tam hlučí,
svou dej mi duši, nechť svět ztopen v chmuru,
co zítřek je mi tvojím ve náručí?

Resignace.

Za polibky tvé, jež mne v pouta jaly,
za všechen jed, jejž vlil jsi v duši moji,
za dýky, jež mé srdce probodaly,
za slzy, jež se v očích mojich rojí,
za sykot smíchu tvého vždy a všude,
za hadů v ňadrech nezkojenou zlost,
za slunce, jímž mé sny vyzlatil's chudé,
já děkuji ti, křičím však již: Dost!

Abel Hermant.

Kain.

Jak sfinga ležel Kain, natažen v písku nah,
snil: Růžová, hle, krev se jiskří z toho těla
i z ženských ňader těch, jež chropotem se chvěla.
Já řetěz červený kol šíje jsem mu stáh.

A teď sní v poklidu. Nad ním se hrobka ztměla,
je mrtev nepomstěn, já bdím zde a mám strach,
mnou vzplála svatozář na jeho kučerách . . .
Bůh vysmívá se mi. Má duše nemyslela,

Že záštím ověnčím, co bylo jeho slávou,
že budou plakati nad jeho něžnou hlavou,
nad jeho čistotou, pro niž má závist vzplála.

Má žeň teď hrůza jest a žní tou jsem se znavil.
Vzdor věčný, bože, vzdor! Pěsť zatínaje pravil.
Vzhled k nebi, hvězdu zřel a ta se usmívala.

Ephraim Mikhael.

Amazonky.

V třemenech přímo nahé celé,
luk černý v ruce jen se mih,

v boj táhnou Amazonky směle
na černých jak noc na hřebcích.

A náraz mečů a hluk zbraní
v kraj spící divným zvukem třesk
a kouře stín a plápolání
rvou lilií těl sníh a lesk.

Po bílých cestách šíří hrůzy
dešť jisker z kopyt míhavý;
je holub vzbuzen na haluzi,
páv křičí ze sna modravý.

Jek trub a polnic rozpoutaný
zní větrem až v sad nádherný
a velké barbarské ty panny
řvou děsný paian příšerný.

Jich ústa v šklebu, zkad krev kane
se mísíc v písně jásavé
jak rudé růže rozhněvané
jsou hněvné Vesny krvavé.

Večer.

Byl večer a v něm smutku, něhy mnoho
a všecky lilie se v sadě trochu chvěly
a jilmů aleje čekaly na někoho . . .
Na vodě labutě kýs podivný strach měly.

Jak mrtev Bůh by, větrem vzdechy zněly . . .

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Malba na skle.

rodlením mnoha věků vyvinulo se zvláštní okrasné odvětví sklářského průmyslu, kteréž souborně nazýváme: „malbou na skle“ a v něž pojímáme: malování a vypalování barev na nádoby ze skla, vtavování barvitých látek na tabule sklenné, sestavování okenních náplní z kusů barvitých a malování za sklem. Tyto druhy dekorační, nebo-li okrasné malby rozdělujeme na neprůsvitné a na ty, jež vypočítány jsou na průchod slunečných paprsků, tedy světla, a tyto právě považují se za pravou malbu na skle, při čemž arciť zůstává zcela lhostejno, zda-li jest obraz proveden na jedné nebo na několika pestře sestavených, velký obraz tvořících tabulích. A z tohoto průmyslného odvětví nalezáme mnohé skvostné starožitnosti, jež vynikají dokonalostí práce nad nejlepší výrobky naší doby a kteréž arci, poněvadž jsou velmi cenné, velmi silně se padělávají.

Jakožto svědomitý zpravodaj musím postupně vylíčiti vývoj maleb na skle a tu z předu uvádím, že co se vypravuje nebo hádá o chrámových i domovních oknech, spadajících svým vzorkem až do roku jeden tisíc, vesměs v mlhách tone a na mnoze tak sporné jest, že nejsme s to určitě tvrditi, zdali ve Francii, Italii, Švýcarsku, neb Německu provedeny byly první malby na skle. Však nalezáme dosti poznámek, že na př. staré okenní látkové záclony z chrámů se odstraňovaly a na jejich místa že zasazovány do obložení „různobarevné tabulky,“ kteréž vypadaly nejdříve jako pestrá mosaika, později pak že seřaďována skla dle vzorců kobercovitých a t. d. Dočítáme se také, že zlatobarvé a skvostně pestré paprsky světelné zářily prostorami chrámů měst: Říma, Toursu, Curychu, Dižonu a Paříže. Nejdůležitější zprávy o tom spadají do roku 987; v téže době píše benediktin Richerus z Remeše, že arcibiskup Adalbero pořídil okna do chrámu s rozličnými v barvách provedenými průpověďmi. Dále vychvaluje mnich Theophil v díle „Schedula diversarum artium“ umělost Francouzů v malbě na skle a sděluje zároveň spůsob, jakýmž práce ta se prováděla až na sklonek 13. století. Popis ten k vůli zajímavosti zde uvedu.

Celou velikosť, neb dle potřeby část sklenného obrazu přenesl pracovník na hladkou dřevěnou desku, kteráž byla k tomu účelu pokryta propíranou křídou; na to nakreslil cínem nebo olovem celý nástin obložení obrazu, okras, a přetáhl tyto rysy černou neb červenou barvou, při čemž vyčárkoval stíny tak, jak se na obraze provésti měly černou spájkou, která není nic jiného, než sklovitá hnědočerná barva, pozůstávající z ky-

sličníku mědnatého, modrého a zeleného skla stejného množství a rozetřená vínem neb močí (dle množství nánosu byla tato barva zcela temná, neb mohla býti různě do světlosti odstiňována) a pak buď namaloval povrchně tyto rozdělené prostory určenými barvami aneb je označil písmenami neb číslicemi. Potom položil malíř přiměřené barevné sklo na ten neb onen dílec, přetáhl dolejší nástin přesné tekutou křídou a vyřízl dle toho žhoucím železným hrotkem (užívání diamantu nebylo ještě známo) tuto

Okno v Augšpurku.

Okno v klášteře sv. Kříže u Vídně.

část obrazu a když byl se všemi těmi částkami hotov, složil na tuto tabuli celý dílcový obraz, vyznačil černou spájkou stíny a obrysy, nechal celek oschnouti, vypálil pak po sobě jednotlivá skla, scejnoval je olověnými pruty k sobě a obraz byl hotov. Vedle tohoto jasného postupu práce, podány návody součástek barev, kteréž po vpálení zůstávají čistě průhlednými, má-li býti obraz postaven před světlo, při čemž jen nanášení nejtemnějších stínů a obrysů provádí se v barvách neprůsvitných.

Všichni němečtí odborníci kladou na tohoto vestfalského mnicha Theophila, který se jmenoval původně Rogkerus, největší váhu a udávají

že žil v 11. a na počátku 12. století. Mám za povinnost poukázati zde na velezajímavou zprávu, která se nalezla v kronice kláštera tegernseeského v Bavořích, kdež se vypravuje, že tam přišel mnich, který přijal jméno Werinher a odložil své dřívější Vecil (dle všeho z Čech), a ten požíval tehdejší doby slavného jména jakožto malíř na skle, drobnomalby, jako písař a znamenitý řezbář a zhotovil také pro svůj klášter Tegernsee pět okenních maleb na skle. Jisto jest, že se v Čechách prováděla malba na skle ne-li dříve zajisté touž dobou jako v ostatních zemích. O důkazy nám není zle, poněvadž v sázavském klášteře prováděli mniši na jisto malbu na skle již v 11. stol. a opat Reginhardus vynikal nad jiné v tomto umění; sami někteří němečtí učenci uvádějí o něm ze starého spisu tuto poznámku: Fuit non ignarus artis et omnis quae ex vitro fieri solet compositionis. Tak mnohému arci nebyla tato podrobnosť známa a proto se tu a tam tvrdilo, že okna (o kterých jsem se již dříve zmínil) za panování Otakara II. v chrámu sv. Víta zasazená přivezena byla „nepochybně“ z ciziny. Toho přece nebylo potřebí, když byl na blízku klášter sázavský, kdež se toto umění provádělo, a jak známo udržovali tito mniši důvěrné styky s obyvateli hradu pražského. Škoda, že se v Čechách nezachovala z oněch dob ani jediná starožitnosť toho druhu, čemuž se arci diviti nemůžeme, uvážíme-li převraty a zhoubné události, kteréž se tu v minulých staletích odehrály. Němci a jiné národnosti byly šťastnější. U nich nalezáme tu a tam památky toho druhu ve stavu zachovalém navzdor tomu, že pohlížejí na uplynulou dobu sedmi století. Chrámy Francie v Paříži (Notre-Dame), v Amiensu, Rouenu, Lyoně, v St. Denis (1150) a v Remeši chovají krásné práce toho druhu, většinou krášlené arabeskami, ornamenty a proplétanými stuhami, do kterých jsou po různu zasazeny figurální kruhovité okrasy menších rozměrů . . Častěji pozorujeme, že jest černá půda vyčárkována v ten způsob, že jest vyškrabána čerň až na holé sklo, aneb bývají na holé sklo okrasy v tenkých čárkách vkresleny, kterýžto druh práce se nazýval „gemusovaný“. V Německu pokládají okna augšpurská za nejstarší a tyto pocházejí, jak dokázáno, z kláštera Tegernsee a jsou snad pracemi již dříve uvedeného Vecila neb Werinhera. Dále dlužno zmíniti se ještě o oknech štrasburských, která však nemají velké umělecké ceny, a potom o oknech u sv. Kuniberta v Kolíně n. R. Na všech těchto starých pracích vidíme především, že technika byla ještě velmi nemotorná, že všechny obrysy tvoří tu olověné pruty a že jen tu a tam užito černé spájky a hnědých stínů aneb šedé malby v šedé půdě (grisaille). Na tento způsob pracováno za oněch dob i v Anglii a pamatuji se, že okna chrámu v Canterbury učinila na mne týž dojem, jako okna v St. Denis a Remeši, jakoby všechna pocházela z jedné školy. Koncem třináctého století bylo toto první období malby na skle u konce a novým gotickým slohem nastal velký a zdárný obrat v tomto odvětví práce, která se do nové té architektury jak náleží hodila. Dříve se zabývali malbou na skle výhradně mniši v klášteřích, jak nasvědčují všechna písemná podání; zavedením však gotiky do praktického stavitelství počali malbu na skle provozovati samostatní mistři malíři, již utvořili cechovní sdružení a kteří pak všemi prostředky se o to zasadili, aby se toto řemeslo jak náleží zvelebovalo.

Okno v opatském kostele St. Denis.

Toto úsilí setkalo se prodlením času se skvělým výsledkem a zdokonalování malby novými vynálezy potřebných barev zabezpečilo ještě další rozvoj tohoto průmyslového odvětví. Blahoslavený Jacobus Alemannus (Griesinger) vynalezl prý (dle německých a vlašských badatelů) kovovou barvu žlutou; avšak tomu není tak, neboť barvy té užívali Francouzové již v polovičce čtrnáctého století. Okna v Amiensu a v Limoži jsou toho nejlepšími doklady a zejména o městu Rouenu ví se, že tam skleněné desky s umělou žlutí se vyráběly. Velký pokrok nastal také užíváním převláčného skla, kteréž se okrasně vybrušovalo a též za pozadí sloužilo, dále přizpůsobeno světlo mléčné v malbě za sklem a brzo nadešla doba, kdy se neužívalo maleb z hutního skla sestavovaného, nýbrž užíváno barev kovových, kteréž na ploše sklenné v ohni se roztavovaly. Kostelních oken dle tohoto, tehdy nejdokonalejšího způsobu malovaných máme značný počet a napočítal jsem as osmdesát měst Francie, Anglie, Německa a Rakouska, kde se dosud nalezají. Mistrů těchto výtvorů jest celá legie. V Italii nalezáme podobná okna velmi zřídka a teprvé později, když pronikla gotika, prováděny i tam malby na skle jako všude v Evropě. Dalším zdokonalením bylo užívání tabulí větších rozměrů; tím zjednodušilo se lemování do té míry, že celá malba vypadala celistvěji.

Největšímu rozkvětu těšila se malba na skle v patnáctém století a dostoupila v provedení vrcholu umělecké výše, když se stala světovým uměním v tom smyslu, že užíváno jí jak v kostelích, tak v palácích a v příbytcích zámožných měšťanů. Tou dobou nastalo také rozdělení malířů na ty, kteří pracovali jen nákresy pro malby na skle a na vlastní malíře, kteří nákresy ty prováděli. Toto rozdělení práce se vymstilo později jak náleží na tomto odvětví uměleckého průmyslu a bylo hlavní příčinou úplného jeho zaniknutí. Malíři technikové utvořili zvláštní cechy s určitými stanovami a udíleli jen zřídka kýžené mistrovství tomu, který si odbyl přísnou zkoušku tím způsobem, že dovedl tabuli skla, na které vyznačena jen v obrysu malba a která pak zkušebními mistry na několik dílců byla rozbita, pomalovati, vypáliti a tak sestaviti, že nevykazovala v barvách stejně položených žádného odstínu, což velmi těžké jest a což pouze ten posouditi dovede, kdo jest do podrobností malby na skle zasvěcen. Práce z 15. století, ve kterém se těšila malba na skle největšímu rozkvětu, zůstanou asi pro všechny doby nejhledanějšími a možná také nedostižnými vzory, a provádějí-li se nyní práce dokonalé, přece se nemohou rovnati oněm starožitnostem, kteréž svou neskonalou krásou působí na každého mocí neodolatelnou. Jakási tajuplná krása barev poutá tu diváka, jakési kouzlo jej udržuje před těmito velebnými a nádhernými výtvory umění, kteréž naň nepůsobí snad mocným vzrušením, ale svým zrovna božským klidem, který do naší celé bytosti vlévá blažený pocit duševního míru. Vážně a přec tak mile hledí na nás ty skupiny svatých v nádherných a prostých oděvech; zlatovlasé, andělské bytosti nadpozemské krásy shlížejí na věřící do síně chrámové, jako by je povzbuzovaly k pobožnosti. Skvostné věnce tvoří rámec sestavený z pestrého kvítí a u prostřed vzdušného sloupořadí, nebo vysoké klenby, nebo uvnitř nádherné komnaty zobrazen biblický výjev ze starého či nového zákona, nebo ze

Okno Marianského kostela v Lubeku.

života svatých atd., vše provedeno v barvách tak ohnivě zářivých a tak vznešeně účinkujících, jakých žádný malíř jiného odboru na paletě nemá a vytvořiti nedovede. Díla tato nelze dosud tak nápodobiti a také nikoli padělati, aby se mohlo říci, že se padělky ve všem rovnají pracím starým.

Dolejší část okna v kostele sv. Jakuba v Antverpách.

Živě se pamatuji na dojem, jejž učinily na mne skvostné okenní malby francouzských mistrů v kostele města Chalons sur Marne, v Rouenu a v Limoži (Limoges). Na celé hodiny nás upoutala tato dokonalá díla a když čas uplynul, nebyli jsme ani s to s nimi se rozloučiti; tak mocně působilo na nás vábné kouzlo ohnivých barev, jimiž obrazy jsou provedeny. Francouzská starožitná okna jsou vůbec prvními toho druhu a předčí velikolepostí svou daleko okna jiných zemí. Nejslavnější francouzští malíři na skle byli Mikuláš le Pot a jeho bratr Jan, J. Cousin, J. Courteys,

Leprince, pět členů rodiny Pinaygrier a mnou již ve článku o hlíně uvedený, slavný Bernard Palissy, který maloval mnoho grisaillí, jež mají nyní ohromnou cenu.

Z Němců vynikali nejvíce malíři norimberští, z nichž jmenovati dlužno

Znak města Buchhornu (nyní Friedrichshafen).

Jana Brechtela, J. Esse, celou rodinu Víta Hirschvogla a J. Dangera; dále byli na slovo vzati Valentin Busch štrassburský, Jan Wild z Ulmu, Jan Virok a Jakub Frese z Hamburku, Peter a Jakob Neuss v Kolíně n. R., slavná rodina Curyšských malířů Maurerů, v Baselu Ripper a v Bernu Walter.

V Belgii nalézáme krásné okenní malby v Lutychu a v Tournay. V Antverpách u sv. Jakuba jest krásná večeře páně, pod kterouž umístěni dárci okna Jodocus Draeck a jeho žena Barbora Colibrantova a svatí patroni obou, dílo to co do provedení i v barvách bez odporu skvostné. Také navštěvovatelé Brusselu naleznou u sv. Guduly skvostná okna dle nákresu van Thuldena, žáka Rubensova, kteráž provedl slavný mistr A. Diepenbeck (17. stol.), a zaznamenati dlužno ještě mistry Veregia, van Coxci-ho, van Orleye, Vriendta, kteří pracovali pro různé kostely své vlasti značný počet maleb na skle. Nejznamenitější malíř z Flanderska byl Arnold Nymvéžský, který se proslavil tím, že maloval devadesát oken pro hlavní chrám v Seville, která stála úhrnem půl milionu zlatých. Nejslavnější z vlašských malířů na skle byl rozený Francouz Marcillat z Verdunu, kterého i Burckhardt jakožto nejlepšího malíře z rafaelské doby uvádí; on znamenal svá díla jmenem „lo Guglielmo de Piero de Marcillat“, aneb prostě „Prior“ a známá díla od něho nalézají se v Arezzu (S. Felicita), v Cortone a průčelní okno S. Anima v Římě. Sieňan „Pastorino,“ žák předešlého mistra, zaměstnán papežem Pavlem III. ve Vatikáně a maloval také okna pro různé chrámy v okolí Florencie, kdež zemřel. Italie není příliš bohata na okenní malby a většina tamějších malířů skla pocházela z ciziny; vydávajíce se pak za rodáky vlašské přijali tito umělci vlašská jména. Avšak vynikajících prací nenalézáme zde takové množství, jako ve Španělsku, kde kromě výtečných mistrů domácích zaměstnán byl také značný počet malířů z Nizozemska a Francie. Tak malovali Belgičané Resen Rainer v Madridě, Albert de Holanda v Toledu, Giralte Holanďan v Cuence, de Mas ve Valladolidu, vedle výtečných mistrů Španělska, jakými byli Espinosa z Burgosu. Valdivieso z Avili, Vergara z Toleda a t. d. V Anglii jest nejméně okenních maleb kostelních a to vesměs jen od mistrů nizozemských; zejmena uvádím Cambridge, jedno okno v opatství Westminsterském, Winchestru a Canterbury. Kdo však má příležitosť, navštíviti různé zámky šlechticů anglických, najde značné množství nejkrásnějších starých okenních maleb, kteréž prodlením posledních padesáti let na pevnině nakoupeny byly a nemalou okrasou těchto nádherných sídel jsou.

Pro Portugalsko malovali takřka jen Nizozemčané kromě tamějších mistrů Vieira, Taca a Anriquesa.

V Čechách jest několik zámeckých kaplí krášleno staršími okenními malbami; po kostelích nalezáme jen nepatrné zlomky starožitných maleb a tu a tam přechovávají některé kláštery ve skladištích několik dosti vzácných starožitností toho druhu, malovaných od mistrů nám zcela neznámých. Jest vůbec známo, že již počátkem 17. stol. v Čechách nebylo ani jediného mistra, který by byl prováděl malbu kostelních oken. Náboženské i jiné války, nepokoje a drancování kostelů zničily ohromný počet kostelních okras všeho druhu a že při tom malovaná okna zachráněna nezůstala, můžeme s jistotou tvrditi.

Toto období malířství nemělo by pro širší vrstvy starožitníků takové důležitosti, kdyby staré ty práce pozůstávaly jen z okenních maleb, ale v největším rozkvětu malovaly se také drobnější předměty na jedinou

tabuli jako: jednotlivé postavy vojínů, podobizny vynikajících osobností, bitevní scény, znaky měst, šlechticů i cechů, kopie slavných obrazů v malých rozměrech, a nebylo snad cechovní místnosti, radnice a rodinného domu, kde by se nebyly našly ve středu oken, sestavených z puclíkovitých kruhů sklenných, jedna nebo dvě pěkné obrázkové, znakové, neb jiné okrasné malby. Těchto drobnějších předmětů jest dosti značné množství na trhu starožitnickém, nejvíce arci padělaných a to dosti hanebně. Většina milovníků těchto menších věcí kupuje na slepo, nemá smyslu pro onu hloubku barev, jakouž se vyznamenávají starobylé malby na skle, má velkou radosť, když „napálí" vetešníka a získá „dlouho hledaný předmět" za laciný peníz. Před třemi lety jsem prošel v Mnichově as dvaceti starožitnickými závody s jedním odborníkem výtečného jmena a na této potulce předloženo nám asi dvě stě kusů různých maleb na skle ze století 16. a ejhle! jen pět kusů bylo pravých. Výtečně posuzoval P. Eudel takovéto padělání, když napsal: „Mnoho-li by se museli dotyční padělatelé ještě naučiti, než by vycítili celou tu hloubku slohu a provedení starých děl a než by jen na to pomysliti mohli, aby padělali tyto staré mistry!" Veškery padělky prozrazují se třemi barvami: modrou, zelenou a červenou, někdy i žlutou, dále lemováním olova, kteréž se liší značně od přesného starého, a průhledem do jasné záře sluneční, kterýž vypadá vždy při padělcích poněkud tlumeněji, kdežto staré malby svítí co nejohnivěji, bez kalného nádechu, jaký mají téměř vždy díla pro šalbu a klam zhotovená.

V celém tomto období slavného rozkvětu malování na skle vyvinuly se také technické pomůcky do všech podrobností v postupu práce a především to byly součásti barev, které se nejvíce zdokonalily, při čemž užíváno vesměs kovových kysličníků všeho druhu. Také nářadí dosáhlo značného zlepšení ve všech směrech. Bylo to tudíž odvětví uměleckého řemesla čili průmyslu, jak my říkáme, do nejjemnějších podrobností propracované a jest na výši své dokonalosti vzorem pro dobu naši.

Podivuhodný byl rychlý úpadek malby na skle, která, abych věc určitě znázornil, ještě roku 1600. kypícímu životu se těšila, ale již r. 1601. zkomírala.

V roce 1592. zemřela na dobro ve Vlaších, v Německu 1650, v Nizozemsku a Anglii 1660, v Čechách 1620, ve Španělsku 1660, a t. d. Změna slohu uvádí se jakožto nejhlavnější příčina úpadku a vedlejších příčin také velmi závažných jest několik; celá soustava okolností spůsobila tedy, že tajemství (?) pálení s barvami záskelnými na dobro se ztratilo. „Malbu za sklem", která následovala, nelze nazývati uměním a obrazy malované klihovými a olejovými barvami na zadní ploše tabule, vypočítané jen pro pověšení na stěny, jsou starožitnosti tak ubohé, že se jen poskrovnu těší oblibě drobných sběratelů, kteří z neznalosti věci vidí v těchto výtvorech něco nad míru uměleckého a co do provedení velmi obtížného. Přejme jim té radosti! Nestojí mnoho, jako samy starožitné malby za sklem.

Že za našich dnů začíná opět rozkvět v tomto odvětví uměleckého průmyslu, vidíme nejlépe v našich chrámech; ale zároveň tu

také vidíme, že moderní umělá malba na skle nedostihla výše skvostných starožitností století šestnáctého.

Některé podrobnosti ke studii „Malba na skle“ čerpány z odborných spisů: Vigné, Hesse et Bezard: Peinture sur verre. Bucher Br: Glasmalerei. Wackernagel: Die deutsche Glasmalerei. Ch des Granges: „Le vitrail d' appartement.“

(Pokračování.)

V den svatební.

Úryvek z popisu selské svatby na Chrudimsku. Podává F. V. Vykoukal.

(Dokončení.)

Náš průvod svatební se již hnul, vyjel ze vrat a míří přes náves ven z dědiny. Výskot a smích svatebčanů mísí se do pochodu hudebníků, metáčky lítají, tu a tam ozve se výstřel z pistole, bujné veselí se vzmáhá, vůz za vozem notuje jinou písničku. Nejčastěji slyšeti jest známou:

Už mou milou na oddavky vezou,
tenkrát jsi, má panenko,
tenkrát jsi má.
„Ještě nejsem, můj nejmilejší,
ještě jsem maminčina.“

Už mou milou do kostela vedou,
tenkrát jsi, má panenko,
tenkrát jsi má.
„Ještě nejsem, můj nejmilejší,
ještě jsem maminčina.“

Už mou milou ku oltáři vedou,
tenkrát jsi, má panenko,
tenkrát jsi, má.
„Ještě nejsem, můj nejmilejší,
ještě jsem maminčina.“*)

Oblíbena byla tou příležitostí také tato píseň:

Což se mně, má milá,
  hezká zdáš,
budeš li tak hezká,
  až se vdáš?
„Ještě hezčejší,
můj nejmilejší,
vem si mě, vem si mě, —
  uhlídáš!“

---

*) Erben l. c. str. 301.

„Vem si mě, můj milej,
vem, vem, vem,
dobrá hospodyňka jsem, jsem, jsem;
já ráno vstávám,
kravičkám dávám,
svůj kužel každý den
vypřádám“.*)

Za všeobecného veselí jenom nevěsta, byť s chutí sebe větší a s láskou sebe upřímnější šla k sňatku, nesmí dáti na jevo radosti ni nejmenší, nesmí se ani usmáti. Platiloť ode dávna, čemu až posud lid věří: „veselá nevěsta — zarmoucená žena“; proto se nevěsty nutívaly do pláče, aby se po svatbě mohly smát, t. j. aby se jim manželství vydařilo. Přejme to našim snoubencům i my s družičkami, které zpívají:

Už mou milou na oddavky vezou,
už jsou tamhle na kopečku;
dej ti pán Bůh štěstí,
mý děvčátko hezký.
Dej to pán Bůh, můj Jeníčku! —**)

Ostatně bylo možno přáti štěstí všem svatebčanům dohromady. Sotva totiž přijeli na náves, začali se předjížděti nejen mládenci na koních, ale i vozkové se svými vozy pustili se v překotné závody, kdo s koho. Zdá se, že již dávní předkové nechali si pro tuto zábavu u dědin cesty co možná široké, (které lakotná doba naše mění v pruhy řepných polí), — tak že se mohlo srovnati několik vozů podle sebe. Ale při divokém úprku, v jakém se jelo, a za střelby, která koně plašila, stávalo se nezřídka, že některý vozka svatebníky vyklopil, nebo že vůz se rozbil a p., tak že na svatbě o nějakou odřeninu nebo bouli nebyla nouze.

Cesta z kostela byla ještě divočejší, — tu nejednou srazily se prudce rozjeté vozy v samých vratech nevěstina statku neb hospody, a pak se k pohmožděninám přidružily leckdy též potyčky slovní; ale družba hned tu byl a smířil rozvaděné hosty.

Když přijela „svatba“ do farní vsi, sběhlo se diváků se všech stran a poslední metáčky naplnily svůj úkol. V kostele odbyly se potom vlastní oddavky, provázené vždy mší, rychle, ale ne bez různých pověr a věstných znamení, kterých si pověrčivé tetky bedlivě všímaly. Když tedy ženich s nevěstou u oltáře klekli, pozorovány svíce: na čí straně plály, ten dříve zemře, šly-li všecky plameny přímo vzhůru, budou manželé vždy svorni a spokojeni.

Starší družička kladla ženichovi a nevěstě na hlavu malinké vínky rozmarinové a než snoubenci od oddavek povstali, snímali jim je. Předešel-li ji mládenec a zmocnil-li se věnečku nevěstina, ožení se dříve, než se družička vdá; doma pak musí družička onen věneček na mládenci hubičkami vykoupiti.

Když se šlo k oféře, kladla nevěsta ženichovi ruku na rameno, — tím skládala všechnu příští starost na něho. Ženich dával nevěstě peníze

*) Erben l. c. str. 301.
**) Erben l. c. str. 301.

na oféru, aby se jí peníze stále držely, — ona pak místo obdržených stříbrňáků obětovala jen měďáčky, aby nebyla marnotratna.

Svatebčany od oféry jdoucí čekal u oltáře kostelník a ministranti, přijímajíce od nich malé dárky peněžité.

Po církevních obřadech odebrali se mladí manželé se svědky do fary k zápisu, kdežto ostatní svatebníci vsedali před kostelem do vozů, zpívajíce za zvuků hudby:

Už mou milou od oltáře vedou,
tenkrát jsi, má panenko,
tenkrát jsi má.
Už jsem tvoje, můj nejmilejší,
už nejsem maminčina.

Když pak též ostatní z fary se vrátivše na vozy usedli a průvod se hnul, byli mladí manželé pozdraveni zpěvným blahopřáním:

Vy manželé hezky,
dej vám pán Bůh štěstí,
aby se vas nechytily
nikdy žádný stesky.

Vy manželé mladí,
mějte se vždy rádi,
chcete-li být spolu šťastni,
varujte se vády.

Varujte se vády,
mějte se vždy rádi,
když se někdy pohádáte,
ať to nezví žádný.*)

Že cesta zpáteční děla se opět za výskotu, zpěvu a předjíždění, zmínili jsme se již. Zpívaly se mezi různými jinými ku př. tyto písně:

Pověz ty mně, hvězdičko má,
jsi-li jasná nebo tmavá?

Jsi-li tmavá, vyjasni se,
má panenko, rozmysli se.

Já jsem se už rozmyslila,
otce, matku opustila.

Otce, matku i přátele,
zvolila si jenom tebe.

A ne na rok, na dvě leta,
ale do skonání světa.

Do skonání mého, tvého,
nepohlednout na žádného.

Nepohlednout, nezasmát se,
jenom k tobě vždy mít srdce.**)

* * *

*) Erben l. c. str. 305.
**) Tamtéž str. 304.

Lipoltskej pan farář
pěkně káže,
rozdává obrázky
u oltáře.
Já na to kázání
taky půdu,
o jeden obrázek prosit budu.

Ach, ten náš pan farář
milostivej,
on mi dal obrázek,
ten je živej.
Kam já ho, přesmutná,
kam já ho dám,
když pro něj místečka
nikde nemám?

Dám-li si ho za sklo,
pořeže se,
dám-li ho do knížky,
nevejde se.
Dám ho do postýlky
pod peřinu,
budu se s ním těšit
celou zimu.*)

* * *

Veselí svatebníci bývali tou příležitostí jednou i vícekrát zastaveni zatahováním, které až posud jest v obyčeji. Na příhodných místech, kde se cesta úžila, natáhlo několik vesničanů přes cestu silný provaz, stužkami, chvojí a p. ozdobený, aby svatebníci, přejeti nemohouce, byli nuceni zastaviti se. Potom přistoupil některý ze zatahovačů k vozu nevěstinu a maje sklenici piva v ruce, vyslovil přání novomanželům a připil na jejich zdraví, načež se mu dostalo od ženicha slušné odměny peněžité. Někdy však byli zatahovači neskromni a ustanovovali si sami nemírné propustné; v takovém případě ženich, na podobné smělce jsa připraven, vytáhl ukrytou šavli, po způsobu dávného Břetislava překážku přeťal, a celý průvod uháněl tryskem dále — beze vší výplaty.

Jindy býval některý zatahovač znám s družbou, a pak se provedlo zatažení jaksi slavnostně a okázale.

Na zahražené cestě stál v davu alespoň jeden muž, přestrojený za vojáka. Družba spatřiv jej skočil s vozu a čekal, až jej dočasný voják osloví. Neměl-li se k tomu, spustil naň družba sám: „Pane a vojáku milý, povězte nám příčinu, proč jste v tuto hodinu náš průvod tady zastavili?“

Oslovený odpověděl: „Já jsem voják na stráži stojící, aby v naši obec nevpadli nějací loupežníci; abych vždy bedlivý a přísný na stráži byl a do vsi nikoho bez průvodního listu nepustil. Tedy sem dejte průvodní list, ať jsem všude práv a jist.“

Družba: „My jako svatebčané průvodního listu nepotřebujeme, my máme od obojí vrchnosti k této sedmé svátosti řádné povolení; nač tedy toto zastavení?“

*) Erben l. c. str. 303.

Zatahovač: „Ale já mám přísné nařízení nepropouštěti bez povolení, obzvlášť takové lidi, jako se na vás vidí, tak nádherně vystrojené a dle vašich obličejů taky hezky vykrmené, a samý fábor, samý květ, že to ani neviděl svět. Já chci mít průvodní list, a to hned!“

Družba: „Ale, ale vojáku, což pak jste tak přihlouplý nebo snad trochu podnapilý, že ještě nevíte, co v této obci každé dítě ví, že tento ženich poctivý s touto ctnou a šlechetnou — nyní již svou vlastní ženou v chrámu Páně třikrát ohlášeni a tohoto dne od otce duchovního řádně oddáni jsou? Ale teď, když všecko víte, déle nás již nezdržujte.“

Zatahovač: „Odpusťte, pane milý, my nejsme podnapilí. Jistě víte, že voják chudý nemůže dělat dluhy; rodiče mu nic neposýlají, protože sami nic nemají, — tedy zač bychom se podnapili? Ale přece jsme nějaký dobrák ušetřili, až budem na stráži státi, bychom těmto novomanželům a všem pánům hostům mohli na zdraví připíti. Račte tak laskav býti a nám to dovoliti a třeba nějaký groš nám darovati, — my pak vás hned chceme propustiti.“

Rozumí se, že tomuto stručnému závěrku dlouhých řečí vyhověl za družbu ženich, a průvod bral se potom vesele dále.

Do dědiny, ze které průvod dopoledne vyjel, přijelo se obyčejně po poledni, ale svatebníci neodebrali se při návratu hned do domu nevěstina, nýbrž zastavili se z pravidla dříve v hospodě. Byloť to nutno již pro hostinu svatební, při jejíž úpravě byli by hosté zajisté jenom překáželi.

Jakmile vkročili svatebčané do šenkovny, podal jim hospodský dva mázy piva; na ucha nádob byly přivázány červenou pentličkou kousky rozmariny a pivo potom kolovalo z ruky do ruky. Za hosty přišel záhy ten neb onen známý, který se nespokojil toliko „poctou“, ale opět a opět důkladně si zavdával, tak že šenkýř, i když nepsal křídou dvojitou, nestačil dělati na své tabuli čárku za čárkou. Ženským chutnaly obyčejně sladké rosolky více než zahořklý nektar Gambrinův, daly se tedy do nich a rozjařily se brzy tak, že přinutily hudebníky, aby zahráli skočnou. A pak si v kole zjednávaly náležitý hlad a chuť na svatební oběd.

Družičky při tom měly bedlivý pozor na nevěstu. Která z nich sedla si ještě na „teplé“ místo, s něhož nevěsta vstala, poprvé po oddavkách usednuvši, ta měla naději, že se nejdříve vdá.

Asi k páté hodině vzkázaly kuchařky z domu nevěstina, že se má jíti k obědu. Tu bylo nutno především spočítati útratu a zapraviti „řád“ u hospodského. Vše totiž, čeho svatebčané i se svými známými požili (patřily k tomu též doutníky a tabák), jakož i co se dalo hudebníkům na platu nebo občerstvení, šlo na řád společný, který ovšem platili jen mužští, a to zase jen ti, kteří tou chvílí byli v hospodě. Družba a mládenci byli z té povinnosti vymíněni. Při štědrosti, jaké si jednotlivci ze společných požitků dopřávali, a při přílišné péči, jakou mívali šenkýři o svou kapsu, nelze se diviti, že připadalo na muže platiti po několika zlatých. I stalo se nejednou, že některý spořivý svatebčan najednou se vytratil a zle se rozstonal, aby se placeni vyhnul; na štěstí trvala jeho nemoc právě jen do chvíle, kdy se u nevěsty zasedalo k obědu.

Když vše bylo vyrovnáno, spořádal družba, jak mohl, průvod svatební. Přicházeje pak do domu nevěstina, ohlašoval se těmito slovy:

Pozdrav vás pán Bůh, pantáto,
též i panímámo!
Čeho jste dávno žádali,
již jest vykonáno;
pan páter nám pěkně kázal,
potom štolou ruce svázal, —
co jste pro nás přichystali,
ať jest nám to dáno.

Hráč.

(Trente et quarante.)

Napsal Edm. About. Přeložil J. J. Benešovský Veselý.

I.

Setník Bitterlin.

Když mu podali onehdy sčítací arch, vepsal do něho vlastnoručně, drobným písmem, hranatým a ježatým jako strniště: „Jean Pierre Bitterlin, z Lunevillu; stár 60 let, 35 let aktivní služby, 11 válek, dvakrát raněn; setník od r. 1834, rytíř čestné legie od r. 1836, ve výslužbě od r. 1847, majitel medaille Sv. Heleny."

Krátká, zavalitá jeho postava zdála se být stuhlou spíše následkem zvyku veleti než působením let. Nebýval nikdy tím, čemu šičky říkají hezký muž a roku 1858 scházel mu milimetr nebo dva ku předepsané míře. Dle všeho se mi zdá, že tělo jeho sesedlo se pozvolna na dlouhých pochodech, když kladl jednu nohu před druhou: jedna, dvě! Nohy jeho byly krátké a ruce široké. Tvář jeho, jednotvárně rudá a zbrázděná drobnými vráskami jak náprsenka, zachovala si výraz pevnosti. Chlapský nos, jenž ji dělil ve dví jako Apenniny Italii, nadělal asi značné spousty mezi ženskými roku 1820. Tenký knír nebyl již podajný jako kdysi; nebylo uherské pomády na vousy, která by měla moc skrotiti jej: byli byste řekli, že to kartáček na zuby, zasazený do horního rtu. Byl stále černý jako uhel od neděle ráno až do středy večer; jestliže v posledních dnech týdne poněkud šedivěl, bylo to proto, že umění barvířské dosud nedosáhlo svého vrcholu. Co se týče vlasů, bylo to jiné: bylyť přirozené a zůstaly jimi až do konce; vlásenkář byl se za ně zaručil. Stáří kapitánovo, zastřené ješitností stále mladistvou, prozrazovalo se toliko chomáčky

bílých štětinek, jež vyrůstaly v jeho uších a vráskami tváře, vlnitější než jezero za prvních vánků jarních. Šatem jeho byla toiletta mužů třicetiletých, jež kvetla kolem roku 1828: klobouk s úzkou střechou, černý nákrčník, dosahující až po uši, svrchník upjatý až ku bradě, široké spodky s velkými záhyby. Nejraději oblékal rukavice z bílé skotské příze; červená stuha v knoflíkové dirce skvěla se okázale jako karafiát v červnu. Řeč jeho byla stručná, velitelská a k tomu ke všemu nevrlá. Protahoval hlas uprostřed věty a zarazil úsečně na konci. Pravil: „Jak sé — máte?" týmž tónem, jakoby byl řekl: „Na rá — mě zbraň!" Povaha jeho byla nejupřímnější, nejpoctivější a nejšetrnější, avšak zároveň nejnevlídnější, nejžárlivější, jakou lze pomyslit.

Rozmar muže šedesátiletého bývá skorem vždy šťastným či smutným odleskem jeho života. Mladí lidé jsou tací, jakými je příroda učinila; starci byli sformováni rukama společnosti, často nemotornýma. Jean Pierre Bitterlin byl nejhezčím tamborem a nejveselejším hochem Francie v době bitvy u Lipska. Štěstěna, jež ho byla rozmazlila, učinila jej desátníkem v šestnáctém roce a šikovatelem v sedmnáctém. Dostav první prýmky, snil, jako tak mnozí jiní, o epauletách s hvězdami, maršálské holi a snad i o něčem lepším. Nemožnosť byla vyškrtnuta ze slovníku armády. Statečný hoch neurozený a bez vzdělání měl čáku na všechno, jestliže náhoda mu přispěje. Bitterlin hned z počátu vzbudil pozornost svým chováním, sebevědomím, statečností a všemi ostatními vlastnostmi, které jsou jměním francouzského vojáka. Zasloužil si svojí první důstojnické epauletty u Waterloo, ale dostal ji teprve po desíti letech ve Španělích. Mezi tím přišlo na něho stokrát pokušení, opustiti vojenskou službu a pěstovati zelí v Lunevillu, ale nikdy nekul pikle, jakkoli byl nespokojen a šikovatelem. Pokračoval mechanicky a bez chuti v řemesle, jemuž se byl oddal pln nadšení. Kavárna, služba, četba „Constitutionnelu" a krásné oči jedné modistky v Toulousu vyplňovaly čas tohoto rozmrzelého vojína. Pročítal stále znovu vojenský schematismus a počítal kamarády, kteří jej předhonili, a tato četba roztrpčovala jeho mysl. Přece však drželo jej cosi u pluku a on následoval prapor jako pes následuje svého pána V této morousovité resignaci spočívá cosi velkolepého, co měšťáci nedovedou ocenit. Bitterlin nenáviděl Bourbony a přál jim všemožného zla, ale nikdo jim nesloužil věrněji, než on. Jestliže se nedal roku 1830 pro ně zabít, nescházelo k tomu mnoho: donesli jej do ambulance v tržnici s kusem olova v boku. Když nabyl opět smyslů po čtrnáctidenní horečce a blouznění, potěšil se zvěděv, že se vláda poněkud změnila. Přání, aby se shledal se svou rodinou, totiž se svým plukem, urychlilo pozdravování. Doufal, že nastane doba velkých válek, snil o evropském požáru, jako všichni praví vojáci. Zatím byly to pouhé ohníčky v komínech a Bitterlin nebyl ani vyslán, aby je hasil. Stal se setníkem dle stáří, „jak stádo běží" říkával mrzutě. Plukovník jeho, který jej ob čas povzbuzoval, dokazoval mu, že netřeba zoufati. Jsa setníkem v šestatřicátém roce, měl před sebou Afriku. Přepravil se přes Středozemní moře, vydal se do pole, ulovil si úplavici, dříve než spatřil nepřítele. Poslali jej na zotavenou do Briançonu, ve vysokých Alpách: sedm měsíců v zimě a v ulicích celé potoky! Zde z dlouhé chvíle oženil se s dcerou jednoho obchod-

níka s limonadou. Sotva že byl ženat, dostal rozkaz, aby se odebral do Štrasburku s depotem; žena jeho jej následovala s transportem zavazadel. Roku 1839 stal se otcem dcerušky, jež se narodila mezi 310. a 311. kilometrem na silnici mezi Štrasburkem a Paříží. Děcko přišlo právě vhod a setník doufal chvíli, že něžnost rodinného života bude mu útěchou za jeho sklamání. Na neštěstí byla žena jeho krásná a koketní. Dala si dvořit nemyslíc na nic zlého a Bitterlin poznal nový druh žárlivosti, jaký nebyl nikdy pocítil probíraje se vojenským schematismem. Zavřel se doma, zabednil dveře a ukazoval zuby. Stýkali se s ním toliko ve věcech služebných. Líčil rafinovanou zdvořilost, jako všichni lidé, kteří jsou uznáni co znamenití šermíři, ale nerozuměl nijakému žertu. Mladí setníci navzdor tomu tropili s ním šprýmy. Spotřeboval dvě neb tři předena trpělivosti, pak se rozzlobil na kamaráda, jenž zašel příliš daleko a na neštěstí ho zabil. Nikdo mu to neměl za zlé, celá záležitosť udála se dle pravidel. Navzdor tomu žádal, aby byl dán do výslužby, ve stáří devětačtyřiceti let. Jeho pense, jeho dědictví a malé věno jeho ženy tvořily úhrnem roční příjem as pěti tisíc franků, s nímž odebral se živořit do Paříže. Ubytoval se ve čtvrti Marais, několik kroků od náměstí Royale, dal maličkou na vychování do Saint-Denis a uzavřel se o samotě se svou manželkou. Tato samota o dvou usmrtila paní Bitterlinovou za krátká čtyři leta; samy anděle by to bylo omrzelo, být pospolu se setníkem v jeho poustevně.

Onoho dne, kdy se vrátil domů, zablácen až po kolena oním hustým blátem, jímž oplývají hřbitovy, přemítal hodinu neb dvě o osudu, o Prozřetelnosti, o určení a budoucnosti dvounohých živočichů bez peří; předložil si některé z oněch veselých problemů, jež lze definitivně rozluštit toliko ranou z pistole, avšak on se nezabil; bylť žil tak dlouho, že konečně tomu zvykl. Přišla jeho služka a oznámila, že snídaně je připravena; usedl ku stolu a požil ledabyle nějakého kousku.

„Jezte, pane,“ pravila k němu tlustá Agata, skrápějíc skopový ragout deštěm slzí; „musíte mít sílu a zmužilost, teď, když jsme na světě jen my dva, a slečinka v Saint-Denis.“

Tlustá Agata jest horalka z Oisansu, zakrnělá a kulhavá. Obchodník s limonadou z Briançonu byl ji poslal své dceři jakožto novoroční dar, jakožto neocenitelný poklad v domácnosti. Toto heroické, obmezené stvoření vstává za svitání v letě, při svíci v zimě, má ku snídaní tichou mši a kus suchého chleba, chodí nakupovat do ústřední tržnice a hádá se s prodavači, nanosí vody, dokud veřejné studny jsou otevřeny, aby si nemusila za ni platit, pere prádlo pro celou rodinu, ba spravuje je dokonce, leští červenou podlahu, utírá nábytek, že vypadá jako zrcadlo a v prázdných chvílích baví se tím, že cídí kuchyňské nádobí. Myslí toliko na hospodářství a po několik těch hodin, co se oddává spánku, zdá se jí, že prádlo je příliš modřeno aneb že mravenci procházejí dlouhým tahem spižírnou.

Avšak vlohy Agatiny, rovněž jako její dobré vlastnosti, byly pro pana Bitterlina zapečetěným listem. Přijímal služby její s pohrdavou nevlídností. Na dně své duše domníval se být velice šlechetným, že nevyhodil ze dveří stvoření tak ničemné a neúhledné. Krčil rameny při

každé příležitosti, otíral nedůvěřivě sklenici skvoucí se čistotou a jedl jedva se dotýkaje jídla zuby. Neplísnil ji k vůli výdajům pro domácnost, avšak pokaždé, kdykoli přehlížel její účty, pravil s jakousi trpkostí:

„Chudáku holka, věřím rád, že mne neokrádáte, ale když jsem byl poručíkem, platil jsem za stravu padesát franků měsíčně a žil jsem lépe.“

Agata rozplývala se v slzách, děkovala svému pánu za důvěru, kterou jí prokazoval a slíbila, že se příště polepší.

Tento nevlídný pán zdržoval se zřídka kdy v bytě; když se ustrojil a přečetl s povzdechem „Armadní Věstník,“ posnídal na rychlo, vzal rukavice a klobouk a šlapal dláždění pařížské až do šesté hodiny večerní. Zastavil se mnohdy na Elysejských polích před hráči v koule a když se naskytla příležitost, vysmát se nějakému nešikovi, odcházel spokojen. Někdy také vešel do šermírny v Marais, k bývalému učiteli šermu od svého pluku, který jej vítal se známkami nejvyšší úcty. Nikdy neráčil se dotknout fleuretu, ale dokazoval ochotně žákům i ochotníkům, že šermují jak dřevěné loutky. Nejčastěji však navštěvoval Marsovo pole. Pohled na uniformy byl pro něho trpkou zábavou, které se nikdy nenabažil. Pěkně provedené manévry činily mu radost, ale přece jen menší než ty, jež se nepovedly. Pokaždé, kdykoli se některý důstojník v jeho přítomnosti zmýlil, mnul si ruce div si neodřel kůži a olizoval si knír, jako koza hlohový keř. Každého večera po obědě šel si přečíst noviny do kavárny du Pas- de- la- Mule blíže boulevardu Beaumarchaisova. Sklepníci častovali jej nejlepší kávou a nejstarším likérem, poněvadž byl nejpřísnějším a nejvybíravějším hostem. Dával rady hráčům na kulečníku, v dámu a při piketu a neušetřil jich při tom špatnými komplimenty, ale nikdo se na něho nehněval, neboť bylo dávno známo, že jest již takové letory. Když ho zvali, aby zahrál s nimi partii, odpověděl suše, že to není jeho obyčejem. Podivná to věc! jeho známí v kavárně, jediní, které měl v Paříži, mluvili k němu s úctou tím větší, čím více mluvil s nimi s vysoka: všední lidé berou doslovně, jak sami sebe ceníme a prokazují tím větší úctu těm, kteří k nim jsou co nejméně uctivi.

Nevlídný rozmar setníkův stal se vskutku žíravým následkem ošklivého jednání bývalých jeho soudruhů: dobyli Sevastopolu bez něho. Při prvních zprávách o válce krymské, vyložil jak náleží tlusté Agatě postavení Francie. „Chudinko,“ pravil k ní, „vy nerozumíte pranic těmhle věcem a nevím, proč s vámi o tom mluvím, ale jsou chvíle, kde by člověk rozprávěl se svým zouvákem, na mou čest! Francie chytí se zas do křížku s Ruskem: to je naše myšlenka, mohl bych říci, že moje. Roku 1811 když mi bylo třináct let, říkával jsem již: ‚Musíme dobýt Ruska.‘ Rusové mne znají, Agato, prošel jsem jejich zemí pěšky s jednoho konce na druhý. Měřil jsem se s nimi u Moskvy. Mluvil jsem jejich řečí; znám ji ještě trochu: Nét! Da! Charašó! Kdyby mne Rusové viděli vstupovat na Krym, nejeden snad by řekl: ‚Hleďme! to je malý Bitterlin! mějme se na pozoru!‘ Co by měl v takových okolnostech počít ministr války? Myslíte, že pro mne poslal? Ó, chyba lávky!“

Žádný Francouz nezajímal se náruživěji než on o úspěchy a nehody spojených vojsk. Bývalý jeho pluk, jenž se byl pokryl slávou při obléhání Říma, odešel mezi prvními do války východní. Bitterlin sledoval

očima plnýma závisti veškeré úspěchy tohoto krásného řadového pluku č. 104. Celé dny strávil počítáním etap na mapě Krymu anebo bořil čarami tužky bašty sevastopolské. Ráno i večer pohánčl náčelníky výpravy, hovoře s Agatou. Když některý generál zdál se mu příliš opatrným, strčil ho bez okolků k reservnímu kadru, vystoupil na kůň na místě něho, rozsekal všechno a šel spat jako maršálek Francie. Kdykoli docházely špatné zprávy, procházel se po Paříži a krčil rameny. Pét nebo šest stálých hostí z kavárny du Pas-de-Mule věřilo pevně, že válka nebude míti konce, poněvadž tam nejsou zkušeni odborníci.

Onoho dne, kdy došla do Paříže zpráva, že tvrz Malakovská byla dobyta, strhla se nová bitva v srdci setníkově. Na jedné straně sláva drahého jeho praporu, čest jmena francouzského, ono rozkošné lehtání, jež opojuje starého vojáka při vzdáleném šumotu vítězství, na druhé mrzutosť, že není ničím a že ničeho nevykonal, kdežto řády, důstojenství a titule pršely na hlavy vítězů: veškeré tyto odporující sobě pocity, jež na něho současně doléhaly, otřásly jím tak prudce, že se rozplakal, aniž sám určitě věděl, je-li to radostí či bolestí. Tlustá Agata, jež neměla ani zdání o politice, tázala se ho prostodušně, zda-li to vzali Malakov jemu a je-li třeba k vůli větší úspoře vynechat druhou krmi při snídani.

Ob čas vzpomínal si setník, že je otcem, a tato myšlenka, sama sebou plná útěchy, rozjitřila jeho nenapravitelný zármutek. Otcovství připomínalo mu osudným spůsobem manželství a toto manželství nebylo šťastnější pro něho jak pro ostatní. Tento obmezený, výstřední duch, prosáklý nejkřivějšími a nejpřepjatějšími názory pokud se týče cti, domníval se, že dosud záleží na tom, aby seznal, byla-li paní Bitterlinová věrna svým povinnostem. Byla to směšná pochybnost, jež nejednou probudila setníka uprostřed noci. Žárlivost jeho nezemřela zároveň s jeho ženou; vracela se v záchvatech jako střídavá zimnice. Nešťastník byl s to prodlíti čtvrt hodiny před zrcadlem a zkoumat vlastní svou tvář, aby vypátral, vypadá-li jako oklamaný manžel. Přemítal neustále ve svém chorém mozku okolnosti, jež byly vzbudily u něho podezření; soudil každodenně tento nekonečný proces s pitomou vážností. Když se mu nevina jeho ženy zdála dokázána, odebral se osobně na hřbitov a žádal za odpuštění nebohou tu bytosť pro všechno zlo, které jí byl spůsobil. Ale jestliže v téže chvíli vznikla v jeho mysli nejmenší pochybnost, hrozil pěstí tomuto hrobu plnému prachu a přál si vzkřísiti svoji ženu, aby jí mohl zakroutiti krk. Byl zakázal kamenníku, aby vyryl na náhrobek posvátná slova „vzorná manželka“; místo zůstalo bílé, dokud by se úplně nepřesvědčil.

Tato trapná nejistota nedovolovala mu zažíti nezkalenou radost v objetí své dcery. Jakkoli neměl nijakého rozumného důvodu k domněnce, že by to bylo dítě jiného, pozoroval se vzrůstající nevolí, že malá Emma nikdy mu nebude podobna. Když se odhodlal navštívit ji v Saint-Denisu, zdála se mu nanejvýš nehezkou v tom starodávném stejnokroji ústavu. Políbil ji suše na čelo, nepohlcoval ji laskáním s onou chutí, jakou se vyznamenávají skuteční otcové. Děcko zase chodívalo

do hovorny jako do třídy. Pan Bitterlin hrál si před ní na professora, vytýkal jí chyby jako nějaké úloze.

Dobu prázdnin trávila celá rodina v Auteuilu. Pan Bitterlin, Agata a maličká vstoupili se svými balíky do žlutého omnibusu a sestoupili před jakous osadou, úlem, šosáckou republikou, skládající se ze dvou set padesáti příbytků a rovněž tolika zahrádek. Bitterlinovi bydleli ve třetím patře s vyhlídkou do kraje. Zahrada jejich byla dosti veliká, že mohli udělat dvanáct kroků všemi směry. Panu Bitterlinovi zdála se tato residence hanebnou, ale podržel ji po několik let, proto že ho bavilo, hubovat na ni. Když seděl na drnovém sedátku, pod jediným stromem, kouře doutník po jednom sou, jehož polovici rozkousal, díval se, kterak si Emma hraje ve stromořadí, jež sloužilo jako nějaká chodba všem zahradám celé té osady. Tázal se, co je společného mezi ním, Bitterlinem, nepodařeným maršálkem Francie, a touto malou, hubenou dívčinou s červenýma rukama, která pobíhala, házejíc nohama i rukama.

Nevděčný věk vyžlete prodloužil se u slečny Bitterlinovy za obvyklou mez. Když jí bylo plných patnáct let, byla ne-li ošklivá, aspoň úplně bezvýznamná a setník neostýchal se říci před ní, že mužští nikdy k vůli jejím krásným očím nedopustí se pošetilosti. Ale když skončilo její vyučování a ona se navždy vrátila do otcovského domu (bylo to, nemýlím-li se, o prázdninách roku 1856), když vyměnila přísný stejnokroj chovanek čestné legie za hezké letní šatičky modernějšího střihu, setník užasnul a zhrozil se nad změnou, jež se byla s ní udála. Zaklínal se, že to krása až neslušná a očekával na staré svoje dny novou řadu trampot.

II.

Emma.

Hrůza setníkova, jakkoli byla poněkud přepjatá, nezdála se být přece naprosto pošetilou Pochopí ji každý, jemuž svěřen příjemný úřad draka Hesperidek. Hlídáte-li oranže a nejíte-li je, litujete upřímně, že jsou tak hezké a tak vábné. S manželem má se to zato jinak: především jsou oranže jeho, dále má příležitost snísti je všechny, má-li dobré zuby a nechat zlodějům slupky. Proto tedy tatáž starost, jež tvoří vrásky na čele otce neb staršího bratra, jeví se být roztomilou hrou všem pořádným manželům.

Pan Bitterlin, jenž si troufal dobýt Sevastopolu, nebyl si jist, dovede-li obhájiti své dcery. Ne snad proto, že nebohé to dítě zdálo se býti náchylno k pošetilostem, avšak ono mělo tu neodolatelnou svůdnost, jež povzbuzuje veškery choutky výbojného pohlaví. Konservatoři museí, knihoven a veškerých sbírek soukromých či veřejných povědí vám, že v každé galerii nalezá se nějaký obraz, kniha, bronzová soška, jejímž osudem jest býti ukradenu přede všemi jinými. Zde je to nějaký svazek tištěný Elzevirem neb Aldem, ne větší než kapsa a tak pohodlně vázaný, že vám padne do ruky jako zralý oříšek. Tam zase je to antická soška, jejíž svůdná krása neodolatelně vábí ruku ke krádeži. Jinde je to malý obrázek, čistý jak diamant, jenž nejen oslňuje lidi nekalého

řemesla, ale vábí samu ctnost, aby jej schovala pod plášť. President de Brosses byl člověkem více než počestným, neboť byl mužem práva: a přece zapomněl na všechny povinnosti svoje před malým obrázkem Corregiovým, jenž se na něho usmíval v galerii jednoho římského malíře. Emma zdála se být určena k témuž osudu jako malý svazek Elzevira, malá bronzová soška neho malý Corregio: nenamalovalť Corregio nic svěžejšího, nic hebčího, nic vábivějšího. Tvář její byla pokryta oním sotva patrným chmýřím, jež příroda rozsívá na tváře broskví a na křídla motýlů; prášek to mladosti a nevinnosti, který stírá první láska a který vadnoucí krásky nadarmo nahražují všemožnými prášky od voňavkáře. Jsouc dvojnásob ženou, poněvadž byla blondýnkou, zastírala napolo pod svými dlouhými hnědými brvami dvě velké modré oči, smavé jak letní nebe. Něžné obrysy jejích úst, korál krásných červených rtů, bělost drobných zoubků, lehce odstávajících jako u dítěte, perleťová průsvitnost jejích chvějících se nozder, znamenitě rýsovaná její drobná ouška, jež se stápěla ve zlatém stínu jejího vlasu, všechna harmonická dokonalost její tváře tvořily celek nikterak andělský, ale dráždivě panenský. Takto Sasso Ferrato a Carlo Dolce snili o Madonně, takto by všichni malíři chtěli zobrazit Evu a všichni mužští takto ji vidět.

Pan Bitterlin byl hrubě vyslovil pravý ráz krásy své dcery. Nic není tak různé jako krása žen, není-li to dojem, jímž na nás působí. Jsou krásky heroické, jež v nás budí rytířské pocity, krásky melancholické, jež nás vábí ku snění, krásky serafinské, jež nás vrhají v mysticismus a vedou nás do nebe nejroklinatějšími cestami, krásky jedovaté, které pokoušejí k zločinu, krásky domácí, jež v nás vzbuzují nesmírnou touhu, býti otci rodiny a obecními staršími, krásky posvícenské, jež v nás vzbuzují žízeň na pivo, krásky pastýřské, jež nás ponoukají, abychom pili mléko. Se ženami Van Ostada prodávali byste sukna, se ženami Teniersovými odhodlali byste se kouřit z dýmky, s Rubensovými nepohrdli byste zalidnit zemi stádem buclatých dětí, s Van Dykovými líbila by se vám živnost královská, s Watteau-ovými pojídali byste smetanu v miskách z růžového dřeva. Vůči Emmě Bitterlinové jako před některými podobiznami Tizianovými a Rafaelovými zapomenuli byste na všechny zájmy, na všechny povinnosti, na všechnu ctižádost na zemi i na nebi a myslili toliko na lásku.

Kterak tato holčice, jež běhala jako pavouk s dlouhýma nohama po ústavě auteuilském, stala se za necelý rok nejžádoucnější ženou z Paříže? Příroda se žárlivou péčí skrývá tajemství svých metamorfos. Dívka opustí jednoho krásného jitra svoje dětství jako skořápku, ze které nic nezbývá. Veškeré ty hrany, jež se zdály jevit se na těle malé Emmy, zmizely v několika měsících. Páže její staly se plnějšími, boky oblejšími, poprsí její nabylo tvaru, jako by bylo modelováno ve formě na sochy, tvář její nabyla výrazu. Jestliže ruce její zůstávaly zarudlými, bylo to jedině k vůli zachování principu a aby podržely barvu ctnosti: snažily se zbělet co nejdříve a stát se takto nejkrásnějšími ručkami na světě. Tato změna byla tak rychlá, že ji zpozorovaly i družky Emminy, jakkoli žily neustále s ní. Pocítily totéž podivení jako cestující přibyvší

v noci do neznámé krajiny, když vycházející slunce objeví lesy, skály, řeky a rozkošný pohled, na jaký nebyli připraveni.

Děcko zvědělo, že je krásné: byl by to velký zázrak, kdyby dívka byla poslední, jež by spozorovala tyto věci. Nebylo zrcádka tak malého, aby se v něm sama sobě nedovedla obdivovat. Přirovnávala se sama k Popelce a nevzdávala se nikterak naděje, že jednoho krásného jitra vstoupí do velkého zlatého kočáru, taženého šesti koni šedými jako myšky. Dříve snívala o tom, že bude učitelkou, nejhorší to východiště pro dívky, které nemají ani krásy ani jmění. Snívala o tom, že skončí svoje dny v Saint-Denisu a proputuje mezi čtyřmi zdmi ústavu celou pouť svého života. Nebylo třeba kázat jí o odříkání se světských rozkoší: dokázalať brzy sama sobě, že má tvář příliš světskou, jež se nehodí ku přísnému úřadu učitelskému.

První přivítání otcovo ji poněkud překvapilo; očekávalať malou domácí ovaci. Jediná Agata se jí obdivovala bez okolků a pravila jí, že se provdá za nějakého synka královského. Na neštěstí nebylo pravdě podobno, žeby ji princové šli hledat do ulice des Vosges v Marais, a pan Bitterlin nezdál se být ochoten, vodit ji do společností. Jediné místo, kde by ji byl mohl představit, byla kavárna du Pas-de-la Mule. Tento sobecký, nevlídný stařec postavil kolem svého života čínskou zeď; nyní, když mu bylo hlídat poklad, pomýšlel toliko na to, aby se ještě více ohradil. Obával se, že toto svůdné, drobné a přenosné stvořeníčko bude mu ukradeno nějakým ničemou; myšlenka, žeby je mohl dát věnem některému počestnému muži, nikdy mu nepřipadla. Pohrdal nanejvýš onou politikou Angličanů a otců rodin, která pozůstává v tom, zařizovat tržiště pro svoje domácí výrobky. Jsa rovněž lakomý svou krví jako svými penězi, považoval za zcela přirozené, že uschová pro stará svoje leta svoje peníze i svoji dceru. První opatření, jež učinil, bylo, že dal výpověď majiteli domu v Auteuilu; obávalť se mladíků této osady a volnosti na venkově. Připomenul dívce, že ji nikdy nespustí s očí a že bez něho nesmí ani přistoupiti k oknu.

Emma snadno snášela tuto hrozbu a veškerou přísnost svého otce: ptáčatům je také dobře v kleci až do onoho dne, kdy jim dorostou křídla, a člověk necítí potřebu svobody, dokud nemá příležitosti, použit jí. Přijala bez odmluvy všechny zákony, jež pan Bitterlin uznal za dobré prohlásiti v domě. Dala se zamykat, svolila, že se nebude s nikým scházet, hrála si na princeznu zavřenou ve věži, aniž tušila, že při této hře mohla dosáhnout hodnosti staré panny. Jediná věc, jež ji poněkud mrzela, bylo mračení jejího otce. Hnětlo ji, že má kolem sebe člověka tak nevlídného a považovala za čestnou záležitost, ochočit jej trochu. Touha, líbit se, vrozená všem ženám, převládala u ní do té míry, že kdyby kdokoli cizí byl pohledl na ni bez úsměvu, byla by to pokládala za urážku. Byla se cvičila v půvabnosti v době, kdy ještě měla nebohé vzezření; po oné proměně zdálo se jí drzostí, aby se na ni mračil někdo, kdo by nebyl hluchým a slepým a k tomu ke všemu byl jejím otcem. Jala se tudíž obklopovat pana Bitterlina sítí drobných pozorností a tretek, do které by se byl zapletl každý jiný mimo setníka. Dvořila se mu neustále, lichotila mu o přítrž, vynaložila vůči němu samému

veškeru tu sumu lásky, kterou sedmnáctiletá dívka udává jak může, mazlíc se s koťaty a cukrujíc se s ptáčaty. Ale čím něžněji líbala staré to dítě, tím více se mračilo. Veškeré tyto koketerie jeho dcery připomínaly panu Bitterlinovi podobné lichocení rovněž klamné, o jehož upřímnosti nebyl úplně přesvědčen. Emma podobala se své matce až i svým úsměvem, jakkoli nebohá ta žena nebyla ji mnoho učila. Každý půvabný posuněk, každé dobré slovo dívky vzbudilo posmrtnou žárlivost manžela a mrzutou opatrnost otce. Setník vskutku trpěl, když spozoroval v pohybu Emmině dráždivý půvab, který jej byl tolik rmoutil u paní Bitterlinové: vyznával se tlusté Agatě, která tomu pranic nerozuměla, že se obává, aby nebyl dvojnásob zneuctěn.

V těchto návalech misanthropie vytýkal dívce neustálý její úsměv a všednost srdce. Jednou večer, když byla při obědě poněkud zamyšlena, zvolal na ni: „Měj se na pozoru, díváš se zamilovaně na lahev s vodou!“ Jindy, když jej líbala vzavši hlavu jeho mezi obě ruce, odstrčil ji chladně a zapomenul se tak dalece, že pravil: „Tys kokotta! Ty špatně skončíš!“ Aniž rozuměla smyslu této urážky, byla Emma uražena v něžné své duši a odpověděla, tentokrát poprvé s jakýmsi vzdorem: „Nevím, kterak skončím, ale tuze šťastně nezačínám.“

Délka dní v tomto súženém životě bez důvěrnosti byla hrozná. Vstávalo se ráno ze zvyku, aniž se pomýšlelo na to, že takto třeba vyplnit o několik hodin více. Emma se oblekla na celý den, velice prostě, ale s vybranou čistotností, na kterou setník láteřil. On vedl válku proti mycím houbám a říkával zcela opravdově, že u ženských je čistota matkou všech neřestí. Po snídani otec kouřil, otáčel se, huboval, otvíral a zavíral okna, díval se na hodiny a potřásal barometrem. Emma si vyšívala límečky, zpívala u piana, dědictví to po své matce; někdy také čtla. Pan Bitterlin neviděl v tom pranic zlého, a dovoloval dívce volně použíti jeho bibliotéky, jejíž obsah byl následující:

„Venkovský domek“, „Dorat,“ „Sedmatřicet zákonů“, „Vítězství a výboje“, Touquetovo vydání Voltaira, „Abbé Raynal“, „Theorie válečnictví“, „Léčení bez lékaře“, Norvinsova „Historie Napoleona“, „Následování Krista“, v černé vazbě se začátečními písmeny paní Bitterlinovy.

Emma nebyla ani hloupá ani emancipovaná, nýbrž roztomilá dívka s duchem probudilým, čilým, rozšafným a vychovaným dle nejlepších programů v nejlepším ústavě vychovacím, jaký máme ve Francii, proto knihy jejího otce ji na smrt nudily, neboť nenalezala v nich deset řádek, z nichž by mohla něco pro sebe vybrat.

O čtvrté hodině odpolední, podle vojenských pravidel, vodil ji pan Bitterlin na procházku jako koňák provádí koně. Vodil ji na náměstí Royale nebo do zoologické zahrady, zřídka kdy na boulevard Malesherbesův. V neděli dopřál jí výletu buď do Vincennes, buď do Bièvru aneb do nějaké jiné klidné končiny, kdež se lidé neohlížejí za hezkou ženskou na procházce. Otec i dcera vraceli se vždycky přesně o šesté hodině a obědvali mezi čtyřma očima, jak byli snídali. Po desertu nabyly zahálka a nuda opět svých práv, až se odebrali spat. V jedné z oněch hodin, jež nebylo lze ubíti, odvážila se Emma jednoho večera tak dalece, že žádala otce, aby ji naučil nějaké zábavné hře a zdali ji

někdy nepovede do divadla. Tato nevinná otázka poplašila domácího tyrana jako volání na barikády. Spustil nekonečné kázání proti hře, pravil, že to morovou ranou pluků, že všechny dluhy a všechny poklesky mají svůj původ ve hře, že vzorný důstojník, jakým že po vždy byl, se honosil, nikdy nehraje, proto také za pětatřicet let neměl ani centimu dluhů, ani čtvrt hodinky trestu. Co se týče divadla, nenalezal tu pro sebe nijaké zábavy a viděl v něm nebezpečí pro svoji dceru. Emma mohla se tu setkati s některým mladíkem dosti nezpůsobným, že by se do ní zamiloval a dvořil se jí: „V tom případě," pravil, „neřekl bych ani *a* ani *b* a zabil bych takového mladíka, jakož káže česť."

Takovýmito kázáními vychovával pan Bitterlin ducha a srdce své dcery v prvních hodinách večerních. Proto také ubohé dítě s hrůzou hledělo vstříc chvíli, kdy sklízeno se stolu a protahovalo dessert pokud možno, byly-li ořechy neb oříšky na stole. Jednoho vvčera, když tlustá Agata dávala dobrou noc, ubírajíc se na odpočinek, pošeptala jí Emma: „Neodvažuju se, stěžovat si, ale nudím se na smrt, jdi se za mne vyplakat do své komůrky."

A v polovici prosince dostal setník dopis na adressu své dcery. Rychle jej rozpečetil a četl:

„Moje rozmilá Perličko!

Tak už jsem se vrátila z venkova; Jindřiška také, Julie a Karolina rovněž. Vážná Madeleina mi oznamuje, že přijede zítra. S tebou, bez níž vše za nic nestojí, bude sexteto úplné. Matinka ustanovila, že první schůzka nerozlučných bude u nás. To bude den! Skáču radostí: nepřičítej jiné příčině kaňku, která spadla zrovna doprostřed mého psaní. Bude to v pondělí dopoledne. Popros medvěda-tatínka, aby tě dovedl do ulice Saint-Arnaud č. 4., před svítáním; dovezou tě do tvého hnízda po obědě. Budeme snad tančit, ale najisto budeme hodně žvatlat, budeme se smát jako blázni, a to je hlavní věc. Jde o to, uspořádati zimní zábavy „ve velkém slohu", jak říkával náš vážený professor literatury. Doufám pevně, že se budeme scházet každodenně až do svatby a snad i po ní. Musím sestrojit celý válečný plán; můj bratr voják, jenž přišel na půlletní dovolenou nám pomůže. Nechce věřit, že jsi stokrát hezčí než já; tihle ženijní poručíci jsou až hrůza nevěřící. Tedy v pondělí! v pondělí! v pondělí! Ještě jedna kaňka! Všechny ty kaňky jsou hubičky pro tebe. Louisa de Merannes."

Pan Bitterlin, jenž býval mužem, jenž býval mladým, jenž býval roztomilým, odpověděl družce Emmině jako hafan pěnici:

„Ctěná slečno!

Dostal jsem dopis, kterým jste laskavě poctila moji dceru a jakkoli mi velice lichotí pozvání v něm obsažené, domnívám se, že ani nepřekročím svých práv, aniž se prohřeším proti své povinnosti, pravím-li Vám, že Emma dochází toliko tam, kam dochází její otec, jenž ostatně raději bývá doma než kdekoli jinde. Ona jí a směje se u mne tolik, pokud toho třeba jejímu zdraví a nepomýšlí nikterak na vdavky, jež by měly být věcí pokud možno neznámou mladému děvčeti, dbá-li o svoji pověsť. Konečně

dcera setníka Bitterlina není k tomu, aby si ji prohlíželi poručíci, třeba měli přednost náležeti k technickým sborům.

Mám čest, ctěná slečno, býti vaším zcela pokorným, oddaným a poslušným sluhou."

Několik dní po té pravila Emma k otci:

„Divím se, že mi Louisa nepíše; musila se přece již vrátit z venkova."

Kapitán odpověděl svraštiv obočí:

„Psala ti."

„Ah!"

„Byly to nesmysly. Já jí odpověděl jak se patří a slibuju ti, že více o ní neuslyšíš."

Vskutku, byla to věc odbytá, a tři neb čtyři jiné výpady setníkovy odloučily dceru jeho od světa tak dokonale, jakoby nikdy nebyla bývala v ústavě na vychování.

Žila osmnáct měsíců v této skličující samotě pospolu s nejnevlídnějším člověkem. Přece však tím netrpělo její zdraví a rozmar její nebyl citelně rozrušen. Kterak je mládí šťastné! Naráží beztrestně na všechna protivenství života, jako děti vrážejí čelem o každý roh nábytku, aniž jim z toho zbude jediná jizva.

Jediná přítelkyně, která jí zbývala, byla tlustá Agata, děvče mimo kuchyňské věci nepříliš důmyslné. Toto obmezené stvoření mělo pobožnou úctu ku kráse své velitelky. Shledávala, že se podobá všem malovaným světicím, jež přechovávala mezi listy svých modliteb. Kdykoli jí bylo dovoleno, aby vyšla samotna s Emmou, buď na velkou mši v neděli anebo aby něco nakoupila dva kroky od bytu, vyrostla o celou stopu, tak byla hrda. Pravila k ní jednoho dne vycházejíc z kostela:

„Nevím, jak to uděláme, až se provdáš. Pán nebude chtět, abych od něho odešla a já nedovedu býti bez tebe. Kdyby se člověk mohl rozděliti ve dví!"

„Myslíš, že tatínek pomýšlí na to, provdat mne?" tázala se maličká.

„Ale jdi, to půjde samo sebou. Děvčata nejsou k ničemu jinému, leda je-li některá takový hastroš jako já."

„Luisa je snad již teď provdána."

„To je dost možná. Dnes ta, zítra jiná. Ještě včera v sobotu mělo jich sedm oddavky u svatého Pavla."

„Ale tatínek nikoho v Paříži nezná."

„Zdá se tak, ale jsem jista, že má jisté úmysly. Ptej se ho, jsi-li zvědava, však tě nesní."

„K tomu se nikdy neodvážím, Agato. Ostatně, vždyť to nespěchá. Mužští jsou tak nevlídní!"

„Ne všichni!"

Téhož dne, sklízejíc po obědě se stolu, oslovila Agata zčista jasna svého pána a pravila: „Není-liž pravda, milostpane, že časem pomýšlíte na to, provdati naši slečinku?"

Pan Bitterlin odpověděl spůsobem takovým, že se to nikdy neodvážím napsat. Jestliže ubohé to stvoření nestloukl, bylo to proto, že nalezl ve slovníku jazyka francouzského spoustu kleteb a nadávek, jež se rovnaly rovněž tolika ranám. Prohlásil, že všecky ženské jsou nestoudnice, všechna

chytré kuplířky, všichni mužští hanebníci bez studu a víry a že nevychoval svoji dceru s takovou pečlivostí, aby ji dal na pospas některému takovému darebovi.

Toto vyznání víry bylo tak hlučné, že všichni obyvatelé domu, počítaje v to i domovníka, usnuli jsouce přesvědčeni, že slečna Bitterlinova zemře jako stará panna.

Od tohoto dne Agata strojila se zjednat útěchu své velitelce tím, že jí dokazovala přednosti stavu svobodného: Což pak nemá vše, čeho si jen může na světě přáti? Hodného otce, oddanou služku, hezký pokojík s modrými záslonami, pěkně ustlanou postýlku každého večera; každého rána nejlepší bílou kávu z celé Paříže, a dovolení, zpívat po celý den při pianě? Je to ráj na zemi, a jeden mužský více v domě byl by jen zbytečnou obtíží. Jsou ti mužští čistí ptáci, na mou věru! Agata prokulhala se až do stáří čtyřiceti let, aniž by se opírala o rámě nějakého mužského, a nebylo jí nikterak zle!

Na tyto důvody neměla dívka, čeho by odpověděla, neboť dosud nemilovala.

III.

Meo.

Marais jest klidná čtvrť, jež by byla ještě klidnější, kdybyste tu nepotkávali tolik pensionatů. Ostýchavé osoby, jež hledají klidu v okolí ulice Saint-Antoine, musí se utkávati čtyřikrát denně s velkými hučícími karavanami, vedenými do lycea Charlemagne. Tato milá mládež jest nadějí vlasti a postrachem sousedů. Nesmíte to říci příbuzným: matky a sestry by nikdy neuvěřily, že hoch mírný a spůsobný v rodině stává se nespůsobným a hrubým v řadách svých soudruhů. Ale měšťáci, kteří zavdávají příčinu k poznámkám neb ku smíchu, lidé, kteří mají nos jistého tvaru a ženské bez výjimky, hledí se vyhnout na čtvrt míle, aby unikli poznámkám mládeže.

Agata opomenula učinit toto důležité opatření jednoho jitra, když vyšla s Emmou nakupovat. Dovedla ji do „Ráje dám“ v ulici Saint Antoine, aby si vybrala na letní šaty. Když se vracely ulicí des Vosges, spozorovala dav školáků, kteří se ubírali zrychleným krokem ku branám školy. Aby se vyhnula tomuto setkání, vrhla se neprozřetelně do ulice Culture-Sainte-Catharine a ocitla se mezi dvěma nekonečnými průvody hochů z pensionatů, jako mezi dvěma souběžnými zděmi. Nebohá děvčata klusala bez vážné nehody až do prostřed cesty; nanejvýš, že malí hošíci, kteří kráčeli v čele, dovolili si nějakou poznámku o Emině kloboučku, avšak u čísla 4., před kasárnami hasičů, utvořili žáci z rhetoriky a sekundy, sesíleni několika matematiky, těsný kruh kolem nich a doráželi na ně svými galanteriemi:

„Slečno, neměl jsem čest, tančit s vámi v Closerie des Lilas?“

„Slečno, kdybych se neobával, že vás kompromituju, nabídnul bych vám kus marcipánu.“

„Slečno, račte přijmout moje rámě až ku škole!“

„Slečno, požádejte dozorce o moji ruku, on vám jí neodepře.“
„Slečno, navštivte mne ve čtvrtek v hovorně! Jmenuju se Samajou.“
„To není pravda, slečno, on se jmenuje Caboche.“

Nevím, nač páni učitelé mysleli: jeden se díval na létající vlaštovky, druhý pokukoval po nalévárně sousední hospůdky, zatím co Emma, červená jak pivoňka, šermovala oběma lokty, aby prorazila kruh nepřátel a tlustá Agata rozdávala rány pěstí mezi dav.

„Znám tě, krásná masko,“ zvolal jeden znalec literatury na služku: „Ty's Vulkán přestrojený za ženskou a provázíš Venuši po Paříži.“

Jiný odříkával z paměti několik pepřených šprýmů, jež byl vynalezl starý Panurgos pro dámy své doby.

Příval poličků, jenž se zdál přicházet z nebe, rozprášil oblehatele a uvolnil zajatým. Emma, schvácena unavením a strachem, a spíše mrtva než živa, cítila se unášena velkým mladým mužem s černým vousem. Slyšela nejasně hroznou směsici rozhorlených výkřiků: „Ach, óh, uf! Kluku zbabělá! To je hanba!“ Viděla několik knih dopadajících kolem ní na dlažbu ulice; pak se oči její zavřely a ona neviděla ničeho více.

Když nabyla opět smyslů, nalezala se v neznámém pokojíku. Agata dávala jí čichat k lahvici; muž krásný jak slunce, klečel před ní a tiskl jí ruce. Ohlédla se bezděčně po čtyřech stěnách a viděla se obklopena urozenými pány a urozenými dámami v bohatých rámcích.

„Kde to jsem?“ pravila.

Osvoboditel její odpověděl hlasem vážným a něžným, s cizím přízvukem: „U mne, slečno; promiňte smělosti mého chování a chudobě mého přístřeší.“

Spozorovala, že šaty její jsou rozepjaty a povstala rychle, chtíc se odebrat do jiného pokoje, aby si mohla beze svědků upraviti šat. Mladík uhodl její úmysl: „Mám toliko tento pokoj,“ pravil k ní, „zanechám vás tu, jsa příliš šťasten, jestliže se ráčíte na okamžik domnívat, že jste tu doma. Jsme v přízemí, mohu tedy dobře čekati na dvoře.“

Když odešel, vrhla se Emma na šíji tlusté Agatě: „Jaké to dobrodružství!“ pravila k ní. „Jen ať se o tom otec ničeho nedozví!“ Hledala zrcadlo, aby si upravila vlas; nalezla toliko zrcádko velké jako dlaň. „Náš přítel není koketní,“ pravila.

„Zdá se mi spíše, že není bohatý,“ namítla Agata, ukazujíc na židle propletané slamou, stůl z bílého dřeva a prosté lože. „Není tu nábytku za dvě stě franků, mimo obrazy, které as byly drahé. Ale teď jsi hotova, můžeme toho pána zavolat.“ A otevřela dveře volajíc: „Pojďte, mladý pane! Už je to hotovo!“

Neznámý jevil italský typ v největší jeho kráse a veškeré síle. Nebyl to již mladíček, nýbrž muž plných třicíti let, velký, snědý, širokých ramenou, zdravé barvy, zářící zdravím a statností. Jeho oči, jeho zuby, jeho pečlivě upravené nehty, některé skvosty, které měl při sobě, tvořily rovněž tolik skvoucích bodů, jimiž děcko ve věku Emmině musilo být oslněno. Vybraný jeho šat, rovněž jako krása jeho obrazů zdály se být neslučitelnými se skromností jeho nábytku. Elegance jeho chování a vybraná jeho mluva rovněž byly v příkrém odporu s touto komůrkou za tři sta franků ročně, v přízemí, do ulice, jako byt domovníka.

Tázal se svých chráněnek, nemají-li ničeho zapotřebí.

„Promiňte nám," odpověděla tlustá Agata. „Musíme rychle odejít, aby se pán o té historii nedověděl. Emmo, poděkuj tomu mladému pánovi: jsme mu zavázáni k velkým díkům."

„Jsem odměněn nad zásluhu," odpověděl mladík s úsměvem, „nemluvme více o službě, za kterou se skorem stydím, že jsem vám ji prokázal. Kéž by se bylo zalíbilo Bohu, abych někoho zabil, bych se slečně zavděčil."

„Pro to bych se velice hněvala," pravila Emma, stojíc na prahu dveří, „kdežto nyní odcházím velice šťastna, že jsem se s vámi setkala."

Doprovodil je až na ulici s množstvím poklon, jež nikterak nebyly neobratné a ve chvíli, když se s ní loučil a mladá dívka naposledy mu opakovala svoje díkučinění, pohledl na ni smutně a pravil:

„To všechno je snad pro mne velkým neštěstím, neboť nemám více ničeho, abych mohl získat vaší ruky a cítím, že vás budu milovat po celý život."

Emma se prudce zachvěla při tomto náhlém vyznání, jež propuklo z čista jasna na chodníku.

„Chraňte se," odpověděla prchajíc, „byla by to vaše smrt!"

Italian sledoval ji zraky až na konec ulice, nemysle na to, aby šel za ní. Zůstal chvíli mezi domovními dveřmi všecek zamyšlen a bez klobouku, jako člověk, jemuž nezáleží mnoho na tom, co o něm řeknou. Brzy však vzpomenul si, že nezná ani jmeno ani obydlí Eminino, dal se do běhu za ní, ale bylo již pozdě.

Vrátil se po čtvrt hodině, nalezl pokoj otevřený a napsal tři dopisy, které hodlám tuto přeložit, poněvadž věrně zobrazují stav jeho duše. Dovolte mi, abych zachoval v překladu všechnu jich italskou naivnost.

„Urozenému panu hraběti Maronimu, ve vlastním paláci, v Bologni.

Velectěný příteli!

Od tvého posledního velice laskavého dopisu neodpověděl jsem Ti jedinou řádkou, poněvadž jsem neměl ničeho, o čem bych mluvil. Živořil jsem spíše, nežli žil a o historii rostliny se nepíše. Není-liž to teprve ode dneška, co jsem člověkem, neboť dnes počal jsem milovat? Ano, miluji! Velké to slovo je venku, můžeš je sdělit všem našim přátelům, celému širému světu: přál bych si, aby se zpráva o tom dostala až do nebe. Ten Meo, netečnější, jakkoli méně ctnostný než Hyppolit, ten Meo, jehož jste obviňovali, že má ledové srdce Angličana, hoří veškerým žárem lásky. Pociťuje ono prudké hnutí, jež povaluje myšlénky nejlépe zakořeněné a nejpevnější úmysly. Mám ti popsati tu, kterou miluji? Ne. Jdi se podívat na slunce, když se probouzí ve zlatých obláčcích ranních a buď přesvědčen, že jest méně skvoucí, než ona. Neptej se mne, je-li bohata a urozena; myslím, že náleží ku střední třídě, která jest nejvzdělanější, nejpočestnější a v pravdě první v této zemi. Avšak i kdyby byla dcerou muže, jenž není ničím, vždyť víš, že se člověk nepozastavuje nad takovýmito překážkami, miluje-li. Budou jiné překážky, předvídám to, ona sama mne na to upozornila. Mluvila o nebezpečí smrti. Snad že nějaký sok! . . . Ať přijde! Já jej poučím o tom, co moji přátelé a moji

nepřátelé znají stejně dobře, totiž že železo a oheň jsou pouhými dětskými hříčkami v rodině Mirandů. Toto jmeno, jež více nosit nejsem oprávněn, připomíná mi záležitosti . . . (nepravím důležité, neboť není ničeho důležitějšího mimo lásku), ale záležitosti nudné. Pošli mi oněch tisíc scudů, které jsem ti poslal groš po groši během pěti let a jež měly s budoucími mými úsporami sloužit k tomu, abych koupil nazpět panství a titul Mirandů. Těchto peněz bude mi bezpochyby třeba, neboť uhodneš zajisté, že zamilovaný Meo nemůže se více zabývat hrubou prací. Připoj k tomu ze svého, čeho můžeš v tu chvíli postrádat, nezapomínaje, že možná nebudu nikdy sto, oplatit ti. Zkrátka, pomoz mi, abych byl šťasten, toť jediné jmění, jehož domahá se nyní

Tvůj nejvěrnější a nejoddanější přítel

Bartolomeo Narni,

jenž se nenalezá na dobré cestě, aby byl opět

hrabě de Miranda.“

Druhý dopis byl adressován panu Silvergovi, řediteli francouzsko-italské tiskárny v Paříži.

„Velectěný pane!

Byl bych nejnevděčnějším a posledním z lidí, kdybych dovedl zapomenout šlechetné ochoty, s jakou jste mi dopřál prostředků k existenci onoho dne, kdy jsa vypovězencem a beze všech prostředků, zaklepal jsem na vaše dvéře. Propůjčiv mi, jakkoli jsem doznal svou nezkušenost, velice slušné a dosti výnosné místo korrektora, zachránil jste mne v pravém toho slova smyslu od smrti hladem. Věřte tedy, můj předrahý pane, že opouštím-li vás dnes bez předběžného ohlášení a bez přípravy nyní, kdy se vám služby moje staly dosti užitečnými, nečiním tak proto, že bych se chtěl hanebně vymykat splacení svého dluhu vděčnosti, nýbrž spíše proto, že sobě více nenáležím a vyšší moc nežli moje vůle despoticky nakládá s mým životem. Jest těžko jmenovat tuto neodolatelnou moc? Nedospíváme ku ctihodnému věku, v němž se nalezáte, drahý, výtečný muži, aniž bychom aspoň jednou nepocítili prudkost lásky. Ach, kdybych vám aspoň mohl ukázat božskou tu ručku, kterou jsem ještě před chvílí tisknul ve svých rukou, byl byste prvním, jenž by mne povzbuzoval ku sběhnutí a schválil moje rozhodnutí, žíti toliko své náruživosti. Vím, že zanechávám tiskárnu u velkých rozpacích a že mým odchodem přijdete o nějaké peníze, neboť jste zahrnut prací a máte zapotřebí všech svých lidí; ale což pak mohou peníze vyvážit štěstí? Ostatně práce, kterou bych mohl u vás konat, musela by být nutně nedbalá a spíše by vám škodila, než prospěla. Postavte se na místo muže, jenž nikdy nemiloval, a jenž poprvé miluje; kterak by se mohl vážně věnovati jiné věci, než své lásce? Přijměte tudíž, drahý pane, výpověď z místa, které jste mi byl tak velkodušně nabídnul a buďte přesvědčen o mé věčné vděčnosti, s kterou zůstávám váš oddaný

B. Narni.“

Napsal tyto dva dopisy bez rozmyšlení, nehledaje slov, pustiv uzdu peru v proudu přítomných dojmů. Rovněž nebyl na rozpacích sepisuje následující moralní kuriositu:

„Slavené signoře Aurelii, zpěvačce císařského divadla italského v Paříži!

Má nejdražší Aurelie!

Vzpomínáš si, že jsi mi často vytýkala, že jsem chladnější než led a že neznám skutečného zápalu lásky? A přece jsem myslel, že tě miluju a trpěl jsem tolik, vida tě nevěřící, tak že jsem hledal, abych tě přesvědčil, nejprudší výrazy, jichž básníci užívali při líčení náruživosti. Dnes konečně cítím, že jsi měla pravdu a že tvoje stesky byly oprávněny, neboť pocítil jsem cosi nového a neznámého, o čem jsem po celé svoje mládí neměl ani tušení. Hořím a mrazí mne, srdce moje zuřivě bije; cítím se zároveň smělým jako lev a bojácným jako jehně; zkrátka, stal se ze mne jiný člověk. Ty sama pochopila bys tuto horečku, kdybys byla jen zahlédla tu, kteráž jest její příčinou. Jak je krásna! Jak jasné jsou její oči! Kterak sladký jest její hlas! Celá její bytost jest jakoby uhnětena z nevinnosti a prostoty; je to anděl. Od nynějška jest můj život v jejích rukou; neboť nepodaří-li se mi dostat ji za ženu, raději sejdu z tohoto světa, než abych ji viděl v rukou jiného. Vidíš tedy, že jsem nejšťastnějším a nejnešťastnějším člověkem pod sluncem. Budu ti vypravovat o svých rozkoších a o svých strastech; nemůže-liž potrvat mezi námi dobré přátelství? Miluješ-li mne vskutku, jak jsi mi pravila a jak věřím, bude tě zajímat to, co se stalo jediným předmětem veškerých mých myšlenek. Budu s tebou o ní hovořit, ty mne budeš těšit v mém zármutku, budeš mi radit v nebezpečí, přispěješ mi ku pomoci, bude-li toho třeba, toť úkol důstojný srdce, jakým jest tvé. Za tuto cenu můžeš spolehat na moje věrné přátelství a mou nezvratnou oddanost. Tvůj upřímný Meo."

Ten, jenž takto odhaloval svoji duši s naivním, nemilosrdným sobectvím dítěte, jest jedním z nejznámějších a nejstatečnějších mužů mladé Italie. Bartolomeo anebo důvěrněji Meo Narui, měšťan šlechetného města Bologni, jest posledním potomkem rodiny stejně staré jako Caetaniové nebo Pepoliové Ve velké síni starožitného jeho paláce vymaloval Annibale Caracci tři mudrce od východu, klanící se znaku Mirandů (zlatá hvězda v modrém poli) s heroickým heslem: „Miranda regibus." Čisté důchody tohoto slavného rodu páčily se ještě před deseti lety na sedm neb osm tisíc římských scudů a Meo, mladý, skvělého ducha, vychovaný v jedné z nejlepších škol piemontských, činil znamenitý dojem v očích svých spoluobčanů. Sláva jeho jmena, šlechetnost jeho povahy, horlivost, s jakou dával výraz myšlenkám své doby, vše to jej doporučovalo volbě Boloňanů: byl zvolen za člena onoho prvního shromáždění, které byl Rossi svolal ku svému neštěstí. Byl též poslancem v parlamentu republiky římské a česť, že stal se zástupcem lidu, připravila jej o všechen jeho majetek. Uváděl se ostatně na mizinu velice čestně, po anticku, rozdávaje chleba a střevíce. Bída byla velká, cizinci, z kterých žili drobní lidé v Římě, prchali z Italie jako před ohněm; peníze byly tak vzácné, že vláda dala razit mince v ceně 8 sous, jež měly vnitřní cenu dvou centimů. Čtyřicet tisíc franků důchodu nebohého Mea bylo pouhou skývou pro tento vyhladovělý lid. Tato šlechetná neprozřetelnosť učinila jej nenáviděným, podezřelým u triumviratu, směšným v očích mnohých

a milovaným u několika nebožáků. Avšak on vyhověl své náklonnosti a to jest při Italovi velmi mnoho. Když se Francouzi objevili před Římem, vstoupil na řečniště a dokázal dosti výmluvně, že odpor jest nemožný, ale když návrh jeho byl zamítnut, šel a bojoval jako člověk, jenž nemá, co by mohl ztratit. Když bylo město dobyto, byl udán francouzskému generalu, že olupoval paláce a kostely a postaven před vojenský soud. Sedě na lavici obžalovaných nedbal nikterak, že běží o něho a proslovil velmi pěknou řeč o budoucnosti Italie. Byl upomenut postarat se o svědky vývodní. „Nemám jich zapotřebí,“ pravil, „svědci průvodní stačí.“

Naši důstojníci prohlásili slavně za nevinna tohoto mladého ztřeštěnce, z něhož dýchala statečnosť a přímosť.

Avšak poněvadž mu ostatní nechtěli odpustiti, vystěhoval se, jakmile vyrovnal svoje záležitosti. Tato operace netrvala dlouho. Všichni, jimž byl půjčil, rozdělili se o všechno, co měl. Obilní lichvář, jakýs Giacomo Filippo, dal si přiřknout za cenu 80.000 franků panství Miranda a titul hraběte. Pouze při této položce si náš ztřeštěnec vymínil právo, koupiti panství zpět; ne proto, že mělo dvojnásobnou cenu toho, co za ně zaplaceno, nýbrž proto, že s ním byl spojen titul. Když všechno vyrovnal, zůstal skorem rovněž tak nahý jako svatý Jan Křtitel.

Takto zaopatřen, odebral se do Francie, kdež neznal nikoho a strávil nejkrásnější leta svého mládí tím, že hryzl suché kurky na dlažbě pařížské. R. 1852 počestný jeden tiskař mu poskytl prostředků k životu ve chvíli, kdy podobizny jeho předků byly posledním jeho útočištěm. Díky výtečnému tatíku Silivergovi, bylo čtyřiadvacet generací Mirandů zachráněno od vetešníka, rovněž zázračně jako Mojžíš zachráněn z Nilu. Zbytek historie znáte. Podivuhodno je to, že mladík, jenž vydělal méně než tři tisíce franků ročně, dovedl ušetřit více než pět tisíc franků v době pěti let. Avšak Italové, velcí i malí, provádějí, je-li toho třeba, střídmost přímo heroickou. Tito jedlíci salátu a polenty jsou obdařeni od přírody skromností potřeb, jež přináší bohatství a neodvislosť. Nešťastný člověk, jenž má velké potřeby! Výtečný Meo, jenž si byl kdys vyhodil z kopýtka jako kdokoli jiný, uvykl snadno jísti z mála. Chodil na obědy do krčmy neznámé bohům i lidem, ale byl stále oděn jako kavalír, vypil ob čas šálek kávy u Tortoniho a míval u sebe vždycky trochu drobných, aby mohl obdarovat chudáky, jichž se jinak nedovedl zbavit. (Pokrač.)

Okolí Mont Cenisské.

Touristická studie z Grajských Alp. Napsal A. Umbal.

(Dokončení.)

Uzdu obrazotvornosti popustil jsem po skrovném občerstvení a rozumoval asi takto: Jak pak zde vypadalo, když se tu všude, řekněme před padesáti tisíci lety, prostírala kolkolem nedohledná vysočina bez údolí a řek, postrádající všeho života, neúrodná, chladná a nepřístupná pustina? A jak se to vše změnilo, ana vše překonávající síla přírody mohutně zasáhla v celé to ústrojí a roztrhala na dél i šíř celou tu skalnatou hmotu, utvořivši hory i doliny, jimiž s ohromnou prudkostí valily se dravé a šumící proudy vod, trhajíce přívalem široké výmoly v skalnaté boky a prohlubujíce údolí tak dlouho, až síla jejich ochábla a ony asi tam se ocítily, kde je nyní vidíme. Či vnikly snad do toho ohromného pohoří rozpoutané, bouřné proudy vše pokrývajícího okeanu a utvořily v divokém třeskotu všechny ty průřezy klikaté směsice, jiż nyní na temenech pokrývají věčný led a sníh, kdežto v hlubinách úvalů hbité bystřiny v dáli spěchají, vroubeny kyprou zelení? Kdož to může říci? Příroda zařídila nám zde, jakož i jinde, s přesnou určitostí ohromné zásobárny vod v podobě sněhu a ledu, kteréž naše vodní prameny tak napájejí, jako v rovníkových krajinách prudké dešťové srážky.

Tak a podobně vykládal jsem rozumy svému soudruhu, profesoru matematiky, který znenáhla přerušil můj vážný sermon hlučným smíchem a trefnou, ale pro mne bolestnou poznámkou, že vše, co jsem uvedl, na tato místa nepatří a že bude dobře, když si prohledneme hospic Karlem Velikým při přechodu přes horstvo cenisské založený, později Ludvíkem Svatým rozšířený a značným jměním obdařený a že bude dobře, nechám-li fantasie a vrátím-li se k prose. Pravdu děl! Nechali jsme vše ležeti a vstoupili branou do rozsáhlé, jednoduché budovy, jež sloužila za časů Napoleona I. a i později z větší části vojenským účelům, jak dosvědčují kasárny s prostornými ložnicemi pro mužstvo a velké stáje pro velké množství koní. Bezprostřední okolí také tomu nasvědčuje, že celý hospic spolu pevnůstkou byl; všude ve zdích nalezáme značné množství střílen pro vojsko, jež tento alpský přechod střehlo. Na straně východní stojí vlastní klášter benediktinů, kteří jsou úslužnými opatrovateli a hostiteli cestujících, zavítavších do jednoduchých, ale čistých kobek klášterních na noční odpočinek. Vyhlídka jest na všechny strany přímo unášející a pobyt v měsících červenci a srpnu velmi příjemný, kdežto větší část roku jest krutá a velmi trudná. Při vyhlídce z jedné komnaty nalezl jsem v mezioknί dvě tužkou napsané věty. První pisatel neměl dle všeho času se modlit, neboť spěchal a napsal: „Nec tempora perde precando!“ (Nemař čas modlením!) Druhý myslil asi na srázné

cesty a na lehkosť, s jakouž zde cestující přijíti může do podsvětí, a proto jeho útěcha ve větě: „Facilis descensus Averno!“ Jako tak zvanou zajímavosť ukazují zde dva královské pokoje a lože, v němž spal papež Pius VII., bývalý benediktin, na své cestě ke korunovaci Napoleona I. do Paříže (1804.) Poděkovavše se za laskavý průvod a srdečně nabídnuté občerstvení, opustili jsme starý hospic a vrátili se k našemu již netrpélivému vůdci.

V okolí kláštera a zejmena doleji u jezera rozprostírá se vlastní vysočina Cenisská, obehnaná kolkolem břidlicovým horstvem; tuto vysočinu pokrývá nyní, v měsíci srpnu, nejkypřejší zeleň, posetá pestrou květenou, z níž vynikají nejvíce zvonky, gentiany, veroniky, rhododendra a petrklíče. Jsou zde hojné, silně vyhledávané pastviny. Četná stáda skotu pochutnávají si na šťavnaté krmi, hlídaná pastoušky obojího pohlaví, kteří tupě a poloblbě, bez života a zájmu kolem sebe hledí. V jezeře Cenisském a nedalekém Tavernettském žije značné množství vzácných pstruhů — červenušek a při zastávce v Lans le Bourg-u podány nám dva dvouliberní exempláře, jakýmiž se co do chuti, honositi může sotva která tabule královská.

Dále šlo se rozkošnou krajinou průsmyku Cenisského, rychlým krokem, kilometr za dvanáct minut, kolem ochranných domů, jež v případě bouří a prudkých dešťů cestujícím přístřeší poskytují; domy tyto jsou počínaje od Susy roztroušeny podél cesty — jest jich třiadvacet — a jsou číslicemi opatřeny. Překrásný rozhled kolkolem rovná se všem věhlasným průsmykům alpským, ba předčí je daleko bizarní malebností, jakouž se zejmena honosí celá skupina Vanoisská se třpytnými ledovci, z nichž vynikají rozervané a ostré jehlice a hřebeny horstva. Největší výška průsmyku nalezá se u la Ramasse (1820 m.) na hlavní silnici, ze které na tomto místě odbočíme a dáme se od záchranného domu čís. 20. za telegrafními tyčemi, které vedou kratší stezkou, tak že si nadejdeme půl druhé hodiny cesty, až dostihneme domu číslo 22. a tam odtud jsme za malou hodinku v Lans-le-Bourgu, ve vlasti děsných větrů. Ledový dech přírody — „Vanoise“ — vane zde mocně ze sněhových velikánů střídavě s prudkým a teplejším „Lombardem“, kterýž duje se strany Italie, přiváděje vydatné deště, jež proměňují úzké uličky této tisíc padesát obyvatelů čítající osady v učiněné moře bláta. O tělesné schránky cestovatelů postaráno zde jakž takž v „hotelu“ Valloire; to nejlepší, co nám předloženo, byly pstruhy, o nichž jsem se byl dříve již zmínil, a pak zdejší převýtečný sýr, kterýž na celém světovém sýrařském trhu by snesl každou soutěž, vyjma se sýrem z nedalekého Bessansu, jménem „Persillé“, kterýž stojí rozhodně hors concours.

Zvláštní náhoda tomu chtěla, že jsme se zde sešli s Bonnevalským představeným Blancem, jenž požívá v Grajských Alpách jakožto vůdce nejlepší pověsti; slovo dalo slovo a obratem ruky změněn celý plán, upuštěno od úmyslu vystoupiti na horu Ambin a usnešeno přenocovati ještě dnes v Bonnevalu a záhy z rána vyraziti na horu Levannu v údolí Arc-ském. Soudruha, tak umluveno, měl provázeti Blanc a můj život měl vzíti v ochranu náš dosavadní vůdce Grappier. Byla to arci značná odbočka, kterouž jsem si dovolil, ale krajina od Modane do Chambéry může

čekat, vždyť se tam za několik dní dostanu a naše příležitosť byla příliš lákavá, než abych byl s to býval odolati. Stisknutím ruky uzavřena smlouva, všechny podrobnosti smluveny a bez dlouhých okolků vydali jsme se na cestu směrem k Bessansu, po pravé straně údolí Arcského stále stoupajíce kolem šeredných propastí — „Pelaou Rous“ — při čemž nám zůstal malý ledovec téhož jména na pravo; přešedše vysoký most, v jehož blízkosti šumí překrásný vodopád, dosáhli jsme vesničky Lans le Villard s kostelem sv. Šebestiana na vysoké skále, v němž se nalézaji staré pokažené fresky, které jsem při svém návratu prohlížel a jež pocházejí z počátku 16. a 17. stol. Vůdce Blanc zaskočil do hostince de St. Maurice a přinesl za malou chvilku na papíře kus nakrájené pečeně a podával studenou, jak byla, k ochutnání. Byla poněkud houževnatá, ale chuti výborné, tak že jsme se soudruhem sáhli ještě jednou po soustu, když nám byl Blanc dal hádat, z jakého dobytčete tato lahůdka pochází? Marné hádání. Vyjmenovali jsme vše možné, co velkého běhá a lítá, vůdcové se nám chytrácky smáli, opětné zkoušení chuti, nic naplat, až můj soudruh konečně vyhrkl: „O já osel, to je osel!“ A smíchem skákali naši horalé a kývali vesele hlavami. V Lans le Villard jsou hospodyně mistryně v přípravě oslího masa a ve jmenovaném hostinci je předkládaji cestujícím za vše možné, ale pravého jména z úst nevypustí. V těchto končinách a dále na západ v „Maurienně“ hospodařili také dosti dlouho Maurové; údolíčko pod kopcem Madeleine zove se dosud „Val de Sarrazins“ a zbytky jakési staré budovy „Roche de Sarrazins.“ Příjemnými pěšinami a přes měkké, kypré lučiny, jedlovým lesem a dále polnostmi, na kterýchž chudičká žita živořila, dostali jsme se k divokému průsmyku „Collet de la Madeleine“ (1700 m.) a tímto opět přes jeden most říčky Arv do vesničky Bessans (1730 m.), ve kteréž stojí asi osmdesát kapliček, tak že připadá na každých 13 obyvatelů jedna, dále velký kostel z předešlého a kaple sv. Antonína vedle něho z patnáctého století. Naši úslužní vůdcové koupili do naší zásoby sýr Persilléský a bílý med, proslulý svou výbornou jakostí v celých Alpách Grajských. Zde nalezá se vchod do údolí Ribon, Avérole, Bonneval a odtud podnikají se výstupy na hory Roccia Melone, Croce Rossa, Punta del Collerin d'Arnas, atd. Z prosťoučkého hostince vyhrnulo se několik touristů a vůdců, tázajících se, kam a odkud? Žádný z nich nešel naším směrem a po krátké zastávce spěchali jsme močálovitými lučinami, kdež nám stříkala voda nad hlavu a při každém šlápnutí provázen krok příjemným „čvacháním.“ Netrvalo arci dlouho a scenerie se proměnila: ze všech stran zeje holé neúrodné pohoří a úzké rokliny vyhrabány tu a tam do stěn táhlými zářezy, ve kterýchž se láme výtečný serpentin. Kolem několika vodopádů zavedla nás cesta konečně do Bonnevalu, kamž jsme za soumraku dorazili, celkem za 16 hodin, zastávky v to počítaje. V tomto tedy „hnízdě troglodytů“, jak jej touristé nazývají, jest slavný vůdce Blanc mairem, a při večeři líčí nám prostými, ale úchvatnými slovy celou tu ubohou osadu a její život plný běd a útrap ve věčném boji s přírodou. Jaká to bída, jaká chudoba! Do roka dvakrát jen zde pekou chléb, kterýž prodlením měsíců tak ztvrdne, že jest sekery potřebí, má-li se rozrazit, a takřka po devět měsíců žijí tito vesničané společně s několika kusy dobytka, kterýž je celým

Vchod tunelu u Bardonèche.

jejich majetkem, ve chlévách hluboko do země vyhrabaných a nuzně přikrytých. Pro úplný nedostatek dříví (v okolí roste pořídku jen zakrslé křoví) topí se všude ovčí mrvinou a kuchyně zdejší vidí jen čtyřikráte do roka maso. Děsné hory a hrůzostrašné, svou divokostí vynikající, klikaté doliny a rokle obklopují tuto nejvyšší osadu Arc-ského údolí (1798 m.) kde jest krutá a nevlídná zima stálým domovem. Stařičký kněz, který zavítal večer do touristického — a budiž to zde zvlášť uvedeno — na zdejší poměry výtečného hostince Culotova, připadal mi jako onen farář ze samoty, kterého tak výtečně líčí Anzengruber ve svém „Faráři z Podlesí“. Oddán s plnou resignací v osud svůj, skončí dráhu svého života v této horské divočině. Krutý to trest za malé provinění.

Z přítomných touristů přisedl si k nám jeden, jenž patřil ke druhu nepříjemných, ba protivných společníků. Představil se jakožto spisovatel, cestopisec a alpinista, který právě přišel — tak tvrdil — z údolí Pontresínského, kdež prý prodělal za měsíc červenec nejobtížnější partie, slezl Roséč, Tšiervu, Pizzo-Bianco, Berninu, Piz Zupó, Piz d'Arlas, Piz

Palü a rok před tím ostatní velikány, mezi nimi Morterač ve společnosti slavného Jana Grassa. A důkaz o tomto slezání provedl ihned. Sáhnul do svého, nejméně pětadvacíti-kilového rance — který mu po cestě arciť jen nosič mohl nésti — vytáhl dvě osmerkové knížky a podal nám je na památku. Co toto píšu, leží ten drahocenný exemplář přede mnou a když porovnám některé spisy alpinské s obsahem toho, co napsáno tímto alpinistou o slezání mnoha nebezpečných temen z údolí Pontresinského, vidím, že čtu známého Dr. Amthora, Tucketta, Purtschellera, Hammera, Spechta a zejména Dr. Güssfeldta, z kteréhož téměř doslovně opsal nauku o „cestování ve vysokohoří“ bez udání pramene. Mne bavila nejvíce poznámka při výstupu na Morterač, kdež stojí černé na bílém, že si Jan Grass „zajódloval.“ Ty můj svatý patrone Alp, Jan Grass a jodlovat! Až přijedeš, laskavý čtenáři, do Pontresiny, zastav se v hostinci L. Enderlina staršího na skleničku bavorského a tam najdeš nyní dvaašedesátiletého Jana Grassa, kterýž ti poví, že nejodloval nikdy. — Podobný druh alpinistů jest velmi četný, leze na bezpečných a závrati prostých dráhách, lepí se jako pijavice na renomované touristy, zachází s proslavenými vůdci tak kolegialně, jako nějaký soukojenec a je-li ve vysokých Taurách v Kalsu, tu bývá trabantem bratří Groderů neb Kererů, v Heiligenblutu Granöggerů, Tribusera a Lacknerů, v Dolomitech Innerkoflera ze Schluderbachu, Lacedelli-ho, Fulgenzia a Dimai-ho z Cortiny, v Chamonixu s vůdci na Mont Blanc bratřími Devouasoud, s Benonim a Folliquettem, v Engadinu s Grassem, Caflischem, Freimannem a Cadonauem, v Grindelswaldu, s vůdci na Pannu a Faulhorn, Baumannem, Almerem, Trycheleggerem, Jossiem a Rubiem atd.

Náš „milý společník“ měl tentokráte namířeno na Gran Paradiso, nejvyšší to bod (4061 m.) Grajských Alp a zjednal si za tím účelem znamenitého vůdce Jaquina z Cogne, kterémuž vyplatil za tři dni dvě stě franků, a slezení hory, jejíž nejvyšší bod jest plocha obnášející jeden čtvereční střevíc, se nezdařilo, poněvadž, tak nám vyprávěl sám Pavel Jaquin v Ceresole, pod temenem „ráje“, který vypadá jako gotická věž s několika vížkami, byl onen hrdina hotov, načež jej fysicky zničeného dovedl vůdce do „Stabilimento reale“ v Ceresole. Podobný případ jsem viděl loňského roku na Velkém zvonu, kdež ze šestnácti touristů nemělo ani sedm odvahy překročiti zubatý úštěrb z Malého na Velký Zvon, obnášející délku desíti metrů, při šířce 20 ctm., při čemž jsou po obou stranách nataženа drátěná lana. Že nejsou vůdcové — t. j. svědomití — pro podobné fexovnictví zaujati, samo sebou se rozumí, ale jiní, kterým záleží na prospěchu hmotném, vyhledávají s chutí tyto oběti a dělají z nich „dokonalé a neohrožené horolezce.“

V deset hodin jsme ulehli a ráno ve tři hodiny dali jsme se pochodem údolím Arcském při jasném třpytu hvězd a mrazivém větru. Hrobové ticho panovalo v údolí a jen tu a tam hrčel pramének vody po příkrých stěnách v úval, kterýmž jsme spěchali do divokých roklí Clapier de la Tralenta. Směsice ohromných balvanů zdánlivě nám tarasila cestu a my jako v bludišti se proplétali mezi pitvornými obrysy těchto s hůry v propasť uvržených velikánů, stále stoupajíce k jakési tmavé fantastické skupině, která se ostře odrážela od kopule dómu nebeského.

Vodopád Bi-sorty u La Praz

Most u Comboscury.

Byla to chudičká vesnička l'Ecote, která stojí na několika hrbolatých obrovských balvanech, vše tak malebně rozestaveno, že by to mnohému sceneristovi na jevišti dělalo všechnu česť; pro krajináře je to obrázek zrovna skvostný. Za vesničkou zabočuje stezka do úzké rokliny, kterouž se vine výš a výše, až dorazíme k několika domkům, dále přes šumící potok, který s ledovce spěchá do údolí, po příkrých travnatých svazích k alpské chýši Duis d'en haut, kam jsme za tři a půl hodiny bez velkého namahání dostoupili. První ranní odpočinek v Alpách bývá nejlepší, chuť k jídlu se dostavuje u vyšší míře, nežli v dalším průběhu celodenního pochodu a tu bývá vydatnější posilnění zcela na místě. Jak známo a dokázáno, nejsou nohy při slézání vysokých hor jediným faktorem, který rozhoduje; tu záleží velmi mnoho na stavu, v jakémž se nalézá nejcitlivější ústrojí touristovo — žaludek. Do tří tisíc metrů jde se alpinistům, pochodům zvyklým, dosti dobře, ale v řídkém vzduchu dalšího výstupu počíná pojednou nepřekonatelná únava, žaludek vzpírá se pojednou proti tomu i onomu pokrmu, horská nemoc se dostavuje v celé prudkosti jako na moři mořská, a stav alpinisty až k smrti zmalátnělého jest politování hodný. Do výše to dále nejde a vše jest zhaceno, nepřekoná-li tourista prudký záchvat velkým sebezapřením, jehož jsou však schopni jen nejsilnější povahy. Často pomáhá sklenice dobrého vína — spirituosy, vyjma koňak, jsou zkázou horolezců — a malý zákusek lehce záživného pokrmu, ale to bývá jen tehdy, když nevězí v žaludku větší zbytek neztráveného pokrmu. Nejlehčí strava jest na pochodech v Alpách nejlepší a proto jsme si na universalním samovařiči připravili slabou praženku s desíti žloutky a přísadou Liebigova extraktu, potom nahřáli jsme krabici konservy, pozůstávající z kuřete

míchaného se šunkou, „potted chicken and ham,“ původem z Londýna, a kalíškem dobrého vína ukončena tato božská snídaně.

Většina cestujících přenocuje v této alpské chýži, poněvadž slezení Levanny jest za jediný den velmi obtížné; trvá bez odpočinku celých patnácte hodin, než se dosáhne noclehu na druhé straně pohoří, poněvadž se také slézají postupem špice hor Col du Bouquetin, Col de la Vache a Col de Galèse.

Nyní počalo již namáhavější stoupání po ohromných skalných plochách ne příliš příkrých, ale za to dosti hladkých, jen tu a tam malými oporami pro spolehlivý krok opatřených. Vůdcové pozorovali naše šlépěje co nejpozorněji, poněvadž se okamžitě rozeznává stoupání sběhlejších turistů od postupu těch, kteří dosud učedníky jsou, a zdálo se, že byli s našimi výkony spokojeni. Dávno byly již zmizely ty dlouhé, táhlé stíny, které, když slunce se pozvolna ze svého lože za horami zvedalo, tu a tam jako tmavé rysy a závoje na protějších skalách se prostíraly, a nebylo sporu, že nastane parný den. Bylo na nás vidět, že jsme v ráži, ústrojí nás všech, jak se říká, hrálo co nejpřesněji, a celá partie byla v harmonický akord seladěna, ačkoliv nikdo z nás po celé hodiny nepromluvil slovíčka. Klidně kráčeli jsme kolem dvou jako zrcadlo čistých jezírek ku postrannímu výběžku Levanny, zahnuli na levo k malému jazyku úzkého ledovce, kterýž jsme dosti rychle slezli, stále vzhůru stoupajíce ku vysoké moréně t. j. ku břehu hořejšího, velkého ledovce a po tomto na sám ledovec o příkrosti 51 stupňů. Trhliny ledovcové na šíř nebyly příliš rozstouplé, po sněhu ani stopy a tak došlo jen pořídku na vysekávání ledových stupňů, kteréž Blanc jakožto první chodec sekeřankou tesal, svázán jsa se soudruhem, kdežto Grappier mě maje ve vleku ve vzdálenosti as padesáti kroků následoval. Brzo dosáhli jsme ostrého, skalnatého hřebenu, kterýž zcela holý, bez sněhu a ledu, z ledovce zdánlivě ku nejvyššímu bodu Levanny se táhne a peprný kus práce ve šplhání a soukání se do výše lezcům ukládá. Spojovací lana rozvinuta na patnácte metrů a vůdce zaujav stanovisko ve vyšší poloze, postavil se v pevný bod, utáhl při mém výstupu lano, až bylo z tuha napjaté a přitahoval je k sobě tak dlouho, až jsem se ocítil v pevné posici jemu na blízko, a tak stoupali jsme stále výš a výše, až pojednou splynul hřeben s velkými plochami příkré skály, na kteréž se v různých mezerách nalézaly vrstvy sněhové. Tato část výstupu nejevila se a nebyla také příliš obtížnou a když jsme ji měli za sebou, stáli jsme za šest minut na vrcholku Levanny, kterýž pozůstává ze mnoha semo tamo rozházených balvanů, tvořících nejvyšší bod hory 3618 m. vysoké. Jak sám laskavý čtenář již seznal, byl náš výstup beze všeho nebezpečí a proveden hladce za sedm hodin, a vyhlídka? Jedním slovem: kolosální! Celé Grajské Alpy t. j. na dvě stě, více méně vysokých vrcholů bych zde musil uvésti, ledovce a údolí vyjmenovati, kteréž kolem nás v rozsáhlém okruhu nehybně, bez životního dechu přírody, tiše a mrtvě do výše strmí. Jsme Bohu blíže a klid se v duši vrací. Jsou dojmy v životě, kteréž nás aspoň na okamžik mocně vzrušují a zase dojmy, jež nám přinášejí aspoň chvilkový pocit neskonalého blaha, štěstí a míru. Vše zapomenuto a rázem pohřbeno do nejhlubšího lůna temnoty — na vždy. Na plující lodi, na široširém,

klidném oceaně hledíme v dálku s pocitem, který v sobě chová jakýsi osten bolný — jest to touha. Na temeni vysoké hory však, uprostřed ohromného kruhu, v němž panuje posvátné ticho, pod tou modravou kopulí vzduchu, kteráž spočívá na konci obzoru zdánlivě na tažném pruhu horstva, ovládá nás nevyslovitelný pocit klidu, jehož trvání bychom si přáli do nekonečna.

Hora Levanna má však také polohu, jakouž zřídka nacházíme v Alpách vůbec a ve Grajských Alpách zvlášť. Na severu od Monte Rosa v jedné čáře až k Mont Blancu, bližší okruh tvoří vrcholky Grajských Alp a na jihozápad končí Cottickými Alpami s velikánem Pelvoux. Jest to kousek horského světa, jenž stojí za podívání, ale vůdcové naléhají již úsilovně na další pochod, na kterýž jsme se za třicet minut odpočinku vydali; za čtyry další hodiny ostré chůze skalami, ledem a sněhem bez větší námahy dosáhli jsme vysokého bodu Col du Bouquetin (3382 m.) Odtud je už menší rozhled, ale přec ještě úchvatný. V době krátkého odpočinku jsme pojedli zbytky zásob a posilnili se výtečným bordeauxským vínem, jehož jsme měli ještě dvě láhve; také litr cognacu měl nás při sestupu vzpružiti. „Budeme ho míti co nejvíce zapotřebí!“ pravil vůdce Blanc a mluvil svatou pravdu. Sestupovali jsme podél hory Cime d'oin brzo po holé skále a opět v slabých vrstvách sněhu, kterýž nás nesnesl, tak že se nohy místy až po kolena zabořovaly; netrvalo však dlouho a octli jsme se na ledovci hory de la Vache a zabočivše na francouzskou stranu, dostihli jsme výšiny Col de la Galise (3000 m.); jediným dlouhotrvajícím pohledem rozloučili jsme se s neskonale krásným obrazem, který se kolem nás rozprostíral. A nyní začal sestup, kterýž by stál za popsání podrobné, avšak nespadá v rámec této studie a já označím jej toliko ve hrubých rysech. Sníh na příkrém svahu, po němž vedla naše přímá čára k dolejším skalám, měl tu výhodu, že byl dosti měkký, čímž jsme uspořeno měli vysekávání stupňů, jež by bylo nezbytné bývalo, kdyby jej byla pokrývala zmrzlá ledová kůra. Zde bylo jenom potřebí napjaté opatrnosti a za půl hodiny stáli jsme pevně na skalách, jež se srázně táhnou k průchodu (couloir) Gorge du Grand Coluret, kterýž by se měl jmenovati správněji čertovou stezkou. Bylo umluveno, že nejdříve polezu já a až dosáhnu okraje, že sečkám na vůdce, kterýž mne měl na laně, pak že počne slez soudruha k mému stanovisku a na konec že sestoupí vůdcové. Sestupoval jsem klidně, dobře věda, že spočívám v pevných rukou. Po pětadvaciti kročejích jsem stanul v pevné posici, soudruh a vůdcové pak následovali. Totéž opakovalo se dvakráte za sebou, až jsem stanul na hořejším okraji couloiru a nyní, když jsem pohledl do hlubiny pod sebou, měl jsem onen pěkný pocit, kterýž člověka zachvacuje v ten způsob, že mu rychlostí blesku proběhne míchou ledový proud a dech se v něm utají. Hleděl jsem na blížícího se soudruha a viděl jsem na jeho tváři dojem, jejž naň učinila zející prohlubeň, když jeho noha stanula na okraji. Stáli jsme druh ode druha asi ve vzdálenosti tří metrů a když dorazili v naše místa vůdcové, začala porada. Scenerie vypadala asi takto: Před námi propasť nejméně čtyřicet metrů široká, ohraničená protější hladkou, téměř kolmou stěnou zvýší tři set padesáti metrů; na východ nepřístupný sráz jedné stěny

Galésy a na jih úzký východ propasti mezi stěnami v dáli takřka se sestupujícími, jimiž viděti bylo v dálce proužek nebe a horu la Croix. Do hloubky dvě stě devadesáti metrů bylo tedy nutno slézti, ale jak? Blanc slezl do tohoto couloiru již patnáctkrát a znal tudíž výborně obtížný sestup a Grappier zde byl po třetí, pročež při chladnokrevnosti a rozvaze s naší strany musilo vše skončit dobře. Oba velké provazy spojeny v jeden, každý z nás se posilnil kalíškem cognacu a Grappier držen Blancem počal ihned sestupovati. Asi deset kroků od nás vedla do hlubiny příkrá rýha zšíří jednoho střevíce, a po této obličejem ke skále v naši stranu obrácen, kráčel statný vůdce chladně a jistě; ale pojednou se zachytil při shybu rukama, položil se břichem na skálu a hledaje nohama krok za krokem pevné výběžky pro pevné stanoviště, zmizel pod stěnou. Blanc uvolňoval pomalu lano, vzepřen jsa pevně o vyčnívající skalisko a vypustil je volně na sto střevíců; když se bylo z hloubky ozvalo volání vůdce, že jest volné, vytaženo lano nahoru, Blanc uvázal mne co nejopatrněji, a přesně se drže sestupu svého předchůdce, soukal jsem se po srázu dolů. Z počátku jsem nalezl dosti výběžků pro nohy a ruce, po třicíti šlepějích však nastaly mně okamžiky, kde celá opora spočívala jen na rukou, nohy hledaly nový bod a při tom ten málo vábný pohled do hloubky, kde panovalo strašidelné šero! Hlas Grappiera, kterého jsem neviděl, varovně mne upozorňoval na směr „à droite“, v pravo a já věděl, že délka lana co nejdříve musí býti u konce. Uposlechl jsem v čas, drže se v pravo a dosáhl jsem konečně schodu „kočičího“, jejž takto pojmenoval Blanc; výstupek to as třicet centimetrů široký, kterýž se táhne délkou mnoha metrů. Pevně jsem stál nad propastí, ale nebezpečí situace spočívalo hlavně v tom, že jsem drže se jednou rukou výběžku skály nade mnou, druhou odepnouti a rozvázati musil lano, což jsem vykonal po několika perných okamžicích a pak dále pozorně krok za krokem, stále obličejem ku skalní stěně obrácen asi sto kroků na nejširší výběžek, kde čekal Grappier, klidně se dívaje do hlubiny. Za pětatřicet minut stáli nejdříve můj soudruh a pak Blanc, kterýž lezl poslední, u nás, lana oddělena a odtud nastalo slézání, vlastně drápání se dolů v tom spůsobu, že já uvázán a držen jsa mým vůdcem a vždy po několika metrech pevné postavení zaujav, sečkal jsem na vůdce a tak to šlo při napjetí všech sil až dolů. Jedna věc v tomto couloiru jest jista, že kdyby dolejší lezec spadl, stíží by jej hořejší udržel a konec lze snadno předvídat. Za půl hodiny jsme byli na dně couloiru a teprve nyní začal sestup Blanca se soudruhem, poněvadž se pro možné neštěstí v podobných případech neslézá společně Značný zbytek cognacu rozdělen poctivě na čtyři porce k osvěžení našich znavených sil a bez odkladu sestupováno pozorně k otvoru couloiru; za ním vzata rychlým krokem pláň Bellotteská, pak divoce roztrhaná směsice skal malého Coluretu a za šerosvitu již vkročili jsme do malého salašníku de Serru, kterýž je zároveň malým hostincem. Bylo půl deváté večer a po dvacíti hodinách jsme toho měli pro ten den zrovna dosti. Po slušné večeři upravena nám lůžka na seně a lhal bych, kdybych řekl, že vím, kdy jsem usnul.

O šesté z rána jsme vyrazili do Ceresole ($^7/_4$ hod.) a nakoupivše proviantu, stoupali jsme pod alpou Levannou do Bonnevalu, kdež jsme

tiskli statečnému vůdci Blancu na rozloučenou ruce, a večer nás opět uvítal hostinský v Lans-le Bourgu na nocleh. Další cesta po okolí Mont Cenisském a studii o dráze, kteráž protíná nitro hory de Frejus, nalezne laskavý čtenář v příští stati: „Z Modana do Chambéry“.

Umění na zemské jubilejní výstavě.

Napsal Karel B. Mádl

II.

— 18. července 1891.

Program Umělecké výstavy byl velmi krátký a určitý: Výstava má poskytnouti obraz výtvarné činnosti umělecké v Čechách za posledních sto let. Tím je vše řečeno a všechny podrobnosti vyplývají z této nedlouhé věty. Zároveň však nesmí býti tajno, ba naopak, budiž hlavně konstatováno, že onen program zavírá v sobě hojně úskalí a překážek, jež všechny téměř leží mimo moc a pracovní sílu těch, kdo v uskutečnění stanoveného programu činně se zúčastnili.

Že by v oddělení Umělecké výstavy, věnovaném starším, nežijícím umělcům, scházelo co podstatného, že by vykazovalo ve svém organismu citelné mezery, nesmí nikdo tvrditi. Kterýkoli umělec kdy se u nás závažněji byl projevil, jest zde zastoupen, jméno jeho nalezneme v seznamu, a to značí velmi mnoho na soudu toho, kdo si uvědomí, nejen že umělecká výstava dějinné povahy, jako je tato, jest první svého druhu v Čechách, ale, co skýtalo větších obtíží, že nebylo tu pražádné rukojetě, žádného kompendia, které by přehled a výbor po vší dosavadní naší produkci usnadňovalo. Ad usum delfini musela býti práce taková ad hoc podniknuta, shledávány staré seznamy výstav, pročítány zprávy o výhrách a koupích, probírány biografie starších umělců, aby mohla býti sestavena jakási topografie českého umění. Je to kus namahavé, nevábné ano i nevděčné práce, ale byl vykonán a dobře by se stalo, kdyby material takto sebraný nezmizel někde v koši, ale i ve svém nynějším stavu zůstal uložen na místě příhodném a studiu přístupném. Snůška těchto dat sloužila za prvního ukazatele dalšímu hledání a stopování jednotlivých děl, nejdříve ovšem jich majitelů. Než byl-li tento nalezen, nebylo tím již zabezpečeno dílo samo pro výstavu, neboť z příčin nejrozmanitějších nebyly mnohdy práce, na nichž záleželo, na zemskou výstavu zaslány a zapůjčeny. Tak vysvětluje se valná většina mezer, které zasvěcenec zde postřehne, pohřešuje určitá díla jednotlivých umělců.

Přes to přece jen skýtá Umělecká výstava, jak dnes jest, úplný dostatek materialu, ne sice k úplným biografiím umělců českých, ale k celkovému obrazu českého umění.

Rok 1791. stojí sice napsán v čele, avšak jím není označena žádná evoluce umění v Čechách; značí pouze přesný počátek obsahu výstavy. Tou dobou podnikl J. L. David ve Francii, nesen proudem doby, pravou regeneraci umění. Pastoraly a selanky se přežily, rozmarní bohové rokoka se vším svým půvabným dvorem byli vyobcováni z atelierů a mysli umělcův. Hospodářství metres Ludvíka XV. bylo překonáno, vší strojenosti a nepravdivosti vypovězen boj a velké hlasy, J. J. Rousseau volal nejhlasitěji, zvedaly se, vyzývajíce k návratu ku matce přírodě, ku pravdě a prostotě. Místo sladkostí chtěli viděti sílu a jadrnost. Postaviti se však přírodě tváří v tvář, hovořiti s ní bez tlumočníků a prostředníka, toho se neodvažovali. Hledali učitele a vůdce a nalezli jej v antice. Dříve však nežli se jejího dědictví po svém spůsobu zmocnili, ohlašoval se socialní převrat, revoluce a republika smetla všechnu bývalou společnost a všechen její řád. Vznešené mysli zalétaly v minulost a vybraly si z ní velké republikány staré Romy, jejich heroické vlastnosti za svůj vzor. Tak stalo se, že obnoveno intensivní studium přírody, že antika stala se učitelem a že velké obrazy s historickým aparatem stavěly činy starých Římanů novověkým domnělým jich stoupencům na oči.

V Němcích udál se téměř současně stejný převrat, jen že jeho podklad byl jiného rázu. Jméno Winkelmannovo stojí v čele, Lessingovo se k němu druží: to značí, že impuls byl povahy literarní. Oba autoři ukazovali k antice jako nedostihlému, klasickému vzoru; příroda stála teprve ve druhé řadě. Nastaly poutě do Říma jak do zaslíbené země, jeho musea a sbírky přeměnily se v učírny. Studujíce sochy a reliefy antické, obrozujíce na nich svůj formalní smysl, opírajíce se po výtce o literární vůdce, ztratili Němci všechnu souvislost s uměním minulého věku. Ne pouze etickou, ale co dlouho a těžce se na nich a všech jejich stoupencích trestalo, také technickou. Revoluční hnutí, nechť se již dotýká čehokoli, není tolerantní proti tomu, co mu předcházelo. Přirozeno, neboť právě proti tomu zvedá boj na život a na smrt. Proto také nebývá vždy spravedlivo vůči předchozímu. Němečtí umělci nadobro zřekli se uměleckých směrů osmnáctého věku, nic nechtěli s nimi míti společného, ani předmět svých děl, ani techniku. Přestali malovat, přestali býti malíři, stali se pouhými kresliči. Asmus Carstens zahajuje jejich řadu.

Pro umění francouzské bylo s výhodou, že dříve nežli bylo vydáno heslo „antika“, obraceli zřetel svůj k přírodě a obě hesla v jedno spojili, kdežto Němci přestali na prvním. Francouzové podrželi z překonaného umění, co bylo pro ně cenným, totiž techniku, od něho se učili malovat, nepřerušili tradici atelieru a dílny a zůstali malíři.

Do této periody klasicismu spadá počátek naší výstavy. A bylo by zcela přirozeno a jasně pochopitelno, kdyby naše umění té doby vykazovalo jeho sledy. A přece tomu tak není. Naopak klasicismus dokonce nemá u nás jediného zástupce, avšak zjev ten, na první pohled poněkud cize zarážející, má příčiny úplné vyložené, příčiny ovšem prosté všelikého ducha oposičního a toliko místního a do jisté míry i náhodného rázu. České malířství — a o to tu jde v první řadě — teprve později přimklo se k velkým proudům cizím, teprve romantická hesla nalezla zde ohlasu.

Několik málo umělců na výstavě zastoupených patří svým životem a konáním ještě před rok 1791. Druhá polovice minulého věku značí v dějinách českého umění náhlý a citelný úpadek, pravé poklesnutí a ochabnutí talentů i tvoření, které jsou tím nápadnější, čím širší a skvělejší byl umělecký rozmach v periodě předchozí. Všichni žáci a stoupenci Brandlovi a Reinerovi nevydali úhrnem tolik co tito dva produktivní síly. Zmenšení produkce po stránce číselné i jakostné šlo ruku v ruce se všeobecným ochabnutím uměleckého smyslu. Ty tam byly pojednou doby hojných a velkých podniků uměleckých. Praha i Čechy byly zásobeny chrámy, paláci a zámky, a jejich výzdoba byla dokonána. Tu onde bylo snad třeba vyměniti některý zašlý oltářní obraz, jinak ale žádalo obecenstvo vlastně jen podobiznu. J. Q Jahn (1739—1802), poslední starší spojených cechů malířských v Praze, svými portréty a náčrtem k obrazu oltářnímu označuje případně slabost, chabost a nedokrevnost tehdejšího umění. Zdravější a vydatnější ohlasy předchozího umění zachovala si jen malba zátiší a architektur. První není na výstavě zastoupena, druhou však výborně representují četné práce Ludvíka Kohla (1746—1821).

Tu setkáváme se s umělcem, ne sice originálním, ale pohyblivé fantasie a velké produktivity, který pokračuje ještě v tradicích holandských, jak v efektech formálných svých goticko-renesančních vnitřků chrámových, tak ve světelných. Patrně že jeho čilé pracovitosti nestačily objednávky obrazů, neboť vedle nich nalezneme na výstavě i v majetku soukromníků ještě celé řady velkých sepiových kreseb, které se v ničem neliší od prvních leda svojí monochromií. Staří mistři a dóm pražský byly opory jeho obrazotvornosti, jich motivy a tvary se různo křižují v jeho dílech, kde architektonické formy rozlehlých prostorů vedou hlavní slovo, postavy lidské jsou tu takměř jen, aby naznačily, že kobky ty jsou přístupné. Též několik vnitřků chrámů antických je označeno jmenem Kohlovým a kdyby nebyl seznam Umělecké výstavy opomenul uvésti důležitá a významná data jednotlivých prací, shledali bychom, že spadají tyto práce do pozdních dob umělcových, na samé rozhraní osmnáctého a devatenáctého věku, že vznikly tedy jako ojedinělé u nás zjevy, za vlivu tehdejších archeologických studií. Ovšem přesnost archeologická je v nich velmi nepatrná, malebná efektnost je jim jedinou myšlenkou vůdčí. Plnější a sytější v barvě jest architektura Josefa Platzera (1752—1810), v níž hlásí se s důrazem ke slovu malíř divadelních dekorací (Platzer jím byl) ve směru Galli Bibieny.

V prvních třech čtvrtinách našeho věku tvoří Akademie umění výtvarných v Praze pravé středisko všeho ruchu uměleckého. Jest jediným uměleckým ústavem v zemi, sem putují všichni, kdo v sobě cítí jiskru uměleckého nadání, odtud vycházejí všichni, kdo svými pracemi činí nárok na místo v historické řadě a tu je přirozeno, že jich produkce, pokud sami nevynikali zvláštní silou a původností talentu, nesla se směrem, který jim jich akademičtí učitelé vštípili. Akademii pražskou založila Společnost vlasteneckých přátel umění a tato buď co korporace, buď její členové jako jednotlivci, také jistým druhem mecénství povznášela a udržovala uměleckou produkci, dělíc se později o tuto zásluhu s Krasoumnou jednotou. Když jednalo se o prvního ředitele ústavu, nenalezli jej

doma, povolali jej na doporučení českého magnata z ciziny, a že v této hodnosti přišel Josef Bergler (1753—1829) ze Solnohradu do Prahy, stoupenec manyristů, mělo za následek, že malířství pražské ničeho nezvědělo o uměleckých revolucích tehdá rušně světem uměleckým hýbajících. J. Bergler býval dvorním malířem knížete-biskupa solnohradského, hr. Tom. Thuna, byl též jeho truksesem a to mu v Praze předem připravilo ve společnosti půdu. Jeho produkce zde nabyla obdivuhodných rozměrů; na sta rytin vyšlo z jeho rukou, hojně maleb a kreseb a není divu, že i ve výstavě jest jeho jméno často zastoupeno. Než přese všechny velké pocty a pochvaly, jimiž jej již za jeho studijních let v Římě zahrnovali, nechává nás jeho umění cele chladnými, ne pouze se stanoviska dnešní produkce, ale i v poměru k jeho vrstevníkům, s nimiž se jen mnohostí prací, nikoliv však uměleckou vydatností může měřiti. Jeho studium v Římě záleželo hlavně v kopiích starých mistrů, jeho výsledkem byla jistá formální zásoba, kterou pak vyplňoval vlastní práce. V nich nalezneme více nežli přímé reminiscence na Rafaela, Reniho, Caracciho a j. v komposičním celku i v jeho detailech. Způsob, jakým vyučoval své žáky v komponování, je dojista významný pro jeho vlastní tvoření: ukázal jim některou svoji kresbu, komposici, a ti pak museli totéž thema stejně spracovati. Výsledek byl rozředěný obvar obrazu Berglerova. O učení malbě, její technice, nebylo řeči. Kreslení dle předloh, po výtce Berglerových italských kopií a studií, a pak zmíněné pokusy komposiční, tvořily všechno akademické vzdělání budoucích českých umělcův. Štětec a barva byly z akademických síní, kde byl J. Bergler dlouho sám jediným ředitelem a učitelem, vyobcovány.

Jako tvořivý umělec neprojevuje Jos. Bergler žádnou zvláštní zálibu pro některý látkový obor. Mythologie, dějiny, bible, genre, podobizna, vše je mu vhod, ale nikde také nevycítíme, že by předmět jednou daný nebo volený pronikl vřelejší láskou, zůstávaje všady zevním formalistou, jehož díla postrádají vší originality. „Kristovo na nebe vstoupení“, „Kristus na hoře olivetské“, „Večeře Páně“, jsou prázdné akademické práce beze všeho vzletu, beze vší energie ve formě a barvě, vzniklé v matných vzpomínkách na slavné vzory právě tak, jako „Smrt Sapphina“ anebo několik drobných allegorií, jejichž tajemství sotva kdo více rozluští. O něco pevněji vystupuje umělec v několika sepiových kresbách biblických výjevů, „Sv. Jan na poušti“, „Abraham vítá anděly“ a j. Zdá se, jakoby okolnosti byly donutily J. Berglera k jisté universalnosti a tak od něho pochází i návrh poháru z r. 1817. dokumentující všechnu tehdejší ornamentální zbědovanost. Pro genre scházel mu první a nevyhnutelný požadavek: smysl pro přírodu, skutečnost a život, a kde dokonce chce býti humoristou, což se v jeho rytinách často opakuje, prozrazuje očitě vnitřní chladnost, necitnost a prázdnotu.

Vliv J. Berglera jako učitele nemohl za takových jeho vlastností býti nikterak blahodárný. Jsa jediným uměleckým vzorem v Praze zabránil sem vstup všemu klasicismu; co pak on a několik jeho žáků konalo, byly poslední a zpozděné výstřelky nejpozdního manyrismu. Řada jeho žáků je dosti četná, a bez obtíží postřehneme, kterak se rozpadá ve dvě skupiny. Josef Mrniak (nar. 1795), Matěj Tejček (1780

až 1847), jeho korektor a potomní nástupce Frant. Waldherr (nar. 1785) a jiní, jdou slepě za svým učitelem, a nemajíce opory ve vlastním vydatném nadání, přečasto stojí pod úrovní prostřednosti. — Druhou skupinu tvoří Ant. Machek, Jos. Führich, Frant. Tkadlík, jména dobře pověřená, ne však školou Berglerovou. Ba spíše to byly elementy na pražské akademii revoltující, pokud v těch dobách u nás o citech a činech takového rázu lze mluviti. Ani Tkadlík ani Führich nebyli Berglerovými miláčky a věru málo mu mají co děkovat. Také Antonín Machek (1774—1844) souvisí jen jaksi zevně s Jos. Berglerem; mnohem více se naučil u jiných a jinde. Na výstavě nepoznáváme celého umělce, však za to s lepší stránky. Nám pozdějším zůstalo jméno běžným, ne-li popularním, jeho cyklem litografií výjevů z dějin českých, poněvadž podobizny, které jsou jeho pravým polem, kde vystupuje jako závažný člen české obce umělecké, zůstávaly v ústraní rodiného majetku. Machkovy „Obrazy z dějin českých“ scházejí ve výstavě. Ovšem že A. Machek jako tvořivý umělec přispěl k nim jen nevelkou hřivnou, více jako podnikatel, pořadatel a vydavatel, avšak jejich listy jsou znamenány Führichem, Lhotou, Hellichem a j. a jich význam má dvojí tvářnost: vlasteneckou i uměleckou. Tato prozrazuje první romantické hnutí v českém tvoření uměleckém, jehož snahou bylo staré „velké, krásné doby slaviti a ve vrstevnících buditi touhu po oné bývalé slávě“, jak J. Führich sám se za ostatní vyznává.

Čtrnáct podobizen Machkových nemají sice stejnou hodnotu uměleckou, mnohé dnes více poutají zobrazenými osobnostmi, nežli portretním uměním, avšak jsou mezi nimi, které přímo překvapují jadrností, ano i silou pojmutí a podání, jaké bychom v autoru některých litografií sotva hledali a nalézti doufali. Takovou jest podobizna Al. Jelena z roku 1826. v malebném kroji Maxe v „Čarostřelci“, jasná a pevná v kresbě a modelaci živé hlavy, živá v pohybu, výborně sladěná v barvě a pozoruhodná svojí technikou. Dle svědectví soudruhů byl A. Machek povahy velmi otevřené, dobrosrdečné, vždy světlé, lehké nálady a odlesk tohoto vnitřního člověka postřehneme na mnohé té hlavě prosté a jednoduché, klidné a upřímné, ať náleží ženě či muži. Tak jak zde Ant. Machka poznáváme, dobře lze jej označiti jako pravého portretistu naší bourgeoisie první poloviny našeho věku; svými vlastnostmi osobními a uměleckými dobře se hodí do rámce oněch let i v té nestejnosti produkce, jejíž stopy tu onde odkryjeme.

Podobizen z oněch časů není málo, velké i miniaturní objevují se ve výstavě i v domácnostech hojně, aniž bychom však mohli k nim přiložiti přísnější měřítko. Tomu odpovídá vedle Jelenova portretu od A. Machka, podobizna Fr. Palackého, kterou Frant. Tkadlík roku 1812. maloval. Tkadlík* (1787—1840) byl spolužák Machkův a později, od roku 1836. ředitelem akademie. Také pro Tkadlíka značí výstava letošní jakousi rehabilitaci; běžné mínění o jeho umění není valné. Ale

* Tak je psán již jeho otec na křestním listu, kdežto na podobizně Palackého podepsal se již „Kadlík,“ ač sám v jednom listě udává, že tuto změnu jména provedl teprve ve Vídni, aby svou výslovnost Vídeňákům usnadnil.

neprávem. Hned podobizna Palackého, práce pětatřicetilého umělce, je dílo pozoruhodného talentu, smělá, svěží a životná, a ještě více na podiv dobré techniky, které nabyl Tkadlík asi jinak než v poblíží Berglerově, který pro jeho obraz „Malý Ježíš s anděly“ (z roku 1820) měl jen pohrdavá slova. V typu tváří obou andělů i v jich kostymu obráží se doba vzniku této malby, poněkud těžké a neprůhledné v barvě; také něco sladkosti oněch unylých časů obestírá celek, avšak malý Kristus, klečící prostřed andělů, s ručkama pozdviženýma se modlící, jeví tolik dětské naivnosti a vroucnosti i opravdivosti citu, že lze říci, že tímto dílkem proražen byl zkalený a již zahnívající povrch stojaté vody tehdejší školy Berglerovy. „Malý Kristus“ byl počat v Praze a dokončen ve Vídni a to vysvětluje příbuznost postav andělů se směrem, který zde J. Füger ještě dvě leta před tím zastupoval a řídil. F. Tkadlík je také z prvních českých umělců našeho věku, kteří v Italii hledali svoji uměleckou spásu. Malý výjev z vlašských hor, venkované u kříže se modlící, ovšem ani z daleka nevyjadřuje výtěžek, s jakým se F. Tkadlík odsud navrátil. V Italii setkal se se svým pražským spolužákem Führichem a tak ocitl se v užších stycích s „klášterními bratry sv. Isidora“, s Nazarenisty, nebo lépe řečeno, s křesťanskými romantiky. V jejich sboru nenabyl sice takového významu jako Führich, avšak jak blízko jim stál, svědčí „Svatá rodina“, kde v otevřené krajině P. Maria svaté své děcko kojí, postava vzácného, arci opět trochu sladkého půvabu, roztomilá, rozkošná v ladném pohybu, plná jemného citu, který vyčítáme z jeho kreseb v Rudolfinu ještě spíše, nežli z některých maleb, kde jako ve „Sv. Lukáši malujícím Madonu“ jeví zřetelnou snahu po velkém slohu, kde však, pozbývaje intimnosti, zůstává poněkud prázdným. Josef Führich (nar. 1800) jest žákem pražské akademie, a ztráviv od roku 1827 tři leta v Italii vrátil se do Prahy, až odtud 1834 přesídlil do Vídně, kde 1876 zemřel. Je patrno, že jen jeho umělecké počátky koření v Čechách, jeho největší a nejmohutnější rozvin umělecký, jehož svědky jsou velké kartony „Posledního soudu“ a „Pádu andělů“, náleží Vídni. J. Bergler, přesně vzato, nemůže platiti za učitele Führichova, neboť co jeho umění hned od prvního vystoupení karakterisuje, ještě nežli se stal stoupencem Nazarenistův, vyzískal jinde, mimo školu a mimo vliv Berglerův, i proti jeho vůli. Co do síly a vydatnosti nadání, stojí J. Führich nepopíratelně v čele celé své generace a když zralý a hotový se do vlasti navrátil, našel zde tolik stoupenců, že jeho umění určilo celému oddílu domácí produkce směr postupu. Ale i později trval jeho vliv na dále, zanášen sem jeho hojnými cykly v rytinové reprodukci.

Počátky Führichova tvoření stojí pod znamením čirého romantismu, a z jeho slov výše uvedených vysvítá dobře podstata tohoto směru, vzniklého pod vlivem některých literarních publikací, které oživovaly pobledlou paměť starých, prešlých dob, budily a živily lásku k nim a nadšení. Život středověku na zámcích královských a hradech panstva objevoval se před vnitřním zrakem umělců, obestřen zvláštním půvabem a kouzlem, nazírali naň závojem mírně a příjemně zabarveným a s neobyčejnou vřelostí přilnuli k vynikajícím postavám středověku, skutečným i vybájeným. Romantické legendy středověkých svatých znovu ožily a snaha představy z těchto

světů předvésti svým vrstevníkům s největším důrazem a se vším jich okolím, vedla umělce ku komposicím cyklickým. V takové činnosti setkávalo se umění výtvarné tenkráte na jedné cestě s výtvory literarními, jenže u nás tehdá stála ještě v popředí společná vlast se vší její historií (pokud censura ji propouštěla), kmenové rozlišování bylo teprve v zárodcích. Také po stránce formalní se J. Führich emancipoval od směru školy, kterou navštěvoval; staré rytiny, v první řadě Dürerovy, byly jeho učiteli.

Listy Führichovy, k nimž vážil látku z dějich českých, vystaveny nejsou, ani z Machkovy kroniky, ani ty, jimiž po svém návratu z Italie mínil vylíčiti vzrůst křesťanství v Čechách. Jen z pozdějších dob jeho tvoření jsou zde ukázky akvarelového cyklu z „Dějin rodu hrabat Černínů", v nichž arci již stojí na své výši a zralosti. Z romantických historií však „Život sv. Jenovefy" a „Divoký lovec", cykly vlastních a Gareisových rytin, dokumentují jeho směr. Velká vnitrnost a seriosnost uměleckého tvoření druží se v nich se zásadnou a jasnou jednoduchostí koncepce celku i jednotlivých scén, jež jsou obestřeny vším půvabem a vší poesií nového romantismu. Velmi záhy, hned v samých počátcích svých uměleckých snah, přidružil J. Führich k této lásce pro poesii minulého života zrovna vášnivý cit náboženský, který takměř rok od roku v něm vzrůstal, až na konec všechen smysl světské romantiky na dobro zatlačiv, opanoval v jeho činnosti umělecké pole úplně. Ba v pozdních letech života umělcova, zdá se, že ani výtvarná produkce nestačila jeho intensitě a šířce, tak že umělec sám chopil se péra a psal výklady o svém umění, obsahu tak dogmatického, jak podobně se vzor Führichův, B. Overbek, vyjadřoval. Ostatně umělecký vývoj Führichův, jeho kořeny, základy a cesty, formuloval on sám nejlépe. „Chod myšlenek, který jsem v Novalisovi, Tieckovi, Schlegelovi a celé té škole nalezl, ve spojení s tím co jsem od Cornelia a Overbecka spatřil, zbudilo ve mně snahu po určitém směru, který by mým snažením mohl dodati opory a pevnosti. Dürer a co mi v oné době (první pražské) ze staroněmeckého umění známo bylo, tuto snahu jen sesílilo. Byla to touha po čemsi trvalém, positivním. Co jsem znal ze starého umění, vysvětlovalo mi též stavitelství oněch dob, a Praha skýtala mi poznání hlubokého a mohutného ducha našeho křestanskoněmeckého starověku . . . Všechny tyto dojmy a názory sdružily se u mne v obraz silného, zbožného středověku." A na kolik se jeho náboženského mysticismu týče, vyznával, že umění má „sloužiti v domě božím, ne však jako ozdoba a dekorace, nýbrž jako forma učební, která činí smyslům přístupným tajuplný život víry náboženské." Hned jeho parafrase Tizianova Triumfu Víry, „Triumf Kristův", dává tomuto vnitřnímu přesvědčení vřelý výraz, ještě více však jeho cykly „Rosa mystica", „Otče náš", „Žalmy" a pak v jiném směru „Podobenství o marnotratném synu" a „Legenda o sv. Vendelínu". Neobyčejná síla víry náboženské i umělecké, v intensivním a dokonalém prostupu tvoří všade podstatu umění Führichova, k nimž druží se jemný a naivní cit pro krásu přírody a jež dostupují svého vrchole v mohutných koncepcích kartonu „Posledního soudu" a „Pádu andělů" pro fresky kostela Novolerchenfeldského ve Vídni. V těch a některých menších kresbách a ná-

črtcích náboženského obsahu je zároveň patrno, že v Italii nepodlehl Führich vlivu quatrocentistů tou měrou, jako, ve smyslu formalním, Rafaelovu.

Cestou romantismu dalo se u nás s Führichem mnoho umělců, dějiny domácí a novelistické práce z nich čerpané skýtaly jim povždy dosti látky, ale teprve druhá generace, přenášející romantismus na pole akademicko-historické, vykazuje pozoruhodnější zjevy. Styl jeho prací náboženského obsahu, arci ne stejnou silou a mohutností, šine se pak dále u mnohých stoupenců, kteří buď přímo nebo nepřímo se ocitli pod vlivem Führichovým.

Ke druhé skupině zařaďujeme Josefa Hellicha (1807—1880), jehož „Sv. Kateřina“ na příklad, jejíž mrtvé tělo nesou andělé do nebes, je koncipována zcela v duchu Führichově, aniž by arci měla jeho vydatnost kresby a poesii ovzduší. Tohoto druhdy tak popularního umělce arci na výstavě nelze cele poznati, ani ve směru náboženském, ani v historickém. několik drobných podobizen a studií nikterak nevysvětluje jeho pravé místo umělecké.

Již v duši J. Hellicha doznává prvotní romantismus změny, arci ne zásadní, neboť povšechný ráz a všeobecná tendence jeho, oživiti minulé děje veřejné a také intimního života, zůstávají tytéž, ty však nabývají určité, lokalní barvy. První hnutí romantismu, z jehož lůna vzešla později, a v samostatný strom vzrostla malba historická, nalézá své vysvětlení v celém duchu doby, ve které byl vznikl. Veškeré společenské poměry nutkaly vzletné duchy hledati, čeho jim přítomnost nemohla poskytnouti, v dávných dějinách. Z té touhy po životě ladném. klidném, poetickém, po velkých mužích a činech, k nimž by mohli srdce přiložiti, vypučel snivý květ romantiky. Náboženský cit jednotlivců upravoval výběr a volbu látky silně křesťanstvím a také katolictvím zabarvené. Když však na místo něho vždy s větším důrazem se stavěly cit a vědomí národní, počaly se objevovati obrazy velkých skutků českých hrdinů vždy častěji a hustěji. Politické probuzení, z prvu pod popelem doutnající, vyvolalo řady kreseb a maleb vyňatých z dějin domácích nejen z pohnutek čistě uměleckých, ne pouze pro jich formalní zajímavost a malebnost, ale také pro jich povznášející a povzbuzující obsah, jímž měla býti oživena a jako znovu zrozena paměť bývalé naší moci a velikosti. Opět to bylo vědomé zalétání do minulosti, vědomé odvracení se od tísnivé skutečnosti a přítomnosti, jenže výběr musel se díti pozorněji, nežli při romantických látkách vůbec, nebo romantismu náboženském. Censura politické barvy konala občasné návštěvy v atelierech umělců a pilně střehla jejich produkci. V Machkových obrazech z dějin českých je mlčící mezera o časích vyplněných hnutím husitským a velikostí samostatného, národního státu českého. Zbývaly jen děje Přemyslovců a Lucemburků jako pramen tohoto národního romantismu.

J. Hellich, ač převážně malíř náboženský, nejednou objevil se na tomto poli, však častěji jen s litografickou křídou nežli se štětcem v ruce, a „Boj proti Tatarům na Hostýně“ ve výstavě je právě kreslená předloha pro litografii, jakých Hellich jinak ještě řadu provedl. Ze žáků Tkadlíkových patří svými počátky k této skupině hlavně oba dosud žijící

seniorové českých malířů: Ant. Lhota (nar. 1812) a Karel Javůrek (nar. 1815). První umělecká generace našeho věku, počínajíc skromnými počátky, vyučila se, vyrostla a zemřela také v Praze; co mohlo jim naše město na uměleckých impulsech poskytnouti, s tím musili se spokojiti. Tkadlík a Führich zahajují však řadu umělců cestujících. Oba byli v Italii a zde nalezli, čeho doma postrádali: povznášejících vzorů, jež pomáhaly jim jejich směr upevniti. Také J. Hellich je následoval na jih a tomuto proudu, tomuto cíli tužeb odpovídá také tendence založení římské nadace pro české umělce profesorem drem Aloisem Klarem roku 1833, jejíž první stipendiat malíř byl Vilém Kandler, který deset let po jejím založení odebral se do Říma. (Pokračování.)

Praha před sto lety.

Napsal dr. Julius Taussig.

živého ruchu přítomnosti odvésti chci své čtenářstvo na malou chvíli v zapadlý, cizí nám svět ke sklonku předešlého století. Doba ta ovšem není nám památnou slavnými skutky, velikými činy, však pozornosti zasluhuje i tato část naší minulosti. V době té i na naší půdě odehrával se boj dvou světů, z něhož vykvasila se přítomnost: staré idee, jež věky přetrvaly, tehdy před mocným nárazem vědy počaly blednouti a zařízení, jež po staletí nedotknutelnými zdála se lidstvu, otřásala se a chýlila se k pádu. Nové řády počaly dobývati si platnosti, nové názory počaly ovládati světem. Červánky nového věku rděly se na obloze. Z této doby mocného rozruchu, z té doby, v niž spadají také počátky národního znovuzrození našeho, chci čtenářstvu podati několik nepatrných kreseb, jež mají aspoň poněkud ukázati, jak asi vypadala naše společnost, když psalo se léta 1791, a jež připojiti chci k obrazu Prahy, v níž, jako vždy, tehdy život soudobý nejlépe se obráží.

Než k tomuto vlastnímu předmětu svého líčení přikročím, dovolím si stručnými rysy vykresliti historické pozadí svého, žel jen chudého obrázku. Jak známo, měly země naše až do druhé polovice 18. století ráz státu středověkého. Ne všechno občanstvo účastnilo se veřejného života. Jen několik privilegovaných tříd: šlechta a vyšší duchovenstvo, mělo politická práva; jen šlechta plnila vyšší úřady, jen šlechtě náležela důstojenství vojenská. Šlechta byla vrchností lidu rolnickému a dílem i městskému. Nestenčena dosud byla její privilegia, jak dobyla jich ve středověku: však vliv její na řízení státu nebyl valný, neboť také i ona musila plně se podřizovati absolutní moci panovníkově. Ten tam byl čilý ruch, jenž panoval v městech středověkých. Města 17. a 18. století byla

bez svobody, autonomie jejich obmezena, neodvislý duch potlačen. Odcizena svým dějinám, vzdálena politické činnosti, bez spojení s jiným světem a jeho duševními proudy, trávila města za hradbami a baštami svými pracovitý, břemeny stížený, v celku klidný, starosvětský svůj život bez vzletu a snahy po vyšším.

Rolník toho věku byl nevolníkem. Připoután jsa k půdě, na níž se zrodil a již po celý život opustiti nesměl bez vůle pánovy, žil nešťastný život otroků. Vrchnosti platil dávky za to, že směl užívati vlastní své půdy; jí musil vzdělati pole a obětovati jí práci přečasto celého téhodne; chtěla-li vrchnost baviti se honbou, nařízeno rolníkům, any honili zvěř; byly-li neschůdné cesty, bylo třeba jen poručiti a rolník bez odmluvy musil svou prací odpomoci. Bylo-li na zámku potřeba obsluhy, kommandovány ženy z vesnice. Uložila-li vláda vrchnosti daně: rozvrhla je vrchnost na své poddané a k daním je tížícím přičetla ještě břemena svá. Každý odpor, ba stín odporu stíhán s nesnesitelnou krutostí; všechna stížnosť byla marna, neboť úřady ustanovovala sama vrchnosť a organy vyšší, zeměpanské, stížnosti od poddaných přijímati nesměly. Nezbyla v pravdě než svépomoc, a k té týraný lid přečasto se utíkal; stránky dějin doby té popsány jsou smutným vypravováním o divých rebeliích selských, jich nešťastných výsledcích a krutých trestech. —

Všechna veřejná zařízení té doby dýší středověkem, školství, justice, zřízení cechová, vše málo změněno trvalo tak, jak před sto lety za jiných poměrů bylo upraveno. Od polovice 18. století nastává však nevídaný ruch v zemích našich. Nové objevy, nové názory vědecké, hospodářské, státoprávní pronikly konečně za celní šraňky monarchie habsburské. Nastává doba reforem Teresianských, najmě Josefínských, objevuje se účinná snaha, zříditi jednotný, mocný stát, jemuž všichni stejně jsou podrobeni, jenž svým úřednictvem účely své, k obecnému blahu se nesoucí, vůči všem poddaným stejně a mocně provádí. Stávají se pokusy překlenouti propast dělící stavy od sebe, podrobiti vyšší stavy veřejným břemenům, zjednati nižším účasť ve veřejných právech. Horlivě se podporují snahy po zvelebení živností, všemi prostředky zavádí se průmysl, zřizují se továrny i rukodílny. Tisíc dřímajících sil se uvolnilo, neobvyklá a zdárná činnost vstupuje na místo staleté strnulosti. Blahobyt se zmáhá, s ním smysl pro vyšší potřeby životní. Četnými zákony pečuje vláda o lid rolnický a v krajských svých úřadech zjednává mu ochranu proti útisku vrchností. Nevolnictví zrušeno, robota zmírněna. — Ve všech oborech zákonodárství zavedeny změny, přiměřené pokrokům století, osvobozena věda, uvolněn tisk. Zvýšená činnost na všech stranách jest odměnou. Všude mocnější žilobití, čilý ruch, svěží síly, nová snažení.

Tyto snahy vládní, jdoucí po rovnosti občanů, nezůstaly bez mocných odpůrců. Privilegovaní se spojili v mohutnou ligu ku zničení systému Josefínského. A systém ten klesl, nejen opposicí stavovskou, ale i proto, že jedno opomenul: učiniti si spojencem cit národův. Však reformy Josefinské pro stát neviděly národův. Josef II. znal jen stát, jeho potřeby, jeho poddané: že by v hranicích státu byly jiné celky, národy, země, obce, společnosti náboženské se zvláštními úkoly, zájmy, potřebami, toho nepostřehl. Pro právo historické neměl smyslu: zařízení ústavních, ovšem

nedostatečných, nedovedl přeměnit a k jarému vzbudit životu, nýbrž dovedl je jen cele zničit.

Nejen zájmy stavovské vzepřely se dílu Josefovu, ale i národové, centralismem ohrožení, vyvstali na odpor.

A panovník, jehož spružinou byla snaha, zvýšiti sílu říše rakouské na nevídaný stupeň, umíral v pochybnosti, zda podaří se zachrániti i jen existenci její. Belgie, tehdy k říši habsburské patřící, byla v plameni vzpoury, v Uhersku za pomoci vlády pruské vše k brannému odboji a odtržení od státu rakouského připraveno, v ostatních zemích rakouských hluboké hnutí opposiční. Válka s Tureckem zaměstnávala moc vojenskou na březích Sávy a Dunaje, finanční zdroje vyčerpány. A na hranicích českých stojí mocné vojsko krále Bedřicha Viléma II., hotovíc se v tom obecném zmatku dovésti toho, oč pokoušel se jeho strýc král Bedřich Veliký: rozbiti tuto starou říši. Toť situace po smrti Josefově, toť dědictví, jež přejímá po něm bratr jeho Lepold II.

Osvícenosti a chytrosti tohoto panovníka podařilo se zachrániti monarchii. Belgie ústupky a činy vojenskými podrobena, Uhry uspokojeny, ústavy stavovské obnoveny, s Tureckem mír uzavřen, Prusko k ústupu donuceno, toť výsledek prvého roku panování Leopoldova.

Mnohý ústupek učiněn ovšem živlům, jež nepřály reformám Josefovým a nepřízeň doby zastavila pokrok, leč ideály novodobé již vyhledávaly si bojiště jiné, a v hlaholy zvonů, doprovázející mrtvolu císařského reformatora v hrobku kapucínskou, mísily se ohlasy vítězné písně nového věku od břehů Sekvanských! V této době nadějí, sporů, intrig, v druhém roce panování císaře Leopolda II. navštěvujeme své hlavní město, královskou Prahu. Objem města nebyl o mnoho menší než nyní, přechovával však jen kolem 80.000 obyvatelů. Lidnatost v Čechách byla vůbec tehdy o více než o polovici menší než nyní a měst větších a úpravnějších nebylo. Naše Plzeň, nyní město s 50.000 obyvateli, bylo městečko s 3000 obyvatelů. Předměstí měla Praha jen jedno: Smíchov, jehož domy, hospodářské dvorce a ovocné sady v ničem nedaly tušiti nynější mohutné tovární město. Kde nyní se prostírají živé, elegantní ulice Karlínské, procházívali se po úpravné aleji mezi vlajícími klasy ve svátečních dnech letních bodří Pražané, s pěkně spletenými copy pod třírohým kloboukem, vzbuzujíce uctivý obdiv svým jemným, dlouhým, tmavomodrým kabátem s žlutou podšívkou, pak skvostnou, bohatě vyšívanou vestou a bělostným varhánkovitým jabotem; vedle nich jejich spanilé, bohužel dle tehdejšího zlozvyku přes příliš líčené družky a dcerky s ohromnou, bílým pudrem posypanou frisurou, na níž houpal se klobouček s vlajícími péry; v patách za nimi šviháci, chlubící se oblíbenými tehdy červenými vestami se zlatým třepením. Kdo mohl, dal se doprovázeti od sluhů, neboť to náleželo k tehdejšímu „bon tonu“. Vše směřovalo k invalidovně, kde časem odbývala se cvičení vojenská, která již tehdy neodolatelně lákala, zvláště svět damský. — Před koňskou branou, na místě nynějších Vinohrad, byly role, sady, vinice. Tam vábila procházeče skvostná zahrada hraběte Canala se svými výzdobnými pavillony, zahradními domky, jež přechovávaly cizokrajné ptactvo, četnými statuettami, umělými rybníky a potůčky, bohatou květenou a stinnými stromy. Časté slavnosti večerní oživovaly tehdy

rozkošné to místo. Dnes park je dílem zastaven, dílem spustlý a zbylé stromy smutně šepotají zvěsť truchlivou o lesku uhaslém, o dávno zašlém čase. Po veliké čtvrti dělnické, Žižkovu, nebylo stopy. Naproti Senovážnému náměstí uzavírala město Nová brána, před níž v místech prodloužené Hybernské ulice stávala až do císaře Josefa šibenice a proti ní kaple. V době naší návštěvy šibenice již byla odstraněna, neboť císař Josef trest smrti zrušil, a kaple přeměněna — v hostinec. Dnes na místech těch, tehdy opuštěných, šumí hlučného života spěch a rej.

Podívejme se trochu na zařízení města. Domy jsou celkem proti našim velmi skrovné, v odlehlejších částech města prosté chýše. Jako zvláštnosť vytýkají cestovatelé té doby, že domy jsou číslovány a názvy ulic na rozích v obou jazycích označeny. Toho tehdy nebylo ani v Paříži ani v Berlíně. České názvy ulic nepostrádají někdy komičnosti. Nové zámecké schody sluly v úřadní češtině: „zámkonovostupní ulice“, náměstí u staré zbrojnice byl „starozbrojedomský plac“.

Dláždění ulic, pokud bylo, bylo velmi špatné, při dešti ulice a náměstí byly neschůdné. Což divu, že Pražané neradi chodili pěšky, a kdo jen poněkud mohl, měl vlastní ekypáž a raději v jiných, sebe nutnějších potřebách strádal. A kdož by mohl zejmena něžným nožkám damským zazlívati, že raději odpočívaly v oněch kolossálních archách, jimž obdivujeme se na staromódních obrázkách, než aby snášely trýzeň vezdejšího putování po kamenitých stezkách tehdejší Prahy?

Fiakry byly vymoženost zcela nová: teprvé asi od 6 let stály fiakry (jichž v celé Praze bylo asi sedmdesát) na Staroměstském a Malostranském náměstí, pak před kostelem P. Marie Sněžné. Taxy však zavedeny nebyly. V každém případě bylo se smlouvati s fiakristou, a nebyli-li tito výteční vozatajové ctnostnější nežli nástupci jich, nebylo asi smlouvání se s nimi žádnou příjemností. Však byl to přece pokrok proti dřívějšímu stavu: dříve, kdo jeti chtěl, vůz si napřed musil zjednati a to nejméně na celé půldne, což bylo velmi drahé.

Krásných náměstí po našem vkusu Praha neměla. Náměstí Karlovo nebylo ještě vyzdobeno nádherným sadem, jejž spatřujeme nyní. U prostřed náměstí, naproti kostelu sv. Ignácia stál až do roku naší návštěvy, kdy odklizen byl, kostel Božího Těla, památný tím, že v něm r. 1437 ve čtyřech jazycích slavně prohlášena byla kompaktáta basilejská. Mimo něj však stála, a to ještě i tehdy, kdy my Prahu navštěvujeme, v prostřed náměstí roztroušeně řada ne právě zdobných domů, nepřispívajících nikterak k okrášlení tohoto širého náměstí, jež také nezpříjemňoval pranýř, který až do r. 1786 a později opět před radnicí Novoměstskou na místě dosud znatelném stával.

Náměstí Staroměstské nezměnilo od těch dob mnoho podobu svou; odstraněna jen hlavní stráž, kde každodenně o 11. hodině dopolední za víření bubnů a zvučení trub bývala paráda vojenská; a odstraněna také bohužel starodávná kašna z červeného mramoru, nádherně vyzdobená jemnou a krásnou prací sochařskou, tehdy však již náramně spustlá a zkažená.

Naše korso Pražské, Příkopy, byly ještě ve smutném stavu: bylť to skutečný příkop, dělící Staré město od Nového, ovšem tehdy již zasypaný.

a s obou stran stromy osázený. V Ovocné třídě bylo vskutku tržiště ovocnářek, jež teprvé později přesídleny v nynější své stanoviště, Ovocný trh, jenž tehdy ještě byl aristokratickou „Královskou třídou". Mezi ním a Příkopy byla řada rozkošných zahrad. Nynější Ferdinandská třída (tehdy Nové aleje) hrála již svou nynější úlohu. Střed této ulice zaujímalo dosti úzké kaštanové stromořadí, v němž stěží pět lidí podle sebe jíti mohlo. Zde bylo zastaveníčko celé tehdejší Prahy. Zejména v letních večerech byla aleje tak přeplněna, že těžko se bylo protlačiti. Blaze bylo těm, kdo uchvátili si místečko na mramorových lávkách po obou stranách a mohli dívati se na strkající se proud. Tíseň zvyšována povozy, na místě, kde ulice se křižují, hojně projíždějícími. Tu shromažďoval se pěkný svět Pražský, tu vynucovaly obdiv Pražské krásky. Smíme-li věřiti soudobým zpravodajům, byly Pražské dámy velmi hezké; zejména prý blondinky s nyjícím okem, však mocným prý žárem, okouzlovaly cizí pozorovatele.

Přes Vltavu klenul se tehdy jediný most, Karlův, dopravě přes řeku však sloužil také přívoz na třech místech Vltavy. Četné ostrovy Vltavské byly již tehdy okrasou Prahy. Arci nebyl na tehdejším ostrově Barvířském (tak slul nynější Žofín) skvělý sad a skvostně zařízený dům restaurační, jako nyní: několik mohutných stromů, skromná hospůdka a říčné lázně, toť bylo vše. Úpravnější byl protější ostrov, Malé Benátky (nyní ostrov Střelecký) s pěkným lípovým stromořadím, větším hostincem a střelnicí.

Zvlášť oblíbeny byly procházky na ostrově Velkých Benátkách; že ovšem ani tu hostinec nescházel, rozumí se samo sebou, neboť, jak Pražany tehdejší jeden spisovatel pomlouvá, bez hostince pro Pražana není příroda požitkem. Na tomto ostrově prováděly se toho času ještě hnusné štvanice býků.

Veřejných sadů nebylo, je nahražovaly mimo některé hostinské přístupné vůbec, zahrady hr. Buquoy za Oujezdskou branou na Malé Straně a hr. Clama v Lípové ulici, obě dle tehdejšího vkusu opatřeny vodotrysky, fontánami, jeskyněmi, soškami a p. Jak mnohý vzdech lásky vyslechla ta místa, nyní v ulice přeměněná, po nichž v horečném spěchu za denním chlebem proudí chladné potomstvo.

Četné a skvostné kostely byly i tehdy pýchou Prahy. Kolem mnohých z nich ještě byly hřbitovy. Kostel sv. Jindřicha, nyní v nejživější části města, stál uprostřed rozsáhlého hřbitova; podle něho byla památná kaple, na jejíž střeše po obou stranách i na vrcholu umrlčí lebky jako emblemy vyzíraly. Z části hřbitova utvořen nynější sad. Kolem kostela sv. Štěpánského byl krásný rozlehlý hřbitov s mnohými kaplemi. Tam všude nyní proudí hlučný život. Toho shonu a ruchu, jenž charakterisuje nynější naše ulice, tehda arci nebylo. Nebylo také těch hojných kommunikačních prostředků vnitroměstských, jež nyní máme. Nepatrný byl počet továren, jichž hlučný rej je znakem doby naší. V celých Čechách jich bylo 78, kde dnes jich čítáme na tisíce. Nebylo tramwayí, nebylo omnibusů, nebylo dráh. Svět netoužil, jako nyní, dostati se ku předu co nejrychleji. Lidé klidně požívali, co přinesl okamžik. Neznámy byly železnice a telegrafy, bez horečného rozčilení vyčkával každý, až zdlouhavý vůz

poštovský dopraví ho na místo určené; s větším požitkem, než my, čítal dopisy a noviny, jež v značnějších mezerách časových o běhu světském ho zpravovaly. Tři listonoši, všeho všudy, obsloužili tehdy celou Prahu. Poštovní úřad, sídlící toho času až do r. 1792 v Liechtensteinském domě na Vlašském náměstí na Malé Straně, i s filialkou v Celetné ulici nečítal více než 17 úředníků, a ti bez přepínání sil svých dostačili zúplna všem úkolům pošty listovní a dopravní! Ovšem nám by tehdejší stav byl nesnesitelným. Jen jednou v témdni, v úterý, bylo lze jeti do Vídně, jen jednou za čtrnácte dní do Brna neb zemí Německých! Častěji arci dopravovaly se dopisy, denně do Vídně, do vzdálenějších, zejména cizozemských míst dvakrát až třikrát týdně a to vše za porto nepoměrně značné.

Mezi budovami Pražskými setkáme se s mnohým známým. Tu rozprostírá se šíré Klementinum se svými šedými, pevnými zdmi, jíž tehdy sídlo fakult filosofické a theologické. Tenkráte universita, jejíž druhé fakulty hostila kolej Karlova, byla v nadějném květu. Reformy Teresianské a Josefinské vdechly v ctihodnou matku Carolo-Ferdinandeu nový život a kde před krátkem jednomyslně odmítány veškeré snahy a názory doby nové, tam horlivě nyní pracováno, aby idee, jež vládly stoletím, dobyly si sídla i v zemích našich. Ještě do nedávna byly spisy předních duchů století, jako Humea, Montesquieua, Rousseaua, Voltairea, Lessinga a j. pro Čechy zapovězeným ovocem. Nastal převrat, který dobře jest vyznačen tím, že knihkupec Gerle sám prodal 55 exemplářů proslavené francouzské Encyklopaedie. Hlavními představiteli tohoto dobyvačného směru, již výsledky soudobé filosofie šířili i na půdě naší, byli professoři K. Seibdt a August Gottlieb Meissner, oba dva náčelníci literarního ruchu Pražského a nejvyšší autority společnosti Pražské na poli filosofie a vkusu. Seibdt byl již tehdy starší pán, již r. 1763. dosáhl místa professorského a čítal o t. zv. pěkných naukách. Jeho vzdělání, vkus a sloh zjednaly mu nevšední vážnosti v širším obecenstvu, na něž působil svým literarním časopisem, v němž hlavně budil estetický smysl a razil dráhu lepšímu vkusu zejména na poli dramatiky. On hlavně to byl, jež „hanswuřtiady“ z jeviště Pražského vypudil. Seibdt brzy si zjednal nepřátele v oněch četných kruzích, jimž hrůzou byli spisovatelé, jež vychvaloval, i zásady, jež hájil. Dostal se do vyšetřování a přísná komise vytkla mu, kde jaké místečko v jeho spisech a řečích příčilo se názorům starověrců. Ani to mu neodpustila, že v přednáškách svých učil vážnosti k ženám a zvlášť vytkla větu ovšem kacířskou: „že vzdělaná a ctnostná ženština stavu svobodného jest nejlepší učitelkou mravního, uměleckého vkusu“ i pathetický jeho výkřik: „Běda době, kdy ženské pohlaví ztratí svou moc nad námi, toť bude poslední stupeň mravního úpadku!“ Galantní pan profesor vyvázl z vyšetřování bez velké pohromy; v příčině posléz citovaných vět dostal jen připomenutí, aby neponoukal k tomu, co páni studenti bez něho činí. V karrieře mu to neškodilo.

Professor Meissner byl miláčkem tehdejších čtenářů. Jeho romany, najmě „Alcibiades“, byly rozkoší vrstevníkům, jeho přednášky vzbuzovaly nadšení v posluchačích. Dnes jest August Gottlieb Meissner zapomenutá

veličina, nikdo nečte jeho děl, málo kdo zná jeho jméno. Taková jest sláva literarní!

Však v roce naší návštěvy byl na výsluní své slávy, společnosť Pražská ho zbožňovala, v cizině se rozléhalo jeho jméno. Kdo znamenitější přišel do Prahy, neopomenul ho vyhledati a vzdáti mu poklonu. V roce tom měl vzácného hosta, přední básník německý té doby, Friedrich Schiller, pobyl několik neděl v Praze a za vůdcovství Meissnera prohlížel si památnosti Pražské. Bez malé nepříjemnosti pobyt jeho v Praze neostal. Jednoho večera byli na ostrově Střeleckém, prohlédli si střelnici a naslouchali hudbě. K obveselení byla tu kolotoč, a Schiller, aby hostiteli se zavděčil, posadil šestiletého jeho synka na koně, dal mu rapír do ruky, aby jím, jak to ve hře té bývá, zachytil připevněnou figuru. Při tom mu pomáhal; ale výtečný básník byl v gymnastice méně dovedný, činil to tak neobratně, že hoch spadl, rozbil si hlavu a den končil ve smutku a pláči. Pro celý život si mladý Meissner zachoval památku na velikého básníka.

Proti jmenovaným „schöngeistům“ stál zarputile v oposici profesor matematiky, exjesuita Stanislav Vydra, horlivý hájce svého řádu, k němuž se hlásil i po jeho zrušení, odpůrce novotářství, výtečný ve svém oboru, vroucně nábožný a což zázrakem jest v jeho době, nadšený Čech. Vydra v přednáškách svých často opustil matematiku a spustil se do politiky a nepokrytě a bez ostychu odsuzoval germanisační tendence vlády Josefinské, jež r. 1784 i universitu úplně zněmčila, své národní oposiční stanovisko co nejpříkřeji na jevo dávaje. Vydra nebyl prost různých podivností: tak ku svým krajanům z Hradce Králové, ať byli kdokoli, lnul neobyčejnou náklonností a studenti z Hradce Králové mohli směle u něho přistoupiti ke zkoušce, ti obstáli vždy. Velmi rád kázal, a když posluchači, nasyceni logarithmy a sinusy, ho požádali, aby jim některé ze svých kázaní, hojnými polemickými výpady okořeněných, přednesl, těžko odolával. — Vydra sepsal prvou učebnici matematickou jazykem českým.

Z řádu jezuitského pozůstali na universitě ještě nadšený historik, Ignác Cornova, jenž ač Němec jazykem, s opravdovým citem líčil děje národa, v jehož středu žil, pak slovutný astronom Strnad, jenž v r. 1787 proslulý orloj staroměstský v pohyb uvedl, když již opatrní otcové města moudré hlavy sestrkovali v úradu, nebylo-li by pro důchod obecní výhodno, stroj hodinový jako staré, nepotřebné železo prodati.

Rok po naší návštěvě, 1792, vstoupil na universitu Pražskou mladý filosof, jenž svými zásluhami uvedl učitele své v zapomenutí, Josef Jungman.

V Karolině sídlila učená společnost, jež soustřeďovala nejlepší síly vědecké. Právě r. 1791 zemřel zakladatel její, učený dvorní rada, rytíř Born, zuřivý to liberal, jehož spisy, najmě monachologie, mnoho pohoršení spůsobily, a jen žárem boje se vysvětlují. Dnes jsou zapomenuty. Od něho pochází ironická definice „co jest c. k. dvorní rada“, jež tehdy kolovala Prahou a dobře charakterisuje tehdejší bureaukratii. „Jest to“, praví, „lidský tvor, jenž nic nečte, než co jest na přeloženém konceptním papíře, nic neví, než co proň nižší úředník z akt vytáhne, v nic nevěří,

než co vykazuje registratura, a jenž nikdy nesoudí podle zdravého rozumu, nýbrž vždy dle slavných c. k. normalií."

V učené společnosti scházeli se pod předsednictvím hr. Lažanského veliký slavista, genialní abbé Dobrovský, pilný Fr. Pelcl, jenž toho roku počal vydávati jazykem národním „Kronyku českou", zasloužilý bibliotékář universitní Rafael Ungar, učený Procházka a jiní, jichž jména zastínili sic pozdější pracovníci, kteří však na svůj věk velké věci provedli a vždy vděčně jmenováni budou v historii této země.

Nezapomenuta zůstanou i jména těch osvícených šlechticů té doby, kteří dílem vlastním bádáním a pracemi, dílem štědrou podporou nový květ vlasti své připravovali. Od koleje Karlovy nemáme daleko k přednímu tehdy divadlu Pražskému, Nosticovskému, jež nyní jest německé zemské. Praha měla tehdy tři divadla. Prvé z nich, nejvýstavnější a ozdobně zařízené, bylo to, jež jsem právě uvedl, a jež r. 1783 založil nejvyšší purkrabí Frant. Antonín hr. Nostic. V něm hlavně vlaská opera, pak i německá činohra a veselohra pěstěny byly. V divadle tom r. 1787 dne 29. října poprve překročil prkna divadelní „kamenný host" v Mozartově veledíle, v opeře „Don Giovanni". — Druhé divadlo, rozměrů daleko menších, ale velmi úpravné, bylo na Malé Straně, v paláci hr. Thuna, na místě nynější zemské sněmovny. Věnováno bylo hlavně dramatu a to novému klasickému, a má velkou zásluhu o vytříbení vkusu obecenstva Pražského doby uplynulé. — Třetí, pro nás nejzajímavější, bylo t. zv. „vlastenecké divadlo" v bývalém klášteře českých františkánů neb Hybernů v místech nynější hlavní celnice. Tam hrálo se nejen německy, ale i, ba v prvé řadě, česky. Tehdejší t. zv. intelligence Pražská mluvila, četla a psala ponejvíce německy, ačkoli cizí příchozí nás ujišťují, že v Praze té doby se mluvilo vesměs špatně německy. Tato část obecenstva Pražského ovšem s divadlem německým byla spokojena. Ale širé vrstvy lidu Pražského málo tknuty byly nátěrem cizím: ty byly a zůstaly české, těch arci představení v řeči jim málo srozumitelné nelákala. To brzy seznali podnikaví ředitelé divadel Pražských a dosti záhy započali představeními českými. V této snaze setkávali se s horoucím nadšením malé čety vlastenců tehdejších, kteří v divadle právem spatřovali přední prostředek k novému rozkvětu a zvelebení své zanedbané mateřštiny. Tak od r. 1785 jak v Nosticovském tak Malostranském divadle četné večery věnovány byly kusům českým, z nichž některé, jako Thamův „Břetislav a Jitka", dobyly si úspěchu sensačního.

Brzy česká musa získala vlastního stánku, ovšem velice prostinkého, v boudě na Václavském náměstí. S neobyčejnými nadějemi skrovná, literární družina česká vítala zahájení her ve „vlastenecké boudě". Ovšem ani z boudy nebyla němčina úplně vyloučena, bez utraquismu to tehdy nešlo. Bouda, jež r. 1787 poctěna byla návštěvou císaře Josefa II. a předních vojevůdců rakouských, Hladíka, Laudona a Lacyho, zkvétala, stala se vážným soupeřem divadla Nosticovského a mocným činitelem v pozvolném vývoji literatury a národnosti české.

V té době vzniklo dokonce ještě jedno divadlo v t. zv. Růžodolu za Pořičskou branou s repertoirem po většině českým, leč nikoli na dlouho, neb již 1789 bylo sbořeno. Za to dobře se dařilo divadlu

v boudě, návštěva byla trvale četná, i z bližšího okolí pořádány společné výlety do divadla — předchůdcové to našich divadelních vlaků. Podnikatelé Zappe a Seve ohlíželi se po místnosti důstojnější a větší. Vyhledali ji v sále bibliothéky zrušeného kláštera františkánského v Hybernské ulici, kde koncem r. 1789 počali hráti a kde jsme je v roce naší návštěvy, 1791, zastihli. Repertoire obsahoval lehčí genre německý a kusy české všeho druhu. Kol jeviště toho kupili se básníci naši a „vlastenci" a v pravdě s horečnou činností pracovali na zbudování národního repertoiru, tak že v nejkratší době měli k disposici až 1000 kusů českých.

(Dokónčení.)

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Ty a podobné špičky jim však někdo důkladně splatil v posudku:

Do by chtíl vypsávat
ženskou manýru,
ten by potřeboval
knihu papíru,

pět mázů inkoustu,
košinku na pera,
tulik by ho stála
ženská manýra,

nač ony musejí být hezky zticha, ano, ještě to sem tam leckterá sama dotvrdí, jako ta dceruška žalobou na mámu:

To bych já neřekla
do tý naší mámy,
že vona mi nandá
do porušek slámy.

Do porušek slámy,
do truhel kamení,
jako bych nebula
z toho pokolení.

Někdy se taková zloba všecka sveze i po samotném houdkovi a pískači a ti ubožáci musejí chtěj nechtěj sami na sebe hráti „hroznou" písničku:

Muzikanti,
vy ste svatí,
vy přídete do nebe
mezi svatý
chocholatý —
mají růžky na čele!

Za dob roboty zatoužili si tak — ale jistě mnohem upřímněji — i na samého „hned prvního po pánech“ člověka:

Ten tranovckej poklasnej
to je člověk nechčasnej:
honí nás,
bíje nás —
ten by zasloužil provaz!

Nejvíce však zkusí písničkami tak kyselé i přihořklé chuti sami sedláci. Tak se jim někde celá ves směje:

Sedláci píjou, píjou, píjou —
kovárnu nepřikryjou;
kovářka tám plače,
že tam na ni teče
dírou, dírou, velkou dírou!

Jinde, jakoby sami sebe hájili, lakonicky si dobírají chalupníci jejich stavu:

Dycky se sedláci diví,
kerak se podruzi živí:
počkej ty, sedláče,
haž tobě vyskáče
vobilí z perny —!

Jinde zase dělají si dobrý den z jejich lopocení:

Kyčovský sedláci
sobě stěžovali,
že jest jim nechtějí
plouhy vorat.

Vorej, vorej, vorej,
dyjť si sedlák hodnej,
vorej, vorej, vorej,
dyjť si sedlák!

Ba i ten pacholek odváží se na sedláka skládati písničku:

Zlá robota, zlá žebrota
hu sedláka sloužiti.
než bych hu sedláka sloužil,
radši bych se na vojnu dal:
tám se budu voziti!

Ještě dobře, že mají hospodáři všechen rozum; pomyslí si své a mlčí. A třeba se někdy s těmi „malými lidmi“ i pohadrykovali, když to přijde do opravdy, jsou přece všichni „náši“, a když se jedná o Chody a Chodsko, jsou jako jeden muž všichni milujíce a chválíce si své horské zákoutí, jak dokazují v písni:

Jak je v Hujezdě hezky!
rostou na roubení švestky!
V Draženově eště líp je:
rostou na zelený lípě,

která prý se může zpívati nejenom o Draženově a Hujezdě, nýbrž o všech, pokaždé dvou a dvou vesnicích chodských.

Avšak nejen nahodilé veselí a vtip vyloudí takto z nenadání Chodům písničku, nýbrž i myšlenka vážná, jako vidíme na př. v písni:

My jsme chlapci ze Spáňova,
my živnosti nemáme:
to je náše dobrý meno,
že se dobře chováme.

Vážná také myšlenka uložena v prostičkém popěvku, pronášejícím stesk chudé děvečky:

Dyby moje ruce
nedělaly těžce,
humíly by vyšívat!

A nejkrásnější ze všech toho smyslu píseň pěje opuštěný sirotek:

De pa je muj zlatej táta,
kerej pro mně člapal bláta?
Táta leží na břítově:
staňte, táto, pote pro mně.

De pa ste, má mámo, buly,
dyž mně lidi hudlovali,
hudlujou mně doposavád,
nemám komu postěžovat.

Píseň tak naivní a prostá a přece v ní uložen tak bohatý cit a v něm tolik žalu spravedlivého, že to v takovém poměru povolaný básník nedokáže.

Divně poněkud dojímá už místy sice pěkně tklivá, v celku však mrazivým světobolem provanutá píseň nevěsty, která se připravuje místo svatby — na smrt:

Budu míti svarbu
za štyry neděle:
jen mi na ni pojte
a mně doprovojďte
do tý černý zemi.

Budu míti ženicha
Ježíše našeho,
ten mně k sobě veme,
ten mně k sobě veme
do království svého.

Budu míti družičky
falářovo ručičky:
voňy mně povedou,
voňy mně povedou
vod mojí mamičky.*

Budu míti muziku
na tranovský zvony:
ty mi budou hráti,
až mně budou klásti
do tý černý zemi.

Budu míti postýlku
pěknou s peřinama:
tám já budu ležít,
tám já budu ležít
mezi ištěrkama.

Vy přátelé moje,
nestyjďte se za mně:
na mou svarbu pojte
a mně doprovojďte
do tý černý zemi.

---

* Variant: Budu míti družičky
s nebe andělíčky:
ti jest mně povedou,
ti jest mně povedou
vod mojí mamičky.

Na této ukázce pro tuto část přestáváme a zároveň tím uzavíráme hlavní řadu písní, jež se nám ze sbírky, kterou po ruce máme, na podrobné pokud možno dolíčení rázu národní písně na Chodsku zdály význačnými.

Na konec tohoto dílu své úvahy zmíniti se chceme ještě o třech druzích zpěvu národního na Chodsku, jež s řadou uvedených už písní sice těsně nesouvisejí, ale ve zpěvu národním mají důležité místo a právo. Mínime písně maličkých — ukolébavky a koledy — a zvláště píseň výpravnou.

Pokud se týče prvních, nemyslíme na různé popěvky a říkadla při hrách — to lépe uvésti při líčení her a zábav dětských — avšak plným právem patří sem ukolébavky, jichž, škoda, pěkných příkladů dosud málo máme, ačkoliv jsme přesvědčeni, že ukolébavek i svých vlastních znají na Chodsku mnoho.

K čemu naladí a pohne prostou matku láska k uspávanému kojenci, k tomu ovšem marně by se snažil, nepřeje-li náhoda, naladiti ji člověk, který prý by — „moh' tutu její hlouposť dát do pjísem."

Snad podaří se nám podati hojnější ukázky ukolébavky jinde; zatím pro úplnost podáme aspoň něco.

Nejčastěji slýchati z ukolébavek na Chodsku žertovné:

Kolíbala bába dědka
na vysokým parezu:*
nebudeš-li, dědku, spáti,
já tě hodně narežu.*

Houpy, houpy,
kočky snidly kroupy,
ha pes hrách
na kamnach;
koťata se hněvaly,
že jim teký nedaly.

Prostičké, ale při tom přece něžné jsou ukolébavky:

Hájej, hájej, hajčičí,
hajť Jozífek nekřičí,
já tě budu kolíbat,
a budu tě zpjívat:
Hájej, spjinkej,
ty malinkej.

Hájej nyny, hájej nyny,
jen spji, malej Jiříčku,
máma příde z města demů,
přinese tě ňamničku.

(Pokračování.)

---

* Parezu, narežu — pařezu, nařežu.

Křišťálová konvička s emailovaným zlatem, z 16. století.

(Ke studii „O starožitnostech“.)

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XIII.

KNIHA XXVII.

SEŠIT ZÁŘÍJOVÝ.

„**Květy**" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1891.

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Pokračování.)

lepá pokračovala slabším již, vysíleným hlasem: „Kdyby jim Pán Bůh nebeský všecko dobré odplatil — jim a jejich dětem a kdyby jim požehnal, aby byli šťastni spolu . . .“

Doktor cítil, jak Olga vedle něho se zachvěla — bylo mu, jakoby hlas té slepé ženy mu našeptával, aby zadržel tu chvějící se ručku, aby přitiskl k sobě do temna zardělou, skloněnou hlavu . . . Ale v tom již ta ručka vyvinula se lehce z jeho ruky — a Olga tiše vyšla ze světnice. Viděl ji mizeti ve dveřích a kráčeje za ní, myslel: „Kdybych nyní šel k ní a řekl: buď mou ženou! Je tak dobrá a milá! Mohl bych s ní býti tak šťasten — tak šťasten jako — s nikým . . . S nikým? — Ani ne s Liduškou? — S Liduškou, která mne má tak ráda?“ A v tom zarazil krok.

Čerstvý vzduch jej ovál a on oběma rukama přejel si tvář a hlavu. — Co pak mi hoří hlava? Jaká to byla myšlénka?! Ano, je dobrá a milá, ale proto přece nemohl bych jí říci: „buď mojí ženou.“

A ona — Liduška! Živá vzpomínka jako blesk projela jeho myslí.

Viděl ji v duchu před sebou, tu dívčinu, jíž dnes ráno potkal na pěšině lesní rozpačitou a zardělou s vyznáním lásky v zářícím zraku — vzpomněl si, že pak celý den myslel na ni opakuje si v duchu to opojné jedno slovo: „Má mne ráda.“ A opět zašeptal tiše: „Miluje mne.“ Ó, ano — věděl, proč nemohl zadržet onu chvějící se ručku, proč nemůže říci a neřekne ta slova, která v okamžitém záchvatu pohnutí zachvěla jeho myslí . . .

Olga šla spěšně několik kroků před ním po pěšině polní. Kolena se jí chvěla a srdce bilo jí tak prudce, že se jí zdálo, že slyší tlukot jeho ve svých skráních. — Chtěla utéci a chtěla zůstat — toužila, aby přišel za ní, aby ji zadržel, aby řekl jediné slovo . . .

Kroky za ní se blížily. Ona odvrátila tvář stranou a shýbla se k zemi pro několik kvítků.

On šel chvíli mlčky vedle ní pěšinou mezi obilím, jehož dozrálé, zlaté klasy pod tíží zrna ohýbaly se k zemi.

„Jaké to máte krásné máky, slečno Olgo!“

Ona vztáhla k němu ruku s květinami, napolo ještě odvracejíc tvář, aby neviděl, jak je oblita červení.

„Je v rozpacích, chudáček, pro slova té ženy,“ myslel si doktor. Sklonil se ke kvítkům, a aby zakryl rozpačitosť, která se i jeho zmocňovala, pravil: „Smím si jeden z těch kvítků vzít?“

„O, ano, tady ten nejhezčí.“ A podávala mu rozvitý květ máku.

On zastrčil si jej za klobouk a usmál se při tom. Vzpomněl si na jinou dívčí ručku, která podala mu kdysi — ne ten rudý letní mák, ale jeden z prvních jarních kvítků . . . Vzpomněl si na obě dívky, které viděl tehdy seděti pod stromem. Olga pohlédla tázavě do jeho očí, jakoby se ptala, proč se usmál, jakoby čekala nějaké slovo z jeho úst.

„Jak je to divné, slečno Olgo. Vzpomněl jsem si teď na naše první setkání zde. Víte, pod těmi kvetoucími stromy — víte? Zvláštní náhoda — tehdy potkali jsme tu slepou ženu."

„Ó, vy se pamatujete?!"

„Jakž bych se nepamatoval. Vidím vás ještě, jak jste seděly pod stromem a pletly věnce. Jsou dojmy, které se nikdy nesmažou z naší paměti. Zdá se mi — jakoby to bylo včera."

„Opravdu?!" Olga se zastavila — chvilku bylo ticho. Pak řekla vřele a pohnutě: „Vy jste u nás tak dlouho nebyl, pane doktore."

Ale sotva to vyslovila, zarazila se — vzpomněla si, že táž slova řekla doktorovi téhož dne jiná ústa.

Také on si vzpomněl — vzpomněl a porovnával v duchu. Po chvilce mlčení řekl zvolna: „Ano, nebyl jsem dlouho u vás . . ."

„Proč jste nepřišel?" otázal se tichý hlas.

„Proč jsem nepřišel? Je mi těžko vám to říci. Nechtěl — nemohl jsem . . ."

Ona se zamyslela a zahleděla se k západu.

Proč nechtěl — proč nemohl?

Rudá koule sluneční dotýkala se temného lesa, jejž oblévala fialovou září a vršky stromů odrážely své obrysy na ohnivé kouli, klesající níž a níže.

„Slunce zapadá," zašeptala Olga.

„Ano, slunce zapadá."

A oba mlčeli.

Mám — mohu jí to říci, proč jsem nepřicházel do Doubkova? myslel si doktor. Mám jí říci — že jsem nechtěl vidět slečnu Lidušku — a kterak nyní, když jsem ji potkal, kdy vím, že ona mne má ráda, zmítám se v pochybnostech a nevím, co mám činit? Ne, ne — to neřeknu; k čemu bych jí to říkal? Snad by jí to bylo i trošku líto a nemá to žádný účel. Vždyť sám jsem se ještě nerozhodl, co chci učinit.

A přece jsem si již tak dávno přál s ní mluvit. Co by řekla, co by soudila, kdybych jí vypravoval celý svůj život? Ano, vždy se mi zdá, že z těch jejích dobrých upřímných očí zasvitne nějaké světlo do mé nejistoty, že se mi ulehčí, když budu vědět, že ta soucitná duše ví o mně pravdu. Kdo je lepší, kdo upřímnější ke mně než ona? A kdy se mi naskytne tak vhodná chvíle jako dnes? Ó, ano — kdybych jí i neřekl vše, co se ve mně děje, chci, musím s ní mluvit! — Pohlédl do její tváře. Dívala se na poslední proužek slunka, zapadajícího za obzorem, pohledem plným touhy a stesku.

„Vy jste smutná?"

Ona se usmála. „O ne — je to dětinství. Je mi líto, že slunko zachází. Kdyby ten dnešní den chtěl být o chvilku delší. Je ho tak škoda!"

„Můžeme si ho nastavit “

„Umíte snad čarovat?“

„Ó ne, beze všech čárů. Budem se procházet při hvězdičkách.“

„A doma — co řeknou?“

„Nu což, uvedete ke své omluvě, že jste konala milosrdné skutky: ošetřovat nemocné.“

„A pak procházet se při hvězdičkách?! To patří také k milosrdným skutkům?“

„Kdož ví, jest-li ne? Což, kdyby ta rozmluva mohla někomu přinésti ulehčení? Kdybych si byl již dávno přál s vámi mluvit?“

„A proto jste tak dlouho nepřicházel do Doubkova?!“

„Mohl jsem vědět, že budu moci mluvit s vámi? A což — kdybych byl měl zvláštní příčinu nechodit tam?“

„Té příčině nerozumím “

„Také nemůžete tak snadno rozumět — Je to příčina velmi složitá “

Ona se zarazila — chvíli mlčela, pak pozvedla k němu tázavý pohled a on, odpovídaje k nevyslovené otázce, pravil: „Byloby třeba mnoho času, abych vám to vysvětlil — a vy se bojíte, aby vám nevystydla večeře, abyste nepřišla po západu slunce —“

„O ne — spokojím se s hvězdičkami, když nám budou svítit na cestu. Podívejte se, jak již se jasní ten bledý srpeček.“

Byli došli na konec horské roviny, na kraj stráně k březovému a borovému hájku. Před nimi na širou dolinu kladly se již stíny večera, jen nebeská báň, na níž nebylo jediného mráčku, byla světlá; zlatá žluť na západě, k výši prodchnutá průsvitnou zelení, přecházela zvolna ve hlubší a hlubší modř.

Kolem šuměl tajemný šum večera. Lístky bříz se chvěly, stébla obilí skláněla se k sobě, z rozpálené denním parnem půdy stoupal vonný výpar borového jehličí, vonící trávy a květů. Vše dýchalo teplem a vůní, kalíšky květů prahly po první kapce rosy a celá příroda jakoby byla oddechla svěžestí večera, šeptala tichou píseň lásky — svou velkou večerní modlitbu.

„Ó — pohleďte jen! Tam vyšla první hvězdička — zrovna vedle toho jasného srpečku . . . a tam druhá!“

„Nechcete si zde sednout na kraji háje? Je zde tak pěkné místo. Budem se dívat, jak vycházejí hvězdy,“ odvětil doktor.

Olga usedla, on trochu opodál, dívaje se na její tvář. Byl zvláštní půvab v tom výrazu tiché radosti, která zářila z jejích očí — v tom upřímném pohnutí a nadšení krásou večera, zvýšeném štěstím vnitřním, sladkým opojením té naděje, která žila v jejím srdci.

On cítil při pohledu na její radosť mocné dojmutí — jakoby někdo kouzlem přenášel jej do říše mladistvých snů, kdy sám cítil bezejmenné nadšení při pohledu na krásu přírody.

„Když se na vás dívám, slečno Olgo, myslím si, že takovou radosť z toho krásného večera, jakou cítíte vy, může cítit jen ten, kdo hledí na svět zrakem nezkaleným ještě žádným zklamáním, žádnou ztracenou illusí — kdo vidí život a budoucnosť v barvách naděje a štěstí.“

„A vy jej nevidíte v barvách naděje a štěstí?“

„Život mne naučil pochybovat, nedůvěřovat — očekávat zklamání. A vykvete-li na mé cestě nějaký kvítek, po němž bych toužil, netroufám si vztáhnouti po něm ruku, myslím si: Nesahej po něm, nedosáhneš ho, zlomí se ti v rukou.“

„Máte málo důvěry.“

„Jak ji mám mít, když si myslím, že jiní ji nemají ke mně? A k tomu jsem příliš hrd, abych prosil, se omlouval, aneb snad dokonce vykládal, v čem mi svět křivdí.“

„Ó, nemluvte tak! Nemluvte o tom zlém světě — kdo může míti nedůvěru k vám?“

„Vy myslíte? — A přece víte . . . Slyšela jste —“

„Že o vás mluvili . . .? Ó — — o — ano — ale . . .“

„Tedy mluvili o mně? Pan rada, paní teta? A vy sama, slečno Olgo, neodsuzovala jste mne nikdy? Nevíte, jak by mne to bolelo, kdybyste vy o mně zle soudila. Ó, buďte upřímnou! — Co jste si myslela o mně?“

„Ó neptejte se mne. Já sama nevím. Vím jen to: kdyby zlý svět mluvil co chtěl — o vás bych si nikdy nemohla myslet nic zlého, ne — nikdy ne . . .“

„Jak jste dobrá . . . a jak jste důvěřivá . . . Nic zlého? Co je dobré a co je zlé podle vašich dívčích pojmů? Jak snadno se můžete klamat v lidech — klamat také ve mně . . . Vy sama tak málo znáte život!“

Ona se dívala před sebe do tiché noci. —

„Život, život . . .“ šeptala tiše. „A váš život?“

„Můj život nebyl tak prostý všech bouří — tak klidný jako váš. Chcete jej znát? Vždyť jsem vám již řekl — vám že bych mohl říci všecko.“

„Ó, jsem vám vděčna — vděčna . . .“

„Vděčna — zač?“

„Za vaši upřímnosť.“

„O ne — nebuďte mi vděčnou — nechci slyšet o vděčnosti. Snad že i v mé důvěře k vám je kousek egoismu.“

„Jaký egoism?“

„Jsou někdy chvíle v životě, kdy úsudky jiných lidí o nás přestávají nám býti lhostejnými. A když jsem si v poslední době vzpomněl na to, jak někteří lidé — a snad také ti, kteří žijí na blízku vás, o mně soudí, přával jsem si, kdybych mohl jednou mluvit s vámi. — Ano, bude mi to útěchou, říci vám pravdu.“

Ona skočila mu do řeči: „To jmenujete egoismem? To je právo přátelství. O jen povídejte. Je tak krásná noc.“

„Právo přátelství — děkuji vám za to slovo. Ano, užiji toho práva. Vy jste nechtěla, abych to nazval egoismem. Hleďte — jak bych vám to řekl. Já v poslední době často myslel na to, zdali ten, kdo sám je ještě mlád, kdo dosud nežil, může pochopit toho, kdo prožil celou minulosť.“

Ona se zachvěla, jakoby z jeho slova ji byly ovály chlad a úzkosť. On ji miloval, tu neznámou ženu . . . A něco nevýslovně trpkého naplnilo jí srdce.

„Co myslíte — může?“

„Ach, já nevím, ale myslím — proč by nemohl pochopit?“ Pak dodala šeptem: „Povídejte . . . ale všecko od začátku.“

On se usmál. „Od začátku? Snad nemám dokonce počíti od svých křtin? povídat o svém dětství a mládí?“

„Proč byste nepovídal o svém mládí?“

„Mám vypravovat o všech svízelích a útrapách chudého studenta? — O, to by byla dlouhá historie.“

„Chudého studenta? — ale vždyť váš otec byl správcem?“

„Můj otec zemřel, když mi bylo patnáct let. A matka — co neučiní matka pro své dítě! Pracovala často do noci, aby mne mohla udržeti na studiích. A přece jsme často měli sotva skývu suchého chleba. Já jí nikdy nemohl ničím odplatit všecku její lásku. Když jsem byl v posledním ročníku mediciny, zemřela mi.“

Doktor se zamlčel. Olgin hlas se ozval tiše:

„Tehdy, když jsem vás potkala u přívozu — byla ještě živa?“

„Byla, ale téhož roku zemřela. Vy jste se jednou ptala, proč nenávidím šlechtu. O, naučil mne tomu život. — Když jsem se často v noci díval na lampičku v pokoji matčině kmitající až přes půl noc, na její milou hlavu k šití skloněnou — tenkráte se ve mně ta nenávisť rodila, tenkráte jsem vzpomínal, že můj otec sloužil poctivě třicet let — a že jeho vdovu propustili bez pense, s chudým odbytným. A pak — o ne, to nebylo to jediné. — Muž, který podkopal a zničil život té ženy, kterou jsem tak miloval, byl také šlechtic. Pochopujete to nyní, že je nenávidím?“

„Pochopuji jen, že můžete cítit nenávisť k těm, kteří vám ublížili, — ale proč ke všem, kteří za to nemohou — ne, ne . . . to je nespravedlivé. Vždyť to byla náhoda, jest-li ten, kdo vám ublížil, byl šlechtic. Mohl to býti také někdo jiný, a pak byste byl —“

Doktor skočil jí do řeči. „Mohl být, ale nebyl. A já bych je mohl milovat, ale nenávidím je! Nechme toho. Chci vám vyprávět — Smím si zapálit cigarettu?“

„O prosím.“

On zapálil si cigarettu, pak chvíli mlčel, dívaje se upřeně do Olginy tváře. — Ona při jeho pohledu pocítila rozpaky, ale ve tmě večerní nebylo viděti, jak žhavý ruměnec polil jí tvář.

„Je to divné,“ řekl on pro sebe polohlasem a pak jako by se byl vzpamatoval, že je povinen, vysvětliti svá slova, pravil: „Chci vám vyprávět o ní. A tu jsem si tak živě vzpomněl — opravdu je to divné. Vy mne často na ni připomínáte. V tazích je jakási podoba — ale nikdy se mi nezdála tak veliká, jako teď při večerním šeru.“

Ona ještě níže sklonila hlavu a rukou hrála si ve trávě na zemi.

„Jste jí podobná a přece nejste.“ Chvíli mlčel a pak mluvil dále:

„Ona — byla tak nešťastná a prožila tak mnoho — Ubohá Ella! Když jsem ji poprve uviděl — bylo to v předvečer její svatby. Byl jsem již dva roky lékařem v městě N. a přijel jsem do Prahy k tetinu pohřbu. Teta byla podivínská, broukavá stará panna, ale věděl jsem, že mne měla ráda, a mé matce i mně prokázala mnoho dobrého. Zdálo se

mi, že v ní ztrácím poslední oddanou duši a bylo mi tak smutno a teskno, když jsem odešel od její mrtvoly a podvečer bloudil po ulicích Pražských, hledě na ty cizí, lhostejné tváře. A tu mihla se mi před očima tvář dívky, jejíž výraz mne dojal. Bylo v něm něco snivého, vřelého a bolestného zároveň. Zahnula kolem mne a vcházela do chrámu, z jehož otevřených dveří zazníval zpěv a viděti bylo kvítím okrášlený oltář Panny Marie. Šel jsem za ní a díval jsem se dlouho, jak se modlila. V pohledu, jejž upírala na oltář, jevila se stajovaná úzkosť — bol a zbožná odevzdanosť zároveň. Tak modliti může se člověk jen v těch rozhodných chvílích života, kdy celá duše se chvěje pohnutím vnitřním. Myslel jsem si stále: Zač se modlí tak vroucně? Proč pláče? Když odešla, ptal jsem se na ni svíčkové baby. Protivná babice! Rozšklebila na mne v úsměvu tvář a řekla: Hezká je to slečinka a bohatá — pana Žďárského dcera — ale je už nevěstou . . .“

„Pana Žďárského dcera?“ otázala se s udivením Olga. „Já myslela, že se jmenovala paní Žďárská?“

„Později užívala opět svého rodného jména.“

A v tom, jakoby se byl rozpálil hněvem, řekl prudce: „Měla snad užívat jeho jména a titulu — toho prázdného titulu, který zaplatila tak draze?“

„Její ženich tedy byl šlechtic?“ počala mluviti Olga, ale doktor vybuchl prudce: „Její ženich! Mám vám vyprávět, jak se bavil její ženich toho večera, když jsem ji viděl klečeti v kostele? Náhoda hraje si s námi někdy tak podivně, že odkrývá nám tajemství jiných. — Mně tvář té plačící nevěsty nešla z mysli — a v noci v hostinci nemohl jsem spat, protože mne budil křik a smích veselé společnosti ve vedlejší místnosti. Poznal jsem mezi jinými podle hlasu důstojníka barona B., jenž byl ve městě našem posádkou a vzpomněl jsem si, že jsem slyšel, jak jeden jeho soudruh vyprávěl o jeho sňatku s dcerou bohatého kupce: „Je to sice mesalliance, ale ranžíruje se.“ Ano, ranžíroval se — a propíjel již napřed věno své nevěsty, slavě s veselými druhy orgii na rozloučenou. A já poslouchal jich hlasy . . . jich hovor . . . ne, ne — nebudu vám o tom povídat. —“

„Bože, je to možné? Byl to její ženich?!“

„Byl. Přesvědčil jsem se o tom druhého dne Šel jsem za rakví své tety — potkali jsme svatbu. A já ji viděl — ji, svou bledou neznámou — a vedle ní jeho žlutou, vyžilou masku.“

„Ó — to je hrozné — ubohá!“ zašeptala Olga.

„Ano, hrozné — hroznější, než si myslíte. A takové hříchy pášou se na světě, pod rouškou práva a zákona! Když jsem se díval na sličnou nevěstu, vzbouřil se ve mně lidský cit a také všecka má občanská hrdosť vzbouřila se ve mně, že to mladé stvoření má být prodáno tomu zhýralci. — Zač prodávají se někdy lidé?! Za několik kuliček baronské korunky —“

„A její rodiče?“

„Matku neměla — a otec? Čeho nebývá schopen ješitný blázen, aby nasytil svou marnivosť! Nu ovšem, mohl si činiti z toho česť, že vzácný pan zeť mu pak dovolil, aby svými těžce dobytými penězi zaplatil

dluhy jeho prostopášného života — ... A pak nemá se v člověku bouřit zášť a nenávisť k těm ...“

„Můžete nenávidět hlouposť měšťáků,“ řekla tiše Olga — „Ale ona? — Ona — ta ubohá paní!“

„Ona? Po nějakém čase přivezl ji baron do města našeho. Vídal jsem ji někdy, jak s ním projížděla se ve voze, hleděl jsem číst v její tváři. O ne — nebyla šťastná. A pak — bylo to asi po půl druhém roce — byl jsem volán —“ Doktor se trochu zarazil a pak řekl: „Byl jsem volán k dítěti. Bylo choré od narození. Matka byla sesláblá po porodu a postonávala dlouho. Barona jsem skoro nikdy nezastihl doma. Nudil se u chorobné ženy — slyšel jsem, že počíná opět vésti svůj dřívější prostopášný život. Ona cítila svou opuštěnost — a styděla se za ni. Pozoroval jsem její rozpaky, když chtěla omluviti jeho nepřítomnosť, ale hned na to kladla mi otázky, z nichž jsem poznal, jak souží ji ty obavy, které nechtěla vyslovit, jak užírá ji vnitřní nepokoj. Viděl jsem, jak chřadne — a zatím on ... Víte co mi řekl, když jsem mu mluvil do duše? Řekl mi: „Ale co chcete, doktore — ta dlouhá chvíle se ženou, která pláče ...“ „Neplakala by, kdyby byla šťastnější,“ odpověděl jsem. On pokrčil rameny. — „Je tak fádní — ani trochu křenu — Prosím vás, pošlete ji do lázní, uzdravte ji — bavte ji, jestli to dovedete, ale nežádejte na mně, abych dělal hlídače nemocných.“ Ubohá paní ve své opuštěnosti viděla jediný svit naděje a štěstí, na nějž upnula celou duši — své choré, trpící dítě, od zrození svého odsouzené k útrapám a ke smrti. — A každého dne upírala na mne své dobré oči a šeptala: „Viďte, že je naděje? O — zachraňte mi je — zachraňte mi je, doktore! ..“ A já věděl, že nemohu nic jiného, než prodloužiti o několik dní útrapy toho ubohého červíka. Sedával jsem s ní u kolébky dítěte — zdálo se mi, že okřívá v mé přítomnosti, že zapomíná na skutečnosť, když mi mohla vyprávět o svém mládí — o své matce. A já každého dne pobýval u ní déle a déle. Nevěděl jsem, jak nebezpečný je soucit, jak v hloubi mého srdce rodí se a vzrůstá cit mocný a hluboký. — Teprve v té hrozné chvíli, kdy já sám stál u ní, když její dítě umíralo, kdy ona zoufalá vrhla se na kolena, líbajíc mrtvé tělíčko — a já ji poloomdlelou v mém náručí odtrhl od mrtvoly dítěte — v té chvíli jsem ucítil, že to, co ve mně bouří, je láska, touha, vášeň, která mne může připraviti o rozvahu a rozum.“

Doktor chvíli mlčel, a pak pravil pohnutým, rozechvěným hlasem: „O vy nevíte, jak hrozné jsou ty vnitřní zápasy duše. — Já té noci bloudil dlouho jako šílený kolem jejích oken — a pak řekl jsem si — ne, ne — nesmíš ji více vidět — nesmíš tam chodit — rozum, česť, povinnosť ti káže ... Zadal jsem si o uprázdněné místo městského lékaře v Karlovicích a přestal jsem k nim docházet.“

Učinil prudčí pohyb rukou, jakoby chtěl zahnati nějakou nemilou představu.

„O nerad na ty chvíle vzpomínám.“ Hlas jeho nabyl jakéhosi ostrého ironického přízvuku, když pokračoval: „Říkal jsem si tehdy, že jednám moudře a poctivě, když ji zanechám jejímu smutnému osudu — ano, přemlouval jsem se, že to činím z lásky k ní, že myšlénka na mne sa-

mého, na mé štěstí a pohodlí nemá při tom žádného podílu — a věřil jsem tomu všemu, věřil jsem tehdy, že jednám dobře a svědomitě.“

A opět se zamlčel.

„A což to nebylo pravda? Což to nebylo dobré a svědomité?“ otázala se podiveně a vyčítavě Olga.

„Dobré?! Co je dobré a co je zlé?! Nebývá vždy tak snadno, rozhodnouti to v životě. To všecko je relativní.“

„O ne, to není relativní — to je velmi určité, velmi jednoduché a prosté —“

„Pro nevinné a věřící duše je to velmi prosté,“ poznamenal doktor. „Nu dobře, já uposlechl tedy toho, čemu se říká — důvody rozumu. Ale přišla chvíle, kdy důvody ty ztratily pro mne svou přesvědčivosť, kdy jsem přestal věřiti, že to, co ony mi našeptávají, je opravdu moudré a dobré. To byla ta chvíle, kdy ona přišla ke mně — zděšená, chvějící se a zoufalá — a řekla mi: ‚Zachraňte mne! Bojím se — bojím se sama sebe.‘ — Bylo to jednoho večera. Já již chystal se k brzkému odjezdu. Vidím ji ještě před sebou, jak vletěla do dveří udýchána a zděšena, vidím její horečnatě jiskřící oči, slyším její vášnivý pláč, její pohnutím a zoufalostí zmatená slova: ‚Vy myslíte, že jsem šílená, že jsem k vám přišla? Nejsem, ale snad budu — jestli mne nezachráníte. Ke komu se mám utéci, ne-li k vám? Vy jste můj jediný přítel na světě: Všichni mne sklamali, všichni — i můj otec. On mne dal tomu hroznému člověku! O vy nevíte, jak hroznému. Nevíte, co jsem vystála úzkostí, studem, pokořením. A teď, kdy jsem byla zoufalá nad smrtí dítěte — a kdy on se neostýchal přivésti do mého domu tu drzou ženštinu — Ne, nemohu, nechci tak býti živa. Můj Bože! Dnes, než jsem — k vám přišla, stála jsem na mostě — a tu jsem si vzpomněla na vás, na svého jediného přítele na světě. O zachraňte mne! Bojím se — bojím se sama sebe. Chci pryč — někam na kraj světa. Zachraňte mne před ním — hrozím se ho.‘ Konejšil jsem ji, slíbil jsem, že ji odvezu, že ji neopustím, ale bál jsem se o její pověsť. Prosil jsem ji, aby tu noc ještě ztrávila doma. Ona vykřikla, až jsem se jí zhrozil: ‚Vy sám mne k němu posíláte, vy sám? Vy myslíte, že ještě překročím jeho zlořečený práh?!‘ — A nyní mi řekněte, slečno Olgo — vy, která pravíte, že je to vždy tak prosté a jednoduché, určit, co je dobré — měl jsem . . .“

„Měl jste ji odvézti k jejímu otci,“ vskočila mu Olga do řeči.

„Hned v noci — ku pohoršení všech klepen v městě? A neměl jsem se ptát, co řekne svět?“

„Ne, ne — jen co řekne svědomí.“

On pohlédl na ni vřele a pohnutě — a ona se tázala:

„A vy jste — vy jste odjeli hned?“

„Můžete o tom pochybovat? O půl noci jel vlak, z rána jsme byli v Praze. Ve mně její chorobně rozčilený stav vzbuzoval obavy. Celou cestu lomcovala jí zimnice — z rána byla již ve prudké horečce. Nechtěla jíti k otci a mluvila zmatená slova — že „on“ tam za ní přijde, že otec ji „jemu“ vydá. Opatřil jsem ji v hostinci a šel jsem k jejímu otci. Přijal mne s nedůvěrou — viděl ve mně svůdce své dcery — nevěřil mým slovům a nevěřil zprávám o životě svého zetě. — Za několik

dní jsem mu vzkázal, že jeho dcera má horkou nemoc a je v nebezpečí života. Tu teprve přišel — a když uviděl své dítě blouznící v horečce, roztálo mu srdce. — Já odložil svůj ohlášený již příchod do Karlovic, až ona vyvázla z nebezpečí. Když se uzdravila, svolila jít k otci teprve, když jí slíbil, že ji nebude nutiti, aby se vrátila „k tomu člověku" —

„Tedy se její otec přesvědčil, že jste mu řekl pravdu?"

„Přesvědčil?" odvětil doktor trpce. „Ano, přesvědčil se — když mu židé přinesli dlužní úpisy a směnky jeho zetě. Sám počal se starati o rozvod. Ale když k tomu došlo, při prudkém výstupu se zetěm přišel na něho první nával mrtvice —"

„Nešťastná paní! — Ale uzdravil se — zůstal živ?"

„Živ? Může-li se říci, že to je život, když jeho bezvládné tělo živořilo ještě dva roky. — Já užil každé volné chvíle, abych přijel do Prahy, abych mohl býti u ní. — Hrozné je někdy povolání lékařovo. Povinnosť lékařská kázala, abych prodlužoval beznadějné živoření polomrtvého těla — a já přál si jeho smrti. Ano, vášnivě jsem si jí přál, když jsem viděl, jak ona trpí a chřadne, když jsem trnul úzkostí o její zdraví, když jsem toužil vyrvati ji z těch hrozných poměrů — toužil, aby byla mou. Miloval jsem ji tak vroucně!"

Bylo chvíli ticho, pak řekl doktor tišším, dojatým hlasem: „Když otec její umřel, řekla mi: ‚Nemám již nikoho na tom světě — půjdu s tebou. Chci býti tam, kde jsi ty — však vím, že to nebude dlouho.‘ Víte, že se přestěhovala do Karlovic. Já učinil všecky kroky, abychom mohli vstoupit v Sedmihradský sňatek. Chtěl jsem, abych ji mohl nazvati svou — svou ženou. Ale ona? — Kdo rozumí někdy ženskému srdci? — Při vší své lásce ke mně nemohla se odhodlat učiniti rozhodný krok — přestoupiti na jinou víru — a já nemohl přemoci ten dětský nerozum, úzkosť jejích náboženských předsudků."

„Vy to jmenujete předsudky?! Ne, nemluvte tak!" zašeptala Olga s hněvivou výčitkou.

On, neodpověděv k její poznámce, pokračoval: „Říkala mi vždycky: ‚O nech mne být! Umru lehčeji. Vždyť to víš sám, že tu nebudu dlouho.‘ Ne, nebyla tu dlouho — jen rok."

Pomlčel a dodal: „Nyní víte všecko, slečno Olgo. A můžete také soudit — chcete-li — můžete-li."

„O ne, ne — můj Bože!" zašeptala ona sotva slyšně, v pohnutí, nemohouc pronésti slova. Soucit a soustrasť v té chvíli jaly celou její duši — a při tom pojímala ji úzkosť a hrůza, jakoby byla nahlédla do závratné propasti — do prohlubně lidských běd a žalů. —

„O Bože, jak je ten svět někdy hrozný," vydralo se jí najednou z úst. „Ubohá paní!"

Pak plaše ohlédla se na něho. Viděla jej tak blízko vedle sebe, rozeznávala jeho tvář a všecka úzkosť a soustrasť rozplynuly se v pocitu štěstí. On je zde — zde u mne. Vidím jej a slyším. On mně, mně jediné vyprávěl, co neřekl ještě nikomu na světě. Již si nejsme cizí. Vím teď všecko, co se v něm dálo, všemu mohu rozumět. Co se dnes mezi námi stalo, co jsme spolu mluvili, nezapomene žádný z nás. Ano, mám

teď kousek práva na něho, protože přede mnou otevřel svou duši. A proč by mi to byl povídal, kdyby nechtěl vědět, co o něm budu soudit, kdyby mne neměl rád — O jak jsem šťastna! Chtěla bych, aby ještě mluvil dál, abych slyšela jeho hlas . . .

On hleděl před sebe do temné noci. „Ubohá Ella!“ tiše splynulo s jeho rtů.

Olgino srdce, překypující soucitem, se náhle sevřelo myšlenkou: „Miloval ji tak vřele, nikdy na ni nezapomene. — Ona bude míti vždycky první místo v jeho srdci. A co zbude mně? Ta mrtvá mi jej vzala a nepustí jej. — A tázavě hledíc na něho zašeptala: „Byla tak nešťastná, ubohá paní — byla jistě milá a dobrá.“

„Příliš dobrá pro ten svět —“

„A byla krásná?“

„Byla krásná.“

Olga chvíli mlčela a pak řekla najednou: „O, vy na ni nikdy nezapomenete — a vždycky . . .“

„Chtěla jste říci, že ji vždycky budu milovat? Nezapomenu na ni nikdy. Ale život má svá práva a srdce člověka nemůže být živo jen upomínkami. Prach času padá na naše city — nové dojmy zatlačují v mysli naší dojmy starší. To, co bylo skutečností, stává se upomínkou. — To, čemu jsme sami nevěřili, stává se pravdou. Někdy jeden pohled do jasných dívčích očí zaplaší moře stesku — nové city klíčí v naší duši — marně se jim bráníme. — Jak rychle mění nás někdy život! — Já sám — jak jsem se změnil od minulého jara.“

Mluvil to vše s pohnutím, podávaje se mimovolně naň působícímu kouzlu jejího vřelého účastenství — kouzlu čarovné letní noci, která často rázem otvírá naši duši k nenadálé otevřenosti a důvěře. — V tom ohledl se na ni — rozeznal i v temnu její štěstím zářící oči, zarazil se a zamlčel. Cítil se dojat — a zároveň bylo mu, jakoby nějaká neznámá tíže byla padla na jeho prsa. — Zmocnil se ho neklid, a zároveň neurčitá výčitka ozvala se v hloubi jeho duše: činíš dobře, že jí to povídáš? Pak jí řekni — řekni všecko. Ale co jí vlastně ještě chci říci? Že miluji Lidušku? A dívaje se s pohnutím na tu milou dívčí tvář vedle sebe, na radostný blesk jejího oka, přemýšlel dále: Ale jak, jak jí to říci? — A jsem si jist, že je to pravda? A přece v nitru opakoval neurčitý vyčítavý hlas: Mluv ještě — pověz jí všecko . . .

Ona mezi tím byla povstala a chvějící se rukou opřela se o větvičku břízy. A jako tehdy u piana, když viděla jeho zářící zrak, tak nyní, ale mnohem silnější měrou při posledních jeho slovech uchvátilo ji opojení štěstí.

Vír citů, vášně a touhy — něco sladkého i hrozného zároveň, zmámilo její smysly, sevřelo její hrdlo, bilo v rychlém tlukotu jejího srdce a rozlévalo horko po jejích žilách. Bála se promluvit, bála se uslyšet zvuk svého vlastního hlasu, bála se, aby nevyřkla to, co bouřilo v její duši — aby neklesla do jeho náručí a neřekla:

„Ó — mám tě tak ráda!“

A jako by chtěla prchnouti sama před sebou, učinila několik spěšných kroků po stráni dolů.

„Vy již jdete, slečno Olgo?“
„Pojďte, pojďte!“ šeptala ona.
„Cesta je tak příkrá — nemohu vám podati rámě?“
„Ne — děkuji — ne.“
„O, je tak škoda toho večera — je tak krásně.“
„Tak krásně.“ Ona zastavila krok a rozhlédla se kolem. „Ó, jaká noc! . . .“
Byla krásná noc srpnová, noc plného léta — noc plná kypícího života a stlumeného ruchu. Bzukot lučního hmyzu, hlas cvrčků v trávě, šust křídel nočních motýlů, šelest zralých klasů, vše to splývalo v jeden tajemný, nesrozumitelný šepot — šepot přírody, hovořící ze spaní, ze krásného snu tiché letní noci.
A na sen letní noci svítily milliony hvězd.
Plály v temnu, jako roztroušené stopy věčného světla, a ve chmurách, v nichž potácí se země, jako vyhlídky do jasného moře nekonečna. Po temné klenbě nebeské báně svým matným, mírným leskem prokmitala mléčná dráha, malý zlomek velikého slova, psaného prstem božím.
„Slyšíte?“ zašeptala Olga. „Cvrčkové ještě neumlkli.“
„A jak melancholicky zní ten táhlý zvuk, jenž zaznívá tam od vody —“ dodal doktor.
Ona zářícím zrakem hleděla na oblohu.
„O, hleďte, hleďte tam!“ Skvoucí meteor zaplál a kresle ohnivou čáru, slétl k zemi.
„O, spadla hvězda — — Čí je to asi hvězda?“
„O, jak je škoda té dnešní noci — škoda každé chvíle . . .“ řekla Olga stále hledíc k obloze.
On dojat a vzrušen, puzen vnitřním neklidem, který se ho zmocnil, hledal slov.
„A já přál si s vámi ještě hovořit — mnohé chtěl bych vám ještě říci — slečno Olgo.“
Ona pohlédla naň vroucně — štěstí zářilo z jejího zraku.
„O ne — nemluvte — nemluvte nic.“ A v srdci jí šeptal sladký hlas: O — vím, vím všecko, co mi chce říci.
„Až jindy — až zítra,“ dodala tiše. „Hle, zde se již dělí naše cesty “
„Nesmím vás ještě doprovodit alespoň několik kroků? Nemohu vás nechat tak o samotě v té noci!“
Sešli mlčíce až ke stromořadí, kde ona zastavila kroky. On se usmál a řekl:
„Zde to bylo, kde jsem vás prvně potkal, kde jste pletly věnec.“
„Ano, zde to bylo . . . A nyní již s Bohem. Zdá se mi, že mi jde někdo naproti. Ano, nemýlím se — je to pan Ondřej “
„Kdy vás zas uvidím, slečno Olgo? Nepříjdete někdy k Holinové? Já tam zítra neb pozejtří zajdu dopoledne.“
„O — ano, přijdu.“
„Tedy na shledanou!“
A přitiskl dlouhý, vroucí polibek na její ruku. Nad nimi šuměla stará jabloň, naházela na ně bílé květy, ale zlaté hvězdy prokmitaly

skrze temné stíny listů a několik hvězd slétlo s nebes báně, jakoby nebe pršelo zlatými jiskrami. Ona hleděla za ním, jak zacházel v temnu a pak lehkým, chvatným krokem spěchala vstříc blížícímu se panu Ondřeji.

„Slečno Olgo! Jsme již všichni v úzkostech o vás.“

Ona se zasmála vesele. „O nebojte se o mne. Neztratím se! Byla jsem u Holinové. Je bídná, velmi bídná. Tam jsem se zdržela.“

Pan Ondřej sklonil hlavu a mlčel. Bylo mu tak bolno, tak úzko, když viděl tu druhou temnou postavu zacházet mezi stromovím a když pak pohlédl na její tvář, jež při svitu hvězd se mu zdála tak krásnou a šťastnou . . .

Tedy jsem se přece mýlil. — On ji má rád. Ale vždyť to jinak ani býti nemůže! Jakž by jí nemiloval? Proč se lidské srdce chytá poslední jiskřičky naděje? — Jak dnes padají hvězdy! Mé ztracené naděje! . . .

Došli mlčky k domovu. —

„Ale máš ty rozum!“ hubovala paní teta, která vyšla jim vstříc na schody se svíčkou v ruce.

„Pan rada už šel spat. Máš to všecko studené. A co's nám nadělala starostí!“

„O — nehubuj mne, tetičko, má drahá tetičko!“

A Olga vzala tetu kolem krku, líbala ji vroucně — a teta cítila její horké rozpálené tváře.

„No, no — jen mě neumačkej, ty splašenče jeden! A co děláš, kdes byla?“

„U Holinové jsem byla, tetičko — a už se na mne nehněvej! Dobrou noc, dobrou noc!“

A již letěla do svého pokoje.

Co pak je to s tou holkou? Jest-li pak se tam s ním nesešla? Myslela si teta. —

Liduška seděla ve svém pokojíčku.

Když dvéře vrzly, vstala a nevlídně pohlédla na Olgu.

„Dobrou noc, mé dítě“ — A Olga objala Lidušku tak vřele, jak neučinila již po kolik měsíců. Bylo jí, jakoby ji měla odprosit za tu bolesť, která ji očekává.

Liduška vytrhla se z jejího objetí a řekla příkře: „Nech mne. — Proč mne líbáš? Co ti to dnes napadá?“

Ale pak jakoby ucítila svou příkrosť a chtěla smazat její dojem, dodala: „Jsem dnes mrzuta — bolí mě hlava.“

Olga vyšla a zavřela za sebou dvéře.

Ubohá Liduška! myslela si. Ale ona zapomene — je tak mladá. Utiší se, bude milovat jiného. A já bych nezapomněla nikdy. Jakž bych mohla zapomenout?

Rozhlédla se po svém pokojíku. Ó, jak jsem ráda, že jsem sama. Je to zde vše tak — jako to bylo, když jsem odtud s Aničkou odešla. Je to pravda, že to bylo dnes — před několika hodinami? Zdá se mi, že je tomu rok — celá věčnosť. Jak mi to je teď divné, nepochopitelné, že jsem se trápila, že jsem plakala!

O — nyní už nebudu plakat — jsem tak šťastna! A zde leží ona kniha... Ó — teď již vím, co si myslela nešťastná paní, která ji četla. Vím všecko — vím. —

Shasila světlo, otevřela okno a hleděla ven do tiché noci.

Vím, ano vím i to, co mi neřekl, co mi ještě chtěl říci. Ano, ano — proč by mi byl vyprávěl svůj život — kdyby mne neměl rád — kdyby se nechtěl přesvědčit, jak o něm soudím...

Ó — je mi tak těžko uvěřit, že to všecko je pravda.

O, proč jsem tak brzy odešla! Byl by ještě řekl to jedno slovo — ó, to jediné, to všecko, co chci slyšet na tom světě. — A mne to tak tížilo, že jsem mu nemohla říci — jak jej mám ráda. Nevěděla jsem, co se dálo se mnou. Bála jsem se, točila se mi hlava. A nyní zas —.. Ó, být jeho.. zcela jeho.. jeho ženou! O, dříve jsem myslela, že budu šťastna, jen když jej uvidím, kdy uslyším někdy jeho hlas —

O ne, ne! Chci, aby byl můj! Chci vědět, že já celá patřím jemu — jemu pro celý život. A složila ruce a dívala se na hvězdy.

Bože, jak jsem šťastna! Což jsem až dosud byla živa? Nyní teprve vím, co je život: Žít a dýchat pro něho — jen pro něho — jen to je život!

* * *

Druhého dne z rána seděl doktor po snídani ve svém pokoji, zapálil si doutník a odfukoval zvolna obláčky kouře.

Měl jsem to dnes divné sny a celou noc jen o slečně Olze. — To je od toho, když se člověk večer zadívá do líbezné dívčí tváře.

Co je možno prožít za jediný den! A není-li člověk někdy sám sobě hádankou?

Myslel jsem včera celý den na to rozkošné dítě, které jsem ráno potkal, celý den přemýšlel jen o jednom — o tom, jak si dobýti důvěry a přízně pana rady.

A večer, když jsem uviděl slečnu Olgu u lože té nemocné ženy — Bylo to tak zvláštní — ta slova té slepé, která blouznila v horečce, a blízkosť slečny Olgy, její pohnutí, které uchvátilo i mne. Jak se může někdy člověku hlava zakroužit nenadálým dojmem — a jaké myšlénky mu přijdou na mysl!

Ano, okamžité pohnutí — soucit s tím dobrým stvořením — bylo to jen to.

Ona má pohled, který vyzývá k důvěře. A jak mne večer poslouchala — bylo mi tak volno, když na mne hleděla svým dobrým, soucitným zrakem... Ani nevím, jak jsem jí to všecko vyprávěl. Když jsme scházeli, byla tak pohnuta. A v tom doktor cítil, že se ho zmocňuje opět neurčitý neklid a že v tajném koutku jeho duše ozývá se vyčítavá otázka: Zda-li pak jsem to přece měl učinit?... Ale rychle odpověděl sám sobě: Proč bych nemohl — proč bych neměl jí vyprávět svůj život? Neřekla mi sama, že je to právo přátelství? A já jsem užil práva, které mi sama dala.

Ano — zůstaneme se slečnou Olgou vždy dobrými přátely — i tenkráte, jestli dostanu svou rozkošnou Lidušku. Ano, jestli ji dostanu.

Jaké štěstí by mi svítilo z jejích očí! Kouzelně půvabné, svěží jako jarní jitro. —

Za dveřmi ozvalo se šoupání střevíců — někdo zaklepal a mladé děvče vstoupilo do dveří.

„Pozdráv vás Pán Bůh, Barčo! Což pak — ruka ještě zlobí?“

„Poníženě ručičku líbám, děkuji za optání milostpane. I toto, nezlobí. Ta jejich masť mi dělala dobře.“

„Nu tak vida. A co mi tedy nesete?“

„Poníženě prosím, milostpane — mám jim něco vyřídit: Milostslečinku tuze bolí zub.“

„Tak! Vaši slečinku bolí zub? A kterou slečinku?“

„No, tu naši, co je milostpánova dcera, ne tu Pražskou. A dnes navečer jsou zvaní k milostpánu hejtmanovi, tak se slečinka bojí, že by tam nemohla pro bolesť vydržet — a dává jich prosit, jestli by jí něco neporadili —“

„To vás sem poslala milostpaní?“

„I ne, jejich milosti. Milostslečinka sama mne poslala.“

„To bych musel ten zub vidět. Ale jestli pak najdu dnes všechny pány doma?“

„I prosím, milostslečinku najdou jistě doma a ráčejí jen jít zrovna do zahrady.“

„Nu tak dobře · Řekněte, že přijdu, a že přinesu kapky na zub. S Pánem Bohem!“

Doktor si vesele hvízdal a přecházel po pokoji.

Je rozkošná! Bolí ji zub! Posílá si pro mne — a myslí, že tomu nerozumím.

Ano, je rozkošná ve své naivnosti — ve své nerozvážnosti. Ale je tak mladá — nemá rozvahy, řídí se jen citem, překypujícím citem. Jak se tehdy zapálila, když mi řekla, že hledá houby! — O — byl bych ji zlíbal za to. A dnes mám přijít zrovna do zahrady. Tam ji nejspíše najdu o samotě. A co mi vlastně chce říci? Musíme se obrnit rozvahou, abychom se mohli bez nebezpečí dívati do těch svůdných dívčích očí. — K tomu je třeba klidu — především klidu. Ano — rozevřeme nejprve tu knihu dívčí duše, zobracíme některé stránky, nahlédneme do ní hodně — hodně hluboko a pak... Ne, nesmím nadužíti její důvěry a pan rada neodpustil by mi nikdy, kdybych se s ní tajně scházel. Ona je tak dětinská a proto musím býti já tím rozumnější a rozvážlivější. Budu s ní mluvit moudře, vážně .. jako dobrý přítel, — ano, tak to udělám!

A s tím pevným úmyslem vstoupil odpoledne doktor do Doubkovské zahrady.

„Jsou páni doma?“ otázal se zahradníka, jenž okopával záhon.

„Ruku líbám, milostpane Páni šli na pole, kde se váže pšenice — ale možná, že jsou slečinky doma — podívám se.“

„I ne, děkuji, podívám se sám.“

A doktor zabočil do horní části zahrady. Kráčel tiše, ohlížeje se na všecky strany a když uviděl světlý šat, prokmitající mezi stromovím, zastavil se u stromu a čekal, až ona se přiblíží. Liduška šla se hlavou

skloněnou, měla v ruce květiny, jichž lístky škubala netrpělivě. Shlednuvši jej zarazila se a zarděla se lehce, jako dítě, přistižené při zlém skutku.

„A vy jste již zde? Já vás neslyšela přicházet.“

„Ptal jsem se dole, řekli mi, že páni nejsou doma.“

„Ano, jsou na poli —“

Pak vzhlédla naň upřeně a táza'a se:

„Nehoršíte se na mne, že jsem si pro vás vzkázala? Mne to pak tuze mrzelo.“

„A proč vás to mrzelo?“

„Snad máte jinou, důležitější schůzi — snad jsem vás vytrhla z něčeho...“

„Nikomu neposloužím tak rád, jako vám — jako všem členům vašeho domu.“

Řekl to tak odměřeně a znělo to tak obřadně, že se zarazila. Pohlédla naň po očku trochu nedůvěřivě, jako by se obávala, jak si vykládal pravou příčinu jejího vzkazu.

„Vy jste někam právě šla, když jsem vás potkal?“

„Jen tam do té besídky — mám tam ležet knihu.“

„Nuž, půjdeme tam spolu. Jsem unaven po cestě. — A tam mi povíte, jak je s vaším zoubkem.“

Chtěla něco říci, ale bylo viděti, že slova uvázla jí na rtech. Dnes nebyla to ona veselá Liduška, s půvabnou živostí pohybů, s nenuceným smíchem na rtech, s tou dětskou svévolí, která lehce a snadno vzkypěla ve vzdorovitou odpověď a zaleskla se v jiskrném pohledu jejího oka. — Byla tišší a vážnější, její třpytivé oči dívaly se na něho tázavě a plaše a on viděl, jak prsty, ve kterých držela kvítky, se lehce chvěly.

Přiblížili se besídce z divokých růží, která stála v houštině na konci zahrady a on se tázal:

„Nuže, jak je? Bolí mnoho?“

Ona odpovídajíc odvracela tvář. „Bolí — Nejvíce bolel v noci. Teď už méně.“

„Už tedy přestává?“

„Ne, ne!“ řekla rychle, jakoby se opravovala. „Bolí. Bolí ještě.“

„Tedy se na něj podíváme.“

Usedl vedl ní na lavičku v besídce.

„Což pak jej musíte vidět?“

„Nu ovšem!“

Ona naklonila hlavu. „Zde ten je to, vedle špičáku.“

„Ten není vyžraný —“

„Není. Ale bolí!“ A potřásla hlavičkou jako na důkaz pravdy opětujíc: „Bolí mne opravdu!“

On hleděl na uzardělé tváře té skloněné hlavinky a srdce se mu plnilo radostí. Rozkošné stvoření — Myslím, že ji nebolí nic, řekl si v duchu.

„Tedy co s ním? Vytrhneme jej, není-liž pravda?“

„O ne, ne! Prosím vás, ne!“ Pohlédla naň uděšeně a viděla, že on se usmívá' a hledí čtveračivě a vesele.

„Ale, vždyť jej nechci trhat, slečno Liduško!“

Zapálila se do ruda a vyskočila s lavičky. „Vy se mi smějete! Vy jste tak zlý ke mně!“

Oči se jí jiskřily rozčilením a hněvem.

„Nesměji se vám, slečno Liduško.“

„O, jste tak zlý! Nic mi nevěříte . .“

„Ale, slečno Liduško, vždyť vám věřím! Jen zoubek trhat ještě nechci.“

„Ale mne bolí, bolí mne tuze. Abyste to věděl, abyste tomu věřil — dám si jej vytrhnout. Hned, hned si jej dám vytrhnout!“ opakovala, vždy víc a více se rozčilujíc.

„Víte co, slečno Liduško?“ pravil on konejšivým hlasem. „Počkáme ještě chvilku. Jestli nepřestane, dám vám kapky na něj a přijdu se zítra zeptat, mám-li jej vytrhnout — ano? Sedněte si vedle mne — budeme chvilku hovořit.“

Vzal její ruku a lehce přitáhl ji k lavičce.

„Ne — nesednu si vedle vás! Ó — vy se mi vždycky posmíváte, nikdy mi nevěříte, vždycky mi křivdíte, a vždy si o mně myslíte něco zlého!“

„Co bych si o vás mohl myslet zlého?“

„O, ano, ano — teď také. Že jste si myslel něco — něco zlého, přiznejte se!“

„Ne, nemyslel jsem si nic zlého.“

„Řekněte: na mou česť!“

„Na mou česť!“

„Tak si tedy sednu!“

Usedla si vedle něho a pak náhle vesele oživeným hlasem, jakoby jí nějaká tíha byla spadla se srdce, řekla:

„Ale proto přece je to pravda, že si o mně často myslíte — všelicos — všelicos, co není pravda.“

„Aj hleďme! Odkud to víte?“

„O, to já poznám!“

„Ku příkladu? Kdy jste to na mně poznala?“

„Ku příkladu včera, když jsem vás potkala, když jsem vám řekla, že jste u nás dlouho nebyl, a vy jste mi odpověděl: „Vždyť u vás byl pan Veselý.“

„A co je na tom?“

„O, na tom je! Však vy tomu rozumíte —“

„Ne, nerozumím ničemu —“

Ona se zarazila, pohlédla naň po očku —

„Že nerozumíte?“

„Ne — nerozumím.“

„Tedy vám to povím. — Víte — — tak... Ne, neřeknu vám nic. Ale vy mi něco musíte říci sám: Co jste si myslel o panu Veselém — a o mně?“

„O panu Veselém?“ A doktor se snažil dodati vážného výrazu své tváři.

„Vidíte, že jste se zarazil! Vidíte, že je to pravda!“

„Pan Veselý je dvorný rytíř, roztomilý mladý muž, který se může dámám líbit“ —

„Ale mně se nic nelíbí —“

„Skutečně? Mně se přece zdálo —“

„To se vám jen zdálo! Že jsem se s ním bavila, to bylo jen tak. S někým se přece musím bavit a na vás jsem se tehdy tak zlobila — a vy jste mne tak urazil, když jste tu čtverylku odřekl, že — že bych s vámi už ani mluvit neměla!“

„Nu ovšem — pan Veselý je mnohem zdvořilejší, příjemnější a roztomilejší nežli jsem já. Sama jste mi to jednou řekla.“

Cítil dobře, že ji dráždí chladným, ironickým tónem, kterým ta slova pronášel, ale nemohl odolati té rozkoši, dívati se na její rozpaky, na planoucí tváře, na rozčilení, které víc a více se jí zmocňovalo, a které mu duši plnilo štěstím.

„O ne, nemyslela jsem to tak! Nevěděla jsem, co mluvím. O prosím vás, věřte mi to! Nedbám pranic o pana Veselého.“

„Je-li možná? Ale přece dostává kytice — a píše básně —“

„Ale já se ho neprosím o jeho básně. Je mi už teď docela protivný,“ pokračovala ona, stále více se rozohňujíc.

„To on zajisté netuší, že by vám byl protivný — on si myslí naopak —“

„Ale já nechci, aby si něco myslel! Já nechci! O — chcete mi říci, že jsem s ním koketovala. Ó, vím, že to chcete říci! Ale já jsem nic zlého nemyslela při tom Ó kdybyste vy nebyl tak nezdvořilý býval ke mně, nebyla bych to dělala... Já jsem — —“ a počala se zajíkat.

„Slečno Liduško!“ řekl on měkce, přemáhaje své pohnutí.

„O — jestli jsem chybila, napravím to, jen mi řekněte jak! Poraďte mi, co mu mám říci. Poslechnu vás a všechno udělám tak, jak si to budete přát — všechno, všechno...“

„Vy — vy mne poslechnete?“

„O — poslechnu vás ve všem, ve všem.“

Zdálo se, jakoby v té chvíli jiná, zcela jiná bytosť byla promluvila z těch jindy tak vzdorovitých rtíků, které nyní šeptaly pokorně a měkce: Ve všem vás poslechnu. —

On cítil, jak se mu krev žene k hlavě, jak mu v srdci bouří touha zlíbati ta půvabná, prosebně šeptající ústa, ty oči, které k němu vzhlížely plníce se slzami. „Ne, ne — nesmím, nemohu!“ myslel si a přemahaje své pohnutí odvrátil hlavu.

„O — vy mi ještě nevěříte!“ Rozčileným pohybem vytáhla z kapsy pomačkaný kus růžového papíru. „Tedy zde — přesvědčím vás. Tady je ta báseň. Vraťte mu ji, řekněte mu, aby si ji nechal, aby k nám nechodil, že jej nechci vidět — řekněte mu, co sám chcete.“

On, nepohlednuv na ni, vzal papír a mimovolně učinil pohyb, jako by jej chtěl rozevřít.

„Ne! Číst jej nesmíte! Číst ne!“ Liduška prudce vyškubla mu papír z rukou.

„Je to tak hloupé! Stydím se za to. A vy to víte a mučíte mne. Proto to chcete číst přede mnou. Nevěříte mi a mučíte mne! O toho nesnesu!“

Stála před ním s planoucím zrakem, rozpálenými tvářemi a trhala papír, jejž držela v rukou.

„Tu je, tu ji máte tu báseň!“

Vrhla roztrhané kousky papíru na zem a chtěla odběhnout, ale on ji zadržel. Ona klesla vedle něho na lavičku, zakryla rukama tváře a dala se do vášnivého pláče.

„Pusťte mne, pusťte mne!“ šeptala a štkala tak prudce, že se celé její tělo otřásalo. Ruce držela pevně přitisknuty na tvář, ale slzy ručejemi se prodíraly pod nimi. On byl jako omámen tím náhlým, tak vášnivým výbuchem jejího pláče. Sklonil se k ní, objal ji jednou rukou a nevěda, co jí říci, neustále šeptal:

„Neplačte, neplačte — prosím vás, neplačte, slečno Liduško!“

Pak druhou rukou odtáhl jemně ruce, kterými zakrývala si tvář.

Ona pohlédla naň úzkostlivě, slzami zalitým zrakem a viděla, jak z jeho očí sálá na ni vroucí zář štěstí a lásky, cítila, jak ruka, která ji drží, se chvěje, slyšela, jak jeho ústa šeptají: „Ó, jsem tak šťasten, tak šťasten!“

A rázem také v její tváři rozhostil se úsměv štěstí, oči její se přimhouřily a pak zasvítily ohnivými jiskrami.

„Nuže, povězte mi, co jste si myslel o mně?“ zašeptala...

On v tom pustil její ruku, oběma rukama přejel si čelo a povstal. „Ne, ne — dnes ne — Až jindy vám to povím, slečno Liduško.“

Ona vyskočila a postavila se ke vchodu besídky, jakoby mu bránila vyjíti.

„Ne jindy — dnes mi to povíte! Všecko mi musíte povědět. Co si myslíte — co si myslíte o mně?“...

„Myslím si...“ A v tom dvé ramen ji objalo a vroucí polibky pokryly její ústa, slíbaly stopy slz z jejích očí. „Myslím si, že vás mám rád, ó — tak rád...“

Ona se chvěla v jeho náručí — „Opravdu mne máte rád — Jen mne?“

On odpovídal novými polibky. „Ó, mám vás rád, nade všecko rád.“

„A nebudete na nikoho jiného vzpomínat? Budete míti jen mne rád — jen mne?“

„Jen vás! Jen vás!“

V tom ona se vzepřela v jeho náručí — její ručky opřely se o jeho prsa a tichý, chvějící se hlas se tázal:

„Ale ani jste mi neřekl, co si o mně myslíte. A ani jste se neptal, jestli já vás mám ráda?!“

„Ó, to vím — už dávno vím.“

„Jak to víte? Jak to můžete vědět?“ volala ona a vzdorovitě potřásajíc hlavičkou, vyvinula se z jeho náručí.

Ctěl ji znovu obejmouti, ale ona se bránila.

„Ne, nevíte nic — nic nevíte!“

„Jak se to tedy mám dovědět?“

„Ne, ne — nezdržujte mne... Budou se po mně již shánět. Jedeme do Karlovic k hejtmanovým. Přijďte sem některý den do besídky podvečer — napíšu vám kdy — a pak vám povím, mám-li vás ráda.“

Při tom jako blesk rychle ovinula mu obě ruce kolem krku, přitiskla políbení na jeho rty a opět jako blesk vyvinula se z jeho náručí. „Pak vám to povím,“ zašeptala ještě a již ji viděl, jak letěla po cestičce dolů a neohlednuvši se, zmizela v houští. (Pokračování.)

Claudia Procula.

I.

Jak s větví svadlé listí padá valem,
tak stíny hrnuly se v Jerusalem;
šer letní noci nad městem stál všady
nad věžmi, hroby, vinicemi, sady,
nad cestami u starých cisteren.
Na hradbách mdlé jen kroky stráží zněly,
s hvězd očí padal tiše sen a sen.
Kidróna vlny jen ospale spěly
řečištěm kamenitým. V stromech tměly
se pouze strážců vinic postavy.
Noc všady, ticho a šer mlhavý.

II.

Ve oliv stínu seděl mužů tlum,
skráň v spánku nachyluje ku kmenům.
Zlá ospalost již spjala jejich víčka.
Sen jistě sladký v loktech svých je hýčká.
Dost zkusili dnes pochodu a vedra,
dnes víc než jindy ruka Mistrova
na zázraky a divy byla štědrá,
neb sotva vzplála zora nachová
až v chvíli tuto, kdy noc v svět se chýlí,
s ním kráčeli a po boku mu byli,
ať na hoře již mluvil k četným davům,
ať na jezeře proudu divým splavům
rozkázal utichnouti mocným kynem,
by po nich mohl světlým kráčet stínem,
ať v posled ještě dětskou druži vítal
a v úsměv vlídný sladkou moudrost vplítal.

III.

Dál na kameni Šimon Petr seděl,
sám nespal, hlídal Mistra svého klid.
Toť chvíle jediná, on dobře věděl,
kdy člověka Syn, jenž měl spasit lid,
můž' se svým tajně hovořiti duchem.
Ruch každý lovil Petr lačným uchem.
Před krátkou chvílí zadumán a něm
od Pána navracel se Nikodem,
tvář jeho byla jak otázka živá,
k níž všady darmo hledal odpověď:
Kde pravdy odvěké se pramen skrývá
a čím je člověk v pochyb, v bludů změť?
Šel zamyšlen, zda tak, jak přál si zvědět,
to zvěděl vše? Jak v tvář mu mohl hledět,
byl klidný — nu, má Mistr pokoj teď.

IV.

Šum kroků. Petr hlavu prudce zved.
Jak bílý zjev před sebou ženu zhled,
ta byla velká, krásná, zřel, co slabý
mu dovoloval odlesk tichých hvězd.

— Chci k tvému Mistru!

— Nelze, ženo, rabbi
dlí na modlitbách, jak jej vytrhovat?
Co na něm chceš, co chceš mu vypravovat?

— Já důležitou nesu jemu zvěst
a musím k němu.

— Nevěřím ti, ženo . . .
tož aspoň rci mi stav svůj a své jméno!

— To nemohu.

— Pak nesmíš jíti dál!

— Já trpím a to Mistru tvému stačí,
on nikdy ještě neodolal pláči . . .

Leč tvrdošíjně Petr odpíral:
— Ne, nesmím, spat chce, neb jest znaven příliš.

— Ó pusť mne přece!

Zašuměl keř zkvětlý
a v jeho haluzích stín stanul světlý
a tichý hlas zněl: Pojď sem, ty, jež kvílíš,
já z daleka již tichý pláč tvůj slyšel,
a sklamán nebude, kdo ke mně přišel!

V.

Dál na ústraní, na úpatí hory,
pod střechou hustolisté sykomory
Syn člověka sed s touto ženou cizí,
jež v bázni jen se dotkla jeho řízy,
k svým ústům nesouc její prašný lem.
On s vážnou tváří seděl tich a něm
a ona mluvila . . .
Ó zpověď dlouhá
to byla, láska zhrzená a touha
po dobru, něze, odpuštění, smíru.
Ta žena hledala zde v sebe víru
a povznešení. Všecko jemu řekla
a nevěděla ani, že již klekla
a líbala mu kolena i ruce.
Tak byla v svojí ponořena muce
čtouc smutné kapitoly duše svojí,
v jichž stránky posud nikdo nenahled,
ty záchvěvy, jichž nejdřív duch se bojí,
než klesá v tůň zlých, nekonečných běd,
to šílenství, jež uhnizdí se v mozku,
když pozná duše, že je konec všemu,
když hledí v život další jako v trosku
a neví, jak ulevit bolu svému.

VI.

On poslouchal a netázal se „kdo jsi?“
Jen slyšel její pláč, v němž lkalo cosi
tak dojemně, tak silně, naléhavě.
I naklonil se jemně k její hlavě,
na horké skráně ruku svou jí klad
a stále mlčel, cítila však ona,
jak z ruky jeho proudí mír a chlad,
jak zoufalství se trhá těžká clona
v té utýrané, bídné její lebce.
Pak slyšela, jak tajemný hlas šepce
a kol se zdálo rozjasňovat šero:
V svém utrpení neztrať víru, dcero,
zlý osud ženy od věků byl taký!
Náš Otec, který vládne nad oblaky
v své dlani drže hvězdy jako ptáky,
nás učí sílu čerpat z utrpení.
Jen z klínu noci vstává zory jas!
Jen trpělivost! Doufej v tento svit;
co dcero je, to musí, věř, tak být!

A jí se zdálo, do kola v svit denní
že pološer se letní noci mění
jak při hudbě . . . to dozněl jeho hlas.

VII.

A dále noc ve stínu plášti spěla
a Petrovi se zdálo, jiná žena
že k městu od Mistra se navracela
tak vítězná, tak silná, povznešená . . .

VIII.

Dny mijely a tiše Procula
svůj další osud nesla s odříkáním,
na lání chotě brvou nehnula,
jej nenudila výtkami neb lkáním,
lhostejnost splácela vždy smilováním.
Klid velký z oné noci v Gethsemanu
jí v duši pad a sladkou tam vlil manu.
Střed jiný našel si teď život její,
kol něhož dnové v lehkém tanci spějí,
v němž ona pevna s mučeníků klidem
vždy tichá k choti byla, vlídná k lidem.
Víc neptala se, v jaké orgii
své dlouhé noci vladař propijí,
vděk jaké zas ho poutá krasavice.
Tak žila klidná, neždála nic více,
vše měla ve vzpomínce noci oné
tak sladké, vlídné, dobrotivé, vonné.

IX.

Tu jednou ve snu, divné věci zřela.
Jí zdálo se, že v lidstva tísni hlasné
k paláci chotě za jinými spěla,
i vešla dovnitř, trne jen a žasne.
Neznámé tváře všady dokola,
zrak, v kterém škleb a záští plápolá,
hluk jako povyk zbouřeného moře.
Šla chodbami a náhle stála v dvoře,
zde viděla dav státi žoldáků
i prodrala se . . . Hrůzo! Polo svlečen
muž s krví v tváři, slzou ve zraku
byl k sloupu na provazech divě vlečen,
teď přivázán a hned již bičován.
V tom zvedl hlavu v hustém dešti ran,
jej poznala, toť on, jenž tolik těchy
jí v pustý život sladkým slovem vlil,

jenž jako kouzlem ztišil její vzdechy!
Teď drzý barbar v milou tvář mu plil,
teď důtek šleh mu zakrvavěl čelo . . .
I vzkřikla divě, v srdci velkou tíž . . .
Zda ještě v snu či v skutečnosti již:
Ó ukřižuj ho! chodbami k ní znělo,
to v bolesti své ani nevěděla,
jen zaštkala, jak osyka se chvěla.

X.

V tom z lajícího a řvoucího davu
on pozvedl k ní mírnou, svatou hlavu,
již ozařoval jakýs divný svit
a zašept: Dcero, věř, tak musí být!

XI.

A v skutečnosti, co zde dlela v snění,
Syn člověka skráň v dlaně složenou
tam v Gethsemanu klečel na kamení,
noc jeho vzlyků byla ozvěnou.
Co teprv přijde, v žalné předtuše
jí zázrakem se sneslo do duše.
To viděla pak, ano horší mnohem
vše utrpení za ním prožila,
než k patě kříže hlavu složila,
kde skonal všemi opuštěn i Bohem.
Však jedno zřela, co nezřeli jiní,
když slunce zhaslo a se třásla zem,
kdos v bolu tom přec skráň mu měkce stíní,
rty sprahlé vlaží sladkým úkojem;
těch soucit a těch svatá láska vřelá.
jimž jako jí on podal spásy štít,
ta síla, která z měkkých slov těch zněla
v sen její: Dcero, věř, tak musí být!
I cítila, že Kristus na svém kříži
přec nebyl sám, jak na pohled se zdálo,
snů, přání, tužeb kolem něho vlálo,
jak v měkký mrak on do nich hlavu hříží
a jistě se mu spočívá v něm sladce,
jak druhdy v klín když skláněl hlavu matce.

XII.

Je chvíle velké, čisté lásky věčná,
svým dobrodiním život i v smrt dýchá.
Tož oddaná a trpělivá, tichá
dál žila Procula až k smrti vděčná
za chvíli štěstí, jež tam v Gethsemanu
jí v rány srdce sladkou lilo manu.

Jar. Vrchlický.

Šaty dělají člověka.

Napsal Fr. Herites.

I.

o zase?“ nevrle otázal se pan hvězdecký, zlobě se na vyrušení, které mu připravovaly vždy tak rády jeho ženské, kdykoli s denními hosty svými zasedl k šestadvacítce.

To nevstal tak snadno. A také tentokrát jen se otočil poněkud na seslíku, neodloživ ani karty. Zamračeně díval se na posla, jenž mu přinesl zvěsť, dosti zřídka se opakující.

„Omnibus přivezl hosta od vlaku.“

„Jako by nemohl také dnes jako jindy přijeti prázdný!“ — zdála se výmluvně praviti očka, zapadlá do špekem podlitých víček. „Pořád někdo vytrhuje!“ — kmitlo se opravdu hlavou přičinlivého živnostníka.

„Ani chvilku nemá člověk pokoj!“ — pološeptem vyletěl i stesk ze rtů, ztráceje se v nesrozumitelném, zlobném bručení

„Přijel host, tatínku!“ — Za sklepnicí přiběhla dceruška domácí. Pan hvězdecký toho měl dost. „Když přijel, tak přijel!“ osopil se na poselkyni, nevšímaje si nikterak ohně, který šlehal z jejích hezkých, černých očí, ani růměnce, jenž tváře její poléval. „Ať ho Líza dovede do pokoje!“

„Ale tatínku — maminka vzkazuje“ — — s rozčileným spěchem vyřizovala slečna Lidunka. „Sama šla s pánem nahoru.“ Pan hvězdecký přece se trochu lekl. „I toť musí být něco obzvlášť vzácného!“ Ostatně právě se dohrála partie. Pan Hlavinka, který kouře z dýmky s dlouhým až na zem troubelem, stál celý večer za zády, stopuje bedlivě každý pohyb hráčů a připraven každou minutu kteréhokoli zastoupiti, aby hra nevázla, zaradoval se, že si několikrát snad bude moci hodit na cizí účet. Držel se seslíku, aby zasedl na místo odvolaného. Pan hvězdecký byl již povstal.

Ale ještě se rozmýšlel. „Nu — a kdo to je? Kdo to je?“ obrátil se k Lidunce, pravici neodtahuje dosud s hromádky karet, které byl protějšek, kupec Trnka, právě rozdal a po nichž pan Hlavinka marně vztáhl ručku, tak drobnou a něžnou jako jeho jméno.

„Je to, tatínku — víš —“

„Tak jenom honem, honem,“ napomenul netrpělivě pan hvězdecký; hráči ostatní měli již trumfy jim přidělené rozloženy před obličeji, jako vějíře.

„Je to — víš — je to pan — — víš, je to — Vaňatů, tatínku — víš — jak mu říkali“ — —

„Hrajete nebo nehrajete?“ rozhodně otázal se již soused a také oba ostatní z hráčské čtverylky dívali se na hvězdeckého vyčítavě, že tak dlouho zdržuje od požitku hry.

„Říkali mu — tatínku“ — -- Slečna Lidunka hořela v rozpacích; tváře byly jak planý mák v poli.

„Honza mu říkali,“ přispěl k vysvětlení jeden z hostů, dovtípiv se.

„A Honza Vaňatů že to je, co přijel?“ — vykřikl pan hvězdecký a pádně sedl zase ke stolu, až seslík zaúpěl. Plesknuv tučnými prsty pana Hlavinku, jako když mouchu odhání z cukru, spěšně podíval se na karty.

„Ten lump!“ ozvalo se z několika stran ve společnosti.

„Tedy se šťastně vrátil rodičům na krk!“

„I vždyť jsem věděl, že se neztratí ve světě! Kopřivu mráz tak snadno nespálí!“

„Mám jedny“ — pronesl soused pana hvězdeckého po pravici hlasem povýšeným, vybízeje k pozornosti jedině pro hru a varuje před každým zbytečným rozptylováním myšlenek.

„Také jedny.“

„Také“ — spěšně naznačovali druzí pánové s onou šetrností každého marného slova, kterou vyznamenávají se dobří hráči.

„A já nic!“ pan hvězdecký zvolal hlasem skorem zoufalým, jako by říci chtěl: „Dnes mne všechno pronásleduje.“

„Zaplatil za omnibus?“ tázal se na zad, rovnaje v levici karty dle barev, mezi tím co druzí předstihovali se, který bude hráti. „Kde jsou peníze?“ obrátil se poněkud, když byl na první vyhozené karty přidal svoji.

„Dal jsem dvacet krejcarů paní,“ sděloval Francek, který z nádraží přivezl hosta a vypřáhnuv koně, vstoupil, aby hlavu domu zpravil o podrobnostech neobyčejné události. „Ostatní, co jsem dostal, je moje — to je diškerece“

Pan hvězdecký zadíval se na řečníka. Dostalo se mu ovšem hned přísné domluvy, že se opozďuje tak ve hře; tu čeká se již celou věčnosť na jeho mizernou sedmičku — jaká to marnotratná ztráta času!

„Hm — hm“ — nedbaje toho, nedůvěřivě bručel si do vousů, docela už s to nejsa pochopiti, když Francek vedle v šenkovně hlasitě poroučel si pivo a zaplativ za ně sklepnici, popíjel si spokojeně, jako obchodník, kterému podařilo se udělati dobrý obchod.

Pan hvězdecký mrknul po panu Hlavinkovi a ukázal na hromádku drobných peněz, vyzývaje tou němohrou, aby za něho ve hře nastoupil.

Vstal a šel ven.

Lidunka byla již odběhla zas za maminkou a nyní spolu se vracely.

„Co se to v domě děje, ke všem všude rohatým!“ vítal ženu pan hvězdecký, chtěje předejíti jejím káravým slovům, o nichž nepochyboval, že na něho jsou chystány a také opravdu již splývaly mu vstříc s jazyka. „Všecko je jako vzhůru nohama! Obráceno na ruby! A proč? K vůli komu?“

„I toť je nějaký pán — hehe!“ dal se do posměšného smíchu, neskrývaje nijak své opovržení vůči tomuto hostu. „Kam jste ho dali?“ obrátil se přímo k paní.

„Do jedničky,“ řekla.

„Náš nejlepší pokoj!“ zvolal pan hvězdecký. „Tak! Tohle je mně pěkné hospodářství!“

„Ale tatínku“ — bránila maminku Liduška. „Pan Vaňata si přál“ —

„Pan Vaňata!“ opakoval tatínek.

„I to se podívejme! Pan Vaňata! Kam sež neděje! Inu ovšem! Pan Vaňata“ — posmíval se dceři, napodobuje i hlas po ní.

„Co má u nás co dělat?“ obrátil se hlasem rozzlobeným k ženě. „Proč si nejde domů?“

„Nechce budit rodiče tak pozdě, myslí, že asi už spí,“ sdělovala paní hvězdecká klidně. „Nepsal jim, že přijede — překvapí je svou návštěvou.“

„I to bude nějaké překvapení — hehehe. A nás také překvapil! Tuze překvapil! Mne zejmena! O takové hosty já zvláště stojím“ —

„Ale tatínku“ —

„Anton, poslouchej“ — —

„Jděte mi! Mlčte! Nezlobte mne raději! Já o něm nechci nic slyšet! Vidět ho teprvé už nechci“ —

Ale pan hvězdecký buclatou ruku svou pozdvihl až skorem k sametové černé čepičce, prošité zlatými vavřínovými listy a málem byl by hned i sundal, když za chvíli před ním stanul elegantní pán a přátelsky jej pozdravoval.

Host byl se jen umyl a upravil trochu nahoře v pokoji a seběhl se schodů.

„Jak se daří, pane hvězdecký?“ tázal se s úsměvem. „Vy mne nepoznáváte jaksi“ — —

A pan hvězdecký opravdu jakoby zrakům svým vlastním nevěřil; očka otevřená, jak dalece dovolovala tomu tlouštka obličeje, svážela se po celé hostově postavě, zastavila se s patrným úžasem na pečetním prstenu, třpytící se jehlici na prsou a nejdéle utkvěla na zlatém řetězu, zavěšeném kolem krku a ztrácejícím se v kapse vesty.

„Však tamhle ta černá tabule u kamen mne jistě dobře poznává“ — dal se host do rozmarného smíchu. „Visí tam dodnes můj řád.“

„O prosím, prosím, Vašnosti“ — namítl zdvořile pan hostinský, kudy kam nevěda rozpaky. „To je všecko dávno smazáno.“

„I dejte pokoj! Nelžete!“ žertoval host. „Tady se samo nikdy nic nesmaže. Křída našeho pana hvězdeckého byla vždy tvrdši než diamant.“

„Zítra se vyrovnáme,“ řekl zcela zas vážně k hvězdeckému. Nechal jej státi v šenkovně a vešel do vedlejší místnosti, do „kasína,“ kde zasedalo panstvo.

„Dobrý večer, pánové!“ pozdravoval hlasitě.

Hráči nijak nenechali se vyrušiti, jen kývnul hlavou poněkud některý a z jedněch úst ozvalo se i lenivé, táhlé „vé—čr“. Ostatní, v obou partiích za dlouhým, zeleným stolem, hleděli si bedlivě svých trumfů, zejmena pan Hlavinka, který pobízel stále ku spěchu, chtěje co možno nejvíce užíti hry, než vrátí se hvězdecký.

Zjev hosta pozornost k sobě nevábil a nikoho nezajímal. V myslích měli o něm utkvělou živou představu z minulosti.

II.

Jan Vaňata studoval a dostudoval v Praze a v kapse přinesl si řádně technická svá vysvědčení. Ale pak nemohl nalézti nikde žádného místa.

Vše jako zabedněno. Náhlá krise národohospodářská poškodila všecka odvětví průmyslu a nejvíce odbor ten, jemuž i Jan Vaňata věnoval řadu pilných theoretických studií, aby pak v praksi jemu se oddal s celou nadšeností a láskou mladého muže, zaníceného pro své povolání.

Píše na všechny strany, bedlivě čte poslední stránky odborných časopisů i denních novin a nabízí všade, kdekoli se přec něco vyskytne, svoje služby. Každodenně vybíhá až do půl náměstí naproti listonoši, jestli už nenese pro něho očekávaný engagement.

Ale list za listem, jak přicházejí, přináší odpověď zápornou, odmítavou a žádost za žádostí vrací se na místo, odkud vyslána byla, i s pečlivě sestavenými opisy výtečných vysvědčení.

Tak ubíhá týden po týdnu, měsíc za měsícem.

Malé město vždy naplněno jest chloubou z oněch svých synů, již přivedli to dále o něco, než kam až sahají mezníky obyčejných cest, jimiž ostatní se berou. Také Jan Vaňata zahrnut byl již z části v tu místní chloubu, když s pověstí dobrého studenta přicházíval na prázdniny, bližší k cíli svému rok od roku. A nyní, když všeobecně za to se mělo, že u cíle toho již stanul — — aj! Kterak ta chlouba a pýcha maloměstská nad tímto synem rychle tála jako sníh na jarním slunci!

Naposled ani nemá žádných vysvědčení a ta, která doma ukazoval, jsou snad falešná! Trávil léta studií svých v nečinnosti, zahálce! Nic nedělal a nic také neumí!

Zda-li neříkali vlastně dávno všickni, že z toho mladíka mnoho nebude?

Hle! I ti, kteří ve školách byli za ním, jsou na místě! Ten jest kaplanem tam a tam již rok — ten se opozdil se státní zkouškou o půl leta, což mu město mělo velmi za zlé, ale nyní mu odpouští, když se šťastně zachytil bezpečného žebříku úřednické kariery, třeba dosud jako bezplatný praktikant — ten má doktorát medicíny — ten je učitelem jenom, ale dobře se mu vede a jest už ženatý — jiný ještě jinde jiným pánem — — každý něčím, zkrátka, každý to někam přivedl, každý dělá čest rodnému městu . . .

Jenom on! Jenom Jan Vaňata! Hanbou mohou všickni shořet! Studem se propadnout celá obec.

Znenáhla tento názor i doma, v rodině, se ujal a rozšířil.

Matka nejdříve, ačkoli Jeník býval vždy jejím miláčkem, podlehla. Nerozuměla neblahým okolnostem, v nichž se byl syn její octnul a které zavinily jedině poměry doby i viděla jen výsledek, jaký poměry ty u něho přivodily. A ten byl smutný! Nedovedla vinu jinde hledati než v něm — —

K tomu všecky tetičky, sestřenice, kmotry, kde jaká bába v městě i okolí, z vrstev nižších i z lepších kruhů bez rozdílu, a také bez roz-

dílu pohlaví — každý hleděl přispíšit si, aby v čas přiložil své polínko . . .

Bratr mladší ovšem co nejochotněji hned přidal se k proudu nepříznivých úsudků o bratru. Vždycky mu záviděl, že studuje, kdežto on musí se dřít a lopotit, že rodičové kde jaké sousto od úst si odtrhnou, aby na Jana nutný náklad byl opatřen, kdežto on nic nestojí a nic nestál, takřka ani krejcaru; dali jej do učení, jak vyšel ze školy obecné, na kupectví, rok za rok. A přece teď také on má své postavení, dodělal se místa ve společnosti. Jest pouze příručím kupeckým, celý týden stojí v krámě a tluče cukr a váží mouku a měří petrolej, ale v neděli pak odpoledne každý druhý týden, když má prázdno, vyjde si ven, slušně oděn za své peníze, zasedne v hospodě mezi honoraci a vypije několik sklenic piva, na které si vydělal — co zatím pan bratr Jan nestydí se jísti pořád u otcova stolu — — Kupčík při každé příležitosti vybízel rodiče ku porovnání, jež ovšem muselo vždy v jeho prospěch dopadnouti a na jeho slávu.

Sestra starší mnoho nepřemýšlela o věci, bála se však, aby ostuda bratrova i na ni nepadla a neškodila jí v její výborné pověsti u lidí.

I malá ještě sestra a bratříček s jakýmsi despektem naučili se dívati se na Jana, ačkoli on všemožně se staral, aby aspoň v lásce tohoto se udržel a z dlouhé chvíle vždy něco sobě vymýšlel a hotovil, čím by mu radost spůsobil.

Nejdéle vzdoroval otec. Byl rozumný, střízlivý, zkušený muž. Vážil důvody, okolnostem nepředvídaným připouštěl a vyhražoval vliv na poměry, v nichž Jan se nalézal; byl přesvědčen úplně, že za nic vlastně nemůže a jest jen obětí všeobecné krise, jíž netrpí jen on sám, ale sta jiných lidí.

Ale odčiniti nemohl, co každý viděl — že syn, na jehož studie věnoval mnoholetý náklad, povaluje se pořád doma bez místa, odkázán jest po skončení těch studií i na dále na otce, který k vůli němu se stáhl, všechny prostředky vyčerpal, v naději, že jednou se mu odmění, že na něm radosti se dočká . . .

Ze strany otcovy dlouho nepadlo slovo, které by bolelo. Choval se shovívavě dlouho k Janovi, ale přece byl stále k němu zapnutějším. V budoucnosť jeho však znenáhla ztrácel všechnu důvěru a ztratil ji konečně na dobro.

Také Jan pozbýval sebevědomí, hrdosti, s kterou z počátku neúspěchy své životní snášel v jistotě nezvratné, že se změní, musí změniti v jeho prospěch.

Ale uplynul rok a druhý byl již skorem v půli . . .

Jan ani již nikam nežádal, ve svém oboru o místo se neucházel. Dospěl k tomu, že všecky snahy dotyčné považoval za marné.

Přestav doufati, přestal též toužiti, kam jindy toužíval. Jednalo se mu nyní již jen o to, aby vůbec někde a jakýmkoli spůsobem vydělal si tu skývu chleba, které nevyhnutelně potřeboval a s níž dosud odkázán byl na své rodiče.

Hledal si vůbec zaměstnání, ať jakékoli a kdekoli. Bylo mu jedno, čím bude, jen bude-li něčím. Všechny advokáty v okolí schodil, nepotřebují-li písaře. Většinou dostal dobrou radu, aby se držel svého, čemu jednou se věnoval, při tom aby zůstal, to že jest nejlepší.

Byl by nestyděl se tlouci hromádky na silnici, nebo na kolečku vozit cihly a vápno ku stavbě věže kostelní, která se v místě právě obnovovala. Ale to by se mu byli vysmáli a ani otec nebyl by připustil takové ponížení a pokálení cti jména svého.

Zatím sešel i zevnějškem Jan Vaňata. Šaty, které měl, obnosil; ošuměly povážlivě a otec nemohl koupiti mu nových již k vůli rodině, jež byla by na to ukazovala. Neměl ani na jiné, zdánlivě aspoň oprávněnější, požadavky ostatních dětí.

Byla doba, kdy Janu samému se zdálo, že nezbude pro něho na konec jiného východiště, nežli se zastřelit otcovou starou bosenskou ručnicí anebo skočit do vody . . .

V zoufalství svém jedné noci podzimní uprchl z domova.

Nebylo ani slechu o něm celých pět let.

III.

A nyní se vrátil, vrátil se z daleké ciziny, kam jej byl šťastný vítr zavál, do své vlasti, do svého rodiště. Vrátil se domů k návštěvě rodičů.

Myšlénky tísnivé spočívaly na duši Jana Vaňaty a valily se jeho hlavou, když vlakem přijížděl do známé krajiny a cestou z nádraží přemítal o době strastí a hrůzy, jež tu zažil a kterým málem byl by podlehl.

Avšak nálada rychle se změnila.

Těšil se na rodiče, že zas je spatří po letech i na sestry se těšil a bratra, zapomínaje na všechnu hořkosť, již měl proti němu . . .

A v rozmar přímo bujný propukl, když vzpomenul sobě, jaký as převrat stane se ve smýšlení k němu v městě, v chování všech těch dobrých šosáků, již s výše svých domnělých ctností tak potupně na něho shlíželi.

Má nyní své dobré, pevné postavení někde v Bulharsku, nebo v Rumunsku. Stal se tam ředitelem rozsáhlých továrních podniků. —

S dokonalým požitkem pásl se Jan Vaňata hodnou chvíli na nesnázích, v které upadala společnosť hvězdecká, když nedbaje studeného přivítání přistoupil k zelenému stolu a několika slovy jednotlivé její členy, k tomu nejváženější ze všech, přímo a jaksi nenuceně přátelským tónem, oslovil.

„Co si to dovoluje ten člověk?“ táhlo snad v okamžicích těch rozhodně všemi přítomnými hlavami.

Ale když vzpamatovali se z prvního ustrnutí a po očku aspoň od karet na mluvčího se podívali, nabýval v myslích jejich vrchu lepší úsudek o něm; nevěděli, kterak si vše hned vysvětliti, ale jisto jest, že již nemají před sebou starého Honzu Vaňatů, jak byl před lety opustil rodné město.

Mnohý z pánů, podléhaje mocnému vlivu očividné změny, která se ztraceným synem obce se stala, odpověděl i dosti zdvořile na jeho otázky, nebo aspoň nejistotu svého chování zahalil do neurčitého úsměvu, kterým nic nepřiznával, ale také neodmítal.

V celku zůstalo chování hvězdeckých besedníků i pak ještě nedůvěřivé a teprvé návratem domácího pána obrátil se list nadobro.

Pan hvězdecký byl na vlastní oči se přesvědčil, že pověsť o dvou velikých kufrech, které host s sebou přivezl, není nikterak výtvorem obrazotvornosti domácích lidí, ale skutečností nade všecku pochybnosť bezpečnou. Okolnosť tato zvýšila ovšem náležitě cenu náprsní jehlice i prstenu a tíží několikacentovou padla ještě na váhu zlatého řetězu v rozhodný již prospěch majitele.

Pan hvězdecký nepřisedl ani ke hře, ačkoliv pan Hlavinka, uslyšev jej za sebou, vstal a hotovil se postoupiti jemu místo, vítězně ukazuje na několik měďáků srovnaných na kopečku, jako doklad výhry docílené jeho dovedností.

Hvězdecký přistoupil k Janu Vaňatovi a nadzvihuje uctivě čepičku, se sladkým úsměvem tázal se po jeho rozkazech, načež osobně cupal do kuchyně objednati pro vzácného hosta něco k večeři.

Taková neobyčejná a v tomto případě zvlášť výmluvná pozornosť oslnila nadobro všecky přítomné a pan Hlavinka, nechav karet, přiblížil se ku svému bývalému spolužáku z hlavní školy a na tváře dal mu po hubičce.

„I to je překvapení!“ volal mezi polibky. „Co jsme se na tebe navzpomínali!“

Též ostatní hráči zdvihali se ze svých míst, odkládali karty a tiskli ruce příchozímu, kterého z počátku si ani nevšímali.

Jan Vaňata se všemi se pozdravoval a vítal, oslovoval všecky, jednoho po druhém; znal všecky dle jména z někdejších dob svého pobytu v městě, až na dva pány, kteří tenkráte tu ještě nebyli a jimž se lehkým způsobem světáka představil.

Byl tak zlomyslným, že sám uvedl řeč na poměry své v minulosti a všem musel vypravovat pak krátce, kde byl a co se s ním dělo od jeho útěku z domova.

Na vzájem zase sdělováno jemu, jaké změny staly se v městě za jeho nepřítomnosti, ne v zevnější tvářnosti, neboť malá města nemění se v tom ohledu valně za celou řadu let, tím méně pak za čas tak poměrně ještě krátký — ale v lidech. Tu změnilo se dost! Ten zemřel, ten se odstěhoval, ta se vyvdala pryč z města, tam a tam přibyli noví členové rodiny — i oněm dvěma, jež znal jako nesmělé milence a z nichž zatím stal se párek, přinesla již po dvakráte vrána něco drobného do hospodářství.

Poslouchal všechny ty zprávy a bavily jej velice. Nejvíce zajímalo jej ovšem zvěděti něco o těch, kteří byli mu nejbližšími, o své rodině.

Jsou všickni živi a zdrávi. Bratr zařizuje si právě vlastní obchod a bude se ženiti co nejdříve; měl již druhou ohlášku. Také sestra Máry má známost. Oba malí tak vyrostli, že sotva je pozná. Emilka už je dokonalá slečna, ačkoli nosí ještě krátké šatečky. Karlík se výborně učí.

„Opravdu“ — podotknul pan Hlavinka — „ten hoch hledí sobě až na údiv nastrádati nepomíjitelných duševních kapitálův!“

Vzrušení, které nastalo u hvězdy, bylo tak značné, že přestaly se rázem i karty hráti; družstva se rozešla a společnost sesedla se kolem zajímavého hosta; pan hvězdecký vybojoval si místo přímo jemu po boku.

Bylo již po půlnoci, když Jan Vaňata vstal a poroučel se společnosti, přeje všem dobrou noc, se všemi tiskna si ruce.

Hosté měli se taktéž k odchodu, když byli ovšem nějakou dobu pohovořili si o tom, který tak znenadání mezi nimi se objevil a jehož, zapomínajíce docela už na jeho minulost, zasypávali všemožnou chválou.

Však zahledli jej všickni ještě opouštějíce hvězdu.

Jan Vaňata byl zastavil se v šenkovně s paní hvězdeckou a s Lidunkou, která nešla dosud spát, nejsouc dnes ku podivu nijak ospalá.

Ulekl se skorem, když viděl hosty všechny odcházeti již domů a pohlednuv na hodinky, podával spěšně ruku paní hvězdecké i dcerušce oči klopící a také pan hvězdecký přibatolil se, nemoha opomenouti, aby vzácnému návštěvníku, který přítomností svou poctil jeho závod, znova ještě prsty nestisknul.

Líza se svící rozsvícenou, dávno již stála u dveří, aby hostu po schodech nahoru svítila do pokoje.

IV.

Ráno Jan Vaňata v hostinci vypil rychle sklenici kávy a spěchal pak domů, k rodičům.

Věděli již o jeho příchodu. Posluhovačka, když k pekaři šla pro rohlíky k snídani, dověděla se nejnovější místní novinu a ovšem za tepla hned běžela s ní tam, kde nejvíce musela zajímati.

„Náš Jan!“ — —

Paní Vaňatová v leknutí spráskla ruce hned po prvních slovech neočekávaného sdělení. „Náš Jan že se vrátil? Náš Honza? — Ó bože! Bože! Ty nás navštěvuješ!“

Nečekajíc na další, nechala v kuchyni stát Kačenu a šla hned k manželi do pokoje, připraviti jej opatrně na překvapení, aby z jiné strany snad nebylo mu doneseno a bezohledně, s celou nepříjemností, již v sobě skrývá, odhaleno.

Nelze zamlčeti, že Vaňatovi po všechna leta jeho vzdálení, na návrat uprchlého syna nijak se netěšili a jestli někdy na příchod jeho domů pomýšleli, vždy kreslili si shledání s ním málo růžově. Byla ustálená představa, že vrátí-li se kdy, Jan vrátí se nejinak, nežli jak byl odešel, anebo ještě daleko hůře.

Také v prvním okamžiku zvěsti o návratu synově do města rodného, nebyl v myslích jejich obraz jiný. Paní Vaňatová plakala a lomila rukama a pan Vaňata, chvěje se rozčilením, stahuje rysy své tváře otecky něžné k výrazu přísnosti a hněvu, chystal se přivítati hříšníka nehodného, když tu z venku, z kuchyně zaslechl radostný jásot, kterým Karlík a Emilka obklopili Jana.

Byla jim Kačena, když paní svým náhlým odchodem její básnicky vyšperkované líčení toho, co v městě slyšela, přerušila, vykreslila bratra, na jehož osobnost oni skorem už zapomněli, s celou zásobou své bohaté babské fantasie. V očích jejích jevil se tu Jan jako rytíř z pohádky, který přijel na bujné brůně s hedvábnými čabraky a zlatým třemením, v šatech drahokamy krumplovaných i rozhazuje kudy chodí diamanty a perly, v kapsách maje dukátů jako plev. —

Ovšem pak skutečný zjev bratrův, když do kuchyně vkročil a děti objímal a líbal, vypadal daleko střízlivěji v prostém, občanském obleku, ale i tak hned zalíbil se jim dosti a malý Karlík přikročil na místě k prohlídce kapes Janových.

V kuchyni byla také již sestra Marie, a nevěříc jaksi očím svým, vítala se s bratrem.

Tu vstoupili otec s matkou, která držela muže chlácholivě za ruku, napomínajíc jej k rozvaze, plna strachu, aby se nerozčilil příliš výstupem, který nutně musí nyní následovati.

Zatím — — ach, jak zcela jiný obraz Janův, nežli ten, který utkvěl jim v myslích, viděli živě teď oba rodiče před sebou!

Ovšem otec nemohl tak se opanovati, aby aspoň několik slov výčitky neřekl, ale slova ta týkala se spůsobu někdejšího odchodu synova z domova a vyznívala ve výraz starostlivé lásky, jakou v celku unášen byl vždy.

Matka štkala již pohnutím, objímajíc Jana s něhou i pýchou mateřskou.

Radost, s kterou byl znova ode všech vítán a objímán, když byl sklopuje oči a líbaje rodičům ruce, prosil, aby na minulost bylo zapomenuto — stupňovala se v hlučný ples, když Francek od modré hvězdy objevil se s kufrem ve dveřích a Jan hned začal odevzdávati dárky, které přivezl svým milým, na nikoho nezapomínaje, vzpomenuv i na starou Kačenu křiklavě pestrým vlněným šátkem.

Babka dala se do řvaní a rozběhla se po městě aby co nejrychleji roznesla, kterak došlo na její slova, jež v skutečnosti nikdy nepronesla, že z pana Jana, třeba se v mládí i trochu zapomněl, bude přec jednou velký pán a co kdo pro něho učinil dobrého, každému vynahradí.

Kufr Janův zdál se býti beze dna, stále nové a nové věci z něho vykládal, jež toho, komu odevzdány, přiváděly u vytržení. Karlík nechtěl ani do školy; násilím nebyl by nikdo dostal jej od obrázkových knih, na něž se vrhl se známou žíznivostí malých čtenářů. Emilka v zrcadle zkoušela, kterak pěkně bude sluseti jí k tváři barva šatů, na něž jí bratr přivezl, i sestra Marie nijak nemohla se navoliti vždy znova a znova zas zkoušet pevnost a lesk hedvábí, jehož dostala těžký závitek. Matka němě máčela slzami hebký perský shawl, kterého si tolik ode dávna přávala a nikdy dosáhnouti nemohla pro četné jiné nutnější koupě domácí. I sám pan Vaňata, chodě po pokoji, s tváří spokojenou a štěstím zářící, nepřestával zabývat se dárkem od syna, pěknou pěnovkou, zkoušeje zatím na studeno, kterak se to bude z ní bafčit.

Chtě nechtě musel Jan ještě jednou pít kávu.

Otec usedl naproti synovi ke stolu a s obdivem a pýchou díval se na něho, nespouštěje s něho očí. Vzpomínal, kterak kdysi celé okolí ne-

spravedlivě k němu pohlíželo, i on sám, a toho bylo mu líto nejvíce. Učinil i pokus, aby někdejší své chování jaksi omluvil a vysvětlil a nechybělo mnoho, že by přímo byl odprosil syna za křivdy jemu činěné.

Matka měla plné ruce práce, s Marií činíc na všechny strany přípravy k důstojnému přijetí vzácné návštěvy. Každou chvíli však přiběhla do pokoje a přisedla taktéž ke stolu, nebo se postavila za syna, vzala jej něžně za hlavu, dívala se do jeho tváře a s úsměvem blaženým naslouchala zvuku jeho hlasu.

„Ale teď se podívám trochu na město!“ řekl Jan, když se byl nasnídal. „Lépe řečeno — půjdu ukázat se městu v nové své podobě,“ doložil vesele, sáhaje po klobouku a líbaje matčiny rty i ruku. Také oběma sestrám i Karlíkovi musel, než odešel, dáti po hubičce.

V.

Vyšli společně s otcem, kterému napadla kancelář, na niž docela zapomněl.

Matka se zalíbením dívala se oknem za nimi, až zmizeli za rohem ulice. Srdce její bylo přeplněno; plakala a smála se střídavě a ve své zbožnosti za vše co dobrým ve světě děkujíc Bohu, nesčíslněkráte zlíbala pět ran na těle starého dřevěného krucifixu.

Starý pán Vaňata dal synem doprovoditi se až k radnici, kde umístěn byl obecní úřad, jemuž přislušel. Zmeškal dnes o hodně obyčejnou hodinu, v kterou zasedal tam za svůj stůl u okna, pokrytý spoustou papírů a posýpátka. Však mohl směle zůstat vůbec doma. Nevzal ani péro do ruky. Měl neustále syna na mysli a také z kolegů každou chvíli některý k němu přišel a dal se s ním do řeči; rozumí se, že nemluveno o jiném nežli o Janu Vaňatovi, který zaměstnával celé město. Zastavil se s otcem i sám pan purkmistr a pronesl se pochvalně o vrátivším se příslušníku, gratuluje panu Vaňatovi k jeho synu.

Jan Vaňata v plášti nejmodernějšího střihu vykračoval si po náměstí; sem tam se procházel.

Myšlenky jeho, ač dosti tomu se vzpíral, zabíhaly stále do minulosti a každá nepatrná maličkost vyvolala v jeho hlavě celý rej těkavých vzpomínek. Přirozeně byly většinou nádechu elegického.

Bylo mu, jako by se viděl, kterak se k domovu vždy plíží tamo v stínu při samých domech, jako zločinec boje ukázati se plně paprskům slunečním a více ještě očím svých bližních, kteří pronikali až do nejtajnějších záhybů jeho nešťastné, rozervané duše a neměli pro něho nic než opovržení a odsouzení.

A doma! Ó jak mu bylo doma! Nevěděl nikdo snad, kterak každé sousto, které jí z otcova stolu, jest mu hořké. Mnohdy nejedl raději a trpěl hlad a za šera pak, když nemohl býti viděn, zastavil se tamo na rohu u prodávačky, aby několik černých kruhovek po taji shltal . . .

Však sedí tam dodnes na rohu náměstí, ve své boudě modře nabarvené, bezzubá, s očima bez řas, a stále jako uplakanýma.

A hle, jak se na něho, poznávajíc jej, líbezně usmívá! Jan Vaňata spatřiv na blízku stát žebravé děti, bosé, rozedrané, pohlížející toužebně

na červená jablíčka, rdící se na slaměné opálce před babkou, přistoupil k boudě a nacpal dětem plné kapsy ovoce i rohlíků; zaplatil pak udivené prodavačce královsky.

Procházel se dále po náměstí i do různých ulic zacházel.

Každou chvíli přistoupil někdo, potřásal mu pravicí, z daleka smekaje již před ním; okázale hlásil se k němu nyní každý, kdo vyhýbal se mu kdysi na sto kroků a byl by zapřel zajisté, že ho vůbec zná.

I místní paničky, s kterými znám byl ze studentských let, jdouce z trhu s košíky na rukou, zaměřovaly své kroky, aby cesta jejich s jeho se křižovala a když byl, poznav je, pozdravil, zastavovaly se s ním, dávajíce se do řeči. „Těšíme se, že nás navštívíte!“ končila každá taková zastávka vábivým pozváním.

Jan Vaňata klonil se na všechny strany a sliboval. Jednotlivé z dám doprovázel až k domovu.

„Vy nejste opravdu ani k poznání!“ cestou pravila mu paní Novodvorská. „Jen klobouk jako by ještě byl ze starých časů,“ doložila žertem a dala se do smíchu; mohla si dovolit takovou narážku, byli dobře důvěrní spolu z let mladistvých — bývala tenkráte jeho láskou a rozešli se právě k vůli jeho poměrům.

Jan sundal pokrývku hlavy; byla opravdu hodně zcuchaná dalekou cestou a nijak neodpovídala ostatní jeho pečlivé, vybrané eleganci. „Vida!“ zvolal vděčně se dámě kloně. „Děkuju za laskavé upozornění, milostpaní!“

„Nehněváte se na mne, pane Vaňato?“ otázala se, snad jen proto, že obzvlášť krásně uměla očima kroutiti, což se hodilo zcela dobře při té příležitosti.

„Ale mezi přátely!“

„Není-li pravda — mezi přátely“ — — A podala mu bodře svou ručku, uvězněnou v hladké rukavici. „Mezi přátely!“ volala ještě za Janem Vaňatou, dívajíc se za ním — no! skorem se zalíbením.

Koupil si opravdu nový klobouk a vyšel z krámu ven v nejvyšší již dokonalosti zevnější. Podívav se na věž a shledav, že na hodinách obě zlaté ručičky kryjí se na desítce, zaměřil k vinárně.

Před samými dveřmi dohonilo jej malé děvčátko; letělo úprkem z krámu kloboučníka. Přinášelo starý klobouk, zabalený do růžového papíru, zapomenutý tam.

Se zalíbením díval se Jan na poselkyni, v její výraznou, ač nouzí a bídou tak předčasně jaksi sestárlou tvář a pohladil její plavé vlásky, spletené ve dva vrkoče a sepjaté na spáncích jako guirlandy. „Dones to svému tatínkovi!“ řekl holčičce, nechávaje jí paklík a když se nehýbala z místa, nevěříc jaksi jeho slovům, sáhl do kapsy a obdařil ji k tomu hojně. „Na,“ řekl sladce s oním soucitem, jaký ten, který sám trpěl, mívá s každým trpícím. „Za to si něco kup. Ale něco užitečného! Prospěšného! Rozumíš“ — volal za ní v jakémsi hnutí paedagogických svých vědomostí. „Žádné darebnosti a mlsky!“

Smál se hlasitě vida po chvíli dítě vraceti se od nejbližšího kupce s velkým kornoutem cukroví.

VI.

Jan Vaňata vešel do vinárny.

Hosté každodenní scházeli se tu až po jedenácté; dosud nebylo v místnosti nikoho.

Dostavila se sklepnice a s tváří dosti kyselou, že dnes tak časně jest vyrušena, tázala se, co má přinésti.

Avšak již objevily se samy slečny domácí, všechny čtyry, v nejlepších svých zástěrkách, plných krajek a pentliček, koketně sešpendlených na kyprých ňádrech.

Vítaly a pozdravovaly ranného hosta slovy vybraně něžnými a laskavými, s úsměvy sladkými. Čeho že si přeje? Co žádá? Co poroučí?

Slečna Fanny, nejstarší, letěla naproti sklepnici, přinášející již sklenici s objednaným vínem a sama postavila ji před Vaňatu na bílém tácku.

Slečna Pepi zatím tam, kde seděl, utírala stůl, nešetříc nijak své hezounké zástěrky.

Slečna Tóny pospíšila si s nabídkou, jestli pan ředitel (titul Jana Vaňaty, jemu přináležející, patrně již stal se obecným majetkem města) nechtěl by snad k vínku také něco spapat. Libo-li mu něco malého na vidličku? Kousíček šunky že by mohl dostati, nebo beafsteaček že by mu udělala v kuchyni vlastnoručně.

Aninka častovala jej jen sladkými pohledy.

Slečinky odbíhaly a přibíhaly zase, závodíce v posluze milého hosta, ochotně plníce každé jeho přání, než bylo proneseno, čtouce z čela jeho každou sotva vzniklou myšlénku.

Jan Vaňata žertoval a hovořil s nimi nenuceně; bavil se výborně. Opravdu litoval, když nade dveřmi ozval se zvonek ohlašující, že někdo vstupuje.

Líťostivé „škoda!“ které vyklouzlo ze rtů slečny Aninky, jako by i jeho srdcem bylo zabušilo prudčeji a v stisku ruky, který nakvap vyměnil s Toničkou, zračila se snad obou touha po brzkém podobném shledání.

Starý ranlékař, který vešel, nebyl přivítán příliš vlídně. Slečny dosti nedbale odpověděly na jeho uctivý pozdrav a Fanny, k níž on s úsměvem se přitočil, chtěje štípnouti ji do brady, odbyla ho jak se patří. „Pošlu hned sklepnici!“ pravila jako v uražené hrdosti, když osmělil se požádati zdvořile za víno a odešla, pohlednuvši ještě významně na Jana Vaňatu, za sestrami.

Chirurg mrzutým pohledem šlehnul po cizinci, který mu zasedl obyčejné jeho místo, i bral se ke stolu druhému, s kulečníku sebrav nejnovější číslo „Budivoje“. Mrače se, jako by v úmyslu měl otrávit celé město, vybral si, jeden po druhém všechny náležitě ohmatav, nejměkčí rohlík z drátěného košíčku i pohřížil se již do čtení, když osloven byl: „Což vy mne neznáte, pane doktore?“

Pohleděl na cizího pána přes list i přes brejle a pojednou jako by se mu v hlavě bylo rozbřesklo. „I pro pána krále! Aj, vždyť jsem již slyšel! Také mně mohlo hned napadnout!“ Klepal si suchými prsty do spánku, jakoby trestal se za svoji nechápavost „Jan Vaňata! Jak jinak!

Ovšem že to pan Vaňata! — Pan ředitel“ — opravil se, vzpomenuv, že pouhé jméno při vynikajícím tak postavení mohlo by snad uraziti.

Vstal a potřásal kamarádsky pravicí Janovou, zahrnuje jej otázkami, aniž by mu ponechal času k jich zodpovědění.

Přistavil své víno na druhý stůl a přisedl k Vaňatovi; byl v okamžiku hotov vyznamenati jej zvláštní důvěrou a popřáti mu, aby vyslechl aspoň některou z jeho vzpomínek cestovních, které zachoval si z mládí, když jako námořní lékař zjezdil všecka moře kříž na kříž, navštíviv všecky díly světa.

„Aha“, řekl si po tichu Jan Vaňata, tváře se, jako by v nedočkavém byl napnutí — „tedy ji zase po dlouhých letech uslyším tu znamenitou příhodu, která se stala kdesi na rovníku, v krajině čarovné s pozadím palem a souhvězdí kříže nad sebou, ale mohla také zcela dobře přihoditi se na břehu domácího rybníka za městem, plného žab a plovoucí na povrchu vodní čočky.“

Však nebylo mu přáno vyslechnouti ji až do konce, slavnou tu událost o zmočených botkách a item kalhotech až po kolena a žalostné rýmě, která se z toho následkem nastuzení vyvinula.

Zvonek nade dveřmi znova zacinkal.

Vešli společně dva pánové.

A cinkot ozval se pak několikrát ještě v malých přestávkách.

Jan Vaňata pozdravoval se s hostmi.

K poledni dostavil se do vinárny také starý pan Vaňata. Zacházíval před obědem na víno jen o božích hodech, ale dnes přišel za synem a k vůli němu.

Usedl mezi hosty a sám nemluvě mnoho, zdál se pásti jen po každém slově, které syn promluví do zábavy všeobecné, přitakuje souhlasně ke všemu, co řekl.

Vypil svou malou sklenku budínského a s tváří zářící, s očima plnýma pýchy otecké, rozhledl se po společnosti, když maje odcházeti sáhl po tobolce a oznámeno mu, že řád jeho jest již zaplacen. „Gratias,“ obrátil se k synovi.

Společnost, ve středu svém majíc oba pány Vaňaty, najednou vyšla z vinárny. Čekali všickni ve dveřích na Jana, který zabočil do kuchyně, aby slečnám se poroučel

Někteří z pánů hned odcházeli, bojíce se doma hubové polévky; bylo již čtvrt na jednu. Většinou šli s Vaňatovými a dali jim čestný průvod až k domu.

Cestou představil se Janovi bývalý jeho klobouk na hlavě známého pobudy. Čekal u kašny ve společnosti všech svých místních kamarádů na dobrotivého dárce; všichni lumpové města jako by byli dali si slovo vzdáti mu okázale svůj hold. „Má to být snad narážka, že jsem již tak skorem náležel vlastně k jejich cechu?“ se smíchem, ale nikoli bez jisté dávky sarkasmu, řekl si mladší Vaňata, poděliv všechy vztažené k němu ruce hojně.

Doma netrpělivě čekali již s obědem.

Vzácný člen rodiny posazen na nejpřednější místo. Maminka vyvážila všechny vzpomínky, co její Jeníček kdy rád jídal, aby první den v domově zas dobře byl pohostěn a náležitě uctěn.

VII.

Bylo již po obědě, když dostavil se bratr Augustin.

Nebyl ráno doma, odejel kamsi za svými záležitostmi a teprvé nyní se vrátil.

Byl jediným z rodiny, který zůstal trvale poněkud chladným; mrzelo jej očividně, že jeho sláva, které požívá doma, bledne před hvězdou bratrových úspěchů.

Také dlouho nezdržel se doma k vůli bratrovi; v několika dnech otevře obchod i nutna přítomnost jeho na všech stranách — vymlouval se. „To není jen tak bezstarostný život," poznamenal k Janovi s patrnou narážkou na výši zásluh, s jakými on dobyl sobě ve světě postavení, jež zaujímá.

Otec musel zas za povinností úřední. „Servus, řediteli," loučil se, maje se k odchodu, se synem, potřásaje mu pravicí.

Karlíkovi nechtělo se nijak do školy, již dopoledne vynechal a vymýšlel různé nemoce, aby i odpoledne nechali jej doma; brzo hlava jej bolela, brzo nemohl hnout nohou v koleně. Nebylo mu všechno nic platno a musel ze dveří s taškou na zádech.

Jan zůstal s matkou a sestrami.

Byl uveden do pokoje, upraveného již pro něho; sneseno sem vše, co by mu sloužiti mohlo k pohodlí a bylo mu příjemným.

Svlečen násilím z kabátu a oblečen do otcova županu; Emilka zula mu boty a na nohy navlékla vyšívané střevíce; Marie přinesla polštář pod hlavu, aby se mu volněji leželo na pohovce, na níž ho uložily.

Projevil přání zakouřiti si a sestry běžely hned o překot pro sirky. Marii podařilo se Emilku předejíti a vítězoslavně zapalovala doutník bratrův, co zatím tato spokojiti se musela s přinešením schránky na popel, uschované jen pro případy zvláště znamenité mezi jinými domácími poklady; tatínek vyklepával svou dýmku za kamna do plivátka.

Obě dívky v obsluze milého hosta závodily s matkou, která každou chvíli se tázala syna, nemá-li snad už hlad a nepřeje-li si svačinu; vyzvídajíc dovedně, čeho by k večeři dnes si přál a v duchu i pro další dny, na celý týden, sestavujíc již jídelní lístek.

Zvláštní potěšení působilo paní Vaňatové otevírati ořechovou skříň, již byla vyprázdnila pro Jana a kam uložila věci, které s sebou byl přivezl; činila tak opětovně, vždy znova a znova zase s radostným uspokojením přehlížejíc jeho spořádanou zásobu prádla a šatstva.

Odpoledne uběhlo rychle. Jan dokonale byl vyzpovídán z celého pětiletí jeho života právě uplynulého; musel vypráveti o všech svých příhodách, nestačil ani odpovídati na všechny otázky, jimiž byl zahrnován.

K večeru Jan se sestrami vypravil se na procházku, ačkoli Marie nechtěla Emku vzíti s sebou a chtěla sama pyšniti se bratrem; málem mezi oběma strhla se hádka. Šli do parku, kam ku podivu v plném počtu dnes k promenádě celý místní svět dámský se dostavil.

Potkávali množství známých, s nimiž Jan se pozdravoval; paniček i děvčat. Zastavil se aspoň na okamžik a promluvil, byť i několik jen slov; zažertoval a polichotil. Učinil i množství příjemných nových zná-

mostí zejména prostřednictvím Emilky, jejíž přítelkyně a spolužačky ovšem nepoznával; byly to ještě tak malé žabky tenkráte, když z města odešel. Představovala bratra všem; těšila ji ta obřadnost neobyčejně a na konec byla Marií až zakřiknuta, že nechová se dosti slušně. Ona, Marie, měla jediné jen přání v tom směru a stále přemýšlela, kterak by nejsnadnějším a nejlepším spůsobem Jan setkal se s panem Jarolímkem, který se jí kolik let již dvořil; avšak tento každý její obrat na cestičkách parku uvedl na zmar, netroufaje si ve své stydlivosti před tváří světa veřejně ji osloviti a raději se vyhnul vždy z daleka, nepřestávaje ovšem po té, již miloval, toužebně pošilhávati.

Po večeři otec Vaňata projevil přání podívati se na nějakou hodinu k hvězdě.

Paní Vaňatová byla by raději sama užila cele přítomnosti synovy, ale také zas ráda popřála muži svému radosti, aby s ním se ukázal.

U hvězdy přivítáni byli se vší poctou a zavítali sem dnes i pánové, kteří nebyli každodenními návštěvníky. K vůli Janovi nehrálo se ani v karty a jenom partie u kamen nedovedla přemoci svůj zvyk. I tu však hrálo se roztržitě, každou chvíli hráč některý zapomněl vyhodit, nebo barvu přiznat, poslouchaje, co u druhého konce stolu, kde seděl Jan Vaňata, se mluví a jednou uprostřed hry pan hvězdecký položil karty, ač tu nebyl na blízku pan Hlavinka, a šel vzácnému hostu vlastnoručně nalíti piva, když spozoroval, že má dopito a Líza kamsi odběhla.

Jan se bavil živě, ale mnoho pošilhával do šenkovny a skly dvéří dále do kuchyně, kde kmital se stín jej stále poutající. Několikrát podařilo se mu vybaviti se ze společnosti a na chvíli postáti s paní hvězdeckou, aby i hezkou Lidunku lépe viděl z blízkosti.

VII.

Dnové pobytu v rodném městě plynuly Janovi rychle.

Doma všickni se s ním mazlili.

Matka činila vše, co viděla synovi na očích, a sháněla se všech stran, čím by přišla vhod jeho zálibě, odměnu nalezajíc svrchovanou již v jeho úsměvu, s kterým pozornosti mu prokazované přijímal.

Otec svou lásku k synovi na jevo dával hlavně tím, že oblíbil si mluviti s ním jaksi kolegiálně. „Není libo ještě sklenku, řediteli?“ ptával se mezi jídlem a vraceje se odpoledne z kanceláře, oslovoval pravidelně Jana: „Servus, řediteli! Příjemno se mnou trochu ven? Nebo snad něco jiného za lubem! To se jen zas na mne neohlížej, řediteli!“ Také se radil se synem v každé vážnější záležitosti soukromé i úřední, dovolávaje se jeho úsudku, předem již pln obdivu nad vědomostmi a zkušenostmi, jež z odpovědi budou vyzírati.

Přímo zbožňovatelem Janovým stal se Karlík, když ke knize, kterou mu přivezl, Jan vypravoval mu ještě na sto jiných, dle mínění hochova daleko krásnějších povídek a o výročním trhu malému mudrci ke všemu koupil perořízek.

Emilka byla celá šťastná, že ji Jan bere na procházky a že může vykračovati si po jeho boku, v očích slzy blaha nad pohledy družek,

kterými jí záviděly švarného tak průvodce, s nímž by zajisté raději se vedly samy.

Marie zasypávala bratra vděčností již za to, že vymohl jí u maminky, aby její pan Jarolímek aspoň jednou týdně směl docházeti do domu, čímž jejich tajená známost jaksi uznána.

Také bratr kupec usmířil se s Janem dokonale, když mu k jakémusi žádoucímu zařízení v novém jeho obchodě vypomohl. Ovšem tato povinná vděčnost nevadila, aby na bratra nepřestal býti hodně žárlivým — ne však více pro jeho postavení společenské, ani pro přízeň, jíž doma se těšil, ale proto, že i mladá paní Vaňatová nápadně ráda trávila ve společnosti švakrově.

Jan přicházel každodenně aspoň na půl hodinky podívat se na novomanžely a zeptat se po jejich zdraví. Jeho žerty a škádlení ku podivu vždy hezkou paničku rozjařily; oči její jen zářily a tváře hořely — podobalo se skorem, jako by sama tak trochu do fešáckého švakra byla se zamilovala, ač dovedně vždy pozornost Janovu obracela k sestře mladší, jež byla s ním za družičku o svatbě.

Ku podivu tato milá slečinka u sestry objevovala se vždy právě v hodinu Janových návštěv a také s děvčaty Vaňatovými, s nimiž dosud valně nevařila, počala vyhledávati styků častějších a více přátelských.

Děvčata Vaňatova vůbec pojednou stala se všeobecně a se všech stran hledanými; všechny dívky místní i ty, jež nikdy si jich ani nevšimly pro nízké v celku a podřízené jen postavení otcovo, nyní zápasily o jejich přízeň a přátelství, zacházely pro ně na procházku i do kostela v neděli, zvaly je k sobě slovy něžnými a lichotivými.

Jan Vaňata i mimo dům všade byl hýčkán, na rukou nošen.

Byl vesel, vtipný, v rozmaru vždy výborném, milý společník dámám zejmena, jež výborně uměl baviti.

O plesu tančil se všemi a všecky vystřídal, dívky i mladší paničky, jichž manželé v místnostech vedlejších seděli zatím u karet, nebo dřímali nad špatným pivem. Za to bylo jim ovšem slyšeti na místě (i doma pak as také) mnohé vyčítavé slovo.

Na výletech, jež pořádány s vášní až epidemickou, Jan Vaňata byl lvem celého průvodu, hrál neunavně na „prstýnek“, „škatule hejbejte se“, „čáp letí, husa letí“ a vyprázdniv všechny kapsy, své zástavy vykupoval marnotratně hubičkami.

A tak dále a tak dále.

Zkrátka: nebylo dle úsudku všeobecného v městě nikdy veselejších a krásnějších prázdnin!

Pan ředitel všem mužům, nejen manželům ale i svobodným, v plném osvětlení své dokonalosti postaven za vzor, rozumí se, že nedostižný.

Také však pánové měli Jana Vaňatu rádi mezi sebou. Kam přišel, tam se zpívalo a smálo do syta. Dlužno vyznati, že hlavně večerní besedy u hvězdy dovedl protáhnouti až i k blízkosti kuropění.

Ku podivu nebylo pro to v žádné domácnosti nikdy ani nejmenší mrzutosti V té době v celém městě žilo se právě ve stavu výminečném a nejpřísněji střeženým manželům stačily za omluvu nezvyklé, večerní vycházky i pozdního příchodu nočního jméno a dobrá pověst pana ředitele.

Panu řediteli dovoleno vše.

Cožkoli činil pan ředitel, bylo znamenité, výtečné.

Jedním slovem: miláček.

Maloměstský globus otáčel se celé dva měsíce kolem Jana Vaňaty...

IX.

Tak dlouho zdržel se Jan doma, a všechny plány, které měl se svou dovolenou, byly ty tam.

Není divu, že nechtělo se mu nijak odtud a teprvé když obdržel nalehavý telegram, který neodkladně volal jej na místo jeho působnosti, měl se k odjezdu; přece však prodloužil svůj pobyt v rodném městě aspoň ještě o den a další dva neb tři si přidal.

Konečně však nebylo vyhnutí.

Ve tři čtvrtě na dvanáct, jako obyčejně, zapřažen omnibus modré hvězdy. Ale všední jinak akt předsevzat spůsobem zvláště slavnostním.

Pan hvězdecký v sametové čepičce s větvicemi vavřínu vyšel před dům a prohlížel, jsou-li koně okovány, řemení náležitě vyčistěno, kola přitažena, okýnka spravena.

Francek ve svátečním obleku stál při pánu a teprve když vše nalezeno v pořádku, vyhoupl se důstojně na kozlík a zaměřil přes náměstí do ulice, kde bydleli Vaňatů.

Zde v průjezdu již na kamenném stupni stály připraveny oba kufry a při nich štkající Kačena. Francek s babčinou pomocí naložil náklad na střechu omnibusu a postavil se k otevřeným dvířkám s čepicí v ruce.

Však průvod již vyšel z domu.

Celá rodina Vaňatových objevila se na ulici. Matka i sestry s očima zarosenýma. Karlík nechtěl bratra pustit a plakal jen mu srdce usedalo. Jan byl pohnut, nebyl s to ani promluvit a s těží zadržoval slzy.

Byl se patrně již v pokoji rozloučil se všemi. Nyní znova se všemi se spěšně objímal a líbal

Byl tu též bratr Augustín i jeho paní a také družička od svatby přišla vyprovodit švarného mládence a dáti mu spůsobnou hubičku na cestu.

Jan nezapomněl ani staré Kačeně podati ruku, která nad tím vyznamenáním dala se do strašného povyku.

Starý pan Vaňata seděl již ve voze a pobízel syna, podívav se na hodinky; bál se, aby nezmeškali vlak, k němuž jej měl provoditi.

Vaňata Jan přisedl.

Francek přirazil dvířka, vyšvihl se na kozlík.

A již hrčí kola po špatném dláždění a zahýbají na náměstí.

Omnibus musel však ještě zastavit. Byli dostavili se přední pánové z města, aby poroučeli se vynikajícímu spoluobčanu; pan soudce, berní, poštmistr, všecky vrcholy místní honorace podávají Janovi ruce do vozu a pan Hlavinka vyskočil na stupátko, aby jej na cestu dvakrát políbil: „Přeji z toho srdce všeho dobra,“ zašveholil.

Omnibus klátí se šťastně zas dále.

Jan pozdravuje na všechny strany, kloní se, mává kloboukem do všech oken.

Dámský svět zejmena okázale provází slavnou návštěvu města. Úsměvy i slzami, vlajícími bílými šátky — i také několik kytic přiletělo do omnibusu.

Vůz přejel náměstí a mizí již s Janem Vaňatou v ulici vedoucí k nádraží . . .

Jen jeden ještě, jeden pohled! — —

Aj! Komu by platil jinému, než tam těm upřímným, krásným očím, skrývajícím se stydlivě za květy rozetky a bazalky a fial!

Také ony posílají odjíždějícímu poslední vroucí pozdravy —

„S bohem! S bohem!“ — —

Ten prstýnek s modrým tyrkysem, znamením věrnosti, který tiskne se tam k svěžím, ohnivým rtům, praví bezpečně, že navždy nikoli.

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Tu stalo se, že řada hlídati
sad osamělý, přišla na reka,
jenž chud a prost ku dvoru zavítav,
si záhy přízeň získal Karlovu
svým hrdinstvím a pravým rytířstvím.
To z Aglanty byl Milon. Krásný byl
a hudbou mužný plný jeho hlas,
jenž zvonem zvučel, píseň hrdinskou
když Milon pěl, a šeptal jako van
ve zdřímlých stromech, jásal, zmíral zas
co klokot ptáků, o lásce když pěl,
o sladké muce blahotajných tuh.
A s věže své, kde stával celé dny,
zřel Milon často sestru Karlovu,
jak bílá, luzná sadem bloudila
buď při úsvitu matném šeření
neb z rána hned, když rosa svítila,
a staré hruše, třešně, jabloně
květ na ni sypaly jak padlý sníh,
neb v poledne, když včely bzučely
a z vod když skrytých v travách stoupal chlad

v ten rozžhavený, vůní sytý vzduch.
Při šelestění stromů kráčeti
tak vídal ji, buď samu s knihou jen,
neb v společnosti družek spanilých
a někdy s nimi k splavu potoka
se brala k večeru, a pod jívou
pod skloněnou si sedla v kruhu jich
a za závojem větví visících
až v bílou pěnu, naslouchávala
pak hukotu těch řítících se vod,
jenž duši její šumnou hudbou svou
kams v sladké neurčito odnášel.

Tak tedy Milon Bertu vídával
a jednou v noci, luznou, uzřel ji,
jak stála bílým rouchem oděna
na malém vršku, čnícím nad stromy,
a nízko za ní plný měsíc plál
a obrys její tváře andělské
na ploše stříbrné se rysoval,
a zdálo se, že měsíc tvořil tak
jí kolem hlavy kmitající nimb,
jenž zdřimlou rozléval se štěpnicí,
a v ruce Berta měla lilii,
a dýšíc vůni její čarovnou
šíj nad kalichem jejím skláněla
v tak sladkém půvabu, jak leknín stvol
svůj sklání v kolebání modrých vln.

Zjev byl to takový, že Milon klek,
a jeho duše mocně chvěla se,
a od té doby Bertu miloval.
Že bez naděje láska jeho jest,
si vědom byl a odříkání tíž
na srdci ležela mu, ten však trud
přec v sobě tajil velké sladkosti
a žal i slasť se chvěly v písních těch,
jež se rtů jeho nyní linuly,
kdykoli Bertin zjev mu duší táh
jak lesním šerem zlatý paprslek
a netušil, že zvuky písní těch,
tak plných touhy, snů a blouznění,
v nichž šumot orlích křídel šelestil,
když vášeň schvátila jej plamenná,
neb větru pláč se tichý ozýval,
co v troskách zmírá chrámů zbořených,
když v hloubi tonul beznaděje své,
neb klokot ptáka nyvě zazníval,

když srdce jeho choré zmíralo
tím velkým žalem podrobení se
své sudbě truchlé, jak ji určil Bůh —
on netušil, že zvuky písní těch
jí v duši vnikaly jak světla proud,
že v tajuplných děvství hlubinách
jí neurčitý vzbuzovaly čar,
že z toho šera hvězda vzcházela,
jež láskou byla polotušenou . . .
To Milon nevěděl, a touhy cíl
byl nejvyšší mu, vidět z blízka ji
jen okamžik a hledět v její zrak,
jejž nikdy nepozvedla k věži té,
kde stráží stál nad starou zahradou.

Krok učiniti tomu cíli blíž,
mu dlouho, dlouho bylo nemožné
až konečně ta možnost přišla přec:
na svatodušní slavný boží hod
se totiž brána staré zahrady
hned z rána otevřela do kořán,
mše svatá když se v kapli sloužila,
a každému tam přístup volný byl.
Snad mohl uzřít Bertu klečící
a k Bohu modlící se v pokoře?

Když nyní zazněl zvonu jasný hlas
a poroseným linul stromovím,
tu s chvějícím se srdcem Milon bral
se s věže své a spěchal štěpnicí
a sotva dýchaje stál na prahu
té šeré kaple, zlatem zjiskřené,
a v dýmu kadidla a voňavek
ji viděl, Bertu, labuť bělostnou,
ve výklenku na křesle sedící
a schýlenou nad knihou modlící.
Stál jako socha, velkým čarem jat,
jenž z toho zjevu jako záře šel,
a zapomněl na celý kolem svět
a neviděl, že hrdý rytíř stál
hned vedle ní, byl z krve královské,
meč obnažený třímal v rukou svých
jsa čestnou stráží její v tento den.

A blížil se jí víc a více vždy,
ač hrdá stráž jej zraky kárala
a přijímání chvíle nadešla,
lid padl na tvář, chvěl se znovu zvuk

tím svatým šerem, hlas jak anděla,
jenž k stolu Páně svatoslavně zval,
a Berta vstala, přijímati chléb,
jenž život dává, který potrvá, —
tu schvátilo Milona šílenství
té lásky blouznivé a tajené:
po jejím boku klečet, zdálo se
mu blahem nejvyšším, a hostie,
již v rukou držel právě starý kněz,
v zář měnila se rajskou, z které hlas
zněl tajuplný, šeptající mu:
„Chleb mezi ní a tebe rozdělen
se svazkem stane, který rozloučit
už nedovede nikdo na zemi!“ —
a bez rozmyslu v horečném jak snu
šel Milon rychle, přímo k oltáři
a pravil si: „Jsem těžkých hříchů prost
proč přijímati tedy nesměl bych,
vždyť prahnu po té svaté tajnosti!“

Při zařinčení ostruh stříbrných
zrak mimovolně Berta pozvedla
a pohled její setkal s pohledem
se Milonovým, světlo nebeské
jak zlatý úsvit v očích zakmit' se,
cos bylo v nich, jak radost shledání,
co Milona schvátilo závratí.
Krok jen a kleknout mohl vedle ní:
v tom ale lesklý meč se zamihl
a hrdý rytíř zvolal: „Smělče, zpět!“
A k Milonovým prsům meče hrot
se chýlil břitký, v okamžiku tom
však bílou ruku Berta povznesla,
jak ránu kdyby chtěla zachytit,
a z bílých prstů jejích tryskla krev
a sněžné její roucho purpurem
se zbarvilo a krásná zároveň
jí zbledla tvář a kaplí výkřik zněl
všech přítomných, však Berta v klidnosti
a s důstojností prostou, pravila
tak rytířovi, jenž jí stráží byl:
„Jak svatý obřad rušit smělost máš?
Před tváří Boží všickni rovni jsme,
kdo dal ti právo, přístup brániti
před oltář svatý komu koli z nás?“

A raněnou svou ruku skryla v plášť
a okamžitě ticho nastalo

a dále svatý obřad konán byl,
a poklekla a Milon vedle ní,
a kněz rozpůlil svatou hostii
a podal jim ji . . . Na to povstala
pak tiše Berta, vroucně modlíc se
a odešla, jak zmizí lehký stín,
jejž bílý oblak vrhá poli v klín.

Vstal Milon též a vyšel z kostela,
jak omámen byl, myslit nedoved,
v les prchal, kde po celý bloudil den
a bylo mu jak v spánku hlubokém
a jak by sen ho jímal horečný:
to lze nebylo, že se dálo vše,
co přece opravdu se událo?
Ten záblesk v oku jejím andělském,
ten pohled blouznivý a hluboký,
jenž mluvil o duši, jež ztrácela
se v dumách plných sladkých tajemství,
ten v skutečnosti na něj zazářil?
Ta ruka bílá jako padlý sníh
se na ochranu jeho pozvedla,
se o něj v bázni chvěla, v leknutí,
když klonil k prsoum se mu meče hrot?
A pro něj tryskla čistá její krev? . . .
Tu třásly se mu nohy silně tak,
že do mechu se vrhl vlhkého
a tvář si skryl a plakal v tichosti.

A zatím němý měsíc vycházel
nad mlčelivou pouští, v lesa šer
své snivé světlo lije nyjící
a hlubý hvozd jej vítal zachvěním
a zašuměl jak náhlý příval vod.
Zved Milon hlavu — v tom, hle, bílý zjev
stál nedaleko něho pod stromy.
Byl sladký klam to duše toužící?
Pod stromy Berta stála! Vyskočil,
a dívka polekána vykřikla,
však poznavši ho, takto pravila:
„Vás vede vstříc mně šťastná náhoda.
Já zbloudila a našla cestu sléz,
však divoký mi brání potok teď,
a přebrodit se nemám odvahy.
Na druhém břehu stojí poustevna,
již hledala jsem . . . Pane, promiňte,
když o službu vás žádám rytířskou.“

On klonil se, však mluvit nemohl,
jen krátké: „Velte!“ se rtů vypravil,
a mlčky spolu lesem kráčeli,
až na břeh divokého potoka.

Tam v silnou náruč Milon Bertu jal
a vodou přenesl ji vířivou,
a cítil, jak se chvěla, klonila
mu na rameno hlavu spanilou
a plavých vlasů jejích vonný proud
mu kolem tváří větrem nesen vál
a Milon neschopen už smyslů svých
vtisk polibek do zlatých, měkkých kštic —
tu Berta položila hlavu svou
na prsa jeho, láskou schvácena
a v pláči usedavém šeptala:
„Je láska moje hříchem, Bože můj?
Já lekla se jí ráno v kapli dnes,
když poprvé mi zřejmě mluvila
ne v očích tvých jen, též však v srdci mém,
a spěchám poustevníka vyhledat,
jenž mojím zpovědníkem . . . Poslal Bůh
tě v cestu mou, či svádí peklo mě?“

A Milon řekl: „Láska svatá jest,
jak peklo mohlo by ji vnukati?
Já chvěl se též, teď ale silen jsem
a zápasit pro lásku budu svou
se světem celým! Snášet budu vše
i zkoušky nejtěžší pro milost tvou.“

Byl úsměv Bertin jako hvězdy svit
a řekla: „Snášeti jsem hotova
i já vše světa těžké příkoří.
Pojď se mnou v onu chatu, radou svou
nám moudrou přispěje ten poustevník,
jest oddán mi, a zná mě od dětství.“

Pak spolu šli, a klečel v modlitbách
před křížem poustevník a uviděl
zář jakous bílou jako padlý sníh
a z toho jasu nadzemský šel hlas,
jenž pravil mu: „Hle, Berta přichází,
spoj svazkem manželským ji s mužem tím,
jenž po boku jí kráčí. Bůh to chce,
neb z toho sňatku vzejde dobro kdys'
a velká sláva sladké Francii.“

Vstal poustevník tou září oslněn
a v okamžiku tom se zjevila
na prahu chaty Berta s Milonem,
a poustevník jim řekl: „Vejděte,
zde klekněte před křížem kamenným
a učiním, co činit velí Bůh.“

A oni beze slova poklekli
a poustevník teď svíce rozsvítil
a přistoup k nim a konal obřad svůj
a jako ve snu vše se událo.
A po obřadu pravil poustevník:
„Hněv Karlův bude velký. Prchněte
a čekejte, až Bůh jej obměkčí.
Sám v město jeho půjdu, oznámím,
že spojeni jste svazkem posvátným.“

Tak pravil jim a vyšli v tichý les,
ten dřímal mlčenlivý, větvemi
se zlaté hvězdy na ně dívaly
a voda v dáli hlubě zpívala,
a vítr vzdychal jako láskou zpit.
A všechno štěstí, které na zemi
dvě duše cítit mohou nadšené,
jim nitro plnilo až na pokraj,
a vše, co člověk říci nemá slov,
jim dlouhý řekl jejich polibek,
jenž splynutím dvou duší v jedno byl. —

Od toho dne byl les jim domovem
a skály skrývaly je v slujích svých
před hněvem císařovým, který vzplál
jak požár nesmírný . . . A prchali
vždy dál a dál a nikde jistoty
jim nebylo, a řekl Milon sléz’:
„Toť nemožné, bys stále žila tak,
ty labuti má zraků hvězdnatých!
Král lombardský mi býval přítelem,
snad ochrany nám tedy poskytne!“

A vydali se na tu dlouhou pouť
a znaveni až k smrti stanuli,
tma noční na zemi když ležela,
před sídlem královským; i zaklepal
na těžká vrata Milon z Aglanty,
a sám na pavlán vyšel starý král,
a uslyšev, kdo stojí před domem,
tak odpověděl s hůry Milonu:

„Zvěst o tom, co se dálo, přišla dřív,
můj příteli, než ty a žena tvá
v dům otců mých. Já přijmout nemohu
tě pod svůj krov . . . Je Karel přemocný
a hrozí příliš velkým hněvem svým.
Dům svůj ti otevříti nemohu,
však lesy moje dobře skryjou tě.
Tam prchej hned . . . Ó, věru, strachu mám,
by nezahlíď' tě někdo z lidí mých.
Na hlavu tvou je cena vypsána
a Jidášů vždy snadně naleznout . . .“

Tak řekl král a zmizel v komnatě,
a mlčky uprchlíci odešli
do hlubých lesů v pláních lombardských.

Co svízelů, co těžkých strádání,
co trudů velkých v lesích čekalo
na sestru všemocného císaře,
co odříkání, bídy! Poznala,
co jesti hlad, co žízeň palčivá
a někdy vedl zápas se zvěří
o brloh Milon, aby na kámen
svou unavenou hlavu vložiti
ta mohla kněžna, které v palácích
sto sloužívalo dívek s radostí!
Do krve nohy byly zraněny
a mimovolné slzy stékaly
po zbledlých tvářích mnohdy Bertiných.
Však láska proto k muži nehasla
v tom jejím srdci, plném nadšení,
a více nežli ona trpěl on,
neb věděl, pro něho že snášela.
Však v bídě své přec šťastni bývali,
kdykoli zraky jejich setkaly
se v lásce blouznivé a blaživé,
tu zapomínali na všechen trud
a lesů šum pak zdál se šelestem
jim křídel andělských a snívali,
že za živa už vešli do ráje.

A krutou zimu v sluji přežili
a jaro přišlo, květů na tisíc
ze země pučelo jak rojení
a jiskření se na obloze hvězd,
a ptáků zpěv je lákal hloub a hloub
vždy do lesů, odkud ten linul zpěv,
neb zdálo se jim, všeho blaha zdroj

že tam se temení, kde povstává
tak čarný zvuk, a na té pouti své,
když ráno jednou zora plamenná
po celém nebi růže házela,
na pokraj zřídla temnomodrých vod,
ve stínu dubů, mechem porostlých,
do trávy Berta klesla v bolestech
a porodila syna Rolanda.
A probravši se ze mdlob mrákotných
ku nebi zřela, v klín pak modrých vod
a zaplakavši, hlasem velikým
tak žalovala v lesní samotě:
„Ó synu můj, v neštěstí zrozený,
mně zjevil Bůh tvůj osud žalostný!
Ty v mládí zemřeš, smrtí násilnou!
Ty zahoříš na nebi Francie
jak zora, jež tě v život vítala,
a budeš rekem silným jak ten dub!
Tvá duše, jak to zřídlo hluboké,
snů modrých bude plna, paprsků,
a sláva tvoje nikdy nezhyne!
Však pouť tvá bude krátká na zemi
a zlomen bude mládí tvého štěp!
Tak první den hned pláču nad tebou,
jak nad tebou zapláče všechen svět,
až někdy vyplní se sudba tvá!
Ó, dvojnásob tě budu milovat,
když na krátko jen se mnou pobudeš!
Ó zajisté že zhynu před tebou,
a Bůh mi proto zjevil budoucnost,
by žal můj velký zkrátil život můj.
Nuž, u bran ráje budu čekati
na příchod svého reka Rolanda,
a přivítám jej slovem: „S tebou mír!“

Tak zaplakala Berta v žalu svém
a nová mdloba pak ji schvátila,
a když se k žití zase vzbudila,
na vidinu svou nevzpomněla víc
a dítě své jen k srdci vinula
s tou láskou mateřskou, v niž položil
Bůh všechno blaho, všechen lidí bol. —

Rost Roland v lese, v lese šumivém,
kde Milon uhlířem se nyní stal,
by uživil svou ženu, dítě své,
a ještě lépe skryt byl před Karlem,
neb nikdy nikomu se nezdálo

pod hrubým šatem lidí ubohých,
pod nízkou střechou chudé chaloupky,
tak slaveného reka hledati
jak Milon byl, a sestru císaře!

A v chudobě své byli šťastni tak!
A dítě jejich, jaký Boha dar!
Rost Roland v lese jako jarý dub
a miloval ten les svůj nade vše.
Zpěv ptáků byl mu mluvou, u brodu
se scházel večer denně s laňkami,
když přišly pít, a všechny znaly jej,
a s dětmi jejich Roland skotačil
a v běhu s nimi statně závodil,
a sedmiletý v jejich obranu
i vlka jednou zabil kýjem svým.
Byl Roland přítulný co krotký pták,
byl jako nebe jeho modrý zrak,
když poslouchal svou matku zpívati,
neb vypravovat sladce o Kristu,
o andělích, o ráji, o Bohu,
a plakal vášnivě, když uslyšel,
jak trpěl, zemřel lidstva spasitel,
a přával si též zemřít pro dobro.
V těch chvílích Roland byl co krotký pták,
však orlím křídlem duše mladistvá
ta jeho vznášela se ve chvílích,
když otce slyšel zpívat, vyprávět
o činech bohatýrských, zápasech,
a snivá jeho mysl pouštěla
se za dýmem, za modrým z milířů,
jenž k nebi šel a plynul v bezmezí . . .
O činech Roland snil, jež konat chtěl,
a meč když otec dal mu rezavý,
jejž s sebou přines v lesy hluboké,
tu jeho zaplál nesmírně tak zrak,
že zdálo se, že oheň šlehal v něm . . .

Tak plynula mu leta v samotě
a deset byl již roků, v jarní čas
když císař Karel z Říma vracel se,
jejž zachránil před sílou pohanskou,
a s velkou slávou v městě stavil se,
jež leželo na lesů pokraji,
v nichž Milon žil, a přišel na večer
kýs poutník z města, vešel v nízkou síň,
kde Berta předla. Hosta vítala,
a poutník vyprávěl o Karlovi,

jak celé město pozval na hody,
jež zítra slaví ve svém paláci,
o rytířích a recích vyprávěl,
o činech neslýchaných, konaných
tam blízko Říma proti pohanům,
a Berta zbledlá oči klopila
a neviděla velké vzplanutí
ve zracích svého syna; Roland však
si umínil, že Karla uvidí
a bohatýry jeho přeslavné.

A k ránu vstal a spěchal do města
a přišel tam, když právě k paláci
se tlačil lid, neb hody začaly
a Karla bylo vidět u stolu
na zlatém stolci v říze z purpuru,
a samá knížata mu sloužila
na bílých koních v zbroji sedíce,
přinášejíce mísy zlacené
a poháry, a hudba přesladká
se lila čarně jako zvuků dešť
se stropu sklenutého vysoko,
kde hudci jako ptáci seděli
na římse široké . . . A Roland byl
jak ve snu . . . Protlačil se statečně
ač dav mu spílal . . . V předu nyní stál:
jak anděl krásný byl a jako rek
meč zrezavělý třímal rukama
a hrdě hlavu nesl, šeptal hlas
mu v duši skrytě: budeš rekem též!
Blesk šleh mu z očí. V okamžiku tom
zrak Karlův bloudil davem; zachvěl se,
když Rolanda zhlíd. Blankyt takový
jak v oku tom, byl viděl dříve kdys!
A vzpomněl na svou matku, na sestru,
a vida hrdou toho hocha tvář,
na vlastní mládí vzpomněl, na ten den,
když v palác svého otce zavítal,
by k svému právu směle hlásil se.
A mimoděk kýv nyní Rolandu
a přivedli mu hocha. „Rci, kým jsi?“
se tázal Karel, Roland neslyšel,
neb zahléd mísu plnou ovoce,
jež nebyl nikdy viděl . . . Děckem byl
a všechny sny o činech hrdinských
se na okamžik rozplynuly mu
před sladkou vůní toho ovoce,
jež hltat zdál se zrakem zvědavým.

Tu Karel dobrotivě usmál se,
a řekl: „Sedni, pojez ovoce.“

A Roland prostě sed a jal se jíst
a jed jak vlk a Karel přikázal,
by ode všech mu krmí podali,
a dost se divit nemoh Rolandu,
jak krásným byl a s jakou chutí jed
a jaká záře z očí sokolích
mu vycházela . . . Teď však viděl též,
že Roland stranou kladl pokrmy
a nejlepší že vybral ovoce,
a Karel řek: „Jsi moudrý, synu můj,
ty opatrně myslíš na zítřek?“

Řek prostě Roland: „Matce přinesu
a otci svému tvoje lahůdky,
a děkuju ti, pane císaři.
Až dorostu, pak manem budu tvým.“

A na to vstal a tiše odcházel
a myslil jen už na ten okamžik,
až vyprávěti bude rodičům
své dobrodružství s Karlem císařem.

Řek Karel Nému, rádci věrnému:
„Jest podivné, jak vřelý vzplanul cit
mi v srdci, když jsem hocha zahlídl,
hned první okamžik . . . čí asi je?“

A Ném byl dojat jako Karel sám
a v skrytu duše řekl: „Při sám Bůh,
ta podoba, ten smělý, lví ten zrak
o příbuzenství mluví s císařem . . .“
A vzpomněl Berty, vzpomněl Milona
a kývl svému sluhu, pravil mu:
„Za hochem tím jdi skrytě, v povzdálí
a vypátrej, kdo jeho rodiče!“

A sluha šel a šel až do lesů
a uviděl omšenou chaloupku
a na práhu ve záři západu
stál Milon se svou ženou spanilou;
ta v prostém rouše, v chudém, královnou
se zdála vznešenou a zírala
do dálky, stíníc rukou jasný zrak,
neb v nepokoji ždala dítě své
a z pola jen Milona slyšela,

jenž těšil ji, že hoch kdes na blízku.
Tam stála vznešená a korunu,
jež byla s hlavy sňatkem spadla jí,
tu korunu jí slunce kouzlilo
svým žhavým leskem v plavých vlasů proud,
a shlédnouc syna nyní, vykřikla
a vstříc mu letěla a zvolala:
„Kde byl jsi, Rolande můj jediný?
Ty bolestí všech sladká útěcho?“

„Já v městě byl,“ řek hrdě Rolandin,
„a císař častoval mě ovocem,
hle, výsluhu vám nesu nemalou!“

A Berta zbledla: „Bože, smiluj se!
Ty neřekls, kde žije otec tvůj?“

Tak zvolala a dítě pustila
a k muži šla a jak by chrániti
jej chtěla, pevně obejala jej
a planoucími zraky hleděla
do šera lesa, s hlavou vztýčenou.

To Némův sluha viděl, slyšel vše
a k svému pánu vrátil se a řek:
„To nepodobné, pane, víře jest!
Já Bertu našel, sestru císaře,
a Milona tam v lese v chaloupce,
to rodiče jsou hocha onoho,
jenž rázem srdce dobyl Karlova!“

A líčil vše, jak byl to uviděl,
ten její zjev, tu výsost milostnou,
jež chudobou a bídou zářila
jak hvězda věčně krásná mlhami,
a opakoval vše, co mluvila,
a plakal Ném, tak dojmut zprávou byl.
Pak přemítal, co činit jest mu teď,
však mezi tím co o tom přemýšlel,
zvěst divnou sluha jeho vyprávěl
po celém domě, mlčet neuměl,
a vnikla v komnaty až Karlovy,
a císař zaplál hněvem, vyskočil
a kázal koně sedlat z rána hned
až zora vzejde tmavé nad lesy.
Však neměl spánku, s lože vyskočil,
a kázal, aby ihned jeli v les
a aby Milona mu přivedli

i sestru také, Bertu ztracenou;
a stalo se. Když slunce vzcházelo,
v síň vedli Milona, kde jako bouř
už císař čekal. Milon vztýčen byl,
jen oči klopil, Berta bledou tvář
si zahalila pláštěm, tiše však
a plna důstojnosti čekala
na osud svůj, a Roland udiven
se držel roucha jejího a zrak
se jeho pozved k císaři, jenž bled
jsa vášní slepou, spěchal k Milonu
a ruku pozved, jak by udeřit
jej vskutku mínil v divém záští svém —
tu zařval Roland jako mladý lev,
skok učinil a ruku Karlovu
chyt' svýma oběma a tak ji stisk
v své pobouřené nevoli, že krev
z pod nehtů tryskla proudem císaři,
a z očí hochu jiskry skákaly,
a zuby zaťal, až mu skřípaly.

Byl úžas velký u všech přítomných
i Milon vzkřik, však náhle zjasněna
tvář byla Karlova a usmál se,
ač bolestí mu slzy stouply v zrak
ten jeho orlí, světle zářící
mu radostí a zvolal: „Při sám Bůh,
to pravá bohatýra jesti krev,
jež tak se bouří v žilách dítěte,
když ohroženy vidí rodiče!“

A náhle cos jak velké vidění
se duše jeho bleskem zmocnilo
a pozved dítě na svá ramena
a zahřměl baronům a rytířům:
„Hle, příští sokol všeho křesťanstva!“

A hluk se zdvih' a meče bušily
do velkých štítů, jak když zahřmí bouř,
a Karel líbal stokrát Rolanda
a podal ruce sestře, Milonu,
a bylo pláče, bylo radostí,
jak do deště když slunko zasvítí,
a vše se potom smíchem končilo,
když Roland zase děckem z hrdiny
se prostě stal a mezi dojmutím
svých rodičů a Karla k dveřím spěl

a do jídelny hledě tázal se:
„Je prostříno? Kdy bude snídaní?“

Tak Milon s Karlem tedy smířen byl
a všechen trud života pominul
tak Bertě teď, a Karel miloval
víc Rolanda než vlastní děti své. —

Měl starost však, by život u dvora
snad zhoubně nepůsobil na hocha
a vida též, že volnost bezmezná,
v níž vyrost Roland v lesích lombardských,
se krotit nedala, neb bohatýr
už v chlapci vězel, jako příští dub
se tají zárodkem už v žaludu,
to uvažuje císař v duši vše,
dal Rolanda na péči Turpínu
a ten jej odvez na hrad odlehlý,
kde dlíval vždy, když klidu dopřál si,
a tam jej cvičil v cnostech křesťanských
a chrabrost rytířskou v něm pěstoval,
jíž sám vynikal měrou přehojnou,
ač mírumplným, svatým knězem byl,
a aby Roland příliš netesknil,
dal císař celý roj mu soudruhů
ve stejném stáří v spolek veselý,
a hlaholil ten osamělý hrad
vždy dětským smíchem. Uzavřen však byl
jak vězení a volnost vycházet
z těch pevných bašt a staré zahrady
pod valem tvrze, dána nebyla
ni Rolandu, ni jeho soudruhům,
neb umínil si Karel císař, sám
že v pravý čas uvede Rolanda
do světa bludiště, a měl ten svět
tou zlatou bájí hochu zůstati,
jak se mu jevil, jak si budoval
jej v mysli vzletné. Roland snící však
o dobrodružstvích povždy, o bojích,
o podnicích, jež slávou nesmrtnou
mu skráně někdy hvězdně ověnčí,
se dočkat nemohl a vzpíral se
jak divý oř, jenž k sloupu přivázán,
a každý rok si trpce stěžoval:
„Už přišel čas, už otevřte mi hrad,
chci do boje! Ten dům je vězením!“
A pokaždé mu Karel vzkazoval:

„Buď trpělivým, květe duše mé,
jsi dítětem, dozraješ v jinošství!“

Tak leta plynula a první chmýr
jak na broskvi, na tváři Rolandu
se zlatem jevil. „Nyní mužem jsem?“
děl mladý rek a vzplanul ruměncem
v své dívčí spanilosti. Zatlouklo
mu srdce v pýše, hlavu pozvedl
a dupl nohou. Řekl: „Odejdu!
Kdo právo má mě zdržovati zde?“

A tentýž den co takto bouřil se,
co's událo se, co jej vzrušilo
tak mocně, v čin že uzrál úmysl. (Pokr.)

Matka.

Příběh ze ztracené vsi. Napsal Josef K. Šlejhar.

Jsou místa, jež zdají se stvořena jen pro chudé. Jen kdo navykl práci do úpadu a při tom spřátelil se s myšlenkou, že mu za to nekyne žádná odměna jiná než právě ta skýva na zahnání hladu, volí si je za pobyt svůj. Z lidí zámožných a pohodlných neusadil by se tu nikdo.

Takovým místem jest skupina několika ubohých baráků pod horským výběžkem Lezínem. Obyvatelé té vesničky netroufali si ani dáti jí jméno samostatné; říká se o ní prostě: jdu „pod Lezín,“ byl jsem „pod Lezínem.“

Pod Lezínem nebylo vesničkou svéprávnou. Podlezínští dlouho nevěděli, kam patří politicky a také jim na tom nezáleželo. Až jim jednou řekli páni, že přináležejí obci tam a tam, a bylo zase dobře. Tím méně měli Podlezínští vlastního kostela. Lidé se jim posmívali, že nemají ani svého Pánaboha. Buď chodívali do kostela do sousední vsi asi hodinu vzdálené nebo do nejbližšího městečka as dvě hodiny vzdáleného, jak právě měli příležitost či jaké měl kdo jiné záležitosti kde k obstarání.

Až jim zase vzkázali páni, kde se jen bude pro ně křtíti, oddávati a pochovávati a bylo zase dobře. Ani své hospody neměli. Jednou do roka, když se tak domýšleli, že v ostatním světě slaví se posvícení, vypravil se někdo do městečka s trakařem pro vědýrko piva a to vypilo se v nejprostrannější zdejší světnici při tanci za zvuků jediné harmoniky. Poznamenati sluší, že na ten den změnili také svůj jídelní

lístek; sestával jindy z kysela a brambor nebo k vůli nepřejedení z brambor a kysela, na posvícení však vařila se sladká ančka a pekl vzácný jahelník, k čemuž napekli si někde i koláčů mrkví nadívaných. Zlomyslní lidé z okolních vesnic, kteří vůbec z Podlezínských rádi tropili si posměch, vyprávěli, že někdo v roztržitosti chtěl takovým koláčem zamazati kamna, jež začala právě kouřiti; patrně se domýšlel, že to je placka mazačské hlíny. Co se týče obyvatelův samých, netřeba mnoho vyprávěti. Bývají z pravidla postavy tuhé, zavalité, mají zarudlou pleť a jejich vlasy jsou zažloutlé; řeč pak jest krátká, houhavá, vše na polo jen vyjádřujíc a ráda v úslovích se pohybujíc — lid ten vůbec abstrakcí nemiluje a pojmy svá shrnuje v taková úsloví. O Podlezínských děvčatech může se říci jen to, že mají široké kyčle a docela se líbí tamějším jonákům, ač okolní svět říká, že pod Lezínem sto holek sto chyb. Ženy provdané byly pak pověstny svou nábožností a hašteřivostí. Zmínkou konečně, že Podlezínští v létě zdělávají svá kamenitá políčka a v panských lesích pracují o dříví a vysazování, začež mají dovoleno nasbírati si roští pro svou potřebu, dále že v zimě vyrábějí se tu houfně kalmuky, hrubé to tkanivo z bavlny, doceluje se jakýsi obraz o životě pod Lezínem. —

Tomu odchovanci moderní kultury, který by zvolal: „Ne, v této díře nelze vydržeti!“ připomínám, že jednak ho sem nikdo nezve a kdyby i nakrásně přišel, vysmála by se mu celá ves; jinak není téměř pamětníka, aby se kdo z pod Lezína byl vystěhoval. Kdo se tu narodil, zase tu zemřel, pokud nebyl zabit na vojně, jak stalo se dvěma odtud v poslední vojně, či jinak nezvyklým způsobem nesešel se světa, o čemž proto nutno se zmíniti, poněvadž předе dávnem jednoho zdejšího oběsili; prý „příliš volně si ve světě vedl,“ ale není radno rozpovídati se o tom před někým z pod Lezína. Jiný pak, jenž přiženil se kamsi do kraje, umřel za nedlouho stejskavkou.

A co víže ty lidi na ten drsný, ztracený kout, co sžírá je v cizině tak mocnou touhou po něm, že až z toho umírají? Kdož to ví, kdož z našinců to může pochopiti. Ano, opravdu ztraceným koutem jest toto místečko chudých, takořka světem o sobě v tom velkém božím světě ostatním. Ale ne všechno zvíš od lidí velkých, třeba časem zajíti i do míst podobných. . . .

Pod Lezínem žila mladá žena, patřící dřevaři Makovičkovi. Ta valně lišila se od ostatních žen zdejších. Byla sice právě tak chudá, prostá a nevědomá jako ony, avšak mysl její byla jiná, zádumčivá, těžká. Již pouhým pohledem bylo lze seznati tu duši zvláštní z její bílé, na venkov až příliš bílé, takořka průzračné tváře, z jejích očí s leskem jako perleť měnivým a s pohledem nepokojným, i z jejích popelavých, jako hedváb jemných vlasů (proti všemu zvyku pod Lezínem, kde jak zmíněno panovaly vlasy žluté a jako hříva tuhé). A promluvila-li svým zpěvným, steskem a bázní prochvělým hlasem, byl to zas jen ohlas téže duše podivné a vznícené.

Snad právě pro tuto povahu, poněvadž jinak příčiny nezavdala, bil ji často její muž a bil ji náramně. Byl to opilec, srdce krutého, člověk vysoký a štíhlý, jenž po většině v zimě i v letě v panských lesích dřevařil. Sousedky zato velice si Makovičkové vážily. Jejich cit jim

pravil, že to není žena jako ony, že jinak cítí a myslí a ještě myslí, když ony již dávno neuvažují, zkrátka že má něco při sobě, co ony nedovedou vysloviti ani posouditi, ale o čem vědí, že jest to něco pěkného, ušlechtilého, hlubokého. Ano, měly pro ni úctu a účastenství, vypomáhaly jí často a mezi sebou jí velice litovaly; ne snad proto, že byla od muže bita, bylyť ony bity také podle zvyku pod Lezínem vládnoucího, ale ve svém přirozeném smyslu pro její neznámý žal.

Ze svého manželství měla jediného hošíka. Ač čítal již sedm let, věk to, v němž jiní hoši pod Lezínem podobali se jadrným dumlíkům, byl útlý a křehký jako šťavelový květ. Jen zřídka se smával, s ostatními si nehrával, jsa vždy smutný a tichý právě jako ona. Tytéž měl oči, tytéž líce, týž hlas s oním tichým nářkem — právě jako matka. Lidé z pod Lezína, mluvilo-li se o něm, říkali: „Pánbůh se při něm nepozastavil“, či: „Není do tohoto světa“ a jinak. Ale tyto výroky nevztahovaly se pouze na jeho útlé, slabé tělíčko, pořád ohrožené, pořád nemocné, všem zlým vlivům přístupné, nýbrž na něco ještě jiného. Bylť ubožák — Toníčkem ho dala pokřtíti — stižen také jistou vadou smyslovou. Nedovedl, jak by se mohlo asi říci, posouditi některých prostorových vztahů; když nedali na něho pozor, šel ku příkladu, šel a jakkoliv bedlivě se třeba díval před sebe, spadl do nejbližší, sebe patrnější jámy, jež se mu v cestu právě naskytla, jakoby ji neviděl, o ní naprosto nevěděl, a že bylo pod Lezínem mnoho děr a roklin, jako v předhoří vůbec, bylo potřebí tím větší na něho ostražitosti; někdy zas předměty sebe vzdálenější na samém obzoru zdály se mu skoro na dosah a stávalo se, že když pobyl někdy přec mezi hochy, říkával jim, že dohodí kamínkem „až támhle“, naznačuje ony vzdálené předměty. Měl i jiné návyky lidí s duší chorou; z ničeho nic strhl se stěny hodiny; přišel-li k nim někdo návštěvou, rád se přiloudil, aby mu potají vzal čepici a pověsil ji na nějaký skrytý hřebík, že nebyla potom k nalezení; jindy pak docela postavil se tichounce za záda hostova a se zálibou prstem objížděl po švech jeho kabátu. Mnozí se proto velmi mrzeli, přičítali to hochově svévoli a špatnému vychování.

Rozumí se, že zvykem a neustálou péčí změnilo se mnoho, avšak mysl jeho zůstala vadnou vždy. Leč v jiných ohledech byla to dušinka až příliš rozumná a prozíravá na svá léta, a s příchylností neobyčejnou ke všemu, od čeho jiní se odvraceli či vůbec čeho si ani nepovšimli, ať to již bylo prosté kvítko, ať mrtvý brouček, ať neúhledný oblázek v hromadě kamení; se vším dovedl se dlouho, neunavně obírati, často pak při tom vzrušil se mocně, snad jakýmsi náhlým poznáním. Konečně měl chuďas ještě i zavázanou nožičku, jakkoliv nebolela a běhati, vlastně kulhati mohl s ní po libosti; matka pobyla s ním u doktorů, což stálo mnoho peněz, u žen, jež znají prostředky pro vše na světě, dala ho zaříkávati, nosila ho k zázračným pramenům, činila všechno možné — ale nožička si nedala říci a bolavěla dál. —

Jakési podivení může vzbuditi, že jeho druzi, vyskytl-li se někdy mezi nimi, nijak ho nedráždili, neposklebovali se mu, nečinili mu žádného příkoří, jak stává se z pravidla, pudem téměř, jímž jeví se snaha vyloučiti od sebe všechen odlišný živel. Spíše chovali se všichni k němu mírně,

skoro něžně, shovívavě a v jeho přítomnosti nepočínali si nikdy tak nevázaně jako tehdáž, když nebyl mezi nimi. Podléhali mimoděk vlivu, jenž nedá se naznačit, jejž ale každý ucítí u přítomnosti něčeho, co není nám docela jasno a co lepší, hlubší jest nás. Totéž dětinné účastenství měli s ním zbujní ti hoši, jako staří s jeho matkou.

Podobně Makovička, otec hošíkův, ten opilý surovec, který ženu do bezvědoma dovedl zbíti aneb slovy týrati ji až ku křečím, ač zřejmě chlapce nenáviděl, přece mu neubližoval, třeba že jevil začasté k tomu chuť svými pohledy, drsnými slovy, svým nevražením a nevšímáním; bál se ho jaksi, vyhýbal se jeho smutnému pohledu, ano nevolno bylo tvrdému muži u přítomnosti slabého dítěte. A svou nelásku i mrzutost osvědčil zase raději na své ženě.

Proto, že nesahal na Toníčka, odpouštěla mu žena všechno, ač bylo mnoho k odpouštění, jmenovitě, čím právě na ní se proviňoval. Byla by se mu však také postavila na odpor až do krajnosti, s celou vášní a odvahou, jíž byla schopna, jednalo-li se o její dítě. V tom ohledu znal ji muž i ostatní ji znali, což neméně přispělo k ochraně choré bytosti. Svého Toníčka v pravdě totiž zbožňovala, není-li to ještě málo k označení její neobyčejné lásky k němu. Byla to láska chorobná, pobouřená, vždy na stráži ve snu i bdění, vždy hotova vypuknouti v pláč, stala-li se jen zmínka o jejím Toníčkovi, pokaždé jatá úzkostí, jakmile jen na okamžik ztratila ho z očí, a radostí a plesem vzrušená, nadšená, měla-li ho u sebe.

Podivná to zkrátka láska u takové chudé ženštiny, podivná právě tak jako bylo u ní všechno ostatní, jakás podoba toho, co jevívá se u kvočny, jíž zachovalo se jediné kuřátko. Leč výsměchu nezasluhovala a sousedky jí za zlé neměly, třebas i dokládaly, že dělá s tím děckem jako s májovým máslem, a na lidi chudé že se to nepatří. —

Avšak také těžko a hříšno jest vymlouvati něco podobného. Kdož vystihl všechna dmutí a hnutí srdcí lidských, aby je mohl souditi? Kdož rozumí srdci mateřskému, aby mu chtěl klásti mez, kam až má milovat? A při děcku chorém jest to vždy otec, jenž od něho se odvrací jaksi rozumem počítaje, kdož tedy jiný má zůstati při něm, je chrániti, je zachovati, než právě matka? Ta pak, jakoby mu chtěla nahraditi ústrky přírody — v tom ona sama považuje se za vinnou — obětuje se pro ně celá, žije a hyne ve svém dítěti. —

Po celé dny musela Makovičková do úpadu pracovati, aby uhájila živobytí. To, co vydělal muž, daleko nestačilo, neb to strávil skoro sám — rád hrál v karty a v kořalně dovedl vyseděti od rána do večera. „Je to tvé“, odbyl ji vždy hrubě, jestli někdy zažehrala, že hoch toho neb onoho postrádá a on ničím nepřispívá; o svých potřebách a přáních se nikdy nezmínila. „Ano, je to mé,“ pravívala zaníceně, „a dovedu si je ošetřiti.“ —

Pro hocha a pro ni musel tedy vydělati stav. V létě sedla k dílu, jakmile se rozednilo. V zimě pak začínala při olejovém kahánci, ve světnici nevytopené — bylať ještě záhy na připravení snídaně —, v salup zahalena a přes to mrznouc. Při témže čadivém kahánci, jednotvárně a smutně na drátě se klátícím, prachem jako plstí pokryta a za téže

pronikavé zimy ve světnici, vydržela pak třebas za půlnoc a bylo-li zle, tkávala někdy celé noci.

Jen tak byla s to zdělati jeden kalmuk za tři čtyři dny, za nějž dostala pak okolo 80 krejcarů. Při takové mzdě třeba úzkostlivě počítati, každý krejcar má své místo již dávno napřed určeno a pořád na všechno se nedostává. Zvlášť ty zimy byly trudné; v létě bylo poněkud lépe. Tu vybylo jí po práci za stavem vždy ještě něco chvil na skopání záhonu políčka a na ošetření jedné kozy s vemenem až na zem a s franclaty pod krkem. Tato věrná, skromná pomocnice chudých zásobila ji za to mlékem a sýrem a jednou do roka kůzlaty. Jaká to již úleva a radost pro chuďasa!

Při práci sedával hošík na překlance podle ní. Po celé hodiny se díval na rychlý přemet člunku a zase schoulen na zemi u nohy stavu hrál si s barevnými pasmicemi anebo zahloubal se v měnivý proklad podnůžek. Mladá žena zabloudila k němu zrakem každé chvíle, takořka ho z očí ani nespouštějíc. A při každém pohledu úsměv se protáhl na jejích povadlých rtech a s novou chutí pokračovala pak v práci. Jindy zahleděla se naň jako strnulá, při tom hloubily se, státi zůstávaly její oči, jakýs široký lesk utkvěl na nich, její líce začaly se rdíti, prsa prudce oddychovati a volněji a volněji hýbala ruka bidly, až docela je zastavila a člunek zarazil se kdes uprostřed osnovy. Tak vytrvala někdy velmi dlouho. Pak slezši najednou s překlanky, sklonila se prudce k hošíkovi a jala se ho líbati se zbouřenou, neukojenou vášní. Až jakoby se znenáhla vzpamatovala ve svém vzrušení, vrátila se s povzdechem ku své práci. Stav pak jen třískal, aby dohonil, co zmeškal.

Podobně za časných jiter a pozdních večerů, kdy hošík ještě vyspával aneb na noc již dávno ulehl, nedalo jí to a každé chvíle vyvstala od stavu přihlednout s kahancem v ruce k jeho postýlce, kdež ve tvrdém spánku choulil se pod hubenou peřinku. Jaký to pohled a jaký cit v tom pohledu! A vynadívavši se, pokaždé měla co upraviti, pokaždé schýlila obličej nad jeho čílko ke vzdušnému polibku, pokaždé vstoupily jí slzy do očí . . .

Že byla ke všemu sama, an muž celý týden domů nepřicházel, jsa za prací v lese, musela i sama s dílem, když zdělala. Tu brávala hocha obyčejně s sebou; nebyla by ho nikomu svěřila Buď ho vodívala za ruku, buď ho uložila do nůše na kalmuk anebo ho vezla na trakaři, po případě na sáňkách.

V domě faktora v městě posadila ho někam do koutka v síni, s prosbou mu přikazujíc, aby se s místa nehýbal, co se bude přijímati. Byla by ho nejraději vzala s sebou do vnitř, avšak bála se, protože faktor na to bručíval. Leč vybíhala z přijímárny, jak jen mohla, dohlédnouti naň, jenž tu způsobně sedával jako nějaká soška, s týmže pohledem na jedno místo upřeným, s touž nehybností, s týmž němým údivem; a vracela se, když již s křikem se po ní sháněly.

Když pak skončila všechny svoje záležitosti, to jest trpělivě vyslechla všechny příkazy faktorovy i vyhrůžky srážkou, nebude-li zboží v pořádku, když pak vydána jí byla „forota“ a vyplacena mzda, stavěla se s dítětem u nejbližšího kupce v městečku. Koupila nejdřív nejnutnější zásoby pro

domácnost a pak ze všech tam vyložených pokladů, pamlsků a cukrovinek ve sklenicích za pultem mohl si hošík vybrati, co jeho srdéčko ráčilo — a pokud stačil krejcárek vždy ze mzdy na to určený. Bylo toho málo i dosti.

Při zimních nepohodách, při mrazu a vánici musela konečně hocha přec nechati doma. Svěřila ho nejbližší sousedce. S jakými prosbami a naléháním to učinila a jen s pevnými sliby se strany sousedky šla bez něho. Znaly ji sousedky již v tomto ohledu a trpělivě jí vyhověly. Spěšně hnávala se zpátky z městečka. A cestou staré doměnky nepřestávaly ji sužovati, dokud zas nespatřila svého Toníčka. Tu počínala si jako psík, jenž nalezl ztraceného pána, a na pamlsky za ten krejcárek, rozumí se, že nezapomněla, bez nich by se byla nevrátila. Podivná to věru láska u takové chudé tkalčinky. — — —

Tak žila ode dne ke dni. Pořád sama jen se svým Toníčkem. Jen v sobotu, málo kdy v týdnu, pozdě v noci vracel se domů její muž. Těch sobot se bála. Skončily málo kdy bez ohyzdných výtržností se strany mužovy. Přicházíval s klením a hrozbami. Ani se neozvala ubohá žena úpíc na lůžku. Jal se ji pak obyčejně bíti, z jakési záliby, ze zvyku, proklínaje ji a celý svět. Ona se nebránila, jen vstavši zašla někam do kouta a do rukou si hořce zaplakala. Jestliže muž počínal si příliš divoce, bála se jen, aby hoch se neprobudil; znala již, jak pak chuďas vyskočí z lůžka a za pronikavého štkání zavěsí se opilci za nohy, křičí o maminku a upadá pak v jakýs křečový záchvat. Prosívala tu, spínajíc zoufale ruce k mužovi: „Mne třebas zab, na místě zab, jen přestaň řáditi a hocha ušetři.“ Byl-li však muž příliš napilý, nic nepomohly zoufalé její prosby. „To ti neudělám, abych tě zabil najednou — řemenů z tebe nařezám, pomalu tě ubiju — i s tím zmetkem — však já vás už oba spravím —“ jal se pak ještě více zuřiti. Musila pak často, hocha s těží uchvátivši, utéci se k sousedce, dokud se surový muž nevzpamatoval. Ano, o sebe se nebála, vše by byla snesla, ale šlo jí jen o dítě. Byly to často hrůzné, spustlé výstupy; jako mučennice trpěla, lec nikomu si nikdy nestěžovala. Bývala proto raději i s hochem vzhůru do té doby, až přišel. Za světla, vida je bdící, neodvážil se tak daleko. Pak obyčejně vrhl se zrovna na lůžko a ihned usínal.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Bylo v létě.

Pod Lezínem v letních měsících práhne neobyčejně. Snad proto, že mají slunci blíže než v údolí, jak sami si chválívají. Bývá mdlo za dne, stráň je rozžhavena, vedro po ní takořka stéká a ani ve stínu nebývá chladu.

Překrásné však bývají večery. Lidé tu vycházejí před své domky, vesměs do údolí obrácené, a dlouho do noci vytrvají na zápraží. Jest to jediná chvilka klidu za celý den. I jejich prosté duše poutají se obrazem uspané přírody, i v nich vyznívá něco, čeho sic nevystihují, čím však dávají se ublažiti, popřávají volnosti rozpínavým citům a rádi zapomínají na trudný, těžký život svůj. Sedí tak tiši, zaujati a jen šeptem si vyprávějí.

Byl takový večer.

Také Makovičková vyšla si s hochem na záhrobeň. Posadila se na dřevěný práh, lokty se vzepřela na kolena, hoch posadil se vedle, hlavou se k ní tiskna. Tak dívají se před sebe . . .

Kraj se splynulým obzorem hloubí se pod nimi; zdá se téměř, jakoby se propadal ve ztemnělou prostoru. Jako něžný příboj vzdušných vln zaléhá sem z dola vlaho neviditelné, objímavé a s vrcholu Lezína sesouvá se mírný chlad s opojnou vůní modřínových lesů. Tiché páry, které volně po stráních se šinou, vyšeřují mléčným přísvitem. Skupiny chmurných jiv, jež v předhoří nejraději se sázejí, zdánlivě přikvačily k samé vsi: nastavěly se těsně do kola a jakoby jen zpola vyvstávaly nad zčernalou zem; vyvstavše totiž, jakoby zase zpátky byly zvábeny v temné lůžko své. Tajuplně z meze vyhlédá hromada kamení; vozová cesta, široce proběhnuvši středem vsi, odplazila se náhlým obloukem do polí a tam zmizela; a pole sama, širá a pustá v noční tmě, tím matným zábleskem, jenž dosud na nejzazším kraji na nich utkvívá, jaksi se do zadu ohlížejíce, zdají se kvapem, do nekonečna ubíhati oku v ně se nořícímu. Žita, všady po nich rozběhlá, ten boží vezdéjší náš chleb, splynulá nyní v nepřehledný táhlý chomáč, již zrajou, ve dne v noci zrajou, jak hlásá zvláštní vůně i nevystihlý šum z jejich útrob. Blízka jest sem obloha s hvězdným útajem, na dosah plynou šeré obláčky. Jsou to večery nevýslovně tajemné. Kdybyste pobyli pod Lezínem v takové chvíli, naslouchajíce volání chřástalův, oddávajíce se přesladkým steskům pěnic, jež bdí tou dobou celou noc, nazírajíce pak v daleký údol na bludice světel, jež se ztrácejí a nově vynořují, majíce konečně v tomto kousku pod samým nebem ke komu se přituliti — pochopili byste již, co že může člověka upoutati také sem . . . (Pokračování.)

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Sklo a křišťál.

Jedno z nejvzácnějších odvětví uměleckého průmyslu pěstovalo se na dvoře Rudolfa II. v Praze — míním řez nádob z křišťálu — a starožitnosti toho druhu dlužno zváti přímo královskými, poněvadž předstihují i nejlepší výtvory, jež známe od vlašských mistrů renesance. Byl to v pravém smyslu slova sport šlechtických velmožů, kteří zaměstnávali mistry v tomto odboru věhlasné, závodící ve tvorbě nádob, jež zůstanou všem dobám zářícím vzorem dokonalosti práce a ušlechtilosti tvarů. Že měl o toto zvelebení vzácného umění největší zásluhu císař Rudolf II. sám, o tom nelze pochybovati, poněvadž on to byl, který si zabezpečil proslulé mistry a podporoval je, kde jen mohl a hleděl je na čas, nebo i na vždy upoutati ku Praze.

Krištof Švaiger, Kašpar Lehmann, Giovanni Costracci, Mikuláš Raniš, Jiří Schwanhard otec a Jiří i Jindřich jeho synové a t. d. pracovali zde křišťálové nádoby, kteréž nyní předními ozdobami několika sbírek jsou a kteréž bychom marně hledali na trhu starožitnickém. Již sama jasná, řekl bych, vznešená, jako nejčistší led průsvitná hmota horského křišťálu jest takřka předurčena, aby z ní vytvářeny byly věci nádherné; z lůna zasněžených Alp, ze „sklepů křišťálových“ vzaty neopatrným skřítkům horstva tohoto smělou lidskou rukou ty jako voda čisté křemeny a zavezeny na hrad pražský do dílen mistrů veledovedných. Četl jsem jednou v jakési staré knize že „až z Taprobane (římské jméno pro ostrov Ceylon), kde slunce vychází,“ byly některé ty převzácné „drahokameny“ k nám přivezeny.

Řezání ve skvostný křišťál provádělo se arci také již ve starém Římě dle tradice co nejuměleji a zejmena prolamovaná diatreta (o skleněných jsem se zmínil již dříve) pracována z horského křišťálu. Umění toto však zapomenuto, až nastala doba nenáhlého znovuvzkříšení všech odvětví uměleckého průmyslu a při tom také vzpomenuto na ony římské výzdobné předměty z křišťálu. Práce nešla z počátku tak, jak by si byli hned přáli mistři renesance; některá nářadí se musila znovu vynalézti, zručnosť a jistota v práci zvolna jen stoupaly, až se konečně dosáhlo žádoucího stupně umění. Římští mistři i mistři renesance užívali při řezu točicího kola, uvedeného v rychlý pohyb ruční klikou, kdežto naši mistři pracovali výhodnějším kolem šlapaným a Kašpar Lehmann to byl, jemuž císař Rudolf pro tento nástroj privilej udělil; Jachim Sandrart († 1688)

ve své „Admiranda sculpturae veteris“ tvrdí nesprávně, že Lehmann „vynašel“ řez křišťálu, na který mu byl udělen „svobodný list.“

Technický vývoj práce řezu a brusu křišťálu jest téměř totožný s vývojem našeho vzácného průmyslu sklářského, poněvadž se provádí týmž skoro nářadím. Různá kolečka (radia) volí se dle potřeby z měkkého, tvrdšího a nejtvrdšího kovu a připevňují se na ose rychle se točí-

Pohár z křišťálu, lemovaný emailovaným zlatem.
(Poč. 16. stol. Císařská sbírka ve Vídni.)

cího velkého kola a jako při skle, tak i při křišťálu užívá se týchž brusičských a hladicích prostředků, jako jsou: pemza, cínový popel, hladivec a t. d. Postup práce jde v ten způsob, že se nejdříve vypracují okrasy povrchně „do drsna“, čímž pozbývá předmět průhlednosti; pak se pokračuje v zjemňování obrysů, ve hloubení okras vyhlazováním na čisto, až konečně se přiloží ruka na plný lesk, čímž se dosahuje úplné průsvitnosti. Největší pozornosť při práci musí věnovati řezbář brusnicím, aby nevyjely z vytknutých sobě čar, neboť i sebe menší chybička, zejmena při figuralních okrasách, již působí, že je předmět zkažen, poněvadž se takovéto vady stěží jen zakrýti dají a bystrému pozorovateli

vlastně vůbec ani utajeny býti nemohou. Tyto slavné nádoby prováděly se nejvíce v bezbarvém křišťálu horském, v žlutém citrýnovém, v zahnědlém topasovém (bleštivci), černém morionovém a měl-li trhlinu (tak že se paprsky světelné barvitě lomily), v duhovém. Starožitnosti z této doby roztřiďují se na nádoby čisté, t. j. jenom křišťálové a pak na výstrojné, kteréž pozůstávají z dílců křišťálu, jež jsou krášleny zlatem, drahokamy, perlami a emailem s malířskou výzdobou zlata — tedy „zlatnicky vystrojené". Bezbarvý material vyžaduje vždy osvěžení jinými barvami a tu měli výborní zlatničtí umělci renesance velevítanou příležitosť, aby dokázali svou mistrnosť v lemování, dokonalý vkus ve výstroji a vzletnou obraznost v uspořádání celku. Že se jim to

Pohár z křišťálu.
(Poč. 16. stol. Císařská sbírka ve Vídni.)

jak náleží dařilo, dokazují nám jasně skvostné starožitnosti po různých sbírkách roztroušené; zejména na několika předmětech císařských sbírek ve Vídni vidíme všechnu virtuosní umělost řezbářů křišťálu a mistrů zlatníků, kteří pracovali na dvoře Rudolfa II. Velmi pozoruhodné nádoby skvělé faktury nalezají se v Praze, v paláci hraběte Nostice na Malé straně, ačkoliv k nejskvostnějším jich počítati nemůžeme, a vedle těchto uvádím u nás zcela neznámou sbírku nádob z křišťálu, která náleží dědicům hraběte Salma a uložena jest v jednom zámku na Moravě. Jednotlivé exempláře nalézáme v různých sbírkách po celé Evropě roztroušené a zároveň v majetku korunovaných hlav. Na trhu starožitnickém nenalezáme pravých nádob křišťálových z doby rudolfinské nikdy; za to však různé, malinké konvičky a ozdobné věci, bohatě lemované a emailem krášlené, nejsou tak velkými vzácnostmi, poněvadž se dosti dovedně ve Vídni, Paříži, Mnichově a v Drážďanech — padělávají.

Když se byl v Praze přenesl řez křišťálu horského na křišťalové sklo a když pak císař Rudolf II. zemřel, nastal očividný úpadek tohoto nádherného odvětví uměleckého průmyslu, neboť většina výtečných mistrů opustila Prahu, ba, když zemřel slavný Lehmann, odkázav své ohromné jmění Jiřímu Schwanhardovi, vrátil se i tento s celou rodinou do Norimberka a jeho synové a tři dcery pěstovali tam toto vzácné umění dále. V Čechách pochovali pak dosti záhy řez v horský křišťál a pracovali „do skla". Že se toto umění nikdy již nepovznese na takový stupeň dokonalosti, na jakém se nalezalo za doby Rudolfovy, troufám si směle tvrditi a přinášejí-li nám tu a tam v odborných školách na ukázku řezané předměty křišťálové, na které vynaložena značná píle i zručnosť, jsou tyto práce přece jen mdlým odleskem skvostné výroby z doby rudolfinské!

Některé podrobnosti ke studii: „Sklo a křišťál" čerpány z odborných spisů: Cecchetti: Sulla storia d. arte vetr. Muranese, Lobmeyr L.: Glasindustrie, Schebek Edm.: Böhmens Glasindustrie, Sanzay A. La verrerie . . . .

Praha před sto lety.

Napsal dr. Julius Taussig.

(Dokončení.)

Hlavním pracovníkem, básníkem, překladatelem, hercem, zpěvákem a dramaturgem, vůbec pravým faktotem českého divadla byl Václav Tham. Zajímavý jest život tohoto prvního našeho dramatického spisovatele. Václav Tham byl doktor filosofie a zprvu policejní komisař, jenž, aby se Muse lidové a jevišti cele věnovati mohl, opustil úřad a stal se hercem. Byl z nejvážnějších členů vlastenecké kolonie české. Nespočetné jsou hry, jež pro divadlo sepsal a přeložil. Od něho hlavně pochází „sbírka básní v řeči vázané," jež zahajuje novověkou básnickou literaturu naši. Vysoce vzdělaný tento muž a genialní komik smutně skončil. Vlastní vinou i nepřízní osudu ztratil postavení při divadle Pražském, hledal útočiště v různých kočujících společnostech nižšího řádu a proputoval s nimi celé téměř Rakousko, oddán jsa toulce a pití. Tham oženil se s němou dívkou, jež stavši se matkou, nabyla řeči. Ne dlouho vydržela u pokleslého svého manžela; uprchla do Haliče, kde v krátku skonala. Mocně v opuštěném vzbudila se stará láska, pěšky a v zimě putoval do vzdálené Haliče k rovu nevěrné své choti a zahynul na cestě, nedosáhnuv cíle, v marné touze po ztraceném štěstí.

Kritického měřítka hry té doby namnoze nesnesou. Byly to dílem frašky hrubšího zrna, jak svědčí již názvy jejich n. př. „Strašidlo na

vsi“, „Tejraný stařec neb tak býváme ošizeni“, „Ožralý sedlák“ neb „Šibenice lepší“, „Veliký a malý mezi upejpavými pastýřkami“. Zvlášt pěkný musil být kus s názvem „Koza, vosel a trdlice“. Velkou částí to byly vlastenecké hry historické, tak: „Jiří z Poděbrad“, „Drahomíra“, „Libuše“, „Žižka“, „Otakar král český“, „Čech a Lech“.

Zvlášt oblibeny byly hry kouzelné a strašidelné jako „Krvavý duch pod Vyšehradem“, „Kouzelnice Olikara“ neb „Rytíře Slavikvy nešťastná vdova.“

Strašidelnost byla tehdy v modě u obecenstva českého i německého a čím děsnější byl roman neb drama, tím více se líbily. Přední spisovatel té doby v Čechách, který, arciť v jazyku německém, obecenstvo zbožím toho druhu opatřoval a zajisté tehdy více obdivovatelů měl, než oba heroové německého Parnassu dohromady, byl Christian Heinrich Spiesz. V jeho dílech objevují se hrůzná strašidla, děsná zjevení, úskoční koboldi, loupežníci a pod. Kletba, vražda, krevní msta, muka, toť byla jeho literární specialita. Což divu, že konečně sám ze svých děl sešílel; svůj pozdější věk trávil na osamělém skalisku blíže svého bydliště, kde zřídil si prostou chýši, vedle malý hřbitov s nepravými hroby a kříži a tam celé dni prodlel. V Bezděkově, blíže Klatov, odpočívá tento podivný syn osmnáctého století, nyní úplně zapomenutý.

Květ divadla českého dlouho netrval, vždy více obmezovány hry české, odkazovány na odpoledne, až konečně na čas úplně utuchly. Němčina opanovala na dlouho pole. V čem tehdejší společnost nejvíce cizincům imponovala, byl ruch hudební. Nikde, v celé Evropě nebylo toho času tolik smyslu pro hudbu, nikde tak nebyla pěstěna jako u nás. Velikou zásluhu o to měly četné kláštery té doby, v nichž mnohý vynikající umělec našel povzbuzení, podpory a vzorného výcviku. Také šlechta nad míru působila. Přemnozí šlechtici měli výborné domácí kapely, na zámcích jich venkovských i v Pražských jich palácích pořádány akademie. V té době Praha přechovávala řadu znamenitých hudebníků a sotva jiné město mohlo se pochlubiti takovou družinou. Tu byl Jan Ev. Koželuh, kapelník v chrámě Svatovítském, tu Vincenc Mašek, sbormistr u sv. Mikuláše, pianista a vážený skladatel, tu působil Praupner, jehož komposice Haydnovým se blížily, tu Josef Strobach, organista Kuchař a mn. j. Středem hudební společnosti Pražské byli manželé Duškovi, jichž hostinný dům „Bertramka“ oslaven jest pobytem Mozartovým. Zvláště Josefa Dušková, jedna z nejlepších pěvkyň své doby, byla duší hudebního kroužku na „Bertramce.“ Zpěv její naplňoval rozkoší vrstevníky a referáty o jejích výkonech jsou pravé hymny. Jeden kritik nadchl se až k tomuto dithyrambu, jenž zároveň může býti příkladem tehdejšího slohu: „Amfion pěl a kameny oživly, sloučily se a zbudovaly rodiště Hektorovo, Troju. Orfeus pěl a necitelná božstva podsvětí, překonána jsouce kouzlem jeho tónů, vrátila mu ztracenou družku. Ó ty, jenž zvěstem těm, jakoby báchory byly, se posmíváš, bláhový pochybovači, kéž jsi byl přítomen, kdy naše Dušková v srdce svých posluchačů půl nebes snášela! Nebyla-li by duše tvá, an ucho dychtivě serafinské ty zvuky jímalo, rozplynula se v nepopsatelné rozkoši, nebyl-li bys se cítil daleko nad kraji pozemskými v blažených končinách ráje — ó pak, při všem, co pravdivé jest a krásné,

méně máš duše než kameny, jež Amfion oživil, méně citu, než bohové podsvětí, jež Orfeus překonal.“

Vedle hudby oblíben byl tanec a cizinci ujišťovali, že po celém Německu nikde tak pěkně netančí, zejména valčíky, jako v Praze. Hlavní tančírna byla v t. zv. Vušínově sále na Masném náměstí, kde nyní jest německá obchodní akademie.

Nad míru prý Pražané holdovali, ovšem každý dle svých prostředků, dobrému jídlu a pití více než požitkům duševním. Cizím bylo nápadno velké množství jídelen veřejných, zvlášť pod loubími a i ve zvl. boudách na tržištích, veliká řada krámů pekařských, perníkářských a cukráren, přímo báječný počet vináren, pivnic, kaváren a výčepů lihovin. A všecky ty krámy a stánky byly plny a prodávačky ovoce a jiných poživatin stále obstoupeny. Za to bylo v Praze málo tiskáren a pouze jediná veřejná čítárna, do které podnikatelé, aby udrželi návštěvu, musili postaviti kulečník. Pozorovatelé současní obyvatelstvu Prahy, ale i jiných měst v zemi naší vůbec leccos vytýkají. Tu v prvé řadě jest zmíněná požívavosť, převaha choutek materielních nad duševními, touha po dobrém živobytí. Dále, což ovšem bylo vlastní době té, roztřiďování společnosti v přísně odloučené kasty. Vyšší šlechta, což činí dílem dosud, s hůry shlížela na ostatní, nižší t. zv. stav rytířský, k němuž se čítali i nejvyšší úředníci při zemských t. zv. dikasteriích, cítila se povýšenou nad hořejší vrstvou bourgeoisie, k níž patřili bohatí průmyslníci, peněžníci, vyšší úředníci, profesoři a pod. a jež tvořila sbor přísně uzamčený proti stykům s druhými vrstvami měšťanskými, jež ostatně opět různě se dělily. Obecná byla touha po titulech a leckdos dával se oslovovati praedikatem šlechtickým, jehož kolébka stála v skromné komůrce někde v podkroví. Obecný také byl přepych a již tehdy lálo se, že ani služky vyjíti nechtí bez fáborů a vějířů. Kdo mohl, měl sluhy; nikdy neobjevila se šlechtična bez nejméně 4 lokajů a pak vše v úctě ustupovalo. Na slovo věříme souvěkému spisovateli, že mnohá dáma libovala si v pěkných sloužících a mnohý pán rád míval po blízku slíčné komorné.

Dlouho až do našich dob zachovala se směšná touha po všem cizokrajném. Bývali prý tehdy kavalíři, již nedali do úst, co nebylo z Francie, již kolem sebe měli jen lokaje a kočí francouzské a i prádlo své k vyprání zasílali do Paříže. —

Požívavost a dobrá chuť, o níž jsem se zmínil, bývala společným znakem měst rakouských a vrstevníci s údivem si kladli otázku, zda snad zeměpisné položení těch měst nemá takový vliv.

Kaváren v Praze byl veliký počet, však ty ani vrstevníkům se nelíbily. Věnovány byly hlavně karbanu a mimo několik málo, jež si oblíbili studenti a důstojníci, nikdo slušný nenavštěvoval těchto špinavých, úzkých, tabákovým kouřem prosycených místností.

Mnoho však navštěvovány byly vinárny. Tam scházeli se k večeru po lopocení denním občané všech stavů, tam přetřásány denní noviny, a to prý často celé večery po latinsku, což by našince z nejlepšího kruhu vyhnalo, tam uvažováno o otázkách politických, kritisována opatření vládní, ovšem v době Leopoldinské již velmi opatrně a v nejdůvěrnějším kruhu, neboť tehdy již počínala se rozmáhati tajná policie,

jejíž členové v rozmanité podobě špehovali každé hnutí, zachycovali každé slovo. Ve vinárnách rozloženy bývaly noviny, z nichž navštěvovatelé čerpali moudrosť politickou. Vedle Pražských byly to hlavně noviny Brněnské, Vídeňské, Erlangské a Bayreutské. Žurnalů v těch létech vycházelo v Praze více, zejména německých. Hlavní z nich byl Prager Oberpostamtszeitung. České listy byly dva, oba politické týdenníky: „Schönfeldské cís. král. Pražské Noviny“ a „Krameryusovy cís. král. Pražské poštovské noviny.“ Divný pocit nás jímá, přebíráme-li tyto zažloutlé, švabachem tištěné stránky, v nichž složena jest denní historie uprchlé doby. Objem listu byl neznačný, na osmi stránkách prostředního formatu podávají se čtenáři „rozličné zprávy strany míru a pokoje,“ v nichž dovídal se o bězích dokonávající tehdy války Rakousko-turecké i nastalém jednání o mír ve Svišťově, o konfliktu mezi Rakouskem a Pruskem, jenž však rozuzlil se v přátelský spolek, dále o kritických dějích Polských, jež již schylovaly se k trudným koncům, ač právě 1791 konstituce májová mocné v patriotech Polských naděje vzbuzovala, naděje, které již příští rok, rok rozdělení Polsky, bolestně sklamal; dovídal se i o vynikajících činech na bojišti Rusko-tureckém, o dobyti pevnosti Ismailu a pod. S úžasem slyšel čtenář náš o událostech pařížských, o útěku krále a jeho rodiny, o zajetí jeho, o smrti a slavném pohřbu velikého Mirabeaua, o zmáhání se sekty jakobínské, a divých heslech a krvavých půtkách na horkém dláždění Pařížském. Málo mluveno o vnitřní politice; za to přinášely noviny vyšlá numera v tahu pražském a brněnském.

I snahy národnostní, v opatrných projevech odrážeji se v novinách. — Velikou pohromu v posledním věku utrpěl jazyk domácí. Opuštěn od svých pěstitelů hynul, platnost jeho klesala, a ač lid mu zůstával věren, oblast jeho se úžila a vědomí národní mizelo. Nová osvěta doby Josefinské představovala se v rouše německém, kdo po vzdělání dychtil, odkazován na četbu německou, domácí slovesnost nic podobného mu neskytala. I do škol zavedena němčina. Ale germanisace vzbudila odpor, jenž za svobody, vládou Josefinskou národům uštědřené, volněji organisovati a podněcovati se mohl. Našel se hlouček mužů, v nichž nevymřela láska k zavržené mluvě a ohrožené národnosti a ti s nevídaným sebezapřením počali vzdělávati ladem ležící pole literatury a jí buditi vědomí národní. V čele stál„ Veleslavín doby nové“, Krameryus, v jehož „české expedycý“ vyšlo vše, co lepšího skytá literatura té doby. Kolem něho kupili se národovci jiní, různých stavů, různého nadání, ale všichni stejného enthusiasmu. Buďtež jmenováni Karel Tham, Dlabač, Tomsa, z mladších básníci zvuku jasnějšího Vojtěch Nejedlý, Puchmayer, Hněvkovský. Nebuďtež zapomenuti ani duchové řádu nižšího, leč stejné horliví. Tu byl zejména Václav Melezínek, pernikář Pražský, jenž v kruzích měšťanských propagoval národovství a při zvláštních příležitostech sám v struny básnické zasáhl. V 2. čísle „poštovských novin“ na r. 1791 čteme básnickou jeho odpověď na novoroční gratulaci, jíž Krameryus nový ročník zahájil. Ukázka z jeho rýmování může býti i příkladem, jak se před sto lety básnilo. Melezínek takto rýmuje:

„My vlastencové s radostí
„přijali jsme vinš s vděčností

„od pana Čecha našeho
„Kraméryus nazvaného."

Nyní následuje poetické vylíčení činnosti oslavencovy, jež přechází v jásavé:

„Kraméryus se svou prací
„Slávu Čechům zas navrací!"

Po té povzbuzuje k horlivosti vlastenecké a končí:

„Když verše své dokonávám,
„Ještě toto od vás žádám
„přijměte mou práci vděčně,
„s tím se poroučím srdečně

V Praze, dne 5. ledna 1791. Václav Melezínek.

V čísle 4. objevuje se poetický list jiného samouka, Jana Rulíka. Začíná:

„Příteli! Pane vlastenče,
„Tak smejšlím a nejináče,
„že ona vlastenská vděčnost,
„jenž vyjevena byla dost
„skrze list, jak čteme nyní,
„hodna jest cti pochválení."

Následuje zase povzbuzení, jež vyznívá v sloku:

„Když řeč veršovní skonávám,
„Vinš k vinši také přidávám:
„Buď živ Čechoslav laskavý,
„Tak rci mu, vlastenče pravý!

Po nastoupení císaře Leopolda naděje národovců stoupaly. Mocné, nebývalé hnutí národní v Uhrách působilo i na Čechy. V Kraméryových novinách dopisovatel z Uher s patrnou tendencí píše: „Všichni zde uherského jazyka se chápají a za tu řeč ne tak jako v Čechách za českou se nestydí. Uhři dobře vědí ono přísloví: Čí chléb jíš, toho píseň zpívej. Uherský chléb, uherská řeč má býti panující. Uhři jsme, Uhry se nazýváme, uhersky mluviti máme. Radostí plesají zde Uhři upřimní, že všecky vrchnosti uherskou řečí, kterou obecný lid více než samo království miluje, mluví . . . Od vzácných osob častěji bývám dotazován, co v přítomném věku stavové čeští v příčině českého jazyka míní činiti; ale nemohu jim jisté zprávy dáti . . ."

Tehdy stavové čeští na sněmě z. r. 1790 hrdou řečí domáhali se uznání státního práva českého, uvádějíce tu později často opětovanou větu: „že země tato neobdržela krále odjinud, nýbrž sama si krále dala a že stavové čeští tento stát založili." Na sněmu tom povznesli i hlasu svého ve prospěch řeči české. Leč celá jich snaha neměla hloubky, dali se odbýti některými formalními ústupky a vše zůstalo při starém. Národ, jako prvé, zůstal odkázán na sebe.

V rok 1791 spadá i slavná korunovace císaře Leopolda II. na krále českého, v niž skládány veliké, žel nesplněné naděje. Pominu obšírného vylíčení slavností, průvodu, výzdoby. Jen málo uvedu. Dne 2. září byli císařští manželé v Nosticovském divadle, kde je uvítalo bouřlivé „Vivat“ a hlučné fanfary. V parteru byly tři osobnosti, jež poutaly pozornost obecenstva: švédský hrabě Fersen, jenž sotva dva měsíce před tím doprovázel královskou rodinu francouzskou na onom nešťastném útěku, jenž ve Varennách tak trudně skončil; starý general Bouillé s velikou bílou kokardou, jenž útěk ten vojskem krýti měl, nyní však v cizině útočiště hledal, a vévoda Jules Polignac, oblíbenec královny Marie Antoinetty, nyní emigrant. Více ještě poutal p zornost mužík v zeleném sametovém kabátě, jenž při pulpitě kapelníkově dal znamení k ouvertuře z „Dona Juana,“ byl to Wolfgang Amadeus Mozart, tehdy komorní skladatel při dvoře vídeňském s ročním platem 800 zl. stř. — Dne 6. byla v chrámě sv. Vítském korunovace, večer byla korunovační opera Mozartova „la Clemenza de Tito“. Dne 11. byla národní slavnost v Stromovce, při níž proslulý Blanchard vypustil balón, což byla podívaná tehdy nezvyklá. Dne 12. byla korunovace královny Marie Ludovíky, večer velkolepá illuminace a ples stavův. K plesu konány byly veliké přípravy. Celá zadní stěna budovy divadelní odnesena a přistavěn na Ovocném trhu ohromný přístěnek z prken. Tím získán obrovský sál taneční, jenž skvostně vyzdoben drahými koberci. Světlo skytalo 120 lustrů a přes 3000 svící voskových. Kolem kolosalních římských sloupů s pozlacenými hlavicemi vinuly se guirlandy z růží. Výklenky v sále obloženy byly červeným sametem, zlatem protkaným. Pět orkestrů s 300 hudebníky hrálo k tanci, k němuž dostavila se šlechta v španělském stejnokroji z bělozeleného taffetu s vlajícími chocholy na kloboucích. Diváků sešlo se k 5000. Na galerii byly buffety, ku kterým však páni stavové nezvali příliš vlídně, oznamujíce ve veřejném ohlášení, „že při vydávání lístků k tomu se přihlížeti bude, aby přístup měli hlavně ti, kdo více budou při tanci než při buffetu.“ Že v ten čas byla i výstava, jejíž jubileum slavíme, jest známo. — Dne 2. října odejel císař, rozprchl se proud cizinců, zakončeny slavnoti a tím také na dlouho končí pro země naše doba míru.

Již věstily mnohé známky hrozící srážku staré Europy s revoluční Francií. — Na rozvalinách staré doby budovali tehdy Francouzové stavbu nového státu svého, na jejímž vrcholu vypínati se měla trojbarevná vlajka rovnosti, volnosti a bratrství. Leč nebylo dosud dáno lidstvu, aby bez boje a nespočetných obětí, bez znoje a trýzně dospívalo svého rozvoje. Pokrok jedné generace vždy dosud vykoupen byl mukou pokolení předchozího a rudě jest vyznačena cesta, po které dotud kráčel ku předu, za hvězdou svojí, rod lidský. Ten plamen enthusiasmu, jenž nejlepší syny Francie volal pod prapor revoluční k obrození společnosti a státu, stal se zhoubným požárem, jenž schvátil Francii, spustošil Europu a zničil naděje vrstevníkův.

Již ve Francii plápolá vášeň strannická, již rozněcuje se lid k nesplnitelným snahám, již víří ve vzduchu nejdivější myšlénky, již denně zuří po ulicích Pařížských boj stran, otřásá se trůn královský, a na náměstí svornosti vztyčuje se guillotina, očekávajíc drahocenné žertvy.

Ustrašeně zírá na děsuplné to divadlo monarchická Europa, a na ochranu starých svých zařízení vstupuje v boj, jejž ochotně přijímá výbojná revoluce. Již stýkají se voje na březích Rýnských, již bouří boj v rovinách Belgických a vichřice válečná blíží se nivám italským. V žáru bitevním zachází století osmnácté, století nové, náš věk vystupuje na nachově zbarvený obzor.

S novým stoletím však, když přemožena konečně vřava válečná, počíná nová doba, nový život. Všechny zárodky doby uplynulé vypučely v bohatý květ. Idea národnostní, jež ve válkách revolučních nevídané moci nabyla, rozpoutala po skončení válek různé síly národův europských v nadšené kulturní zápolení, uvolnění všech stavů, jež děkujeme revoluci francouzské, spůsobilo všem svobodnou dráhu k dosažení nejsmělejších tužeb. Velkolepé objevy v oboru věd přírodních, nikdy netušené vynálezy na půdě techniky v obrovský kruh rozšířily pole činnosti lidské. Na vždy zmizela minulost, nová aera nastává lidstvu. Letem pohleděmež v přítomný náš stav: vizme na př. tu nesmírnou síť železniční, telegrafní a telefonní, jež celé lidstvo spřádá ve velkolepý celek, pozorujme ten závratný hyb strojů v nespočetných továrnách, sčítejme ty miliony výrobků, jež vycházejí co rok z těchto ohromných dílen, s nimiž porovnáno jest přímo směšné to, co vyrobily pilné ruce pracovníků v dobách minulých. Navštivme ty kamenné kolosy, moderní města, hostící na statisíce a již i miliony obyvatel, honosící se nádhernými stavbami, podivuhodnou úpravou, kommunikacemi, zařízeními zdravotními, bezpečnostními a jinými. Uveďme si na pamět nebývalý nikdy rozvoj věd, květ škol, stav veřejného tisku, počet listů denně vycházejících, rychlost a obsažnost jich zpráv, jich moc a význam. Přiveďme si na mysl pokroky, jež učinila snaha po volnosti a rovnosti: porovnejme kastovnicky roztříděnou společnost minulou s demokratismem naší doby, denně se prohlubujícím, denně se utužujícím. Zajisté veliké jest naše století a větší ještě perspektiva do budoucnosti otevírá se zíravému oku, do budoucnosti, kdy přemoženy budou i stíny nové kultury a vymoženosti věku budou v pravdě údělem všech, kdy lidstvo ne sice bez tuhé práce a mnohých zápasů, leč bez svírajících běd a strádání klidněji a šťastněji než my požívati bude rovnoměrně rozdělených plodů své píle, kdy splní se slova básníkova:

„Říš milionům otevře se plodná,
ne jistá, ale volná, k práci vhodná.
Na strom ten bude pohled lahodný —
zřít v zemi volné národ svobodný."

V ušlechtilém tom zápase národů euvropských, přivodícím stav přítomný, ani náš národ nezůstal v pozadí. Z malých počátků vycházeje dovedl si v těžkých dobách uhájiti svéráznost a pod vlastním praporem vstupuje na kolbiště národův. Prací a nadšením svých synův zachránil klenot své řeči, prací a nadšením dobude si i těch práv, jež dosud mu odpírá nepřízeň doby. Bez bázně o svou existenci kráčí budoucnosti vstříc, s chrabrou myslí dobojuje boj o volný svůj rozvoj na rodné půdě. Ta velká doba, jež osvobodila jiné národy, ověnčí zdarem i tužby naše. I nám již „vítězství zář svítá."

Hráč.

(Trente et quarante.)

Napsal Edm. About. Přeložil J. J. Benešovský Veselý.

(Pokračování.)

IV.

Nevinné snění.

estliže muž ve věku, kdy se miluje, totiž mezi patnáctým a pětasedmdesátým rokem setká se v divadle nebo na plese se ženštinou, jež se mu zalíbila, odnáší si v srdci malou zásobu rozkoše, jež se nevyčerpá za jeden den. Po celý týden a často ještě déle provází nás příchuť něžnosti, díváme se na vesmír okem shovívavějším, shledáváme při věcech nejlhostejnějších jakoby neurčitou lahodu lásky. Tento stav lenivé spokojenosti prodlužuje se hlavně na prospěch snílků; ti, kdož jej nejlépe dovedou ocenit, jsou duše uzavřené a roztoužené, jimž je třeba celého měsíce, aby strávili vůni ráje. Povolují bez odporu proudu něžné melancholické naděje, pozorují v kouzelném zrcadle paměti obraz, jenž se na ně usmívá, ukolébávají se sami a zavírají oči před ostrým světlem skutečnosti, aby mohli sníti tím pohodlněji o tom, co se jim líbí.

Avšak obraz, který jsme jako nějaký klenot uzavřeli na dno svého srdce, tento obraz tak určitý a tak přesně kreslený, mění se po několika dnech. Rozplývá se, pozbývá barvy a tvaru, obraznosť jej přeplňuje svévolnými črtami. Brzy jest rovněž neurčitý a rovněž mlhavý jako stín rybáře v ranním šeru, který pozorujete v dálce na zamlžené louce. Tajný pud nám oznamuje, že zmizí a snažíme se nadarmo, zadržet jej ve svých rukou, jak Ulysses v podsvětí chtěl obejmouti ve svém náručí nehmotná těla bývalých svých přátel. Setře se konečně úplně, jestliže šťastné setkání nepřivede nám na mysl originál, jehož podobiznu jsme ztratili.

Takto i Meo byl by ztratil obraz krásné Emmy. Po celý měsíc oddával se klidně štěstí lásky, jež v nás dříme. Nepochyboval o tom, že Emma dříve či později stane se jeho snoubenkou a čekal na příležitosť, aby ji opět spatřil, aniž však se po ní pachtil; byli byste řekli, že si netroufá učinit násilí náhodě. Pokaždé, kdykoli přimhouřiv oči spatřil krásnou hlavinku sl. Bitterlinovy, napnuly se mu žíly na krku, jakoby jej skutečně láska byla chopila za hrdlo; vypravoval o své vášni celému světu a rozléval překypující obsah svého srdce mezi netečné a neznámé, ale necítil nijakou potřebu, opakovat Emmě, co jí prohlásil. Kdyby mu byl někdo řekl: „Neuvidíš ji nikdy více!“ byl by snad zemřel bolestí,

přece však netoužil po tom, aby ji spatřil ihned. Milujete pasivně právě tak, jako je vám horko nebo zima.

Ráznost jeho povahy probudila se toliko při vzpomínce na nebezpečí, na něž mu byla Emma poukázala. Domníval se, že má soka a v této domněnce opatřil si znamenitou dýku. Byl to zajisté člověk nanejvýš civilisovaný, ale prosáklý italskými názory ve příčině odstraňování překážek. Kdyby mu byli ukázali soka uprostřed ulice, bylo by se mu zdálo velice prostým, usmrtit jej hned na místě, nikoliv ze žárlivosti a uražené ješitnosti, nýbrž aby neměl již soka.

Uprostřed těchto starostí spozoroval jednoho jitra, že obraz jeho krásné neznámé je mnohem méně určitý v jeho mysli než dříve. Tato změna jej překvapila. Zavřel oči, aby ji lépe viděl ve svém nitru, avšak rysy rozkošné té tváře jaly se těkati rovněž nejasně jako obraz zámku v rychlém běhu vod Rýna. Barvy byly stále svěží, ale obrysy se rozplývaly. Všechno úsilí, jež vynaložil, aby ustálil tento obraz, činilo tento tím nejasnějším; byl jako nešika, jenž chtěje lépe viděti pastelový obraz, otře jej čistotně rukávem. Tu byl jat skutečným zoufalstvím a oplakával svůj přelud stejně trpce, jako by dívka byla mrtva, neboť se mu zdálo, že jest nemocna. Avšak zároveň napjal veškeré úsilí vůle a jal se prohledávati Paříž jako nějaký les, aby tu vypátral Emmu.

Slečna Bitterlinova zase odnesla si v srdci drobnou vzpomínku, slabou a křehounkou jako děcko nalezené mezi vraty, a potají ji kojila. Když se vrátila domů po tomto velkém dobrodružství svého života, byl jediným pocitem jejím strach. Chvěla se bázní, aby oči setníkovy nečetly v její duši, a vskutku jest nevinná tvář průhledná jako křišťál. Den zdál se jí nekonečným, poněvadž jej rozkouskovala na sto různých výkonů. Pohybovala se více než obyčejně, seděla méně, byla jako ptáče poskakující s větvice na větvici. Zpívala hlasem, jenž jí nebyl přirozený; něžný, měkký jeho zvuk měl cosi přerývaného a kovového. Neodvažovala se pohlédnout ani na svého otce, ani na svoji spolnvinnici Agátu: obávala se i jen myslit před panem Bitterlinem o tom, co se dopoledne událo — tak se strachovala obvyklé otázky setníkovy: „Nač to myslíš?“ Srdce její bylo jako skrýš, kam jste uložili nějaký poklad, jehož jste neprávně nabyli; neodvažujete se sami do ní nahlédnout z obavy, abyste nevzbudili pozornost soudu.

Otec její vedl ji do Jardin des Plantes. Nepřišla sem již dávno a za její nepřítomnosti bylo jaro značně pokročilo. Slunce bylo vlažné, předčasné květy stromů vydávaly příjemnou vůni. Pan Bitterlin láteřil na bláto, na kloučky, kteří mu honili svoje obruče až mezi nohy a na mdlou vůni šeříku, jež mu spůsobovala bolení hlavy. Dívka vdechovala plna rozkoše tento lehký dech, jenž naplňoval vůní celý sad, procházela se po vlhké zemi jako po měkkém koberci, myslila si, že děti s těmi kníry od zavařovaného ovoce vypadají hezky. Bílý medvěd pokyvoval hlavou na pokraji špinavé, páchnoucí vody v nádržce. Melancholie tohoto vypovězence ji zajímala a zdálo se jí, že má sympatický výraz. Avšak malá žvatlalka, jež mívala v obyčeji myslit nahlas, opomenula sdělit svoje pozorování otci. Včera ještě plýtvala svými myšlénkami jako marnotratníci, kteří se dělí s celým světem a neschovávají ničeho pro sebe. Ale od

onoho dne, kdy jsme uložili něco stranou, vstupujeme na dráhu spořivosti.

Konečně nastala noc. Po zamlklém obědě a večeru ještě nevlídnějším než obyčejně, samotna a dobře uzamčena ve svém pokojíku, Emma rychle se odstrojila, vklouzla chvějíc se do své modré postýlky, shasila svíci a pravila skorem nahlas: „Teď jsem doma.“ Teď sestupovala opatrně až do nejtajnějších hlubin své duše a odhalovala zvědavě lehké obláčky, jež zakalovaly klid jejího svědomí. Myšlénky, jež od rána odročovala, dostavily se nyní všechny najednou a v tomto tlačícím se davu nevěděla, kterou vyslechnout. Velmožní pánové, velmožné dámy, vyjevená tvář nebohé Agáty, krásný mladík, ošklivi školáci, pan Bitterlin a ledový medvěd: co tu bytostí! Neměla nikdy co činit s tolika lidmi najednou. Pozvolna však vedlejší osobnosti ustupovaly do stínu a muž z ulice Culture-Sainte-Cathérine objevil se samotný, v plné záři, jako ony skvoucí postavy světců, jichž nimbus svými paprsky ozařuje celý kraj.

Emma nevěděla dosud na určito, je-li krásný a byla-li by nějaká žena hrda, kráčejíc ulicí po jeho boku. Jí zdál se skvělým a měla z něho dojem jako nějakého oslnění, ale více nevěděla. Nemělať dosud bystré oko onéch zkušených panen, jež změří mužského, rozeberou jej, zpozorují silné i slabé stránky jeho bytosti a dovedly by podat popis jeho osoby, aniž by upřely na něho pohled anebo zvedly očí od svého vyšívání. Tento talent, právě jak talent sportsmana, jenž sází na jisto, vyžaduje řady srovnávacích studií; nelze ho nabyti jinak, než strávíte-li několik let u váhy při dostizích. Avšak Emma nebyla ani nohou vkročila do plesu, nebyla viděla dostihy těch tančících koníků, které trainují u Cellaria a jež prodají, když přišli do let.

Nebyla by dovedla říci, má-li pěkné boky, pěkně rostlý vlas, správně rýsované oko a pěknou nohu. Byla tak špatně vychována, že neměla ani tušení o tom, čemu se říká pěkně vzrostlý muž. Neznala mužské pohlaví jinak, než že se mu vyhýbala na chodníku Avšak vzpomínala si, že neznámý byl mladý a chudý, statečný a uctivý, hodný a smutný. Byla mu vděčna za to, že ji hájil a že ji pak nesledoval. Především ale vzpomínala si na jeho slova, jež zapadla z čista jasna do jejího srdce: „Budu vás milovat po celý život!“ Tato věta ozývala se sama sebou v sluchu Emmině a vracela se tvrdošijně, stále neodbytnější a libozvučnější, jakkoli se namáhala, aby ji zapudila. Neviditelný orchestr rozpřádal nekonečné variace na toto jednotvárné, rozkošné théma. „Je blázen,“ myslila si, „člověk se nezamiluje takto na první pohled. Zajisté chtěl jen žertovat. Ale ten nebohý hoch vypadal spíše, jako by mu bylo do pláče. Ale jaké by to bylo pro něho neštěstí, kdyby mne vskutku miloval! Tatínek by mu to nikdy neodpustil .... Ostatně, já ho také nemiluju Ovšem jím také nepohrdám; nesmím být nevděčnou. Na štěstí neví, kdo jsem, ani kde bydlím; nebude se mi dvořit a tatínek mu nesrazí hlavu. Tatínek je člověk velice podivný. Všichni mužští mu nejsou podobni, to vidím!... Ale to je jedno, je to přec jen hezké, mohu-li si pomyslit, že někde v Paříži je muž, který mne chce milovat po celý život.“ Zahrabala zálibně svoji hlavinku do podušky, opakujíc tato tři slova: „po celý život!“ Zavřela očka, kochajíc se tak luzným přeludem, jako malá děvčátka usínají často se svou loutkou v náručí.

Druhého dne a dny následující nepřistupovala k oknu bez jakéhosi nepokoje. Pokaždé, když vycházela po boku svého otce, obracela občas hlavu; obávala se, aby nebohý ten blázínek z ulice Culture sám se nevydal v šanc hněvu pana Bitterlina. Nikdo se neobjevil a ona se pozvolna upokojila, nikoliv bez jakéhosi podivení. Všichni lidé, jež pozorovala z dálky, podobali se krásnému neznámému. Jednoho dne šla mimo jeho byt v průvodu setníkově. Okno bylo otevřeno, pohledla tam a spatřila toliko podobizny. „Je to přece zde,“ pomyslila si; „co pak as dělá? Vsadila bych sto proti jedné, že nikterak na mne nemyslí. Tím lépe!“ Ale myslím přece, že hryzla se do rtů řkouc: „tím lépe!“

Kdyby byla bývala obklopena všemi rozkošemi svého věku, není pochyby, že by byla za osm dní zapomenula na cizince, jenž jí nebyl ničím. Avšak jest nebezpečno, osamotnit děvče a uzavřít je v samu sebe, zejmena ve společnosti vzpomínky. Otec její tázal se jí jednoho dne, vida ji zamyšlenu:

„Co je ti?“

„Nic! proč pak?“

„Ty se již nesměješ; nudíš se snad?“

„Ne, tatínku; bavím se uvnitř.“

Nesvěřovala se nikomu, ani tlusté Agátě. Její starosti zdály se jí být příliš choulostivé, než aby o nich mluvila.

Ba vyhýbala se i hovorů s hodným tím děvčetem, jakoby Agáta dávno již nebyla zapomenula na historii z ulice Culture. Jednou ráno, když je setník nechal pospolu, pravila k ní Agáta:

„Slečinko!“

„Mlč!“ odpověděla dívka, zavřevši jí ústa. „Zapovídám ti, mluvit o tom se mnou.“

„Ale o čem?“

„O tom, cos chtěla říci.“

„Ty nechceš, abych ti řekla, že rošt ve plotně je propálen? A přece musíme míti nový, ušetříme uhlí.“

Navzdor tomu byla Emma přesvědčena, že Agáta chtěla ji pohnout, aby se jí svěřila a byla hrda, že zachovala svoje tajemství. Měsíc po té přerušila náhle hluboké to mlčení. Ubírala se do kostela v průvodu Agáty, neboť pan Bitterlin provázel ji všude, jenom ne tam. Roztomilý ten muž byl na štíru právě tak s nebem jako se zemí. Emma se zastavila na chvíli, pohledla služce upřeně do očí a pravila:

„Nemáš tedy již ke mně důvěry? Proč nemluvíš se mnou o našem zamilovaném?“

„O jakém zamilovaném?“ tázala se Agáta.

„Ale o našem ochránci s černým vousem; o tom, který přísahal, že nás bude milovat po celý život.“

„Ty na něho myslíš?“

„Právě tak málo, jako on na mne. Ale pověz mi, Agáto, proč se mužští baví tím, že nám vypravují věci, na které chvíli na to zapomenou? Co tím získají? Koho tím chtějí oklamat?“

„To já nevím,“ odpověděla Agata. „Mně nikdy nic takového ne-

říkali. Ale pochopuju, že se mužský dovede do tebe na smrt zamilovat; měl by věru proč!“

„Oh, dovoluju jim to všem, nejsou-li dotěrnější, než ten první “

„Je tedy pravda, že na něho myslíš?“

„Nepoznala bych ho, kdybych ho potkala na ulici.“

Řkouc tato slova, zapýřila se do krve, všechna krev jejího srdce zruměnila její tvář, jakoby chtěla vyvrátit její slova: bylať zpozorovala Mea na stupních chrámu sv. Pavla. „Konečně!“ pomyslela si. On ji patrně hledal, ale dosud ji neviděl. Ženy mají bystřejší zrak, než my a když se naše pohledy s nimi utkají, je první zaražen muž. Emma použila své výhody, aby pozorně si prohledla tuto krásnou tvář, jež se počala v její paměti již rozplývat. Shledala, že je méně živě zbarvena, bledší a zajímavější než prvního dne. Avšak pojednou pleť jeho zrůměněla, v očích se mu zablesklo: obě strany se poznaly. Neznámý čile pozdravil, s takou září radosti, že Emma se obávala, že k ní přiběhne skrze množství. Odvlékla tlustou Agátu a běžela s ní do kostela jako do nějakého asylu, zatím co Meo, příliš pohnut, než aby mohl učinit krok ku předu, zůstal stát jako přimrazen.

Obě ženštiny v kostele klekly na kolena. Kulhavá nemohla se již udržet zvědavostí.

„Co to do tebe vjelo?“ pravila ku své velitelce.

„Tys ho neviděla? Stál před kostelem. Následuje nás.“

„Kdo?“

„On, povídám ti. Cožpak jsou dva? Jsi ty nedovtipná!“

„Ach, rozumím,“ odpověděla Agáta, jež nebyla naprosto ničemu porozuměla.

Emma se modlila s neobyčejnou vroucností, ačkoli měla toliko onu dávku pobožnosti, jaké lze nabyti v dobrých pensionátech; ale slabí utíkají se k modlitbě při nejmenším zdánlivém nebezpečí. Kdybyste byli viděli, kterak pohybuje rtoma, zavírá oči a kloní hlavu nazad v jakémsi polovičním vytržení, byla by vám dala dobrý příklad, jsem tím jist. Zatím co šeptala větu latinského textu, zatřpytily se mezi dlouhými jejími brvami dvě slzy plné hlubokého pohnutí. Byly to roztomilé slzy, které andělé nepřišli sbírat, nechavše je skanouti na zem, patrně proto, že neplatily nebi.

Vše šlo dobře až k evangeliu. Avšak při prvním verši byla dívka jata nepoznanou nevolností, která nepostrádala jakéhos kouzla. Čtení v modlitbách bylo jí obtížným, jakoby paprslek sluneční kmital se na listech její knížky. Cítila se pokoušena všemi šotky lásky; oním, jenž nastražuje mezi naše zavřená víčka podobiznu nepřítomné osoby, oním, jenž poletuje kolem našich uší bzuče stále totéž jméno, oním, jenž nás nutí, abychom obrátili hlavu k těm, které nechceme vidět, oním, jenž zavádí milence v parku a vede jej bezděčně ku dveřím, jež nenávidí, oním, jenž lehtá naše nozdry neviditelným pírkem, plným vůně vlasu té, kterou zbožňujeme, oním, jenž píše naší rukou přísahy, které nám opatrnost zakazuje. Obleháná se všech stran najednou tímto bzučícím davem, hledala Emma samu sebe a nenalezala se více. Jakkoli se namáhala, aby se vzpamatovala a sebrala myšlenky, pudilo ji tajné roz-

čilení ku věcem zevnějším. Zdálo se jí chvílemi, že tlupa okřídlených uličníků vniká do jejího mozku jako do špatně uzamčeného pokoje, aby vyházela nábytek okny. Za žádný poklad světa nebyla by obrátila hlavu, tak se bála setkati se tváří v tvář s neznámým. Avšak pozvedla oči a spozorovala ve stínu pilíře Mea, jenž se jí zcela pohodlně obdivoval.

Pozorovali jste snad již na některých obrazech „Nanebevzetí“ skupinu apoštolů a učedníků, klesnuvších na kolena před zázrakem. Murillo lépe než kdokoli jiný znázornil nadšené vytržení věřících těch duší. Víra září v jich očích; snědé jich tváře zdají se býti uvnitř sžírány mystickým ohněm božské lásky. Takový byl Meo Narni vůči dceři setníkově: zbožňoval ji. Žena musila by mít duši podivně utvořenou, kdyby se cítila uražena takovýmto zbožňováním. Slečna Bitterlinova pohledla dvakrát neb třikrát beze vší nepřízně na muže, jenž jí vzdával poctu tak zdrželivou.

Spatřila jej opět vycházejíc z chrámu a odpověděla bez rozpaků na pozdrav, který jí vyslal z dálky. Viděla jej každé neděle na témž místě. Spozorovala jej několikráte před svými okny v ulici Royale. Šel tudy jako člověk zaměstnaný a ani sám pan Bitterlin nebyl by uhodnul, co důležitého má na práci. Prvním následkem tohoto přecházení bylo, že oba mladí lidé zabývali se jeden druhým po celý týden, a poněvadž každý z nich zasluhoval být milován, nemeškali navzájem se ocenit. Dozor setníkův a vlastní jich nesmělost udržovaly je v rozumné vzdálenosti, ale když se jich pohledy setkaly, bylo to jako hubička.

Ta nevinná srdce! . . . Slyšel jsem kdys od dámy velice duchaplné, že láska se živí jako housenky hedbávníkův. Hebounký lístek morušový stačí pro veškerý jejich hlad, pokud jsou mladé, avšak jakmile vyrostou, sežraly by i trámy v krovu.

Emma pravila ku svému otci jednoho dne, když byl skorem v dobrém rozmaru:

„Drahý tatínku, což pak budeme pořád tak žíti?“

Stařec se ušklíbnul a odpověděl sladce kyselým tónem:

„Drahá dceruško, nebudeme pořád žít, neboť nejsme nesmrtelni. Jen strpení, mé dítě! Jednou ráno tě hrobaři zbaví tvého starého otce, který je beztoho jen ošlapkem.“

Emma plakala sedm dní a sedm nocí, jako dcera Jeftova, a otec její neráčil to ani pozorovat. Avšak vyplísnil přísně tlustou Agátu a prohlásil, že ji vyhodí ze dveří, jestliže na dále bude přivádět svoji velitelku na takové myšlénky.

„Ale můj ty Kriste, co pak je to možné!“ zvolala nebohá bytost. „Myšlenky! Vždyť ani nevím, co to je, myšlenky!“

V.

Plakáty.

Meo byl bez jediného haléře a bez jediného přítele nejšťastnějším člověkem pod sluncem. Bývalý jeho chéf, pan Silvergo, odpověděl mu beze všech okolků: „Jste nevděčník; nevděk jest nejhorší neřestí

a Egypťané za starých dobrých časů jej trestali smrtí. Doufám, že dříve či později budete mne mít zapotřebí, a bude mi rozkoší, zavříti před vámi dvéře. Budete-li kdy míti potřebu nebo chuť ku práci, hledejte svou obživu jinde než u nás. Konečně užívám této příležitosti, abych se zapřísahal, že nikomu víc neučiním dobrodiní. Nepovšimnu si více žádného nešťastníka, nechať by se zdálo, že toho sebe více zasluhuje, a vy toho budete příčinou."

Téhož dne, mohutná Aurelia, občanka římská, dojela ve fiakru až do ulice Culture-Sainte-Cathérine. Vyřitila se před domem č. 4. jako lavina — a byla jí také. Ale nenalezla tu svého bývalého přítele a nedostalo se jí útěchy, vypíchat mu oči. Vrhla se na lóži domovníka a líčila svoje trampoty manželům Ridé-ovým, které viděla poprvé. Tito hodní lidé přerušili svůj oběd, aby poslouchali její stesky. Vrhla sebou na židli s důvěrností ryze italskou, říkala domovníkovi „milý příteli" a jeho ženě „má drahá", chvílemi jim i tykala Ukázala jim svoji rozervanou duši, opuštěný svůj život, mrtvé naděje, zhaslé slunce. Stále plačíc, hledala v míse se salátem nejkrásnější listy čekanky a brala je rukou neodhrnuvši ani svoje rukávy à la pagoda. Divadlo bolesti tak opravdové a spůsobů tak málo francouzských bylo oběma starým manželům k smíchu i k pláči. Aurelia nikterak neváhala pověřit je jako vyslance u Mea. Požádala je, aby mu řekli, že je mezi nimi všemu konec, i přátelství, že nikterak si nepřeje poslouchat jeho důvěrná sdělení a jestliže se odváží objevit se před ní, že mu vypíchá oči. Ukázala dokonce nůž, který koupila k této operaci, neboť brala svoje výroky do slova; neznalať jemností jazyka francouzského.

Tři neděle po té psal Pylades Meův z Bologni příteli následující dopis:

„Nejdražší, velectěný příteli!

Jest zajisté pravda, že láska jest útěchou za vše. Nadarmo mne nepříznivý osud pronásleduje s veškerou zuřivostí, náklonnost malé markýzy způsobuje mi větší rozkoš, než veškeré ostatní záležitosti mohou mi spůsobit mrzutostí. Obě poslední sklizně byly špatné a moji nebozí nájemci prosí mne o peníze, na místě aby zaplatili. Proces naší rodiny vleče se stále třetí instancí. Dosáhl jsem jedenácti příznivých rozhodnutí, naši protivníci mají jich pro sebe toliko deset. Jestliže odvolání, podané jimi v poslední instanci, bude Rotou zamítnuto, vyhraju definitivně svoji při, leda že by Segnatura*) rozsudek zrušila. Jedenadvacet těchto soudních výroků, vydaných pro nás a proti nám, stálo mne každý tisíc římských scudů; proces tento bude mne tedy státi sto dvanáct tisíc tři sta padesát franků, vyhraju-li, a budeme na mizině, prohraju-li. Avšak co záleží na bohatství neb na bídě srdci vskutku šťastnému? Po patnáct let jediný mráček nezkalil jasný blankyt naší lásky. Ať si žárlivosť markýzova desetkrát v týdnu maří naše záměry, nalézáme přece prostředky, abychom se viděli každodenně veřejně a často i potají. Ten člověk by přivázal nebohou Hersilii k noze své lenošky, kdyby si troufal; však víš, že jí beztoho nenechával příliš mnoho volnosti. Jeho choroba dává mu

*) Rota a Segnatura, nejvyšší soudní instance v bývalém papežském státě.

záminku, aby ji zdržoval doma; je úplně málomocný. Nejsmutnější jest, že nelze dohlédnout konce této nemoce: on nás může ještě všechny přečkat. Hersilie jej ošetřuje s oddaností heroickou! Kolik žen na jejím místě by se spíše snažilo, urychlit jeho konec! Mám stále přístup do domu, jakkoli markýz je mi potají nepřítelem. Často před ním v jeho pokoji, poblíž jeho lenošky, pohled Hersiliin nebo stisknutí ruky její zásobí mne štěstím na celý den. V tajném tom boji, který vedu trpělivě na vlastní jeho půdě, mám pro sebe všechno služebnictvo v paláci a celé město; on má jakožto jediného spojence svého ničemu syna, jehož se brzy zbavíme, bude-li v tom vůle boží, příhodným sňatkem. Na vzdor všem mrzutostem, všem protivenstvím, veškeré žárlivosti, jsem v nebi, neboť nemine ani jediná minuta, abych si nevzpomenul, že miluju a jsem milován. Drahý Meo! Ty's byl kdysi naším důvěrníkem v první době našeho štěstí. Kéž bych tě mohl míti zde, aby's sdílel každé chvíle mé radosti a mé strasti. Hersilie jest mi den ode dne dražší. Vzpomínáš si, jak byla krásna na plesu Marchettiových roku 1842? Dnes, kdy čas dovršil její krásu, jest vskutku božská. Jaká něžná harmonie pojí naše duše! Rozumíme si, aniž bychom spolu mluvili, jakoby příroda byla vložila v nás dvě polovice téhož srdce. Opakuji, proč nejsi zde? Tak rád bych s tebou mluvil o ní a vylíčil ti živým slovem celou tu báseň štěstí, kterou péro nedovede vypsat! Avšak člověk není pánem svého osudu. Ale buď jist, že v dáli i na blízku jsem Tvé druhé já a užívej bez okolků svého přítele i veškerého jeho majetku. G. Marsoni."

„Douška. — Opomenul jsem podat Ti zprávu o Tvém mrzkém mamonu. Uložil jsem jej na první hypotéku dle tvého přání. Bude splatným i s úroky z úroků dne 1. ledna 1862."

Meo neměl zapotřebí jiného povzbuzení, aby pomýšlel na prodej svých předků. Úspory jeho byly vyčerpány, ze svého nábytku, jenž dávno již byl obmezen na nejnutnější potřebu, nebyl by mohl žíti ani měsíc, jeho skvosty zdály se mu neodlučitelnými od jeho osoby: tvořilyť část jeho bytosti. Meo bez šperků nebyl by býval více Meo. Promiňte mu to dětinství. Zbývala toliko tato sbírka rodinných podobizen, kterou byl dal potají unést a dopravit až do Paříže. Nevěděl na určito, jakou as měla cenu, ale věděl, že nesla nejslavnější jména školy bolognské, od Oderigia, současníka Dante-ova, až k Lorenzovi Passinelimu, jenž byl Romulus Augustulus této umělecké dynastie. Byl tu, mimo jiné vzácné kusy, Francia (ani Louvre jej nemá) a podobizna ženy, kterou maloval Albani r. 1600, kdy tomuto umělci bylo dvaadvacet let a kdy tvořil svoje velké obrazy pro kostely. Tři Carracciové, Demenichino, Quercino celý černý byli tu v dobrém sousedstvu s růžovitým Guidem Renim. Nemluvím o dvaceti neb třiceti obrazech prostředních, špatných neb směšných, jaké nalézáme ve všech rodinných galeriích. Meo odhodlaně podniknul přehlídku tohoto posvátného šiku svých předků, jako pastýř vybírá ze svého stáda kusy, jež chce prodat. Ponechal podobiznu otcovu, podobizny nejstarší a nejnovější: jedny, poněvadž dokazovaly stáří jeho rodiny, jiné, poněvadž připomínaly příbuzné, které byl znal a miloval. Ponechal si též pět nebo šest jiných podobizen, jež představovaly nejslavnější osobnosti z rodiny Mirandů neb ony, jež mu byly nejsympatičtější. General Augusto Narni, zemřelý roku

1525 u Pavie a krásná Olympie, jež raději požila jedu, než aby se provdala za Bentivoglia, byli z prodeje vyloučeni. Ostatek poslán přímo do Batignolles, do brlohu milánského starožitníka, který prodával staré obrazy a také je vyráběl. Meo jej trochu znal, on pak znal velmi dobře galerii Mirandů. Když mladík mu oznámil, k čemu se byl odhodlal, pravil mu starý padělatel:

„Můžete ze svých obrazů vytěžit padesát tisíc franků anebo sto tolarů; to záleží na vás. Chcete, abychom donesli sbírku do dražební síně a nevzali z ní ničeho, ani podobiznu vašeho pana otce? Dáme na rohy červené plakáty návěští o prodeji galerie Mirandů, obsahující celou rodinu. Vaše sbírka je známa, přijdou milovníci, možno tu vydělat peníze. Ale co jste mi přinesl, není ani úplné, ani authentické. Podpisy mimo slavnou galerii nedokazují ničeho: každý týden opatřím některý obraz jménem slavného mistra.“

„Ale moje obrazy jsou přec pravé!“ zvolal Meo.

„Nepravím, že nikoliv, ale budou prodány za fatku, jestliže mne neposlechnete. Milovníci, kteří kupují, neznají pravých obrazů, pro ně má cenu pouze slavná galerie. Váš Francia, jenž má ve sbírce cenu deseti tisíc franků, nestojí ani za sto padesát ve výkladní skříni.“

Meo byl příliš hrdý, aby dal nalepit jméno rodiny Mirandů na rohy. Tento jemnocit nebohého hocha a jeho neznalost obchodu vydaly jej spoutaného na nohou a na rukou Milánčíku. Vyznal se prostodušně, že jest zamilován, neschopen práce a beze všech prostředků: kus chleba stačil by mu pro přítomnou chvíli: vydával budoucnosť v šanc náhodě, aniž by určitě věděl, z kterého oblaku by se mu mohlo snést štěští. Smlouval nesměleji než zloděj stříbra v krámě přechovavače a vzal dva tisíce franků za poklad, jenž měl cenu dvacateronásobnou. Jakýs přirozený pud sebezachování vnuknul mu myšlénku, aby si vyhradil právo koupit obrazy zpět, jako byl učinil prodávaje svoje jméno: vetešník ochotně svolil, vida, že má před sebou člověka bez budoucnosti. Bylo tedy smluveno a upsáno, že pan Bartolomeo Narni, kdysi hrabě de Miranda, může žádat vrácení obrazů svých předků v době dvou let za sumu tisíci římských scudů. Nechať se stane cokoli, kupec byl jist, že uložil dobře svoje peníze.

Pro blázínka, který žil jedině přítomné chvíli, byly dva tisíce franků v hotovosti celé jmění, neboť mu dovolovaly žíti celý rok, aniž by myslel na cos jiného než na svoji lásku. Pravil jsem vám, kterak použil prvních volných chvil, jež mu umožnil prodej jeho rodiny. Setkati se s Emmou na ulici neb v kostele, vidět ji u okna, vyslat k ní ob čas pohled plný žáru, dostat od ní navzájem pohled nikoliv přísný, to byly součástky kontemplativní blaženosti, s kterou se tak dlouho spokojil.

Jestliže jednoho dne z vytržení přikročil k činu, byl jedinou příčinou toho pan Bitterlin. Na zejtří onoho dne, kdy hrozil Agátě propuštěním, potkal Meo obě děvčata na cestě do kostela a viděl na jejich očích, že plakaly. První jeho myšlénkou bylo, oslovit je bez okolků a ony zcela přirozeně ucouvly zpět, jako by byly šláply na hada v pozemském ráji. Avšak on byl příliš dojat jich bolestí, než aby dbal jejich hrůzy. Pravil k Emmě beze všeho úvodu, jakoby pokračoval v němém

22*

hovoru, který s ní měl po celý měsíc: „Můj anděli, můj živote, můj idole, kdo jest onen muž, jenž ti vynutil slzy? Chceš, abych ho zabil? Učiním tak okamžitě!“

Mladá dívka, všecka u vyjevení tímto setkáním a touto improvisací, zachvěla se při myšlénce, aby ji tak otec její sledoval a nevědouc, co mluví, pravila:

„Ale, pane, vy šílíte! Neznám vás! Usmrtit mého otce! Neboť on je to. On nikdy nesvolí k našemu sňatku. Nenávidí celý svět, vás, mne, Agátu; pravil, že ji vyžene. Zapřísahám vás pane, nechte mne!“

Zrychlila krok a běžela bez oddechu až do kostela, nejsouc si vědoma, že se bezděčně chopila paže Meovy. Úžas její dosáhl vrchole, když se ocitla v jedné kapli chrámu sv. Pavla, sedíc mezi Agátou a krásným cizincem.

Mše, kterou toho dne slyšeli, nebyla zaznamenána k jich dobru ve hlavní knize nebes.

Meovi, jakožto Italianovi, zdálo se velice přirozeno, projednávat záležitosti srdce v domě modlitby. Emma, mnohem lepší křesťanka, povolila teprv po delším odporu. Brzy vyčítala si hříšnou lehkomyslnost svého chování, pohroužila se ve svoje modlitby a šeptala s pobožností tak horečnou, že neslyšela více jiného zvuku mimo šepot svých rtů, brzy zas oddala se rozkoši naslouchajíc poetickým, výstředním a střeštěným slovům Meovým. Žena zralejší a mysli usedlejší byla by se smála tomuto proudu nesouvislých, nabubřelých slov, jež podivně kořenily cizí přízvuk a pitvorná gramatika, avšak šílenství lásky, nejnakažlivější ze všech nemocí, zachvacovalo pozvolna toto mladé srdce, až příliš dobře připravené. Meo nebyl muž příliš rozvážný, historie jeho mládí je toho důkazem dost patrným, nedovedl ani zvonit onou stříbrnou rolničkou, které Francouzi říkají duchaplnost, avšak veškeru rozvážnost a veškeru duchaplnost vyváží v očích devatenáctileté dívky zrnko milostného třeštění. Nejskeptičtější a nejvychytralejší z nich váží si více řádné slzy dost hloupě visící na nose řádného muže, než veškerého rozumování promyšleného vyznání lásky.

Pro posluchače chladné krve byla by bývala řeč Meova nejen nesmyslná, ale i zločinná. Když muž bez řádného postavení a bez budoucnosti doráží na dívku odsouzenou vůlí svého otce k panenství, když jí nahučí do uší prudkost svých pocitů, přísahá jí, že ji miluje až k šílenství a že zemře, nebude-li jeho, kárá jej rozum, že bez rozvahy pouští se na cestu bez východu a morálka vytýká, že s sebou vleče na ni slabou bytost.

Vše, co lze říci na obranu tohoto velkého blázna, je jen to, že neměl při svém činu ani určitého plánu, ani svůdného úmyslu, ani vypočítavosti, ani rozmyslu, ani cíle, ani vodítka. Šel nevěda kam, s bezohledností nezkrocené povahy. Straky, jež rozrážejí ořechy ranami zobáku, chrousti, kteří vrážejí hlavami do oken, jsou bytosti logičtější a příčetnější než on. Zuřivost první chvíle byla by jej mohla dohnat až ku zločinu, aniž porota sedmi mudrců byla by si troufala, prohlásit jej vinným. Kdyby byl chopil Emmu do svého náručí a byl ji odnesl na nějakou

horu nebo do výšin šestého patra některého domu, ani nejpřísnější soudce nebyl by mohl pronést jiný rozsudek. leda na únos z neopatrnosti.

Mladá dívka byla svědkem tohoto výbuchu lásky jako osoba, sedící u okna, jež dívá se do dálky na valící se lávu sopky. Byla okouzlena takovýmto proudem opravdové vášně a jakkoli žena má pud sebeochrany, necítila se nikterak ohroženou: počestnost Meova zářila v té bouři pocitů jako maják.

Agáta, která mohla být nedůvěřivou, poněvadž byla obmezena, vzdávala se rovněž slepě, jako její velitelka.

„Jdi, děťátko,“ zašeptala Emmě, „není hříchem, poslouchat dobrá slova: neníť každého dne svátek. Já se zatím budu modlit za dva a Pánbůh při tom nebude zkrácen.“

Meo doprovodil obě ženské až na roh ulice des Vosges a nikdo nemyslel již na hromy pana Bitterlina. Od té chvíle týdny, jež se mu zdály tak dlouhé, ubíhaly rychle v očekávání neděle. Meo nalezl prostředky, zkrátit je ještě více, zařídiv jakýs druh korrespondence. Pod loubím, jež spojuje ulici des Vosges s ulicí Royale, nalepují se návěští. Každé dopoledne, mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou, přišel sem Italian, vytáhl z kapsy tužku a podtrhal jistý počet vytištěných písmen, jež spojena tvořila slova, věty, celý milostný lístek, adresovaný Emmě. Je to hříčka, a dosti obtížná, avšak on nabyl obratnosti v ní ve dnech velké bídy, dopisuje si se svými přátely v Bologni prostřednictvím starého čísla „Journalu des Débats“. Emma vycházela se svým otcem a zastavovala se jako děcko před divadelními cedulemi: pod jakou záminkou mohl by jí setník odepříti zábavy tak nevinné?

Comédie-Française.

V úterý, 23. května 1858.

Řádní herci Jeho Veličenstva hrají:

Ženiši.

Veselohra atd.

Emma čtla plynně: „Má neydražší“ a pokračovala týmže spůsobem až k divadlu Beaumarchaisovu.

Malá tato zastávka na konci ulice nebyla nikterak nepříjemna panu Bitterlinovi. On též vrhl svůj pohled na plakáty, pohled to orlí a dovedl vždycky čerpat ze svého čtení nějakou moralku vhodnou pro vychování Emmino. Ukazoval jí, že autoři klesli již tak hluboko, že musejí vyhledávat pitvorné titule, aby přilákali obecenstvo do divadla; kázal jí opovržení k činohře a ujišťoval ji, že národ francouzský již nestojí o divadlo. „Můžeš si gratulovat, že znáš ty hlouposti jen z návěští,“ říkával. „Copak na tom také je? „Levoboček“! Toť hanebné. „Zapovězené ovoce“! To je nemravné. „Strach z radosti“! To je k pláči. „Chudé lvice“! Co může za tím vězet? Historie bez hlavy a paty a bezpochyby neslušná. Ti hadronoškové, kteří pracují v tomto oboru, nevydělají si na chleba, a je to dobře. Půjdeš-li pak?“

Emma, jež zatím dočetla, přitiskla zaprášený konec slunečníku do rohu posledního návěští a lehký ten otisk oznamoval Meovi, že lístek

jeho je přečten. Kapitán byl by pak puknul, kdyby byl mohl tušit, že dcera jeho, kterou tak přísně střeží, dopisuje si pod jeho očima s milencem!

Ku konci měsíce června byla Emma již tak oblouzena láskou, že žila již jen pro Mea. Veškeré její myšlénky směřovaly k jedinému cíli, veškerý tlukot jejího srdce náležel na jedinou adresu. Skvělý Italian byl se stal pro ni jakýmsi bohem. Neznala ani jeho rod, ani jeho stav, ani jeho jmění; ale vždyť zbožňujeme toliko to, co málo známe. Kdyby byl býval Meo jedním z oněch positivních milovníků, kteří myslí, že všechno je pro ně dobrou kořistí, nebyla by mu odolala rovněž jako ženy v mytholologii neodolaly Jupiterovi. Avšak poctivý ten hoch nepomýšlel ani na to, stisknout jí ručku, právě jako nepomýšlíme na to, sevřít do pěstě krásnou růži anebo rozmačkat mezi prsty ambrově vonný květ magnolie. Takto tedy tento tajný, nechvalný poměr byl idealné čistý. Náhoda a sympatie spojily mezi sebou dvě srdce, avšak bylo to jako ona královská manželstva, jež diplomacie druhdy uzavírala mezi dvěma korunovanými dítkami.

Avšak přece tlustá Agáta ve své venkovské rozšafnosti říkávala jim ob čas:

„To je všechno hezké, ale co s tím chcete? Musíte se konečně přece vzít, a pán k tomu nikdy nesvolí.“

„Proč pak?“ odpověděl Meo. „On mě nezná. Měl bych chuť, jíti s vámi a požádat ho, aby nám dal svoje svolení. Velice bych se divil, kdyby mne zamítnul.“

Emma byla nad tím celá bez sebe a vše zůstalo při starém.

Jednou ráno pravil Meo k ženským: „Mám myšlenku. Půjdeme spolu do kostela, předstoupíme před kněze, já mu řeknu: „To je moje žena!“ vy doložíte: „To je můj manžel!“ A on nás oddá chtěj nechtěj; tak se to dělá v Italii.“

Emma neměla ničeho proti tomu, ale Agáta ujišťovala, že takovýto sňatek nebyl by ve Francii platný.

Jindy zas Agáta oznámila milencům, že jsou bohatí. Odhadlať příjmy pana Bitterlina. Pense jeho páčila se na osmnáct set franků; dědictví jeho vynášelo ročně dva tisíce franků; matka Emmina měla věnem dvanáct set franků ročního důchodu, bez něhož se setník nesmí ženit; konečně ušetřeno od roku 1848 více než dva tisíce franků.

„Co mi po tom?“ pravil Meo. „Nemám zapotřebí peněz.“

„Máte tedy sám peníze?“ na to služka.

„Ne, ale nemám jich zapotřebí.“

„Vskutku,“ doložila dívka. „K čemu peníze? Já jich nikdy neměla a přece jsem neměla ničeho nedostatek.“

Meo jal se studovat francouzské zákony, on, jenž byl dělal zákony ve své vlasti. Probral všech 37 zákonníků v jedné veřejné čítárně. Z tohoto čtení se poučil, že Emma se může provdati bez svolení pana Bitterlina, ale teprve v jedenadvacátém roce, po trojím uctivém vyzvání. Tato lhůta zdála se mu příliš dlouhou. Emma rovněž chtěla probrati důkladně tuto otázku a prohledala svýma malýma ručkama zákonník svého otce.

Seznala, že štěstí její závisí na setníkovi ještě po dva roky a několik měsíců.

Tato vyhlídka vnukla jí hrdinné rozhodnutí. Neporadivši se s nikým vyžádala si vážně slyšení u pána svých osudů a pravila mu dosti rozhodně:

„Drahý tatínku, jsem zamilována“ . . .

„To je čistá věc!“ vzkřikl kapitán. „Kdo ti to dovolil . . .?“

„Jsem zamilována do mladíka, kterého si také zamilujete, až jej uvidíte, a ukážu vám jej, slíbíte-li mi, že mu neublížíte. Od dubna se scházíme a dopisujeme si. On má moje slovo a já mám jeho slovo; jediná věc, jež nám chybí, jest vaše svolení. Kdybych nebyla oddanou a uctivou dcerou, vyčkala bych, až budu plnoletá, abych se provdala bez vás, bez jiného věna než osmdesát tisíc franků své matky . . .“

„Tys se dala poučit od advokáta!“

„Ne, drahý tatínku; četla jsem to ve vašem zákonníku. Avšak nechci vám v ničem odporovat a zapřísahám vás při vaší dobrotě a při vaší lásce ke mně, abyste mne ihned oddal s mým milencem.“

Setník měl zásadu, že s dětmi třeba jednat po dobrém a káral přísně užívání tělesných trestů: ale tentokrát byl hněv jeho silnější než theorie. Nebohé dítě dostalo dvé políčků, jež by byly slušely i tváři podomka. Hodinu na to Agáta letěla se schodů nepočítajíc stupně. Pan Bitterlin myslel, že ho musí raniti mrtvice a snad by se byl též odebral na onen svět, kdyby se byl neobával, že učiní dva lidi šťastnými.

Agáta vstoupila do služeb Meových, oprašovala obrazy, jež mu zbývaly a opatřovala mu zprávy o Emmě. Útěk její byl tak náhlý, že nalezla mezi svými balíky límečky, manšety a všeho druhu hadříky, náležející její mladé velitelce. Chtěla je donésti nazpět, třeba se vydávala v šanc bití, avšak Italian se jich zmocnil jako nábožní věřící, kteří kradou svaté ostatky. Přivlastnil si dokonce i druhý klíč k bytu, tak velký jako klíč od vězení a nosil jej na svém srdci s ostatními věcmi.

Obyvatelstvo Paříže nikoliv bezdůvodně porovnává Marais s velkou vesnicí. Zuřivý hněv pana Bitterlina došel ohlasu po celé čtvrti. Dobré duše ujišťovaly, že setník nechal svou dceru ležet polomrtvou a že vyhodil svoji služku z okna. Ujišťovaly, že nebohá Agáta zlomila si na dláždění nohu a ti, kdož ji viděli kulhající, byli ochotni, udati to soudu. Nebylo nikoho, kdo by nejevil účastenství s nešťastným osudem Emmy, poněvadž byla krásná. Za to tvář setníkova nikdy nevzbuzovala valnou sympatii a mnohé matky strašily svoje děti: „Nebudete-li hodny, pošlu pro pana Bitterlina.“ Žádná posluhovačka, žádná služka nechtěla vystřídat Agátu a vydati se témuž osudu; sami domovníkovi odpírali takřka službu a stlali mu postel jen neradi. Drobný jeden hostinský z náměstí Royale uvolil se posýlat výrobky své kuchyně do tohoto rozkřičeného brlohu, ale hoch, jenž přinášel obědy v přikrytém košíku, hledíval na setníka, jako prostý lid se dívá na kata.

Minulo čtrnácte dní, aniž kdo potkal pana Bitterlina a jeho dceru. Okna bytu otvírala se každého jitra i každého večera, ale bylo v nich viděti toliko nevlídnou tvář setníkovu. Obíhala pověsť, že mladá dívka

v ulici des Vosges je uvězněna v temné komoře, odkud již nevyjde, leda nohama napřed.

Uhodnete, že veřejná pověsť velice přepínala neštěstí Emmino. Přece však je pravda, povíme-li, že nebyla ani velice svobodna, ani velice šťastna. Oddělena násilím od jediné své přítelkyně, zbavena pohledu na muže, jehož milovala, snášela mezi čtyřmi stěnami trest velice krutý. Otec nemohl jí odpustit směšnou úlohu, kterou byl hrál. Tento muž, nadýmající se pýchou, tloukl se do své paruky, když si vzpomenul, že nezkušené děvče a obmezená venkovanka dovedly oklamat veškeru opatrnosť jeho nedůvěry. Zuřil zvěděv, že podařilo se mužskému zjednat si lásku dívky tak přísně střežené, a soudil z toho, že nebožka jeho žena, na kterou dával stokrát méně pozor, mohla jej stokráte oklamat. Snad byl by se stal shovívavým, kdyby dcera byla se mu podrobně vyznala ze své chyby, ale Emma uzavřela se v naprosté mlčení, poznavši, kterak se jí odměňuje za její upřímnosť. Setník přísahal, že zůstane uvězněna a že se nesmí ukázat ani u okna, dokud se nevyzná ze všech svých hříchů a neudá jméno svého svůdce. Ona pak přísahala s velice rozhodnou vzdorovitostí, že zůstane něma, pokud bude uvězněna.

Oba tito protivníci drželi se v šachu po sedmnácte dní a ani jeden, ani druhý nepopustil o krok. Nikdy byste neuvěřili, že malé stvořeníčko tak něžné a tak tichounké dovedlo žíti po sedmnácte dní a sedmnáct nocí, aniž by proneslo slovo. a to ve společnosti svého otce; ale Emma byla pravou dcerou pana Bitterlina. Trápila se, hubla, bledla; živila ve svém srdci drahý bolestný plamen, který ji pozvolna stravoval, ale ani jedinkrát nepřerušila svoje tvrdošijné mlčení.

Dne 15. srpna setník, zamknuv svoji dceru na dva západy, odebral se do prvního patra zapravit nájemné. Tuto povinnost plnil každé tři měsíce čtvrt hodiny před dvanáctou s vojenskou přesností. Majitel domu jest mírný, nesmělý šosák. Výtečný ten o muž vážil si pana Bitterlina jakožto nejpořádnějšího a nejpřesnějšího nájemníka. Když si setník stěžoval, že kamna kouří anebo poukazoval na chatrný strop, odpovídal mu s nezměnitelným úsměvem: „Učiním milerád, čeho si přejete. U všech všudy, co bych mohl odepříti takovému nájemníku!“ Ale tentokrát úsměv ustoupil vzezření vážnějšímu; domácí podíval se svému nájemníku do očí a pravil skorem přísně:

„Směl bych se tázat, jak se daří slečně?“

Setník odpověděl tónem, jenž vylučoval všechny námitky:

„Daří se jí, jak je mi libo.“

A vzal svůj klobouk, nechtěje se pouštěti do dalších výkladů. Ale domácí jej sledoval mruče některé poznámky o zneužívání moci otcovské, o pohoršení, jež způsobuje přepjatá přísnost, o veřejném mínění, o nevoli řádných lidí, o možném zakročení úřadů, o nedávném odsouzení dvou macech, jež byly věznily svoje pastorky. Setník dělal, jakoby neslyšel, ale vrátil se domů pln starostí.

Domovník běžel za ním po schodech a podal mu anonymní dopis, psaný jmenem všech obyvatelů čtvrti. Neznámý dopisovatel jmenoval jej otcem Modrovousem a vyzýval jej, aby ukázal svoji dceru u okna, jestliže

ji nezardousil. Roztrhal zuřivě papír a umínil si, že se za čtvrt leta vystěhuje.

Avšak nebylo ještě dosti úžasu. O čtvrté hodině odpolední navštívil jej lékař, známý a ctěný ve čtvrti Marais, kterýž vyléčil Emmu z několika lehkých chorob a ošetřoval paní Bitterlinovou v poslední její nemoci.

„Nuže!“ pravil lékař, postaviv hůl do kouta, „zdá se, že moje krásná pacientka má ještě zapotřebí mé pomoci? Doufám však, že tu věc přepínáte.“

„Jakou věc?“ blábolil Bitterlin, rudější než rajské jablíčko. „Poslali tedy pro vás?“

„Cožpak jste neposlal pro mne svoji služku?“

„Já? Ne. Či vlastně ano; ale není to nic. Děkuju vám, doktore.“

„Aj, pacientka se uzdravila bez dovolení fakulty? Ty malé osůbky to jinak nedělají. A snad odešla?“

„Ano, totiž ne. Chtěl byste ji vidět? Ujišťuju vás, že není zavřena. Oh, nejsem takový, abych jí zakazoval, stýkati se s počestnými lidmi. Na mou věru, byl byste znamenitým lékařem, kdybyste jí rozvázal jazyk.“

„Uvidíme, setníku. Ale vy sám, co pak je vám? Vyhlížel jste jindy lépe. Chcete-li mne poslechnout, dejte si některý den pustit žilou. Nemá to na spěch, zajisté, ale je to prospěšná opatrnost, máme-li krk trochu krátký.“

Setník dusil se hněvem. Byl by nevinného doktora vyhodil ze dveří, kdyby obě ony výstrahy od dopoledne nebyly jej přiměly, aby se hleděl opanovat. Otevřel dveře pokojíku Emmina a pravil dosti vlídně: „Zde je slečna; jste svědkem, že není mrtva.“

Lékař nebyl ani smluven s obětmi ani spoluvinníkem katana. Bylť přišel zcela prostodušně poskytnout svoji pomoc Emmě, poněvadž tlustá Agáta přišla k němu se vzkazem, aby přišel co nejrychleji. Avšak záhy počal zde tušit jedno z oněch občanských dramat, jež se odehrávají bez diváků ve všech koutech Paříže. Emma zdála se mu povážlivě změněna, jakkoli tepna a jazyk nedosvědčovaly nijakou skutečnou chorobu. Spozoroval, že otec a dcera nemluví spolu a že oslovují toliko jeho. Tajné rozčilení pronikalo z každého jich slova a oči jejich planuly nezvyklým ohněm. Zraky dívčiny jevily zároveň bolest, vzdor a touhu po nějaké cizí pomoci. Muž ten měl vznešené názory o povinnostech svého stavu; domníval se, že lékaři nejsou na světě pouze proto, aby obohacovali lékárníky. Nechtěje se nikterak vměšovat do tajemství rodiny Bitterlinovy, hledal ve svém nitru základy k předpisům, jež by byly mohly zlepšit duševní zdraví otce a dcery. Emma byla dojata jeho účastenstvím a snad by byla žádala na něm pomoci, kdyby zároveň nebyla musela objevit tajemství svého srdce.

„Je tomu dávno, co churavíte, milé dítě?“ tázal se doktor otcovským tónem.

„Ale doktore, ujišťuju vás, že není tu žádné nemoci,“ odpověděl rychle setník.

„Je to pravda doktore; nejsem nemocna. Trochu smutná, toť vše.“

„Máme v hlavě roupy,“ doložil pan Bitterlin.

„Člověku se mnohdy strpčuje život.“

„Nebýváme vždycky rozšafny.“

„Jsem střežena v domě.“

„Zneužívali jsme svobody.“

„V neprávu je vždycky ten, koho nemilujeme.“

„Chceme-li být milováni, musíme se řádně chovat.“

„Jsou lidé velice nespravedliví.“

„Jsou povahy velice zkažené.“

Konsultace brala se tímto tónem po několik minut. Doktor tomu učinil konec, rozloučiv se s malou pacientkou.

„Jděte, jděte,“ pravil, „to vše je z rozčilení Spolehejte se na mne, slečno. Vy, setníku, učinil jste dobře, že jste mne zavolal. Uveďte mne do svého pokoje; naznačím vám prostředky, kterými vyléčíme celý dům!“

Když byl samoten s panem Bitterlinem, pravil k němu:

„Vaší dceři nechybí nic.“

„Ah, co jsem vám řekl?“

„Počkejte! Není jí nic, ale může z toho míti smrt.“

„Ale jděte!“

„Už je tomu tak. Můžete říci, jakou nemocí zemřela její matka? Ne. Nuže, já rovněž ne. Ženské nejsou jako vojáci, které musíte zabit. Vadnou mnohdy v našich rukou a bylo by nám velice obtížno, říci proč. Vaše dcera jest choulostiva jako nebožka paní Bitterlinova. Zdraví její vyžaduje nekonečné šetrnosti.“

„Eh, doktore. já jí šetřím dost! Po více než čtrnácte dní nevyšli jsme ani z domu!“

„Tím hůře. Vzduch jest pokrmem nutnějším než všechny ostatní a pohyb též. Přidejte k tomu řádnou dávku zábavy, vyražení a veselosti. Staří mysleli, že smích je nutný pro slezinu. Na každý způsob může toliko prospěti. Neznám dosti vaše záměry, abych vám poradil jistý heroický prostředek, který by nejeden z mých kolegů odporučil bez váhání. Mohl byste mi snad odpověděti, že můžete dělati co vám libo. Mou zásadou jest, zakročovat velice opatrně v soukromých záležitostech svých pacientů. Když dítě řekne ano a otec ne, mlčím a beru svůj klobouk: v tom ohledu nemám co dělat. Avšak otázky způsobu života a správy zdraví náležejí do oboru našeho umění. Je naší povinností, říci otcům, že bytosť devatenáctiletá, zbavená vzduchu, pohybu, společnosti a veselosti, je vydána v šanc nebezpečí, že jednoho krásného jitra zhasne jako lampa pod poklopem vývěvy.“

Setník škrabal se v týle v patrných rozpacích.

„Doktore,“ počal, „vy mne znáte ode dávna; vy víte, že nejsem zlý člověk. Co si mám počít?“

„Skorem nic. Pochopit, že dívku tak něžnou nelze komandovat holí jako pluk Prušáků. Máte prostředky, pobavit ji. Voďte ji do divadla, do plesů . . .“

„Nikdy! nikdy!“

„Jste puritánem, budiž. Uveďte ji do některých počestných rodin.“

„Což pak jsou nějaké?“

„Jste misanthropem, dobrá. Tedy aspoň se s ní procházejte po Paříži! Ukažte jí místa, kde se lidé scházejí, Elysejské pole. Boulognský lesík, Pré Catalan, a tak dále.“

„Počkejte, doktore! Mám důvody, rozumějte dobře, nanejvýš důležité důvody, abych nedůvěřoval těmto procházkám: ona se už dost naprocházela, ta nešťastnice! Ó, ti Pařížané!“

„Bojíte se Pařížanů? Tak tedy ji provádějte po venkově, v cizině, v Číně!“

„Co se toho týče... pěkná cesta, daleko odtud, hodně daleko... Hleďte, doktore, kdybych byl bohat, odjel bych ještě dnes večer.“

„Člověk je vždycky dosti bohat, aby mohl cestovat, od té doby, co máme železnice. Ponechávám to vaší úvaze. Na brzkou shledanou, setníku! Buďte mírný, dejte si pustit žilou, provádějte svoji dceru a mějte na paměti, že nejdražší cesta je na Pére-Lachaise.“

Za této konsultace pobíhal Meo po ulicích pařížských, nemaje nikde stání. Jsou lidé, kteří chtějí míti dozor na události a býti jim přítomni, jako by jich přítomnost mohla působit nátlak na osud: viděti je stojící v ložnici ženy, když je obdařuje dědicem, stojící za kulisou při prvním představení velkého jich kusu, stojící ve volební síni, kde se počítají lístky pro ně odevzdané. Jsou jiní, kteří za podobné příležitosti utíkají jako šílenci a neodvažují se vrátit se domů, aby seznali svůj osud. Meo náležel k této druhé třídě. Poslalť pro lékaře a teď se chvěl, maje zvěděti výsledek jeho návštěvy. O šesté hodině večerní, na místě aby se vrátil domů a vyptával se Agáty, přešlapoval po dláždění v ulici des Vosges. Uličníci, vidoucí jej pobíhat takto splašeného, s nosem do vzduchu, mohli se ho tázat, nehledá-li snad omnibus k Charentonu. Zvyk vedl jej k onomu loubí na náměstí Royale, kdež byl napsal tolik hezkých věcí pro Emmu na divadelní cedule. Byl nemálo překvapen, vida, že jej předešel malý muž, ve všem podobný panu Bitterlinovi. Není-li to setník, je to zajisté jeho stín. Stín stál přede zdí se zápisníkem v ruce a opisoval návěští. Meo dlouho hloubal, jaký náhlý interes mohl míti tento člověk na literatuře dramatické. Jal se jej pozorovat a jakmile území bylo volné, přiběhl. První věc, jež mu padla do oka, byl ohromný kus žlutého papíru, umístěný poblíž divadelní cedule. Přesvědčil se, že nepřítel byl se zastavil na tomto místě. Oharek doutníku, který byl viděl vypadnouti z úst setníkových, doutnající ještě mezi dvěma dlaždkami, dosvědčoval, že to vskutku bylo zde. Četl tudíž s pohnutím, jaké v něm nikdy nevzbudila jediná báseň a jediný román, návěští východní dráhy následujícího obsahu:

Zábavné vlaky

do Švýcarska a do velkovévodství badenského

atd atd. atd.

Když přečetl, neobával se více, vrátit se domů; běžel jedním dechem až ke dveřím. Agáta zde na něho čekala.

„Milostpane,“ pravila, „vyčíhala jsem doktora, když odcházel, dělala jsem, jako bych se vracela s košem z trhu. Ptala jsem se ho, co chybí slečně a on mi odpověděl: „Není to zlé, a když vykoná malou cestu, bude všecko v pořádku.“ Teď jde o to, zvědět, bude-li otec s ní chtět na cestu. Setník je škrob!“

„A jé,“ pravil Meo, „vím již, že ji zamýšlí vézti do Švýcarska. Na

vás je zvěděti den jejich odjezdu a kudy pocestují. Pojedou v první třídě? Musím to všechno vědět, než si koupím lístek."

„Vy tedy také odjedete, můj zlatý panáčku? A proč?"

„Především, abych ji viděl; pak abych se setkal s kapitánem, získal jeho lásky a dostal od něho ruku jeho dcery Myslíte, že se mi to nepodaří?"

„Můj Bože, milostpane, kdyby se vám to nepodařilo, divila bych se velice k vůli vám, ale kdyby vám on v tom povolil, bylo by mi to velice divné od něho."

VI.

Osmý pasažér.

Dne 20. července o půl osmé hodině večerní jeli pan Bitterlin a jeho dcera ve fiakru k východnímu nádraží. Když jeli po boulevardu Sebastopolském, pravil setník, jenž zdál se být velice umírněný, ku své dceři:

„Podnikneš pěknou cestu, ale hleď, ať se řádně chováš. Jsem hodný; ukážu ti Švýcarsko, velkovévodství badenské a Štrasburk, kdež jsem býval posádkou, dokud jsi nebyla ještě na světě. Zastavíme se na měsíc v Lunevillu; uvidíš sady a zámek, uvidíš také skromnou střechu, pod kterou otec tvůj spatřil světlo světa. Když se budeme vraceti do Paříže, možná, že ti dopřeju výletu do tábora châlonského, dovedeš-li býti toho hodnou. Hleď se odsloužit za moji dobrotu příkladnou rozšafností. Nebudu litovati peněz, které k vůli tobě vydám, půjdeš-li před se neohlížejíc se na darebnosti v pravo a v levo. A počni tím, aby's se nedívala z okna, když ti tvůj otec prokazuje čest a mluví s tebou."

Emma odjížděla do Švýcarska jako bázlivci jdou do ohně, při každém kroku ohlížela se nazad. Po více než dvacet dní neměla zpráv o Meovi a domnívala se, že Meo rovněž ničeho o ní neví. Odtud ona velká uzavřenost, jež se vzmáhala v ní, čím více se vzdalovala příbytku. Povolila z ochablosti vůli otco ě, neboť i nejpevnější úmysly ženské povolují po druhém nárazu; avšak na cestě vysílala zoufalé volání ku všem mocnostem země a nebes.

Země neotevřela se pod koly fiakru, s nebes nespadl žádný meteor na lakovaný klobouk vozkův. Taká jest netečnost přírody vůči divadlu našich běd, že setník beze vší nehody vstoupil na stupně nádraží se svou dcerou a svými zavazadly.

Emma přelétla jediným pohledem čtyry kouty čekárny; neuviděla tu nic pozoruhodného vyjma čelisti staré jedné Angličanky. Až do poslední chvíle očekávala, že se objeví nějaká Prozřetelnost ve svrchníku barvy kaštanové, nějaký „Deus ex machina", zabalený v plaid, ale naděje její byly marny. Zazněl zvonec, dvéře čekárny otevřeny, setník chopil se deštníku; bylo třeba odejíti.

Pan Bitterlin, jenž měl jakési zkušenosti cestovatelské, proklestil si cestu lokty a sledován svou dcerou vrhl se do kupé první třídy. Jedva že usedl, ohradil se co nejlépe mohl, zavřev dvířka kupé a spustiv zá-

clony: tak se to dělá, chceme-li cestovati samotni. Avšak párek velice obratný vydrápal se po stupátku a zaujal oba kouty, jež zůstaly volny. Okamžik na to dva zrzaví muži, jeden velký a hubený, druhý tlustý a krátký, vyšinuli se jeden po druhém do vagonu; delší, jenž byl první, usedl na šaty Emminy a spočinul svou nohou na kuřích okách pana Bitterlina. Druhý stlačil prudce malou buclatou Němku, sedící proti svému manželi. Setník zajisté zásobil se na cestu trpělivostí, neboť se spokojil tím, že mručel mezi zuby. Ale přišel ještě jeden, mladý, pěkné postavy a pěkně oděný, a usedl po jeho boku na pravý šos jeho kabátu, bruče arii z „Troubadoura“:

Jsem spasen, ó jaké to štěstí,
o Bože, díky měj!
Teď budoucnosť zas blaho věstí!

„Pane!“ zvolal setník zježiv knír, „snášel jsem dosud všechno klidně, ale to již přesahuje míru!“

„Jakou míru, pane, libo-li?“ odpověděl příchozí.

„Ale což pak, pane, nemůžete vstoupit do jiného kupé? Vždyť přec vidíte, že se tu dusíme!“

„Tím lépe, pane; noci jsou chladné!“

V témž okamžiku konduktér otevřel dvířka řka:

„Pět, šest, sedm; tu je místo! Sem, pánové, račte!“

Setník vzpřímil se jedním skokem a vzkřikl:

„Ale pane, to už přestává všecko! Vzal jsem první třídu, abych byl samoten se svou dcerou a vy nás tu namačkáte, jako slanečků!“

„Pardon, pane, je tu osm míst.“

„Ale pane, bude-li nás tu osm, nemůžeme ani natáhnout nohy.“

„Pane, máme mnoho cestujících do Mulhousu a je třeba, abychom umístili všechny cestující.“

„V tom případě můžete připojit ještě vagón.“

„Pane, kdybychom měli každému vyhovět, musili bychom dát pro každou osobu zvláštní vagón.“

„Ale u čerta, já nejsem jen tak každý. Možná, že se jméno moje nedostalo až k vašim uším, ale já jsem setník Bitterlin.“

„A kdybyste byl, pane, maršálkem Girardem, nemohl bych vám dáti zvláštní kupé.“

A zvolal hlasitěji:

„Sem, pánové, zde je jedno místo.“

Osmý cestující vstrčil hlavu do vagónu a slečna Bitterlinova vykřikla.

„Neboj se,“ pravil jí otec, „slíbil jsem, že snesu vše. Jsem mírný.“

Emma se nebála. Poznala osmého pasažéra.

Stroj zahvizdnul, vlak se hnul. Oči Emminy a Meovy započaly dialog, jenž měl potrvat až do Basileje. Oba ryšaví mužové vytáhli ze svých kapes dva časopisy, velké jako prostěradlo. Jeden rozestřel „Times“, druhý „New York Herald“ a každý manevroval s ohromným listem tak, aby omráčil svého souseda. Mladý rychlonohý párek, jenž tvořil pendant k setníku a jeho dceři, držel se za ruce; pohlížel si navzájem do očí a

vyměnil každých pět minut zamilovaný úsměv, naivní a germanský. Setník a jeho soused tvrdě spali. Soused jeho byl velký, veselý hoch, jeden z těch, kteří žijí v Paříži nedělajíce ničeho. Ubíral se do Badenu prohrát svoje peníze a zvolil k tomu cestu nejdelší, domnívaje se, že tím vždy ještě získá. Než vstoupil do kupé, byl dobře poobědval a těšil se onomu pevnému spánku, který jest odměnou dobrých žaludků. Pan Bitterlin uvítav jej, jak jste viděli, byl si na něho tak zvykl, že jej zakrýval celou svou osobou a chrápal mu do ramene beze vší nepřízně.

Emma a Meo, povzbuzeni touto hudbou, nakláněli se jeden ke druhému a hlavy jejich sblížily se pozvolna až do prostřed kupé na místě, kde Pařížan stýkal se koleny s mužem z Newyorku. Když byli tak blízko, aby se mohli dorozumět, aniž byli slyšeni, vypravovali si šeptem o všem, co zkusili odloučeni od sebe od konce měsíce května. Emma nešířila se příliš o svých utrpeních po čas vazby; zdálo se jí, že přítomné blaho není drahé za tuto cenu. Meo rychle jen se zmínil o všech svých krocích, jež podnikal: veškeré útrapy polního tažení zapomínají se, když se troubí do boje. Byl pln naděje, že se bude moci měřit s panem Bitterlinem, překonat zlou jeho vůli, porazit na hlavu jeho předsudky a podepsat mír řádným sňatkem.

Zábava jejich byla přerušena setníkem, jenž se probudil třikráte zakýchnuv. Hledal příčinu tohoto vyrušení a nalezl ji v látce, kterou soused byl oděn. Byla to hebká tkanina z vlny velice dlouhé, rovněž teplá jako kožešina a mnohem lehčí, celkem znamenitá pro cestování. Avšak pan Bitterlin byl vdechnul vlákno vlny a palčivé lehtání rozpalovalo jeho nos. Zatřásl svým živým polštářem a když se probudil, tázal se ho bez okolků:

„Pane, bylo by nediskretní, tázat se vás, kdo je vaším krejčím?“

„Nikoliv, pane; je to Alfred.“ *)

„Ah, pane, vy mu tykáte? Já dávám šít u svého domovníka, ale věřte mi, že bych mu odňal svoje zakázky, kdyby mi ušil kaput tak nepohodlný, jako tento.“

„Ujišťuju vás, pane, že můj svrchník jest velice pohodlný a že se v něm spí znamenitě. Dobrou noc, pane.“

„Spí se v něm znamenitě! V něm, to je možno, ale že na něm, to popírám. Když cestujeme ve veřejném povoze, neměli bychom volit oblek, jenž by mohl vadit nebo překážet ostatním pasažérům.“

„Račte mne tedy mít omluvena. Dobrou noc, pane.“

„Pane, omluvy v takovémto případě zdály by se být ironickými. Vy se nepotřebujete z ničeho omlouvat. Bylo mojí chybou, že jsem se naklonil na pravo, když jsem se mohl opřít vlevo. Vracím se do svého koutku, pane, domů, pane.“

„Dobrou noc, pane!“

Pařížan usnul na novo po pěti minutách, avšak setník si dal na čas. Obracel se ve všech směrech déle než tři čtvrtě hodiny. Emma, majíc oči opatrně zavřeny, čekala pod svým závojem na první zachrápání svého tyrana. Meo snil ve bdění. Záviděl svému sousedu, že byl tak šťasten

*) Jedna z předních krejčovských firem tehdejší doby.

podpírat hlavu setníkovu. Sliboval si, že si s ním promění místo, jakmile to bude možno, aniž by se kompromitoval. Viděl se již horlivým, trpělivým a poslušným společníkem pana Bitterlina. Dá mu vždycky za pravdu, bude schvalovat všechny jeho theorie, bude se smáti jeho šprýmům. Pozvolna vyklíčí v tomto divokém srdci něžná sympatie; starý vlk konečně se ochočí. A kdož ví? Cestování je plno dobrodružství. Pan Bitterlin mohl sklouznout na pokraji propasti. Jaká to radosť! Běžet k němu, chopit jej za ruku, vyrvat ho jisté smrti, přivésti jej zpět zdravého a živého, vyslechnout jeho díky s něžnou úctou, vše to bylo pro Mea dílem jediného okamžiku. Druhého dne zase jiná historie. Pan Bitterlin obědval u table d'hôte, se svou dcerou v pravo a svým ochrancem v levo. Při dessertu povstala hádka; výtečný muž, povždy poněkud prudký, musel vyslechnout ošklivou poznámku. Meo neříkal nic až do konce oběda, ale po kávě vyzval někde v ústraní smělce, jenž se nezachoval uctivě k jeho starému příteli. Dojde k souboji; Meo raní svého protivníka anebo ještě lépe, jest raněn. Vrací se s obvázanou rukou a pan Bitterlin mu praví: „Vím vše. Je to podruhé, co nasazujete svůj život pro mne: co mám učinit, abych se odměnil za tolikerou obětavost? Vše, co mám, náleží vám!“ — „Pane,“ odpoví Meo, „ze všech pokladů, jež máte, žádám toliko jediného.“ A ukáže nesmělým pohledem na Emmu, celou zmatenou a rdící se rozkoší. Setník podá mu ruku a zvolá s vojenskou neomaleností: „Vezměte si ji, milý zeti, a buďte šťastným manželem, u všech všudy!“

Zatím, co vše ve vagóně spalo a sám pan Bitterlin opět ulehnul na Pařížana, jako zajíc vrací se do svého lože, Emma a Meo ujali se opět rozmluvy, kterou byli započali, a zvýšili svůj větrný zámek o jedno patro.

Deset minut po půl noci zastavil vlak na čtvrt hodiny v nádraží v Troyes. Pařížan odebral se k buffetu, aby vypil sklenici cukrové vody a Meo jej následoval.

„Pane,“ pravil k němu na stupátku vagónu, „máte souseda, jenž není právě příjemný.“

„Ne, ale je to dobrý typ. Překáží mi, ale baví mne.“

„V tom případě, pane, neodvažuji se již, oznámiti vám svou prosbu. Bylo by to snad neskromné.“

„Jen to řekněte, pane.“

„Chtěl jsem vás žádat, abyste mi dovolil, vyměnit si místo s vámi, ale když vám záleží na sousedství pana Bitterlina . . .“

„Oh, nezáleží mi na něm nikterak. Vy jej tedy znáte?“

„Ano, pane, a dal bych vše, co mám, kdyby opřel svoji hlavu o moje rameno, jak to udělal právě na vašem.“

„To je věcí vkusu! . . . Jen račte, pane, račte.“

„Díky, pane, a z celého srdce!“

„Nemáte zač, přísahám vám.“

„Nemám zač! Vy tedy nevíte, že miluju jeho dceru? Že já . . . že on . . . že ona . . . Ach pane, to je celá historie, celý román, celá báseň!

Mohu vám to vypravovat; vy jste můj přítel, nemám nijakých tajemství vůči vám.“

Nebohý hoch neměl tajemství vůči nikomu. Líčil svoje dobrodružství s takovým ohněm, že se bezděčnému příteli zdál býti dosti zajímavým. Byl to muž, který žil zábavě a byl dosti nevšímavý vůči záležitostem svých bližních, ale shledal, že povaha Meova není tvořena v opotřebované formě, ve které se vyrábějí Francouzové naší doby: přál mu již proto, že není šosákem.

„A nyní,“ pokračoval Meo, „je mezi námi spolek na život a na smrt. Vaši přátelé jsou mými přátely; budu vám pomahat, potříti vaše nepřátele; moje srdce, moje hlava, moje páže, vše je k vašim službám.“

„Jste vskutku příliš laskav. Žiju v kruzích, kde nemáme ani přátel, ani nepřátel; máme toliko známosti a antipatie. Navzdor tomu vám děkuju.“

„Vy zase pomůžete mi překonat překážky, vy mne neopustíte, vy budete mojí oporou, mým vůdcem, svědkem mé svatby.“

„Můj Bože, milý pane, není to právě mojí specialitou, ale přec, budu-li vám v něčem moci prospět, budu velice šťasten, tím spíše, poněvadž se ubírám do heren v Badenu a poněvadž dle mínění Lassagnea nebo Granota přinášejí dobré skutky štěstí. Ale zvoní se, musíme vstoupit do vagonu. Jděte napřed, prosím.“

Meo nedal se prosit. Vstoupil do kupé první, žádaje všechny za odpuštění a s nekonečnou opatrností zaujal místo poblíž svého budoucího tchána. Pan Bitterlin na něho pohledl, přejel rukou jeho svrchník a zamručel mezi zuby: „Ty dráhy jsou nesnesitelny! Člověk musí desetkrát denně měnit svoje sousedy.“

„Pane,“ pravil k němu Meo svým nejlichotivějším hlasem, „promiňte moji smělost. Dle toho, co jste pravil, domníval jsem se, že vám změna bude příjemna.“

„A proč pak, panáčku? Ten druhý měl nepohodlný a směšný svrchník, ale já mu zvykl.“

Nebohý hoch zůstal zticha a činil se co možná nejvíc tenkým. První výpad nebyl skvělý. Po čtvrt hodině počal pan Bitterlin, jenž nebyl více usnul, vdechovat vzduch s tisícerými pošklebky, jako kůň, jenž větří vlky.

„To je divné,“ pravil zcela hlasitě. „Emmo, nemáš při sobě voňavku?“

„Ne, tatínku.“

„A vy také ne, pane?“ tázal se Amerikána.

Druhý ryšavý muž neuznal ani za dobré odpovědět.

„Ale nemýlím se, pane!“ pokračoval setník, chopiv se paže Meovy. „To jste vy! Vy čpíte lékárnou anebo fialkami! Už je to tak, jsou to fialky!“

„Vskutku, pane,“ zakoktal Meo. „Někdy, beze všeho zlého úmyslu, věřte mi, nakápnu do svého šátku kapku esence z fialky permské.“

„To věru neschvaluju, pane . . .“

„Kdybych byl věděl, pane . . .“

„Ostatně máte snad svoje příčiny k tomu! Každý ať jedná jak rozumí na tomto světě.“

„Pane, je-li vám tato vůně nepříjemna, mohu se vrátit na své předešlé místo.“

„Za koho pak mne považujete, pane? Myslíte, že jsem tak zženštilý, abych z toho zemřel? Čichal jsem horší věci na bojištích. Dovolte mi toliko, abych provětral.“

Pan Bitterlin po celou noc již nespal, Emma byla odsouzena k mlčení a Meo dostal rýmu. To bylo vše, čeho získal mezi Paříží a Basilejí.

(Pokračování.)

Z Modana do Chambéry.

Touristická studie z Grajských Alp. Napsal A. Umbal.

A tam dole v hlubině pod pevností Esseillonskou žil za pradávných časů lidožrout. Bydlel v rozsáhlé, vysoké jeskyni a pojídal samé dítky. I přišel jednou nábožný muž, ten tu ohavu proklel a hned nato se sřítilo klenutí a pohřbilo ji v ssutinách ohromných skalních balvanů!“ Na blízku hory Levanny a později nedaleko vysokého temene Pierre Menue nám povídali dobří lidé asi tutéž pohádku i nezbylo nám nic, než uvěřiti, že v Grajských Alpách bývali a řádili opravdu lidožrouti.

Díváme-li se ze střílen pevnosti Esseillonské, vidíme, že „tam dole jest to strašné“ a Čertův most, kterýž se pne v hlubině přes velký horský proud, jenž co nejdivočeji mezi balvany burácí, vypadá jako hračka postavená přes maličký vodní pramének. Z Lans le Bourgu, kdež jsem čtenáře na svém pochodu opustil, vede romantická cesta vesnicí Thermignon do údolí Ambinského, jež vyniká překrásnými vodopády a staletými lesy mohutných modřínů, pravé to zákoutí pro sentimentální básnickou náladu, dále k místečku Bramans, nad nímž ve výšinách se vypíná několik modravých ledovců, a pak jde se dále přívětivou krajinkou ku divoké směsici ohromných roklí, jimž vévodí pevnosť Esseillon, kdež jsme si právě odpočinuli. (Viz obrázky v sešitu červencovém.) V okolí této, abych tak řekl, úctu vzbuzující pevnosti, kteráž postavena byla r. 1618 od rakouských a sardínských vojínů, za dozoru a vedení inženýra pana Kostala (snad Košťála?), nachází se několik značných vodopádů, kteréž se řítí na některých místech s velikou prudkostí kolmo do propastí, anebo splývají jakožto vodní prach v jemný závoj roztříštěný dvěma kaskádami do hlubiny roklí. Znám v Alpách mnoho míst, kde se nacházejí vodopády, jež pokřtili jménem „panenský skok“; vznik tohoto názvu vypravují nám, až na malé odchylky, všude stejně. Vždy jest to ten prostopášný rytíř, nebo zlý duch, někdy i selský synek, jenž pro-

Ste. Marie u La Chambre.

následuje krásnou pannu až ku sráznému místu; už myslí, že ji má, ale ona, chuděrka, v největším zoufalství, nevědouc si rady, ni pomoci, vrhá se střemhlav do děsné hloubky. Toť se rozumí, že se jí nestane pranic, kdežto chlípný hříšník sáhaje po děvušce spadne za ní a zůstane v propasti s roztříštěnými údy ležeti. Zde, v okolí Esseillonu, připojují dodatek a vypravují, že se dívka po zázračném skoku zamilovala do hodného hocha a že ho jednou dovedla nad vodopád, aby mu ukázala prohlubeň. Při tom prý hrdě tvrdila, že by se bez úrazu opět vrhla dolů. Hoch prosí, zapřísahá ji, aby zanechala toho zkoušení pána Boha, ale vše bylo marné: děvče skočilo přece a mrtvola jeho zmizela v proudu divokého potoka na vždy. Ať odpočívá v pokoji!

Na celé další cestě z Esseillonu mění se stále krajina ukazujíc nejmalebnější směsici strmin, propastí, horstva pokrytého sněhem a ledovci zejména Grand Vallon, Tête Noire, Péclet, Chavier a de la Masse. V hlubokém údolí sv. Anny vykukuje titěrná vesnička Villarodin a na pravém břehu říčky Arc leží šeredná osada Avrieux, dříve Brios zvaná; osobní lékař, žid Zedekia, podal zde císaři Karlu Holohlavému jedu, tak že tu skonal. Po příkré stráni blížíme se vesnici Bourgetu a odtud vede cesta ještě příkřejší dolů do Modana, pěkného to městečka, ležícího v okrouhlé a úrodné kotlině, odkud počíná slavný tunel Mont Cenisský, končící v Bardonèche, jež zovou Vlaši „Bardonecchia“. Došedše na místo uložili jsme svá objemná zavazadla v hostinci „International“ a poněvadž bylo záhy odpůldne, vydali jsme se hned k nádraží Modanskému, kdež nám na přátelské odporučení, na cestu tunelem přidělen technický úředník. Cesta vede podél trati do výše velkou úvratí k hoře Frejus, kterouž vede tunel a ne Mont Cenisem, jak se všeobecně za to má. Od roku 1881 změněn a prodloužen zde počáteční směr trati z technických důvodů o 4 kilometry, tak že se nyní nevjíždí tím ohromným a monumentálním vjezdem, kterýž je okrášlen sloupovím a bronzovými odznaky zemí, nýbrž dále až po 643 m. novým jednoduchým vchodem o dvou kolejích s chodníky po stranách. Celá délka tunelu 13671 m. osvětlena plynovými lampami vždy ve vzdálenosti 500 metrů; vzduch jest na vzdor značné frekvenci na celé čáře kouře prostý a vlaky projíždějí touto podzemní komunikací za pětadvacet minut.

Když podal poprvé v roku 1832 prostičký zeměměřič J. Médail z Bardonèche kompetentním úřadům podrobné plány průkopu Frejusského, tu velemoudří radové obchodní komory ze Chambéry považovali jej za hotového blázna. Alpy prokopat z Italie do Francie, k smíchu byla tato myšlenka střeštěnce! Po desíti letech podal návrhy po druhé a tu se našel první člověk jménem Mortillet, kterýž se o projektu vyslovil co nejvřeleji, pak přišel za tři léta Belgičan Maus, prostudoval dopodrobna ten ohromný podnik a dospěl k úsudku, že to půjde. Avšak celá záležitosť se protáhla až do roku 1857, ve kterémž období vynalezeny nové vrtací stroje a společnosť výtečných inženýrů Sommeiller, Grandis a Grattoni uzavřela na to smlouvu s Italskou vládou a král Viktor Emanuel zapálil dne 31. května 1857 první skalní náboj, čímž práce zahájena. Za 25 let měl býti tunel proveden a ustanovena zvláštní prémie pěti set tisíc franků za každý rok pro případ dohotovení před uplynutím

lhůty a šesti set tisíc franků za každý rok, potrvá-li stavba jen patnácte let. Prémií dosaženo nejskvělejším výkonem podnikatelů, tak že již dne 25. října 1870 dělníci z obou stran pracující prorazili poslední stěnu je dělící, při čemž panovalo ohromné nadšení a dne 15. září 1871 zahájena všeobecná jízda za velikých slavností — tedy o celých 10 let dříve, než ve smlouvě bylo určeno. Že měli podnikatelé po dobu práce uvnitř tunelu bojovati se značnými obtížemi, nelze popírat a zejména na straně Modanské bylo nutno proniknouti ohromnými vrstvami pískovce a nejtvrdšího křemene, kdežto za vchodem v Bardonèche nacházela se vápenná břidlice, která se lehce překonala. Duší celého ohromného podniku byl slavný inženýr Sommeiller; on to byl, jenž určil celý, velmi praktický postup práce v ten způsob, že se vrtalo perforačními stroji, kteréž stlačený vzduch, před oběma vchody do tunelu pomocí velké vodní síly komprimovaný, v pohyb uváděl. Čím dále se do útrob hory vnikalo, tím více zdokonalovány složité přístroje vrtací a dle toho také stoupal počet dohotovených metrů tunelu. Prodlením prvních pěti let nepřesahoval průměr 230 m. za rok, později však se zvýšil až na 640 a 670 metrů ročně, poněvadž stroje vrtací dosáhly vysokého stupně dokonalosti. Počet dělnictva obnášel na každé straně tunelu 15 až 16 set mužů v zimě a v létě 20 až 22 set, ke kterýmž připočítati dlužno děti a ženy, tak že celková číslice obnášela šest tisíc osob. Nejhlavnější práce spočívala ve vrtání, posunovaní strojů na kolejích ku předu a při zapalování trhacích ran na zpět, pak i v odvážení ssutin a kladení kolejí, což vykonávalo při každém stroji sedmatřicet mužů vždy po osmihodinnou dobu pracovní stále střídavě. Vyzdění na straně Bardonècheské jest vejčité, u Modana kruhové a má dle tlaku kamenných vrstev různou tloušťku, která kolísá od polovičky až k celému metru, při 6 metrové výšce nad kolejí a 8 metrové šířce klenutí při základu. Celá trať jde bez záhybu v jedné

Ženské kroje z Albertvillu.

čáře při slabém stoupání — na straně severozápadní (0·025) o něco více nežli na jihovýchodní. Provedení, kterého se hlavní jeho tvůrce Someiller nedožil, zemřel totiž dva měsíce před zahájením jízdy — stálo 6131 franků za jeden metr a celkem 75 millionů franků.

Procházku tunelem dlužno nazvati dosti příjemnou. Vše jest dostatečně osvětleno a na každé svítilně vyznačeny kilometry běžnými číslicemi, kterých jest 13, metrů pak 671. Za dvě hodiny a padesát minut prošli jsme pohodlně tunelem a ukončili podzemní pouť v úzkém údolí u Bardonèche. Další trať dráhy Viktora Emanuela poskytuje mnoho malebných rozhledů a zejmena dlužno zde uvésti strmé doliny a hrůzné propasti v okolí Comboscury, kterými vede několik tunelů a smělých mostových staveb přes šeredné úžlabiny (viz obrázek v sešitě červencovém).

V deset hod. 20 min. večer jsme vjížděli po pětadvaceti-minutové jízdě tunelem do Modana a provedli takto svůj úkol docela uspokojivě. Druhého dne ráno „obdivovali" jsme se městečku Modane, jehož nejbližší okolí jest velmi úrodné a šťastné; rolnictvo má zde rok co rok dvojí tučnou žeň: nejdříve dole v teplé kotlině a pak mnohem později na vysočinách, jež se prostírají na svazích hor la Sandoucire, Sarasins, Truc, Rond a velikána Parrachée. Znamenitostí zde nenalezáme žádných, ačkoliv si Modanští co nejvíce zakládají na starobylé studni uprostřed městečka, jež představuje jakousi prapodivnou, šupinatou potvoru, vytesanou z velkého balvanu, kterýž je na všechny strany pohyblivý. Proč jsou měšťané a měšťanky z Modana — jak jsem zaslechl — méně pobožnými, než ostatní obyvatelé kraje Mauriennského, nejsem s to říci; důvod, proč nejsou krásnými, tenáři nepovím, avšak ze zkušenosti jest mi povědomo, že jsou oproti cizincům tak úslužnými, že těmto bývá při placení až horko, tak že myslí cosi o svlékání.

Z Modana se podniká jeden z nejzajímavějších výletů, kterýž velmi vděčný jest a mnoho obtíží nepůsobí. Jest to slezení hory Dôme de Chasseforêt a samo sebou se rozumí, že jsme neopomenuli jej během dvou dnů za nejkrásnější povětrnosti vykonati. Ubezpečuji čtenáře, že témě hory té jest zvláštním zjevem nejen v Grajských, ale v Alpách vůbec. Celý hořejší okraj hory uzavírá ve výši 3597 m. vnitřní vysočinu, která téměř rovná jest a 40 tisíc čtverečních metrů měří, při čemž jest zevnějšek hory, pod roztrhaným vejčitým okruhem, na severní straně obložen běloskvoucí přikrývkou sněhovou, kdežto na jih se táhnou ledové rýhy rozbrázděným skalstvem do hloubky. Při sestupu na straně k Thermignonu sjeli jsme po dosti strmém svahu na 3 sta metrů po sněhu do hloubky a to prodlením čtyř minut. Alpinistům bývá takováto příležitosť velmi vítána, ačkoliv není vždy prosta všeho nebezpečí a vyžaduje především znalosti plochy a dobrého výcviku v udržování rovnováhy. Podobný výkon se provádí dvojím spůsobem: buď v sedě jako na malých saňkách se spojenýma a ku předu nataženýma nohama, při čemž se užívá sekeřanky nebo alpské hole jakožto řidiče směru, v případě nebezpečí pak a při okamžitém zaražení jakožto dobře působící brzdy. Druhý spůsob provádí se stojmo, při čemž těžiště těla nakloněno je na zad, tak že spočívá váha pevně na opatcích. Radosť je podívati se na vůdce, kteří sjíždějí s ohromnou rychlostí po sněhovém plášti do hloubky, při čemž

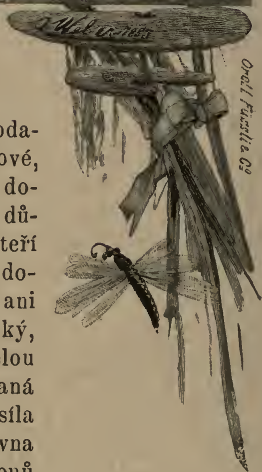
Ženy z okolí Mâconu.

ukazují na odiv báječnou jistotu a dokonalou virtuositu, zejmena když jsou příznivy podmínky sněhu a dráhy. Touristům, kterým se nedostává zručnosti, ztrácí se v několika vteřinách rovnováha a pak stojí za podívanou, jak se nejdříve na tu neb onu stranu sklánějí, jak se potom pomalu otáčejí a jak na to všechny čtyři končetiny majíce roztaženy až tam ujíždějí, kde takováto jízda z přirozené nutnosti přestává. Lehké odřeniny bývají několikadenní památkou, kterou si nezkušený alpský jezdec odnáší. Vůdcové arci jen tehdy svolují k urychlenému sjezdu, když jsou svěřenci jejich k podobným výkonům docela spůsobilými. Loňského roku jsem viděl také při sestupu s Velkého Zvonu, na straně k Pasterzi, dvě mladistvé Angličanky, jež s největší bravurou provedly stojmo sjezd do nižších sfér a to s obdivuhodnou chladnokrevností.

Po našem výletu na Dôm nepoutalo nás už nic na Modane a ačkoli nebylo počasí na pochod valně příznivé — jemný deštíček dopadal tiše na náš nepromokavý lodenový šat — vyrazili jsme za dalším cílem, kterýmž bylo město Chambéry. Tato cesta — již z předu podotýkám, že jest to krásná procházka — měla nám býti odměnou za pilnost a dobré chování po dobu našeho desítinedělního putování v různých končinách Alp a jak samo sebou se rozumí, velmi pohodlným zakončením našeho „zotavování se“ po dobu prázdnin. Lehká mysl a trochu rozpustilý rozmar dostavují se za takovýchto okolností beze všeho nucení a mezi chůzí rekapitulují se všechny cestovní příhody, pěkné i ošklivé upomínky, tak že se putuje jak náleží dobře. Celé řady osob si předvádíme na vzájem a především jest to krásné pohlaví, jemuž věnujeme mnohou kapitolu v rozpravě. „Pamatujete se na onu Rusku, která nemohla dále a musela v devíti tisících odložit šněrovačku?“ „Zajisté!“ — „Tedy“ — praví s hlučným smíchem můj soudruh — „z toho nechť si vezme dámský svět naučení, že temena vysokých hor nesnesou žádného šněrování!“ „A což ten mladíček s tím vůdcem, který se k nám za tmavé noci v Cortině přidružil a z něhož se ráno vyklubal pan L. ze Štýrského Hradce, jedna z nejlepších šplhavek na světě? Pak to veselé noclehování, když jsme zamokli pod Ortlerem ve Stilfsu a ty touristky“ — a tak vzpomíná se dále ve společnosti příjemného soudruha; brzo tu, brzo tam rozhlížíme se po krajině, postojíme a obdivujeme se nejdříve mohutným kaskádám vodopádu Bissorte, kráčíme pak kolem pěkné vesničky Orelle, kde překonává dráha značné obtíže, vidíme jedenáct tunelů za sebou, kteréž prokopány jsou mohutnými výběžky hor, mezi nimiž nejdůležitější jest tunel u Sorderette, poněvadž vede ohromnou vrstvou anthracitu, nejstaršího to druhu fossilního uhlí, na kterýž zde dolují. Cestou potkáváme zde šeredné obyvatele okolních vesniček a zejmena ošklivé ženštiny z obce St. Michel v prapodivném šatě a s ohromnými čepci na hlavách byly vzorem škaredosti a zároveň, aspoň na pohled, tak hloupé, že jest takých asi málo na světě. V žilách tohoto obyvatelstva proudí prý zbytky Maurské krve z dob, kdy se zde usadili Sarazenové, proto ono jmeno „Maurienne“ pro celý kraj. Tu a tam zachycujeme slovo, jež pochází z maurštiny, ale celkem rozumíme té zdejší frančině zpropadeně málo. Za St. Michelem zabočuje silnice kolem divokého potoka Garollaz do průsmyku Pas du Roc, nad nímž ve výšce šestnácti set

Partie z okolí St. Pierre d'Albigny.

metrů postavena moderní pevnůstka a obdařena tím nejlepším, co naši Armstrongové, Kruppové, Grusonové a jak se všichni ti dobrodincové našeho století jmenují, tak důkladně a draze vyrábějí. Běda těm, kteří jakožto nepřátelé této skalní brány někdy dobývati budou; jsem přesvědčen, že se ani na dostřel neodváží. Potok sv. Martinský, který si zde razí cestu, zničí někdy celou trať dráhy a všechna důmyslně zpracovaná opatření nebudou nic platna, poněvadž síla vody při tání sněhu musí zde býti zrovna báječná, o čemž svědčí celé hory kamenů ohromné velikosti, jež jarní proudy s sebou odvlekly. Vůbec jsou zde účinky dravých vod, kteréž rok co rok ničí majetek zdejších obyvatelů, přímo děsné a spravedlivý trest za lehkomyslnosť, se kterouž v dřívějších dobách svévolně pokáceli mohutné lesy na svazích a vysočinách, jež byly svými rozvětvenými kořeny a kmeny pevnou, zdržující hrází proti prudkým, v čas tání a dešťů hrozným bystřinám a balvanům s výšin v údolí se valícím. Všude v horách, kde se ponechala volná ruka majitelům v hospodářství lesním a tito v lačné ziskuchtivosti bez soustavy spořáželi mohutné hradby přírody proti rozpoutaným živlům, všude, pravím, vymstilo se děsně to nerozumné řádění a potomci trpí za hříchy otců svých. Nyní arciť hledí zemské správy pomocí ochranných hrází, pak

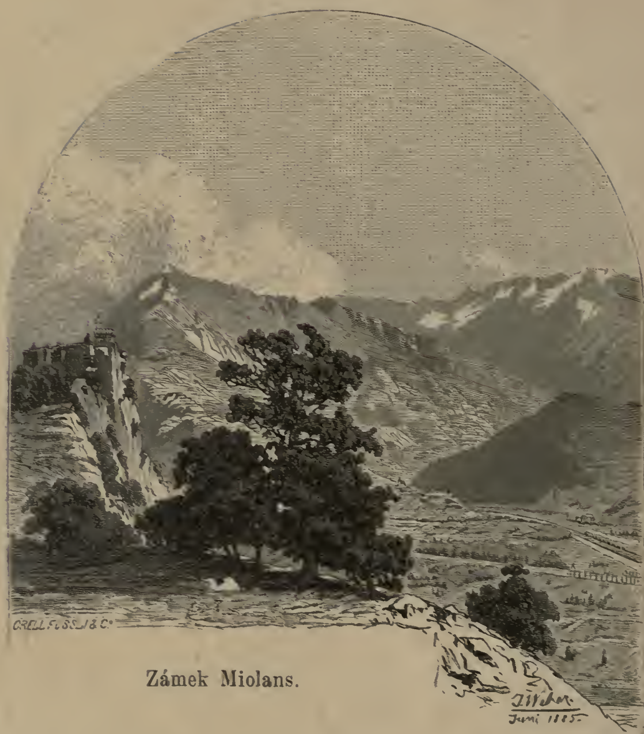

St. Pierre d'Albigny a údolí Isèry.

množstvím za sebou následujících jezů příčných a tarasů jakož i postranních hraženic tomuto zlu odpomoci, což ohromné peníze stojí a přec na mnoze pochybné ceny bývá. Běda cestujícímu, kterého zastihne vodní příval v rozervaném korytě horském při prudkém dešti. Z počátku malý, tenký pramének, který mu sotva podešve smáčí, mění se v nejkratší době v příval po kolena sáhající a v tom co cestující po příkrém a vysokém svahu do výše ku okraji břehu stoupá, aby nebezpečí unikl, valí se již smrtonosný proud bouřících vod a valících se kamenů v celé šířce koryta, půda pod nohama se láme a bez pomoci kácí se nešťastník v ječící, vysokotryskající příval, z kteréhož není vyváznutí. Hrozně zohavený trup a několik cárů najdou za několik dní daleko v údolí v říčce nebo v potoku — jest to mrtvola „neznámého".

Zejmena zde v údolí Arcu a na svazích hor des Encombres, des Têtes a v okolí potoků St. Julien a Claret vidíme hrůzostrašné spousty, jež dravé proudy zde zanechaly, při čemž arciť také těžce poškozena trať dráhy.

Procházíme vesnicí St. Julien, aniž jsme ochutnali výtečné tamější víno, míjíme stromy zakrytou obec Villargondran a když jsme přešli potok Arvan, vcházíme košatým stromořadím do roztomilého městečka St. Jean de Maurienne aneb jak se v různých dobách jmenovalo: Civitas Maurianensis, Morigana a Moriena. Pro touristu jest toto městečko pravým eldoradem, neboť vše, čeho jen srdce si žádá, zde nalezáme. Procházky, výlety, dobré hostince, výteční vůdcové, velmi přívětivé obyatelstvo (3100

Zámek Miolans.

duší) a dobrá společnost jsou skvostnými vlastnostmi sv. Jana Maurienneského. Ze znamenitostí musím uvésti pomník z bronzu, postavený zakladateli soudního lékařství Fodérému, skvostnou práci Louise Rochata, zde narozeného, dále nádherný chrám, jehož krásný vnitřek stojí za podívání (15. stol.), nejstarší kostel Notre-Dame (13. stol.), biskupský palác, sbírku starožitností pana Vuillermeta a klub touristů. V neděli přicházejí na ranní mši nejpěknější selky, v kostymech jako z cukru, poutnice z okolních horských vesniček. Žádný tourista ať neopomene navštíviti vodopád du Ferraud, kterýž jest bez odporu jedním z nejkrásnějších v Alpách; malebností svou rovná se tento vodopád i nejznamenitějším vodopádům v Norvéžsku.

Nechtělo se nám z tohoto hnízdečka, tak útulného, ale nic naplat! Po dvou dnech kráčeli jsme opět dále cestou k Pontamafrey děsnými roklinami, kolem sřícenin rytířských zámků, potom přes vesnici St. Avre do železniční stanice St. Marie „La Chambre." Benediktini mají zde slavné opatství a chrám této osady ze stol. 13. s překrásným vchodem stojí za podívanou. Dále v údolí dostihujeme vesničky de Cuines, v jejímž okolí bojováno často v 15. a 16. stol. o průchod stejnojmenným průsmykem, až bitva Glandonská učinila konec dlouholetému válčení roku 1598, kdy zvítězil vévoda Savojský u Créquinu. Celá krajina, kterouž jsme dosud v Grajských Alpách procestovali, měla většinou jakési přísné vzezření, poněvadž zeleň barvitosti dodávající byla poměrně málo nanešena a jen

Zámek Chigninský a kaple sv. Anthelma.

tu a tam vynikala, kde se kypré lučiny, skupiny olší a topolů, malé viničky a dumavé lesy modřínů prostíraly. Divoce roztrhané rokliny, skalnaté hřebeny a srázné stěny, v největších výšinách led a sníh, převládaly dosud chmurnými toninami v celkovém obraze. Čím dále však odtud na severovýchod, tím více převládá zeleň v přírodě a na rolích vynikají vedle zrnitých plodin nejvíce tabák, kukuřice a konopí, vinic přibývá a táhlé vodní rýhy zavlažují úrodnou půdu. Také počet užitečných stromů se množí a vzácné druhy ovocné mezi nimi, mohutná stromořadí ořechů a kaštanů a velké množství moruší zde co nejzdárněji prospívají, značný užitek dávajíce. Ba i lid je zcela jiný. Tam dále na jihovýchod v údolích hluboko pod těmi zasněženými a ledem krytými velikány, kde slunce na krátko jen prodlévá, v přírodě zakrnělé, tam jest obyvatel zádumčivý, tupý, a boj, jejž vede s přírodou ve stálé starosti o to, čemu říkáme „být či nebýt", popřává mu jen zřídka utěšených záblesků radosti. Jak zcela jinak vypadá obyvatel dolejší Maurienny! Jiskrné oko jeho hledí vesele do světa, kterýž se mu zdá stále růžovým; v sebevědomém počínání jeho zračí se pevnosť, jest vnímavý pro vše, miluje šťavnatý vtip, je přívětivý ku každému a dobré víno, krásné ženy a veselý zpěv jsou mu po denní námaze především vítány. Drsný vzduch zde přestává, bledých a žlutých tváří zřídka zde viděti, za to však zdravé, červené a sluncem osmahlé obličeje tu ochvívá zdravé povětří, ve kterémž se nemoc nerodí. Tam nahoře v Maurienně nejsi nikdy v chalupě, nebo na statku vítaným hostem i kdybys sáhl hluboko do měšce, za to zde dole jenom přání projevíš a chudinká chatrč i bohatý statek tě radostně uvítají.

Zda-li pak laskavý čtenář o tom již někdy přemýšlel, proč vlastně zachovává ženské pohlaví staré obyčeje a národní kroje, nebo kroje různých krajů, mnohem déle než mužské? Jest to jakási ješitnosť, samolibost nebo přítulnosť ku zděděnému? Kdož to ví? Jako u nás, tak i zde ochabuje láska k těm starým a pěkným krojům, jež se vyznačovaly roztomilou pestrostí barev a na mnoze i vybraným vkusem a které ponejvíce v horských zákoutích, nebo tam spatřiti lze, kde nemá otravující dech mody ještě přístupu, kde se může ještě při pohledu na děvče v kroji

směle tvrditi, že „tak vypadala moje prababička.“ V Maurienně nalézáme dosud velký počet krojů, arciť jen u ženských, kteréž by tvořily rozkošnou sbírku věru skvostných figurin a o nichž by asi naše dámy tvrdily, že to jsou výrobky obraznosti a výmyslu. Každé údolí má tu původní kroj, kterýž nikdy nevybíhá v přehnanou bizarnost. Nejoriginelnějšími jsou pokrývky hlav. Sváteční i všední ženské kroje v Novailese, v St. Michelu, v St. Jean de Maurienne, dále v Albertvillu a nejdále v okolí Mâconském stojí za podívanou a zdravé a snědé tváře zajímavých obyvatelek těchto končin hodí se jak náleží do celého toho zevnějšího úboru — anebo naopak. A mužští? tážete se. Ti jsou zrovna tak šeredně a nerozumně oblečeni jako pisatel těchto řádků a — čtenář již odpustí, — jako my všichni, ale o tom raději nemluvme.

Když jsme došli železniční stanice Epierru — v tamějším ohromném lese pobíhá prý dosud několik medvědů — rozumoval můj soudruh asi následovně: „Pěšky dnes již do Chambéry nedorazíme, kdežto sedneme-li si do vlaku, který sem dorazí za dvacet minut“ — to našel totiž v kurýru — „jsme tam ještě za dne; krajině můžeme se také obdivovati a konečně odpočineme si zase jednou na pružných žíněnkách — co tomu říkáte, příteli? Pomyslete si, kdyby tak později některý ten medvěd nás potkal“ — — „O touristo!“ zvolal jsem a již kráčel jsem k nádraží Epierreskému, styde se do nejhlubších útrob duše za svoji slabosť.

Za nedlouho nás pojalo nitro jednoho vagonu, kterýž byl po našem vstupu kompletní; na vzdor našemu „divokému“ vzezření dostalo se nám v kruhu šestičlenné rodiny přívětivého pozdravu ve vlašské řeči. Hlava rodiny, vzor boubelatého a zámožného měšťana, byla nejzvědavější a povinný výslech počal jako vždy při takové příležitosti otázkou odkud a kam? My se netázali po ničem, ale za pět minut jsme věděli všechny generalie, až na stáří dvou dcerušek, jež zdály se právě přecházeti Rubicon panenských let. Jeli do lázní Aix-les-Bains a tázali se nás, zdali je také navštívíme a my neváhali okamžitě s odpovědí, že ano. Mezi tím co můj přítel zapředl konversaci s těmito hodnými lidmi, ohlížel jsem se chutě po krajině, jež nepozbývala zajímavosti. Přes mřížový most Arcský blížili jsme se sv. Jiřímu, kdež na vysočině mohutného vrchu velké šříceniny strmí a v Aiquebelle, městečku u vchodu do Maurienny rozloženém, projížděli jsme první mohutné hory žulové, kteréž se táhnou jako klín od nejmocnějšího pohoří Mont Blancu na tuto stranu. Před stanicí Chamousset projíždí vlak nízké lučiny a bahnité lány; po levé ruce objevuje se slavný zámek Miolans, bývalé sídlo rodiny Montmayeur a za ním mohutný skalní velikán Arclusaz. Tento malebně ležící hrad byl po dlouhou dobu státním vězením a nepohodlným odpůrcům kardinalů Richelieua, Mazarina a jiných, kterým byla i pařížská bastilla ještě málo pevnou a jistou, byla hluboká sklepení Miolanská tak dlouho nuceným zátiším, až se jim vydral z prsou poslední vzdech. Jak z dálky vidíme, počíná se zdivo na všechny strany bortit a zub času rozhlodá za několik let to slavné sídlo na dobro.

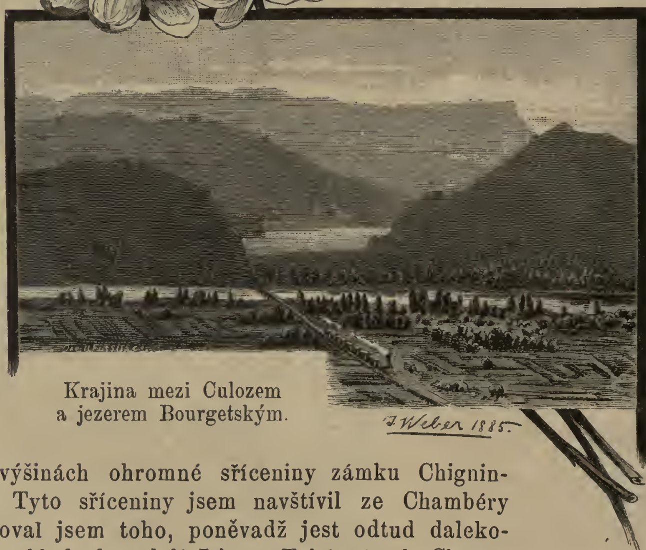
Zde ztrácíme svého průvodčího, řeku Arc, jež ústí do řeky Isère, jejíž tok se před námi rozprostírá až k záhybu údolí Grésivaudan. Při pohledu na zámek Miolanský zamžoural náš tučný měštěnín zchytrale na

Chambéry.

nás a doložil, že by nám vyprávěl velmi pikantní a zároveň smutně končící příběh, který se tam nahoře v roce 1876 odehrál a před porotou skončil, ale to že není pro uši „dětské“ — a při tom pohledl starostlivě na ty dvě „Rubiconské“ dcery. Poněkud močálovitou krajinou ujíždíme k St. Pierre d' Albigny, městečku tři tisíce duší čítajícího, jež se prostírá téměř uprostřed údolí Isèrského. Zde, pak dále v Cruetu a Montmélianu měli Římané důležitá stanoviska a časté nálezy znamenitých starožitností jakož i základy domů a umělecky provedené plochy podlažní práce mosaikové svědčí o značném přepychu, jenž v těchto stanicích panoval. Po pravé straně vystupuje kaple sv. Anthelma a za ní na

Krajina mezi Culozem a jezerem Bourgetským.

dvou výšinách ohromné sříceniny zámku Chigninského. Tyto sříceniny jsem navštívil ze Chambéry a nelitoval jsem toho, poněvadž jest odtud dalekosáhlý rozhled do údolí Isèry. Také zámek Charra, ve kterém se 1476 narodil jeden z nejslavnějších rytířů všech dob, Pierre du Terrail, „beze strachu a hany“, viděti lze na druhé straně řeky. Konečně blížíme se ku znamenitému lázeňskému místu Challes les Eaux, jehož sirnatý pramen považují francouzští učenci za nejskvělejší z celé Evropy; to místo jest spojeno tramvají s městem Chambéry a cesta sem nebo tam netrvá déle než pětatřicet minut. Vjezd do Chambéry dlužno nazvati okouzlujícím. Odevšad, kam jen pohledneme, kynou ze zelených hájů na pahorcích roztomilé letohrádky, zámky a kostely, dále pak táhlé, vlnité obrysy horstva, kteréž je na sever otevřeno, a vše to, ozářeno zlatými paprsky zapadajícího slunce, poskytuje obrázek zrovna čarovný. Cesta z nádraží do města jest vlastně nejoblíbenější promenadou a dvakráte denně dostaveníčkem elegantního světa Chambérského, kterýž navzdor tomu, že město

samo jen 21 tisíc obyvatelů čítá, nazvati musíme vším právem velkoměstským. Zde nalezá se také „studna slonů", kteráž jest zároveň pomníkem generála de Boigne, jenž zanechal městu v roku 1830 několik milionů; ti slonové v životní velikosti nejsou příliš duchaplným motivem na zachování památky tohoto velkého dobrodince Chambérského. Vedle této nejoživenější procházky du Verney, shromažďují se také cizinci v Grand Jardinu na náměstí St. Léger, dále jest zde nové krásné museum, skvostně zdobené divadlo, veliký zámek, jehož mohutná čtyrhranná věž s pěknou vysokou vížkou ze starého hradu z XI. stol. pochází, velká arcibiskupská katedrala, bronzový pomník Antonína Favrea (nar. 1624), slovutného právníka atd. atd. Hôtel de France na nábřeží Nezinském zasluhuje plným právem skvělé pověsti, jíž požívá; zde čekala na nás „velká zavazadla", kteráž jsme z Turina sem byli zaslali a za půl hodinky vyloupli se ze dvou otrhaných touristů dva „lvové" ve fracích, kteří sebevědomě vstoupili do salónu, aby „udělali dojem", což se jim arciť — nepodařilo, poněvadž byla již dávno odbyta table d' hôte a lvi takto nuceni byli jenom pospolu povečeřeti. Šli tedy do divadla, tam však nedostali lístků, poněvadž bylo přeplněno; Alpínská sekce francouzského klubu byla zavřena a konec konců byl návrat do hôtelu a mrzuté: „Dobrou noc!"

Chambéry jest skvostné místo ku zotavení po cestovních námahách; velice pohodlných a vděčných výletů do okolí městečka jest značný počet. Několik znamenitých míst lázeňských možno pohodlně po dráze v nejkratší době navštíviti, krásná jezera jako: Aiquebelette, Bourget a Nivolet s malebnou krajinou u Culoze a Chatillonu stojí za podívanou. Ten však, kdo se chce skvostně pobavit, ať pospíší odtud do lázní přepychu a nádhery, jakými jsou Aix les-Bains (14 kilom.) a uvidí, že jsem mu špatně neradil; ale ať především naplní měšec svůj penězi, vše ostatní přijde samo sebou a zejmena ty různé „malé radovánky", kterým říká Francouz: „Menus plaisirs." „A mnoho-li tam potřebuje člověk denně?" tážou se obyčejně u nás. „Třicet franků!" „Ale to je mnoho!" Nikoliv! Tourista za tyto velké peníze také něčeho užije a můj soudruh na příklad napsal si do svých poznámek před naším odjezdem do Ženevy beze všeho hryzení svědomí následující větu: V Aix les-Bains: Zničil jsem šest nejkrásnějších srdcí ženských od 18 do 26 let na dobro. Ať odpočívají ve svatém pokoji, Amen!

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Zvláštní důkaz štědré a něžné lásky mateřské k uspávanému kojenci projevuje matka chodská ukolébavkou:

Spji, Kubíčku, spji,
zavři vočičky,
Pambů bude s tebou spáti,
andělíčky kolíbati.

Podestátuc Karolínka,
ta huž dávno hezky spjinká,
holoubkové šli huž spat,
ty jen nechceš hájinkat.

Ten klobouček pěknej novej
koupjí máma Kubíčkovi,
malovanej bubínek
koupjí eště tatínek.

Lépe vedlo se nám s koledami. Těch přece najde se zvláště mezi dětmi chodskými mnoho a to ne zřídka velmi pěkných. Jenže zase koledy prozrazují život svůj jenom jednou v roce: „na koledu.“ Před koledou se s nimi děti rády tají, aby jimi potom tím více překvapily, po sv. Štěpánu pak jak by uťal, nedbají o ně a třeba jich uměl klučina deset, „nezpomí prý si íčko na žádnou hani za krejcar.“

Z koled, jež se nám podařilo v takových příhodných chvílích zachytiti, nejkrásnější se nám zdála a to prostičkým a přece důstojným obsahem i milou formou i překrásným vážným nápěvem:

Co jest se stálo,
v Betle(mu) nového,
neviděli sme
nebe jasného;
vězdy překrásně svítí,
muší to něco býti.*

Narodil se nám
král vo půlnoci,
kerej má nebe,
země v svý moci:
v Betlemě, v chlívě leží,
vůl, osel k němu běží.

* Na této koledě jest nejlépe pozorovati snahu po správné mluvě. — Tvary čistě spisovné střídají se s čistě dialektickými — což se objevuje v písních národních často, nejčastěji v písních vážných.

Matička nemá
plínek pro něho,
vůl a oslíček
za(h)řívají ho:
za(h)říte malý dítě,
haby nezmrzlo v bídě.

Hančička nesla
hezkej kus másla,
běží až se jí
hlavička třásla:
tu máš, milej Ježíšku,
vomasti si kašičku.

Markýtka běží,
zimou se třese;
bula pro dříví
s matičkou v lese,
Cecelka se jí smála
ha na mudlánky hrála.

Počkej, ty Mikši,
s tima dudama,
že si je nemíl
hned před rukama:
mušíš pokutu dáti,
že si nepřišel hráti.

Počkej, ty Vávro,
de si dnes vostál,
že si nám celou
flautu roztřískal:
íčko si můžeš taky
Ježíška kolíbati.

Pěkně se také zamlouvá, duchem i formou zrovna naivní, ale přece zas milá, velmi zpěvná koleda:

Teče voda vodička, vodička
[studená vodička.]

Tam se mejvala, mejvala
[Panynka Maria.]

Ha dyž se humejla, humejla,
[tak na břeh poklekla.]

Jak na břeh poklekla, poklekla,
[syna porodila.]

Jak se syn narodil, narodil,
[hned k matce promluvil.]

Ty mi, matko, nevěříš, nevěříš,
[že já sem Pán Ježíš?]

Já sem stvořil celej svět, celej svět
[i ten drobnej dobytek.]

Já sem stvořil nebe, nebe
[i matičko Tebe.]

Já sem stvořil včeličky, včeličky
[i ty říšný dušičky.]

Chceš-li, matko, chceš-li, chceš-li,
[já tě ryby nalovím.]

Jak pak můžeš loviti, loviti,
[dyjť nehumíš choditi.]

Chceš-li, matko, chceš-li, chceš-li,
[já tě višní načesám.]

Jak pak můžeš česati, česati,
[dyjť nehumíš lízti.]

Ty mi, matko, nevěříš, nevěříš,
[že já sem Pán Ježíš.]

Často cítiti v koledách chodských ohlas některé písně milostné nebo i jiné světské. Pěkný příklad takové podobnosti s písní milostnou poskytuje první sloka koledy:

Na pěkným kopečku
stojí kaplička,
je tám hučlapaná
pěkná cestička.

Do jí tam člapával?
Panna Maria,
kerá ráda do ko-
stela chodila.

Potkála jest ji tám
svatá Alžběta,
kerá bula její
vlastní teta.

Věř mi to, Maria,
věř mi to cele,
že ty nosíš Pána
Krista v svým těle.

Narodily se nám
vánoční hody,
pěkně vás prosíme,
dejte koledy.

Zvláštní ráz formy jeví se na prosté jinak koledě:

Na Bílý hoře
sou tám tři lože,
vzdejme chválu
Kristu Pánu,
sou tám tři lože.

V tom prvním loži
svatej Jozef leží,
vzdejme chválu atd.

V tom druhým loži
Panna Maria leží,
vzdejme chválu atd.

V tom třetím loži
ptáček vykouká,
vzdejme chválu atd.

To není ptáček,
je to syn Boží,
vzdejme chválu atd.

Naivní přirovnání Božského dítěte ku ptáčku upomíná v způsobu, jakým je proneseno, — antithesis — na skladky jinoslovanské, zvláště ruské a srbské.*)

Mile dojímá prostičké, místy velmi něžné koledování děvčátek:

My sme malý divčičky,
zpjíváme vám pjísničky,
dejte nám koledy
plný náše košíčky.

My sme malý divčičky,
máme malý mošničky,
máme plný voříšků,
ponesem je Ježíšku.

Narodil se Ježíšek,
koupjíme mu kožíšek,
hodně dlouhej, chlupatej,
aby mu šel na paty.

Všichni koledníci chodští nemívají však na mysli Ježíška. Chytrý malý Chodáček na příklad pěkně to „humí řect", aby dostal, ale na malého Ježíška mu ani nepřijde:

Já sem malej žáček,
zpjívám jako ptáček,
dybych buchty s medem jídal,
eště bych vám lepší zpjíval.

Podobně sobecky a při tom zrovna nezdvořile odváží se starému „dědkovi" koledovat vnuk jakýs nekáraná:

Děrečku, děrečku, koleda,
dejte mi voříšek nebo dva,
esli mi nedáte voříšek,
já vám vysleču kožíšek,
hodím vám ho do louží,
von se vám tám huleží;
do vám k němu pomůže,
stará bába nemůže,
kohout na ňom kokrhá,
že ho celej roztrhá.

---

*) Srv. Bitva na Kosovu v překl. Brejchy:
Poletoval sokol, pták to sivý
— — — — — — — —
avšak nebyl sokol, pták to sivý,
ale byl to světitel Ilija.

A ještě hůře vypadají popěvky dvou až přes příliš chlebařských koledníků:

Já sem malej ptáček,
zpjívám jako hus,
máte-li ji v troubě,
dejte mi jí kus.

Za dveřma stojím,
kudly se bojím,
pes na mně vrčí,
teta mi koledu
do kabzy strčí.

Tolik o koledě.

Nejhůře dopadá to však na Chodsku s písní epickou. Nenalezli jsme v takovém počtu písní, co nám jich předzpíváno a předříkáno, celé a samostatné cenné výpravné písně jistě chodské ani jediné!

Sem tam se sice ozve pěkný i silný živel epický, avšak to obyčejně uprostřed všedního, často obsahem i formou chatrného rýmování: z pravidla nahrazují dnes také Chodům píseň epickou většinou planá, mnohdy i kšeftovní skládání o nevěrných láskách, o loupežnících, a t. p., jež si jako jinde přinášejí potomci slavných Psohlavců — z trhův a poutí!

Z písní těch mnohé ovšem na Chodsku zdomácněly, některé pak z nich mají své přednosti buď po stránce vnitřní, buď po vnější, některé i po obojí. Bývají to takové písně, jež nebyly zrovna skládány pro trh, nýbrž na trh se dostaly vzaty jsouce z úst zpěváků, často z úst lidu. Básnická cena jejich, třebas nebyla veskrze stejná, zaručuje jim pak i trvání: bývají dosti staré.

Velká většina těch písní jest rázu chmurného — ballady nebo romance — a tím, ač se na Chodsku zpívají a mnohým zpěvačkám a zpěvákům jsou známy, záliby obecné mezi Chody přece nedocházejí, protože jaré povaze chodské nesvědčí.*)

Možno říci, že, dojde-li na Chodsku ve společnosti, kde se zpívá, na některou z těchto chmurných písní, bývá ona buď poslední anebo zastaví aspoň zpěv na dobrou chvíli. Přirozeno tedy, když neobjevují se toho druhu vlastní zdařilé plody zpěvnosti chodské.

Některé z takových písní jsou známy i jinde všeobecně (Osiřelo dítě . . .), jiné méně nebo nic a jen z těchto, které se nám zdají aspoň v částech cennými, chceme tu také několik příkladův uvésti; třeba nebyly snad anebo i jistě chodské, domácí, mají tu přece své místo, že na Chodsku zdomácněly a tím také zálibu a za ní i některou stránku povahy nynějších Chodů prozrazují.**)

---

*) Vážné má Chod rád, ale ne chmurné! Jest věru potom s podivením, že, ač se málo zpívají, bývají přece písně takové hojně známy; jediná dívka umívá jich padesát i více a to i o dvaceti i třiceti slokách!

**) Ostatně nejde nám v celé této práci o *nové* písně národní, původem veskrze *jistě* chodské (to se dosud ani určiti nedá!), nýbrž o obraz národního zpěvu na Chodsku. Na to jsme vybírali — a snad právem — písně na Chodsku skutečně živé a oblíbené, v nichž se pokud možná věrně a úplně zobrazuje život a povaha chodská.

Že právě nevidíme v žádné z nich nic, co by svědčilo o chodském původu, nechali jsme jim tu místo poslední.

Tak jest velmi rozšířena na Chodsku nejvíce ještě „výpravná“ píseň o Oldřichovi a Boženě:

Žala dívka
u potůčka,
byla*) jako lilije.
Do tám příde,
na ni shlédne,
v očích se mu zasmije:
příde-li tám mládenec,
trhá kvítí na věnec.

Prala dívka
u potůčka,
byla jako z růže květ:
v jejích krásnejch
modrejch očích
bylo vidět celý svět;
z rodu sprostýho byla,
vesničanka zrozená.

Vyjížděli
z lesa lovci,
Oldřichovo zbrojnoši,
mezi nima
kníže Oldřich
na svým pěkným bělouši.
Ale skvostně, bohatě
skví se v stříbře, ve zlatě.

Vejďte koně
napájeti
u blízkého potůčka:
kníže Oldřich
se svou milou
hledíli si do očka.
Probůh, dívko, ty si má,
tebe mi sám Pán Bůh dá.

Já sem chudá
vesničanka,
menuju se Božena.
Já sem chudá
vesničanka,
menuju se Božena.**)
sice chudá proti vám,
ale šálit se nedám.

Probůh, dívko,
do tě šálil —
to se pro mě nesluší!
Moje meno
kníže Oldřich —
to se zrušiti nesmí!
Spíš se zruší celý svět,
já nevemu slova zpět!

(Dokončení.)

*) Dialektických tvarů slyšeti v této i v ostatních písních méně.

**) Místo asi porušeno, ale kteří na Chodsku píseň znali, zpívali nám všickni tak; bezpochyby už ji tak někdo na Chodsko přinesl.

Poslední Maori.

Napsal Leconte de Lisle. Přeložil Václav Hanus.

Klidný večer snesl se nad australským oceánem . . . Šarlatové, zpola v usínajících proudech pohroužené slunce ozařovalo svými paprsky dlouhé, zlaté vlny moře Pacifického. Hladina mořská, lesklou pěnou na způsob mramoru zbarvená, prohýbala se ve věčných vírech a jedna vlna za druhou s mdlým povzdechem mizela v prohlubni.

Onoho večera tedy, kdy růžová záplava na výšinách v nočních stínech ozařovala příkré svahy a výstupky hor, seděli jsme na skalních balvanech, jež o několik kroků dále dotýkaly se moře. Nebe ve své zasmušilé tichosti vznášelo se nad širopustým, klidným oceánem a na východě počaly se již rozlévati stříbrné paprsky luny dosud neviditelné.

Kostnatý, s čelem hlubokými, černými vráskami rozrytým, tetovaný od hlavy až k vyhublým holením, opřen o kolena, s čelistmi v dlaních, starý náčelník upíral na nás své zažloutlé oči. — Červený cár visel kolem jeho kyčlí; jeho ostré, kanibalské tesáky hryzly ret v celé délce; podobal se spícímu, nelidskému a děsnému netvoru, jenž své ohnivé zraky nedovede víčky ukrýti. Drsný, vráščitý jeho hřbet všecek byl pomalován kresbami vzájemně souvisícími; zdálo se, že těžká strasť mnohých dnů, již prožitých, proměnila jej ve skálu, která přes to síly své nepozbyla. Žil i nežil, nepracoval, nemluvil, nespal. Konečně pohnuly se jeho rty — počal hovořiti dutým hlasem, ostrým jako ohlas řvaní lva.

„Hleďte! Svět je veliký. Avšak země, kde vaši otcové zemřeli, kde zrodily se vaše dítky, je snad již plna? Prcháte snad před dechem západního větru, aneb pohání vás ku předu bodcem hlad? Nikoli! — Netopýr pohlcující hmyz, jenž bystře poletuje tichou, teplou nocí, není tak hltavý a chtivý, jako vy. Vaše srdce propadla neukojitelné, věčné touze. —

Poslyšte mne, vy běloši! Můj kmen byl praotcem lidí dávných věků, lidí, jež naši bohové snesli na křídlech větru z dalekého východu na osamocený ostrov, kde dříve pouze blesky měly své sídlo. Božský Mahouï svým svalovitým hřbetem zatřásl ještě nejvyššími vrchy a vložil v jich dutinu svou sílu a moc, jež s výše jich hlav vytryskuje v plamenech, ozařujících modravé prohlubně. Čas plynul ku předu a obrovské hráze, pokryté pěnou a bahnem, vyvstaly z prohlubně do výše, lesy na horách se zazelenaly a bůh uložil se k spánku: jeho dílo bylo dokonáno. Usnul ve všemmíru, v černé nekonečné noci, odkud přichází vše, co se má zroditi a kam opět vše smrtelné se vrací; ve stínu, z něhož vzchází den, vznik i hrob všech věcí, v nevyzpytatelném všemmíru, ve stánku božím. A zárodky života, škubající sebou, roztroušené v nitru země, klí-

čily pod vlivem blahodárného tepla a rozplozovaly opět po myriadách těkavé tlupy svých potomků a rozhojnily po tisících útroby světa.

Moji praotcové, stateční Maorové, vystřelili své šípy směrem ku mladistvému slunci, usadili se radostně na březích, kde rozkošné obrazy před zraky jejich vyvstávaly, kde zaznívaly k uším jich zpěvy, vinoucí se po květnatých pahorcích. Mnozí, ba přemnozí vyhasli v mé staré zornici, od té doby, co jsem se zrodil tam dole, pod jiným nebem, na bouřlivém pobřeží, kde kosti mých pradědů spí ukolébány mořem věčně hlučícím. Jakožto syn věčného léta žil jsem v hlubinách lesů, na vrcholcích hor, třpytících se sněhem a plameny, na moři, jehož řvoucí vlny mne, statečného plavce, nikdy neodstrašily, a vyspěl v obra pod blahodárným vlivem svobody. Mužná pýcha života rozšiřovala moji hruď a já, nedbaje dojmů prchavých, cítil jsem, jak v rozechvěných prsou mých rozprostírá se nesmírné nebe spolu s nesmírností moře. Jak byly krásny ony dni, jež nikdy více již mi nezasvitly, dni, v nichž já, hlava hlav, jedl jsem maso a pil krev udatných mužů, obsluhován celou tlupou otroků, uprostřed mnoha set skalpů, visících uvnitř mé jeskyně. Já sám, tváří v tvář, muž proti muži, dobyl jsem všech oněch nepřátelských skalpů, následkem čehož divoký duch, jenž navštěvoval ony za života jich, povýšil mne za nejstatečnějšího mezi těmi, již pověsti statečnosti požívali. A tudíž, aby došly velikosti a výše ve vlastním svém srdci, vrhaly se naše mohutné kmeny s vášnivou rozkoší v boj, a masem statných přemožených, touto nejlepší kořistí, tučněl vítěz. Červánky ony však již zašly, zatemněny byvše nocemi západními; každá hlučná sláva mívá neblahý konec, bohové dopustí se zrady na člověku a zlopověstné zárodky razí řečiště zhoubnému proudu našich osudných chvil.

Hle, tisícové Maorů z ostrova zasněžených hor, závidících nám naši slávu, naše plodonosná pole, aby zmocnili se země, již po otcích my jsme zdědili, protáhli se jedné bouřné noci úzkým průsmykem.

Drželi jsme se statečně, a boj byl litý: spousta roztříštěných údů a bezhlavých trupů bohatě pokryla bojiště, dříve než tlupa má v bouři ran ustoupila útoku přesily. Rozvzteklen, se srdcem krvácejícím, vysílen namáháním, rozedrán ostrými skalisky, vyvstávajícími podél pobřeží, prchl jsem asi se stem statečných bojovníků přes širé a vysoké moře směrem k východu, kam ubírají se duše zemřelých. Naloživše až po okraj na přenosné, korové čluny potřebnou spíži, křemeny na broušení kostěných špicí oštěpů, námezdné otroky, děti uvázané na zádech žen, šíleným strachem řvoucí, oddálené od ostrova rodného a osudu hrozné doby v šanc vydané, doby, před níž nebylo lze uniknouti, doby nad jiné děsné — stěhovali jsme se . . . . . a bohové, již do temnoty nás zahnali, stali se hluchými k našim výkřikům bezmezné úzkosti. Jedenáctkráte pozlatilo slunce mlhavá mračna, a jedenáctkráte hustý stín zahalil oblohu v době, kdy pluli jsme po moři na zdařbůh, toužíce dospěti k zemi, z které vyšlo naše pokolení.

Hlad, žízeň, oslepující žár poledního slunce trýznily a unavovaly naše svaly a rozžhavené rty naše ssály teplou, rudou krev, jež z ran v poslední bitvě utržených nám ustavičně prýštěla. Děsná vichřice vychrlila na nás spoustu svých slin zpěněných, bičujíc a k zemi nás srá-

žejíc: a my, mísivše svůj pokřik válečný v dravý řev její, pluli jsme zuřivě středem rozzuřeného orkánu.

A Atouové! Byli žárlivi na mou minulosť, tak krásnou — zrádcové prokletí! Snad bylo lépe zemříti na zemi krví potřísněné, jež svědkem byla mého narození, a míti tak za podušku prsa padlých hrdinů. Jednoho jitra noční mračna se rozprchla na horizontu Velkých Vod solí prosycených; najednou objevila se země, tato země, na níž právě se nalézáme, se svými vodopády, skalisky a údolími. Zde hemžil se lid neúhledný, černý, tupý, kučeravý, jenž přivítal nás deštěm kamení; však čím byli takoví psi našim válkou otuženým pažím? Ničím, zhola ničím. A mohli býti sebe lépe ozbrojeni, co by byli dokázali?

Vše rozlétlo se rozprášeno jako suché listí v uzavřeném ovzduší; aby pak hladem nezhynuli, snědli tetovaní bojovníci ony černé psy, oježené spoustou našich šípů. Co zbylo ze zbabělého toho stáda, sklonilo hlavu svou pod těžké jařmo otroctví až do onoho dne, kdy váš, ó běloši, osudný, lomozivý hrom na témže pobřeží do nás udeřil.

Druhové moji padli všichni. A já, posmrtné strašidlo bývalého mocného náčelníka, od starých, slavných předků pošlého, vleku se ku předu, vyžebrávaje si u vás své živobytí a nad mé oči pozvolna snáší se křídlo velikého spánku a jako chmura je zastiňuje.

Běloši, proč národové starého světa tak mizí před tváří vaší, proč vaše těžká noha je drtí a zahlazuje jich stopy? Chtěli tomu snad bohové — budiž! Ať tedy nezbude nic! Mlčí již ono mručení, jež se mnou, v mých snech hovořilo, jako vzdálené echo, jež najednou navždy zaniklo, a já nyní piju ohnivou vodu, jež pomáhá mi zapomínati . . .

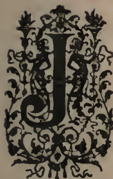
Starý lidožrout zaskřípěl zuby, vrhl na nás pohled nenasyceného záští a náhle vzpřímiv nohy své i hřbet, odcházel pryč s hlavou sklopenou a rukama klátícíma se.

Příšera minulosti, mlčenlivý obraz národa mrtvého, shlazeného hladem a železem, ubírala se stínem podél sténajícího moře a zmizela opodál na zalesněném pobřeží . . .

Zakladatel moderní chemie Ant. Vavřinec Lavoisier.

Píše Fr. Faktor.

eště v první polovici 18. století spočívala chemie čili lučba na základech velmi nejistých a směr, kterým se brala, nebyl dosti vědeckým, aby se byla mohla považovati za samostatnou vědu přírodní. Proto nalezala se stále jen v podruží jiných přírodních nauk. Velký však obrat nastal v druhé polovici řečeného století, kdy vystoupením Antonína Vavřince Lavoisiera chemii náležité pozornosti a důležitosti zjednáno.

Lavoisierův mladý věk, jeho vychování, první vědecké práce a rodinné i domácí poměry.

Otec Lavoisierův Jan Antonín studoval na právnické fakultě v Paříži, kde dosáhl titulu advokáta. Po smrti strýce Waroquiera r. 1741 stal se prokuratorem parlamentu Pařížského a příštího roku pojal za choť Emilii Punctis, dceru zámožného advokáta. Dne 23. srpna 1743 narodil se Antonín Vavřinec Lavoisier, který zvěčnil jméno rodové. Když r. 1748 Jan Antonín Lavoisier ztratil manželku, přestěhovala se k němu jeho tchýně, jež byla zároveň ovdověla, s druhou dcerou Konstancií, kterážto věnovala veškerou péči sirotkovi. Otec Lavoisier hleděl poskytnouti nejlepší vychování svému synu, v čemž ho podporovala bohatá paní Punctis. V koleji Mazarinově dostalo se mladíkovi výborného základu, kde též za prospěch ve studiích veřejně byl vyznamenán.

Z počátku jevil mladý Lavoisier velikou náchylnosť ke spisovatelství a sepsal také jedno drama. Ale vedle toho věnoval se studiu mathematiky i astronomie a dále pěstoval botaniku, mineralogii, geologii, anatomii a též pilně se cvičil v prácech chemických pod vedením professora Rouella, jehož přednášky navštěvovány posluchači nejrozmanitějšího stáří a ze všech konců Evropy. Seznav takto různé vědy, rozhodl se mladý Lavoisier pro mathematiku, vedle kteréž oblíbil si také meteorologii. V obydlí svém bedlivě zanášel se pozorováním změn tlakoměru, kteréž za jeho nepřítomnosti, když dlel na cestách, zapisovaly jeho teta Konstancie Punctis aneb synovec Auger de Vilhers.

Mezi Lavoisierovy přátele v té době náležel znamenitý přírodozpytec a člen akademie Guettard, který se zabýval myšlénkou, zhotoviti mineralogickou mapu Francie, v níž měly býti naznačeny doly, kamenné lomy,

saliny a p. Guettard vyvolil si za spolupracovníka dvacetiletého Lavoisiera, s kterým také prodlením tří let prozkoumal některé části Francie. Z té doby pochází první původní, akademii předložená práce Lavoisierova, jednající o zkoumání různých druhů sádrovce, nasbíraných r. 1764. Lavoisier stanovil jich rozpustnosť ve vodě a byl jedním z prvních, kteří vysvětlili správně postup proměn při pálení sádry a seznal, že silně pálená sádra vody již nepřijímá.

R. 1765 vypsala akademie cenu 2000 lir pro toho, kdo sestrojí nejvýhodnější osvětlovací prostředek, který by se dal v Paříži zavésti. Lavoisier zúčastnil se v konkursu. Peněžitá cena rozdělena sice třem továrníkům lamp, avšak Lavoisierovi dostalo se jako vyznamenání zlaté medaille, která mu slavnostně 20. srpna 1766 byla odevzdána. Od té doby vešlo jméno Lavoisierovo v nejširší známosť.

Mezitím vyzván byl Guettard od vlády francouzské, aby se stanoviska mineralogického prozkoumal Lotrinsko a Elsasko. Cestu nastoupil ve společnosti Lavoisierově v červnu 1767. Lavoisier opatřil se různými fysikalními přístroji, jako teploměry, tlakoměry a aerometry. Během cestování, jež konali koňmo, udržoval čilou korrespondenci s otcem a tetou Punctis. Překročiv půdu Francie, zavítal do Basileje. Na zpáteční cestě zdržel se ve Štrassburce, kdež se seznámil s německou literaturou chemickou. Na téže cestě prováděl analyse vod a hojnosť látky pro další studia si nastřádal. Po návratu z cest pracoval vždy v laboratoři, prováděje různé pokusy chemické nebo fysické.

Lavoisier, vstoupiv v družstvo generalních nájemců daní, podřízen byl generálovi Paulzeovi, s kterýmž v úředních záležitostech udržoval stálé spojení. Paulze vážil si velice Lavoisiera a dal mu také svou dceru za choť. Svatba určena na 16. prosince r. 1771. Lavoisier čítal 28 a jeho nevěsta 14 let. Lavoisier byl veliké postavy, měl kaštanové vlasy a šedé oči; jeho choť byla prostřední velikosti, velmi živých modrých očí, hnědých vlasů a svěží pleti. Při svatbě súčastnily se první osobnosti Pařížské. Slečna Punctis učinila při svatbě Lavoisiera dědicem a připsala mu 50.000 franků. Paulze pak slíbil dceři 80.000 fr., z čehož splatil 21.000 fr. a ostatek slíbil doplniti v šesti letech. Dále měl Lavoisier po matce přes 170.000 fr. a otec mu daroval v den sňatku 250.000 lir. Příjmy Lavoisierovy obnášely z počátku, kdy byl ve spolku hlavních nájemců daní, ročně 24.000 franků.

Paní Lavoisierová byla velmi duchaplná dáma a jevila velikou náklonnosť k vědě. Bratr její Baltazar vyučoval ji latině a mladá paní přiučila se k tomu ještě jazyku anglickému. Tehdejší učení chemické znala do podrobností, tak že, jak zaznamenáno jest, při jedné hostině vzbudila obdiv přítomných hostů řečí, již byla pronesla o učení flogistickém. Jako dovedná kreslířka a umělkyně v rytectví zhotovila sama mědirytiny pro dílo Traité de chimie, které Lavoisier vydal r. 1789. Podle sdělení Youngova provázela chotě do laboratoře, podporovala ho v pracech a často zanášela dle jeho diktanda výsledek pokusů do zápisníku. Všechny její práce svědčí o velkém nadšení, jež chovala pro genialního manžela, jsouc jeho společnicí při všech výkonech a bojujíc pro vítězství jeho myšlének, kterýmž i spojence získati hleděla.

Co se denního času týče, věnoval Lavoisier denně šest hodin vědám a sice od 6 do 9 ráno a od 7 do 10 večer. Ostatní dobu zaměstnán byl úředními záležitostmi jakožto nájemce daní, ředitel pracháren a v sezení akademie. Jeden den v týdnu, který mu byl, jak vypisuje, nejblaženějším, věnoval provádění pokusů. V jeho laboratoři scházeli se první učenci té doby, aby viděli nejnovější a nejpřesnější přístroje, jaké před tím známy nebyly. Na vědecká bádání věnoval ohromné sumy peněz. Jeden z jeho současníků tvrdí, že pouze pokusy o synthesi vody ho stály přes 50.000 lir. Mladší badatele, kterým byla jeho laboratoř vždy otevřena, vybízel k vědecké práci a všemožně je také podporoval. Nové objevy neohlašoval nikdy v akademii, dokud neprovedl pokus znova před učenci, kteří ho navštívili a jichž kritiky rád vyslechl. Tak při pokusu o synthesi vody byli přítomni Malesherbes, vévoda Chaulnes, lékárník a akademik Baumée, fysik Charles a t. d.

R. 1787 zúčastnil se v redakci pro utvoření chemického názvosloví.

V otázkách priority přenechal každému rád, co mu patřilo. O kyslíku sám vypovídá, že ho před ním Pristley isoloval a v zápiscích o synthesi vody, uskutečněné za spolupůsobení Laplaceova, naznačuje, že Monge dospěl před ním k týmž výsledkům.

Větší část roku trávil Lavoisier v Paříži. Jako inspektor hlavního nájmu konal cesty po Francii, o nichž vedl denník, který jeho paní pak doplňovala.

Lavoisier jako oprávce hospodářství.

Neutěšené poměry hospodářské, jež na venkově panovaly, seznával Lavoisier na inspekčních cestách jakožto hlavní nájemce a pak při sestavování mineralogického atlasu Francie. Všechna jeho snaha čelila tehdá ku zvýšení produkce půdy na základě rozumné opravy, kterouž mohl prováděti nejdříve na statku Frechines, který koupil r. 1773 za 200.000 lir a jejž rozšířil později o získané panství Champ Renauel, tak že měl majetku v ceně 600.000 lir. Na panství Frechines konal r. 1783 různé pokusy, o jichž výsledcích podal zprávy ve společnosti agrikulturní v Paříži, za jejíhož skutečného ředitele na to brzy zvolen byl. Tak zavedl ve Frechines Lavoisier umělé pěstování lučin, kteréž tam do té doby bylo neznámo a z něhož kynul hospodáři ten prospěch, že i v zimě si mohl chovati dobytek. K vůli zvýšení výnosu půdy prováděl pokusy s různým hnojivem, dal na své statky přivésti ovce ze Španěl, rozmnožil značně chov skotu, a dostal při sklizni r. 1793 desetkrát více obilí, než zaseto semene, ač dříve sotva pětinásobnou váhu byl obdržel. Výsledky tyto působily na celou krajinu, kteráž se pak dle něho v pokrocích spravovala.

Chtěje využitkovati co nejlépe různých přediv, zaměstnával se též pokusy v oboru běličství, jaké tehdá Berthollet prováděl. Jeho návodem pak zřízena škola přádelnická a tkalcovská, jejíž absolvovaní chovanci si zřizovali závody na venkově, v nichž zpracovali domácí len a konopí.

O francouzském rolnictví vydal Lavoisier zvláštní spis, kde porovnává poměry francouzské s anglickými.

Činnosť Lavoisierova v akademii věd.

Začátkem r. 1768 vyhlídnut Lavoisier vedle Gabriela Jarse za člena akademie věd. Při volbě konané 18. května, napsáno nejdřív na lístky hlasovací jméno Lavoisier a pak Jars. Ministr Saint Florentin, který navržené členy králi k potvrzení předkládal, nechtěje uraziti členy akademie a o státní závody hutnické velice zasloužilého inženýra Jarse, žádal, aby jmenován byl tento na prvním místě, a pro Lavoisiera zřídil prozatímné místo v akademii. Po brzké smrti Jarsově jmenován pak Lavoisier členem skutečným a dosáhnuv později hodnosti ředitele, měl úlohu představovati králi. královně, členům rodiny královské a ministrům nově zvolené členy akademie, kterým též předkládal výtisky uveřejněné péčí akademie. Roku 1785 rozmnožil jako ředitel za souhlasu celého sboru počet akademiků na 48 a dále přeměnil úplně vnitřní organisaci společnosti, přibrav k oddělením geometrie, astronomie, mechaniky, lékařství, chemie, botaniky ještě fysiku a historii.

Akademie zabývala se též myšlenkou zavésti ve Francii zvláštní system měr vah, poněvadž skoro každá farní osada měla vlastní jednotky k odměřování a vážení, z čehož arci vznikaly zmatky. Zvláštní kommissí, která úlohu tu rozřešiti a neshodám vznikajícím odpomoci měla, stanovila r. 1791 za jednotku délky métre. Lavoisier a Haüy pak zaměstnávali se určením jednotky objemové dle váhy, k čemuž použili destillované vody. Národní shromáždění, pro práce v tom směru konané, určilo 300.000 franků na výlohy. Lavoisier jmenován pokladníkem a zároveň ředitelem korrespondence.

Při vypuknutí hrůzovlády ve Francii, když byl Ludvík XVI. skonal na popravišti, rozprchl se v bouřích nastalých výkvět společnosti francouzské na všechny strany.

Na akademii přišly zlé doby, členům nedostalo se služného, které jim patřilo. Dotazy, Lavoisierem proto učiněné, nezodpověděny a tak dostaly se záležitosti akademie, která všude velkou újmu trpěla, před komitet veřejného vyučování a referentem jejím jmenován Lakanel, kterýž se ujal záležitostí akademie se zápalem a stal se dne 17. května jejím obhájcem. Dle dekretu pak vydaného měly se platy členům spolku vypláceti a některé výhody akademii povoleny. Akademie, chtíc se ukázati jako společnost vlastenců, věnovala v dubnu 1793 národnímu shromáždění, následkem vypsání ve prospěch státu jako dar kus zlata v ceně 12.000 lir, jejž byla obdržela od Dosembraya. Konvent jí pak svěřil 1. srpna téhož roku úkol v ustanovení stejnosti měr a vah pro celou Francii a brzy na to opět učenou společnosť žádal o názvy peněz stříbrných a zlatých.

Dne 8. srpna r. 1793 nařídil konvent zrušení všech učených společností, čehož příčinou byla zpráva Grégoirem podaná. Lavoisier namáhal se a žádal konvent, mohou-li se členové spojiti ve společnosť, by mohli pokračovati v díle započatém. Na to konvent 18. srpna příznivě odpověděl, že svoluje, aby se členové akademických spolků shromáždili v místě

dřívějších schůzí a se zaměstnávali pracemi, které jim přiděleny národním shromážděním. Již myslel Lavoisier, že jest společnosť zachráněna a svolal soudruhy k schůzi. Ale když tito v počtu 17 přišli do Louvru, kde se práci hodlali věnovati, shledali, že téhož rána všechny jich místnosti byly zapečetěny na rozkaz ředitelství pařížského departementu, které provedlo nařízení ze dne 8. srpna, nedbajíc vyhlášky z 18. téhož měsíce. Lavoisier na novo namáhal se všemožně o dosažení svolení ku zřízení akademie, ale marně. Bylo povoleno toliko sestavení kommissí na nějaký čas pro stanovení měr a vah. Kommissí tato, sestávajíc ze šesti osob, přibrala si ještě některé členy a tak zasedali v ní Laplace, Lagrange, Brisson, Haüy, Coulomb, Delambre, Monge, Lavoisier.

Lavoisierovy epochální objevy v oboru chemie.

Nesmrtelným stal se Lavoisier epochalními objevy, jež vykonal na poli chemie. R. 1770 začal prováděti originalní zkoumání, která udělila chemii zcela nový směr a ráz.

Chemikové tehdejší doby se domnívali, že voda, podrobena dlouhotrvajícímu vaření ve skleněné nádobě, přemění se v zemitou hmotu, která v nádobě zbývá. Lavoisier, chtěje se o tom přesvědčiti, vařil po dobu tří měsíců vodu ve dne v noci ve skleněné baňce a shledal, že po odpaření vody zbyla v nádobě pevná hmota, jejíž váha rovná se zrovna úbytku který schází při vážení vody ze svařené páry zpět získané, aby se dostala původní váha vody ku vaření vzaté. Lavoisier vysvětloval si postup zde prodělaný tím způsobem, že při delším varu účinkuje voda na sklo a je rozpouští, čímž porazil myšlénku o přeměně. Že ze skla pochází zbytek, na to přišel Lavoisier jeho analysí, při kteréž shledal, že skládá se z křemíku, draslíku a vápníku, látek to, z kterých jest sklo složeno.

Následujícího roku zahájil společně s Macquerem a Cadetem zkoumání o složení diamantu. Rouelleovi a fysikům toskanským bylo známo, že diamant vydaný v porcelanové nádobě vysokému žáru zmizí, ale tito učenci nedovedli si příčinu toho vysvětliti. Lavoisier zahříval diamant obložený uhlím v dýmce hliněné, uložené do tyglu, tak že vzduch k démantu přístupu neměl. Zvýšil-li nyní temperaturu sebe více, shledal, že diamant nezmizel, z čehož soudil, že diamant zmizí jen tehdá, když jest ve styku se vzduchem.

Začátkem roku 1773 počal prováděti první pokusy s plyny. Plyny tenkrát zabýval se take Priestley, který studoval vlastnosti kysličníku uhličitého, vyvinujícího se při kvašení v pivovarech a při dýchání živočichů a poukázal na důležitou úlohu rostlin, jež přispívají k čistění vzduchu. Pokusy Priestleyem vykonané rozhodl se Lavoisier opakovati a porovnávati.

R. 1773 učinil tolik nových objevů, že nemoha vyčkati, až přijde řada na uveřejnění v akademii, vydal své pokusy v díle, které vyšlo v prosinci pod názvem „Opuscules physiques et chimiques.“ V díle tom nalézá se jeho práce o okysličování. Když žíhal olovo nebo cín v skleněné

nádobě uzavřené, shledal, že kovům na váze přibývá, ale že zároveň zmenší se objem původního vzduchu uzavřeného asi o $^1/_5$. Při tom též neušlo jeho pozornosti, že zvětšení váhy žíhaného kovu jest skoro rovno úbytku, který vykazuje uzavřený vzduch po žíhání.

V příštím roce opakoval Lavoisier pokusy se žíháním olova a cínu v zatavené kolbě. Dokud nádoba byla uzavřena, váha její se nezměnila Jakmile však špici zataveného hrdla ulomil a vzduch tam vnikl, ihned váha se zvětšila. Dále dokázal, že roztopený kov pojímá díl vzduchu a že zbylý vzduch jest rozdílný od vzduchu obyčejného i kysličníku uhličitého.

Zabývaje se neustále zkoumáním vzduchu, dospěl konečně k výsledku, že o svátcích velikonočních r. 1775 předložil akademii pojednání o složení vzduchu, uváděje zároveň, že shledal, že kysličník uhličitý jest uhlík sloučený s novým plynem, který nazývá oxygène, kyslík. Dále určil Lavoisier, že kyslík obsažen jest také v kyselině dusičné a fosforečné.

Při pozorování, jak svíčka hoří, seznal Lavoisier, že se stravuje kyslík, při čemž vzniká kysličník uhličitý a vzduch zbývající jest směsí dioxydu uhlíku a nedýchatelného plynu nazvaného dusík. Uvedenými objevy seznal prvky, z nichž jest vzduch složen. O jich vzájemném poměru, jak jsou ve vzduchu smíšeny, přesvědčil se následovně. Žíháním rtuti až k bodu varu v atmosféře určitého objemu, pohlcen kyslík rtutí, která se změnila v červený kysličník rtuťnatý. Vzduch zbylý zaujímal $^4/_5$ prvotního objemu a sestával z dusíku. Podrobil-li žíhání v křivuli skleněné červený kysličník rtuťnatý, obdržel rtuť a kyslík.

Téhož roku podal zprávu o dýchání zvířat a o hoření. Vůbec obě uvedená pojednání čelila hlavně proti tehdáž zakořeněné theorii flogistické. Theorie flogistická předpokládala, že v hmotách jest zvláštní součásť, která jest příčinou hořlavosti a zvána byla flogiston. Dle Stahla uchází při hoření flogiston a jest příčinou žáru. Podobně se myslelo, že i žíháním kovů odstraní se z nich flogiston, který při rozpouštění kovů v některých kyselinách unikal v podobě hořlavého plynu nebo tvořila se flogistonová voda. Za použití kyseliny dusičné nebo koncentrované sírové se však sloučil flogiston s těmito kyselinami, které pak ve flogistickém stavu co kysličník dusičitý nebo siřičitý unikají. Důkladným studiem theorie flogistické zabýval se Lavoisier Zahřívaje odvážené množství cínu, jak již dříve též podotknuto, v nádobě vzduchem naplněné a uzavřené, zpozoroval, že cín proměnil se za nějakou dobu v trupel a ztratil tedy dle theorie flogistické flogiston a měl býti lehčím. Při vážení však shledal pravý opak: cínu totiž na váze přibylo, z čehož Lavoisier soudil na slučování se cínu s kyslíkem. Podobný výsledek seznal při uhlíku, síře, fosforu a kovech, při jichž hoření neb žíhání nastalá změna spočívá ve slučování se s kyslíkem. Objevy a výzkumy naznačenými sklátil Lavoisier theorii flogistickou, k jejímuž úpadku značně přispěla zpráva, kterou četl ve večerním sezení akademie dne 4. listopadu r. 1785, v níž dokázal, že voda není látkou jednoduchou, nýbrž že jest složena z hořlavého plynu vodíku a jiného hoření podporujícího, kyslíku. Rozklad vody provedl Lavoisier následovně. Páru vodní vedl přes rozžhavené piliny železné, které se nalézaly v puškové hlavni. Do červeného žáru rozpálené železo

rozkládalo páru vodní na kyslík a vodík. Při tom se kyslík sloučil se železem, kdežto vodík se odváděl a zápalností prozrazoval.

Roku 1787 uveřejněno Názvosloví chemické, o kterém pracovali Lavoisier, Berthollet, Fourcroy a Guyton de Morveau. Dílo to přeloženo do němčiny, angličiny, italštiny a španělštiny a dle něho utvořeno názvosloví v celém vzdělaném světě.

V letech 1787 a 1788 zabýval se zkoumáním alkoholového kvašení a seznal při tom, že rozkládá se cukr v kysličník uhličitý a alkohol. Lavoisier určil také již množství produktů rozkladem vytvořených.

O výsledcích naznačených prací uveřejnil Lavoisier r. 1789. „Traité élémentaire de chimie.“ Po vydání díla chtěl se věnovati úplně výzkumům chemie rostlinné a živočišné. Počal řadu pokusů, které však nevydal tiskem a které ho přivedly k objevení základů analyse elementární, jež později Gay-Lussac a Thenard opět nalezli.

Vypuknutím revoluce vyrušen Lavoisier z provádění pokusů. Celkem možno říci, že dílem „Traité de chimie“ ukončena jest doba jeho velikých objevů. (Dokončení.)

Dne 22. srpna zemřel v Praze po kratinké nemoci slavný spisovatel a přední reformator novodobého českého písemnictví,

JAN NERUDA

ve věku 57 let.

Celý národ truchlí nad ztrátou tohoto velikána, jehož památka z myslí a srdcí českého lidu nevymizí nikdy!

Nehynoucí zůstane jeho sláva!

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XIII.

KNIHA XXVII.

SEŠIT ŘÍJNOVÝ.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1891.

Koníčky na úhoře

Národní píseň z Klatovska.

Alešova illustrace k národní písni.

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Byl letní den a slunce vzcházelo
nad řekou, kouřící se v lesinách,
a Roland hleděl oknem v širou dál —
tu náhle zjevilo se divadlo
tak nevídané zrakům jinocha,
že omráčen byl v němém úžasu:
hle, mraky prachu k nebi lítaly
a mladé slunce pronikalo je
svým bledým zlatem, jasem růžovým,
a v průhlednosti jitřních tumanů
ruch nastal, matných postav rojení,
kés hemžení, pak šiky nesmírné
se zjevovaly reků jedoucích
na koních burných jako vichrů van,
jichž dlouhé hřívy vzduchem míhaly
a reků zbraně, přílby, brnění
jas vydávaly, celé moře hvězd
se zdálo valiti se úsvitem
a nad hlavami reků prapory
se dlouze vlnily a šlehaly
v hloub červánkových nebes, pozadím
jež bylo obrovskému průvodu
a ořů řehtání a dusot jich
a nesčíslných zbraní řinčení,
a polnic hrom a mužů volání,
těch ohnivých a plných radosti
nad vítězstvím, v něž pevně věřili,
to splývalo vše v hlahol olbřimý,
jenž tichým jitrem jako bouře spěl
a příval zvuků, lesy probouzel,
mhou ještě zastřené a parami,
a celý kraj se plnil ozvěnou,
jež jako orel k hradu bouřila,
a Roland boje chtivě třásl se
a bohatýrská jeho mladá krev
mu varem kypěla a srdce tak
mu silně bušilo, že mrákota
mu hrozila, a bleskem, bez dechu

se dolů bral v příbytek vrátného
a zvolal: „Rci, kam valí vojska proud
se mohutný ten? Kdo mu vůdcem jest?
Jsou přátelé to? Vpád snad cizinců?“

A řekl vrátný: „Pane, odpovím
na otázku tvou, trpělivě slyš,
a nehleď na mě okem planoucím,
jak bys mi hrozil! Táhne ujec tvůj
do Aspremontu vele podrážděn,
a věřím, že má k tomu příčinu!
Vše do podrobna nyní povím ti
jak synovec mi včera vyprávěl,
on na noc přišel včera z Paříže,
a málo spal, jen pořád vyprávěl;
rád poslouchal jsem, teď ti povím vše.

Ve slávě seděl Karel v Paříži
v svém paláci, byl velebný jak bůh,
šest králů drželo mu pláště lem
a oněch šesti králů rytířstvo
se skvělo kolem, jako hvězdný roj
se třpytí kolem luny v ouplňku.
Ném, dobrý Ném, ten rádce smírný vždy,
jenž nikdy ještě křivdu nespáchal
a ochrancem je vdov a sirotků,
v ten slavný den císaře oslovil
a pravil tak: „Můj králi velebný,
jak velikým tě Bůh náš učinil!
Tvá sláva všechny věky přetrvá
a celá země podnoží je tvou.
Tvé dlaně přetékají bohatstvím,
ó otevři je, králi, v štědrosti!
Bůh miluje tě, miluj Boha ty,
jak toho žádá, pravě: ‚Cokoli
i poslednímu z lidí činíte,
to mně jste učinili‘ . . . Králi můj,
ó dávej chudým, králi, miluj je!
Ó dávej, dávej, dávej chudým vše
a vyčerpej své velké poklady
a vezmi též, co moje, na dary!“

Tak pravil Ném a Karel usmál se
a slovo Némovo se vtělilo
hned v skutek skvělý, věčně pamětní —
neb štědrým toho dne tak Karel byl,
jak nikdy před tím, stříbra, zlata proud
se valil z pokladen, všem rozdával,

ať rytířem byl chudým, z lidu kdo
neb žebrák ubohý, a konečně
když penéz nebylo už, poháry
a drahá roucha, šperky, zbraně též
i sokoly, psy, oře rozdával
a žehnajících hlasů tklivý sbor
se vznášel k nebi, k slzám pohnut byl
dvůr celý Karlův . . . Byl to krásný den . . .

Však svatost okamžiku velkého
teď náhle rušil výkřik neladný:
neb, jak by zem jej z hlubin chrlila,
stál v prostřed baronů a rytířů
teď se svým koněm pohan před trůnem,
tak hrdý byl jak Satan před pádem
a krásný, silný, oděn brokátem
a kolem sebe hleděl posměšně,
a z očí náhle divost plála mu
a takto směle Karla oslovil:
„V tři díly svět je celý rozdělen,
dva z nich má v mocných rukou Agolant,
můj král a pán. On drží Asii,
tu svatou matku lidí, Afrika,
zem plná tajů, plná bohatství,
šíj kloní před ním; tvůj chce ještě kraj,
by všechno měl, ó králi Západu.
Hold tedy žádá tvůj. Nuž poslechni,
sic přijde král můj, by tě pokořil
Pak běda tobě, neunikneš mu,
les neskryje tě, ani moře hloub
před jeho hněvem, neunik bys mu,
i kdybys křídla měl, jak orel sám.
Já domluvil. Mé jmeno Balant jest!“ —

Zbled Karel hněvem, dlouho promluvit
mu vášeň bránila, až zvolal sléz
na meč svůj sahaje: „Jest s námi Bůh.
On rozhodne. To svému pánu rci.
Své voje povedu, bych uchránil
čest Francie a kříže velebu.“

Tak Karel děl, můj pane Rolande,
a viděls vojsko táhnout do boje;
u Aspremontu stojí nepřítel,
na půdě vlašské! Chraniž Karla Bůh.“

Tak vrátný končil, ale Roland vzplál
a řekl: „Otevř bránu, příteli,

já s Karlem půjdu v svatý tento boj!
Vím, vítězem že vyjdu velikým
a sláva s čela že mi bude plát! . .
Pak odměním se tobě. Slyš můj slib:
na rytíře tě budu pasovat.“

Však vrátný chladně pravil s úsměvem:
„Vždyť rytířem bych ani nechtěl být,
líp je mi zde, kde není nebezpeč,
zde v chládku se to dobře, pane, spí
a arcibiskup skvěle platí mě
za malou práci, hlídat totiž vás.
A proto vrata neotevru vám;
nuž, do štěpnice, pane, jděte jen
a ochočením ptáků bavte se,
svých sokolů. To užitečné jest.
I bez vás císař skrotí pohany.“

Vztek zalomcoval mladým Rolandem,
jak vichřice do štěpnice se hnal
k svým soudruhům, a jako hřívou lev
tak zatřás vlasy svými plavými
a zvolal tak: „Jde císař do boje,
kde sláva zraje jako v poli klas
a my zde nyjem jako v klášteře
a chřadnem jako jati v žaláři!
To nelze snášet! Za mnou! Vedu vás!
Nám brání vrátný? Povalíme ho!
Hůl každý ulomiž si ze štěpů,
a za mnou, bratři, volnost kyne nám!“

Tak zvolal Roland, zlomil mladý štěp
jak s nebe blesk by sjel a soudruzi
si po něm větve rychle lámali
a pod pláště je skryli. Roland šel
teď v čele jim a volal vrátného.
„Pusť z bran nás,“ řekl, „vojsko ztrácí se
už v dáli v parách lesů modravých
a ještě jednou chcem je viděti.
Plášť za tu službu dám ti, nový svůj,
je z hedvábí a vrouben sobolím.“

Však vrátný na to řekl s posměchem:
„Jak zbytečně maříte, pane, slov!
Jsem pevný jako vrat mých závory,
a přísahám, že ty se nepohnou!“

„Pak křivě přísahals!“ mu Roland dí,
plášť odhodí a kyjem zamávne

a zasáhne jej sílou takovou,
že vrátný vrávorá a hustý dešť
ran sype teď se na něj se všech stran,
řev z úst mu jde a padá omráčen,
však Roland rozbil zatím závory,
jsa netrpěliv odnímati je,
a jako orel letí na volnost
a druzi jeho, tlupa sokolů,
se za ním ženou. S hory pádili
a mžikem stáli dole v rovině,
kde louky voněly a řeky šum
se ozýval jak dálné dunění.
A Roland řekl smuten: „Soudruzi,
jak bez koňů dohonit císaře,
jak bez koňů se pustit v pravý boj?
Vždyť nelze rytířem být bez koně!“

A rozhlížel se kolem. Radostně
pak vykřikl, u řeky na louce
pět koňů páslo se, pět sedláků
si opodál ve stínu hovělo.

„Tam naše spása!“ Roland zavolal
a letěl jako blesk a zachvátil
za hřívu z koňů jednoho a hned
na ostatní se druzi řítili
a po dvou na hřbet sedli široký
těch těžkých ořů. Roland zvolal pak,
už v letu, na sedláky zuřivé,
již spílajíce hroudy házeli
za uprchlíky: „Roland, vězte, jsem!
Jest císař ujec můj! Já spěchám v boj!
Po vítězství se hlaste, odměna
za oře vaše bude velká tak,
jak ani ve snu se vám nezdálo.“

Tak zvolal Roland hlasem hřímavým
až lesy třásly se, a sedláci
jak zkamenělí stáli podivem,
a dívali se v dál, kde Roland rek
a jeho druzi s oři zmizeli . . .

Tak letěl Roland prvním bojům vstříc. —

Tři hodiny když jeli, zastavil
se Roland náhle a byl zamyšlen.
„Jak objevím se,“ pravil, „v táboře,
by o mé přítomnosti před bojem

se císař nedověděl? V nevoli
by zajati mě moh', neb poslati
zpět v onu klec, odkud jsem sotva prch!"

Tak rozjímaje, hlavu pozvedl
a zněměl leknutím: Hle, z lesa tam,
kde cesta oklikou se bělala
jel četný průvod skvělých rytířů
a v čele jejich biskup Turpin byl
a bral se směrem, kudy císař táh.
A v dumách hlubokých byl ponořen
a zraky jeho v slzách tonuly,
neb vracel z hradu se, kde Karlův man
dlel, Žirár z Frétu, zpurný, starý rek,
tak hrdopyšný jak sám Satanáš;
bylť pýchou šílel, neboť v zpouře své
i Krista spasitele odřek se
a víry jeho svaté, rouhavě
byl rozbil krucifix a pošlapal.
Žilť jako vlk na starém hradě svém
ve hloubi lesů, plných černých blat,
a tam jej byl teď Turpin vyhledal,
by naposled mu přived na paměť,
co povinnost mu káže, Bůh a česť,
v tom okamžiku, kde se valily
jak moře příboj, vrazi křesťanstva
na Francii a církev Kristovu.

Stálť před ním Žirár, sloup jak kamenný,
sníh byly vlasy jeho, jeho vous,
noc plná blesků zraky šílené,
a řekl chladně: „Víš, že mocným jsem,
snad jako Karel sám. Co hledáš zde?"

„Jen tebe hledám, neb jsi ztracený,"
řek arcibiskup, pozved svatý kříž
a dodal pak: „Tvá jesti povinnost,
teď s námi jít a sloužit Karlovi."

Krev zbouřila se starci v žilách hned
a nožem mrštil v zuřivosti své
po Turpinu, ten ale uhnul se
a řekl vážně: „Myslíš, člověče,
že nikdo trestati tě nemá moc?
Což nikdo nad tebou?"
„Jedině Bůh!"
řek hrdě Žirár, Turpin zvolal však:
„Nuž tedy hájit proti pohanům
pojď jeho při! To žádat přišel jsem!" —

Za ruku jal ho. Cos se pohnulo
v té pyšné hrudi starce, cos jak vzlyk
se dralo v hrdlo jemu, bylo mu,
jak by tím jasným kněze pohledem
vnik paprsk v jeho nitro. Zachvěl se,
však znova pýcha jeho vzplanula
a řekl krátce: „S vámi nepůjdu,
dost na tom, že nepůjdu proti vám.
Jdi, Turpine, dál s tebou nemluvím.“

A vyšel ze síně a s povzdechem
jel Turpin z hradu, lesem dumavým
a bludiskem těch černých močálů
a na silnici zase octnul se
na bílé, kde jej Roland zahlídl.

Rek ale mladý rychle koněm trh
a mžikem kryl ho les a soudruzi
tam za ním spěchali a on jim děl:
„To velké bylo, bratří, leknutí,
už viděl jsem se zase v žaláři,
jen zázrakem nás Turpin nezahlíd!
Nuž, jeďme lesy! Jmenem Božím v před!“

Tak Roland pravil. Koně klusali
a slunce vesele jim svítilo
pod klenbu starých buků, javorů,
kde ptáků zpěv a větru lehký šept
se ozývaly v míru hlubokém.

Den plynul krásně tak, však hlubý šer
když leh na lesy jako mrákota,
tu Roland brzy ztratil cestu svou
a noc když přišla, musil vyznati,
že zabloudili. Bláta bezedná
se černala jim vstříc, kde plameny
rej prováděly, bledě příšerný
a unaveni, hladem zmořeni
teď uprchlíci zimou třásli se
a odvaha jim klesla, Roland jen
čil zůstal jako dřív a s koně slez,
do mechu sed a pravil: „Bláhoví,
což krásnější má někdo ložnici
než nyní my? Kol sloupů na tisíc,
hle, nad hlavou nám nese sklepení
a co tam lamp v tom nočním blankytě,
jenž korunami stromů prohlíží!

A jak ten šum nás sladce uspává,
to bude krásně se o bojích snít!“

A sotva dořek, v spánek nořil se
tak klidný, pevný! Jeho soudruzi
však bázlivě se k sobě krčili
a dále bděli, do tmy zírali
a naslouchali skřeku výrů, sov,
jenž podoben byl smíchu šílenců
Tu s podivením náhle viděli
zář jakous bledou v dáli nítit se
jak démant čistou; přicházela blíž,
mech stříbřila a stromů obrysy
a spatřili v ní oře bílého,
tak lehce kráčel jako vítr jde
a na něm seděl rytíř překrásný
ve stříbrném a zlatém brnění
a s přilbou skutou jako z bílých hvězd.
A poznali, že svatý Jiří jel
to pustým lesem, vždyť jej vídali
tak jak byl zde, co sochu na hradě,
kde vychováni byli s Rolandem . . .

Teď stanul zjev a klesli do mechu
na kolena a ruce spjali své,
zjev ale nad Rolandem sklonil se
a žehnal mu a zmizel s úsměvem.

A Roland probudil se, soudruzi
mu vyprávěli třesavými rty,
co byli viděli, on ale děl
a ruměnec mu polil sličnou tvář:
„To vaší bázně byla mátoha!
Kým jsem, by nebes svatý bohatýr
se ke mně snížil, na zem sestoupil?
Ta bílá zář, kterou jste viděli,
to úsvit byl, jenž víčka otvírá
a onen oř byl oblak zlacený,
jejž pohladila růží jitřenka,
a nad hvozdem jenž letí jako pták!
Nuž vzhůru! Povedu vás! Zmužte se!“

Tak pravil jim a sedl na koně
a s lehkým srdcem v čele klusal jim
a mysl jeho vzletná těkala
po kraji vábných mládí přeludů. — (Pokr.)

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Pokračování.)

ruhého dne k večeru doktor ubíral se k Chloumku. „Snad tam naleznu slečnu Olgu,“ pomyslel si, vcházeje do pastoušky a zarazil se. „Řekl jsem jí, že tam přijdu dopoledne — ne, teď tam nebude.“ A pocítil jakési uspokojení při té myšlénce.

Nemýlil se — nebylo jí tam. Pasačka vyprávěla, že nemocná ráno byla zaopatřena a že slečna Olga ztrávila u ní kolik hodin. Slepá byla v horečce, bez paměti, stav její se povážlivě zhoršil.

Doktor vracel se spěšným krokem. Smrákalo se rychle — po nebi letem hnaly se mraky, zakrývajíce večerní oblohu. Obilí z obojí strany pěšiny bylo požato. Když jsme tu šli se slečnou Olgou . . . vzpomněl si doktor. Bylo to předevčírem. Je to možné, že předevčírem? Mně se zdá, jako by bylo mezi tím uplynulo půl roku. Tehdy jsem se ještě rozmýšlel — váhal — já blázen! Vezmi ďas všecko váhání! Štěstí by mi bylo uklouzlo pod rukou. — A jaké štěstí! Není rozkošnějšího, milování hodnějšího stvoření na světě nad mou Lidušku.

Teď budu uvažovat jen o jednom — jak získat pana radu . . . Pan rada, ano . . . Což je z kamene, aby se nedal oblomit? Ale jak najít cestičku k jeho srdci? Mám k němu jít a říci mu vše? — Ne, ne — bylo by to marné — vyhnal by mne. Vím jak o mně smýšlí. A všichni v domě na mne hledí nedůvěřivým zrakem — nikdo mi tam nepřeje a nevěří, jen slečna Olga.

A právě té to nemohu říci — ne, jí ne. —

Kdybych jí to řekl — kdyby věděla pravdu?! Zarazil se a váhal. Jestli mne má ráda? Ne jako Liduška — ale přec . . . Když si vzpomenu na její pohled, na její oči — ne, nemohu jí to říci. Já pro ni nikdy nic jiného necítil než přátelství. Ano, přátelství, to je to pravé slovo. A budu se k ní chovat jako dobrý přítel i pak, až budu mít svou Lidušku. Ale k čemu jí teď říkat? Doví se časem. Po prázdninách odjede a než se vrátí — za rok — Kdož ví, co bude za rok?

Za rok snad budu u cíle? Budu nyní častěji docházet do Doubkova, budu si všímat především pana rady. Kdybych mu mohl svůj život vyprávět jako slečně Olze! Ne, ne — to bych neučinil. — Ale kdyby ona sama, z vlastního popudu se přičinila, jeho předsudky o mně zaplašit — Jednou mi řekla, že s panem radou o mně hovořila. Učiní-li to opět? Nevěděla by ani, a nemusela by vědět, jakou službu by mi tím prokázala. Ale říkat jí o to nebudu — ne, říkat jí nebudu.

V tom doktor ucítil, že na něho kráplo a pohlédl k obloze. Bouřková mračna vznášela se nízko nad jeho hlavou.

Zmoknu, pomyslel si. Kočár čeká až v Příboře, tam nedojdu. Abych se ukryl před deštěm v Doubkově? Najdu-li pana radu, pohovořím s ním . . . A již obrátil své kroky k Doubkovu.

Vrcholky stromů v parku, ohýbajíce se ve prudkém vání větru, šuměly hlučně. Náhle zalehlo k jeho uchu několik tonů. Okno salonku bylo otevřeno a jím zaznívaly zvuky piana. Jak krásně hraje tu národní píseň. Jestli to hraje Liduška? Snad je sama — kdybych vešel . . . Srdce mu zabušilo radostí. Ale není-li to ona? —

Vždyť se jdu ukrýti před deštěm — nikomu nebude divno, když vejdu —

Vstoupil tiše do salonku. U piana seděla Olga — hrála z paměti a myšlénky její těkaly v dáli. V tom pozvedla oči a viděla toho, na něhož stále myslela, před sebou státi. Vykřikla a vyskočila od piana. „Vy — Vy . . .“ Srdce se jí sevřelo úzkostí a štěstím . . . Teď, teď mi to řekne — teď se rozhodne všecko — zabouřilo v ní —

„Polekal jsem vás —“

„Ne, ne — ale netušila jsem —“

„Není to snad proti domovnímu řádu, že jsem si dovolil vejíti teď večer? . . .“

„O prosím vás,“ řekla ona vyčítavým hlasem. „Jak můžete tak mluvit!“

„Žene se déšť — chtěl jsem se ukrýt —“

„Déšť? Vskutku! Zavřeme okno.“

Odháčkovala obě polovice okna a vítr jednu vytrhl jí z rukou. Doktor pomohl jí zavříti je.

„Hleďte, jaký se zdvihl vítr a jak se točí prach!“

„A nyní již prší. Vidíte, že zde musíte zůstat!“

Pohlédla na něho a usmála se radostně.

„Zde u vás je tak milo a útulno,“ odpověděl, usedaje proti ní na lenošku blíže okna.

Ona při posledních zákmitech večerního šera rozeznávala jeho tvář, ale bála se naň hledět a ruce její pohrávaly s třásněmi záclony. Bylo jí tak úzko a blaze v tom tichém, šerém pokoji, jehož teplý vzduch prosycen byl vůní květin. —

Opět zavířilo v její duši blahem a touhou. O ano, nyní — nyní . . . Ó, kdyby ta chvíle trvala věčně! Nyní mi řekne — nyní i já mu povím, jak nevýslovně ho mám ráda —

Bylo ticho, bylo slyšeti jen tichý pleskot kapek na okně.

„Byl jsem teď u Holinové,“ počal mluviti doktor.

„Proč jste tam nepřišel dopoledne?“ zeptala se tiše.

„Nemohl jsem.“

„Myslíte, že je ještě naděje?“

„Myslím, že není.“

„Ubohá žena!“

„Nenadál jsem se, že to přijde tak rychle, když jsem tam byl posledně —“

V tom ona vzhlédla k němu. Jich pohledy se setkaly.

Oba věděli, že jedna a táž vzpomínka oživla v jich myslích — vzpomínka na tu chvíli, kdy slepá žena spojila jejich ruce a mluvila k nim v horečce . . . U ní vyloudila ta vzpomínka zář šťastného úsměvu. On pocítil rozpaky a odvraceje zrak k oknu, pokračoval:

„Ano, když jsme tam byli posledně, byla již horkosť značná, puls 90, příznaky zápalu pohrudnice na levé straně. Ale bylo možno, že se process zastaví a obmezí. Nyní zápal se rozšířil a přidružil se zápal plic — je to komplikace, která nedává více žádné naděje . . .“

Ona naň hleděla, jakoby dobře nerozuměla jeho slovům. V tom omámení štěstí a naděje, v jakém tonula celá její duše, kmitla se v její mysli nejasná obava, jakoby stín podivné úzkosti náhle byl zatemnil jasnou zář jejího štěstí. Proč odvrací zrak? Proč zní jeho hlas tak chladně a cize — zcela jinak, než tehdy?

„Ovšem není možno určitě udati,“ pokračoval doktor, „jak dlouho ještě potrvají její útrapy. Předepsal jsem jí jen kapky pro utišení nejprudších bolestí. Poručil jsem častěji střídati obklady — zejména v noci.“

Nastalo pomlčení.

Ona chvěla se a čekala úzkostlivě, dychtivě — celou duší. Což neřekne ničeho? Nyní, kdy může — kdy musí jí říci . . . On v tom šeru a tichu cítil stísněnosť. — Chtěl mluviti přátelsky a srdečně a nevěděl, co jí má říci, hledal slov.

„Vy jste, slečno Olgo, byla tak dobrá k té ubohé ženě.“

„A vy ne? Proč o tom mluvíte?“ řekla ona netrpělivě a rozčileně.

„Což mi to zakazujete? Vzpomínám si, že jsem také já nadužil vaší dobroty, když jsem vás posledně tak dlouho zdržel svým vypravováním. Nebyla jste plísněna, když jste přišla? Co řekl pan rada?“

Viděl, jak sebou pohnula a tázal se: „Lekáte se, že se zablýsklo? Chcete jít od okna?“

„O ne, ne — nebojím se blesku.“

„Nechcete, abychom dali rozsvítit?“

„Ne, prosím vás, teď ne,“ odpověděla úzkostlivě. A přece upírala na něho zrak, jakoby v té vzrůstající temnotě chtěla rozluštit výraz jeho tváře.

On hleděl z okna.

„Nyní silně prší . . .“ a zamlčel se opět. „Pan rada je doma?“ dodal pak náhle živějším hlasem.

Olga pocítila ostré bodnutí v srdci. Ani slova — ani slova pro mne . . . Nic mi nechce říci — ne, nemá mne rád. — A proč se ptá po něm — můj Bože, proč? A při tom zašeptala:

„Pan rada? . . . Vy jste snad chtěl — vy si přejete —“

„Myslíte snad, že by mu má návštěva nebyla příjemna?“ skočil jí do řeči doktor.

„Proč by mu nebyla příjemna? . . .“

„O ano, myslíte si to, vidím to na vás. Vím, že mne nemá v lásce, že na mne hledí s nedůvěrou. Je to nedůvěřivost starostlivých otců, již si dovedu vysvětlit, povážím-li, jak jsem asi byl od jiných před ním pomlouván . . .“

Zamlčel se hledě zamyšleně před sebe a pak náhle zvolal živěji: „Což se ta jeho předpojatosť nikdy nepoddá? Což není možno přemoci jeho předsudky proti mé osobě?“

Ve zvuku jeho hlasu chvělo se rozčilení a v její duši rostla děsná úzkosť. — Nedůvěřivosť starostlivých otců ... V tom vzpomněla si na jeho slova: „Jsou chvíle v životě, kdy úsudky jiných osob o nás přestávají nám býti lhostejnými“ — Jestli jsem to nebyla já, na kterou při tom myslel?! A zachvěla se, jakoby se až v hloubi její duše bylo zablýsklo příšerným bleskem hrozné pochybnosti. A přece cítila, že musí mluvit, ano že se musí ptát.

„Myslíte, že má pan rada předsudky proti vám? Proč se o to nepokusíte je zaplašit? . . .“

„Ale jak, slečno Olgo? — Což mohu s ním mluvit tak otevřeně, tak upřímně jako s vámi? Mohu jemu vyprávět svůj život, jako jsem jej vyprávěl vám?“

„Jako mně“ . . . zašeptala ona sotva slyšně. — Zamlčela se a pak náhle řekla rozechvěným hlasem: „Ale já — já bych mohla, neníliž pravda? Přejete si snad, abych já se o to pokusila — abych já mluvila někdy o vás s panem radou, abych mu vyprávěla — ano, abych mu řekla —“ Nedomluvila, pohnutím přerval se jí hlas.

„Vy, slečno Olgo?“ zvolal on překvapen.

V tom zablýsklo se silně — Olga shlédla jeho tvář i tu zář překvapení a radosti v jeho oku. Bylo jí, jakoby dunící rána hromu byla udeřila do její hlavy, zavířila v jejím srdci. „Můj Bože!“ splynulo jí z úst — ale tichý povzdech zanikl v rachotu hromové rány. Hrom zdlouha dozníval a doktor se ozval: „Pojďte, pojďte od okna! Snad se přece bojíte?“

Ona neodpovídala. Hrom dozněl, bylo ticho. Jen hodiny tikaly a na okno pleskal déšť.

Jeho zmocnila se náhle podivná stísněnosť. Proč ona nemluví? Bylo mu úzko v tom tichu, v té tmě — přál si slyšet její hlas. „Slečno Olgo . . . slečno Olgo . . .“ A nevěda sám, co jej k tomu pudí, uchopil její ruku. — Byla chladna jako led. Vytrhla mu ji a řekla: „Půjdu pro světlo.“ A již vyšla z pokoje. Přešla rychlým krokem vedlejší pokoj. Již otevřela dvéře na chodbě, v tom se zarazila. Zdálo se jí, že z druhého pokoje slyší Liduščiny kroky. Zavřela dvéře a zůstala jak přimrazena státi. Liduška se světlem v ruce vešla z protější strany — prošla pokoj, nepovšimnuvši si Olgy — a vešla do salonku. Bylo slyšet její radostný výkřik, pak jeho hlas — pak rychlý šepot, který se stával vždy tišším a tišším — — a pak — — — byl to zvuk polibku . . .? —

A Olga stála neschopna pohybu — v hlavě jí hučelo, všecky její myšlénky se mátly — v očích bylo temno — — cítila jen strašnou mrazící bolesť u srdce. A všecko úsilí své vůle soustřeďovala k tomu, aby stála tiše, bez hnutí, aby tiskla ruce k bouřící své hrudi.

Šepot vedle v pokoji utichl, bylo slyšet kroky směrem k pokoji pana rady . . .

A Olga klesla na pohovku, oběma rukama sáhla si k hlavě. Jak bušilo v jejích skráních, a v srdci mrazilo jako led, pálilo jako žhavý

oheň — ona celá jakoby byla utonula v tom moři žhoucích plamenů. Nevěděla, kde je, nevěděla, co myslí — v její duši nebylo místa než pro jednu myšlénku: „Ji miluje. — Ji — ne mne. Všecko to nebylo pravda. Ji — o můj Bože — ji, ne mne!"

Bylo tma, ale na nebi se již trhaly mraky a oknem vnikalo slabé pološero pozdního večera.

Do vedlejšího pokoje někdo vstoupil — bylo slyšet otvírání a zavírání oken, spouštění rolet, a při tom popěvek, který tak lehce a vesele řinul se zpěvačce z úst. Byla to Barča, která si zpívala: „Jsem, jsem z Rakovníka, mám tam milovníka —"

Můj Bože — ona si zpívá... A já jsem tak nesmírně nešťastná... Ještě jsou na světě lidé, kteří mohou zpívat — Jen já už nemohu a nebudu — nikdy —

Barča vstoupila do pokoje a shlédla Olgu. „Milostslečinko! A já jich všude hledala! Už se prostírá k večeři."

„Je tam pan doktor?"

„Ten právě odešel."

Olga se zvedla a spěšně vstoupila do jídelny. Byla bledá, jen oči se jí horečnatě leskly, ruka se chvěla. — Sklonila se k tetě a zašeptala: „Teto, omluv mne — nebudu večeřet." Teta na ni vzhlédla. „Dítě — co je ti?" — „Nic nic! Bolí mne hlava — nic — prosím tě, teto..." A rychle, bez pozdravu, vyšla.

Doběhla do svého pokoje, třesoucí se rukou zavřela oboje dvéře, pak si oddychla a opakovala několikrát: „Sama! — Jsem sama. Nikdo nebude vědět, jak mi je — jen Bůh to ví. Ani on to nebude vědět, jak mi bylo... a jak jsem ho měla ráda..."

Pak rozhlédla se kolem. Zdálo se jí, jakoby v tom pokojíčku nebyla bývala mnoho let. A všecko je tu jako bylo dříve. Ten stolek, ty knihy, pohovka, na které jsem před chvílí seděla a myslela na něho... všecko jako dřív. Můj Bože — a já?! Sáhla si na hlavu a zaúpěla: „Bože, kdybych jen nemusela myslet!"

Klesla na zem a zůstala tak klečeti bez hnutí. Necítila, jak míjely chvíle a hodiny, cítila jen tu umrtvující ztrnulosť žalu, při které vědomí života je obtíží, tu hroznou tíži v prsou, jakoby v jejím živém těle bylo něco mrtvého — kus ledu, jenž ji dusil, a jejž nemohla vyrvati z prsou.

Mezitím mračna na obloze se přehnala, v temnu noci prokmitly hvězdy a jich zář zasvitla až k jejímu zraku.

Zdá se mi, že svítí hvězdy... Hvězdy svítily včera — a tehdy jsem myslela, že mne má rád. — Zvedla se ze země a přešla k oknu. A já včera tady u toho okna stála a věřila jsem tehdy všemu — všemu — i těm hvězdám jsem věřila. Dnes již nevěřím ničemu. Ty hvězdy všecky se mi smějí a každá z nich mi povídá: Nemysli si, že tě měl rád! — Neměl tě rád — nikdy!

O můj Bože — já myslela dříve, že jen ústa lidí lhou — a oči že nelhou. A ony zatím také oči lhou — všecko lže na tom světě. Když se na mne díval, myslel při tom na ni, když byl pohnut při mém zpěvu — myslel na ni. Jen k vůli ní vyprávěl svůj život, abych to jiným

řekla, abych mu pomohla — a já zatím myslela — o jak je to hrozné! Jí to platilo, ne mně — jí, jen jí!

O, kdyby mi byl umřel, byla by mi zůstala alespoň vzpomínka. Byla bych si myslela: byl jednou člověk na světě, který tě měl rád. On ti umřel, ale měl tě rád. A teď mi nezůstalo ani to — nic, nic.

O, mne nikdo na tom světě neměl rád. — Nikdo, jen ona — má maminka!

A náhle, jakoby se byla protrhla tísnící hráz, která bránila jí plakati — proud slzí vyřinul se jí z očí. Hlava jí sklesla do rukou, které měla skřížené na okně a slzy tekly volně a dlouho — prudké vzlykání rušilo noční ticho.

O kdybych ji tu měla — kdybych mohla položit svou hlavu do jejích rukou — Ona byla mojí, ona patřila mně. A nikdo jiný na tom světě mne nikdy opravdu neměl rád — nikdo, o kom bych mohla říci: tak jako mne, nemiluje nikoho jiného na světě. Každý mi hodí nějaký ten odpadek své lásky, který mu zbyl po tom, co již dal jiným. — Ale já nemohu býti živa z těch odpadků, z té almužny! Nechci ji, tu dělenou lásku srdcí, která patří jiným. Chtěla bych, aby jedna duše lidská patřila jen mně a nikomu jinému. Proč mi Bůh vložil tu touhu do duše? Dal mi Bůh srdce jen proto, abych cítila bolesť?

A můj život — čím byl — čím je? Minulost, budoucnosť — jedno šedivé moře — ani jiskřička světla.

Setřela slzy s očí a dívala se před sebe do temné noci. — Bylo ticho a chladno.

Dnes nebylo slyšeti ani hlasu cvrčků v trávě, ani šustot křídel nočních motýlů. Vzduch po bouři se náhle ochladil. Hvězdy a srpeček měsíce svítily tak jasně, a přece tak studeně; při svitu jich bylo viděti umoklé, k zemi skloněné květiny, šeď mokré tvávy, kaluže na cestě.

Vše vůkol bylo chladné, černé a vlhké, vzdálenější předměty ztrácely se v bělavé páře noční mlhy a slyšeti bylo jen v mokrých listech stromů šustot kapek, padajících s listu na list.

Bože, jak ohromný je ten svět! — Tak nesmírný, tak nekonečný . . .

Ta noc je tak černá — a přece tolik hvězd na nebi — tolik nekonečných světů, tolik tvorů na nich! A každá ta hvězda ví, kolem které stálice se má točit, a každý ten tvor ví, proč je živ — jen já se tu potácím bez cíle, takový lichý, nepotřebný, opuštěný tvor! — Co jsem jiného, než atóm, který cítí bolesť? — Ztracený, bloudící atóm, na nějž Pán Bůh zapomněl! — V tom ohromném světě tak ztracena, tak sama, jako kapka v moři! —

A seděla ještě u okna, když hvězdy bledly a když na tmavém obzoru svital první zábřesk ranního světla.

„Již svitá! Ano, již svitá den, ale nesvitá pro mne. Je-li den, nebo noc — pro mne již zašlo všecko — O můj Bože, tak opuštěna, tak sama — pro vždy, pro celý život!“

* * *

Bylo devět hodin ráno, když teta bušila na Olginy dvéře.

„Otevři, otevři!“

„Přijdu později, tetičko, přijdu —“

„Ne — ne, otevři!“

Olga otevřela napolo odvrácena, ale teta se rychle otočila a pohlédla jí do tváře.

„Pro Boha — co se ti stalo?“

„Tetičko, prosím tě, tetičko —“ a Olga nervósním pohybem pohnula rukou, jakoby ji prosila, aby se jí netázala.

„Ale vždyť nevypadáš ani sobě podobna!“

„Neptej se mne, tetičko —“

„On tu včera byl — a ty...“

Olga kývla hlavou. „O, teto — prosím tě, nemohu! Až jindy!“ A náhle počala štkáti.

„Nu, tak jen neplač! Neptám se už nic. Kdyby ho už rohatí vzali, aby byl jednou konec! Škoda by ho nebylo. Bodejť — hm!“

Olga smáčela si spánky studenou vodou.

„O — jak mě bolí hlava!“

Dala si mokrý šátek na hlavu, usedla a přivřela oči.

Teta mlčky dívala se na její bledou a bolem tak změněnou tvář, na zarudlá, opuchlá víčka, modré kruhy pod očima.

Olga, nehýbajíc sebou, zašeptala:

„Teto — chci odejet.“

„Odejet! A kdy?“

„Brzo — zítra — pozejtří — jen brzo, hodně brzo!“

„Blázníš?“

„O, teto, ty nevíš, až ti povím... Nemohu, nemohu tu zůstat.“

„No a co lidem řekneš? Co si budou o tobě myslet?“

„Co je mi po nich! Pryč chci, pryč, abych nepřišla o rozum.“

„Však už ho beztoho dávno nemáš. Hm!“ a pohnula při tom vyzývavě svou silnou bradou. „No a co jim dnes řeknu — proč jsi uplakána. Abych se já, šedivá baba, ještě učila lhát na svá stará kolena — k vůli bláznivým holkám.“

„O, teto, řekni jim, co chceš — jen ať mne nechají — ať se mne nikdo neptá!“

„Liduška sem chtěla k tobě jít.“

Olga vyskočila a vzkřikla: „Liduška! Prosím tě, teto, — jenom ne ona! Ó, pro všecko na světě tě prosím — jenom ne ona! Jen dnes ne — nemohu ji vidět!“

Neobyčejná u její povahy prudkost a vášnivost, s nimiž ta slova pronesla, byla tak nápadná, že teta překvapeně a zpytavě na ni pohledla.

„Jenom ne ona...? Snad by...? A tohle by ještě scházelo!“

„O, teto, nech mne!“ řekla Olga, sahajíc si oběma rukama na hlavu.

„Vždyť já tě už nechám, mé dítě. Vyplač se, vyplač. — A zítra budeme mluvit rozumně. Řeknu, že máš migrénu, aby nikdo k tobě nechodil.“

„O děkuju ti, teto!“ Olga náhle a prudce popadla tetinu ruku a políbila ji; pak pohledla do jejích očí — a v tom jakoby se bylo něco blesklo v její tváři Sklonila se níže a krátce, suše zašeptala: „Ona je to... Liduška...“

„Kriste Ježíši!“ A teta zůstala státi jako omráčena.

Ale Olga již odvrátila tvář, jakoby se styděla na tetu pohlédnout, jakoby se bála každého pohledu, slova, dotknutí.

Teta učinila krok, chtěla Olgu vzíti do náruče, ale zarazila se.

„Kriste Ježíši!“ zašeptala opět. „Vyplač se, mé dítě, vyplač se!“ Sklonila tiše hlavu a vyšla z pokoje.

„Ubohá holka, ubohá holka! — Kdož by si na tohle byl pomyslel! Ale takoví jsou ti mužští! S jednou mluví, na druhou myslí! Nu, to věřím, mladá se mu lépe líbí — a na velkostatek při tom také nezapomněl. Tohle nám ještě scházelo!“ S těmi myšlénkami vešla teta do salonku, kde seděl pan Ondřej s Liduškou.

Pan Ondřej tázavě a úzkostlivě k paní tetě pohlédl a Liduška se otázala, proč Olga tak dlouho nejde. „Tatínek chce dnes jeti do Karlovic na celý den,“ dodávala, „snad by nás vzal s sebou.“

„Jen ty jeď s tatínkem sama, Olga nepojede. Má silnou migrénu a prosí, aby k ní nikdo nechodil. Ani ty k ní nechoď,“ dodala trochu přísně, obracejíc se k Lidušce. „Já ji už opatřím. Silně ji bolí hlava.“

„Ale, teto, to bychom měli poslat pro pana doktora!“ živě zvolala Liduška.

„Aj, vida! Že si také hnedle na pana doktora vzpomeneš!“ řekla teta a změřila Lidušku tak pronikavým pohledem, že tato se celá zarděla a v rozpacích sklopila hlavu.

Nemá dobré svědomí, ďůče, pomyslela si teta. Však já ti ještě sáhnu na zoubek, holčičko.

Pan Ondřej díval se upřeně před sebe a přemýšlel. Vzpomněl si, že včera večer viděl doktora vycházeti ze zámku, vzpomněl si, jak dnes v noci, když nemohl spát, otevřel okno a zaslechl u doleního okna tiché štkání — —

Když po chvíli Liduška vyšla, zvedl hlavu a řekl nesměle:

„Paní teto, jestli slečnu to bolení hlavy přejde, jestli by si snad přála nějaké knihy, já bych jí něco předčítal.“

Teta se zasmála a řekla: „Pane Ondřeji, knihy nepomáhají proti bolení hlavy, ani proti . . . bolení srdce —“

„Ale někdy snad přece pomáhají.“

„Ráda bych věděla, komu. Leda takovým broukům, jako vy jste — ale ne mladým holkám.“

Vyšla z pokoje a bouchla za sebou dveřmi.

Pan Ondřej se mírně usmál a šel do svého pokoje. Přistoupil ke knihovně, otevíral jednu knihu po druhé, obracel listy, četl, zatrhoval. —

Olga dlela celé dopoledne sama ve svém pokoji.

Po bouři vášní a bolu nastoupila ocháblosť všech nervů. Fysická bolesť v hlavě otupovala živosť jejích citů a tím působila jí vnitřní ulehčení.

Zůstala na pohovce ležeti beze hnutí, přivírajíc oči, až konečně ochablé nervy dobyly si svého práva a ona usnula horečnatým polospánkem, za něhož ve spícím těle podrážděná obrazotvornosť v živých snech pracuje dále.

Odpoledne po svačině pan rada s Liduškou odjeli do Karlovic a Olga vyšla si do zahrady.

Nebe bylo zataženo mraky, jichž jednotvárná šeď nápadně kontrastovala se světlými barvami letní krajiny, po níž vlnily se lány zralého obilí a sem tam prosvítalo bělavé strniště, aneb zelenalo se řepové pole.

Zrak Olgin těkal od předmětu ku předmětu a přece nevšímala si ničeho. Jakoby se duše byla uzavřela sama do sebe, tak náhle mezi ní a světem zevním otevřela se propasť tupé, umrtvující lhostejnosti ke všemu, co kolem ní se hýbalo a žilo.

Ano — vše to, nač hleděla, viděla nyní jiné, než to vídala dříve — jakoby světlo bylo náhle pozbylo své záře, zpěv svého kouzla, květiny své vůně — a vše, co viděla, zdálo se jí náhle tak cizí, tak vzdálené, jakoby se sama byla stala cizinkou na tom světě.

Usedajíc na lavičku pod lipou, vzpomněla si na tu chvíli sladkého opojení klamnou nadějí, když z tohoto místa hleděla na západ slunce.

Ano, řekla si v duchu — slunce nás všechny klame. Slunce zajde a všecko je černé, pusté, hrozné. Mně již slunce zašlo. A proto teď poznávám pravdu a vidím, jaký ten svět opravdu je. Proč nemohu oči zavřít, usnout, necítit ničeho — zapomenout! Kdo je to vlastně — já? Čím jsem byla a čím jsem? To děvče, které jsem dříve byla, byl někdo zcela jiný. Ano, to děvče, které chodilo každého dne do školy, které myslelo na to, kolik Pavlinka a Bětuška měly chyb ve své úloze, a co bude dětem vykládati na kathedře — to děvče, které netoužilo po ničem, nemyslelo na nic, než na svou práci, na školní síň, na povinnosť — to jsem byla jednou já — já! Není tomu ani tak dávno — jen několik měsíců — a již ani věřit nemohu, že to jednou bylo pravda!

Ale už nikdy nemohu býti tou, kterou jsem byla — protože nyní vím, co jsem dříve nevěděla — vím, co je život — vím, co to je toužit, doufat, vím, co to je míti někoho ráda celou duší, vím, jak je možno býti šťastna! A já mohla býti šťastna — tak blízko bylo to štěstí, tak blízko! Nemám k tomu práva jako každý jiný? Proč právě já mám býti tak nešťastna — proč já?

V mém srdci je navždy pusto, temno, prázdno. Bylo tam něco — a to mi vytrhli — teď je tam jen propasť, černá propasť! Čím ji vyplniti? Co počíti sama se sebou, co s tím bídným srdcem, které má žízeň? K čemu jsem — k čemu je můj život, k čemu?!

* * *

Hleděla před sebe na šedivé nebe, po němž šedé stíny oblaků se honily, když tu vyrušil ji nesměle pronesený pozdrav.

„Dobrý den, slečno! Neviděli jsme vás od rána.“

„Bolela mne hlava.“

„Ale již je lépe?“

„Děkuji — lépe.“

Pan Ondřej soucitným, vřelým pohledem hleděl na Olgu, dojat zármutkem, jejž četl v její tváři. Hledal Olgu, aby jí mohl nabídnouti knihy, které držel v ruce a nyní, když shlédl výraz její tváře, zdálo se mu nemožným, jí je podati i zmocnily se ho rozpaky. Přemýšlel, co by

jí mohl říci, čím by ji mohl potěšit, aniž by se nešetrně dotkl krvácející rány — a nenacházel slov.

Po chvíli mlčení odložil knihy, usedl na druhou, vedlejší lavičku a pravil:

„Dnes je od rána nebe zataženo. Ani slunce nezasvitlo. Takový pošmurný den působí na náladu mysli.“

„Ano, to je pravda,“ řekla Olga. „A někdy se člověku zdá, že celý svět je tak šedivý jako ty mraky na nebi.“

„Ale ty šeré nálady jsou jen pomíjející stavy duše, které se rozplynou a rozprchnou právě jako ty šedivé mraky na nebi,“ mírně odpovídal pan Ondřej.

Ona cítila v jeho pohledu i ve zvuku jeho hlasu výraz přátelského soucitu. Pomyslila si: Vidí, že jsem smutná, neví proč — a chce mne potěšit. Je to dobrý, soucitný člověk.

„Mluvíte ze zkušenosti, pane Ondřeji? Zažil jste již sám takové šeré nálady mysli a dovedl jste je zapudit?“

„Ó zajisté — kdo jich nezažil v životě?“

Olga se zamlčela. Pak řekla pojednou chvatně: „Ale jsou lidé, kterým se nikdy nerozjasní, jimž stíní mraky celý život.“

„Kdo jim brání povznésti se svým duševním zrakem nad ty mraky?“

„Myslíte, že je to možné?!“

„Zajisté — vždyť každý může se dopracovati k té rovnováze duševní, kterou nedovedou porušiti nehody života a nepřízeň osudu.“

„Snad aby lidé chodili po světě jako oživlé mumie, které ničeho necítí —“ zvolala Olga živě.

„Slečna Olga se počíná rozčilovať,“ a pan Ondřej se dal do tichého smíchu. Pak pokračoval: „Nesoudím, že by se z nás proto staly mumie. Myslím jen na tu vnitřní rovnováhu, která dává klid duše — a k této dospíváme tím spíše, čím hlouběji jsme přesvědčeni, že vše to, co v tomto světě přivodí pessimismus, má jen dočasný, pomíjející význam, a že ta hlediska, se kterých my často na vlastní osud a život patříme, jsou nekonečně malá u porovnání s celkem, s nekonečnou dráhou vývinu živoucích bytostí, s veličinami věčnosti a veškerenstva.“

„Ale co je mně do veškerenstva? To všecko nemění ničeho na tom, jestli já, neb někdo jiný cítí bolesť. — To všecko jsou slova — slova.“

„Ne — to nejsou slova — celý myšlénkový svět“ —

„Tedy myšlénky, chcete-li. — Ale co je to? To všecko není nic živoucího, skutečného.“

„Je to skutečné! Co může poskytnouti lepší útěchy, než jsoucnosť toho vyššího duševního života v nás — než pohled do říše pravdy a dobra?“

„Kde ji najdu, tu říši?“

„Každý ji nachází sám v sobě.“

„A jak, prosím vás? Filosofováním? Ach, tomu všemu nevěřím! To všecko je tak daleké jako hvězdy na nebi. Co je mi platna všecka filosofie, když při tom nic necítím?! Jak mne může utěšit něco, při čem se ve mně srdce nepohne?“

„Já zase myslím, slečno Olgo, že není pravé útěchy ani spokojenosti a klidu, nežli ten vnitřní život — ten vyšší život ducha, jímž vnikáme

do říše pravdy, dobra a krásy, ten život, jenž v každé bytosti lidské, po dokonalosti toužící, probouzí se buď dříve nebo později, buď tou neb onou cestou. Myslím, slečno Olgo, že to sama poznáte a přesvědčíte se o tom.“

„Ne, ne, pochybuji, že vaše filosofické útěchy kdy pochopím. Vidíte, je to velmi nevděčné, mně půjčovat filosofické knihy. Nedáte se odstrašit?“

„Nedám — leda byste si toho sama přála. Zde jsem přinesl —“ A pan Ondřej chtěl rozkládati své knihy, když tu objevila se paní teta a nemálo se rozhorlila: „Pane Ondřeji! Máte-li svědomí — knihami ji mořit! — Ne — vy jaktěživ nebudete ničemu rozumět!“ (Pokr.)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

„Vím, jen ve sdružení mužské že bytosti a ženské
souladu svého život, v něm cíle plného dochází,“
Václav Živsa pravil. „Třeba ovšem lásky tu mocné,
jež by srdce obou v tluku jednom sloučila navždy.“

„Lásky tu arci třeba,“ kmet kývá, „však tato láska
tvář má valně jinou než láska románu a básně.
Tať pudu jarní vzlet v poetickou řízu odívá,
v něm jediném hledajíc nejvyšší slasti pozemské.
Avšak tento plamen sladký brzy slábne a hasne,
jím krb manželský neživí své teplo miloučké,
tam třeba stálejší, jinaký roznítiti plápol:
svazkem posvěceným k sobě manžely do skonu víží
vzájemné povinnosti obou, jich cíle společné,
štěstí pospolité, v neštěstí podpora družná,
k dítkám láska obou, o ně stejná péče radostná.
A když takto spolu trud zmohše a bouře životní,
v klidném podzimu svém k upomínce si poznovu věnčí
myrtou skráně šedé přítulně Filémon a Baucis;
toť věru krásnější manželské lásky je obraz,
nežli onen, kdy ženich v rozkošném zápalu touhy
k ložnici ozdobené spanilou si nevěstu zavádí.“

„A přec láska jenom,“ vece Václav, „láska pohlavní
základ jest jediný manželstva po přírody řádu.
Tou pud v nitro vložen, jímž zaplane touha milostná,
když muž najde ženu, v níž snů svých spatřuje kněžnu,
svůj ideál ženství; když v něm pak též ona najde
mužný svůj ideál, tuť semknou v jedno se rázem
ty dvě bytosti celé, jež příroda sobě vyhlídla,

zřídlo nového žití z jich svazku by proudilo zdárně.
Jen v té bezvědomé vzájemné volbě opojné
zdroj manželstva pravý; kde rozum sám střízlivě váží
výhody volby svojí, tam přírody řád je opuštěn."

„Příroda!" kněz na to děl. „Oj, známe to božstvo moderní!
V té věci arci musím jí s části přiznati právo,
neb sám výš necením než pud tuto lásku pohlavní.
Avšak blasfemií by snad naše náhledy nazval
básníkův a duší poetických vzlet horující,
jenž pud tento halí ve hvězdné blankytu roucho,
nadšeně nejkrasším jej kvítím Édenu věnče."

„Právem takto činí," roznícen Živsa namítnul,
„nebť ona láska citem nejblažším na světě tomto.
Ať zvu ji pud či jinak — což pouhé jméno tu váží? —
důkaz právě na ní, že v přírodě zásoba pouze
nejsladších je darů, jež člověk mysliti může.
Nechť cokoliv si mluví o slastech nad hmotu bídnou
povznešených, přec slasti vrchol, jejž může vysníti
lidský duch, jest ve mžiku tom, kdy dvé si bytostí
v máji žití krásném zraku září sladce nyjící
lásku jeví poprvé a v závrati klesne si v lokty:
Tu hmota rovně i duch se v luzném rozkoše víru
povznáší k nebesům — Každému ta chvíle zajisté
ještě do pozdních let září jak hvězda čarovná,
jížto nemůže jiná zastíniti představa žádná."

Pohléd ostře farář na planoucí Živsovo líce,
kol jeho úst jemné se kmitnuly úsměvu rýhy,
prst jeho pozdvižený v žertovné chvěl se pohrůžce:
„Ó věru, příteli můj, váš zápal jaksi povážliv.
Snadno myšlénku budí, že v tom sám váznete kouzlu,
jež jako slasti vrchol ret váš tak nadšeně líčí.
Mlád jste a mysli juné ten čar se zmocňuje lehko,
vášně opojná bouř, jež smítá rozvahu všecku,
zaslepujíc duše zrak —"
Ztich' na mžik, jak by nechával
Václavu k obraně čas. Ten lehce rukou sice mávnul,
avšak něm setrval, v myšlénkách jakby pohroužen.

A kněz pokračoval: „V duši vám sice sáhati nechci,
leč kdyby záchvat onen vás jal, radu slyšte varovnou:
Mějte pozor, nechť vás hlas přírody nesvede klamně!
Ovšem děl jste, že duch spolutvorným lásky je živlem,
avšak častěji jest rozhodčím krása tělesná:
v záři její zrak zaslepený mní krásu duševní
zříti také, kde slupka jenom bez jádra se blyští.
Pak by bolestné vám bylo z úchvatu lásky procitnout
s poznáním pozdním, že břímě, ne podporu něžnou,
volbou bezvědomou vám schystala příroda božská."

„O mne starosti není,“ řek' Václav. „Rozvahy nazbyt
mám již, neb mi zašel věk jarní básně čarovné,
v němž ona láska plným nás jímá kouzlem opojným —“
V odmlčení náhlém v myšlenky se poznovu hroužil.

„Však vaše řeč nejeví vychladlou rozvahu stáří,“
vážně namítá kmet. „Napříč je mi — řeknu to přímě —
věčný ten dithyramb o kráse a lásce a dívkách,
jímž hlaholí Parnas, jímž blouzní všecka slovesnost,
jakby žití cílem byly hlavním rozkoše lásky,
jakby nebyl vyšší k horování na světě podnět.
Z úmysla nic nemluvím o hvězdných cílech a touhách, —
však zdali láska k lidem blahotvorná, k cnosti a dobru,
láska ku vlasti svojí a k národu více neváží,
nežli požár, jímž krásný zrak muži srdce zažíhá?“

„Věc to jiná,“ vece Živsa mladý, „srovnávati význam,
hodnotu těchto citů. Zdaž vyšší potřeba káže,
pro vznešený účel blaho vlastní v žertvu poskytnout,
dáti život v obět, jeho hlavní půvab a kouzlo —
toť je otázka jiná, lhostejná ve sporu tomto.
Ját o slasti jenom hovořil, jež z lásky se prýští,
a slastí že vrchol tato jest, dozná si upřímně
sám kmet nad mohylou v upomínce na ráje mladosti —
Aj, ký div je potom, že zní vá ze struny pěvců
cit nejhlasněji ten, jímž hruď nejmocněji hárá.“ —

Skončili rozmluvu svou, neb Marta do zahrady přišla
s návěstím, že pokoj připraven již hosta uvítat.

Vešli tudíž dovnitř. Dnes Václavu ještě milejší
zdála se než poprvé ta skromná světnice farní,
jíž se bělal písek po hladkých podlahy prknech,
vlhkých ještě sledem čistící Martiny péče.
Všechno kolem jak v přívětivém zde se úsměvu lesklo:
obrazy posvátné, nábytku přízdoba prostá,
sám krucifix a brevíř, pod snítkou jívy kropenka.
Však teď slunce paprsk, vnikající zářivě oknem,
glórii jak tehdáž nepřeď' kol postavy božské,
v obraze na stěně tam pnoucí k nebi líce velebné,
nýbrž kol spanilé, štihlounké postavy dívčí,
s obličejem cele zrůžovělým blíž okna stojící.

V síňku svých studií kněz bodrý hodlal uvésti
odtud Václava dál, leč Marta prohlásila v odpor:
„Tam v učenosti brloh vzácného si hosta nedáme
odvésti, kde by jistě uváz' v herbáři a broucích —
jáť si popílila dost, by světnice mohla ho přijmout;
všechno tu připraveno; skromnou nepohrdněte jizbou.“

(Pokračování.)

Hostem u básníků.*

Překlady Jaroslava Vrchlického.

Teodor Aubanel.

Vlaštovky.

V plášť rudý halen slunce-král se vrací
v svůj palác, zrcadlo mu Rhona dává,
on zažhne ji a les i hora žhavá,
pak v těžkém boji s Nocí pole ztrácí.

Západu žehem v zpěvu letí ptáci,
to vlaštovek je čilá honba hravá,
jak černé květy letí, větru vřava
jež odnáší, než západ vykrvácí.

Na zemi všecko ve smutek se halí,
však vlaštovice letí v dáli, v dáli,
zrak sledy útlých křídel nepostihne.

V jich reji v zlatě mraků vidím v tuše
ne ptáky, ale duše, žen to duše,
sbor jejichž z bouře v tichou vlast svou tíhne.

Dívka u okna.

Tvá bílá šíj, tvůj hravý vlas,
jímž bez pout vítr zachvívá,
tvé oko, jehož hvězdný jas
hedvábná brva ukrývá,

Tvá ústa nachem zářivá,
tvůj smích a zvonivý tvůj hlas
a tvoje ňadra stydlivá,
jež chrání špatně šat i pás:

Vše mojím plesem je i mukou,
tvá krása na mne kývá rukou,
jí kořím se jak v pohádce.

Div nešílím v těch citů boji,
jsem žebrák, který hloupý stojí
a trne u bran paláce.

---

* Ukázka z nové řady překladů.

Sirena.

Pod vln věčným příbojem,
který tryská výš a vyje,
paláce poklidné kryje
nepokojných proudů sněm.

Z cesty kolem světa sem
koráb jede, vlny ryje;
Sirena hle, bílé šíje
vyhoupla se nad vln lem.

Odhodit v týl vlasy spěla;
teď tu stojí nahá celá,
teď se hravě do vln vnoří.

„Kdo z vás páže mé chce býti?“
Od kormidla slyšte zníti:
„Haló, kdosi tone v moři!“

Léon Dierx.

Zimní den.

Ni paprsku dnes; celý svět dlí v stínu
i slunce zbabělé mdle mlhou svítí,
ni jiskra nevzplá v mého zraku klínu;
v sny, duše, vrhni se a ustaň sníti!

Jak balvan železa na kovadlinu,
tak večer do stínů se slunce řítí;
ve vlastní hořkosti své tonu, hynu,
hleď, duše, zpět a viz vše tam se tmíti!

Andělé nocí těžký šat svůj táhnou,
dnes nezavěsí lamp svých v nebe stropy.
Ó pomni těch, kdo zhasli beze stopy!

Na svatyň zmlklá echa mysli, v tuše
ať urny s popelem se k tobě nahnou,
na mrtvé mysli, na stín, sen, má duše!

Dnes večer.

Jak páska magická a trojí těžce splývá
— ó Noci, Samoto, ó Ticho! — přes mou duši!
Dnes večer u krbu bez plamene a v hluši
mé oko v dálku se za dveře hrobu dívá.

Dnes večer hrůzy pln a poražený v boji
své drahé mrtvé zřím, jak okolo se kupí,
jich oči čtou můj děs a lesknou se jak supí
ve stínech půlnočních, jichž dav se kolem rojí.

Ba, za mnou večer dnes kdos hází stín svůj na zem;
vím, na mne dívá se, vím, dotknul se mne tiše,
ó děsná úzkosti, je tu a za mnou dýše
a hned bych mrtev kles, bych obrátil se, rázem.

Z dna žití jiného hlas vzdálený mé jmeno
dnes večer vyslovil, já podleh jeho moci,
a co mne tísní dnes — Samoto, Ticho, Noci! —
to s prvním člověkem již bylo narozeno.

Uzamčené rty.

Já oči odvrátil od člověka i žití,
má duše bloudila pod trávou hrobů v děsu,
já srdce očistil, že závist nepocítí,
a já je rozházel po kusech v stíny lesů.

Hluch k hlasům davů sám chtěl žít jsem v pusté tiši,
jak praděd, v mlčení a noc který se skrývá,
já chtěl mít čerstvé sny, jak stezky, které dýší
vedouce do samot, jež bystřeň nerozrývá.

Však příšernými sny mne hroby naplnily
a já se odvážil tu velké zkoušky smělé;
a lesy? Ty svůj děs do mojí duše vlily,
já cítil jejich dech, jak prochází v mém těle.

Vzdech, jenž se hromadí nad rety zamčenými,
ten otrávil můj klid, po němž mé spěly tuchy,
jsem klášter přeplněn chmurnými viděními,
jsem hrůzou prosycen, když hovoří se s duchy.

Tož v středu bolestí tak jako v středu kvasů,
již chcete mluviti, vy mrtví a vy tiší
zde živí, hvozdy vy! mně stálém ve zápasu
ve větru do kola ty vaše duše dýší!

Paul Verlaine.

Sentimentálni rozhovor.

Ve pustém parku, ve vlhké trávě
dva stíny mihly se právě.

Zrak mrtvý, rty svadlé jen dýší,
řeč jejich sotva kdo slyši.

Ve pustém parku, ve vlhké trávě
duch s duchem vzpomíná právě:

— Víš, srdce plálo nám vzňato?
— Proč měl bych vzpomínat na to?

— Zda zříš mne posud v svém snění?
Zda tušíš mne? — Co bylo, není!

— Sny naše a přání zbožná?
A štěstí, polibky? — Možná!

— Ten azur, ty hvězdy jak plály!
Ta naděj! — V noc prchla a v dáli.

Tak planým ovsem jdou v tíši.
Noc pouze hovor jich slyší.

Mandoliny.

Ti strůjci serenad,
ty krásky, jež je slyší,
ty fádních řečí řad
pod stromy šepcí v tíši.

Tu Damis s Amintou,
Klitander s Doris sněžnou,
pro krásku ukrutnou
jenž složil báseň něžnou.

Jsou krátké bluzy jich,
jsou šaty s vléčkou dlouhou,
jich elegance, smích,
jich extase s jich touhou,

Je honí, modrý stín,
v růžové luny přítmí,
co štěbet mandolin
zní vánkem mdlými rhytmy.

Pierre Quillard.

Soudce.

Když ticho přísné noci skryje svět,
kdy hodiny jen chmúrné znějí temně,
tu, slyším, Soudce z temnot jde již ke mně,
jenž hříchy zkoumá a pak prchá hned.

Bez togy, bez liktorů, bez seker,
bez jeku trub on přijde a mne zbudí;
hlas výčitky jen poslouchá v mé hrudi
ten soudce vnikaje v mé dumy šer.

Tu příšery, jichž nářek ztlumil den,
tu příšery, kterým den zavřel oči,
jak duchové ven z věčných hrobů skočí,
skráň bledou, zraněnou v můj vztýčí sen.

Polibky zapřené, vzpomínky, objetí,
sny mrtvé, za které bych teď se styděl,
vy, jež jsem miloval i nenáviděl,
žalobné pohledy, rty mstící, v paměti

Co chcete mojí zas? Ó strašidla,
ó nevolejte Soudce, vždyť vy víte,
že není asylu pro srdce zryté,
pro obět, na kříži jež ustydla!

Však přísný Soudce již v mé duši vstal
a rozsudek svůj vyslovuje denně,
žal, hanbu, výčitky hlod neprodleně,
on řekou ohnivou v mé nitro hnal.

Pak v nebe vzdálené on stoupá zpět,
zkad čekám darmo příchod Spasitele,
co zatím v propasti mé duše ztmělé
řve, klnouc jemu, celé peklo běd.

Nepřítomné.

Chci uzavříti se jen s upomínkou svojí
a jeseň zapomnít, bouř jejíž venku honí
vše listí rezavé a žluté v hustém roji,
chci rovněž zapomnít pláč moře monotoní,
chci uzavříti se jen s upomínkou svojí.

Ten matný poloden, jenž čalouny se vkrádá,
v mé srdce uštvané jak bude konejšivý!

Jak z hlubin vyvolá zjev její duše ráda!
Hlas její hymnický jak bude vážný, tklivý
v ten matný poloden, jenž čalouny se vkrádá.

Mým stane před zrakem zjev její tváře milé
a její sladký dech má ústa budou píti,
jej proudit uslyším té tiché, snivé chvíle,
jak vůni jahody, jež skryta v lesním kvítí;
mým stane před zrakem zjev její tváře milé.

Až zcela po tichu svá tajná řeknu přání,
ó podlé srdce mé, jež chvěješ se, ty musíš!
Chci, já tě přinutím ku lásky vyznávání,
však ty se odhodláš a zpovědi děs zkusíš,
až zcela po tichu svá tajná řeknu přání.

Sen hřebců.

Mlh těžký závoj padnul na lučiny,
spí táhlá pláň ve zpěvu blízkých vod
a letem tichým velkých ptáků rod
po zkvětlé nivě táhne dlouhé stíny.

S azuru náhle spadlo slunce zlato
a tryská z mračen sněžných, plam a jas,
pak rozlitou zář uvěznilo zas
pochmurné nebe v mrak jak z kovu spjato.

Křik nadlidský, svist mečů archandělů
jak etherem by táhnul, divný zvuk!
Turnajů, kterých nezříš, dálný hluk,
v nichž bozi válčí s reky čelem k čelu.

A hřebců tlum, ležící v teplé trávě,
jak ucítil by řeží pradávných
epickou vzpomínku, se rázem zdvih
a změřil obzor a zrak vznítil žhavě.

A patřil daleko za písky břehu,
v dál napínaje nozdry plamenné
za hory modré, moře zelené,
kde hřměly kobyly snů jeho v běhu.

Na chvějících se nohách stanul v křeči,
šíj vzpínaje ku hřívám chimer těch
a cítil, Vesny jak v zimničných dnech,
bok divý chtíč mu bodá stále větší.

Však pohrdaje vítěz všemi chtíči
on rozkoše víc necítí již hlod,
svou ceně svobodu na břehu vod
ku vlnám obrácen jen divě řičí.

Thomas Moore.

Klekání.

Ach klekání, ach klekání,
čím hudba ta mi vyzvání!
V ní mládí, domov, sladký čas,
kdy zněl mi naposled ten hlas.

Ty chvíle prchly docela
a mnohá hruď, kdys veselá,
spí v hrobě již a ve spaní
víc neslyší znít klekání.

Já rovněž zajdu v hrobu klid;
však zvučný zvon dál bude znít,
co jiní budou v dumání
tvou chválu pět, ó klekání!

Harfa z Tary.

Ta harfa, jež kdys v Tarské síni,
svět hudby, lila dech,
bez duše němá visí nyní
na Tarských pustých zdech.
Tak dřímá pýcha zašlých dob
a ten tam jest ruch slávy,
tlí srdce tichá v tísni mdlob,
jichž tep kdys bouřil žhavý.

A vůdcům v boj a paním k reji
nezazní ona víc;
jen v noci puká struna její
báj zhouby šeptajíc.
Tak svobody duch dávno kles,
jen divým skřekem nyje,
když hněvem srdce pukne kdes,
tu cítíš — posud žije!

Artur Fitger.

Theosofie.

Myslím si boha, muška děla,
je větší než já tisíckrát,
a v štěstí, kde zář slunce skvělá,
můž stále tančit si a hrát;
nad pavučinu povznešen
i vrabci vysmívá se jen
a já jsem bible má to praví,
zmenšený jeho obraz pravý.

Ó rouhání to! kočka řekla,
bůh-kocour jak lvů tisíc jest,
jak z kovu jeho pracka sekla,
on zamňouká, to bouře zvěst;
i když si tiše hoví, v tom
dech jeho zní jak z hloubi hrom
a já jsem, bible má to praví,
zmenšený jeho obraz pravý.

Ó rouhání to! mudrc říká,
dlaň Páně drží světa běh,
ta červa živí, do hvězd vniká
a řídí jejich vír a spěch;
jak v hrách svých druhdy jsem si ved,
on ve velkém tak řídí svět
a já jsem, tak mi bible praví,
zmenšený jeho obraz pravý.

Ó rouhání to! znělo z vzduchu,
hlas nebes, obrovitý ryk,
ku mému smrtelnému uchu
jak slabý ohlas z dálky vnik.
Tam sluncí myriady kol
splývaly jeden ve hlahol:
My jsme, tak bible naše praví,
zmenšený obraz jeho pravý.

Spirovy ženitby.

Novelka. Napsal Polykarp Starý.

ontessa Gobba“ — hrbatá konteska, tak jí říkali a říkají asi podnes, ač-li dosud neumřela. Byla skutečnou kontesou, ale měla sotva tolik, aby se najedla, měla hezkou hlavinku a výraznou tvář, ale byla mrzákem, byla hrbata. Její muž prý žije dosud, aspoň mi tak vyprávěl nedávno jeden setník od dělostřelectva, který se loni vrátil z Castelnuova (Erceg Novi) v Dalmácii.

Když jsem žil v Castelnuově, vídal jsem Spira — to byl její muž — skoro každodenně, dával jsem mu častěji několik krejcarů a jednou daroval jsem mu obnošený zimník s plyšovým límcem. Vypadal v něm komicky, zvláště poněvadž k tomu nosil na hlavě slaměný klobouk. Chodíval obyčejně bos anebo aspoň skoro bos a celý zevnějšek jeho byl obrazem sešlosti a bídy.

Castelnuovánští kluci ukazovali na Spira prstem, posmívali se mu a provolávali za ním: „Spiro, co dělá kontessa Gobba?“ anebo: „Spiro, kdy se budeš opět ženit?“ Spiro, který v obyčejném styku s lidmi mluvil a jednal většinou jako dosti rozumný člověk, na takovouto otázku jakoby rozumu úplně pozbyl, počal zuřiti, láti, házel po klucích kameny a běda, jestliže neměli dosti rychlé nohy!

Každému, kdo nově do Castelnuova přibyl, byl Spiro ukazován jako místní truchlo-směšná zvláštnosť, a každému hned za tepla vyprávěna v krátkých rysech nešťastná historie tohoto muže a jeho tří žen.

Postava muže, který ženami přišel o všecko, o jmění i o rozum, není novou ani poetickou, avšak zjev páně Spirův a jeho historie jsou dosti původní, aby stály za vypravování.

Spiro Michajlović byl synem zámožné rodiny castelnuovánské. Otec a všichni předkové, pokud se kdo pamatoval, byli námořní kapitáni a několik z nich nalezlo smrť ve vlnách. Spirův otec však zemřel na souchotiny. Spiro byl jedináček, navzdor tomu však dílem z vlastní záliby, dílem tradicí puzen vyvolil si povolání svých předků. Odbyl si v Castelnuově nautickou školu a pustil se na moře. Projezdil hezký kus světa, jmenovitě celou Levantu, východní Indii a jižní Ameriku; konečně na přání staré svojí matky navrátil se domů a slíbil, že na moře se více nevydá.

„Signor Spiro“ byl tehdy hezký, as třicetiletý statný muž, povahy dobrosrdečné, upřímné a přímé, vládl slušným jměním, které byl dílem po rodičích zdědil, dílem na svých cestách shromáždil, — není tudíž divu, že veškerá vdavek chtivá děvčata z lepších rodin castelnuovánských i z okolních pohlížela po něm jako po nápadníku, kterému by se u oltáře s chutí řeklo osudné „ano.“

Nejkrásnější děvče v Castelnuově byla Aurelie Pazmanovićova, dcera purkmistra, muže na tamější poměry neobyčejně vzdělaného a bohatého. Děvče bylo krásné jako květ azalový, štíhlé jako sosna a roztomilé jako vtělený anděl. Aurelie čili, jak ji také nazývali, Zlatana vycházívala zřídka z domu, nestýkala se skoro s nikým a žádný mladík kastelnuovánský se nemohl chlubiti, že by jej byla aspoň jediným významným úsměvem vyznamenala.

Aurelie meškala před tím dvě leta u tety v Terstu, kdež zároveň zdokonaleno její vzdělání.

Ačkoliv byl Spiro, jak již praveno, nápadníkem, jenž nebyl k zahození, přece nikomu v Castelnuově nenapadlo, že by se mohl ucházeti o Aurelii; mysleno všeobecně, že purkmistr má se svojí dcerou mnohem vyšší zámysly, nežli provdati ji za usedlého kapitána. Vyprávěno, že Aurelie se zajisté provdá v Terstu a že udělá skvělou partii.

Ale udál se div. Jedné krásné neděle překvapeno Castelnuovo zvěstí o zasnoubení se Aurelie s kapitánem Spirem. Jak to bylo možno, je do dneška tajemstvím, ale jisto je, že purkmistr zuřil a lál jako tigr, než konečně musel rozhodnému slovu svojí dcery povoliti. Castelnuovánské klepny tvrdily, že Spiro je velký čtverák, který se ve světě lečemus naučil a ubohou Aurelii pomlouvaly s uznání hodnou důkladností. To však se dle všech příznaků nedalo popříti, že snoubenci byli vzájemně do sebe horoucně zamilováni. Byl velmi pěkný pohled na ten skvostný pár lidiček, — nevěsta vtělená krása, ženich vzor statné, bujaré mužnosti.

Lituji velice, že z prvních dob jejich manželství nemohu podati nijakých zpráv; lokální kronika zabývá se manžely Michajlovićovými teprvé opět asi dvě leta po svatbě a to proto, že se stali oba hrdiny skandálních historek. Svářili se, spílali si, vyčítali si na vzájem manželskou nevěrnosť, ba někdy prý došlo až k činům. Kdo zavdal první příčinu k tomu, není známo, avšak tolik je jisto, že celé městečko stálo na straně manželově. Vyprávělo se, že hýří a že se opijí jen z pouhého zoufalství. Neuplynul ani plný rok manželských svárů, když tu z čista jasna Aurelie beze stopy zmizela.

Ubohý Spiro padl do hrozného podezření, že ženu zabil a odstranil, a stálo jej a soud hezký kus práce, než se zjistilo, že Aurelie uprchla s jedním námořním kapitánem na Korfu.

Spiro byl propuštěn z vyšetřovaní a oddal se zuřivému pití a hýření. Scházel, chřadnul. Za nějaký čas matka mu zemřela. To jej opět poněkud přivedlo k rozumu. Plakal a naříkal po hostincích a po kavárnách na nešťastný svůj život. Štěstí, že první jeho manželství zůstalo bezdětno.

Na domě jeho opadala na mnohých místech omítka, ve střeše objevila se mnohá díra, na vinici a v zahradě bujelo býlí, Spiro chodil nedbale oděn a žil bídně; bylo patrno, že v každém ohledu schází.

Tu se jednoho dne objevil v Castelnuově jakýsi vinař z Korčuly. Spiro s ním po několik dní pilně chodil po kavárnách a hospodách a za krátko dovědělo se Castelnuovo, že Spiro veškerý svůj majetek prodal panu Tomu Bieladinovićovi z Korčuly.

Spiro byl jako vyměněn. Dal si oholiti ošklivou bradu, ve které vypadal jako spustlý pop a chodil v nových pěkných šatech. Nepil již

a nehýřil. Brzo na to loučil se se svým rodným městem, poroučel se všem svým známým a odjel pak do San Giovanni di Medua, kde nastoupil nabídnuté mu místo kapitána pěkného albánského skuneru. V Castelnuově naň brzo zapomněli a zpomněli si naň teprvé tehdy, když došla zvěsť, že jeho žena, která zprvu na Korfu a pak do Alexandrie utekla, tamtéž na souchotiny zemřela. Otec její už dávno nebyl purkmistrem; od té doby, co měl neštěstí v rodině, nestaral se o veřejnosť a živořil v zátiší. Jen v neděli ráno vycházíval z domu, šel na mši, pak na trhu nakoupil jehněčího nebo skopového masa a zeleniny a zase na týden zmizel.

Uplynulo několik let. Jednou objevil se na obzoru temný bod. Bod tento se znenáhla zvětšoval a když se přiblížil vjezdu do Boky Kotorské, bylo zřejmo, že je to pěkná plná loď s tureckou vlajkou. Blíže Igala vyhodila kotvy. Odpůldne procházel se kapitán její pan Spiro Michajlović ve průvodu dvou slušně oděných námořníků po Castelnuově. Vypadal znamenitě, kypěl zdravím a blahobytem. Byl již trochu obtloustlý. Staří známí se s ním zastavovali a měli z něho radosť. Tiskl jim srdečně ruce a pravil, že snad brzy opět se uhlídají. Sděloval všude svůj úmysl, že hodlá nyní, když si opět něco uspořil, moři dáti s bohem a do staré otčiny se navrátiti.

Dostál slovu: neuplynulo ani půl roku a Spiro byl opět doma. Za starou zbořenou tvrzí, tak zvanou „Forte di terra“, stojí do dneška hezký, břečtanem porostlý domek. Ten si Spiro najal, dal jej opraviti, vyzdobil jej uvnitř „kapitánským“ přepychem, totiž smyrenskými vybledlými koberci, tureckými a arabskými zbraněmi, sundajskými fetiši, čínskými slunečníky, velikým oděsským samovarem a indijskou pěknou tygří koží, vesměs to předměty, které si z ciziny přinesl, a počal žíti nový, slušný a pořádný život. Vína snesl mnoho, ale také mnoho kávy a co víno zavinilo, to káva jaksi opět napravovala. Nosil vkusný černý svrchník a cylindr, chodil do dobré společnosti a snažil se všemožně, zahladiti stopy své dřívější nepořádnosti, což se mu dobře dařilo a brzo i zúplna podařilo. Kapitán Spiro byl tehdy blízek čtyřicítky. Celé Castelnuovo si ho vážilo a bylo přesvědčeno, že jeho dřívější nespořádaností byla jedině vinna nebožka jeho žena Aurelie.

Dole v přístavě žil starý vysloužilý kormidelník císařské mariny jmenem Lonzarić.

Byl to starý bručivý pomořský medvěd s bílou bradou a od slunce uzenou tváří, jehož nitro bylo dlouholetou praktikou tak vysmoleno, že muž ten do sebe dovedl nalíti neuvěřitelná množství všech možných tekutin, vodu a petrolej vyjímaje. Ten starý bručál měl hezkou dceru. Byla příliš hezka a proto se v čas neprovdala. Pořád si vybírala, měla milostné pletky s mnohými velmi dobře situovanými mladíky a konec, — konec nebyl takový, jaký většinou bývá: nebyl naprosto romantický. Nikdo ji nevedl k oltáři, ale nikdo nebyl s to, něco neslušného jí dokázati. Každý viděl, že je hezká, koketní, svůdná, ale každý také tvrdil, že je pyšná, nepřístupná a že pořád ještě čeká na nějakého velkého pána. A už jí bylo asi pětadvacet let, což tam na jihu, kde se vdávají děvčata čtrnácti- a patnáctiletá, již něco znamená.

Starý Lonzarić dostával mimo svou skrovnou pensi ještě mírný plat od přístavního kapitanátu za vykonávání nižších služeb přístavní policie, jako dohled nad přístavními světly, schůdky, bárkami, nad bójemi, řetězy a kotvami, nad signálovými vlajkami, za pozorování světlárny a semaforu (optický přístroj signálový) na Punta d'Ostro, odkud dávána znamení o všem, co se pozoruhodného venku na moři dálo, a tak dále, dcera pak byla zručná a hledaná švadlena, která jmenovitě dovedla velmi pěkně vyšívati jmena a monogramy na prádlo, jejichž velikost, mimochodem řečeno, v Dalmacii a v Italii přechází do výstřednosti, takže v mnohých rodinách na př. celý polštář je pokryt jediným velikým červenomodrým monogramem. Tak žili otec a dcera ne sice v přepychu, ale dobře vycházeli.

Slušný, umírněný kapitán Spiro počal si všímati krásné, kypící Ljuby. Kupoval balíky plátna a Ljuba šila a vyšívala. Z počátku to bylo jen mužské prádlo, pak prádlo indifferentní, ručníky, povlaky, pak najednou ženské prádlo, a konečně, krátce před svatbou, — stydím se to říci na toho starého zhýralce, — konečně dětské. Ano tak daleko došlo se Spirem. Neměl dosti na zkušenosti prvního manželství, oženil se podruhé. Tentokrát šťastně, tak aspoň hlásal celému světu. Dcera Lonzarićova byla krásna, mírna, chuda, uměla pracovati a byla zvyklá práci, byla již v rozumném věku a konečně musela býti Spirovi povděčna, že si ji vzal, poněvadž z těžka by se byl v Castelnuově nalezl pro ni vhodný nápadník. Spiro měl slušné jmění, najal několik vinic a racionelně pěstoval vinařství a artičoky.

Spiro byl šťasten, když se mu narodil kluk. Bohužel netrvala radosť jeho dlouho, dítě umřelo na záškrt. Ale Spiro navzdor tomu neštěstí nezoufal, miloval svoji ženu vášnivě a byl by pro ni šel třeba do pekla.

Ale bůh ví, jaká to byla divná žena ta Ljuba. Rozumné a šťastné manželství stalo se jí znenáhla fádním, a když jí první dítě umřelo, stala se koketnější, než za svobodna. Spiro měl z počátku ze své vyšňořené ženy radosť, navěsil na ni hedbáví a šperků kolik mohl, že to až pohoršení způsobovalo, ale od nějakého času počal se mračiti, stával se malomluvným a bylo na něm pozorovati, že se trápí.

A tu jednoho krásného rána odvedli Spira do vězení okresního soudu. Sbil totiž jednoho mladého námořníka tak důkladně, že by jej byl hnedle ubil.

Proč, nevědělo se určitě, ale nebylo to těžko uhodnouti. Jeho žena sebrala své věci a odjela do Dubrovníka, ani se Spirem se nerozloučivši. Spiro si odseděl asi tři měsíce, pak byl propuštěn, a v krátce stal se z něho ten starý opilec a hýřil, jakým byl za prvního manželství. Dověděl se, že Ljuba je v Dubrovníce sklepnicí. Kdykoliv mu ji někdo připomenul, přihnul si z hluboka a nepromluvil ani slova.

Ubohý Spiro! Historie jeho opakovala se po třetí. Hýřil až dohýřil, pak opět se „mobilisoval." Hledal místo a našel je. Prodal vše co měl a opět se loučil s Castelnuovem, tentokrát na věky, jak pravil. Odejel do Janova, a tam převzal velení lodi, která jezdila do Buenos Ayres.

Asi za dvě leta vyprávěl kdosi, že Michaljović nejezdí již do jižní Ameriky, nýbrž že je kapitánem jedné řecké společnosti, která dopravovala z Cypru a z řeckých ostrovů olej a řecká sladká vína do Terstu.

Společnosť ta netěšila se dobré pověsti; povídalo se, že již měla mnohé potyčky a tahání s celními úřady celé Levanty. Ale to bylo jisto, své kapitány a lodníky platila znamenitě.

Nedlouho na to roznesla se po Dalmacii zpráva, již pak také veřejné listy přinesly, že blíže ostrova Visu (Lissy) stroskotala a ponořila se lodice výše zmíněného řeckého družstva. Za tmavé noci při litém siroku byla vhozena na skaliska. Na štěstí mohli se kapitán i veškeré mužstvo, dík vlastní obezřetnosti a zmužilosti, ještě na člunech zachrániti, ale veškerý bohatý náklad lodi, pozůstávající jmenovitě z jemných řeckých vín a z oleje, ponořil se na dno moře. Společnosť však nápadné škody neutrpěla, poněvadž byla velmi výhodně u jisté anglické pojišťovny zabezpečena. Kapitánem utonulé lodi byl Spiro Michaljović.

Když se zpráva o neštěstí rozšířila a náležitě přetřásala, kroutili mnozí staří zkušení kapitáni a plavci povážlivě hlavou. Především každému z nich bylo nápadno, že se kapitán Spiro pustil při siroku tak daleko na západ a nevolil raději obyčejnou známou a spolehlivou cestu blíže dalmatské pevniny, která je řadou před ní se rozkládajících ostrovů chráněna před přímým vlivem rozzuřeného siroka. Dále bylo nápadno, že neštěstí to se přihodilo člověku tak zkušenému, jakým byl Spiro, neboť se zdálo, že by byl kapitán včasným změněním směru katastrofě se mohl vyhnouti. Bylo pravděpodobno, že kapitán bude míti zlou situaci, aby se zodpovídal. Tak se také stalo. Společnosť řecká kapitána Michajlovića dala předvolati a hrozila mu processem, konečně však věc urovnána a zůstalo jen při tom, že kapitán Spiro byl propuštěn. Anglická společnosť dala případ komissiolně vyšetřiti a zaplatila pak značnou náhradu. Spiro Michajlović vrátil se domů do Castelnuova. Byl nemocen; hostec kloubní jej trýznil dnem i nocí. Najal si byt u vdovy Radkovićovy, hezký byt v druhém patře s pěknou vyhlídkou na Castelnuovo a na moře.

Byl teprve několik dní v Castelnuově a dostal předvolání k soudu. Nemohl se dostaviti. Přišli k němu a vyslýchali jej na loži. Byla to mrzutá věc. Anglická pojišťovací společnosť dostala hryzení svědomí. Dala vypraviti na místo neštěstí loď s potápěcími přístroji a vyloviti některé sudy utopeného řeckého vína a oleje. A tu se objevily podivuhodné věci. Vylovené sudy totiž neobsahovaly již ani řeckého vína ani oleje, nýbrž jedině — čistou mořskou vodu. Kapitán Michajlović měl co dělati, aby dokázal, že neví, kdy a jak původní obsah sudů zmizel a kdy se do sudů dostalo moře, zdali se to stalo, dokud byly sudy na lodi nebo před vloděním nebo zdali celý zjev se má přičísti na vrub endosmosy, nastavší po potopení sudů do moře. Proces táhl se asi půl leta, Angličané jej prohráli, premie byla vyplacena a společnosť řecká i Spiro vysmáli se chytrým synům Albionu. V dobře zpravených a jasně soudících kruzích se vyprávělo, že raffinovaná řecká společnosť a pan kapitán Spiro Michajlović provedli společně chytrý kousek a že propuštění kapitána nebylo tak velikým ukrutenstvím, jakým se zdálo a že byl za ně Spiro zajisté dobře odškodněn. Jak se věci skutečně měly, nebylo lze dokázati, tolik však bylo jisto, že Spiro měl opět něco jmění.

Byl chudák dost povážlivě churav. Dík neunavné péči městského lékaře castelnuováuského, pana Modlitby, rodilého to Moravana, jenž

hříčkou osudu byl vmeten do jižní Dalmacie, a dík neunavnému ošetřování mladého ubohého mrzáčka, asi sedmnáctileté hrbaté dívky, která u vdovy Radkovićovy pojídala chleb jaksi z milosti, uzdravil se Spiro konečně.

Znenáhla počal opět vycházeti. Vypadal velmi chatrně. Jeho dříve tak ztepilá, přímá postava byla nyní trochu nachýlena do předu, výraz tváře byl mdlý, unavený; byl bledý, zhubenělý a sestaralý. Oblečen byl pěkně a čistě. Sedával často před kavárnou „al corso“ a zamyšleně díval se do dálky. K večeru mu přinášívala hrbatá dívka svrchník nebo plaid, oblekla jej starostlivě, uhladila mu límec nebo rukáv a s něžným dětinným pohledem odcházela.

Tato hrbatá dívka byla konteska Alma Burovićova, sirotek, pocházející ze slavné druhdy rodiny Burovićů, z nichž jeden byl slavným generálem bývalé republiky benátské. Rodina byla úplně schudla, jeden z posledních členův — otec hrbaté Almy — byl ničema a opilec. Oženil se s nějakou služkou a žil lehkomyslně. Prodal jeden kus pole za druhým, vinici za vinicí; posléze mu nezbylo nic než starý polosesutý palác, z něhož se musel konečně vystěhovati, poněvadž se mu sesula střecha nad hlavou. Slovu palác dlužno ovšem rozuměti dle tamějších poměrů; nebyl to palác dle našich názorů, nýbrž veliká podivně stavená chalupa se střílnami, s gotickými okny, s otevřeným náschodím a opadanou omítkou. Takovým neforemným, zkrouceně stavěným a pitvorným starým boudám přezdívají na jihu palác. Uvnitř nalezneme většinou ještě stopy bývalého přepychu a mnohá polosesutá stěna je dosud zdobena pěknou freskou. Poslední konte Burović zemřel bídou a alkoholismem, žena jeho, kterou často bil a trýznil, živila se jako pradlena; konečně také zemřela a zanechala ubohého mrzáčka, hrbatou dceru Almu. Dítě bylo tehdy asi šestileté a chodilo žebrat, noclehujíc u cizích lidí. Bylo jako knoflík, hubené a maličké. Tehdy ujali se mrzáčka důstojníci 76. pěšího pluku, jenž onou dobou v Castelnuově ležel posádkou. Dali mrzáčkovi ušíti šatičky, nalezli vdovu, u které dítě mohlo bydleti a měli i ten nápad, že dítě sedělo s nimi u stolu a s nimi společně jedlo. Děvčátko mělo roztomilou hlavinku a vlídné nakládání s ním mělo za následek, že bylo velmi spůsobné. Chodilo pilně do školy a dobře se učilo. Žvatlalo třemi jazyky: srbsky, vlasky a trochu německy. Důstojníkům byla malá konteska zábavnou kuriositou a každý se s ní zabýval, poučoval ji, tak že znenáhla přišla do pověsti jako nějaké zázračné dítě. Vdova Radkovićova, která si na holčičku přivykla, milovala ji jako vlastní a když 76. pluk z Castelnuova odjížděl, přijala dítě úplně k sobě, slibujíc, že je nikdy neopustí. Slovo své také svědomitě vyplňovala. Dítě rostlo, rostlo, bylo roztomilé, ale ta zakřivělá páteř mu zůstala. Byla to ironie osudu, andělská výrazná, oduševněná tvář, jasný bystrý rozum, neobyčejně vyvinutý cit, — tělo pak zmrzačelé. Surový zvyk bezmyšlenkového lidu nejmenoval hrbatou dívku jinak nežli „contessa Gobba“, — hrbatá konteska. To bylo to jediné, co ubohou dívku velmi trápilo. S hlubokým, němým žalem musela snášeti surový výsměch a úštěpky hlupců. Když děvče povyrostlo, zmizela z něho také ta původní zázračnosť, Alma byla skoro stále doma a pomáhala paní Radkovićové spravovati domácnosť.

Za doby pobytu starého a s lodí svého života již několikráte ztroskotalého Spira Michajloviće v domě paní Radkovićové vyvinul se mezi ním a Almou důvěrný přátelský poměr. Muž, jenž dvakráte byl vlastními ženami zrazen a k smrti uražen, muž, který celé ženské pokolení proklínal a zatracoval, nepřenášel tuto nenávisť též na ubohého mrzáčka, který s andělskou trpělivostí po dobu jeho nemoci jej ošetřoval. Již bezpochyby ta okolnosť, že ten ubohý tvor byl patrně předem odsouzen k tomu, neseznati nikdy lásky muže, dodávala Almě jakousi gloriolu nadpozemskosti.

Spiro se s Almou bavíval dlouhé hodiny, vyprávěl jí o svízelích a utrpeních pomořských plaveb, o krásách dalných krajů a cizích měst, o divných národech a lidech, jež byl na svých cestách poznal. Nebylo pozornější posluchačky nad Almu. Osmnáctiletá dívka tulila se ku starému kapitánu jako dítě, poslouchající zamilovanou pohádku.

Tak to trvalo dosti dlouho. Spiro se zálibou vyhledával společnost hrbaté Almy, přinášíval jí často dárky a nevinným spůsobem s ní žertoval. Alma pak byla jako rozmazlené dítě.

Pojednou však se celý poměr změnil. Co toho bylo příčinou, těžko bylo zjistiti, avšak Alma byla náhle jako vyměněna. Vyhýbala se Spirovi, klopila rozpačitě oči, musela-li s ním mluviti, nezpívala již jako dříve, neposlouchala již jeho vypravování. Spirovi změna ta neušla, přemýšlel o ní a výsledek byl ten, že se počal dívce stejným způsobem vyhýbati a jí se straniti zrovna jako ona před ním prchala.

Také na Spirovi bylo lze pozorovati zádumčivosť a zamlklosť. Byl to opět podivný člověk, tentokráte však nepil a nehýřil, ale chodil sám a sám do lesa, nebo do savinského parku, nebo do Igala, tam usedl do trávy pod palmu a zadumal se.

Muž asi pětačtyřicetiletý, ve světě zhýralý, od žen zrazený, plný nenávisti k ženám, cítil v sobě něco, co ještě nikdy před tím necítil, a snil a trpěl jako mladý gymnasista při první lásce.

Zkoušel se, zpytoval své nitro, tázal se sama sebe, je-li možno, aby se byl tak šíleně zamiloval do zmrzačené dívky, z níž si každý tropil posměch, připomínal si trpké zkušenosti svých prvních dvou manželství, — marno bylo vše, čím více se vynasnažoval vyhnati si podivné ty myšlenky z hlavy, tím více vznášela se spanilá, bledá hlavinka ubohé Almy před duševním jeho zrakem, tím více zmocňoval se ho jakýsi dosud neznámý idealní pocit, jakási nadsmyslná smíšenina úcty a útrpnosti k nebohé dívce. Avšak rozum a obava, aby se nestal směšným, vždy vítězívaly v jeho rozumování, vracel se mrzut a zamlklý ze svých procházek domů a nepromluvil po celé večery ani slova.

Jednoho dne odbývala se slavnost v Savině. Z celé Boky i z okolí dubrovnického sjíždívá se lid ku posvícení v Savině.

Na jihu jsou posvícení dosud více v modě nežli u nás a tvoří mimo bazary téměř jediný hromadnější styk společenský. V Castelnuově se chystalo všecko k odchodu do Saviny, která je asi půl hodinky vzdálena. Vše se hrnulo ven z města buď pěšky pěkným listnatým lesem nebo do přístavu a pak bárkou nebo parníčkem do Saviny.

Paní Radkovićová vyzvala Almu, aby jako každoročně se připravila do Saviny. Avšak Alma prosila, aby ji nechala doma, že je mrzuta a že má bolení hlavy. Spiro Michajlović šel.

V parku a kol kostela svatého Sávy v Savině bylo tisíce lidí, vše se bavilo, smálo, žertovalo, hudba hrála, lidé zpívali, tančilo se, dole na louce tančili sedláci „kolo“ a vyskakovali jako zběsilí do výše, každou chvíli ozývaly se výstřely z hmoždířů, zkrátka slavnosť byla v proudu. Kapitán Spiro chodil chvíli mezi obecenstvem, pak vypil sklenici vína před jednou boudou, zapálil si cigaretu a pohlížel na lidi. Známí jej pozdravovali a tázali se ho, jak se má. Že dobře! Pak vstal a šel pěšinou k lesu. Za chvíli rozlétla se mezi lidmi zpráva, že Spiro se na okraji lesa ranou z revolveru zastřelil. Vše se hrnulo k lesu. Nebylo možno lidmi se protlačiti. Za chvíli jej neslo několik mužů do nejbližšího domu. Ještě prý dýchá, pravilo se mezi obecenstvem. Starý blázen, omrzelec, proč se střílí! Přikvapil starý doktor Modlitba a prohlédl jej. Zavázal krvácející ránu a dal Spira dopraviti do Castelnuova.

Když vyšel doktor Modlitba z domu, hrnuli se k němu lidé a tázali se, jak je. Doktor kroutil hlavou. „Povážlivá rána, ale snad to půjde přece.“

Contessa Gobba seděla na rondelu u schodů a četla. Když se blížili čtyři muži, nesoucí na nosítkách nějakou přikrytou hmotu, provázeni obecenstvem, vstala a udiveně hleděla dolů.

V tom vykřikl někdo z lidí: „Spiro se zastřelil!“ A jako bleskem zasažena svalila se Alma k zemi a kutálela se po kamenných schodech dolů. Lidé ji zachytili a na to nesena nahoru do domu dvě těla místo jednoho. Paní Radkovićová, která byla ovšem přišla s sebou, byla osoba velmi rozšafná a neztratila rozvahu. S pomocí několika sousedek a doktora Modlitby vzkřísila Almu a uložila řádně Spira, který ani slova nepromluvil, těžce dýchal a jen neustále obracel oči vzhůru. Doktor odvázal prozatímní obvaz a pomocí svých nástrojů šťastně vytáhl kuli, která byla na žebro narazila, toto sice roztříštila, avšak do hloubky nevnikla. Na to přiložil obvaz trvalý a upokojil ženské, nařídiv jim, jak se mají zachovati a jak raněného ošetřovati.

Uplynuly asi tři týdny. Spiro byl mimo nebezpečí. Celý den u něho seděla Alma a pořád jen ho ošetřovala. Spiro, jenž první tři dny po svém pokusu sebevražedném nepromluvil ani slova, mluvil nyní skoro celý den a žvatlal jako malé dítě s Almou.

Když asi po dvou měsících Spiro vyšel poprvé z domu, opíral se pravou rukou o hůl, druhou pak o Almu.

Nenašel se ani jeden všetečník, jenž by se byl Spira otázal na příčinu onoho zoufalého skutku.

Ale znenáhla počala v Castelnuově proskakovati podivná pověsť, která s ironickým smíchem byla dále kolportována: Kapitán Spiro Michajlović se ožení s kontessou Gobbou!

Starý blázen, nemá dost zkušeností se dvěma ženami, poplete si rozum, chce se zastřeliti a na konec ještě se chce oženiti s hrbatou ženskou! Ten se patrně pominul s rozumem! Snad si ji vezme proto, aby byl

jist, že mu žena zůstane věrnou. Nu, do té hrbaté se jistě nikdo nezblázní kromě něho.

Výsměchu světa na vzdor uskutečnila se pověsť o ženitbě Spirově. Spiro úplně se uzdravil a zcela formalně požádal vdovu Radkovićovu o ruku její chovanky.

Bylo to povídání a úsměchů v Castelnuově. Snad se ten starý osel k vůli té hrbaté dokonce postřelil! Snad mu před tím dala košem a on jí musel tím skutkem teprvé dokázati, jak ji miluje!

Svatba slavena zcela tiše. Ale celé Castelnuovo šlo se na ni podívat. A divná věc: co bylo před tím posměchu, při svatbě nikdo ani nemukl a se všech stran obdivovali se lidé elegantnímu zjevu Spirovu a důstojnému chování se bleďoučké Almy. Nálada v lidu změnila se jako kouzlem. „Ubožátko, proč by neměla práva býti šťastnou s mužem? Ona mu vlastně dvakráte zachránila život! Ona má andělské srdce! On také mnoho zkusil, snad bude s touto přece šťasten!“ Tak šly hlasy v obecenstvu. —

Starý polosesutý palác Burovićů přijímal na sebe jinou tvářnosť. Pracovali na něm zedníci, tesaři a pokrývači; v zahradě kopáno, sázeno a upravovány pěšiny; ukázalo se těmito přípravami, že kapitán Spiro zajisté vládne značným kapitálem, bezpochyby větším, nežli aspoň z počátku mysleno. Za půl leta se novomanželé přestěhovali do opraveného paláce, zařídili se se vším pohodlím a žili tam spokojeni jeden s druhým. Vycházeli málo, jen jednou za rok si vyjeli ven z Boky, buď do Splitu a jiných dalmatských měst, nebo až do Terstu. Spiro Michajlović, jenž tak dlouho marně hledal štěstí u žen, štěstí v rodině, nalezl je konečně v objetí ženy hrbaté! — — —

Když byly krvavé události roku 1882 v Krivošiji ukončeny, zavládl i v Castelnuově, kde vlastně počaly, a kde byl hlavní stan operující armády, kýžený mír. Castelnuovo, které po celou dobu povstání podobalo se vojenskému ležení, přijalo na sebe opět klidnější tvářnosť. Většina vojska odtáhla a jako posádka zbyly ve městě pouze tři prapory pluku Alemanova č. 43 a trochu pevnostního dělostřelectva.

Byl to dosti podivný zjev, že po událostech tak krvavých byl styk obecenstva s vojskem nad očekávání hladký, ba namnoze i přátelský a srdečný. Mužstvo pluku, většinou jazyka srbského znalé, snadno se dohodovalo s lidem a jmenovitě pěšáci s jedné a kuchařky a dívky z lidu s druhé strany pramálo se starali o různice politické.

Spiro Michajlović žil se svou ženou klidně ve starém paláci a nestaral se ani zbla o to, co se dělo mimo něj, uzavíraje jej pečlivě veškerému vlivu cizímu. A přece bez jeho vědomí dovedl jeden člen branné moci dosti často vplížiti se pod klidnou střechu starého paláce. Byl to pan Parmenio Pajošan, toho času desátník u třetí setniny pluku Alemannova a nadšený zbožňovatel vnad spanilé kuchařky Stáne (Stanislava) ve službě pana Spira Michajlovića. Spiro o docházení desátníkově do domu nevěděl, Alma pak — aby žena to nebyla spozorovala! — mlčky to trpěla.

Stáne, kuchařka v domě kapitánově, byla statná, černooká, černovlasá, cikánce velmi podobná dívčina, plná ohně a plná rozhodné samostatnosti. Měla poněkud zlý jazyk, ale jinak byla pracovitá a věrná.

Svého kaprála, jenž byl jinak pekařem, milovala s celým zápalem a byla naň také náležitě žárliva, poněvadž byl hezký chlapík. Rozumí se samo sebou, že často používala dávné privileje kuchařek, a podstrkovala mu při každé příležitosti něco chutného z kuchyně. Jednou se k tomu hodila Alma, když právě pan Parmenio s velikou chutí na nějakém žebírku si liboval. Byla takový dobrák, že nejen nečinila kuchařce výčitek, ale ještě sama přívětivě se vyptávala na jeho poměry a předloživši mu ještě jedno žebírko, laskavě se s ním bavila. Od té doby Parmenio navštěvoval palác častěji a v kuchyni byl neobmezeným vládcem . . .

* * *

A šeredně smutně končí historie třetího manželství pana Spira Michajlovića! Když se jednoho večera vracel Spiro domů, slyšel ze vnitř paláce úzkostlivý křik a volání o pomoc. Kolem něho šustla se postava vojáka, rychle z paláce prchajícího. Spiro letěl po schodech nahoru a sotva uvěřil svým zrakům. Stáne jako zosobněný satan sápala se na bledičkou Almu, povalila ji k zemi a škrtila a bila ji jako zběsilá, neustále jí spílajíc velmi surovými nadávkami. Spiro stál okamžik jako přimrazen, pak učinil skok, chytil rozkacenou Stánu za hrdlo a hodil ji ke dveřím. „Ji zabte, svou ženu, tu hrbatou opici," sípala Stáne, „ona vás podvádí, ona mi ukradla mého ženicha!"

Byla to hrozná scena. Stáne zaklela děsně jako starý námořník, odplivla si a běžela do kuchyně, aby si uspořádala své věci k odchodu, Spiro přiblížil se k Almě, která bezvládna ležela dosud na podlaze.

„A je to vše pravda, co ta ženská říkala?" vyrazil ze sebe.

Alma pozdvihla oči, klekla a úpěla: „Odpusť, Spiro, můžeš-li!"

A Spiro zdvihl ruce k nebesům, dal se do divokého smíchu a odešel. — —

Jeho noha nevkročila více do starého paláce. Dle staré methody jal se vytloukati hostince a kavárny. Opíjel se tak dlouho, dokud mu peníze stačily. Dole v přístavě byl malý hostineček, tam seděl celý den, tam pil, jedl a bydlel. Pro své cenné věci si do paláce poslal. Lidé od Stáne dosti brzo zvěděli celou událosť. Alma se opět přestěhovala k paní Radkovićové a celý čas z domu nevycházela.

Když Spiro po několika letech poslední groš propil a trpěl hlad, ujal se ho lékárník a dával mu lehčí zaměstnání na dvoře a na vinnici. Ale Spiro každé chvíle mu utekl a každý krejcar propil v kořalně. Zblběl a sechřadnul. Neměl již skoro pro nic na světě zájmu, jen za kluky se honil, když za ním povolávali: „Spiro, kdy se budeš opět ženiti?"

Když se odbývá v Castelnuově nějaká svatba, vždy dříve zavrou Spira do obecní šatlavy, poněvadž několikráte při takové příležitosti způsobil ošklivé pohoršení. Vplížil se totiž do chrámu a když ženich s nevěstou přistoupil k oltáři, chytil jej za rameno a zvolal: „Osle, nežeň se!"

Pohádka života.

Báseň Otakara Červinky.

I.

Jest štědrý večer, tajuplný, tmavý.
Mráz v okna duje, mračny hvězda pluje
a sníh kol tiše, lehce poletuje
jak upomínek mládí motýl hravý.

Po ulicích se valí lidstva davy
kol krámů, ozářených v barvách různých,
by přilákaly k sobě koupěchtivé
a závist síly v srdce lidí nuzných.

Já v davu byl a proudem nést se nechal,
bez cíle bloudily mé oči snivé.
Tu milý, dávný přítel kol mne spěchal.
„Kam, bratře?“ dím. On ohlednul se na mne,
jak ve snu zřel by vidění snad klamné,
pak přikročil, mně ruku vřele tisknul
a v jeho zraku slzí odlesk blýsknul.
„Jsem osamělý,“ pravil posléz tiše.

„Tak jako já!“ dím. „Nuže, pojdiž se mnou!“
řku dále jemu, „zvednem roušku temnou,
jež zastírá nám mládí jasné říše.
Od srdce k srdci promluvíme sobě.
Mám tichý útulek, v němž teplo dýše.“

On mlčky na mne vzhléd. Pak pravil vážně:
„Nuž přijdu,“ načež zmizel v lidstva tísni.

Já domů šel a připravoval snažně
vše ku příchodu hosta. Vše, co vysní
nám upomínka na minulosť naši,
co jako fatum v budoucnu se vznáší,
mou táhlo zadumanou, těžkou hlavou,
až přítel můj — již blízko půlnoc byla —
v mé dvéře vešel s tváří usměvavou,
jak vnitřní by ji rozkoš ozářila.

A když mu skřehlé tělo poroztálo,
dvé srdcí sobě vstříc jak druhdy plálo,

tu děl: „My dlouho jsme se neviděli,
nám oběma již vlasy posivěly
v tom žití, jež je pouhá klopota.
Nuž chci ti vyprávět svůj život celý —
ba vlastně — pohádku jen života. . .“

II.

„Slyš!“ — Přítel počal vyprávěti klidně,
jen časem zdál se hroužit v rozpomnění
a jeho hlas zněl jako písně pění
Tvář snivou krášlil úsměv časem vlídně
a časem divný lesk se mihnul v oku.
Tak duše, opustivši život země,
se rozpomíná na minulost temně,
na slasť i žal u věčna veletoku.

„Slyš! Potkav tebe před nedávnou chvílí,
já hledal ku příteli cestu v šeře,
a jak jen známé otevřel jsem dvéře,
tu chytilo mne dětí smavých dvé,
svá očka veselá v můj nořic zrak
a ručky ovinuly bělostné
a drobné kol mé šíje v lásky znak,
mně rtíky růžovými díce v sluch:
„Nuž vypravuj nám hezkou pohádku!
tu Annininu hezkou pohádku!“

A v minulosť se pohroužil můj duch.
Mně v oči slzy jasné vstoupily,
když zřel jsem dítek oči nevinné,
tak velké, smavé, na mne upřené.
A já vzal děti na svá kolena
jak duhou pestrou patře do dálky
na vlastní mládí, jak by v rozkvětu
zde v těchto něžných, dětských bytostech
zas v nových tvarech — co já k poledni
se rychle chýlím svého života.
A nežli dojdou k svému poledni
ty milounké dvě dětské bytosti,
jež na kolenou nyní houpám svých
a které na mne hledí zrakem víl,
ze světa jiného v zem zbloudilých:
tu dávno dospěju již večera
a na vždy ovane mne žití noc.

A celý život byl mi pohádkou
jak svatojanské noci vzdušný sen.

Však drželo mne dětí smavých dvé,
svá očka veselá v můj nořic zrak
a vinouce své ručky bělostné
a drobné kol mé šíje v lásky znak.
I zašeptaly rtíkem lahodným:
„Nuž započni již přece pohádku!“

A před mým zrakem v dálku upřeným,
hle, táhla žití velká pohádka
jak nezbádaný, tajuplný sen,
pln dobrých víl a šotků škádlivých
a hrůzných také živobytí chvil,
kdy mátohy nás děsí, nestvůry
a vztahují svá hnusná klepeta,
své tesáky a kly a paznehty
nám vstříc a chtí nás jimi rozsápat
jak v nepojatém, horečnatém snu.

III.

A byl jsem opět mlád. Snad přítomnosť
těch bytostí dvou něžných, nevinných
mne ovanula dechem mladosti.

Vše kol mne zmizelo i s komnatou.
Jak v živém snu jsem viděl širou pláň,
kol sněhem stříbrolesklým pokrytou
a po ní, v saních, uháněl jsem v dál.
A cinkot rolniček a zvonků zvuk
se odrážel co jarý mládí smích
od chatek, vsí a křovin na cestě
a veseleji zazněl pokaždé,
když vískou některou jsme letěli —
až někde v pláni zmíral daleké
jak skřítků drobných slabý popěvek,
jak píseň, zmírající v obloze,
jež modrá nad námi se klenula.
A z koňů ryzích jen se kouřilo
a starý kočí, Šalda přihluchlý,
svým bičem práskal vzduchem vesele.

Tu náhla hvozdů černých velechrám
nás pojal v klenby vážné, obrovské,
jež sloupy pnout se zdály k nebesům
a píseň všehomíra šuměly,
jež věčná, bez počátku, bez konce.

Já, podle otce, v kožich zahalen
jak okénkem jsem hleděl do lesa,

kde veveřice čilá na stromě
se na mne černým očkem dívala
a zatínala v kůru drápky své,
jak v uvítání jimi cvakajíc.
A datel v hloubi lesa zakvílel,
též sykorka na větvi čiperná
svým dětským pískotem mne vítala,
jak starého, dobrého známého.

Tu z hloubi zeleného podrostu
své velké, tmavé oko zdivené
upřela na mne srna bázlivá.
A v temné lesa hloubi, tajemné,
se zdálo býti plno bytostí,
jež skrývaly se v dlouhé kořeny
a za suky těch mocných šedých dřev,
z kad očka jejich tmavá, zvědavá
se šibalsky v dál za mnou dívala
a ztlumený si vedly rozhovor
svou řečí víl, mně tehdy neznámou.

A zajíčků pár přišlo zvědavě,
jež na zadní se běhy stavíce
mně panáčkovali vstříc předními

a dlouhé slechy vzhůru stavěli
jak srnec mladý svoje parůžky,
až poděšeni zjevem komoňů
a biče práskáním jak výstřely
se rychle dali sněhem v hbitý běh
a v zeleném se skryli podrostu.

A nad lesem svou těžkou perutí
vesloval havran, divě krákoře,
až used sobě na vysoký strom
naproti saním, přímo u cesty,
že střásl pršku sněhu bělostnou,
jež k zemi jako pramen padala,
jak drahokamů v záři slunce proud,
jak by to hvězdky na zem pršely.

A na pokraji lesa Roháč stál
v svém mysliveckém, šerém oděvu,
na hlavě širák maje zelený,
na němž se péro skvělo sokolí,
přes plece brašnu nesa loveckou
a dlouhou, šedohnědou ručnici.
On vždy nás u lesa tam vítával
a blyštěl jiskrnýma zrakoma

a skrze černý, krásný plnovous
mu bílé zuby divně svítily.
Neb vždy se usmíval, když vítal nás.

Pak stavení jsem viděl veliké
a z jeho oken záře červená
mě přívětivě k sobě vábila.
Tam v teplém pokoji mne bratří smích
a sestry, rodičů, zas zbudily.
Pak velkolepá byla večeře —
když náhle zvonku jasný stříbrozvuk
nás děti všechny rázem vyrušil
a kolem oken zář se mihnula:
„To Ježíšek sem právě přichází!“
tak matinky nám řekl milý hlas.
Já mimovolně sepjal ruce své.

V tom dvéře otevřeny dokořán.
Z nich světel zarazil mne jasný proud,
jenž plynul vstříc mi s jedle vysoké,
na které nejvýš anděl spanilý
stříbrnou hvězdou svítil v světa noc
a „Spasitel se právě narodil!“
nám zněla zvěsť, a člověčenstvu též:
„Buď pokoj dobrým lidem na zemi!“

V tom pastýř na roh píseň zatroubil
tam venku v noci jasné, plné hvězd.
Já slýchal udiven: mně zdálo se,
že zvuk ten vesmírem se rozlehá,
že andělé jej světem nesou kol,
že usíná až zlatých ve hvězdách.

Pak dárky s milým slovem rodičů
mne posléz kolébaly opět v sen,
a chůva Nana, stará Machová,
mi ukolébavku tu zapěla
svým hlasem třesoucím se, lahodným:
„U svatého Jana teče vodička,
napoj mi, má milá, mého koníčka.“

* * *

Pak v shluku bloudili jsme bratrském
po širých pláních, sněhem pokrytých
a v temných lesích, věčně zelených.
A rodné vísky střechy doškové,
s nichž rampouchy až k zemi visely,

mně čarodějů byly chatkami,
o kterých vyprávěla pohádky
mně Nana, konejšíc mne jimi v sen.

A jindy rolniček zněl plání zvuk,
buď do kostela, nebo k návštěvě,
neb rány pušek lesem třaskaly,
doprovázeny lovců halasy.

A jindy k rybníku nás svábil led,
kde s bratry o závod jsem bruslíval,
až znaven jsem se na led hladký klad,
bych pohlížel do různých červánků,
jež na západě plály nachovém
za lesem tmavým, modrou Osinou:
a na ledě, jak v bajném zrcadle
se odrážely různé červánky
jak v jasné tehdy mladé duši mé —

Též báječné jsem vídal rytíře
na modrou stoupat horu Blanickou,
jež zakletou se zdála v dálavě
jak v báji tajemný vrch skleněný —

A druhdy opět byla neděle.
Tu k sobě zval nás otec laskavý,
jehožto tváři vidím doposud,
tak spanilou, jak den je sluneční,
ač stříbrem kvet mu vlas i plný vous —
a učil základům nás života:
„Co nechceš sobě, nečiň jinému,“
jak v Orientě bajném Spasitel
pro svět dal zákon lásky veškerý,
jak dítky miloval a žehnal jim.

Pak o národu našem vyprávěl,
o velké jeho minulosti děl,
že slávou svojí hvězd se dotýkal,
až ku závisti zbudil sousedy,
již zločinně jej povalili v zem.

O velké, svaté Rusi vyprávěl,
jež čtyry moře mocně ovládá.
Já v duchu viděl cara bílého,
jak na broni on cválá s půlnoci,
jak všemohoucí jeho na pokyn
se nesčíslná vojska valí v před:
tam přes Altaj, do bajné Kytaje,

přes nebetyčný Kavkaz na jihu,
přes Balkán chmurný proti Turčínu.

A rekové všech kmenů bratrských,
Poláků, čackých Srbů, Bulharů
a Černohorců, hrdých sokolů,
před zrakem táhli nyní duše mé
ve spolku s reky mého národa
a v čele velcí věštci Slovanů —
jak dětská kreslila je obraznosť:
Náš Kollár, Puškin s Mickiewiczem,
Słovacki, Lermontov a jiní též,
ne méně slavní — lýry stříbrné
v svých rukou — čela v oblacích —

A v prostřed široširé roviny
se bílá žena k nebi týčila,
jak socha přespanilá, velebná
a nesčíslné pluky vojínů
mávali před ní svými zbraněmi
a před ní skláněli své prapory
a k soše hřmělo bílé, spanilé:
„Žij věčně, drahá matko Slavie!“

IV.

Čas plynul dále. Byl jsem jinochem
a tvarů nabývaly snahy mé,
ač stále mně byl život pohádkou.
A velkolepá vlasti minulosť
mi byla jako svaté zjevení:
z ní pramen tryskal mého nadšení.
Však mrákotná ta její budoucnosť
jak děva zdála se mi zakletá,
jež čarodějem škůdným střežena:
a já jí celý život zasvětil.

Pak v městě, založeném vévodou,
jenž slepý ač, přec vždycky zvítězil,
zas novými okružen tvářemi
jsem počal tušit přísný světa řád,
tu pravdu děsnou pod hrou zdánlivou,
jak nad propastí bychom hráli si,
jež přistřena je kvítí kobercem
a může strhnouti nás v podsvětí
každinkou chvíli v neproniklou noc.

Já přítele si našel věrného,
jenž stejně cítil světa toho též
a besedy s ním tehdy veselé
i nyní, dlouhých, dlouhých po letech
v mé duši budí touhu, slasť i bol.
Neb z každé slasti bol se temení.

Zas Vánoce se z dálí blížily,
však samoten jsem tenkráte již stál.
Hle, jezera tam ledná hladina
a po ní soudruh náš se proháněl,
až náhle v hlubinu se propadnul.

Jej zachránivše, v pravém triumfu
jsme byli davem v město vedeni,
neb oblíben byl mladý soudruh náš
pro dobré skutky, milou povahu.

Tím nerozlučný utvořil se kruh,
že jeden bez druhého nemoh být.
Až posud vidím v duchu onen jilm,
v nějž jmena svá jsme vzájem vyryli,
co známku posvátného přátelství;
zřím v duchu pokojík, kde v půlnoci
jsme Fausta čtli a sobě slíbili,
že onen z nás, kdo dříve odejde
v svět neznámý, z kad není návratu,
příteli svému podá o něm zvěsť.

Však přítel můj se z něho nevrátil
a tajemství své v hrobě uschoval.

V.

Čas plynul dále. Mládí čarný sen
mi přerván skutečností ukrutnou.
Já u hrobu stál toho, jenž mi dřív
strom vánoční tak něžně strojíval,
ba jenž mi vše, i žití daroval.

A jako vlny moře zbouřené,
tak pěnivý mne nesl žití proud,
v němž opájel mne divý jeho šum.

Zas byly Vánoce. A ulicí
šlo zlaté Prahy mladých lidí dvé.

On zřel v ní všechnu tvorstva spanilost
a doteknutí ruky děviny

jej unášelo v sféry blažených.
Však ona, ač jí znám byl jeho žár —
výš, do daleka někam hleděla
a neměla proň toho soucitu,
jímž jinoch pro ni téměř umíral.

Šli spolu oba tiše, beze slov,
až přišli tam, kde ona bydlela
a „s bohem!“ zaznělo mu na vždycky.
Neb ona klidně žitím kráčela,
však on, ji ztrativ, tmou se potácel,
jak zoufalec, jenž kráčí pustinou
a jemuž hvězda žití zapadla.
Tak skončil román první lásky mé.

VI.

Zjev proměnil se. V mém pak životě
čas ubíhal jak v luzné pohádce,
ač heslem byla přísná povinnosť
a práce tuhá, mnohdy úmorná.

Tu Vánoce se opět blížily.
Já na saních zas plání uháněl
a sličná dívka vedle seděla,
však ona ne, již jsem dřív miloval —
než pěkná jako ona neméně,
vhalena celá v teplý kožíšek,
že pouze její ušlechtilá tvář
ven vyhlížela ke mně s úsměvem.

A na nebi se měsíc kolébal
a tisícero blyštících se hvězd
jak očí hledělo k nám tajemných —
k nám, kteří zasněženou krajinou
tak mladí, láskyplní letěli
a hleděli si něžně do očí.

Zem celá v luny svitu blyštěla
a miliony démantů a hvězd
se kolem saní — v dáli — třpytilo,
až třpyt ten uhasínal v obzoru
jak bílý, lesklý, tajuplný pruh,
jenž vábil k sobě v dáli neznámou.

Já na dětské otázky děviny
jí o nebi a hvězdách vyprávěl,
kde andělé se věčnem vznášejí
a časem sestupují na zemi.
Též ona byla takým andělem,

neb srdci mému poklid vrátila.
A ona vážně se mi usmála
a na rámě mi, jako v polosnu
sklonila hlavinku svou spanilou.

Pak s ní a soudruhem svým, na ledě
jsme závodili u hře, veselí,
až unaveni během o závod
na ledu poklekli jsme zrcadlo
a pohlíželi dolů, do zřídla, —
neb jako křišťál led byl průhledný —
kde smaragdové plály chaluhy
ve svitu slunka, jasem oblity
jak duhou, jak by lesy báječné
se proudem vodním vážně hýbaly
a rybky projížděly kolem nich
a blýskaly se stříbrem šupin svých.

Tak nad hladinou vodní skloněni
dva přátelé a ona dívčina,
hledali královnu víl báječnou,
jež pod vodou tam dole bydlela
dle lidu okolního pověsti —
a o divech, jež dole viděli,
druh druhu v udivení šeptali.

Však vílou byla sama děva ta
a vše ty divy byly v skutku též
v těch mladých srdcích, láskou zblížených.

A na obzoru Bezděz dvouhlavý
a táhlý, siný hřeben Ještěda
se v modré dáli jasně rýsoval.
Neb celý rozlehlý ten, širý kraj
před nimi skvěl se — smavá dívčí líc.

Tam v levo modrý, zvonovitý Říp
a v pravo na obzoru vdechnuty
se Krkonoše dalné blýštěly —
na skráni stříbrolesklou korunu —
tak růžné, něžné, jako v pohádce —
jak luzný sen — jak Fata Morgana.

Však ona děva přála příteli,
ne mně, jenž jsem s ní nocí v saních jel.
On byl mi tehdy v poušti žití vším:
i otcem, bratrem — já ho miloval
a přál mu štěstí lásky děviny.
Neb odříkání cit a vděčnosti
mne nade hrubou všednost povznášel,
že nevznikla ni krůpěj žárlivá
mi v srdci; pouze láska k němu — k ní.

VII.

Čas plynul dále. Viděl jsem,
jak u oltáře stála nevěstou
táž děva, nyní bledá, spanilá,
jak sama víl by byla královnou
a podlé ní stál ženich, vážný muž,
jemužto na vždy dala ruku svou.

To nebyl však můj přítel vzdálený —
to muž byl cizí — jenž ji odvážel,
tu dobrou vílu, v šero dálných hor.
Tak skončil román lásky přátelské
a žádný z druhů dvou ji nedostal.

VIII.

Čas kvapil dál. Já velká města zřel
a slézal strmé, horské vrcholy.
Pak na severu, tam, kde dme své Balt
v omračném ruchu vlny k nebesům,
kde barbar volné Slávy vyhubil —
já s jásotem svou rodnou píseň pěl
v řev moře divý, pusté na výspě.

A po staletích píseň slavjanská
zde zaznívala zase po prvé.

Pak na východ mne nesl pouti směr,
já širé stepi zřel a svatou Rus;
a pobratimců hlahol lahodný
probudil ve mně věští předtuchu,
že na západ se jednou rozleje
ten nepřehledný Slávů okeán.

Pak mnoho sličných paní, děv jsem zřel —
ač ne již prvním kouzlem mladosti —
jež předváděl mi divný žití sen —.
A divno! Já je všechny miloval.
Mně všichni lidé byli bratřími,
já láskou obejímal celý svět —
jen tyrany ne, vrahy národů.

Já do vědy se spustil propastí,
do pekel hloub i v nebes výšiny
a vesmírem jsem celým putoval.

A žití pohádkou jsem ujížděl
jak za prvního mládí na saních
na masopustní, bujné veselí,
v něž rolničky a zvonky na koních
mi snivě, veselo v let zvonily,
jak tichý, rozpustilý šotků smích,
jak skřítků drobných tichý popěvek,
jak píseň zmírající v obloze,
jež, modrá, v bezedno se klonila.

Pak řídnul spanilý kol zástup víl
a žádná se mi družkou nestala.
Již slunce žití výše vystouplo
a blížilo se svému poledni.

To nehnětlo mne, že zde stojím sám
a sám že kráčím žití pohádkou:
však to, že žádný z ideálů těch,
jež za mládí mne k sobě vábily
v tu modrou, nedohlednou nebes výš —
se nevtělil mi v žití skutečném.
Že národ, jemuž vše jsem zasvětil,
vždy ještě spoután těžce okovy,
že málo jemu z velké lásky své
až posud moh' jsem podat v úlevu,
že dál a dál mi krásy ideal

vždy ustupoval v štíty modrých hor
a lesů, kyna stále za sebou
do hvězdných, nekonečných propastí,
ach, srdci lidskému tak podobných!
až pohroužil se v nebes dálavu
co nevystihle krásná — božská líc —

IX.

Čas letěl bleskem. Věčnosť stála však.
A Vánoce se opět blížily.
Já seděl v kobce temné — sám a sám.

Jak čarodějným proutkem zmizelo
mi mládí, celé ono okolí,
v němž posud žil jsem, jako v pohádce.
Vše osud zničil, co jsem miloval,
jediným zhoubným rány rozmachem:
neb v krátce zemřel přítel nejlepší
a láska nevěsty mne zradila —
a druzi rozprchli se přede mnou
jak morem nakaženým, prokletým.
Já, chorý, bez jmění, jak bouří vrak
na pustou žití vržen písčinu.

Jakoby děcku, jež si hrálo zde
až posud blyskotnými hračkami,
jež jemu byly štěstím veškerým,

neznámý někdo rukou surovou
ty pěkné hračky vyrval násilím
a rozdrtil je o zem bezcitně
a přenesl to děcko v mrtvou poušť,
v níž vzpomínky na život minulý
tím více v srdce jeho bodaly
jak trny v ráně čerstvé, zjitřené.

A chorý tělem, duchem znavený
jsem útěchu jen v hvězdách nalézal,
jež v noci ke mně oknem svítily
vysokým, zamříženým — jako dřív
za první mladosti — však daleko —
ach neskonale nyní daleko —
že jsem se v pekle býti domníval —

X.

Čas letěl kvapem. Přišly Vánoce
zas jako druhdy, krokem tajemným.

Já seděl v pokoji, jak před chvílí
u svého mileného přítele
a na kolenou houpal dítek dvé:
to byla malá, sličná Anninka
a Pepa, její moudrý bratříček.

Anninka o pohádku škemrala
a ručkama mi šíji objala.

Tu já jim pohádky své vyprávěl
a mísil pravdu žití v zlatou báj:
O muži s zelenýma očima,
jenž pro prince si přišel naposled —
o Kojatovi králi, s vousisky,
jež po kolena jemu padala,
o studánce a zlatém koflíku —
o Milanu a krásné Veleně,
o zámku skleněném a labuti,
jež vlastně byla krásnou princeznou —
o čaroději, černém jezeře,
o perníkové v lese chaloupce,
pak o Jarmilu, víle Narcisce —
jak štěstí dosáh' s dcerou královskou —
o dobré Marušce a měsíčkách
jsem Annince vyprávěl, Pepovi,
až Červená též přišla Karkulka

a vlk a smích — a konec pohádek:
neb Karkulkou se vždycky končilo.

Však nejraděj' slýchala Anninka
o muži s zelenýma očima —
tu pohádku, již kdysi Puškin též
prý kněžně Naryškiné vyprávěl,
jež děckem byla tehdy milostným
a v květu svého mládí zemřela —

Tu ptávala se malá Anninka,
mně v oči hledíc svýma očkama
tak modrýma, jak nebes obloha
je z jara, v zlaté záři sluneční:
„A kdo byl princ a kdo byl zlý ten muž
se zelenýma očima?“
Tu já,
vždy s úsměvem, jí vlídně odvětil:
„Toť každý z nás. — A muž? To nemoc zlá,
jež lidi ze země té odvádí.“

„Tak nebyl to princ jakýs skutečný?“
tak, zklamáno, to dítě pravilo.

„Ba byl, však tomu dávno, dávno již.
Muž tentýž s zelenýma očima
se caru zjevil kdysi ruskému,
když na Krimu chtěl zdraví nabýti,
jež zármutku červ zhoubný podrýval —
a odveď si ho také na vždycky:
to zimnice prý, jež tam panuje.“

Tu náhle stulila se Anninka
blíž ke mně, vryla oči do kouta,
jenž tměl se, neb se záhy šeřilo —
již před Vánoci bylo na blízku —
a úzkostlivě ke mně pravila:
„Já bojím se!“ — „A čeho, Anninko?“
tak děl jsem, s oním něžným úsměvem,
jejž mívá k děcku muž již dospělý.

„Hle tamo v koutě — pohleď! vidím ho!
Tam muž je s zelenýma očima
a jak mu svítí, na mne upřeny!“

I chvělo se to tělo droubounké
a něžné, lehké, v mojím náručí,
že já — já otrlý již, statný muž —

se zachvěl také, vzhlédnuv maně v kout,
jenž prázdný, temný byl, jak zvykle vždy.

„Ah, neboj se! Tam není nikde nic.
Já bych tě také nedal nikomu,
jenž by ti, Anninko, chtěl ublížit.“

„A šel bys se mnou, kdyby zlý ten muž
se zelenýma vzal mne očima?“

„Jen neboj se, a nebuď bláhová!
Já nebudu již více vyprávět
ti nikdy o tom muži zeleném.“

XI.

Čas letěl dále. Vánoce již zde.

Já stál v též komnatě, kde Annince
jsem často povídky své vyprávěl,
ve kruhu známé, milé rodiny,
an zvoneček v tom vedle zazvučel
a vše se ke stromečku hrnulo.

Však malá Anninka již nebyla
tak veselou, jak druhdy bývala.
Pobledlo líčko plné, růžové
a na očka ta, něžná, charpová,
tak modrá, jako nebes obloha
je z jara, v zlaté záři sluneční,
se skláněl jakýs tajuplný stín,
jakoby peruť neviditelná
ji zastírala s hůry odněkud.

Však přece naposled se usmála,
zříc na světýlka, hračky milounké,
jež přinesl jí dobrý Ježíšek.
Též na mne ještě jednou pohledla,
jenž pohádky jí vypravoval rád —
a já se zachvěl: tentýž pohled to
byl, kterým tenkráte v kout patřila,
když neznámou se bázní zachvěla
před mužem s zelenýma očima.

Já viděl stín, jímž peruť anděla
tu spanilou tvář dětskou zastřela
a srdce se mi divně sevřelo
a oči zastřela mi vlhká zář.

Však usmál jsem se na ni jako vždy
a slíbil vypravovat pohádku,
až Anninka se opět zotaví,
což brzo bude: zítra, pozejtří . . .

A ona usmála se naposled . . .
Pak náhle andělské stín perutě
se sklonil níže na tu hlavinku
a ona zaplakala.
Vyšel jsem —
sám před očima maje slzí stín,
stín předtuchy, jež srdce tísnila.

I odešel jsem k svému příteli
a zahrál Beethovena sonatu,
to adagio její ut mineur,
jež majestátné valí akkordy,
jak píseň všehomíra, věčností,
že srdce lidské tísní velebou,
jak hvězdný nekonečný okeán,
po kterém duch náš v tonech putuje
do hlubin bezdných — výšin závratných,
z kad život, světlo, stále prameni.

A když jsem dobrál, zřel jsem do kola
na líce slzí vlahou zrosené.

Tu přišla zvěsť, že právě Anninka
svou dokončila žití pohádku.

Já patřil jako v snách: mně zdálo se,
že v tonech adagia velebných
ji odnes anděl bílou perutí,
jež čela mého též se dotknula . . .

XII.

Má žití pohádka tak klidně tekla —
a řeč když s vámi byla nejsladší —
nit přetrhla jsem — sama uvadši:
Kdy dopovím, ach! co jsem nedořekla?
V. Hálek.

A druhý den u její postýlky
jsem opět stál a patřil jako v snách
na bledou, spanilou tu hlavinku,
jíž vroubily kol rusé kadeře,
jak zlatolesklé vlny sluneční,
na čílko zřel jsem, jako z mramoru,
na skráně, jimiž žilek bledá modř

se jako nádech stínu vinula,
na krásně rýsovaná obrví,
na víčka sklopená, stín jemných řas,
tak dlouhých, rusých, jako hedvábných,
pod nimiž byla očka charpová,
tak modrá, jako nebes obloha
je z jara, v zlaté záři sluneční —
ukryta na vždy pro svět pozemský.

Stín onen od peruti anděla
byl nyní hluboký a tajemný,
jak pod oponou svou by očka ta
hleděla neznámému taji vstříc
tam v hlubinu jakousi mrákavou —
či v nekonečnou nebes dálavu,
kde jakés divukrásné vidění
ji stále k sobě, na vždy poutalo,
že ubohé té země slabá zář,
ni láska rodičů, ni bratra též,
ba láska všech, jež znali dítě to —
a zajisté je každý miloval —
ji nemohla víc k žití upoutat.
Neb ústa, jako růžný kalíšek,
teď pobledlá jak bílé růžinky,
se zdála posud divně usmívat,
jak by se tam z něčeho těšila,
co ukryto je oku lidí zde —
a zároveň ji přece bolelo,
že musí drahé duše opustit,
jež milovala láskou andělů.
Byl tentýž na nich úsměv poslední,
jak na strůmek se smála předvčírem,
jejž dobrý Ježíšek jí daroval
a jak se na onoho usmála,
jenž pohádky jí druhdy vyprávěl.

A já se sklonil níže — nižejí —
a políbil jsem ústa ubledlá,
jež tak často mne druhdy líbala,
když jsem jí pohádky své vyprávěl,
kdy ještě vonná, teplá bývala —
a ucítil jsem onen divný chlad,
jenž vanul z něžných Anninčiných úst . . .

Neb anděl smrti dřív ji políbil
a zůstal na nich políbení sled
té moci věčné, hrozné, tajemné,
před kterou jsme my, lidé nadutí,

míň nežli pouhý, bledý v slunci stín
jenž chvilinku zde běží po zemi.

Pak jsem se vzchopil, k oknu odvrátil
a opřel hlavu o ledové sklo . . .
Já hleděl někam v pustou dálavu —
snad tam, kam také nyní hleděla
ta modrá očka malé Anninky,
přistřená na vždy noci perutí . . .
A myšlenky, jež táhly duší mou
nemohu, nesmím nikdy vyslovit . . .

A když jsem od okna zas hlavu zveď,
tu zřel jsem, že jsou celá zavlhlá,
jakoby rosa byla padala
z těch jasných na ně, těchyplných hvězd.

A potom jsem tu malou Anninku —
již často na rukou jsem nosíval
a na kolenou choval, houpával,
jíž pohádky jsem tak rád vyprávěl —
neb v zbožném naslouchala pozoru, —
mně patříc v oči svýma očkama,
tak modrýma, jak nebes obloha
je z jara, v zlaté záři sluneční —
pomohl v lůžko složit poslední.

Jakoby v náručí mi usnula,
já cítil údů měkkých něžný tlak;
jen život ne a teplý v ústech dech . . .

A v rakvi spočívala Anninka,
jak by jen v postýlce své usnula
a snila o pohádce života,
již jsem jí často, často vyprávěl.

Pak jsem ji doprovodil na hřbitov,
kde nyní nepřespaný spřádá sen.
A u hlavy jí růže vykvetla,
tak bílá, čistá, vonná, spanilá,
jak duše byla malé Anninky.

Tam slavík z jara povždy vrací se
a zpívá dlouhou, tesknou píseň svou
o žití tajuplné pohádce . . .

XIII.

Já procitnul . . . „My chceme pohádku!
tu Anninčinu chceme pohádku!“
tak na mne volalo zas dítek dvé,
svá očka nevinná v můj noříc zrak
a vinouce své ručky růžové
a drobné kol mé šíje, v lásky znak.

Já procitnul. Neb vše, co právě teď
jsem tobě dlouhou řečí vyprávěl,
jsem prosnil v oné chvíli kratinké:
svůj celý život — jako pohádku —
jež míň je, nežli lidský v slunci stín,
jenž chvilinku zde běží po zemi . . .

Mně v oči slzy jasné vstoupily:
já vyprávěl jim tedy pohádku
o jejich sestře, malé Annince,
jež dávno již je skvělým andělem
na oné zlaté hvězdě, zářící
nám do oken a je z nás největší
a nejšťastnější — tam u Ježíška.

I zřel jsem v oči dítek nevinné,
tak velké, smavé, na mne upřené.
A dítky byly ke mně stuleny
a divily se sestře Annince,
že je teď velkým, krásným andělem.

Však pohádku o muži zeleném —
tu Anninčinu hezkou pohádku —
jsem nechtěl nikdy více vyprávět,
neb vždy jsem v duchu viděl Anninku,
jak uleknuta ke mně tulí se
a jak ji stíní peruť anděla,
jenž na to si ji odnes ze světa.

A celý život byl mi pohádkou
jak svatojanské noci luzný sen . . .“

XIV.

Můj přítel domluvil. Já ruku stisk
mu vřele, družebně. Neb v očích nám
se jakás zářná vláha třpytila:
my stejně byli v žití samotni.

I zdálo se mi, že jsem vše to zřel,
co přítel můj mi právě vyprávěl:
svůj vlastní život — v této pohádce.

Matka.

Příběh ze ztracené vsi. Napsal Josef K. Šlejhar.

(Pokračování.)

ozdě šly spat. Nejprv uložila hocha; s jakou péčí a láskou to učinila ubohá žena! Poznamenala ho křížky na čelo, pod hlavou mu urovnala podušku, slabounké nohy mu peřinou obložila a dýchala mu pak na prsíčka, až se jí zdálo, že hoch již spí. Postála po té ještě chvíli nad ním a požehnavši ho, začala se sama připravovati ke spaní. Pokleknuvši konečně před hrubý, začmouděný kříž podle stavu — práce a zbožnost tu sousedí — oddala se noční modlitbě, tomu úpění chudých, jež z nejhlubšího nitra vycházejíc, neobmezeně, z plna, se všemi strastmi, jichž jest tolik, a se vším blahem, jehož je tak málo, vkládá se ve vůli svrchovanou. Mají chudí lidé zač se modliti. —

Po vykonané pobožnosti plížila se po špičkách znovu k dětské postýlce, aby tam naposled nahledla a se pokochala. Ale ještě nedošla, když ozval se proti ní hošík s hlavou z peřinek vztýčenou: „Co jsi to dělala, maminko?“ — Udivena pohledla naň: „Modlila jsem se, Toníčku,“ odvětila nejistě. — „A co je to modlila, maminko?“ — Stala se rozpačitou. „Je to prositi Pánaboha,“ odvětila za chvíli, „za všechno dobré; když je člověku zle, vzývati ho za přispění a je-li mu dobře, děkovati mu za to . . . ale jen už spi, Toníčku!“ — Hoch se zamyslel, hlavu do peřin neuloživ. „Proč jsi mě teda nenaučila modlit?“ tázal se za chvilku s dětskou výčitkou. Bodlo jí k srdci. Připomněla si, jak již samy sousedky jí mnohokráte vyčítaly, proč že hocha dosud nenaučila modliti se: že jest to hřích a při nejmenším zkoušení Pánaboha, jenž najednou, račiž to však odvrátiti, může si hocha povolati a co čeká naň pak, když nepoznal ani svého Pána — jak soudily ve své přísné zbožnosti. Tehdáž vždy to omlouvala jeho churavostí, zdálo se jí, že by tím hoch nějak trpěl a stále to ještě odkládala. — Tu on se o to domlouvá sám. Připadlo jí to jako věštný pokyn. S chvatem, s nímž v úzkostech slibujeme nápravu všeho, z čeho nás právě svědomí kárá, učinila slib, že již zítřkem svůj velký hřích napraví: „Naučím tě, naučím, hochu můj!“ vzkřikla vášnivě a pozvedla oči vzhůru. Zdálo se, jakoby ta slova neplatila za slib hochovi, nýbrž samým nebesům. „A budeme se spolu modlit —“ zašeptal hošík snem již zaváděn.

Tu noc měla velmi nepokojnou. Probuzená jednou vina vzrůstala. S prodléváním na věcech, jež ji nejvíce děsily, shrnovalo se jí znovu na mysl všechno, co sousedky ve své pověrčivosti jí o té záležitosti namlouvaly. Zvláště ta možnost smrti — ubožák je tak slabý a chorý — jako příšera postavila se jí před oči. Takto štvána, slezla s postele a vztáhla chvějící se ruce nad dítě jako na ochranu; zadívavši se na spící obličej, zkoumala v něm každý rys, každý pokyn života. Spal sladce, klidně.

Pokojnější vrátila se na lůžko a s novými sliby, že naučí dítě modlitbě, usínala . . . Tu se vzchopila. Tiché zašimrání sluchu, jakýs noční zvuk ji probudil. Spěchala ven. Snad je to její muž, jenž někdy z nenadání přichází. Muž to nebyl, nebyl to nikdo. Jen bílá mlha jako liliová chmýř zasahovala již k samé záhrobni a najednou vykřikli chřástalové sborem z luk. Třásla se, zmocnila se jí hrůza. —

A nepokoje, nejrůznější hnutí neodstoupily již od ní celou noc.

— — — — — — — — — — — — — —

Ráno začala záhy pracovati. Byla klidna, jakoby ani nebylo bývalo včerejších nepokojů, a jen její tvář jevila cosi tajemného, na něco pevně odhodlaného a již probojovaného. Při práci počínala si s neobyčejným spěchem; před polednem ještě stáhla se stavu. Šla pak s dílem. Poněvadž musila si hodně přispíšiti, aby ještě do poledne byla v městečku — odpoledne se nepřijímalo — poněvadž mimo to měla zdělaný vál, jejž musela vzíti s sebou a zpátky bylo jí zas nésti plný vál, nemohla hocha vésti do městečka a zanechala ho dohledu sousedky. Byl jaksi teskliv a pořád chtěl jíti s ní. Nebylo to však možné a smuten poslechl. „Mlč, Toníčku, vrátím se brzo, něco ti přinesu, víš — a co jen přijdu zpátky, začneme hned s modlitbou —“ došeptala snivě již na cestě a po něm se ohlédajíc — — —

Den byl nesnesitelně parný. Slunce mělo zvláštní rudý lesk, jímž bělavá, skoro sivá obloha zdála se jako promáčena a týmž pichlavým rozptýleným leskem prášilo se po šedých kamenitých stráních. A zvlášť sem, do úbočí Lezína, takořka stékal pronikavý znoj. Takové počasí bývá v horách kolem července. Lidé po polích starostlivě vzhlíželi k obloze. —

Sousedka Kocourková, ustaraná a vzdychavá stařena s bílými chloupky po obličeji, vyžínala mez a Toník Makovičkův, v ochranu jí svěřený, posadil se nedaleko pod bohatě kvetoucí šípkoví. Jiné děti trhaly si tu smolničky, lepíce si je do vlasů; mihl li se tudy motýl, rozehnaly se po něm anebo honily zelenou ještěrku, jíž se tady nebojí.

Stařena byla nucena připraviti něco k obědu; zanechala žatí a zašla do nejbližší chalupy. Po chvilkách vycházela na práh ohlédnouti se po dětech. „Neštvete tak, kluci!“ volala na ně pokaždé sípavým, mrzutým hlasem, ale spíš ze zvyku než z potřeby. Děti si toho ani nevšímly. Spatřivše zatím smýknouti se slepáka, daly se za ním a chvíli jej pronásledovaly, až se octly na jiné mezi. Toník zůstal sám; nějaký zelený brouček ho docela zaujal. Stařena, nevidouc děti, volala na ně do dlaní. „Jsme tady!“ ozvaly se jí zdáli, což jí dostačilo, aby šla zase upokojena po svých, co zatím děti za svou zábavou vylézaly po stráni stále výš a o Toníka se již nestaraly. —

Ten pořád měl ještě co činiti se svým broučkem; pak to bylo něco jiného, co ho upoutalo, leč také to ho omrzelo a vběhl si do uličky mezi zralá žita, jež docela ho ukryla. Dostal se na výslunný palouk, zarostlý jestřábníkem. Zahrabal se do hromady třpytných křemenů, z nichž nejpěknější kousky nastrkal si do kapes. Pak uchýlil se do blízkého lesa. Hlasitý zpěv ptačí, vrchoviště vonných konvalinek, sladké jahody neustále lákaly ho hloub do lesa. Poskakoval si radostně, chorou nožičku vleka za sebou. Po chvíli takového bloudění po způsobu po-

horských dětí, které vydrží beze všeho cíle probíhati lesy celý den, zůstal náhle státi a rozhlížel se dokola. Místo bylo mu neznámé. Tenkým hláskem zavolal jméno jednoho z dětí. Ale jen bázlivý típot sýkory se mu ozval. Na to postál ještě chvíli, ale když v odpověď jen vrána zavřeštěla, položil se na zem, skryl hlavu do mechu a plakal. Tím způsobem pláčou děti z přírody; jakoby se to matce zemi chtěly vyplakati a pláčou skrytě, tiše, snad aby nikoho na sebe neupozornily; není toho třeba: pláčou jen pro sebe, jak pláče opravdivý, neumělkovaný žal. Děcko však brzo zapomíná, co ještě před chvilkou srdéčko mu svíralo. I hošík, jako by byl zapomněl, že nemá u sebe maminky, že zbloudil a je sám, již bez pláče se posadil, protřel si uslzená očka, ruce položil podle sebe a plný údivu zíral před sebe.

Nevyzpytatelná je dětská duše ve svém přemítání.

Lesní ticho, ústrašné a tajuplné, takořka zaléhalo v tyto končiny. Zelenavý, nebybný soumrak vznášel se mezi kmeny, ty splývaly do dáli v neprůzračnou, světla prostou stěnu, — známku to hlubokého lesa, a jen s dalekých vrcholů shlédala denní obloha jako luzný vodní třpyt mezi rákosím. Zpěv ptačí zněl sem pouhým vzdáleným šumem, a jedině hlas kosův vynesl se někdy z blízka, ale sotva že zahlaholil, již zase zanikal, jakoby zpěvák se tu bál a na veselejší místa byl zaletěl. Však jakési temné dunění, jakýs tlumený šepot neznámých rtů či šelest mávajících perutí, zvuky nezbádané a smyslům sotva k vystižení, jichž zdál se plný les, jež vyplývaly z útrob kmenů, ze země i s hůry — jedině tato lesní mluva neustála, provázela ticho a pronikala do duše . . .

Bez pohnutí, jako strnulý, vytrval zde hoch mnohé chvíle, z dojmů té ponuré tišiny vybrati se nemoha. Leč polehounku vracel se opět k sobě. Ruce zachruly se neklidně na zemi, jemňoučké rysy v obličeji začaly se chvěti, po očích kmital se trhavý lesk; pak hned zastřela je vláha jako rosa květný kalíšek a proudy slz vylily se bez meškání. Se zaúpěním hrůzy před tou cizí mocí kolem, hošík prudce vyskočil a dal se lesem do běhu. Jeho úpěnlivé volání po matce zasmušile se neslo od kmene ku kmeni, z daleka přibíhala ozvěna a podivný neklid, který lesem najednou se pozvedl, zdál se sdíleti dětský nářek. Pták mu skočil přes cestu, křoví se před ním těžce rozkývalo, se stromů sletělo několik plodů najednou. Jako psík, jenž ztrativ pána, po všem se ohlédá, pořád čumák k zemi přikládá a nestihnuv stopy, s kňučením pádí dál, tak hošík, v pláči tona, pořád se zastavuje, vším se upozorňuje a shledav, že vše mu cizo, s novým nářkem vždy se odvrací jinam hledat maminku.

Dostal se tak na bahnitou mýtinu. Močál s černou hnijící vodou slil se do prostřed. Po krajích plaví se sliz, z hlubiny slídí šmel, posupná vraní oka, jakoby vše napjatě pozorující, rozestavěla se při lesní straně a nad všechna suchá místa vynesla se krvavá okruží vrbek. Suché jehličí se topí v zející hlubině a nabubřený mrtvý hmyz plaví se zvolna od stonku k stonku. Bez vyrušení spí tu močál, mrtvo je v něm, říš to rozkladu. —

Hoch přestal křičeti a volati. S bázní zahleděl se v strašidelný kout a pak mimoděk začal před tím místem na zad ustupovati, s očí je však nespouštěje, protože se bál.

Tu nad samou zemí, jako zlý úsměv na lících, utkvělo ostré světlo a hned na to z hluboka zahřmělo.

Bylo se již dávno k bouři schylovalo. Avšak prve v lese, v těch místech jinakých dějů, jiných zvuků, světel a stínů, než ve světě ostatním, nebylo pozorovati ničeho. Plamenné vedro dolů nesestoupilo, zlověstný útvar nebes až sem neshledl, nic se sem z venčí nedostalo z těch zvěstí vzrušené přírody.

Z mýtiny se jeví všechno jinak. Zdá se, že hrozí bouře těžká, zlá. Z pod mraků v celých chomáčích vyplývá a tříští se žlutý, pichlavý lesk. Při samém obzoru, rozervaném lesním hřebenem, svítí ještě jalový, jako ze skla nastavěný mrak, ale kvapem ho ubývá. Bzukot skrytého hmyzu rozplynul se v dutý nářek a náhle, nějak na poplach, zavřeštěla sojka nad hlavou. Pod nohama suchý, sivý čilimník, na stranu se uchyluje, takořka syčí A jakkoliv odnikud vichr nezavál, rozkývaly se šmahem lesní vrcholy.

Po prvním projevu bouře nastala chvíle hlubokého, mrtvého ticha. Byla to chvíle plná strachu a znepokojení, co se díti bude dál. Zmámen stál hošík před močálem po nenadálém tom výblesku a zahřmění. Zraky měl široce vytřeštěné, jakoby hleděl ve tvář příšeře.

Tu vyvalil se z lesa těžký, táhlý hukot, nikoliv opět zadunění hromu, spíš jakýs ústrašný výdech poděšeného vůkolí a lesní těleso, jako eben zčernalé, mohutně se zatřáslo. Pak vyblesklo hned po druhé a tak žhavě, oslnivě, jakoby žířila každá částečka vzduchu. Avšak nezahřmělo. Bouře je dosud daleko.

Hoch sebou škubnul, vykřikl. Zároveň z jakési zoufalé obrany, mrštil po tam tom hrstí křemenů, jež měl v kapsách nastrkány, a již jako postrašené zvíře začal divě prchati. Směru nehledal; na vše zapomněv. jen tomu chtěl uniknouti, co hrozilo bezprostředně. Smekal se, klopýtal, trní i sučí chytalo jej za oděv. A stále ohlédal se za sebe, jestli ono světlo a onen strašidelný kout nejsou mu snad v zápětí. Dlouho vydržel tak běžeti, jakoby jeho slabé tělíčko neznalo únavy . . .

Pojednou se strany zalétly k jeho sluchu dunivé rány seker. A také lidské hlasy daly se zcela zřetelně slyšeti. Hoch zůstal státi, a zvuky ty vzbudily v něm takovou útěchu, že vší bázně zapomněl a jeho srdéčko zaplesalo. Dal se zrovna k nim, tam najde jistě ochranu. —

Bylo to nedaleko, při vysokém, příkrém svahu. Les byl hluboký, v jakém dosud nepobyl; všechno zdálo se stopeno chmurnou, velebnou houštinou. Po svahu rozptýleno pracovalo několik mužů. Poráželi. Ten, který byl nejníže, osekával padlý kmen, výš podřezávali obrovskou jedli a ještě dále jiný dobýval pařez. Půda byla rozervána, zdupána, všady se válely pohozené nástroje, na stromech visely části oděvu. Všichni byli zaujati tak svou prací, že si nevšímali ničeho jiného; nedbali hrozící bouře, jež zde v rokli byla dosud málo zjevna, ozývajíc se jen vzdáleným rachotem; pouze někdy do vrcholů zašeřilo, níže blesk dosud neprorážel. Ostatně trochu bouře takové lesní duchy příliš nevyrušuje; tím méně postřehli hošíka, pod svahem stranou stojícího. Jakkoliv radoval se před chvilkou při stopě života v té děsivé samotě, nyní při pohledu na neznámé muže úžilo se zas jeho srdéčko. Bázliv a nerozhodnut díval se

zdola na všechno. Muže klestícího kmen, k němuž měl nejblíže, zvlášť se jaksi bál; i že mu byl nejblíže i pro jeho nevlídný zjev. Režná látka se záplatami o velikých švech halila shrbené tělo vysedlých kostí, kolem jeho krku byl ovinut žlutý pestrý šátek, jejž v horách nikdy nesnímají, a s nepokryté hlavy — rezavý klobouk odhozen byl nedaleko — čněly přes týl ježaté mokré vlasy. S třeskem odletovaly třížťky od jeho pádné sekery . . . a při každé ráně přivíraly se oči chlapcovy. — Podobných zjevů, stejně oděni, stejně drsni byli ostatní, a jejich zamlklá činnost skoro příšerně zračila se v této samotě. —

Povstal jakýsi ruch. „Padá“ houkl v tom jeden hlas a na svahu muži se rozskočili. S velebou skácel se lesní velikán, ještě to praští, šumí vzduchem, ještě zem se chvěje . . . S úžasem hledí na to hoch, — hle! jak vytryskla vzhůru mokrá prsť, jak se ještě hýbe mocné dřevo, haluze zoufale vzpínajíc do vzduchu — a nyní dvé ptáčat s křikem úzkostlivým jalo se kroužiti nad slehlým vrchem! Jeden z dřevařů, se sekerami kmen obcházejících, mrštil po nich čepicí; ptáčata vzlétla s žalostným zatíkáním, až se hošík zachvěl. Muž pod svahem ledva že sebou hnul při pádu stromu. Kradmo, v práci neustávaje, zkoumal okem položení kmene, na čem dřevaři mnoho záleží, a se zálibou zabručel: „Má dost.“

Jednotvárná činnost začala znovu s dřívější zamlklostí. Lesem zatím se setmělo, vrcholy s přilehlými mračny splývaly v jedno tmavé těleso. Hoch se zahleděl před sebe v jakémsi otupení a stuhnutí.

Tu mihl se mu do oka u samých jeho nohou pohozený klobouk dřevařův. Škublo mu tělem; opanovaly ho jeho směšné choutky, i za těch mimořádných okolností. Téměř jako automat shýbl se rychle po klobouku a šoural se s ním obezřele k nejbližšímu suku, při tom drvoštěpa s očí nespouštěje. Činil tak s vášnivou zálibou, jakou jeví choromyslní při svých zamilovaných hříčkách, ale zároveň se zřejmou bázní.

Najednou se drvoštěp prudce obrátil. Zalekl se, uzřev z nenadání neznámého hocha, o jehož příchodu neměl ani zdání; uskočil do zadu a pak rozezlen právě tím, že se tolik polekal, obořil se na hocha: „Co tu čmejráš?!“ Ten se jaksi vzpamatoval, schoval klobouk spěšně za záda a zmateně zůstal hleděti na drvoštěpa. Tomu byl ten upřený pohled nepříjemným. „Táhneš!“ houkl znova na hocha, který se však s místa nehnul, pořád jako prve upřeně pohlížeje na drvoštěpa. „Potáhneš-li!“ již opravdu rozlícen osopil se tento a dupnul hrozivě jednou nohou. Leč hošík pořád ještě se s místa nehýbal jako zmámené ptáče před hadíma očima a drvoštěp byl by si teď už jistě na zarytce dokročil, kdyby v tom okamžiku lesní temnotou nebyl šlehl blesk a zatřeskl hromový rachot. Rozezlená tvář mužova vzala na se pokorný výraz a on se poznamenal křížem. Zároveň spadly první těžké, roztříštěné krůpěje. Muž ohlédal se po svém klobouku. „Přece jsem si ho sem položil —“ zahučel si nevrle a pořád jej nenacházeje, pojal náhlé podezření proti hochovi. Zuřivě se na něho obrátil; za jeho zády něco postřehl. Ale také hošík, z drvoštěpa zraku nespustiv, dovtípil se, co hledá. Jindy za

podobné příležitosti, když něčí jím zanesený klobouk nebyl k nalezení, tajuplně se usmíval a chorými posuňky dával na jevo, že něco ví.

Ale nyní nepočínal si tak. Jako psík, postižený při nedovoleném počínání, pro něž byl již druhdy trestán, schoulil se, skrčil ramínka a začal se třásti na celém těle. Zároveň chvějící se ručkou podával muži klobouk. Ten, snad proto, že přestalo hřmíti, nabyl předešlé odvahy. Jeho šedé oči nevlídně se zajiskřily. „Tedy krást jsi přišel?“ vzkřikl, domnívaje se skutečně, že má před sebou zloděje. Bez meškání se po něm rozehnal. Hošík pustil klobouk a vztáhnuv jako na obranu obě ruce před sebe, poděšen uskočil, nejdřív po zpátku a pak přímo utíkal, kam ho oči vedly.

Pod svahem byla jáma, jarními vodami vymletá a dále v rozervaný příkop prodloužená. Ji si drvoštěpové upravili a uložili sem různé svoje nářadí; měli tu zásoby jídla, láhev s kořalkou, oděv, dýmky, plecháč rudé barvy k označení dříví a jiné harampátí pro své účely. — Hošík byl by se v ní možná octnul i při volné chůzi následkem té smyslové vady pro posouzení rozměrů; nyní poděšen, pronásledován, spadl do ní střemhlav, mezi ty zásoby, kořalku, dýmku i rudou tekutinu . . . Jako každý, jenž padnuv, bezděky se obledá, vzhlédl nad sebe s očima plnýma zděšení a rychle, pevně je pak zavřel, jakoby zcela podával se osudu. Zapadl ještě trochu níž do povolivší vzepřené směsi.

Supaje přiběhl sem za ním drvoštěp. S úžasem hleděl dolů na učiněnou spoustu, pak ho popadl vztek. Zrudnul v obličeji, sevřel pěstě, zaskřípěl zuby; a obrátiv se ke svahu, přiložil dlaně k ústům: „He, pojďte sem, hoši, hleďte!“ volal na ostatní, již zvědavě patřící dolů, a vkročiv sám do jámy, vytáhl z ní hocha, podávajícího se jako kus mrtvé hmoty. Nahoře jím zacloumal a drže ho pevně ze kabátek, zpola ho vleka, šel jako naproti ostatním, ale zase v rozčilení se vrátiv, dovlekl hocha zpátky k jámě. „Podívej se . . . ty!“ chraptěl, vztyčuje ho, aby viděl, co učinil. Pak znovu s ním šel proti svahu, nedočkav svých druhů. Hoch se nevzpíral a s očima stále zavřenýma chvěl se v surové ruce jako osykový list.

(Dokončení.)

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Dokončení.)

Často slýchati na Chodsku písně o hrdinské smrti milého; z takových zamlouvaly se nám nejvíce tyto dvě:

Na vršíčku kaplička —
bílila ji Hančička,
dyž ji vobílila,
eště se dívala,
hulídá-li Jeníčka.

Nihde ho tám nevidím
ani ho tám neslyším —
s kym pak já se nyní,
muj Božínku milý,
s kym pak já se potěším!

Na dolině rymíček,
napájí tám Jeníček
štyry koně vraný,
pěkně hučesaný —
je skrvácený všecek.

To není krev z koníčka,
to je z mýho Jeníčka,
že ho posekala,
že ho posekala.
ta vojanská šavlička.

———

Paní mámo, hezkou dceru máte,
jenom že ji doma nemíváte!
Ťa-la, lala,
doma nemíváte.
fa-la, lala, lalum.

Dybyste ji doma mívávali,
hezký chlapci by k vám chodívali.
Atd.

Náše dcera hale není doma,
vona plíje pšeničku hu dvora.
Atd.

Tři záhůnky pšeničky vyplíla,
tři sta husarů k sobě přivedla.
Atd.

Ptám já se vás, páni husarové,
viděli-li ste potěšení moje.
Atd.

Viděli sme, hale ne živého,
spádlo s koně, šavle bedle něho.
Atd.

Natrhejte tu chvůji zelenou,
přikrejte mu jeho krev červenou.
Atd.

Haby vrány nad nim nekvákaly,
haby panny nad nim neplakaly.
Atd.

Jedna vrána nad nim zakvákala,
jedna panna nad nim zaplakala.

Krásnou myšlenku i pěknou epickou formu má píseň o násilném zahynutí sestry:

V tom Černovským pustým lese
hezké děvče trávu seče.

Když travičku nasekalo,
za sebou se podívalo.

Spatřilo tám myslivečka,
polesnýho mládenečka.

Co tu, divče, co tu děláš,
ty tary svuj život necháš!

Než bych tu život nechála,
radš bych třikrat zavolála.

Zavolej si třebas pètkrat,
nehuslyší tě ani pták!

Mladší bratr to huslyšel,
staršímu to povedět šel.

Ó, bratříčku, zle je s námi,
náše sestra volá v háji.

Zapřáhneme koně vraný,
pojedem do háje pro ni.

Dyž do hájíčka přijeli,
myslivečka natrefili.

Co si dělal, myslivečku,
že máš vod krvi flintičku?

Zastřelil sem holubičku
v šafářovic okýnečku.

Vona mi tám vrkávala,
Václavovi spát nedala

To nebyla holubička,
byla to náše sestřička.

Myslivečku, myslivečku,
kam's zakopál mou sestřičku?

Támle leží pod jaborem,
fěrtoušek jí vykouká ven.

Naši sestru z háje vezou —
myslivce k popravě vedou.

Této jest myšlenkou blízka formou poněkud slabší, ale obsahem přece cenná píseň o nepoměrné dívčině pokutě:

Je louka, louka široká,
na ní je tráva vysoká.

Pojte, divčátka, trávu žít:
budeme se tám dobře mít

Ta jedna žala, vázala,
druhá sedíla, plakala.

Dívá se na ně v zadu pán,
na své pachole zavolá:

Poj, ty pachole, stroj koně:
pojedem na hon do pole.

Co pak tám budem delati,
nemáme kvery nabitý!

Budem tám honit srnčata,
šestnáctiletý divčata

Dyž na tu louku přijeli,
hned si koně zastavili.

Do vám tu trávu kázal žít,
vy mušíte se mnou jedna jít!

Kázal nám otec i máti
zelený trávy nažáti.

Pro tento kousek jetele
muším opustit přátele

Pro tento kousek travičky
muším opustit sestřičky.

Pro tento kousek trníčka
muším opustit bratříčka.

Pro tento kousek suchýho
muším opustit milýho.

Naposled klademe jeden příklad z celého skupení písní o lásce pobloudilé:

Vokolo Dunaje chodila,
malé pacholátko vodila.

A pak je do vody hodila,
jak by matka jeho nebyla.

Rybářové ryby lovili,
malé pacholátko chytili.

A tu praví jeden druhému:
vem ty to děťátko do domu.

A nechte ve městě zvoniti,
všecky panny nechte sejíti.

Všecky panny kráčí z vesela,
jen ta moje oči utírá.

Všecky panny dou ve věnečku,
jen ta moje milá v šátečku.

Pod našima okny roste strom,
ajť udeří do tý lásky hrom!

Hromové, nebíte do domu,
bíte proti zlýmu podvodu!

Tak asi dopadá to dnes na Chodsku s písní epickou.

Slíbili jsme ještě, že pokud nám zde bude možno a k jasnějšímu poznání rázu písní chodských potřebno, všimneme si i melodie a formy jejich.

Tedy ještě k těmto věcem!

Nápěvy písní chodských mají vskutku mnohé zvláštnosti. Avšak ty jeví se jen při skutečném přednesu jich, mluviti o nich pouze není mnoho naplat. Pokud se o nich mluviti dá, jest ze zvláštností těchto význačná především převaha nápěvů veselých s rhythmem co možná hodně živým, pohyblivým. Pohyblivost tato jest zcela pochopitelna, uváží-li se, že nápěvy písní chodských jsou hudbou pro tanec*) a tanců volných a zdlouhavých Chodové nemilují. Živost tuto pozorovati hned na několika jen písních: rhythmus takřka nutí čtoucího do spěchu. V přílišné různosti délky jednotlivých tonů si Chodové ve svých písních nelibují; většina jich mívá takt šestiosmičkový, a často každá slabika má stejnou dobu; jen poslední ve verši, jejíž ton harmonovati musí s hučícím zvukem dud, může se libovolně, někdy i na dobu celého verše vydržeti.

Při tom spojují Chodové zvláštním krátkým zvukem, jenž není asi nikdy o celý „půlton" nižší, než zvuk slabiky předchozí, vždy jednotlivé slabiky mezi sebou. Upomíná to na tak zvané předrážky v hudbě, jenže ty pouze k následující notě se táhnou s předcházející nemajíce souvi-

*) Dle zpěvu mají Chodové zvláštní svůj velmi živý tanec „do kolečka", jenž se podle velké většiny jejich písní tančí.

slosti, kdežto v chodské písni zvuk ten za slabikou následuje a tuto k následující jaksi víže, ne však tak mocně, jako se to činí v obvyklém v hudbě a zpěvu spojování sousedních dvou tonů. Zvláštnost tuto není snadno napodobiti, ačkoli Chodům je už tak, řekněme, zrovna přirozená, že se z ní někteří, zvláště starší ženské, které bývaly v mládí náruživými zpěvačkami, ani při písních kostelních vybaviti nemohou. Těm to ovšem k ozdobě neslouží.

Dobrý zpěvák chodský však hned si takto „zatrilkuje“:

„Hančičko, hubičko,
srdce mý!“

a hned zas plnými a čistými tony zrovna chorálně dovede pěti:

„Stojí hruška v širým poli,
vršek se jí zelená.“

Písně vážné anebo lépe písně nápěvu vážného mají na Chodsku v celku méně obliby, jelikož k dudám a tanci, jak se samo sebou rozumí, se nehodí, avšak přes to dost často je uslyšíš, zvláště za pěkných večerů letních: zpívát je tu ráda na návsi shromážděná chasa.

Melodie písní chodských má vliv také na formu vůbec, rozhodujíc na příklad o délce verše a tak i o sestavení celých strof. Melodie káže vzíti za verš hned dvě stopy:

„Bula láska,
hale není,“

hned šest stop:

„Popas, kameráde, koničky popas!“

Leckdy také verš pokulhává, nevyhovuje netoliko podrobným zákonům metrickým a rythmickým, které celou strofu vážou, ale schází někdy zrovna i celá slabika ba i celá stopa v jediném verši. Tuto kulhavost však nezřídka dobře vyrovná melodie, ba, kdyby se scházející slabika měla doplniti, utrpěla by kolikrát melodie!

Ty a takové zvláštnosti blíže stopovati bylo by možno jen při srovnávání textů s přesně vytknutými nápěvy.

Vůbec dbá se, jako v národní písni vesměs, i v písni chodské více obsahu a melodie než zákonů metrických.

Jasněji vysvítá svéráznost formy na písni chodské z hojných, často velmi případně z přírody přenášených obrazů. Pěkný příklad takového obrazu poskytuje počátek písně:

„Jedličko, jedličko,
hu vršíčku tenká —
nevdávej se, má panynko,
si eště mlaďounká.“

Nebo citovaná už píseň svatební, v níž nevěsta se loučí s matkou:

„Ach, mámo, mamičko,
vy ste mě ztratila,
jak jabloň jablíčko“ atd.

Velmi krásný obraz jest také v písni:

„Bula láska,
hale není,
zapadala
do kamení.“

Podobně pěkně dojímá nadsazené přirovnání:

„Kolik mu na hlavě
vlásků pohladila,
tulik je slziček
z voči svejch vylila.“

Zajímavé jsou také v písních chodských obrazné výrazy pro milou: hubička a vobrázek.

Z přečetných figur zvláště oblíbeno v chodských písních opakování:

„Čí je, čí je, čí je divče
v tý zelený šnarovačce.“

„Sedláci píjou, píjou, píjou“.

„Voráči, voráči, pojejď demů“.

Naposled uvádíme ještě některé příklady stálých přímětků:

cesta daleká — vojna široká — zelenej věneček — zlatý pachole — atd. atd.

Některé jiné zvláštnosti poetické, jakož i různé odchýlky i přednosti řeči chodské bylo by těžko a tu i zbytečno vypočítávati a dovozovati; snad bychom většinu laskavých čtenářů tím unavili a pak — jsou tyto véci, komu o ně půjde, na četných příkladech národní písně chodské zřejmy a jasny.

Tak Chodové zpívají! Viděti snad z obrázku tohoto s dostatek, že národní píseň na Chodsku ještě dost dobře žije. Kéž žije tak — to budiž naším procítěným přáním na rozloučenou s prací touto — všude jinde po vlasti české a kde snad umlká, ó, snaž se o to každý, komu dáno, hřivnou svou, aby zas oživla a nikde aby neumlkla docela!

Zakladatel moderní chemie Ant. Vavřinec Lavoisier.

Píše Fr. Faktor.

(Dokončení.)

Lavoisier jako odborný znalec a člen úřadu dobrých zdání.

edle vlastních objevů, které Lavoisier vykonal, vyhotovil ještě víc než 200 zpráv v různých záležitostech, byv o to akademií požádán. Tak podal obšírnou práci o výrobě jablkového moštu a jeho porušování, ku kteréžto práci podnět zavdala nehoda s moštem, jemuž přimíseno soli olovnaté. — Vysvětlil hlavní body vystupování balonů do výše, jež byl podnikl poprvé r. 1783 Montgolfier a zabýval se pokusy, zda-li lze říditi výstup a padání balonu. Dále prováděl nejrozmanitější analyse mineralů, uhlí, rašeliny, plynů, které se vyvinují v záchodech; podal obšírné zprávy o pracích Chaptalových, Scheelových a Bertholletových a řídil vydávání díla „Umění a zásluhy", jež vycházelo pod dohledem akademie. Kromě toho často i policie ve veřejných záležitostech a ministerstvo v různých otázkách o dobrozdání na něho se obracely.

Významné místo uděleno Lavoisierovi v úřadě dobrých zdání, který založen zákonem dne 13. září r. 1791.

Členové zmíněného úřadu byli voleni z akademie věd a některých jiných společností. Lavoisier, jsa též členem, přednesl tu rozmanité zprávy; tak vyjmenoval zásluhy vynálezců, hodných veřejné odměny, jakými byli Desmarets, který zavedl ve Francii výrobu papíru a inženýr Triel, jenž navrhl mapy mineralogického atlasu Francie. Promluvil o zkouškách, týkajících se výroby papíru, o pokusech s hadry, o výrobě papíru barevného a proslavil se hlavně tím, že naznačil cestu, jak by se mělo díti veřejné vychování ve Francii. Při tom přihlížel předem k vyučování takovým vědám, jichž pro život jest potřebí jako: čtení, psaní, rostlinopisu, hospodářství, dějepisu a praktické geometrii.

Lavoisier jako člen hlavního nájmu berní.

„Hlavním nájmem berní" vyrozumívalo se zvláštní právo povolené společnosti peněžníků, kteří po předchozím složení určité sumy peněz vybírali v zemi nepřímé daně, počítaje v to i prodej tabáku; dále měli dohled nad nápoji a vývozem i přívozem různých výrobků, při čemž dostávali určité poplatky, kterýmž podrobeni také všichni, kdož chtěli Paříž navštíviti.

Lavoisier vstoupil ve společnosť hlavního nájmu r. 1768, kdy bylo všech členů 60. Základní fond obnášel 90 millionů lir a každý účastník měl zapraviti 1,560.000 lir. Podle práce rozděleni byli nájemci v komité kas, tabáku, osobních záležitostí, sporných otázek a t. d. Každý z účastníků hlavního nájmu měl roční příjem 24.000 lir a na úřední vydaje povoleno 2.400 lir. Ze složené základní jistiny počítány 4% úroků pro 1 million a 6% z ostatku 560.000 lirů. Dohromady tedy obnášel hrubý příjem jednotlivce asi 145.600 l. Poněvadž ale nájemci většinou peníze si vypůjčili a pak ovšem 6% úroků platit museli, zbývalo jednotlivci jako čistý příjem asi 52.000 lir.

Mezi členy hlavního nájmu nalézali se mnozí z doporučení dvora a ti pak, snadno značného jmění nabyvše, dopouštěli se různých výstředností. Z nich jmenovati dlužno tři bratry Bourety, z kterých opět nejpověstnějším se stal Michael Bouret, jenž promarnil více než 42,000.000 lir. Hýřivý Beaujon vydržoval si uspavače, kteří vypravováním veselých historek a zpěvem jej uspávali.

Lavoisiera do společnosti povolal r. 1768 Baudon a Lavoisier složil ihned 520.000 lir a přidělen mu dohled nad továrnami na tabák. R. 1771 složil druhou třetinu základního kapitálu. V sedmém roce přidělen jako adjunkt k Baudonovi a jako majitel polovice základní jistiny, když byla uzavřena smlouva na 162 millionů, stal se členem komitétu pro vstup do Paříže, tabákového komitétu pro totéž město, salin de Franches Comte, Trois-Évechés a Lotrinských, úředníkem účtárny a korrespondentem v záležitostech tabákových pro předměstí. Po smrti Baudonově r. 1779 složil Lavoisier poslední třetinu základní jistiny a nedlouho na to svěřeno mu vrchní ředitelství ohledně vstupu do Paříže a účetnictví salin.

V následujících šesti letech snížena pro společníky hlavního nájmu, jichž počet obmezen na 40, základní jistina na 1,200.000 lir, ze kteréž se platil úrok 7%. Služné pak zvýšeno, počítaje v to i částku na úřadní vydaje, na 32.000 lir. Lavoisierovi přiděleny správa a dohled nad prachárnami.

Společnosť hlavního nájmu, která prodávala a vyráběla ledek i střelný prach, byla povinna dodávati státu ročně 1 million liber prachu. Za dodávání to požívali ledkaři zvláštních privilejí. Obce jim musily zaopatřiti za darmo obydlí, lože a povozy a za nízkou cenu zavázány dodávati potřebné dříví. Zákon jim dovoloval, že mohli kopati ve všech dílech obydlí, čímž spůsobovali tolik obtíží majitelům, že jednotlivci, aby se sprostili kopání, raději zaplatili jistý poplatek, kterýž se později zvrhl ve výdělek ledkařů, tak že časem výroba ledku značně klesla.

Lavoisier navrhl, aby se výroba prachu děla na účet státu. Návrh jeho byl přijat a ihned zrušena smlouva, která ještě čtyři leta měla trvati a Lavoisier jmenován správcem královských pracháren, kterýžto úřad zastával až do prosince r. 1791. Jakmile výroba prachu ve správu státní byla převzata, osvobozen národ obtížné daně, záležející v dodávání ledku, kteréžto daně nesvědomití ledkaři dříve k vydírání zneužívali. Na poukázání Lavoisierovo sproštěny obce přivážení materialu při zřizování ledkových sadů, výkonu kopání a dodávání dříví. Od r. 1778 byl obmezen zákon ohledně hledání a kopání ledku na stáje, ovčíny a holubníky. V měsíci srpnu r. 1778 vyzval ministr Turgot akademii věd, aby vydala

ohlášení, že bude udělena státní odměna za nejlepší práci, jednající o nejvýhodnějším způsobů výroby ledku. Zvolená kommissí, v níž zasedal též Lavoisier, ihned uchopila se díla a v krátké době rozesláno na 3000 výtisků proklamace, kterouž se vyzývali odborníci a chemikové, aby se konkursu súčastnili. Ze zaslaných prací neuznala však kommissí pro zadání ceny ani jedinou za uspokojivou a rozhodla se prodloužiti konkurs do r. 1782. Mezitím obdržela akademie od ministeria 8000 lir jako hlavní cenu a 4000 lir pro přisouzení cen vedlejších. Po vypršení konkursu shledáno a cenou poctěno pojednání bratří Thouvenetů, z nichž jeden byl lékařem a druhý obchodníkem s prachem v Nancy. Dvě vedlejší ceny po 1200 lir určeny pro šlechtice de Lorgna a Chevrauda, inspektory prachárny v Besançonu.

Správa pracháren zaopatřovala v závodech jen vzdělané a vycvičené uřadníky, kteří starali se o to, aby výroba vzrůstala. Po 7 letech zvýšena výroba z 1,600.000 liber na $2^1/_2$ millionu a r. 1788 dosáhla číslice 3,770.000 liber. Pro zvýšení výroby zdokonaleny konstrukce strojů, výroba prachu zlepšena a jeho jakosť, co se dálky vrhu týče, značně znásobněna. Správa pracháren, jež zaměstnávala přes 1500 dělníků, měla ve skladištích r. 1788 v zásobě 5 millionů liber prachu a 2 milliony liber prodala do ciziny pro závody hornické a k trhání skal. Pokroky v raffinaci a analysi prachu prováděl Lavoisier, kterýž složiv funkci správce prachu, vydal r. 1793 pojednání o způsobech, jimiž při rozborech postupoval.

Když byl Berthollet objevil chlorečnan draselnatý, navrhoval jej místo ledku k výrobě prachu a také skutečně něco prachu z chlorečnanu draselnatého v Esonnes vyrobeno. Zkoušce, která s ním 27. října 1788 provedena, přítomni byli Le Tort, ředitel továrny, Berthollet, Lavoisier a jeho paní. Hned při prvním pokusu usmrcen Le Tort a při dalších pokusech konaných shledáno, že pro prudký účinek nelze prachu toho užívati a takž brzy chlorečnanu draselnatému z pracháren výhosť dána.

Uvězněni hlavních nájemců daní a jich odsouzení.

Výbuch revoluce francouzské 5. května r. 1789 nezůstal bez účinku ani na hlavní nájemce daní. Všichni úřadníci, kteří se cítili nesprávně odstrkovanými při povýšení, pozdvihli hlas proti dřívějším svým představeným. Úřadníci ustanovení pro vybírání poplatku při vchodech města Paříže, podávali shromáždění národnímu žádosť za žádostí, aby se shromáždění přesvědčilo o stavu státních kas. Nájemci berní nenechali útoky bez odpovědi. V listopadu r. 1789 zaslali dopis generalnímu kontrolorovi se žádostí, aby prohledl stav jejich příjmů, k čemuž podřízení úřadníci odvětili veřejným hanopisem. Ostrou toninou uveřejněné spisky proti hlavním nájemcům byly příčinou že ujala se v lidu myšlenka, aby stát převzal řízení činnosti hlavních nájemců, a veřejná oposice žádala vůbec za zrušení nájmu. Národní shromáždění, uváživši stav věcí, svolilo nejprve ke zrušení daně ze soli a 20. března 1791

zrušilo nájemné úplně. S tím však nebyli ještě všichni uspokojeni i žádali mnozí, aby zrušení přeneslo se již na dobu nájmu, od 1 července r. 1789. Od toho času měla se považovati veškerá ustanovení za činy provedené ve jménu národa. Návrh ten však spůsobil značné svízele při předání účtů a likvidací kommissí, kteréž povoleno 6000 lir platu.

Jakmile byl dekret zrušovací ohledně nájmu vyhlášen, ihned kommissí likvidační chopila se přiděleného sobě díla, s kterým však jenom pomalu s to byla pokračovati. Ministr veřejných daní Clavières přál si urychlení práce i osvobodil za tím účelem úřadníky všech jiných prací a ve zprávě ze dne 31. prosince r. 1792 konventu podané, žádal, by uznána byla jich pilnost a poctivost. Konvent, zaměstnán processem Ludvíka XVI., neodporoval žádosti Clavièresově, avšak jeho řeči, jimiž hleděl hlavní nájemce berní v lepší světlo postaviti, nemohly zaplašiti předsudky v lidu zakořeněné. Tvrdilť se, že zisk hlavních nájemců obnášel 300—400 millionů lir nesprávně získaných. Proto tvrdil lid, že za trvajícího nedostatku správa státu jest povinna, zmíněné částky od hlavních nájemců pro státní kasy nazpět dobyti. Co se vůbec zisku týká, bylo vše obrazotvorností lidskou nesmírně zvětšeno, o čemž svědectví podává Mollien, kterýž byl řadu let při kontrole nájmu zaměstnán. Týž dokazuje na odpor uvedenému tvrzení, že společnost nájemců daní za úpadku veřejného na 80 millionů lir ztratila a že 32 hlavních nájemců, kteří byli uvězněni, měli dohromady nejvýš 22 millionů lir, počítaje v to veškeré jich movité i nemovité jmění.

Dne 26. února 1793 navrhl Carra utvoření kommissí, kteráž měla vyšetřiti, pokud oprávněny jsou nářky pronášené na nesprávnosti a zneužívání moci, jakých se strana hlavních nájemců dopustila. Táž kommissí měla prohlédnouti všechny smlouvy, uzavřené se starou vládou, posouditi právomocnost společnosti, vyšetřiti její zisk a nařiditi jeho vrácení pro případ, že ho nebylo správně nabyto. Všichni nájemci, kteří učinili kommissí nesprávná udání ohledně svých příjmů, měli býti potrestáni smrtí a jmění jich mělo připadnouti státu. Carra žádal, aby zkoumání kommissí se rozšířilo na všechny podniky od r. 1740 vykonané. Návrh Carrův nezdál se nijak přehnaným jeho současníkům.

Dne 5. června poslanec Montaut oznámil, že kommissaři likvidující zdržují co možná předložení účtů a hledí překroutiti částky jim svěřené. Dekretem na to vydaným zrušena kommissí, jež musela odevzdati účty, na základě kterých 20 millionů lir poukázaných a 9.000 lir vyplacených vloženo ve státní pokladnu.

Po několika měsících nařízeno opět ve jménu zákona vykonání prohlídky domovní u některých bývalých členů hlavního nájmu. Lavoisier pak byl jedním z prvních, kterého postihla prohlídka. V okamžiku, kdy komité veřejného vyučování mu svěřilo utvoření nové kommissí pro váhy a míry, posláni do jeho bytu na boulevard de la Madeleine dva delegati revolučního komitétu, zplnomocnění vykonati prohlídku jeho listin, kteréž pak měli zapečetiti. Prohlídka trvala dva dni, 10. a 11. září. Lavoisier ohražoval se proti výkonu tvrdě, že dávno již vystoupil ze společnosti hlavních nájemců, než byla tato zrušena a že od tří let již nemá s administrací co činit. Při prohlídce listin francouzských nena-

lezli slídiči nic podezřelého. Když pak objeven ještě balík dopisů anglických, odevzdán ku prozkoumání zvláštní kommissí. Balík ten obsahoval psaní od Pristleye, Blacka, Wedgewooda a italský list od Spallanzaniho.

V jednom sezení konventu Dela Marre prohlásil, že národ má právo požádati složení účtů od společnosti hlavního nájmu, čemuž ale odporuje nařízení ze dne 5. června, kterýmž likvidační kommissí byla zrušena. Proto žádal a také dosáhl, aby listiny pečetí úřadní opatřené těchto byly sproštěny a členům společnosti aby bylo povoleno, 1. dubna r. 1794 účty předložiti. K tomu připojil Antoine Dupin návrh, aby dohlídka nad prováděním účtů svěřena byla kommissí šesti osob, kteréž se nabídly, že zjistí všechny podvody ve finančních záležitostech, což také přijato. Přihlášení dohlížitelé byli dřívější úřadníci hlavního nájmu, ne zrovna nejlepší pověsti, kteréž jenom naděje na hojnou odměnu k takové nekalé službě svedla. Většina nájemců nebyla s tím jmenováním spokojena, avšak na jich odpor nevzat žádný ohled.

Jakkoliv ku složení účtů určen byl 1. duben r. 1794 jako poslední lhůta, přece neměl konvent tolik trpělivosti, aby vyčkal. Dne 14. listopadu 1793, byla ve shromáždění opět řeč o účtech společnosti nájemců. V jednání na to zavedeném zvolal Bourdon: „Již po sté se tu mluví o účtech hlavních nájemců a proto žádám, aby tyto veřejné pijavice byly uvězněny a jest-li jich účty nebudou do měsíce podány, nechť je konvent odevzdá meči zákona.“ Nikdo z členů konventu neupozornil na dekret přede dvěma měsíci uveřejněný, kterýmž ustanoveny podmínky likvidace a určena doba, kdy má býti ukončena. Snadno tedy usnesl se konvent na ustanovení, kterýmž se nařizovalo, aby uvězněni byli všichni hlavní nájemci, které označili jich dřívější podřízení úřadníci a nyní nebezpeční jich udavači: David, Salzard a Mager.

Lavoisier, kterého prohlásil Marat za nepoctivého vlastence, nalézal se také mezi odsouzenými. Téhož dne (24. listopadu), kdy vydal konvent dekret na uvěznění hlavních nájemců, rozšířeny rozkazy v tom směru i v departementech policie Pařížské, kteráž bez průtahu proskribované zatýkala, při čemž jim nařizovala, aby vzali s sebou potřebné listiny ku složení účtů. Jmenovaného dne zatknuto 19 hlavních nájemců, mnoho výběrčích berní a správců panství, kteří všichni uvězněni ve starém klášteře de Port Royal. Vydání zatýkače na Lavoisiera svěřeno policejnímu inspektorovi Leroyovi. Policie sama neznala pravé jeho obydlí, poněvadž Leroy byl poslán hledati Lavoisiera do arsenalu, kdež však tento už přes 15 měsíců nebydlel; v tu dobu, kdy návrh Bourdonův hlasováním byl schválen, předsedal Lavoisier v úřadu dobrozdání. Byv ještě večer zpraven o zatýkací listině naň vydané, chtěl se nejprve vyhnouti uvěznění a proto utekl se k starému vrátnému akademie věd Lucasovi, který bydlel v Louvru. Lucas ukryl psance v místnostech, kde akademie sezení odbývala. Lavoisier doufal, že cena jeho služeb, vykonaných v kommissí měr a vah, ochrání ho před osudem hlavním nájemcům určeným. Vida však, že záležitosti bývalých nájemců k lepšímu obratu se neberou, opustil útočiště v Louvru a sám se přihlásil. Byl hned uvězněn ve vězení de Port-Libre se svým tchánem Paulzem, s kterýmž obýval společnou světnici. Později přidělen k nim ještě Mikuláš Deville. Ve vězení zabývali se pilováním,

řezáním a p., Lavoisier pak zaměstnával se tehdáž myšlénkou, uveřejniti své paměti.

Paní Lavoisierová se mnoho u známých a přátel o to zasazovala, aby její manžel z vězení byl propuštěn, ale marně. Jediné, čeho dosáhla, bylo, že směla chotě svého ve vězení navštěvovati.

Ačkoliv uvěznění hlavní nájemci byli vázáni ke složení účtů vydaným dekretem, nemohli přece prací tou se zaměstnávati a trávili čas v úplné nečinnosti, poněvadž byli zbaveni listin a veškerých dokladů k vedení knih nutných. Proto radili se, co mají činiti. Někteří mladší, kojíce se nadějí, že se jim svobody dostane, chtěli nabídnouti konventu odstoupení zisku z nájmu, ale většina zavrhla tento návrh a navrhla sestavení žádosti shromážděných, aby tito propuštěni byli do svých obydlí, kdež se zavazují tak dlouho setrvati, dokud jich účetní záležitosti nebudou skončeny. Žádost poslána presidentu konventu, který ji sice předložil komitétu, ale žádné odpovědi na ni nezaslal. Proto napsali uvěznění novou petici, o kteréž v konventu také mluveno bylo, avšak ani na ni nezasláno odpovědi.

Mezitím kommissí měr a váh, které předsedal Borda, žádala konvent o propuštění Lavoisiera, poněvadž prý ztratila nejčinnějšího člena. Komité však, jež o dopisu tom rozhodovati mělo, přešlo přes žádost tu k dennímu pořádku.

Nová nařízení, proti hlavním nájemcům vydaná, vztahovala se ke konfiskaci jich majetku, na kterýž státní pečeti přitlačeny. U Lavoisiera se tak stalo za přítomnosti jeho paní dne 17. prosince r. 1793 v obydlí Pařížském, načež odebrali se kommisaři do zámku Fréchines ku provedení téhož výkonu.

Dne 24. prosince 1793 převedeni všichni vězňové do Hôtel des fermes, kde bylo o ně tak nedostatečně postaráno, že mnozí z nich nuceni byli na holé podlaze ležeti. Lavoisier opět sdílel světnici se svým tchánem.

Kommissí, jež revisi účtů provedla, sepsala vyjádření, kteréž bylo nařízením konventu vytištěno. V tomto vyjádření obviňují se hlavní nájemci berní z podvodů a krádeží, které na sumu 130 millionů lir odhadnuty byly a státu navrátiti se měly. Hlavní body, obsažené ve zprávách kommissařů, nalézaly se též ve zprávě, kterou byl Dupin dne 5. května r. 1794 konventu předložil. Ačkoliv pozoroval, že mnozí ze shromážděných staví se na odpor jeho požadavkům, které v tom vrcholily, aby všichni hlavní nájemci bez rozdílu za stejně vinné považováni byli, přece se toho neulekl, nýbrž odvážil se ještě k tomu, navrhnouti, aby všichni uvěznění byli odsouzeni, jelikož jsou s nynější vládou naprosto nespokojeni a ukončil řeč svou těmito slovy: „Zdaliž pak nevysvítá ze všeho, že dřívější hlavní nájemci berní očekávají s netrpělivostí návrat staré vlády? Není vidět, že by se bylo jich mínění prodlením dvou posledních let změnilo, neboť, jak známo, neváží si a neuposlechli tolika našich rozkazů, v nichž se vyzývali, aby složili účty ze své bývalé činnosti.“

Na to beze vší rozpravy rozhodnuto, že hlavní nájemci budou předvedeni před revoluční tribunál. Po ukončení schůze, po čtvrté hodině, zašel jeden z přítomných členů konventu do Hôtelu des fermes, kdež svěřil Lavoisierovi výsledek porady, jenž pak to oznámil svým soudruhům.

Ihned spálili tito různé intimní listiny a někteří, jako Parceval, ztrávili poslední hodiny svého pobytu v Hôtel des fermes psaním dopisů přátelům a známým, kterýmž dávali s Bohem, neboť všichni byli přesvědčeni, že z vězení již jen smrt je vysvobodí.

Když byl Fouquier-Tinville podepsal žalobu na hlavní nájemce podanou, nařídil neprodlené převedení vězňů do domu purkrabství. Některým vykázáno vězení, kde před tím držán Beugnot, a ostatní vtěsnáni do místnosti, kterou obývala svého času Marie Antoinette. Noc byla co nejnepříjemnější. Poněvadž neobdrželi mnozí lože, museli buď seděti na lavicích anebo na zemi.

Druhého dne, 6. května v 7 hodin ráno, shromáždili se všichni ve světnici královny. O půl druhé hodině postaveny tam dvě lavice, na nichž se usadilo 32 vězňů. Následující noc na prosbu Delahanteovu dovolil tribunál, aby žena žalářníkova propůjčila vězňům na noc tři světnice, do nichž se vešlo 17 osob, z nichžto vždy dvě dostaly slamník a přikrývku.

Po druhé noci dne 7. října v $7^{1}/_{2}$ ráno byli všichni uvedeni v soudní síň. Předtím však byli důkladně prohledáni, aby se zjistilo, že nemají při sobě žádné zbraně. Každý z hlavních nájemců podroben zvlášť výslechu. Lavoisier předveden před tribunálního soudce Emanuela Dobsena, jemuž přidělen soudní písař Menot a veřejný žalobce. Výslech byl pouhou formalitou, aby se vyplnil požadavek zákona a sestával toliko ve zjištění osoby obžalovaného.

Od výslechu navrátivší se hlavní nájemci neměli prostředků, aby si oběd zapravili a proto žádali o chléb, jaký podáván obyčejným trestancům. Žena žalářníkova však již měla nařízeno, aby jim připravila chutný oběd, k němuž připojena různá vína. Kdo byl štědrým dárcem, nelze určiti.

Potom psal Lavoisier také svým známým. V žaláři vzdán mu poslední hold společností učenců. Lyceum umělecké vyslalo k němu deputaci, kteráž vyslovila Lavoisierovi největší obdiv.

K večeru rozvedeni hlavní nájemci zase do svých světnic. Po uplynutí jedné hodiny, doručil jeden z hlídačů každému vězni opis žaloby, psané písmem drobným, velmi špatně čitelným. Z 32 hlavních nájemců spalo jich 28 poslední noc.

Sotva že nastal den 8. května r. 1794, uvedeni všichni vězňové opět do soudní síně, po důkladné prohlídce, při čemž jim odňaty cenné věci, jako hodinky a skvosty, kteréž zaneseny v připravený seznam. Mezi zapisováním cenných předmětů vyveden z vazby Verdun na doporučení Robespierrovo. Potom předvedeni k obžalovaným čtyři obhajci, kterým však pouze čtvrt hodiny povoleno k rozmluvě s uvězněnými o záležitosti jim po většině neznámé.

V 10 hodin, kdy tribunál vešel do sálu tribunálního, uvedeni tam i vězňové, a usazeni na lavicích, při nichž stáli četníci s nasazenými bodáky. Soudu předsedal Coffinhal, místopresident tribunálu, jemuž přiděleni jakožto soudcové Štěpán Foucault a Fr. Jos. Denizot. Soud trval jednu a půl hodiny. Souzeným nedovolena žádná obranná řeč, ani osobní ani za všechny vůbec, z čehož bývalí nájemci už seznali, jaký osud jich očekává. Před prohlášením rozsudku tři vězňové a sice Delahante, Sanlot

a Delaage de Bellefage na návrh konventu propuštěni na svobodu. Tito tři při odvádění ze sálu tribunálního byli bledí a třásli se rozčilením, způsobeným radostí, že mohou žíti a bolestí, že mají opustiti přátele, kteří zbyli na lavicích. Delahante tu měl své svaky a Bellefage byl oddělen od otce, který v tomto okamžiku potěšen poslední radostí, když viděl, že syn jeho vyrván jest smrti již naň se chystající.

Substitut Coffinhalův Liendon propověděl po několika bezvýznamných otázkách, vězňům položených tato slova: „Tribunál revoluční shledává, že míra zločinů těchto upírů jest v nejvyšší míře dovršena, ani jsou původci všeho zla, jež Francii stihlo.“ Na to obhájci zvolali: „Marné všechno namahání.“ Jak mohla co zmoci obhajovací řeč čtyř obhajců, kterýmž dovoleno mluviti pouze čtvrt hodiny na obranu 28 souzených osob! Ani předlohy, kterouž byl zaslal úřad dobrého zdání, zastávaje se Lavoisiera a žádaje za jeho propuštění, tribunál si nepovšiml; vzpomněl si na ni pouze Coffinhal, při čemž pronesl pověstnou větu: „Republice není třeba učenců, spravedlnosť mějž svůj průchod!“

Odsouzení nebylo pochybné. Soudcové řídili se při celém jednání vyhláškou, již byl Dupin vydal a pak dekrety konventem uveřejněnými pro zkoumání účtů, kteréž více než pět měsíců trvalo.

V otázkách, uvězněným kladených, obviňovali se z nepoctivosti a dále se na ně uvaloval zločin hodný smrti, poněvadž prý měli účastenství v nebezpečných úmluvách s cizinou proti Francii.

Soud po krátké poradě jednohlasně prohlásil uvězněné za vinny a Coffinhal pronesl rozsudek: „Poněvadž jest dokázáno, že zosnováno bylo spiknutí proti národu francouzskému za použití všech možných prostředků, odsuzuje tribunál nepřátele Francie, jakými jsou Paulze, Lavoisier a t. d., k trestu smrti.“

Po pronešení rozsudku odvedeni odsouzení do vězení. Soudní sluha Nappier oznámil výsledek soudu žalářníkovi Richardovi, kterýž odsouzence odevzdal katovi, jenž na odsouzených bez průtahu popravu guillotinou na náměstí republiky provedl. Popraveni byli podle jich zápisu v listině odsouzenců. Lavoisier byl na řadě čtvrtý a viděl padnouti hlavu Paulzeovu, svého tchána a přítele. Tělesné pozůstatky Lavoisierovy pochovány na hřbitově sv. Majdaleny.

Již tehdá pociťovali učenci, jakou nenahraditelnou ztrátu utrpěla věda zahynutím Lavoisierovým, čemuž nasvědčuje výrok, jejž druhého dne po jeho smrti pronesl Lagrange k Delambreovi: „Stačila jim jediná chvíle, aby sťali tuto hlavu, a snad nepoštěstí se ani celému století, aby zplodilo podobné.“

Události ze života paní Lavoisierové sběhlé po smrti jejího chotě.

Paní Lavoisierová, postižená tak těžkým a bolestným osudem, že musila vidět umírati svého muže, otce a své nejbližší přátele, osamotněla v obydlí na boulevardu de la Madeleine. Vše, co náleželo Lavoisierovi, zabaveno dne 30. května ve prospěch státu. Z konfiskovaných předmětů sestavil lékárník Quinquet inventář takových věcí, kterýchž by se mohlo

v nemocnicích použiti a další sinventování, hlavně přístrojů chemických, provedli Berthollet, Fortin a Charles.

Dne 14. června 1794 zatčena též paní Lavoisierová a uvězněna na rozkaz komitétu jistoty ve vězení v ulici Neuve des Capucines. Obydlí a nábytek, jí patřící, opatřeny pečetí. Dne 27. července obrátila se paní Lavoisierová na revoluční komitét s žádostí za udání příčiny, proč byla uvězněna. V sezení na to odbývaném usneseno ji z vazby propustiti a 17. srpna r. 1794 také jí svoboda vrácena.

Poněvadž pak nejen vše, co náleželo jejímu manželi a otci, bylo skonfiskováno, ale ona i svého nepatrného ročního příjmu 2000 liř, kterýž jí zbyl, zbavena byla novým Dupinovým nařízením ze dne 24. září vydaným, musila, aby žíti mohla, přijímati podpory věrného služebníka Masselota, kterýž ji živil ze mzdy své práce.

Dupin, prozkoumav veškeré účty s revidujícími kommissaři, stanovil definitivně sumu 130,345.262 lir jakožto požadavek, který vězí za hlavními nájemci. Poněvadž stát do té doby pouze 67,360.090 lir obdržel, učinil Dupin návrh, aby i majetek vdov, dědiců a dětí po nájemcích byl považován za jmění státní. Proti tomu však ozvaly se vdovy a děti odsouzených a podaly 12. prosince 1794 petici konventu, ve které žádaly, aby s nimi po spravedlnosti bylo zacházeno. Konvent, vyhověv prosbě k němu vznesené, nařídil úředníkům, kteří zabavováním se zabývali, aby činnost svou zastavili a odňaté věci ihned dědicům návrátili.

Poznenáhlu začaly se obraceti hlasy i proti Dupinovi a také na něm žádáno, aby složil účty ze svého jednání. Týž však nedal se zastrašiti a smělým vystoupením proti nepřátelům tyto na okamžik zarazil. Brzy na to opět stály proti němu vdovy po hlavních nájemcích, mezi nimi i paní Lavoisierová. Ve spise konventu předloženém žádaly, aby uvězněn byl Dupin, jemuž přidělena nepříliš krásná epitheta zloděje a vraha. Když pak shledáno, že nesprávnosti, kteréž mu za vinu kladeny, skutečně se udály, uvržen byl Dupin do vězení dne 13. srpna 1795. Jakkoli se ohražoval proti nařknutí ze zlodějství, zůstal přece ve vězení až do 26. října téhož roku, kdy obdržel amnestii. Později zřídil si v Paříži skromný obchod a zemřel zapomenut r. 1820.

Paní Lavoisierová, na základě ohlášení vydaného v dubnu r. 1796, požadovala zpět nábytek, listiny, knihy a předměty z laboratoře Lavoisierovy. Obdržela vše, a pak i panství Fréchines, tak že se mohla odměniti všem, kteří ji dříve podporovali. R. 1803 dne 28. května prodala Fréchines za 632.098 franků. Pokusila se pak o vydání spisů Lavoisierových, které vyšly ve dvou svazcích pod názvem Mémoires de chimie r. 1805; nebyly však na prodej, nýbrž dostaly se jenom darem všem znamenitým osobnostem té doby.

V salonech paní Lavoisierové scházela se nejvybranější společnosť pařížská, jejímiž členy byli: Delambre, Cuvier, Lagrange, Laplace, Berthollet, Arago, Biot, Humboldt. Mezi návštěvníky nalézal se též hrabě Rumford, kteréhož pojala za druhého manžela 22. října r. 1805. Avšak následkem neshod, mezi nimi vzniklých, dala se s Rumfordem r. 1809 rozvésti a zemřela 10. února r. 1836 ve stáří 78 let.

———

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Smalt.

Jeden z nejznámějších starožitníků v Rakousku, který prý na deset kroků rozezná smaltovaný padělek, tázal se mne příležitostně, z čeho smalt pozůstává? V němém úžasu hleděl jsem chvíli na tohoto znalce, jak se říká „na slovo vzatého", domnívaje se, že žertuje. Avšak on ubezpečil mne, že nežertuje a doložil, že jest mu základní dílo mnicha Theophila: „Schedula diversarum artium", ve kterémž se pojednává o technickém vývoji různých odvětví uměleckého průmyslu, jenom dle doslechu známo a za svou důkladnou znalosť starožitností že děkuje předně svému bystrozraku a za druhé okolnosti, že prošlo jeho rukama do statisíců předmětů ze starých dob, čímž hlavně si získal oné jistoty v posuzování pravých předmětů a padělků. Tento pán zastupuje celé genus, celý rod neučených znalců. Jest asi obecně známa nevraživosť učených pánů theoretiků—badatelů a najmě strážců musealních sbírek na majitele velkých závodů se starožitnostmi, tedy bez odporu praktiky; oba ty rody odborníků pohlížejí na sebe kosmo a kdežto první z nich myslí a hlásá: „Má učenost odhaduje a ovládá vše na rozsáhlém poli uměleckého průmyslu až do nejjemnějších záhybů, znám to a ono, co tobě zůstane vždy knihou se sedmi pečetěmi!" . . . dokládají druzí: „Co jest ti to všechno vědění platno, když nemáš v oku onen zdroj jistoty, jemuž se ze žádné knihy nenaučíš a kterým jedině vycítit dovedeš, že předmět, jejž jsi ode mne pro musealní sbírku koupil, jest hanebný padělek!"

Avšak vraťme se k podivné otázce praktika. Z čeho pozůstává smalt? „Ze skla" — zní odpověď a následuje další výklad: „Smalt nebo-li email jest sklovina, tav lehce plynoucí s příměskem olovnatin, zbarvený kysličníky kovovými, kterýmž lze malovati na kovu, načež se malbě pálením dodává trvanlivosti a lesku. Když se všechny prostředky ku zbarvení skloviny zúplna roztaví, stává se smalt průhledným (transemail, translucid) a přimíchají-li se k tomu částky barvící na bělo, jako kysličník ciničitý neb kostní popel, kteréž se při tom neroztaví, stává se smalt neprůhledným (opemail, opak)."

„Do toho všeho mi nic není, pro mne platí jedině průhlednosť a neprůhlednosť, pak smalt zlatnický, buničnatý a jamkovitý a smaltová malba všeho druhu. V těchto několika jmenech spočívá celá moje věda a dodám-li k tomu dobu, kterou uhodnu dle slohu a práce, v čemž

se nikdy asi o mnoho nezmýlím, uznáte zajisté, že jest mi vše ostatní nepotřebnou přítěží“, odpovídá znalec praktikus. A muž ten má se svého stanoviska pravdu; on posuzuje sice věc jednostranně, ale to pro jeho praktickou potřebu, pro jeho obchod úplně stačí. On není k tomu povolán, aby dlouhými výklady své zákazníky nebo snad dokonce prodavače poučoval, že toto právě musí býti takové a ono jinaké; on jest přesvědčen, že ve svém odboru jakožto výtečný znalec se nemýlí a neklame a na tom má dosti. Účel této studie žádá však, abychom se drželi stejným krokem theoretiků i praktiků.

Barvitosť smaltu zabírá za naší doby, následkem velkého rozkvětu lučebnictví, takořka celou stupnici odstínů a celá řada kysličníků kovových slouží jako při skle, k barvení skloviny smaltové. Smaltovník zná jediný postup práce, který se na oko jednoduchým zdá, avšak velké opatrnosti vyžaduje. Nejdříve rozbije a rozetře smaltovník čistou sklovinu pozorně v čistém, kamenném — nejlépe achátovém — hmoždířku na prach s malou přísadou vody, kteráž se při práci, je-li znečistěná, nahrazuje čerstvou. Přímězek vody královské odstraní na dobro všechny sklovité nečistoty. Pak nanáší smaltovník tuto kašičkovitou hmotu, dle potřeby zbarvenou, lopatičkou na kovovou část předmětu určeného ke smaltování, dle nákresu do buněk, vyhlubenin, nebo dle spůsobu malby (což později vysvětlím) a všoupne pak celou věc do tak zvané muflové pece, jež chrání výrobek před znečistěním popelního prachu. Jistý, stálý stupeň žáru proměnuje nános v jednostejnou slitinu, kteráž se spojí s podloženým drsným kovem, za tím účelem několika rýhami zpracovaným. Smaltovaný předmět musí pozvolna chladnouti, aby nedostal vláščité trhliny, a kovová deska, kteráž by se v horku lehce zbortiti mohla, pokryje se na zadní straně zcela jednobarevnou, málo průhlednou smaltovinou (vzájemným smaltem), kteráž všelikému sbortění brání.

Přihlížejíce k různým druhům smaltovin, rozdělujeme je dle postupu práce na šest oddílů, z nichž první místo zaujímá „email buničnatý“ (émail cloisonné), při němž se čárkovitý nákres, pozůstávající z jemných kovových proutečků, pevně na dolejší plochu přiletuje, tak že tvoří ohrazené buňky, do kterých se vkládá hmota smaltové skloviny. „Email jamkovitý“ neb hloubený (émail champlevé) dlužno jmenovati v řadě druhé a postup jest tu následující. Výkres obrazce vryje se slabě do kovové plotny a ty oddíly, do kterých vložena býti má smaltovina, vyhloubí se tak, že jemné jednotlivé obrysy rozdělují takto vyhloubené jamky. „Zlatnický smalt“, jehož nejvíce se užívá, jest vlastně mosaiková inkrustace, při stejné práci jako u jmenovaných dvou druhů. Dále máme „vypouklý smalt“ průhledný (émail en relief), jehož celek se hloubicím rydélkem vyciseluje ze slabě vypouklé plochy, smalt se pak nanáší zcela rovně bez vyvýšeniny, ale tak, že světlé barvy se vloží na nejhořejší vypoukliny, tmavé pak na místa ve výkresu zhloubená. Dojem celku jest reliefní. „Plnovypouklý email“ (émail de haut relief) jest pro nános na velké kovové práce a konečně „malířským emailem“ (émail de Limoges) neb „limusinským“ maluje se ve smaltu na základní kovovou půdu smaltovou tak, jako na příklad malíř na dřevo neb plátno. O benátském,

šedošedém a asiatském smaltu pojednám příležitostně, dle nenáhlého vývoje práce.

Co se týká dějin práce smaltové, musím především zaznamenati některé maličkosti o jméně samém. U nás a lze říci všude jinde zdomácněl francouzský název „email" a kromě toho se užívá ještě v Italii slova „smalto" (latinsky: smaltum), ve Španělsku „esmalte", v Anglii „enam'el" a v arabštině „mina" a t. d. O nynějších názvech tedy žádné nejistoty není. Avšak ohledně staré doby jsou badatelé mínění různého a proti sobě v tuhé oposici. Vezměme na příklad místo starého zákona, kde vypravuje Ezechiel, že ve vidění zřel čtyři postavy v ohnivém oblaku, kteréž byly jako z „chašmal-u"; z tohoto slova, praví jedna strana, utvořeno znenáhla slovo email. Ku podivu! Tázal jsem se učených hebrejcův, ti však mi řekli, že v hebrejštině slova takového ani není a že se také na jiných místech bible ba ani v jiných řečech vůbec nikde žádná stopa po něm nejeví. Tu přidržují se jedni starého výkladu, že tím Ezechiel vyrozumíval „elektron"; druzí tvrdí, že vlastně „elektron" — kterýž jsem uvedl ve studii o kovu jakožto smíšeninu zlata a stříbra — nebyl nic jiného, než email krášlící zlato a připomínají, že Hesiod při líčení štítu Heraklova praví, že byl štít ten zhotoven ze zlata a elektronu. Obsáhlá pojednání, duchaplná i věcná, vyměněna mezi četnými učenci různých národností, kteří lámali péra svá pro i contra, ale přečteme-li všechny tyto úvahy, nevíme opět nic podstatného; jisto je toliko, že za posledních let strana, která považuje elektron za smíšeninu zlata se stříbrem, daleko jest četnější oné, která chce míti z elektronu zlato krášlené smaltem. A kde hledati asi původ tohoto nekrvavého boje? V jednoduché příčině. Mnozí staří spisovatelé a kronikáři (a dle toho i mnoho mistrů zlatníků) užívali slova „electrum" jak pro smalt, tak i pro smíšeninu zlata se stříbrem, ba oni nazývali tak i email nanesený na tuto sloučeninu, a takž měli by na konec asi obě strany pravdu. „Mnoho povyku pro nic za nic!" dokládá jeden francouzský badatel k tomuto hádání se o kozí vlnu.

Za dob nejstarších nebyly tak velké rozdíly v tom, jak se smalt nanášel a jak se vtavovaly barvy, kteréž po vychladnutí jako kámen ztvrdly, zejmena pokud práce ty prováděli národové, jimž Řekové udělili souhrnnou přezdívku „barbaři". Tito užívali podkladu bronzového, do kteréhož hluboké jamky vrážely a do těchto zase sklennou hmotu vtavovali; nebarbaři pak užívali na celé čáře zlatého podkladu s cetinkovými buňkami, do kterých vkládali „litý barevný kámen" — tak jmenovali totiž smalt. Na „email barbarů" (na bronz nanesený) poukazuje Philostrat ve svých „malbách", kdež tvrdí, že jej vynalezli národnosti obývající sever. Znalci za našich dnů tvrdí o každém ve střední Evropě nalezeném starožitném kuse, na němž se nachází smalt, že jest původu keltického, což není zcela správné, poněvadž lze vším právem tvrditi, že mnohý z těchto předmětů pochází asi od Iberův, Kymrův a jiných ještě národů.

Zcela mylné jest bez odporu stanovisko, jež zaujímají někteří archeologové vůči starožitnostem egyptským. O egyptském smaltu, jejž vidíme na všech možných tretkách, které měly účel okrasný, tvrdí tito archeologové, že není staroegyptský, nýbrž že pochází z dob krátce před

Kristem a po Kristu. Rozpomínám se na velmi zajímavý výklad, jejž nám podával v letech 1872-3 slavný Mariette, tenkráte ředitel starého Bulackého musea v Kairu, když jsme si prohlíželi šperky a jiné tretky ze starých hrobek egyptských. Jisto jest, že za druhé Thebské dynastie (2300—2200 př. Kr.), pak dále za panování Hyksův smalt znám nebyl, za to však za 18. dynastie Manetho a zejmena za Amenophise III., předposledního krále této dynastie, a dále za nejznamenitějších 19. rodů Sethosa I., Ramsesa II., za dvacátého rodu Ramsesa III. a za 22. dynastie Šešen (u židů v bibli Šišak, který dobyl Jerusalema 965 př. Kr.), za Judského krále Rehabeama a pak stále ku předu až k saitickému faraonu Psammetichu I. Že byl židovským zlatníkům, kteří s Mojžíšem Egypt za krále Menephtesa, syna Ramsesa II., opustili, velmi dobře znám, o tom

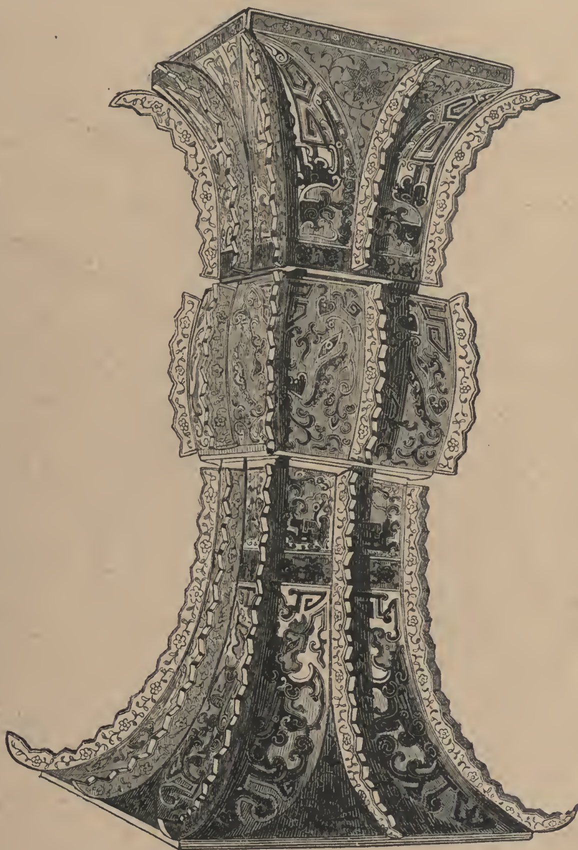
Barbarské šperky smaltové.

svědčí pozdější práce, provedené za židovských králů, kdež zlaté nářadí chrámové a sochy tímto spůsobem byly krášleny. Na egyptských starožitnostech znám jest žlutý, modravý a zelenavý smalt, kterýž arci po dvou nebo třech tisících let nad míru mdle, trhaně vypadá a zvětrává, někdy se bortí a na konec v prach se rozpadá.

Při bádání o smaltu nemůžeme se držeti básníků, kteří obcují s bohy, kdy se jim zlíbí a namalují sobě slovy, co se jim líbí; také se nemůžeme zcela spoléhati na spisovatele dávných věků, kteří často z neznalosti věci samé mluví o „malovaných reliefech na kovu“, o „barevných kamenech“, kteréž v měkkém stavu na zlato připevněny byvše ztvrdly. Nám jde o to, aby ze zachovaných předmětů přesně a určitě bylo dokázáno, že tato hmota za oněch dob známa byla, že se v ní pracovalo. A protože známe předměty se smaltem původu egyptského, řeckého, římského, etrurského, keltického a jiných, kteréž nalezeny byly zejmena v pohřebištích zemí, kde tyto národnosti přebývaly, víme jistě, že se v těchto zemích a u těchto národů ve smaltovině pracovalo. Stáří a původ určen dosti přesně z různých známek, o kterých se zde šířiti nemohu; jenom o jedné

se zmíním, totiž, že s podobnými předměty vykopáno často větší množství mincí a dle těchto určena doba. (Nádoba „Ambleteuxská", nyní v museu britském, měla uvnitř mince císaře Tacita z r. 270.)

Také v technickém ohledu různí se mínění odborníků. Jedni tvrdí, že barbarský smalt nanášen v ten spůsob, že se připevňovaly maličké, duté skleněné válečky do vyhloubenin, ve kterých se nacházel smaltový

Staročínská vása, pestře smaltovaná.

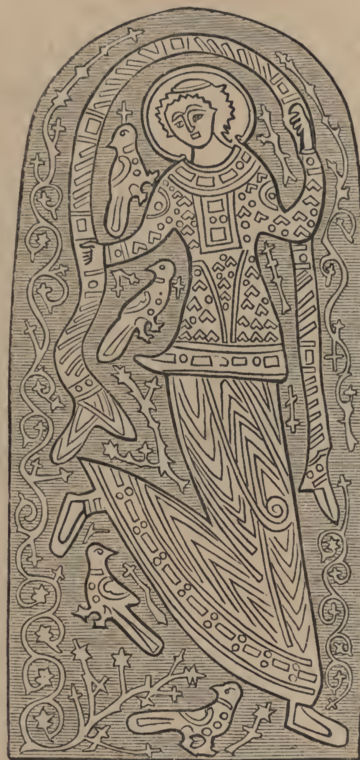
tav před ponořením do pece (viz třetí předmět našeho vyobrazení barbarských šperků, pocházející z doby Karolingů), druzí pak mluví o pouhém dutinovém nánosu smaltu, kterýž byl do kovu vtlučen a stezičkami ohraničen (jak to vidí čtenář na vyobrazené tam jehlici z doby římské: 1. pohled z předu, 2. se strany.) Škoda, že jsou barevné obrázky předmětů smaltovaných všude, vyjma pařížské, tak hanebně provedeny, že by si čtenář z pohledu na podobné mazanice jasného názoru učiniti nemohl, pročež nám nezbývá, než podati dle možnosti slovy, čeho se

našim obrázkům v barvách nedostává. Nalezené starožitnosti, na kterých vidíme „smalt barbarů“, pozůstávají ze šperků, výzdob kování na třemenech a na ohlávce koňské, malých plotniček, sloužících různým na mnoze neznámým účelům, a všelijakých nádob v barvě špinavě bílé, modré, žluté a červené. Povrch má často vlasovité trhliny, při nestejné ploše, na kteréž jsou tu a tam tečkovité prohloubeninky, jež vznikly nedostatečnou zručností při nanášení skloviny a pálení. Nejznámější jest nález v Hallstadtu v horním Rakousku, kdež vykopáno značné množství podobných starožitností přechodní doby bronzové v železnou, pocházejících asi z 1000 hrobů. Předměty vesměs původu keltického, z nichž mnohé krášleny jsou smaltem, uloženy byly v tamějším museu.

Od smaltu barbarů přechází většina spisovatelů o starožitnostech na smalt Byzantincův. Chci učiniti výminku a obrátím se v jinou stranu. Při výzkumech všech odvětví průmyslných ukazuje rafije vědy vždy k jednomu bodu a ten se nalezal původně v Asii. Tam vzešlo první slunce osvěty, vysílalo osvěžující paprsky do nejdálnějších končin a rozsévalo zároveň sémě, jež znenáhla bohatou žeň dávalo, i když ona původní síla byla ochabla a často i uhasla. A takž nasvědčují závažná fakta i tomu, že nejstarší národové na Eufratu a Tigridu, pak Arabové, Peršané, Indové, později Číňané a jiní ještě národové znali práce smaltové, tudíž také malování v tavných barvách na kovu. Zcela bezdůvodna jest domněnka některých, že tajemství práce smaltovní z Byzancie zaneseno bylo do Číny; tolikéž je nesprávné opačné tvrzení, že Čína poskytla Byzancii první podnět ku pracím emailovým. Číňanům přinesli bez odporu první zvěsť o emailu Indové, Byzantincům pak Peršané a zlatníci židovští. Jisto jest, že tam, kde znali emailování cihel (v Asii), známo bylo také smaltování kovu a prastarý čínský buničnatý smalt „ou — tsai“ — pětibarevný — má tytéž toniny barev, jako jejich cihlové plotny. Máme však také důkazy, že staří Arabové tam zavezli smaltem pokryté nádoby kovové, jež čínští starožitníci „Arabským porcelánem“ nazývají, kterážto zvláštnosť jména není nic neobyčejného, poněvadž Čína i Japonsko znají jeden skvostný druh práce smaltové, při němž se připevňují kovové drátky pro buničnatý email přímo na porcelán; jest nám však dosud tajemstvím, jakou spájkou lze upevniti tyto proutečky na hliněný podklad. Čínské práce z 12. a ještě více ze století 13. předčí daleko nad soudobé v Evropě vyrobené smalty; co do tvaru i provedení dlužno dokonalými nazvati skvostné nádoby z dob umění a vědy milovných císařů z rodiny Mingů, počínajíc čtrnáctým a končíc 17. věkem. V čínských chrámech nalezají se mnohé starožitnosti toho druhu, jež slouží zejména jakožto nádoby obětní, kaditelnice a svícny, a také do Evropy přivezeno jich dosti značné množství při návratu spojených Francouzů a Angličanů po dobytí Pekingu r. 1861, tak že jich bylo lze nakoupiti pro musea a různé soukromé sbírky, kde budí obdiv znalců.

Řekové cařihradští pracovali v počátcích vývoje smaltování rozhodně dle vzorců jiného původu, opírajíce se jak se říká o východní motivy a teprve znenáhla propracovali se k oné svéráznosti okrasného emailu, jemuž říkáme souborně „smalt Byzantinský“. Máme v písemnictví několik dokladů, kteréž nám popisují takové předměty, na př. kříž, jejž

zhotoviti dal Konstantin Veliký tak, jak se mu zjevil ve snu, nádherné dary Justina I. papeži Hormisdasovi ve stol. 6., oltář Sofijského velechrámu, darovaný Theodorou a učeným Justinianem v polov. stol. 6. a t. d. Znenáhla stoupala záliba v okrasách smaltových a rozšířila se tak značně, že jí krášlili také nádhernou zbroj, nářadí chrámové, šperky, desky vzácných knih, drahocenné nádoby a relikviáře. Z těchto dob máme jednu z nejvzácnějších starožitností a to jest pověstná železná koruna

Část byzantinské koruny v Uherském národním museu.

v pokladu chrámovém v Monze, jejížto železný okruh vykován — dle legendy — ze hřebu kříže Kristova a určen byl (593) Theodelindou Bavorskou, manželkou Longobardských králů Autharia a Augilulfa pro královské korunovace. (Napoleon I. dal si ji též v Miláně na hlavu posaditi.) Smaltované zlaté desky jsou na ní dosti hrubě pracovány a nevynikají ani kresbou ani prací a zejmena zlaté, drátěné obruby buněk jsou nepravidelné a nemotorné. Krásněji smaltované jsou vzácné starožitnosti z 8., 9. a 10. stol., v několika chrámech a sbírkách evropských se nalezajíci, z nichž uvádím desky knih v knihovně sv. Marka v Benátkách, kteréž zajisté mnohý ze čtenářů již viděl; tamtéž v pokladě chrámu

sv. Marka chová se jakási závěsní koruna; nejskvělejší pak vzácností jest smaltované oltářní antipendium jménem „Pala d'oro“ celému světu známé, o němž jsem se povrchně zmínil již ve studii o kovu. Toto „frontale“ je skvostný kus zlatnické práce, posázený drahokamy i perlami, bohatě tepaný, a nejvzácnější na něm jsou podivuhodné malby smaltové. Figuralní nákres smaltový jest nedbale pracován a ztuhle dřevěný, za to však jsou průhledné barvy: světlozelená, žlutá, purpurová, červenohnědá a tmavomodrá, vesměs plny ohně, a podložená, zlatá půda napomáhá co nejvíce celkovému dojmu. Barvy: bílá, světlomodrá a černá jsou neprůhledné a fialová a masitá opakní neb poloprůhledné. Dojem celkový jest poněkud podoben barevné mosaice, jejíž části ohraničeny jsou zlatými proužky. Celá plocha rozdělena na dva oddíly: hořejší jest ze stříbrných (10. stol.), dolejší ze zlatých ploten (11. stol.). Hořejší obrazy znázorňují příběhy

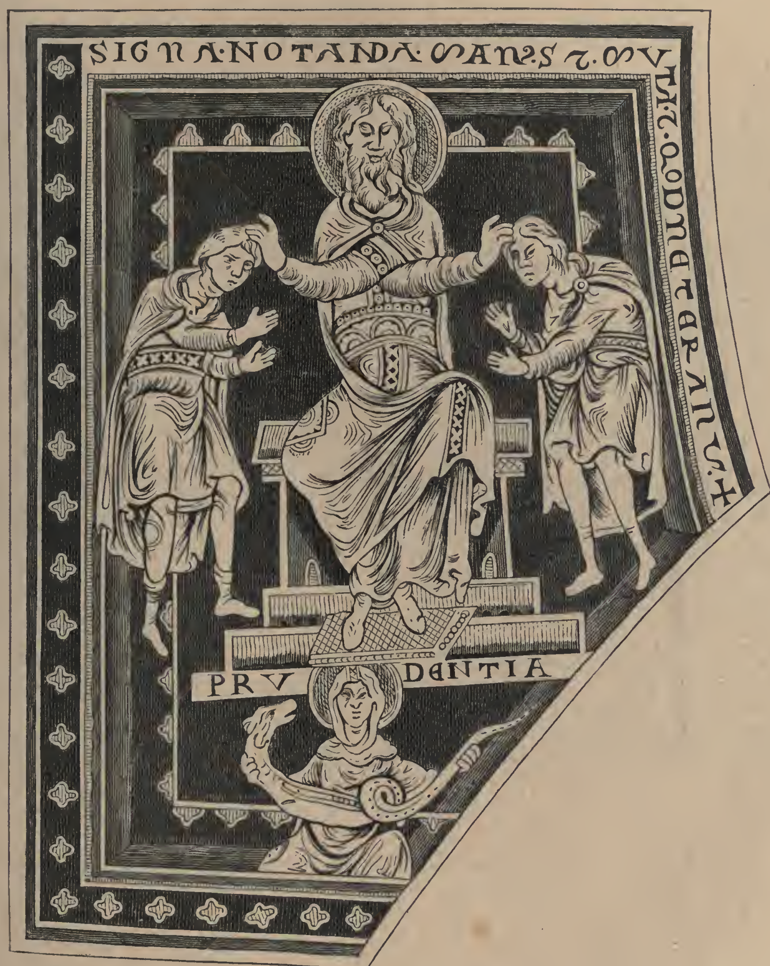
Smaltovaná schránka na ostatky z pokladu Velfů.

ze života Kristova a apoštolův, uprostřed jakožto symbol věčné moudrosti vyobrazen archanděl Michael a dolejší obrazy ukazují nám Krista obklopeného evangelisty, svatým duchem, anděly, cherubíny, apoštoly, proroky, kolem pak nalezá se množství řeckých a latinských nápisů. Hořejší část objednal dože Pietro Orseolo (976) a dolejší Ordelafo Falieri (1105) v Cařihradě a slavný Andrea Dandolo postaral se ve 14. stol. o nádhernou úpravu, co do obložení a bohatého zarámcování. Tvrzení, že některé obrazy smaltové pocházejí ze stol. 13. z dob vlády dožete Pietra Zianiho, — jak někteří archeologové tvrdili — spočívalo na mýlce, která novějším bádáním docela byla vyvrácena.

Také známou královskou korunu sv. Štěpána v Uhrách zdobí byzantinský smalt, vesměs průhledný, a zbytky vykopané koruny v Nitře-Ivance (1860), jež obsahují několik zlatých ploten s podobiznami Konstantina IX. a císařovny Theodory, pak s několika symbolickými figurami a dvěma tanečnicemi (viz obrázek), jsou pracovány ve smaltu hloubeném a buničnatém. Důkaz, že Byzantinci užívali též okrasných motivů indických, vidíme nejlépe na nádobě v opatství sv. Mořice v kantonu Wallisském, kdež se nachází uprostřed dvou vzpřímených lvů květina „hom“, indickým Parsům posvátná, na niž poukázal dosud jediný archeolog Le-

normand; kdo zná staré motivy Parsů, musí Lenormandovi dáti za pravdu.

Po drancování Cařihradu, kterého křižáci dobyli r. 1204., přišlo na západ několik předmětů smaltem krášlených, ačkoliv tyto předměty nebyly ve střední Evropě a zejmena v Německu novinkami. Tu se pra-

Jamkovitý smalt v pokladu sv. Štěpána ve Vídni.

covalo již dříve dle byzantinského receptu a tolikráte již jmenovaný Theophilus čili Rogkerus vypsal jej ve svém díle tak, jako by byl býval sám nějakým byzanckým smaltovníkem. On praví: „Z nejtenčího zlata nařezej dle měřítka a pravítka nejjemnější pruhy a tyto zohýbej pak drobnými kleštičkami a utvoř vše, co zobraziti chceš, v kruhy, kličky,

závitky, ptactvo a zvířata nebo podoby lidské. Pak sestav tyto kousíčky co nejpozorněji na svá místa a zpevni je nad uhlím vlhkým těstem. Máš-li jeden kus připevněný, přiletuj jej velmi pozorně, aby jemné díly a tenké zlato se nehnuly, nezmotaly a neroztavily. Tak učiň dvakráte neb třikráte, až zcela upevníš jednotlivé kusy. Ukončíš-li tímto spůsobem práci, přistup ku zhotovení potřebných barev tavných" a t. d. — Veškeré podrobnosti jsou tu udány co nejpřesněji a vše jest popsáno s takovou důkladností, že bychom se státi mohli co nejdříve dokonalými smaltovníky dle vzoru byzantinského.

Triptychon krášlené cetinkou a jamkovitým tavem. (Dolnorýnská práce ze stol. 12.)

Němci, kterým bylo zlato nad míru vzácnější, poněvadž ho měli tehda po skrovnu, vypomáhali si jak právě šlo. Připadli na měď a užívali jí v provádění obou druhů smaltu, buničného i hloubeného. Těchto německých prací se zachovala valná část a zejmena přenosné oltáříky, relikviáře, antipendia, ba i sarkofagy uloženy jsou v pokladech chrámových a museích. Kdo chce tyto starožitnosti dobře seznati, nechť nelení a podívá se do dómu v Cáchách, kdež uhlídá mezi jiným též rakev Karla Velkého a ambonu (malá jevištní estráda, jež stála pod chórem v romanských chrámech a sloužila ku čtení epištol a evangelií), pak do hlavního chrámu v Kolíně n. R., kdež najde relikviář s ostatky sv. tří králů (?) a tamtéž v Marianském kostele dvě ostatkové skříně. Tyto práce jsou dobře provedeny, ale odchylují se již značně od vzorů byzanckých;

nikdo jim nemůže upříti svéráznosti, následkem čehož jsou vřaděny zcela v odbor „německého buničného smaltu“ (r. 1000 až 1300). Také „poklad Velfů“ (náležející nyní vévodovi Cumberlandskému, býv. korun. princi Hanoverskému), kterýž byl po několik let v umělecko-průmyslovém musei ve Vídni vystaven, má několik výtečných smaltovin a malý přenosný, pestře emailovaný oltářík jest jednou z nejvíce vynikajících starožitností této sbírky. Ve Vídni v chrámu sv. Štěpána jest také skvostný kousek malby emailové „Jakub žehná Ephraimovi a Manasseovi“; na této práci provedena kombinace zlata a barvy modré na pasech písmenových a postavách. Téměř všechny tyto smaltované starožitnosti pracovány jsou klášterními mnichy, kteří toto umění se zálibou pěstovali; zejmena v Kolíně n. R. a v dálném jeho okolí přebývalo několik znamenitých mistrů smaltovníků.

V témže čase asi pracováno týmž spůsobem v Limoži, hlavním městě bývalé provincie Limousin (nyní na dráze Orleanské), nikoli však mnichy, nýbrž mistry smaltovníky, kteří toto odvětví průmyslové považovali již tehda za samostatnou živnosť.

Mínění o vzniku a původu francouzského emailování se rozcházejí nejvíce v tom, ježto jedni tvrdí, že hlavní prameny hledati dlužno v Benátkách, odkudž zabloudili smaltatoři do Limože, kdež prováděli hned z počátku hloubený email dle vzorců školy byzancké, jiní však poukazují na několik Verdunských mnichů z Lotarinska, kteří založili v St. Denisu dílnu a pracovali větší počet předmětů pro opata Gugera (v polovině století 12.). K rozeznání těchto starých prací limožských v hloubeném smaltu — které však, což zde výslovně poznamenávám, nejsou slavnými přeskvostnými výtvory v malířském smaltu z Limože (od r. 1470 až 1600) — od prací německo-lotarinských uvádím tyto závažné známky. Limožské práce liší se značně již v barvách nečistě bílé a hluboko-modré, od nezdravé modro-zelené, ale za to jasně bílé smaltu německo-rýnského, jehož celkový nákres jest bez odporu propracovanější než francouzský, který však nad německý vyniká uhlazenějším provedením. Také v technickém provádění vidíme patrné rozdíly, neméně i v postupu práce.

Mistr smaltovník stal se podřízeným mistru ciseléru, kterýž vyryl neb vyčekaněl figuralní i ornamentalní část obrazu a emailér vyplnil smaltem dle potřeby jen půdu, z kteréž vynikaly pak okrasy ze zlacené mědi nebo původní barva tohoto kovu. Tím arciť utrpěla umělecká stránka co nejvíce, ale navzdor tomu pracováno v různých městech Francie velmi mnoho předmětů smaltem a též okrasné části výzbroje rytířstva a plátů ku pokrytí ohlavců a přikrývek pro koňstvo válečné i koňstvo turnajů zdobeno pestrou směsicí růžic, květin a fantastických potvor. Veškeré tyto práce postrádají na zadní straně smaltování (contre email), poněvadž upotřebené plochy kovů měly dostatečnou tloušťku, tak že v peci nijak netrpěly.

(Pokračování.)

Hráč.

(Trente et quarante.)

Napsal Edm. About. Přeložil J. J. Benešovský Veselý.

(Pokračování.)

VII.

Cesta po Švýcarsku.

o mu sloužilo poněkud útěchou, byla okolnost, že měl pro sebe čtrnácte dní k odvetě. Emma oznámila mu cestovní rozvrh pana Bitterlina. Věděl, ve kterých hotelech se ubytují, kdy budou přenocovat na vrcholu Rigi, o kolikáté hodině posnídají u vodopádu Rýna.

Se srdcem plným sladké bezpečnosti nechal setníka a jeho dceru vstoupit do omnibusu hotelu „u tří králů“ a vstoupil do vozu ve společnosti svého nového přítele.

„Není-liž pravda,“ tázal se ho každé chvíle, „že je nejhezčí ženskou na světě?“

„O tom není žádné pochybnosti,“ odpověděl jeho důvěrník. „Podobá se dokonce malé Rosalii z baletu. Ale je hezčí!“

„Vy jste mi slíbil, že mi pomůžete; vaše přítomnost zdvojnásobí moji zmužilost. Jmenem té, kterou milujete, neopouštějte mne!“

„Aj, můj drahý panáčku, nemáte zapotřebí dovolávat se tolika lidí. Jedu do země, kam člověk vždycky přijede dost brzy; proto čím déle budeme na cestě, tím lépe bude pro mne.“

Prošli spolu městem Erasmovým a Holbeinovým, nevšímajíce si, je-li pěkně či špatně stavěno. Jeden myslil na svoji milenku, druhý nemyslel na nic.

Hotel „u tří králů“ jest největším karavanserajem ve Švýcarsku. Cestující procházejí po stech ohromnou jeho jídelnou, vznášející se nad Rýnem. Meo a jeho soudruh nalezli tu netoliko ty, jež hledali, nýbrž veškeré svoje známé z vagónu. Toť velkým půvabem cesty po Švýcarsku a mnohdy také velice mrzuté: nalezáte tu tytéž osoby po celé cestě. Řekli byste, že cestující ze všech zemí jsou unášeni v jediném směru jakýmsi proudem.

Angličan a Amerikán jedli každý pro sebe, obracejíce se k sobě zády. Mladý párek německý sešel ze svého pokoje; dívali se sobě navzájem do očí, majíce ruku v ruce. Usedli si k sobě a mladá plavovlasá drobná žínka spočívala něžně svou nožkou poněkud velkou na botě

svého manžela. Snídali držíce se kolem pasu, ale museli se pustit, když přineseni pstruzi, neboť člověk nemá tu dost ani čtyř rukou, aby vybíral kůstky.

Pan Bitterlin nebyl dosud obsloužen. Přecházel ze sálu na terassu, aniž se mohl odhodlat, aby si vybral stůl a poručil snídaní. Sklepník, intendant a vrchní číšník obskakovali kolem něho, aniž mu mohli vyhovět.

„Rozumějme si dobře,“ pravil k nim. „Chci snídat, ne jako břichopásek, jehožto bůh břicho jest, aniž jako tam ten pán, který vypadá jako vůl u jeslí. Ale přec je třeba, abych se posilnil, neboť jsem strávil noc ve voze a chci dnes ještě cestovat. Výdajů se nelekám, necestuju proto, abych skrblil; kdo chce střádat groše, učiní nejlépe, zůstane-li doma. Styděl bych se snídat jako tam ten hloupý student, který namáčí housku s máslem do bílé kávy.“

„Vašnosti,“ pravil vrchní číšník, „máme lososa, pstruhy, raky . . .“

„Jsou-li aspoň čerstvy, ty vaše ryby? Vím, že máte v obyčeji cpát cestujícím všechny kapry z archy Noemovy! Ostatně, omáčka dělá rybu a vy jakživi nedovedete ustrojit omáčku, vy zde! Toť umění francouzské, břidilové vašeho druhu tomu pranic nerozumí, jen si ty svoje ryby nechte!“

Intendant pokračoval: „Od zvěřiny máme srnčí, kamzičí, zajíce, koroptve; hony právě dnes počaly.“

„To děkuju za tu vaši zvěřinu. Střílená dnes ráno! to je čisté! Proč pak mi hned raději nenabízíte podešve?“

„Pak máme pečeně,“ pokračoval intendant, „pečená kýta, hovězí pečeně, telecí hrudí, řízky ve štávě, kotlety jardinière, skopová kýta . . .“

„Ano, chtěl bych se vsadit, že dáváte do všeho cibuli; toť váš obyčej! Jste všichni stejní! Žádná kuchyně bez cibule!“

Přiblížil se k dobráckému jednomu cestujícímu, jenž si pochutnával na kachně s cibulí.

„Pane,“ pravil k němu, „vy se živíte tímhle tím?“

„Ale, pane! . . .“

„A snad byste mi chtěl říci, že to pokrm božský?“

„Pane! . . .“

„Nezapovídám vám, říci to: mínění je svobodné, zejmena když ti chrapouni z kantonu dopřáli si přepychu republiky! Ale dovolíte mi, abych prohlásil, že člověk musí míti vkus velmi nepřirozený, velmi zkažený, velmi sprostý (promiňte mi to slovo), aby jedl takovouto míchanici a zdálo se mu to dobré.“

Pak se obrátil k intendantovi, jenž měl oči na vrch hlavy a pravil:

„Uvážím-li všechno, přineste mi zkrátka co chcete a kam chcete. Vždyť je to jako na vojně!“

Usadili jej u stolku. Dcera jeho, poněkud zmatena tímto výjevem, usedla proti němu a vysílala melancholické pohledy směrem k Meovi. Přiblížil se sklepník a tázal se, jakého vína si přejí. Setník odpověděl:

„Můžete mi dát takové, jaké pívám doma, v ulici des Vosges? Ne. Nuže, piju jen to. Budeme pít vodu.“

Dobří lidé z hotelu častovali jej hojnou, chutnou a znamenitou hostinou, jakou dostanete toliko v této zemi mléka a strdí. Stěžoval si,

že máslo není čerstvé. Ve Švýcarsku! Talíř jeden zdál se mu podezřelým hodil jej na hlavu sklepníkovi a doložil jako na vysvětlenou:

„Já nejsem choulostivý: pil jsem polévku z koňského masa z přilby kyrysníka. Ale zde představuju slavnou armádu francouzskou a kdo mne nedbá, uráží ji. Vidíš tu řeku, která teče pod vaším barákem? Byla moje; já jí dobyl se svými kamarády. A proto mi učiň potěšení a kliď se, chlape!"

Meo slídil po příležitosti, aby se přidal na stranu svého budoucího tchána, ale shledal, že chvíle není přízniva. Vše, co mohl učinit, bylo, pronésti slovo útěchy setníku, když viděl, že se dostal k dessertu. Šel jako náhodou mimo něho, pozdravil jej svým nejsladším úsměvem a pravil:

„Obávám se, pane, že jste špatně posnídal v této krčmě."

Pan Bitterlin pozvedl hlavu a pravil nevlídným tonem:

„Jaká krčma, pane? Sám takový! Kdyby to byla krčma, nejedl bych tu."

„Vskutku," pravil Meo, „byl jsem překvapen. Nebyl bych očekával, že naleznu tak slušnou kuchyni mezi břidily v této zemi."

„Pane," pravil kapitán povstav, „všichni břidilové nejsou Švýcary. Mám čest, přáti vám šťastnou cestu."

Meo byl pln díků za účastenství, které k němu jeví. Setník obrátil se k němu zády.

Hodinu po té sešla se celá karavana z vagonu v museu basilejském, aniž si byla dala dostaveníčko. Každý se procházel semotam tváře se, jakoby nepoznával ostatní: toť obyčejem u cestovatelů dobře vychovaných. Německý párek použil příležitosti a dal si po hubičce pod krajinou Calameovou. Tlustý Angličan spozoroval pěknou středověkou sošku a ulomil jí prst, aby se lépe na ni upamatoval. Amerikán přišel po něm a ulomil zmrzačenou ruku s kusem předloktí. Pařížan zastavil se před mistrovskými díly Holbeinovými. Zdálo se mu, že božský ten mistr podobá se poněkud Courbetovi, ale že je lepší. Meo pozoroval toliko hlavičku mladé dívky, vroubenou slaměným kloboučkem Emminým. Co se týče pana Bitterlina, bavil se tím, že dokazoval své krásné průvodkyni, že v galerii nic pořádného není a že katalogy nejsou dosti jasné. A všichni byli spokojeni.

Když dozorce musea otevřel dvéře východu, domníval se Meo, že učiní dobrý dojem, zaplatí-li za všecky, ale setník, jenž cítil, kterak se mu čivy začínají bouřit, tázal se ho suše, má-li v úmyslu, někoho pokořit.

Nebylo ještě čtyřiadvacet hodin, co roztomilý ten setník znal tvář Meovu a již byla nechuť jeho k němu chlapsky vzrostla. Za to cítil náklonnost k Pařížanovi, jenž s ním jednal s vysoka. Nepěkné povahy jsou již podrobeny takovémuto podivínství.

Švýcarsko jest země pokročilá; hory, jež se v něm ježí, nejsou hrázemi proti pokroku. Vidíme vznášeti se dýmové chocholy parníků na jezerech Viléma Tella. Nalezáme telegrafní dráty v nejdivočejších roklích; na salaších jsou hromosvody a již se hvizd parostrojů snoubí skorem všude s velebnými hlasy přírody. Meo použil telegrafu, aby zamluvil pokoje pro sebe a pro Bitterlinovy. Stálo ho to pětadvacet slov a dvacet sous. Za tuto cenu byl jist, že bude obědvat a spát na blízku Emmy. Kapitán

viděl se obsloužen jako zázrakem a láteřil na neviditelnou Prozřetelnost, jež ho zbavovala rozkoše poroučet. Věčné sousedství Italianovo stávalo se mu ode dne ke dni nepříjemnějším. Nalezal jej ve všech vagónech i ve všech hostincích, jakkoli se namáhal, aby se mu vyhnul. Často nechal jej vstoupiti do vagónu a spěchal usednout se svou dcerou na druhém konci vlaku. Marná opatrnost! Devět minut po té usedl Meo po jeho boku a pomahal mu, obdivovat se krajině. Zařízení švýcarských vagónů je příznivo podobným manévrům: jsou spolu spojeny můstky, kterými cestující mohou přecházeti beze všeho nebezpečí s jednoho konce vlaku na druhý.

V sobotu večer celá naše společnost noclehovala v Oltenu ve středisku švýcarských železnic. Když hostinský přinesl knihu cizinců, zapsalo se osm osob, které znáte, nasledovně:

Bitterlin, setník první třídy, rytíř čestné legie atd. z Paříže. Se slečnou dcerou.

Bartolomeo Narni, vypovězenec, z Paříže. Šťasten, že cestuje v dobré společnosti.

Arthur Le Roy, majitel domu, z Paříže. Lásko, tys zničila Troju!

Friedrich Moering, soukromník z Berlína; cestuje se svým nejdražším pokladem:

Ó modré hory, jezera, na lukách sedmikrásky,
já slyším zpívat slavíka a hladím tvoje vlásky!

Thomas Plum z Loudýna

George Wreck, Esq., z New Yorku.

Každý z těch, kdož podepsali svoje jmena, vrátil se pak potaji, aby zvěděl jmena a stav svých spolucestujících. Když tlustý mr. Plum viděl, že Amerikán si byl přivlastnil titul esquire (rytíř), dal na jevo impertinentní veselost a vypukl v smích tak prudký, že se mu utrhl druhý knoflík u vesty. Společnost šla spat, aniž se podívala do okolí. Nebe bylo zasmušilé. V údolí pršelo, na vrcholu hor padal sníh. Pan Bitterlin nacpal si do uší bavlnku, ale přece slyšel, dříve než usnul, pěkný baryton, zpívající s cizím přízvukem, velice patrným:

Čiň co čiň,
já vím co vím:
chci se ti zalíbit
a já se ti zalíbím.

Druhého dne snídali ve Švýcarském dvoře v Luzernu na břehu jezera Čtyrkantonského. Pohoda se zlepšila, město obráželo na čisté obloze svoji středověkou silhuetu; parníky proháněly se po modrém jezeře. Stádo znamenitých krav spásalo vlhkou trávu na březích, hory pokryté sněhem zvedaly se na obzoru. Počestné Švýcarky s dlouhýma nohama ve svátečním kroji stavěly se před hotelem a několik hezkých Angličanek vystupovalo do svých pokojů, ukazujíce svoje červené vlněné spodničky. Panu Arthuru zdálo se, že krajina podobá se Boulognskému lesíku, ale že je hezčí. Setník láteřil na pstruhy, již se zdáli pronásledovat jej při každém jídle; Emma a Meo pohlcovali se očima a nestěžovali si nikterak na snídani. Pan Moering a jeho choť, rozveseleni láhví rýnského vína,

31*

honili se po schodech s onou hlučnou veselostí, jež je tajemstvím Němců. Dveře jich pokoje byly dávno zavřeny a ještě je bylo slyšet. Mr. Plum vešel do krámu s národními zvláštnostmi, jenž se nalezá v přízemí hotelu. Koupil dlouhou kovanou hůl, zdobenou kamzičím rohem a dal na ni vyrýt jmena všech hor švýcarských. Mr. Wreck pospíšil si následovat jeho příkladu, ba připojil na svoji hůl ještě jmena Vesuv, Himalaja a Cotopaxi. Tyto dřevěné pomníky, lhoucí jak obelisky, byly ustanoveny ku vystoupení na skromnou výšinu Rigi.

Ke druhé hodině vstoupeno na loď a přistáno u Weggisu na úpatí hory. Díky pěkné pohodě skládala se společnosť asi z dvaceti cestovatelů a na přístavišti weggisském byla pěkná vřava. Všichni průvodčí, kteří jsou obyvateli této vesnice, přikvapili se všemi pohotovými koni a nosítky, avšak na první pohled bylo viděti, že to nikterak nestačí. Hádáno se ve všech jazycích evropských, některé hole dopadly prudce na některé klobouky a Meo doufal chvíli, že se mu naskytne příležitost, zastati se pana Bitterlina. Avšak setník byl z těch, kteří rány rozdávají, proto také bylo mu poslouženo přede všemi ostatními. Vyšinul se na koně a projel bojištěm mávaje svým deštníkem jako mečem Karla Velikého. Pokusil se dokonce jednou neb dvakráte, přimět nebohé zvíře, aby se vzpínalo, vzpomenuv si na slavný jeden obraz Gérardův. Dcera jeho umístěna byla do nosítek péčí Meovou a pana Le Roy. Na to oba rytíři vrhli se do vřavy a brzy bylo je viděti trůnící v anglickém sedle nad davem bojujících. Pan Moering a drahá jeho Christina byli se uchýlili v ústraní a sedíce na lavičce před hostincem, dopřáli si divadla na lidskou vřavu: holoubci nemísí se nikdy v zápas supů. Na neštěstí však neměli křídel, aby se dostali na horu; museli jít pěšky. Angličan a Amerikán zdáli se být odsouzeni k témuž osudu a mr. Plum již se potil. Měřil melancholickým pohledem dlouhé nohy svého soka a myslel si, že stará Anglie zůstane pozadu za divochy Nového světa. Avšak čtyři studenti z Lipska, kteří z dobrých příčin putovali pěšky, spozorovali jednoho ze svých soudruhů na nejkrásnějším koníku z Weggisu; to se jim rozhodně nelíbilo. Zavěsili se na nohy aristokratovy a táhli jej tak statně, že byl brzy shozen ze sedla. Mr. Plum spozoroval toto populární hnutí; vyskočil na koně jako míč a zaujal místo mladého cizince. Takto Angličané vždy využitkovali ve svůj prospěch revolucí na pevnině evropské. Amerikán pokrčil rameny a kráčel dále lehkou nohou: neměl zapotřebí koní, aby dospěl na vrchol hory dříve než tlustý Angličan.

Jezdci, pěší a nosítka dali se v pochod v malebném nepořádku po cestě snadné a bezpečné. Rigi jest znám všem Francouzům, kteří umějí číst: pan Alexandr Dumas položil sem jednu z nejpěknějších scén svého mistrovského díla. Avšak roztomilý autor „Cestovních dojmů“ bezpochyby přepínal nebezpečí při vystupování a majestátnost tohoto místa. Chceme-li mluvit přesně, jest to toliko pahorek zvýší dvou tisíc metrů, stojící uprostřed amfiteatru hor: lóže v prvním pořadí pro podívanou na východ slunce, ale vystupuje se k ní po dobrých schodech.

Pan Bitterlin harcoval v čele společnosti: toť povinností řádných kapitánů. Meo jej následoval krok za krokem a byl přítomen jeho cvikům vysoké školy. Počítal, že obdiv, tento prostředník krásných duší, zjedná

mu konečně přátelství tohoto nepřístupného starce. Nevzdával se také naděje, že jej vytáhne z některé rokle. Avšak nebezpečí dalo na sebe čekat a pan Bitterlin nebyl v rozpoložení, aby se obdivoval. Pokaždé, kdykoli průvodčí zastavil karavanu u nějaké proslavené vyhlídky, mručel setník mezi zuby: „Podivná krajina! Ale já už viděl jiné!“ Meo byl v upřímném nadšení. Velkolepost divadla nalezla u něho duši řádně připravenou, neboť zamilovaní jsou kritiky velice shovívavými a přejí celé přírodě. Ale pokaždé, kdykoli snažil se vyslovit svoje pocity, setník hvízdal, posmíval se a rýpal podpatky do břicha svého koně. Emma zavírala průvod s pěti neb šesti jinými ženskými. Nebohé to dítě nevidělo z celé krajiny než záda svého otce, obrácená ku tváři milence.

Po čtyrhodinném pochodu objevil se Rigi-Kulm, vrchol hory. Na tomto vrcholu nalezají se dvě kasárny: jedny jsou ony, kde pan Alexandr Dumas špatně obědval ve společnosti slavného Alcida Jolliveta; druhé jsou budova dodatečná, dvakrát tak velká, jako první. Tři sta cestujících nalezne tu stravu i přístřeší, tak že není již nyní třeba, zabíti k večeři párek Angličanů: takový pokrok učinilo století!

Jedinou metlou na těchto roklinatých výšinách je zima. Velký nos pana Bitterlina rudnul, když se blížili k hostinci. Kůň jeho sklouzal občas na půdě zvlhlé od sněhu. Nejednou také neprůhledný, ledový oblak zahalil jej od hlavy k nohám; tu kýchal jako všechny trouby posledního soudu. Meo ve své moudrosti soudil, že to vhodný okamžik, aby se pokusil obměkčiti tuto živoucí skálu.

„Ctihodný starče,“ pravil k němu, „jsem velice povděčen tomu, že mohu putovat s vámi po těchto vznešených výšinách. Šťasten ten, kdo by mohl žíti vzdálen světa mezi otcem schýleným zkušenostmi života a zbožňovanou chotí! Moje ctižádost ničeho více nežádala; o zlato a pocty dbám nejméně a takovéto štěstí stačilo by mi po celý život; dovolávám se vašich šedin!“

„U čerta! pane,“ odpověděl rozhorlen setník, „nejsem ještě mumie, a učinil byste lépe, kdybyste si nechal svoje poklony pro sebe. Je to protivná hatmatilka, mladý příteli!“

„Ale, drahý pane . . .“

„Ale teď, jednou pro vždy, buďte tak laskav a vysvětlete mi, co to znamená! Drahý pane! drahý pane! to se snadno řekne! Což pak jsem se vás prosil o vaše přátelství? Což pak jsme byli spolu na vojně? Což pak jste sloužil ve čtvrtém, ve druhém nebo ve stočtvrtém pluku? Neznám vás, setkávám se s vámi poprvé, nejsme dokonce ani z jednoho kraje! Nuže, co tedy?“ . . .

„Pane,“ koktal Meo, „náklonnost si nedá poroučet. Cit, přátelství, láska . . . chci říci vděčnost . . .“

„Vděčnost zač? Ještě bych rozuměl vašim manýrám, kdybyste myslel na . . . Já tomu rozumím. V skutku, je to možno, ačkoli se dvoříte pouze mně. Byl byste si to vzal do hlavy . . .? Je-li tomu tak, řekněte to hned.“

„Pane . . .“

„Ano, měl byste to říci, protože bych vás srazil beze všech okolků do téhle rokle.“

Meo protestoval, že nikterak nerozumí těmto řečem a pokračoval svým nejsympatičtějším hlasem:

„Pane, chápu váš zármutek a cítím s vámi vše, co jste vytrpěl. Zajisté že neštěstí vás roztrpčilo. Hned poprvé, kdy jsem měl česť, setkati se s vámi, viděl jsem ve vás jednu z oněch zvětralých povah, v nichž bolesť zanechala svoje otisky v nesmazatelných rýhách. Vaše zásluhy byly snad zneuznány, vaše služby zapomenuty, vaše důvěra zrazena!“

Při těchto slovech vztýčil se setník ve třmenech a zahleděl se Meovi hluboko do očí.

„Mladý muži,“ zvolal, „vyzývám vás, abyste podal vysvětlení! Co víte? O čem jste slyšel? Kdo se snaží učinit mne směšným? Kdybych to věděl! Ale ne, on je celý pomaten, on neví sám, co mluví. Ale přec! ... Pane, byl jste kdy v Briançonu?“

„Ne, pane.“

„Ve Štrasburku?“

„Ne, pane, nikdy.“

„Jak dlouho je tomu, co bydlíte v Paříži?“

„Pane, přišel jsem tam roku 1850.“

„Znal jste paní Bitterlinovou?“

„Přísahám vám, že nikoliv.“

„Proč přísaháte? Je tedy v tom něco zlého, když ji někdo znal?“

„Pane, nevím, já . . .“

„Jakže, vy nevíte, vy také pochybujete? Mám tedy vzezření manžela velice směšného?“

Nebohý hoch marně protestoval a ujišťoval jej svou úctou, rval si vlasy, ba i slzel, avšak dostal se až do hostince, aniž se mu podařilo učinit jediný krok ve přízni pana Bitterlina.

Dvě stě osob bylo shromážděno na temeni Rigi, aby se obdivovalo slunci. Bůh se stříbrným lukem, bůh Zoroasterův a Chrysésův, nemá v celé Evropě chrám četněji navštěvovaný. Cestující sem přicházejí ze všech čtyr uhlů světa a hostinský sbírá pobožně jejich oběti. Taková je horlivost těchto věrných ctitelů, že nejeden brouzdal se osm dní ve sněhu a blátě, čekaje na jediný pohled božstva. Naše karavana nečekala tak dlouho. Slunce, jež se nebylo ukázalo po čtyři dny, ráčilo před nimi zapadat. Pan Bitterlin nebyl valně dojat tímto divadlem, jedním z nejimposantnějších, jež poskytuje příroda popisu básníků. Myslel na svoji nebožku a hlavou jeho táhly černé myšlenky. Emma a Meo dívali se na obláčky, přebíhající přes olympické čelo kapitánovo. Mr. Wreck procházel se dlouhými kroky, aby dokázal mr. Plumovi, že dosud není unaven a mr. Plum se usmíval, jakoby chtěl říci: „To je jedno, jen když Anglie byla na koni!“ Pan Artur Le Roy prohlížel všecek zamyšlen komíny kuchyň a v tišině hor natahovalo se ucho jeho ke zvonci, jenž měl ohlašovat oběd. Mladý Němec a jeho žena, zahaleni v týž plaid, hovořili metafysicky o estetice zeměkoule.

„Příteli,“ pravila mladá žínka, „odkud to pochází, že toto nekonečno mne zdrcuje? Když jsme viděli moře u Ostende, zdálo se mi malé. A přece je rovněž nekonečné.“

„Kdož to ví?“ odpovídal pan Moering. „Snad proto, že nekonečno do výšky přibližuje nás Všemumíru, kdežto směr vodorovný, nechať sahá kamkoli daleko, nemůže se odloučit od povrchu země. Za Oceanem nalezá se země; nad horami jest pouze nebe.“

„Nebylo by to snad proto, že moře je podrobeno jhu člověka a že lodi, které na něm pozorujeme v dáli, jsou jako znakem jeho pána?“

„Snad, můj drahoušku. Snad také nekonečno jest pouze subjektivné, čímž by se vysvětlilo vše.“

„Myslíš, drahý? Kdyby bylo subjektivné, bylo by obsaženo v mezích mého jáství; tedy nebylo by již nekonečným.“

Ostatní cestující procházeli se horlivě v roztálém sněhu a vyráželi výkřiky obdivu, aby si zahřáli nohy.

Zvonec zvonil k obědu a jedinou událostí tohoto večera byla hádka pana Bitterlina s jedním sklepníkem hotelu.

„Copak mne máte za blázna?“ křičel setník. „Častovali jste mne pstruhy včera ráno v hotelu v Bazileji, já je jedl. Včera večer, v Oltenu, jen pstruzi, já neříkal nic. Dnes ráno, v Luzernu, po třetí pstruzi, vytknul jsem to, a teď mi s nimi přicházíte ještě dnes večer! Vy jste se tedy spikli, že ze mne uděláte pstruha? Tak tedy dbáte mých výtek?“

Nebohý sklepník držel mísu pln rozpaků a bryndal omáčku kapku po kapce na límec jednoho švédského generála: nerozumělť ani slova francouzsky. Meo sice rozuměl, ale neuznal chvíli za příhodnou, aby se zastal pana Bitterlina.

Pan Moering a jeho žena prázdnili pospolu láhev Liebfrauenmilch. Je to oblíbené rýnské víno, avšak pan Artur Le Roy se mu posmíval. Šeptal Meovi:

„To jen Němec dovede dáti vínu tak pitvorné jméno. Myslím, že se tu jeví Německo v pravé své podstatě, v této směsici vína, lásky a mléka.“

Mr. Wreck obědval naproti mr. Plumovi. Angličan poručil si láhev bordeauxského; Amerikán poručil si totéž. Mr. Plum domníval se, že vyžaduje jeho česť, aby objednal ihned láhev chambertinu. Mr. Wreck nedal se dvakrát pobízet a pil také chambertin. Mr. Plum odpověděl mu láhví šampaňského, mr. Wreck ani nemrknuv pil rovněž šampaňské. Když vstáváno od stolu, každý z obou soků dopíjel lahev tokajského. Do knihy cizinců byl se mr. Plum zapsal: „sir Thomas Plum.“ Mr. Wreck podepsal se „count George Wreck.“

Šlo se časně spat. Mr. Plum dřímal pod stolem. Mr. Wreck, z národní hrdosti, byl se položil na stůl.

Dvě stě hostů na Rigi počalo chrápat unisono ve svých celích, když hlučný hlas otřásl celým domem. Pan Bitterlin, maje obvázanou hlavu trojbarevným šátkem, pravil k panské Němkyni:

„Dobrá, vy nerozumíte slova francouzsky. Jděte tedy a řekněte sluhovi, který rozumí našemu jazyku, aby ihned přišel a přestlal mi postel!“

VIII.

Baden.

Cesta trvala čtrnácte dní, přes jezera a hory, pod vedením pana Bitterlina. Malá karavana, zvětšena několika vetřelci beze všeho významu, obdivovala se postupně krásným lučinám a starým lesům, východům slunce a záplavám dešťů, vodopádům a ledovcům. Natrháno několik kytic rhododendrů; Meo dokonce si dodal smělosti a nabídl jednu setníkovi, jenž ji strčil do kapsy s velice suchým: „Děkuju!“ Nenalezli nikde kamzíky, nepojedli ani jediného beefsteaku z medvěda, nevystoupili na Montblank k vůli rozkoši, aby se dívali na rub mračen, který se podivně podobá jich líci. Zastavili se dvakrát denně v hostincích, roztomilých svojí čistotou, byli častováni dobrými jídly na ubrusech, jež příjemně voněly, spali v nevyrovnaných postelích. Cestovatel, jenž cestuje, aby cestoval, totiž aby dobře žil, pohyboval se pohodlně a odpočinul večer, aniž by byl ráno unaven, měl by dát přednost Švýcarsku. Setník sám to doznával, jestliže náhodou nebyl rozzloben. Veškerá města, kterými prošli, byla si více méně podobna. Byla tu města velká i malá; jedna jsou položena na Rýně, jiná osazena na břehu modrého jezera. Lze tu viděti množství nových domů a několik starých chrámů, stavby koketní a stavby pochybného vkusu, různé rozhledy a porcelánové dýmky. Pokaždé, kdykoli jeli mimo krásný pavillon, obklopený zahradami, obrátil Meo hlavu a setkal se s pohledem Emminým. Paní Moeringová činila ještě lépe, nutila svého manžela, aby vyložil hlavu z okna a líbala se s ním zvenčí povozu. Nebohý Meo! Neměl ani útěchu, aby se mohl otříti o kníry pana Bitterlina.

Přece však jednoho dne byl již velice blízek štěstí, o němž snil. Bylo to v Šafhúsech před vodopádem Rýna. Setník, jenž pohrdal ušlapanými stezkami, odvážil se příliš blízko ku kraji a pozbyl půdy pod nohama. „Konečně!“ pomyslil si Meo a spěchal na pomoc svému tchánu. Avšak horlivost jeho unesla jej příliš daleko, poněkud dále, než kam sahala větev, na které se pan Bitterlin zadržel. Ochránce dožil se jen zahanbení, že byl zachráněn tím, jemuž byl přispěl na pomoc, a když se snažil dáti mu na jevo svoji vděčnost, dáno mu za odpověď, že věru zasluhoval svalit se až dolů.

Když se v koutku melancholicky oprašoval, přistoupil k němu pan Artur Le Roy, jeho věrný pomocník, a pravil k němu:

„Můj nebožáčku, vy jste větší nešika, než je dovoleno. Měl jste dvojí příležitost a obě jste propásl!“

„Dvojí?“

„Ano, dvojí; jednu dobrou a jednu prostřední. Předně chopiti toho pána za ruku a vrátit jej jeho spoluobčanům. Tato zde zdá se mi prostřední, neboť tatík Bitterlin bude vždycky jen tchánem nemožným. Za druhé, chytit jej za vlasy; to by byla dobrá příležitost. Paruka by vám zůstala v rukou, setník by šel chytat pstruhy hlavou napřed a vy byste si vzal jeho dceru, která by vám tím věru byla povinna.“

Meo odpověděl s hlubokým povzdechem:

„Vy neberete pranic vážně."

„Já! Já hledím na situaci s veškerou vážností, jaké zasluhuje. A hleďte, abych vám dokázal, jak vám přeju, vezmu vás s sebou ještě dnes."

„Vy tedy odjíždíte?"

„Můj Bože, ano; opouštím velkou armádu. Zdá se, že herně se vede zle; mluví se, že jeden Rakušák ji dvakrát denně vyhodil do povětří."

„Nuže?"

„Nuže, dokročím si až do salonu krasavice a řeknu jí: „Vyleť pro Le Roya!" To je jen o slovo."

„A co si já bez vás počnu?"

„Ale vždyť vás vezmu s sebou! Poslyšte, nejsem již žádný školák, znám život a nemám zapotřebí brejlí, abych viděl, co v tom vězí. Váš Bitterlin je hrubián nejhoršího druhu, z těch, které nelze skrotit. Po čtrnácte dní hladíte jej po hřbetě a lichotíte mu. Co jste tím získal? Jak daleko jste došel?"

„Ale on je již důvěrný se mnou, žertuje, dobírá si mne; to už je něco!"

„Ale jděte, takovýmto způsobem dostal byste se k cíli roku 1958."

„Žádná pomoc, nemohu se od ní vzdálit; půjdu za ní až na konec. A pak, kdož ví? Pan Bitterlin bude snad dojat mou vytrvalostí. Což kdyby vše to bylo pouhou zkouškou?"

„To je tak, jako byste řekl, že dělová koule proráží řady, aby zkoušela vojáky. Ten člověk je surovec; je-li vám to slovo nevhod, řekneme pouze sprosťák. Nemá rád vás, nemá rád svoji dceru, nemá rád nic na světě, ani pstruhy a jestliže kdy od něho čeho dosáhnete, nebude to tím, že budete působit na jeho city. Pamatujte na mne."

„Ale pro Bůh, kterak vy byste se toho chopil?"

„Co u všech čertů chcete, abych vám pověděl? Nejsem cvičený v nakládání s ježky! Ó naše vychování v ústavě Labadensově bylo velice zanedbané!"

To byly poslední útěchy, jichž se dostalo Meovi od jeho přítele. Ku konci snídaně oznámil pan Le Roy, že odjíždí do Badenu. Setník odpověděl laskavě: „Šťastnou cestu, pánové."

„Ale," koktal Meo, „my neodjedeme . . . Promiňte mi . . . ten pán jede samoten . . . jestliže se však dovolí . . ."

„Co je nám po tom?" odpověděl setník. „Na cestě je každý svým pánem. Ten pán má svoje záležitosti, jde po svých záležitostech. Jiní nemají ničeho na práci, nu dobrá, ať jdou po svých kratochvílích!"

„Ó co mne se týče," pravil Pařížan, „moje záležitosti nejsou tuze spletené. Vyplatím deset tisíc franků k rukám hodného muže, jenž mi na ně nedá potvrzení. Toť pařížská moda. Od té doby, co objevena Kalifornie, Australie a různé jiné země, končící na *ie*, dostáváme zlato v takové hojnosti, že nevíme již kam s ním. Překáží nám, unavuje nás, tíží nám tepny, přivodí nám křeče v rukou; nelze to již vydržeti, na mou česť. Co tedy činíme? Jdeme do lázní v Badenu a vracíme se vyléčeni."

(Pokračování.)

Umění na zemské jubilejní výstavě.

Napsal Karel B. Mádl.

(Pokračování.)

Co bylo ze začátku jen odstínem prvotního náboženského romantismu, co mu dodávalo jen zvláštního zabarvení, onen světský nádech, jevící se z prvu spíše ve volbě látky, nežli v duchu jejího podání, to uprostřed našeho věku postavilo se úplně do popředí a světský romantismus utlačil docela svého vychovatele a prvotního živitele. Původní jeho říše byl život rytířský, středověk se svým temným idealismem, ale čím dále, tím více pošinovala se historická hranice ku předu, nám časově blíže, rozevřely se doby renesance, svět většího ruchu, hojnějších a živějších barev, tak že před malířem se rozprostíral širý kraj vší historické minulosti, skýtaje mu látku k jeho dílu.

Tento proud ve svém povšechném karakteru nemá své první prameny v české půdě; jako jeho křesťanský předchůdce našel i on sem cestu z ciziny, avšak v té chvíli, kdy počal si tu vyhlubovati řečiště, dostalo se mu domácího přibarvení, které znáhla nabývalo osobitého, zvláštního rázu, jenž ve dvou velkých umělcích, v Josefu Manesovi a Jaroslavu Čermákovi, nalezl své pravé representanty. Romantismus předmětný a náladový bral na se určitější tvářnost a z povšechného, všeobecného přecházel ve formu určitější, přesnější, co do látky, co do jejího času, co do osob, co do údajů, slovem: vzrůstal v malbu historickou. Jakkoli je nám tato fáse umění našeho blízka, jakkoli ještě před našima zrakoma vyrůstala její díla, přece dnes nelze si toho více tajiti, že i její hodina odbila, že i ona nyní náleží jen dějinám. Přichází bohužel do zvyku mluviti o ní pohrdavě, vysmívati se její naivnosti, jejím, nám arci dnes jasným přechmatům, a přece není větší nespravedlnosti, nežli odsuzovat, co kdy v dobrém zámyslu a v plném souhlase se vší soudobou snahou bylo poctivě vykonáno. A malba historická vyrostla z půdy přirozeně jako květina, v ní nalezali naši otcové, ba my sami ještě, vtěleny své zbožňované idealy, své sny, jež tak často a tak rády zalétaly v minulost, v níž jsme objevili útěchu, posilu i zpruhu k počínání si v přítomném životě. Nebyly to vždy jen zevní půvaby, jež vábily umělce výtvarného k výletům do minulosti, nebyly to vždy jen lesklé přilby a krunýře, hedvábná roucha, měkký samet, třpytný brokát nebo široké plundry a ona známá pestrá, dlouhá, věčně vlající péra na širokostřechém klobouku, které snad pro jich barevnost a barvitost vždy a znovu jsme vídali zobrazené na plátně. Roku 1863 maloval na příklad Karel Svoboda (1832—1870) „Pokořené Milánské před Barbarossou“ a po letech mu bylo vytýkáno, že zvěčnil výjev násilného potlačení svobody. Ale když

umělec vrhal svoji skicu, kterou ve Výstavě vidíme, na plátno, měl věru jiný cíl ve své v pravdě svobodomyslné hlavě. Vedle Barbarossy stojí král Vladislav, podpora císařova; jeho věrnosti a odvaze, udatnosti českých paží děkoval Bedřich za svoje vítězství. Sláva a vítěznost českých mužů byla v očích tvořícího umělce vlastní pružinou jeho velkého díla. Byli bychom si ze srdce přáli, aby právě Karel Svoboda byl na Výstavě ještě četněji a v jiném směru zastoupen, nežli se stalo. Jeho „Život hetéry“ nebo „Útěk Karla V.“ a j. kresby nám sice dobře předvádějí zevní ráz jeho umění, trochu suchý ve své snaze po korektnosti, ale pravé jeho jádro v nich není. To je uloženo v jeho přečetných kresbách, jimiž zásoboval naše ilustrované listy a které tolikráte a často velmi důrazně dovedly se vrýti v mysl a duši českého lidu. V těch nejednou hlásí se i poetická síla k účinnému slovu a jejich výběr předmětný více nežli co jiného jasně vykládá základní a vůdčí ideu všeho jeho tvoření. Předvésti český národ v jeho slavné i tragické minulosti, očividně bylo úkolem Svobodova pilného tvoření.

K. Svoboda v této snaze nevyhýbal se ničemu, látka dramatická i lyrická byla mu stejně vhod; jiní volili obor užší. Petr Maixner (1832 až 1884) předchází mnohé hodnotou své umělecké potence. Byl lyrik čistě slovanské barvy, tedy poněkud tesklivé, ano i truchlé nálady a při tom výborný vypravovatel. Jde-li o to, označiti z řady jeho prací obraz, v němž by podstata jeho umění nejdůrazněji byla obsažena, pak jistě smíme ukázati na jeho „Sedláky na útěku v třicetileté válce“, který lze téměř bráti za alegorii českého lidu té doby. Všechna jeho bída, všechno utrpení, všechen ten tichý jímající bol, všechna žalostná resignace jest v něm a je zajímavo sledovati, kterak tento alegorický a symbolický moment podobných výjevů, jež tehdá co chvíli na české půdě se odehrávaly, zabýval mysli Maixnerových vrstevníků. K. Svoboda i J. Čermák, zobrazili nám podobné.

Na toto pole historické malby přestoupili i starší umělci. J. Hellich, František Čermák (1822—1884), Antonín Lhota a Karel Javůrek (nar. 1815) tvoří s nimi jednu skupinu, třeba že vedle toho věnovali velkou část svých sil malbě náboženské idealistického směru. Dějiny Přemyslovců, Lucemburků a třicetileté války byly jejich doménou, doby husitské se střežili na rozdíl od Svobody a Maixnera.

Zde je třeba zpomenouti muže, který sice nemá osobních sympatií u nás, ale přes to svým vlivem zasáhl velmi účinně ve vývin moderní malby české. Jest to Kristian Ruben, který od roku 1841. byl ředitelem akademie a v tomto úřadě domohl se významu, hlavně společenského, ještě většího a závažnějšího, nežli před tím Bergler. Ruben přišel do Prahy z Düsseldorfu přes Mnichov a tím je povaha jeho uměleckých tendencí — vlastních uměleckých plodů je počet skrovný — ostře vyznačena. Jím dostal se akademicko-historický směr do Prahy, jeho „Kolumbus“, který i na soudu historicko-uměleckém stěží obstojí, jest přece jen jejich viditelným výrazem. Ku freskám v hořejším sále Belvederu podal náčrty a obrys historických údajů pro ně volený zůstal vodítkem pro všechny ostatní umělce historické malby konservativního rázu. Je známo všcobecně, že v nich vědomě a s důvodným úmyslem vynechána všechna historie

česká patnáctého věku. O její zavedení ve výtvarné umění mají zásluhu jiné elementy: rok osmačtyřicátý se všemi svými následky. Ale uměleckou mluvu, povahu jednajících osob, jich zevní zjev a výpravu ano do jisté míry i ducha výjevů udával K. Ruben ve škole i na venku. Ovšem duch tento nebyl příliš čilé povahy, nevřel a nevynikal zvláštní svěžestí a silou. Jakmile oživil osoby děje, krále a jich okolí, k patřičnému pohybu těla, byl jeho úkol vykonán, více od něho nebylo žádáno a šel-li přece dále, nenalezl ani souhlasu ani milosti. V tom shledáváme nejprvnější a nejpodstatnější příčiny a pohnutky rozporů Rubenových s Jos. Manesem a Jarosl. Čermákem.

Mladší generace stála v úsilné oposici nejen proti osobě ředitele akademie, ale také proti jeho názorům a směrům uměleckým, ne však hned z prvu, jako byl J. Manes učinil, nýbrž později až v letech šedesátých. Umělecké zprávy a posudky Mikovcova „Lumíra“ jsou ještě cele v souhlase s produkcí historicko-akademickou, každý obraz Lhotův, Čermákův, Javůrkův, Poppův, Hellichův vítají s netajenou radostí a dobře si tuto shodu vysvětlujeme osobním směrem redaktorovým, který sám byl pro historii zaujat. Jeho ponuknutím vešla celá řada komposic umělců právě jmenovaných v širší známost jako litografické listy premií „Lumíra,“ jichž opět na Výstavě postrádáme.

Povšechný ráz celé této skupiny umělecké, její tvorby a produkce nese se směrem illustrativním, každý její obraz má za přední účel oživiti a očitě představiti některý údaj z dějin českých a někdy jako Gustav Poppe (1829—1859) vybírají scény všeobecnějšího významu, z války třicetileté na příklad, inspirované četbou německých klasiků, zejména však, co dosud nebylo náležitě oceněno, vlivem románů K. Herlossona. Jeho práce literarní nikde nenalezly půdy vděčnější, nežli v Praze, zde po dlouhý čas ovládaly naši uměleckou produkci pera i štětce a i ve Výstavě nalezneme v malbách i kresbách určité stopy, jak živě a hojně jeho rekové upoutávali fantasii našich umělců.

Těsnější přilnutí k historickým látkám mělo za zřejmý následek zvýšenou správnost archeologickou ve výpravě obrazů. Generace této předcházející živila se formalně ze starých mistrů, nyní však zacházeli pro kroj, výstroj a okolí svých scén umělci k zachovalým originalům. Ovšem že jim stačila ještě znalost těchto objektů celkem dosti povšechná. V komposici převládá v nich akademická rutina. Kdybychom do podrobna porovnávali jejich díla, shledali bychom zajisté, kterak jisté typy a normy komposiční jsou jim společným základem, kterak dále jisté postavy a zjevy se opakují, kterak jejich králové, rytíři, žoldáci, jejich ženy jsou jaksi lidé normální, pěkného, úhledného zjevu, vždy úměrného, akademicky normalního těla a dobře promyšlených a upravených pohybů. Zcela podobný poměr jest i v barvě a koloritu. Obzírajíce sumu výtvorů této skupiny kol K. Rubena, musíme si doznati, že není mezi nimi jediné silné individuality, energického ducha, vědomé a silné hloubky a že z nich jen K. Svoboda a P. Maixner v tomto vzhledě znatelněji vynikají.

Právě zjevy honosící se těmito vlastnostmi vymkly se s plnou rozvahou a energií z tohoto kruhu, jeden z nich nalezl si vlastní cestu vlastní silou, druhý za blahého vlivu škol neněmeckých, zdravějších a

úrodnějších, nežli byla na příklad mnichovská té doby, jež pokryla stěny Národního Musea svými dějinnými freskami a jejíž přímým odnožem jsou právě fresky v pražském Belvederu.

Bude jednou vděčnou úlohou psáti životopis Josefa Manesa (1821 až 1871), líčiti jeho povahu jako člověka i umělce a stanoviti mu místo, jaké v pravdě zabíral mezi současníky a vliv, jakým působil na pokolení po něm na kolbišti vystoupivší. Bude to úlohou vděčnou, poněvadž předmětem práce bude celý umělec, který nad to všady a dosud je ctěn a vážen jako umělec národní. Dosud se práce té nikdo nepodjal. Nejobšírnější dosud biografie jeho halí se zrovna zúmyslně v závoj polo romantický polo mystický a dosavadní karakteristiky, pokud se nepohybují na dráze běžných a neobsažných frásí, sotva se povznášejí nad několik průvodních slov k jednotlivým jeho pracím.

Život, práce a snažení Josefa Manesa vždy nás živě upomíná na Anselma Feuerbacha. Jich umělecké směry jsou sice zrovna diametralní, na jedné straně antika, formou i duchem, na druhé romantika a moment národnostní, ale onen stálý konflikt, v němž se nalezali se svojí produkcí s vládnoucím okolím, ony trvalé neúspěchy zevní a zase ona veliká vřelost a hloubka cítění, ba i ten truchlý obou skon sbližují oba ty umělecké a zajímavé zjevy nade vše pomyšlení.

Zjev Jos. Manesa jako umělce není nikterak tak jednoduchý a nesložitý, jak obecně se za to má. Jednotný je jediné v tom, že vyniká jako silná a zároveň sensitivní povaha umělecká, avšak stopy jeho hojné a úsilné produkce nejdou cestou jedinou; ty dlužno teprve tříditi, rovnati a navzájem oceňovati, aby hlavní a podstatný rys J. Manesa jako českého romantika par excellence plnou vahou vynikl. Nutno dříve vyrovnati se a účtovati s jeho drobnou a řekl bych denní produkcí, uloženou v podobiznách, krajinách a genrech, nežli vystoupí před nás druhá stránka, národně romantická s její krásnou tendencí monumentalní, kterou umělec byl nucen drobiti v menších illustračních pracích, nežli mu bylo popřáno aspoň z části soustřediti ji k větším podnikům.

Kdyby zde měl býti podán úplný vývoj umělce Jos. Manesa od jeho prvních počátků až do jeho konců, pak arci bylo by nutno zastaviti se na déle při oněch podobiznách a zejména snivých a půvabných krajinářských zákoutích, zachycených v také síle barvy, že na svoji dobu nás přímo překvapuje. Bylo by projíti je kus po kusu a vystihnouti pokud možno slovem jejich milý půvab, poetické jejich ovzduší, které vždy jímá, ať se nese cestou romantiky, milující staré zámky a hrady, zelení zarostlé, zatopené svitem luny nebo divuplně oživlé plamenem pochodně, či s jistým nádechem dobromyslného, prostosrdečného měšťáctví z let padesátých. Bylo by třeba vyhledati i drobné genry jako je elegický „Hrobař“ neb obrazy svatých, zejmena Madonny, vždy milé a něhyplné. Že však nám dnes jde jen o nejvlastnější podstatu Manesova umění, onu jeho mohutnost, kterou tak vydatným a nad obyčej vytrvalým vlivem působil na své vrstevníky a ještě více na další generace, pro kterou se stal miláčkem naším, představitelem českého národního umění, tu stačí, vytýkáme-li z oněch prací vlastnost jim všem společnou, která pak prostupuje vždy a všady vše, co z ruky Manesovy vychází: jest to jeho

něžný, poetický cit, tak měkký a lyrický, že spíše se přichyluje ženskému nežli mužskému karakteru. Tento lyrismus neopustil J. Manesa nikdy, a proto i jeho heroové Kralodvorského rukopisu nejsou ho prosti a přese všechnu zevní sílu a ohromnost jejich těl jsou to povahy měkce sensitivní, jakou právě J. Manes byl sám.

Víme, že J. Manes vyšel ze škol německých, německým jazykem rád se vyjadřoval, zápisy jeho jsou německé, ale to vše je mimovolný a zevní nátěr, který mu jen tehdejší okolnosti vnutily. Duch a povaha J. Manesa jsou tak ryze české, jako žádného druhého našeho umělce. Co v našem lidu žije, co v jeho písních a zkazkách, v jeho životních názorech, v jeho filosofii a v jeho konání jako kmenová povaha se jeví, ona měkkost, ba pasivnost, onen humor, který až ku slzám zasahá, ona citlivost, jež v melancholickém popěvku si ulevuje, onen smysl pro přírodu, ona láska k ní, ona upřímnost citu a prostoduchá otevřenost, vše to vyzařuje z duše Manesovy do jeho děl. Ačkoli jeho illustrace k národním písním zůstaly jen pouhými náčrty, přece jen v jich výběru a v jich markantním přenesení v obrázky, vlastně spíše jen marginové kresby, zdá se nám, že se rozevírá nejtajnější komora duše umělcovy. Přirozeno. Zde poslouchal jediné vlastního vnuknutí a citu, pracoval na nich ku vlastní potěše, ku vlastnímu upokojení.

Je známo, kterou cestou se J. Manes dal, aby pro své myšlenky nalezl svoji formu. Celá řada studií typů a stroje českého lidu, která nás okouzluje jistotou, ušlechtilostí a překvapující lehkostí a plynulostí techniky, naznačuje předmět i místo jeho prací přípravných. V tom liší se od přemnohých vrstevníků, že povrhl německým modelem atelierovým, na němž vše bylo upraveno, tvář, posa i stroj a zašel mezi lid, blíže ku přírodě a nelíčenosti, že si uvědomil, u nás jeden z prvních, že rázovitost a ryzost kmenového typu dlužno hledati tam, kde se zachovala, ne kde dávno se setřela a s jinými amalgamovala. A tak Manesovi hrdinové vyrostli z českých sedláků.

Než J. Manes jako romantik, který svými kresbami „Věže dlužníků“ nebo „Rejem vil“ (v Rudolfinu) těsně se staví k M. Schwindovi, byl idealista. Jeho svět měl jiné tužby a jiné také barvy nežli svět ostatních, a byl idealista velmi ušlechtilého, zrovna aristokratického zrna. Proměny formalné, jež jeho studie k obrazům použité prodělaly, jsou rázu idealného. Vizme jeho litografii „Kde domov můj“, jeho „Líbánky“! Jak jsou ty postavy mladých sedláků a selek zušlechtěny, jak milé jsou a zvláštního půvabu a přece jen zase zůstávají, čím vlastně jsou, nelze je odloučiti od hroudy, na níž vyrostly. Něco hran a hřmotnosti jich originalu zmizelo pod noblesou Manesovy kresby, ale jejich karakteristická podstať jim přece není vzata; co však je povznáší přece a více nad prosu tvrdé skutečnosti, to jest jejich poetické ovzduší a také konání. Zdá se, jakoby byl Jos. Manes všady viděl v českém sedláku pravého heroa české země a dvanáct obrazů „Orloje“ předvádí nám tohoto selského hrdinu, zdravého, jarého, mohutných plecí, silných paží, ale měkké, vnímavé duše. Rodina tohoto lidu v medailonech jde nad obyčejné, všední poměry, jejich formy jsou takové mohutnosti a síly, že zřejmě dovedou se zemí zápasit a také ji obhájit. „Orloj“ zajisté lze považovati za kvintesenci Manesova umění,

za jeho vyznání víry a jest až pohnutlivo stopovati, s jakou péčí a svědomitostí, s jakou láskou a oddaností na něm pracoval, jak důrazně a výrazně se výtvarná myšlenka v každém medailonu utváří, jak vše tu pevné, zakloubené a jako z kovu. Illustrace k Rukopisu jsou popularnější, ony k písním něžnější a poetičtější, ale té karakteristické síly jistě nemají, jakou se „Orloj“ honosí.

Monumentalnost idealního směru mohl J. Manes osvědčiti ještě jedenkráte, při příležitosti efemerní, při slavnosti zakládání Karlínského chrámu. Byla to dekorace pro trvání jednoho jen dne a přece zase pracoval na ní celou silou ducha, se vší svědomitostí pravého umělce a proto jsou dvě ty scény „Kladení kamene základního“ a „Posvěcení chrámu“ tak jasné a zřetelné, tak lapidarní a takové hloubky citové, proto jsou ty postavy mužů tak vznešeně ušlechtilé, postavy žen tak půvabné, postavy dětí tak rozkošné, postavy starců tak velebné, odtud ta velikost a šířka a lahoda formalní stránky těchto grisailí.

J. Manes poeta miloval cykly. V jeho duši ozval se ton, motiv, ale její ostrunění bylo tak bohaté, že vycházel ven hned v několika variacích. Žel, že tak mnohé zůstalo i zde jen v prvních, ne zúplna vykvasených a vykrystalisovaných útvarech. „Počasí“, „Zámecký život“, zejména však „Hudba“ patří k této skupině a je na podiv, kterak ten jemný lyrik Manes dovede, arci jen na chvíli, šlehnouti i demonicky jako při „Hudbě válečné“, kde smrt bubeník tepe kůži bubnu ohnilými hnáty jako paličkami.

A všechen ten bohatý zdroj vlastně byl přece jen roztříštěn a zůstal takměř nevyužitkován. Co z ruky Manesovy zbylo, jsou přece jen fragmenty, spíše jen doklady šířky a krásy jeho nadání nežli ovoce úplně vyzrálé. To zříme jenom na „Orloji“. Umělec marně zápasil o uznání, právě jako Feuerbach, a marně též hlásil se ku slovu, nebylo proň tribuny, odkud by mohl své umění hlásati. Ale i ta tříšť krásného a bohatého toho ducha nezašla bez ohlasu. Pozdější mu porozuměli a naučili se jej zbožňovat. Z role jeho krví zmrvené vzešli jeho první žáci a odchovanci jeho ducha: Mik. Aleš a J. V. Myslbek.

Svým krajinářským nadáním, které se tolikráte, tu zcela samostatně, onde zase jaksi přídatečně u J. Manesa ohlašuje, jest spojen se svojí rodinou, zejména s otcem a strýcem, jimž později určíme místo, které v českém krajinářství zabírali. Věru byl to výborný rod umělců, jen že všechny jeho členy genialnost Josefova zastínila. Trváme, že bratr Kvido Manes (1829—1880) tím nejvíce utrpěl. Snad nyní, kdy se podařilo v Umělecké výstavě shromážditi několik jeho prací, se nahlédne, že v něm, o němž se mluvívalo jen jako o bratru Josefově, všeobecně se pozná jeden z předních genristů našich, své doby zcela nepochybně první. Vedle jeho „Křesťanského cvičení na Hané“ (pod tímto názvem byla vydána mědirytina) neudrží se žádný z genrových tehdejších maleb a velmi mnohému z generace nejmladší by se slušelo znovu a znovu zastavovati se před touto prací tak prostomilou, plnou bystrého pozorování, lásky, vědění a umění, kde není jediné postavy, ať dětské či vzrostlé, jediné hlavy, která by nebyla vyrostla na volném vzduchu v plné přírodě. Co do svědomitosti přípravy Kvido svému bratru nezadal; jsou ještě zacho-

vány studie hlav naskrze výborné v pochopení a proniknutí karakteru a venkoncem výborné techniky. A ještě jedno poutá! „Křesťanské cvičení“ je prosto vší atelierové příchuti, nic v něm není upraveno a uspořádáno a všady je zřejmá a v celku zdárná snaha po vzduchovém tonu barvy. Kvido Manes byl malíř, umělec cele si toho vědomý, že myšlenka, kresba a barva musí zcela ekvivalentně se v jedno, na vzájem podpůrně sloučiti a spojiti v umělecký celek. Barvy jeho palety nekolorují pouze výkres, jak u mnohých jiných, tvoříce nedílný s ní celek a kterak umělecky světlem a stínem vládnul, toho svědkem je několik drobnějších obrázků plných umělecké finesy štětce. Bezprostředností, zdravou bystrostí a naivností vyniká umělecký zjev Kvida Manesa, vedle jehož prací genry Ant. Dvořáka (1817—1887), V. Kroupy (nar. 1825) a všech jiných jsou chabé a nedospělé, prázdné a nezajímavé, právě proto, že stejně jako jejich historie a „historické genry“ usmysleny a provedeny byly v ústraní městského atelieru. Jest jen co litovati, že Kvido Manes nedomohl se ani přibližně toho vlivu na další generaci malířskou jako Josef Manes, jest toho litovati proto, že pravá jeho cesta, dráha českého genristy upadla v zapomnění, že po delší odmlčce a přestávce bylo nutno znovu začíti, znovu hledati, co před tím již šťastně bylo nalezeno.

V té době, kdy akademická malba z Mnichova sem přivezená ovládala největší, ovšem také nejběžnější část naší produkce, obrátil mladistvý adept umělecký Jaroslav Čermák (1831—1878) zřetel a kroky svoje k jiné škole, belgické a nehledě k tomu, čeho nabyl zde na svobodě a šířce komposiční myšlenky, na technice kresby, byla to hlavně barva a zručnost štětce, kterou zde vyzískal a jíž snadno a bez námahy dovedl předstihnouti ty, kdo byli nuceni doma zůstati. Právě tím, že vládl výborným štětcem, že tvořil pravé „obrazy“, které jsou obecenstvu nejpřístupnější, vyrovnává se, ba mnohdy též předčí Jar. Čermák Josefa Manesa co do síly a vydatnosti bezprostředního dojmu ne pouze na úzký kruh umělecký, ale i na široké vrstvy obecenstva. Jeho díla, zabarvená tu slovanskými sympatiemi, onde poesií domácích dějin, vždy zněla současně a souhlasně v duši lidu a na konec jeho úspěchy v cizině, pravé a ryzí, sesilovaly výraz domácího obdivu, dodávajíce mu jistoty a bezpečnosti. Něco romantismu vězí ještě všude v umění Jar. Čermáka, v prvních jeho pracích více, v pozdějších jen jako slabý ohlas. Romantický nádech mají jeho výjevy z dějin českých, ale není to více sladkodechý a nyjící romantismus německý, nýbrž silný a rázovitý flámsko-francouzský, který nečiní výlety do minulosti, poněvadž je oživena rytíři a vojáky, ale jarými lidmi a plna síly, výraznosti, zvláštního světla a hojné barvy. Štěp cizího romantismu vyrůstá a kvete u Čermáka na české, ba více, na slovanské půdě. Slovanské cítění nosil vždycky v duši a když později zašel na Balkán, jistě přiváben malebnou romantikou jeho lidu, jeho romantickým heroismem, byl s to vytvořiti tu jeho obraz pravdivější, přesnější a hlubší nežli všichni, kdo vedle něho, před ním a také po něm o to se pokusili.

J. Čermák zamiloval si slovanský jih, ne jako chladný objektivní etnograf, ale jako muž příbuzného kmene, který okem láskyplným sleduje, stopuje a pozoruje vše, divoký kraj i krásný, obdivuhodný jeho lid.

A zároveň okem umělce. Dva obrazy z velké jeho galerie zde uvedeme, značící dva poly uměleckého sentimentu, s jakým se J. Čermák stavěl vůči svým látkám jihoslovanským: „Hercegovka s koňmi“, který je provanut onou krásnou poesií, snivou až melancholickou, jaká vždy zasáhne do nejhlubších hlubin duše — „Raněný Černohorec“, který je malířskou apotheosou obdivuhodného heroismu kmenového. Mezi ně lze pak zařaditi všechny ostatní i ty, jež jsou ponořeny v dramatickou, ba tragickou atmosferu. Máme osobně krásné zpomínky z jihu a děkujeme za ně umění Čermákovu. Hercegovské strže, černohorské hory, nádherné břehy Dalmacie a všechen ten lid zevně zdánlivě divoký v odhodlaném hrdinství a krásný jak vyspělý dub, ženské zjevy slovanského půvabu — jistě, že vše to jsme viděli mediem Čermákova umění, vše obestírala dumavá a jímavá poesie jeho děl, jichž živá vzpomínka vždy se stavěla mezi nás a skutečnost a věru, že rádi jsme byli tomu, že máme umělce, který nás dovedl povznésti nad krutou všednost a skutečnost, který nás s ní smiřoval anebo ji docela uvedl v zapomnění. Tam dvojnásob nás poutala hloubka citu Čermákova, jeho poetické smýšlení a cítění, dvojnásob též jeho klidná ladnost a krása . . .

Jar. Čermák je nám proto vždy milým a vábným, že v něm nalezáme zjev umělecký celý, úplný, harmonický, vyrovnaný a takové jsou i jeho práce. Nikde duševní prázdnota a nikde mezery v obraze. Každý jeho předmět, vždy obsažný a malebný, má vzácnou procítěnost, která jako přejemné tkanivo prostupuje všecku plochu malby, pronikajíc každý její kout a každé místo. Ladný, vábný jich zevnějšek není lichým pozlátkem, jeho vzorná technika, jeho dovednost ruky slouží mu jen k dokonalému vyjádření myšlenky. Nejprostší motiv, jako „Guslar“, prošlý jeho jemnou duší nabývá hluboké a jímavé síly, citové obsažnosti stejně jako jeho „Kořisť Bašibozuků“ nebo kterýkoli motiv vážený z dějin českých či nalezený někde při skalnaté stezce Krasu. Jaká duševní propast zrovna rozevírá se mezi jeho „Prokopem a Žižkou“, kontemplativním obrazem vysoké hodnoty, a tehdá běžnými u nás předměty příbuznými! A tato duševní výše a potence, vedle kvalit ryze malířských, staví Jar. Čermáka tak těsně po bok Jos. Manesa, že nelze nalézti jediného jich současníka, který by mezi nimi mohl se objeviti.

(Pokračování.)

Kníže-básník Nikola I. Petrović Njeguš.

Obrazy básnické činnosti jeho.

K 50letým narozeninám podal **J. Hudec.**

'Вака ђела спомена с'нестиде.
Сербнјанка I. 120.

I.

„Pjesme."

Každá i nejmenší država měla zajisté ve svých dějinách slavné dni nebo měsíce, v nichž hrdinským odporem zastavila zhoubu nepřátelské přesily a tím život si zabezpečila. Leč byli to pouze dnové, pouhé měsíce. Odpor Černé Hory však trval půl tisíce let!

Jak malá byla druhdy asi naděje Ivana Crnojeviće, když s hloučkem svých věrných prchal před tureckou záplavou z plodné Zety od jezera Skaderského na Obod a odtud na úpatí Lovćenu do nepřístupného kraje cetyňského. A přece zanesená tam jiskra samostatnosti jihoslovanské doutnala v úkrytu Černých hor po celá století a jenom nadlidským úsilím uchráněna byla zneuctění.

A věčný skoro boj onen nebyl veden za lehčí a pohodlný život, ani za život sám, bojem tím střežena byla posvátná idea — poklad z Kosova. Idea ta sílila Černohorce k zápasům, jakých celá Evropa vykázati nemohla a rodila na svět hrdiny, jaké zřely kdysi jen Thermopyly a Marathon.

Země handžárův a pušek nemohla poskytnouti Musám přístřeší. Na konci 15. stol. rozkvetl sice utěšeně, ale jenom na krátko, štěp národní osvěty, přinesený stykem Crnojevićů s Benátkami. V Obodě r. 1494 vyšla první*) tištěná srbská kniha na domácí půdě: Oktoich (osmoglasnik) Jiřího Crnojeviće (druh to zpěvníku). Ale potopa turecká shladila mnohoslibné začátky, jak samo sebou očekávati bylo. Obod spustošen, litery na kulky rozpuštěny a Černohorci mohli jen puškami tisknouti historii své další, krvavé osvěty do hrudí a čel fanatických hord. Jaký tudíž div, že Černá Hora a sousední jih srbský tolik opozdily se v rozvoji literarním a ve vzdělanosti vůbec za ostatními zeměmi sesterskými. Dostalo se jí však náhradou onoho zaslouženého štěstí, že nyní na počátku své nové doby a literatury, kdy zbraně na dlouhý čas uloženy k odpočinku, stojí na starém, zdravém a silném podkladu národním. Na patriarchalní a vojenské Černé Hoře neměla kdy rozšířiti se cizí romanská a germanská

*) Rok před tím již vyšlo v Benátkách ve slovanské tiskárně přičiněním černohorských rodáků zřízené cyrilské Horologium, péčí téhož knížete Ivana. Tiskárna ta nabyla nesmírné důležitosti, poněvadž knihy z ní vyšlé, ač řídké, byly dlouho a dlouho jedinou duševní stravou pravoslavného Jihoslovanstva, kopyty tureckých koní sešlapaného.

kultura se svými temnými stránkami. Ani mohamedanismus nezapustil trvale kořenů do národního života; vladyka Danilo I. vyčistil navždy od něho domácí stráně počátkem 18. stol., kdy se na nich mezi poturčenci nebezpečně rozmáhati začal. Proto počátek literatury a osvěty vůbec na Černé Hoře a na jihu srbském za daných okolností jest šťastný. Vizme do dnešního dne díla vladyky Petra II., Štěp. Ljubiše, V. Vrčeviće, Simy Matavulja, Simy Popoviće a nejnověji knížete Nikoly I. Co tu samorostlosti a původních, svérázných myšlenek! Jaká síla nepokořeného, zdravého ducha! Zdá se, že jižní Srbstvo povoláno jest, aby vlilo nový život do srbské literatury. A jakými příznaky liší se národní píseň srbská v rovině od junácké na Černé Hoře, takovou povahu přibírá na sebe i umělá poesie černohorská. Na ostrých, kamenitých stráních v neustávajícím zápase za svobodu a víru povaha Černohorcova stávala se ostrou, hrdou, nezlomnou; znaky, jimiž přirozenost ta se jevila, jsou také ostré, často i tvrdé a drsné, ale pod nimi skrývala se vždy lidskost, ovšem s tváří nezdolného muže. Všecky okolnosti podporovaly tu rozvoj individuality. Povaha kraje vytvořila povahu lidu, jenž nenávidí poroby a zhrdá pohodlím, a začíná tvořiti povahu literatury. Až kommunikace bude úplně zavedena a tím přístup se všech stran do Černé Hory se otevře, tu mnohý originalní rys zajde pod nátlakem všeobecnosti, leč — pevnou projevujeme naději — zbude přece tolik samorostlého, že v kole ostatních slovanských sester Musy černohorské z daleka poznáš po vzhledu, jenž otrocky do země se nevrývá a po hlase, jenž maskou lži a pokrytství nikdy se nepotřísnil.

* * *

Mluvíme-li o literatuře na Černé Hoře, bezděky připadá nám na mysl bohatýrský panující rod Petroviců Njegušů*). První zákonodárce Černé Hory, Petr I., příjmím Svatý, zanášel se poesií junáckých písní, pokud mu boje s Turky dovolovaly. Psal též historii Černé Hory. Synovec jeho vladyka Petr II., zaujímá prvé místo ve trojhvězdí umělého básnictví srbského (Petr II., Radičević a Zmaj-Jovanović). Jeho „Horský věnec“ a „Lžicar Štěpán Malý“ zanesly mu slávu nesmrtelnou do celé vzdělané Evropy. Syn sestry Petra II., Štěpán Cuca, ač zemřel mlád, dal na jevo slušné nadání. (Úryvky básní jeho uveřejněny v Srbské Zoře 1878). Synovec Petra II., Danilo II., překypoval básnickým talentem, jak toho dokladem jsou veršované rozmluvy jeho, na které se vrstevníci ještě pamatují. Zrovna tak vynikal bratr Danilův a otec panujícího knížete Nikoly, veliký vojvoda Mirko. Jeho obyčejná řeč byla ryzí národní poesie. Neuměl bohužel z počátku dobře psáti ani čísti, ale kdyby se mu bylo dostalo přiměřeného vzdělání a kdyby talent svůj byl vzdělával, strýc Petr II. měl by soka. Kdykoliv byl požádán, aby zapěl junáckou píseň o tom neb onom padlém hrdinovi, kteří pod ním válčili, pokaždé a bez přípravy rozproudil se vypravovatelský duch jeho, až celou píseň skončil. Písně jeho (po způsobu národních) dal vytisknouti pod názvem „Junácký

*) Někteří udávají za správný tvar „Njegoš“ dle hory téhož jmena, od níž se rod ten vystěhoval a do Černé Hory přešel. Užívanější jest však forma „Njeguš.“

pomník*) (Cetyň 1864) archimandrit Nikefor Ducić. Některé z nich přeloženy jsou i do ruštiny v „Poezii Slavjan“. Daleko otce předstihl a důstojně po bok vladyky Petra II. stanul Nikola I. Petrović Njeguš. V plemeni Petrovićů, říkají Černohorci, pokaždé zrodí se člověk, jakého ve světě není. Tak mohli zajisté hlásati již nyní po celých třicet let.

Nikola (též „Nikica“ a „Nile“, jak jej rodiče v něžnosti oslovovali; jméno „Nikita“ zdá se, že jest pouhé nedopatření německých novin) narodil se v Něguších**) pod horou Lovčenem dne 25. září (dle našeho kalend. 7. října) 1841. Na místě, kde stál rodný domek, vypíná se nyní krásný letní dvorec knížecí. — Na Černé Hoře v každém domku nalezneš gusle. Nejvíce u večer, v dobách míru, když se rodina skupí kolem ohně, brává některý starší člen gusle do ruky, aby při nich zpíval o hrdinských činech předkův. Oslavuje junáky padlé „za kříž čestný a svobodu zlatou“ a proklíná zrádce Kosovského Vuka. Tak již synci černohorští, sotva že pušku neb handžár dovedou v rukou unésti, připravují se ku příštímu válečnému povolání a učí se slavným dějinám své vlasti. I mladý Nikola byl odchován při žalném zvuku guslí těch a písní, které záhy v mladistvém duchu probudily žár onoho nadšení, jež mu posléze v různých útrapách občerstvení a síly dodávalo. Vojvoda Mirko, jakoby byl předvídal veliké určení synovo, dal jej na studie napřed do Terstu a potom na krátce do Paříže na lyceum sv. Ludvíka. Náhlá smrt strýce jeho knížete Danila II. r. 1860 zastihla jej již duševně i tělesně připraveného, aby dle vůle mrtvého vladaře, jenž nezanechal mužských potomkův, a dle vůle senatu dosedl na osiřelé křeslo knížecí.

Černé Hoře nadcházela tehdy nová doba. Stanovisko, na jakém ji zůstavil zavražděný kníže, vyžadovalo panovníka vzdělaného, mírného, rozvážného, leč také energického, který by šlechetným reformatorským snahám Danilovým nedal zahynouti. Volba nového knížete nemohla tehdy ani jinak dopadnouti. — Nejbližším vzorem udatnosti byl mladému vladaři vlastní otec, veliký vítěz v bitvě na Grahovci, kdež r. 1858 zničil vojsko Husejn-paši a sám jen jako zázrakem život zachránil. I Nikola byl v bitvě této. (Mirko zemřel r. 1865. Pochován jest na Cetyni v klášterním kostelíku vedle bratra svého Danila II. Na hrobě jeho položena šavle, kterou tolik turecké krve prolil a zvláště na Grahovci.) Syn projevil také neskonalou vděčnost velikému otci, za vše, co ví a co má. V básni „Vzpomínce svého otce“ znovu na mysl si předvádí, co mluvil k němu umírající otec, jak zaklínal jej, by junácký svůj život také jednou v oběť položil se slovy: vše za národ.

Dědictví mi předal svaté,
národu bych v oběť nesl
vše co mám, a nikdy chabě
v boji, strastech nepoklesl.

---

*) Јуначки споменик, пјесне о најновијим турско-црногорским бојевима.
**) Něguši jsou jméno plemene a dnes rozumí se jím celá dolina s vesnicemi: Vrba, Velji Kraj, Rajčevići, Herakovići a Radonići. Rodištěm knížete jest ves Herakovići, kdež sídlí bratrstvo Petrovićů.

„Junákem buď! Junáků řad
vezdy bude státi k tobě.
Zahyneš-li, víly budou
věnce víti na tvém hrobě.

Však i tak v tom žití krátkém
přečasto tě sklame víra; —
čest, poctivost, chtění čisté
lepší svět nám otevírá“

Nastupuje jako jinoch 19letý vládu, v níž mu z počátku mnoho otec pomáhal, kníže Nikola přinesl s sebou dvě dalekosáhlé ideje: pokračovati v reformách svého předchůdce a zdokonaliti je a od robství tureckého osvoboditi sesterské země. Leč známý výrok vladyky Petra II., jejž na cestách svých po Italii učinil před jistým lordem anglickým a jehož ostří namířeno bylo najmě proti Anglii dlužno vztahovati plnou měrou i na události vlády Nikolovy: „Srbové (rozuměj zde — Černohorci) mohli by potříti Turky, ale nemohou nakloniti si vás, křesťanů!“

Hned za prvých let panování Nikolova na Černé Hoře vypukla opět válka s Turky, leč kolísavé štěstí válečné nebylo jí příznivo. Tehdy Turecko, nemohouc potlačiti povstání v Hercegovině, sesilované dobrovolnými četami černohorskými, napjalo veškeru sílu, aby Černou Horu, zřídlo všech těžkých útrap, ve prach setřelo. Ale když zbraň a vojsko černohorské zreorganisovány, na sklonku válek r. 1876 a 1877 Černá Hora opouštěla bojiště s nevídaným jásotem vítězným. Bitvy u Vlčího dolu, u Fundiny, dobytí pevnosti Nikšićské a vzetí Baru jsou samé drahokamy v diademu válečné slávy Nikoly I. Hrdinství Černohorců vynutilo obdiv celé Europy. Sám spravedlivý lord Gladstone píše apotheosu Černé Hoře jakožto kommentár k oslavující skvostné básni Alfreda Tennysona.

Černá Hora po vítězstvích těch musila sice jinému odevzdávati dobyté země srbské, draze vykoupené, ale přece zbylo jí tolik po smlouvě Berlínské r. 1878, že aspoň v hlavních rysech obnovena původní država Ivana Crnojevića. Hranice Černé Hory vymezeny od pramenů Limu do pramene Trebišnice, od ústí Bojany do ústí Pivy. Krásná, plodná Zeta, matka všeho Srbstva, osvobozena a hranice její posunuty až k Peći. Siné moře pění se na přímoří černohorském a otvírá nevelikému státečku volnou cestu na západ. Nikšići, Kolašin, Podgorica, Bar, Ociň, druhdy hlavní hnízda zlotvorská, poklonily se novému gospodaru.

Jako ve válkách kníže Nikola sám voje své vodil do nejlítějších sečí, tak i za doby míru rozproudil činnost všeho uznání hodnou. Každému civilisačnímu hnutí, každé šlechetné a žádoucí reformě stanul v čelo. Junáctví lidu jeho musilo ustoupiti vědění a vzdělanosti. Tyto jsou dnešního dne posláním celého světa, a v nich jen spočívá síla národů. Nikola svědomitě staral se, aby i v tomto směru stal se pravým otcem své zemi, aby jí všemožně vynahradil, v čem se opozdila. A snahy jeho byly také požehnány. Černá Hora dnešního dne jest již na prahu, aby vkročila do řady vzdělaných států nynějšího století. Tolik za málo let jen zmohly jediné ruce knížete všemi krásnými vlastnostmi ducha obdařeného.

Kníže Nikola nadán jest, jak na počátku řečeno, velikým darem básnickým. Již z Paříže r. 1860 přinesl s sebou sbírečku vlasteneckých, leč větší měrou milostných básní. Ideal něhy jeho nesl se k nekrásnější a zároveň nejšlechetnější Černohorce, Mileně, dceři vojvody Petra Vukotiće, s níž se hned po nastoupení vlády v listopadu téhož roku oženil. Leč tyto prvotiny k radě nového tajemníka Jovana Sundečiće zůstaveny svému osudu v rukopise. Nemohl dle svého přesvědčení Sundečić odporučovati knížeti jakožto vladaři země hrdinstvím proslavené, aby v době tak vážné vydával tiskem písně milostné.

Kníže však, pokud zbraně mu dovolovaly, zanášel se poesií dále, ač ji na veřejnost sám nevynášel. Rada Sundečićova nebyla s to, aby v něm udusila dar božského nadšení, vždy mocněji a mocněji se prodírajícího. Kníže předčítával své básně jen v kruhu svých nejbližších příbuzných a známých při besedách večerních, odkudž mnohdy přece některé uzřely světlo v kalendáříku Orlići a posléze v časopisech na Cetyni vycházejících, odkudž zase otiskovány jinde na jihu srbsko-chorvatském a překládány do ruštiny, češtiny a němčiny. Do roku 1878 nahromadila se básní těch opět sbírečka, kterou autor dal na Cetyni vytisknouti jen ve 30 výtiscích, jež senatorům a známým rozdal. Na sbírce nebyl kníže podepsán. Sbírka ta obnovena a novými skvosty rozmnožena r. 1889, kdy ji se svolením jasného autora vydal na Cetyni novellista prof. Sima Matavulj, právě tehdy na Černé Hoře meškající, jemuž svěřen úkol uspořádati knihovnu knížecí. Sbírka, jež vyšla pod názvem Пјесме књаза Николе (písně knížete Nikoly), obsahuje něco přes třicet básní. Nejsou do ní však pojaty všecky drobnější plody Nikolovy. Některé bohužel navždy ztraceny, a některé má ještě v rukopisu kníže sám. Knížka šestiarchová ozdobena jest podobiznou velikého vojvody Mirka, vedle níž následuje úvodní, zesnulému věnovaná píseň Vzpomínce svého otce, z níž ukázka napřed již podána.

Plna významu a také mezi první položena jest báseň Na hrobě Petra II. Petroviće Njegoše. Překlad její zní:

Pýchy pln i skroušenosti
k stánku tvému jsem tu vkročil,
bych junácké tvoje kosti
krůpějí v něm vřelou smočil.

Samota tu pustá hluchá
ostatky tvé křídlem chrání;
svatá touha zas mi ducha
vlekla v ticho těchto strání,

kde se kryjou víly bílé,
kde tvůj genij dumy spřádal,
v titanské když tvůrčí síle
guslím v duši „Luču“ vkládal.

Z železné jsem přijal ruky
siré žezlo — šíji skláním —
ponesu je, úděl muky,
tvého stínu s požehnáním.

Tajemství však ještě boží,
píseň — žádá duch můj v bolu —
světit bude hor mých hloží,
spusť ji, strýče, s nebes dolů!

Báseň napsána při vycházce na Lovčen v květnu 1863.

(Dokončení.)

Dramatické umění.

„Konec Sodomy.“ Drama o 5 jednáních. Napsal Herman Sudermann.

Naše obecenstvo chová zajisté v živé paměti posud výtečný Sudermannův kus „Česť“, jenž vzbudil tak nevšední zájem na našem jevišti v letošní saisoně. Nebude tudíž nezajímavo, v nynější době, kdy výstavní repertoir náš neposkytuje látky k úvahám, povšimnouti si dalšího díla vynikajícího dramatika, jež v době nejnovější zahájilo svou cestu po jevištích, provázeno zároveň prudkým odporem i ohnivým nadšením, jak bývá již osudem děl vynikajících, smělých, originelních, a v nichž autor odvážil se postaviti proti všemohoucí konvenci, a dotknouti se svědomí šosáctva, jež jak známo jest nejcitlivější ze všech svědomí . . . Tvrditi, že „Konec Sodomy“ jest dokonalejší „Cti“, bylo by nesprávno. Na opak v mnohém ohledu a hlavně se stanoviska čistě divadelního náleží „Cti“ přednosť. Však zajímavější jest „Konec Sodomy“, a vnitřním životem složitější, bohatší.

V díle předešlém autor položil si otázku: „Co jest česť?“ A rozluštil ji s celou duchaplností a smělostí svého čistě moderního ducha. V díle „Konec Sodomy“ základní myšlénka nevystupuje rysy tak markantními a nelze ji formulovati v tak jasnou a stručnou větu. Ve „Cti“ byla základem thése společenská a z té vyvíjely se teprv povahy. V díle druhém jest poměr opáčný. Základem jsou povahy, a z nich vyplývá závěr. Přihléďneme tudíž blíže k povahám. Zachytiti tak plasticky a dokonale ukázky charakteru moderního člověka, jako učinil Sudermann ve svém dramatu, nepoštěstilo se ani žádnému z francouzských autorů, již jsou mistry v tom oboru. Hlavní dvě postavy díla, Ada Barczinowská a malíř Willy Janikow, jsou typy, jež v jádru svém chovají příbuznosť s celou rozsáhlou vrstvou moderní společnosti S onou vrstvou dýšící v ovzduší proniknutém různými proudy a směry moderními a stojící na půdě prosycené kvašením nových ideí, zákonů, náhledů a i citů, jež tvořívají se v přechodu od jedné doby ku druhé a jež v zápase jsou stálém s ideemi, zákony, náhledy a city doby zmírající. A v těchto vrstvách vyvíjí se nejsložitější, nejzajímavější život vnitřní, jenž pro ráz své doby jest tak charakteristický a velevýznamný. Paní Ada Barczinowská, svůdná blondýna v bujném rozkvětu první polovice třicítky, udržuje milostný poměr s mladým, vysoce nadaným malířem Willym Janikowem.

Paní Ada jest zajímavá bytosť. Nemá určité jasné představy o různých směrech moderních, nepřemýšlí o darwinismu, positivismu, individualismu atd., však žije přece v ovzduší prosyceném těmi ideemi, jež maně vdechuje a jež vlivem svým působí na stav její psychologický a morální. Však paní Ada není z bytostí, jichž duch schopen jest přijímati nové idee, živiti se jimi, rozvíjeti se a se síliti. Jest žena čistě moderní společnosti: předrážděná, nervosní, povrchní, bez vůle, síly, ano i vášně. Ani srdce, ani duch, ani svědomí, jen nervy! Charakteristická jest rozmluva paní Ady s dobrým přítelem jejím, doktorem Weissem, jenž jí domlouvá, aby přerušila poměr svůj s Janikowem:

Ada: — A vy myslíte že láska —
Weiss: — Paní Ado, není lásky — jsou pouze nervy.
Ada: Ale — když někdo odvážil se osud —
Weiss: — Paní Ado, není osudu — jsou pouze nervy. —
Ada: — A vy myslíte, že povinnosti, jež převezmu —
Weiss: — Paní Ado, nejsou povinnosti — jsou pouze nervy. —

Neskrývá se krutá a hluboká pravda v těchto slovech? — Největší myšlenky moderní mají sloužiti jen za pláštík chabosti a prázdnotě jejího ducha. S vyzývavou hrdostí hlásá se býti „svobodným duchem“, jenž odhodil veškery předsudky, jenž vyhýbá se všem všedním vyšlapaným cestičkám, jenž smí se odvážiti všeho světu na vzdor. Však zatím „svoboda ducha“ jest jí jen ochranou chabosti. Nemá dosti pevnosti a síly vlastní, aby jednala dle své vůle vůči světu otevřeně a přímo a proto zakrývá chabosť svou frásemi: „My volní duchové nemusíme starati se o svět, nechť mluví co chce“ a pod. — A při té „svobodě ducha“, již Ada hlásá tak chlubně, jest přec tak bídně spoutána podlou bázní před tím světem, jímž v řečech svých tak opovrhuje. „Všechno, všechno, můj drahý, jen žádný skandál!“ prosí milence svého úzkostlivě. Před skandálem prchá její „volnosť ducha.“

Paní Ada jest v manželství svém nešťastná. Muž její jest pouze portemonnaie na dvou nohou, jak podotkl jistý přítel domu. Času, jehož nepotřebuje ke svým obchodům, používá k milostným pletkám a dobrodružstvím, o nichž paní jeho ví. Doma nebývá z pravidla nikdy, s chotí svojí ponechávají si obapolně úplnou svobodu. V těchto poměrech není divno, že též paní Ada stala se muži svému nevěrnou.

Myslíte, že láska svedla ji k nevěře? Oh, nikoli. Tak bývalo kdysi, že žena dopustila se nevěry z lásky; nyní počíná to vycházeti ze zvyku. Mluvíme ovšem pouze o vrstvách společenských, v něž autor nás uvedl, a ne o bodrých dítkách přírody, u nichž slovo láska zachovalo posud svůj pel a svěžesť. Dříve nevěrná žena milovala láskou, nyní vzdorem. Ze vzdoru a z odporu paní Ada stala se nevěrnou. Z odporu proti muži svému, proti životu, a i proti sobě samé. Paní Ada tvoří zde výtečný pendant k Lemaitreově „Revoltée“.

V odporu tom nalézá jaksi pomstu všemu, co ji obklopuje, poměrům, zákonům, náhledům, povinnostem, pravidlům.

Jest cosi nevýslovně trpkého, křečovitého a vzdorného v tom hnutí, jež vede ženu tu k nevěře. Láska zaujímá zde až místo druhé. Jednu chvíli Ada dává nám v prudkém výbuchu citů nahlédnouti ve své nitro.

V té chvíli padá z ní všechna strojená přetvářka, a cítíme krutou pravdu jejích slov. Jest to v okamžiku, kdy matka Willyho zví o poměru Ady k synu svému.

Ada: — Nuž, proklejte mě do nejhlubší propasti pekelné... Oh, ano, vám jest to snadné... Co vy víte o bytosti jako jsem já?... Nebyl život váš vždy za jedno s tím, čeho příroda od nás vyžaduje? Nazývejte to štěstím — nebo láskou — nebo jak chcete! Zde, pohleďte na mě!... Proč mám býti já vyloučena z tak zvaného štěstí?... Právě já?... Jsem choť, jsem matka! Můj muž ubíjí čas se spustlými ženštinami!... Dítky poslala jsem pryč — — — daleko, daleko pryč, aby nic neviděly, nic neslyšely!

A nyní stojím zde, — opuštěna a sama... A mě mrazí!...

Paní Janikowá: — Ona — má — dítky!

Ada: — Ano — zde sedíte pohodlně ve své morálce, a pohlížíte na mě — jako na vyvrhele! A já nechci přece nic než — býti šťastna — býti šťastna, a když ne jinak tedy násilím — násilím — násilím! — A zoufale vypukne paní Ada v hysterický vzlykot.

Poněvadž paní Ada má prý kaprici hráti genia velkého muže, vybrala si pro svou lásku malíře Janikowa. Willy Janikow jest postava eminentně moderní. Jest to jakás sloučenina moderního Fausta a Dona Juana, jež chová zároveň v mnohém příbuzenskou podobu s hrdinou Ibsenových „Příšer“, s Oskarem Alwingem.

Duch geniální s horoucími, neukojitelnými touhami, s věčnými pochybnostmi, se smělostí k ničení a k bortění všeho, čím jest obklopen, však bez síly ku vztýčení nových základů v troskách těch. Doba jeho s celou zpuchřelou, prohnilou budovou své morálky, svých zákonů, zřízení společenských, pravidel, předsudků, ideí a ideálů duchu jeho nedostačuje, nevyhovuje. Cítí, jak vše, co kdysi byl přijal od doby své, počíná v duši jeho odumírati, a odhazuje ty mrtvoly ideí morálních, společenských, náboženských, odhazuje vše, však nenalézá náhrady, nenalézá ničeho, čím by vyplnil ono prázdno ve své duši. Jen trosky leží kol něho, a on sám, jenž měl smělost ničiti a bortiti, nemá nyní síly, aby v troskách budoval si nové základy: „Naše nebe jest prázdné“, volá zoufale. „Velký Pan jest mrtev. — Dej mi fetiše, v nějž bych mohl věřiti a budu pracovat.“

Duch jeho jest sice volný, odhodil mravní berle zděděné od dědů a pradědů, však schází mu něco, čím by je nahradil.

„Věř sám v sebe!“ praví mu přítel jeho Riemann. Ano, víra v sebe, toť to jediné, jež mohlo by nahraditi mu každou víru jinou. Však Willy nemá té víry, nezná ji — není v ní vychován. Vyrostl v době, kdy byla mu vštěpována víra ve vše možné, jenom ne v sebe sama. A proto nyní, když duch jeho vyzul se z morálky, z ideí a ze zákonů, jež mu nedostačovaly, nemá dosti síly, aby své vlastní uvolněné já dovedl postaviti vůči všemu ostatnímu vlivu, aby v samoplatnosti svého já, ve vlastní individualitě nalezl dostatečnou podporu a náhradu. Zde v této otázce individualismu Sudermann stýká se se základní ideou Ibsenovou.

Ibsen kráčí cestou positivní. Předvádí člověka jím již vychovaného, Ibsenistu, živeného a síleného již ideami jeho o individualismu. Kdežto

Sudermann ubírá se jaksi cestou negativní, nepředvádí člověka čerpajícího mravní výhody z oněch idei, nýbrž člověka hynoucího následkem jich nedostatků. Nelíčí lidi, jak by měli býti, nýbrž jak jsou. Však výsledek jest tentýž jako u geniálního Nora. Neb líčení výhod plynoucích z vlastnictví něčeho, neb škod, jež přináší postrádání oné věci, jest totéž. — Hrdina Sudermannův povznesl se nad předsudky a názory massy, ale když blížil se již vrcholu, na němž by byl stanul svobodně a volně, neměl dosti síly, aby se udržel. Scházela mu ona velká a pevná víra v sebe, ve svou individualitu, jež jedině mohla ho zachrániti a udržeti.

Po boku Willyho v účinném kontrastu stojí přítel jeho Riemann. Jest to člověk ve všem prostřední a všední, však řádný, poctivý, jemuž úplně dostačují zděděné náhledy a zděděná morálka: „Celý svůj život plížil jsem se po zemi se svým tížícím svědomím. Jsem plebejčík — neb jsem člověk morálky“, doznává sám. „Ale ty“, obrací se k Willymu, „ty jsi aristokrat, neb ty pocházíš od starých Řeků, v jejichž mozku krásno a dobro splývalo v jedno —“

Doufám, že v nynější balonové éře mně bude dovolena malá balonová parallela.

Riemann jest jakýs mravní balon captiv; on povznese se jen tak vysoko od země, totiž od obyčejné, všední dráhy, jak mu dovoluje pevné lano morálky a částečně i šosáctví a předsudků, jež ho poutá. Však Willy jest duch svobodný, volný: „Zda jsi kdy slyšel víříti v mozku svém bouři a vření rodící se doby?“ praví k příteli svému v nadšení. „Zda jsi kdy v sobě cítil posvátný vzdor proti tomu, co tupá massa uznává za pravé, mravné a úctyhodné? Zda jsi kdy odvážil se vydobývati si nové říše poznání v divokých pustinách hříchu?“

Jest to volný, odpoutaný balon, žádné lano ho již nezdržuje. Duch jeho nese se vysoko do říše geniálnosti, nade všechny hranice všedních pojmů a náhledů, nade všechny zákony massy, vznáší se do volné výše, však v nekonečném tom prostoru duchovní volnosti schází mu kormidlo, jímž by řídil let svůj. A proto se zmítá, potácí se, klesá zpět a když nachází konečně kormidlo, jest již pozdě . . .

Ale k pádu svému duch jeho potřeboval přece více síly než duch Riemannův k svému udržení se na pevné dráze. Vždyť k hříchu třeba často více sil než k ctnosti . . .

Malíř Willy Janikow jest syn schudlého statkáře. Rodiče, kteří nyní nuzně se živí — otec, sešlý již staroušek, obdržel skrovné a namáhavé místo v obchodě s hospodářskými výrobky a plodinami, matka má v bytu strávníky — vynaložili poslední krvavě vydělaný peníz na vypěstění jeho nadání. První vystoupení Willyho na veřejnost dopadlo skvěle. Obraz jeho, Konec Sodomy, dílo bujné, skvělé, plné vášně a žáru, obdrželo cenu a Willy stal se pojednou slavným. Však tu začal měnit způsob svého života, přestal pracovat, nebýval nikdy doma, oddal se hýření, stal se zasmušilým, chladným, jizlivým. Marně matka jeho přemýšlela, co zavinilo tu změnu. Willy byl upadl do tenat paní Ady, jež zakoupila na výstavě obraz jeho Konec Sodomy. Stal se jejím milencem.

Však v poměru tom necítil se ani šťasten, ani spokojen. Cítil se připoután k Adě, vlivem jejím přitahován, cítil, že mezi duchy jejich

jest jakás příbuznost a přece hnala ho a pudila divoká touha, aby přetrhl ten poměr, udupal, aby odvrhl se své dráhy ženu tu, jež hlásáním své „volnosti ducha“ činila z něho otroka. Láska Ady ho neuspokojovala. Nezkrotné touhy jeho a vášně hnaly ho dále: „Tak z touhy k požitku se potácím a v požitku po nové touze hynu“, opakoval po Faustovi. Ada cítila, že láska její mu nedostačuje, však byla si přece jista, že z vlivu jejího se nevybaví. Chtěla tudíž bujnému, smělému, nepokojnému duchu jeho dáti jho, jímž by ho spoutala a tak sobě přidržela: chtěla ho oženiti. Příležitosť byla velmi vhodná. Paní Ada měla u sebe svou neteř, sličné osmnáctileté děvče. Kitty byla vychována na venku u staré tety. Když dospěla, počala se nuditi v přísném a vážném ovzduší a přestěhovala se do města k tetě Adě. Kitty jest dobrosrdečné, prudké stvoření, jádro její, jež přinesla si z prvního svého vychování, jest zdravé a dobré; však zkažené, nezdravé poměry v novém jejím okolí, kam byla přišla s celou naivností a nezkažeností venkovskou, dodaly jí nátěru frivolní koketty. Směje se dvojsmyslným vtipům a nevázaným řečem, papouškuje je též sama, však v nitru svém zachovala si přece naivní nezkaženosť. Jest to, jak v kuse podotknuto, poupě, jež drsná ruka před časem byla otevřela. Kitty miluje tajně Willyho, ačkoli tento se chová k ní vždy nevšimavě a urážlivě. Ada uhodne její náklonnosť a chce ji využitkovati ku svému plánu. Počne před Willym hráti obětující se a odříkající trpitelku, jejímž jediným, nezištným cílem života jest viděti jeho šťastným a spokojeným: „Nic nežádám si již, než abych mohla patřiti z povzdáli na tvé štěstí a z něho se těšiti . . . To bude má celá budoucnosť . . . A moje odříkání není mně příliš za těžko. — Hleď, já vím — ty mě podvádíš. Neodmlouvej, vím to dobře . . . Tak zhýčkaný člověk nesmí nechat nepovšimnuty přec všechny ty bonnes chances, jež sypou se mu v klín . . . Hleď, již z moudrosti musila jsem ti popustiti uzdu“ — Ta slova ozařují nejostřeji poměr Ady s Janikowem.

„Ado, ty jsi geniální žena“, praví překvapený Willy s nadšením.

„Žena jsem — dále nic. — Však není-li pravda, volbu přenecháš mně?“ A nyní paní Ada mu sdělí, že zvolila Kitty, poněvadž Willy potřebuje též bohatou ženu. Vykládá, jak by to bylo krásné, novomanželé by se odstěhovali do druhého poschodí, a ona mohla by se stýkati s nimi každé chvíle . . . atd., až Willy konečně svolí. Chováť v srdci tajnou naději, že sňatkem dobude si přece pevnější a čestnější půdy a že vymaní se z trapného poměru k Adě, jenž ubíjí všechny jeho lepší city a myšlénky a i jeho umění, neb cítí se tak zmalátnělým nyní, že nemůže již ani pracovati. Stěžuje si svému příteli, že zmocňuje se ho tísnící bázeň, úzkosť. — „Ptal jsem se již lékařů. Jest to pocit úzkosti — více nemohu říci. Ostatně ona (Ada) trpí tím též . . . jenom ne tak silně. A mnoho jiných též! — Člověk se probudí a zmocní se ho úzkosť . . . před čím ani neví . . . Rád bys pracoval — úzkosť vyhání tě na ulici Člověk běhá z jedné do druhé — úzkosť neustupuje . . . Tančíš, hraješ, piješ, miluješ — nu, teď mizí . . . Druhého rána jako příšera stojí zde opět “

Zde, jakož i v některých pozdějších chvílích Willy upomíná maně na Oskara v Ibsenových „Příšerách.“ Též Oskar jest mučen tím pocitem.

— „A pak tato strašná smrtelná úzkosť. — — Oh, tato děšná úzkosť!“ pronáší zoufale.

„Úzkosť? — Jaká úzkosť? Co tím míníš?“ táže se matka jeho.

„Netaž se mne dále. Nevím. Nemohu ti to popsati,“ odpovídá Oskar. A aby tu úzkosť zahnal, pije, baví se, miluje též jako Willy.

Ta úzkosť zmocňuje se Oskara, poněvadž pronásledují ho příšery mrtvých, po otci zděděných a v něm k životu vzbuzených hříchů. Podobnou chorobou trpí též Willy I jeho pronásledují příšery. Příšery mrtvých, po otcích zděděných myšlének, náhledů a pojmů. On sice odhodil ty myšlénky, náhledy a pojmy, ale nemůže přec zabrániti, aby ho nepronásledovaly aspoň mrtvé jejich příšery, aby v něm nebudily úzkosť, neznámou, nepochopitelnou úzkosť, již marně snaží se zahnati a umlčeti.

Druhé jednání uvádí nás do chudobného příbytku rodičů Willyho. Tato skrovňoučká, nuzná a přece tak teplá domácnosť jest jeden z nejtklivějších obrazů, jež známe na jevišti. Strádání, namahavé, úmorné vydobývání nejnutnějších potřeb životních, trapný dojem schudlosti, daleko bolestnější než dojem chudoby a při tom přece v poměru těch bytostí tolik nejněžnější, nejobětavější lásky, šetrnosti, tolik dojemné, bolestné poesie.

Zde jest skvělý důkaz, co ryzí, úchvatné poesie vyprýští z nejvšednějšího, nejobyčejnějšího života, když dotkne se ho ruka pravého umělce a básníka. Pochybujeme, že jest srdce, jež by nebylo dojato hluboce poměrem těch dvou osudem a nouzí utýraných staroušků, již lnou k sobě s tak láskyplnou něžností. Paní Janikowá má v bytu studující, mimo to bydlí u ní kandidát učitelství Kramer, neohrabaný, nešikovný, však nevýslovně dobrý a měkký člověk, jenž chová nadšený obdiv pro Willyho a lne k němu láskou tak vroucí, že obětoval mu i vyhlídky do budoucnosti. Neb prací a soukromnými hodinami sháněl peníze, jimiž ho podporoval po čas studií a zanedbal tím studie své a zkoušky a mimo to vynaložil na něho i malé své jmění, jež uschovával k založení soukromné školy.

Mimo tyto osoby žije v rodině ještě schovanka Janikowých, dcera po malíři, učiteli Willyho, jenž umíraje byl svěřil ji mladému Janikowu. Klárka, sličné, sedmnáctileté dítě zlatých kadeří a čisté, nevinné tvářinky, jest vtělená líbeznost. Celá ta postava plyne kusem jako nevýslovně tklivá elegie.

Kramer miluje vroucně Klárku, jež chová k němu též hlubokou náklonnosť. Však ubohý, nešikovný mladík netroufá si svěřiti jí to. Willy nabídne se mu za prostředníka. Zná Klárku od dětství, miluje ji jako bratr, však nevěnoval jí nikdy zvláštní pozornosť. Nyní, když jí sděloval city Kramerovy a poprvé pozorně s ní promluvil, učinila ta líbezná bytosť naň mocný dojem. Zmocnila se ho divoká vášeň, aby to čisté, nevinné dítě stalo se jeho. Klárka chovala k Willymu vždy nadšený, na zbožňování hraničící obdiv, a pohlížela naň jako na vyšší bytosť a nikdy nebyla by se odvážila zamilovati se do něho. Považovala se ve své rozkošné skromnosti za tvorečka tak nepatrného, že zdálo se jí již velkým štěstím, kdyby Kramer do ní se zamiloval, kdyby vůbec nějaké srdce k ní lnulo.

Willy vzbudil lehkomyslně a nešetrně to nevinné srdce a vznítil v něm palčivou jiskru vášně, jež uvrhla v zkázu tu líbeznou bytosť.

Však Willy vzpamatuje se, na mysl přijde mu slib, daný příteli. „Nikdy — nikdy nesmím získati si tvé lásky — — — Však jednou chci tě políbiti na tyto oči — a na tyto rty. Ty nebudeš již na to mysliti — není-li pravda?“ A nyní jí sdělí, že Kramer ji miluje. A Klárka, jež před chvílí byla by se těšila z přiznání Kramerova — děsí se ho nyní.

„Chci vše — co ty — chceš!“ šeptá Willymu jako ve snách.

Třetí jednání jest opět v bytu Janikowých. Jest večer. Slunce chýlí se k západu a vysýlá okny krvavou záplavu.

„Ach, slunce — slunce — slunce! Kdyby bylo možno smýti!“ Volá Willy rozprostíraje náruč proti obloze. „Jen čistotu — čistotu!“ volá zoufale, při tom pohled jeho obrací se ku dveřím Klárčina pokoje. V těch slovech leží klíč k náhlému procitnutí vášně Willyho ku Klárce. Jest to totéž hnutí citu a mysli, jež vede Oskara Alwinga k Regině. Oskar jest zlomen tělesně, Willy duševně. Když Oskar vidí tu svěží dívku, jež jest zosobněné zdraví a radosť ze života, probudí se v něm vášnivá touha, aby se jí zmocnil, k sobě ji připoutal, aby s celou svou bytostí, podlomenou, vermoulu, jak lékař cynik byl mu řekl, se jí zachytil křečovitě, aby ji donutil, by byla jeho zdravím, jeho svěžestí, jeho radostí ze života.

Willy jest zlomen duševně. A proto když vidí tu čistou, zdravou, neporušenou duši, probouzí se v něm táž divoká touha, aby se jí zmocnil, k sobě ji připoutal, aby ji donutil, by byla zdravím, čistotou, sílou životní jeho duši choré, zápasící a — klesající.

Ada, aby urychlila sňatek Willyho s Kitty, přichází pod záminkou, že si přeje poznati paní Janikowou, k nim do bytu a přivádí neteř s sebou. Sděluje matce Willyho, že v Kitty zvolila pro syna jejího ženu, prosí o její souhlas a zve ji s celou rodinou na zábavu domácí, jež má zakončiti se již zasnoubením. Aby bylo vyhověno všem formalitám, zanechá zde pro starého Janikowa písemné pozvání, a matka Willyho pozná dle písma, že Ada jest ona žena, jež syna jejího drží v tenatech. S hrůzou se od ní odvrací, však Ada prosí ji tak úpěnlivě, až mimovolně slíbí, že nebude stavěti překážky jejímu plánu.

Následující proměna odehrává se za ranního šera opět v bytu rodičů Willyho. Na počátku jest jedna z oněch skvostných scén z intimního života malých lidí, jež Sudermann zná kresliti tak nepřekonatelně. Stařoušek Janikow chystá se již na cestu za svým chlebem. Úmorná práce v obchodě přemáhá a umrtvuje jeho ducha, mluví trhavě, nesouvisle, myšlénky a slova vypovídají mu službu, stává se z něho již pouhý stroj, jenž mechanicky vykládá každému o svém zaměstnání, o různých druzích mléka, z nichž nejlepší jest tak zvané mléko z alpských bylin. — Žena jeho pomáhá mu starostlivě v oblékání. Říkají si „Maroušku“ a „Adolfku“ a Janikow ani jednou neodchází z domu, aniž by ženu svou políbil na ustaranou a vráščitou líc.

K ránu Willy vrací se ze zábavy. Jest rozčilen, rozechvěn a jest na něm patrný i účinek pití: „Tedy zítra musím již do jha! Zítra zavře

se ten kal nade mnou. — Ano, čistota, čistota!“ opakuje opět s pohledem ku Klárčiným dveřím. „Čistota — ha! Za těmito dveřmi jest a já nemohu se jí zmocnit. — Což abych otevřel? Pouze jediné stisknutí — zcela lehounké! — — Ne, ne, ne. — — — — — — — Však vím již, co udělám. Otevru a zbudím ji. Co v tom zlého? Když byla nemocna, byl jsem tam často — a vyzpovídám se jí ze všeho, řeknu jí, jak prahnu po čistotě — a půjdu pak opět svou cestou“ — —

„Klárko!“ — Otevře dveře, Klárka vykřikne, z pokoje Kramerova blíží se kroky, Willy vklouzne rychle do pokoje a zavře . . .

Jednání čtvrté odehrává se v domě Ady. Jest zde shromážděna společnosť. Paní Janikowá s mužem přišli též. Willy jest horečně rozčilen, zdá se, jakoby chorobně napjatý, rozervaný stav jeho duševní každé chvíle výbuchem hrozil schvátiti celou jeho bytosť. Ada naléhá naň, aby konečně učinil Kittě vyznání. Willy mrzutě se zdráhá, konečně okolnosti donutí jej mluviti. Počíná trpce, tvrdě, téměř hněvivě, však čím déle mluví, tím jasněji pozoruje, jak se mýlil v Kittě, jak jí křivdil, když ji považoval za povrchní, frivolní kokettu. Byl to jen slabý nátěr, jejž přichytila od svého okolí, však pod dojmem opravdového, hlubokého citu, jenž zaujal ji pro Willyho, zmizel úplně. Její zdravé, nezkažené jádro nabylo převahy. Zkroušeně se mu vyznává ze všeho: „Nuž, slyšte již. Od pěti jsem obdržela milostné lístky, a dvěma jsem je zodpověděla. Tři mě políbili a jednoho jsem též já políbila . . . . Však horší jest to vše, co jsem zde slyšela a sama též mluvila. A posud jsem plna samých frivolních věcí. Někdy činí mě smutnou vše to, co vím o životě a někdy si říkám: Jest to tak dobře, neb tím pevněji budeš zde státi, až se tím probojuješ . . . A to chci též. Však jednu velkou prosbu mám . . . až se vezmeme . . . Z tohoto domu, z okolí všech těch lidí musíme pryč.“

„Kitty, to říkáte vy?“ praví Willy s rostoucí radostí. —

„Oh, prosím, prosím,“ pokračuje Kitty. „Nyní vidím vše jasně: Jen k vůli vám jsem zde zůstala, a dělala vše s ostatními s nebezpečím, že zcela se nakazím. A víte, jak my dva se mně zdáme? Jako dvě ubohé, zbloudilé duše, jež jednotlivě nemohou nalézti cestu k nebesům — pouze pohromadě — pouze pohromadě!“

Willy: Dobrotivý Bože, proč ukazuješ mi ráj nyní, kdy jsem ho ztratil! . . . Ne, posud není nic ztraceno. Posud mohu . . . Ach! nechci na to myslit . . . Chci . . . Podej mi ruce . . . tak . . . Co mě k tobě pudí, zda to láska jest nebo . . . úzkosť . . . úzkosť . . . to nevím. — Však mně se zdá, že tys to, co mi scházelo! Tebe potřebuji, na tebe se pevně zavěsím! . . . I svědomí mně musíš nahraditi — neb mé nestojí již za nic.“ — —

Však paní Janikowá nechce dopustiti, aby podlý plán Ady, o němž myslí, že jest též plán Willyho, se uskutečnil a proto vyzradí Kittě jejich poměr. Kitty v první chvíli jest zdrcena bolestí, pak rychle se vzpamatuje, zaobalí se v šat a ještě v noci opustí tajně dům své tety. Willy zoufaje ji hledá, řítí se za ní ven v noc. Matka chce ho zadržeti.

„Nech mě“, odmítá ji Willy. „Co ty víš o štěstí, jehož já potřebuji . . . A ty, nebohý člověče morálky, pusť mě,“ oboří se na přítele Riemanna, jenž staví se mu v cestu.

Páté jednání uvádí nás v nový atelier Willyho, jejž Ada byla mu zařídila. Přichází Willy a přivádí téměř bezvědomou Kitty. Usadí ji, zahřívá a domlouvá jí něžně, srdečně a prosí, až Kitty konečně odpouští: „A nyní chceme zbudovati domácnost svou celému světu na vzdor,“ praví Willy rozechvěn, horečně rozrušen. „Všemu na vzdor, všemu, co vyžaduje zákon a mrav, a — co horšího — co vyžaduje zdravý cit od lidí.“ — — —

Tu ozve se venku hluk, zaznívá Kramerův hlas, Willy otevře, a lidé vnášejí do domu mrtvolu — Klárky. Skončila sebevraždou — utopila se. Vykoupila pobloužení své životem.

Willy, aby odstranil Kitty, pošle ji k matce své se zprávou o neštěstí. Pak přizná se Kramerovi, že on zlomil život jeho nevěstě. „Ano, ano, já nelhu již — jsem opět poctivý člověk. — — Zde — zde — (ukazuje na mrtvolu Klárky) to jest mé dílo! To jsem já učinil.“ —

Kramer, nejsa již hněvem sebe mocen, skočí na Willyho, lomcuje jím a srazí ho k zemi. Však záhy se vzpamatuje, lituje svého skutku, chce vzkřísit Willyho. Marně. Pospíchá pro lékaře. Zatím Willy probouzí se zvolna ze své mdloby. Namáhavě, tělesně i duševně zlomen, se zvedá na kolena. „Ach ne — ne zemřít — — — Chci pracovat — — Chci pra — co — —“ a klesá zpět k zemi — — — —

Anežka Schulzova.

Dne 27. srpna zemřel ve svém rodišti, v Kutné Hoře, nadaný mladý spisovatel český

JOSEF BRAUN

ve věku teprve 27 let po delší nemoci.

České písemnictví ztratilo nadějnou sílu, vlast nadšeně oddaného syna.

Budiž čest a sláva jeho památce!

Opravy ke studii »Národní píseň na Chodsku«.

Komu by šlo o tvary dialektické, těm připomínáme, že se do textu při vší bedlivosti sazby i korrektur sem tam vtrousila některá chyba Zejména tištěno *nestyď se* místo dial. *nestyjď se, tranovskej* m. *tranovckej, věnovál* m. *věnoval, tím naším* m. *tim naším, s ním* m. *s nim, dívčice* m. *divčice.* Místo *mladá až* má býti *mladá haž*, místo *nemyslím hale — nemyslím ale;* viz o tom blíže, zvláště o výslovnosti tohoto hiatového *h*, pokud je v tom důslednost, jakož i o výslovnosti slov, jako *pjivo, zpjívání* a t. p., v článku *„O hláskosloví chodském“* v Listech Filologických 1891. I., II.

Vlivem rýmu objevily se tvary *vzal, nevzal* m. dial. *vzel, nevzel; nejed* m. *nejid, zapomenete* m. *zapomíte.*

Jan Fr. Hruška.

C a k dvorní lit. A Haase Praha

KROJ SLOVÁCKÝ.

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XIII.

KNIHA XXVII.

SEŠIT LISTOPADOVÝ.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1891.

Z „Brevíře moderního člověka.“

od Jaroslava Vrchlického.

Při čtení životopisu Cervantova.

Když poznal jsi tu nízkou mrzkost davu,
jenž proti velkosti roh zvedá býčí
a po všem šklebně, co mu cizí, křičí,
když prošels žití trud i válek vřavu;

Když v žalářích jsi lauru hodnou hlavu
klad na kamení, zoufalost kde klíčí,
když pocítils, jak závisti zmij syčí,
co nevděk v číš květ mačká bolehlavu:

Tu musils ke dnu vypít celou číši
a ukázati všem tak symbolicky,
kdo myslí, tvoří, pravdu chtí a krásu:

Jak proti velduchu, jenž tihne k výši,
byť podlehla i chvíli ve zápasu,
se staví nízkost s drzým čelem vždycky.

Hloupý August.

Slyš rány v buben! — Mládež ze vsi chvátá;
na čtyřech tyčkách napjat provaz dvojí;
již starý kejklíř s rovnováhou v boji
se klátí, hlavu v týle, ňadra vzpjatá.

Za chybným krokem zdravých údů ztráta!
Však publika blíž hloupý August stojí
a líně žvýká planou moudrost svoji,
pln cetek, peří, falešného zlata.

Co v slunci kejklíř, on zdi zvolil chládek,
od principálky dá se kopnout v zadek
a sotva hne se, líně zuby cení;

Bouř potlesku. Pot s čela kejklíř stírá,
však měďáků déšť v čapku August sbírá,
jak dělá se, ten August hloupý není.

Kus poetiky.

Ó ty potřeby lidí,
již pouze své já vidí,
já též je znám;
jsou, jak den splývá ke dni,
vždy stejné tak a všední,
já též je mám;
však trudy ty a tísně
proč tkát v háv božský písně?
V tom celý klam!

Ne pouze bol a štěstí
má píseň v klínu nésti;
neb žal či ples,
to obé jest jen látka,
leč krásy mana sladká,
jíž báseň jest
a zazní v rhytmu celém,
buď porosena pelem,
jenž padá s hvězd!

Čím srdce vře a buchá,
se dotkni hudbou ducha
a ohněm vzplaň;
nebeské písně takty
se nespokojí s fakty,
toť prázdná dlaň,
vsyp citů zlato do ní,
pak plane to a zvoní
jak z jara stráň.

Jeť látka líná hmota;
ji zbudit do života,
jí vdechnout ruch,
je dílo umělcovo,
jinak je slovo — slovo,
zvuk prázdný v sluch,
však prohřát vše a zladit,
by mohlo jiné vnadit,
můž pouze duch!

Kaleidoskop

Dostoupí-li ten, kdo tvoří, činnosti své ku poledni,
vše, co plálo dřív a hřálo, náhle chladné jest a všední,
přejedl se prostě davu. „bouquet“ jeho slova zmizel,
čas tu, aby lhostejnosti, zhrdání žeň smutnou sklízel.

Nedávno kdos, který chvatně v dveře budoucnosti tluče,
jedním slovem „kaleidoskop!“ odpravil mou píseň ruče,
mám prý různá vedle sebe pestrá sklíčka malovaná,
třesu jimi a v ráz nová, v jádru stará báseň stkána.

Duchaplně ovšem zní to, kdož ví, sám zda autor ví to.
Každá duše kaleidoskop, v níž spí na sta sklíček skryto;
zdobně řečeno i vtipně — ale přec v tom jedna chyba,
přijde velmi mnoho na to, kdo v rej těmi sklíčky hýbá.

V duši ovšem vedle sebe v kráse prvotní a svěží
touhy, snahy, city, dumy jako pestrá sklíčka leží,
vše, co básník dlouhou poutí studiem i žitím získá,
vše v něm zraje, hraje, plaje, míhá, stíhá se a blýská.

Avšak není v jeho moci, jakby chtěl ať v žalu, slasti,
kaleidoskopem tím pestrým hýbati, skla v tvary střásti,
udalosti přijdou samy a dech vyšší, jenž jím třese,
inspirace, kouzedlník, sklíček hra jím v obraz hne se.

V ruce řemesla je pouze a to dovedou i děti,
na tvar jeden všecko vtipně navlékat a narážeti,
umělec jak příroda je v podrobnostech snad i stejný,
ale v celku vždycky jiný. Viz jen západ čarodějný,

Jiný dnes a jiný zítra v stejných barev zářné kráse!
Vesna vesně, léto letu, zima zimě nerovná se,
hle, to jiný kaleidoskop, kterým jiná ruka třepá
a vždy úchvatná to báseň, jímavá a velkolepá!

Kaleidoskop! Přijímám to, nevím, kdo mou duši vzruší,
že však v jiný obraz bledne, ona sama dobře tuší,
jen když přijde moment pravý, sklíčka sřadí kolem osy,
obraz nový bude zase plný pele, žehu, rosy.

Kaleidoskop! Přijímám to, jakby kosmu panorama,
světa běh a valný rozvoj, lidských losů vážné drama
nestřídaly se tu spolu ve obrazů pestré směsi,
jak hne strojem vládce všeho za oblaky skrytý kdesi.

Zvete si jej láskou, žitím, bohem, dobra všeho strží,
já jen vím, on kaleidoskop duše mé v své ruce drží,
otáčí jím, jak mu libo, konstelac jak svojich vírem,
obrazy mé plní krásou a mou duši plní mírem.

Aby často nové stvořil, celou bytostí mou třese,
jako vichr, který stromy ohybá, když zuří v lese,

možná dost, že jednou zkruší sklíček svor ve dlani svojí,
tak že prázdnem rozlétnou se jak v hvězd padajících roji.

Však i v tříšti těchto sklíček, jak teď moje básně zvete,
odlesk jeho věčné tváře, jeho ducha naleznete,
v jiném stroji pak snad spojí moje dědictví se chudé,
a dav, novinku když uzří, radostně zas tleskat bude.

Ropucha.

— List příteli. —

Ty píšeš smuten: Svět je stále horší,
zla těžká vláda jako balvan leží
na cestě k dobru, trpět musí každý,
kdo s vlky nevyje, v psí, v posměch luzy
je vydán ideal a božský soucit,
na rozích ulic prodává se láska,
těch stále míň, kdo ještě v lidstvo věří,
těch stále víc, kdo věří v zisk svůj pouze,
lže každá těcha a lže každá naděj;
sny o ráji, jenž dávno lidstvu ztracen,
jsou právě sny a v dálku jen se tratí
a stejně bledne v mlhách minulosti
tvář trpká Sokrata i sladká Krista.
Jen Mamon sedí dnes na stolci světa
a chřestí miskou, již podává kolem
a každý z těch, kdo spějí drahou žití,
tam něco hodí, jeden svoje mládí
a druhý čest a třetí dobré jmeno,
sny o velkosti ten, ten dívčí srdce
a všickni duši. Stárne svět a hyne.
I krása neplatí dnes, na tržišti
hnis ran svých ukazuje každý mrzák
a zve to krásou, že to smutná pravda.
Je zmatek ve všem, v myslích jako v srdcích,
je všady západ, století skon hlásá
se smutným červánkem, co dá nám jitro?
Tak píšeš mi a duch tvůj zachmuřený,
jenž z Platona zvyk píti svatých zřídel,
se táže mne, zda vidím léku, spásy
v tom bludišti?
Chci tobě odpovědít
a probíraje klikatou se drahou,
již prošel člověk od negace strží
ku výším idealu a zpět zase,
víc nenalezám, bych ti odpověděl,

jen starou pověst, kterou v dětství dobách
rtem chvějným bába vyprávěla dětem,
když listopád zřel oknem zamlženým
venkovské chaty v loučí rudý oheň
a v bzukot kolovratů . . .
V jednom městě,
jež kdesi v poušti leželo, vysch pramen.
Vše marné bylo s okovy a džbery
a džbány namahání, žízeň rostla.
Byl jediný to v celém městě pramen
z oasy blízké svedený. Práh každý
a hynul v nářku, žena, kmet a dítě.
I odkryli ten zdroj a začli hledat
a k hrůze zřeli na dně městské studny,
kde z oasy jim voda přitékala,
jak velká ropucha tam ve tmě sedí.
Ta pila, ssála všecku živnou vodu
a její oči svítily tmou úhly
a její hrdlo víc se nadýmalo
a její údy rostly, čím víc pila.
Ba přikryla již netvárným svým tělem
zdroj celý, nejen hltavými ústy
i všemi těla pórami již ssála
z oasy tekoucí sem svěží vodu
a rostla v horu.
Nastal děs a zmatek
a nikoho tu, jenž by osmělil se
v chřtán ropuchy té vrazit ostrý oštěp,
ji skolit rázem, vrátit městu vodu
a život s ní. I hledali kol v kraji
a pastýřů se ptali, až tu řekl
jim poustevník, že kdo má srdce čisté,
že zmůže ropuchu. Však tato rada
jim nepomohla, nebo srdce čisté
tam neměl nikdo.
Chápeš moji pověsť?
Jsou srdce lidská jak z oasy pramen,
z nich proudí lidskost, soucit, něha, láska,
z nich svět se živí; ale co je platno,
když před pramenem všech ropucha sedí
a hltá čerstvou, svěží vodu živou
jí sama bubříc? Tvoje „já“ to vlastní
na prahu tvého srdce sedí, hrozná
to sobectví je ropucha a zisku;
ta zhltí každý k dobru vzruch a povzlet,
ta ssaje každou krůpěj svaté lásky,
ta staví každou vlnu ryzí snahy,
když v odvet berná necinká jí mince,

vše zastíní, div ještě stihneš hvězdy
že planou na nebi a kolem růže
na keřích zadarmo že světu voní.
Tím děje se, že dobro, soucit, láska
i krása mizí. Rada poustevníka
i u nás platí, pouze čisté srdce
můž skolit ropuchu, by svěží pramen
k všech osvěžení, útěše a plesu
kol rozlíti moh stříbrnou se vlnou.

Ó nejsme živi v dobách heroických,
kdy na draka vstát musil Jiří s kopím,
jsme děti jiné doby, ale větší
by héros byl, kdo maje srdce čisté
by začal u sebe a smělou rukou
si z hrudi vyrval ropuchu a zničil
své nízké „já“, jež hltá vyšší snahy
všech blaho ssajíc ústy svého zisku.

To na tvůj smutný list ti odpovídám.
Ó buďme dobří, buďme odhodláni,
víc obětí, víc odříkání, lásky,
víc heroismu v sebe zapírání
a čistý pramen dobra, lásky, krásy
všem poteče zas hojně, spráhlé rety
že svlaží si zas žena, kmet i dítě
i věrný pes, jenž za svým pánem kráčí.

Co na to řekneš? Nevím, však buď Jiřím!

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Tak jeli, jeli hvozdem dřímavým,
kde každý strom byl starý bohatýr,
jenž boje s blesky, vichry, s bouří znal
a o tom snil ve strnulosti své,
co švehol ptáků v jeho koruně
mu každým jarem v něze svěřoval,
co mysticky mu hvězdy hlásaly,
když nad ním svatozvěstně vzcházely,
a hmoty němá mluva kanula
déšť jako tuh a vznětů mlhavých
do srdce Rolanda a tlouklo mu
vší mocí v neurčitém vzrušení.
Teď rozstoupil se hvozd a na skále
čněl starý hrad a strměl jako mrak
do nebe, planoucího jitřenkou.
Byl zčernalý zimními lijáky
a mnohá věž jak stařec klonila
se v příkop jako v připravený hrob.
Tvrz byla to zpurného Žirára.

A řekl Roland: „Posečkáme zde,
až vyjde někdo z hradu; brání mi
cos divného, co říci nemohu,
bych vešel v dům, jenž mračí pošmurně
se lesům vstříc a bílým oblakům.
Kdo ví, snad zas nám hrozí vězením?“

A křovím polo skryt stál u lesa
a začal myslit teď na zjevení,
jež v noci měli jeho soudruzi,
a zmocňovalo se ho nadšení
a k svatému volala Jiřímu
ta vřelá jeho duše dětinná,
a podivno! Tvář jeho měnila
se poznenáhle v světce podobu,
již denně vídal v kapli na hradě
a snivost jeho zraků blankytných,
tak plných nadšení a čistoty,

jak zář se lila v ranní, svěží van,
jenž s jeho vlasů plavou kšticí hrál.

A v hradu zatím živo bylo už
a žena Žirárova vstávala
a oči svoje pláčem zarudlé
si myla chladnou vodou, vlasů sníh
si pročesala zlatým hřebenem
a okno otevřela, aby vzduch
ji osvěžil; vždyť byla celou noc
jak obyčejně v žalu probděla
nad bezbožností svého manžela.
Tu zahlídla pod stromy Rolanda,
jejž duma byla v sochu změnila,
a ruce její chvět se začaly,
a nohy se jí třásly, šeptala:
„Toť svatý Jiří jest na koni svém!
On jede v boj porazit pohany!
On zjevil se mi, abych mluvila,
hřích jesti dlouhé moje mlčení!“

V tom vítr zahučel a křoviny
své dlouhé větve k nebi zvedaly,
tak nebylo dál vidět Rolanda,
a Amelina, Žirárova choť,
šla pyšného vyhledat zpurníka,
pod jehož jarmem žila celý věk
co mučednice povinnosti své. —

Šla šerem chodby, vešla v šerou síň,
kde Žirár seděl, brouše dlouhý meč,
na kolena jej právě položil
a zadumán byl s čelem svraštěným.
Tu Amelina tak se ozvala:
„Meč tasíš z pochvy? Proti komu, rci,
jej hodláš pozvedat?“
A překvapen
zved Žirár hlavu, v hlase ženy té
co's nezvyklého znělo. Zamračen
jí odpověděl: „Zda bys uhodla?“

„Ty půjdeš pomahati císaři?“
choť jeho děla.
Propuk v divý smích.
„Ty hádat neumíš,“ řek, „spíše smrt
bych stokrát volil než mu poslechnout!
Ať s pohany se dáví císař tvůj
jak s vlky vlk! Já zatím povstanu

co jarý lev a ruku položím
na Francii, ta též mou pocítí,
a unikne-li Karel pohanům,
já s nimi spojen jako vichřice
jej do záhuby jisté poženu!
Pak, Amelino, hlavu vzpřímiž svou,
neb posadím ti na ni korunu,
vždyť k chvále tvé to musím vyznati,
že v pokoře jsi vždy ji chýlila."

Tu vzpřímila se náhle stařena
a nevýslovná výsost plála jí
na čele, v bílých vlasech pohřbeném,
a plameny jí z očí šlehaly
a velkým hlasem takto zvolala:
„Jdi tedy," řekla, „v zkázu věčnou svou,
neb Bůh tě zatratil! Ty zlému žils,
zlý bude konec tvůj a krvavý!
Tvůj celý život byla prorada,
ty vraždils muže, ženy zneuctils
a divem jest, že ještě boží zem
tě neshltila posud! Jeden rci
mi dobrý skutek, jakýs vykonal!
Jen tehdy úsměv tvůj jsem vídala,
škleb ďábelský, když zločin nějaký
jsi spáchal, nad nímž lidé užasli!
V tvé kruté moci úpím celý věk,
tvou surovost jsem mlčky snášela,
dnes ale otevírám ústa svá,
bych proklela tě, muži bezectný,
ty zrádce Boha, vrahu, lupiči!"

Tak zvolala a ruce pozvedla
a čekala, že pohřbí v ňadra jí
ten jasný meč, jejž třímal v rukou svých,
on ale stál jak v kámen proměněn
a zíral na ni a pak zachvěl se,
neb viděl sebe náhle v světle tom,
v jakém jej ona právě viděla
a zdálo se mu, z úst těch velebných,
z nichž nebyl nikdy slyšel před tím stesk
a na nichž vždy jen úsměv bolestný
se odříkání jevil, nyní Bůh
že mluvil k němu v hněvu plamenném,
a náhle jako bleskem poražen
se před ní sklonil, za ruku ji jal
a chvějícím se hlasem zašeptal:
„Z tvých úst jsem, ženo, kletbu nečekal."

A nesmírné co's jako zklamání
se bolestně mu v tváři jevilo.

V pláč Amelina na to propukla
a prosila jej: „Promiň, promiň mi!
Jen láska k nesmrtelné duši tvé
na jazyk můj ty šípy vložila!
Já chybila! Ať spílá celý svět.
ti nešťastníku, já však jediná
ti žehnat mám a smývat slzami
tvou černou vinu, neb jsem ženou tvou,
tvá pomoc v žití, matka synů tvých!
A to jest, jak bych byla matkou tvou!“...

A líbala mu čelo, ruce, líc,
jak dětem svým to v mládí činila,
on ale pravil: „V hloubi prsou mých
se srdce moje, ženo, pohnulo.
Co činit mám, bych Boha usmířil?“

A ona radostně se usmála
a sladce, tiše tak mu pravila:
„Své síly seber, many shromáždi,
za Karlem jeď a bojuj za víru.“

Tu zamyslil se Žirár hluboce
a mlčel dlouho a pak odvětil:
„Nač déle skrývat, co se děje zde,
v tom srdci mém, jež bije hlasitě?
V boj pudí mě to proti pohanům,
a Kristus, jejž jsem zapřel rouhavě,
svým zrakem plným lásky zíral tmou
dnes na mne celou noc jak hvězdy svit!
Mě proti pohanům to pudí v boj —
však pro Karla přec nechci bojovat,
neb nedovedu krále milovat,
a hanbou jest mi před ním klonit se.“

Tak řekl Žirár, hlava klesla mu
na prsa smutně, Amelina však
tu hlavu jala v ruce třesavé,
jak tenkrát před věkem, když mladistvou
ji ženu přivezl na rodný hrad
a před ní klekl, hrdý, silný muž,
a jako tenkrát sladkou milostí
ty bílé její prsty třásly se,
tak nyní svadlé ruce chvěly se
též láskou, ale ještě světější,

a jako tenkrát hlavu přitiskla,
tu jeho schýlenou, na ňadra svá,
tak nyní něžně, tiše kladla ji
na prsa, z kterých jeho synové
svou sílu byli ssáli, její též,
tak že v nich nezbylo než slabý dech,
a hlasem, chvějným něhou, pravila:
„Hleď, kmeti jsme, a blízka je nám smrt!
Jsme jak ta bílá pára nad lesem,
jež rozplyne se v slunci jako sen.
Když za ženu mě pojal's, sliboval's
mi mnohou radost, štěstí, blaženost . . .
Bůh nechtěl tak a bylo žití mé
mrak pošmurný . . . To není výčitka...
Dle vůle své Bůh štěstí rozdává . . .
Však v moci tvé jest všechno napravit
a v úsměv proměnit můj dlouhý pláč . . .
čiň pokání! Ó, seber vojsko své,
a veď je v boj, Bůh dá ti vítězství!
Ty nemiluješ Karla? Za Boha
však proto přece můžeš bojovat,
za svatý kříž a sladkou Francii!
Po bitvě pak, ty bohatýre můj,
si Karla třeba ani nevšímej,
v pouť vydej se do Říma pokorně
a zpovídej se ze všech hříchů svých
před stupněm apoštolské stolice.
Já za tebe se modlit budu zde,
a ten, jenž pravil: ‚Kdyby hřích váš byl
jak šarlat rudý, bílým jako sníh
jej učiním‘, tvou přijme kajícnost.
Ty v hávu bílém ke mně vrátíš se,
a v rubáši svém čekat budu tě,
a dá nám Bůh, že zemřem v tentýž den
s tím klidem, s jakým slunce zapadá.
Vždyť víme přec, jak ono vychází
po dlouhé noci zas, tak projdeme
též nocí hrobu k branám nebeským“

Tak pravila a mocně pohnulo
se srdce jeho v ňadrech, promluvit
mu hluboké bránilo dojmutí,
až posléz řekl: „Příliš pozdě je!
Bůh nevyslyší mě, neb hluch jsem byl,
když On mě volal! Příliš pozdě je!“

A pohřbil v dlaně tvář, tu povstala
a zašeptala hlasem tajemným:

„Bůh volá tě! Já měla zjevení!
V boj posílá anděle Hospodin
a svaté své, zastavil jeden z nich
svůj krok u tvého práhu, pojď a hleď!“

A za ruce jej táhla na pavlan
a ukázala na les šumící,
kol jehož posud šerých vrcholků
se znova zrozeného slunce jas
chvěl bledokmitně jako zlatá zář
nad skrání svatých v stínu chrámovém,
a na pokraji hvozdu Roland stál
a hořel celý v zory pablescích,
a krásný věru jako anděl byl,
a vida na pavlánu Žirára,
bod koně svého, cválal k hradu blíž,
tvář pozved svou a zvolal nahoru:
„Zdráv, starče, buď, a domu tvému zdar!
Tvé jméno neznám, že jsi bohatýr,
tvé hlásá vzezření, však divno mi,
žes ještě v boží nevytrhl boj.
Či nevíš, co se děje ve světě?
Či hledíš, zda-li slunce vyšlo už,
bys koně sedlat dal, bys kývl svým,
že čas už přišel dát se na cestu?
Či váháš snad svou konat povinnost?
Meč tasí pohan, tvůj proč v pochvě dlí?
Rez na něm hanba! Krev jen smyje ji,
krev toho, jenž je vrahem křesťanství!“

„Ty slyšel's?“ Amelina zvolala.
„Bůh volá tě!“
A Žirár na to děl:
„Bůh volá mě, ač vím, že žádný zjev
to nestojí mi právě tváří v tvář,
však vidím dávné svoje jinošství
to bezeskvrné, čisté, nadšené,
věk onen krásný s celým nebem snů,
stát před sebou a mocně volat mě!
Jsem přemožen, můj skrocen pyšný hněv,
v rum zločinů mých hradba ssuje se,
jsem sobě vrácen, tobě, Bože můj!“

A na kolena Žirár starý kles,
lem roucha ženě líbal, modlil se
a těžké vzdechy sílal k nebesům.
Pak povstal, kázal spustit rychle most
a Roland s druhy letěl do hradu,

kde Amelina hosti vítala,
a Roland hostiteli svěřil se
a ten se usmíval a slíbil mu,
že nepoznána v tábor uvede
jej Karlův, zbraně pak mu krásné dal
a druhý den, když slunce vzcházelo,
jel Roland se Žirárem do boje,
a Amelina sešla s nimi v dvůr
a žehnala jim. Ale Žirár děl,
než sedl na koně: „Ó ženo má,
jdu v svatý boj, jdu kácet pohana
a hříchy mé snad Bůh mi odpustí.
Rci, odpouštíš mi též? Ó kolikrát
jsem zasloužil tvou, paní, nenávist!
Hle, spínám ruce své, ó promiň mi!
Vím, odpouštíš! Však přec to slovem rci!“
A propuk Žirár v usedavý pláč.

„Můj pane,“ Amelina pravila
a slzy tekly jí jak hojný déšť,
„můj sladký pane, Kristus, ráje král,
tak odpustiž mi v smrti hodině
hřích všechen v životě mnou spáchaný,
jak nyní vše já tobě odpouštím,
a tak mi žehnejž světa stvořitel,
jak tobě nyní žehnám! S tebou mír!“

Tak rozloučil se Žirár se ženou,
tak táhl v boj s mladistvým Rolandem.

Však nešli rovnou cestou za Karlem,
od hradu k hradu v pouť šel k synům svým
kmet Žirár, vojsko rostlo každým dnem
a konečně když tábor císařův
jim zjevil se při slunce západu,
byl zástup Žirárových jarých vojsk
tak veliký, že povstal nepokoj
ve stanech císařských, a Karel sám
a arcibiskup Turpin, starý Ném
na kopec vyjeli za ležením
a zírali na pluky neznámé
a k zbrani sáhnout, rozkaz zazníval
po celém táboře. V tom blížil se
však starý Žirár v prostřed synů svých,
a před nimi nes’ Roland korouhev
na dlouhé žerdi, bílá jako sníh,
ve vzduchu vlála v růžích červánku
a Rolandova přilba leskla se

jak ryzí zlato, hledí spuštěné
však krylo tvář mu. Žirár bez přilby
se ale blížil, šedých vlasů proud
mu splýval dlouze. Turpin poznal jej
a spráskl ruce, něm jsa podivem,
a Žirár ještě blíže přijížděl,
na Karla hleděl okem plamenným
a dávná pýcha zas mu bouřila
jak vichr v prsou, vzpomněl ženy však
a dojat sklonil hlavu na prsa
před drahým jejím zjevem mileným.

Tu vzkřikl Turpin: „Náruč otevři,
ó císaři, on tobě holdoval,
neb schýlil hrdé čelo před tebou,
víc nežádej, a smiř se s manem svým!“

A řekl císař: „Kmete Žiráre,
co sem tě vede? Přišels bojovat
za svatý kříž, neb přišels hubit jej?“

„Při živém Bohu,“ Žirár odvětil,
„za svatý kříž jsem přišel bojovat!“

„Pak vítán buď,“ řek Karel s úsměvem,
„vše, co se mezi námi událo,
buď v nepaměti navždy pohřbeno.
Moc pohana je velká. Bojujme!“

A ruku podal mu a spolu teď
se brali v tábor, Roland za nima
svůj bílý prapor nesl vztýčený.
Jak tlouklo srdce jeho bouřlivě,
když císař na něj náhle pohleděl
a na hlas řekl starci Žiráru:
„Toť jeden ze synů tvých zajisté,
neb spíše z vnuků? Zdá se mladým tak.
Proč nepozvedne hledí zlacené?“

A řekl Žirár: „Pozvol, císaři,
by zůstal nepoznán až po bitvě,
po první, v které bude bojovat.“

„To bude zítra,“ Karel odvětil,
a Roland nachem vzplanul pod hledím,
jsa uchvácen divokou radostí. —

Noc byla tichá, vlahá, hvězdnatá
a na obzoru, temném do černa,

se města Aspremontu obrysy,
tmou noční zveličeny, chmuřily
jak obrů doupě; náhle vzplály však
na baštách ohně, rudě vrhaly
trysk světla, jisker četným věžím v líc,
jakby je krví byly polily,
a širým nebem odlesk jejich šleh,
jak předsvit blížících se vlasatic.

Bděl Karel v stanu, vojsko spalo však,
by v spánku síly k boji čerpalo,
jen hlasy stráží zněly táborem
jak nočních duchů táhlé volání,
a jako Karel s rádci svými bděl
a o zítřku měl vážné úvahy,
tak stejně beze spánku Roland byl
a bitvy ždal a netrpělivě
na lůžku sebou házel; posléz vstal,
plášť přehodil a bloudil táborem.
A dál a dál se toulal, městu blíž
až ku poslední stráži křesťanské,
a viděl město zcela z blízka teď
a v záři ohňů, jasně planoucích,
se věže jevily a paláce
a kostely, s nichž byli pohané
ve zuřivosti kříže strhali,
a s bašt a z ulic, se všech náměstí
zvuk hudby nesl se a zpěv a křik
do hloubi tiché noci hvězdnaté,
neb bujným veselím čas krátili
si pohané, v jistotě vítězství,
den budoucí jež přinésti jim měl.
A zvědavostí puzen Roland chtěl
zřít tváři v tvář konečně pohany,
o nichž byl tolik slyšel vyprávět.
Do trávy ponořil se vysoké
a hbitě jako had se plížil dál,
už první stráže minul pohanské,
a jako stín se kradl noční tmou
až znaven, bez dechu kles posléze
do hlubokého šera křovisek,
na pustém kopci hustě rostoucích.

A do kořán otvíral Roland teď
své udivené zraky. Před branou,
na louce plné květů, fontán stál,
pod cypřišem, jenž stár byl tisíc let,
a s jehož dlouhých větví visely

teď zlaté lampy s modrým plamenem;
dým stoupal z nich v cypřiše temný koš
a plamů obrazy se míhaly
po vodách fontánu a svěží pach
se balšámem do krásné noci lil,
a opodál na trůně z opálů
král seděl Agolant a jeho syn,
o stupeň níž pak Balant, poslanec,
jenž císaři byl válku ohlásil.
Tam seděli a požívali chlad
té hvězdné noci . . . Náhle zazněla
však hudba snivá, divně opojná,
zvuk tlumený a plný sladkosti
a z noci dav se rojil tanečnic.
Tak vznášely se lehce nad zemí,
že řadou bílých ptáků zdály se
v těch dlouhých rouchách nad sníh jasnějších;
na jejich rtech dlel úsměv mystický,
tmou dlouhých řas pod klenbou černých brv
se bělmo očí čarně třpytilo,
na vlnách ňader, tenkým závojem
jak mhou jen zastřených, se houpaly
jim klenoty, z nichž každý talisman
byl zároveň a tvarem cizí tak,
jak ony země, kde je kovali
ti černí kouzelníci umělci
pod stromy žhavých květů v pustinách,
kde vládne lev a kondor kroužící . . .

Zrak sklopil Roland, polil ruměnec
mu temný tvář a hlavu odvrátil,
v tom zazněla však hudba hlučnější
a mimoděk zas zíral mladý rek:
rej tanečnic byl zmizel jako stín,
a nyní ozbrojených mužů dav
se nocí míhal krokem úměrným
dle zvuků trub a bubnů vířících,
a meči mávali a do štítů
do ocelových dštily údary
jich mohutné, až jiskry skákaly
a pablesky se rudé sypaly,
do vlahé noci modře ztemnělé.
Div že se Roland vzkřiknout udržel,
tak schvátil jej ten pohled vzrušivý,
pln divokého čaru . . . Minul však
i mužů rej, jak dříve tanečnic
a ticho bylo nyní.
S úsměvem

král Agolant byl s trůnu pohlížel
na svého lidu noční kratochvíl,
teď otevřel však rty, a promluvil:
„Můj synu," pravil, „reku Jomonte,
den velké slávy zítra nastane
a každý z nás si určil pevný cíl.
Mluv, jaký skutek hodláš učinit?"

A Jomont vzplál v své kráse hrdinné,
zrak jeho velký, temný, hvězdnatý
se šířil, pýcha s čela svítila
mu bohatýrská, tak když odvětil:
„Po tobě, otče, první v říši jsem
a proto největší vykonat čin
mi náleží! Jak slunce na nebi
ty zářit budeš zítra na trůnu
a na nás hledět s výše královské,
na svoje sluhy . . . První z nich jsem já.
Nuž, přijdu poklonit se před tebou
a na svém štítu hlavu ponesu —
víš koho otče? Hlavu přinesu
ti Karla krále, vládce Západu!
Za bílé vlasy ti ji přivleku,
pak připevním na témě věže ji,
by svítila co luna krvavá
do kraje křesťanského na postrach!"

Vzkřik Roland, v trávě skryt, tak pobouřen,
že hluch byl krví, která hučela
mu jako moře v uších. Řekl král:
„Zvuk divoký jaký to nocí zněl?"

Však Jomont na to: „Dravý jakýs pták
nad městem krouží, světel našich zář
ho zbudila, a mní, že dnívá se.
Pták zaskuhral, však mlčenliv jsi Ty,
ó, Balante! Rci, co to znamená?"

A Balant odvětil: „Nač mnohých slov?
Je zítra čas se skutky ozvati."

Vzplál Jomont hněvem: „Je to výčitka?"
děl chvějícím se hlasem, hrozivě.

Král Agolant řek: „Tiše, synu můj!"
A Balantovi řekl podrážděn:
„Jsi velkým rekem, vím to, vejdeš-li
do síně mezi reky ostatní,

hned mlknou jako malých ptáčat sbor
když jestřáb spustí se na jejich klec.
A proto jsem tě táké vyvolil
za svého posla na dvůr císařův.
Však zdáš se změněn věru od těch dob,
a říká se, že's tajně křesťanem."

Tak řekl král, a Balant odvětil:
„Já neodpad od staré víry své,
ač vyznám se, že obdiv veliký
mne mocně jal pro Karla císaře
a bledý, skrvácený, krásný bůh
na kříži připevněný vynutil
mi sladké slzy. Je to zrada však?
Svým zůstal věren jsem a zůstanu.
Nuž králi, tedy svěřím vše ti teď.
Já přilnul v lásce k nepřátelům svým,
mě pobyt změnil v kraji křesťanů,
pro které měl jsem slepou nenávist.
Já jménem tvým je přišel urážet,
však celé srdce své jsem nechal jim,
když zpět jsem jel z jich země žehnané.
Ném, Karlův rádce, mým jest přítelem,
on miluje mě něhou otcovskou
a jako syn já hleděl v jeho tvář,
a slzy naše hojně kanuly,
když jsme se loučili, a pravil mi:
‚Ó zůstaň s námi! V Krista, synu, věř,
a císař otevře ti náruč svou.
Ne, bohatstvím a slávou lákati
tě nebudu, neb bohatýrem jsi,
rci ale, rci, což k tobě nemluví
můj spasitel? A není srdce mé,
jež láskou k tobě v pravdě přetéká,
dar, kterým pohrdati neměl bys?
Tak králi, řek mi, a já zaplakal,
však měl jsem sílu odvětit mu tak:
‚Můj král mě vychoval a učinil
mě rytířem, a miloval mě též
a lid můj je mi drahý, jako tvůj
ti srdce drží . . . Věru, zločinem
by bylo zůstati ve Francii,
když bude státi proti bratrům mým.'
Tak řekl jsem, a oba vzdychali
jsme z hluboka a s pláčem přehojným
jsme loučili se. Sám teď, králi, suď,
zda zasluhuji tvojich výčitek."

A zamyšlen tvář pozved ku hvězdám,
tam utkvěl smutný, snivý jeho zrak,
však tvrdě řekl na to Agolant:
„Bych úplně moh' tobě věřiti,
na tobě důkaz žádám nezvratný,
že věren zůstal's mně i víře své:
ty hlavu Némovu mi přineseš!“

Tak řekl král, a Balant zachvěl se
a odpověděl: „Vykonám jak vždy
tak zítra také svatou povinnost.
Ném potká-li mě v boji, zajisté
že bojovat s ním budu, to však věz,
o králi, že jej hledat nebudu,
a doufám, smrtí svou že dokážu,
že odpadlíkem nikdy nebyl jsem.“

Tak řekl Balant, král se zamlčel,
však Jomont za ruku jal Balanta
a řekl tiše, s velkou pokorou:
„Já ranil tě, Balante, odpusť mi!
Tys pravý rek, ty mužem pravým jsi!
Já jako hoch se choval, stydno mi!
Však proti Karlu, proti křesťanům
teď dvojnásobnou cítím nenávist,
neb ukradnout nám chtěli srdce tvé,
tak vzácné, jako zlatá koruna.
Já Karla skolím, znovu slibuji!
Že prázdnou chloubou nejsem, uvidíš!“

Vzkřik divý tenkrát Roland potlačil,
do rtů se hryzl, až mu tryskla krev,
a Agolant a Jomont k městu šli,
a za nimi šel Balant zamyšlen.
A Roland, vida hvězdy blednouti,
jak had se plížil trávou vysokou,
a do tábora šťastně vrátil se. —

Když vyšlo slunce, bitva začala:
jí rovných bylo málo na světě,
i slunce zbledlo, vidouc s úžasem
tu hroznou seč, to velké vraždění
a nechtěla už země píti krev
svých synů padlých, přesycena jsouc.
Až k oblakům se vřava divoká,
hrom zbraní nes a jásot vítězství,
jež klonilo se brzy sem, zas tam,
v své nestálosti vlně podobné.

Co bylo reků v boji s obou stran!
Však mezi všemi, mladý jako lev
ve stádu ořů v poušti, Roland byl,
čin každý jeho zdál se zázrakem.
Jak zimní vichr lesy pustoší,
tak trhal Roland řady nepřátel,
vzmach každý jeho meče bleskem byl
a sledovalo blesku hřmění též,
neb řítil se hned s koně nešťastník,
na jehož hlavu rána dopadla,
a zařinčela o zem jeho zbroj.
A mimoděk se mnohý zastavil
rek křesťanský a hleděl s obdivem
za Rolandem, a mnohý bohatýr
na druhé straně, v boji kalený
jak dobrá ocel, couvl mimoděk
před mladíkem, jejž sprovázela smrť.
Byl celou ulici si proklestil
už rojem pohanským a ležely
jak hradba kolem bledé mrtvoly;
cíl Rolandův byl dostati se tam
kde viděl bílý prapor vzduchem vlát
na žerdi z ebenu, jíž zlatý kříž
plál na hrotu: to Karlův prapor byl,
a jemu blízko Roland státi chtěl,
neb v boji potkati chtěl Jomonta
a ztrestat jej za krutý úmysl
se utkat v boj se samým císařem
a skolit jej a hlavu utnout mu!
Jak zuřil při pouhé té myšlénce!
A dvojnásob jak rány rozdával,
čím těsněji k své metě blížil se!

Strach pohanů tu náhlý zmocnil se
a jako stádo v útěk dalo se
jich padesát před rekem jediným,
když jako příval hrůz se na ně vrh
a smrtně řádil. Zahlíd Agolant
ten jejich útěk. V rouše purpurném
na zlatém trůnu seděl vyvýšen
na hřbetě slona, bílého jak sníh,
a řídil bitvu. Na Balanta kýv
svým smaragdovým žezlem zářícím
jak mlha temně zelenavých hvězd,
a zvolal: „Rychle, Balante, mi spěš,
a skol mi jedním rázem jinocha,
jenž lehkým krokem jako gazella
se nese bojištěm a záhubně
jak temná bouř mi vojsko plaší mé!“

A Balant letěl směrem na koni,
kamž ukázal mu král a tváří v tvář
stál Rolandovi. Hledí spuštěné
měl stříbrné, však Roland poznal jej
hned podle hlasu, tak když zavolal:
„Mně líto matky tvé, proč pustila
tě děcko v boj? Však bolest uspořit
jí nemohu. Tvá přišla hodina!“

A mečem máv a měřil Rolanda
na hlavu spanilou, a mladý rek
štít pozvednout, neb couvnout zapomněl,
hněv zpola schvátil jej nad posměchem,
jenž zdál se mu že v řeči Balanta
a z pola ve vzpomínce ztrácel se
na to, co včera v noci Balant děl
tam před branou, když hvězdy svítily
mu do zraků, tak snivých, nyjících
jak vlastní jejich světlo! Vzpomínka
jej dojala a meče nepozved
ni štítu, dítě neprozřetelné,
a rány vítr, která hrozila
té mladé hlavě jeho, pozvedal
už plavé jeho vlasy nad čelem —
tu zazněl výkřik, zarachotil hrom
a Balant spadl s koně, tryskla krev
a proudem lila se na černou zem.
Ném byl jej skolil. Roland zaplakal
a zvolal: „Starče, cos to učinil?
Meč tvůj měl hledat v prsou nepřátel
všech srdce nevěřící, jenom zde
měls váhat! Příliš draze vykoupil’s
mé žití, Néme! Viz, a naříkej!“

A zvolav tak přistoupil k Balantu
a sňal mu přílbu. Vzdychl hrdina
a oči otevřel a jeho zrak
na slunce zřel, na nebe blankytné,
na bílých mráčků ladné skupení,
pak vrátil k zemi se a zahlídl
tak Néma, jenž zalomil rukama
v svém němém bolu; slabě usmál se,
kles k zemi zpět a duši vypustil.

Ném propuk v hořký pláč, a tesknota
se Rolandova srdce zmocnila
a smutek nesmírný jej zachvátil —
ach s jakou truchlivostí Balantův

zrak byl se nesl k slunci, k obloze!
On v sladkém mládí, v plné síle své
se s nimi loučil . . . Cos jak tušení
se v duši ozývalo Rolandu:
zda před časem jej též ta schvátí smrt,
jež krutá v temno strhla Balanta,
když plným lokem žití, světlo pil?
A k obloze též zvedal Roland zrak —
tu ale vzkřik' a na vše zapomněl,
neb hle, ten bílý prapor, zlatý kříž
na žerdi z ebenu, se klonil, kles
a zmizel náhle! Roland šíleně
se vrhl v boj a zařval jako tur,
zrak jeho hrozný byl a prchali
před jeho divokostí pohané
a nikdo v cestu se mu nestavěl,
tak přišel k místu, kde byl císař stál. —
Kde císař stál — tam v prachu ležel teď,
a Jomont hrdý, krásný, rekovský
se zraky sršícími radostí
nad vítězstvím tím, věru největším,
jež získati na světě bylo lze,
svým jasným mečem mával nad hlavou
a mířil už na prsa císaře.
Ten slabý pouze odpor jevil už,
byl příliš znaven, síla prchala
mu z těla, oči plnily se tmou
a dech se krátil mu, byl Karel kmet
a Jomont mlád a silný bohatýr:
vzmach ještě jeden — velký Bože náš!
a osiřely západ, křesťanství
a žalnou vdovou byla Francie!

Tu orlím letem Roland přiletěl
jak dívka krásný, silný jako hrom
a posvěcení k činům velikým
mu s čela zářilo jak anděli.
„Stůj!“ zvolal na Jomonta, „Vari! Pryč!
Zdroj života celého křesťanství
tvůj svatokrádný, hříšný hledá meč?
Zhyň, pohane, neb usmrť Rolanda!“

Vzkřik vztekem Jomont, jak kdy zařve lev
jsa raněn ve chvíli, když kořisť svou
už vleče v doupě, nastal krátký boj,
byl zuřivý a jiskry pršely
těm junům z brnění a ze štítů
a meče tupěly jim ranami,

a s rozpoltěnou lebkou Jomont kles
na udupanou zem a zbrocenou
jak prškou krví. Roland však se vrh
na Karla, který ležel na zemi
a sotva dýchal, přílbu strhl mu
a líbaje ho, zvolal: „Ujče můj!
Jsi živ, jsi živ?“ A Karel oddych' si
a řekl slabě: „Jsem, však únava
jak kámen na mně leží.“ Dodal pak:
„Ty's zde, můj Rolande?“ A táhl jej
na srdce své a nyní vracela
se teprve mu paměť docela
a viděl teď, kdo jej byl zachránil.
A drželi se těsně v náruči.

Teď přišel Ném a z Dánska Ožier
a poznavše císaře, jehož plášť
byl rozedrán a roucho strhané,
do prachu vrhli se a líbali
lem jeho řízy, ale císař děl:
„Bůh, povýšiv mě, dnes mě ponížil
a položil mě k nohám vrahům mým!
Však smilovav se, zas mě pozvedl.
On jedině jest mocný, třtiny jsme!
Buď králi nebes chvála bez konce!“

Pak vyprávěl, jak smrti byl už blíž
než životu, a kdo mu spásou byl.
A přestal boj, neb vyměňoval
si padlé reky vojska na vzájem,
a zvěsť o Rolandově chrabrosti
se šířila a tábor hlaholil
tou mladou jeho slávou nesmírnou
a jásot nekonečný k nebi hřměl.

Však v radosť onu výkřik hrůzy zněl,
smrt Jomontova úžas budila,
a k městu prchal šílen Agolant
na bílém slonu svém. Měl na klíně
teď syna svého bledou mrtvolu,
rval vlasy své a žezlo rozlomil,
a korunu si trhal se skrání,
a ryl tvář nehty, s něho pršely
tu krve krůpěje, a opály
a smaragdy do prachu, perle též,
a velké slzy hojně roněné,
a nářek jeho, vzlyky, výkřiky
se zdály vytím zvěře zraněné.

A slunce spělo zatím za hory,
a v zlaté jeho, rudé záplavě
se zjevil na obloze, na vršku
teď průvod bílý, jako duchů sbor,
a pomalu se blížil. Paprsky
se nad ním v aureolu spřádaly,
a vzdušné mraky jako andělé
se slétaly po širé obloze
a libý vánek jako hudba dul.
A v udivení všickni zírali,
až Turpin zvolal: „Z Říma apoštol
sám přichází, by žehnal křížem nám!“
A uhodl, neb sám to papež byl.
Na bílém seděl, stařec, soumaru,
bos, v hrubém rouše, třpytném však jak sníh,
a sloupy církve, kardinálové,
též jeli s ním na mezcích, v pokoře,
a celé vojsko s hromu rachotem
se vrhlo k zemi, římský apoštol
když ruku pozved, aby žehnal mu.
A Karel povstal pak a šel mu vstříc
a líbali se, v náruč klesli si,
a císař pak o bitvě vyprávěl
a v přítomnosti na to papeže
byl Roland na rytíře pasován,
sám Ožier mu připnul ostruhy,
při čemž mu vypomáhal starý Ném,
a celý tábor v jásot propukl.

Však nepřítel se sbíral mezi tím
a zuřiv, šílen, v čírém zoufalství
hnal Agolant své vojsko v nový boj,
ač nastávala modravá již noc,
a zaklínači k hvězdám volali
a k měsíci, jenž právě vycházel,
a na křesťany kletby sypali.
A papež pozved hlavu k hvězdám též
a slavně děl: „Dvojího dědictví
Bůh dopřál nám: z nich jedno země jest
a druhé nebe, sladký jeho ráj!
Teď přišel nepřítel, by zem nám vzal
a v mrzké uvrhl nás otroctví,
chce hlavy naše k zemi přiklonit,
by naše zraky neuzřely už
to krásné jasné nebe, které teď
k nám nesčetnými mluví hvězdami!
Chce odervat nás pohan od Krista,
jenž na kříži svou za nás vylil krev

a čtyři rány pro nás vytrpěl,
a pátou slepec Pánu zasadil,
a krev když tryskla jemu v obličej,
tu prozřel slepec, na kolena kles
a Boha vyznával a chválil jej,
a odpustil mu všechny hříchy Bůh,
neb nad svým činem lítost projevil!
Kéž vaše krev, pro víru prolitá,
těm slepcům, kteří napadají vás
v svém tupém zášti, zrak též otevře!
Kéž hříchy jejich Bůh jim odpustí,
jak vám odpouští, kteří zvedáte,
zbraň pro pravdu a právo, svobodu!'

Tak mluvil papež. Krátce na to však
boj znova počal. Bylo vraždění
a byly zápasy a vítězství
se klonit k žádné straně nechtělo,
až Žirár z Frétu posléz v souboji
v prach skolil Agolanta; zabil jej
a hlavu utnul mu a pozved ji
a bouřil k městu. Roland po boku
mu stále jel a prchal nepřítel
před hrozným starcem a před jinochem,
jenž nadpozemským zjevem zdál se všem,
a nejchrabřejší v boji ustali,
když při měsíci bledou krále tvář
a krvavou na kopí uzřeli
a tváře své si v roucha halili
ve velkém smutku svém, a do města
se dostal Žirár z Frétu s Rolandem,
a za nimi se vojsko valilo.
Tak dokonán byl zápas obrovský:
byl zničen pohan, pomstěn svatý kříž,
jejž mladý Roland na věž upevnil
na nejvyšší, by opět svítil v kraj,
a všemu světu hlásal vítězství.

A v onen den řek Karel Žiráru:
„Buď se mnou vždy! Žij se mnou v Paříži,
a buďme přátelé!“
Však Žirár děl:
„Vše, co jsem učinil dnešního dne,
to pro Boha jsem pouze učinil
a sluhou tvou já nejsem, císaři!“

A hlavu vztýčiv vyjel z tábora
a Karel pravil: „K pýše právo má

Ať jede tedy v temné lesy své.
Kříž uhájen, a šťasten vracím se.
Jest vzdorný Žirár z Frétu chmúrou mou,
však paprskem v mém srdci Roland jest,
Bůh chválen buď, jsemť vděčen za ten dar.“

A od té doby Karel miloval
nad všechny reky svého Rolanda,
a hrdá byla na něj Francie,
a jmeno jeho bylo postrachem
teď Saracénů v šíř a daleko.
Co činů konal Karlu po boku!
Však celou sílu svou, svůj celý vzlet
a celou rytířskost svou ukázal
ve velkém boji, který pozvedl
man Karlův zpurný, Žirár z Viany,
v své pýše neskrotné a záštím zpit,
po pomstě žízniv, kterou urážka
v něm vzbudila, urážka krvavá,
jíž proti němu žena Karlova
se byla dopustila před lety.

(Dokončení první části.*)

*) Část druhou, obsahující dokončení čtvrtého zpěvu a zpěvy ostatní, přineseme v ročníku příštím.

Matka.

Příběh ze ztracené vsi. Napsal Josef K. Šlejhar.

(Dokončení.)

uži jeden po druhém zatím se svahu scházeli dolů. „Co pak to máš?" zeptal se zvolna, jaksi nerad, muž nejdříve sem přišlý, s převislými víčky, což mu dodávalo divokého vzezření, jež ale tlumil líný výraz ostatní tváře. Jeho druh mlčky ukázal do jámy.

„A přišel krást —" dodal. Muž s převislými víčky podíval se na chlapce a zamlaskal. Prozkoumav mžiknutím šťákloví v jámě, vyňal odtud roztlučenou svou dýmku. Troubel byl přeražen a z malované hlavičky zůstaly střepy. Mrštil obojím na zem. „No, co s ním chceš?" zabručel. „Dej mu pár a ať jde —! Budeme mít nadělení," dodal s obavou vzhlédnuv do výše. A o chlapce se dále nestaraje, spěchal do nedalekého houští skrýti se před bouří.

Starci, jenž zatím sem došel, náležel zánovní kabát, rozlitou barvou zcela zkažený. Žilnaté ruce mu klesly, vysedlá brada spadla mu na prsa při tom pohledu i dal se do bědování. Pak rozestřel si kabát před očima, mechem zas jej utíral, na všechny strany jej obracel a poznav, že z kabátu již nic nepojde, s novým nářkem popadl hošíka, aby se mu vymstil za nenahraditelnou škodu: nejdřív jím prudce zatřepal, a pak začal ho bíti, čím dál tím více při tom povykuje. Bylť to mstivý, žvavý stařec. Ani tu hoch nešpetl, zůstav němým a beze všeho zdánlivého pohnutí; oči měl pořád zamčené.

„To je ňáký zaryta —" prohodil nový příchozí, protáhlé, ohyzdné tváře, a zatím co stařec, výrokem tím znova popuzen, se slovy: „Však já mu —" ještě hocha bil, začal drvoštěp se žlutým šátkem okolo krku široce vykládati, jak hocha stihl při krádeži a jak se mělo všechno ostatní. A na novo se všichni rozlítili na ubohé dítě, jeden pro klobouk, druhý pro zkažený kabát, třetí pro zmařené jídlo, jež v hrnečku měl schováno.

„Teda zloděj ke všemu — ne, zloději se nesmí nic odpustit!" horlil ohyzdný muž nejpozději přišlý a svým dílem přispěl také k týrání hocha.

Byli tak zaujati chlapcem, vlastně vzbouřenými chtíči surových svých duší, že zjevy bouře, čím dále hrozivější, zůstaly jimi téměř nepovšimnuty.

„Ale Makovička tu není —" prohodili náhle všichni skoro najednou. „Hej! ty tam!" křičeli z plných plic na muže, jenž vysoko na svahu, plně zabrán do tvrdé práce, dobýval pařez. „Ten se zasměje — švízu má pryč!" pravil stařec a všichni dívali se na stráň, až půjde Makovička.

Dolů sešel velký mladý člověk, stíraje si hojný pot s čela. „Jde nám příval!" prohodil nejdřív, ještě nevěda, co mu chtějí.

„Pospěš tedy —“ volali mu netrpělivě vstříc. — „Všechno je pryč, všechno je zkaženo, kořalka vylitá — a krást přišel,“ vysvětloval stařec nedočkavě ještě zdáli; sám pak začal znova bědovati pro svůj kabát a hocha dosud pevně držel.

Z několika slov zvěděl příchozí ostatní, podíval se zběžně do jámy a se zlostným, tvrdým výrazem otočil se po hochovi. Stařec hocha pustil a ten ihned poklesl. Zároveň otevřela se jeho očka, naplněná slzami a strhaným leskem hrůzy. „Tatínku!“ zaúpěl, vztáhnuv ručky k vysokému muži. Stařec něco zabreptal, všichni s úžasem na sebe se podívali a zmateni ustoupili stranou. Bili tedy dítě svého kamaráda. Ten zamračil se ještě víc a hryza si rty v rozpacích ohlížel se na strany. Pohledům hošíka a soudruhů se vyhýbal. Ti, postihnuvše jeho rozpaky, nabyli tím smělosti a zvědavě ho pozorovali, nikoli bez jakési škodolibosti.

Věděl to Makovička, cítil ty pohledy na své tváři. Nechtěl se zdáti sláb. „Co tu děláš?“ zahřměl na hocha, popadnuv ho za ruku. Hoch neodvětil, jen očka semkl zas a hlava poklesla mu na stranu. „Vzdoruje,“ jedním sborem připomněli diváci, jimž výjev patrně se začal líbiti, co poznali, že kamarád proti nim se hocha neujal.

„Tak tedy nepovíš?“ obořil se Makovička znova na dítě a nedočkav odpovědi, pádně je udeřil. Bez hlesu se zapotácelo a schýlilo hlavu ještě níž jako podťatá květinka.

„Vzdoruje, vzdoruje“, opětoval stařec zpěvným hlasem.

„Však já mu vyvzdoruju — má to po mámě!“ křičel Makovička.

„Maminko!“ zaúpěl hošík při té zmínce, ale té, jíž se dovolával a která jediná ho mohla ochrániti před tvrdými srdci, zde nebylo.

„Tu máš mámu!“ zařval Makovička. A teprv teď připomněním ženy jaksi povinna se cítě obhájiti svou čest před těmito lidmi, ale nejvíce snad vznícen nastřádanou za léta nenávistí proti dítěti, již mu bylo zdržovati, aniž věděl proč, — vrhl se na hocha se zlořečením a ranami. Krutěji než prve všichni ti lidé cizí za poškozené své zájmy, zacházel s ním jeho vlastní otec. — — —

Najednou lesem docela stmělým proniklo mocné světlo. Šlehavou září blesku vzplály kmeny od shora dolů a v sled rozlehl se zvuk, jenž syčel vzduchem a dolem burácel, jakoby zem se propadala. A strašný ten projev zvuku a světla vytrvával v nezměněné síle, takořka z lesa nemoha nalézti východu. Bouře, konečně se provalivši nad samým lesem, začala řáditi mocí neskonalou.

Tento hlas hněvů božích zadržel zlobu lidskou. Muž rázem pustil hocha, diváci se rozskočili a všichni horlivě se bili v nachýlené trupy.

Ale zároveň zvuk jiný, nepovědomý této samotě, ano samé přírodě cizí, vynikl z blízka, sotva jen řádění hromu trochu poutuchlo. Tam byl to hlas nebes, zde křičela zoufale žena, prostovlasá a s rukama vztýčenýma pádící po svahu ke skupině mužů. Vykřikla, sotva shlédla s hůry, jak muž ještě hocha bil a blížíc se křičela čím dále divočeji. Muži vyjeveni hleděli jí vstříc.

Mezi tím hošík již zmizel. Sotva se byl prve volným ucítil, ozval se v něm pud sebezáchrany a jako štvaného hnal jej odtud . . .

Zatím již také žena byla dole. Popadla za ramena muže, jejž viděla, jak hocha bil — její muž a její hoch to byli — a silou šílence jím zatřásla. Byla by ho zdrtila, rozsápala, kdyby byla měla času, ale teď musila za hochem. „Ty — netvore jeden!“ zaječela mu do uší s výrazem zdrcující kletby, odstrčila ho od sebe a pádila za svým dítětem. „Toníčku!“ začala volati. A nevidouc hocha nikde, na krátko se zastavila, zalomila rukama a letěla bez rozmyslu dál. Konečně ho zahlídla daleko před sebou. „Toníčku!“ zvolala znova, s přízvukem sladkým, vábivým, jak jen mohla nejlépe. Avšak hoch jí neposlouchal, stále hnal se ku předu, někam za ochranou před bouří a lidmi. Jeho zděšená mysl byla v onom stavu, kdy všechno, zlé i dobré, nahání jí strach, kdy v šíleném zmatku hrůzy již ničeho nedovede rozeznati, ničeho se zachytiti; a proto, čím zřetelněji za nim zněl mateřský hlas, tím úsilovněji prchal před ním, neznal ho již, pokládal ho za stejně nepřátelský živel jako vše ostatní. A vidouc žena, jak před ní samou prchá, za běhu zaplakala a ještě více síly napjala. „Toníčku, já jsem to, tvoje matička“ — mluvila za ním v zajíkání, ale on nedbal. „Toníčku, já jdu pro tebe, budu tě chránit před zlými lidmi — jen se neboj!“ Ale hoch běžel pořád rychleji. „Toníčku, synáčku! Cukroví ti nesu, vidíš, mám to s sebou a koupím ti ještě víc. Počkej . . . počkej . . “ Všechno bylo marné; přesvědčila se, že dítěte se takto nedovolá. „Můj Bože, pomoz!“ úpěla. Věděla sice, že ho snadno, za okamžik dostihne, ale šlo jí o to, aby na té hrozné cestě, plné nástrah a nebezpečí, nepřišel zatím k úrazu. A jí síly již také začaly ochabovati. — —

Byla to pravá bouře všech živlů, světla, zvuků, deště a tmy, která kolem zuřila. A ten útěk slabého tvora uprostřed rozkacené přírody, v řevu lesa, pod dešťovým přívalem, po rozervané, vyšplychující pláni, mezi těmi živly ze všad naň dorážejícími, jimiž byl sápán, k zemi sražen, — ten útěk nebohého hošíka před rozezlením přírody a lidí byl pravým zpodobením osudů člověka v bouřích života . . .

Jak dlouho tak běžel a matka za ním, kdož to ví. Hrůza času nezná! Tajná, úžasná zpruha života poháněla ho stále dál, jakoby byl větrem unášen. Dostal se na pokraj lesa. A již paměť a síly začaly jej opouštěti. Matka ho doháněla. — Rudá stráň zorané země příkře vybíhala od jejich nohou a širý, v dešti tonoucí údol před nima vypadal jako rozvlněné jezero, šeré a bezedné. Tady klesl hoch. Závrať ho schvátila, jakoby to jezero pod ním ho s sebou bralo. Rozprostřev ručky, snažil se za něco se zachytiti. A slábnoucí dušinku zahalovala neproniklá tma. Jako motýl hyna v trávě kolísá, pohnul sebou hošík ještě několikrát na změklé kopanině. Pak ještě jakýsi známý hlas, jakési něžné objetí, něco tak útěšného a sladkého jako hvězdný svit, ale vše odkudsi z nedozírna, postihly smysly dítěte. Rty jeho zachvěly se šeptem: „Maminko!“ Poznal ji. Stihnuvši ho tady, ukryla jej na ňadrech a do úpadu spěchala s ním domů — pořád ještě za bouře a lijáku...

Bylo po bouři. Slunce zapadlo. Rudé jícny do samé noci zely za ním do nebeských propastí.

— —

Pěkně si ho vypravila na poslední cestu. Rakvičku obložila brečtanem, jejž prokladla polními květy. Kde jaký měla obrázek, pokryla jím hošíka a do ručičky mu vložila snítku božího dřevce. Vedle na židli stál kalíšek se svěcenou vodou. Víko s plechovým křížem leželo na postýlce, kde nedávno naposled se vyspal. Světnička byla čistě vydrhnuta, prach vysmýčen, všechno se lesklo. —

Sousedky se již shromáždily, hojně skrápějíce svěcenou vodou zamodralý obličej dítěte a důvěrně si šeptaly. Muži ve svátečních oblecích horlivě šňupajíce stáli před okny. Zvlášť pak dětí sehnalo se mnoho, tlačily se do světničky a okny nahlédaly, chtivy neobyčejné podívané, jež asi divně musí dojímati jejich dětské rozumy; některé docela záviděly Toníčkovi jeho slávu, aspoň se chlubily, že ony to budou míti ještě lepší, až umrou.

Bylo vše takové jako na výkropu u lidí chudých.

Podivně, proti všemu očekávání počínala si Makovičková. Stojíc u hlavy dítěte neplakala. Skoro lhostejna mohla se zdáti těm, kteří zvykli souditi podle zevnějšku. Tu a tam opravila něco na mrtvolce, urovnala hlavinku, snad pošinutou na stranu neohrabaným křížem, a novým příchozím kynula s dorozumívajícím se úsměvem. Ale zapomněvši chvílemi na známé a ničeho si nevšímajíc, zahleděla se ke stropu, zvolna klonila se do zadu, oči jí vzrůstaly a do svých dutin se zvracely, jako za nějakou vidinou, její bílé zuby nezvykle se odhalovaly a ruce mladé ženy najednou se sepjaly . . . avšak již se vzpamatovala a s týmž všedním úsměvem jako dříve vítala nějakého stařečka. Ani když zavírala se rakvička, nepoužila té příležitosti ku projevení svého žalu a nedělala „kusy“, jak očekávaly sousedky. Beze vzlyku sevřela dětský obličej svými dlouhými prsty s obou stran a dlouho dívala se do sevřených oček ode všech odvrácena. Tudíž nikdo nezahlédl toho pohledu, jakkoliv nejbližší dosti se o to snažili, nastupujíce na špičky. Pak přitiskla rty na studené čílko a přiklonivši se ku zvadlému oušku, něco sem šeptala, avšak ani z toho nikdo slůvka nezaslechl. Podobně nad hrobem docela si nepočínala tak, jak se lidé nadáli, a ty úslužné sousedky, jež se umluvily, že ji vezmou mezi sebe, až počne řáditi, neměly nic na práci a skoro se v duchu mrzely. Neřádila, nechtěla za hochem, nevolala do hrobu, neomdlela. Když začaly hroudy padati na rakvičku, poklekla jen na pokraj hrobu a uklonivši se co nejhlouběji, hleděla dolů. Lidé ji nechali, přestavše házeti hroudy. Po chvíli rychle vstala, šla přímo k mužovi a požádala ho s odvrácenými zraky, aby až bude po všem, sám se známými došel k židovi na nějakou tu sklínku kořalky, ona že s nimi nepůjde, protože je jí trochu nevolno, a raději půjde domu. Na to se vytratila ze hřbitova směrem k Podlezínu. — —

Přišedši domů, zůstala státi v prázdné světničce. Bylo tu ticho. Stav mlčel, za okny mlčela pěnice, která jindy štěbětala celý den, náves byla něma a ten hošík, který tu ještě nedávno byl, již se víc neozve. Zbyla po něm jen prázdná postýlka. A v její duši, v jejím životě také jakoby vše mlčelo a bylo se zastavilo. —

Šeřilo se již za okny a ona dosud tak stála. Nezaplakala. A celou noc probděla, aniž jedinou slzu mohla uroniti.

Jitro se hlásilo. Bílé páry pohnuly se za okny, zazněl jemný hlásek ranního ptáčka a růžové, právě probudilé světlo jako pavučinky roznášelo se po světničce. Den vstupoval nesmělým ševelem svitu a zvuku . . .

Trvala pořád ve své strnulosti.

Jitra přibývalo. Venku se zřejmě světlilo, slunce pozvedalo se k obzoru; zasršel odtud z jedněch míst, právě proti oknům, skvoucí poprach ranní záře a za nedlouho lesk velkolepý vznášel se nade vším. Se světlem tím věrně združena, stejně nadějna a právě tak neunavna, vyzněla píseň skřivánčí, rovněž nade vším hlaholíc. A zvonek ku klekání jasným, perlivým hláskem, témuž lesku jitra ne nepodobným, zazněl zároveň a vyzval ku vzpomíce na Toho, jenž vysílá světlo a probouzí život . . .

Při známých zvucích, jež druhdy mladou ženu zastihly již za stavem a nevyzněly, aby její zbožná mysl k nim nepřipojila vroucí modlitbu, zalomila rukama: „Můj Bože! Jaká jsem to byla, ani modlitbě jsem ho nenaučila, a umřel, umřel, Pána Boha nepoznal.“ Pak zaplakala. Byl to první pláč od smrti hošíkovy.

Po několik dní nic s ní nebylo. Doma se zavřela; přišel-li kdo, nevpustila ho a jestliže nahledl do vnitř oknem s ledajakou řečí, slůvka neodvětila a jen dívala se před sebe. Stavu se nedotkla a nejedla.

Po těch dnech vzchopila se jednoho rána a vlezla za stav. Jala se horečně pracovati; chatrč se jen třásla a chmýř z bavlny naplnila celou světničku. Po zdělání poprosila sousedku, aby za ni odvedla, že jí samé nechce se jaksi na svět. Přinešenou zásobu zpracovala zas v čase nepoměrně krátkém. Beztoho jí faktor v městě vzkázal, že „byl již náramně zlý,“ protože s tím kalmukem dlouho dělala; ženské sic řekly proč, ale on je okřikl, že mají vždycky nějakou výmluvu. Jen se pousmála na ty vzkazy. —

Stejně rychle zdělala pak ještě jiný vál. Byla to činnost neobyčejná; při práci se nezastavila a někdy celou noc vyseděla za stavem. Tu zvlášť počínala si jako divá a pochmurně znělo za těch nocí třískání stavu. Sousedky ji varovaly a mezi sebou, ne bez jakési kyselosti říkaly, že je jako čerchmant na výdělek. Faktor však chválil.

Ale ne k vůli pochvale, ne k vůli výdělku si takto počínala. V lomozu práce snažila se ztlumiti zžíravý vír muk a zmořením svých sil chtěla v sobě udusiti paměť. —

Muž její od onoho dne, kdy po pohřbu odešel se sousedy do kořalny, ještě se nevrátil, nebylo po něm smahu, podle výroku Podlezínem běžného. Někteří tvrdili, že šel na dráhu někam daleko na jih. Žena ho nepostrádala, nepátrala po něm, nečekala ho. Vůbec myšlenkou o něho nezavadila, chránila se zmínky o něm, docela ho vyhladila ze své paměti. Slůvkem však naň nepronesla, že on byl také spoluvinen tím, co přivedlo její dítě do hrobu. Když se lidé ptali, co vlastně se stalo a žádali vysvětlení toho, co jim bylo pochybno, říkala jen, že hošík zbloudil, že ho přepadla bouřka, a že si uhnal smrt. To bylo ostatně přirozené; podivnější připadalo jim to s mužem: „A co pak že ten váš muž tak najednou se vám ztratil?“ vyzvídali. „I ten! To víte, doma se nikdy nezdržel a že jsem po tom hochovi taková divná, omrzelo ho to snad

docela; jakživ neměl člověka rád, to přec víte. Povídal něco, že půjde na šreku, dají se tam prý ještě peníze vydělat . . .“ vymlouvala se Makovičková. A více o té věci nepromluvila. Čím jí teď bylo všechno a zvlášť on! První čas hleděla si jen svého stavu, o nic se nestarala, do vsi nechodila, ba i kozy s franclaty pod krkem a s vemenem až po zem začala si nehleděti. —

Jednoho odpůldne zůstala najednou nečinna za stavem seděti. Síly jí ochably v tu chvíli, nepřemožitelná nechuť popadla ji ke všemu. Proseděla tak několik hodin. Její obličej byl tuhý, žlutý, skelné oči hleděly jaksi dovnitř. Ale brzo se vytrhla ze svého omráčení a rozhlížela se po světnici. Patrný úžas se jevil v jejím pohledu, jakoby nechápala své vůkolí a nevěděla, kde je. Vše na ni hledělo tak pochmurně a vyzývavě. Táž tupá nepřemožitelná nechuť popadla ji jako prve . . .

Pociťujíc se nemocnou, odešla záhy spat. S příšernou váhavostí padala noc. Dlouho neusnula, zmítajíc se na posteli; pak jen tělo zdřevěnělo a mysl bděla, pracovala. Vzpomínky se jí hrnuly, s chorobnou jistotou stavěla se jí minulost před oči. Čím jiným by bděla, ne-li představami o něm? Leč nebylo to snění matky upokojené, oddávající se a utěšené nadějí, že její zemřelý miláček stal se andělíčkem, nýbrž jal se ji drásati těžký chumel trýznivých pocitů. Všechny okolnosti onoho osudného dne: jak při svém návratu z města hocha nikde nenašla, jak s výkřikem k rozpačité sousedce: „Sousedko, co jste mi to učinila!“ odběhla sháněti se po něm, jak v bouři a lijáku probíhala polem i lesem, jak konečně ho zastihla v rukou těch mužů až do onoho okamžiku, kdy nad úpadem polomrtvého ho dohonila a po zápasu jediné noci očka mu zatlačila, — rozpřádaly se před ní do nejmenších podrobností a všady, ve všem stavěly se proti ní. „Měla jsi takto jednati, nebylo by se všechno toto přihodilo —“ vykřikovalo v ní svědomí a ona se nevzpírala, přejímajíc ze všeho ochotně a jaksi hltavě vinu jenom na sebe. Ale před nejtěžší výčitkou: „Proč jsi ho modlitbě nenaučila!“, zachvívala se do nejhlubších útrob; tu zavinila něco, co nedochází odpuštění, co nedá se vymluviti ani napraviti. Přišlo všechno tak náhle, neočekávaně, zbožné úmysly, jimiž chtěla vinu napraviti, rázem se zmařily a jen velká strašná vina zůstala. Zdaž bylo všechno tedy náhodné, ona bouře náhodná, náhodou, že padl hošík do rukou toho, vše jen že spojilo se náhodou? Nikoliv, vyšší řízení to bylo, na její potrestání . . .

Se slzou na žhavých lících probudila se. Posadila se na lůžku, sepjala ruce a do prázdna se zadívala. „Ano, proč jsem ho nenaučila Tebe vzývati, můj Bože!“ šeptala. Pak vstala a šla si pro útěchu pod zčernalý kříž. Ale ty prosby neplatily vlastnímu klidu — což jí na sobě záleželo! — ale nesly se k nebesům pro tu dětskou duši, jíž svou vinou zabránila přístupu do ráje.

Jitřní červánky zastihly ji ještě na kolenou pod křížem.

Po té noci cítila se velmi ochablou. Snažila se zprvu vlézti za stav, ale měla sotva sílu, aby sešlápla podnůžky. Zanechala práce a dopoledne polehovala.

Po poledni svátečně se ustrojila a vydala se přes pole na hřbitov. Bylo to poprve, co ho šla sem navštíviti. Byla to těžká chůze. Sotva

nohy vlekla a ke hřbitovu se blížila jako odsouzenec. Před hřbitovními vraty nerozhodna zůstala státi. Bála se do vnitř a než vkročila, dlouho se modlila, dlouho prodlívala. Prošla pak hřbitovem rychle, s vynuceno nucenou pozorností všady se ohlédala a jen místu, kde on byl pochován, se vyhýbala. Tam se bála, jako zlosyna děsí místo jeho skutku.

Až naposled si vyhledala jeho hrobeček. Byl stranou, ještě neslehlý, beze vší ozdoby. Zůstala opodál nerozhodna státi, rty se jí třásly, modraly, očima se zarývala v sypkou hlínu. Pak najednou vrhla se na hrob s křikem raněné labutě. Líbala a objímala rozpukanou zvýšeninu. Nikdo zde nebyl, kdož by se jí vysmál a ji vyrušoval. Prodlela na hřbitově až do večera. —

Domů si útěchy nepřinesla pražádné. Vešedši do světničky, zastavila se uprostřed jako tehdáž, když vrátila se z pohřbu. Ale dnes bylo to zcela jinak, žal byl probuzen. — Teď jí teprv chyběl . . . míti ho chtěla! Zdálo se jí, že to nelze již snésti, steskem pukalo jí srdce. Dala se v takový nářek, že se to návsí rozhléhalo. Na dětskou postýlku se vrhla, v pozůstalých po něm šatečkách se probírala, jeho jméno při tom stále volala, jako by tím vším postihnouti chtěla něco z drahé bytosti.

V noci blouznila. A šíleným chumlem děsivých představ neustále jako zvonění hran duněl jeden hlas: Proč jsi ho nenaučila modlitbě . . .

S hrůzou se probudila, zmáčena po celém těle studeným potem; podušky pod hlavou byly schumlány. Noc ostatní probděla na modlitbách.

To byly počátky dlouhých muk. Zápas mladé ženy, vzněcován chorobou, vzrůstal každým dnem, připravil ji o veškerý klid a nikde nemohla nalézti útěchy ani naděje. Láska a víra — ta láska, jež jedinou bývá slastí života chudých, ta víra, jíž nade všechny zájmy proniká se chudá duše, tam nalézajíc jedinou podporu a zastání — s ní zápasily, neboť proti těm zanedbala nejsvětějších povinností. Její veliké, nezištné, obětovné srdce mateřské jí namlouvalo: Proto že jsi ho modlitbě nenaučila, Bůh tě potrestal. Kdybys ho byla tomu naučila, Bůh by ti ho byl ochránil anebo odejma učinil andělíčkem. A takto — jaká jsi to byla matka, jaká křesťanka!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jedné chvíle přišla ji navštíviti sousedka. Myslela ji trochu potěšiti a v maličkosti posloužiti. Zůstala jako zkamenělá na prahu, sotva že shlédla Makovičkovou. — To že je ona, kde je tělo, barva, oči, hlas, dech? Připadlo sousedce, že se mladá žena před očima takřka ztrácí a proto se tak zděsila. Makovičková pozvedla ruku nad peřinu, i v úsměv se vnutila a pravila: „A co pak sousedko, že se tak podivně na mne díváte?“ — „I nic nic,“ odvětila rychle sousedka, popocházejíc k ní blíž a snažila se dodati hlasu bezstarostného výrazu. „Jen mně připadlo, že jste trochu přepadlá.“ Makovičková se podivně usmála a řekla: „To jsem.“ Na to se zamyslela, i sousedka zůstala chvíli ticha. Pak jala se mluviti o všeličems a obratně zavedla hovor na tkalcovinu; měla pro ni patrně nějaký vzkaz. „I,“ řekla náhle, jakoby si právě byla vzpomněla, a ostatně nic na tom nezáleželo, „taky se faktor vyptával, kdy že zděláte. Řekly jsme mu, že jste churavá. Povídal teda, že bychom to mohly některá zatím zdělat, aby forota zbytečně neležela. Jestli byste byla teda

při tom —" To Makovičkovou popudilo. „Co pak jsem už tak na tom?" vskočila jí prudce do řeči a pak trpce dodala: „Však já mu to s sebou nevezmu." Sousedka začala jí to vymlouvati a jinam hovor zatočila, nechtějíc nemocnou pobouřiti. Ale ta jí neodpovídala, hluboce o něčem přemítajíc. Pak popadnuvši sousedku vřele za ruku, promluvila: „Kmotřinko, za něco bych vás tuze prosila. Vidíte, jsem špatná a hned to se mnou líp nepůjde. Dnes už jsem nemohla ani ven, včera jsem byla naposled v chlívku u kozy. Říkala jste onehdy, že vám koza nedojí a že si k ní koupíte ještě jednu. Kupte teda ode mne, naše je dobrá dojnice, ješté včera mně dala, co stojí tamhle na polici. Už ji sama nemohu ošetřit, co tedy s ní já. Dejte mně za ni, co můžete, však smlouvat nebudem." Sousedce vstoupily slzy do očí a musela se odvrátiti, aby je setřela. Bez otálení svolila. — „Děkuju vám, kmotřinko, děkuju a dejte, co je vám možno — nechci vaši škodu. Já to ale nepotřebuju. A tu bych vás ještě za něco prosila. Zajděte s tím do města — dejte, co chcete, já se ani po tom neptám — na faře se stavte a poproste za čtení mší svatých, dokud peníze stačí. Ty mše svaté dejte čísti za —" Tu prodlela a dodala zvýšeným hlasem: „Za duši Toníčka Makovičky." Zas se zamyslela a po chvíli pokračovala pochmurným, vzrušeným hlasem: „A povězte tam, jaká jsem to byla služebnice Páně a jaká matka, že jsem ho ani modlitbě nenaučila . . . aby při těch mších svatých ohled na to vzali." Svěsila hlavu nízko na prsa a pak strnule s otevřenými rty zůstala hleděti před sebe, zatím co jen prsty na svrchnici cukavě se rozvíraly. Když jí potom sousedka v mocném pohnutí slíbila, že vše jí ráda obstará, usmála se tak spokojeně a truchlivě zároveň, že úsměv ten znovu dojal sousedku až k slzám. „Teda kmotřinko, abyste si ji raději hned odvedla; nedostala chuděra ještě dnes ani hrstičky. Prosím vás a Pánbůh vám zaplatí vaši ochotu . . . víc jste si Ho všímala než já nehodná." Při tom se zahloubala, ale pak se otřásla dodavši: „Je to dobrá koza, budete spokojena."

Za chvíli vyváděla si sousedka kozu; zdráhala se a žalostně mekala. Za zahrádkou zas se vzepjala a předníma nohama se vzepřela. Pak, nevidouc jaksi pomoci, zatočila žluté hranaté zřítelnice k oknům svého bydliště, zamečela táhle, sklonila hlavu a již povolně dala se vésti sousedkou. Ta s násilím si nepočínala, šetřila stesku zvířete a jen lichotnými slovy a hlazením po hřbetě ji vyzývala, nepřestavši si při tom utírati oči zástěrou.

A z oken světničky, těžce se k nim došouravši, dívala se nemocná, jak jí odcházela věrná kozička. Hrdlo se jí svíralo, třásla se pohnutím při tom pohledu. A když se to němé zvíře ohlédalo, zakryla si obličej a zpět se potácela na lůžko. Tu hořce zaplakala, jako tehdáž po pohřbu dítěte k ránu při zvucích klekání. Již i tebe jsem ztratila a nemám nikoho . . . pravil ten pláč její.

Spokojila se trochu, když podvečer sousedka jí přišla oznámiti, jak pochodila na faře. Pan farář byl ochotný, udělal to lacině, mnoho mší bude za její kozu a slíbil vzíti ohled na to, čeho si přála. To však zamlčela, že musela smlouvati a že farář zle hubácel na lidskou lehko-

myslnost ku věcem nebeským a na takové provinění že dávno nestačí těch několik zlatých; ostatně že za to udělá, co bude moci. —

Tu noc poněkud se jí ulevilo, snad u vědomí zajištěné přímluvy víry. Za to hůře udělalo se jí na zítřek. Sotva ráno vstala, nechtějíc zůstati na lůžku, jala ji prudká závrať. Padla na zem a zranila se při tom o hranu postele. S těží dostala se zpátky do peřin, avšak závratný onen pocit ani na lůžku ji neopustil. A při tom zmocňovaly se jí i jiné trapné pocity, že z ní něco nepřetržitě uniká, až nejednou v příšerném přeludu ruce vztáhla po tom unikajícím a zas křečovitě si je tiskla na život. —

Podivná to choroba. Při hynoucím těle, jež bez úlevy a pozastavení žene se vstříc své zkáze, chřadnouc a vytrácejíc se téměř před očima, duch jakoby vzrůstal, jakoby v některých chvílích, uvolněn z otěží těla, rozpínal se k netušeným dálkám. A vzruch ten zase hloub zašlapává chorobné tělo, rychle a jistě je stravuje. Podivná to nemoc, při níž život a smrt tak zjevně si ruce podávají a takořka se změtují: Brzo ze stavícího se oka, z tváře jako mramor vybledlé, ze strnulého vzhledu organismu, vyhlédá již sama smrt; brzo zase život, okrášliv tytéž líce nejkrašším nachem, oko rozplameniv, krev roznítiv, zaplává z nenadání jakýmsi divokým výbuchem. Tu krokem obra, tu ploužením se červa, prodlévajíc a jako zpět se uchylujíc, však pořád neodvratně v před, spěje tato dvojice, až dojde jako namátkou míst, kdy život podléhá a smrt vítězí . . .

Tak asi stonala mladá žena. Tělo hynulo, duch zápasil.

Ráno, co se jí tak přitížilo, začalo venku pršeti. Mračna se rozprostřela v nekonečný šedý chumel a tlačila se na samou zem. Dešť truchlivě šplýchal po oknech a chvílemi vzedmul se v mocný hučící příval. Bylo šero, neutěšeno, beznadějno ve světničce nemocné.

Po poledni sešly se sem sousedky. Jak tomu byla dnes ráda! Domluvily se, že je jí zle a přišly tedy na povinnou návštěvu. Přinesly s sebou také nějaké koření pro odehnání můry a pro pocení. A ona chuďas z vysilujících potů takřka ani nevycházela. Byla však i tomu velmi ráda. Vůbec chtělo se jí někoho viděti, poslouchati. Svěřila se jim, jakou to má pořád v krku protivnou chuť, že ji cítí jako v celém těle. Jedna hned ji uvařila hořký nápoj z bodláku, jejž si velmi libovala. Také se jí po něm ulehčilo. I postěžovala si mezi jiným dále, že již nadlouho nemohla upřímně sednouti za stav a nebyla již proti tomu, aby některá z nich za ni zďála. „Musíme býti našemu pánovi po vůli, byl nám taky vždycky tolik přejný —“ pravila k tomu s trpkým, ale nevyčítavým úsměvem. Potom se zamyslila, zapomněla na faktora, na všechny přítomné. Zamrazilo ji, zachvěla se na celém těle. A vzepřevši ruce za sebe, posadila se na lůžku. Po všech se pak dívajíc zrakem tak vyzvídavým, až se zalekly, zabědovala: „Ach, kmotřinky, proč jsem vás jen neposlechla, když jste mě upozorňovaly —“ A ruce vzpínajíc, mluvila dál více pro sebe: „Ani modlitbě jsem ho nenaučila . . . Jeho dušička v očistci se trápí a přece byl tak hodný, brouček můj. To já mu připravila . . . já . . . já!“ Štkala prudce. Zaryvši se pak do podušky, šeptala blouznivě: „Přijdu za tebou, Toníčku, a všecko tvá maminka vezme na sebe.“

Sousedky významně pohledly na sebe, potom o závod jaly se ji těšiti a vymlouvati její smyšlenky. Každá měla jiný důvod, znaly vhodná přirovnání, mluvily z citlivých srdcí, z pohnutí. Poslouchala je žádostivě, jakoby se oblažovala možností, že mají pravdu, ale na konec mdle opět zavrtěla hlavou.

Pak se jí nabídly, že jedna z nich zůstane u ní. S úsměvem radostné vděčnosti odmítla: „Děkuju vám, kmotřičky, ale já nic nepotřebuji, samy to vidíte. Vy však máte dětičky, musíte za stav.“ Na delší dobu se zamlčela a z ústraní zkoumavě pohlížela na sousedky. Měla něco v úmyslu a pozorovala, co asi tomu řeknou. „Kmotřinky, že mně ho přivedete?“ pravila náhle s tajemnou významností. Pochopily hned, koho myslí. „Potřeba toho sic u vás ještě není, ale s Pánembohem smířiti se nikdy neuškodí,“ odvětila jedna a bylo znáti, jak snažila se pověděti to co možná lhostejně, jako něco, co nemá žádné důležitosti. „Tak tak!“ libovala si nemocná. „Nerada bych odešla jako on!“ —„Ale, co vás napadá, sousedko!“

Brzo odešly, zanechaly ji samotnu. —

Přiléhavě šustil venku dešť, vichr hlučel. Pršelo celé půldne, k večeru však se začalo jasniti. Z šedých chmur prohledla obloha, slunce zapadalo jasné, veliké, s nesmírným rudým zásvitem na nebesích.

Tichý večer připravoval se po deštivém dnu.

Ten večer přinesl jí úlevu překvapující. Udělalo se jí neobyčejně lehko na těle i na duši. Se zanícením patřila v pěkný večer. Pohled šeřících se nebes, plných ještě záře, bílá zeď protějšího stavení, stínem přeťatá, mihání se postav sousedů kolem plotu, pokřik dětí a bzučení hmyzu, převislá na okně snět, plná nezralého ovoce, vonný výdech z osvěžené přírody, kokrhání kohoutův, tleskot padajících krůpějí, všechno to, co upomínalo na svět a bylo životem, připadalo jí jako záludné kouzlo, někde mimo ni se odehrávající. A poutajíc se k tomu láskou druhdy nepocítěnou, s nezvyklou péčí a příchylností, jaksi náhle zrozenou za toho uvolnění nenadálého, div že nade vším náruč nerozpjala; a jakoby vším tím vládla, žila v oněch zjevích, v záludný ten svět se rozplývala. Samá slastná naděje, smír a roztoužení vstupovaly jí do duše, opojovaly ji, všechno v ní spělo v před, do výše, pominuly výčitky, po útrapách nebylo stopy. Plynula jakýms velebným neznámým proudem, jenž se samých nebes vycházel. Až tomu ani nemohla rozuměti, jen sladce, sladce jí při tom bylo nevýslovně. Pořád zřela ven očarována, opojena sama sebou. S nocí pak vysvítil měsíc, jenž blížil se k úplňku. Právě svým tichým zkumným okem hleděl do jejích oken. Dosud není čist, ještě mráčky se do kola rozplývají zachmuřujíce jej, avšak v dál rozpíná se jediná hloubná tůň čisté zelenavé oblohy s jednotlivými hvězdami. Brzo se zcela vyjasnil, rozohnil. Veliké a přec tak jemné jeho světlo zalehlo v okénka. V jakési liliové prázdno, rázem zprůhledněno, měnilo se všechno, kudy přelilo se to výmluvné, neobyčejné světlo. Také světnička se jím naplnila a zračila se jako bílá skvoucí výheň, prochvělá lehkými nárysy haluzí a tabul okenních. — Jak jí bylo čím dále nepochopitelněji, naděje ji unášela, rozkoš vzdýmala jí hruď, a sobě jakoby víc nenáležela. Tu zachtělo se jí čehosi, zvuku, pohledu, doteku, čím by se mohla vysloviti a uvolniti

své nesmírné rozkoši. I vztáhla ruce před sebe, po měsíčné záři, vzhledla do prázdna, šepot ze rtů jí zašuměl. — Tu přešel přes okno řídký stín, za ním jiný, vyplynula celá řada a každý se trochu zastavil na okénku, jako by do vnitř vzhlédal anebo kynul dalším stínům za sebou. Spěly to obláčky přes měsíc a soumrakem jej zastřely. — Vzchopila se. Co to, zdaž to nevolalo a jí nekynulo? Jalo ji vidinné obluzení, jeho uzřela. Poznala ho, on to pokynul, on to zavolal! Hnána silou posledně se vzpjavší pružiny života, již hynoucího života, vyběhla na zápraží za tajuplným pokynem. Byl to on! Ještě se jí tamo mihl a ze soumraku vyplynuv shlédl na ni s nadpozemských výšin. Pak pokynul jí významně, vzhůru ukázal a rozplynul se zas v nebeský ether. Příval světla, prost mráčků a stínu, zaslnil na novo vzdušné výšiny. Byl to on a porozuměla! Provázejíc mroucím zrakem do prázdna . . . do hvězdna . . . do nebes zjev svého dítěte, napájela se rajskou úlevou. Porozuměla. Byl to smír odpuštěné viny, co její mroucí duši, do nedávna plné trýzně, hlásal pokyn nebeský. „Toníčku můj! jdu za tebou . . .“ vyšeptla v nadpozemském blahu a nezemská tma ji obestřela —

Ráno tonulo zase všechno v dešti. Sotva se mohlo rozedníti. Již za tmy přiběhly některé ženské z Podlezína do městečka k faktorovi s odvodem a když zde své záležitosti vyřídily, stavěly se na faře a na odpoledne vyprosily kněze k truchlivému obřadu; dřív že to vymejou a spořádají k důstojnému přijetí. Když přicházely k domovu, zaslechly z podlezínské zvonice na lípě zvuky umíráčku. Zvonilo se mladé Makovičkové, již ráno v dešti nalezli mrtvou na zápraží. I musel se hned vypraviti posel do města na faru, že již je pozdě. Ale ač umřela bez rozhřešení a posledního pomazání, pravili o ní přece sousedky mezi sebou, že to byla svatá žena.

Dva listy.

Paní Sofii Podlipské připisuje J. S. Machar.

„Můj anděli, jsem šílen blahem . . .
A jak Ti mám vše zjeviti?
Před štěstí svého stojím prahem
a zítra chci jej přejíti —
(eh, píšu slova, moje lásko,
a slova kletbou citů jsou —)
chtěl zpívat bych, má černovlásko,
nějakou hymnu mohutnou
a dunět, bouřit plesným pěním
jak rozpoutané varhany
(eh, confusním tím blábolením
čas mařím těžce získaný —
nuž odpusť). Zítra roven ptáku,
jak prvá s věže udeří,
claque v ruce, v novém, lesklém fraku
já vletím u Vás do dveří
a řeknu Tvému otci všecko
a řeknu mu, jak mám Tě rád
a budu prosit jako děcko,
a on nám musí požehnat.
Mám titul teď, mám postavení,
náš byt už také nalezen
(věř, že mu v městě rovna není,
tak jak si's vždycky přála jen),
ach, zítra, štěstí mé, můj květe,
ach, zítra mým je všecko v ráz —
mé tmavé hvězdy, sladce spěte
a vzdor velkému pokušení
dnes tisknu plaché políbení
ne na ty moje hvězdy zlaté,
však tam, kam padlo prvníkráte,
v Tvůj černý, lesklý, drahý vlas . . .“

Dočetla. Štíhlé její tělo
v řasnatém pestrém županu
jak v sladké mdlobě zvolna sjelo
v klín tureckého divanu,
a její měkká malá ruka
na bouřná ňadra tiskne list,
a srdce pod ním tak jí ťuká,

že možno tyto tepy sčíst,
tmu žhavou, sladkou cítí kolem,
tmu sladkou v ňader úkrytě,
chce plakat štěstím, jásat bolem
a vzlyká jenom hlasitě . . .

Chce čísti drahý list ten znova . . .
Čte . . . marně . . . mizí před zrakem
jí všecka tato jeho slova,
jen jedno stojí zázrakem,
to zítra! zítra!, a jím spijí
se duše její veselá
jak nejkrásnější melodií,
jíž na světě kdy slyšela —
ó nejraděj by jako střela
s tím „zítra“ na svých žhavých rtech
z té komnatky své vyletěla
a křičela je po schodech
a běžela by po ulici
tam, kde je stále lidstva ruch,
a to své „zítra“ jásající
jim hřměla v udivený sluch!

Vyskočí. Hledí z okna ven.
Je květen. Zlatý, čistý den.
A proteplený jasný svit
na blízkých domů padá štít,
na věží kříže, moře střech,
jež v křivočarných obrysech
se vine v dál, kde jeho lem
s našedlým splývá obzorem.
A nad protější nízký dům
pár topolů ční k nebesům,
rub šedý listů blýská jim
třesavým třpytem stříbrným.
Nad oknem jako vdechnuté
oblaky visí nadmuté,
bělostné, skvoucí cípy jich
se blýští jako padlý sníh,
a po té plachtě zářivé
jak křížky černé hyblivé
pár ptáků křídlem rozpjatým
se honí letem klikatým,
kol oblaků se v šíři pne
to nebe čisté blankytné,
tak velebné, tak bez hrází,
až zrak jí leskem přechází . . .

Toť den, kdy duše dokořán
otvírá každou ze svých bran
a když v ni padl blaha svit,
je slz v ní plno na pokraj,
a celý tento luzný máj
se začíná v nich zrcadlit.

A zas čte drahý list ten znova.
Jak nevýslovně sladce zní
ta všecka jeho vřelá slova,
jak šumí milým echem v ní.
Ó chtěla by zde duši míti
jen jednu duši přátelskou,
na jejíž hrudi pověděti
by mohla sladkou tíseň svou
a zaplakat — — —
ach, máti drahou . . .
— a zdvihá zarosený vlahou
zrak k obrazu, kam denně dává
ty nejvonnější květiny,
tam na ni hledí drahá hlava,
ty něžné oči matčiny
se točit po ní vždycky zdají,
když přechází v pokoji —
a hle, dnes účastenstvím plají,
ó matička dnes všecko ví
a jistě, jistě žehná jí . . .

„A otec —“ plaše na retu
se zachvělo to slovo jen.
Jak spustil by kdos rolettu,
byl pokoj rázem proměněn:
svit shas', i v duši plno chmury,
vše chví se v ní jaks bázlivě
a, zdá se, matčin obraz s hůry
že hledí na ni tesklivě . . .

Ach, otec . . . po svém kanceláři
až přijde domů v poledne
a s ledovou tou svojí tváří
hned ku stolu si usedne
a noviny své ihned zvedne
a zabývá se obědem,
přes brejle při tom na ni hledne
svým ocelovým pohledem
a spartanský svůj hovor spřede,
jak bývá to dne každého:
„Co děláš?“, neb: „Jak se ti vede?“,

neb: „Tak, což máš dnes nového?“
a odpovědi nečekaje
a nepromluvě slova víc
čte zas do novin ukrývaje
tu přísnou z pergamenu líc —
jak má mu v této chvíli říci,
co psal dnes její milující?
A přec jej nutno připravit,
sic hrozno jest jí pomyslit,
co mohlo by se zítra dít!

Má říci: „Tati, člověk jeden
chce nyní vše mi k nohoum snést,
by na zemi mi stvořil eden —“
(toť řádek z Jeho psaní jest)
ach, cítí, jak už tuto větu
by přerušil jí zřetelně:
„Co chceš? Nech floskulí a květů
a mluv jen krátce, reelně!“
Má říci: „Tati, tenkrát v bále,
kam's dovolil mi s tetou jít
po mojí prosbě vytrvalé,
jsem začla nový život žít —“
ne, ne, i to je slovo křivé,
jež nepustil by k prsoum svým,
buď odsek by jí jako dříve,
neb řekl suše: „Vím už, vím“
(čímž rozuměna pouze jedna
by ovšem byla okolnost:
to bylo dvacátého ledna
před dvěma roky — potom dost).

Jak začít jenom řeč tu smělou
by začátek už jádrem byl,
by odvahu on její celou
při prvém slově nezabil?
„Chci vdát se, tati!“ Hu, tu cítí,
že vbod' by se v ni sivý zrak,
jak chtěl by duši její píti,
a rty by řekly ostře: „Tak?“
Ne, ne, ne, tady slova není,
kdo doufal by, je bláhový . . .
a ona cítí v rozechvění,
jak zemře snad . . . však nepoví . . .

Jak zemře . . . ano, zemře záhy,
vždyť srdce její uvadne
jak květ, jenž vyšel beze vláhy

a beze vláhy opadne —
ta láska tak je v duši její,
ba láskou její žití je,
když otec z duše vytrhne ji,
to její žití zabije . . .
Ať zemře . . . pak i otec pozná,
že zhřešil nad tím životem,
a z přísných očí bolesť hrozná
mu vyvře slzí klokotem . . .
i On pak přijde . . . svoje rety
na čela přimkne chladný led
a tváří jejích bledé květy
zulíbá ještě naposled . . .
jí na hrob vrba zasadí se,
strom, by jí temný stín svůj dal —
tak, jak to píše kdesi Musset,
jenž též pod vrbou tlít si přál . . .

A příští zima na tom místě
svůj sněžný rubáš upřádá . . .

Ó zemře, musí zemřít jistě —
a přec jen zemře nerada! . . .

Na pestrý nízký taburet
si u piana usedá,
kams v prázdno upře teskný hled
a příklop maně pozvedá
a maně ručky zavadí
o klávesy — ten divný zvuk:
mollový akord temně zní
jak výkřik utlumených muk!

A dál, dále praeluduje,
už má i nožku v pedalu,
a zdá se jí, jak klavír duje,
že rozumí jí pomalu.

Not sešit vzala. Hraje zvolna,
kus duše dává v každý ton:
toť z „Manon“ je ta píseň bolná
z pátého aktu . . . Její skon
pod nebem širým, zhvězděným
u Havru . . . v dálce kmitá se
pláň moře svitem zeleným . . .
A po bojích a zápase
a po lásce a orgii
to drobné tílko upíra

v nadzemské jakés glorii
na mořském písku umírá.
A jejích zraků mroucí kmit
moh' ještě moře lásky pít
z dvou zraků nad ni skloněných,
dřív od ní věčně zničených . . .

Jak prška deště prudká, divá
když padá do vyprahlých hrud,
tak v tesknou duši hudba splývá
a splachuje z ní zemský rmut,
a posilněn zas člověk vstává
z podpatí nevyzpytných fat,
a znovu na cestu se dává
a doufá zas, že dojde snad —
a tenkrát citů hnutím vděčným
rád člověk vřele docení,
jak požehnáním nekonečným
je v trudné chvíli umění . . .

Manon je mrtva . . . Hrdinka má
finale její dohrála,
opřela hlavu ručinkama
a usedavě plakala.

Za stolkem palem, kaktusu
v jich zelenavý stopen šer
bizarrní stojí étagere
ze žaponského bambusu.
Pagoda — mandarin to as —
a filigranských figur sbor
a knihy, mušle, něco vás
zde tvoří roztomilý chor.
Z té směsi podobizen dvé
se dívá v pokoj, oči jsou
tak živé, rysy mladistvé —
dle kroje ženich s nevéstou.

A teskný stín na bílém čele,
má hrdinka k nim vzpírá hled:
tak zřeli její roditelé
před čtvrtstoletím v tento svět . . .
To štěstí, jež je blažilo,
jim z očí, rtů a čela, tváří
tím odleskem svým čistým září —
i jí by dnes tak zářilo,
však otec . . .
Je to otec ten,

jak tenkrát v svatební svůj den?
A což ty city z doby té
by v něm tak byly zasuté,
a s matkou zašlé v hrobu tíš,
že neuznal by jich dnes již?

Myšlenka jakás velká, smělá
teď její duší projela,
však jak by hřích spáchati měla,
se tajnou hrůzou zachvěla . . .
A přece . . . hřích to nemůž býti,
snad osud sám tak kyne jí,
vždyť z líce otce, matky stkvíti
jí nechal novou naději.

Jde v pokoj otcův. Dobře ví,
že psací stůl tam dubový
má šuple, v kterém památku
si chová otec na matku.
Když tenkrát matku pohřbili,
je otvíraval po chvíli
a seděl jako v strnutí
nad mnohým kouskem bez hnutí . . .

Jakýsi svatý strach ji jímá.
Zásuvku táhne nesměle,
jakoby v schránku sanctissima
sahala drze v kostele . . .
Hle, portrét s datem od maminky,
zde atlasové střevíčky,
zde dávno suché konvalinky,
zde malé brusle, pentličky,
zde matky písmo, žluté blánky,
kdos červenou je stužkou spjal,
a zde jsou ony husté stránky,
jež tenkráte jí otec psal . . .

Ty čte. A zvláštní divný cit
jí začal mladou duší chvít,
cit toužení a radosti
nad sežloutlou tou zašlostí . . .
To všecko, všecko se v nich vrací,
cit, slova, štěstí, touhy ty,
jež ona s malou variací
má ve svém stolku ukryty . . .

A řádky vrší se a vrší,
jako když v máji tiše prší,

a každá prška blaživá
jen osvěžuje, prospívá . . .

I máť svůj měla román malý:
jí zakázali, zbraňovali,
že otec neměl jméno, jmění
a dostatečné postavení . . .
Vše podobně, jak dneska u ní,
i oni měli nehod směs —
nad žalů jejich vyschlou tůní
by zavýskla si s chutí dnes . . .

List poslední . . . Byl chvatný krátký:
„Mám postavení,“ zní ty řádky,
„mám vše, co Vaši žádají;
můj anděli, má černovlásko,
ty hráze nyní padají
a přijdu zítra, moje lásko,
a budu otci, budu matce
na srdce klepat přísnou tíš,
a ti mě neodbudou krátce,
vždyť prosit umím, to ty víš.
A pro dnes ať Ti andělé
sny zlaté sijí po čele
a pro dnes plaché políbení
ne na rty — to já nesvěřím
nést s listem ruce poslnhově —
posýlám Tvojim kadeřím“ . . .

Byla by hlasně výskala . . .
Na ňadra tiskla list a v nově
jen líbala a líbala . . .

* * *

Je dvanáct. V ňadrech jejích tluk
tak zní, jak přehlušit by chtěl
těch starých hodin táhlý zvuk,
jenž pomalu tou jizbou zněl.

U dveří zvonek zavzněl již
a rychle udělala kříž . . .

Odměřen jak ty hodiny
seď otec do pohovky svojí
a rozhledl se po pokoji
a ptá se: „Kde jsou noviny?“

Zmužile dala mu dvě blány,
jež pod zástěrkou kryla kdes:

List jeden dávno, dávno psaný
a druhý, jenž jí přišel dnes . . .

Čte prvý . . . je mu jaksi cizí . . .
čte lhostejně . . . tu rázem však
to ledové mu s čela mizí
a mžikat začne sivý zrak
a v hlubokém tam jeho šeru
cos kmitá slabým odleskem,
co v očích tam na étageru
mu plane plným zábleskem.
A promodralá ruka chvěje
se nyní jaksi nezvykle
a v slunce lesku cosi skvěje
se zrádného mu v brejlí skle.
Vzal druhý . . .
Dočet . . .
Z hloubi vzdych
a rukoum na stůl klesnout dal,
pak otíral skla na brejlích
a v prázdno kam's se zadíval . . .
Zas vzdychnul si . . . . Zrak upjatý
vrh' na ni . . . Ona tiše stojí,
půl doufá, půl se ještě bojí,
má ruce dole sepjaty . . .

„Nu, přiveď mi ho tedy sem,
počkáme na něj s obědem,“
di měkce, „rychle prostři mu,
dej víno k hodu dnešnímu —
řek' rázem jedné hodiny?

To dej mi ještě noviny!

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Pokračování.)

Pan Ondřej se chtěl bránit, ale teta nedala mu domluviti a vybídla Olgu, aby s ní vyšla na pole, kde se váže ječmen. Když ze vrat vycházely, potkaly žebračku s dítětem. Olga se zastavila a hledíc na žebračku, pravila: „Teto, nemohu jíti s tebou — vzpomněla jsem si, že se musím podívat k Holinové.“

„K čemu tam chceš jíti? Máš dost vlastního trápení, ještě se choď dívat na nešťastné lidi.“

„O ne — půjdu tam — já jí to včera slíbila.“

„Nerada to vidím, ale dělej co chceš.“

„Kdož ví, není-li jí hůře — musím tam jít, teto!“

„Byl tu dopoledne nějaký kluk se vzkazem, že jí je zle, abys tam přišla, ale já zakázala, aby ti to neříkali.“

„To jsi neměla, teto! Pospíším tedy tím více.“

„Nechceš, abych šla s tebou?“

„Děkuji, tetičko — není třeba, nezdržuj se a neposílej pro mne. Nehněvej se — ale jsem raději sama.“ —

A Olga, oddělivši se od tety, obrátila se ke Chloumku. Šla zvolna, těžce. Jak těžká byla jí ta cesta — ne pro fysickou zemdlenosť, ale pro tu hroznou tíži vzpomínek! Chtěla se přemáhati, chtěla mysleti na cíl své cesty, na nemocnou ženu, na minulou rozmluvu s panem Ondřejem, ale vše marně.

Zde na té cestě mluvil k ní každý kámen řečí vzpomínek, připomínal jí slova, která na témže místě slyšela, když po stráni scházeli spolu. Každý krok zde pro ni značil jednu ztracenou naději, jednu sklamanou illusi. A nahoře na kraji háječku to místo, kde v noci seděli, pohled na břízu, která tehdy nad nimi šuměla a která slyšela jejich rozmluvu! Tráva pod ní byla ještě zdupána a v trávě leželo několik utržených kvítků, které tam zapomněla. Pozvedla je se země. „Svadly, chudinky — právě jako má láska!“ Pohlédla k té pěšině, kterou tehdy kráčeli mezi obilím — ale jak změněno bylo tu všecko! Tam, kde dříve skláněly se zlaté klasy, bělelo se holé strniště. A Olga zahleděla se na to strniště.

Bylo tu tehdy tak krásně — obilí šumělo za teplé noci, cvrčkové cvrkali. Teď není tu ani klásku ani kvítka, všecko zmizelo. Všecko požali a chladný vítr ovívá holé strniště. „Je prázdné, pusté, a také ve mně je pusto. Strniště zorají, zasejí a na přes rok bude se zelenati znova. Ale srdce lidské má jen jedno léto a nezazelená se více novou nadějí.“ — Slzy zalily jí zrak — stála tu tiše, dlouho.

V tom probudil ji hlas zvonku. „Co je to? Kde to zvoní? Zvoní v Chloumku A není poledne, není večer — nemůže to býti klekání . . . Snad to není hlas umíráčku? Bože! Já tu pláču a myslím jenom na sebe — a ta žena mezitím snad umírá! Přijdu pozdě, neuvidím jí více. Ne, chci ji ještě uvidět — alespoň na okamžik, alespoň jedno slovo chci jí říci. O, kdyby Bůh dal, aby to nebylo pravda, aby nezvonili jí!“

A Olga nešla — spíše běžela po pěšině mezi poli ke Chloumku. Před pastouškou stálo několik žen s rukami založenými a rokovaly hlasitě. Také starý Pavlík tam stál — dýmku vyhaslou v levém koutku úst. Olze sevřelo se úzkostí srdce.

„Umřela?“ zvolala k pasačce.

„Už jí není. Jen teď vypustila ducha. Ach, jejich milosti, že neráčily přijít před minutkou — pořád jejich jméno volala, až do poslední chvíle . . .“

„Dušička nemohla z těla, když měla to dítě na srdci,“ pokývla hlavou stará Pavlíková.

Olgu pojala hrůza — hrůza před blízkostí a tajemstvím smrti. Neřekla ničeho a vběhla do síňky.

Ano, nebylo jí tam — ležela tam mrtvola. Byla ještě vlahá a byla hrozná: Ve strhaných tazích vepsána byla všecka hrůza smrtelného zápasu. Ústa měla zkřivena a široce rozevřena, jakoby jimi byla lapala po vzduchu, zuby vyceněné, na čele chvěly se kapky potu, seschlá prsa byla z části odhalena, žíly na krku naběhlé, kalné oči byly obráceny v sloup, prsty chladnoucích rukou byly roztaženy a křečovitě zaťaty do pokrývky — Anička stála u postele, tahala jednu ruku mrtvoly, na niž hleděla zděšeným zrakem a šeptala: „Maminko, maminko! Zbuď se! Slyšíš, maminko?“

Olga přiskočila a objala dítě: „Aninko! Má Aničko!“

A když ji přitiskla k srdci, zabušilo jí tak prudce, tak blaženě, jako by náhle něco nového v něm bylo se probudilo k životu. Ano, bylo to něco nového, čeho nepoznala nikdy — proud tiché, vroucí, hřející lásky — lásky, zrozené ze soucitu a smilování k bezmocnému, opuštěnému tvoru lidskému, teplo citu podobného tomu, jejž pocítí matka hledící na plačící své nemluvně, na ubohého, kroutícího se červíčka, který může žíti jen jejím tělem, její duší, její láskou.

Ne, nebyl to onen cit plný kouzla a opojného štěstí, nebyl to žhoucí žár vášně, jaký v ní zabouřil zde na témže místě, u téhož lože, když ucítila svoji ruku v jeho ruce a jeho hlavu u svojí hlavy, když doufala, že uslyší z jeho úst slovo vzájemně opětované lásky. Cit, který v té chvíli zachvěl její duší, byl klidnější a tišší, jako záře podzimního slunka — a přece srdce její umrtvělé zoufalstvím a bolem, probouzelo se k životu blahočinným jeho teplem.

Anička pustila ruku mrtvoly, oběma rukama objala Olgu kolem krku a přitiskla se k ní jako polekané ptáče, hledající útočiště. —

„Nemůžete zbudit maminku? Nemůžete?“

„Nemohu, Aničko.“

„Ona se už nezbudí?“

Olga zakroutila hlavou.

„Tak je to pravda, že umřela?“

„Umřela, a Pán Bůh si její duši vezme do nebe.“

Anička chvíli mlčela a oči její, plné slz, pohledly na mrtvolu.

„V nebi se bude mít líp než tady, viďte?“

„Bude se míti lépe, mé dítě.“

„Ale já už nebudu mít maminku!“

A dítě počalo prudce štkáti. Olga je hladila po hlavě a šeptala: „Neplač, Aničko, neplač — já tě budu míti tak ráda, jako tě měla maminka a budu se o tebe starat jako maminka. Neplač, maminka tě slyší a je jí to líto. Klekni si a pomodli se za ni, aby si Pán Bůh její duši vzal do nebe.“

Dítě kleklo a plačíc, modlilo se nahlas. Olga sepjala ruce a trochu sklonila se k mrtvole.

„Bože, dej, ať její duše slyší, co jí slibuji — že se budu starat o její dítě. O, Bože, dej ať to slyší, ať si nemusím vyčítat, že jsem k ní přišla pozdě! O, smiluj se, smiluj se, ať to slyší, o Bože!“

Udělala nad mrtvolou kříž a zatlačila jí oči.

Dotýkajíc se těch chladných, mrtvých údů, zatřásla se celá a pojal ji pocit hrůzy. —

To, čeho se dotkla, byl člověk — ta hmota, ty údy — byl člověk — člověk jako ona, který se rozsype ve prach, protože přišla smrt.

Smrt! — A duše její se zachvěla před tím hrozným, nekonečným tajemstvím života a smrti, před tím stínem nekonečnosti, před propastí věčna, která zela na ni zde z toho slamou pokrytého lože.

Vzpomněla si na ten okamžik, kdy stála u mrtvoly matčiny, kdy hleděla v její drahou tvář, kdy zdálo se jí, že vše se boří, a že na světě již není nic — nic, než její nezměrná, nekonečná bolesť. A zatím uplynulo několik měsíců — a její srdce obživlo novým životem — cítilo a žilo, poznalo bouři citů, touhy a lásky, poznalo tak opojnou naději štěstí, jakou před tím nepoznalo nikdy.

A pak to zhynulo, zemřelo. Je to osud všeho pozemského. Vznášíme se mezi životem a smrtí — a neštěstí jde s námi jako stín. — Stín smrti a temna ve světle denním, aby ten svět nezdál se nám příliš krásným. Ano, trpěti je údělem člověka — a trpěti musíme všichni. Zde ta žena již dotrpěla — dotrpěla odevzdána do vůle Toho, jejž nemůže postihnout rozum lidský, ale jejž chápeme a cítíme v hloubi svého srdce.

Pohlédla opět na mrtvolu. Rysy tváře se změnily; zmizel výraz hrůzy a na jeho místě rozložil se v ní úsměv klidu. Olgu pojal cit hluboké, nezměrné lítosti. — Jak mnoho trpěla ta žena! Bože, čím je ta mrtvola — než svědectvím nekonečného utrpení lidského? — Co mohu číst v těch tazích, tak změněných a ztrhaných — co v těch očích, které jsem zatlačila a které neviděly! Hle, její scvrklé ruce, seschlá prsa, ty napjaté žíly, ta žebra, která rozeznávám — ano, ta mrtvá kostra, potažená kůží, Bože, co je to všecko? Stopy utrpení! Ta mrtvá hmota, toť člověk, který dotrpěl, jenž těžce vlekl břímě života, jenž strádal nesčíslnými mukami, kterých jsem já nikdy nepoznala: zimou, hladem, chorobou, slepotou a bolestí. Čím byl život té ženy, než dlouhou řadou těžkých útrap?

A kdybych nebyla v poslední době na ni zapomněla — kdyby nebyl

ji hlad dohnal k té pouti do Výškova, snad by nebyla skonala tak bolestnou nemocí, v tolikerých útrapách . . .

A kdybych byla přišla o chvíli dříve, snad by byla zemřela lehčeji — s tou útěchou, že její dítě nebude opuštěno.

Ano, my sníme — sníme o štěstí, o lásce, a mezi tím lidé umírají hlady. A my je necháme hynout, necháme je umírat — a pláčeme nad svým obmezeným malicherným já — . . .

Také já jsem snila jen o svém štěstí — a mezi tím ta žena zemřela.

Já reptala, že jsem nešťastná. Zoufala jsem si proto, že svadl květ mých nadějí, že se nesplnilo, po čem jsem toužila. Myslela jsem, že mám právo na kousek štěstí v životě. Právo?! Jaké právo máme žádati od života jen štěstí, rozkoše, lásky? Nemáme všichni stejné právo? A přece milliony lidí se rodí a hynou ve stínu neštěstí — bloudí ve tmách bídy a žalu — a jako zde ta mrtvá žena přede mnou, tak umírá tisíce jiných tvorů lidských, kteří poznali v životě jen bol. Oni umírají a hynou, protože my myslíme jen na své štěstí.

Zde ta mrtvá žena mohla by povstat a tisíce jiných zbědovaných mrtvol mohlo by se zvednout ze svého smrtelného lože, ukázat na mne prstem a říci:

„Proč si naříkáš ty, která jsi tak šťastná — ty, která jsi nezkusila nic z toho, co jsme zkusily my! Měla jsi vždycky chleba, měla jsi matku, která tě vychovala s láskou, která tě dala učit tisícerým věcem, o kterých jsme my nikdy neslyšely! Máš mladé ruce, zdravé oči, čisté svědomí, nezkusila jsi, jak pálí hřích — co chceš ještě víc? A ty pláčeš pro zklamanou lásku, pro zmařené mládí. Ty myslíš, že jsi opuštěna?

Jak malý je tvůj bol u porovnání s nekonečnou bídou člověka. — A co jsme my — my milliony trpících? A co je to dítě, které tady klečí a vzlyká u tvých nohou? Není-li na stokrát nešťastnější, opuštěnější, nežli ty? A ty se ptáš, co máš dělat na tom světě — ty nevíš, k čemu žít?“

„O Bože, Bože!“ zaúpěla Olga a klesla na kolena. „Děj se vůle tvá, o Bože! Děj se vůle tvá!“ — A bylo jí, jakoby s těmi slzami, které vytryskly jí z očí, těžký balvan zoufalství se byl odvalil s její duše. Vzala plačící Aničku do náručí a líbala ji prudce, pak náhle rychlým energickým hnutím, jakoby se v ní byla probudila touha po činnosti, se pozvedla, setřela slzy a vyšla.

* * *

„Nemohla bych mluviti s radním?“ otázala se pasačky, vycházejíc ze síňky.

„Milostslečinko, ten sotva bude doma. Francku, skoč se tam zeptat a řekni, aby pan radní sem přišel, že s ním chce milostslečinka mluvit. — Ale ráčejí dovolit — bylo by potřeba nebožku umýt a obléct, než stuhne —“

„No ano, ano — buďte tak dobrá, pasačko.“

„Ale do čeho ji oblečem, milostslečinko? Nemá už ani jednu bytelnou košili. Kdyby jí ráčili nějakou košili a kazajku obětovat, aby nemusela v těch špinavých hadrech do hrobu.“

„I jo, jo!“ povzdechla si stará Pavlice a zakývala nad obyčej živě šedivou hlavou, utírajíc si slzy z očí. „Do hadrů to maličké zabalejí, když to na svět přijde, v hadrech chudý člověk odroste, v hadrech umře. — Ba nemá ani do čeho se obléci, když má jít na věčnosť. Ba, já už taky nemám daleko do toho —“

Olga hleděla na stařenu s pohnutím. Vzpomněla, že Holinová prodala poslední peřiny na truhlu svému muži a pomyslela si, jak bolestně to cítí chudina, nemůže-li mrtvému opatřiti dle přání poslední poctu, jakoby pietou k mrtvole ctila vlastní svou lidskou důstojnosť.

„Slyšíte, pasačko,“ pravila; „dejte mi kousíček papíru. Napíšu paní tetě, co mají poslat pro mrtvou a vy hned s tím někoho pošlete do Doubkova.“

Pasačka přinesla Franckovu pisánku, Olga vytrhla list a napsala lístek, jejž odeslala.

Stará Pavlíková hledíc na to řekla: „Pán Bůh nebeský jim to odplať, že tu mrtvou čistě obléknou. Ona za to za ně tam nahoře bude orodovat, až jim bude těžko v poslední hodince.“

Olgu zamrazilo při zvláštním tom přání. Obrátila se a řekla spěšně: „A kdo bude obstarávat pohřeb?“

„A jaký pohřeb — takového chudáka?“ ozvala se opět stará Pavlíková. „Sbijou z prken truhlu, ani ji neobarví, naloží mrtvou na trakař a odvezou. Bohatému se zvoní všemi a pan farář oblékne černý pluviál, ale na chudáka sotva kropáč smočí a už ho zasypou. Ale je to všecko jedno, a bude se nám to všem stejně odpočívat v té zemi v hadrech anebo ve kmentu a hedbáví. A až o soudném dnu ta trouba zazní a my z hrobu vstanem, Pán Bůh se pro ty hadry ani pro to hedbáví nesplete a přece bude vědět, koho na pravici a koho na levici. Tak ono to je a to je ta jediná spravedlnosť na tom světě.“

V tom přiběhl Francek. „Nu jak's vyřídil?“ ptala se matka.

„Vyřídil.“

„No a co radní?“

Francek otevřel ústa.

„Co pak ti řek'?“

„Řek', abych šel po svém.“

„Co pak nepřijde sem?“

„Povídal, že on už ví, co má dělat a že na něj nikdo nemusí chodit.“

„Ale já s ním musím mluvit,“ řekla Olga. „Doveď mne k němu, Francku.“

Radní, jenž právě se byl vrátil s pole, stál u stodoly a křičel na pohunka, jenž přivážel plný vůz mandelí, aby uhnul hat.

Spatřiv Olgu, pozdravil, pošoupl trochu klobouk na hlavě a zůstal státi, prohlížeje ji pozorným a nedůvěřivým pohledem.

„Ráda bych s vámi slovíčko promluvila, pane radní.“

„No tak, jen špacírujou dál,“ odpověděl odměřeně, s jakousi nucenou zdvořilostí. Na tváři jeho bylo znáti, že se obrnil úřadní vážností, jakoby se připravoval na nějaký útok.

„No, pěkně vítám,“ řekl, když vstoupili do síně. „Sednou si u nás, sednou.“

Olga sedla, on zůstal státi, ruce maje v kapsách.

„Chtěla jsem se jen zeptati, pane radní, jak to uděláte s pohřbem té slepé ženy, která právě umřela.“

„Uděláme, to se ví — uděláme. Pohřbit se musí. Já už jsem tu osm let radním a vím, co je patřičného v takové případnosti a jak to je podle zákona. Však jsme s ní měli za živa dost opletání, ještě aby nás k vůli nebožce ti páni z ouřadu sekýrovali. Beztoho sem nepatřila do naší obce — ale kde se člověk dodělá spravedlnosti?!“

„Obec tedy vystrojí pohřeb?“

„Vystrojí — nevystrojí — outraty se žádné dělat nemohou, a strojit jí nějakou slávu, není zač. No, ale jestli páni chtějí ji dát dovézt s parádou, mají koně, mohou dát zapřáhnout.“

„Kdo bude objednávat truhlu?“

„Nu, to se ví, že obec. Bez truhly ji nepochovají.“

„Přála bych si, aby měla slušnou, pořádnou truhlu. Nevím, kde ji objednat a proto jsem vás chtěla poprosit, abyste jí dal udělati řádnou, pěknou truhlu na mé útraty.“

„A oni to lfbějí zaplatit ze své kapsy?“ otázal se nedůvěřivě měře ji zrakem.

„Zaplatím to sama.“

„No tak, to je jiná! A neráčili by mi to napsat na cedulku, víme, jaká ta truhla jako má bejt. Borová, modřínová? Tondo, kam's dal kalamář? Vždycky mi ho ten kluk někam zašantročí.“

„To je mi jedno — jakou truhlu objednáte, jen když bude slušná a psáti to také nepotřebuji — však mi snad věříte.“

„No, no — to se ví, toť se ví,“ opakoval vlídnějším hlasem radní.

„Ale ještě o jednom jsem s vámi chtěla promluvit. Co se stane s tím ubohým děvčátkem po slepé?“

„A co by se stalo? Zůstane nám tu holka na krku.“

„Nevíte, jsou-li jací příbuzní a nebude-li se nikdo k dítěti hlásit?“

„Kdo by se k vyžleti hlásil? Kdyby po nebožce bylo co brát, to by tu hned bylo příbuzných dost — ale takhle!“

„Co s dítětem tedy chcete udělat?“

„No, platit na ni obec nemůže. Pořád rok od roku větší platy, a pořád toho víc na obec chodí, a všelijakou holotu nám sem posílají. K vůli jednomu takovému lajdákovi, co se světem tluče, měli jsme už padesát zlatých outrat tenhle rok. V chudé kase není krejcaru, a už jsme se dost utáhli s tou školou, co se stavěla — Na Honzíka Pohnětalovic už beztoho obec musí platit — přijde na něj osm krejcarů denně. Tak, jak povídám — víc už obec nic platit nemůže. S holkou se to rozhodne, až se sejde obecní výbor. Ale já myslím, aby zůstala kde je: v pastoušce — však jí tam zle nebude, a ostatně může chodit po pořádku.“

„Jak to — po pořádku?“

„Inu, po pořádku: od lumera k lumeru a každý den dají se jí najíst v jiném lumeru. Tak to žádný neucítí.“

„Ale co myslíte, pane radní, že může být z dítěte, které takto vyroste — z dítěte, které od dětství zvyká žebrotě a roste bez dohledu, bez vychování?“

„Nu, a co by z ní bylo? Jaké vychování? Bylo by to asi čerta platno. Však ono jablko nepadne daleko od stromu, víme!“

„A což, kdybych já sama si chtěla vzít dítě na starost — svolí obec a odevzdá mi dítě pod moc?“

„Oni že by si chtěli tu holku vzít?“ otázal se radní zvolna a znova změřil Olgu zrakem. Zamlčel se a pak pravil: „A nepřišlo by za ni nic platit — ani později žádné pohledávání na obec?“

„Ne, praničeho byste na ni nemuseli platit. Ale kladla bych si jednu podmínku: Chci míti od obce aneb od úřadu potvrzení, že mi nikdo to dítě nesmí odejmout a že je mohu vychovávat a vésti sama dle svého uznání až do plnoletosti. Nemohl byste se mi o to postarat?“

„Tak oni by si tu holku opravdu vzali, milostslečinko? Obec bude v tom svolující, o to není. — Ale já to sám udělat nemohu, to s tím musím na představeného a pak to přijde na obecní výbor — a k ouřadu se to musí ohlásit.“

„Tedy prosím vás, čiňte čeho je třeba — ale já si zatím dítě k sobě vezmu.“

„No, noóo — však je dobře.“

„S Pánembohem!“

„Pán Bůh rač provázet. S Pánembohem.“

Žena radního, kterou zvědavost přivedla do světnice, a která stála před lavicí u pece loupajíc brambory, pozdravila nad obyčej přívětivě a pak i s mužem vyšla na zápraží, dívajíc se za odcházející Olgou.

„Rád bych věděl, proč se ta slečinka tak o to dítě stará,“ řekl radní k ženě.

„Nu, stará se, že má dobré srdce, a že chce udělat milosrdný skutek. Já ji tuhle viděla u slepé; musí to být tuze hodná slečinka, je jí to na očích vidět.“

„Nu, může být, může být. Ale — kdož, ví? Mají oni ti páni někdy všelijaké divné nápady.“ A s těmi slovy radní obrátil se ke stodole skládat mandele.

Olga vracela se k pastoušce. Před domkem Francek a Manča pasákova tahali se o nějakou knížku a Manča žalovala staré Pavlíkové:

„Maminka řekla, aby Francek dal umrlé obrázek, co dostal o visitaci od pana vikáře a on ho nechce dát!“ Stará Pavlíková napomínala: „No, jen ho dej, Francku, dej! Já jí tuhle taky nesu růženec a je dotýkaný.“ Francek, vida přicházející Olgu, zapálil se a pustil knížku.

Ve světnici pasačka a Plašilová omývaly mrtvolu. Postel byla trochu odstavena ode zdi, aby byl lepší přístup. V koutku u dveří seděla na zemi schoulená Anička, tiskla k sobě králíka a plakala.

„Co pak je, Aničko?“

„Oni mi chtějí vzít králíka,“ vzlykalo dítě.

„Jejich milosti, ráčejí odpustit — jak jsme postel odstavili, tak ta potvora ušatá vyběhla. A já ani nevěděla, že ho má pod postelí.“

„Neboj se, Aničko, nikdo ti králíčka nevezme,“ konejšila Olga dítě. Ale Anička kroutila hlavou a vzlykala dále: „Vezmou, vezmou! Pasačka povídala, že si ho radní vezme a upeče. Maminku pochovají . . . a králíka mi zabijou.“

„I mlč, hloupá, neplač,“ zakřikla ji pasačka. „Co budeš rámusovat pro králíka!“

Ubohé dítě! Nic nemá na světě než svého králíka, myslela si Olga. A její srdéčko potřebuje alespoň toho králíka. — A já . . . co mám já?

Při tom hladila dítě po vlasech a konejšila je.

V tom vešla udýchaná žena s balíčkem prádla, jejž podala ženám. Pasačka rozbalovala to opatrně a ženy s obdivem obracely jeden kousek prádla po druhém — košili, noční kabátek a sukni.

„Ale je to čistota! A jak je to čistě vyšité! Je toho škoda do té černé země,“ poznamenala Ďoubalová.

„Ale přejte jí to!“ odsekla pasačka. A oblékajíc mrtvole vyšíváním ozdobený kabátek, řekla:

„No tak vidíš, chudáčku! Jak živa jsi něco takového na sobě neměla — teď si v tom poležíš.“

Olga mezitím šeptem hovořila s Aničkou: „Tedy půjdeš se mnou, Aničko, viď, že půjdeš?“

„A kdo tady bude u maminky?“

„Pasačka tu u ní bude.“

„Nic se jí tu nestane?“

„Ne, nic se jí nestane a zítra se k ní sem podíváme.“

„A králíčka si mohu vzít s sebou?“

„Vem si ho, dušičko. Pojď, rozloučíme se s maminkou.“

Mrtvola umytá a oblečená ležela na prkně — žlutá, nehybná, stuhlá. Olga sklonila se a poznamenala ji křížem. Anička dívala se na mrtvolu zrakem, ve kterém jevila se úzkosť a hrůza.

„O, já se bojím — já se bojím, to není maminka!“ a ukryla svou hlavu do Olginy sukně.

Olga chtěla ji vyvésti, ale zůstala jako přimrazena státi. Do dveří vstoupil doktor. Oba z blízka pohlédli si tváří v tvář. Ona stála u mrtvoly, držíc za ruku dítě — nesklopila zraku před jeho pohledem, ale vážně a přímo hleděla mu do očí.

Byla bledší než jindy, na očích a v rysech tváře bylo znáti jakýsi temný, teskný stín prožité bouře žalu. Bylo v ní něco hlubšího i vážnějšího, bolestného a přece mírného, i resignovaného zároveň — byl to smíšený výraz vnitřní radosti i hlubokého žalu, jakoby tiché světlo vnitřního klidu bojovalo v její tváři s mizícími stíny zoufalosti. Vnitřní duševní povznešení dávalo její tváři nový, zcela neznámý výraz. Zdálo se mu, že vidí před sebou někoho jiného, ne slečnu Olgu, kterou posud znal, ne tu dívku ostýchavou a jemnou, — ale tvář ženy, která mnoho procítila a trpěla — V hloubi duše kmitla se mu myšlenka: Odkuď ta změna v ní? Má jiný výraz, jiný pohled. — Jest-li ona ví, jest-li uhodla? V srdci jeho hnul se pocit smíšený ze soucitu a něžnosti. Chvíli mlčeli. On hleděl na mrtvolu a na Olgu, na dítě, které držela, až Olga šeptem pronesla: „Je mrtva . . .“

„Mrtva?“ — zašeptal on. Sklonil se k mrtvole, vzal její ruku, přiložil ucho k prsům, a pak odtáhl víčka oční. „Mrtva“ — — opakoval.

„Mrtva — je mrtva!“ zvučelo tichou ozvénou v Olgině nitru. A hledíc na tu stuhlou ruku, na žluté prsty mrtvoly, vzpomněla si na onu chvíli, kdy tato ruka v horečnatém rozechvění ji i jeho přitahovala k sobě, kdy ty prsty, horké a spocené, spojily jeho ruku s rukou její, kdy ta ústa, nyní na věky zamčená, šeptala slova, která rozlívala žár vášně po jejích žilách. Ty ruce, které je chtěly spojiti, již nikdy více se nepohnou a ona neuslyší již nikdy slova, která zněla tak sladce. Její hlava neskloní se již nikdy tak blízko k hlavě toho, kterýž nyní kloní se sám ke chladné mrtvole.

Ne, nikdy nebude prchavý motýl štěstí tak blízko její ruky, jako v oné chvíli, kdy stála s ním u ženy umírající — nikdy neucítí onen záchvat opojné naděje, omamujícího blaha, jaký pocítila tehdy.

To vše je mrtvo, a po tom všem nezbylo nic, než jediný svědek jejího štěstí — ztuhlá mrtvola. Zde leží mezi nimi a dělí je na věky.

„Mrtva“ . . . řekl doktor, pozvedaje po prohlídce hlavu.

„Mrtva“ — zašeptala Olga, poznamenala mrtvolu křížem na čele a se skloněnou hlavou vyšla.

On hleděl na Olgu dojat a vzrušen. Také on vzpomněl na tu chvíli, kdy oba skláněli se k té, která tu ležela nehybná a stuhlá a tytéž dojmy a city, které procítil tehdy, v odzvuku upomínky znovu pohnuly jeho nitrem. Kmitla se mu hlavou myšlénka: Je Liduška tak dobrá, jako je Olga — a cítí tak hluboce jako zde to děvče? Sám se plísnil za tu myšlénku, ale ona vracela se opět, když vyšel za Olgou před domek a pohlédl do její tváře.

Olga zdála se klidnou, více mocnou sama sebe než on — a hleděla naň s úsměvem srdečným a dobrým. Ale i její pohled, i její klid, i ten úsměv dojímaly jej bolestně.

Olga stála přede dveřmi a on se tázal: „Co se stane s dítětem?“

„Vezmu si je.“

„Já myslel sám na to, přispěti na ně —“

„O ne, ne — není třeba.“

„Jdete snad již domů? Již je šero. Mohu vás doprovodit?“

„O ne, děkuji — ne. Mám tu ještě nějaké řízení. Půjdu pak sama.“ Pomlčela a pak dodala: „Chci vám ještě dáti s Bohem, pane doktore. Myslím, že vás sotva již uvidím.“

„Jak, vy odjíždíte?!“ zvolal on udiveně — a hleděl na ni zpytavým, úzkostlivým zrakem.

„Za několik dní.“

„Vy odjíždíte?“ opakoval zmateně. „Ale přijedete, slečno Olgo — přijedete opět?“

„Kdo může znáti budoucnosť? Žijte šťastně — s Bohem!“ Podala mu ruku. On se sklonil, políbil její ruku a rychle se obrátil, aby neviděla slzy v jeho očích.

Odcházel sám po pěšině s bolestným dojmem lítosti a soucitu.

Nemýlil jsem se, myslil. Uhodla všecko. Odjíždí proto, že mne miluje. Miluje mne Liduška tak, jako mne miluje ona? Proč se to tak všecko

stalo?! A bylo to dobře tak... Sejdu se s ní opět — či rozejdeme se na vždy? Zapomene na mne? A nebo změní se její cit ke mně v klidné přátelství? — Byl bych rád, kdybych jí mohl jednou ukázat, jak si jí vážím, jak ji mám rád — přátelsky rád. Jak bych jí přál, aby byla šťastna!“ —

Ona vešla do zahrádky, zahnula za roh stavení a tam opřevši se o kmen lípy, plakala prudce. Po chvíli setřela slzy a ukryta za peň lípy, hleděla za ním. Ještě viděla z dáli jeho postavu, pohybující se po pěšině mezi strništi, vždy menší a menší. Bylo šero. Slunce již zapadlo, neprokmitla ani jediná zářivá prouha mezi šedými mraky, které zakrývaly nebe. Kolem šuměl večerní vítr po holém strništi. A Olga hleděla do dálky na ten temný, pohybující se bod, kterýž posléze se ztratil na kraji háječku — bylo jí, jako by s tím temným bodem kus jejího života na vždy byl zapadl v šero minulosti. „Konec na vždy — na vždy!“ zašeptalo jí v nitru.

Anička objevila se u plotu s králíkem v rukou. „Nuže, půjdem, Aničko.“ Zabalila dítě do šátku, řekla několik slov pasačce a kráčela s Aničkou po pěšince.

Nemluvila s dítětem, byla zabrána v myšlénkách. Myslela na něho — na toho, kterému dala poslední s Bohem. Myslela naň, jako se myslí na mrtvého — a přece po všem klidu resignace, kterého nabyla před chvílí, náhle v hloubi její duše budila se a rostla trpkosť, jakou necítíváme k těm, kdož odpočívají v černé zemi. O — co jen myslel, když se nabízel, že mne vyprovodí?! Abych šla s ním po té cestě, po níž jsem kráčela tehdy a cítila všecku bolesť, že on již není on — a já že nejsem já — že jen stín minulosti se hýbe vedle mne. Abych trpěla a přemáhala se po celý čas. Což on ví o tom, jakby mi ta cesta byla hroznou?

Můj Bože — což on kdy vůbec myslel na, to co se děje — a co se může díti ve mně? Vzpomněl na to — co se může díti v opuštěném ubohém srdci, když mu zasvitne z cizího oka jiskřička lásky? Ale ne — on vůbec nemyslel na mne, myslel jenom na sebe — a činil to, co mu bylo příjemno a pohodlno.

Když si vzpomenu na jeho pohledy, na všecka jeho vřelá neurčitá slova — Bože, jak jsem zaplatila draze — všecky ty bludičky zklamaných nadějí! —

O, jak mi ublížil!

Ano — mluvil se mnou tehdy o svém přátelství. Snad tak — jako se žebrákovi nabízí almužna. „Hle, mé srdce je široké dost — zbývá mi v něm ještě kousek místa.“ — Ale já nesbírám drobky s cizího stolu. — Nechci je, ty almužny útrpnosti, nechci je, ty dary z cizí milosti, z cizího majetku. — Ne, nic nechci od něho — nic jen zapomenutí.

Byla několik kroků od kapličky. Sklonila se k dítěti, zašeptala: „Počkej tu na mne, Aničko, počkej chviličku,“ a vešla do kapličky.

Kaplička byla temná — jen v malé, olejem naplněné lampičce z červeného skla kmitalo slabé světélko a osvětlovalo skloněnou hlavu Ukřižovaného. A Olga stála tu tiše — beze hnutí, beze slova, bez jasné myšlénky, tisknouc ruce k rozechvěné hrudi.

Ano, zde byl klid — posvátný, nerušený klid. A jí bylo tak volno v tom tichu, v té tmě, jako by ten klid zvolna vstupoval do její duše. Pak klesla na kolena a zašeptala: „O Bože, dej pokoj mé duši! Dej, ať mohu zapomenout, — zapomenout a smazat ze své paměti všecko, co v ní bouří a tíží, co mrazí a pálí . . .“

A hleděla na tvář Ukřižovaného a zdálo se jí, že v té hrubé řezbě neumělé ruky a naivní duše vidí zvláštní výraz — vidí úsměv nekonečného milosrdenství a slitování . . . „Pojďte ke mně všichni, kteří pracujete a obtíženi jste — a já vás občerstvím . . .“ Všichni, kteří trpí, všichni, kteří chybují — všem odpuštění a láska . . . On se modlil na kříži: „Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí.“ Nevědí, co činí! Jak mnoho je těch, kteří nevědí, co činí!

A v tom vzedmula se jí prsa, uchvátil ji mocný pocit soucitu, milosrdenství a lásky — lásky ke všem, kteří trpí i k těm, kteří chybují. „Bože odpusť jim — odpusť všem, kteří nevědí, co činí. Bože odpusť také jemu, protože nevěděl, co činí. O Bože, dej mu, ať je šťasten!“ A plakala tiše, ale ty slzy už ji nepálily — byly to slzy odlehčení a útěchy.

Někdo zatahal ji za rukáv a dětský hlásek se tázal:

„Proč pak pláčete?“

Olga neodpovídala a Anička opakovala: „Proč pláčete?“

„Něco mne trápí, Aničko.“

Dítě chvilku mlčelo a pak řeklo: „To vám někdo umřel, viďte?“

„Ano, mé dítě, umřel mi někdo, koho jsem měla ráda.“

Opět bylo ticho. „A maminku máte?“

„Ne, nemám už maminku.“

„Ona vám umřela?“

„Také mi umřela.“

Černé oči Aniččiny se naplnily slzami. Dívala se tak vážně, jakoby o něčem přemýšlela. Hladila a líbala králíka a pak náhle, podávajíc jej Olze, zašeptala: „Nate králíka, vemte si ho — já vám ho dám.“

Olga objala dítě a líbala je šeptajíc: „Já si vezmu, Aničko, tebe a ne králíka, viď, Aničko?“

Pozvedla se, poznamenala se křížem a odešla s dítětem. Dovedla ji do svého pokoje, uložila ji na pohovku a když dítě usínalo, skláněla se nad ním.

Bylo jí tak volno, že zde vedle ní dýše jiná lidská bytosť, že není tu sama a nemusí mysleti pouze na svůj bol. — Hleděla na dítě s tím citem něžnosti, jenž poutá nás k bytosti opuštěné, o níž víme, že její osud a život závisí od naší lásky.

Co by bylo z toho dítěte, kdybych se ho neujala? Ptala jsem se včera, k čemu je můj život — Tolik je bídy, tolik opuštěných tvorů na světě, kterým můžeme přinésti útěchu, a my se ptáme, k čemu je život!

Ne, srdce člověka nemůže být živo bez lásky. A ten, komu osud nepopřál štěstí vzájemné opětované lásky, která přijímá i dává — tomu vždy zbývá ještě láska druhá — tichá a obětavá, která zapomíná sama na sebe, která je štastna štěstím jiných. Ta zbyla mně a — pak nebudu se ptáti: „K čemu je život?“

Cítila ulehčení v srdci — nedusila ji už ani hrůza zoufalství, ani tíha prázdnoty a přece bylo jí nevýslovně teskno a bolno a opětovala si tiše: „O Bože — jak hrozná, jak těžká je resignace!“

* * *

Když Olga druhého dne z rána přišla ke snídaní, zarazil se pan rada a řekl: „Slečno Olgo — vy jste celá přepadlá — co pak se to s vámi děje?“

Olga se lehce zarděla, ale paní teta přispěla jí na pomoc: „Protože dělá samé hlouposti! Měla migrénu a bolení hlavy, ale když slyšela, že slepá Holinová umírá, vlekla se tam, pomáhala oblíkat mrtvolu a teprve v noci přišla s jejím dítětem domů. Pak nemá vypadat špatně!“

„Ale, ale, slečno Olgo!“ řekl pan rada káravým hlasem. „Všeho s měrou! Člověk má také povinnosti sám k sobě.“

„Já vás chtěla prosit, pane rado, abyste mi dovolil malou Aničku podržet zde několik dní, a abyste mi pomohl urovnati a vyjednati u úřadu čeho třeba, abych si dítě mohla vzít. Jakmile to bude odbyto, což doufám že se stane nejdéle do týdnu, odjedu s Aničkou do Prahy.“

Pan rada na ni překvapen pohlédl.

„Dítě si vzít chcete? Jestli pak jste to rozvážila? — Vy jste samý cit, žádná rozvaha! Ale takové kroky se musí konat s rozvahou. — A že bychom vás odsud tak brzy pustili, to si nemyslete, slečno Olgo!“

„Já již všecko dobře rozvážila, pane rado.“

Pan Ondřej mlčel, ale stále hleděl na Olgu, jakoby chtěl z její tváře vyčísti tajené stopy jejích duševních bojů.

Paní teta byla nad obyčej mrzuta a zamračena. Tvář její byla červená, oči se jí jen jiskřily a brada často se pohnula, což bývalo u ní vždy znamením vzrušení a rozčilení.

Z jejího oka každé chvíle šlehl na Lidušku blesk hněvivého pohledu, tak že této zmocnily se rozpaky i nepokoj a úzkostlivě po očku ohlížela se na tvář otcovu i tetinu. Když teta podávala jí druhý šálek kávy, řekla krátce a úsečně: „Kam jsi to dnes posílala Barču do Karlovic se psaním?“

Liduška se zarděla, a ruka, v níž držela šálek, se jí počala chvěti. Pila kávu a neodpovídala.

„Nu, slyšela's?“

„Poslala jsem ji, kam jsem chtěla,“ řekla Liduška, až po spánky červená jako rudý mák.

Postavila šálek a vyběhla z pokoje.

„No, no — paní teto, co pak najednou tak přísně?“ zabručel pan rada.

„Však je proč. Olgo, psala Liduška někomu s tvým vědomím?“

„Ne, já nevím o ničem.“

Nastalo trapné ticho. Pan rada se zvedl a odešel do druhého pokoje, kde jal se čísti noviny.

Teta po chvíli odešla za ním, zavřela dvéře za sebou a postavila se před pana radu, ruce majíc o bok opřeny, se sršícími blesky roz-

čilených pohledů, s výrazem rozhodnosti ve tváři, při tom energicky a pevně jako voják, který přišel k rapportu: „Řeknu vám, komu psala. Doktorovi psala. Holka je vaše, vyjednejte si to s ní.“

Pan rada vyjeveně hleděl na tetu a noviny vypadly mu z ruky.

„Co že povídáte?! Doktorovi? — Liduška?!“

„Ano, doktorovi — Liduška!“

„Jak to víte?“

„Vím to. Sháněla jsem se náhodou časně ráno po Barči a tu mi řekli, že ji slečinka poslala do Karlovic s nějakým psaním. Vzala jsem Barču na paškál, a ta se přiznala, že psaní nesla doktorovi a že již přede dvěma dny tam byla u doktora se vzkazem od Lidušky, že ji bolí zub, aby přišel. A on tehdy přišel a byl s ní v zahradě.“

Pan rada zrudl ve tváři. „Bezbožná holka! Ale ne, ne — nemůže to být pravda. Nevěřím tomu, paní teto! Vždyť se přece doktorovi líbí slečna Olga? —“

„Líbí, nelíbí. Kdo se v tom vyzná? Liduška se mu líbí mnohem více a na Lidušku si myslí, ne na Olgu.“

„Co pak ten blázen doufá, že já mu holku dám?“ vzkřikl pan rada a vyskočil. „A takové pletky za mými zády! Toho se člověk na dítěti dočká! Bože, Bože!“

„Nu, promluvte si s ní — je to vaše věc, já vám ji zavolám. Já vám to jen řekla, abyste věděl, co se děje.“

Liduška stála ve svém pokoji rozpálena a červená, oči jí svítily hněvem a ruce její škubaly třásně záslony u okna. „Samí špioni jsou u nás, samí špioni. Já se nedám špehovat a nedám se urážet. Co pak chci něco tajit? Však bych to byla řekla, až bych s doktorem byla promluvila. — Ale mluvit jsem s ním ještě musela. A řeknu to, všechno řeknu — nebojím se!“

„Liduško, máš jít k otci,“ ozval se hlas paní tety ve dveřích.

Odvaha Liduščina klesla o několik stupňů. Tváře jí zbledly, ruce sklesly, jen z očí jí zářily jiskry umíněné vůle. Chvíli stála nehybně, pak spěšně vešla do salonku k otci.

Seděl ve veliké židli, jeho brvy byly hrozivě staženy a hlas zněl tvrdě a příkře, když se tázal: „Komu's psala do Karlovic?“

Ona bleda jako stěna odvětila chvějícími se rty, ale pevně: „Doktorovi jsem psala.“

„Co jsi mu psala?“

„Aby k nám odpoledne přišel, že chci s ním mluvit.“

„Co s ním chceš mluvit, o čem by tvůj otec nesměl vědět? Proč mu tajně posíláš listy?“

Hlas jeho se třásl, brvy stahovaly se vždy hrozivěji — bylo viděti, že jen velikým úsilím se přemáhá, aby se nepoddal výbuchu hněvu.

Liduška začala plakat. Hleděla uchopit otcovu ruku, klesla před ním na zem a zašeptala, zakrývajíc si rukou tvář: „Mám ho ráda —“

Pan rada prudce vytrhl svou ruku. „A on ti řekl, že tě má rád?“

„Řekl, tatínku.“

„Nezdárné dítě . . .! A ty se s ním scházíš, ty mu píšeš za mými zády? Toho jsem se na tobě dočkal za všecku svou lásku? Ty neupřímné dítě — ty, ty falešná!“

Nepřemáhal se více; hlas jeho hřímal a ruce jeho ve pěstě zaťaté se chvěly.

Liduška se náhle vzpřímila, přestala plakati a z jejího oka šlehl blesk vzdorovitého pohledu. Řekla chvějícím se hlasem: „Já nejsem falešná. Já se s ním nescházela. Jen jednou jsem se s ním sešla a jedinkrát — jen dnes jsem mu psala. Byla bych ti o všem řekla. Ale dříve jsem s ním ještě jednou musela promluvit. Mám ráda jenom jeho a budu mít ráda jenom jeho vždycky — vždycky, pamatuj si to, tatínku!“

„Což pak si myslíš, že jsem tě vychoval pro nějakého doktora z Karlovic?!“

„Já si jiného nevezmu, a spíše se utopím, než bych si jiného vzala!“

Její odpor rozpoutal jeho hněv v nejprudší vášeň.

„Ty mi chceš tedy hrozit? Ty myslíš, že někdy svolím? Nikdy se toho nedočkáš. Nesvolím a kdyby's se i utrápila. Raději bych tě viděl mrtvou, než bych tě dal tomu člověku. A jeho dám vyhnat, překročí-li ještě práh našeho domu. Slyšíš? Slyšíš?“

Hlas pana rady přecházel rozčilením v sípavý chrapot a zároveň jeho ruce pevně uchopily Lidušku za rameno a zatřásly jí prudce.

Ona vykřikla pronikavě, sáhla si rukou k srdci a pak sklesla na židli. Celé její tělo se otřásalo suchým vzlykotem a křečovitými škuby.

„Pro Boha, dítě!“ vykřikl pan rada v náhlém zděšení. Sklonil se k ní, úzkostně sáhl na tepnu, a pak vyběhl, volaje paní tetu.

Přenesli Lidušku do pokojíku jejího na postel, rozevřely jí šaty, teta dala jí studený obkladek na hlavu a na srdce. Ona neodpovídala k žádné otázce, stále křečovitě vzlykajíc a nikdo nemohl rozeznat, jest-li to, co jí zmítá, je jen prudký výbuch vášně, aneb skutečná křeč.

Pan rada v úzkosti přecházel po pokojích. „Byl jsem k ní trochu prudký, paní teto. Člověk někdy za sebe nemůže. Taková rána a tak z nenadání, jako blesk s jasného nebe. Bože, co jen počít! A její matka měla srdeční vadu. Jest-li ona ji má také?! Jest-li se jí něco stane, bude to má vina! Připraví mne to o rozum!“ A pan rada popadl se za hlavu.

„Upokojte se, pane rado, a nechte ji — však se utiší. Nic se jí nestane, věřte. Vždyť již promluvila.“

„Už promluvila? Chvála Bohu! A co řekla?“

„Řekla jen: Nechte mne, nechte mne! a obrátila se obličejem ke zdi.“

„A pláče?“

„Pláče.“

„Křeč už nemá?“

„Ta už polevila.“

Pan rada si volněji oddechl, pak vešel do Liduščina pokoje, tiše přistoupil k posteli, vzal Lidušku za ruku, sáhl jí na čelo, sklonil se níže a tu cítil, jak se její tělo při jeho dotknutí nepokojně zmítá.

„Ale buď rozumná, dítě,“ pravil laskavým, konejšivým hlasem. „Buď rozumná! Vždyť já chci jen tvé štěstí. Jsem zkušenější než ty — máš věřit svému otci.“ —

Domluva otcova vyvolala účinek opačný: Liduška počala opět štkáti.

„Ale Liduško, Liduško! mé dítě!“

Ona prudce se obrátila na posteli. „Nech mne!“ vydralo se jí z úst. „Ty jsi řekl, že mne chceš raději uvidět mrtvou. A uvidíš mne mrtvou — ó . . ó . . .“

Opět její pláč přešel v suchý vzlykot; ruce tiskla si k srdci — a znovu tělo její se otřásalo křečovitými škuby.

„Pro Boha, paní teto! Nemáte kapky?“

Paní teta klidně přistoupila k posteli a řekla: „Spíše se utiší, když odejdete.“

Pan rada vyšel k panu Ondřeji. — „Ondřeji, co si počnu s tím dítětem? Zase křeče! Jestli má srdeční vadu!“

„Pošli pro doktora!“ —

„Pro něho! A co mu řeknu? Ale ty nevíš, co mluvíš!!“

Mezitím Olga stála s tetou u Liduščiny postele. Hleděla na Lidušku klidně s chladnou útrpností jako na nepříčetné dítě. Vidouc, jak sebou zmítá a křečovitě pláče, řekla sama k sobě: „Je k politování,“ jakoby se chtěla úsilím vůle k soucitu přinutit. Ale ani záchvěv soustrasti nepohnul se jí v duši. V nitru jejím se ozýval jiný, mocnější hlas, kterýž pravil: „Je to spravedlivé, že také ona trpí. Nebylo by to spravedlivé, kdyby ona nevytrpěla ničeho. Já musela vypít až na dno hořký kalich zoufání a nesměla jsem hlesnout, musela jsem ukrývati svůj bol. Ona neví, co je trpět, neví, co je to zapírat se. Svíjí se a vzlyká, a přece ten její vášnivý bol není takový, jako byl můj. Její bol přeletí jako mráček, jen můj zůstane. Ale těm, kteří poddávají se vášni, věří se více než těm, kteří trpí tiše.“ —

Při tom klidně kladla Lidušce obklady na hlavu a nemluvila ničeho. Právě chtěla jí dáti nový obkladek, když tu Liduška prudce sebou hnula, strhla obkladek s čela a mrštila jím na zem: — „Jděte, jděte,“ volala, „nechci nikoho vidět. Nechte mne, ať umru! Bude to lepší, budete rádi. O, ó! Špioni, všickni špioni! O vy všichni budete rádi, až umru!“

Teta mlčky přistoupila blíže, usedla k posteli, a kynula Olze, aby odešla.

* * *

Olze se uvolnilo, že mohla sejíti do zahrady.

„Ne, její bol nebude mít dlouhého trvání,“ pravila si v duchu. „Tak dobrý a tak slabý otec, jako je pan rada, povolí všecko svému jedinému dítěti. Ale kdyby přece nepovolil — kdyby doktor Lidušku nedostal?“ Ucítila, že srdce její zrychlilo svůj tlukot.

Zastavila se a hleděla před sebe — pak zakroutila hlavou. „Ne, ne — on mne neměl rád. Kdyby i Lidušku nedostal, všecko je marné, všecko zemřelo. Z nouze, z milosrdenství nechci ničeho. Přeji mu, aby dostal tu, kterou miluje. Bude s ní šťasten? Nalezne v ní to, co v ní hledá? Přála bych mu, aby jednou pocítil zklamání, aby jednou si vzpomněl — . . Ach, můj Bože, ne, ne, vždyť mu nechci přát nic zlého.

Ale chci, aby si někdy musel na mne vzpomenout, chci, aby věděl, že jsem v ničem nebránila jeho štěstí, že jsem mu je přála, ano kdybych byla mohla mu přispěti —

Ale snad bych mohla? Nezáleží všecko na panu radovi a nemohu já přispět k tomu, aby se jeho mínění o doktorovi změnilo? Vždyť on mi proto vyprávěl svůj život, abych to vše jiným sdělila, jen proto! Přál si, abych já — já urovnala cestu k jeho štěstí. Ó, bylo to hrozné — bylo to kruté!“ Cítila opět, jak pocit trpkosti plnil jí duši, ale přemáhajíc jej úsilím své vůle, řekla sama k sobě: „Dobře. Stane se, učiním to.“ Myslela ta slova hlasitě a byla překvapena zvukem vlastního hlasu. Ohlédla se plaše, bolestný úsměv pohrál jí po rtech, pak opakovala šeptem: „Ano, učiním to.“ A sklonivši hlavu přecházela tiše zahradou, rozvažujíc dále: „Ale co změže mé slovo? Kdo by mohl na pana radu působit? Bratr Ondřej? Ano — ten. K tomu se obrátím. — A jestli doktor Lidušku dostane — pak chci, aby věděl, co jsem pro jeho štěstí učinila, aby si musel vzpomenout, že je mi něčím povinen. Bude-li jej to přece jednou v duši pálit, až se to doví? Ucítí pak . . .“ Pohnula sebou prudce, přejela rukou čelo, jako by nějakou myšlénku zapuditi chtěla. „Ach, můj Bože, jaké to mám dětinské nápady! Vždyť je to všecko — všecko jedno!“

Rozhlížela se po zahradě a když se jí v zeleni kmitl světlý klobouk pana Ondřeje, zamířila k němu. Seděl pod javory a četl v knize, již zavřel, když Olga přisedla.

„Hledala jsem vás, pane Ondřeji.“

On se usmál a radostně pohlédl na ni, jakoby ji vybízel ke sdílnosti. Ona se přemáhala, chtějíc se zdáti klidnou, a řekla tónem, který měl zníti lehce a žertovně:

„Zdá se mi, že jsem vás ještě nikdy o nic nežádala — proto mně snad mou první prosbu neodepřete?“

On viděl, jak pracně vylhaným klidem zakrývá vnitřní bouři, tvář se mu trochu prodloužila a pohled jeho nabyl zvláštního, upjatého, zpytavého výrazu.

„Ničeho vám neodepřu, slečno Olgo,“ řekl suše a hryzl se do rtu.

„Má prosba netýká se mne. Jde o někoho, kdo vám je velmi blízký — koho jistě máte velmi rád.“

Pomlčela, jakoby jí bylo těžko vyslovit svou prosbu a pak odvracejíc tvář, řekla, jakoby pronášela spíše nějaký rozkaz, suše a krátce: „Ujměte se Lidušky.“

Pan Ondřej široce rozevřel oči. „Vy mne o to žádáte? Vy?!“

Ten výkřik udivení pravil tak mnoho, že Olga se zarděla a v rozpacích sklonila hlavu. Špičkou svého slunečníku psala a kreslila do písku a po chvilce řekla tiše: „Vy víte, co se dnes stalo?“

„Vím, mluvil jsem s bratrem. Nenadál jsem se toho.“

Mlčeli opět a ona stále kreslila v písku. „Váš pan bratr není snad neoblomným?“ otázala se.

„Je velmi rozhorlen. A co se mne týče, přiznám se vám, nevěřím, že by doktor Lidušku měl rád.“

„Ó, můžete tomu věřit.“ Sklonila ještě níže hlavu a dodala: „Řekl mi to sám.“

„On vám to řekl?“

Olga pokynula hlavou. — Oči pana Ondřeje se zajiskřily hněvem. „Ten člověk — ó . . . Ne, ten člověk nejednal dobře, slečno Olgo.“

Poznala dle výbuchu jeho hněvu, že nemluvný pan Ondřej pozoroval a poznal mnohem více, než tušila; ale v jeho rozhorlení jevila se tak upřímná oddanost, že neměla síly přetvařovati se před ním a cítila ulehčení, že to nemusí činiti. Bylo jí, jako by najednou nějaká přehrada cizoty byla padla mezi nimi.

„A vy žádáte,“ mluvil pan Ondřej v rozhorlení dále, „abych se já za toho člověka přimlouval, by dostal mou neteř?!“

„Ano, prosím vás za to.“

„Ale on nezasluhuje vaší přímluvy, naprosto nezasluhuje!“

„Proč by nezasluhoval? Nesuďte — já ho nesoudím. Kdož, kdož za to může?“

Pohlédla k němu. Celá jeho tvář byla ozářena výrazem hlubokého citu a oči jeho tak zářily na ni, že nemohla snésti jeho pohled, když pravil:

„Jste dobrá.“

„Ach prosím vás,“ řekla s jakýmsi nervosním hnutím. „Nemluvte, nemluvte —“

On, uhodnuv její rozpaky, rychle se opravil a řekl klidně: „Já jen chtěl říci, že k němu nemám takovou důvěru jako vy. Také jeho minulý život —“

„Co víte o jeho životě?“ zvolala živě Olga.

„Nejsem sice zvyklý věřiti všem klepům, avšak přece se nedivím, že bratr některé věci béře na váhu.“

„Ale vy doktorovi křivdíte. Ani vy, ani pan rada neznáte pravdy. Já ji znám a povím vám ji.“ (Dokončení.)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Na stůl okrouhlý za slov těch ukázala Marta,
kam zvenčí mezitím, z volného květnice stánku
ubrus přestěhován bílý, zákusky a víno;
ještě přidáno lecos; své z bible jmenovkyně hodna
mívala pilně zřetel na všední stránku pozemskou,
tak že pohostinstvím fara proslula po kraji šíro.

„Za hranici střídmosti mě již vaše dobrota vábí“
Václav zdráhavě dí. „K tomu dvé jen spatřuju židlí
při stole, jenž sirotou bez vladkyně jesti domácí.“

„Vládkyně pěkná jsem,“ zasmála se starcova sestra.
„Vládce jenom dům farní zná; neplatny tu výsady ženské,
nutným pouze tu zlem naše pleť, bez práva jakého.

Ačkoli příkladná mě tu hýčká bratrova láska,
přec mi neslušno se zdá, před hosty po bok jeho sednout
Však to i dávný zvyk, za žití již manžela mého,
že k němu za stůl jsem na okamžik sotva usedla,
z jizby ku plotně a zpět putujíc bez poklidu stále."

„Jen si přisedni také," kněz v úsměvu sestru pozývá.
„K hostům snad že cizím syna přítele mého nerovnáš?
Jak by rodem nám spřízněn byl, věru zdá se mi spíše."

Váhavě ke stolu blíž staruškenka pošoupla si křeslo.
Avšak Živsa mladý v kout světnice ještě zamířil,
tam, kde při okně stojíc v jasu zářila dívka slunečním.
Zval ji také, docelit čtverolístek při stole šťastný, —
frází jen zdvořilou, však hlas jeho divně se třásl
a v zoru touhyplném nezvyklá záře mu plála.
Ke dmoucím se prsům ona chýlila tváře planoucí,
v rozpaku křeslo berouc, jež host jí dvorně přinášel.

Zřel na ně bystře farář, pak tajně na sestru pohlédnuv,
mrknul ve směru jich; staruškenka zakývla mu v odvět
a tvář vráskovitou jí úsměv lehce přelétl.
Však ty posunky obou jako blesk jen mihly se krátce.

Rozmluva venkovských skrovných se dotýkala zábav,
až ku domácí též zabloudila Thalii nuzné.
Kus veselý tenkrát Velemínští chystali herci,
v němž milujících dvou měli Bohdan a Ludmila úkol.
Žertuje herců sbor kněz líčil, trampoty souhry,
smutnou malbu kulis, nedostatky scény a šatny,
směs katastrof veselých, episod bezděčně komických;
avšak Živsova líc nucený jen hostila úsměv,
an mu zatím ponurým čelo dumné temnělo stínem.
Onť v duchu stále jenom ztepilou zřel postavu mládce
jasnorusých kadeří, v oku blankyt blouznivě čistý;
zřel jej v skrýši kulis, v polosvětlém prostoru těsném,
blízko u dívky lepé, v důvěrném smíchu a šeptu,
pak na jevišti malém oba zřel sobě v náruči dlící —
Pohnul prudce sebou — Ó v ňadrech náhle ucítil
zas po letech dlouhých žárlící lásky bolesti!

Však zapudil vzešlý z malicherné příčiny osten
a tvář rozjasniv, zase volně na Ludmilu pohléd.
Škádlil teď ji farář, rozbíraje úlohu příští,
v níž bude Bohdanovou na jevišti se pyšniti láskou;
než jaks rozčilená nerozuměla žertu Liduška,
vzpřáhla zamítavě dlaň, ret chvěl se a rudnula tvář jí,

až rázným projevem knězi žertů přervala pásmo,
jiskříc vzdorně okem: „Nevystoupím; úlohu vrátím.“

Kradmo na Živsu při tom výzvědný upjala pohled;
zrak jeho díky němé jí vzdával v lesku radostném.

„Jak že?“ namítal strýc. „Teď vrátiti úlohu hodláš?
Kdež by našel si jinou pan Bohdan včasně kochanku?
Byl bych v pravdě nerad, kdyby mé tě oloupily žerty
o vděk zábavy té, mimy čacké v tíseň uvedly.“

„Jitka polesných snad moji úlohu ráda převezme.
Dost času ještě také — vždyť beztoho přípravy váznou —
já pak sotva že kus dosavad jen zběžně pročetla.“

„A přec týden již“ — dceru ostře pokárala Marta —
„odcházíš mi do háje co den — prý úloze tam se
lépe učíš, nahlas ji mohouc přednášeti volně.“

Dcerka zaplála nachem žárným, usvědčena ze lži.

Leč fary vládce pravil: „Nuž, břízám pilně a habrům
dál recituj, na jevišti potom naši pochvalu získáš.“

„Tam neuzříte mě už —“
„Však rozmyslíš se za krátko.“

Rozmluva kamsi jinam změněným se obrátila proudem
a spolu dlouho potom rozpřádal zábavu ještě
družný ten čtverolist v útulné světnici farní.

Již za chlum zšeřený se slunce pochýlilo letní,
proužky jenom řeřavé tam blýskaly ve spleti větví
v místě, na němž za lesem na chvilku prodlévalo ještě,
nad ním lem vrcholů stromových žhavočerveně svítil,
jakby požár ukrytý odlesky je ze spodu barvil,
po svahu oblohy též rozlévaje záplavu mocnou,
v nížto se roztrhaných zardívala pásma obláčků,
jak v moři žárnězlatém bájné ostrůvky z rubínů,
kdežto na východě zas na zbledlém oblohy modru
srp již prosvitavý dumavého chvěl se měsíce, —
když z Vilemína domů zpět volně se Živsa ubíral.

Ve vzduchu lehká již se vznášela soumraku příze,
houstla nenáhle pořád; než dospčl pokraje hvozdu,
poslední zlato již v západním chlumku pohaslo,
sesláb' šarlatu žár v odstínů stupnici bledších,
jež pak ve hnědo, šeď, sinomodro přecházely jemně,

až chmůrou zahalil též západ všecko tajemnou,
jež krajinou vůkol již spouštěl závoje husté.
Však za to řízu nebes protkávaly klénoty jasné:
Nejprve jedna jenom veliká zasvítila hvězda
záři plápolavou nádherně při obzoru blíže,
pak tu jiná, zase tam hvězdička prosvitla milostně,
onde nová, tuto hejno jiných, už těžko je spočteš,
na sta, tisíc se rodí jich náhle v okamžiku každém,
jakby holí čarnou tam z prázdna vykouzleny rázem, —
již hle! celou šíř, dálku nebes divukrásně pokrývá
jisker houštka zlatých, z diamantů šperky drobounkých,
sličně rozestavených v obrazce a soubory různé,
drobných šňůry perel, lehké prachu mráčky zlatého.

Teplá noc vše chová, uspává v náruči měkké;
mír na lukách a rolích; jen cvrčků hymna tichounká
v žab serenádu divou, neunavnou ještě se mísí.

Jak v sad kouzla se bral teď Václav po kraji cesty,
nad níž divně šerem modřínů kývaly třásně,
v lesní temno hlubé, jímž jak lampičky magické
modravě plápolavou kmitajíce tu ve vzduchu září
hojně letem bludným svatojanské svítily mušky.

(Dokončení.)

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Italii nekrášleno vyjma kostelní nářadí (téměř do polov. 14. stol.) pranic smaltem po způsobu limožské práce hloubené, za to však počal se zde vyvinovati pokrok v různém lesku kovů a v pestrosti průhledných barev, což dojmem svým velmi lahodilo a při čemž odpadla potřeba užívání ohraničujících buněk; vše spočívalo jedině na vyvýšení neb vyhloubení kovového podkladu. K nánosu tohoto „smaltu vypouklého“ užíváno jen zlata a stříbra, jež prohloubeno asi na tolik, mnoho-li obnášel list silnějšího pergamenu, pak zhotoven rydlem jemný nákres obrysů a vyznačeny co nejpřesněji veškeré podrobnosti figurální a okrasy železnými

dlátečky, aby smalt co nejpevněji držel a po pálení krásnou svou barvitosť neztratil. Barvy růžová a masová změněny ve fialovou, při čemž neužíváno nikdy jasně bílé a světle modré; za to však celá skala barev (vyjma červenou na stříbrném podkladu) vynikala nejskvostnějším leskem. Benvenuto Cellini, který o tomto druhu smaltu tvrdí, že jest nejkrásnější a nejpůvodnější, uvádí také slavné mistry v tomto umění, totiž Finiquerru, malíře Francia, Ameriga Amerighiho, Ambrogia Foppu, Pilliho, Pinzidimontea a j. více.

Číše krášlená smaltem „à jour“.

Kolem r. 1350 povolal jeden z papežů Avignonských několik vlašských mistrů emailerů do babylonského zajetí církve v Avignonu (tak se zove řada let od roku 1309 do r. 1376, kdy sídleli tam papežové) a právě tyto dlužno považovati za šiřitele podobných prací ve Francii. V Limoži pracováno arci také v tomto způsobu, avšak nikoli na dlouho, poněvadž mistři tam usedlí nový postup ve smaltovaní vynašli, který budil koncem 15. století nevšední obdiv: byl to „smalt malířský“, kterým se malovalo na podklad emailu emailem. Všechny zdlouhavé překážky, jako buňky, hloubení a rytí, překonány touto novou a skvělou fakturou jedním rázem a tyto výtvory zasluhovaly vším právem jména: „malířské umění smaltovnické“. Vše se pracovalo na měděných plotnách a především vkresleny hlavní rysy rycí jehlou na drsnou plochu, která se kryla

pak stejnoměrně průsvitným smaltem, jenž takto sloužil za podklad. Za odstraněné hraničení obrysů kovem naznačil mistr smaltovník jemnými čárkami kopii dolejšího rytého nákresu a vyplnil pak celek jednotlivými barvami. Poněvadž se světle růžové barvy masové pro obnažené části těla neužívalo, zvolena fialová neb černá se stíny bílými. Za daného podnětu a značného technického pokroku, vyvinovaly se zvláštní speciality, jakou byl druh „grisaillí“ — „šedě v šedo“ malovaných okras —, pak „clinquant“ s podloženými blyskotkami zlatých a stříbrných částek, „pagliette“

Smaltovaná konvička v c. k. komorním pokladu ve Vídni.

téhož druhu jako přední, ale užívaný zejmena při nápodobení perel a drahokamů na těchto smaltových obrázcích s podloženou folií a průsvitným emailem.

Mezi jmény limusinských mistrů září především jméno rodiny Penicaudů, v níž byli tři Janové: otec, syn a vnuk (doba působení jejich od r. 1480 do r. 1590). Dále dlužno zaznamenati rodinu Limosinů, Martina, Leonarda, Františka, Josefa (1510—1670), potom rod Nouailherů, jehož členy byli Jakub, Petr, Raymund, Mikuláš, Jan Křtitel a j., z nichž první se narodil 1540 a poslední zemřel r. 1804. Z rodiny Petra Courta, nebo Courteyse, též Courtoi, jak se po různu psali, vynikli nejvíce Jan a jeho dcera Zuzana Courtova. Dlužno jmenovati také

velmi pilnou rodinu Laudinů, jakož i umělce Ponceta a Papeho, kteří zanechali mnoho monogramovaných prací.

Starožitnosti limusinského smaltu jsou za našich dob pravou královskou libůstkou, poněvadž cena jejich dostoupila takové výše, že pouze majitelé milionů jakožto konkurrenti vystupují, je-li kde nějaký Limusin na prodej; vzdor tomu, že je obrazů ve smaltu limožském velký počet a jiného nářadí jako misek, talířů, konviček, svícnů, pokládaných skřínek, slánek neméně, trvá přece na trhu starožitnickém nouze o podobné předměty a proto ta drahota. Ceny jsou dle mistrů, dle práce a předmětů různé a stoupají od několika set zlatých do statisíců. Podobná konvička jako jest konvička v císařské sbírce ve Vídni, ve „Květech" ondy vyobrazená, vydražena před šesti lety na osmadvacet tisíc franků v Paříži; tamtéž vydražena miska s biblickým výjevem, jako na připojeném obrázku od Jana Courtoie, na čtyřicet tisíc franků a obrázek Penicaudův „Ukřižování Krista" (viz obr.) na 16 tisíc franků. Velká část smaltových maleb, zejmena obrazů představujících výjevy biblické starého a nového zákona, bitvy, hony a mythologické scény, pracována jest, pokud se komposice týče, umělci malíři ze škol vlašských nebo francouzských a nákresy ornamentalní a j. jsou prací malomistrů německých, kteréž užívali mistři v Limoži jakožto překresů.

Za našich dnů, kdy zkvétá opět v uměleckém průmyslu smaltování dle všech možných způsobů starých prací, uchopili se nesvědomití starožitníci příležitosti, aby odpomohli citelnému nedostatku, který se v tomto oboru jeví, i dávají limusinký smalt a dle potřeby i jiné druhy velmi dovedně padělati a to s monogramy i bez nich. V Paříži, Sevrèsu, Montpellieru, Vídni a na jiných místech jsou závody, kdež si může milovník starožitností objednati nejskvostnějšího Penicauda, Limosina, Courteyse, Nouailhera nejznamenitější faktury s potřebnými trhlinami, staletou špínou, vyprýskanými částkami a důležitou měděnkou. Daleko dospěli padělatelé v hotovení limožských smaltových podobizen z 16. stol., k jichž rozeznání potřebí jest nejbystřejšího zraku a nejvyškolenější znalosti limožského emailu. Však toto padělávání není žádným hrubým zlem, neboť znamenité padělky skvostných předmětů starých dob svědčí vždy o vysokém stupni toho kterého odvětví uměleckého průmyslu.

Jediný druh smaltu se dosud nepadělává a to jest „email à jour", který jest vlemován bez podložky do filigranového drátu, tvořícího okrasy, jež nepřilehají na zdobený předmět, — to jest, mezi stěnou předmětu a emailí je vzdušný prostor, tak že průsvitný smalt září v celém lesku. Cetinka obmykající smalt jest při tom jen tu a tam na stěnu přiletována. Benvenuto Cellini udává ve svém díle, jak se tato, bez odporu velmi efektní práce zhotovuje, ale nedostává se nám víry v jeho udání. Nemůžeme se ani dopátrati doby, kdy a kde se podobné předměty pracovaly. Dosud jsou známy jen dva předměty krášlené emailem à jour. První, pohár (viz obr.), byl vystaven krátkou dobu v Londýně a druhý se nalezá v kapli nemocnice della Scala v Sieně; je to skvostný relikviář, jemuž jsem se tam dlouho obdivoval. Že celé provedení svědčí o neobvyklé zručnosti, nemusím zajisté ani vykládati. Totéž platí o tak zvaném benátském smaltu, o němž také nemůžeme říci, kdo jej dělal

a kde se pracoval. Všechny ty tepané mísy, konvice a svícny, krášlené co nejbohatěji průhledným i opakním smaltem, jsou neznámého a záhadného původu, a rozřešení této záhady nebude asi tak lehké, poněvadž se na mnohých znaky německé nebo vlašské a také francouzské nacházejí a věci ty tvarem náležejí době renesanční.

Také v Praze zkvétala práce smaltovníků a byla mezi nimi větší část vyškolených a osvědčených mistrů z ciziny, které Rudolf II. sem

Smaltová malba od Penicauda z Limože. (Konec stol. 15.)

povolal, aby krášlili lemování skvostných křišťálových pohárů a nádob, jež se na hradě Pražském pracovaly. Takový drahocenný vzor jest křišťálová a skvostně emailovaná konvička, jejíž vyobrazení našel čtenář v zářijovém sešitě. Na této lze seznati vzornou delikátnosť a vytříbenosť jemného vkusu, který i na laika mocně působí. Pohleďte jenom na převzácný dekor celku a na soulad pestrých barev, dále na podrobnosti smaltovaných částí, jak se jedny pojí ke druhým, a čím dále, tím více se vám zalíbiti musí tento okouzlující výtvor starých mistrů. Za našich dnů pracuje se v různých odvětvích uměleckého průmyslu velmi krásně,

vkusně a uměle, při čemž jsou nákresy na mnoze zrovna skvostné a prozrazují vyškolenosť nevyššího stupně, avšak komu jsou do nejjemnějších záhybů známy staré výtvory, ten vidí jasně, že moderní tvorba jest jenom rafinovaná imitace a nynější tvůrci že jsou nad míru talentovaní napodobitelé svérázných a v pravdě dokonalých umělců starých dob. Také výminky ovšem nalezáme, ale ty jsou neobyčejně vzácny.

Limožským smaltem dosaženo vrcholu skvostnosti, ačkoliv když vynašel Jan Toutin (1632), zlatník v Chateaudunu, spůsob malování sklovitými, neprůhlednými a v ohni nezměnitelnými barvami na bílý smalt, pokládán tento pokrok za nejdokonalejší; ale právě tento vynález vtiskl práci smaltovníků pečeť úpadku. Ve všech odborech uměleckého průmyslu starých dob, kde dosáhla tvorba vysokého stupně a kde vynálezy překonaly pracné obtíže, nastával úpadek a tak se stalo i se smaltem. Nastala doba tretičková, doba pastorálek, prsténků, vážiček, jehelníčků, tabatěrek, bonbonier, flaconů — kdož zná všechny ty drobnůstky, kterých vyrobeno obromné množství a jež charakterisují tak výmluvně onu dobu.

Nejkrásnější, co nám tato doba zůstavila, jsou skvostné podobizny Jana Petitota († 1691), Bordiera, Straucha, Prieura, později pak Ismaela a Rafaela Mengsa, Boita, Dinglingera a j. více ze stol. osmnáctého. Všechny tyto podobizny a z předu již uvedené starožitnosti jsou za našich dnů velmi hledanými předměty a právě proto také se vyrábějí továrnickým spůsobem pro radosť i žalosť malých sběratelů starožitníků. Ještě nedávno jsem takové výrobky uviděl v Praze, nemýlím-li se v Bredovské ulici, ve výkladní skříni, kde čekaly aneb dosud snad čekají na šťastného pozemčana, který si je koupí pro nevinnou radosť!

Když tak již o Prahu jsem zavadil, připomínám ještě, že dobře smaltovati zde nikdo neumí a že smaltované předměty, skvostně dle spůsobu limožského provedené, kteréž zde jistá osobnosť vystavila a za své práce vydávala, uzřely světlo boží ve Vídni a byly i s monogramy prací jiného.

Některé podrobnosti ke studii o smaltu čerpány z odborných spisů: Ardant Maurice: Emailleurs limousins. — Randau Paul: Fabrikation der Emaille. — B. Cellini: Trattati sopra órificiera. — B. Bucher: Email.

(Dokončení.)

O shlídnutí.*

Podává Med. Cand. Duchoslav Panýrek.

Není zajisté pod sluncem druhé doktriny, která by oplývala takovou hojností otázek dosud neobjasněných, s nimiž se takřka denně setkáváme a které jedni snaží se určitým přirozeným způsobem vysvětliti, jiní pak nejen naprosto popírají, ale s pohrdáním odbývají do říše bájek a výtvorů příliš živé obrazotvornosti — jako vědy přírodní vůbec a lékařství zvláště.

Chci tuto věnovati krátkou stať sporné takové otázce, o kteréž se dosud ani filosofové ani lékaři nejvěhlasnější mezi sebou neshodli.

Předem zdá se mi nutným odchýliti se poněkud od thematu. Čtenář, který přečte článek celý, uzná zajisté plnou oprávněnost této episody. Dnešní literatura kloní se snad převahou k realismu, jehož oprávněnost tu bez výhrady, tam s výhradou obecně se uznává. Vědě popularisující však bohužel realističnosti se nepřeje. Vědám přírodním, které zajisté snaží se býti ze všech věd nejrealističtějšími, doposud před realistické čtenářstvo předstoupiti se zbraňuje a pečlivý spisovatel obávaje se, že by narazil na některého úzkoprsého a mělkého čtenáře, pečlivě vyhýbá se každému slovu „závadnému", bez ohledu na to, zdali smysl věty, její správnosť a úplnosť utrpí čili nic.

A která jsou taková slova závadná? Povězme si je. Porod, těhotenství, plod a mnohá jiná. Bez nich ovšem popularisující medicina naprosto obejíti se nemůže!

Čtenáři příliš jemnocitní dnes již račte laskavě poshověti. Zajímavost thematu, o kterém hodlám psáti, v plné míře toho zasluhuje.

* * *

Ve starších dobách věřilo se ve shlídnutí všeobecně. Teprve počátkem 18. století nalezl názor tento mezi badateli hojnost odpůrců, kteří dokazovali, že nemůže býti řeči o vlivu duševních dojmů matky na plod, protože není mezi oběma žádného spojení nervového. Hojnosť případů toho druhu, jak je sebrali Sachs, Schroek, Haller a jiní, vysvětlovány byly čirou náhodou, někde pak vzata na pomoc dědičnosť, když náhoda k objasnění zjevu nepostačila. Později činili němečtí badatelé zastancům shlídnutí výtky daleko závažnější dovozujíce, že jde tu o zrůdnosti, následky to vadného vývoje zárodku, které zajisté delší dobu tvořiti se musily i nemohou zaviněny býti okamžitým nebo chvilkovým dojmem, který působil na duši matčinu nebo na její smysly. Od té doby objevovaly se hlavně v časopisech anglických a amerických dosti často zprávy o jednotlivých případech, které dokazovaly možnost a naprostou

* Přítomná práce je ohlasem pozoruhodné studie „O wpływie wrażeń matki na ukształtowanie się płodu, czyli o t. zw. „zapatrzeniu się" ciężarnych", kterou uveřejnil nedávno dr. Józef Drzewiecki, bývalý ordinarius therapeutické kliniky císařské university varšavské, v předním polském odborném listu „Nowiny Lekarskie", (č. 1. 1891., str. 44.—48., roč. II.)

přípustnost shlídnutí. V celé té otázce zasluhuje pak nejvíce pozornosti ta okolnosť, že všecky ty zprávy vycházely z péra osob, které jsou známy jako badatelé vážní a pozorovatelé otevřených smyslů, kritičtí. Zvláště v poslední době byla velice obohacena literatura toho předmětu. Sluší se zmíniti o pracích W. S. Lowmanna, J. Wethebury-ho, A. Ross-Pattersona, M. G. Lavry-ho, Johna Ringwooda a četných jiných lékařských spisovatelů, kteří o otázce, jež nás zajímá, velmi široce a jasně se rozepsali. Nelze proto přejíti přes ni k dennímu pořádku a spokojiti se s tím, co se o shlídnutí bájí zvláště na našem venkově, kde representují medicinu namnoze ještě všeliké báby, které ovšem k vysvětlení zjevu toho sahají po různých nadpozemských, tajemných a nevysvětlitelných silách.

Rozumí se samo sebou, že máme tu na mysli pouze takové případy, kde smyslové a duševní dojmy matčiny zůstavily jisté trvalé stopy na plodu, nikoli pak ony vady, kde zárodek stanul na některém počátečném stupni vývoje svého a dále nepokračoval.

Jeden případ toho druhu pozoroval Drzewiecki sám. Žena jistého jeho kollegy polekala se kdysi během těhotenství velmi silně tím, že její čtyřletý synáček při hře upadl a poranil se na pravé straně čela nad okem o hranu skříně. Ač poraněním zdraví dítěte nebylo ohroženo, znepokojila přece matku malá tato nehoda. Svým časem porodila děcko, které mělo nad pravým okem červenou skvrnu, jež tvarem a velikostí upomínala na ránu, kterou kdysi utrpěl jeho bratr na čele.

Pozoruhodným je také preparát, který nalezá se v pathologickém kabinetu porodnice milánské. Jest to tři měsíce staré dítě, jehož matka ve třetím měsíci těhotenství silně se ulekla, spatřivši nenadále opici oděnou ve krátké spodky. Nedávno zesnulý petrohradský professor Neugebauer líčí ve článku „Vzpomínka na porodnici milánskou," r. 1863 uveřejněném, celou věc takto: Děcko je na povrchu těla od pasu až nad kolena černohnědě zbarveno a chlupy pokryto; též na jiných místech těla viděti podobné skvrny. Zajímavým jest, že v tomto případu i v mozku nalezeny byly při pytvání ostrůvky černého barviva.

Nikdo nemůže popříti, že zjev ten mluví velmi jasně ve prospěch shlídnutí. Nutno ještě podotknouti, že matka téhož dítěte vyprávěla professoru Billimu o příhodě s opicí ještě před porodem.

Billi poranil se kdysi při koupání v řece trnem křoviny ve vodě ukryté na vnitřní ploše lýtka. Vrátiv se domů, chtěl si ránu obvázati. V okamžiku, když počínal si ji čistiti, vstoupila do pokoje jeho choť, která nalezala se v počátcích těhotenství a polekala se velice spatřivši, že manžel její je poraněn. Chlapec, který se jí pak narodil, měl na témž místě, kde utvořila se jeho otci po zranění jízva, znamení stejné podoby a stejné barvy. Professor Billi jest tedy o shlídnutí velmi pevně přesvědčen. Máť přesvědčivý argument ve svém vlastním synu stále na očích.

Dr. W. Waterfield byl kdysi přítomen porodu dítěte, u něhož na levé straně šije zvedal se dosti veliký výrůstek. U ostatních osmi dětí téže matky nebylo žádného znetvoření a také otec a matka byli prosti podobného výrůstku. Matka vysvětlovala pak zjev těmito slovy: „Ve druhém měsíci těhotenství stála jsem kdysi ve dveřích a spatřila

jsem kolemjdoucího muže s velikým nádorem na šiji; v tom proběhl mráz celým mým tělem, ale nikdy mi nenapadlo, že by se mi mohlo naroditi dítě, které by mělo něco takového.“ Lékař vyšetřiv po nějaké době onoho muže, přesvědčil se, že na jeho šiji po levé straně rozkládal se podobný nádor.

Dr. E. Crickmay pozoroval ve své praxi také jeden případ toho druhu. Kdysi přišel k němu dělník, který si při práci uřízl nožem celou dlaň, takže mu zbyl pouze malý kus palce. Jakási žena slyšela o nehodě dělníkově vyprávěti, což učinilo na ni dojem velmi příkrý. Po jisté době narodil se jí chlapec, jehož levá ruka byla bez dlaně a z pahýlu páže zvedal se pouze kus palce.

Podobný, ale charakteričtější případ vypravuje dr. James Brydon. „Před nedávnem,“ píše autor, „byl jsem při druhém porodu jisté paní. Chůva, když děcko zavinovala, zpozorovala náhle, že mu u pravé nohy schází palec. Matka mi vypravovala, že asi ve čtvrtém měsíci těhotenství měla jednou ošklivý sen. Zdálo se jí, že jí krysa ukousla u pravé nohy palec; dojem snu toho byl tak mohutný, že se dala do křiku, až probudila muže, kterému jala se všecka postrašena sen svůj vyprávěti. Manžel její prohlásil příhodu tu za úplně pravdivou.

Dr. W. Brydon pozoroval případ tento: Jistá žena v druhém měsíci těhotenství nalezla náhodou v atlase pathologických preparátů vyobrazení dítěte, u něhož hlava přímo z ramen vyrůstala. Zároveň zmocnila se jí myšlénka, neporodí-li též ona takové nestvůry. A vskutku narodilo se jí dítě, které po půl osmém měsíci zemřelo. Jeho hlava nasedala přímo mezi ramenoma.

Velmi zajimavý případ líčí dr. Edward Garraway v časopise „The British medical Journal*). Jistá dáma sedala s neobyčejnou zálibou před skupinou sošek, z nichž jedna zvláště se jí líbila. Figurka ta představovala odpočívajícího bůžka Cupida. Jednou tváří opíral se o zadní plochu ruky. Děcko, které se jí později narodilo, bylo tak nápadně Kupidkovi tomu podobno, že dr. Garraway spatřiv je druhého dne v kolébce myslil v prvním okamžiku, že v kolébce leží soška. Dítě to bez vědomí stále ve snu zachovávalo tuto polohu ještě tenkráte, když dorostlo v silného chlapce.

Dr. Charles F. Williamson obohatil material o tak zvaném shlídnutí přesvědčujícím příkladem, který měl příležitost ve své praxi pozorovati. Jakás D., třicetiletá žena, kteráž byla ve čtvrtém měsíci těhotenství, polekala se jednou velikého černého skotského psa s bílými skvrnami, který na ni vyskočil ze zahradního altánu, kamž jej muž její bez jejího vědomí byl uzavřel. Tato událosť tak mocně na ni působila, že od té chvíle až do narození dítěte stále muži svému tvrdila, že se jí narodí dítě, které bude míti nějaké znamení nebo bude zrůdné. Po nějaké době narodilo se dítě, které od třísel až ke kolenům mělo kol dokola hnědé znamení, pokryté bílými chloupky. Podobná abnormita rozkládala se také nad levou lopatkou.

„Před třemi dny,“ píše do časopisu „The Lancet“ dr. John T.

*) který právem považuje se vedle blížence svého Lancetu, za nejpřednější lékařský časopis v Anglii.

Hislop, „byl jsem pozván na venkov k paní M. Když jsem přijel na místo, nalezl jsem neživé novorozeně, které bylo však úplně vyvinuté. Podivná byla jeho hlava. Bylatě nápadně podobna hlavě krávy. Kosť týlní scházela úplně a kosti temenní vyvinuty byly pouze v nepatrných částech. Oči uloženy byly vysoko v kosti čelní, která byla úplně ploská a nesla nahoře mohutné výběžky, které upomínaly na pahýly rohů, takže podoba ku hlavě kraví byla frappantní. Po několika dnech dozvěděl jsem se při rozmluvě s matkou, že asi ve druhém měsíci těhotenství byla jednou na trhu, kdež ulekla se býka. „Ejhle, ještě jedno faktum, které vedle četných jiných nutí mne věřiti v moc dojmů matčiných," zakončuje autor.

Dr. Charles W. Chapman soudí, že celý ten bohatý materiál, z něhož jsme uvedli jen několik málo případů nejinteressantnějších, bylo by radno pečlivě sestaviti a učiniti z něho určité konkluse. Zároveň uvádí tento pozoruhodný případ. „Jistá neobyčejně citlivá dáma, pocházející ze zámožné rodiny, pozvala mne r. 1833. k sobě. Byla to žena neobyčejně silná a měla úplně zdravou as dvě leta starou dcerušku. Matka mi vyprávěla, že potkala jednou, když počala děcko nositi pod srdcem, žebráka, jehož ruce i nohy byly křivé; ačkoli však věc ta způsobila na ni jistý dojem, přece nedala se tím nikterak znepokojiti, neboť ani jí nenapadlo, že by snad mohla míti nějaký vliv na plod. Když se jí narodilo děcko, bylo zrůdné (anencephalus); kromě toho byly jeho končetiny sprohýbány a prsty na nohou v jedno srostlé, tvoříce jaksi prodloužení a pokračování chodidla*). Když se po několika měsících opět stala matkou, potkala náhodou zrovna téhož zmrzačeného žebráka, což připomenulo jí událosť výše vylíčenou. Přes to zůstala však úplně pokojnou. Dítě, které se pak narodilo, bylo věrným obrazem prvého s tím toliko rozdílem, že jeho hlava byla vyvinuta pravidelně. Po několika měsících narodilo se dítě třetí, které bylo již vyvinuto normálně. Děcko to bylo úplně zdravé a hezké."

Tyto případy dostačují úplně, aby každý dal se presvědčiti o vlivu dojmů matčiných na utváření se plodu. Chci se ještě zmíniti o tom, že něco podobného zjištěno bylo i u zvířat. Tak dr. Gray, kustos ústavu British Museum, ukazoval při sezení londýnské zoologické společnosti kuře, jehož nohy a zobák úplně podobaly se papouščím. Takové zrůdnosti líhly se dosti zhusta v kurnících muže, jenž kuře museu daroval a který vysvětloval zjev ten strachem slepic před papouškem, jenž křikem svým je vždy děsil, kdykoli přiblížily se k jeho kleci.

Lze tedy souditi, že by shlídnutí bylo zjevem podmíněným pouhou náhodou nebo dědičností? Vždyť případů toho druhu je na sta a bylo by možno o nich psáti celé knihy. Zavrhovati skutečné události a popírati je pouze proto, že se neshodují s náhledy, které nyní ve vědě všeobecně jsou přijaty, bylo by tolik, jako hrdě a sebevědomě tvrditi, že poznali jsme již do podrobna všecky zákony, které ovládají přírodu.

Jest sice pravda, že není žádného spojení mezi matkou a plodem, ale tento nedostatek drah nervových nevylučuje přec ještě možnosť morálního vlivu matky na dítě.

*) Zjev nepříliš vzácný, zvaný „syndaktylie."

Možnosť morálního vlivu nesmíme a nebudeme zajisté nikdy popírati, uvážíme-li pouze tato fakta:

Jest mnoho zjevů, které si bezprostředním vlivem nervů vysvětliti nemůžeme a přece je uznáváme, mluvíme o nich jako o zjevech skutečných, jako o faktech.

Každá idea, každý dojem musí se především zmaterialisovati, či jinými slovy žádnou ideu, žádný dojem nelze si mysliti bez práce buněk mozkových.

Dojmy mohou působiti na činnost našich tkaní a ústrojů, na př. vlivem strachu mohou vznikati v ústrojí našem mnohé choroby. Vzpomeneme-li si na citron, nastává již hojný výtok slin do dutiny ústní.

Ostatně dnešní psychologové nepochybují o tom, že plod dosti dlouho před porodem doznává již bolestí a fysického uspokojení, že podléhá četným dojmům. Pokusy Luysovy dokazují to velice zřejmě. Přiložíme-li studenou ruku na stěnu života matky, nastávají okamžitě pohyby plodu. A přece je známo, že tělo nenáleží k dobrým vodičům tepla. Vpadne-li náhle světlo do oka matčina nebo podráždíme-li z nenadání sluchové její ústrojí, nastávají silné pohyby plodu, které se stupňují až ke chvění.

Zajímavé faktum uvádí Perez: Jistá dáma, podlehnuvši 3 měsíce před porodem silnému strachu, pocítila křečovité trhání plodu. Když dítě přišlo na svět, žilo jen několik měsíců a často trpělo beze vší zřejmé příčiny takovýmto trháním. Tyto případy dokazují nepopíratelně, že plod cítí dojmy matčiny. Ale jakým způsobem svět zevnější nebo vnitřní působí na tuto duši z pola vyvinutou, která má snad již jisté nejasné vědomí, která již vnímá, jest nesnadno zodpověděti. Dle Luyse se buňky mozkové po určitou dobu účinkem zevních dráždidel (popudů) chvějí. Připustíme-li tento názor, přestává nám býti otázka shlídnutí nesrozumitelnou. Jestliže prodlením těhotenství jedno vlákno nervové o jednu desetinu millimetru (0,1 mm.) se odchýlí, má to již vliv značný na vývoj toho či onoho ústroje. Tu ovšem dojmy musí míti během života zárodku značný vliv na utváření se jednotlivých orgánů. I jediný okamžitý dojem postačí úplně, aby nastala ve vývoji plodu celá řada dosti rozsáhlých změn.

Autor náš aspoň pevně jest o tom přesvědčen, že různé tělesné i duševní vady, které doposud připisovány byly vlivům dědičným, jsou nezřídka pouze výsledkem morálních vlivů rodiny, které neustále na ženu působí.

Ovšem ne každé ženě, která podléhá různým dojmům, narodí se pak dítě nesoucí jich stopy. Kdyby bylo tomu tak, — podotýká vtipně Buffon — jak podivuhodné uzřeli bychom bytosti! Prozíravá příroda nestejnou opatřila nás citlivostí a vnímavostí a proto jeden a týž dojem nemá u každého týž účinek a proto také nejeví se na každém dítěti stopy matčiných dojmů. Přes to však jest pochopitelno, že dlouho trvající a mohutné dojmy nebudou asi beze vlivu na plod. Tak je všeobecně známo, že první samec má rozhodný vliv i na následující pokolení, takže potomstvo později z jiného otce poslé nese vždy jistý ráz otce

prvého. Naproti tomu u rostlin, jak dokázal M. Knight na základě bohatých svých zkušeností, nic takového se neděje.

Klíč hádanky celé lze pravděpodobně hledati jen v duševních dojmech matčiných. Vždyť děti jedněch a týchž rodičů liší se úplně povahou, letorou, schopnostmi, tváří atd. Již takový rozdíl, který je zcela všedním zjevem a který každý z nás měl příležitosť ne jednou, ale desetkráte pozorovati, naprosto se příčí všeobecně přijaté theorii dědičnosti.

* * *

Pisatel tohoto článku přichází konečně také s troškou do mlýna. Laskavý čtenář dovolíž, aby připojil příběh, jejž nečerpá sice ze své vlastní zkušenosti, který však naskytl se mu při čtení bible. Je dosti zajímavým a nebylo si ho dosud, nemýlím-li se, povšimnuto odbornými kruhy, kteréž se zabývají otázkou shlídnutí; příběh ten dokazuje však, že již člověk — hospodář starého zákona dovedl uměle vzbuzovati shlídnutí a uměl také dobře využitkovati zjev, nad nímž šedovlasý člověk-učenec z fin de siècle moudře kroutí hlavou.

Otevřte bibli starého zákona, staňtež u hlavy 30. prvé knihy Mojžíšovy a čtěte:

„Projdu skrze všecka stáda tvá dnes, vyměšuje z nich každé dobytče peřesté a strakaté a každé dobytče načernalé mezi ovcemi, a strakaté a peřesté mezi kozami a takové budou mzda má.

Cožkoli nebude peřestého neb strakatého mezi kozami a načernalého mezi ovcemi, za krádež bude mi počteno.

I řekl Lában: Hle, ó by tak bylo, jak jsi mluvil.“

Na to oddělil ovce takovéto a dal je v ruce synů svých. Jakob pásl pak ostatek dobytka Lábanova.

„Nabral pak sobě Jakob prutů topolových zelených a lískových a kaštanových, a pooloupil s nich po místech kůru až do bělosti.

A nakladl těch prutů tak poobloupených do žlábků a koryt (v nichž bývá voda, k nimž přichází dobytek, aby pil) proti dobytku, aby počínaly, když by přicházely píti. A počínaly ovce *hledíce* na ty pruty, a rodily jehňata přepásaná na nohách, peřestá i strakatá.

A bylo, že kdykoli silnější připouštěny bývaly, kladl Jakob ty pruty před oči ovcím do koryt, aby počínaly *hledíce* na ty pruty. Když pak pozdní dobytek připouštín býval, nekladl jich; a to býval pozdní Lábanův a ranný Jakobův.

Vzrostl tedy muž ten náramně velmi, měl dobytka mnoho,“ atd . . .

Hleďte, jak prakticky, jak důmyslně si Jakub vedl! Nelze popříti, že byli ti staří kmenové, jejichž kulturou pohrdáme, přece předobrými pozorovateli přírody. Bible zůstává přece jen knihou knih, k níž uchyluje se mnohý myslitel hledaje doklady pro svou myšlenku.

Letem po Tatře.

Načrtl Jos. Pazourek.

První dojmy.

řijížděli jsme od sv. Martina v Turči po dráze košické k východu proti toku Váhu a byli jsme již skoro rádi, když dojeli jsme do Popradu, svého východiště do hor. Bylo již s večerem, když jsme vlak opouštěli. Ubytovali jsme se v Husově parku — nemysli však nikdo, že souvisí toto jméno s naším národním mučenníkem. První majitel této hostinské a lázeňské kolonie se tak jmenoval a byl to plnokrevný Němec. Říkali mu prý „Vater Husz.“ Jsmeť tu již v uherských Němcích, ve Spišsku.

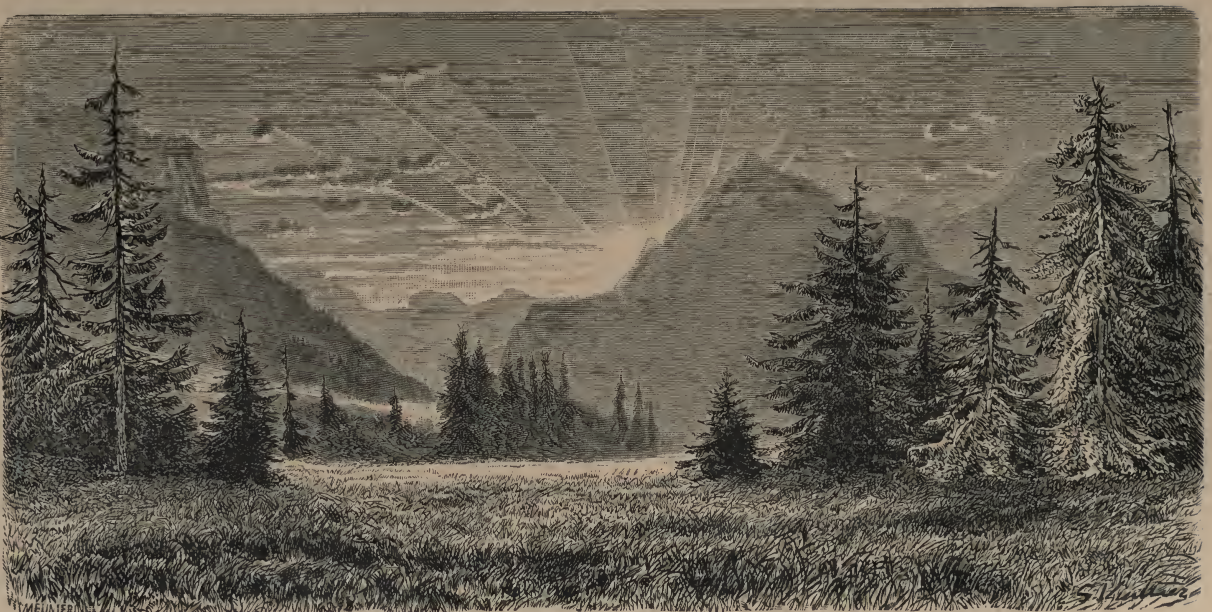
Vyhlídka byla chatrna, nebe zachmuřeno, a všude plno par. Po horách ani památky. První pohled na Tatry nám byl uchystán až na ráno a to pohled opravdu skvostný.

Probudili jsme se časně a vidouce, že je obloha jasna, vyběhli jsme na polo oblečeni na pavlač své vily „Turistenhausu“, kdež jsme nocovali. Zůstali jsme zaraženi. Najednou, jako by je ze země vykopal, stojí tu před užaslými zraky našimi celá taterská skupina šedých obrů ostrých rysů, holých strání, strmých hřebenů v různé podoby rozbrázděných, od Kriváně až po Magúru. Jako zakletá věčnosť, bez života, bez hnutí pnou se závratně vzhůru v blankyt, kam my jako ku zdroji života vzhlížíme. I v tobě maně zatají se dech, a stojíš jako zkamenělý. Pohled podobný bývá jinde odměnou jen dlouhé námahy a útrapné cesty. Tu skytá se ti nezaslouženě. Tatry nemají totiž, ani nejvyšší jejich vrcholy, žádného předhoří, jímž by kryty byly, na západ pak a východ jako by rázem zase přestaly. Odtud ta neobyčejná velkolepost. Zde, myslím, musí se roztoužiti všichni, i ti, kteří milují hory hodně z daleka. Na ráz rozprchly se všechny pochyby a obavy, jež mne dříve znepokojovaly, že mne Tatry neuspokojí. Jediný tento pohled mě s nimi spřátelil.

Nuže vzhůru! — Však ještě ne. Zajeli jsme dříve povozem do památné ledové jeskyně dobšinské a vrátili se odtud zase do Popradu o šesté na večer. A hned bez oddechu pustili jsme se k horám. Statně jsme vykračovali k lázeňskému místu Smokovci (Alt Schmecks, Tátra Füred), ležícímu prostřed lesa na úpatí Slavkovského štítu ve výši 1018 m. Již se hezky stmívalo, když jsme tudy procházeli; sem tam již svítili.

Rozhodli jsme se však, že dorazíme ještě téhož dne přes malý hřeben horský (1280 m) do údolí Kolby a do hôtelu tamže o samotě stojícího. Moudré příliš to nebylo, nebo je tam as hodina cesty prudkého stoupání, a pěšina vedouc stále lesem, byla tmavá. Na tabulky orientační na rozcestích musili jsme si svítiti, abychom nezbloudili. Ale při tom všem měli jsme štěstí.

Slyšíme před sebou hlasy. Nakročili jsme a dohonili dvě paní s nějakým studentíkem, jež týmž směrem se ubíraly. Kam jinam by tak pozdě

Vstup do údolí Bílé vody.

šly než do Kolby. Vyhráno! Ovšem, člověk se nechce zahodit, nezeptá se, nedá znáti své rozpaky a kráčí hrdinsky kolem. Ale zatím bedlivě jsme naslouchali, jdou-li za námi — znamení, že jsme na dobré cestě. Po dlouhém dosti kobrtání dostihli jsme hřebenu. Tu bylo již veseleji. Vysoký les je zde vymýcen, tak že měsíc krásně nám po okolí svítil. Rozhlédli jsme se a několik minut dole vidíme světlo. Byli jsme u cíle.

Kolem prostředního stolu seděli hosté v živé zábavě, všichni patrně na delším pobytě zde usedlí: nějaký pan farář, ještě jeden mladší kněz, párek novomanželů, kteří nesmějí nikde nyní scházet, a asi čtyři dámy. Povečeřevše v této štěbetavé a v národním ohledu dosti smíšené společnosti, odebrali jsme se na lože.

Taterskými údolími.

Ráno byli jsme o čtvrté na nohou. Úzkou pěšinkou sestoupili jsme na cestu podél říčky Kolby vedoucí a proti toku jejímu vzhůru jsme se pustili. Cílem naším bylo dnes prohlédnouti údolí Malé Kolby a jejích Pět jezer, pak vrátiti se do údolí Velké Kolby, odtud přejíti hlavní hřbet horský a přes Polský hřeben doraziti k jezeru Velkému (Felka-See!).

Vůdce jsme neměli. Zdála se nám cesta dosti zřetelně označena na mapách našich a údolí snad dosti hojně navštěvována. A pak, bez vůdce cestuje člověk rozhodně pozorněji a zajímavěji, oddává se více svým samorostlým dojmům, a také o kus nějaké romantiky nebývá nouze — jen nejedná-li se o kobylku. A tato partie nezdála se býti tak zlou.

Stoupali jsme statně kol vodopádů: Dlouhého, Velkého a Malého až ku stoku obou Kolb: Velká Kolba přitéká přímo od západu, Malá od severozápadu. Nedaleko stranou od řeky stojí na malé louce hôtel „Gemse" (1313 m). Pustili jsme se strmě vzhůru do Malé Kolby. Cestovní brašnu schoval jsem nedaleko do křoví, aby se mi ulehčilo, a chutě kráčíme dál. Minuli jsme ještě jeden pád říčky (říkají mu Obrovský, ač trochu hyperbolicky) a po Schodkách vešli jsme do těsného, velikolepého, strmými hřbety ohraničeného údolí.

Jitro bylo úchvatné. Ani mráčku na obloze, vzduch jasný, libým chladem vanoucí. Slunce právě prvním paprskem na pozdrav zasáhlo vrchol Lomnického štítu, kterýž po pravici od nás celému údolí kraluje, nachovou korunou ostrý jeho vrchol obetkávajíc. A jasná záře polévala znenáhla i velikány kolem, níž a níže stín se stráni jejich plašíc. Byla neděle. Velebný zevšad vanul klid a mír. Hle, tam nahoře v modrém blankytě nad vrcholy hor v slunci se klidně vznáší mohutný pár orlů . . . Škoda, snad nás shlédli. Již zmizeli. Jsi opět sám a sám. Maně se zastavíš, popřeješ volného vzmachu myšlénkám a citům svým a cele duši rozechvělou jim zůstavuješ. A hukot a šum Kolby skládá ti hudbu k myšlénkové básni . . . Obrátili jsme se zpět. Tu vnadným kontrastem naše oči vábí zelené, městečky a vesnicemi poseté údolí popradské, jež v dáli v ranní mlze se tratí. A tam na stráni jako hnízdo vlaštovčí přilepen náš noční útulek. Nějak ospale dosud do světa vyhlíží — Krátká vzpomínka na včerejší společnosť a s Bohem na vždy!

A dále v před! Modříny řídnou, i limba — ta krásná zdoba Karpat — krní, až ocitneme se v chudém podrostu kosodřeviny, a posléz i ta nadobro přestává. Kráčíme po holém kamení, jen sem tam spoře vyráží nějaká květinka u vody. Ta voda! Studená jak led, čistá jak den, rychlá jako střela. Jak se po ní stýská, když na chvíli zapadne do kamení! Došli jsme k očazenému velkému balvanu, pastýřskému to ochraništi proti dešti a větrům. Dnes bylo zde však pusto a prázdno. Zde odděluje se ztezka v pravo na Lomnický štít. Jsme již skoro tak vysoko jako na Sněžce. Stezka naše jde dále přímo údolím až ku strmé, 400 m. vysoké stěně, po níž voda z jezírek kolbských stéká.

Podívali jsme se vzhůru po stěně, okem jsme ji poměřili, ne, to není možná, aby to bylo 400 m. Snad 100 m., ano! Ale přesvědčili jsme se hned, jak to naše oko z kraje se klame při odhadování výšek a důkladně jsme byli vytrestáni za svou nevěru. Stezka zahýbá obloukem kolem stěny v levo a vine se v prudkém stoupání po sesutém ostrém kamení žulovém vzhůru. Stoupáš a dlouho stoupáš a jen pomalu ti výšky ubývá. Teď jsme ztratili stezku. Však tu je modré znamení a tam opět. To věru řídký zjev v Tatrách. — Jsme na prvním stupni stěny, pak stoupá se zase po trávníku. Konečně! Obrátíš se dolů, mrkneš pokosem podle na Lomnický a přece jen zas je ti divné, že by na jeho vrchol mohlo odsud ještě být 600 m. Naše štěstí, že tam nepolezeme. Ten by nás teprv naučil!

Jezírka kolbská jsou malá, nehluboká, není tu žádných ledovců a sněžných polí, a přec úchvatný tu kousek země, jeden z nejkrásnějších v Tatrách. Zde ráz Tater vystupuje nejostřeji: divoká strmosť, šedá pustota, mrtvá velebnosť. Najednou ozve se pronikavé hvízdnutí, druhé . . . Zrovna jsme se zatřásli. Svišťové, jediní obyvatelé těchto osamělých krajů, dávají si výstražná znamení. Hluboko, přehluboko vryl se mi do paměti obraz hrobové té samoty. Stále vidím v pozadí ostrou, poněkud stranou skloněnou jehlu L e d o v é h o, v pravo pak L o m n i c k ý š t í t s obrovskými srázy a ložisky sněhu v rozsedlinách a po levé straně v před nachýlený hřeben S t ř e d o h r o t u. Však marně mělké slovo by zkoušelo, jen stín těch dojmů vybavit, které mžikem vyčaruje na skutečnosť vzpomínka. —

Asi o půljedenácté byli jsme nazpět u místa, kdež jsme byli ukryli svoje vademecum, jehož nejcennější částí byly v tomto okamžiku kus salámu a sýra. Nedivte se, nadšení tráví. Jen škoda, že nebylo vína. Vezli jsme sice z Pešti láhev znamenitého uherského, ale já svou neobratností jsem ji rozbil, a její skvostný mok rozlil se po torbě. Což platno! Z nouze dali jsme se do borůvek,

Po krátkém jen oddechu obrátili jsme se do druhého údolí, V e l k é K o l b y. Hned z kraje bylo patrno, že méně je navštíveno. Po stezce jen slabé stopy a později žádné. Údolí je rozevřenější a nemá tak strmých boků jako předešlé. Však my je brzy přerazíme a dostaneme se na P o l s k ý h ř e b e n a celý zpáteční okruh přes Smokovec si ušetříme. Stoupání bylo mírné. Libovali jsme si.

Svým bystrozrakem vypátrali jsme v dáli cosi jako salaš. Vskutku bouda, ale jak bídná! Několik balvanů k sobě stočených, střecha a dvéře

Český stav.

ze snětí spleteny, vnitř trochu roští, toť vše. Před salaší hoří oheň a nad ním chýlí se malá, drobná postava člověka. Právě dochází poledne. Neškodilo by něco na zub.

Již nás pastýř spozoroval. Netečně zvedl hlavu a mdlým okem po nás se dívá. Čteš, zkoumáš ve výrazu jeho obličeje, — nic, pranic, tak bez myšlénky musí být jeho duše. Ani náš příchod nebyl sto rozčeřit na chvíli její mrtvou hladinu, a přec — přiznal se — málo tudy za léto projde lidí. Na ohništi vařila se v železňáku voda, a on krájel do ní zavěrákem tvrdý, všecek zelenou plísní prolezlý chléb.

„Vaříte oběd?“ ptám se.

„A héj.“

„Vždyť váš chléb je všecek plesnivý.“

„A héj.“

„Což nevíte, že dnes je neděle?“

„A héj.“

Marné úsilí, aspoň trochu účasti v něm vzbudit Vzpomněl jsem si na ruského mužíka a jeho „ničevò“, jen že ten je vnitř učiněný lišák, a ten zde . . .

„Vy nejste Slovák,“ povídám mu, neb to jsou přec takoví hovorkové.

Přiznal se, že je „Nemec“, ale hned dodal, že „vie dobre slovensky“.

Chtěli jsme na něm trochu mléka. Svým lakonickým způsobem vyložil, že dojné krávy jsou dole „na polaně“, tu že se pasou jen jalovice a voli. Zeptali jsme se ho po další cestě, dali jsme mu zpropitné a šli s Pánem Bohem.

Ukázal nám na ohromnou t u r n i, přes tu že si máme zaměřit. Turně jsou veliké kuželovité ssutiny někde balvanů, jinde drobnějších kamenů, jarním táním se sněžnými spoustami dolů stržených. Prodrali jsme se pracně hustým pletivem kořenů a větví kosodřeviny a byli jsme u turně. Teď nastalo hrozné trmácení s balvanu na balvan a klopotné škrábání se po hladkých jejich plochách. Celou hodinu jsme se tak v úpalu slunečním pachtili a jak malý kousek jsme urazili! Prožluklá bouda stále ještě nám na očích.

Tady snad přece se nechodí, povídáme si. Ale přesvědčili jsme se později, že o takové radostné cesty nebývá v Tatrách nouze. Toho dne jsme ani z nich nevyšli. Jak výborně se tu hodí Slovákovi jeho střevíce s tenkou podešví, které těsně ku hladké ploše žulových ploch přilnou, a jak nebezpečno by zde bylo v okovaných botách alpských! K tomu radostnému putování přidružily se ještě obtíže orientační, zaviněné nedostatečnými popisy, ač jsme jich s sebou měli jako chudý knihkupec.

Přišli jsme k jezírku D l o u h é m u, a teď přes hřeben horský na druhou stranu, ale kudy? Všude stejně strmé srázy, všude výška nad náš normál. Co teď? Jsou tři hodiny. Nenajdeme-li vhodného přechodu, zpět již nedojdeme. Smutné vyhlídky, spáti pod širým nebem a dáti si pod hlavu kámen jako Jakub. O nebi by se nám bylo jistě nezdálo! Tu teprv děsný pocit samoty a odloučenosti v zapadlém tom koutě na tě doráží. Na prsty by bylo lze spočítat, kolik lidí sem zabloudí. Ticho,

hrobové ticho. Ani větérek nezavane, ani travinka nezašustí, jen chvílemi příšerné hvízdání svišťů se rozlehá po skalách. Až mi v krku vysýchalo, když jsem na bratra volal — rozešliť jsme se na chvíli, abychom lépe shlédli terrain — a on se mi neozýval.

Pustili jsme se na zdař Bůh po vysoké strmé turni přímo vzhůru. Za sebou jsme jít nesměli, neboť každou chvíli se kameny pod nohama shroutily a snadno mohly druhého zasáhnouti. A jak se musí dávati pozor, aby člověk nesjel s nimi! Čím výše, tím bylo ovšem hůře a 400 m. takového roztomilého lezení! A pak, ani nevědět, půjde-li to po druhé straně dolů . . .

Na vrcholu byla štěrbina mezi skalami, co by se jí jeden člověk provlékl. A hle, prázdná láhev a kus mastného papíru! Neklamné znamení stopy lidské! Dej se v duchu objati, ty dobrý muži, jenž poslední z té láhve udělal jsi doušek a ze špinavých sloupců „Nemzetu" vybíral jsi chutnou slaninu!

Jsme patrně na Vrátkách, tedy ve výši 2363 m. Ovšem byli jsme již tak spleteni, že živou mocí nemohli jsme říci, kde že je Polský hřeben a kudy tam, ba ani s jistotou jsme nevěděli, které je to jezero, jež pod námi se chmuřilo. E což! Jen s chutí dolů, abychom byli pryč z toho začarovaného kouta, kde jsme se celé odpoledne plahočili.

Sesoukali jsme se k jezeru, rozhlédli se kolem. Není pochyby, jsme u Zamrzlého plesa (1966 m, ne Zamarzły staw). Jiná léta bývá prý i v červenci a srpnu ještě ledem místy pokryto, my však zastihli zde jen na severním břehu zbytky sněžných polí. Vždyť i tu tabulku s nadpisem, že zde ledové pleso, někdo s tyče srazil. A odsud na Polský hřeben? Tam po té pěšině, jež se protějším břehem vine vzhůru? A kdož ví, je-li to vskutku ona stezka?

Změnili jsme plán. Sestoupíme na stranu polskou do údolí Bílé vody (Podúplazského potoka). Tam spíše najdeme útulku. Ovšem o krásný požitek pohledu na Gerlach jsme se tím připravili, ale přes to nelitovali jsme toho, že pustili jsme se do Podvysocka. Tu poznali jsme i Tatry vlídnější, veselejší, zarostlé lesy a travou, ovlažované hojnými výtoky jezer, tvořícími několik krásných vodopádů. Neprávem se tato partie v cestopisech odstrkuje.

Sestupovali jsme jako po stupních od jednoho jezera ke druhému, jež tu jako zelené drahokameny po stráních se lesknou. Od Zamrzlého plesa sešli jsme k Litvorovému stavu a k Zelenému jezeru. Naproti na druhé straně údolí viděli jsme asi ve stejné výši Český (těžký) stav, v pozadí zvedá se úchvatná Vysoká (Tatranský štít, něm. Hohe Vysoká!) do výše nadmořské 2555 m, z údolí pak se zvedá na 1300 metrů.

Šlo se nám již těžko, byli jsme umdleni celodenním pochodem a polovičným postem. Ale nutili jsme se. V tom mne bratr zachytil za ruku a dával znamení, abych zůstal státi. Několik jen kroků před námi pase se klidně pár kamzíků, nejlepší důkaz, jak málo místa ta bývají navštěvována. V tom jedno z mladých zvířat zvedlo hlavu, malé zasípnutí a již jsou ti tam.

Docházeli jsme k potoku. Kolem něho sem tam roztroušeny jsou

senníky, a bude-li nejhůře, přespíme noc v nich. Jaké však milé překvapení, když po krátkém pochodu údolím, octli jsme se u Hohenlohovské myslivny. Na prahu jejím stál lesní, vysoký horal s holými koleny. Druhý člověk, s nímž jsme se dnes setkali! Pověděl nám, že ku schronisku v Roztokách máme asi dvě hodiny. Popsal nám také cestu, a my s veselou šli dál. Což dvě hodiny po rovině, to není tak zlé, ač trochu mi působily obavy jeho dlouhé nohy, neměřil-li to na své hodiny. Horší bylo, že za nedlouho najednou hrkem začalo se stmívati. O půlosmé bylo úplně tma, a my jsme sotva za půl cestou. Nevím, jak bychom se byli dostali dál, kdyby nebyli na světě dobří lidé, kteří nosí s hůry ze salaší do kolih v konvích mléko a při tom hřmotně si zpívají, až jim za ušima praská. A takového spasitele napletlo nám nebe do cesty. Jak vypadal, nevím, ale mluvil podřečím polsko-slovenským. Slíbil, že za 50 kr. dovede nás na místo a prosím, ještě nám dal z konve napiti teplého mléka. A jak nás provedl! To by stálo věru každému za to.

Postavil beze všeho rozmýšlení konve u cesty, a šli jsme. Za hodinku prý budem v Roztokách.

„Jdú, panowie,“ vždy po chvílích nás pobízel, když zdálo se mu, že jsme příliš pozadu.

Vyšli jsme z lesa na polanu. Hned jsme prý u cíle. Tu někde měli jsme přejíti přes vodu na levý břeh. Ale živou mocí nemohl nalézti lávky. Proběhl několikrát nahoru dolů kol říčky a my za ním, ale kde nic, tu nic. Požádal nás, abychom počkali a odběhl kamsi nahoru do salaše se zeptat.

„Už wiem, panowie,“ přichvátal zpět.

Hledal, hledal a zas nic. Nastalo houkání z důli nahoru a ptaní se pastýřů v salaši. Konečně jsme se šťastně, až na malé zmáchání, dostali na druhý břeh. Ale tu byla taková tma, že nemohli jsme ani na krok v před lesem se odvážit, ač schronisko stálo několik skoro kroků od nás. Nezbylo než volat, a to pomohlo. Přišli se svítilnou a do schroniska nás dovedli.

Vše to bylo hezké a romantické, jen tomu měl býti dříve konec. —

Přes Pět stavů polských k Mořskému oku.

Vstávali jsme pozdě. Štěstí, že tu je svatý pokoj. Osamělá dřevená chalupa s malými okénky, úzkou pavlačí do kola vroubená a plotem ohrazená, toť obraz našeho schroniska. Všecky ty ochranné stanice v Tatrách vypadají stejně a jsou také týmž majitelem vystaveny, totiž haličským spolkem tatranským. Proti dveřím je uvnitř chalupy kuchyň a po každé straně jedna světnice. Postele jsou velmi jednoduše zařízeny a stojí v řadách vedle sebe jako v kasárnech. Příliš vábně sic tyto ložnice nevypadají, ale po takovém patnáctihodinném pochodu spí se tu jako v nejelegantnějších hotelech. A noclehy jsou všude ve schroniskách laciné.

Hned zvenčí na dveřích přibit je cenník a zároveň jídelní lístek. Kuchyň je však bídná, nebo s těmi polskými kuchaři je kříž. Přejde vám chuť, když ho uvidíte. Je bos, v ústech má lulku, na sobě usmo-

Štít Mengušovský a Mořské oko čili Rybí stav.

lené gatě a vestu. A to nádobí jeho! Ten, myslím, nikdy u hrnce dno nepromyje, jako se našim hospodyňkám stává. Škoda té dobré smetany do jeho rukou. Na oběd bychom u něho neradi zůstali a proto dále!

Náš plán byl popleten. Místo u jezera Velkého na jihu Tater octli jsme se v Haliči. Bylo potřebí tedy celý rozvrh změniti. Na radu „gazdovu" ujednáno, navštíviti Pět stavů polských a přes Svistóvku vrátiti se obloukem k Mořskému oku. Cesta tato odhadnuta na pět hodin. To tedy ještě mohlo být, hledě na naše rozdrchlané končetiny. Gazda nás též přiměl, že jsme si vzali vůdce.

Zahnuli jsme k potoku Roztoku, který podobně jako Podúplazský potok ústí do Bialky, a proti jeho toku stoupali jsme vzhůru. Stezka byla slušná a bylo znáti, že teprv nedávno je upravena, ale přes to bez vůdce těžko bychom se byli v těch jejích klikatinách a křižovatkách k jednotlivým vodopádům, jež tu potok tvoří, vyznali. Není tu nikde znamení nebo ukazováku, neboť Poláci vždy berou si „prewodniky" a to i tam, kde není žádného nebezpečí. Dělají to více z pohodlí a z ohledu na své objemné cestovní tlumoky. Vskutku i my byli rádi, že jsme toho „dobrego chłopa" — tak nám jej gazda doporučoval — měli s sebou. Co nám toho napovídal a jak nás pobavil!

K polednímu přišli jsme ku krásnému vodopádu Siklavě (26 m. vys.), který tvoří Roztok vytékaje z Velkého stavu, největšího z jezer polských. Jezera polská leží ve výši 1700 m., jsou značné rozsáhlosti, ale dojem jejich je slabší. Břehy jsou dosti ploché a smutné, skoro jednotvárné.

Trochu jsme zde odpočinuli a vraceli se po travnatých svazích Svistóvky k Mořskému oku. Cesta je pohodlná a zajímavá. Pěkný je pohled na protější stráně údolí Roztoku, na Granát, na Křížné. Bavili jsme se pozorováním stezek na protější straně, jak se strmě na vrcholy hor vyplétají. Ani se nám nezdálo, že by po nich mohli lidé chodit. Zmínili jsme se o tom svému mladému vůdci. Ale tím jsme teprv zavadili o zvučnou strunu. Přišel do myslivecké latiny a vypravoval o honu na kozy (kamzíky). Bývá prý také při nich nadháněčem. Pan kníže sedí dole a chłopi mu ženou se všech stran a turní kozy dolů.

„To je lehko střílet," povídám mu.

„A nie tak łahko, ona koza velký špekulant." A teď vyprávěl, jak umí ošidit, jak se prý, když v zimě přijde dolů do „hal" a je náhle přepadena nějakým chodcem, umí zavěsit nahoru do větví za růžky, a jiné hlouposti. Ale ať si popovídá, nám při tom hezky uběhla cesta, a pojednou jsme byli v údolí Bialky a v schronisku u Mořského oka (maď. a něm. Rybí stav). Jezero toto je jako perla mezi všemi stavy taterskými, tak útulné, pravá oasa v těch holých skalinách. Krásná zelená voda jako křišťál, břehy stromovím porostlé, velkolepé pozadí: Hrubý, Mlynář, štít Mengušovský, Rysy a štít Mořského oka, i chalupa na břehu a idylický život kolem ní, i pramice po jezeře plující, vše to pojí se v rozkošný obrázek. Však také je mnoho Poláků, kteří tu bývají rok co rok a okolní partie horské znají lépe než mnohý vůdce, a ve zdejším schronisku je stále živo.

Mezi polskými turisty jsi brzy jako doma. Jsou hovorní, nenucení,

Vysoká.

vlídní a samý žert. Vše jako jediná rodina rozložilo se pod večer na břehu jezera kolem schroniska. Pěkný to „raut“. A s dámami bavíš se za nedlouho jako starý známý, ovšem musíš umět s nimi trochu koketovat, trochu lámat polštinu a umět točit papírosy. Ale což, pro ty svůdné jejich oči a hezké živůtky udělá člověk vše.

Nás uvedl gazda do společnosti doktora N. z Varšavy a švarné jeho choti a nějakého professora z Pešti, statného lezce a botanika, s holými koleny, dýmčičkou v ústech a malinko zarudlým nosem. Chtěliť podobně jako my druhého dne na Rysy, a to se nám hodilo znamenitě. Měli již také své prewodniky a hned se nabídli, že můžeme s nimi. —

— Byli jsme skoro poslední, kteří jsme šli spat. Ani jsme nepozorovali, že znenáhla šum a ruch kol nás utichl a společnosť prořidla. Pan doktor sice stále připomínal, že je již chladno venku a že musíme časně vstávat, ale paničce se nechtělo — a nám také ne.

Na Rysy.

Časně ráno bylo vše na nohou. Schronisko se zrovna obracelo vzhůru nohama. Vypadalo to jako v úle. Ten sháněl to, ten ono. A jak si všichni po domácku vedou! Tu stará paní vaří na pavlači „herbatu“, vedle ní statný pán v hezkém vyšívaném kožíšku káže prewodnikovi dobýt z tlumoku láhev s koňakem, ti tam obléhají kuchyni. Zde mladá slečinka sestupuje se sklenkou v ruce k jezeru, aby se umyla, nedaleko ní chłop dojí krávu, tam se sedlá kůň, tam svazují rance. A k tomu ty malebné polské národní kroje! Škoda, že tu nebyl nějaký fotograf amateur, ten by si byl pochutnal.

Mně snídaně nechutnala, dílem netrpělivostí — jsou Rysy nejkrásnější bod Tater a měly býti vrcholem naší celé cesty — dílem obavou, nebude-li vystupování na ně příliš zlé. Nevypadají ty ostré, rozbrázděné vrcholy a strmé stráně přátelsky. Pořád v duchu jsem projektoval, kudy asi půjdeme nahoru, i gazdu jsem si na to zavolal, ovšem utržil jsem si trochu smíchu od paní doktorové. Nu, když ona to dokáže, bylo by smutné, abychom my se lekali.

Naše četa byla první, která ze schroniska vyrazila. Pan doktor najal totiž pramici, která převáží turisty na druhou stranu Mořského oka, již včera večer. Nemohl nás tedy nikdo předejíti a pěšky se kolem jezera nikomu nechce. O šesté byli jsme na protějším břehu, a začalo stoupání nejprve na stráň 200 m. vysokou, na jejímž vrcholu je jezero Černé (jinak Nad Rybím, maď. a něm. Mořské oko). Je menší než předešlé, ale velkolepé; strmé nebetyčné jehly okolních hřbetů krásný tvoří kontrast k temné zelené hladině jeho. Přítoku ani odtoku při něm žádného neviděti, a to snad je podnětem, že si lid vypravuje, že souvisí s mořem; ovšem i jeho značná hloubka (77 m.) k tomu mnoho přičinila. Je viděti, jak břehy srázně letí dolů. Po jezeře Černém také dříve bylo lze po pramici se převézti, jak pobořený její zbytek na břehu dosvědčoval, my však musili pěšky po levém břehu je obejíti.

Odtud je na Rysy ještě 1000 m. Pana professora poslali jsme napřed, bral to příliš zprudka. Stezička strmě vystupuje po sypkém

Velký stav.

kamení. Těžko se po ní vzhůru vleče vratká noha, každou chvíli se kameny udrolí pod kroky tvého předchůdce a rychle musíš uskočiti stranou, abys jimi nebyl zasypán. Někdy se však také stane, že kamení samo se utrhne, a pak není příliš bezpečno tomu, kdo je mu na cestě. Stalo se to pod námi na kus cesty a četa, jež asi hodinu za námi stoupala, myslíc, že my jsme tou strží vinni, nekřesťansky nás z dola uctívala. Malé intermezzo mezi vůdci obou čet a šli jsme dále.

Přicházíme již k ložiskům sněhovým. Obrovské balvany sněhu, čerstvě stržené a zpřevracené, jsou vedlé nás. Zde také poslední pramének vody ze spoust sněžných vyrážel, výše je již jen suché sypké kamení a skalí. Mladší z prewodniků na přání paní doktorové naplnil samovar vodou, aby nahoře na Rysech se mohl vařiti čaj. Natrmácel se jím pak dost, muselť konvici stále v ruce držeti a nemoha místy rukama se zachytiti, skoro po kolenou se dral. — Rozsadili jsme se po kamenech, abychom si trochu déle odpočinuli a trochu popili. Dole hluboko se blyští do pola sluncem ozářené jezero, a okraje stínu hor jsou na něm duhově lemovány. Podle toho, jak slunce vystupovalo, voda měnila barvu od nachově červené k modravé a světle zelené. Náš pan professor zatím shůry, již někde blízko vrcholu, na nás dolů spustil nějakou strašlivou arii. Pochválili jsme ho a volali jsme na něho, ale neslyšel.

Odtud šlo to čím dál volněji; každou chvíli jsme zastavovali. Paní doktorová umdlévala a také ji přecházela veselost. Zvědavě jsem stále pohlížel vzhůru, když jsme se octli před strmou skalinou, kudy teď. Ale prewodnik bezpečně nás kol stěny vyvedl, nebo ukázal, jak po ní vylézti pomocí naražených skob, kde se chopiti, kam tlapnouti. Po čtyřhodinném stoupání dostali jsme se až ku „komínku", hluboké to strži, jež jindy bývá naplněna sněhem, a po níž někteří odvážní lezci dolů se spouštívali. Vůdce vypravuje jako pro obveselení, kolik lidí a kdy se tu pobilo. Jen ještě měl na konec doložiti oblíbené u Slováků: „Nech sa páčí."

My obrátili jsme se na levo, obešli strž a jsme u „hřebínku." Velice trefné to pojmenování; jako kohoutí hřebínek vypadají ostré rozbrázděné skaliny, a s obou stran jsou hluboké srázy. Tu je místo skutečně nebezpečné. Jsou tu naráženy sice skoby, ale ty k plné bezpečnosti nestačí. Tu není do smíchu. Jsme od vrcholu jen asi na pět metrů, ale perných pět metrů. Shůry se na nás dívají, dávají rady a napomínají k rozvaze.

Konečně! Ve výši 2506 m.! Vrchol Rysů (něm. štít Mořského oka) je nerovný, rozsochatý a úzký. Mimo naši ranní společnosť bylo tu ještě asi pět cestovatelů, kteří přišli s druhé strany, a nebylo tu hnutí. Rozhled je velkolepý! Stojíť Rysy uprostřed velikánů taterských, a ti kol v řadách a kruzích se tlupí, lysé boky, hrozivé strže a turně, ostré přeházené hroty k nebi zvedajíce. Oko těká, smeká se s jednoho obra na druhého a nemůže nikde se uchytiti. Slétne dolů, a milá jezírka vlídně mu z hloubi kynou a pozdrav se všech stran vysílají. Je tu tak volno, klidno, jsi okouzlen a jasnějším zrakem pohlížíš na svět, jako by zemský rmut,

Černé jezero (jinak Nad Rybím, maďarsky a německy Mořské oko).

strádání a zloba byly slétly s duše tvé. Zamyslíš se a zapomínáš na vše, i na žaludek. Je poledne.

Prewodnik zatím zvolna, ale jistě vybírá ledví tlumoku a připravuje hody. Pani doktorová nabízí sklenici herbaty:

„W moje zdrowie!"

„Niech žyje wielmožna pani i jéj droga Polska!" —

Rozloučili jsme se s milou společnicí a jejím chotěm a sestupovali jsme s professorem druhou stranou, totiž k jihu. Cesta tato je prosta nebezpečí, ale nikoliv bez namáhání. Stočili jsme se velikým obloukem kol štěrby Hunfálvovy, ohromného to vodopádu kamenů, přes Kamenné moře ku Žabím stavům. Jaká ohromná to spousta balvanů žulových a hadcových a kolik zajímavé látky ke studiu geologickému! Některé léto prý tu sníh zůstane po celém svahu ležeti a professor vypravoval, že sám se kluzmo po sněžné ploše pustil dolů, když předešle tuto cestu konal. Teď tu byly jen místy zbytky sněhové.

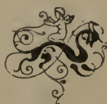
Od Žabích stavů naposledy pohlédli jsme k Rysům, pak se nám ztratily s očí. Dlouhé a pracné je sestupování dále do údolí Popradu. Stará pravda: do kopce pracují plíce, s kopce nohy. Jak se při tom ocení, co je tisíc metrů výšky, než ukáže se jezero popradské (1503 m.)! Pomalu se s námi loučí vyšší ty oblasti zemské hroudy a na rozloučenou jako v jihu štíhlý cypřiš, zde širokým svým kuželem smutné zeleni kyne ti limba. Ozdobíš si klobouk na památku snítkou krásného jejího jehličí a zašeptáš „s Bohem."

U popradského jezera chtěli jsme se v chatrči Majláthově trochu občerstviti, ale místo ní nalezli jsme spáleniště. Poslední zimy prý vyhořela. Nezbylo než podniknouti další pochod ku štrbskému plesu. Tam je o vše pohodlí postaráno, jsou tu hôtely, vily, plovárna.

Za hodinku došli jsme odsud k nádraží štrbskému. Hejno cigáňat se vychrlilo u nádraží na nás, žebrajíc o almužnu — po slovensku, a na nádraží několik rodin slováckých, vedeno židovským agentem, čeká na vlak, — stěhují se do Ameriky.

To jsou dva poslední dojmy, které nám uchystány byly na Slovensku. Ubohý kraj, ubohý lid.

Sedáš v učazený vůz železniční, klobouk pod hlavu, a sníš o všem, co jsi viděl. Pomačkáš kytičku s polibkem nadšení sňatou s taterských boků — a zahodíš — zapomeneš . . .

Hráč.

(Trente et quarante.)

Napsal Edm. About. Přeložil J. J. Benešovský Veselý.

(Pokračování.)

Pan Bitterlin zcela patrně se zakabonil.

„Vy jste hráč?“ pravil. „Byl bych to na mou věru myslel o mnohých, ale nikoliv o vás. Co mne se týče, pokaždé, kdykoliv jsem byl vyzván ku hře, odpověděl jsem: „Nejsem ani tak chudý, abych měl zapotřebí vašich peněz, ani tak bohatý, abych vám mohl dáti darem svoje.“

„Já, pane, měl jsem dosti strýců, aby mi bylo dovoleno vyhrávat peníze bez rozkoše a prohrávat je bez politování. Započal jsem hrát v Paříži, ve společnosti mladých, bohatých lidí. Jest zvykem, že když se poobědvalo mezi přátely, hraje se v karty k vůli vystřízlivění. Tento lék stál mne více než amoniak v apatyce. Brzy jsem vyhrával, brzy prohrával, ale poněvadž při tom bývaly vždycky dámy, vracel jsem se z pravidla bez groše, unaven hloupě probdělou nocí, se špinavými nehty, těžkou hlavou a žlutou tváří. Spal jsem až do pěti hodin večer a viděl vznášeti se na mé peřině strašidlo. Po dvou neb třech letech této prakse, jež mi zjednala ohavné renomé, učinil jsem heroický krok. Kanalisoval jsem svoji náruživost. Hra mne stála průměrně pět set louis ročně, nepočítaje zdraví, pověsť, dobrý rozmar a všechny ty přátele, kteří se dále nevnucují, poněvadž jste jim půjčili peníze. To raději prohraju těch deset tisíc franků v Badenu: to je méně kompromitující, méně unavující, zdravější a je to dříve hotovo. Jsem jist, že bank nemá trumfy připravené v rukávě. Vím, že se ode mne nevypůjčí pětadvacet louis, aby mohl zaplatit fiakr o šesté hodině ranní. Jestliže náhodou vyhraju, budu se tím honosit bez ostychu a nebudu si nikterak vytýkat, že odnáším ve své kapse chléb celé rodiny. Bank jest bytost neosobní; možno jej v trente et quarante obrat o padesát tisíc franků, aniž bych se musel obávat, že se zastřelí. Jestliže však naopak on sebere moje peníze, nepůjde se tím vychloubat do všech čtyř koutů Paříže a ničit můj úvěr rozhlašuje, že jsem v kaši. To jsou moje důvody.“

„Jakže, pane!“ zvolal setník, „vy jste mladý, intelligentní, dobře vychovaný, mnohem lépe než na příklad tento pán zde, a vy jste nedovedl lépe užít svého času a svého jmění! Člověk si zvolí nějakou kariéru, u čerta! Ano, zvolí si nějakou kariéru!“

„Bohužel, pane, nestudoval jsem ani na mechanika, ani na kloboučníka ani na profesora Sorbonny. Mohl jsem žádat o nějaké místo

v úřadě, jako tolik jiných, kteří se ucházejí o protekci přede dveřmi kanceláří. Toť hra ještě nejistější, než sama rouletta, děkuju! Mohl jsem jít na bursu, ale na to jsem ani nepomyslel. Neboť pravidla hry jsou příliš obtížna a mimo to může tam člověk prohrát více než má a mně by se nikterak nelíbilo, kdybych prohrál i svoji čest. Konečně jsem se mohl oženit. Fi, to je ošklivá loterie, kde člověk skorem nikdy nevyhraje to, čeho si přeje, a často dostane to, co nechtěl! A proto, setníku, zvu vás, abyste vypil sklenku chartreusy na zdar milého města Badenu a pana Benazeta,* jeho proroka."

„Promiňte mi," pravil Bitterlin. „Moje přesvědčení je nezvratné a souhlasím úplně se šlechetnou myšlenkou zákonodárce, jenž ustanovil zákaz her v Paříži."

„O zajisté, učinil velmi dobře! Kdož by chtěl tvrdit opak? Paříž je plna mladých lidí, kteří nosí peníze svých pánů, advokátů nebo obchodníků. Kdybychom měli nějakou hernu, vraceli by se tito nešťastníci domů s prázdnýma rukama a Francie nikdy by neměla dosti galejí, aby je pohodlně umístila. Ale Baden je stopadesát mil od Paříže, cesta tam stojí peníze, pobyt tam stojí peníze, dvojí jídlo denně stojí peníze, a má-li člověk tolik, že může zaplatit tolikeré výdaje, nekřivdí bank nikomu, když jej obere o peníze."

Setník otřel si nos jaksi slavnostně a pravil:

„Mluvíte velmi lehkovážně, pane. Vy a váš přítel jste členy společnosti, jež dříve či později zahyne následkem paradox. Avšak důstojník, jenž dospěl mého věku, nezapírá zásady svého života. Hra jest nemravná, jako všechny ostatní prostředky, dosáhnouti bohatství bez práce. Zapovídal jsem ji svým poddůstojníkům a vojákům, zapověděl jsem ji sobě samému, a nechať ztratím svoje jmeno Bitterlin, jestliže kdy vzdálím se o vlas od cesty, kterou mi vykázala čest. Řekněte si třeba, že jsem obmezený hlupák; ale s takovými obmezenými hlupáky jako já Spartán Lykurg dobyl světa."

„Ale jděte, dobyl světa?"

„Ano, pane. Nebudu mít potěšení, setkat se s vámi v Badenu. Toto místo bylo pojato v můj cestovní rozvrh, ale nyní, když jste mne poučil, jaký život se tam vede, Baden bude se muset obejíti beze mne!"

Malá paní Moeringová, jež zřídka mluvila s jinými než se svým mužem, protestovala proti tomuto rozhodnutí.

„Můj Bože! to nečiníte dobře," pravila. „Bydlela jsem celou zimu v Badenu, než jsem se provdala za svého drahého Fritze, a ani jsem neslyšela, že by se tam hrálo. Je to rozkošná krajina, stinná, zelená, poetická, jako idylla našeho Gessnera. Naleznete tu nejlepší společnost z Německa, dvorní rady, urozené „stifts-dámy", rytíře řádu Červeného orla, ba i panující Výsosti. Polovice času ztráví se na procházkách v Černém lese, při snídaních na starých zámcích, „u medvěda" anebo „u loveckého rohu"; ostatek zaberou koncerty, dostihy, plesy a divadla. Máme francouzské umělce, kusy psané schválně pro nás nejpřednějšími spiso-

* Nájemce herny.

vateli pařížskými. Byla jsem tam tři měsíce a neviděla jsem tam hráti mimo v opeře nebo v činohře".

Zakončila svoji řeč zardívajíc se a políbila ruku svého manžela, aby nabyla rovnováhy.

„Milostpaní má pravdu," odpověděl pan Le Roy. „Devět desetin cestujících, kteří utrácejí svoje peníze v Badenu, jsou tam vábeni těmito nástrahami. Krajiny Černého lesa, léčky! Německé Výsosti, léčky! Dostihy, honby, divadla, koncerty, léčky, léčky, léčky! Zpozoroval jsem, že všechny trávníky parku kloní se v mírném svahu ku „konversačnímu salonu". Sledoval jsem Výsosti na procházce, ony mne vedly bezděčně k roulettě! Jel jsem při dostizích v tmavohnědé kazajce a vyhrál jsem dokonce cenu dvou tisíc franků, ale pospíšil jsem prohráti třikrát tolik v „Trente et quarante"; jen jsme se převlékl a už to bylo! Naši umělci tam přicházejí, aby lákali obecenstvo, ale prosí je, aby zpívali falešně, by se lidé vrátili ku hře. Naši slavní autoři píší komedie pro Baden, avšak žádá se na nich, aby je dělali nudné, by obecenstvo, přivábeno jejich jmenem, bylo vyhnáno z divadla kusem samým. Občas honí se jeleni v Černém lese, ale štvanice dopadne vždycky ve prospěch správy heren. Co mne se týče, já si nestěžuju, neboť vím, co chci v Badenu. Mne tam neláká vnadidlo, nýbrž udice."

„Ano," doložil pan Moering s jemným, klidným úsměvem. „Je velký rozdíl mezi krajem, v němž se nalezáme a krajem, kam se ubíráme. Promiňte mi, jestliže se dobře nevyjadřuju, poněvadž vaše řeč je mi cizí. Zdá se mi, že maminka Švýcarsko je hodná tlustá ženská, která dává jíst a pít ve znamenité hospodě s horami a salašemi malovanými po stěnách. Ona se praví býti vdovou slavného muže, kterého nikdo neznal a jehož existence se popírá, ale přece staví podobiznu jeho na všechny krby v domě, s jablkem v jedné ruce a s lučištěm ve druhé. Člověk není nucen, věřiti tomu, co vypravuje o nebožtíkovi, ale protože je hodná ženská a protože vás dobře častovala, políbíte ji při odchodu na obě tváře a umíníte si, že se vrátíte. Co se týče Badenu, je to mladá slečinka velice skvělá a pěkně vyšňořená; jezdí na koni, honí, tančí, zpívá, hraje divadlo dokonale podle mody, ale musí obrat svoje přátele o tobolku a poslat je domů s prázdnýma rukama. To však nevadí její kráse."

Hovor stal se všeobecným, jako se stává při table d'hôte, když některý ze stolovníkův jal se mluviti nahlas. Z dvaadvaceti osob, jež tu snídaly pospolu u vodopádu Rýna, bylo čtrnácte, kteří znali Baden, poněvadž tam zanechali své tolary. Jednomyslným úsudkem těchto povolaných soudců bylo, že je velmi snadno, vejíti do Badenu, avšak kdo jednou přišel do tohoto místa, a byť by byl mudrc největší, bez milosti musí vyprázdnit svoje kapsy.

„Ano, pane," pravil pan Moering k setníkovi, „máte pravdu, že jste změnil svůj cestovní rozvrh. Nechať jsou úmysly vaše sebe pevnější, povolily by, změkly by jako železná tyč ve výhni kovářské. Nebudu vám uváděť osobní svoje zkušenosti, neboť pokaždé, kdykoli jsem musel jeti Badenem, oddělil jsem hned z předu určitou část pro roulettu. Ale povím vám historii, jež vás snad povzbudí ku přemýšlení. Pastor z našeho kraje,

ctihodný pan Leuckel, odebral se roku 1854 do Badenu, aby zde sebral látku ke kázání proti hře. Vyjel se svou ženou a dvěma dcerama. Viděl jsem všechny čtyry, nazejtří po jich příjezdu, s kartičkou známkovací v jedné a špendlíkem ve druhé ruce, u stolu před trente et quarante, Malá ta rodinka byla již prohrála patnáct set zlatých!"

„A kázání?" tázal se pan Le Roy.

„Slyšel jsem je v příští zimě. Bylo znamenité, pane; rozplakalo všechno posluchačstvo, zejmena však paní Leuckelovu."

„Co to dokazuje?" prohodil zhurta setník; „že váš pastor nebyl mužem zásad." A doložil, přitlumiv skromně hlas: „Já jsem mužem zásad . . ."

„I spravedlivý sedmkrát denně klesne."

„Nikdy ve vojště, pane. Jakou autoritu byl bych měl u svého mužstva, kdybych nebyl předcházel dobrým příkladem? Není lepšího kazatele nad důstojníka bez chyby a zakládám si na tom, že jsem byl takový. Znám všechny hry, ba vynikám v nich. V piketu, v besique, v dominu, na kulečníku dovedl bych učit i nejvychytralejší, ale nikdo nemůže se chlubiti, že mne viděl něco vyhráti neb prohráti, třeba to byla jen sklenka absintu nebo glorie!"

„To je jedno," pravil pan Le Roy, „činíte dobře, že se vyhybáte Badenu. Nejlepším prostředkem, vyhnout se hříchu, jest prchati před pokušením."

„Jaké pak pokušení? Ani bych nepřišel do pokušení! . . ."

Se všech stran zvedl se odpor.

„Ne," opakoval, „nepřišel bych ani do pokušení a dokážu vám to. Budu pokračovat ve své cestě, jakoby nic: přijdu do Badenu, strávím celý den v herně, s penězi v kapsách a uvidíte, vsadím-li třeba jen deset sous!"

„Chcete se založit o něco?"

„Nikoliv, pane. Především, že bych vás okradl o vaše peníze a pak proto, že jsem mužem zásad a založit se o něco je také hrou."

Kapitán rozkládal tak hlasitě a tak sebevědomě, že nastal obrat ve smýšlení. Jest jisto, že pan Le Roy poněkud příliš štědře přisuzoval svoji chybu jiným. Tvrditi vůči muži, jenž se zdržoval hry po šedesát let, že se pustí do hry, toť skorem impertinence. Pan Plum založil se o dvacet liber sterlingů, že setník nebude hrát. Pan Le Roy sázku přijal a rozloučil se se společností.

Tento odchod, zbaviv Mea spojence, vydal jej bez obrany v šanc panu Bitterlinovi. Nevlídný stařec mluvil s ním rád a důvěrně, ale ne proto, že byl ochočen. Jestliže v pravidelném svém stavu, v Paříži, v klidu, mohl býti setník považován za živočicha škodlivého, učinila jej cesta ještě horším. Pohyb, svěží vzduch, strava a celý ten způsob života cestujícího vyvozují v člověku přebytek životní síly, jenž nepřispívá k tomu, aby se vlci měnili v jehňata. Je to překrvení, napjetí, rozjitření mysli, rozpoutání sil. Nepřízeň kapitánova nikdy nebyla propukla roztrpčeněji, nikdy staré struny jeho nedůtklivosti nevrzaly nepříjemněji při nejmenším nárazu. Vůči své dceři se mírnil, poněvadž se mu postavila, poněvadž doufal, že ji oblomí, poněvadž tu byli svědci: domácí tyrani mívají se vždycky

na pozoru před lidmi. Avšak nebohý neznámý, jenž ho vyhledával, jenž s vděčností přijímal jeho ústrky, musel snášet veškerou tíhu jeho špatného rozmaru. Proto také stal se Meo v několika dnech jeho terčem, jeho obětním beránkem a privilegovanou obětí. Zneužíval hanebně trpělivosti Italianovy. Nakládal s ním tím hůře, jelikož Meo byl krásný a on ošklivý, poněvadž Meo byl velký a on malý: malí lidé jsou nelítoštni, ponechá-li se jim vůle. Resignace cizincova, jež by byla zkrotila lvy a tygry, jej rozjitřovala, pustil se s plnou chutí do toho poslušného, krvácejícího masa.

Meo nepomyslil ani jednou na to, aby uškrtil toto zlé zvíře, což by bylo bývalo hračkou pro jeho silné paže, kráčel stezkou plnou trní s odevzdaností mučedníka. Nejen že snášel vše mezi čtyrma očima, ale dal si všechno líbit i veřejně, před tuctem svědků. Nejednou postřehl v očích svých spolucestujících soucitné pohledy, jež mu vháněly krev k mozku, ale láska jeho byla tak pevná, že jediný pohled Emmin byl mu útěchou za vše. Francouzi nemají tolik síly, neboť ješitnost tvoří více než polovinu jejich vášně.

IX.

Aurelia.

Odchod pana Le Roy byl znamením ku všeobecnému rozkladu. Malá karavana se rozprchla ve čtyrech neb pěti dnech. Jeden se dal v pravo, druhý v levo a všichni si dali dostaveníčko v Badenu, neboť cesty po Švýcarsku skorem vždycky tam končí. I Meo byl nucen odloučit se, když byl již samoten se setníkem a jeho dcerou: ještě tvrdošijnější věrnost byla by jej na konec kompromitovala.

Odejel tudíž se smrtí v srdci a kapsou skorem prázdnou. V nejlepším hotelu ve Freiburku rozloučil se s tchánem nelidou. Téhož jitra, ve vagóně, mohl pošeptat svoje s bohem Emmě. Setník, jemuž se zdál směšným a nikterak nebezpečným, byl usnul na jeho bradě. Měl pokdy vylíčit svoji bolest a svoje zoufalství, opakovat vše, co vytrpěl, ukázat marnost svých snah a nicotu svých pomůcek. Dokázal mladé dívce, že otec její nikdy se nedá přemluvit, což ostatně nemělo zapotřebí důkazů. Líčil jí ochablost své duše, zdrcené nerovným zápasem a neschopné podniknout nový útok. I sama trpělivost jeho byla vyčerpána a necítil v sobě více síly, aby vyčkal doby, kdy Emma bude se moci po zákonu státi jeho ženou. Ona lhůta dvou let zdála se mu vzdálenější, než konec světa; bylť jist, že dříve zemře. I kdyby se dalo předpokládat, že nebude ztráven zármutkem, bylo jisto, že jej bída nadobro dorazí. Výklad bídného jeho rozpočtu dodal obrazu posledního stínu. Vypravoval o vyčerpání svých skromných financí, kterak opustil zaměstnání, které jej živilo, kterak jej vášeň učinila neschopným ku práci. Toto prostodušné doznání, jež by bylo ochladilo dívku méně zanícenou, zdvojnásobilo účastenství a něžnost Emminu. Šest měsíců před tím byla by snad pohrdavě odstrčila muže bez zaměstnání a bez jmění, avšak láska ženy, dospěla-li k jistému stupni, rozpaluje a rozjitřuje se vším, co by ji mělo uhasit. Je to jako požár v největší síle, jemuž voda sama jest potravou. Výtečná dívka slíbila vše,

co mohla: že zemře s Meem, nebude-li moci žít pro něho. Ze všech přísah, jež náruživost našeptává mladým lidem, lze tuto nejsnáze splnit: proto jsou letopisy lásky plny dvojnásobných vražd. Meo přijal bez váhání tento heroický lék, jenž nikdy nic nevyléčil. Zdálo se mu zcela přirozeno, že chce Emma zemříti s ním, a nepomýšlel ani na to, odmítnouti podobnou oběť.

Nejlépe dokazuje nevinnost těchto dvou velkých dětí to, že se ubírali zcela zpříma k oné krajnosti, aniž se zastavili, třeba jen v duchu, na některých stanicích na cestě, kdež by byli nalezli jakéhos uspokojení. Nepátrali ani, nebylo-li by snad v problému jejich osudu rozluštění méně zákonného než manželství a méně nepříjemného nežli smrt. Když se jim zdálo býti zjištěno, že osud nikdy jim nedovolí, aby byli manžely, pomýšleli toliko na to, aby si vybrali mezi různými cestami, jež vedou ze života. Na štěstí se pan Bitterlin probudil, než si vybrali a vyjednávání odročeno až ku příštímu shledání.

Když Meo odejel a setník zůstal samoten se svou dcerou, nebyla první čtvrt hodiny prosta rozpaků. Ne že by Emma byla pocítila nějaký zmatek. Její rozhodnutí bylo tak pevné, její úmysl tak určitý a nezvratný, že se nepovažovala již za bytost obývající zemi. Dívala se do onoho světa klíčovou dirkou, očekávajíc, až jí milenec otevře dvéře. Avšak setník, jenž tak daleko nedospěl, pociťoval jakousi nevolnost a trapnou prázdnotu. Od té doby, co se dcera jeho odvážila vésti s ním vojnu a po příměří, jež bylo uzavřeno v hodině odjezdu, nebyl s krásnou buřičkou mluvil souvisle ani deset minut. Jestliže byl kdy samoten s ní, bylo to večer, v hodinu, kdy cestující myslí toliko na spaní. Za takovýchto příležitostí lehký polibek dosti suchý zastupoval místo všech řečí: každý se odebral do svého pokoje a spojovací dveře zavřeny, ale nezamčeny. Avšak onoho dne, kdy oba protivníci po snídani ocitli se tváří v tvář, beze svědků ve velkém sále, zdobeném výjevy, líčícími dobrodružství Psychy, uzavřela se Emma v klidné mlčení a klepala koncem nože v taktu na talíři, zatím co setník pracně hledal úvod k hovoru. Nenalezl nic lepšího, než probírat nedostatky a směšnosti spolucestovatele, jenž se s nimi rozloučil. Byl to čin jeho obvyklého taktu. Zasedl si důkladně na Mea; pustil se do něho a rozškubal jej na drobné kousky s krutou spokojeností. Emma jej nechala mluvit, nepokrčivši ani rameny, avšak oči její jevily hluboké, neúprosné pohrdání pobožné duše, jež slyší, jak někdo rouhá se jejímu bohu.

Řečník nemeškal dlouho a přešel s jednotlivce na celek, rozšířil úsudek, který pronesl o Meovi, na všechny mladé lidi naší doby a dokázal, že slušná ženská nemůže se milkovat s takovými tatrmany. Povzbuzen jejím mlčením, jež považoval za souhlas, jal se mírně plísnit svou dceru pro to, čemu říkal její hloupé kousky. Vytýkal jí, že neměla k němu důvěru, blahopřál si k dobrému výsledku cesty a těšil se, že rodinný mír jest opět obnoven. Šel ještě dále, neboť nebyl právě zosobněnou delikatesou. Odvážil se říci tomuto dítěti, že nebožka jeho matka, paní Bitterlinová, byla ne-li vinnou, aspoň lehkovážnou, že jej učinila nešťastným, že měl právo na náhradu a že doufá nalézt ji v řádném chování a věrnosti své dcery.

„Čeho pak vlastně žádám?“ pravil k ní. „Abys mi pomohla, bych mohl klidně zemříti, aniž bych musil změniti svoje zvyky. Mám chleba pro svoje stará leta, moje zdraví není zlé, tato hlava je jedna z nejpevnějších, jakou příroda kdy utvořila po Napoleonovi; mám zapotřebí klidu. Kdybys byla setrvala ve své hlouposti, byla bys se dopustila otcovraždy, ničeho více a ničeho méně. Byla bys uvedla v nelad moje záležitosti a byla bys počala tím, že bys mne byla přivedla do bídy. A co dále? Byla bys mne nechala zcela samotného, jako starého žebráka, abys se šla milkovat se svým manželem? Anebo bys mi uvedla do domu panáka, který mne nezná, který nerozumí mým názorům, který by si chtěl hráti na pána a vésti svou proti mně? Ty máš příliš dobré srdce. Kdybys byla schopna takové ničemnosti, nebyla bys z mé krve a tvoje matka byla by lhala na smrtelné posteli, když mi to přísahala!“

Emma neodpověděla, neplakala, nejevila ani zármutek, ani hněv. Ohražovala se egoismem své lásky proti egoismu pana Bitterlina.

* * *

Zatím přibyl Meo do Badenu a dal se dovézti do hotelu Victoria, kdež měl dostaveníčko s panem Le Roy. Nalezl jej v županu, o páté hodině odpolední, uprostřed nejpodivnějšího nábytku. Prádelník, stojánek, toilettní stolek, ba i podlaha byly pokryty spoustou modrých, zelených a červených předmětů skleněných; množství drobných prací z bílého dřeva, veteše, krabice, nože na papír, švarcvaldské hodiny doplňovaly podivný ten výklad. Majitel tolika znamenitostí procházel se mezi tímto svým majetkem těžkomyslněji než Marius po zříceninách Kartaga. Když spatřil svého bývalého soudruha, div mu nepadl kolem krku.

„U všech všudy,“ pravil k němu, „přicházíte jako vyslán Prozřetelností. Máte peníze?“

„Jedenáct louisdorů k vašim službám.“

„Jděte, vy Kroese!“

„Myslíte? To je celé moje jmění, nynější i budoucí.“

„On má jedenáct louisdorů, v Badenu, a ještě si stýská! Můj zlatý, především mne pozvete na oběd.“

„S největší radostí.“

„Počkejte! Přivedu vám vévodu de S.... a prince D..., dva svoje přátele, kteří rovněž nesnídali. Buďte k nim dvorný; jsou to dva milionáři.“

Meo otevřel dokořán oči.

„Vy nechápete?“ doložil Pařížan. „Já jsem dutý, můj milý, a ti pánové také a ještě mnozí jiní, které vám nepředstavím z obavy, abych nezneužil vaší dobroty. Bank je po dva dni posedlý. A považím-li, že kdybych byl ujel předevčírem večer, byl bych odvezl šedesát tisíc franků čisté výhry! Pořád jsem vyhrával, co jsem chtěl: serii červených, pak serii černých. Držel jsem se pevně černé, když pojednou, vnuknutím, větřím obrat; vezmu nejprve polovic, pak odhodlaně stáhnu všechno zpět. Prásk, bank si zjednal odvetu a sebral všechny sázky. Měl jsem to nos, co? Vrátím se k červené a štěstí mne následuje. Deset červených za sebou!

Poněvadž jsem se jí držel od počátku, posloužil jsem si dobře, ba také jiným. Všichni sázeli se mnou, na černé nebyly ani dva louisdory. Na neštěstí odbila půlnoc. Bylo nám třeba ještě půl hodiny a byli bychom rozbili bank!“

„Musím vás upozornit,“ přerušil jej Meo, „že neznám hru, o které mluvíte.“

„Poznáte ji až příliš dobře, nebohý příteli: je to hrozně jednoduché. Přišel jsem tudíž do svého pokoje, do tohoto prokletého pokoje zde, se sedmdesáti tisíci franky v bankovkách, v napoleonech, ve fridrichsd’orech, byl tam dokonce i zlatník! Druhého dne, otevřev oči, přísahal jsem, že letos nebudu více hrát. Obcházel jsem po krámech, abych se bavil nevinně koupěmi na zdařbůh. Rozdával jsem pětifranky žebrákům, půjčoval hrstě zlata dámičkám, které ho již neměly, to je hypotéka na zimu! Vyjel jsem si v kočáře a krajina zdála se mi býti příjemnou; připadalo mi, jakoby všechny listy na stromech měly podpis guvernéra banky francouzské! Proč jsem se nevrátil do Francie! Ach ano, proč? Hleďte, toť vaší vinou! Dal jsem si s vámi dostaveníčko! Vy jste mne přivedl na mizinu. Ten člověk mne stojí sedmdesát tisíc franků! Je mezi nimi deset tisíc, jichž nelituju; vzal jsem je s sebou, abych je prohrál. Ale těch ostatních šedesát tisíc se nezrodilo, aby byly prohrány; nejlepší toho důkaz jest, že jsem je nejprve vyhrál! Zkrátka, jestliže mne nakrmíte, zavřete mi ústa. Očekávám peníze; je nás tu mnoho, kdož paseme po příjezdu pošty. Ale pošta nedovede dostáti svému úkolu, je to pošta hlemýždí. Pomýšlel jsem chvíli na to, vytlouci peníze z toho chatrného zboží, které tu vidíte, ale ti, kdož mi je prodali, chtějí je vzíti zpět toliko s pětaosmdesáti procenty srážky! Dokázali mi, že vše to je ošklivé a nevkusné a já počínám sdílet jejich mínění. Chcete salaš, můj nebohý Narni? Chcete tu bouchačku? Chcete růžek z modrého skla? Hleďte, je rozbitý! Šmejd! Člověk se toho dotkne nohou a je to na kusy! Dejte pozor, abyste nešlápl do skla, můj milý! Procházejte se raději po salaších, to je více venkovské. Ale já řku, jak pak je s vaší láskou? Hezká blondýnka je zdráva? Ochočil jste toho starého Mohykána? Založím se, že nikoliv. Přijeli sem? Vsadil jsem pětadvacet louisdorů na hlavu toho tygra; byl by velice laskav, kdyby mi je dal vyhrát ihned. Ach, zapomenul jsem. Máme v hotelu Royal dámu, která jest vaší krajankou. Zná vás; myslím dokonce, že vás velmi dobře znala; ostatně vypravuje o vás toliko dobré. Znamenitá ženská! Zosobněná Juno! Na závodišti říkají jí silná Aurelie. Vyhrála nějaký ten tisíc tolarů ve chvíli mého štěstí a měla dosti rozšafnosti, podržet je. Slíbil jsem jí, že ji navštívíte. Jděte tam, můj milý, to vždycky poněkud potěší. Myslivci mají v tom ohledu pořekadlo: není-li kvíčal, vezme se zavděk slony. Můj Bože! Kterak mne baví tou svou náměsíčnou tváří! Měl byste snad náhodou v úmyslu, provésti nějakou hloupost?“

„Ano,“ odpověděl Meo. „Čekám toliko na příjezd slečny Bitterlinovy, jež se mi nabídla, že se mnou zemře.“

„On se zbláznil, na mou věru! Ale co pak byste udělal, nešťastníče, kdybyste byl prohrál sedmdesát tisíc franků?“

„Ztratil jsem desetkrát tolik a ani mne to nezarmoutilo. Dnes je to jiná věc. Život můj je zmařen; nemohu více očekávat štěstí na tomto světě, a proto odcházím.“

„Ale ne dříve, dokud jste nám neopatřil oběd! Počkejte, až si obléknu žaket; sebereme ty pány na cestě a půjdem si to promyslet do restaurace.“

Hodinu na to vyznal se Meo ze všeho přátelům pana Le Roye. Mladý vévoda a malý princ těšili jej co nejlépe mohli, zatím co pohlcovali nejživnější krmě, jež nalezli na lístku. Tyto oběti hry bavily se znamenitě svojí žebrotou: nic není zábavnějšího pro bohatého mladíka, jako býti den neb dva dny odkázán na žebrotu. Dusili se smíchem a polykáním skopového s mrkví. Žal Meův zdál se jim poněkud vážnější, než jejich bída, ale ne o mnoho. Znali více než sto prostředků, vesměs neomylných, proti zoufalství lásky. Každý vynášel léčení, o němž se domníval, že je nejbezpečnější a při němž se mu nejlépe dařilo, ale všichni tři stolovníci prohlásili jednohlasně, že lázně badenské jsou nejlepší na světě pro vyléčení chorob srdce. Meo je nechal mluviti, ba pil s nimi na svoje zdraví, až byl trochu trknutý, ale vstav od stolu byl by požil jedu, kdyby zde byla bývala slečna Bitterlinova, aby se s ním o něj rozdělila. Procházeli se v salonech konversačních, totiž v salonech, kde se hraje. Bylo tu množství hezkých osůbek z celého světa, avšak život s jinou ženou zdál se mu méně žádoucím, než smrt s Emmou. Pan Le Roy mu ukázal trente et quarante z dálky a roulettu z blízka.

„Hleďte,“ pravil k němu, „to je hra beze vší opravdovosti, dělaná pro děti, jež mají zapotřebí zábavy. Zde můžete se odvážit sázky nejnižší, na příklad čtyřiceti sous. Tomu se říká v badenské řeči zlatkovat.“

„Muži hrají toliko trente et quarante, proto že si tu bank vyhradil menší čáky úspěchu a zejmena proto, že tu přichází ku platnosti talent hráčův. Ale chcete-li zkusit také toto, položte louisdor na šest posledních číslic, tam, hleďte mezi ty dvě čáry. Dobrá! Vyšla 35. Vyhrál jste šestkrát svoji sázku: vždyť jsem vám to řekl. Berte! berte! těch šest louisdorů náleží vám. Jak se vám líbí rouletta? Nezdá se vám, že je to znamenitá instituce, jež vám za několik sous zjednává po jednu neb dvě minuty zapomenutí všech trampot? Od té chvíle, kdy jste položil svoje peníze na stůl, až do chvíle, kde tento pán řekl: trente-trois, rouge, passe, impair, nemyslel jste ani na slečnu Bitterlinovu ani na nekonečnou rozkoš, zemříti poblíže ní kolikou. A tato zábava, nejmocnější na světě, nestála vás pranic; naopak vynesla vám stodvacet franků! Je to znamenité, není-liž pravda? A co byste teprv řekl, kdybyste zkusil trente et quarante?“

Meo poznal také trente et quarante pod dozorem svých mentorů. Tato hra v karty, nejsnadnější ze všech, vzbudila jeho podiv toliko svojí prostotou. Divil se, kterak možno prohrát neb vyhrát sedmdesát tisíc franků v několika tazích, poněvadž bankéř dal sedmatřicet point na červenou a osmatřicet na černou. Hrál, jak jej naváděli, vyhrával, prohrával, vyhrával opět a zůstal rovněž netečný vůči výhře jako prohře, jakoby na stole ležely pouhé oblázky. Když odbila půlnoc, vrátil se smutně do hotelu, jakkoli měl v kapse několik set franků a jeho noví přátelé rovněž

K čemu mohly mu prospět peníze? Nebyl-liž jist, že jich bude míti dost pro tu krátkou dobu, co měl být ještě na živu?

Zapomenul na slečnu Aurelii, avšak setkal se s ní druhého dne ráno pod stromy v Lichtenthale. Nebohá dívka vyrazila ostrý výkřik, pravý to výkřik divadelní. Přiběhla k němu a políbila jej na obě tváře, nedbajíc mimojdoucí rodiny anglické.

„Drahé, rozmilé dítě!“ oslovila jej, „odkud přicházíte? Kam jdete? Jste šťasten?“

On odpověděl v patrných rozpacích, že přibyl včera večer, že zvěděl o její přítomnosti a že hodlal učinit jí návštěvu.

„Návštěvu!“ vzkřikla. „Vy jste mi chtěl učinit návštěvu, vy, který jste byl moje všecko! Vy jste se stal buď velmi zlým anebo velmi nešťastným! Bydlíte stále pod týmže štítem, máte ještě tu svoji lásku? Budete mi vypravovat o dívce s modrýma očima? Zdá se, že jste byl pořádně chycen, ubohý hochu!“

„Ano,“ odpověděl. „Proč se mne tážete na to, co jsem vám již dávno oznámil? Miluji poprve ve svém životě.“

„Děkuju. O n a je tedy mnohem lepší než my ostatní, zajisté?“

„Neporovnávám ji s nikým. Ona je více než hezká, více než krásná, více než roztomilá Ona je sám půvab a sama krása, něžný svit mého života, ona . . .“

„Oh! ostatek vám odpouštím. Myslela jsem, že budete míti dosti vkusu a vychvalovati ji jinému, než mně. Nuže, buďte šťasten! Mluvím s vámi bez hněvu. Jest mi nemožno, neodpustit vám zármutek, který jste mi způsobil Jsem vám příliš nakloněna, vy ošklivý. Buďte šťasten!“

Ne sem šťasten, Aurelie; nebudu jím nikdy. Není možno, abych dosáhl svého cíle. Setkal jsem se s nepřekonatelnými překážkami.“

„Bylo by to pravda? Jiná by se byla ujala práce, pomstiti mne? Vy také byste trpěl? Netěším se z toho, Meo, ale bezděčně obdivuji se božské spravedlnosti.“

On odpověděl s dětskou prostotou:

„Oh, nebudu již dlouho trpět. Usmrtím se za tři neb čtyři dny. Tak tedy . . .“

Ona prudce se tomu opřela a dala na jevo pohnutí, jež nebylo líčené. Pohybem rychlejším než myšlenka odtáhla Mea na sto kroků od promenady, usadila jej pod stromem a pravila:

„Chci vědět všechno. Mluv se mnou jako se svou sestrou nebo se svou matkou. Neboj se, že mi ublížíš, mám srdce tvrdé. Nebohý hoch! Která žena mohla být tak nevděčna a uvrhnout tě v takové zoufalství? Já, kterou nemiluješ, jsem hotova ke všemu. Chceš, abych ji vyhledala? abych s ní promluvila k vůli tobě? Ach povím jí, kterak je pošetilá, jestliže zamítá nejrozkošnější štěstí, jakého bytost našeho pohlaví kdy na tomto světě zakusila!“

Meo byl dojat tímto heroismem, jehož je schopna pouze Italianka. Jeho srdce, jež se z počátku bylo vzdorně uzavřelo, vzdalo se a obměkčilo se. Dvě velké slzy vstoupily mu do očí; vypravoval štkaje historii své lásky a uváděl důvody svého zoufalství. Bývalá jeho přítelkyně jej poslouchala a vyslýchala s vášnivou pozorností. Někdy sobecký pocit přiměl

ji, že schvalovala přísnost pana Bitterlina, avšak ihned, náhlým obratem pocí'ila útrpnost s bolestí Meovou. Chvílemi mu vzala hlavu mezi obě ruce, aby pila slzy na jeho očích a okoušela hořkost jeho srdce.

„Tys pro mne nikdy neplakal!“ pravila. Ale nemeškala plakat s ním.

Když vyslechla celou historii a prozkoumala dle jednotlivých vypravovaných okolností povahu setníkovu, přemítala chvíli a pravila k Meovi:

„Milý příteli, jsem toliko žena a to žena velmi všední, poněvadž jsem nedovedla, abyste sdílel náklonnost, kterou k vám chovám. Avšak máme o lidském srdci zkušenosti, jichž se vám mužům nedostává. Zdá se mi, že váš setník je jako onen starý Florenčan, který bydlel v našem domě, když jsem byla malým děvčetem. Nemyslel na nic jiného, než aby neudělal nic, co by mohlo být příjemno jeho sousedům, příbuzným neb přátelům. Čím více se namáhali lidé, zalíbit se mu, ım byl neurvalejší, a jediný spůsob, dostat něco od něho, byl, postavit se mu jako nepříteli. Měl tři synovce, kteří po deset let se s ním mazlili, aby zdědili jeho jmění; on učinil závěť ve prospěch soudce, jenž byl rozhodl proti němu ve všech jeho procesech. Neteř jeho milovala jednoho mladíka v městě, on ji provdal proti její vůli za vdovce, kterého nemohla vystát. Váš setník zdá se mi být z téhož těsta, nemýlím-li se: snad by vám dal svoji dceru, kdyby byl bezpečen, že to bude neštěstím vás obou. Budiž tomu jakkoli, nečinil jste dobře, že jste se mu na cestě dvořil: nebylo třeba ničeho více, abyste jej popudil proti sobě. Jestliže nyní dosáhnete jeho svolení, nebude to jinak, než že mu je vyrvete. Snad se dá pohnout násilím. Ukažte se mu v celé své odvaze a celé své ráznosti; dostane strach. Bože! jaký bych já měla strach, kdybych byla mužem!“

Meo ji doprovodil k hotelu, v němž bydlela. Aniž věděl proč, cítil se poněkud rozveselen. Budoucnosť zdála se mu méně pochmurnou a setník méně hrozným; sliboval si, že bude bojovat proti osudu a že se nevzdá boje. Děkoval vroucně té, jež mu byla projevila tolik oddanosti a dodala mu tolik odvahy.

„Samo nebe vás dovedlo do Badenu,“ pravil louče se s ní.

Ona odpověděla se svou italskou prostodušností:

„Ne, je to starý tiskař, který mne velice podporuje, pan Silvergo.“

X.

V herně.

Bylo to v úterý 14. září, kdy Meo setkal se se signorou Aurelií. Toho dne, nazejtří a následující čtvrtek scházeli se oba přátelé skorem všude, jenom ne doma. Pan Silvergo, jenž dohlížel na svoji svěřenku z uctivé vzdálenosti, byl znepokojen těmito schůzkami, ale neráčilo se mu poznati svého bývalého korrektora. Meo opět neuznával za vhodné, padnouti do náručí svému nevlídnému principalu. Byl nerozlučným společníkem pana Le Roye a veselé společnosti „dutých“. Tito pánové dostali peníze, prohráli je, povznesli svoje finance několika šťastnými sázkami a po tři dni drželi Štěstěnu v šachu. Meo se houpal se svými přáteli na této houpačce; prohrával, vyhrával a smál se všemu. Shledali,

že se změnil ku svému prospěchu a připisovali čest této změny signoře Aurelii. On však se proti tomu bránil rukama a nohama, ujišťoval, že je věren své lásce a že panu Bitterlinovi ukáže, zač je toho loket. Historie velké jeho náruživosti stávala se populární, tak ochotně o ní vypravoval. Všichni mladí lidé z Paříže věděli, že Bitterlin je na cestě a legenda líčila ho již jako báječné zvíře. Večeře v „Restauraci“ nemohla se obejít bez přípitku na zmar divokého Bitterlina. Emma považována za středověkou hrdinku a Meo stal se slavným pod pseudonymem Eginhard. Ženské se interesovaly o jeho štěstí; nejedna krinolina otáčela se kolem něho bez záště. Počestný mladík tím více se rozpaloval; vzdychal veřejně po své krásce, hrozil pěstí přízraku svého tchána a očekávaje nepřítele hrál trente et quarante. Dospěl tak daleko, že považoval louisdory jako velice pohodlné známky k manipulaci při hře; nepřisuzoval jim jiného účele a jiného významu. Štěstěna, jež nepohrdá ztřeštěnci, nakládala s ním vlídně.

Avšak pátek ohlásil se jako nešťastný den. Od rána již při trente et quarante hráči obíráni. Ztřeštěná náhoda mátla nejlogičtější plány a nejneomylnější postupování. Červená a černá prohrávaly ráz na ráz bez pořádku a bez uzdy. V kartách nijaká serie, hráčům nebylo možno souvisle uvažovat. Vše šlo tak dobře či tak špatně, že bank, jenž počal s padesáti tisíci franky, měl o sedmé hodině večerní před sebou šedesát tisíc dolarů. Mr. Plum a mr. Wreck, přibyvší téhož dne ráno, drželi se tvrdošíjně jeden červené, druhý černé a každý prohrál deset tisíc franků. Noví přátelé Meovi draze odpykali předešlé svoje úspěchy; on sám vracel s lichvářskými úroky, co ve třech dnech vyhrál. Hra byla tak po čertech nevděčna, že tento zamilovaný, tento filosof, tento člověk netečný dal se zachvátit jako ostatní jakýmsi mrzutým rozmarem. Stoje po pravici bankéřově, hodil při každé hře louisd'or na černou neb červenou a pokrčil rameny, když hrábě sebraly jeho peníze.

Znovu zamíchány karty; Meo vlastnoručně sejmul a hodil poslední svoji sázku na černou, když kašel dobře mu známý přiměl jej, aby obrátil hlavu; srazil se s nosem pana Bitterlina.

Zajisté, že měl pokdy předvídati toto setkání a připravit si zbraně. Ještě hodinu před tím pravil k panu Le Roy: „Skrotím setníka!“ Slíbil si ovšem, že se postaví svému tchánu, kdekoli jej nalezne. Příležitost byla dokonce znamenitá a vzdor zcela patrný, neboť pan Bitterlin vyslovoval se povždy proti kartám. Avšak velký tento nos, objevivší se náhle uprostřed jeho zábavy, úplně jej připravil o rozvahu. Nelze zapomenout za jediný okamžik čtrnácte dní uctivé hrůzy a synovské poslušnosti. Tirady setníkovy o nemravnosti hry vracely se mu na paměť. Zvyk povolovat, silnější, než jeho odhodlanost od včerejška, otřásl veškerou jeho statečností a on kvapně se odstranil jako žák překvapený učitelem.

Pan Bitterlin přijel vlakem o šesté hodině, všecek škrobený a s notným nákladem morálky. Od svého vyznání víry, jež učinil v Šafhúzech, nebyl dalek toho, považovat se za reformatora, jemuž uloženo blahodárné poselství. Stavěl si maličký zámeček z karet na základech ctnosti. Jako Herkules, krotitel oblud, hodlal zničit hydru hry za velké pochvaly všech rodin. Jeho slova a jeho příklad obrátí hráče po stech,

a sami nájemci odpřísáhnou se do jeho rukou od klanění se milionu. Jedva že si vzal na čas, převléknout se a zamknout svoji dceru v hotelu Dal si ukázat cestu ku „Konversaci“ a vstoupil tam stejně odhodlán jako Polyeuctes nebo Narchos do chrámu Jupiterova. První pohan, jehož potkal na své cestě, byl pan Le Roy, obklopen kruhem přátel. Mladý muž jej spozoroval, zavolal ho jmenem a pravil k němu:

„Pospěšte si, pustit se do hry, abych vyhrál svých pětadvacet louis! Přicházíte právě vhod.“

On odpověděl, vypjav se ve svém černém nákrčníku: „Dám vám vyhráti více než pět set franků, naučím-li vás, krotit svoji náruživost a vzdáti se karet.“

Pokračoval ve své cestě a zastavil se, pokrčiv rameny, před manžely Moeringovými, kteří hráli v rouletťu. Zpráva o jeho příchodu byla roznesena po salonech přátely pana Le Roy. Všechny oči obrátily se k němu; ukazovali si na něho prstem, dvě stě osob jej prohlíželo: běželi mu do cesty, aby jej mohli pozorovati z větší blízkosti. Kráčel jako nějaké procesí, obracel hlavu na pravo i na levo a mručel do vousu: „Zdá se, že nejsou ani zvyklí, vidět muže zásad!“ Poznal Mea a postavil se za něho, aby jej přivítal poklonou nepříliš lichotivou, jakmile se obrátí. Hanebný útěk mladého muže zvýšil jeho pohrdání. „Je to hnilička!“ pravil; „nemá ani odvahy přiznati se ku své neřesti! Hleďme! Zapomněl tu svých dvacet franků, dvacet franků na jedinou kartu! Sto liber erarního komisárku!“ Pokoušelo ho to, vzíti peníz a vrátit jej Meovi, avšak byl zdržen jakýmsi rozpakem. Mělť onu surovou šetrnost, jež úctu k cizímu majetku dohání až k nesmyslnosti. Ostatně si sliboval, že se zasměje, až hrábě bankéřovy seberou peníze a že dá hráči lekci. Této radosti se mu nedostalo na první ráz: černá vyhrála a peníz Meův dostal soudruha téhož rázu.

„Nu, a co na tom?“ pomyslil si setník. „Můj hlupáček prohraje na druhý ráz!“ A v této naději opřel se lokty o stůl. Avšak na druhý ráz opět vyhrála černá. Setník viděl před sebou osmdesát franků.

Hleděl s opovržením na to zlato, potřísněné hrou. Bylo to zlato zcela nové; světla lamp obrážela se v těchto kotoučích peněz. Vida je zářit, vzpomněl si bezděčně na první čtyři louisdory, jež byly jeho majetkem. Byly to kusy po čtyřiadvaceti livrech, žlutého zlata, velmi sestárlé, velmi otřelé, ba i na kraji trochu oštípané. Matka jeho byla je vytáhla z punčochy a vtiskla mu je do ruky onoho dne, kdy šel na vojnu. „Jaký to rozdíl,“ pomyslel si, „mezi těmito nemravnými plíšky a mezi oněmi ctihodnými penězi, jež byla matka moje posvětila prací a šetrností!“ Tato úvaha byla přerušena pohybem hrábí, jež přidaly nové čtyři louisdory. Černá vyhrávala po třetí.

„U čerta!“ pravil sám k sobě, „to má být spravedlnost osudu! Když jsem byl setníkem druhé třídy, tloukl jsem se po celý měsíc, abych vydělal tuto sumu, kterou ten nešika vyhrál na tři rázy v kartách. Ach, na světě je pěkná spravedlnost! Na štěstí padla na černou 39. Ano, ale na červené je 40! To je moje služné za dva měsíce do kapsy pana Narniho!“

Přitiskl obě paže ke stolu, jsa pevně odhodlán, že tu zůstane, dokud černá neprohraje, avšak pátý a šestý ráz zdvojnásobily a opět zdvojnásobily jmění Meovo. Hromada zlata, jež se třpytila před očima setníkovýma, nabývala majestátních rozměrů: bylo tu dvanáct set osmdesát franků dobře počitaných. Vůči sumě tak značné začal pan Bitterlin litovati, že tu není Meo, aby se rozhodl. Nevěděl, až pokud by slušně měl nechat propadnouti dvanáct set osmdesát franků jícnu banku. Ne proto, žeby mu na tomto mladém cizinci nějak záleželo, ale bylo mu líto těch peněz. „To nemůže pořád jíti takto," pravil sám k sobě. „Bankéř se nebude celý večer zabývati tím, aby zdvojnásoboval tuto hromadu, kterou máme před sebou; měl by z toho škodu." A v těchto myšlenkách pátral očima po tváři Meově, ale neztrácel nikterak z očí karty, které jej počaly poněkud zajímati.

Černá vyšla po sedmé a bankovka v průvodu čtrnácti louisďorů připojila se k bohatství Italianově.

Partie stávala se zajímavou. Byla to první serie, jež se naskytla od rána. Neočekávaný úspěch černé roznesl se po všech salonech a lidé přibíhali dosti z daleka, aby se podívali, až kam by mohla jíti šťastná náhoda. Pověst pana Bitterlina, jeho pošklebky a zejména úctyhodná sázka, kterou měl na stole, vábily pohledy v jeho stranu. Již tři neb čtyry hezké osůbky přišly se k němu vypůjčit pět louisďorů, ale on je přivítal, jako štvaný kanec vítá psy.

Černá vyšla po osmé a zanechala před ním úhrnnou sumu pěti tisíc sto dvaceti franků.

Nikdy od svého nejútlejšího mládí nebyl svědkem zázraku. Toto znásobování se zlata zajisté jej pohoršovalo, ale ještě více uvádělo jej v obdiv pět tisíc franků! Celoroční jeho příjem vyhraný v několika minutách vrtochem náhody! Pocítil jakési uspokojení, když mohl přistrčit několik dvacetifranků, jež se zaběhly v pravo a v levo. Zajisté byl hrdý, že zůstal netečným divákem této mely, litoval z celého srdce oněch nešťastníků, kteří kolem něho s utajeným dechem očekávali rozhodnutí osudu. Ale vezme-li se to kolem, nehoršil se nikterak, že viděl věci z blízka a pocítil předtuchu vzrušení tak mocného. Pomýšlel dokonce chvíli na to, že je-li horečka hry někdy hodna omluvy, je to při takovýchto příležitostech, jež přinášejí neb odnášejí jmění. Již zakládal v dálce morálku bohatou, značně se různící od morálky chudé, dle které se řídil po šedesát let. Kapitál, rozložený před ním, vysílal do jeho mozku neznámé poznatky, a myšlenky jeho nabývaly jakoby nové barvy. Jeden ze sluhů místnosti přinesl mu židli. On ji odmítl řka, že nehraje. Avšak poněvadž mu židle lehce šimrala lýtka a následkem rozčilení ze hry povolovaly mu nohy, usedl. Bankéř poznovu kladl karty na stůl a dal černé 31 point, bez plus. Pan Bitterlin spozoroval mrzutou tvář tohoto úředníka, jenž patrně měl nějaký podíl ze zisku banku. Zdálo se mu, že je v tom snad ušlechtilá rytířská zábava, obírati tyto nemravné podniky a trestat je tím, čím každodenně hřeší. A když měl pod rukama deset tisíc dvě stě čtyřicet franků, považoval se za výtečníka ctnosti, jenž dobyl vítězství nad démonem hry.

Tyto události, tak nové v životě setníkově, staly se za méně než čtvrt hodiny; dobře řízený bank nemá zapotřebí více času, aby člověka přivedl na mizinu neb obohatil. Meo, zahnán strachem, neuprchl na sto mil. Vzpomínka na Emmu, hrdinné rozhodnutí, jež byl učinil a nutnost, zvítězit anebo zemřít, uvedly jej brzy zpět na bojiště. Byl v saloně pro roulettu a namáhal se, seč byl, aby si dodal odvahy, když známý jeden hráč pravil mu mimochodem: „Hleďme, jak znamenitě se vám daří! Ruka, kterou jste si uťal, už devětkrát shrábla!“ Vzpomněl si teď na oněch dvacet franků, jež byl nechal na stole. Jakkoli nikterak netušil, jakého jmění se mu dostalo, vklouzl kvapně mezi dav, jenž obklopoval trente et quarante a hledal očima svého tchána a svoje peníze. Spatřil tchána sedícího na penězích jako kvočna v posadě a přišel právě v čas, aby slyšel bankéře, jenž pravil k setníkovi: „Kolik ráčíte nechat v sázce, pane?“

„Já . . . já nevím,“ odpověděl setník, červenější než sto vařených raků. „Já . . . já nehraju. Moje zásady . . .“

„Je vám snad známo, pane,“ pravil sousední jeden croupier, „že nejvyšší sázka jest šest tisíc franků.“

Všechny zraky zároveň obrátily se k tomuto smělému hráči, jenž sázel více než maximum, a pan Bitterlin cítil se býti tísněn pod tíhou zvědavosti obecenstva. Ohledl se plaše kolem po místnosti, doufaje, že se setká s tváří Meovou, avšak nenaleznuv jej a vida, že očekávají jeho rozhodnutí, aby pokračovali ve hře, odpověděl stísněným hlasem: „Šest tisíc franků, pane. Já . . . já aspoň myslím. Nejsem to já . . .“

Ruka jeho se chvěla. Odpočítal šest bankovek, nechal je na černé a stáhl zbytek k sobě. Dotknutí se tohoto pokladu způsobilo mu jakousi závrať. Roj zlatých motýlů počal víříti v jeho hlavě; zachytil se oběma rukama stolu a přimhouřil oči. Hukot množství brzy jej přinutil, aby je opět otevřel: černá vyhrála po desáté!

„Ostatně,“ pomyslel si setník, „neprohřešuju se nikterak proti svým zásadám, neboť nehraju pro sebe. Ba nehraju ani pro toho mladika, neboť jsem nečinil nijakou kombinaci. Nechávám jeho peníze, kam je dal a ubírám jen tolik, co přesahuje předepsanou částku. Croupieři by tu práci provedli sami, kdybych já to neudělal.“

Prozatím šla hra dále, aniž mu nechala času vyjednávati se svým svědomím. Černá vyhrála čtrnáctkrát po sobě a on měl pouze tolik času, sebrati pokaždé šest tisíc franků.

Meo, skryt za panem Wreckem, pociťoval prudké chvění. Všecek bez sebe překvapením a spokojeností, viděl, kterak jeho jmění vzrůstá rukama setníkovýma, avšak ve svém zmatku nevěděl, má-li si přáti, aby vyhrál či aby prohrál. Suma mohla dosáhnouti dostatečné výše, aby povznesla rod Mirandů; bylo jen třeba vědět, dal-li by pan Bitterlin svoji dceru hraběti. Nebylo by snad lépe, aby prohrál celou výhru tohoto večera a nechal šťastného Mea na holičkách? Neměl by více práva, vyhánět jej ze své rodiny, když jej veřejně přivedl na mizinu! Nechať se událo cokoli, pan Bitterlin stal se společníkem Meovým, jeho hastrošem, jeho zástupcem, jeho kmotrem a dle jistých theorií i jeho spoluvinníkem! Pouta tak silná nelze nikdy přetrhat; spoluvinníku nelze ničeho odepříti.

Při patnácté hře vyhrála červená.

„Dobrá!“ pomyslel si Meo, „teď začíná smůla. Ó vřele milovaný setníku, přiveď mne docela na mizinu a udělej to tak, aby mi nezbyl jediný halíř!“

Ale kapitán byl dalek toho, uvažovati takto. První jeho dojem bylo překvapení a sklíčenost. Odchod těchto peněz, jež nenáležely jemu a jež ztratiti neměl právo, naplnil jej ustrnutím. Hora výčitek pozvedla se za jediný okamžik v jeho svědomí. Tázal se, není-liž dle pravidel slušnosti zodpověden za nehodu, jež se stala, a má-li neznámý práva, žádat na něm šest tisíc franků. Již otvíral ústa, aby požádal bankéře, by vrátil peníze na místo, dovolávaje se nepřítomnosti oprávněného vlastníka. Přimyslete si k tomu, že vítězství červené přijato bylo s velkou vřavou: hluk sta osob, mluvících najednou, nebyl způsobilý, aby uvedl jasnost v jeho myšlenky. Slyšel povídati kolem sebe, že to jen zdánlivý nezdar, léčka Štěstěny, aby zmátla hráče, že černá je dobrá ještě na desetkrát, že by bylo šílenství pustit se jí pro takovou maličkost. Myšlenka, vyhráti opět panu Narnimu sumu, kterou mu prohrál, vznikla v záhybech jeho mozku. Mačkal bezděčně bankovky, jež zůstaly v jeho rukou, jako generál uprostřed bitvy počítá čerstvé vojsko. „Jakže!“ pravil sám k sobě, „vyhrál jsem více než třicet tisíc franků jedním louisďorem a neměl bych se pokusit, vyhrát šest tisíc tím, co mi zbývá! Šest ticíc franků! hračka! Černá je dosud dobrá; všichni to říkají. Co by udělal pan Narni na mém místě? Hrál by. Chtěl by opět vyhrát, co jsme prohráli, a kdyžby to vyhrál, šel by stále dál! Ale já jsem rozšafný, já se odvážím jediné sázky, abych dobyl nazpět těch šesti tisíc franků, jež nám chybí, a pak dobrou noc!“

Snad byl by se zachoval dle tohoto moudrého úmyslu, kdyby byl dostal svých šest tisíc franků nazpět jedním rázem. Avšak bankéř sebral polovici sázek. Pan Bitterlin vyslal do pole čerstvé voje a první šrůtka dopadla v jeho prospěch. Počal útok znovu, prohrál, vyhrál opět, zapomenul na své opatrné zásady a vrhl se jako slepý do největší řeže. Dávno již neseděl na svém místě a jeho židle odstrčena rázným pohybem, zajela hezky daleko za něho. Vztýčen, maje ruce plné zlata a bankovek, sázel na červenou, na černou, na barvu, dle okamžitého vnuknutí. Tvář jeho zbledla; pot v drobných krůpějích vyvstával mu na čele. Když bankéř rozkládal karty, počítal polohlasně pointy, nedbaje diváků, kteří mu tvořili galerii. Myslel nahlas a chvílemi klel mezi zuby. Ručím vám za to, že nemyslel již na Italiana a že přestal jej hledati svými zraky. Kdyby Meo byl býval dosti nešetrný, raditi mu, byl by jej přijal s napřaženými bodáky. Jeho chování, jeho hlas, jeho posuňky, vše v něm oddychovalo náruživostí nováčka; byli byste řekli, že to zoufalý milenec, jenž činí násilí Štěstěně.

Vyhrával často, vyhrával mnoho, tisícifrankové bankovky hrnuly se mu valem. Mačkal je v hrstích, strkal je do kapes, dával je opět v hromadách na stůl, vše to bezděčně, aniž by uvažoval o svých pohybech. Viděli blížiti se chvíli, kdy bank vyčerpá poslední svoje prostředky, dvakrát neb třikrát za půl hodiny mohlo se myslet, že poletí do povětří.

Milý čtenáři, účastnil jste se kdy honu na gazelly? Je to nejmírnější, nejneškodnější a nejroztomilejší ze všech zvířat. Její srst zrovna vyzývá, abyste ji hladili a vidíte-li její hezkou hlavu a její krásné oči, zdá se nemožno, abyste ji nepolíbili. V celém lidském pokolení není bytosti tak zvrhlé, aby chtěla ublížiti tvoru tak roztomilému.

Ale když gazella je štvána psy, když koně klusají po její stopě ve žhavém písku pouště, udýchaný lovec pobízí svého komoně ostruhami, práská svým bičem a přeje si, aby všechny větry půjčily mu svoje křídla. Nic jej nezastavuje: ani křoví, ani skály, ani bystřiny, ani rokle, ani smrt v zející propasti. Kvapí za svou obětí, unavuje ji, dohání ji, blíží se k ní, dostihne jí s radostným a vítězným pokřikem; chopí ji do svého náručí, vrazí jí nůž do hrdla a zavraždí ji s nevýslovnou rozkoší, nevinné to zvíře, s kterým byste se mazlili v saloně neb v zahradě.

Takto pan Bitterlin vyhodil bank do povětří navzdor všem důvodům, pro které zavrhoval hru.

XI.

Pan Silvergo.

Ohromný potlesk pozdravil porážku banku a vítězství setníkovo. Ze všech salonů přiběhli lidé a tlačili se kolem něho. On sám rozjasnil na chvíli tvář v té zářivé aureole, jež korunuje skráně vítězů, ale to byl jen pomíjející záblesk, jenž ihned pohasnul. Horečka, která jej držela až do konce partie, pojednou zmizela. Radost, že vyhrál, rozprchla se jako sen a chmurné myšlenky vtáhly do jeho mozku jako pohřební průvod. Vzpomněl si, že se zpronevěřil svým zásadám před očima tisíců svědků, vybraných z celé Evropy: že ve čtyrech hodinách vyvrátil veškeré řeči a činy celého svého života, a že byl-li dosud Bitterlinem bez bázně, nebyl již Bitterlinem bez hany. Svědomí jeho mu pravilo zcela suše, že veškeré ty peníze, jež vyhrál, nevyváží daleko česť, kterou ztratil. Cítil prudké pokušení, roztrhati ty bankovky a rozházeti to zlato do všech konců světa, aby svému nepředloženému kousku dodal rázu moralního příkladu. Avšak práva pana Narniho, na něž dosti dlouho zapomínal, vrátila se mu na mysl, vzpomněl si se dvojnásobným smutkem, že ze své pověsti učinil stlaní pro jiného. Proto vzal židli a usedl, jsa zasmušilejší než uhaslý ohňostroj. Vyprázdnil své kapsy na stůl a počítal svědomitě sumu, kterou vyhrál, aby o ní podal účty Meovi. Spočítav vše, vytáhl koženou tobolku poněkud zamaštěnou a na tutéž stránku, kam zapsal měsíc před tím: „zábavná cesta, Švýcarsko a Badensko, v první třídě sto jeden a čtyrycet franků padesát centimů“, poznamenal imposantní cifru sto jedenadvacet tisíc dvou set čtyryceti franků! Starý jeden novinář, přibyvší z Paříže téhož večera, četl tento součet přes jeho rameno a pospíšil zaznamenat jej. V témž okamžiku pan Le Roy pozdravil zasmušilého vítěze a pravil k němu:

„Jsou ovečky spočítány?“

Ten odpověděl s uzarděním:

„Ano, stojedenadvacet tisíc a něco přes.“

„Nu jak pak, drahý pane Bitterline, jak se budete od nynějška jmenovat? Vždyť víte, že jste prohrál svoje jmeno!“

Novinář napsal spěšně: „Bitterlin.“

„Nevytýkám vám to,“ pokračoval pan Le Roy. „Vy jste příčinou, že jsem vyhrál svoji sázku. Anglie se vzornou noblesou dostála svému závazku. Ale jak jste při tom vypadal! jaké sebevědomí! jaká tvář! Pointoval jste jako Mithridat, král pontský.“

Setník si z hluboka oddechl: „Přísahám vám,“ pravil, „že jsem hrál poprve ve svém životě, a také naposledy. Těchto dvacet tisíc franků bylo vyhráno jediným louisd'orem, jenž mi nenáležel. V té věci je zvláštní osud. Celá ta suma náleží panu Narnimu! Donesu mu ji ještě dnes večer, po vojansku.“

Zatím co pan Le Roy a posluchači ulevovali si různými „Oh!“ a „Ah!“ obezřetný novinář zaznamenával do svého zápisníku: „Jeden louisd'or; nikdy nehrál; Narni.“ A pod to: „Mithridat, král pontský. Pointovat — sázet.“

Pan Bitterlin pracně vypravil ze svého hrdla zmatený výklad, který jste slyšeli. Bylo mu nevolno: pošinul si paruku silným škrábáním za ušima a kdykoli se utíral šátkem, pokaždé spocený jeho vous zanechával na něm modravou skvrnu. Zatím co si jej prohlíželi jako nějaké podivné zvíře, oči jeho neustále se ohlížely kolem po saloně, hledajíce tu někoho. Přežvykoval mezi zuby malý výbor hrubostí na adresu některé nepřítomné osoby. Nejbližší jeho sousedé, ano i vzdálenější, zaslechli chvílemi slova jako: „Ničemo! hovado! zbabělče! hlupáku! Já ti zaplatím, ale ty to odstůněš!“

Zvedl se a chtěl odejít, ale nepředvídaná překážka zadržela jej na místě poněkud déle, než si přál. Prasknutí banku nalezlo ohlasu i v malém aristokratickém kroužku, jenž tvoří, abychom tak řekli, badenský Faubourg Saint-Germain. V pozadí salonu pro écarté, za salony Restaurace, oddávalo se sedm neb osm šlechtičen slavného jména a velice ctnostných zábavě, natahovat člověčenstvo na skřipec, když jakýs příručí velevyslanectva přinesl jim tuto novinu. Dámy byly pojednou uchváceny démonem dobročinnosti. Pocítily všechny zároveň choutku obrati šťastného hráče ve prospěch městských nemocnic. Pobídnuty touto dobrou myšlenkou, zvedly se hromadně a ctihodná jejich tlupa odebrala se procesím k panu Bitterlinovi. Setník vyvalil oči na vrch hlavy, když zaslechl oslovení těchto půlstoletých bab. Poctily jej nejprve pohrdavým poněkud komplimentem o štěstí, jehož se mu dostalo; pravily mu, že trpí-li náboženství hru, činí to za podmínkou, aby hráč rozdělil se o svou výhru s chudými; konečně mu podaly vyšívaný sáček a vyzvaly jej, aby do něho vložil drobty ze svého nadbytku.

Nebohý setník div se nezalknul. „Mé dámy,“ odpověděl „. . . mé dámy . . . nejsem zvyklý veřejným řečem . . . ani hře, věřte mi. Jsem počestný voják a . . . otec rodiny beze všech náruživostí. Zásady . . . mám jich tolik jako kdokoli . . . nechať je jakéhokoli pohlaví neb náboženství. Co se týče těchto peněz, nenáležejí mně; přísahám to na tuto hvězdu cti, kteráž . . . nechme toho. Zde máte sto sous z mé vlastní kapsy. Dávám je ze svého, abych nikoho neurazil. Pan Narni ostatně

učiní, co mu bude libo . . . jestliže se mu vůbec zalíbí, něco udělat. Mám česť, poroučet se vám co nejuctivěji."

Dal sběratelce pět franků a s hlavou ku předu schýlenou jako býk vrhl se do množství, klestě si cestu oběma lokty a odešel pln zuřivosti vyhledat Mea. Totéž obecenstvo, jež před několika minutami bylo mu tleskalo, pronásledovalo jej mručením dosti impertinentním, avšak on si toho nevšímal. Obrátil se zády k paláci herny přísahaje, že ho tu nikdo více neuvidí a proběhl bez zastávky třídu krámů, jež se nalezá proti Restauraci, přešel přes řeku a zahnul do ulic města, nevěda určitě, kam se ubírá. Po čtvrt hodině zuřivého běhu spozoroval, že je následován. Pravidelný zvuk, jenž se zdál být ohlasem jeho kroků, provázel jej v zadu. Několikrát dokonce, když minul svítilnu, viděl nekonečný stín, rýsující se vedle něho na dlažbě. Protivník zdál se být obratným běhounem, neboť při každém rozkročení nabýval půdy. Pan Bitterlin konečně ucítil jej v patách a jako zvěř dostižená smečkou, postavil se mu. Tu poznal jednoho ze svých spolucestujících, mr. Wrecka. Občan newyorský podal mu ruku, otvíraje s úsměvem velká ústa.

„Dobrý večer," pravil k němu, „milý pane Bitterline. Vy běžíte jako Toby Flag z Baltimoru, na němž jsem v Cincinnati vyhrál dva tisíce dollarů. Ale kampak jdete? Všechny hotely jsou na druhé straně; všechny hotely."

„Aj!" odpověděl setník vyjeven, „proto mne tak honíte, abyste mi řekl tohle? Ale přec vám děkuju."

„Ó já vám chtěl také učinit svou poklonu. Hrajete velmi dobře, ano, jako umělec. Já hraju také, mnoho, velmi dobře."

„Já vám proto nečiním poklonu, pane."

„Máte pravdu, já dnes prohrál: ale to dobytče, ten Angličan, prohrál ještě víc než já. Pane Bitterline?"

„Pane?"

„Obdivuju se velice vašemu způsobu hry."

„Nehraju nikdy, pane! . . . či vlastně . . ."

„Ano, slyšel jsem. Vaše řeč byla velice komická, na mou věru. Chcete jet se mnou do Homburku?"

„Proč pak, pane?"

„Hrát. Já dám sto tisíc franků a vy sto tisíc franků; rozbijeme bank. Hip!"

„Hip! Sám takový. Pane, opakuju vám, že se ve mně mýlíte. Neznáte mne."

„Vím, že hrajete velmi dobře. Vyhrajete mnoho za rok?"

„U všech všudy, pane, nevyhrávám nikdy, poněvadž nikdy nehraju, a nikdy proto, že jsem muž zásad, jinými slovy muž počestný."

„Ó v naší zemi, pane Bitterline, je nejpočestnějším mužem ten, který vydělá nejvíc peněz."

„V tom případě vám radím, abyste se chlubil svou zemí, pane Wrecku. Ale poslyšte, víte, kde bydlí pan Narni, ten ničema, který cestoval s námi?"

„Ten mladík? Aj, ovšem. On nehraje tak dobře, jako vy, pane Bitterline. On po celý den prohrával."

„Tak, tak, litujte ho! Nevíte, kde se ubytoval?“

„Aj, ovšem! On je ve Victorii, jako já.“

„Mohl jste mi to říci dříve. Už hodinu se vás na to ptám.“

„A já se vás ptám, chcete-li se mnou rozbíti bank v Homburku. Já bych toho hodně rozbil.“

„Jakže, pane, to nedovedete lépe naložiti svým časem a svým jměním? Hra, mor ve vojště, zoufalství rodin...“

„Oh, to znám. To jste řekl už v Šafhúzech. Bylo to komické, ó velmi komické! Ten hlupák Angličan vám věřil a založil se o dvacet livrů. Dobře mu tak: hip! Toto zde je hotel Viktoria.“

„Jsem vám velice povděčen. Přeju vám dobré noci.“

„Ó nechce se mi spát. Chtěl byste si v mém pokoji zahrát se mnou partii?“

„Vzal tě čert!“ zamručel setník, obrátiv se k němu zády. Vrátil se po chvíli a přesvědčil se, že Meo nebyl ještě doma, klíč jeho visel dosud u vrátného hotelu. Zapálil si tedy doutník a procházel se po ulici, očekávaje věřitele. Drobný, pronikavý deštík dostavil se právě v čas, aby zpříjemnil tuto procházku. Občas dýchal si setník do namoklých prstů. Rovněž neopomenul podívati se na hodinky se zlatým obroučkem každých deset minut. Dalo se předpokládati, že Meo klidně večeří v Restauraci, ale setník raději čekal před vraty, než aby jej šel tak daleko hledat. Obával se, že by na cestě zabloudil a zejmena, že by se setkal s oněmi šlechtičnami.

Zatím co přecházel takto, vyčerpávaje veškeré kletby svého repertoiru, spůsobil nastávající jeho zeť poplach v hotelu signory Aurelie.

Meo nebyl propásl jediné podrobnosti z této slavné partie. Skryt za zády mr. Wrecka viděl, kterak stoupala hladina jeho jmění až do té chvíle, kdy se řeka rozvodnila. Vyznal se později, ve své obvyklé upřímnosti, že vzpomínka na Emmu byla v něm méně živá během sedmi neb osmi posledních her. Mladé dívky, patnáctileté, snad by mu neprominuly tuto čtvrt hodinku roztržitosti, ale přísahám vám, milé slečinky, že nemyslel více na svoje finance než na svoji milenku. Jakkoli viděl sumu dosti okrouhlou v rukou svého zástupce, nemyslel na to, koupit nazpět svoje jmeno, svoje statky a svoje obrazy: jedinou jeho touhou, nejvřelejším přáním jeho srdce bylo, aby viděl bank připravený o poslední tolar. V tom ohledu byl lovcem. Jsou chvíle, kde byste strhali nejlepšího svého koně a sebe sama, abyste dosáhli smrti lišky, a to přec ne proto, že byste ji chtěli sníst.

Když byla zvěř uštvána, dopřál si divadla dorážení: ale nikterak se neukázal. Byl příliš šetrný, než aby zaklepal setníkovi na rameno a pravil k němu: „Počítejme!“ K čemu běžet za jměním, jež zajisté poběhne za ním? Považoval pana Bitterlina za muže stejně počestného jako protivného a byl přesvědčen, že je stejně neschopen nepočestného skutku jako laskavého jednání. Avšak byl-li jist svými penězi, počal pochybovat o svém štěstí. Drobné ty výkřiky, jež se draly z úst setníkových jako zlověstní ptáci, jen velmi nedostatečně jej uspokojovaly. Vztahoval je na sebe, netázaje se ani, jsou-li adresovány jemu. Neodvažoval se více předpokládati, že otec Emmin, až mu přinese zisk z toho dne, dá mu

mimo to ještě nádavkem svoji dceru. Pan Bitterlin byl spíše v tom rozmaru, že by mu byl oněch sto dvacet tisíc franků mrštil do tváře a řekl: „Toto jmění náleží vám; stálo vás jeden louisd'or, mne stojí moji čest. A teď, dobrou noc!“ Takovéto vyrovnání účtů nebylo by bývalo po chuti Meovi. Co si počíti v takovémto případě? Co odpovědět? Jakou odměnu nabídnout? Jaké vyrovnání? Jaké rozdělení? Nebohý hoch viděl se již v křížku se svým dobrodincem.

Bál se, aby neprovedl nějaký nešikovný kousek; myslel si, že by ho pan Bitterlin při prvním nevhodném slově rozbil jako bank. Energické jeho předsevzetí bylo již dávno to tam. Bylo by bývalo třeba pohledu Emmina, aby nabyl opět zmužilosti. Avšak on nevěděl ani, kde bydlí. Věděl toliko, že se bude muset vypořádat se setníkem před koncem noci.

V těchto rozpacích vzpomenul si na dobrou tlustou vílu, která již jednou byla povzbudila jeho odvahu. Divil se dokonce, že mu nenapadlo dříve, poradit se s Aurelií. Starší dámy právě přicházely vstříc panu Bitterlinovi. Meo použil této příhody, aby zakryl svůj ústup a odešel.

Veškeré úvahy, jež činil po cestě, upevnily jej v jeho úmyslu. „Ano“, pravil mna si ruce a zdvojnásobiv krok, „ano, tato příhoda, tyto peníze musejí vše obrátiti v náš prospěch a pojistit naši svatbu. Třeba tu něco podniknout. Co? To já nevím. Emma také ne. Jsme příliš zamilováni; když člověk miluje, nemá žádných nápadů. Aurelie jediná je schopna, vyprostit nás z rozpaků. Ona má ducha, ona chce našemu štěstí, drahá Aurelie! výtečná Aurelie! díky, Aurelie! Ať žije hodná Aurelie!“

Každým krokem, každým slovem se více rozčiloval; tak přibyl k hotelu běže a křiče.

„Je signora Aurelie doma?“ tázal se vrátného.

„Jsou doma.“

„V kterém čísle, honem!“

„Ano pane,“ odpověděl Němec, „číslo 8. první patro.“

A již bubnoval Meo pěstmi na dveře čísla 8.

Žádná odpověď. Zdvojnásobil bouchání. V pokoji ozval se šramot přestrkovaného nábytku. Meo tloukl do dveří nohama i rukama a křičel, jakoby byl hluchý: „Otevřte, to jsem já.“

Bas poněkuď chraplavý odpověděl po italsku: „Chi è?“

„Ach!“ zvolal Meo navrácen náhle skutečnosti. Počal tónem mírnějším, ve svém mateřském jazyku:

„Drahý pane Silvergo, jsem rád, že vás nalezám. Otevřte! Jsem to já, Bartolomeo Narni. Znáte mne dobře.“

„Neznám vás více,“ odpověděl hrubý hlas.

„Otevřte přec, musí to být!“

„Co chcete?“

„Mluvit se signorou Aurelií.“

„Není hodina k návštěvám.“

„Kolikpak je hodin?“

„Je půlnoc.“

„Otevřte přec. Musím mluvit se signorou Aurelií.“

„Je v posteli.“

„To je mi jedno.“

„Ale, pane!“ . . .

„Mějte smilování s ubohým zamilovaným!“

„Pane!“ . . .

„Bitterlin přijel; rozbili jsme bank; on je na mne rozzuřen; nevím již co činit a neotevřete-li mi, vyrazím dveře.“

Křičel tak upřímně, že hřmotným jeho hlasem probudil se celý dům. Osm neb deset cestujících stálo na prahu svých dveří polou oblečeni, se svícny v ruce. Služebníci hotelu přišli rovněž. Jeden z nich připomenul mu po německu, že není příhodná chvíle k takovému hluku a že počestní lidé už spí. Nedbal tohoto napomenutí, tím spíše, jelikož nerozuměl ani slova. Němec pokusil se dorozumět se posuňky. Meo vyskočil jako tygr a vzkřikl: „Ah, ničemo! Chceš vztáhnout ruku na šlechtice z rodu Mirandů? Naučím tě, zač toho loket!“ A připojiv ke slovům skutek, mrštil nebožákem do dálky patnácti kroků na koberec. Dveře Aureliiny se v tu chvíli otevřely, ale nebyly to ony dveře, na něž byl tloukl.

„Pane,“ pravil Silvergo, „přijímám vás zde, abych učinil konec vašemu skandálu a poněvadž slečna mne o to prosila.“

Meo nemohl se zdržet němého obdivu vůči tiskaři v nočním oděvu. Pan Silvergo, krátký, sehnutý, tělnatý, bíle oděný, podobal se svým hlučným hlasem lesnímu rohu z ryzího stříbra.

„Vejděte, pane,“ pravil stařec k bývalému svému korektoru, „vidím, že jsem se nemýlil, když jsem vám prorokoval, že špatně skončíte.“

„Vejděte přec, nebohý hochu!“ dodala signora Aurelie, zahalena jakž takž v župan. „Učinil jste dobře, že jste mne dal probudit, mohu-li vám v něčem prospět . . . Pan Silvergo nemá rozum; nedbejte toho, co vám praví. Mluvte o své lásce! Přijeli? Co je nového? Poslouchám. Vy, signore Géronimo, rozsvěťte všechny svíce v saloně; chceme mít hodně světla.“

„Ale, má drahá! . . .“ namítal stařec.

„Žádné ale!“ odpověděla.

„Ne, žádné ale!“ doložil Meo. Vypravoval rychle své dávné přítelkyni velké noviny dnešního večera. Když zvěděla, že bank vyletěl v jeho prospěch, byla jata takovým záchvatem radosti, že jej políbila na obě tváře. Starý tiskař dovolil si poznámku. „Mlčte!“ pravila k němu; „vy jste egoista!“

„Zajisté,“ pravil Meo, „egoista! Starče, tys nikdy nemiloval!“ Zjistiv toto, podal přehled situace a očekával rady Aureliiny.

Rozmýšlela se chvíli a skryla hlavu do dlaní, jakoby lépe chtěla sledovat svoje myšlenky. Když odkryla oči, byla tvář její skropena slzami.

„Ano, milý hochu,“ pravila, „tvoje štěstí je pojištěno. Samo nebe ti zajisté přeje, když činí takové zázraky ve tvůj prospěch. Ale kdož by tě nemiloval?“

„Jakže?“ pravil pan Silvergo.

„Mlčte!“ odpověděla.

Meo se spokojil tím, že pokrčil rameny. Ona mu několika slovy načrtla plán, dle něhož se měl zachovat a který přijal s nadšením.

„Žádnou slabost,“ pravila k němu, číníc závěrku. „Tvoje budoucnost je ve tvých rukou, pouze tobě náleží, hájit ji. Buď neoblomný jako železná tyč.“

„Proti komu?“ tázal se pan Silvergo.

„Po tom vám nic není,“ odpověděla. „Nyní, drahý Meo, nemáš času nazbyt. Musíš odjet co nejrychleji. Jede ještě v noci vlak?“

„Pan Silvergo nám to poví,“ odpověl Meo. „Drahý příteli, podívejte se do jízdního řádu.“

Stařec poslechl. První vlak odjížděl o půl druhé hodině ranní.

„Honem!“ pravila, „máš zrovna čas, běžet na nádraží. Zítra budeš v Paříži. Zataras se ve svém pokoji a očekávej ho s veškerou odhodlaností.“

„Mám svoje zavazadla v hotelu,“ pravil Meo.

„Nech je tam; pan Silvergo je zítra pošle za tebou.“

„A můj řád není zaplacen.“

„Pan Silvergo zaplatí!“

„Já?“ pravil tiskař.

„Zajisté! Počkejme, máš peníze?“

„Ne, ale mám zaplacenou zpáteční cestu až do Paříže.“

„Nic nedělá. Pane Silvergo, půjčte mu pět set franků.“

„Abych mu půjčil!“

„Bože!“ zvolal Meo, „kterak jste nedovtipný! Bojíte se snad, že udělám bankrot? Vyhrál jsem teprv dnes přes stodvacet tisíc franků v trente et quarante!“

„K čemu tedy potřebujete pět set franků?“

„Cožpak jste neslyšel?“

„Ano!“

„Tedy jste nerozuměl?“

„Ne!“

„Nuže, ona vám vysvětlí vše, až odjedu. Ale dejte mi především pět set franků, neboť nemáme nikterak času nazbyt a vlak na mne nebude čekat!“

Meo vzal peníze, políbil signoru Aurelii, políbil signora Silverga, políbil sklepníka, jehož byl na chodbě skolil, a běžel bez zastávky až na nádraží.

(Dokončení.)

Kníže-básník Nikola I. Petrović Njeguš.

Obrazy básnické činnosti jeho.

K 50letým narozeninám podal J. Hudec.

I.

„Pjesme."

(Dokončení).

rob vladyky Petra II. Njeguše jest na hoře Lovćenu. Lovćen na temeni svém nese dvojí rakev. Vrchol hory sám již od přírody podobá se velikému sarkofagu a na něm (u výši 1759 metrů) stojí kaplička, jež skrývá druhou rakev s tělem vladykovým. Většího a důstojnějšího hrobu nebylo na Černé Hoře pro knížete básníků srbských. Pyramidy s hroby egyptských králů jsou jen malými mohylami poti hrobu Lovćenskému.

Lovćen, jenž takořka začíná i končí historii Černé Hory za období válek, pokládati lze za stělesněný význam její. Hora ta stala se miláčkem národu, jehož oko utkví na ní jen se zbožnou úctou. Do nedávna, dokud s dobytým územím dva vyšší velikáni, Kom a Dormitor, hranice země nezvětšili, byla nejvyšším vrchem v Černé Hoře, jejž vidíš jak z Boky Kotorské, tak i ze Skadru, Podgorice i Nikšićů.

Vladyka Petr II. sám před smrtí (1851) projevil důrazné přání, aby tam pohřben byl, ač měl se tím porušiti církevní i národní obyčej, jenž velel, že vladyka (biskup) nesmí pochován býti než ve svém kostele, a ne na místě nesvěceném. Aby se formě vyhovělo, vystavena kaplička na Lovćenu a do ní tělo zesnulého posléze přeneseno. Horu tu, pod níž na svět přišel, na níž dětství prožil a při guslích slýchal, že tam za dalekými vrchy jest Kosovo a Prizren, oblíbil si již jako hoch. A láska ta srostla s žitím jeho neopouštějíc ho až do hrobu. Na Lovćenu Petr II. kromě jiných napsal i allegorickou báseň „Luča (paprsek) mikrokosma," která vyšla v Bělehradě r. 1846. Sem ku hrobu častěji kráčel mladý Nikola a prosil „strýce" za dar oné písně, která nesmrtelností ověnčila hlavu zesnulého.

Hoře Lovćenu nepřímo věnována jest další báseň Procházka na Lovćen.

Pohled na vysoký vrch ten vzněcoval již Nemanju a Dušana k velikým činům. Lovćen připoutal k sobě Ivana Crnojevića, učinil světce z Petra I. a Petra II. posvětil na genia. Pohled na hrob vladykův naplnil v rozhodné chvíli sebedůvěrou i Danila II., že přes vyhrůžky mocností odhodlal se podporovati povstání stýrané ráje v Hercegovině a tím že počal onen litý boj, jejž s nevídanou slávou skončil Nikola I. I Nikolovo oko při pochodu v poslední válce toužebně pronikalo k tichému stánku vladykovu, jehož duch žehnal nadšeným četám černohorským, mizícím za

zvuku nové davorije „onam', onamo za vrchy ony“ v úbočích horských. I Nikolovi Lovćen stal se miláčkem. Kolikrát asi zachvěly mu duší krvavé dějiny malinké vlasti, když s vrchu zíral na kopce a skály kol a kolem teskně strmící! — Tentokráte však vyšel si na horu, aby užívaje na chvíli poklidu, rozveselil ducha mezi vypučelým vonným kvítím.

R. 1867 napsána známá velebná davorije Onam', onamo!..., která několikráte v srbsko-chorvatských časopisech otištěna a omylem i Sundečićovi připisována byla. Báseň tato, v níž vysloven způsobem tak krásným a poetickým bývalý celek Srbstva, a z níž vystupují nám před oči dávné vzpomínky a historicky důležité osobnosti i místa klesající už říše Lazarovy, dlouho nemohla si dobyti uznání ani na Balkáně. Poslední válka černohorská učinila ji teprve populární. Do té doby provázel Černohorce v bojích jen řinkot zbraní. Před poslední válkou však v lahodném nápěvu, který, jak praví, jest skladbou Davorina Jenka, vycvičil kapelník Šulc, bývalý rakouský poddůstojník, Čech rodem, první vojenskou kapelu černohorskou.

Stůjž zde pokus nového překladu textového:

Onam, onamo za vrchy těmi
sbořený dvůr prý ve stínu hor
mého je cara, v něm kdysi dlíval
junáků statných udatný sbor.

Onam, onamo, bych viděl Prizren,
dědictví dávné, dům dědů svých,
minulost věků tamto mne volá,
přijdu já s druhy — však ve zbraních.

Onam, onamo! S rozvalin carských
dvorů v dál vrahu já zahřímám:
„S ohniště mého pryč odtud, more,
starý dluh tobě teď splácet mám!“

Onam, onamo za vrchy těmi
zelená prý se líbezný háj.
pod nímžto pnou se Dečany svaté;
modlitba v nich ti přináší ráj.

Onam, onamo za vrchy tamo,
kde nebe sklonem přepíná svět,
na srbská pole, na pole boje,
onamo, bratři, dáme se v let!

Onam, onamo za vrchy těmi
kopyty zdupán běduje Jug:
„Na pomoc děti, blíž ke mně, synci,
pomsty meč krvavý do vašich ruk!“

Onam, onamo, za jeho žebra,
o Turků žebra, o turský vaz
bych ztupil meč svůj — a bědné ráji
abych jím přeťal okovů svaz.

Onam, onamo za vrchy těmi
Milošův prý je vykopán hrob,
onamo pokoj najdu své duši,
až Srbín více nebude rob!

Výrazná dikce básně dobře se hodí úsečnému poloelegickému tonu nápěvu a obé zanechává v duši posluchačově nesmazatelný dojem. Prosté, ale mužné a nehledaným citem překypující davoriji této lépe svědčí název národní hymny černohorské, než básni Sundečićově, sestrojené dle známého vzoru pod názvem „narodna crnogorska pjesma“ v kalendáříku Orlići r. 1865. —

V mysli naší předstupuje bezděky, třeba jenom na chvíli, opět smutné drama, jehož tragickým hrdinou bylo Srbstvo po bitvě Kosovské (1389). Vidíme strhaný nach trůnu, sesuté trosky dvorů carských (v Novém Pazaru — někdejší Rase — v Žiči a zejmena v Prizrenu). Slyšíme kletbu Jug Bogdana*) válečným lomozem hlušenou, když ubodán a koni zdupán umíral, a volal o pomoc na svých devět synů, kteří také padli. — Duch básníkův potom jako pro úlevu v modlitbě zalétá k Dečanům**) svatým a na konec ke hrobu mučenníka Miloše Obilića,***) aby našel si tu poklid vnitřní, až by Srb v končinách těch nebyl robem.

Balladickým tonem a cenou vyniká nad jiné báseň 1. (13.) srpna 1860. (Napsána byla r. 1871). Básník také svou hřivnou snažil se oslaviti památku zavražděného předchůdce svého, Danila II. a vložil do úmrtního věnce jeho několik vavřínových lístků, jakých mu každý vladař může záviděti. Danilo zasažen byl zákeřnickou ranou z pušky. Udalost obyčejná a velmi málo poesie obsahující. A hle, jakým způsobem podal ji básník a jakou sílu účinnou vdechl do konce básně!

Na břehu siného moře
kňaz Danilo usedá si;
pohled spouští na hladinu
a v západu zírá krásy.

Junácká mu duše vzlétla
vzhůru od zemského prachu,
tam kde slunko ještě hoří
v červáncích a rudém nachu.

K slunku jme se promlouvati:
„Hvězdo jasná, dítě Boží,
k Bohu jdouc, ach, žaluj, rány
lidu mého že se množí.

---

*) Jug Bogdan, velmož srbský, náměstek carský ve východní Makedonii. Osobnost a smrt jeho i všech jeho synů stala se oblíbenou látkou jak tradici tak v národních junáckých písních.

**) Dečany, srbský klášter jižně od Peći v horní Albanii s různými památkami nejvíce z dob staršího písemnictví. Založen byl od Štěpána Uroše příjmím Dečanského. Štěpán od otce oslepený zázračným způsobem prý zde nabyl opět zraku.

***) Miloš Obilić, zeť knížete Lazara, zabil v předvečer Kosovského boje se dvěma soudruhy sultána Murata ve vlastním jeho táboře, kamž se potají vplížil, načež od pronásledujících jej Turkův byl ubit. Pro tento čin a smrt svou Obilić slaven byl národem zrovna jako mučenník a sláva ta zastínila i samu památku nešťastného hrdiny kosovského, chrabrého Lazara. Po boji na Kosovu nejvíce památek jest při ústí Labu do Sitnice, kde krvavá řež nejlítěji zuřila. Tu kromě jiného stojí malá mečeta — pomník sultána Murata, a nedaleko prý pod kamennou plochou jest i hrob Milošův. — Kosovo pole s okolím osedli Albanci, když byly kraje ty spustly po několikaterém stěhování Srbů.

Když se tobě vůlí Jeho
zotevíral obzor celý,
z rána četní národové
písně chvály tobě vzpěli.

Písně ty tě provázejí
od východu do západu,
jen můj národ těžce strádá,
pláče hor tu v těsném chladu.

Dosti jsi se nakráčelo
po blankytném nebe svodu,
dost útiskům nahledělo,
jež se dějí mému rodu.

A ještě jsi nevzplakalo
k Bohu, slunko, uleví-li
přece jednou sudba krutá,
života jež rve mu síly.

Proto lítost mám, ej, slunce!...“
kňaz Danilo horlí v hoři.
A hle, slunce krok jen, chvilku,
a již v sinou tůň se noří.

Náhle však, mníš, kroky staví,
jako by mu těžko bylo;
slyš tu, vzduchem šepcí slova:
„Pojď ty za mnou, kňaz Danilo!

Sám bys Bohu vypověděl
svého lidu lité rány.
On ti řekne, zřít-li hoden
vykoupení svého brány...“

Slunce zašlo... Z úkrytu v tom
puška houkla ve zlé době...
Noc je všude... Hoře Černé
zapadla, ej, slunka obě. —

Danilo II. byl muž veliké energie a bystrozraku. Nemaje chuti zavladyčiti se i zároveň světské vlády se ujmouti, vymohl si v Petrohradě od cara Mikuláše svolení, že směl rozděliti moc duchovní od světské, spojovanou dosud osobami vladykův, a sebe nazvati knížetem. Tím zakončil na Černé Hoře theokracii, posledním Crnojevićem zavedenou a založil dědičnou vládu světskou. Byl vladař nadaný, vzdělaný a rázný. Přátelé Černé Hory velmi želeli, že mu nebylo popřáno déle vládnouti. Vstupoval do šlépějí velikého cara Dušana. —

Zavádění různých novot a zákonů v zemi, o jejíž blahobyt a zdar jak o svou duši se staral, a úsilí, s jakým nezvyklosti ty u Černohorců zaváděl, zavinily tragickou smrt jeho. Odcházeje 1. (13.) srpna 1860 s chotí svojí z lázní Prčaňských v Boce Kotorské, z téhož místa, kde před 10 lety psal svou závěť předchůdce jeho, Petr II., a vstupuje v Kotoru na loďku, byl střelen se zadu vypovězeným Černohorcem Kadićem a druhého dne skonal.

Když po nešťastném tažení Sulejmana paše od Nikšićů ke Spuži

Nikšići dne 27. srpna (8. září) 1877 se vzdali Černohorcům, podával kníže kněžně Mileně radostnou zprávu těmito improvisovanými verši:

Na bílém již Onogošti prapor můj se větrem vije,
a Plamenac vojevoda pod ním rudé víno pije;
kolem něho zakrákali jako orli barjaktáři,
a Nikšićtí moji zemi líbají teď s robskou tváří.

Nikola rád sděloval vznešené choti v poslední válce výsledky vítězných pochodů svých. Kněžna Milena dokázala tehdy, že jest choť důstojná hrdinského knížete a kněžna hodná lásky celého národa. Když kníže před tím s vojskem odtáhl, ptali se jí, zda-li jest jí žel knížete. „Jest mi žel," odpověděla, „že syn můj ještě nedorostl, abych i jeho vypravila do boje za svobodu národa srbského."

V téže skoro době jako básnička „S Onogošta",*) vzniklo i úchvatné, přímým žárem velikého ducha básníkova jen sálající poslání Vojvodovi ***. Báseň ta nám ukazuje knížete-básníka Černé Hory takovým, jaký jest a jak jej svět a národ jeho zná.

Bylo to nedlouho před vzetím Baru, ku konci října 1877. Počínaje vojenskou operaci proti Albanii přijel kníže do Orja Luky, aby tam svolal opět vojsko, které byl po pádu Goranského rozpustil na několik neděl, aby si odpočalo a aby zaselo pole na zimu, která již třetí rok nemohla býti řádně obdělána. Kníže jest neustále mezi svými Černohorci a v čele vojska, jehož nadšení a odevzdanost k němu nemá ani mezí. V nedalekém Danilovgradu stála děla černohorská. Počátkem listopadu vydal se kníže v průvodu jen několika ze své družiny na Danilovgrad. Hned před prvými domky uzřel zástup divokých Albánců, kteří se svými pohlaváry přišli se mu vzdát. Jeden za druhým přistupoval ku knížeti a líbal mu ruku. Kníže vesele je vítal a počínal si jako mezi svými. Tu jeden z družiny knížecí, nejstarší vojvoda, rozjímaje snad ještě o nebezpečí, v jakém život knížete již dvakráte se byl ocitl (u Nevesinje 1876 a 1877 u Nikšićů) dodal si ducha a vážně domluvil posléze knížeti, že nemá se vydávati v každé nebezpečí, jako nyní s ponurými Albančíky a že má hlavy své chrániti pro celý národ. „Dokud jsi ty zdráv, gospodare, dobře s námi; bez tebe . . . nedopusť Bůh, i kdybychom všechny Turky do moře vehnali . . ."

„Co to mluvíš!" usmál se kníže, nedav starci domluviti.

Za dojmu této příhody napsána potom tato báseň:

Co mi pravíš, vojevodo,
chránit že mám svoji hlavu!
vzíti že mám útočiště
za dobytou starou slávu?

A co by mi lidé řekli?
Kňaz Nikola že se kryje
v nejkrásnější dobu války,
když hrom ruský v Balkán bije!

Národu, díš, potřebí jest,
abych žil a veď jej k dílu
— moudrým buď, náš gospodare,
pro něho chraň svoji sílu.

---

*) Dřívější Onogošt jsou nynější Nikšići.

Ej, kdo právě teď se kryje,
svého lidu hoden není.
Jak by mohl kníže junák,
jenž víc čest než hlavu cení.

Přisám bůh! ne, neskryje se!
Buď, co být má! K čemu stesky.
Místo mé, kde hrdin řady,
z handžárů kde srší blesky.

Věren místu byl jsem tomu,
hlas tak domu mého káže
a Mirkova závěť svatá:
vzhůru k boji mladá páže!

Čestný díl tu připadl mi,
junákům bych sám byl hlavou.
Špatný úkryt — sokole můj,
za dobytou dosud slávou.

Vzpomenu-li na vás orly,
jež jsem vodil polem, strání,
myšlenka jen — chrániti se —
hnala stud by do mých skrání.

Dvě dnes víry válku vedou
i dvojího národ cara —
a já chci tu ukázati
Černohorců gospodara!

Ať se stane, jak Bůh ráčí,
dík ti vzdávám jako otci;
kdo v klín ruce nezakládá,
tomu rád Bůh ku pomoci.

A kdybych i v boji zhynul,
vesel duch by vzletěl k výši,
plačícím bych napřed ženám
ku přípitku zdvihl číši.

Idea má v tělo vchází —
shromažďuji národ milý,
za hlavou já hlavu chvátím
z drápů krvelačné síly.

Sjednotí se opět lid můj,
ve svém domě svým zas bude;
nepošlape vrah již více
jeho krb ni hory chudé!

Ve plen větrům dá své hoře,
v němž vytrpěl věčná muka —
na Srbína nevztáhne se
nikdy více srbská ruka!

Vesele já potom zemru.
S výšin skrytých v mračna siná
žehnání já slýchat budu
svého lidu, svého syna!

V poslání G. H. pěje básník píseň příteli svému. Píseň vyznívá podobnou náladou jako předešlá:

Ničeho já nebojím se,
hrozbě se jen každé rouhám;
boji zvyklý, krutým ranám,
i bolestným lítým touhám. —

Jak básník dovedl jako junák vážiti si udatnosti nepřítele, třeba úhlavního, to ukázal nejen ve válce a v životě, leč i v básni Turčínu (1879). Avšak i Turci přiznávali Černohorcům — a jen jim jediným — pravé hrdinství. Když turečtí zajatci přivedeni byli za posledních bojů na Cetyň, mluvili: „Všichni prchají před námi a my pouze před vámi.“ Tak též Arnauti, kteří domnívali se, že jsou ještě lepší junáci než Černohorci, vzkázali Ali-Sajib-pašovi do Podgorice, když jich při útocích a řežích v téže válce mnoho zahynulo: „Veď nás na Moskala, půjdeme, ale nikdy už na Černohorce!“

Když kníže Nikola přečetl báseň „Turčínu“ Selim begovi, pravému tyranu ráje barského přímoří, kterýž po dobytí Baru častěji na Cetyň docházel, zaradoval se beg velmi a pravil, že mu báseň větší potěšení způsobila, než kdyby mu byl kníže daroval dvě města v přímoří dobytá.

Po známé a památné kapitulaci Nikšićů Černohorci soustředili veškeru sílu svou na Bar (v prosinci 1877). Otázka, aby Černá Hora měla přístup k moři, mnohokráte na různých konferencích byla projednávána, ale nikdy pro Černohorce neuspěla. Kníže Nikola pocítil, že bez moře nebude v zemi pravého života, natož kýženého rozvoje. Proto, nečekaje na spravedlnost evropské politiky, sám rozhodl se záležitost tu rozřešiti — s mečem v ruce. Znal obtíže podniknutí svého, ale důvěra v osvědčenou udatnost Černohorskou ani tentokráte ho nesklamala. —

Bar oblehnut. Již padla poslední ochranná tvrz před ním. A co děla ještě hučela do tvrdých zdí Baru, který již dlouho vzdorovati nemohl, kníže na bělouši v průvodu četného zástupu vybrané družiny obrátil se radostným tryskem přes pole barské k moři a stanul udýchán na břehu. Slavný byl to okamžik. První radostné hromové výkřiky pozdravily rozvlněnou nedohlednou pláň modré Adrie. Černohorec upírá plamenný pohled na moře, od něhož po sta let tištěn byl, a které mu náleželo od starodávna. — Z dojmu toho vznikla posléze báseň Moři.

Pozdrav tobě, siné moře,
o lučino širá, rovná,
prostornosti neobsáhlá,
touho naše nevýslovná!

Zdrávo buď mi! Žasu plno
oko s krásou tvou se snoubí;
zlým já lidem více než kdy
klnu nyní duše z hloubi,

ve zlobě že rozdvojili
dvě mocnosti, dvě svobody,
obě krásné, silné obě,
hory moje, tvoje vody.

Ale nač bych klnul lidem;
nechať Bůh je sám tu soudí!
My jsme svoji, krev nás bratří,
která vtekla ve tvé proudy.

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Budiž mým, o moře siné!
Buď tvá vlna novou duší
břehu mému, dokud zem je,
a slunko tě nevysuší!

Po písních, jimiž vzpomínal hrdinství, útrap, svobody, básník touží poohřát se něhyplnou, čistou láskou při krbu rodinném. A Bohu chvála, přáno mu plného štěstí toho. Raduje se z něho, ale aby radost dokonalá byla, nesmí chyběti pomyšlení na Boha a na vlast, jejichž službám napřed rod svůj odporoučí.

Tolik jsem již písní zapěl,
a hle jedna, jak Bůh ráčí,
ku rodnému krbu mému
chvějnou peruť ještě stáčí.

Hnízdo moje, jaká krása!
Plničké je, Bohu chvála!
Hrdlička si má je vila
a v něm děti křídlem hřála.

Zdrávi buďte, moji ptenci,
vlaštovičky, sokolíci,
zdrávy dívky, dcerky moje,
zdrávi synci pevných lící!

Zdráv buď, ty můj dobrý světe,
nadějí vy plné hlavy,
zdráv buď, ráji mého žití,
plný štěstí, sladké slávy!

Bohu ať jste na ozdobu,
ke službě mu ve všem prví,
a zem rodnou, Černou Horu,
braňte, chraňte svojí krví!

Bratrovražedná válka srbsko-bulharská — a smutná vzpomínka na Slivnici dala asi podnět k epigramatické básni H ř í c h y, jež srší říznou satirou i vtipem. Bezděky připadne nám na mysl osobnost balkánského „krále-dobrodruha“, jehož jméno netřeba ani vyslovovati.

Jako sbírka „Písní“ vyšla jen v málo výtiscích, tak i ostatní samostatné práce knížete Nikoly, a mezi nimi „Balkanská carica.“ Na darovaných výtiscích díla toho vznešený autor sám píše věnování. Zvláště významné jest to, které napsal nedávno zemřelé dceři Zorce.

Ne vše zlato, co se třpytí,
ni prestolu zlato chladné
odpočinkem; věř mi, dítě,
málo štěstí tam, ba žádné.

Koruny zář často skrývá
trní, jež se pod ní tají.
Dokonale šťastný vládce
není znám ni v pouhé báji.

To však, dcerko, štěstí pravé,
když ti volno k plodné práci
ruku klásti v koutě rodném,
nad nímž bouře neburácí.

Nevyčetl jsem všech drobných básní této sbírky, mezi nimiž jsou i dvě epické „ženidba bega Ljubovića“ a „Selimbegova kula“. Krásou svého druhu a cenou honosí se každá. Vybral jsem jen charakteristické, dle nichž správně poznati a oceniti lze básnickou činnost a veliké nadání vznešeného autora. Básně, z nichž jen v některých na újmu hodnoty nabývá převahy živel retorický, vyznačují se vřelým citem, jímž čtenáře úplně dovedou si nakloniti, ba uchvátiti. Kníže Nikola jeví se tuto lyrikem idealistou jemného rázu, ale jemnost ta ani v nejněžnějším pohnutí nepozbývá příznaků, zdobících básníka hrdinu a vladaře, jehož ruka zvykla také meči a ústa rozkazům. Ve slovech i citu jeho jest cosi tak původního, opravdového a přesvédčujícího, že čtenář rád dává se tím vésti. Kolorit poesie Nikolovy nemusíš pracně vyhledávati. Básně jeho mají zvláštní ráz, který v originalu zvýšován jest mohutností i melodičností černohorského nářečí.

Básník čerpá látku k poesii své ze soudobého i minulého politického života na Černé Hoře, ale vlastenectví jeho dovolává se i veškeré národnostní jednoty srbské.

Básník jako muž jest ryzí, nezlomný charakter; nikde také nenosí na odiv své urozenosti. Štěstí vladařské neshledává v prázdném a chladném lesku zlata, nýbrž ve šlechetné lásce a lidskosti. Jemu je každý poctivý Černohorec bratrem. A jaký charakter života, takový i křestný list jeho poesie!

Studie Josefa Ženíška.

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Dokončení první části.)

Za blahé doby, když byl ze Španěl
se Karel vrátil a když za ženu
byl pojal Galenu, když v slávě vlád,
byl k dvoru přišel Garin, mladý rek,
a brzy s Karlem byl se spřátelil
a povždy v bojích byl mu na blízku
a v paláci s ním v šachy hrával
a při stole vždy seděl s císařem;
tak Galenu též vídal každý den,
a vida krásu její nebeskou
tak často z blízka, slyše její hlas,
tak snivě sladký, začal milovat
ji Garin tajně. Lek se vášně své
a v pláči sobě pravil, rozjímav:
„V tom hrozném boji jedno hrdinství
mi zbývá jen: to útěk rychlý jest!
A věru tolik krve nestál mě
boj ještě žádný, co mě srdce krev
stát bude nyní toto loučení!“

A zamyšlen v síň vešel k císaři
a ještě nevěděl, jak říci mu,
že odejít chce navždy, daleko.
Však císař, sedě v okna výklenku,
naň zvolal vesele: „Můj Garine,
pojď v šachy hrát, mám k tomu velkou chuť.“
A zachmuřen když Garin odvětil:
„Jsem příliš chud, nemám, co vsadil bych,
a proto na bludnou se vydám pouť
po bohatství a štěstí“ — pravil mu
se smíchem císař: „Hlavu v sázku dej,
a moje starosť, co si počnu s ní,
když vyhraju; já vsázím velký hrad
na břehu Rodanu. Nuž, chutě hrej!“

A zasedli hned k šachům; myslil si
tu Garin stále: „Kéž, ach, prohraju!
Ó zajisté, že Karel tuší vše,
a proto žádá hříšné hlavy mé!“

A prohrál v skutku. „Hlavu vezmi mou,“
řek císaři, ten ale pravil tak:
„Tvou hlavu nevezmu, je vzácná mi
a na tvém trupu sedí hrdá tak,
hrad jako Montglan, šedé na skále
nad řekou Rodanem, ve výši své.
Jej nevěřící Gofred v rukou má,
ten odpadlík, jenž Boha zapírá!
Tam nesiž hlavu svou, a vsaď ji zas,
však v sázku hrdinskou! Hrad dobývej.
Je tvůj a vše, co k němu náleží.
Tvé jméno nyní Garin z Montglanu.
V mých stájích tam si koně vybereš,
dar je to můj a v síni rytířské
zbraň nejvzácnější ze všech jesti tvá
a zítra jeď při slunce východu.“

Tak Garin jel, a mnoho věrných s ním
a těžké boje, mnohé nastaly,
než hradu dobyl, a v těch zápasech,
z nichž Garin mnoho krutých odnes ran,
ta nejkrutější zacelila se,
ta, kterou láska zasadila mu,
a z vášně své byv plně vyhojen,
za ženu pojal v tentýž slavný den,
co hradu dobyl, krásnou Mabilu,
již věznil krutě Gofred odpadlík,
a ve zpupnosti k sňatku nutit chtěl
ji mezi tím, co ztékal Garin hrad.
V síň vrazil Garin, kvas kde svatební
stál přichystán a hudba hrála tam,
a dívka, krásná jako jarní den,
však bledá jako hvězda v úsvitu,
své zraky v slzách k nebi vznášela,
a jako ze sna tiše pravila:
„Bůh pošle toho, který spasí mě!
Já vídala jej v sladkých vidinách!
On přijde v čas, mé srdce tlukoucí
mi hlásá, že je blízko!“
V mžiku tom
se dvéře rozlítly a na prahu
stál Garin v květu mládí, bohatýr,
a vítězství mu s čela svítilo,
a vida dívku v slzách, pravil jí:
„Hrad dobyl jsem, však proto nechvěj se.
Jsi dcera Gofredova?“
„Nevěstou
jest dívka mojí,“ Gofred na to děl

a překvapením byl jak kamenný,
a zbled, když slyšel bouřit na chodbách
dav vítězů. „Jsem ztracen,“ řekl pak
a tasil zbraň, však Garin mezi tím
se dívce blížil, dojat tázal se:
„Ty toho starce tedy miluješ?“
„O spas mě,“ řekla. „Bůh tě posílá,
on výkřiky mé duše vyslyšel
a nepřipustí toho sňatku hřích!“
V tom už se řítil Gofred zuřivě
na Garina, však Garin skolil jej
a takto plné bylo vítězství:
hrad jeho byl, a srdce Mabily
vstříc letělo mu vděčně; pojal ji
za ženu tentýž den, a šťasten byl
v svém manželství a čtyři zrodila
mu časem syny věrná jeho choť,
z nichž nejmladší byl Žirár z Viany,
ten Žirár, který později v nesmírné
plál zášti proti Karlu, pozved boj,
v němž Roland všechny reky předstihl.
Však símě, z něhož vzpoura pozdější
se vyklíčila, bylo zaseto,
než Roland zrodil se.

Žilť v hradě svém,
v tom pochmurném, v tom starém Montglanu
věk celý Garin, s mečem v ruce vždy
a jako orel seděl na skále
nad Rodanem, jenž hučel v prohlubni
a na svém hřbetě lodě přinášel,
v nichž Saraceni zboží plavili;
ty za kořisť vždy Garin z Montglanu
svou považoval, neboť kořistí
jen živil se, kořistí válečnou.
Však brzy Rodan prost byl lodí všech,
neb Garinovo blízké sousedství
strach velký působilo v šíř a dál
a chudoba pod střechu montglanskou
se vedrala a za ní v zápětí
se bledá bída dostavila též
a Garin žil jak žebrák poslední
v svém stáří teď a seděl v samotě
a v mlčení jak socha kamenná,
tíž maje na srdci a na mysli.
Však jeho čtyři mladí synové,
jak vichr silní, chrabří jako lvi
se nermoutili, žili vesele

jak ptáci v lese, divíce se jen,
proč otec jejich vždy tak skormoucen.

A byly velkonoce, boží hod
lid slavil radostně a hlaholil
les zpěvem ptačím, vesna kývala
nad nivou zlatým věncem z paprsků
a všude květy k světlu zdvihaly
své pestré hlavy z klínu bujných trav
a otvíraly vonné oči své.
Hod boží byl a radost v srdcích všech,
jen Garin v síni prázdné, pochmurné
pod učouzenou klenbou vysokou
co obraz smutku seděl, synové
pak jeho mladí Renié a Mil
a Ernalt s Žirárem o poslední
chléb dělili se, avšak s úsměvem.
Však otec jejich s žalem nesmírným
na tváře jejich hleděl spanilé,
na ztepilé, hrdinné postavy,
a na ta roucha jejich chudobná
a vyrudlá, a vypuk v hořký pláč.

Tu vzkřikl Ernalt: „V žilách stydne krev
mi, otče můj, když slzy vidím tvé!
Rci, co tě hněte? Ničím netaj se,
neb před Kristem, před synem Marie,
ti přísahám, že vesel nebudu
už po svůj celý život, nezvím-li,
co tebe trápí!“
„Ano, otče, mluv!“
řek Žirár, „neboť srdce puká mi!“

Tu otevřel svá ústa Garin, řka:
„Jak zaplakati hořce neměl bych,
vás, děti mé, když vidím v chudobě?
Já jediného koně ještě mám
a mezka jen, tři kopí, jeden meč!
O poslední se chléb teď dělíte —
co čeká vás, než hladem zemříti?
Jsem zapomenut světem nevděčným
a těmi, pro něž cedil jsem svou krev.
Já zemru, v bídě zanechaje vás.“

Tak naříkal a všickni mlčeli,
však za chvíli řek Žirár: „Otče můj,
ty mýlíš se. Že v bídě necháš nás?
Ty zanecháváš v slávě děti své

a to je víc než mrzké bohatství,
jež ve snu padnout může kupčíku
v dlaň, která nikdy meče netkla se.“

A dodal Ernalt: „Boží jest dnes hod,
nuž radujme se! Nemáme než chléb?
Ten tělo Páně připomíná nám,
jest nejvzácnější tedy z pokrmů!
Proč pláčeš nad námi, když šťastni jsme?
Jsme hrdi, že tě otcem zoveme
a matka naše — Bůh ji v ráji těš —
tak byla cnostná, že se říkalo,
že jedna žena nad ní byla jen,
tož Marie Panna, boží rodička!“

Tak děti své když slyšel mluviti,
slz utřel Garin svých a zapomněl
na bídu svou v otcovské hrdosti,
jed s nimi chléb a s nimi vesel byl
jak slunný den na sklonku podzimu,
jenž zlatou září skrývá smutek svůj.
Síň hlaholila nyní písněmi,
však náhle bylo ticho, neboť, slyš!
na břehu řeky cinkot rolniček
se ozýval svým hláskem stříbrným,
zvuk byl to známý, ač již drahně dob
jej nebyli v Montglanu slyšeli.
Toť saracenských mezků zvonečky
se houpaly na úzdách stříbrných.

Tu vyskočili mladí rekové
a oknem dívali se mlčíce.
Dav Saracenů koňmo údolím
se bral pod hradem, zbraně svítily
a v dlouhé řadě krokem houpavým
šli soumaři s bohatým nákladem.
A vzkřikl Ernalt: „Posměch tropí si!
Hod boží jest a oni kupčí dnes.
Ó, slyšeli, že zbraně nemáme
a proto vyzývavě směli jsou!“

A jako orel letěl ze síně
a bratři jeho jako sokoli
se za ním nesli v letu jako bouř
a bez dechu se octli před hradem
ve stínu skal, a Ernalt pravil tak:
„Teď líto mi, že nevzal jsem svůj luk,
ač tetiva je valně sesláblá.“

Však pousmál se Žirár s pohrdou
a řekl pyšně: „Hanba tomu buď,
jenž prvně vynalezl šíp a luk,
on přiblížit se nepříteli bál!
A kdybych také věděl, co je strach —
Já otce svého viděl plakati,
a to mě žene v boj jak bodnutí!“

S tím slovem na rtech, Saracenům vstříc
se vrhl Žirár, pozved silnou pěsť
a jako kladivem jí udeřil
na hlavu nepřítele. Omráčen
spad s koně pohan, nastal tuhý boj
a Garinovi vyšli synové
z té seče nerovné co vítězi
a vedli mezky na hrad za úzdy
a rozradostněn šel jim Garin vstříc
a vítal je a k prsoum vinul je
a radost byla v hradu veliká.
Pak prohlíželi blíže kořisť svou:
to bylo zlata, stříbra, koruntů!
To velký poklad byl jak v pohádkách!
A rozjařeni bojem pravili
tak děti Garinovi: „Otče, hleď,
teď bohatým jsi, nuže, dovol nám,
— vždyť netřeba ti nás teď k výživě —
ó dovol, bychom vyšli v širý svět!“
„Co hledáte tam?“ Garin odvětil.
A oni na to hlasem jediným:
„Čest, milý otče, slávu, jako ty!
O tobě mluvilo se, zpívalo,
má naše jméno hynout v mlčení?“
Tu svěsil Garin hlavu, šeptaje:
„Bůh s vámi buď a se mnou v samotě.“

A ráno vyšli z hradu, objali
se na rozcestí, do Vlach bral se Mil
a stal se Apulským pak vévodou,
a během času dobyl Ernalt si
pak hrabství bilandského, s Žirárem
však zůstal Renié a kroky své
hned obrátili k dvoru Karlovu.

Byl tenkrát císař právě v Remeši,
šli tedy za ním pěšky, vešli v hrad
a přímo na Karla se tázali
a žádali si promluviti s ním.
Však senešal v svém rouše z šarlatu

a z hermelinu měřil s pohrdou
ty mladé lvy svým zrakem nestoudným
a pravil jim: „Pro lidi jako vy,
král nemá času, odsud kliďte se,
prach padá s vás na vzácné koberce.“

Tu vzkypěl Žirár, vztekem třásl se
a zvolal: „Bůh tě zatrať, otroku!
Což nepřebývá v hrudi halené
jen cárem, mnohdy srdce rekovské
a neskrývá pod pláštěm nachovým
se někdy srdce skety jako tvé?“

A zaťal pěsť a hrozil jako bouř,
však Renié jej zdržel, pravě tak:
„Čas nemá císař teď? Nuž, počkáme.
Však hlad nás moří, podejte nám jíst.“
A sedl za stůl, na němž pohár stál
a napil se a po něm Žirár též.
Tu senešalem lomcovala zlosť
a vzkřikl: „Odsud! Trápí-li vás hlad,
pak v kuchyni hledejte odpadky!“
A pozved hůl, však Žirár vyskočil:
„Pse!“ zařval rozlícen a udeřil
jej pěstí v leb a padl senešal
a bez života ležel na zemi.
Hned ze všech stran se sběhli sluhové,
ryk nastal ohromný a mnohá zbraň
se pozvedala proti cizincům
těm smělým, kteří stále volali:
„Nám s císařem jest jednat, s vámi ne,
vy láje plazící se v nízkosti!“

A jeden řekl: „Smělí vetřelci,
za těmi dveřmi král má komnatu,
a proto jděte, než vás uslyší!“

„Za těmi dveřmi?“ řekl Renié
a celou silou pěstí udeřil
na veřeje, až rozletěly se
a ve soumraku síně zlacené
stál císař v celé velebnosti své
a okamžitě ticho nastalo.
Krok císař učinil, na prahu stá
a přísně hledě takto tázal se:
„Co děje se? A kdo ti muži jsou?“
A jeden ze sluhů mu odvětil:
„Zde před tvým prahem, velký císaři,

je zabit senešal tvůj, tento muž
ho skolil jednou ranou pěsti své."
A prstem ukázal na Žirára.

Zrak císařův se k tomu obrátil,
blesk nevole mu šlehl z očí tmy,
však Žirár neulek se, pouze řek:
„On urazil mě, sluha najatý,
mne muže volného! Já ztrestal jej!"
A hleděl směle Karlu do očí
a hlava jeho byla vztýčena.

A Karel, vida sličnou jeho tvář
a krásné hlavy hrdé držení,
mu skrytě svědčil. Mírně tázal se:
„Kdo jsi, a čeho žádáš, směle mluv!"

„Náš otec Garin jesti z Montglanu,"
řek na to Žirár, „a my přišli sem
tvou získati si přízeň. Chudí jsme
a proto pohrdají sluhové
tví námi drze." Řek a zaťal pěst
a hleděl kolem zrakem jiskrným.
Však Karel zamyslil se, v paměti
měl obraz oněch krásných mládí dnů,
kde Garin žil s ním v úzkém přátelství,
a řekl snivě: „Jesti Garin živ?
Já rád si v duši na něj zpomínám.
Vy chudí jste?" pak dodal, „zahrnu
vás zlatem, stříbrem. Dobrou dám vám zbraň
a vraťte se pak v Montglan k otci zpět."
Var polil Reniéa, pýřil se
a řekl hrdě: „Nejsme kupčíci,
a málo na zlatě nám záleží!
Když máme je, zas rozdáváme je,
po zisku nikdy nebažil náš rod!
My v tobě zmýlili se, císaři.
Nuž, půjdem krále hledat v širý svět,
jenž služby naše cenit dovede!"
Tu zvolal císař: „Stůjte! Zůstaňte!
Vy svého otce, věru, hodni jste
a přijímám vás v řadu reků svých."

Tu jinoši poklekli v radosti
u nohou krále, ten však tasil meč
a pasoval je na rytíře hned,
a miloval je od prvního dne,
a sloužili mu věrně dlouhý čas,

a po letech dal Karel vévodství
to slavné ženevské, jež v lůně Alp
se rozkládá kol azurových vod,
co léno, celé Reniéovi,
neb zemřel tenkrát právě vévoda,
jenž synů neměl. Za to zkvétala
mu v domě dcera hvězdně spanilá,
a Renié, když spatřil sirotka
ve rouše smutečném, tak dojat byl
tou krásou její, jejím neštěstím,
že celým srdcem ihned přilnul k ní
a řekl jí: „Ty z domu odcházíš,
kde rostla jsi, nuž, není tobě žal?“

Zrak porosený dívka pozvedla
a řekla snivě: „Jdu, však zůstane
mé srdce zde . . . A uslyšíš-li kdys
snad v síni, sedě večer u ohně,
vzdech jakýs tichý, věz, že duše má
to bude zajisté, jež vrací se
v ráj dětství mého, v soumrak starých stěn,
jež popel jímají mé rodiny.“

Děl Renié jí na to: „Paní má,
jak bude pustý dům, když odejdeš!
Mně bude zdát se vždy, že oloupil
jsem tebe o tvé, dívko, dědictví.“

„Jdu do Paříže,“ odvětila mu,
„a Karel bude nyní otcem mým,
tak opuštěna, věru, nebudu!
Ty promiň však, že slabá byla jsem.
Když sílu měla jsem se rozloučit
ach, s drahým otcem na vždy, kladouc jej
do temné rakve, slušno rmoutit se
při rozloučení s mrtvým kamenem?“

A kývla rukou, on však zdržel ji:
„Ó prodli ještě,“ pravil, „všecken čar
vždyť s tebou odchází a zdá se mi,
že na horách a ve blankytě vod
zář zlatá hasne, ty-li odvrátíš
tvář spanilou svou od nich . . . Osiřím
v tom vévodství svém, nezůstaneš-li!
Toť hůř než kdyby ona koruna
se svezla s temena, jíž, vévodskou,
mi císař právě teprv poskytl!“

Tak zvolal Renié a poklekl
u nohou dívky, ruce vznášel k ní
jak v modlitbě a mlčel zmateně.
Zvuk jeho hlasu do srdce jí vnik
a překvapeně na něj hleděla,
na ruměnec na tváři hrdinské,
na oči, smělé vždy, teď sklopené
a jakás něha zmocnila se jí
a plnila jí duši sladkostí,
a řekla mu: „Toť, věru, k podivu,
tak silný muž a klečíš v pokoře
před bytostí tak slabou jako já?
Vždyť pouze vzmachem lehkým ruky své
bys jako třtinu zlomiti mě moh!“
A klečícího opět vztýčiti
se snažila, však noha uklouzla
a padla mu na prsa hrdinná
a zmatkem oněměla, na srdce
když tiskl ji a šeptal: „Ženou mou
buď, bílá moje růže přesladká!“ —

Tak získal její lásku Renié
a šťastně žil s ní ve svém vévodství
a jediný u dvora zůstal jen
ze synů Garinových Žirár teď
a nechtěl od Karla se odtrhnout,
ač v léno král mu poskyt Vianu,
to krásné město, hrabství bohaté!
Hold skládat z nové důstojnosti té
měl Žirár kolem vánoc císaři
a chystaly se hody veliké
a rozsáhlé k slavnému obřadu.

Už na měsíc se blížil holdu čas,
když na lov vyjet Karlu chtělo se
a jel s ním Žirár jako věrný druh
do lesů hlubokých a pohřbených
ve sněhy bezedné. Po celý den
se oddávali honu horlivě,
až hustá mha postupu bránila.
Pak soumrak náhle proměnil se v noc,
když slunce sklánělo se za hory
a po zášlehu temně krvavém
se skrylo v mraky jako do rakve
A císař řekl: „Spějme k domovu.“
Jen s namaháním oři našli však
si stezku v houšti tvrdě umrzlou
a v nejistotě dlouho bloudili

svých kroků vlastních lekajíce se
a stínů příšerných jak mátohy.
Tu pojednou se zdálo, z hrobu zas
že slunce vstalo, krví sbrocené:
les celý vzplál jak polit červánkem
a stromy jako černí olbřími
se rysovaly v rudé záplavě
a z těžkých snů se zdály zbuzeny
a setřásaly spousty třpytných hvězd
na tvrdou zem, též krytou hvězdami,
však v bělosvitný příkrov vtkanými,
a mezi kmeny, v záři purpurné
pod klenbou větví, na nichž kmitaly
se rampouchů duhové křišťály,
na bílé dráze čarně zjiskřené
se temných postav průvod objevil.
Na černých koních, v černém oděvu
dav panošů jel, v rukou třímali
ty pochodně, jichž září rudnul les,
za nimi v černých pláštích rytíři
na vraných ořích jeli, zbraní lesk
byl smutečnými zastřen závoji,
a v jejich středu černý povoz byl,
jejž mezci táhli, barvy jako noc.
Pod baldachýnem černým ležela
na kůži medvědí tam postava.
To žena byla soše podobná,
v tmě smutečného roucha bělejší
než kolem sníh, a krásná k podivu
pod černým flórem, stříbrem protkaným.
Ten průvod když se zjevil ve hvozdě,
v tom zmrzlém, zdřímlém, v mlze pohřbeném,
při rudé záři smolných pochodní
a v černém jejich dýmu, ploužícím
se jako mraky mezi stromovím,
čar pochmurný měl podivného sna,
v němž stíny zjevují se zemřelých
a Žirár zvolal: „Králi, duchů sbor!“

Při zvuku jeho hlasu pozvedla
ta krásná žena v rouše smutečním
svou hlavu spanilou a zírala
pod starý dub, jenž klenbu sněhovou
nad hlavou tvořil Karla císaře
a Žirára, a havran obrovský
na dlouhé větvi tiše houpal se
ve výši nad rytířem. Zírala
na krásnou, mužnou jeho postavu,

na jeho tvář, s níž kouzlo mladosti
jak hvězda plálo. Vidouc nad hlavou
se jeho houpat ptáka černého,
kříž udělala, oči zavřela
a zašeptala celá chvějíc se:
„To zlé jest, Bože, pro mne znamení.“
Však rychle opět zraky pozvedla,
a nyní Karla teprv spatřila
tam v celé velebnosti vznešené
s tím dlouhým vousem, bílým jako sníh,
s tím zrakem orlím, plným plamenů,
s tím čelem stvořeným pro korunu,
a rychle vstala, s vozu skočila
a klekla před ním na sníh, volajíc:
„Ač po prvé tě vidím v životě,
přec jistě vím, ty's Karel francouzský!
Viz, hold ti skládám k nohám, císaři!“

A Karel zvedal ji a odvětil:
„Ty uhodla's, má paní, avšak rci,
kdo jsi a kam se bereš v smutku svém?“

Tož ona na to: „Floribella jsem,
choť burgundského někdy vévody,
teď jeho vdova, tři už neděle.
Má cesta do Paříže vedla mě
v tvůj, pane, dům, bych zprávu nesla ti,
že man tvůj zemřel a že léno tvé
zas volné jest a tobě vráceno.“

Řek na to Karel: „Žel mi vasala
a více, paní, tebe jest mi žel
a krásných zraků tvých, jež zajisté
teď v slzách tonou každou dlouhou noc.
Tvá roucha o tvém smutku mluví nám.“

Tu vzpřímila se paní spanilá
a řekla hrdě s velkou klidností:
„Lež nenávidím, sluší otroku
a duše moje volná byla vždy,
a proto přímou slyš mou odpověď.
Bez lásky byl můj sňatek, krátký jen,
a netruchlím pro nebožtíka víc,
než pro každého sluší truchliti
nám bližního. Já přišla prosit též
o svolení tvé k sňatku novému,
až srdce moje v lásce promluví.
Proč nároků bych vzdáti měla se

na štěstí v žití? Jiné neznám však
než štěstí lásky k muži pravému.
Ta černá roucha tedy hlásí jen,
že podrobit se zvykům, slušné jest."

A směle hleděla mu do očí
a zdálo se že vzrostla postava
ta stepilá o hlavu do výše.

A Karel na ni hleděl s obdivem,
tak krásná byla a tak královská
svým pyšným posunkem a prostá tak
svou řečí beze lsti a beze lži,
a podal ruku jí a vedl ji
zpět k povozu a řekl: „Jednejte
dle vůle své, má paní, vyhledám
sám pro vás muže! Otcem budu vám
v té vaší sirobě."
Tu vzplanul zrak
jí jasně, zasáh bleskem Žirára,
pak zastřel závoj dlouhých, temných řas
jej kouzelně, a mlčky brali se
teď všichni lesem v palác císařův. —

Noc ale celou Karel nemoh spát,
ten hluboký a velký její zrak,
tak smělý a tak krotký zároveň,
klid jeho rušil; ač byl nyní stár,
krev stejně vřelou cítil v žilách svých
jak v dobách mládí, pouze důstojnost
mu byla úzdou vášní. Sladký hlas,
jímž v lese šerém jemu pravila:
‚proč nároků bych vzdáti měla se
na štěstí žití?' stále ve sluchu
mu zazníval a kouzlem jímal jej,
a vzpomínal těch dob, těch přesladkých,
když Galena jej láskou blažila,
ta Galena, jež v hrobě byla teď
a kterou oplakával dlouho tak!
Proč měl se vzdáti štěstí lásky on,
když mlád se cítil?
Týden rozjímal
tak v mysli své a v dumě hluboké
po celý čas ten tonul, na to však,
když Floribellu v sadě uviděl,
kde v rouše vdovím sněhem kráčela
pod vysokými stromy, berouc se
do kaple na mši, v cestu stoupl jí

u vysokého portálu, a řek:
„Já, paní, slíbil, sám že vyberu
ti chotě . . . Nuž, a nyní zdá se mně,
že úkol není snadný. Sama vol,
však věz, že ten, jenž první v říši té,
já sám, král francký, císař Západu,
o ruku tvou tě žádám vznešenou.
Ty jednej volně dle své libosti
a jiného-li vážiš sobě víc,
pak směle rci to, já se podrobím.“

Tak řekl Karel, ona mlčela,
zrak klopíc k zemi a pak pravila:
„Tak smělý sen jsem nikdy nesnila,
a překvapení slov mě zbavilo . . ,
Však vidíš, králi, že jdu k oltáři
a přerval jsi mi vroucí modlitbu,
Bůh nejvyšším jest králem, přede vším
jest jemu sloužit naše povinnosť.
Nech skončiti mě moji modlitbu
a po mši radosti své průběh dám
a odpovím ti přímě z duše své.“

Zrak její opět k zemi sklopil se
a vešla v kostel, kde po celou mši
na tváři ležela, a Karel šel
a rozechvěn ji čekal ve síni.

Mši skončil kněz a Floribella šla
teď do paláce, ale zahnula
na dlouhé chodbě stranou, stoupala
po příkrých schodech rychle do výše
a s tlukoucím pak srdcem pozvedla
u dveří nízkých clonu, spustila
ji za sebou a široko do kořán
jí zely veřeje a viděla
teď v nízké kobce sedět Žirára
při ohni u krbu, kde cídil zbraň
a zabrán tak byl pilnou prací svou,
že Floribellu ani neviděl,
jak o sloup kamenný se opřela
a s úsměvem se na něj dívala,
až posléz řekla: „Zbuď se, Žiráre!“
a smála se, když sebou Žirár trh’
a udivením cele oněměl.
Za chvíli řekla: „Muži, nediv se,
že za tebou jsem přišla, kvapí čas.
Za ruku mou mě císař požádal.

Rci, Žiráre, co odpovědít mám?“
A plna něhy na něj zírala
a ruměnec jej polil, zmateně
zrak klopil před ní: „Proč se tážeš mne?“
řek posléz udiven. Tu vzplanula
a řekla prudce: „Tázat můžeš se?“
A za ruku ho jala pojednou
a zvolala: „Jsi mužem, Žiráre?
Ty neuhod jsi tenkrát v lese hned,
když hltal zrak můj čarný obraz tvůj,
že miluji tě silou nezdolnou?
Ty nevidíš to teď, když přišla jsem
za tebou sem, když, děcko, pravím ti,
že císař nabíd mi svou korunu?
Co je mi po ní, pojmeš-li mě ty,
jsem volná, tvou chci býti, tvou jen, tvou!
Tvá ústa líbat nejsladší je ráj!
Ó, nenech mě tak dlouho mluviti
a rci mi, že chceš býti chotěm mým,
bych toho starce v smíchu odbyla!“
A k sobě táhla jej a Žirár zbled
a od sebe ji vzdálil s drsností
a řekl vážně: „Co že láska jest,
to tuším v hloubi srdce, ačkoli
až posud neznám sladký její čar.
Však jistě vím, že stud jí po boku,
že láska trpí, snáší, trápí se,
však mlčí v prsou ženy, avšak chtíč
ten nabízí se —“
Vzkřikla vášnivě
a zaryla si ruce do vlasů
a zsinala a dlouho mlčela,
pak ale sebou trhla, pravila:
„Jest věru lépe býti královnou
i bez lásky, než býti poddanou,
byť třeba zbožňovanou chotěm svým.
Zisk na mé straně! Ty však netušíš,
ó bloude, jaký poklad rozkoše
jsi odvrhl od sebe nejapně!“

A vztýčena a hrda odešla
a smrtelná v ní vřela nenávist,
však skryla ji a svoje vzrušení,
a vešla v síň, kde císař čekal ji
a pravila mu: „Podivného cos
se stalo mně. To sen byl divný tak . . .
A v bílý k tomu den! Mně zdálo se —
před chvílí, když jsem do kostela šla,

že potkals mě a řek's mi, králi můj,
že chotě pro mě volils. Brání mně
stud dále vypravovat divný sen,
ač tak mě blažil“ — Zamlčela se
a císař na to: „Víš, že bděla jsi!
Ó rozhodni o drahé ruce své!“
A Floribella ruku dala mu
v pláč vypukši, neb mizel její sen
o lásky blahu v trpké chvíli té
a vdovím závojem tvář zakryla. —

Však Karel netušil a stanovil
svůj nový sňatek za tři neděle,
a hlučné byly hody v paláci,
když přišel čas a krátce po svatbě
hold složit Žirár měl za léno své,
byv odhodlán teď odjet z Paříže
hned po obřadu do Viany své,
neb věděl, královna že nenávisť
mu skrytě chovala, ač zdálo se,
že z paměti jí zmizel okamžik
ten osudný, kdy Žirár pohrd jí.
Byl večer už a slavnost u konce,
jen jeden zbýval obřad vasala,
měl nohu krále k ústům zvednout svým
a Žirár vešel tedy v komnatu,
kde Karel dlel a soumrak hluboký
vlád v síni už, a Karel nebyl sám.
Na velkém křesle seděl, po boku
mu byla královna a zlatý plášť
kryl kolena jim oběma a lem,
v němž perle plály, na zem vlekl se
a Karel držel ženu v objetí
a zlaté její vlasy plynuly
mu v stříbro vousů. Oči blankytné
jí divně hořely, když spatřila
na prahu Žirára a nenávist
jí v srdci bouřila, však mlčela
a na polo jen zraky zavřela
a Karel kývl rukou. Přistoupil
tu těsně Žirár před krále a klek
a sklonil hlavu. Tiše pozvedla
tu Floribella nahou nohu svou
pod zlatým pláštěm; Žirár za to měl,
že Karel sebou hnul a sklonil níž
se k zemi, královna však ke rtům hned
mu nohu rychle zvedla, políbil
ji uctivě a vstal a odcházel

a pohanění svoje netušil.
Když ale zmizel, smála královna
se hlasitě, ač Karel káral ji
a v srdci svém si řekla: „Pohrdal
mou rukou, bloud! A jako otrok teď
mi nohu líbal! Spokojena jsem.“
Však císař zamyšlen jí pravil tak:
„Ten krutý žert, který jsi stropila,
na věky pochován buď v mlčení,
neb běda tobě, kdyby dověděl
se Žirár o své hanbě potupné!
Krev pouze smyje takou poskvrnu
a celou říš by bouře zasáhla,
neb vina tvá by na mne padla též!“

Tak řekl Karel, ona mlčela,
však uvnitř sobě takto pravila:
„Co na tom, kolik krve poteče!
Nechť Žirár třeba zabije i mne,
však přísahám, že zví o hanbě své,
ať třeba po letech, neb pomsta má
by jinak dokonalá nebyla.“

Tak žena zlá si v srdci pravila
a po letech se vyplnilo, žel,
ač po dlouhých, to přání zločinné.

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Dokončení.)

Olga krátkými slovy sdělila panu Ondřeji hlavní příběhy života doktorova, jak jí je tento byl vyprávěl. Mluvila rychle, s nervosním spěchem, ale při tom často se zastavujíc, přeskakujíc podrobnosti, které jí působily rozpaky, ale kladouc důraz na vše, co mohlo doktorovu povahu okázati v nejpříznivějším světle.

Ondřej hleděl na každé hnutí jejích rtů, jejích očí, její tváře, jakoby se zrakem svým do ní vpíjel, — hleděl na ni dojat a zamyšlen, poután mnohem více tou, která vyprávěla, než jejím vypravováním.

„Nu, co soudíte tedy o doktorovi?“ řekla s nalehavou netrpělivostí, když skončila vypravování.

On, jakoby byl přeslechl její otázku, stále hleděl na ni.

„Ale pane Ondřeji, tak mluvte přec, co myslíte?“

„Myslel jsem právě na to,“ řekl on zvolna a trpce, „jak mnoho přízně a důvěry, jak upřímné přímluvy věnují se někdy lidem, kteří — Ó, mluvte si co chcete, slečno Olgo,“ doložil hněvivě a prudce, „nezasluhuje, nezasluhuje toho.“

„To pravíte nyní, když jsem vám všecko vysvětlila?“

„Ale on si toho nezasluhuje — právě od vás. Nezasluhuje vaší přízně,“ pravil se vzrůstajícím ještě rozhorlením — „a té, ano, té mu nepřeji.“

„Proč stále pletete mne do toho? Nejde o mne, jde o Lidušku, o její štěstí. Nemůžete přece říci, že by doktor byl člověk, který by nebyl hoden ruky vaší neteře.“

„To nechci právě tvrdit.“

„Nu tak vidíte! Je tedy vaší povinností, dáti svědectví pravdě a vysvětliti všecko jasně panu radovi, vylíčit mu jeho život, nespravedlivosť lidských klepů, zkrátka zaplašit jeho předsudky.“

„Ale kdyby i těch nebylo, přece je tu veliká různosť názorů u nich obou, která nemůže vésti ke shodě.“

„Různosť ta se promine, když otec uváží, že jde o štěstí jeho dítěte. A ona vidí v tom své štěstí.“

„Co je štěstí? Vy znáte mé názory o tom. Kdo může říci, je-li to k jejímu štěstí? A pak, řeknu vám upřímně: ta úloha prostředníka v jeho záležitosti se mi příčí. Ano — příčí se mi!“ Ona sklonila hlavu. Chvilku mlčeli.

„Tedy to neuděláte? Neuděláte to ani, když vás o to snažně prosím, já — já, která . . .“ Hlas se jí přerval pohnutím. Jemu při pohledu na ni vstoupily slzy do očí.

„Ano, slečno Olgo,“ řekl dojat — „udělám to.“

„Učiníte dobře, pane Ondřeji.“ Řekla to jako plaše, odvracejíc hlavu a vstala. „Musím se tam zase jít podívat . . .“

Šli vedle sebe mlčky, náhle ona se zastavila.

„Mám k vám ještě prosbu. Jestli . . . jestli se to jednou všecko urovná — nu víte, jestli, jestli . . .“

„Rozumím, slečno.“

„Řeknete pak doktorovi, že jsem já se za něho přimlouvala? Řeknete mu to jistě? Nezapomenete?“

On pohlédl na ni jako z podlebí, zamračil se a odvětil suše: „Řeknu.“

„Děkuji vám.“

Rozešli se, a pan Ondřej přemítal: Jak ho má ještě ráda! Divné je to ženské srdce!

* * *

Uplynul týden. Olga stála u okna ve svém pokoji a zamyšlena hleděla na skla, zalitá kapkami, na proudy deště, řinoucího se s oblak.

Paní teta vstoupila, usedla na pohovku a řekla: „Tak už je to rozhodnuto —.“

„Svolil?!“ zvolala Olga

„Tak na polovic, s výhradou, ale svolil.“

Obě mlčely, pak ozvala se Olga: „Jsem ráda, že je to rozhodnuto — jsem ráda.“ A při tom slzy počaly jí téci po tváři.

„Však se pan Ondřej namáhal,“ podotkla teta, „a zůstalo při tom, jak to navrhl. Půl roku se nemají scházet, děvče má chodit do světa mezi lidi a jestli za půl roku na něho nezapomene a při svém zůstane, pak pan rada dovolí, aby doktor směl docházeti do domu — nu zkrátka, aby z toho mračna byl déšť. Pan Ondřej vzal také na sebe, že s doktorem promluví a jemu to sdělí. Holka padla otci kolem krku a je to odbyto.“

„Však se pan rada časem smíří s tou myšlénkou,“ poznamenala Olga.

„Ba ovšem. On mně povídal: Musel bych tomu doktorovi, tomu buřiči ještě dřív pořádně hlavu napravit, než bych mu dceru dal! Ten mu ji napraví! Mně se zdá, že ten, kdo tady všem hlavu napraví, aby šlo jen po jejím, je Liduška. Teď mají půl roku čekat, ale já za to nestojím jestli toho půl roku bude trvat šest měsíců.“

„Budou-li šťastni? . . .“ zašeptala tiše v myšlénkách Olga.

„Kdyby už raději bylo po svatbě,“ povzdechla teta. „Pak teprve to bude pro tebe odbyto.“ Pomlčela a dodala: „Nyní jede pan rada s Liduškou do lázní a chtějí tě vzít s sebou.“

„Ale kam myslíš, teto!“

„Vždyť jsem jim řekla, že nepojedeš. Ale u své staré tety v Doubkově zůstaneš — viď že zůstaneš?“

„Ne, teto, nezůstanu. Jen práce mi dá klid —.“

Teta povzdechla a zakroutila hlavou: „To není to — to všecko není to.“

„Co chceš říci? Co není to, teto?“

„Není to štěstí, není to pravý, přirozený život ženy.“

„Ach teto — prosím tě, k čemu mluvíš tak zbytečné řeči!“ zvolala Olga netrpělivě.

„Nejsou zbytečné, protože znám hodného muže, který tě má upřímně rád. Však ty víš!“

„A přece je to zbytečné, — když já ho nemám ráda. —“

„Co není, může být. Není-li pan Ondřej z gruntu dobrý člověk? On má jen tu jednu chybu, že myslí víc na všecky jiné planety než na tu naši, po které chodí. Ale to by se poddalo a ty s ním také o té jeho filosofii dovedeš promluvit. Hodíte sa právě dobře k sobě — lépe než s doktorem.“

„Vážím si pana Ondřeje z celého srdce, cítím k němu upřímné přátelství, ale —.“

„Nic mi neskákej do řeči, jsi hloupá holka. Upřímné přátelství — toho je pro šťastné manželství zrovna dost. Co pak myslíš, že je potřeba, když se lidé vdávají a žení, aby při tom tak bláznili, jako ty's teď bláznila — ne?“

„Teto, všecko to, co povídáš, je snad pravda, a snad by to bylo bývalo i pro mne pravda, — dřív, — ale ne teď.“

„Proč dřív a ne teď?“

„Ano, dřív, pokud jsem neznala lásky, byla bych klidně spojila svůj osud s osudem muže, jako je pan Ondřej. Ale nyní, kdy vím, jaký rozdíl je mezi tím citem, jejž jsem poznala, a mezi přátelstvím, jaké cítím k panu Ondřeji — ne, nyní nemohu. Jsem příliš poctivá k tomu, abych někomu za celé jeho srdce dávala tak málo.“ A pak rozechvěně a prudce dodala: „O teto — ty nevíš, jak mi je, sic bys nemohla tak mluvit ke mně!“ —

Teta chvíli mlčela.

„To všecko zhojí čas, mé dítě. Nebyla bych o tom s tebou ještě teď mluvila, kdyby mi nešlo o to, abysi se nevracela k učitelství. Vždyť si proto nemusíš pana Ondřeje vzít, jestli se časem tvůj cit k němu nezmění. Prosím tě jen o jedno: neodcházej z Doubkova. Poslechni svou starou tetu. Vždyť já nemám nikoho na tom světě tak ráda jako tebe. Jsem už stará — zůstaň při mně, zůstaň tu, Olgo!“

„Zůstat — zde zůstat!“ zvolala Olga v náhlém rozechvění vášně. „Což myslíš, že to mohu? Což nevíš, jak pálí vzpomínky?! O ne — nikdy a na stotisíckrát to řeknu: nikdy! Zůstat zde a slyšet ji, jak bude o něm mluvit, vídat jej, — vidět je oba, — dívat se na jejich lásku, na jejich štěstí! Ne, ne — přát jim štěstí mohu — ale ne je vidět, — jenom ne je vidět, teto!“ A Olga počala vášnivě plakati.

Teta vzala ji do náruče, líbala ji vřele a šeptala: „Neplač, mé dítě, neplač! Však ty zapomeneš. Hroby mrtvých zarůstají travou. A za rok budeme klidněji spolu mluvit. Ne — neboj se, nebudu tě zdržovat. Jdi si svou cestou, jdi, kam tě srdce táhne — a Pán Bůh tě provázej!“

* * *

Odjezd pana rady a Liduščin i odjezd Olgin byl určen na týž den. Rozjížděli se na různé strany a pan rada s Liduškou museli vyjeti o hodinu dříve. Vaky byly již sneseny, kočár stál před zámkem a Liduška, usmívající se a veselá, objímala posléze Olgu. Líbala ji vřele a šeptala jí tiše: „O, Olgo, já jsem tak šťastná! Za rok budu mít svatbu, uvidíš, že to za rok bude! Až budu vdaná, pak musíš jezdit k nám každý rok na celé prázdniny. Slib mi to, Olgo!“

„Nemohu ti to slíbit, Liduško! K čemu mluvit o budoucnosti? Uvidíme, co nám přinese. Bůh ti dej štěstí, Liduško!“

Pan rada podával Olze ruku. „Na šťastnou shledanou!“

Kočár zahrčel. Olga obrátila se rychle a zašla do zahrady. Natrhala kytici aster a vyšedši zadní brankou, stoupala po stráni vzhůru.

„Ano, sem je dám — ty podzimní kvítky, vedle těch prvních jarních,“ pravila, kladouc kytici pestrých květů podzimních do kapličky vedle jarního věnce, který tu ještě visel seschlý a žlutý.

Když jsme sem ten první věnec nesly, stromy kvetly, bylo jaro. Ve mně též bylo jaro — Nyní zbyla z těch jarních květů svadlá hrstka žlutých listů a v mé duši jen hrstka upomínek. Náš jarní věnec tu ještě visí, jako jsme jej tehdy sem pověsily, přetrval můj krátký sen o štěstí... A zde — zde jsem se modlila tehdy, když jsem se s ním rozloučila, prosila jsem Boha o pokoj a zapomenutí... Ano, pokoj a zapomenutí.

Sklonila hlavu, poznamenala se křížem a vyšla. Postoupila dále a zastavila se na pokraji hájku pod břízou; v tom shlédla pana Ondřeje, stoupajícího k ní po stráni.

„Je už čas? Mám už jíti?“ tázala se Olga.

On pohlédl na ni vřele a řekl: „Přál bych si, abych vám mohl říci ne — není čas jíti, abych mohl říci: zůstaňte zde s námi.“

„Co je lidské přání? Víte, že nemohu zůstat —“

Nastalo pomlčení.

„Vy Aničku necháte u sebe?“

„Nechám.“

„Nebude vám to divno, když vám řeknu, že jsem mnoho přemýšlel v posledních dnech o vás a o tom dítěti.“

„Dítě bylo opuštěno a já je k sobě vzala. O čem se tu může přemýšlet?“

„O velmi mnohém!“

„Vy také o každé nejprostší věci uvažujete.“

„Pamatujete se, jak jsem vám řekl, že není pravé útěchy, ani spokojenosti a klidu kromě toho vnitřního života, vyššího života ducha, jímž vnikáme do říše pravdy, krásy a dobra, a jenž v každé bytosti lidské po dokonalosti toužící, probudí se buď dříve neb později, buď tou neb onou cestou?“

„Pamatuji se. Nuže?“

„Vy jste pro sebe tu hádanku rozřešila.“

„Jak to myslíte?“

„Do té věčné říše ducha my každý vstupujeme jinou cestou — jedni tvořením krásy, jiní bádáním po pravdě a jiní poutí srdce, skutky lásky, konáním dobra. Vy jste zvolila tu poslední cestu a já věřím, že jste šla cestou pravou. Konati dobro je víc, než bádati o něm.“

„Myslím, že ta cesta je nejbližší ženskému srdci.“

„Je také nejlepší — přesvědčila jste mne o tom. Věřím, že vede ke štěstí.“

„Což vůbec může být jiného štěstí než to, které plyne ze srdce? Alespoň pro nás ženy myslím, že ho není.“

„Hleďte, paní teta na vás kývá. Škoda!“

„Zdali kdy ukončíme svůj rozhovor?“ pravila Olga.

„Doufám, že v brzku budeme v něm pokračovat.“

„O, já nepřijedu již do Doubkova.“

„Já přijedu do Prahy. Rozhodl jsem se, že budu opět přednášet.“

„O jak dobře, jak dobře činíte!“

„Zadal jsem již o místo a doufám, že je dostanu. Smím vás někdy přijít navštívit, slečno Olgo?“

„Ano, přijďte. A ukončíme pak svůj rozhovor. Tedy na shledanou!“

Podala mu ruku. Jeho tvář se radostně ozářila, stiskl vřele její ruku.

Oba mlčky scházeli dolů. Paní teta a Anička stály u kočáru a za několik minut opouštěla Olga s Aničkou Doubkov.

A mezi tím kdy stromy a role mihaly se kolem ní, ona s hlubokým pohnutím pohlížela na všecka místa, kde za krátkou dobu prožila tolik radosti a bolu . . .

Byl teplý den v podletí. Po deštích posledního téhodne nebe se vyjasnilo, ale v celé přírodě znamenati bylo obrat — pozvolný přechod od léta ku podzimu. Na obloze nebylo ani mráčku, slunko hřálo tak teple jako dříve, ale žár jeho nebudil již ve přírodě kypícího ruchu života — neoklamal ani stébla travin, aby vykvétala, ani ptáčka v křovinách, aby dal se do zpěvu, ani hmyzu polního, aby věřil lákavým slibům slunečních paprsků. Jen lehkověrní motýlkové poletovali, líbali květiny, hřejíce se na slunci a nechtěli věřiti, že přišla doba odpočinku a klidu.

Rozkvět jara, bouře letní byly přežity. Příroda se odmlčela — nikde ani hlásku ani ševelu ani šustu ve trávě — a zdálo se, jakoby celá vůkolní krajina dřímala líbezným odpoledním spánkem, vyhřívajíc se na slunci.

Slunný podzimní klid vznášel se nade vším — ani lístek se nepohnul a příroda jakoby šeptala: Dokonala jsem své dílo, chci klid — klid, počínám šedivět! Hle, tam ty první žluté listy na stromech!

A po holých strništích v záři slunka kmitaly se stříbrné nitky, opřádaly každé stéblo, rozestírajíce po celém kraji v nekonečné síti stříbroskvoucí závoj podzimu.

Babí léto! pomyslela si Olga. Babí léto na holém strništi místo zlatých klasů, které tu šuměly dříve. Tak kmitají se v naší mysli stříbrné nitky vzpomínek — babí léto prožité minulosti, babí léto našeho života!

A hleděla vůkol sebe na všecka ta drahá místa. Oči zalily se jí slzami. Hle, to vše, co zde kolem sebe vidím, bude za chvílí jen krátkým snem mé upomínky. Bože, co jsem tu prožila! Jak to bouřilo v mé duši — opojné blaho i zoufalá bolesť!

A to vše, co mnou zmítalo, mé sny, touhy a naděje, ta horoucí vášeň v mé duši, má láska k němu — to vše minulo jako sen, klamný sen, krátký sen, který jsem snila zde v kouzelné letní noci. Sen o štěstí a lásce — letní sen života.

Král a šašek.

Žil kdysi v Čechách slavný král,
jenž pravou českou notu hrál
a svět k ní tančit učil.
Jak otec rád měl svoji říš,
však dobrý že byl přes příliš,
tím jenom lid svůj mučil.

Byl Jiří král — toť známá věc,
ach, příliš velký poctivec
— Bůh žehnej jemu v hrobě.
Však poctivost a dobrota,
když z míry jde, toť žebrota,
hůř než žít v lsti a zlobě.

Král Jiří k ruce šaška měl.
Ten smutek jemu rozháněl
a chmury pudil s čela.
Ten šašek — bratr Paleček.
On mnohou pravdu králi řek,
jak jeho víra chtěla.

A tak svou žili hodinu
král — mocný javor, ve stínu
tu jeho kvítko raší.
Byl každý ve své říši král,
a těžko říci, kdo z nich stál
tu šťastnější a blažší.

Když králův hlas zněl jako hrom,
hlas šaškův v slavném hromu tom
zněl pitvorně a směšně
jak cinkot drobné rolničky.
On jediný, druh maličký,
znal s pánem jídat třešně.

A jeho vtipu bičík švih'
dost často krále po lících,
to jako v krotkém žertu.
Co páni říci nesměli,
to sjelo jak šprým veselý
v čas vhodný šaška se rtů.

Kdys Palečka král navštívil,
Paleček právě v psinci byl
a kutil cos tam stále.
Pak svého krále uvítal
a zase v psinci kutil dál,
a pranic nedbal krále.

Hle — psice s čtyřmi mláďaty,
již odrostlými štěňaty,
nad střepem stojí tady.
To převzácný byl krásný druh,
však upjat na kožený pruh,
a smutně vyje hlady.

Psí rodiny té opodál
pes vytylý a lysý stál,
však před ním plná mísa.
Byl ošklivý to, sprostý brak.
Jej šašek krmí, všelijak
s ním mazlí se a lísá.

„Nu, blázne,“ král děl, kročiv blíž,
„tys opravdu se zbláznil již,
ty brachu mužné brady.
K té bídné, sprosté holotě
ty rozplýváš se v ochotě,
rod vzácný hyne hlady.

To věru nelze dobrem zvát
vzít dobrému a braku dát,
být bláznovstvím tak jatý.
Psí bič ten tvoje na záda,
ten hlavu zas ti spořádá,
to při sám Václav svatý!“

Tu Paleček se poklonil
a zdravým smíchem zazvonil
a kopl brak ten pustý.
A pravda velká, spanilá
se ctnému králi zjevila
tu bláznovými ústy.

„Oj, pane králi, příklad máš,
jak děravý je rozum náš,
jak těžko, věc pak spravit.
Když blázen chybí, tu je bit,
však král kdy blázní, tu má lid
jej jak mudrce slavit.

Bůh slavné České království,
jež jako slunce zář se stkví,
do tvého vložil klínu.
Bůh dal ti České království,
Bůh dal ti šťastné manželství
a k tomu čtvero synů.

Tys království to, králi, vzal
a cizímu je rodu dal,
rod vlastní o ně zloupil.
Rod vzácný, slavný v světa kruh.
Ó králi, dal ti slávu Bůh,
však rozumem jsi zhloupil.

Snad jednou dávných po letech
si řekne každý dobrý Čech:
Byl slavný král ten Jiří,
jak otec rád měl svoji říš,
však dobrý byl on přes příliš,
a to vždy k zlému míří.

Ten velebný, ten dobrý král!
Kam tehda, Bože, rozum dal,
to podnes duše cítí.
Tu pozdě Čech si zapláče:
Můj Bože, kterak jináče
dnes mohlo v Čechách býti!"

Král zavzdychl si z hluboka,
leč bylo pozdě . . . do roka
král slavný mrtev leží.
Tu lid byl žalem rozdrcen,
však nejvíc plakal šašek ten,
a často na hrob běží . . .

— — — — — — — — —

Aug Eug. Mužík.

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Dokončení.)

Obrazy líbezné vetkávala ve tmu okolní
rozkoš lásky blahé; k ní již se bez ostychu Václav
sám sobě přiznával. Tať vůkol chmůře tajemné
v jemný vdéchala mrak nejsladší vůně opojné,
jež kdy kalich černý noci krásné v nitro mu vléval.

V tom volný jeho krok zarazil stín post vy lidské,
vstříc vynořiv se nyní nenadále z temnoty lesní,
jakby ukryt za pněm byl v záloze chodce vyčíhal.
V zásvitu Luny bledém v něm Václav Bohdana poznal.

„Ajhle! to vy?“ k němu děl „V noci luzné dlíte potulkou?“

„Schválně čekal jsem vás,“ ponurým hlasem odvece Bohdan.
Líce mu nakloněné sic chmůra zakrývala hustá,
avšak ve zvuku slov se vnitřní rozruch ozýval,
jak by stěsněna hruď hlas těžce propouštěla temný.
K další chůzi němým povybídnul Živsu posunkem.
však šel mlčky při něm, jak dlouho by slov nenalézal.

„Snad pomníte“ — začal — „té první rozmluvy se mnou,
kdy jsem vám vyjevil svou marnou k Ludmile lásku.
Tehdy neměl tuchy jsem, můj příští sok že naslouchá
smutné zpovědi mé a družně mi útěchu dává.“

Máchnul Živsa rukou, jak cos by namítati hodlal,
však jun pokračoval: „Ó, dobře v Liduščině líci
čísti umím. Již o pouti oné tam v Jiskrově jizbě
zřejmě její pohled, jenž k vám jen stále zalétal,
všechno mi v ráz vyjevil, dnes pak tam v zahradě farní
vyznání vaše zaslech' jsem, zřel, jak vám volně uvázla
ve dlani ručka její “

„Nuž buďsi, zapírati nechci,
že mne zajal půvab té svíží růže miloučké,“
vyznal Živsa mladý. „Však já svou k Ludmile lásku
poznal právě teprv a zdaž moji lásku oplácí
dívka, nejisto dosud.“

„Já vím to a sám vy to víte,“
trpce opáčil jun. „Mámť k vám jen jednu otázku:
Zdaž vás láska pravá, upřímná k Ludmile víže
a v ní svého žití hodláte-li družku nalézti?“

„Sám jsem sobě dosud tuto určitě neklad' otázku,
však teď rozhodný z duše hloubky vytryskuje odvět:
Poznávám, že to láska pravá, co v srdci zaplálo,
jež se mi vyprahlým a mrtvým zdálo nadobro,
že v té lásce jenom zas štěstí může mi vykvést —
nuž, kdo se horšiti můž', když přijmu tu číši nebeskou,
jež duši lék churavé blaho příštích dnů mi nabízí?!
A kdybych odmítnul, v čem zřím svou spásu životní,
zdaž by ta žertva krutá vám prospěch kýsi přinesla,
když nedostižna pro vás, jak děl jste, její ruka, láska?!“

„Ach, přece moh' jsem snad svých přání cíle dojíti.
Však teď navždy konec. K vám láskou přilnula první,
vyť založit pevný krb můžete sobě domácí,
schystati bydlo milé jí, prosté námah a péče;
já nic ještě nemám, než vroucí v srdci tu lásku,
marnou, bez naděje, světu pouhý posměchu předmět.
Bez ní však mi život jen čírá pustina mrtvá,
nudné břímě jenom — Nuž skončím . . . Dobře se mějte! —“

„Takto nepustím vás! Snad nechcete —“

„Bázně nemějte!
Játť své lásky román bambitky ranou neuzavru
způsobem otřepaným — však pouta rozervu nehodná;
v noc tu a poušť doposud jasné ideály mi září,
jimž snad mého žití můž' ještě posloužiti troska.“

Obrátiv se, krokem zpět kráčel k vesnici rychlým.
Marně za ním slední znělo Živsovo ještě volání,
v hustém stínu noci brzo postava mládce zanikla.

Z nálady své slastné vyrušen, bral dále se Václav
a slova Bohdanova s lože sen mu zaháněla dlouho.

VI.

Jak chmůrou hrozivou když slunce na krátko se zastře,
avšak větru peruť rozmávne ty závoje temné
rozptýlí jich cáry nebem, jež v dálce zaniknou
a v jasu nezkaleném zas modrá obloha září:

tak zapudil svit jitra zlatý rušivé ty myšlenky
jež z řeči Bohdanovy stín Václavu v nitro zanesly
a v nepokojných snech jeho myslí zmítaly ještě
Bouře to jarní jen — sobě řek’ — jen záchvaty mládí,
čas krátký dá Bohdanu lék, dá náhradu jinde.

Dnů několik v jasných snech lásky pomíjelo sladce
Václavu; stále lesem kříž na kříž nesly ho toulky,
každý svit lupením, šust každý klamně mu věstil
zámih roušky děví, krok lehký postavy sličné:
avšak marně chodil, svou krásnou vílu nepotkal.
Jistě si Marta nyní pečlivěji Ludmilu hlídá,
neb snad dívka sama, když davši Thalii výhost
již záminky nemá. v háj ostýchá se zajíti.
Tu vždy posléz’ v ono místo zašel, zkad v kotlině vísku
zřít bylo, sídlo její, tam v luzné zádumě dlíval,
na střechu farky šedou toužebně upíraje pohled.
Byl by došel tam již, však za dnů málo nastával
otcův den slavný, tož den jeho světce patróna.
V průvodu sestry farář loni k oslavě této zavítal
a s nimi Lidka také — vyprávěla Václavu matka,
příchod též i letos Velemínských věstila hostů.

Přípravy slavnostní již chystala pilně matróna,
v líci radostný lesk. Oko bystře vyčetlo mateřské,
že změna výhodná ve zrozencově nastala mysli,
mrak čela dřívější že zjasnila záře tajemná,
však ni slovem v té příčině jej nezkoumala dále.

Když den svátku přišel, již z rána v komnatě hlavní
stůl s kyticí velkou v slavnostní úpravě zářil,
kol něhož ozdobná očekávala hosty sedadla.
A hle! prví, co přišli dnes, byli nejmilenější:
To z Velemína farář ve průvodu Marty, Lidušky.
Kněz bodrý proslovil blahopřejný příteli sermon,
žertem po zvyku svém vetkávaje drobty latinské.
Pak hovorem družným vystřídali předměty různé
tu z politických sfér, tu z místních důležitostí,
kdežto zatím s Martou choť Živsova kačky a slípky,
hus ceny, másla jakost a klípky probírala drobné.

Šťastným Václav okem ssál štíhlou postavu dívčí,
pel citu sladkého, v rozkošné líci zřetelný,
a s ní odstoupiv blíž k oknu do rozmluvy dal se
o všedních nicotách — všakť láska i prázdnotě každé
vdéchá hodnoty ráz, vděk zvláštní, význam a kouzlo,
a k tomu pohledy jich jinakou spolu rozmluvu vedly.

V tom zahrčel dole vůz a spatřili postavu statnou,
temnou hřívu vlasů, mrak vousů pod nosem orlím,
přisnědlý obličej — toť Výhoně líc je starého.
Vstříc jemu Živsa otec šel v chodbu, do komnaty veď jej.

Rozruch věstila tvář výrazná hosta nového
a když s Čenkovským ruce družně si tisknuli pánem,
řek' jemu: „Nejdu k vám s blahopřáním, víte již o mně,
že jsem cet jalových nepřítel, že zdaru hojně
bez frásí přeji vám. Sem však vede cos mne jiného,
roztomilý kousek, jejž Bohdan právě mi zahrál:
Dlouho nesestupoval dnes k snídani — díme si: Zaspal!
prázdný však pokojík jsme v posled našli a list jen
na stole tam krátký, zmatený, v němž s námi se loučil:
neplodný omrzel ho život, nám břímě odejme
a k jihu volně letí, své bratřím rámě nabídnout
v zápasu posvátném.“

Ta zpráva vybouřila rázem
klidný při stole kruh, zněly výkřiky úžasu zevšad.

Výhoň pokračoval: „Ďas ví, co mu smysly pomátlo!
Snad že druhý lístek, jenž zbyl tam, temno vyjasní.“

Z kapsy dopis vyjmuv, jej Ludmile vedle podával.
Zbledla Liduška, po té růměncem zplála horoucím
a třesavou ručkou ve zmatku otevřela lístek.
Rychle přelétla okem krátký jeho obsahu řádek,
Výhoni v rozčilení jej mlčky podávala čísti.

„Lásce nemožno mi žít — nuž, zemru za bratry a volnost,“
nahlas tento přečet, k ní tázavě pohled obrátil.

S licí rozrušenou, jež střídavě bledla a rudla,
stín viny nejmenší odmítala určitě dívka:
„Vskutku nemám viny žádné v tom — Tuchy veskrze žádné
neměla jsem — Bože můj! — Ját nikdy nezavdala podnět —“
Ustala rozčilením, oko slz jí zastřela vláha.

„Nikdy ti neprojevil svou lásku?“ vyšetřuje vážně
strýce faráře dotaz.

„Ni slůvkem!“ ujišťuje dívka.

„Jsem sama přesvědčena,“ svou máť jí podporu skytla,
„stín že nebyl žádný mezi oběma pletky milostné.

Věc taková by neušla, trvám, bystrohledu mému;
k žertům zdálo se spíš, že styk s ním Lidku vyzýval —“

„Jáť jen někdy nyvé žertem jeho líci se smála,
cit hlubší tu hledat, ani ve snu mi nikdy nepřišlo.“

„Na slovo, slečno, věřím řeči té; známť Bohdana dobře,“
Výhoň přisvědčoval. „By románem chvíle si krátil
bez vědomosti vaší pasoval vás za svoji milku,
šeptal do vzduchu kams vyznání lásky horoucí,
o zhrzeném milování pak psal verše žalostné
a vhodným svoje bláznovství závěrkem ověnčil:
chrabrou půjde paží sokolům Balkánu pomáhat.
Tamť bude jásotu as z příští bohatýra takého!
Sám já, krev kdy mladá mi skráně zažíhala bouřně,
snil jen o třesku mečů, chtěl krev svou líti za volnost,
a věru náhoda jest, že pykal jsem pouze žalářem;
však v boji já nehledal závěrku k romantice lásky,
sám ideál volnosti svaté k činu hruď mi zanítil.“

Děl teď Živsa otec: „Na paměť se mi rozmluva hlásí,
již jsme o pouti oné ve světnici Jiskrově vedli.
Já tam vypravoval o strastech přítele Hynka,
po smrti dívky drahé jak v zápasu po straně bratří
hrob si na Tatře našel. Snad z této romantiky truchlé
jiskra zapadla ve hruď jinoší, jež vznětliva lehko.“

„Však to ze slámy oheň, neškodně uhasne zajisté
dřív, než Čech pomezí hoch zbrklý z dálky zahlédne,“
Výhoň poznamenal. „Jsem bez strachu v ohledu tomto:
Svízel cesty prvá směšnou tu horečku vyléčí.“

Něm doposud byl Živsa mladý. Slyše zvěst nenadálou
zblednul, mocně dojat, na tváři Liduščině chvíli
bádavě prodlel okem, pak jím se do prázdna zatoulal,
v neklidu chvějnými vlas, vousy probíraje prsty;
schýliv k posledu leb, v hluboké myšlénky se zabral.
Teď čelo vypjal zas, rozhodně se v obranu ozval
nešťastného soka, zraky rozjařenými zajiskřiv:
„Mním, že není jen smíchu hoden čin mládce jarého.
Láska mladá jiný má řád, než v rozvaze stáří
chladný káže rozum, zná jen své zákony vlastní.
Toť je ta láska pravá, jež nedbá v povzletu burném
všedních pout všelikých, slepě přes meze, ohrady vichří
za svou jen vidinou, jsouc božstvem, vším sama sobě.
Stejně i ostatní v duši mládeže zápaly čisté
v před k ideálům svým bez chladné rozvahy bouří
nechťsi rozum stáří v útrpném smíchu se dívá

v tento kypící kvas, přec v něm jen zárody klíčí
ke skutkům velikým, v něm tvůrčí pouze je síla,
z nížto se lidstva rodí neustálý pokrok a rozvoj.
V horké skráni mladé, ne v moudré lebce vychladlé
vznik svůj vezdy mají blahodárné převraty velké.
Pouť vznešenou, krásnou synovec váš jistě si vybral,
v rozvaze brknul snad, leč směšným čin se mi nezdá."

V ustrnutí, an takto mluvil, naň zírala dívka,
až pak schýlila zrak, v myšlenky se hnstě zapředši;
v rozpaku též i druzí naň chvíli pohlíželi mlčky.

„Vidno, že mlád jste také," posléze mu odvece Výhoň.
„Avšak nechci tupit vzlet mládeže, odvahu bujnou,
z níž se rodívá čin, jenž do hlavy nejde šosákům.
A z plna srdce také zdaru přál bych tam dole bratřím,
čackým Slávy synům, aby jařmo setřásli potupné.
Leč co by Bohdan tam v té líté bouři pořídil?
Už jeho dívčí zjev jen k posměchu byl by junákům.
Jak živ nikdy neměl v ruce pušky ni šavle pořádné —
takhle na prut s udicí kdyby moh' pochytávati Turky!
Však bohatýr smutný ani turbanu jistě neuzří;
vždyť má sotva peněz, by v půl jen cesty se dostal.
A k tomu přes noc již — znám dobře ho — snad se umoudřil,
snad se hrdinství vzdal, než dospěl dráhy železné;
možno, že klidně ho tam kdes v městské hospodě najdu.
Tož na dráhu jedu — chciť lékaře též se dožádat,
neb ženy mé churavé ta příhoda dotkla se velmi,
Bohdana v lásce chová, jak matka ho hýčkala rodná.
I mně se odsluhuje prašpatně za veškeru přízeň;
jen k jeho dobru také má přísnost mířila vezdy."

Při větě poslední jeho hlas nápadně se zachvěl;
znát bylo, srdce ryzí že k Bohdanu stejně ho poutá,
ačkoli nevlídnou, drsnou se zastírala maskou
namnoze láska jeho, smích ač si z mládce tropíval.

S družkou Výhoňovou jal soucit Martu stařenku:
„Ach, ta paní nebohá! Již nazpět kvapme, Liduško;
snad těšivým podaří se slovům jí vrátiti poklid,
snad jí též koření z mé zásoby úlevu skytne,
nežli radou lepší jí městský přispěje lékař."

A hned hostitelům se poroučely Marta s Liduškou,
též i farář, jenž Výhoňovi slova útěchy dával:
„Bůh popřej, by sběh večerem již s vámi se vrátil.
Sám věru bázně nemám, že spatří hrůzy bojiště:
Snad ho zastihnete již na dráze či někde poblízku
a Praha nejdalším bude as té výpravy cílem."

„Smím, pane Výhoni, vám svůj průvod v město nabídnout?"
řek' v tom Živsa mladý, rozmýšlev krátko se před tím.
„A kdyby úspěchu tam — jak mním — naše neměla jízda,
sám bych bez prodlení spěl ku Praze ve vlaku dále,
byste choré manželce svojí moh' zůstati blízek.
Jistě uprchlík náš v Praze aspoň den, dva pomešká,
k výpravě své rady čerpaje tam, čině přípravy nutné.
Seč budu, sám učiním, bych v čas ho tu ještě zastihnul
a zpět vám ho přived'. Neb doufám pevně, že najdu
cestu, po níž vyhojen pod vlídný krov se navrátí."

Vážně to řek', jaks temně tichá slova dozněla slední.

Výhoň rád přivolil. Spěl Václav přípravy rychlé
k cestě svojí vykonat. Jen zběžný k odchodu pozdrav
moh' Velemínským dát v tom pospěchu, zmatku obecném.

VII.

Výhoň marně konal svou cestu na dráhu, do města,
darmo i Živsa mladý za uprchlým po Praze pátral,
šíře i v umnou síť rozpřádal výzvědy různé.
Zvěsti o nezdaru jen smutné jeho ujci zasílal,
ten mu jevíval zas, žeť tam stopy rovně nižádné.
Míjeli takto dnové, až k týdnu se připjaly týdny,
Václav již pokusův těch marných vzdal se nadobro,
však přece ve svých zdech Praha stále ho poutala ještě.
Důtklivě otcův list po příčině průtahu ptal se,
v lístku pobídla vřelém ho k návratu láska mateřská,
odvěty on temné bez jádra vyhýbavě dával.

V nitru jeho hluboké se převraty náhle udály.
Poznovu mládcův čin rozpoutal v útrobě vratké
trapná hejna pochyb, zas kvas ten zatměle vyvřel,
jenž se usmířen již zdál v poklid jasniti šťastný.
Už si pravil, že konečně našel cíl dráhy budoucí,
láska že chuť k životu znova čarnou vzkřísila berlou —
však tu sokův nenadálý čin zas všechno vyvrátil.
Toť je ta láska pravá — k sobě děl — citu bouře ta krásná,
ježto kypí, sálá jen v čistém ňadru mladistvém,
toť zdroj nezkalený nejsladší rozkoše lidské!
Leč ten v útrobě ruch, jejž láskou já si nazývám,
zdaž to je láska také? — Ó jména je lásky nehodna
troska citů zašlých v hrudi vetché, střízliva, chladna.
A zdaž s tímto vrakem smím spoutati dívku mladistvou,
jížto z očí luzných v nejsladší záři nadějné

plá jitřenka žití? Ne, v máj ať blouznivě krásný
do hrudi svitne mladé, kdež jitřní ples ji uvítá!
Snad že jinoch, jenž dříve budil jen rozmary dívčí,
teď již mysli její v bohatýrské glórii září,
snad teď srdce její, co že láska je, poznalo teprv.
Možno, že písmo citů, jež v něžném pohledu, v líci
čet' jsem zrůměněné, bylo črt jen významu prostých
mělká spleť, v něž touhy moje svá vkládaly přání,
odlesk pouze citů, jež v mém se zanítily nitru.
Ó věru marný sen, sen pouhý krátko mi kreslil
tam v tu krajinku tichou blaha obraz vábivě krásný.
V pustou rmuť zase jen rozplaskla se bublina skvoucí.

Záměr lbí mu prolét, aby po vzoru mládce jarého
chvátal v bouř krvavou tam v dálce a ke zdaru bratří
v boj svrh' břímě žití . . . Však trpko se nápadu zasmál:
K posměchu byl by jenom. Burnému co povzletu mládí
tká poetický hav, muže kuklí šaška odívá,
a v roji orlů těch, ztužilých v boje ohni a třesku,
smích by budil; ne krví, inkoustem pouze je pokřtěn.
Však co činit? V nudu dřívější, v suchopár se navrátí
dlouhých let minulých, s nímž posléz právě se loučil?
V jařmo zapřáhne se zas, dál povleče rádlo nechutné
líchou, z níž pro něho klas nikdy nevypne se zdárný?

Takto pochyb vírem znovu objat, stíny hlubými,
bloudil v síti ulic, hloubával v jizbici dusné.

Leč kdys v jitro milé, když s Letné dumně pozíral
na Prahu stověžatou, jež zářila v lesku radostném,
a ztlumený zaslêchal ruch, všude tam se budící,
náhle mu blesklo čelem: Patř, úl tam práce tisíců!
Kol též po kraji šíř až v dálné horstvo pomezní
nesčetná se ruka v tuto chvíli ku práci napíná,
z nížto jedinci zdar, zdar prýští rovně i celku.
A zde co ty? Jen hloubáním čas trávě neplodným
štěstí svého jenom rozpřádáš tužby sobecké
a když nechce přijít, ruce ve klín zouťale chýlíš.
Vzchop se, pracuj! Byť pouze pluhem tam v líše otecké;
k pílí ti sudba přidá snad štěstí kvítko lahodné —
skoupa-li zůstane však, lék v práci a útěchu najdeš!

* * *

V záři a míru blahém den letní střel se, nedělní,
po kraji rozložitém, v němž sem tam z městyse, vísky
třpytné k modru nebes vyčnívaly vížky a báně;
kol nich šíro kolem již blízkou věstila žatvu

úrody spousta zlatá, z níž charpy vyhlédaly modré,
máku se pýřil nach. Jimi silnice táhla se bílá.
Tou kdys často domů pospíchal mládce radostně
z dusných města ulic, když prázdnin ráj se otevřel;
jak mu zajiskřil zor, když známé borky zahlédl,
výšiny, chlumky siné, Velemínské strážce dolinky,
jak jeho rostla radost, čím blíže se jasnily před ním,
jak jeho touze posléz' byla dlouhá přes ně ta cesta!
Dnes ku pahorkům těm zase Václav z města se blíží
stejně ho touha pudí, však jasný naděje zásvit
s temnou beznadějí, s obavou se mu v líci potýká.

Před chlumy cesta dvojí od silnice mířila různo:
šla k Velemínu levá, blíž k Hůrce ta na pravo vedla.
Živsa nerozhodnut stál chvíli u kříže sivého,
jenž tady zasmušilým zřel do kraje vážně vrcholkem.
Kratší k Čenkovu směr přes Hůrku posléze si obral;
leč když cesta lesem po stráni se výše vinoucí
v záhybu dospěla tam, kde se první v kotlinu výhled
otvíral, ztajenou ve hvozdném věnci pahorků,
dlouho upínal zrak na skrovné stádo chaloupek,
jež v dole tomto lepém k pastýři se tisklo sivému,
chrámku to, červenavé pnoucímu do modrava témě;
blíž toho šindelová nejvíce ho vábila krytba
farního stavení, jež stínily lípy mohutné.

Pak šel dále borem. Když posléz na hřbetě horském
až k výstupku došel, kdež ve stranu výhled opačnou
širo se rozvíral, tu vzpomněl chvilky lahodné,
jež tu prožil s dívkou smavolící v rozmluvě krátké.
Známé místo hledal, pod břízami, sosnami koutek
roztomilý. — Tamo jest! — Však dívčí roucho se míhá
světlé bříz lupením. — Teď známý hlas k němu zazněl —
Oj, toť Ludmily hlas — již jasně ty zvonky zaslechnul!
Zas to samé vábné sobě náhoda místo vyhlédla,
by zde mu opětné setkání schystala náhle,
před nímž v bázni se chvěl, spolu touhou práhna horoucí.

Má k ní přímo zajít? Má neshlédnut ji minouti?
Kráčeti dále domů, dřív jistoty jinde nabýti,
než vyhledá ji opět neb snů svých zřekne se navždy?
Ne! Krok vázne čarem, nezdolná síla ho poutá.
Blíže přikrást se musí, tvář sladkou spatřiti aspoň.

Bez dechu ostražitou se blížil k dívčině chůzí,
hebký mech kroku šusty tlumil. Již z úkrytu listů
tajně zočil jako tehdáž kdys rysy líce milostné.
Však dnes rozkošná veselím se nejiskřila očka,

v důlcích tváře hravých nedováděli úsměvu šotci;
vážně, nehybně sedí, řasa černá matně se chýlí,
jakby ji slz tlumených, zármutku přikláněla tíha,
pod ní v dálavu zor jak v těžkém stesku vyhlédá.
Ký asi stíní sen tyto krásné líce pobledlé?
Což dnes vedlo ji sem? Když pod tyto břízy usedla,
zdaž upomínka maní myšlenkami kmitla se ještě,
že spolu právě na tom kdys v rozmluvě prodleli místě?

Z dum vyrušil ho šramot, hlasy dětské zazněly blízko
a dva chlapci čilí jako gnómů pár skotačících
z houštiny pádili sem. S těmi as rozmlouvala dříve
Ludmila cos, když hlas ho její tak náhle upoutal.
Ajhle, Otík a Jarouš! Již poznal Jiskrovy šotky.

V ručkách nesli obou směs kvítí pestrobarevnou,
chtíce, by Ludmila jim z nich velké svázala kytky,
a k námitce její, že špatné kytky uvíjí,
odsek' rázně Otík: „Když práce si nechcete dáti.
Tehdy o pouti naší jste krásnou svázala velmi
z lech, petrklíčů jen mladšímu z Čenkova pánu.“

„Kdož ti to řek?“

„Naše Jitka; i sám tuto kytku
já uviděl na kabátě potom pana Živsy mladého.“

Ludmila v odmlčení skráň schýlila do dlaně bílou,
v dum pohroužena tůň. Pak v bolném výrazu řekla
půl hochu odporujíc, půl k sobě mluvíc jako ze sna:
„Jen že se kvítka moje pražskému nelíbila pánu.“

„Vždyť na prsou je nosil.“

„Leč do prachu vrh' je za krátko,
nedbale šláp' na hrstku jejich... na ně navždy zapomněl. —“

„Aj, to pravda není; proč byl by je do prachu zašláp'?“

„Kvítky chudými pohrd', prostými přírody dítky.
Máť on v městě jiné květy pyšné, vůně opojné, —
jak prvosenky moje k těm krásám mohly se rovnat?!“

Z hloubi citů vyzněl stesk tento dojemně a mocně
v něžné prostotě své... ples prochvěl Živsovo nitro...
Ukryla tvář do rukou teď smutně a nedbala dále
chlapců švitořivých, již posléz v houštinu mlází

vběhli opět s halasem, pestrého vidouce motýla;
záhy do stínu sosen je svižná honba zanesla.

Skráň pozvedla děva. Slza jasná od řasy tekla
zvolna po tváři její, dlaň chvějnou k ňadru přitiskla;
zaštkala, povstala pak, slzy krůpěj setřela s líce.

V tom zaslechla šelest . . . Onť vystoup z úkrytu svého.
Vzkřikla, zorem ztrnulým naň patřila chvilku nehybně.
On k ní lásky zrakem výmluvným mlčky pohlížel
a vznes' rámě nyní . . . Jí z pod řasy záře vytryskla
a tvář žárně rudá již k ňadrům Václavu klesla,
jenž tělo rozkošné obchvátil v náruči pevně.

A v té chvíli blahé, kdy srdce na srdci zatlouklo
čirým bouřně plesem, ret na rtu se ohnivě třásl
neb slova bezděčná šepotal, jež chápali sotva,
proč že nešel, zdaž myslila naň, jak šťastně se našli;
v této chvíli blahé rozprchla se Václavu navždy
trapná hejna pochyb, směr našla si loď jeho vratká,
sladkou harmonií tu všecky nesouzvuky drsné
vyzněly, jak by slyšel zvon v útrobě jitra nového,
jenž ku práci volá na zlatistou líchu domácí.

Smích a cupot dětský, jenž z houště se blížil opětně,
slastný styk přerušil. Když v hebké průseku trávě
šli k myslivně potom, co sběhlo se, věstila dívka:
Ondy moravský zeť k sobě pozval Jiskrovu dcerku
a když s ním zajela kdys v blízké město dunajské,
v pestré vřavě ulic tam Bohdana potkali náhle.
Však proměněn byl tak, že ho stíží poznala Jitka:
bled, hubený, jako stín se v zástupu lidstva potácel.
Poutí strastiplnou sic v dálný jih se protloukl,
leč tam potměšilá zachvátila zimnice mládce,
dlouho ležel nemocen, pak zpět ku vlasti se vláčel,
snášeje nouzi krutou. Ku strýci se listem obrátit
bránil vzdor mu a stud. Tak dostih' Vídně posléze
a v ní bludně těkal, vyhledat sobě výživu nuznou.
Jiskrův zeť nebožáka přiměl, muž dobrosrdečný,
že s nimi rovně zajel v poklidnou vísku moravskou,
kdež jej ošetřuje teď. Mní lékař, záhy že vrátí
síla se mládci plná ve zvyklém pásmu domácím.
Otci tu velkou zvěst dcera v rychlém poslala listě,
s nímž Polešovských rév zeť poslal šťávu lahodnou.
Avšak Jiskra šibal rozhlásit zprávy nechvátal,
leč k Velemínu zašel, navštívil Čenkova panstvo
a zval hosty řadou na hroznů krev Polešovských
ke dni druhému — to dnes — v myslivnu na Hůrce posvátné,

velkou, důležitou prý má též k vínu novinku.
Žertem s půle mluvil, s pola vážně, tajemně se tvářil
a znal vábiti tak, že slíbili všichni přijíti;
neb jemu rozkoš jest, zřít hojné při stole hosty.
Teď tam družně sedí, radujíce se zvěsti moravské,
jíž je uvítal hned. Leč v háj ona zašla si tamto
v místo tiché, krásnou jí zasvěcené upomínkou . . .

Tou myslivny řečí dostihli a vešli do síňky,
pes kde dlouhouchý kusokřídlou kavku proháněl,
a když prostomilé pak jizby otevřeli dvéře,
Václava četný kruh besedících hlučně uvítal.
Aj, tady Živsa starý, jeho choť, s družkou tuto Výhoň,
kněz kadeří bílých, s okrouhlou na lbi čepičkou,
Marta i přívětivá, pan Martin v livreji sešlé.

A když Jiskra za stůl usadil jej po straně Lidky,
Výhoň prokvetavé sobě v úsměvu čechraje vousy,
řek' jemu: „Hleďte, po mém Balkánská skončila fraška;
jen že nový se román zas může zapřísti moravský —
Dceř povolejte domů, pane Jiskro; střežte ji dobře!“

V žertu při tom lesníku hrozil; smíchem na oplátku
pod knírem temným zuby Jiskrovy bíle zableskly.

Živsa mladý však vážně namít: „Čest Bohdanu přes to.
V zápalu posvátném jeho vůle si čacky vylétla,
náhody pouze vinou, že choré mu křídlo pokleslo.
Mláď ideálních snah, jež skutku je schopna jarého,
záruka lepších dnů. Nechť někdy je rozvaze chladné
směšna ta jarní bouř, když přes mez šíleně vichří —
jsou doby zas, kdy šťasten lid, v němž povzletu více
nežli suchých rozumů. Snad i nám čas bouře nadejde;
teď ku práci jenom, ku zdárné práci vyzývá.“

„Snad, že uhoď jsem již, k jakové jste vy práci se rozhoď“
kněz vece žertovný a skanduje prsty zalusknul:
„O fortunatos nimium, sua si bona norint,
agricolas, quibus ipsa, procul discordibus armis,
fundit humo facilem —“

Ruch křesla hexametry přerval:
Pohnulť náhle sebou pan Martin vedle sedící,
vztáh' obočí temné, „hm hm“ polohlasně zamumlal,
židlí zašramotil, ruku do předu rázně natáhl,
jakby jejím šermem chtěl kýsi provázeti výklad;
však hned stáh' se nazad, ruku hladké ke lbi povypjal
a v šos pak sáhnuv, z hluboké jeho kapsy vyvážil
ohmatanou tabatěrku starou, jíž v malbě vybledlé

svůdná víla jakás podlouhlé krášlila víčko.
Víčko dlaní otřev, tabatěrku pozorně otevřel
a z ní hostům kol rozvážlivě šňupce nabízel.

Jsme jako velký starý zvon...

Jsme jako velký starý zvon,
z dobrého kovu ulit on,
a nám se všem tak zdává časem,
že moh' by zníti velkým hlasem.

V své hudby zvučné souladu
znít, znít a zníti k úpadu,
až druhé zvony se svým vzdorem
by v jeho píseň vpadly sborem.

Že rozhoupat by moh' se v let
a hřmít a zvonit v celý svět
a že by mohl slyšen býti
i přes bouř i přes vlnobití.

A že by mohl pozdravit
svým hlasem slunný jitra svit
a zářit v jitřním zlatém lesku,
až vrhal zpět by moře blesků.

Však bude znít jen v skon a pád
ten veliký zvon, pokavád —
a to se zdá tak nedohledno —
v něm nebude bít — srdce jedno!

Ant. Klášterský.

Se Salomonem.

Když jednou v zimní noci dumné,
na prsa moje lehal žel,
stín Salomonův stanul u mne.
Já k němu tato slova děl:

Ať je to pták, či kvítí vonné,
ať dívka, jež má třpytný vlas,
ach, na všem, starý Salomone,
lpí ta tvá kletba: vanitas!

„Byl nejmoudřejším,“ bible praví.
Ó! Tys as nejmíň moudrý byl,
neb příliš rád měl's pohled žhavý
a příliš rychle žil a pil.

Když promrhal's pak prostopášně
to jaro, jež jsi v duši nes',
když tobě výhost daly vášně
a černý spleen v tvé žití kles',

Když už tvá hlava plesnivěla
a hříšný ret tvůj rychle bleď,
tu moh' jsi říci chladně zcela:
Vše marnosť, ve všem smrti sled!

Buď jak buď — pravda je v tom přeci.
Však, filosofe krutý, hleď:
pár otázek mám, divných věcí,
Chceš na ně dáti odpověď?

Když pouhým dýmem je ta sláva,
když ničím není skvostů třpyt,
když darmo voní květ a tráva,
proč vše to tedy chtěl jsi mít?

Když prachem jsou jen dívčí vnady
a zrak, jenž svůdným bleskem plál,
když hloupostí jsou veršů řady,
proč's tedy píseň lásky tkal?

Když marna je tu každá naděj,
když plevou času člověk jest,
proč nevolil jsi umřít raděj
než dál to marné žití nést?

O rci mi: proč? Rci: co to bylo,
když chtěl jsi s bohem dáti všem,
co vždycky tebe navrátilo
k těm marnostem a hloupostem?

A stín pak hlasem plným smutku
mně pravil, až mne chvátil žas:
„Co bylo to, říc nelze vskutku,
však věz — to byla hlouposť zas!“

Fr. Pečinka.

Vzpoura.

Obrázek z kraje od K. Legera.

Starý Hořina na poli za zahradou oorával řepu. Hořinová a dcera Marie zapřaženy s namaháním táhly plečku. Úsilovně opíraly se o bidelec a drsné popruhy svíraly jim prsa. Hořina, kleče maje v rukou, řídil plečku, aby radlice nepoškodila v řádkách zasetou plodinu. Zvolna, těžkým krokem a se sklopenou hlavou vlekly se ženské ku předu, zpoceny, uprášeny, v žáru poledního slunce. Práce byla namahavá, a tvrdá vyprahlá půda vzdorovala, až místem loupaly se hrudy. Doorali řádek ke konci a na svouvrati obraceli. Znovu zaryla se radlice do ulehlé země. Hořina spěchal, chtěl býti dnes hotov s prací na tomto poli, však naň čekala jinde zase jiná! Ani odpočinku sobě a ženským nepopřál.

Stará Hořinová sotva již na nohou se držela. Křečovitý kašel ji přepadl, chtíc nechtíc musela se zastavit, třebas Hořina nepříliš lichotivě ji pobízel k další lopotné práci. Otřela zpocený obličej rukávem staré, ošumělé kazajky a vzdychajíc chraptivým hlasem prosila: „Odpočiňme chvilku! Je to tak těžké, nemohu dál, nemohu. Tatíku, počkej, odpočineme chvílku, — hodinku, — pak nám to půjde zase rychleji. Země je tak ulehlá, jako skála, vždyť se už sotva vleču."

Hořina mrzutě odsekl: „Odpočívat, pořád odpočívat! A kdo to za nás udělá?"

„Jen chviku! jen chviličku!" prosila stará, „jen co dechu naberu!"

„Od rána jsme nic ještě neudělali!" hučel muž.

„Je to tak těžké!"

„Bodejť by lehké! Už tři neděle neprší. Ale když to musí být! Děkuj pánu bohu, že je to naše pole, dřeme se aspoň na vlastním, jiný musí dělat na cizím."

V těchto slovech zněla jakási pýcha. Hořinová pokývla hlavou a řekla slabým hlasem: „Chvála pánu bohu, vždyť nic neříkám —"

Hořina zase pobízel do práce: „Jen se pořádně opři —" Ženské učinily asi dva kroky, ale dále nemohly. Stará unavením klesla na kolena. „Nemohu, muži, opravdu nemohu," řekla s povzdechem. „Ani na nohou se neudržím, třesou se pode mnou."

Muž zahuboval: „Ah, vy ženské, ženské! To pořád jenom naříkají a práce neubývá. Už to mělo být dávno ovoráno. A co ty holka —" obrátil se k Marii, která jako tělo bez duše nehybně stála vedle matky. — „Jen se tuž, jsi mladá, silná, — můžeš matku zastat."

„Však už je taky od rána od čtyr hodin v práci. Taky už si může oddechnout!" ujala se dcery matka.

„Teď ten mladý svět nestojí za nic!“ hučel starý. „Za mých mladých let byli jsme do všeho jako vítr, do práce i do tance. Teď? kdo by řek’, že je to mladá holka? Jen pořád hlavu klopí —“

Bylo to pravda. Marie ani teď nezvedla hlavy, neslyšela snad, nevšímala si ničeho, — tělo bez duše.

„Je unavena!“ mluvila matka za ni, — „vždyť je to, tatíku, těžká práce na tom ulehlém poli. Viď, Márinko! Nech nás odpočinout, — však to za nás nikdo neudělá!“

„Právě proto —!“ vyjel Hořina.

„Jenom chvilku!“

Starý se rozmýšlel. „Nu tedy chvilku!“ rozhodl, „ale pak se musíte dvojnásob činit, aby do večera bylo uděláno. Odpočiňte si, — já skočím domů krávy nakrmit a napojit.“ Červeným šátkem otřel pot s čela i s krku a odešel.

Hořinová shodila se sebe těžké popruhy a dovlekla se ku travnaté mezi. Složila ruce za hlavou a rovnala kříž. „Těžká práce, těžká práce!“ myslila na hlas, „od rána do noci, dnes, zítra, — pořád, pořád, po celý život. Božíčku, jak je tak všelijaký osud na světě! Jeden žije bez práce v samých radovánkách, neví ani, co je to starost a druhý jen se dře a dře a co za to má —? Někdy ani ne tu kůrku chleba. Ještě že při práci člověk nemá ani kdy, aby na tu bídu myslel. A je to nejlepší, když člověk zapomene! — A proč ty, Márinko,“ — obrátila se k dceři, — „tak stojíš? Shoď přece ty popruhy a pojď, sedni si zde na mez, vedle mne!“

Marie stála dosud bez hnutí, a jako ve snu hleděla po cestě, která kolem pole vedla a ztrácela se mezi pobořenými ploty vesnických zahrad. Tyto zahrady táhly se až k Hořinovu poli. Na druhé straně, za cestou tekl potok a tvořil tu rybník, nádržku vody pro dolejší mlýn. Hráz nevysoká, porostlá olšinami, chránila vůkolní pole před povodní, kdyby snad náhlým přívalem vody se zvedly.

Pohled dívčin zaletěl k vodě, která olšinami prosvítala, ale pouze na okamžik. Celé tělo její náhle se zachvělo a zase oči smutné a jakoby mlhou zastřeny upíraly se ke vsi. Naklonila hlavu, naslouchala. —

„Maminko!“ ptala se, „neslyšíte nic?“

„Co mám slyšet? Nic neslyším, děťátko!“ ozvala se klidně matka.

„Muzika —“

„Neslyším.“

Marie prudce shodila se sebe popruhy a vykročila, jakoby se ke vsi chtěla rozběhnout.

„U Stejskalů hrajou —“ pravila a hlas se jí chvěl. Matka pokývla hlavou. „Tak, tak, mají tam svatbu. To tam bude veselo. Vždyť to říkám, je to tak divné na světě, — tam na statku tancujou a hodujou a my tady v potu tváře musíme se dřít a rádlo tahat jako dobytek. Tak je to, tak, tak, —!“

„Maminko, — ještě do kostela nejeli?“ Hlas dívčin zněl tak podivně, že i matka si povšimla. Zahleděla se na dceru, která tu stála s rukama na prsou složenýma, se rty křečovitě semknutými a napnutě hleděla kamsi do zahrad, jakoby odtamtud někoho čekala.

„Ještě ne, myslím —“ řekla stará, „ale, — proč se ptáš, dítě? Snad — Márinko! — snad si na něho ještě nevzpomínáš? Já myslela, že při té práci, při tom dření jsi už dávno zapomněla —“

Marie zalomila rukama. „Maminko, nemohu, nemohu zapomenout!“

„Bláhové dítě! a nač myslíš? Co je ti to platno? Dnes má mladý Stejskal veselku a —“

„Ještě nejeli do kostela,“ úsečně řekla dcera.

„Cos to pravila, dítě?“

„Že ještě nejde s nevěstou k oltáři.“

„Snad nemyslíš, že se v poslední chvíli rozmyslí, — anebo, — dítě —!“

„Co?“ V očích dceřiných se zablesklo.

„Snad mu nechceš sama bránit? snad mu nechceš vejít do cesty, až půjde do kostela? Ne, děťátko, ne! Co bys měla z toho? Tebe si nevezme, nemůže vzít, — ty jsi chudá, co bys mu přinesla do statku? Nic! — A to nemůže být! Tys přece už rozumná, — musíš sama uznat, že to nemůže být, aby si tě vzal. On potřebuje peněz, má vyplácet sestry a bratra. Nemysli na něho, přej mu raději štěstí s jinou! Však i pro tebe si ženich přijde, který se bude k tobě lépe hodit nežli on.“

„Ale já na něho nemohu zapomenout!“ odpovídala prudce rozechvěná Marie. „Já mu mám přát štěstí s jinou, když sama div se bolestí nezalknu? Štěstí! Maminko, vždyť já ani nevím, co to štěstí je? Já nikdy ještě štěstí nepoznala, — leda tenkráte když jste mne, maminko, jako dítě na klíně houpávala a tomu je už tak dávno, — tak dávno! Od těch dob, — co byl ten celý můj život? Jen samé nuzování, samé dření a lopocení —“

„Ňerouhej se! Což pak nuzujeme jen my sami? Však se dřou jiní také a víc, než my. A dřou se třeba v panské práci a my jen na svém. Řekni, kde tady ve vsi znají nějaké lepší časy? Jdi od prahu k prahu a všude jen holá bída a nouze a práce až do úpadu — Vždyť ten lidský život je samé trní —“

„Aspoň kdyby mezi tím trním nějaký květ vypučel!“ zasteskla si Marie. Náhle zalomila opět rukama nad hlavou. „Maminko, já na něho nemohu zapomenout!“

Stará kývala jen hlavou. „Však zapomeneš, zapomeneš. děťátko. Nejsi první a nebudeš poslední. Vždyť to sama znám, sama jsem to zkusila — Taky jsem se v mladých letech zahleděla do hocha, který mi nebyl souzen. Měla jsem přece pár set věna a on, chudák, neměl ničeho, nežli své ruce; byl u mých rodičů čeledínem. Tatíček se dozvěděl, — hm, nerada na to vzpomínám. Hocha vyhnal, ale já musela všechno vytrpět. Co jsem tehdy zkusila, co jsem se naplakala, — neptej se ani! — Pak mě rodičové donutili, abych si vzala Hořinu — a vidíš, já pomalu zapomněla, vždyť člověk při té práci nemá ani času na takové hlouposti myslet. A tak to bude s tebou taky, milá dcero.“

„Ale já nedovedu zapomenout!“ vzdechlo děvče.

„Také, jsem tak myslela, ale práce všechno přemůže. Udřeš se a jsi ráda, když padneš a všechno zaspíš —“

Marie přitiskla ruce na čelo. „Chtěla bych usnout —“ řekla jako ve snu, — „tak tvrdě usnout, aby se mi nic už nezdálo, — víš, maminko, spát tak tvrdě, jako ti mrtví na našem hřbitově —“

Matka mrzutě zatřásla hlavou a odmítavě mávla rukou. „Bezbožná řeč! Na to máš dost času. Jenom lenoši, kteří nechtí pracovat, myslí si na smrť. Jen pracuj, dokud budeš moci rukama hnout, jako já, tvoje matka. Až mě práce přemůže, nu, pak teprve spokojeně řeknu světu: s pánem bohem! — Nech takové myšlenky. Pojďme raději, — nažneme tamhle na mezi, než tatík přijde, hrstku trávy, abychom měly večer co kravičkám za řebřík hodit!“ A zvednuvši srp, ležící pod mezí vedle košíku, ve kterém měly potravu na celý den, poodešla o několik kroků dále, kde mez byla širší a tráva vyšší a hustší. A klečíc pilně žala, hrstky zelené trávy ukládala do plachty kolem boků uvázané, bez které snad chudší žena ze vsi ani na pole nevyjde. Při nové práci docela zapomněla na dřívější unavení. Ani času neměla, aby zvedla hlavu a podívala se, co dcera dělá.

Marie stála dosud na tvrdé, ulehlé souvrati. Hleděla na pracující matku a již již chtěla kleknout vedle ní a pomáhat, — nebyla zvykla zahálet, nedovedla nečinně se dívat. Ale náhle zprudka pohodila hlavou, sevřené pěsti přitiskla k očím a dupla bosou nohou. „Ne, ne, ne!“ zvolala hlasem litostí přidušeným. „Nechci! Mám už dost toho trápení, té bídy! Jaký to život, můj bože! Nebylo by mi lépe, kdybych pod zemi ležela? Má mladá léta odcházejí, ulétají, — ale o radosti nevím. Jen jedinou radosť měla jsem na světě: Václava svého — a toho mi chtí vzít, o toho mne chtí připravit! Má radosť jediná, má naděje! Těšila jsem se, že aspoň u něho poznám, co je štěstí. —“ Bolesť jí sevřela hrdlo, zamlčela se. Ale tam ve vsi hrála vesele hudba a teď jasněji bylo slyšet rozmarnou písničku. Znělo to jako výsměch. Vášnivě vzkřikla dívka: „Tam hrajou, tam výskají!“ Náhle se jí zajiskřilo v očích. Vztáhla ruku odkud hudba zaznívala a na její tváři objevil se zlověstný úsměv, jedovatý úsměv. „Však ještě není váš!“ zašeptala. „Já vím, že vzpomíná na mne, já vím, že přijde ke mně! Přijde a nerozloučíte nás! Raději zemru s ním, — ale nerozloučíte nás!“ A skokem přeběhla cestu a vystoupila na hráz rybníka, rozhrnujíc rukama mladé olšiny. Stanula nad samou vodou. Pod ní leskla se klidná hladina, že mohla se v ní shlížet jako v zrcadle. Hleděla do vody, do hlubiny, nedohleděla dna.

„Zde, — zde pod těmi olšemi je prý největší tůň, — starý mlynář říkává, že nejdelším bidlem dna nedosáhne,“ šeptala k sobě a vítězoslavně plály její oči. „Ať nás hledají! Zde v té hlubině nás najdou oba obejmuté! Pak budu mít aspoň jednou pokoj!“ A zachmuřivši čelo s trpkostí pohleděla tam, kde zemdlená matka na kolenou se plazíc žala trávu, aby mohla večer nasytit hladový dobytek. V tom okamžiku objevil se v nejbližší zahradě za nízkou a pobořenou kamennou zídkou mladý muž. Byl bez klobouku, ale oděv jeho byl černý, slavnostní a rozmarinová snítka přitknuta byla na prsou k jeho čamaře. Blížil se kvapně a s Marie oka nespouštěl. I ona jej viděla, ale ani kroku neučinila mu vstříc, stála vztýčena, bez hnutí, chtěla se zdáti klidnou a sama nevěděla, že v rozčilení láme rukama křehké větvičky olší.

Mladík přeskočil zeď zahradní a stanul u samé dívky, dva — tři kroky od ní, pod hrází.

„Marie!“ zavolal na ni slabým hlasem, zvedl ruce, jakoby ji chtěl obejmout, nechal je však zase klesnout a sklopil hlavu.

Marie se zachvěla, ale přemohla se. Upřela naň své temné hluboké oči a řekla: „Ah, ty už jdeš, Václave?“

Stáli chvilku mlčky proti sobě. Václav neodvážil se na ni pohlednout, čekal, co řekne. Dovedla se tak zapříti, že řekla jakoby lhostejně: „Je tam u vás veselo. Muzyka hraje —“

Upřel na ni zraky. „Veselo?“ opáčil. „Jako na pohřbu!“

„Vždyť máš svatbu!“ řekla zase s tou hroznou, strojenou lhostejností.

„Marie!“ — vybuchl prudce a sepjal před ní ruce. „Prosím tě! Víš to přece nejlépe, že jsem se bránil, že jsem vzdoroval —“

Zasmála se trpce: „Václave!“

A hoch div neplakal. „Vždyť to přece víš, že mám rád jenom tebe, že s jinou nebudu, nemohu být šťastný!“

Nespouštěla s něho očí a pomalu sestoupila s hráze až k němu, těsně k němu. „A proč si ji tedy bereš?“ ptala se ostře.

„Musím!“

Pokrčila rameny. „Musíš! Což pak jsi nějaké dítě, že ti tatík poroučí?“

„Mám rád jenom tebe!“ místo odpovědi pravil hoch.

„Mne máš rád a jinou si bereš!“ —

Václav sepjal zase ruce. „Marie! netrap mne! jsem už tak dost nešťastný! Utekl jsem jim tam —“ (a mávl rukou,) — „ze statku, přišel jsem se s tebou rozloučit.“ —

„Tys přišel se mi vysmát, tak řekni! Tys přišel, abys viděl, jak pro tebe pláču, jak si naříkám —“

„Ty jsi zlá!“ vyčetl jí a vzdychl.

„Říkáš: mám tě rád! Jdi, to je láska?“

„Marie! — A co si mám počít?“ V jeho slovech znělo zoufalství.

Marie byla nelítostná. „Statek je ti milejší,“ pokračovala, „počítáš, mnoho-li ti nevěsta přinese. Kdybych měla peníze, — to vím, vyhrávali by dnes mně. Ale že jsem z chalupy, — kde pak! Taková nuzota aby přišla na Stejskalův statek! A já ti to říkala už dávno, hned tehdy, když jsi za mnou začal chodit, — prosila jsem tě, abys na mne nemyslel, abys zapomněl —“

Nedal jí domluvit: „Na tebe zapomenout! Marie, což nevěříš, že tě mám opravdu rád?“

Zamlčela se a pevně pohledla mu do očí. Pak pravila: „Věřím ti, — máš mě rád.“ Zase se zamlčela. „A přece jinou si vezmeš!“ zavzlykala najednou.

On neměl ani slova odpovědi. To ji rozhněvalo. Zamračila se. „Nu a proč jsi přišel? Co chceš ode mne?“

Václav byl v rozpacích. Ano: proč přišel? proč tu byl? „Přišel jsem se s tebou rozloučit. Řekni, že mi odpouštíš, — řekni, že mne máš ráda!“ Nevěděl, co mluví.

Oči dívčiny, celá tvář její zazářila hlubokým pohnutím. „Ano, mám tě ráda, Václave!“ pravila vášnivě, „mám tě ráda víc, nežli své spasení! Ty se mne ptáš! Tys byl a jsi mým jediným pomyšlením, tys mým jediným štěstím na světě. Ale odpustit ti? Nikdy, nikdy ne!“

Sklopil hlavu. „Nevíš, jak mne srdce bolí!“ děl s výčitkou.

„A myslíš, že já mám kámen místo srdce? Přišel jsi mne jenom mučit!“ —

Zahleděl se jí do očí a cítil, že jakési kouzlo z nich sálá. Jeho ostýchavosť, jeho nerozhodnosť změnila se rázem v jakési zoufalé odhodlání. Tváře mu zaplály a v očích se mu zablesklo. Uchopil Marii za obě ruce.

„Přišel jsem ti říci, že bez tebe nemohu žít. Ať si tam na statku hrajou a výskají, já se tam nevrátím! Nechám jim statek, nechám jim všechno, ať si to mají a sám půjdu — —“

„Kam?“ ptala se nedůvěřivě s úsměvem na rtech.

„S tebou!“ zvolal vášnivě, „s tebou! třeba na konec světa. Přemýšlel jsem o tom už dlouho, — dnes jsem tam už nemohl vydržet. Když mi družička na prsa dávala rozmarinu —“ (a on uchopil tu snítku rozmariny, hodil ji na zem a zašlapal —) — „vytrh' jsem se jim a utíkal k tobě, — jsem jenom tvůj — —“ Čekal, že se mu děvče vrhne kolem krku. Marie se nehnula, mlčela.

Stiskl jí ruce. „Proč mlčíš? Pojď, utečeme někam daleko, — aby nás žádný nenašel a budeme spolu šťastni —“

Byl rozechvěn do duše. A ona místo odpovědi na jeho plamenná slova zeptala se suše: „A čím se budeme živit?“ Hlas její zněl ostře, mrazivě.

Udiveně na ni pohlédl, — on si to představoval tak jednoduché. Řekl: „Můj bože, jako jiní lidé. Budeme pracovat, budeme se dřít a vyděláme si přece na živobytí. Nebude nám tak, to vím, jako na statku, ale s tebou mi bude i tvrdý chleba chutnat. Já se bídy nelekám.“

„Proto že jí neznáš!“ zamračena odpovídala. „Ale já ji dobře znám a proto povídám, že nepůjdu nikam. Mám toho lopocení doma po krk, — ještě pro jiné se dřít? Co bychom z toho života měli? Ty se budeš dřít v jedné práci, já ve druhé, — celý den ani se neuvidíme a když se večer vrátíme domů do nějaké ošklivé díry, zošklivíme se jeden druhému sedřeni, špinaví, otrhaní a hladoví — — Můžeš si to představit? Ty, synek ze statku? Jdi, ty bys brzo ode mne utekl!“

Zvedl pravici k nebi: „Bůh je svědek — —“

„Mlč!“ zakřikla ho. „Nevolej sem boha, beztoho nám nepomůže. Nežli takový život, — to raději smrť!“

Zachvěl se a tiše opakoval: „Smrť!“

„Nu, bojíš se smrti?“ ptala se jízlivě.

Neměl času k odpovědi. Rychlým krokem blížili se dva prošedivělí muži v černých šatech s rozmarinou na prsou.

„Tatínek!“ zašeptal Václav zmaten. Byl přece jenom ještě dítětem! — Marie vzdorně stiskla rty.

„Vždyť jsem to povídal, že bude tady — a zase s tou!“ pravil jeden z přicházejících, malý, zavalitý, trochu nahnutý. Rozkládal živě rukama a pomrkával často očima.

Druhý byl vážný pán s hlavou vztýčenou a se zarudlou, čistě oholenou tváří. Na černé vestě visel mu těžký zlatý řetěz, s kterým ustavičně jednou rukou pohrával. Kráčel pomalu (ačkoliv ho soudruh předbíhal) a mluvil s jakousi vznešenou blahosklonností.

„Trochu divný ženich, pane kmotře!“ řekl a zdálo se, že se mračí.

Druhý (starý Stejskal, otec Václavův) zašermoval rukama a očima, jakoby prosil za odpuštění. „On za nic nemůže,“ pravil rychle, „to ona jej svádí, — nestydatá. Beztoho zná nějaké čáry!“ A jako se volá na psa, vzkřikl rukou ukazuje ke svým nohám: „Václave! Sem pojď a hned!“

Marie držela Václava za ruku. „Proč se třeseš?“ šeptala mu a s planoucím zrakem vzkřikla: „On je můj! Co zde chcete?“

Starý Stejskal zahrozil jí pěstí: „Tys mu učarovala! Však počkej, já ti zmátnu tvoje plány! Sem pojď, Václave!“ A silou odtrhl hocha od Marie. „Vzpamatuj se přece!“ domlouval mu.

Václav se zmužil k odpovědi: „Tatínku! Neustoupím od ní —!“

Starý zlostně zadupal. „Mlčíš, nešťastné dítě! Kdo se tě ptá? Ve statku už všichni čekají, má se jet do kostela — a ženich pryč! Bože, taková hanba! Cos to myslel, hochu!“

Druhý, patrně otec nevěstin zakýval vážně hlavou. „Ba, kdybych to byl věděl, co se stane, věru že bych vám byl, Stejskale, ruku nepodal. Má dcera si toho jistě nezasloužila. A pro takovou nuzotu, žebrotu — —“

S opovržením hleděl na Marii, která nehybně, se sklopenou hlavou stála před nimi.

„Která musí sama rádlo tahat!“ přizvukoval Stejskal.

„Kdo ví, jestli umí číst a psát!“ mínil zase druhý. (Na venkově se lidé nejraději chlubí vzděláním.)

„Je ráda, když se dosyta nají chleba nebo bramborů, — to by ona tak do statku ráda!“ huboval Stejskal. „Hochu, hochu, kam jsi dal rozum! Pro takovou opustí nevěstu!“ —

Nevěstin otec vypnul hrdě prsa. „Má dcera věru by se třeba i do města hodila. I páni úředníci a od soudu se o ní ucházeli, — je cvičená a vzdělaná, německy taky umí. Byla dva roky v Moravské Třebové v klášteře na vychování. Však mě to stálo pár šestáků. Ale ať! Aspoň se teď každé slečince vyrovná!“

Stejskal kýval prudce hlavou. „Ba, že tak! A ten kluk by se ledajaké — chytal. Z chalupy je a z jaké chalupy. Sotva patnáct korců mají!“

„Já mám sto padesát,“ pravil klidně nastávající Václavův tchán.

Stejskal po straně domlouval synovi: „Ty bláhový! Buď rád, že máš takovou nevěstu! Budeš moci sestry hotově vyplatit a statek ti zbyde čistý. A ty bys všechno ještě v poslední chvíli pokazil!“

„Nu proč ho přemlouváte!“ usmál se trpce nevěstin otec. „Ať si vezme tu holku bez peněz, ať s ní dře bídu, ať si nadělá na statku dluhy, ať pozná, co to je chudoba. Však on by brzo litoval! Věru, že by jiného nezasluhoval, než abych vzal slovo zpátky. Měl by pánu bohu děkovat — a on si svého štěstí neváží!“

Stejskal uraženého rychle chlácholil: „Odpusťte mu to, kmotře Horáku, není to ze zlého srdce, je to z nerozumu. Anebo mu ta čarodějnice opravdu udělala. Jen ho nechte být, — znáte sám, jací bývají mladí lidé a náš Václav není z jiných. Po svatbě, uvidíte, že na všechny hlouposti zapomene a bude z něho řádný muž a hospodář. Jen až na něho ulehne starost o celý statek, pak mu přijdou jiné myšlénky!"

Kmotr Horák obrátil se důvěrně k Stejskalovi: „Proč jste se jí už dávno nezbavili? Měli jste jí dát nějakou stovku, aby od něho upustila. Co na tom? Nač penězi skrblit. A byl by od ní svatý pokoj, — bodejť by taková žebrota nebrala!"

Stejskal jakoby o stovce neslyšel. Pobízel k návratu: „Pojďme už, pojďme! Čekají beztoho na nás! Václave, co tak koukáš jako morous? Pamatuj, že jsi dnes ženichem — A pojď!" Táhl syna za sebou.

„Počkejte, — ještě promluvím s tou holkou!" pravil Horák a blahosklonně obrátil se k Marii. „Slyšíš ty, buď moudrá a nechtěj měnit, co se měnit nedá. Václav Stejskalů si tě vzít nemůže, — tak co chceš? Hezky na něj zapomeň, za chvílku bude už ženatý, — nu, a pro tebe si jistě také nějaký ženich přijde. Vždyť nejsi holka nejhorší, — sám ti nějakého dohodím. A abys — nu, abys dneska, když my se budem radovat, také něčeho užila, — tu máš hrsť zlatníků, — mně na nějaké zlatce nezáleží!" Vzal Marii za ruku a do dlaně vecpal jí stříbrňáky. Děvče stálo bez hnutí, — nevědělo ani, co se s ním děje, duch jeho nebyl přítomen. Horák pokračoval: „Na, a udělej si dobrý den. Však já vím, že u vás v chalupě je stříbrňák vzácný! A od hostiny vám také výslužku pošleme. A nemysli už na něj! Co bylo, bylo, teď už je všechno to tam." Bylo mu divno, že Marie za takovou laskavosť ani slovíčkem neděkuje.

„Pojď! pojď!" pobízel Stejskal syna; musel ho téměř vléci k domovu. Hoch se zastavoval a ohlížel se. „Marie!" zvolal zoufale.

Horák laskavě položil mu ruku na rameno. „Jen jí dej s bohem! už se k ní nenavrátíš!" A otec dodával: „Pojď! ve statku čekají! Však po svatbě ani nevzpomeneš na Hořinovic a jestli, budeš se sám sobě smát. A ty, opovážlivá," pohrozil děvčeti, „více nám ho nepřevedeš!" Odcházeli vedouce Václava uprostřed. Již byli u zdi zahradní, překročí a zmizí v zahradě, — tu se Marie vytrhla ze zamyšlení. Vztáhla po miláčku obě ruce a vykřikla: „Václave! Ty odcházíš?"

Stejskal s Horákem měli co dělat, aby udrželi Václava. „Jen rozum! jen rozum!" chlácholili ho. A Stejskal obrátiv se k Marii posměšně zvolal: „Je náš!"

V tom okamžiku zpozorovala dívka, že v sevřené pěsti drží stříbrné peníze. Otevřela ruku a udivena hleděla na lesknoucí se stříbro. „Tyhle peníze —! Čí jsou?"

Horák se ohlédl: „Jen si je nech!" pravil, „jsou ode mne, mně na nějaké zlatce nezáleží!"

Děvče se zachvělo bolestí, mrštilo penězi za odcházejícími, až stříbro s cinkotem po tvrdé zemi se rozletělo a vykřiklo: „Nechci je!" A vztahujíc opět obě ruce za miláčkem zvolalo: „Václave, přijď!"

Václav stál již na pobořené zdi zahradní. Nemoha se otci a Horákovi z rukou vyrvat, obrátil jen hlavu a zvolal jediné slovo: „Přijdu!“ Strhli ho a zmizeli v zahradě mezi stromy.

Marie dlouho ještě hleděla za nimi. Pak dlaní přetřela si čelo a rozhlédla se kolem. Daleko široko nebylo v polích viděti ani človíčka (blížilo se již poledne), jen stará matka opodál napolo skryta za vysokou mezí pilně žala. Skloněna ke své práci, vzdychala a v úryvkách odříkávala jakousi modlitbu, nevšímajíc si ničeho kolem sebe.

Pohled dívčin spočinul chvilku na sešlé, ubohé její postavě. Byla tak suchoučká, shrbená, šat její hrubý a plný děr. Pot řinul se jí po vráščitém obličeji, namodralé rty se chvěly, oči únavou a horkem se zavíraly, ale srp v hubené ruce kmital se bez únavy. Pracovala jako stroj.

Marie se odvrátila a vzdychla si. Vzpomněla, že také ona jednou bude snad takovým strojem, — ale ne! mladá krev v ní se bouřila. Vyběhla na hráz a hledíc tam, kde miláček zašel, šeptala: „Přijď, milý, přijď! Ne, já si tě nedám vyrvat, vždyť nemám na světě než tebe! Ach, já doufala, že mi nahradíš, co mi zlý osud odepřel. A teď bych se tebe měla vzdát? Měla bych dobrovolně zůstat ve své bídě, v té nuzotě, v tom prachu a hledět, jak jiná na mém místě je šťastná, jak hospodaří na statku. — Bože, můj bože, což k ničemu lepšímu nejsem zrozena? Mám po rodičích zdědit jen tu bídu, to lopocení, ten hrozný osud chudých lidí? A mám snad se stát ženou také takového ubožáka, jako jsem sama, mám s ním jít do stejné bídy a do horšího snad ještě dření a svým dětem zas jen tu bídu zanechat? Což není žádné pomoci —?“ Zamlčela se a držíc se několika olšových prutů naklonila se odvážně nad hladinu rybníka. Temná a tichá byla hlubina vodní. „Tam je pokoj!“ myslela si Marie.

Ani nepozorovala, že od vesnice polní cestou přiblížila se dívka stejného s ní stáří, krásná, stepilá. Oděna byla drahým bílým rouchem, dlouhý závoj vlál vzduchem za ní, na hlavě zelenal se věneček. Nevěsta! Václavova nevěsta! Nebylo pochybnosti: když ženich odešel a dlouho se nevracel, milující děvče, aby uniklo uštěpačným pohledům a poznámkám svatebních hostí, vyšlo jej samo hledat.

Byla již zcela blízko, když Marie zaslechla její kroky. Obrátila se a když spatřila tu krásnou dívku v šatu nevěstím, chtěla vykřiknout, ale hlas jí selhal. Nevěsta zahlédla chudobnou dívku na hrázi a ničeho netušíc zeptala se jí mírným hlasem: „Neviděla jsi Václava? Václava Stejskalovic? Odešel tímto směrem. Nebyl zde? Václav Stejskal, — víš, ze statku —“

Marie na hrázi se vztýčila. Nebyla tak krásna jako nevěsta. Nouze a neustálá těžká práce dodala jakési tvrdosti sličným rysům její tváře, ruce měla drsné, mozolovité, pleť na slunci osmahlou, k tomu šat její byl hrubý, špinavý, roztrhaný (do práce se pěkné šaty nenosí), ale byla štíhlá, svižná, pod laciným vyrudlým šátkem na hlavě vinuly se dlouhé pletence černých vlasů, na rtech byl ještě pel mládí a oči měla čarovné. Hleděla s výše na nevěstu a odpovídala na oko klidně, lhostejně: „Byl zde, byl u mne. Tvůj ženich byl u mne!“

Nevěsta nepochopovala. „Bože můj!“ pravila, „a my na něho čekali! Proč odešel? Co zde chtěl? Co chtěl u tebe?“

Marie skočila s náspu, přistoupila k nevěstě a hleděla jí do očí. „A ty mne neznáš?“ ptala se.

Udivena prostosrdečně řekla nevěsta: „Neznám, — nejsem zdejší.“ (Václavovi vybrali děvče ze vzdálené dědiny.)

„Jsem Marie Hořinová, — ta, kterou měl Václav rád. Neslyšela jsi o tom?“

Nevěsta zesinala. „Neslyšela —“ šeptala.

Marie neznala slitování. „Měl mne rád a má mne rád!“ volala vítězoslavně, „Chtěli jste mi ho vzít. — nic nedbáte, že mi berete život. Co vám záleží na štěstí chudého děvčete, — vy jste bohati. vy můžete všechno — Ale ne! Zmátli jste se v počtech, lásku si nekoupíte! Václav je můj a já ho neprodám, nedopřeju ho žádné jiné ani za celý svět. Mně patří, slyšíš, mně! a už dávno! Nemysli si na něho, nebude tvůj!“

Nevěsta ustoupila o krok a chvějíc se po celém těle šeptala: „Toho jsem se nenadála! Bože! já ničeho ani netušila, nikdo se mi ani slovíčkem nezmínil, — ani Václav —“

„Václav! Otec jej donutil, matka a celé příbuzenstvo. — Jakž by ne! Vždyť ty prý dostaneš deset tisíc věna, — toť přece za to stojí, zničit jedno srdce —“

Nevěsta sbírala paměť. Sepjala ruce a prosila: „Odpusť mi, já nevěděla — Upřímně tě prosím, odpusť mi. Já nejsem vinna.“

„A kdo, kdo?“ vášnivě volala Marie. „Kdo mi vstoupil do cesty, kdo mě chce o mé štěstí připravit, kdo mi chce Václava vzít?“

Nevěsta měla jedinou omluvu: „Mám ho ráda, — miluji ho!“

Sokyně se smála: „Miluješ! Proto že je tvým ženichem, proto, že ti to lidé našeptali. že se sluší. aby měla nevěsta ženicha ráda. Jdi mi! Jak dlouho jej máš ráda? Co jsi pro něho vytrpěla? Můj je a nevzdám se ho!“ —

„Nešťastná chvíle, kdy jsem sem přišla! Smiluj se!“ vzlykala nevěsta.

„Já se mám smilovat? Mě prosíš o smilování?“

Nevěsta padla před Marií na kolena. „Nemohu bez něho žít! Miluju ho celou duší a kdo mi ho vezme, zabije mě!“ Opravdový cit zněl v jejích slovech, ale Marie měla trpkou odpověď: „M n e se na to nikdo neptal!“

„Šetři aspoň Václava, máš-li ho ráda. Co z něho uděláš?“ Napomínala klečící nevěsta.

„Je můj! je můj!“ zajásala Marie. Kvapným krokem od zahrady blížil se Václav, — podařilo se mu, vyrvat se otci, splnil svůj slib, přišel.

Přistoupil přímo k Marii, na nevěstu ani nepohleděl, snad se bál.

„Zde mne máš,“ pravil, „vyrval jsem se jim, ale budou mne asi hledat.“

Chopila ho za obě ruce. Zvítězila! Zarděla se štěstím a oči podivně jí zazářily. „Pojď, pojď, drahý! Chtí mi tě vzít, ale já tě nedám! Viď, že jsi můj?“

„Tvůj až do smrti!“

Zasmála se a vedla či spíše táhla jej za sebou nahoru na hráz. Šel za ní poslušně, s hlavou sklopenou, zcela bez vědomí. Neměl již svobodné vůle.

Nevěsta zoufale vzkřikla. „Oni se utopí!“ Zalomila rukama. Nikde nebylo ani človíčka, kterého by mohla volat ku pomoci, jen stará Hořinová žala tu trávu.

„Matičko, matko!“ volala nevěsta „oni se utopí!“

Hořinová se obrátila, — spatřila Marii s Václavem nahoře na hrázi nad samou hlubokou vodou. Zima jí zalomcovala. „Utopí!“ opakovala šeptem a hlasem třesoucím se vzkřikla: „Dcero? ty že se chceš utopit? Nač to pomýšlíš, nerozumná! a kdo za tebe to pole ovorá? Pomysli přece na boha pomysli na své rodiče! Teď bys nás chtěla opustit, když je v polích nejvíc práce! Co bychom si bez tebe počali?“

Marie ohledla se po matce. „Maminko, — s pánem bohem!“ — V tom okamžiku stáli nad samou hlubinou a Václav dosud nechápal, co se s ním děje. Náhle pod jeho nohama ulomil se kus břehu a svezl se do vody. Voda zašplýchala. — A nevýslovná hrůza pojala hocha. Nevěděl, co dělá, ale instinktivně uskočil zpět, vytrhl se z rukou Marii a jakoby před něčím děsným hledal lidské pomoci, uchopil nevěstu svoji za rameno. Ani snad o tom nevěděl. Očima vyvalenýma, s ústy hrůzou pootevřenými bleděl na Marii, která bledá s hlavou sklopenou stála na srázném břehu.

„Co děláš?“ vyrazil ze sebe, „vždyť se utopíš!“ —

Pohleděla naň. V tom pohledu byla nevýslovná bolesť. Vztáhla ruku a ukazujíc v tu stranu, odkud Václav přišel, zvolala určitě, přísným hlasem: „Jdi!“ — Pak se odvrátila od něho a ruce přitiskla k čelu. Bylo rozhodnuto. Jejich cesty se na vždy dělily.

Také Václav v té chvíli to pochopil, chtěl něco říci, ale nedovedl se rtů slova vypravit. Postál okamžik, pak sklopil oči, sklopil hlavu a beze slova, vrávoraje odcházel odtud. Ani necítil, že jej někdo vede, — ta, která jej ode dneška bude provázet na všech cestách života.

Nevěsta, jdouc po boku Václavovi, ohlédla se zpět. Prosila pohledem za odpuštění, ale Marie neviděla. —

Odešli. —

Stará Hořinová patřila za nima a kývala hlavou. „Vidíš, dítě, pro toho jsi tolik dělala, a on tě ani rád nemá. Ba, neměl tě rád. Takoví lidé ani nevědí, co je láska. Bohatí mají jiné srdce nežli my chudí. Tak, tak, vždyť to znám. Topit se! jdi, bláhová! zapomeneš, zapomeneš.“

Marie klesla na zem a ukryla obličej do trávy. Hořce plakala.

„Tak tak, děťátko, vyplač se. To uleví,“ mluvila matka a požatou trávu kladla do plachty. Za chvíli, když byla s prací hotova, zadrhla plachtu a jsouc přesvědčena, že dcera už s dostatek pláčem si ulevila, zavolala na ni: „Pojď, pomoz to na mě!“

Děvče už neplakalo. Pohledlo na matku zarděnýma očima, tak chladně, tak cize!

„Matko, maminko,“ pravilo, „dost už jsem té bídy zkusila, nechce se mi žít. Co je ten život?“

Matka se lekla jejího pohledu. „Jaké to máš myšlénky v hlavě! Jdi! To není pro holku. Hoch, když mu napadnou takové myšlenky, jde do hospody a zapije to, vybouří se, — ale holka? Nech toho přemýšlení, proč se sama trápíš? Co komu určeno, to ho nemine. Však zapomeneš!“

„Zapomenu, — pod zemí,“ řekla Marie.

Stará matka počala se na celém těle chvět. Dceřina slova zněla pevně, až tvrdě, z jejího obličeje hledělo zoufalé rozhodnutí. „Ano, ona to udělá, — ona se utopí!“ proletělo matce hlavou. Třásla se celá jako v zimnici, chtěla něco říci, ale nemohla, jenom hubená brada se jí směšně klepala a ze starých očí padala slza za slzou. Neotírala je, neměla síly zvednout ruku. „Nehodné dítě!“ myslela si. „Utopí se a nás tady nechá! Kdo to pole ovorá? Kdo bude krávy krmit? Nehodná!“ A lítosť nad nevděkem vlastního dítěte sevřela jí srdce.

Starý Hořina právě se vracel z domova. Nemluvil, přistoupil rovně ku plečce a uchopil zase kleče mozolnýma rukama. Ale ženské nekvapily znovu se připřáhnout do hrubých popruhů. Ohlédl se po nich. Stará stála jako bez ducha, třásla se jako osyka, a šedivá hlava jen se jí klepala. Dcera ležela na hrázi a rukama zakrývala oči.

„Nu!“ zahučel starý, „bude to?“ — Hořinová jako stroj přišla a zapřáhla se. Děvče se nehnulo.

Hořina šlehl hněvivě po dceři okem. „Jest-li pak —?“ hučel, „ještě jsi se dost nevyležela?“

Hořinová nabyla řeči. Hlas se jí chvěl lítostí. „Nech ji, je to lenoch! Chce se utopit! Zrovna teď, přede žněmi!“ A s hořkostí dodala: „Však já to sama utáhnu i kdybych měla padnout.“ — Hořina zaklel, radlice se zaryla do země a několik kroků matka samotna s namáháním táhla.

Marie nechala klesnout ruce s očí, — zadívala se na stařičkou matku. Viděla, jak se namáhá, jak se potácí, — nemohla plečku utáhnout zastavovala se, oddychovala a zase znovu pokoušela se učinit několik kroků v před. Byla tak stará, tak hubená, — po svraštěné, uprášené tváři lil se jí pot. —

„Matko!“ vykřikla Marie, jediné slovo, které mohla pronésti.

Skokem octíla se matce po boku a sama se opět zapřahala do té otrocké práce. Sevřela rty a táhla. —

Ve vsi na Stejskalově dvoře hrála hudba. —

Z knihy „Sto básníků francouzských“.*)

Překlady Jaroslava Vrchlického.

Charles Coran.

Oheň.

Jdem, přepadeni nocí, lovci zvěře,
jdem touže stezkou domů. Aj, tu v šeře
ký divný plamínek to svítí?

Dí nájemník: Robin, můj pastýř v stráni
si oheň zapálil, on do svítání
u svého stáda musí bdíti.

Dí starosta: To rovno ku měsíci,
jím kohout ozářen je na zvonici,
ó neračte se uraziti!

Dí učitel: To Jupiter je spíše,
jen pohleďte, jak zachvívá se tiše.
my krásnou noc budeme míti!

Dí hostitel náš: Ne, pánové, smělá
to banda lupičů si oheň dělá.
je pospěšme si zastřeliti.

Však v taji dí mé srdce bušíc prudce:
To na balkoně zámeckém se v ruce
mladičké slečny svíčka třpytí.

Ji láska rozžehla a lovci dává
to znamení, že již ho očekává,
až parkem bude půlnoc zníti.

Když.

Když smutný milenec mé verše sám čte doma
a lásku neucítí srdcem chvět ni rtoma,
ať z mojí knihy v let
si patron nadělá a na honbu jde hned.

---

*) Vyjde během roku 1892 nákladem J. R. Vilímka.

Když v posteli je dívka čte v své jizby tiši
a Kupida v svém srdci zpívat neuslyší,
 ať moje listy jsou jí vhod
si nadělati, dřív než usne, papillot!

Když milenci je blíže krbu čísti budou,
však bez lásky, když zívat budou nudou,
 do ohně s knihou v ráz,
ať rozkoš vychladlou si na ní vznítí zas!

Louis Ratisbonne.

Domina.

Kdybys mi řekla: Na Alpách jest květ
či na dně moře, jejž si přeji mít,
tu květinu bych vyhledat šel hned
až do hvězd, ke dnu moře chtěl bych jít.

A kdybysi mou žádala si krev
chtíc nožky svoje bělostné v ní mýt,
ji dám ti; kdyby tebe schvátil hněv
a řeklas: Jdi a umři! — chtěl bych mřít!

A kdybys chtějíc moc svou zkoušeti
mne v smrti ještě chtěla mučit dál,
jiného držíc ve svém objetí
mi řekla: Směj se! — věř, já bych se smál!

John Brown na šibenici.

Pod kresbu Viktora Huga.

Bez hnutí visí stuhlý, bledost v líci,
jak Pravda, kterou tvrdil, jíž byl věrný,
sám protest živý proti šibenici,
jak Právo přísný, jak Neštěstí černý.

Kol něho noc. Tmy strženy jsou hráze,
mha, hrůza nad zemí vlá zoufající,
zrak nezří nic než jej tam na provaze,
jak srdce zvonu velké na zvonici.

Jen kdyby paprsk zaplál oblakem,
to čelo jeho vzplá hned majákem
zář světla nesouc do tmy národů.

Ó Bože, je-li jitro, pak se skloň,
chyť srdce zvonu toho a jím zvoň
všem Spravedlnost, Právo, Svobodu!

Gabriel Vicaire.

Madrigal.

Veselá i smutná píseň
hned za tebou odletěla;
očarován jsem, kam vkročím,
jako kolem plotu včela,
tak se kol tvé krásy točím.

Krajina.

Je rozkošná ta krajina
na dojmy málo bohata;
tůň zeleně to jediná,
z níž bázlivě se vypíná
jen vížka chrámu špičatá.

V popředí tichá napořád
se leskne říčka novým dnem
a z nepohnuté trávy lad
vůl zvedá rohy, v jitra chlad
ty ční na nebi vzdáleném.

U stáda svého stařena
nad punčochu svůj sklání zrak,
křepelčí písně ozvěna
zní z dálky; ona schýlena
se míhá jako planý mák.

U okna roztržitý dlím,
a mluvit bych se skoro bál;
nač myslím? Na nic, pouze sním
a jak se krávy pasou zřím
a jak ubíhá řeka v dál.

Raoul Gineste.

Proklatí.

Proč strnulé jsou vaše oči tak?
— My v spásu věčnou hroužili svůj zrak.

Proč bez klidu jest každý z vašich dnů?
— My nořili se dlouho v něhu snů.

Proč vrásky na čele, ret beze slov?
— My mrtvých ptali se, co tají rov.

Tož děsem zbledli jste, vy truchlící?
— Ne, myšlenkou a bděním, zimnicí.

Však jaký cíl vás žene dál a dál:
— Chcem za ním, a on prchá — ideal!

Vyznání.

V svém křesle gotickém dlí Alix s vlasem plavým
a tiše pomalu jahody otrhává,
jak bledé lilie prstíky mihem hravým
se chví, až prsteny jí trýská jiskra žhavá.

A otrhané již bez lístku, bez zeleně
je zvolna ukládá na dno stříbrné číše,
a s okem plným snů zří v dálku zamyšleně
a v ústa chvílemi si jednu strká tiše.

A trhá dále zas. — U nohou (s mnohým květem
na pestrém koberci) nos růžný v prackách maje
si hoví nedbale chrt štíhlý s šedým hřbetem,
co s copy jejími za křeslem vzadu hraje

Si páže mladičké, hoch starý patnáct roků,
tak slíčný, dívka to že mnohý řek by v tuše,
ten bázní chvěje se a s velkou slzou v oku
se vzmužil zašeptat jí tajemství své duše.

Než paní odjedu, do zítřka — jaká muka!
O prosím, dovolte, ať ve polibku plachém
se dotknu jahody, jíž tkla se vaše ruka,
neb ústa vaše, ach! ta stejným svítí nachem!

Émile Peyrefort.

Balet oblaků.

Ó feerický večer, mraků
to balet čárný, honba smělá,
pod tylem růžovým tu zraku
tam pod modrým plá bělost těla.

Ó jsou to s výšin srázné slety,
teď na příč nebem letí divě,
teď tančí samé pirouetty,
teď kácejí se nazpět snivě.

Závoji svými nyní třesou,
a křepčí jako vášní vzňaté,
až ku hvězdám se tryskem vznesou,
je na rolničky změní zlaté.

Co v jejich víru, v jejich věnci
jich bezúzdný rej řídíc vzpíná
se plná luna ve kadenci
tak jako velká tamburina.

Kníže-básník Nikola I. Petrović Njeguš.

Obrazy básnické činnosti jeho.

K 50letým narozeninám podal J. Hudec.

(Dokončení).

II.

»Balkanska carica«, »Potonji Abenseraž«, »Hajdana«.

námo jest, že stará Byzancie a potom Dubrovník byly do posledních časů v těsném svazku se srbskými králi a cary, kteří nemohli necítiti, že říši jejich k velikému zisku, ba potřebě jest, aby neustále byla ve spojení se zeměmi, slynoucími jak obchodem a bohatstvím, tak nejvyšším stupněm vzdělanosti tehdejší. Vladařové srbští, pokládajíce obě ona místa za zřídla světského vzdělání, posílali tam syny a dcery své k vychování. Není tudiž nepřirozeno, že následníci trůnu a s nimi synové předního zemanstva, vracejíce se z nauk rozkošného a vábivého života Cařihradského a Dubrovnického, přinášeli zároveň vkus a choutky po divadle. — Do širších vrstev národu idea o divadle nevnikla, ač bývala by měla půdu dobře připravenou. Bylť spisovný jazyk církevní lidu málo srozumitelným a posléze přivalila se i asiatská síla, která zničivši srbskou nezávislost, vyhlazovala každou památku domácího umění. Na země Dušanova carství zalehla tma, v níž slabým leskem jen mihotal se turecký půlměsíc; Srbům zbývala jediná víra v budoucnost a gusle javorové. Prošly celé věky těžkého trápení pro národ srbský a moralní zima lomcovala neustále útrobami nešťastného lidu — záře slavené literatury dubrovnické pozbývala pro vzdálenost a západnickou jednostrannost své extensivnosti a svého tepla. — První známky nového literarního života objevují se u Srbů, když se jich před tím četní tisícové byli přistěhovali do Uher, teprve v říši rakouské. Tu našli jinaké podmínky bytu, které s tureckými nemohly býti ani srovnány; našli zde školu západní a příležitost založiti si školu vlastní.

Kyjevští Rusové dali jim první učitele i knihy. —

R. 1798 vyšel první pokus dramatický jazykem „slavenosrbským“ pod jménem „Tragedie o Uroši V. a pádu srbského carství.“ Kus tento napsal Em. Kozačinskij, jeden z oněch bratří ruských a Jovan Raić pokus přečistiv a opraviv, vydal jej pod svým jménem. Kus ten, druh monologu a dialogu, dáván byl r. 1733 v Karlovcích. Literarní ceny nemá pražádné; poukazoval jenom na mínění tehdejších spisovatelů, že dialog skrývá v sobě všechny vlastnosti dramatu. Z dalších spisovatelů dramatických mnohem šťastnější byl plodný J o v a n S t e r i ć-P o p o v i ć. Jeho hlavní zásluha jest, že dramatickými pracemi stanul na půdě ná-

rodní poesie, tradice, národních dějin a života, čímž stal se lidu srozumitelným a všude dobře viděným. Tím považován jest za otce národního divadla i dramatu srbského. Bohužel ani v něm domácí kritika neshledala, po čem toužila. K představování kusů jeho zakládána byla menší družstva, z nichž ponenáhlu vytvořila se všechna tři stálá divadla na jihu chorvatsko-srbském: v Záhřebě r. 1840, v Novém Sadě 1860, a v Bělehradě 1863.

Práce a činnost Popovićova dlouho nenacházela šťastnějších následovníků; skoro do let šedesátých prostřednost, veršovnická naučenost a života prázdná retorika dělily se o křeslo dramatické musy, neznajíce pravého tepla a jádra charakterův a postav dramatických. Vymykaly se všem požadavkům a zákonům aspoň dobrého plastického kusu divadelního, jenž by nebyl zároveň opotřebovaným rámcem stejných citů, myšlenek a jednajicích osob ať již sluly Miloš Obilić, Kraljević Marko, král Štěpán Dečanský, Vladimir, Kosara, Uroš, Svetislav, Mileva, aneb ať to byli nezdárný syn, zlá žena, lakomec a j.

Teprve poslední dobou někteří spisovatelé srbští, majíce za nedostižný vzor genialní skladby literatur cizích, podali díla vskutku cenná, pravého jádra dramatického. Nebudeme je tuto vypočítávati. — Ke spisovatelům těm náleží i kníže černohorský Nikola I.

Nedlouho potom, když dosedl na knížecí křeslo, napsal ještě v letech mladistvých (r. 1865) tragedii Vukašin, která jest dosud rukopisem; jen druhý výstup třetího jednání vytištěn jest v almanachu Orlići r. 1866. Za prvých těch let pomáhal mu vznešený otec nésti obtíže vlády. K dalším větším dílům kníže přistoupil v době, když byl zjednal zvětšené vlasti své dlouholetý mír. Za válek nebylo lze. Zejmena v proud dramatické poesie kníže dlouho nesáhl. Vídal neustále tolik krve tragicky prolité, že mohl říci jako kdysi francouzský dramatik Lemierre za revoluční hrůzovlády pařížské, když se ho tázali, proč neskládá dále: „K čemu? Tragedie sama nastoupila po ulicích slavnostní pochod.“

Do r. 1884 dokončil kníže novou báseň dramatickou Balkanska carica (drama ve třech dějstvích od Nikoly I., Cetyň 1886, ve státní tiskárně. Stran 288), která vyšla také jen v málo výtiscích. Připsána jest Černohorkám.

Vedle řinkotu zbraní Černou Horou po věky zaznívala i junácká píseň, kteráž horské orly vzněcovala k nadšení vlasteneckému a činům hrdinským.

I tato umělá báseň knížete má týž význam. Drama ještě dříve, než tiskem vyšlo, sehráno od ochotníků v Zetském domě na Cetyni a potom v Podgorici na památku desítiletého osvobození Zety. Již úryvky uveřejněné v cetyňském časopise „Crnogorka“ vzbudily živý zájem, a když tiskem vyšlo, hlasy slovanských literarních kruhů, jež se zálibou sledovaly básnickou činnost vznešeného vladaře Černé Hory, v jednom sjednotily se úsudku, že kníže důstojně splnil očekávání jejich.

Pro látku básník sáhl do dávné minulosti černohorské na sklonku XV. století, do druhé polovice vlády slavného Ivana Crnojeviće (Ivanbega), když sultán Muhamed II. jako strašný vichor vyvracel z kořene poslední državy balkanských Slovanů, a když nemilosrdně dorážel na

rovnou Zetu, zemi tak krásnou a plodnou, že právem nazývána byla srbskou zemí zaslíbenou. V sousední Albanii v hlavním městě Kroji bránil se Turkům Jiří Kastriota, Skenderbeg zvaný, zářící to hvězda v dějinách plemene albanského. Jemu po mnoho let pomáhal sňatkem spřízněný Ivan Crnojević. Z Obodu, dřívějšího sídla svého, Ivanbeg přinucen byl ustoupiti do Žabljaku a tu na dvoře jeho odehrává se první jednání dramatu. V Žabljaku vedle jeho synů Jiřího (IV.) a Stanka shromážděno jest i více stařešin, mezi nimiž vojvodové Dean a Perun. Na Žabljak přicházela za otcem z Berislavců, sídla to Perunova, i Danica, přeslíčná dcera jeho. Vídával ji druhorozený syn Ivanův Stanko a zahořel k ní láskou. Také Danici hluboko utkvěla v srdci krásná postava syna knížecího. Obapolná láska ta nebyla neznáma ani na Žabljaku, ani v Berislavcích. Osoba Ivan-bega samého, ač drama zapřádá se na dvoře jeho, nezasahuje do děje přímo. Byl již tehdy stařec strastmi válečnými více méně unavený a nad to těžce nemocen. Rozkazy jeho vykonával starší syn Jiří.

Stanko, povaha lehce vznětlivá, nestálá a bujností kypící, touží zase po rozmanitých kratochvílích panských. Mrzí se, že mu jest žíti dny mladosti neustále v mračných zdech otcova sídla, že nemůže do jaré přírody na veselý lov. Jak rád by zase letěl na bujném oři, pekl si na keři skopce, usedl na svěží, měkkou trávu, a šveholem něžných úst nade vše sladkým srdce své napájel. Divoký, poklidu neznající duch ten veškerým ohném mladých let přilnul k přeslíčné Danici. Konečně nemoha touze odolati odhodlal se, že vyjede na lov a kázal přípravy činiti. Ve chvíli té přichází k němu bratr Jiří nesa několik dopisů. Domlouvá Stankovi, že v době tak vážné, kdy Turci ohrožují už Kroju, sídlo přítele jejich Skenderbega, nemyslí než na zábavu. Dává mu listy, aby četl. Stanko bezděky bere list za listem a nabodá je na kopí k lovu připravené. Když však vidí známé písmo, list Skenderbegův, rychle jej přečte. Jakoby něčím neočekávaným vzrušen vskočí náhle se sedadla a zanotí si nějakou smělou píseň. Jiří kárá jeho lehkou mysl a větroplašství. Stanko pohněván vyčítá Jiřímu, že sám nevzchopí se k rázným činům, že nesnese ve společnosti ani jedné číše a že by jeho ctižádost nevzplála ani za cenu celého Srbska. Potom, že nesluší se následníku Ivan-begovu, aby zasnuboval se s cizinkou, latinkou, jako by v Černé Hoře nebylo také takových krásek, jakou jest nevěsta jeho. (Jiří IV. ještě za živobytí otcova vešel ve sňatek s urozenou Benátčankou z rodu Erazzo, nač tuto se naráží.) Jiří, aby skončil neplodnou rozmluvu a splatil stejnou mincí, předstíral bratru, že tak činí z přinucení. Že by také dovedl nalézti své štěstí po boku urozené sličné Zeťanky, ale pouze po boku jedné — a to Danice. Stanka jako když blesk zasáhne. Palčivá žárlivost padá mu do duše. Svolává všecky hromy, aby vyvrátily otcův dvůr. Klne ženám i Danici ani matky neušetřiv, že mu krk nezakroutila, když přinesla jej na svět posléze než Jiřího, když neměla zároveň dvou korun pro oba. — Tak rozhněvaného zastihla jej Danica, aby mu odevzdala přinesené dary od matky kněžny. Stanko obořil se na ni, vyplísní a zahání ji. Dívka, žádné viny sobě nepovědomá, důstojně se brání a přinutí konečně Stanka, aby ji odprosil. Jediným políbením ruky hněv jeho

se tiší a nedorozumění uklizeno. Stanko, vyňav ze záňadří jednu píseň svoji, dává ji Danici na památku a prosí dívku, aby odešla ze Žabljaku domů. On že snad již zítra vytáhne do boje pomáhat Skenderbegu proti Turkům. Danica lituje, že matka nezrodila ji junákem, aby šla také bojovat s Turky. — Vchází vojvoda Dean, aby Stankovi oznámil usnesení rady a vůli otce Ivana, že má vésti pomocné čety do Albanie. Bratr že mu chystá hostinu na počest a ku štěstí jeho tažení. Stanko pociťuje netušenou radost. V mysli žene již Turky, stíná jim hlavy a nevídanou slávou věnčí své čelo. Zkušený Dean radí, jak se dobývá vavřínů válečných — opatrným počínáním.

Sotvaže odejde Dean, připlíží se ku Stankovi Ibrahim-aga, turecký plnomocník, jemuž nepodařilo se v radě Ivanově přiměti pohlaváry, aby Kastriotovi, tureckému uprchlíku, pomoci neposílali. Plíží se, a počíná si jako had, zdali by mladého Crnojeviće na svou stranu nepřivábil. Starý aga, vychytralý lišák, jme se posléze Stankovi kapati opojný med na žíznivé rty, vypočítávaje všecky cařihradské rozkoše a přirovnávaje nesmírnost sultánovy říše k nepatrnému území otce jeho, v němž beztoho vládnouti bude ne on, nýbrž starší bratr. A když s důvěrností dodal, že on, syn Ivanův, jest malý a syn sultanův byl by větší — dotekl se aga nejchoulostivější stránky Stankovy, ctižádostivé duše, do níž v okamžiku tom zapadlo sémě nedaleké mrzké hanby, zrady a odrodilství v lákavé podobě vratké lživé slávy. — Hostina. Množství vzácných hostí a mladé chasy, z níž krásné dívčí postavy vynikají jako líbezné puky růží ve veliké kytce čerstvého kvítí. Zavzní zvuky písně pozývající do „kola“. Mladý svět chytá se za ruce a za pasy a starší sedají kolem. Na jednom konci stojí i Danica. Jiří se Stankem kráčejí prostřed kola a vesele hovoří. Jiří smiřuje se s bratrem, načež Stanko svěřuje mu do ochrany svou drahou snoubenku. Zahledne potom Danici a pouští se s ní také do tance. Zpěv, radost, všeobecný šum a pestrá směs tančících. Veselí trvá dlouho do noci.

D r u h é j e d n á n í odehrává se opodál sídla vojvody Peruna ve vsi Berislavcích na širém poli. Zvítěziv s přispěním Albánců Stanko vrací se do Zety. Znaven dlouhým pochodem rozbijí stany pod Berislavci. Sluhové jeho Ivo a Uglješa čistí před stanem sedla a uzdy. Hovorný Ivo nemůže dáti jazyku svému odpočinku. Mluví o prchlivosti pánově, o jeho nestálosti, ale udatnost jeho chválí. Uglješa zastává se mladého knížete. Ivo náhle vskočí a svěřuje druhu svému těžké tajemství, které mu kamenem na duši leží. — Slyšel potají podivnou rozmluvu Stankovu se starým jakýmsi Turkem, jemuž posléze měl odnésti list. On že však, tuše nebezpečí, jako hodný syn země neodnesl zprávu Turkovi, nýbrž odevzdal ji věrohodnému vojínovi, aby ji doručil na Žabljak. Stanko zatím vychází přede stan a poroučí si snídani, která záležela po domácím obyčeji z hroudy sýra, džbánu vína a sladkého domácího ovoce; zavolal též guslara, aby jej zpěvem obveselil. Guslar, dotknuv se tenkých strun, zpívá píseň o zradě Vuka Brankoviće, jejž proklíná. Stankovi nelíbí se píseň. Zachmuřil se. Guslar začíná druhou, třetí, ale veselí mu nedodaly. Propouští nemilostivě guslara. — Hle, v tom Danica do smutku zavita pospíchá ke stanům s věrnou družkou Martou. Donesla se také do

Berislavců vedle jiných neblahá zpráva, že Stanko byl pod Krojou zajat a nyní že za slávychtivost svou pyká v jedrenském vězení. Chce se dověděti pravdy. Marta těší cestou dívku. Stanko naslouchá z povzdálí nářkům zarmouceného srdce Daničina a chtěje dívku překvapiti, přiskočí náhle k ní, když byla se již hodně přiblížila. Danica vzkřikne leknutím a klesá Martě do náručí. Ale radostná skutečnost vrací jí poněkud mysl a než se úplně probere, ošetřuje ji Marta.

Druhou stranou přichází zástup lidí. Jsou to poslové Ivan-begovi a v čele jim Dean a Perun, aby přáli vracejícímu se vítězi a zároveň přísně napomenuli vrtkavé mladé srdce jeho. Bylť list místo Ibrahimagovi skutečně na Žabljak přinesen. Dean moudrými slovy radí Stankovi, aby prosil otce za odpuštění. Ale domluva ještě více rozezlí srdce hrdého knížete. Úder na úder, jiskry jen srší z nárazu slov obou pohlavárů. Stanko popuzen rozhoduje se pro sultána a Dean přezdívá mu zrádců. Zaleskly se šavle. Stanko vytrhnuv se sluhům z rukou, napadne vojvodu a vrazí mu meč do prsou. Zástup vyslaného lidu obkličuje Stanka a míří proti němu kopími se všech stran. Zajisté byl by došel zasloužené odměny, kdyby šavlí svou Perun z úcty k šedinám Ivan-begovým byl ho neobránil. Dean smrtelně raněn zapřísahá ještě Stanka, aby starého otce nepřiváděl svou hanbou předčasně do hrobu, aby rozpomněl se na krásnou vlast svoji a nevydával vlastní krve do rukou úhlavního nepřítele. Stanko chvíli jako by váhal, ale na konec zvítězil v něm přece černý úmysl. Dean umírá s předtuchou příštího velikého neštěstí, které postihne drahé kraje tyto. Stanko rychle se vzdaluje, co mrtvolu starcovu nakládá lid na zbraně za hlasitého proklínání vlastizrádců. — Marta slyševši, co se stalo, vypravuje to s hrůzou Danici, která zatím byla se již úplně vzpamatovala, nutká ji, aby rychle prchla z kletého místa, sice že nelida ten ještě i je zahladí. Danica nevěří. Jak by uvěřilo tak čisté, milující srdce takovým hříchům! Marta strachem jata jsouc prchá.

Stanko shlednuv z ústraní Danici, pospíší k ní. Po chvíli prvého milostného vzrušení ptá se dívka milence, je-li pravda, co jí Marta zvěstovala. Stanko přisvědčuje a na omluvu dodává, že Deana probodl jen proto, že ho těžce urazil. On že nyní nemůže se již vrátiti k otci, nýbrž že mu nezbývá než prchnouti k Turkům, a snaží se Danici přiměti, aby prchla s ním. Ale Danica se vší rozhodností se mu opírá. Její vlast jest sice malá, ale krásná a svobodná. „Se mnou budeš caricí,“ Stanko dále, ale dívka odpovídá, že každá Černohorka ve své vlasti je malou caricí. Její čistá, veliká láska k Stankovi, v němž vidí dosud pravého junáka, ospravedlňuje zločin syna knížecího — zabil prý starce jen proto, že mu na čest sahal — a radí Stankovi, aby jen šel se kát k otci Ivovi, Ivo jest dobrý a vše odpustí. A kdyby nikdo se za něho nepřimlouval, ona svou láskou že ho zachrání. Stanko však jednak ze strachu, že spáchal již druhý čin takový a za takových okolností, že nemohl již očekávati spravedlivého odpuštění, jednak na dobro oblouzen svou vášní po vládě, nepocítil už ani chuti, aby své kroky stavil na dráze nastoupené. — Ubezpečoval, že mu sultán uštědří korunu a že prohlásí jej za druhého cara na Balkaně. Ona potom že bude seděti na trůnu vedle něho jako ‚Balkanská carice‘. Ale ani těmito lákavými slovy mi-

lencovými Danica nedává se másti a namítá Stankovi, že koruna udělená z rukou nepřátelských není čestná. Stanko nechť se jen vrátí a povznese z prachu korunu Lazarovu, kterou se proslaví. Stanko trvá na svém. Na konec vytáhne Danica pečlivě chovanou píseň, kterou jí Stanko dal na památku, než odejel s vojskem do Albanie. Čte kus, čte dále, ale Stanko místo aby byl obměkčen a upamatován, vykládá smysl dle svého. Danica pozbyla již trpělivosti. Na nejvýš pohněvána a uražena věrolomností milencovou, roztrhá náhle milostný dar a kousky hodí Stankovi do tváře. Stanko sahá na rukojeť meče — ale na slabou ženu ho nevztáhne. Zatím však blíží se již odevšad jezdci; hledají vraha. Stanko seznav, že nemá času na zbyt, pokouší se ráznými slovy jeste naposled, aby dívku pohnul. Vida, že nadarmo, praví jizlivě, že je u Turků více a lepších dívek než ona. Danica splácí pohanění slovy, že na Černé Hoře vždy bude dosti statných junáků, kteří zrádce vlasti potrestají. A ve hněvu ještě větším přikročí k jednomu za sluhů Stankových a snaží se vyrvati mu šavli, aby sama ztrestala zrádce. Nemohši zmocniti se šavle, volá kolem sebe: „Kdo je junák, ať rychle přiletí a zahladí zrádce. V odměnu dostane se mu mé ruky a všech statků otce Peruna!“ — Stanko rozlícen oboří se na Danici a nožem jí zasadí ránu: „Když mne nechceš, nedostaneš ani jiného.“ A podaří se mu ještě prchnouti. V tom jest již vojvoda Perun s četou na místě, kde dívka klesla krví zbrocena. Poznává svou dceru, kterou nářek otcův přivádí k vědomí. Nebyla rána její smrtelna. Aby otce upokojila, praví, že nepokálela jeho jména. Neznajíc lži a světa, že klopýtla, ale nepadla. — Třetího jednání počátek opět na dvoře Ivan-begově. Syn Jiří radí se napřed s vojvodou Perunem, jak vyčkati vojsko Stanka, který byl se stal již tureckým pašou a vtrhl do Zety. Svolána potom rada četných vojvodů. Do scény této vložen jest krásný poetický výjev hádání z meče a předpovídání výsledku bitvy a budoucnosti Černé Hory. — Jiří požehná zbraním místo těžce nemocného otce a vojsko pod vedením jeho vytáhne do pole proti bratru poturčenci, který přiblížil se již ku Lješkopolji. Zde utkali se oba v kruté seči. Stanko byl poražen a vojsko jeho zahnáno až ke Skadru. (Je to týž poturčenec, jehož potomci pod jmenem Bušatlijů tak smutné slávy v dějinách Černé Hory si dobyli.) Po nastalé změně jeviště představuje potom bojiště. Všude sami mrtví a ranění. Danica s Martou, které táhly s vojskem na zrádce, kráčejí mezi ležícími, ona s konvicí vody, tato s konvicí vína a napájejí raněné. Danica s nádobou v ruce nahýbá se k vyprahlým rtům bojovníků a k četným ranám, ač sama svou ránu má ještě ovázanu. Obě dívky těší raněné a vypravují jim, jak se boj skončil a čí je vítěství. Hle, tam pod keřem, co to? Turecký fes a v nádherném oděvu paši těžce naříkající raněný. Danici zarazí hlas. — Přikročí a vidí Turčína. Buď si to Turčín, raněn jest a chce píti. Nahne mu konvici s vodou k ústům. Raněný strhne k sobě nádobu a chvatně jme se píti. Danica pohlednuvši lépe trhne sebou a vyrve rychle raněnému nádobu s vodou: — „Nestravuj vody, hanebníče!“ — vzkřikne — „Kdo hrdina, ať přiskočí a dobije vyvrhele Srbstva.“ — Stanko vyčítá jí, tak-li káže láska křesťanská. Raněn jest ovšem a nemůže zdvihnouti meče. Danici pojme lítost a srdcem zachvěje jí vzpomínka na bývalou

lásku. Odpovídá mu, že je také těžce raněna nejen na těle, nýbrž i na duši. Mstíti se? — Nemůže na nešťastném milenci. A s okouzlující něžností poklekne ku Stankovi a dává mu píti. Ač těžce, velmi těžce se prohřešil proti vlasti a celému rodu, v Danici znovu se rodí naděje šlechetností živená, že se Stanko přece vrátí v lůno rodného krbu. Ptá se ho, kaje-li se. A co Stanko chystá se odpověděti, přiběhne několik Turků s Uglješou. Hledají pašu gospodara. Chopí se ho a odnášejí jej, aby na koních uprchli do Skadru. „Kaji se —“ volá ještě Stanko a vyzývá snoubenku svou, by ho následovala do Skadru. — Půjdu za ním, praví smutně dívka, musí jíti jako hodná snoubenka, ale jak? — Morača vlévá se do jezera a z jezera vyplývá pode hrad Skaderský opět řeka Bojana. Ta mne dovede jako věrný dever ke Skadru. A domluvivši dala se do běhu směrem k řece Morači a vrhá se do proudu. — Zatím vojsko černohorské slaví vítězství a přivádí všecky zajaté. I někteří podvůdci turečtí jsou mezi zajatými. Přicházejí i vojvodové černohorští a objímají se radostí. Zavzní veselá píseň a zatočí se opět „kolo“ junácké. Jiří vzdává díky za zdar zbraní vojska svého a vyptává se, kolik vojska padlo a zda byly raněným rány obvázány. A jsou-li také vojvodové všichni počtem. Vystoupí jeden vojvoda z řady a oznamuje, že nejsou všichni. Viděl starce Peruna, jak v nejlitější seči padal s koně mrtev. Jiří lituje Peruna, ale jiný z vojvodů dodává, že lépe jest, že padl, než kdyby se byl živ dočkal veliké žalosti. Dcera Danica totiž vrhla se do Morače. — Kus končí se modlitbou díků za zachránění Černé Hory a prosbou, aby hrdinové jako Dean a Perun nikdy tu nevymírali a hrudi Černohorek povždy se plnily takovou silnou láskou k rodu, jaké příklad podala právě Danica. Obětovala raději život, než by popudu světské lásky byla uposlechla a kletbu a hanbu na sebe uvrhla. — Toť obsah ‚Balkanské carice‘.

Drama psáno jest ne rozměrem junáckých písní po způsobu vladyky Petra II., nýbrž oblíbeným veršem básníkovým, jakým i Gundulić psal svého Osmana. Místy osmistopé řádky střídají se s desaterci; každý druhý a čtvrtý verš se rýmuje. Dramatem tím Nikola I. chtěl podati něco podobného ‚Horskému věnci‘, jen s tím rozdílem, že Balkanská carice nejen že se líbezně čte jako báseň promyšlená a vybroušená, nýbrž i že se honosí všemi přednostmi dobrého dramatu.

R. 1888 vydal na Cetyni kníže veršovanou povídku Poslední Abenserag, poetické to přepracování známého díla Chateaubriandova „Les avantures du dernier des Abencérages“ prosou napsaného. (Potonji Abenseraž. Po Chateaubriandu spjevao knez Nikola. Cetinj; u državnoj štampariji.) Poslední Abenserag cenou svojí nezadá v ničem „Atale“ a francouzskému Wertherovi „Renéovi“. Chateaubriandova jména všude se vzpomíná, kde řeč jest o pravé poesii. I kníže Nikola rád jej čítal a chtěje příslušnou úctu vzdáti národu, jenž mu ve svém hlavním městě a posléze mistry svými poskytoval zdravou potravu duševní, sáhl pro jeho vonný květ, aby jej vštípil do půdy domácí.

Přioděl romantickou tuto pověst krásnou formou řeči vázané, s výraznou dikcí a zvučnými rýmy. Přidržuje se hlavního děje vynechal

tu a tam popisy a reflexe. Pověst Chateaubriandova přebásněna jest s takovou lehkostí a vřelostí, jaké schopen jest jediné pravý básník.

Poslední větší publikace básnická knížete Nikoly jest veršovaná povídka Hajdana. Vyšla jako předešlé na Cetyni. Látka vzata je ze života černohorského koncem 17. století.

V bosenském městě Travniku sídlo má silný vezír, jehož moci koří se celá země. Žil by dosti spokojeně vedle sousedů: Benátčanů, Němcův a Dalmacie, jen kletí Černohorci nedávají mu klidně spáti. Tolikráte již na ně vytáhl, ale nikdy neuspěl. Těžko je bojovati s takovým lidem, který rád a vesele umírá za svobodu. Pokouší se podplá ceti — darmo. Zbývá mu ještě jediná naděje — zradou nespokojených Černohorců zem potříti. A dočkal se záhy, čeho chtěl. Jednoho večera přijdou k vezírovi do Travniku dva černohorští uprchlíci, Simo z Grahova a Periša z Ceklina. Když byl onen příčinu nespokojenosti požaloval, vypráví druhý z nich, že se ucházel o dceru Vukoty Baletiće, Hajdanu, ale že jej odmítla, poněvadž prý nedostal ani jedné ze zlatých medalijí, které car ruský Petr Veliký poslal vladykovi gospodaru, aby je mezi junáky rozdělil. V pravdě však Periša ani Hajdany neviděl, ale umínil si, uslyšev o její kráse, že musí býti jeho. Vezír obdaroval uskoky a podělil je v Nikšicích domky i polnostmi, aby odtud číhali na Baletiće a mnohočetná stáda jeho, která na blízko na pastvu posílal. Simo se však zatím dověděl, že Nikšićtí zabili mu otce; prchl zpět na Černou Horu, kdež se mu i křivda jeho napravila. Periša laje Simovi a slibuje begu Nikšićskému, že mu přinese hlavu jeho i jiných Černohorcův, dá-li mu četu Nikšićanů. Beg vyhovuje žádosti a Periša dává se pochodem k Cetyni. Cestou však v hustém lese u Lastvy setkala se četa jeho s Baletići a Hajdanou, kteří právě ze slavnosti od příbuzných v Brdech domů se vraceli. Nastal nerovný zápas. Periša raněn, Baletići i s Vukotou pobiti a Hajdana zajata. Na třech nosítkách nesou Turci raněné do Nikšićů a kromě toho i hlavy černohorské. Periša poznává Hajdanu a předpovídá jí zlý osud. Hajdana doufá, že jsou Nikšićané junáci, a že chrániti budou její čest. Pevnou nohou kráčí s nimi smutna po úskalích horských. Již je četa v Nikšicích. Hlavy odnášejí Turci do hradu a dívku beg odevzdává jakémusi popu. Když nastala noc, beg ve svém konaku přemýšlí, co má počíti s dívkou, jejíž krása mu smysly rozdráždila. Umínil si, že potají navštíví Hajdanu. Plíží se polehounku k jejímu vězení, leč měsíčním svitem ozářená hlava Vukotova, jejímiž vlasy vítr povíval, tak poplašila bega, že se vrátil rozhodnuv se, že nebude urážeti neštěstím obtížené srdce dívčino. Poslal tudíž Hajdanu i s hlavami vezírovi do Travniku. I vezír podivil se její kráse a rázem si ji oblíbil; ale jsa srdce šlechetnějšího než jeho urození soukmenovci, nechtěl násilným způsobem lásku její si získati. Docházel k ní, vyptává se na to i ono; dívka děkuje za vlídné zacházení, nemůže však oželeti domova a modlí se jen k svému Bohu. —

Jednoho dne stihl do Travniku sultánův posel s radostnou zvěstí, že padišah zve vezíra, aby opustil Bosnu a odebral se spravovat nejlepší vilajet veškeré ohromné říše, — vilajet bagdadský. Vezír chystá se na cestu. I Hajdana je připravena. Četný průvod domácího lidu i vojska

ubírá se kolem Fojnice, polem Sarajevským, okolo vysoké Romanije ku Sjenici. V městě rozšířena byla právě nakažlivá nemoc. Rozloží proto stany před městem. Tu uslyší, že v okolí potulují se dvě hajducké čety, jedna z Grahova a druhá z Vasojevićů. Nařizuje svým Anatolcům, aby byli na stráži. Hajdaně zatím neustále po lících tekou horké slzy. Vezír rád by obětoval vše k vůli ní, harem i děti, ale Hajdana opět odhodlaně odpovídá, že vezíra starce nemůže milovati a prosí jen za jedinou milost, aby byla propuštěna na svobodu. Vezír chce ji už propustiti, ale žádá, aby jej vzala s sebou na Černou Horu, že se tam stane křesťanem. Hajdana zbraňuje mu v úmyslu jíti s ní a líčí mu trudný život v chudé její vlasti. Vezír odchází ze stanu do tmavé noci, aby přemýšlel. Zvítěziv konečně nad sebou oznamuje Hajdaně, že je svobodna. V tom však zahoukly pušky. Obě čety hajducké obořily se náhle na stany vezírovy. Jednu z nich vede praporečník Sima, který prohání se šírými kraji, zdaž by někde Hajdanu nenalezl a nevysvobodil. Nastaly vřeskot a kruté klání. V seči bere odplatu svou i přítomný Periša. Vezír se brání jako lev, ale života si již neváží, co musí na vždy opustiti Hajdanu. Útočí již na něho několik Černohorců. Již napřahuje jeden z nich jatagan na jeho šíji, ale v rozhodném okamžiku zachraňuje ho Hajdana a vyprošuje mu pro jeho šlechetnost život. — Vezír dává se potom dále na cestu, a Hajdanu Černohorci odvádějí domů. —

Báseň tato vyznačuje se týmiž přednostmi jak ostatní práce vznešeného autora. Zvláštní vřelostí a žárem poetickým vynikají zvláště místa lyrická v povídce této.

Umění na zemské jubilejní výstavě.

Napsal Karel B. Mádl.

(Pokrač. a dokonč.)

Po K. Rubenovi vládl ještě drahnou dobu na našem uměleckém učilišti směr akademicko-historický, oba jeho nástupci E. Engerth i M. Trenkwald se hlásili k němu, ač tento, jak již bylo praveno, více se přichyloval k romantikům křesťanským a upravuje tím jaksi cesty k poslednímu řediteli pražské akademie Josefu Swertsovi. Vlády Engerthovy bylo jen na̋ mále a tak stojí vliv jeho nástupců v malířství českém v popředí. Oba byli stylisté, oba zdraví umělci, ale školy již nevychovali. Jsou stopy jejich práce na mnohém místě patrny, ale nové proudy mnoho s nich smyly. Dříve než k těmto zjevům přejdeme, dlužno se zastaviti u posledního, výrazného a svého času přímo oslňujícího zjevu, v němž malba historická v Čechách dostupuje svého vrcholu. Ovšem že vším, čím si právě toho vydobyl, není povinen pražskému ústavu. První velký dojem učinil na Vácslava Brožíka svými zrovna epochalními historiemi Jan Matejko, však více jen po stránce iniciativní nežli formální. Po přeletavém pak vlivu G. Maxa, jevícím se ve „sv. Irii,“ podlehl V. Brožík směru školy mnichovské s Pilotym v čele, k němuž později v technice se ještě M. Munkacsy přidružil. Bylo by však mýlkou považovati umění Brožíkovo za kompilaci nebo dokonce konglomerat všech právě vyjmenovaných. Přese všechny zažité dojmy a prožité vlivy zůstává V. Brožík umělcem náležitou měrou svým ve volbě látkové i v jejím spracování. Obecně je známo, že V. Brožík je do dnes prvním naším koloristou; některý z jeho druhů jej předstihuje úhledností barvy, jiný její finesou, ale co do síly, vydatnosti, energie, sytosti, hloubky, třpytu a svítivosti nemá tu hned soka. Brožík ve svých obrazech, ať je již jejich látka čistě historická, či jen anekdotická, je také ze všech historiků nejvíce realistou, poněkud hřmotným o širokém vykročení, ale právě to přičítáme mu, jako umělci českého rodu na dobrý vrub, a nechť později až vyroste náležitá vzdálenost mezi ním a jeho posuzovateli, vynesen bude rozsudek o absolutní hodnotě jeho děl jakéhokoli znění, místo jeho v dějinném vývinu moderní malby české, jak jsme je svrchu naznačili, zůstane, trváme, nezměněno a dojde všeobecného uznání. Nám značí „Odsouzení M. Jana Husi“ pravý obraz Brožíkova umění, v něm obrážejí se jak v lesklém zrcadle všechny jeho vlastnosti umělecké, ať jsou to již přednosti nebo též přirozené nedostatky jeho nadání a školení, a jestliže dobou poslední snaží se Brožík nalézti přechod od malby atelierové k malbě na volném vzduchu, od historie k genru, sotva tím i při všem zdaru, jehož se vzácnou svojí energií na tomto poli již nyní

dopracoval, sotva se tím jeho hlavní význam jako českého malíře historického znatelně jinam pošine.

Blížíme se vždy více okamžiku, kdy dějinné pojímání vývinu české malby stává se obtížným, ne-li nemožným, blížíme se skupině umělců, jejichž rozvin sice známe, ale jichž historické zařadění a ocenění není dnes daleko na čase. Ne snad proto, že by ještě nebyli ustáleni, že by se dosud nebyli nalezli, naopak jsou i mezi nimi individuality zcela hotové, uzavřené a skoncované, ale okolí, v němž oni žijou a my dýcháme, je příliš ještě vzrušeno, ba příliš i roztříštěno, nedopřávajíc nám patřičného klidu k vypozorování a vyvážení jeho elementů; jsme mu příliš blízci a spíše ještě dovedeme jednotlivé zjevy ocenit, nežli celistvý obraz jich konání náležitě vystihnouti. Jen ještě dva tři umělce lze nám postaviti s náležitou bezpečností v historickou řadu, jeť u nich jejich spojení s předchozími proudy a směry markantně vysloveno, jejich konání je dosud přirozeným postupem a vývinem předešlého. Jsou to umělecké individuality, které s nejnovějšími hesly nemají téměř ničeho společného, jdou svojí cestou, aniž by se ohlíželi v pravo či v levo. Mikuláš Aleš jest jeden z nich a označili jsme ho již jako dědice J. Manesa. Nevolným jeho nohsledou dokonce není, on zvedl prapor Manesova národního umění a kráčel s ním v před, ale jeho krok je jiný nežli jeho mistra. Nejvíce se stýká M. Aleš s Jos. Manesem ve formalné části své produkce, jeho postavy a typy jsou rodní bratří mužů a žen Manesových. Ale duch, vnitřní pružina v akci je uvádějící jsou jiné. Možno-li J. Manesa označiti jako lyrika, pak jest M. Aleš pravý epik, ano i dramatik. Jeho polem nejvlastnějším jest velký cyklus, při němž rád zabíhá v mytickou dobu českou, zde má jeho poetické tvoření největší zvůli, zde smí a může tvořiti podle hlasu svého srdce a tyto cykly, z nichž „Vlasť“ v Národním divadle je nejskvělejším jejich representantem, jsou vždy uměleckým odhalením zašlých oněch časů; M. Aleš v obraze nám v nich předvádí, co v hloubi duše a citu svého o nich nalezl. Nejsou to určité děje, ale povšechné jaksi výjevy, nejde mu tak o jednotlivé, jisté osobnosti, jako o všechen lid a jeho život. Víme všichni, jak je jeho mluva lapidarní, kterak tíhne k luštění a výrazu monumentalnímu a pro všechnu hloubku a originalitu, pro všechnu sílu a uměleckou výraznost jeho prací, tím více a vždy jen s trpkým pocitem želíme toho, zůstane-li kde zevní stránka jeho děl za jich obsahem. M. Aleš jest a zůstane stylistou, ale i v tom propukává jeho samostatnost a svéráznost, že i způsob jeho kresby a podání, jeho formalná mluva odchyluje se od cest běžných. Svůj styl nemá s nikým společný, sám si ho vynalezl jako nejpřípadnější výraz svých myšlenek.

I Felix Jenewein je stylista, jeho mluva je sumární a velké lapidarní podstaty, ale školu, jakou prodělala, nezapírá. V porovnání s Alešem blíží se Jeneweinův umělecký výraz více plastice nežli malebnosti, více dbá jednoduché formy nežli malebné rozmanitosti a rozmarnosti. Jeho postavy, tak závažné a markantní, mají jedině samy mluviti a také mluví, vše ostatní, jejich okolí musí jim ustoupiti, je stlačeno na pouhou indikaci, ne rozvinuto v široký obraz. Široká jest mluva jeho pos ano i rouch, v něž své postavy halí, jejich linie jakoby pluly v ma-

jestatním klidu velkým řečištěm, ale pro jejich ladný výraz a širokou plynulost není zkrácena duše zobrazených lidí. F. Jenewein jest pravým odnožem Swertsova umění v Praze, bez soudruhů a následníků, než tato osamělost jeho patrně nepůsobí naň tísnivě. Před našimi zraky, nedávno po delším odmlčení, s nepodlomenou silou vnitřní i zevnější vystoupil s několika výtvory vážné stylistiky, posledním v jádře svém uměleckým výběžkem snah a tužeb, jež první křisitelé školy římskoněmecké vyvolali v život. Nedlouhý čas uplynul od jejich vystoupení a hle, ne jednou již vystřídala se hesla umělecká. Co bylo svatým idealem, dávno vydáno nejprve v posměch, potom v zapomnění, každá generace přinesla si svoje hesla a skončila stejným osudem, jaký byla připravila svým předchůdcům. Jinde dějí se přechody podobné nejen kvapněji nežli u nás, ale také hlučněji, turbulentněji a vášnivěji, u nás nenáhleji, povolněji a při tom beze všeho širšího zájmu. Boje, které sebou přirozeně nese každá snaha postupu a pokroku, odbudou se někde v zákoutí atelierů, veřejnost jich nedbá, její tribunál také v ničem nerozhoduje, dávaje nejvýše na konec pohodlně za pravdu těm, kdo si jí venku vydobyli.

Zemská výstava zavdala by dobrou příležitost ku hledání příčin oné velké ne-li rozháranosti, aspoň neurovnanosti naší malířské dnešní produkce. Marně v ní hledáme stopy jednotného snažení a není příčina toho snad v různosti individualit uměleckých. Ta by zajisté byla jen potěšitelná; spíše vězí v nevykvasenosti, v neuzrání poměrů, v nevelké solidnosti základů uměleckých názorů. Individualita ve spojení se školou, které se podrobila a kterou prodělala, přichází z pravidla ještě u starších umělců k platnosti a ke slovu a je potěšitelno, že žádný z nich nekloní se k prostému, myšlenky prázdnému opisování skutečnosti, že každý z nich myšlenkou i formou, v niž ji odívá, sleduje cíle sebe i nás povznášející. Přes všechen materialistický a mnohdy také nízký proud doby, nemůže býti jim příhanou, že jdou cestou idealismu, že jim k obrazu nestačí náhodný a z celku vyrvaný kus všední skutečnosti, že mají péči o myšlenkový obsah, o myšlenkovou obsažnost svých prací a mají snahu, všemi jim po ruce stávajícími uměleckými prostředky přivésti ji k náležité platnosti. A právě v tom leží příčina individualního karakteru jejich umění. Neznáme a nepoznáme objektivního umění, to jest takového, jemuž by neosobní a zcela nevolná reprodukce některého zjevu byla jediným cílem a všechen naturalismus se vší svojí neurvalostí nepřivede na štěstí umění až na tento stupeň. To není pouhá víra, to jest důvodné přesvědčení, které nám tak praví a proto kdo srdce a mysl nepřinese sebou, rukou sebe dovednější posvěcení uměleckého nedosáhne.

Jednostejno konečně, leží-li tato myšlenková závažnost jen v předmětném obsahu díla, nebo je-li vyjádřena vnitrným poměrem umělce ku přírodě. Ten arci se často dlouho neustaluje, dlouho je více temným a tušeným jen pudem, nežli jasným, zřetelným, uvědomělým a hluboce i pevně vkořeněným citem, ale dospěje-li k němu, pak lze osloviti jeho majitele jako pravého umělce. Pak má také periodu nejistoty a kolísání za sebou, pak stojí před námi jako zjev určitých tvarů a obrysů.

Není nesnadno určiti, kdo z naší obce umělecké patří k této skupině a hned, jakmile uvedeme jich jména, každému bude zřejmo a zře-

telno, že žádné z nich není ani co do individuelního rázu, ani co do vlastní, ba naprosté hodnoty umělecké malé váhy, ano že přese všechen ruch nejmladších stále jsou to vlastní nositelé české produkce. František Ženíšek, Vojtěch Hynais, Max Pirner, E. K. Liška, H. Schwaiger jsou ta jména a každé z nich má svůj zvláštní zvuk. Arci že nejsou všichni stejně karakteristicky na Výstavě zastoupeni a že při většině z nich třeba si vzpomínati prací jinde vídaných a viděných, máme-li o jich tvoření nabýti pravého a celého obrazu, nicméně i co zde nalézáme a byť by to byl jako u M. Pirnera jediný jen obraz, nese jejich pečeť, právě pro autorovu hotovost a ustálenost. M. Pirnera veřejnost bude moci ztěží posoudit, tak zřídka a zrovna čirou náhodou setkává se s obsažnými jeho pracemi, plnými filosofické fantasie. Pirnerovy kořeny vězí v půdě romantismu; báj, pohádka a hlavně alegorie jest jeho polem. Ale jen východiště je stejné, ne dráha životní. Kolem vzato, leží těžiště oné velké, nyní již téměř úplně vymřelé skupiny ve fabulistice a jich formě dbalé naivnosti a prostodušnosti; u M. Pirnera nabývá obsah, někdy až fantastický, osobitého půvabu svým vždy ryzím poetickým, ba snivým ovzduším, zajímavosti a poutavosti svojí dumavou a hloubavou filosofií. V té příčině lze v pravdě „Finis“ bráti za karakteristickou ukázku jeho zvláštního umění.

V jinou stranu se béře barokní fantastika H. Schwaigera. I on žije ve světě pohádek, ale nečiní se prostým jejich interpretem. K tomu je příliš silnou individualitou, příliš svérázným a tak, třeba by jednou vzal pohádky českého lidu, po druhé Haufovy, jindy zase jiné za předmět svých neobyčejně hlubokých a sytých akvarelů, vždy je to Schwaigerův humor, Schwaigerova kaustika, Schwaigerova bizarnost, která tu vede hlavní slovo. Při tom slučuje se vše, jak v ohnisku paprsky sestřeďujícím, v jednotný a důrazný celek, volba látky, humor, tu dobromyslný onde větší břitkosti, bizarní a dobrodružné formy, apartní útvary krajinové, pohádkové osvětlení, a pro tuto jednolitost závažných projevů této na skrze zvláštní, originelní ano i umíněné, ale venkoncem umělecké individuality rádi odpouštíme, jestli kde co překypí a převře ve formě i duchaplnosti. Nepřeklenutá mezera zeje mezi Schwaigerem na příklad a Frant. Ženíškem, u něhož není ani stínu zvláštností a extravagancí a který všechnu tíhu svého umění ukládá do formy půvabné a ladné, trochu kypré s nádechem zdravé smyslnosti a jehož pravá podstata leží právě v mistrné hře linearní a barevné. Nade všemi stojí F. Ženíšek jako virtuosní kreslič lidského těla, které mu neskýtá nikde žádných obtíží a jež je proň ostruněným nástrojem, z něhož dovede vyluzovati souladné akordy. Tu jest arci přirozeno, že při takovýchto vlastnostech, k nimž se druží vysoce vyvinutý a vytříbený smysl pro prostornost komposiční, nalezá umělec své pravé pole v malbě dekorativní, při umělecké, malebné výplni architektonických ploch a že tento dekorativní ráz a smysl snadno se přenese i do maleb tabulových, jako je „Svatá noc“, nebo že i obrazy s historickou podstatou, jako „Božena“ nabývají bezděky pod rukou umělcovou tohoto zvláštního, půvabně velkého rysu.

Svými pracemi ryze dekorativními není F. Ženíšek zastoupen na Výstavě, za to druhou stránkou svého nadání a tvoření: podobiznami. Jsou

mezi nimi mnohé, jež nadevše trefně podávají živý a pravdivý obraz svého předmětu, a ne pouze zevní jeho podobu, též podstať duševní; mnohé staví si jisté problémy barevné, ale ze všech co do intimnosti a finesy práce, obrazové jasnosti, koncisnosti a uzavřenosti staví se malé portrét O. Pinkasa nejvíce v popředí. Obracíme se k Vojtěchu Hynaisovi a stojíme tváří v tvář umělci opět jiného karakteru. Se Ženíškem má společný směr dekorativní, avšak duch, kterým je nesen, mluva, kterou se vyjadřuje, mají jinou barvu, jiný zvuk. F. Ženíšek je v podstatě žákem M. Trenkwalda, V. Hynais žákem Anselma Feuerbacha a ještě více P. Baudryho. Již tím je mnoho řečeno a uvážíme-li, že Hynais od let tvoří v samém středu Paříže, pochopíme a vysvětlíme si dobře typ jeho žen, elegantní a poněkud úmyslnou gracii jejich štíhlých těl, zrovna salonní eleganci kresby a ušlechtilou noblesu vší barvy a všeho koloritu. A jaký je při tom V. Hynais technik, jak vládne štětcem, jak dokonale pracuje na svém díle od jeho počátku až k definitivnímu konci! Pochybujeme, že by kdo na práci Hynaisově, na niž on jen poněkud klade váhu, objevil místa neurovnanosti a vědomého zanedbání. Zejména poslední jeho obrazy jdou při tom téměř až do krajnosti umělecké svědomitosti, obestřené půvabem vážné noblesy. Jistě za mnohé děkuje svému nynějšímu bydlišti, neboť je-li kde v umění moderním spojena technická dovednost, ba dokonalost, péče a svědomitost s jistou lehkostí a zajímavou, protože nevtíravou bravurou, je to v Paříži, vedle jejíchž produktů vše ostatní v Němcích nám blízkých je hřmotné a těžké.

Školový ten rozdíl, vyrostlý z uměleckých tradic a ustáleného národního ovzduší, leckde je u nás při porovnání patrným. Pod vlivem školy mnichovské tvoří E. K. Liška své snivé výjevy noční, obestřené a opředené jako pohádkovým svitem noci letní. V „Maximilianových obětech“ projevil tuto svoji osobitou příchylnost ku poetickému snění ve velikých, až vzrušujících rysech; při „Mater Dolorose“ a „Kristu“ tonem intimním a opravdu jímavým a není divu, že dovednost, jakou ovládá zvláštní druh svého magického osvětlení, stupňuje se v „Michelangelově snu“ ku bravuře. Vedle něho zase J. Schikaneder, který v pravdě rok od roku nabývá na vydatnosti a umělecké pevnosti se svými elegickými, ano i tragickými toninami! S nikým ani ve volbě látky ani v jejím podání se nestýkaje, jde svou cestou, dnes již pevně a určitě vytýčenou, maje k ruce vyspělou technickou dovednost k plnému vyjádření svých uměleckých zámyslů. Schikanedrovi stačí nejčastěji jediná figura, aby pověděl celou elegii a celé drama, avšak tato figura má plnou oporu v krajině širokými rysy navržené a podané, v jejích sporých a markantních formách, v jejím obtěžkaném ovzduší, v jejím závažném zabarvení, tak že lidská postava v ní se objevující jakoby ze všeho toho zcela organicky vyrostla, jakoby byla plodem, ovocem tohoto po většině ponurého a zachmuřelého kraje, nebo naopak, jakoby duševní nálada, po většině resignující bol člověka, prochvíval a prostupoval tento kraj a jeho atmosferu. A stejně je J. Schikaneder dnes výmluvným i když vzrušivé a bohaté scény jako „Neštěstí v domě“ předvádí. Opětně tu okolí, zasmušilé a truchlé, mluví sebou a není tu jediného ze sběhlých zvědavců, jenž by svým spůsobem nebral na scéně podílu.

Zde se zastavujeme u výčtu karakteristik; po těchto jménech přicházejí na řadu nejmladší, kteří dnes jsou v zápasu a závodu nejen mezi sebou, ale na některých místech také o místa staršími obsazená. Nejde nám však více v tomto přehledu o přesné stanovení ceny všech jednolivců, nebo, co u příležitosti Výstavy nejspíše bylo by na místě, jednotlivých jejich prací. Vše je ještě ve kvasu a stadiu vývinu, ještě mnoho se proseje, mnoho zajisté nabude tu positivnější, onde snad i negativní tvářnosti. Jedno je jisto. Přihlížíme-li jen k jednotlivostem, k jednotlivým zjevům, ku projevenému nadání, pátráme-li po počtu talentů, dojdeme k výsledkům nepopíratelně utěšeným a pro budoucnost umění českého v nejednom vzhledě slibným. Rozpadá-li se však před našimi zraky skupina starších, nyní v plné síle stojících umělců již v jednotlivce vedle sebe pracující, ale aspoň hloubkou a intensitou své práce v jedno sloučené: při skupině umělců, kterou lze nazvati nejmladší generací, pojednou ztrácíme nit jednoty. Vlastně ne my, kdo jsme pasivními pozorovateli a posuzovateli, ale aktivní umělci sami ji ztratili Jedno je víže společně v jedno, snaha po novém umění, po něčem, co by bylo jiným nežli předchozí, proti němuž jsou v oposici, ale dosud nestojí v jednotném, pevně uzavřeném šiku. Všady postřehujeme vliv ciziny. Nová hesla o realismu, o plném světle, o malbě vzduchu berou sice za vlastní, ale po většině jen z druhé ruky; často nejsou hesla ta ještě strávena, zažita, a zhusta ještě rozbíjejí se snahy po jich následování o citelný nedostatek v základním vzdělání uměleckém. Je těžko býti umělcem realistou a neovládati zúplna kresbu ve vší její podstatě; je těžko býti pleinairistou a nemíti techniku štětce a barvy v plné moci. Odtud také jde, že všade zříme náběhy a dobré zámysly, ano zdařilé v jich poctivém jádru, ale uměleckých děl pořídku. Není to právě nejpříznivější soud o nejmladší naší generaci, ale sotva je asi beze vší oprávněnosti. Stále ještě spočívá všechna tíha a péče o vyplnění uměleckých našich závazků vůči kulturnímu světu na bedrech generace vyšlé v letech sedmdesátých na veřejnost, právě jako v literatuře. Nejmladší, i když vezmeme její mládí v počet a celou řadu nedostatků přičteme na jeho vrub, má dnes mezi sebou málo kterého, na něhož by mohla ukázati jako na pravého dědice generace předchozí. Zdá se, že velkou toho vinu nese právě ona zmíněná již roztříštěnost, neustálenost, nejasnost snahy, ono rozbíhání sil, jimž nedostává se dosud pravého vůdce, za nímž by se dobrovolně brali, v jehož heslo a prapor by měli důvěru, že je povede k vítězství.

Všichni dobře se shodují v tom, že těsné přilnutí ku přírodě je nevzratnou podmínkou uměleckého snažení a tvoření, ale o místo, z něhož by na ni pohlíželi, o zásady při jejím studiu nejsou sjednoceni. U některých zaznívá a vyznívá stále ještě akademický směr, nyní již prost vší síly a závažnosti, ohlašují se noví stylisté, kolísající se neustáleně od jednoho vzoru ke druhému, jsou tu vědomí realisté i pokusy pleinairu, jsou tu výběžky umění pařížského i německého, jsou tu, a to nejčastěji, jen druhořadé ohlasy a nesamostatné hledání. To platí o celku, o proudech, kterými jest ovládán; přihlížíme-li ku zjevům jednotlivým, ku výkonům samostatným, najdeme velmi mnohé, co snese dobrou míru, co nás potěšuje, co v nás upevňuje a sílí naději ve zdárnou budoucnost

českého umění. Nesrovnalost poměrů z dobré vůle a dobrého předsevzetí jednotlivce urovnati a upraviti nelze, to stane se jen všeobecnou součinností a snad i bezděčnou souhrou jednotlivých elementů, ale připravovati tomu půdu a vhodnou k vystoupení chvíli musí býti vždy úkolem i jednotlivců a čím každý nejdříve, nejsnáze a nejvydatněji může přispěti, je opravdovost, vážnost, seriosnost v konání uměleckém. A tu s radostí budiž konstatováno, že po dobách poněkud povrchních, vlastnosti právě vyjmenované vyskytají se častěji a častěji a že nejeden dobrý talent je na cestě přísné kázně a není nesnadno takovým prorokovati zdárnou budoucnost. Naše malířská akademie, toto východiště největší části uměleckého dorostu, byla do nedávna po časích Swertsových valně pokleslá a zanedbána, nikdo si toho netají a není divu, že za těch časů umělecké školení bylo nedostatečné a kdo vyšel s tímto nejistým základem, bez vlastní síly a energie stěží se propracoval. Dnes je tomu zajisté jinak; dorostu dostává se pečlivějšího základu a vštěpuje se mu zavčas úcta i vážnost k umění, uvědomuje se o nutnosti úsilné práce, bez níž není na poli umění ani zdaru ani vítězství. Kde ale to se dostaví, bezpečně nalezne všady ochotné podpory.

Z úmyslu dbali jsme dosud jen malby figuralní, z úmyslu nechávali jsme malbu krajinářskou stranou, ne tak pro příčiny vnitřní jako spíše jen pro zevnější. Čeští krajináři, jichž řady arci nejsou příliš hojné, v celku probírali se touže cestou jako jejich soudruzi figuralisté. Byliť podrobeni stejným vlivům a tvořili za stejných okolností a jestli jsme tedy ponechávali stručný přehled jich činnosti na konec, stalo se to jen proto, aby hlavní proud nebyl přerušován. Ostatně významnějších zjevů je mezi nimi pořídku, za to jsou v tomto málu takoví, jejichž jména nám sotva dnes jsou běžná, ale o jejichž práci a snažení nabýváme na Výstavě zajímavého ponětí.

Martina Tejčka (1770—1847) nebo Karla Postla (1769—1818) nebo jiné, nejstarší generace, lze jmenovati jen, aby bylo naznačeno, že i krajinářství mělo tenkráte své pěstitele, při nichž arci musíme vzíti za vděk spíše jen dobrou vůlí nežli nadáním a výsledky. Více pozornosti již zasluhuje Antonín Manes (1784—1846), jehož krajiny, sledující cesty mírně romantické, mají nepopíratelné kvality malířské, ale s pravými, zdravými a jadrnými talenty v oboru krajinářství setkáváme se teprve u Viléma Riedla (1833-1876) a Adolfa Kosárka (1830-1859). Ještě u tohoto ozvou se tu onde romantické záliby, kdyby však bylo mu bývalo popřáno přivésti své zdravé a silné nadání ku plnému rozvinu, jistě bychom byli v něm měli krajináře široké ruky, lapidarních motivů a výborného interpreta prostých, přirozených a citově hlubokých nálad atmosferických. Některé práce pozdější zřejmě ukazují, kam Kosárek tíhnul a při tom je věru na podiv, jak tento mladistvý umělec se staví v ohledu technickém samostatně. Slušno se upamatovati, že jeho kratičká doba tvoření spadá v dobu sladkodechých, uhlazených a „hezkých“ krajin, přeplněných uměle sestavenou hrou pěkných barev, a pak uznáme sílu tohoto talentu, schopného hleděti přírodě tváří v tvář beze vší předpojatosti a beze vší snahy korektorské. K tomu musí býti připočten ještě příjemně se dotýkající cit pro karakter českého kraje, abychom

náležitě ocenili, co jsme v Kosárkovi ztratili. A neméně v Riedlovi, jehož práce v nejednom bodě stýkají se se snahami francouzské paysage intime a které dnes nás překvapují moderností svého ducha i faktury. Ze starších umělců těžko jim po bok koho postaviti, jenž by s nimi šel stejným krokem. Jestli kde je snad pravý a vřele srdečný cit pro přírodu, její intimní půvab, její dech osvěžující a povznášející, pro velebnou krásu jejích forem, pak umělecké podání vázne tu v namahavě přepjatém detailování, onde v diletantsky nedokonalé technice. Teprve v Antonínu Chittusim vystupuje před nás závažný zjev umělecký a nyní, kdy štětec z ruky jeho na vždy vypadl, již úplně uzavřený. Jeho je zásluhou, že svojí až vášnivou láskou ku přírodě, svým úzkým k ní vztahem a v Paříži získanou technikou, vymohl krajině v českém umění místo důstojné. V brzku bohdá poskytnuta bude příležitost ještě jedenkráte přehlednouti podstatnou část veliké a hojné jeho produkce a při tom zevrubněji a podrobněji vyznačiti rysy jeho vždy poutavé a zajímavé osobnosti umělecké, vyznačiti těžiště jeho talentu a pravou pro nás cenu jeho uměleckého odkazu. Dnes lze ukázati na jiný v pravdě zářivý zjev umělecký, tak milý a půvabný, tak silný a individuelní, tak hotový a v sobě uzavřený, jak ne často se vyskytuje. Trvalý a hluboký úspěch Výstavy je v něm jaksi soustředěn a representován, to arci hlavně proto, že se objevil po malé předehře zrovna jako nováček na našem obzoru. Umělec rázu Beneše Knüpfra svádí téměř k povšechným větám pochvalným. Jeť jeho umění tak mile jímavé svou mnohobarvou poesií, tak půvabné svojí svěžestí, tak poutavé svým plným jasem a světlem a tak zajímavé svojí suverénní zralostí, že nikdo nebyl překvapen vnitřním i zevním úspěchem Knüpfrových skvostných pohledů pobřežních, v nichž dovedl zachytiti kus jejich velikosti a zároveň též velkolepé krásy. Přiznáváme se rádi k nezkrácenému obdivu, s kterým pohlížíme na tyto sluncem, světlem, zářivým vzduchem a skvělou barvou prosycené výtvory zralého umění. A stejně jako tyto živé a zrovna velebně proudící vlny, na jichž prohýbavém povrchu kmitá se zlato a purpur, poutá nás poesií povznesený humor, nebo spíše dovádivost jejich půvabných obyvatelů.

Jeden obor umělecké práce české náleží, žel, jen minulosti. Zanikl docela a není na ten čas naděje, že by znovu byl vzkříšen k životu. Arci též jinde bylo před nedávným ještě časem jeho života na mále a bylo třeba velké a obětavé námahy, udržeti jej na živě a k nové produktivnosti povznésti. Jest to mědirytina. Příliš valně se jí ovšem nedařilo ani tenkráte, kdy ji Josef Bergler svým příkladem udržoval a pobádal. Nelze sice přičítati mu snad zvláštní zásluhy o jakési vzkříšení grafické produkce a reprodukce české, neboť ještě, kdy on přišel do Prahy, doznívala zde v posledních výběžcích škola kukská, která však je jen prostou skupinou rytců pracujících v ústraní Šporkova Kuksu a ne cele školou zvláštních, osobitých vlastností. Přece však hojná, byť i povrchní produkce Berglerova na tomto poli pobádala jeho žáky ku práci podobné. J. Bergler nevládnul rydlem, pouze jehlou rycí a proto v prvních časích shledáváme také leptanou rytinu v popředí, teprve potom přidružila se k ní sporadicky rytina vlastní a vystoupili mědirytci.

Na krátkou dobu dvaceti, třiceti let, kterou jejich činnost obsáhá, jest jich počet sice slušný, ba hojný, ale žádný z nich svými listy nezvedá se nad úroveň časového a lokalního významu. Kdybychom o tom či onom rytci určitě nevěděli, že prodělali jakousi akademickou školu, nejednou bychom byli nuceni se domnívati, že stojíme před pracemi amatérů. Naleznou-li kdy místo v některém podrobném seznamu a slovníku rytců, bude to vše, co my, jejich potomci, pro jich paměť můžeme učiniti.

Lépe si stojí naši bývalí akvafortisté, jenže jejich hodnotu neurčuje tak dovednost ryjecká, spíše jejich umění malířské jako u Jos. Führicha, jenž své romantické cykly „Divokého lovce“, „Genovéfu“, „Triumf Kristův“ sám vlastní rukou v mědi reprodukoval spůsobem načisto kresebným, který jest jakási uvolněná parafrase rytin Dürerových.

Než přes to vše jen litujeme, že ušlechtilá tato reprodukce z Prahy dočista vymizela a že dnes nejen že nikdo více z našich umělců nesáhne po rydle nebo jehle, ale že není v městě ani jediného lisu tiskařského, při němž by mohl se jen pokusiti o vzkříšení tohoto grafického umění.

Stejného osudu dožil se i třetí druh reprodukce, umělecké litografie v Praze. Litografie, vynález Senefeldrův, vytiskl z českých atelierů, jako ostatně i jinde, zálibu v leptané rytině, jejíž podajná a poslušná technika přicházela druhdy produktivním malířům velmi vhod, kdy jim šlo o rychlou a bezprostřednou reprodukci některé výtvarné myšlenky. Místo po jehle sahali po litografické křídě, která umožňovala i velké obrazové komposice přenésti bez valných obtíží a velkých předchozích studií na kámen. A. Machek s Führichem a jinými zahájil řadu litografů-umělců, která dlouho dost, až po bratry Maixnery, Petra a Karla, se udržuje. Avšak již tato jména svědčí opětně, že i litografie byla pro ně přece jen amatérským zaměstnáním, které se jim svojí lehkostí a podajností zamlouvalo a také hodnota těchto prací neleží v grafice, jako v jejich uměleckých předlohách. Po Maixnerech zmizela i litografická reprodukce, ustoupivši dřevorytu, který však vzdor značné spotřebě jen zcela sporadicky, v některých rytinách Jos. Pokorného anebo J. Jassa vymahá si naši pozornost. Jinak tkví naše dřevorytina příliš na čistě řemeslném povrchu a marně pídíme se po hlubším, uměleckém pojmutí předlohy a jejím grafickém podání, takže, i kdyby nebylo nynějšího paroxysmu ilustračního, kterému rychlá mechanická reprodukce sotva stačí, stěží by vedle ní mohla si obhájiti své pole, jehož část po části a valem ztrácí.

Zvolna, s tíží a patrnou námahou zvedalo se v tomto století české sochařství. Tytéž příčiny, které podlomily životní sílu malířství ve druhé polovině minulého věku, bez rozpaku lze vésti před soud pro úpadek sochařství. V oboru malířství, které v celém devatenáctém věku stojí u nás trvale v čele vší výtvarné produkce a také se těší nejširší přízni a největšímu zájmu, lze pro první doby, o něž tu jde, přece uvésti jména ne-li závažná, aspoň zajímavá; v oboru sochařství nikoli, neboť práce Václava Prachnera (1784—1832) na příklad nelze při nejlepší vůli zaznamenati pro trvalou paměť a podobně Kamila Böhma, který na Výstavě schází a od něhož jest socha sv. Václava na Karlově mostě dle náčrtu Führichova. V poměru k soudruhům malířům byli sochaři naši do nedávna v nevýhodě, nemajíce žádné školy, kde by se soustavně

vzdělati mohli. V akademii mohli sice kresliti a kdo cítil k tomu vnitřní touhu, mohl konečně zde i modelovati, ale za dozoru a vedení malířů. Byli tedy odkázáni na dílny sochařské a štukatérské, chtěli-li se lépe zmocniti technické stránky svého umění, a pak bylo nutno obrátiti se na venek, do cizích škol nebo do Italie. Skutečně také venkoncem všechny sochaře české, kteří pracemi svými se jen poněkud závažněji zaznamenali v budoucí knihu dějin moderního umění českého, nalezneme zapsané na školách ve Vídni, v Mnichově nebo mezi stipendisty v Římě, aneb aspoň v dílně dobrého učitele.

První, který by měl zahajovati nevelkou řadu těchto vyvolených, Josef Max, schází na Výstavě úplně, ale jeho díla na Karlově mostě nebo alegorie Krajů na pomníku císaře Františka I. v Praze svědčí, že v něm bylo uloženo dobré a na svoji dobu svěží jádro, které dovede proniknouti místem i běžnou tehdejší akademickou formu plastiky. Jeho bratr Emanuel Max, nejstarší našich sochařů, první stipendiat Klárovy římské nadace, více zůstal při tomto povrchu, vždy korektním a svědomitém, ale málo kdy oživeném záhřevným ohněm vnitřním. Ne že by nebylo po něm stopy, naopak často postřehneme vědomou snahu vtěliti jej v kámen, ale výsledek se jí nevyrovnává. Našim otcům i dědům arci stačila, avšak my stojíme vůči jeho pracím, nebo Tomáše Seidana (1830—1890) proto chladně, že prodělali jsme větší a intensivnější vzpružení duševní a tím také náš cit a požadavek vnitrnosti a životnosti v uměleckém díle dostoupil vyššího stupně. Proto jen vlastnosti zevní formy a mluvy naleznou ještě dnes stejného ocenění, jako kdy tito sochaři modelovali své postavy rakouských vojevůdců pro vídeňský arsenál, dopodrobna studované a s ostrou pečlivostí do všech detailů provedené. Arci že i v tom stal se obrat a široké, dekorativní skoro podání stojí nyní v popředí.

Mezi ním a onou trpělivě svědomitou modelací každé podrobnosti v těle, šatu a zbroji, jsou některé zjevy přechodní, při nichž je patrný pokrok vůči starší generáci tu po stránce vnitřní obsažnosti, onde po stránce zevnější.

Václav Levý (1826—1870) náleží zároveň k prvním i druhým a jest nepopíratelně jisto, že před J. V. Myslbekem, jeho žákem, byl to náš největší talent plastický. Je do dnes sympatický, ne pro svoji úpravnou formu idealistickou, ale pro svoje opravdové cítění. Toto, ve spojení se snahou po ladné plynulosti linií a plastických tvarů, tvoří podstatu jeho umění, které přese všechnu nepřízeň okolností bralo se čistým, klidným proudem v před. Idealismus umělecký byl mu při tom jediným vodítkem a jím vyrovnával vše, čeho se mu na ráznosti a energii snad nedostávalo. Také při V. Levém potvrzuje se, že základní, ve hloubi duše uložený rys české povahy jest měkký lyrismus, kterého nejsou ani ti cele prosti, kdo poslouchajíce silného a jadrného hlasu vlastní osobnosti jinak rázně a rázovitě se vyjadřují. Odtud jde, že Sedící Madonna, sv. Alžběta nebo Anděl na Žebráckém hřbitově, tedy díla již z jádra povahou mírně citová, patří k nejzdařilejším pracím Levého, daleko více nežli jeho Kristus na kříži, který se nepovznáší nad běžný obraz zbožnění. Tento mírný a umírněný rys v plastice převahou idealního karakteru postřeh-

neme i jinde, u Ludvíka Šimka (1837—1886) na příklad, který jej nikdy nepopře a všude tam, kde předmětem byl v jinou stranu nutkán, zůstává jen korektním. Správnost a chladná akuratesa vládne českou plastikou do nedávna. Mnohem déle nežli v malířství udržují se v ní vlivy romanticko-křestanské, jejími vzory, byť ne vždy přímými, zůstávají na dlouho vlaští quatrocentisté a bylo třeba nad obyčej mohutného zjevu uměleckého, aby z této dráhy bylo české sochařství vymknuto. Máme v řadách našich umělců i takové, jejichž cesta jde právě mezi oběma směry, mezi idealistickým a realistickým, držíc se zlaté stezky střední, a jiné, kteří více se přichylují ku proudu poslednímu, který má svého genialního zástupce v Jos. V. Myslbekovi. Dosud v jeho činnosti jedině soustřeďuje se největší váha české plastiky, jeho zjev poutá, poněvadž i krok jeho je dunivý a tedy daleko slyšitelný. Ve svém realismu není však cele osamocen. Josef Mauder stejně jak on vychází od vlastní přírody, ne od cizích vzorů, ale mluva jeho je mírnější a v dobrém pochopení vlastní individuality, nepokouší se o akcenty, které by neležely v povaze jeho nadání a jestli co svědčí zvláště pro jeho uměleckou osobnost, zajisté jest to, že i vedle silné a vše mladší a také arci slabší ovládající individuality Myslbekovy uchovává si svůj okruh umění netknutý a neporušený.

Není divu, když vedle Myslbeka tak málo kdo se udrží a nejméně tam, kde se s ním i po stránce předmětné stýká. Jeho Krucifix je výtvor v pravém slova smyslu vše vůkol sebe drtící a pochybujeme, že kde v moderní plastice byl dán mohutnější výraz božské té tragedii; jsme ale přesvědčeni, že k porovnání nutno zajíti až v obor starého vzorného umění. Které z poprsí lze postaviti vedle jeho podobizny Lva hr. Thuna, tak hluboce založené a tak energické výraznosti? Co udrží se vedle vzletu a jadrnosti plastické mluvy jeho sv. Václava? Jestli kde jest přídatek monumentalní na místě, je to vůči plastikám Myslbekovým s jejich kovově hlubokým a širokým výrazem každého rysu duše, těla i všeho zevnějšku a po našem zdání nelze jim ani větší chvály vzdáti. V tom leží pravý význam a pravá podstata Myslbekova mohutného umění, že jeho díla plně, přímo, s dokonalou otevřeností a neobyčejnou, elementarní silou vyjadřují vnitro i zevnějšek jeho postav pojednou, nedílně, ve spojitý ráz. A ještě jedno: cíl umění J. V. Myslbeka není v úhledné kráse, nýbrž prostě ve pravdivé výraznosti; odtud se řine přesvědčivost a důraznost jejich uměleckého efektu. Je pochopitelno, že s takovými vlastnostmi, proudícími z nesmírné hloubky nadání, z obdivuhodné síly osobní, nesnadno druhým, kterým se nedostalo stejného údělu, vstupovati v přímý zápas a že již ubránění se přímému vlivu takovéto mohutné individuality, vystříhání se přímého a proto nevolného napodobení na ten čas mnoho značí u těch, kdo v samém poblíží mistra pracují. Ale jsou zde takoví. Je tu Ludvík Wurzel, ze všech snad nejmladší, který toho dovedl. Jeho „Contemptor deorum“ značí tak šťastné vystoupení na kolbiště umělecké, jaké se ne vždy udává. Stýká-li se kde s J. V. Myslbekem jako mistrem, je to v realistickém základě jeho nadání, které tu není prosto i naturalistického přídechu, ale tento naturalismus je vzdálen všeho přepínání, spíše se prozrazuje jen v některém

příležitostném detailu, v intensivnějším přilnutí a podrobení se modelovém, jinak ale jeho na suchý peň přivázaný mrtvý mučeník má svoji gloriolu zdravého, mladistvého idealismu, vší formou prokmitající. Ačkoliv není dokonce účelem této statě podávati kritický rozbor jednotlivých děl, přece zde u L. Wurzla rádi činíme vyjimku a poznamenáváme, co při mladém umělci vedle vlastností již vytčených a naznačených živí v nás valné naděje v jeho budoucnost: totiž důsledná vážnost, opravdovost, solidnost práce. Vytýkáme ji zvláště, neboť zkušenost nejednou nás poučila, že při nedočkavém, horkokrevném, rychlých úspěchů žádoucím mládí není to vlastnost právě všední, ale není také nevýnosná. Moralního i materielního zdaru L. Wurzel svým „Rouhačem bohů" dosáhl.

Přehled české architektury, jaký Výstava umělecká poskytla, nebyl hojný a velké pozornosti se právě netěšil. Mluva umění stavitelského, pokud jest uzavřena v plánu, projektu, ve výkrese, je nemnohým dobře srozumitelná a přístupná. Vzdálenost mezi ním a hotovým dílem je příliš veliká, než aby si ji laik v mysli snadno překlenul. Že pak produkce architektonická za posledních let u nás nemá pravé jednotnosti, pravého spojitého proudu a spádu, není zaviněno umělci, ale okolnostmi, ležícími téměř cele mimo jejich dosah. Přesně vzato nelze ani mluvit o století českého stavitelství, ba ani ne o plném půlstoletí. Všechny závažnější produkty shrnují se na časy poslední a soustřeďují se v několika málo podnicích monumentalních. Největší část staveb obecné potřeby, jde jen vyšlapanými pohodlnými stezkami a jen větší nebo menší rutina hlásí se tu o slovo. Umělecké těžiště také neleží v nejnovější produkci; její niveau nezvedl ani zmohutnělý jinak ruch stavební v našem hlavním městě nápadnou měrou a tak zůstává umělecké cítění stále ještě ve vlastnictví starší generace. Bylo by bláhovým stýskati si zde na nejednotnost slohu, na to, že nemáme svého slohu, nebo dokonce tlačiti všechny mladší síly na stylistické pole tak zvané české renesance. Předně není ona slohem živým, majíc jen více lokalní nežli nacionalní povahu, za druhé nejdou její hranice příliš velkým okruhem, aniž je mluva dosti rozmanitá, aby každé a zejména velké potřebě vyhověla. Jen v rozumném obmezení lze z ní co jadrného a rázovitého vytěžiti.

Tolik mimochodem.

Probeřeme-li nehojné řady architektů českých na Výstavě zastoupených, nalezneme ve skupině již výše naznačené co jméno, to uzavřenou, samostatnou osobnost. Renesance vlaská a česká gotika zabírají tu největší místo a zvláštní, barevnou, ovšem cizokrajnou notou oživuje je arabský styl staveb Františka Schmoranze, kde dojista každý rys svědčí ne pouze o dokonalé formalní znalosti půvabného, pohádkového onoho umění, ale také co více platí — o úplném se vžití v jeho mluvu. Tato vzácná vlastnost činí pak autora vždy schopného utvářiti nová díla pravým duchem starých nesená. Josef Mocker nalezá se v poměru zcela obdobném ku české gotice a jeho obsáhlé restaurace dómu pražského a Karlštejna věru že více si zasluhují, nežli několika letmých slov karakteristiky, jež bychom mohli jim zde nyní věnovati. Josefa Zítka umční není příliš produktivní, ale svojí noblesou, svojí ušlechtilostí vydává nejkrásnější svědectví o svém původci. Ant. Barvitius, Ig. Ullmann,

Jos. Machytka setkávají se na poli renesance nejčastěji a také oni rozlišují se od ostatních všady, také tam, kde bychom se snad i s nimi rozcházeli, pravým uměleckým cítěním, pravou láskou, která je nejprve vedla k tomu co nejdále proniknout a prozkoumat a osvojiti si mluvu svého umění, aby pak za sebe, ne za věky dávno minulé, mohli sami mluviti. V tom leží skryto tajemství dnešního uměleckého tvoření architektonického.

Takový jest asi facit Umělecké výstavy na zemské jubilejní výstavě. Co zde po dobré úvaze bylo vyzvednuto, patří již dnes jako trvalý material dějinám českého umění a o ten právě šlo, ne o běžnou kritiku stopující krok za krokem každičký projev. Celé osobnosti umělecké již celc hotové a o určitých obrysech nás zajímaly v první řadě, a hle, tato generalní přehlídka vydala žeň pro nás potěšitelnou a bohatou. Úhrn české produkce umělecké, i když vymítíme rigorosně vše, co bylo jen lokalními a ne čistě uměleckými podněty nad hladinu vyneseno, je v pravdě více nežli uspokojivý. Mohutnost umělecké a kulturní naší potence v něm mluví velmi důrazně. A toto dědictví, které přijímáme od těch, kteří již zesnuli, a od těch, kdo v plné zralosti stojí, přebírají na mnoze čilí a zdatní pracovníci noví. Z jejich řad, které jsou dnes nepoměrně četnější a hojnější nežli byly za pokolení minulých, vyniká již nyní mnohá tvář svěží a výrazná, k níž pohlížíme s dobrou nadějí v šťastnou budoucnost českého umění, a která nás zavazuje v povinnost bedlivě stopovati její další vývin.

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Dokončení.)

Kamenořezba.

(Glyptika.)

Když jsem si k této studii zasazoval nové péro do násadky, bodl jsem se do krve. Některý z laskavých čtenářů řekne prostě: „To jste nemotora!“ Ale jiný, pověrčivý, učiní třeba prognosu: „Co tímto zkrvaveným pérem napíšete, bude se líbit.“ — Soudím, že onen první má pravdu, ale nehněval bych se, kdyby v tomto případě druhý utvrzen byl ve své pošetilé domněnce. Ano, pověra, nechť ji nazýváme dcerou strachu a slabosti duševní nebo sobectví a zištnosti, byla, jest a bude vždy průvodkyní člověčenstva. I v našem osvíceném století sídlí v paláci velmožů jako v chatách chuďasů a vládne dosud mocněji, než se mnohý domnívá. Již v mládí to začíná: „Dnes nebudu ve škole nic umět a dostanu špatnou známku,“ rozjímá v duchu žáček, jenž z nedopatření levou nohou práh překročil. — „To bude asi nos od chéfa — hned po ránu potkávám babu!“ rozumuje pověrčivě úřadník na cestě do kanceláře. — Třemen se utrhl vojevůdci při skoku na koně — bitva najisto bude ztracena. — „Kdybych neměl tohoto prstenu s tím kamenem a nezatočil jím v tu neb onu stranu, pak . . .“ Konečně bych byl se svou zvláštní předmluvou tam, kde jsem býti chtěl; čtenář zajisté vyrozuměl, že mi šlo jenom o tu — pověrčivosť a pak o ten — kámen.

Nyní však obrátím listy dějin průmyslu hodně ku předu a tu nalezám v záznamech, jež vědatoři různých věků pracně sestavovali, že za egyptského krále Menesa, 7600 let naším rokem zpět počítaje, nebo dle jiných asi před 5550 lety Egypťané nosili jako amulety provrtané na délku kameny, mající podobu malých polokoulí, do nichž vyhloubena byla znaménka hieroglyfů aneb — a to většinou — tvar svatého brouka chrobáka (scarabaeus). Tento brouk byl symbolickým představitelem tvůrce, poněvadž dle jednoho (a to správného) podání pro svá vajíčka z trusu zvířat kouli tvoří a ji na bezpečné místo kutálí. (Obyčejně děje se to takto: jeden z brouků, stojící před koulí, má zadní dlouhé nohy na ní a jest tedy do ní jaksi zapřažen, kdežto druhý, ze zadu pomáhající, kuličku hlavou ku předu tlačí.) Dle druhého podání vznikal tento brouk mžikem a z ničeho v bahně řeky Nilu po každoroční povodni a byl, protože z ničeho povstával, symbolem tvůrčí síly všehomíra. Následkem této domněnky požíval u Egypťanů posvátné úcty, kteráž se mimo jiné jevila i v tom, že jej nosili zobrazeného, z kamene vytvořeného, na krku

a tím se také stal scarabaeus v pověře lidu ochrancem proti všelikému zlu. V době od roku 5700 do narození Kristova a potom ještě asi 300 let pracovaly se v Egyptě scarabeje v nesmírném množství a z nejrůznějších hmot, tak že jich máme dostatek z chalcedonu, sardonixu, karneolu, jaspisu, ulitých ze skla (pasty), řezaných z mořské pěny a jiných hmot. Tehda nosili vojínové malé, do prstenů zasazené skarabeje na malíčku, skarabeje mrtvých se zavěšovaly na mumie a do záhybů obalu jejich, skarabejí šperkových užíváno pro všechny možné druhy okras tělesních, skarabeje snoubenců podávány při sňatku pro štěstí, dětské skarabeje vázány dítkám na šňůrky kolem krčků a nejzvláštnější skarabeje, zvané „lví", dal sobě a pro lid svůj ve značném množství vyřezati Amenophis III. a to na počesť aneb, lépe řečeno, na smrt 110 lvů, jež byl za prvních 10 let svého vladaření na honbách skolil.

Co do práce pozorujeme na nejstarších exemplárech, že to jsou ruční výkony, vyřezané do nejměkčích kamenů, nejvíce do polokoulí karneolových; v pozdějších, když vřezávána do skarabejí jména a znamení, poznáváme vybroušeniny kolečkem hotovené. Co do výkonu technického zaujímají skarabeje Egypťanů v glyptice zvláštní místo, neboť jsou do plochy kamene hloubené a vejčitý neb polokoulovitý hořejšek tvoří brouka. Jiné vyčnívají trochu kamejovitě nad plochu, nenáležejí tudíž k pečetním; jsouť vhloubeny do kamene o dvou vrstvách a obrazec vyřezaný z jedné vrstvy reliefně tu vystupuje. Nejvíce nalezených skarabejí je z tučku, tyto pracovány v periodě králů jména Tutmosis (1625 př. Kr.), kteréžto jméno vyhloubeno v hieroglyfech (na našem obrázku Totmes III.). Čím dále tím více dostupovalo glyptické umění k vrcholku dokonalosti, při čemž, jak nezvratně dokázáno, v dobách krátce př. Kristem Egypťané, Řekové a Římané navzájem jedni ode druhých se učili, což platí především o době vládců řeckomakedonských — Ptolomejců. Zachované starožitnosti této periody jsou kusy vzorné a to nejen gemmy „intaglie" (čti intalje), to jest vyhloubené, ale též kameje, tedy do výšky řezané, vypouklé. Badatelé na tomto poli ze stol. předešlého byli rozhodně kompetentnějšími v posudku glyptiky než nynější, poněvadž zájem pro toto maloumění byl rozhodně živější při velké tehda panující zálibě, a tito tvrdí, že práce periody Ptolomejců jsou nejskvostnější toho druhu z egyptských. Jmenují mnohé z křišťálu, malachitu a sardonixu, představující některé z bohů a bohyň a kusy s podobiznami králů říše nilské. Že jsou kvetoucí závody, kde se pracují padělky všech možných skarabejí, intaglií a kamejí, o tom přesvědčili jsme se hned za svého prvního a potom opět za druhého pobytu v Alexandrii a Kaiře vlastníma očima. Tyto padělky jsou vesměs předměty hrubšího zrna, ale tak znamenitě padělané, že na př. hliněné, glazurou polévané a veškeré z měkkých kamenů řezané a pasty ze skla lité nemožno od pravých rozeznati.

Egyptský scarabaeus z tučku.

Egyptský vypouklý sardonix.

Pracovní nářadí starého egyptského gemmatora vypadalo až na ne-

patrné odchylky zrovna tak jako nářadí nynějších hudlařů — jiného jména dosud vlaští mistři nezasluhují — a pozůstávalo z podobného kola, jakého užívali brusiči křišťálu a skla. Toto kolo uvádělo se nohou rychle v pohyb, tak že tabulový touš s připevněnou špilkou (radius, jemné ocelové kolečko) nasazen býti mohl k řezu kamene, kterýž byl upevněn právě tak jako při čekanění ve zvláštním tmelu (smíšenině smoly a cihlové moučky) a tento zase ve dřevě. Dle přesně pracovaného vzorce z vosku nebo hlíny, jejž měl scalptor před sebou, vyřízl nejdříve potřebné obrysy do hloubky radiem brusičným (technicky se může užiti také pojmenování ozubec) aneb radiem řezavým a to v ten způsob, že jej před upotřebením pokryl mokrým prachovým výštěrkem čili smurkem, aby mohl lépe a účinněji v plochu kamene vniknouti a tak jako brusič práci provésti. Dle potřeby mění scalptor nebo gemmoglyph ocelové ozubce: plošníky, klínečníky, špičníky, kruhlačníky, má-li totiž hloubiti, vyrovnávati, tečkovati neb křiviti a dle toho jsou tyto ozubce špičaté, kulaté, zubaté a zakřivené, při různých rozměrech, ba někdy tak jemňounké, že se jen pomocí zvětšovacích skel zasazovati mohou. Nevím, zda-li se kdy rozřeší záhadná otázka, užíváno-li za oněch dob při velmi jemných gemmách zvětšovacích skel. Čistá skleněná koule, naplněná vodou a mezi světlo a předmět postavená, kapka čisté vody nebo broušený křišťál nemohly nikdy, jako se mnozí domnívají, nahraditi zvětšovací sklo. Vším právem můžeme tvrditi, že bez něho nebyly některé miniaturní práce vůbec možny a praví-li Lessing ve svých „Listech obsahu starožitnického", že scalptor co pracuje více cítiti, nežli viděti musí, pochybuji, že znal podrobně technický postup práce dactyliographů.

Indický lapis lazuli hloubený.

Že se technika při kamejích a intagliích tak značně liší, spočívá již ve výkonu samém. Hloubené řezy v malých rozměrech jsou z větší části neskonale obtížné, stálá opatrnosť, vytrvalosť, pozornosť a zručnosť musí se tu pojiti v jediný celek, ana i nepatrná chybička dílo zničiti může, ježto se ve tvrdším kameni stává nenapravitelnou. Nesčíslněkráte musil pracovník postupem práce dělati otisky v černém nebo rudém vosku, aby se o stavu díla do nejmenších podrobností přesvědčil, což jest při nestejné hloubce řezu, vrstev a při seskupení několika figurek, kteréž v před i vzad jsou postaveny, velmi důležité; na váhu padá zde také tvar kamene, je-li ploský, nebo slabě na povrchu zakulacený. Pravé mistrovské kousky práce jsou miniaturní hloubené řezy ve dvouvrstvový kámen dvoubarevný, při čemž tvoří jedna půdu a druhá obrazec. Kameisté měli práci mnohem snadnější, poněvadž řez vypouklý jest sám

Indický granát hloubený.

o sobě již mnohem lehčí a vyjma některé prstenové kameje vždy větší a dále poněvadž se chyba snáze zakrýti dá, že ji poznáme jen v přesném voskovém, sírovém aneb ještě lépe v sádrovém otisku, kterýž jest pro znalce pomůckou nejdůležitější.

Staří Egypťané a po nich i jiní národové užívali pro vyhlazování a čistění těchto svých výtvorů tvrdého křesacího kamene se smíšeninou medovou, jakož i jemných okružnic z cínu a mědi, jež svlažovali obyčejnou mokrou hlinkou. Umělé, ze skla napodobené drahokamy řezali měděnými radii V některých sbírkách nalezají se kameje podobné malovaným plastickým obrázkům, k čemuž se používalo různobarevných vrstev kamene, z něhož se mistrně řezaly celé skupiny postav. Nejvíce řezáno v polodrahokamy: karneol, jaspis, achát, onyx, tyrkys, heliotrop, sardonix, zelený křemen, obsidian, málo kdy v opál a gagát, ještě méně v. safír, topas, hyacint, ametyst, smaragd, nejřídčeji v rubín, jehož si staří národové v hladkém stavu nejvíce vážili, a v diamant u Egypťanů nikdy. Hlavní příčinou, proč se neřezalo v nejdražší kameny, byla asi

Babylonsko-perské kameny válcové.

jejich tvrdosť. Avšak závažné známky poukazují v tom ohledu na jiný národ, kde řezáno i v nejdražší a velmi tvrdé kameny, jako jsou rubín, smaragd, granát, lapis lazuli (dříve safír) a sard (hnědý a žlutý karneol) — a tímto národem byli Indové. Připojený obrázek ukazuje starožitnou indickou gemmu v lapis lazuli řezanou, která představuje vladaře a jeho choť na trůně sedící a druhý obrázek jakéhosi krále z týchž končin s nápisem v sanskritu, vyrytý v indický granát tvaru vypouklého.

Staroindické práce glyptické z dob př. Kristem náležejí k největším vzácnostem, což platí zejmena o tak zvaných „cylindrech,“ válcových to kamenech, kterým připisovány zázračné vlastnosti a jichž vznik dlužno hledati u Babyloňanů, odkudž se šířily mezi Asyřany, Chaldejce, Magy a Indy. Před 4 tisíci léty nosili je Babyloňané již jakožto kouzlovce a jiné druhy gem navlékali tamtéž chudí i bohatí, ba každý z Babyloňanů nosil pečetní prsten achátový nebo chalcedonový a kromě toho i amuletní válec z valounového kamene, na kterýchžto věcech vyřezány byly všelijaké potvory, znamení nebeská, králové, bozi i bohyně; někdy nalezáme na nich v klínovém písmě tajemná jakási, nám nesrozumitelná slova, kterým asi řezbáři kamenů sami nerozuměli. Největší nálezy takovýchto starožitností pocházejí z krajin na Eufratu a Tigridu, kdež nalezeny ve zříceninách Babylonských, Nimrudu a v Ninive;

a zejména Layard přivezl jich značný počet do Londýna. Dle tohoto starožitníka a státníka kupí se tyto starožitné řezané kameny ve čtyři třídy, čemuž ale jiní starožitníci odporují, tvrdíce, že nemá Layard pro své třídění platných důkazů; on totiž rozeznává: nejstarší asyrské, starší asyrské, pak babylonské a perské řezané kameny. Z oněch končin dala se glyptika pochodem na západ k Feničanům, Židům (?) a na

Assyrský válcový kámen.

Assyrský achát hloubený.

Hloubený granát perský.

východ přešla k Peršanům. Peršané pěstovali řezbu všech možných zvířat, báječných potvor a podobizen svých králů. Následkem zvyků náboženských nenalézáme nikdy vyobrazení nahých těl, ba ani obrysy těla pod šatem nejsou nikterak naznačeny, kdežto u všech jiných národů rajský kostym není žádnou zvláštností.

O hebrejských gemmách platí totéž. I Hebrejci zachovávali co nejpřísněji svých náboženských zákonů a nezobrazovali Jehovu nikdy, poněvadž tento nejvyšší Bůh nemá podoby lidské. Perských gem jest v Evropě značné množství, ale mezi nimi žádných vzácností; židovských je nejméně a z těch jsou jen ta intaglia pravá, která mají vřez sedmihranných svícnů a kostelního nářadí. Co do provedení jsou tyto gemmy na nejobyčejnějším stupni. Ku hledaným a vzácným starožitnostem náležejí práce Feničanů v Malé Asii, Kartaginců v Africe a iberských Chetů na Kavkaze. Několik fenických bohů Dagonů, Astart, pak portretní hlavy Hanibala a Hamilkara, sfingy, neznámá podobizna s nápisem v řeči Feničanů, jiná s nápisem v řeči punické v jaspis rytá a jiná v plasmě (brčálový zelený chalcedon) řezaná, pak některé skleněné pasty — toť vše, co se na naše dni zachovalo a následkem toho jsou také ceny těchto starožitností ohromné.

Perský kulovitý kámen hloubený.

Fenický hloubený chalcedon.

Velmi zajímavé oddělení glyptiky tvoří skupina gem „abraxas“ zvaných, kterýmž připisovány vlastnosti kouzelné. Z nás každý zná velké to množství pohádek, jichž hrdina neb hrdinka jest majitelem čarovného kamene, kterým třeba jenom v tu neb onu stranu zatočiti aneb jej blížícímu se nebezpečí vstříc držeti, aby účinek okamžitě se dostavil. Bojovník jej nosí na krku neb na prstu a jest nezranitelným; krasavice podmaňuje si jím armádu mužů; kámen takový jest proti nemocem

nejpůsobivějším talismanem, on chrání cestovatele na zemi i na vodě proti všeliké zkáze, ba on uvádí majitele do říše světů neznámých a běda člověku, který jej ztratil. Jakých skvostných podrobností bychom se asi dozvěděli, kdyby nám známa byla historie abraxaské gemmy tuto zobrazené! Vytvořeno tu hadí těleso, na němž sedí hlava lví, paprsky ověnčená. Jaké divy konal asi tento kouzlovec, zda uskutečňoval vroucí naděje, jež veň kladeny, či klamal snad různé majitele? Kdož to ví! Podíváme-li se na všechny ty prapodivné výtvory chorobné obrazotvornosti nátěru kabbalistického, kteréž se nám jeví v postavách opic, sfing, hadů, kohoutích hlav, obrazců strážce mrtvých Anubise, boha slunce Serapise, lvů, okřídlených postav, mystických ba i oplzlých prazvláštních výjevů se srozumitelnými i nejasnými nápisy, dovedeme si představiti, jak často účinkovaly na bludnou, báječnými a demonickými výmysly zchorobnělou obrazotvornost vlastníků těchto kouzlovců. Podívejte se jen na dvě zde přiložená abraxasská intaglia, jedno s člověčí, koňskou a beraní hlavou, jež spočívají na kohoutích nohách, druhé s tělem lidským na hadích nohách a s kohoutí hlavou a přiznáte, že za dob draků, mořských panen, obrů a všemožné jiné báječné havěti takovýto kouzlovec zajisté měl zvláštní moc. Ve slově „Abraxas“, kteréž prý sestavil — dle sv. Augustina — z řeckých liter gnostický sektář Basilides, dle jiných jeho soudruh, Alexandriňan Valentinus, spočívalo ohromné kouzlo; ono znamenalo nejvyššího boha a vyřezáváno egyptskými, židovskými neb řeckými scalptory vždy vedle výtvorů přepjaté obraznosti, jež znázorňovati měly onu nejvyšší bytosť. Arciť pádem učení gnostického, které v šestém stol. p. Kr. zcela za své vzalo, zasazena i vyrabitelům abraxasských hloubených kamenů smrtící rána, poněvadž v pravé křesťanské víře — která stála proti gnostikům — toho druhu pověry neměly žádné opory. V Kensingtonském museu nalezli jsme také několik abraxasských skarabejí se jmeny Adonai, Zebaoth a „Abrasax“, dle všeho původu židovského.

Abraxas. Hloubený sard.

Římský sardonix hloubený.

Abraxas. Hloubený sard.

Přejdu nyní k uměnímilovným Řekům, kteří tuto časť uměleckého tvoření v malé plastice povznesli na znamenitý stupeň dokonalosti. Na těchto starožitných výrobcích vidíme zcela jasně, že školy mistrův Praxitela, Phidia, Skopasa, Mirona a j. velmistrů velké plastiky, značný měly vliv na řecké dactylioglyphy. Z počátku, asi v 8. stol. př. Kr. zápasili, jak na nejstarších gemmách viděti lze, umělci ještě se značnými obtížemi v provádění práce, ale tento stav netrval u zručných Řeků dlouho a v době, kdy nosení prstenů pečetních obecnou potře-

bou se stalo, nebylo snad Řeka, kterýž by nebyl měl svůj „kámen“ a takž pracovaly se gemmy dle ceny od nejlacinějšího až do nejdražšího a nejskvostnějšího, umělecky provedeného hloubeného kamene. Ve čtvrtém století nosila zlatá mládež řecká množství prstenů, až po nehty, čím více tím lépe.

Pravých řeckých gem a kamejí jest velmi po skrovnu na starožitnickém trhu, poněvadž se chovají v nejpevnějších rukou soukromých nebo ve sbírkách veřejných, avšak i tam často nalezáme padělky celé neb tak zvané polopadělky. Hloubený kámen neb kamea jest v tomto posledním případě opravdu a zcela jistě řeckého původu, avšak jméno umělce, jemuž se připisuje, bylo mnohem později vryto do okraje kamene, což obstarávali „velmi svědomitě“ scalptorové itálští v 15. a 16. stol. a proto ten velký počet gem, jež prý řezali Athenion, Apollonios, Epitynchanos, Hyllos, Midias, Nikandros, Solon, Gaios, Skylax, Mikon, Koinos, Saturninos a j. v. Ani jedna zaručená práce nejslavnějšího glyptika Pyrgotela, který žil v družině Alexandra Velkého, nám nezůstala a přece slýcháme jeho jméno v některých sbírkách jmenovati. Zde musím se opětně zmíniti, jak různá mínění panují v kruzích badatelů — o pravosti řeckých prací. Někteří z nich tvrdí (zejména Köhler v Petrohradě), že jest všeho všudy „jen pět“ pravých starořeckých kamejí a Brunn jich vypisuje celkem 40, dále uvádí týž asi 35 jmen umělců, jichžto práce nemohou přesně býti určeny, jsou-li pravé či dítkami klamu; mnohé pak kameje nesou jmena, jež vznikla teprvé v hlavě některého cavaria šestnáctého stol.

Řecko-egyptský sardonix hloubený.

Za nejznamenitější výtvor řecké glyptiky považuje se všeobecně slavný „cameo Gonzaga“ v Petrohradské Eremitáži, kterémuž jsem se dosud nemohl představiti, poněvadž jsem v Petrohradě nebyl; jest 15 centimetrů vysoký a představuje poprsí Ptolomea I. a jeho první ženy Euridiky. Druhým jest cameo Ptolomea II. a Arsinoë ve Vídni. (Někteří tvrdí, že jest na obou Ptolomeus I., ale vždy s jinou manželkou.) Překrásné gemmy nacházejí se ve Florenckém museu, mezi nimiž nejvíce obdivu doznává gemma sardová Minervu představující. Tamtéž jest také několik kamejí, jež jsou jako vybásněný nádech z kamene; na těch vidíme onu báječnou jistotu v ovládání hmoty, která nezná žádných obtíží, která hravě a s úplnou hladkostí řeší při tvoření sebe těžší úkoly v řezu kamene, slovem: vše jest tu dokonalé. Často mi napadlo, přirovnati takového výtvarníka umělce k prvnímu tenóru na jevišti. Výkony některého jsou dosti dobré z počátku, větší dav obecenstva nechává se tu a tam

Řecká onyxová kamej od Atheniona.

Řecký jaspis hloubený Aspasiem.

i strhnouti k pochvale, kdežto soudní posluchači vyčkávají s úsudkem, až dojde na nebezpečné úskalí hlavní scény, ježto v celkovém provedení pozorují jakousi nejistotu, tak že čím dále tím větší se jich zmocňuje stísněnost a oni posléze jsou rádi, že věc jakž takž dopadla. Takovýto požitek nemůže těšiti, on jest provázen nemilým pocitem, kdežto jindy při prvních tónech, jež vytvořil umělec pravého zrna, rozhostí se v nitru našem blahý poklid a nerušená lahoda požitku. Žel jenom, že taký pěvecký výkon na vždy zaniká. U výtvarníků však jest na sta, ba i na tisíciletí trvající požitek příštím pokolením zabezpečen a veliké výkony umělců, kteréž „anděl na čelo políbil“, provází nehynoucí sláva. Vše, co jest nedokonalé a vadné, hyne záhy, poněvadž dojem díla není dosti mohutný a požitek v brzku pomíjí.

Etrurský karneol hloubený.

Však nyní podívejme se do oddělení gem etruských, v kterém nalezneme valnou část skarabejí zcela dle egyptského vzoru zpracovaných. Většina z nich má zvláštnosť, kterouž na jiných pozorujeme velmi zřídka, totiž perličkovitý okruh kolem výřezu. Na připojeném obrázku vidíme skupinu pěti hrdinů „před Thebami“, již truchlí nad úmrtím Archemora. Tento výklad nalezám v malém spisku T. Panofky: „Gemmy s nápisy v Berlínském museu“. Vada veškerých prací glyptiky etrurské je tvrdosť v podání a jakási nucenosť v postavách, kterouž spatřujeme ne snad na nejstarších, ale i na pozdějších kamenech hloubených, k nimž náleží z předu uvedená karneolová gemma v Berlíně. Náhledy o době se nesrovnávají a vezmeme-li střed mezi spornými letopočty, pocházela by tato gemma asi z roku 600 př. Kr. Téměř všichni archeologové roztřiďují etrurskou glyptiku na tři oddíly a nepočítají v to nejstarší, tvrdou, primitivní periodu, což arci mnoho nevadí, ale docela správné také není. Čítejme tedy 4 období. První ve vývoji, druhé poněkud tvrdé v rysech, avšak svérázné, pak nejlepší období třetí, na němž vidíme značný vliv Řeků a čtvrté v úpadku (100 r. př. Kr.) se znakem nedbalé práce, pokleslé na stupeň obyčejného řemesla. Etruskové zobrazovali snad vše, co lítá, plove nebo běhá, a mnoho z bájesloví jim známého. Sbírky v Londýně, v Berlíně, ve Vídni, v Paříži a v Petrohradě přechovávají nejkrásnější hloubené kameny prstenové nebo amuletní. Na mnohých jest viděti, že to byly původně skarabeje, jež milovníci rozříznouti dali, brouka zahodili a gemmu uschovali. Na padělky etrurských prací nepoukázáno dosud se žádné strany a můžeme tudíž říci: snad není žádných!

Jednou z nejslavnějších, nejdrahocennějších a také nejkrásnějších prací glyptických jest onyxová gemma Augustea ve vídeňské komoře mincí a starožitností. Tato kamej (9 palců vysoká, 8 široká) jest vrcholkem a řekl bych korunou římské glyptiky. Za panování císaře Rudolfa II. v Praze uložena byla v komoře tohoto umění milovného mocnáře, kterýž ji koupil z kláštera jeptišek ve francouzském městečku Poissy dle zachovaných listin za dvanáct tisíc dukátů, na tehdejší dobu zajisté obromnou to sumu peněz. Také jest zjištěno, že nalezli tento skvost johanité jerusalemští a darovali jej Filipovi Krásnému, kterýž jej zase daroval onomu

klášteru. Že by byla kamej ta patřila Germanicovi, kterýž prý ji v oné zemi ztratil (r. 19 p. Kr.), jest pouhou domněnkou. Dle Arnetha a jiných představuje pannonickou vítězoslávu Tiberia, syna císaře Augusta, kterýž sedí na trůně s Romou, maje v pozadí zemi, před níž stojí Oceanus a o trůn se opírajíc sedí bohyně nadbytku Abundantia. Bohyně vítězství Victoria řídí vůz, s něhož sestupuje Tiberius, jemuž po straně stojí Germanicus. Na dolejší části hořekuje Pannonia ve společnosti spoutaného Danubia, nad nímž vztyčují vojíni trofejní strom a vedle toho přivádějí spojenci Římanů zajatce. (Viz obrázek.) Tato stkvostná kamej

Gemma Augustea.

a vedle ní ještě desítipalcová, sardonixová gemma Claudiana v Nizozemsku, největší (13 palců) pětivrstvá z téhož kamene gemma Tiberiana v Paříži a jiné Claudianské kameje velkých rozměrů ve Vídni, jsou vesměs znamenité práce řeckých umělců, žijících v Římě v nejslavnější době umění, kteří pojili klassické formy původu řeckého s římským proudem zdravého realismu. Římská glyptika nenabyla nikdy svého vlastního rázu a opírala-li se z počátku svého vývoje o vzory etrurské, činila to později ještě úsilovněji se vzory řeckých mistrů, kteréž jí šly jak náleží k duhu. Co chtělo býti původem římské, dopadalo v tomto odboru v provedení i v pojmutí dosti neohrabaně a jest beze všeho vzletu, tak že konečně přece jen cavarius římský se přidržel směru dactyliografa řeckého. Celku to nikterak nevadilo, naopak prospívalo zejmena tam,

kde nám tímto uměním v malém zachovány kopie proslavených veleděl zlaté doby Řecka, kteréž událostmi dějinnými byly zničeny. Hloubených kamenů pracováno také zde mnohem více než kamejí, což se vysvětluje okolností, že prvnějších užíváno jako pečetníků, kdežto druhých jako šperků Římanek, k okrasám zlatých pohárů, do kterýchž se uměle vsazovaly, jako výběžků rukovětí skvostných zbraní atd.

Římský karneol hloubený.

Velmi vzácné a drahocenné starožitnosti jsou nádoby z kamenů vyřezávané a kamejemi na zevnějšku krášlené, tak zvané „patery“ t. j. nádoby onyxové, a celé figury částečně po způsobu sochařském pracované, jako na př. chalcedonové poprsí císaře Augusta ve Vatikanu a jiné onyxové práce v Campanském museu v Římě. Z nádob dlužno uvésti onyxovou nádobu mantovanskou, která patřila vévodovi Brunšvickému,

Starokřesťanský jaspis hloubený.

Hloubený kámen byzancký.

Safír hloubený z doby gotické.

s výřezem Eleusinských mystérií; v Louvru nalezají se vasy Mithridatova a medusová, v Neapoli farnésská miska ze sardonixu atd.

Již sami Římané pěstovali sbírání výtvorů glyptických se značnou zálibou a zejména bohatí měšťané slavné Romy si na tomto odvětví malého umění nemálo zakládali. „Dactyliotéka“ toho druhu v Římě první založena nevlastním synem Sullovým Scaurem. Pompejus odebral takovouto skvostnou sbírku glyptickou Mithridatovi a daroval ji Kapitolu a Cesar daroval šest tabulových dactylioték chrámu Venuše genitricis. Vedle těcho veřejných nacházel se v Římě značný počet sbírek soukromých a to ne méně skvostných.

Křišťál hloubený od Valeria Vicentina.

V rozkvětu římské glyptiky pěstoval se také jeden druh výřezu nápisných gem, kteréž byly podobny talismanovým gemmám Feničanů, Židů a Řeků, s tím arci rozdílem, že u Římanů měl takový nápis vztah k osobě, věci, byl pořekadlem, přáním, vzpomínkou a velmi často i vyznáním lásky. Z těchto vyznání uvedu zde několik, jež jsem nalezl

v seznamech různých sbírek, na příklad: „Budiž pozdravena!“ — „Stýská se mně!“ — „Uvidím Tě?“ — „Mám naději?“ — „Miluješ mne?“ — „Miluji!“ — „Trpělivosť!“ — „Budiž šťastna!“ — „Na shledanou!“ atd. Na mnohých nacházíme také jména majitelů, dárců i obdarovaných, velmi zřídka však jména umělců, kteří kámen hloubili.

Karneol hloubený Pesciou.

Pro každého starožitníka jest rozpoznání starých gem od padělaných nejtvrdším oříškem a málo jest za našich dnů těch, kteří by mohli říci, že ovládají celé rozsáhlé pole antické glyptiky. Tu rozhoduje nejvíce stálé srovnávání, při čemž bystrozrak badatelův si nesmí nechat ujíti ani sebe menší podrobnosť, která se mu naskytuje buď v nejslabší drsnatosti kamene, v uspořádání kostumu postav, v hladkém řezu i uspořádání skupiny, jakým se honosí staré práce, v nápisech umělců, jichž jmena mnohem později připojena byla. Také studium kamenů, do nichž bylo řezáno, rozhoduje velmi často o padělcích, což platí zejmena o pilníkové zkoušce, která pravou gemmu „nераní“, kdežto skelná pasta nebo sklo samo tomuto nástroji neodolá. Též skvostné kopie, Florentínské a Římské práce umělců z doby renesanční, jichž úkolem bylo dle antických vzorů šalbu a klam prováděti, nepatří ku zvláštnostem. I dvouvrstvé kameny často klamou, poněvadž spodní

Hloubený chalcedon od Nassara.

Hloubený topas od Trezza.

bývá pravou gemmou t. j. drahokamem, kdežto hořejší na tuto připevněná skvostně litá pasta představuje poprsí nebo hlavy v nejdokonalejším provedení. A k tomu všemu, co jsem zde uvedl, jest v přední řadě potřebí skvělého nadání a daru ducha pozorovacího, který neomylně rozhodovati může o tom, je-li práce pravou nebo padělkem.

Pramálo zaznamenati můžeme o dobách, jež po zkáze Říma následovaly, o byzancké periodě a středověku, kdy glyptické umění jen jako pára nad hrncem živořilo. Nápisné hloubené kameny byzancké a starokřesťanské, na kterých vidíme některé výjevy ze života spasitele a apoštolů, jsou vzácnými raritami právě jako hrubě pracované gemmy Gotů, dle všeho výrobky mistrů židovských, kteří se byli vystěhovali z Egypta a Palestýny. Velmožové za dob Karla Velikého nosili vesměs pečetní prsteny s intagliemi antickými a Mariette udává, že právě tento mocný císař měl pečetní prsten s hlavou Jupitera Serapise. Po staletí pak nalezáme v tomto odvětví uměleckého průmyslu ohromnou mezeru; scházel smysl pro tyto práce, což mělo za následek, že upadla celá

technika téměř v zapomenutí, až teprve znovu vycházející slunce umění v 15. století také toto zaniklé sémě pojednou ku klíčení přivedlo a v krátké době bohatou žeň spůsobilo.

Všeumělci měli bychom nazývati celou řadu nad míru nadaných mužů té doby, z nichž každý vynikal zároveň v několika odborech umění a vše, co vytvořili, bylo takřka vždy dobré, na mnoze znamenité. Jako kouzelným prutem dotknuty, otevíraly se jim brány nesmrtelného umění, vše se pod jejich rukama obracelo k netušené výši dokonalosti a s podivením hledíme na skvostné práce glyptiky, která téměř tisíc roků v hrobě zapomenutí odpočívala a pojednou bez velké námahy v plné síle se objevila a svou dokonalostí umění milovné kruhy italských velmožů jedním rázem zaujala. Tvůrcem glyptiky italské byl slavný medailleur a výtečný malíř Vittorio Pisano neb Pisanello (nar. 1368), a Lorenzo Medici největším podporovatelem tohoto umění. Hned z počátku vynikali mnozí; zejména Ambrosio Foppa, Giovanni Carniole, Francesco Marmitta a Domenico dei Camei uvádějí se mezi prvními, již koncem 15. a první leta 16. století výtečné glyptické práce tvořili. Počátkem 16. století začíná však vlastní období, kteréž souborně jmenujeme glyptikou „cinquecentistů“ t. j. umělců v tomto století žijících. Všechny tyto práce mají tak význačný ráz, že jsou i méně zkušenému při posuzování otevřenou knihou, na níž vidí antiku přispůsobenou duchu času renesance. V práci rozeznává arciť zkušené oko tu a tam závažné rozdíly a zejmena vybroušení na lesk, menší hloubka při výřezu, ostré obrysy a chyby v úpravě šatu jsou slabé vady, jichž skvělé antické hloubené kameny i kameje nemají, ale proto přece zůstává glyptika cinquecenta zářícím vzorem mistrné práce pro všechny doby, poněvadž má také velké přednosti před svými vzory antickými. Plodnosť některých mistrů byla přímo báječná a poněvadž v onom věku byla alchymie na denním pořádku, přičítalo se mnohým scalptorům, že znali tajemné prostředky, jimiž uváděli i nejtvrdší kameny v těstovitou měkkost a jen tak bylo prý možno, aby tolik hloubených kamenů i kamejí vyšlo z jejich dílen. Rozumí se, že tato povídačka vznikla v ústech lenocha, který neměl ani pojmu o pilnosti, jakouž vynikal na př. Valerio Belli, který se svou dcerou pravé kabinetní

Lasturová kamej od Coldoréa.

Kamej ze století 16.

Kamej ze stol. 17. poč. (Rudolf II.)

kousky glyptiky vytvořil. Neptun do křišťálu hloubený zaujímá první místo mezi jeho intagliemi. Také Piermaria da Pescia (viz pečetní kámen Michel Angela), Matteo del Nassaro (portrétní poprsí Františka I.), Giacomo da Trezzo (znamenité podobizny Filipa II. a dona Carlosa), Giacomo Caraglio z Milána, Luigi Anichini z Ferarry, Domenico Romano z Florencie, Julien (Fontenay) Coldoré (poprsí Jindřicha IV. a Marie Medicejské) a mnozí jiní zůstavili přeskvostná, obdiv budící díla glyptická. Nejefektněji působí několikavrstvové různobarevné kameny, do nichž, anebo z nichž vyřezány různé výjevy, při kterých — jak se říká — krev teče. Umírající bojovník, probodnutý mečem, ukřižovaný Kristus, raněný lev, sv. Šebastián atd. jsou na dojem vypočteny a tak mistrovsky provedeny, že vidíme z ran téci kapky krve, při čemž užito krvavých žilek vrstvy

Hloubený chalcedon od A. Pichlera.

Hloubený karneol od A Pichlera.

Hloubený karneol od Frant. Sirlettiho.

Hloubený diamant od Constanziho.

Hloubený chalcedon od Jana Pichlera.

karneolové přímo skvěle. Nejobtížnější díla vytvořena do nejtvrdšího kamene t. j. diamantu, a zejmena Clemente Birago z Milána vynikl v této práci, ku kteréž bylo potřebí svaté trpělivosti.

K celé té velké skupině cinquecentistů italských počítáme také řadu mistrů, kteří pracovali v Čechách za císaře Rudolfa II. a několik německých scalptorů, ačkoliv někteří z nich patří již ku gemmatorům století sedmnáctého. Dionys Miseron, dvorní řezbář drahokamů Rudolfa II., vynikal nad jiné a podobizna tohoto mocnáře na našem vyobrazení (kamej) jest dle porovnání s jinými rozhodně jeho prací a ne Costraccího, jak Bucher myslí. Tomuto druhému, kterýž také tou dobou v Praze pracoval, bych připsal onu kamej portrétní, jež patří knížeti z Oettingen a která zaznamenána byla v retrospektivní výstavě v oddělení uměleckého průmyslu pod čís. 218. jakožto návěsek. Mezi

Hloubený karneol od Jana Pichlera.

Hloubený chalcedon od Heckera.

tyto mistry císaře Rudolfa II. náležejí všichni, jež jsem ve studii o křišťálu a jinde uvedl, totiž: Belzer, Lehmann, Schwaiger, Schwanhart, Schweinberger a dva Miseroni. V Německu požívali výtečného jména Norimberčan Engelhart, Lukáš Kilian Augšpurský, Alexander Weller a Jan Dollinger ale zjištěných prací z rukou těchto mistrů jest počet skrovňoučký.

Hloubený karneol od Cerbary.

Celá perioda 17. stol. vykazuje po nejskvostnějších vzorech renesančních značný úpadek; píle ubývalo a zájem pro toto umění nejevil se již tou měrou, jakéž potřebí jest pro každý rozkvět umění. Několik jmen udržovalo glyptiku na jisté výši a uvedu-li z Vlachů jména: Filippo St. Croce, Giovanni Moro, Ant. Adoni, Ant. Torricelli, z Němců Matiáše Krätsche Rakušana, Ranische z Drážďan, výtečného Riese a Hesse z Frankfurtu, Drausche z Augšpurku, Friese z Curychu, Francouze-Nizozemčana Maurice, Angličany Walwyna, Tynanse, Snyera a Simona, vykonal jsem jakožto zpravodaj o stavu glyptiky v XVII. stol. svoji povinnost. Že se pracovaly ve výřezu z celého kamene celé velké i menší

Hloubený karneol od Browna.

Hloubený karneol od Nattera.

Hloubený sardonix od Burcha.

postavy a portréty a vedle toho i značné množství okrasných nádob z lazuritu, onyxu, jaspisu a jiných hmot, kteréž vždy nacházely mnoho příznivců a měly rychlý odbyt, uvádím zde proto, že se tyto práce co do provedení zcela druží k maloglyptice.

Kouzlo, jež spočívalo v kamenořezbě, nepůsobilo, jak vidno, ve

Hloubený sardonix od Marchanta.

Hloubený karneol od Jeuffroye.

stol. 17. na širší kruhy lidu; až se pojednou vyskytl muž, který toto odvětví uměleckého průmyslu mocnou rukou z polospánku vyburcoval

a na dráhu uvedl, na kteréž je opět milovníci umění nadšeně uvítali. Byl to Antonín Pichler, nar. v Brixenu 1697, kterýž, ačkoli se mu nedostávalo přesného uměleckého vzdělání — bylť určen pro kupecký stav — pojednou zahořel mocnou láskou k umění výtvarnému a poněvadž byl nadání nevšedního, přiučil se ku podivu rychle v Neapoli zlatnictví. Potom věnoval se úplně glyptice a práce jeho dosáhly v nejkratší době antické výše. Jeho Homera v chalcedonu (viz obr.) a Priama klečícího před Achillem (viz obr.) v karneolu můžeme směle postaviti po bok výtvorům mistrů řeckých. Některé kameje a intaglie pracoval co nejvirtuosněji, ale nalezáme také některé, jež musíme nazvati slabšími a to jedině z té

Hloubený karneol od Guaye.

Hloubený karneol od Santarelliho.

příčiny, že neměl-li chuti k některému objednanému návrhu, pracoval jej povrchně, bez lásky. Z Říma, kdež se byl usadil, šířila se jeho slavná pověsť po celé Itálii a pojednou nastal zápas na kolbišti glyptickém, kteréhož se súčastnili italští, francouzští, němečtí a angličtí gemmoglyfové. Z Italů to byli především v Římě Domenico Landi, Gaetano a Giuseppe Torricelli, Geronimo Rosi, Francesco Sirletti (viz obrázek: Venuše a plačící Amor), ve Florencii Maria Barnabé a největší umělec ve výřezu

Onyxová kamej od Giromettiho.

diamantu Constanzi Giovanni v Neapoli. (V diamant řezaná hlava Antinoa na našem obr.) K těmto druží se v řadě druhé Jan Pichler, syn Antonínův (Josef II., chalcedonová intaglie, viz obr.), Angelo Amastini, Teresa Talani, della Guardia Capparoni a spousta jiných, kterých zde uváděti nemohu a kteří plnili období od roku 1690 až 1790.

Z nejposlednějších mistrů umělců jmenuji Batt. Cerbaru, který zemřel v Římě 1812 a jehož nejlepší dílo „Herkules krotí býka" (viz obr.) ve Vídni se nalezá. Mnohý z mistrů 18. stol. nedělal si z toho mnoho a svědomí jej také při tom nehryzlo, když vydělával svůj denní chléb tím, že si trochu zapadělal dle antických vzorů, zrovna jako to činili znamenití mistři renesance. Krištof Dorsch z Norimberka, Giov. Beltrami, Aron Wolf (zemřel v Sieně 1753) a j. vyslali do světa tak mnohou znamenitou „antickou" gemmu, která dosud paraduje ve velkých sbírkách. V tomto ohledu křivděno neprávem mistru J. L. Natterovi, kterému ani nenapadlo padělati něco, a přece jej měli v podezření, že tak učinil. Že hotovil kopie starých prací glyptických, uvedl sám ve svém výtečném díle 1754 v Londýně vydaném: „Traité de la méthode antique de graver en pierres fines . . ." Antická hlava (viz obr.) od Nattera (zemř. v Petrohradě 1762) považována od Lipperta, Schumanna a Kerta za práci starou.

Také Praha měla v tomto období několik dobrých mistrů ve výřezu drahých kamenů; zde působili Jos. Nentvig († 1740 v Praze), F. Resek a W. Meiniř, kdežto M. Bavej v Drážďanech, Kilian Etliř v Solnohradě

Hloubený karneol od L. Pichlera.

Hloubený chalcedon od L. Pichlera.

a Weidlich v Neapoli se usadili. J. K. Burde psal se v Paříži Bourdet a vrátil se po pětiletém tamějším pobytu, když se byl u Jeuffroye, Clachanta a Legoise vycvičil (1774), do Vídně; později odešel do Prahy, kdež po jeho smrti (1818) ještě jeho syn Ign. Burde působil.

Z Angličanů buďtež uvedeni nejznámější: Wil. Brown (viz skvostný obr.: Amor a malý satyr), J. Wray (zemřel v Římě), K. Reisen (nar. v Drontheimu, působil v Londýně), C. Burch (viz obr. Venuše dle Tiziana) a nejlepší z těchto všech intagliista Nathanael Marchant, žák Burchův. (Perikles a Aspasia, viz obr.)

Ve Francii působili Jul. Barier, L. Chapat, A. Sarange, Franç. Clachant, Vinc. Jeuffroy (Minerva, viz obr.), Jacques Guay (Apollo, viz obr.), A. Sernou a Jan Jindřich Simon, který zemřel v Paříži r. 1834 a jímž končí umělecká glyptika vůbec. Co následovalo, možno věru pominouti mlčením.

Nedivím se pranic tomu, že u nás v tomto odboru panuje tma zrovna egyptská; nemámeť nikoho, kdož by specielně pěstoval sbírání děl glyptických. Leckdos si arci i na tomto poli trochu zasportuje, ale hlubšího zájmu pro starožitnosti toho druhu u našich sběratelů nenajdeš. Dámám líbí se sice ty italské mušlové, korálové, lávové a tu i tam

dvouvrstvové karneolové kameje, kterých se v továrnách ve Florencii, v Římě a v Neapoli vyrábějí celé spousty, ale to stačí.

Nesnadno jest odpověděti k otázce, dojde-li umělecko-průmyslové odvětví glyptické nového rozkvětu. Pro naši dobu jest snad toto umělecké odvětví příliš málo monumentální, snad stojí velmi mnoho peněz a dělá přece pro parádní konec tohoto století příliš malý effekt, ale zajisté je škoda, přeškoda, že i mužové, kteří v umění a uměleckém průmyslu takřka žijí, pro gemmoglyptiku žádného téměř interessu nemají, ačkoli pro výtvarníky zde právě zakopán leží bohatý zdroj skvostných vzorů a studií, dosud netknutý.

* * *

Největší dactyliotheky t. j. sbírky glyptické nalezají se v Paříži, v Londýně (Kensingtonská a soukromé sbírky Devonshire, Rhodes a největší prodaná vévodou z Marlboroughu Bromilovi 1875), ve Vídni, císařská a soukromá Biehlerova v Berlíně, v Petrohardě, Římě, Neapoli, Florencii, Drážďanech, Kasselu, Hagu a v Kodani.

* * *

Některé podrobnosti ke studii o kamenořezbě čerpány z odborných spisů: A. Castellani, „Delle gemme“, Ramus, „Von geschnittenen Steinen“, Th. Panofka, „Abhandlung über Gemmen“, A. Steinbüchel, „Scarabées Égyptiennes“, J. Arneth, „Die antiken Cameen“, Rollett, „Glyptik“, W. King, „Antique gems.“

Maska Silena.

Hráč.

(Trente et quarante.)

Napsal Edm. About. Přeložil J. J. Benešovský Veselý.

(Dokončení.)

XII.

V kavárně Pas-de-la-Mule.

druhé hodině ranní drobný dešť, jenž se proměnil ve velký, bičoval stále ještě tvář setníkovu. Poslední jeho doutník zhasnul; jeho slovník kleteb a nadávek, jeden z nejúplnějších, jakých znal svět, byl skorem vyčerpán. Avšak byl pevně odhodlán, že zůstane na stráži, dokud jej Italián nevystřídá. Konečně spozoroval na konci ulice lidskou postavu, kterou předcházel světlý bod. Nepochyboval nikterak, že tento pozdní chodec jest muž, jehož očekával: kdo jiný byl by dosti bláznivý, aby se potloukal po ulicích za takovéto pohody a v tuto hodinu? Proto také přistoupil odhodlaně k němu a chtěl jej chytit za límec.

Zjev vypukl ve hlučný smích a zvolal silně blábole: „To jste vy, setníku od lehké kavalerie „Trente et quarante?“ U čerta, co to děláte, výtečný muži? Či snad obíráte prosté občany na veřejné ulici? Myslel jsem, že pracujete jen ve velkém. Ponechte skromnou tu živnost nebohým chudákům jako já. Ale co na tom, budu se moci chlubit, že jsem byl po večeři napaden člověkem, který vyhrál sto dvacet tisíc franků.“

„Drahý pane Le Roy,“ odpověděl setník poněkud zmaten, „nepotkal jste pana Narniho? Což pak s vámi nevečeřel?“

„Ne, milostpane; byli tam toliko kníže, vévoda a dvě zatr . . . koroptve, až hanba tvrdé. Musili je krájet vrtáčkem. Narni bude bezpochyby v hotelu. To je divné, on spí!“

„Nevrátil se; jeho klíč je dosud u vrátného.“

„Aj, nevrátil se! To tedy zůstal na cestě. Víte, setníku mé duše, když hoch jako my náhodou zapomene přijít domů, neběží rodičové podívat se do umrlčí komory, zda-li se neutopil.“

„Je to jen proto, že nechci ulehnout, dokud mu nevrátím jeho peníze.“

„Jaké peníze? Byla by tedy pravdiva ta nemožná historie?“

„Nelhu nikdy, pane! Celá ta suma náleží panu Narnimu.“

„Jaká to nespravedlivost! Proč pak ne mně? On nehrál, já také ne. Podruhé, setníku, přál bych si, abyste vyhrával pro mne. Dodám vám nástroje. Zdá se mi, že trochu prší. Pojďte nahoru ke mně, bude se vám tam lépe čekat.“

„Děkuju! Přijdu raději zítra.“

„Nuž tedy dobrou noc! A propos, pane Bitterline, nebudete se muset starat o věno pro svou dceru.“

„Co tím rozumíte, prosím?“

„Nu, vždyť je zaplatí bank! Těší mne to velice k vůli tomu hodnému Narnimu.

„Nerozumím vám.“

„To vám dešť dělá vlčí mhu. Není vám přec neznámo, že ten mladík je bláznivě zamilován.“

„A do koho?

„Do vás ne, zajisté. Hledejte v okolí, můj zlatý. Zdá se mi, že to bude nedaleko božské Emmy!“

„Pane!“

„Ó nepravím, žeby byla nějak kompromitována, ale přec!“

„Jděte, pane Le Roy. Doufám, že budete dobře spát. Vám se již teď něco zdá.“

„Pamatujte si, co jsem vám řekl!“

„Pamatujte se nejprve sám, co povídáte!“

Odešel všecek zamyšlen a všecek promoklý. Jda chodbami svého hotelu zaslechl jakýs hluk v jednom pokoji. Párek obehraných pral se při zavřených dveřích a políčky padaly jako krupobití. Nejvíce překvapovalo při této příhodě, že zápasníci měli hlasy manželů Moeringových. „Tak!“ pravil setník, „když není v holubníku zrní, holoubkové se perou. To je zisk z řemesla hráče! Ti dva hlupáci prohráli a rvou se. Já jsem vyhrál a sám bych se pohlavkoval.“

Dcera jeho očekávala jej ve smrtelném nepokoji. Vlastně bych měl říci, že netrpělivě očekávala zprávy o Meovi. Setník ji huboval, že nešla ještě spat a dal jí rozkaz, aby bez odkladu ulehla na lože. Nebohá hleděla jej odzbrojit laskavostí. Podala mu župan a trepky, stáhla s něho svrchník, jenž se mu lepil na záda. Když byl úplně převlečen do suchých šatů, usedla u jeho nohou jako předoucí kotě, líbajíc mu ruce proti jeho vůli. Poněvadž viděla, s jakým úmyslem odešel po obědě, domnívala se, že bude dobře lichotit jeho samolibosti, aby se trochu rozhovořil.

„Drahý tatínku,“ pravila, „povídej mi trochu, cos viděl! Je to hezké v Konversaci? Jsou salony tak plny zlata, jak se vypravuje? Byly tam pěkné toiletty? A ti ošklivï hráči, kterak se tváří, když je obírají o peníze? Tys se as nasmál?“

„Ano, ano,“ pravil setník, hryza si nehty, „já se smál . . . dost.“

„Vzbudil jsi pozornost? Všimli si tě? Zajisté žes jim ukázal, jak vypadá muž bez vady?“

„Toť se rozumí!“

„Byli tam naši spolucestující? Přijeli? Pan Le Roy hrál as o velké peníze? Rozbil bank?“

„Ne . . . to ne . . . Nepozoroval jsem.“

„Ale byl tam přec?“

„Ovšem, ovšem.“

„Byl tam a nehrál! Tos jej tedy obrátil.“

„Nuže, jdi spat, milé dítě; je půl třetí.“

„Hovořme ještě! Nejsem ještě ospalá. Viděl jsi ten německý párek manželský? Ti zajisté nehráli.“

„Ne,“ odpověděl pan Bitterlin.

Jakým právem směl to na ně udat, když se sám neobviňoval?

„Ale to tedy nikdo nehrál? Doufám přec, že ne pan Narni . . .? Ten je z tvé školy, tys jej vychoval.“

„To je pěkný ptáček!“

„Což pak hrál?“

„To neříkám.“

„Ale jsem to hloupá! On není již v Badenu?“

„Je.“

„Tys jej viděl?“

„Ano.“

„Mluvil jsi s ním?“

„Ne.“

„Nepoznal tě tedy?“

„Jdi spat! Zítra budeme hovořit, mnoho-li jen budeš chtět.“

„Zejtra už je dnes. Chceš-li, budeme spat až do osmi hodin. Pak mě povedeš a podnikneme velkou procházku po městě a okolí.“

„Prší jen se leje.“

„Na štěstí neprší v Konversaci. Zůstaneme tam celý den. Jaké to štěstí! Přiznej se, že mi ta cesta prospěla. Jsem stokrát veselejší než dříve! Agáta by mne již nepoznala.“

„Zapověděl jsem vám, mluvit se mnou o té ženštině. Jděte konečně spat: chci to!“

Strčil dívku do sousedního pokoje, políbil ji na čelo a zamknul dveře na dva západy. Nikdy se cos podobného nepřihodilo od počátku cesty. Setník míval ve zvyku zavříti toliko dveře, za nimiž Emma spala pod ochranou otcovskou.

Tento převrat ve zvycích neminul nepozorován. Mladá dívka byla příliš probudilá láskou a starostí, než aby jí něco uniklo. Ulehla na lože, probírajíc v mysli všechny ty jednoslabičné odpovědi, jež vynutila na svém otci a luštila je pracněji než nějaké orakulum z Delf. Svíce její byla zhaslá již po celou hodinu a duch její pracoval stále. Pozorovala, že pan Bitterlin neodpočívá lépe než ona. Příčka mezi oběma pokoji byla tenká a bylo slyšet, kterak setník se zmítá jako delfín uváznuvší na břehu po přílivu. Sirka zaskřipla o zeď a proužek světla kmitnul pode dveřmi až do pokoje Emmina. Chvíli na to dolehl k jejímu sluchu, pátrajícímu po nejmenším šramotu, kovový zvuk. Poslouchala s největším napjetím; zvuk přestal, počal znovu a přestal zas; pak to bylo jako šustění papíru, načež cinkání kovu počalo na novo. Emma nebyla zvědavější než ostatní příslušnice jejího pohlaví. Vstala tedy a popošla po špičkách bosých nohou až ke dveřím. Klíč byl otočen v zámku tak, že úplně zahražoval klíčovou dirku, ale skulina ve dveřích byla dosti velká, že mohl pohled proniknout. Emma spatřila svého otce před obromnou sumou. Toto množství zlata a bankovek spůsobilo, že se bezděčně zachvěla. Neměla ani tušení o takovémto bohatství, nechápala, kterak se otec její stal jeho majitelem, aniž z jakých příčin je bral s sebou na

cestu, proč s ní nikdy o něm nemluvil, aniž jakou náhodou tak dlouho bohatství to neobjevila. Zároveň vzpomenula si na nemajetnost nebohého Mea. Tato hora zlata zdála se jí být novou překážkou, zvedající se mezi ní a ním.

Hnutí setníkovo zahnalo ji na útěk a ona více mrtva než živa vrhla se na lože. Světlo v druhém pokoji zhaslo, kapitán chrápal, hodiny odbíjely čtvrtou, neurčité světlo zbělilo záslony. Emma dosud nespala. Všichni kohouti v městě již odzpívali, když upadla v těžký spánek, plný úzkostí.

Byla probuzena zastaveníčkem, jež otřásalo okny hotelu. V první chvíli duch její zemdlený únavou vznášel se mezi snem a skutečností. Stává se často, že spáč, na místě aby upřímně otevřel oči, zastaví se a zdrží se na hranici kraje snů a upravuje v rámec improvisované báchorky příhodu, jež vyrušila jej z klidu. Emma si představovala, že je v Saint-Denis ve třídě pod dozorem svého otce. Každá žačka měla před sebou bankovky, svázané v sešitech, dešť tlonkl do oken a po sklech splývaly velké zlaté peníze. Ozval se zvuk hudebních nástrojů a celá třída běžela k oknům. Emma viděla pluk vojska s hudbou v čele. Plukovník se obrátil a poslal jí hubičku a ona poznala tvář Meovu. Tu se probudila na dobro a poznala, že hudba hraje na dvoře hotelu. Vyskočila s postele, aby viděla Mea v čele pluku, ale spatřila toliko as dvacet prchajících hudebníků a svého otce, který je hnal dávaje jim peníze.

Teď teprve se jí zdálo, že sní a štípla se, aby se přesvědčila, že již nespí. Nikdy, od svého dětství, neviděla pana Bitterlina takovým odpůrcem hudby, ale zejmena nikdy nepoznala jej tak štědrým. Umínila si, že jej požádá, aby jí vysvětlil tuto záhadu, jakmile přijde nahoru. Avšak on odešel za hudebníky a nevrátil se dříve než o polednách. Dveře pokoje Emmina byly dosud zamčeny.

Setník vrátil se do svého pokoje. Zdál se býti tak divoký, že se dívka neodvážila, mluvit s ním o něčem. Následoval ho sklepník se snídaní úplně připravenou. Včera ještě obědvali u table d'hôte. Emma připomenula při dessertu, že je pohoda zase pěkná a že by se mohli projít městem. Pan Bitterlin odpověděl suše, že je to nemožno. „Sebereme svoje věci,“ pravil, „a vrátíme se do Paříže.“

Na tento rozsudek, proti němuž nebylo odvolání, nemohla dívka odpovědět. Jediná věc, která jí poněkud byla divna, bylo to, že nebyla bita. Zavřela svoje krabice a sešla se svým otcem oddána do vůle boží. Dole u schodů spozorovala, že služebnictvo hotelu bylo se seřadilo, aby je vidělo odcházet. V omnibusu, jenž je odvážel na dráhu, upírali na ni cestující oči s neodbytností, která ji uváděla v rozpaky. Na nádraží úředník přehlížející průvodní listy ulevil si výkřikem, čta jméno Bitterlin.

Německé vagony dopravily je liknavě až k mostu kehlskému. Setník na cestě nevyjasnil tvář. Emma připomenula mu nesměle, že jí slíbil, ukázat jí katedralu strasburskou. Odpověděl tónem, jenž nedopustil odmluvy: „Je ve správce!“

„Nuže,“ pomyslela si nebohá dívka, „zajisté mne veze domů, aby mne zabil.“ Hleděla získat času v Lunevillu: bylť jí setník oznámil, že se tam zdrží nějaký den. Avšak teď prohlásil, že krajina je nezdravá, že tam řádí osýpky a že pro nic na světě se tam nezastaví. Na křižo-

vatce k Chalonsu pravil, že tábor neposkytuje již nic zajímavého a že velké manevry jsou skončeny. Emma oddala se svému osudu jako Ifigenie a loučila se s něžným svitem slunce. Vešla do domu v ulici des Vosges jako do hrobky, která ji měla pohltit.

Jaké však bylo její překvapení, když viděla byt svého otce plný svěžích květin! Krby, stoly, postele byly pokryty velkými kyticemi. Tento roztomilý přepych leta změnil náhle běh jejích myšlenek. Smála se strachu, který měla, zarděla se dokonce proto, vrhla se na šiji otcovu, aby mu poděkovala a prosila jej za odpuštění. Avšak Agamemnon odvrátil smutně hlavu a oběť pochopila, že to oltář zdobený k žertvě.

Zatím však minulo osm dní, aniž spatřila hrot nože. Otec s ní dobře nakládal, třeba se na ni neusmíval. Snídal s ní doma, vodil ji na oběd do hostince. Snad nechtěl podřezat oběť hubenou. Zamykal ji docela samotnu po velkou část dne, zatím co chodil po svých záležitostech, neboť od svého návratu byl nejzaměstnanějším člověkem v Paříži.

Nebohý setník! Pykal těžce za rozkoš, že rozbil bank. Zastaveníčko badenských hudebníků a kytice zelenářek z tržnice byly ještě nejmenší mrzutostí. Peníze Meovy hrozně jej tlačily, chtěl je vrátit majiteli, ale majitele nebylo lze nalézti. Lidé v hotelu Victoria řekli mu nejprvé, že se Meo nevrátil, pak že odjel nezanechav adresy. Pan Le Roy neznal rovněž byt svého nového přítele. Veškeré kroky pana Bitterlina v Badenu neměly jiného výsledku, nežli že si ho ukazovali prstem; proto také se chránil procházet se s Emmou v místě tak směšném.

Po svém návratu vyšlapával dlažbu Paříže, aniž nalezl adresu, kterou hledal. Proč se na ni neptal své dcery? Ale člověk si hned na všechno nevzpomene. Potloukal se po procházkách, po divadlech a po všech veřejných místnostech, doufaje, že nalezne toho, jehož hledá. Objevil dokonce Boulognský lesík, jako Krištof Kolumbus objevil Ameriku hledaje cestu do Indie. Vynaložil více činnosti na stíhání tohoto zamilovaného, než-li kdy který milenec vynaložil na objevení stopy milenčiny. Z obchodního schematismu seznámil se se třemi Narni, vesměs kamnáři: žádný z těch tří nebyl Narni, jehož hledal.

Zatím co se unavoval zbytečnými pochůzkami, byly dveře jeho obléhány hladovými žadateli, kteří se honí po penězích jako sršně po medu. Dopisy a návštěvy hrnuly se k němu každého rána: jaké to dopisy, spravedlivé nebe, a jaké návštěvy! Zakladatel akciové společnosti nabízel mu místo se služným dvou set tisíc franků a s kaucí šedesáti tisíc. Komandér neznámého nějakého řádu navrhoval mu, že mu opatří velký kordon skorem úplně podobný kordonu čestné legie. Deset vynálezců ve střevících bez podešvů chtělo ve čtrnácti dnech ztrojnásobit jeho kapitál. Záleželo toliko na něm, vyrábět kávu z melounových jadýrek a cukr z řetkviček, nebo slunečník, jenž je zároveň dýmkou, piano s toiletou a čáku, jež je zároveň hrncem, vzácné to nářadí v době míru, nevyrovnanou pokrývku v době války. Tázal se, jakým zázrakem či jakou zradou celá Paříž zároveň zvěděla o novém jeho jmění; za nedlouho se to dozvěděl.

Osm dní po svém příjezdu vešel náhodou do oné kavárny „Pas-de-la Mule,“ kdež se byl někdy bavíval dobýváním Sevastopolu. Bylo to večer k desáté hodině, kdy všichni stálí hosté závodu jsou na svém místě.

Kulečníky byly obleženy a stoly obsazeny; pivo pěnilo se ve sklenicích a kouř z dýmek vystupoval ke stropu. Lžičky, nože, dýmky zaklepaly v taktu na porcelán tácků nebo na sklo sklenic; podivná hymna vznesla se do vzduchu. Deputace denních hostí zvedla se u stolu a složila mu svoji poklonu jaksi slavnostně. Majitel závodu, s lahví v levici a sklenkou v pravici, ucházel se o čest, aby mu směl něco nabídnout. Slečinka u kasy milostně na něho pohledla.

„U všech všudy!“ zvolal, ustoupiv o tři kroky, „povíte-li mi pak konečně, co to všechno znamená?“

Všichni odpověděli zároveň, že tato skromnost velmi mu sluší, že však pěkný jeho čin, jeho nezištnost, jeho velkodušnost navzdor tomu rozhlásily se po světě na černých a bílých perutích časopisů. A majitel kavárny šel a vyňal ze zásuvky velký arch papíru, roztrhaný na několika místech a pokrytý tisícerými skvrnami.

„Čtěte!“ pravil k němu. „Uschoval jsem to číslo ve svém archivu. Páni se smluvili, že věnují výtěžek jedné partie na kulečníku na zarámování; neboť je to oslavou kavárny, míti hosta, jakým jste vy.“

„Sláva panu Bitterlinovi!“ vykřikli tři výrostci, kteří hráli na kulečníku.

Setník vrhnul se na židli a četl krče rameny článek s titulem „Kronika z Badenu“.

Autor počínal dlouhým úvodem ve slohu novinářských kronik o létu v Paříži. Vypravoval, že všichni Pařížané jsou na venkově a trhají růže, rmeny a šeřík, že proběhl boulevardy od Madeleiny až k Bastille, aniž potkal jiných lidí mimo ruská knížata a prodavače jalovcové šťávy. „A proto,“ pravil, „jel jsem do Badenu psát svoje dopisy z Paříže, kdežto jeden z redaktorů „Severní Včely“ přijel do Paříže, aby psal dopisy z Petrohradu.“

Pan Bitterlin přečetl rychle frási dosti novou o železnicích, jež nahradily dostavníky a jež jednoho dne budou nahraženy dostavníky následkem koloběhu všehomíra. Přeskočil padesát řádků drobné filosofie, aby se dostal dřív k tomu, co se týkalo jeho:

„Baden jest město z lepenky, které si pan Bénazet před několika lety objednal u dekoratérů velké Opery. Dává je každého jara znovu přemalovat, aby se zachovala illuse. Kolem konversačního sálu pozorujeme praktikably se stromy a keři a zdá se mi, že se každé chvíle musí objevit pan Petitpa držící paní Ferrarisovu na prstu. V den mého příchodu se pohoda právě nevyznamenala. Když jsem sestoupil s vagónu, zdálo se mi, že tu vidím olejovou skvrnu, způsobenou převržením lampičky, ale večer, když jsem šel domů, viděl jsem, že jsem se mýlil — byla to samá voda.

V salonech je velmi živo. Elita evropské společnosti dala si tu dostaveníčko na celou sezónu a dostála slovu. Pod zlacenými lambrisy starého slohu měl jsem potěšení stisknout ruku vévody de *, knížete **, slavného barona ***, a políbit něžné prstíky božské markýzy ***.

Velice byste se divila, krásná čtenářko, kdybych nepověděl ničeho o hře. Upokojte se. Přišel jsem právě v čas, abych byl přítomen nejpodivnějšímu zjevu, jaký dějiny meteorologie v Badenu zaznamenaly od dvaceti

let. Bank vyletěl do povětří před mýma očima. Nelekejte se pro to slovo. Po této události jsou všichni zdrávi, i bank.

Avšak zázrak tento udál se za okolností tak výminečných a osměluji se říci — tak moralních!!! — že jest mojí povinností, podat o tom zprávu. Propůjčte mi svoje růžové ouško, uvidíte, že hra, na niž se tolik žehrá, jest mnohdy velice mravná.

Firma N . . . i, jedna z nejváženějších v Paříži, ocitla se na pokraji úpadku, poněvadž se jí nedostávalo sumy sto tisíc franků, které měla zaplatit dne 1. září.

Účetní pánů Na . . . i, bývalý poručík od pěchoty, přišel a pravil ku svým chefům:

„Je snad prostředek, který by vás mohl zachránit.“

„Je-li možná?“

„Myslím.“

„Mluvte!“

„Poslyšte: zaplaťte mi cestu do Badenu.“

„Do Badenu!“

„Tak jest. Mimo to dejte mi jeden louisd'or ze své kasy.“

„K čemu . . .?“

„Budu s ním hrát v trente et quarante.“

„Jeden louisd'or!“

„Nic víc. Cosi mi praví, že vyhraju sto tisíc franků.“

Mysleli, že se zbláznil.

Jeho náklonnost k chefům ospravedlňovala tuto domněnku.

Avšak on dodal pln přesvědčení:

„Já nikdy nehrál; budu mít zajisté šťastnou ruku. Mimo to nemůže nebe dovolit, aby firma N . . ni padla k vůli sto tisíci franků.“

Tato důvěra přiměla pány N . r . i, že svolili k jeho žádosti.

Dali mu peníze na cestu.

Přidali louisd'or z pokladny závodu.

Odejel.

V pátek, 17., přibyl do Badenu a nesestoupiv ani v hotelu, běžel do konversačního sálu.

Hodinu po té bank prasknul následkem serie černých.

Hodinu po té šťastný a věrný účetní odjížděl opět drahou do Paříže, aniž pojedl neb napil se, ale vezl s sebou stojedenadvacet tisíc dvě stě čtyrycet franků.

Ujišťuje se, že páni Na . . i zatím dostali odjinud značné částky peněz a že přinutili Bitterlina, aby si nechal tuto sumu — na rukavičky.

Tento neznámý znamenitý muž jmenuje se Bitterlin.

Viděl jsem jej u stolu při trente et quarante. Pointoval královsky, jako Mithridat, král pontský.

Je to stařec as pětašedesáti- až sedmdesátiletý, malý, ošklivý, sprostý.

Ale hvězda čestné legie stkví se na jeho prsou.

Jest jí hoden.

XIII.

Kde Meo zamítá ruku Emminu.

Od tohoto večera pan Bitterlin nespal. Jmeno jeho, toto jmeno čisté a bez poskvrny, jež mohlo býti jmenem maršálka Francie, a jež bylo až dosud jmenem muže zásad, bylo nyní vydáno časopisy veřejné zvědavosti. Pomýšlel s hrůzou na to, kterak nyní celý svět bude mluvit o něm jako o karbaníkovi. Směšné ony podrobnosti, jimiž bylo dobrodružství jeho vyšňořeno, zjednají mu dnes neb zítra místo v nějaké galerii slavných hráčů. Jedva že se odvážil pohlednouti na výkladní skříň obchodníků s obrazy, tak se bál, že tu nalezne svoji podobiznu. A co řekne jeho dcera, až se dozví, kterak se zachoval? Jakou bude mít úctu k jeho autoritě? Aby pak mrzutost jeho dosáhla vrchole, pan Narni nebyl k nalezení a tolary z banku stále čekaly na svého pána. Setník cítil, že se svědomí jeho ulehčí o sto liber onoho dne, kdy se ruce jeho očistí ode všech těchto peněz.

Ve svém zármutku umínil si, že bude žádat o pomoc policii. Znalť doby, kdy policejní agenti ochotně zakročovali v soukromých záležitostech a domníval se, že se ve světě nic nezměnilo od ministerstva Fouchéova. Odebral se tedy jednoho krásného jitra do bludiště prefektury a ku konci dne zapadl jako nějaká troska do kanceláře pro ztracené věci. Úřadník, který jej přijal, nemohl se ubránit úsměvu slyše jeho žádost.

„Pane," odpověděl mu, „služba, o kterou žádáte, nenáleží do naší právomoci; nikdo vám ji nemůže prokázat, kdybyste chtěl i nabídnout jakoukoli cenu. Nebesa, kam bychom přišli, kdybychom se měli uvázat v takovéto řemeslo? Cožpak nevíte, že polovice Paříže tráví svůj život tím, že hledá druhou! Máme plné město věřitelů, kteří hledají svoje dlužníky, milenců, kteří hledají svoje milenky, žárlivců, kteří hledají svoje ženy, průmyslníků, kteří hledají kapitalisty, uražených, hledajících ty, kteří je urazili, aby je kopli do zadnice. Zajisté bylo by nám velice příjemno, zavděčit se počestným lidem, kteří se hledají a poskytnout jim příležitost, aby se setkali, ale my nedovedeme čísti v srdcích a při nejlepší vůli docílili bychom mnohdy velmi ošklivých výsledků. Tážete se mne po adrese nějakého pana Narniho, chci věřit, že s ním neobmýšlíte nic zlého. Ale kdyby nějaký jiný Narni přišel se ptát po vašem bytě a chtěl psát zamilované psaníčko vaší manželce?"

„Na štěstí, pane, moje žena zemřela, a ostatně . . ."

„Promiňte, mluvil jsem všeobecně. Řekněme, chcete-li, že nějaký Narni má v úmyslu vloudit se k vám a obrat vás o vaše peníze."

„Dejž to Bůh! Poslyšte mne, pane, a suďte, jsou-li moje úmysly poctivé. Hledám pana Narniho, abych mu odevzdal sumu sto dvaceti tisíc franků."

„Pak nemáte zapotřebí nás. Dejte do novin návěští a jistotně se nemýlím, že pan Narni nedá dlouho na sebe čekat. Přijdou spíš dva, než jeden, ba můžete být velice šťasten, nepřijde-li vám jich několik tuctů."

„Ach, věc je až příliš známa a ty čertovy noviny psaly už o tom více než třeba! S Bohem, pane, vidím, že jsem tu běhal nadarmo. Ale nemrzím se, že jsem poznal, že také na vaší prefektuře, jako všude, je mnoho věcí, které zasluhují pokárání.“

Vrátiv se domů, nalezl anonymní lístek následujícího obsahu:

„Člověk, jehož hledáte, bydlí zrovna u vašich dveří. Jděte zítra ráno do ulice Culture Sainte-Catherine, číslo 4. a překvapíte jej v posteli.“

Byl to Meo, jenž udával sám sebe, aby urychlil běh událostí.

Druhého dne o deváté hodině nacpal setník sto jedenadvacet tisíc franků do kapes a procházel se velmi čile po pokoji. Po mnoho let neviděla jej dcera jeho v tak dobrém rozmaru. Mnul si ruce a chvílemi se zastavoval a praskal kotníky každého prstu. Myslím dokonce, Bůh mi odpusť, že bručel mezi zuby cosi jako písničku. Emma nikterak nedovedla pochopiti tento výbuch veselosti; ještě více byla udivena, když jí pravil, štípnuv ji do brady:

„Máš nějaký vzkaz pro pana Narniho? Navštívím ho dnes ráno.“

Co na to odpověděla, na to se nikdy víc nedovedla upamatovat, neboť před očima se jí udělaly mžitky a v uších jí bzučelo jako celý roj včel. Avšak setník nevšímal si jejích rozpaků. Narazil si klobouk na ucho, zabouchnul vesele dveře a sestupoval se schodů klepaje až dolů klíčem o zábradlí schodů.

Pět minut po té vešel, nezaklepav, do pokoje Meova. Italián očekával jej pevnou nohou, jakkoli ležel natažen v celé své délce na bídné posteli. Od čtrnácti dnů, co se byl vrátil z Badenu, mohl si doplnit válečný plán, načrtnutý mu Aurelií. Byl se ozbrojil veškerou střelbou k této rozhodné bitvě; jeho arsenál lsti a statečnosti byl úplný.

„U čerta!“ zvolal setník, posadiv se obkročmo na židli, „můžete se chlubit, že jste mne prohnal!“

„Hej, co jest? Kdo je tu?“ odpověděl Meo natahuje paže a protíraje si oči. Usedl na posteli a pravil s radostí, která se zdála prostodušnou: „To jste vy, pane Bitterline! Jaké to roztomilé překvapení! Jsem vskutku pohnut, že jste si vzpomenul na mne!“

„Mladý příteli,“ počal setník . . .

„Děkuju za ta dobrá slova!“ přerušil jej Italián. „Ach, vy jste mi nevěnoval svoje přátelství hned na první ráz! Dovolte abych vám stisknul pravici.“

„Dobrá, dobrá!“

„Byl jste stále zdráv od našeho posledního rozloučení? Slečna Bitterlinova je také zdráva?“

„Ano, přišel jsem, abych s vámi promluvil o důležitých věcech!“

„O důležitých věcech? Vy se patrně mýlíte!“

„Paperlapap, nechte zbytečných slov. Mluvme krátce a moudře.“

„Velectěný příteli, už poslouchám.“

„Vzpomínáte si, že jste se setkal se mnou v Badenu, v herně?“

Meo skryl hlavu pod peřinu jako dítě přistižené při hloupém kousku.

„Poslyšte, drahý setníku,“ pravil. „Nejsem hráčem a kdybych jím byl býval, vaše krásná slova, která mám stále na paměti, byla by mne vyléčila z této chyby. Avšak jsem slabý a snadno se dám svést. Můžete

ze mne udělat, co chcete, víte to dobře. Kdybych byl sloužil pod velením císařovým neb vaším, byl by ze mne hrdina, kdybych se byl dostal do rukou Cartouchea*) neb Passatora, byl bych podle všeho špatně skončil. Navštívil jsem Baden ve společnosti hráčů. Moji přátelé byli v herně od rána do večera. Co chtete? Dal jsem se svésti špatným příkladem. Ale neodepřete mi alespoň spravedlivého uznání, že když jsem vás viděl vstoupiti do salonu, zarděl jsem se nad svým chováním. Rozpomenul jsem se na náš hovor v Šafhúzech; bál jsem se výtek, jichž by mi nebylo ušetřilo vaše vznikající otcovské přátelství. Co mám říci dále? Prchl jsem před vámi, jako slabost před silou, bláznovství před rozumem, neřest před ctností!"

„Hm!" pravil setník, škrabaje se na šiji. Pokračoval nesměle: „Zapomenul jste na stole dvacet franků."

„Dvacet franků? Na mou věru, to je možné. Byl jsem dosti zmaten."

„Přináším vám je, vašich dvacet franků."

„Vy, setníku! Jste příliš laskav, na mou čest! Ale vaše poučení bylo znamenité a děkuju vám za ně z celého srdce."

„Přináším vám je i s penězi, které vyhrály."

„Jaký to žert! Mých dvacet franků že něco vyhrálo!"

„Vyhrály těchto stojedenadvacet tisíc dvě stě čtyrycet franků." A jal se vyprazdňovat svoje kapsy na bílý stolek z měkkého dřeva. Meo hleděl naň s úžasem dobře líčeným.

„Nyní," doložil setník, „přeji vám dobrý den."

Meo chytil jej za šos svrchníku.

„Na okamžik!" pravil. „Buďte tak velice laskav a vysvětlete mi to! Vpadnul jste sem, zatím co jsem spal! Tyto peníze! . . . Vypravujte mi, kterak se věc udála a dokažte mi, že nesním!"

„To je přec velmi jednoduché. Vašich dvacet franků bylo tu, aby vyhrály, není-liž pravda? Měly štěstí a vyhrály. Mám tedy čest . . ."

„Jak že? docela klidně? aniž by změnily místo? Můj nebohý zlaťák vyhrál takovou sumu . . .! Setníku, vy se mi posmíváte."

„Vidíte dobře, že ne."

„Nevidím pranic. Byl na červené nebo na černé?"

„Na . . . na černé, nemýlím-li se."

„Můj Bože! Promiňte, setníku, že tak dlouho zdržuju vaše myšlenky u věci, která je vám nepříjemna, ale kolikrát vyšla černá?"

„Ach, tážete se mne příliš mnoho. Já to už nevím."

„Vskutku, dá se to snadno vypočítat. Byl byste tak laskav a podal mi tužku a kus papíru? Máte to všechno na mém stole. Tak, tam je to. Děkuju vám."

„Počkejte! Myslím, že se nemýlím a že černá vyšla čtrnáctkrát."

„Bravo! Ale vyšla-li čtrnáctkrát, nesouhlasí mi počet. Louisd'or čtrnáctkrát zmocněný dá tři sta sedmadvacet tisíc šest set osmdesát franků."

„Myslíte snad, že jsem zloděj?"

„Ó, setníku! Ale vzpomínám si! Je tu jakés maximum, které hráči

*) Pověstný lupič v době Ludvíka XIV.

nemohou nikdy překročit. Tím se vše vysvětluje. Mnoho-li činí toto maximum? Myslím, že šest tisíc franků?"

„Může být!" odpověděl setník, utíraje si čelo.

„Tak, jsem hotov s počtem. Při deváté hře ten louisd'or sám sebou vyhrál deset tisíc dvě stě čtyrycet franků a překročil maximum. Bylo třeba pomoci mu, aby ostatek vyhrál: někdo jej sprostil čtyř tisíc dvou set čtyryceti franků. Kdo byl ten poctivec, jenž to učinil?"

„Já to byl. Byl jsem tu, a . . ."

„Vy jste mu pěkně přispěl. Od té chvíle jste tedy pokračoval týmž způsobem, odebíral po každé hře šest tisíc franků?"

„Byl jsem tu, a myslel jsem, že učiním dobře . . ."

„Jste nejlepší člověk na světě. Avšak víte-li pak, že po šesti tisících franků po každé hře bylo by třeba vyhrát osmnáctatřetinkrát, abychom dostali sto deset tisíc franků? Osmnáct a devět je sedmadvacet; černá tedy vyšla sedmadvacetatřetinkrát beze vší přestávky?"

„To jsem neřekl . . ."

„Ach, konečně vyhrála červená?"

„Nu ovšem."

„Tedy jsem prohrál?"

„Zajisté."

„Rád bych věřil, že si někdo vzal práci a zaplatil za mne."

„Byl jsem tu, a . . ."

„Děkuju. Ale je nemožno, abych byl zůstal tvrdošijně na černé. Což pak jsem nikdy nevsadil na červenou?

„Může být."

„Moje peníze tam nešly samy od sebe; někdo jim pomohl. Kdo?"

„Byl jsem tu . . ."

„Ale byl-li jste tu, setníku, jestliže jste sázel, přendaval, odnímal, vyplácel, bral peníze, tedy jste hrál vy, tedy tato suma náleží vám; vraťte mi tedy mých dvacet franků a odneste si ostatek."

„Pane, znáte mé zásady. Opovrhuju hrou, nehraju tedy, nevyhrávám tedy a nepřijímám tedy výhru, pro kterou bych se musel hanbit. Mohl jsem se ve chvíli zapomenutí zajímat o průběh partie a do konce, chcete-li tomu mermomocí, přispět náhodě, jež vás obohacovala. Avšak neprozřetelnost, nevinná, poněvadž jest nezištná, stala by se hanebnou chybou, kdybych z ní měl jakýkoli zisk."

„Pane, chápu, jaké jsou vaše důvody, abyste zamítl tuto sumu, ale zdá se mi při nejmenším překvapující, že to chcete svalit na mne. Já zapomenul na stole v herně dvacet franků, budiž, ale neprosil jsem vás, abyste hrál místo mne. Nebyl jsem vaším společníkem, ba neměl jsem ani čest býti počítán mezi vaše přátele: co bylo společného mezi námi? Kdyby můj louisd'or byl vám přinesl do rukou několik tisícovek a byl by pak způsobil, že jste prohrál svoje kalhoty, byl byste býval tak laskav a přišel si pro moje?"

Pan Bitterlin se na chvíli zamyslel. Neočekával takového přivítání. Ve svém spěchu, aby se zbavil břemene, jež ho tížilo, nepředvídal, že by chudý mladík mohl zamítnouti jmění spadlé s nebe, že prostřední hlava

bude rozumovat čileji a důmyslněji než on. Zmaten takto svým protivníkem, vrhl se do vývodů zcela osobních a žalostně slabých.

„Mladý příteli," pravil, „považte, že jsem dvakrát tak starý jako vy, že po celý svůj život jsem láteřil na hru a že bych se neodvážil více podívati se do zrcadla, kdybych v něm měl viděti tvář člověka obohaceného kartami."

„Drahý pane," odpověděl Meo, „myslíte-li, že je nepříjemno podržet si peníze ze hry, proč mi chcete učiniti tak ošklivý dar?"

„Protože náleží vám! Uvěříte mi, přísahám-li vám na spásu své duše a na svoje svědomí, že jsem hrál pro vás?"

„Mohl byste popříti, kdybych vám připomenul, že jsem vás k tomu nesplnomocnil?"

„Nebyl bych se odvážil vyhrát, kdybych se byl domníval, že z toho budu míti jediný centim."

„Kdybych zítra nebo pozejtří přišel k vám a řekl: Zabil jsem cestujícího na silnici saint-denisské nožem, který vám náležel; vzal jsem mu vše, co měl při sobě. Ve své duši a ve svém svědomí pracoval jsem pro vás; příjměte tedy tyto hodinky a tyto peníze, náležejí vám. Moje zásady odsuzují vraždu a nebyl bych se nikdy dopustil činu tak nepěkného, kdybych si byl myslel, že mi vynese jediného haléře. Odpověděl byste mi: Ničemo! jdi se umýt do řeky a neotírej se o moje šaty."

„Každé podobenství kulhá, pane Narni; vaše mudrování může mne uvésti v rozpaky, ale nikdy mne nedovede přesvědčit. Tyto peníze vám náležejí, jsou tu, dělejte s nimi, co chcete; co mne se týče, já vykonal svoji povinnost a poroučím se vám pěkně."

Řka to, skočil ke dveřím a utekl jako zloděj. Meo nebyl dostatečně oblečen, aby jej mohl pronásledovat. Vycházeje z domu, byl by setník málem porazil bývalou svoji kuchařku, jež přicházela poklízet, ale neměl pokdy, poznat ji. Pak vrátil se domů a snídal jako čtyři, aniž však oznámil dceři důvody, proč se mu tak ulevilo. Celý tento den byl věnován zábavě: posadil Emmu do vozu, ukázal jí novou výzdobu lesíka Vincennesského, vypravoval jí historii zámku. Obědvali na prahu venkovské restaurace, pod zaprášenými stromy, jež silně páchly králičinou. Toto malé vyhození z kopýtka protáhlo se dlouho do večera, tak že otec a dcera nedostali se domů před desátou hodinou.

Emma byla se již uchýlila do svého koutečka a lámala si hlavu, nemohouc nikterak porozumět událostem dne, když hrozné zaklení otřáslo pokojem setníkovým. Běžela tam, ale otec jí přirazil dveře před nosem volaje: „Nechoď sem!" A cinkání zlaťáků a šustění pomačkaných bankovek zalehlo po druhé k jejímu sluchu. Pan Bitterlin nalezl sto jedenadvacet tisíc dvě stě dvacet franků v nohách své postele.

Nastrkal poklad do kapes, uspal dceru, zamknul vše na dva západy, pohádal se s domovníkem, jenž tvrdil, že neviděl nikoho vcházet, a letěl k bytu Meovu. Tentokrát Italián spal upřímně; aby jej vyburcoval, bylo třeba čtvrt hodiny nočního povyku.

„Zdá se," pravil k němu setník, „že jste mne dnes už nečekal?"

„Proto přec mi vaše návštěva lichotí. Viděl jste, že jsem si podržel svých dvacet franků: správné účty zachovávají dobré přátelství."

„Dejte si pozor, pane! Mohlo by se vám to zhatit! Vysvětlíte mi, jakou cestou se tyto peníze vrátily do mého příbytku?“

„Neprozradím svoji válečnou lest. Vy jste odešel ode mne bez mého svolení, já se obešel bez vašeho svolení, abych se dostal k vám!“

„Ale, pane, toť jednání zločince!“

„Stavím lest proti násilí. Proti dobrodinci, jenž nám šlape na hrdlo, hájíme se jak můžeme.“

„Nuže pane, ohradím se v mezích zákona. Soudy vás přinutí, abyste si nechal, co vám náleží.“

„Soudy nemají v naší věci co dělat, neboť zákon neuznává dluhů ze hry. Kdybych vás vyzval, abyste vrátil sto dvacet tisíc franků, všichni soudci této země zamítnou moji žádost: kterak chcete, aby mne přinutily, bych je vzal zpět?“

„U čerta, ale pak nepřijdeme nikdy ke konci, neboť já nepovolím!“

„Já také ne, setníku: jsem z vaší školy! Vy chcete, abych ty peníze přijal, já chci, abyste si je podržel; neustoupíme ani jeden ani druhý. Byl byste schopen, rozdělit spornou věc na polovic?“

„Ne pane!“

„Já také ne; to se hodí znamenitě. Co si počneme? Ze všech druhů vyrovnání jest toliko jedno možné, a to zas nechci já.“

„Jaké je to?“

„Co vám na tom může záležet, když nechci.“

„Ale řekněte přec.“

„Jest dosti lidí, kteří by tento způsob přijali s nadšením, ale mám čest, oznámit vám, že já nechci.“

„Můžete přece říci, oč jde.“

„Nechci! nechci! nechci! Sňatek mezi vaší dcerou a mnou ukončil by spor a nechal by sumu nerozdělenou. To je srovnání snadné, počestné, ba i příjemné, ale já je nechci!“

„U všech všudy, pane, vy zamítáte ruku mé dcery! Ale já vám ji nenabídl!“

„Dobře jste učinil, neboť ji rozhodně zamítám.“

„A proč pak, smím-li prosit?“

„Nejsem povinen, dávati vám vysvětlení.“

„A já chci, abyste mi to vysvětlil! Zdá se mi, že moje dcera není ani ošklivá ani odporná, u čerta!“

„Vskutku, pane, nelze ničeho namítat proti kráse slečny Bitterlinovy.“

„Jsou tedy nějaké výtky pro její chování?“

„Nevěděl bych, pane, a jestliže zamítám ruku vaší slečny dcery nečiním tak proto, že bych měl co vytýkat jí osobně.“

„Co tím rozumíte?“

„Nic.“

„Vy jste pravil: jí osobně!“

„To je dost možné.“

„Co to znamená: jí osobně!“

„Nu, jí osobně!“

„Osobně! osobně! Tak tedy rodina, pane, nemá práva na vaši vážnost? Máte snad v úmyslu říci, že setník Bitterlin nezasluhuje, býti vaším tchánem?“

„Chraniž Bůh, setníku! Považuju vás za nejpočestnějšího muže naší doby.“

„Ale pak, pane, jestliže dcera a otec jsou bez hany, komu tedy co vytýkáte? Snad její matce?“

„Neměl jsem nikdy čest, mluviti s paní Bitterlinovou.“

„Přísahejte mi, že jste nikdy neslyšel o ní mluvit.“

„Nevím, je-li tu přísahy zapotřebí? Slyšel jsem o paní Bitterlinové, že byla osoba velmi krásná a velmi elegantní.“

„Elegantní! Proč pak ne podle mody? Kdo vám to řekl? Kdo?“

„Vy, pane, pamatuju-li se dobře.“

„Je psáno ve hvězdách, že se nedozvím ničeho! Vy tedy, pane, zamítáte moji dceru, poněvadž se obáváte, aby se nezvedla po rodičích! Je to proto, není-liž pravda?“

„Přísahám vám, že taková myšlenka nepřišla mi nikdy na mysl.“

„Tak tedy, proč odmítáte moji dceru?“

„Proto.“

„To není důvod! Jste ženat?“

„Ne.“

„Máte něco proti manželství?“

„Pranic.“

„Po všem tom, pane, zdá se mi impertinentní, že odmítáte moji dceru!“

„Pardon. Kdybych byl přišel žádat vás o její ruku, byl byste mi ji dal?“

„Já? Nikdy!“

„Byl byste mne tedy odbyl?“

„Na mou věru!“

„Nač si tedy stěžujete?“

„Stěžuju si na vaši drzost a žádám, abyste odvolal, co jste pravil.“

„Já pravil, že mám upřímnou úctu k slečně Emmě Bitterlinové, jejímu otci a její matce; co mám odvolat? Jsem k tomu hotov.“

„A já pane, jsem hotov, udělit vám pokárání, jakého zasluhujete.“

„Výborně, setníku! Myslím, že máte pravdu. Rána kordem sic nikdy nic nedokáže, ale mnohdy vše urovná. Jestliže mne zabijete, přijmu vaše peníze i vaši dceru; těch stodvacet tisíc franků bude na můj pohřeb a já se ožením se slečnou Bitterlinovou in extremis!“

„Konec žertům, pane! Trváte na tom, že zamítáte sumu, která vám náleží?“

„Rozhodně. Mimo to mám česť, zamítat ruku vaší slečny dcery.“

„Nuže pane, uslyšíte o mně!“

„Bude mi velkým potěšením, pane.“

XIV.

B o j.

104. pluk řadové pěchoty byl posádkou v Paříži. Den po té, kdy pan Bitterlin vypověděl válku svému zeti, spěchal časně z rána do vojenské kavárny a žádal vojenský schematismus na rok 1858. Také Meo, když se prospal jako dudek, vešel do veřejné čítárny a vyhledal v schematismu seznam důstojníků 104. pluku. Oba protivníci měli závažné příčiny, proč hledali svoje svědky v tomto pluku. Setník měl mezi nimi mnoho kamarádů a Meo mnoho přátel. Ten i onen byli tu zanechali vzpomínku, tradici, legendu. Stůl poručíků dosud se občas bavíval některými historickými karikaturami o setníku Bitterlinovi a všichni důstojníci od obléhání Říma vzpomínali si na pěkné chování poslance Mirandy před vojenským soudem.

Otec Emmin obrátil svůj zřetel na dva důstojníky vyšlé ze stavu prostých, kteří bývali šikovateli v jeho setnině, poručíka Boucarta a setníka Roblota: dva statečné sekáče, dobře okované v theorii, kteří svůj absint nezřeďovali vodou. Nalezl je v okolí kasáren de Reuilly, na prahu hospůdky, kam přišli nabrousit si zuby. Páni ti povstali, když se přiblížil a pozdravili v něm dokonalý vzor všech vojenských ctností. Tiskli si důkladně ruce, a když si byli notně pomačkali prsty, pojedli nějaké sousto. Pak přišla káva s obvyklými přídavky, doutníky po třech sous a sklenky vodky. Když tři Horáciové měli podlebí v ohni, ochladili je několika lahvemi piva. Ale brzy bylo třeba zapálit punš, aby spravili žaludky, ochlazené pivem. Pan Bitterlin zaplatil snídani; stateční jeho kamarádi nechtěli zůstat pozadu a všichni tři bojovníci závodili ve dvornosti až do pěti hodin večer. Teprve teď vyložil setník příčinu své návštěvy. Položil doutník na okraj stolu, chopil oba svoje přátele za ruku, zahleděl se jim do očí a pravil jim polohlasně:

„Děti, to není všechno, musím vás požádat o službu."

„Tu jsem!" zvolal Roblot.

„Setníku," doložil druhý, „je to na život a na smrt!"

„Děkuju. O to tu běží."

„Bravo! Ah, on byl v tom ohledu vždycky dobrý, setník Bitterlin."

„He, he, zanechal jste u pluku znamenité vzpomínky."

„Poslyšte, oč jde. Jeden holobrádek mne urazil."

„Ale vý mu dáte co proto! Ku předu póchod!"

„Povím vám to."

Ve chvíli, kdy měl vyložit, co má proti Italiánovi, pocítil setník podivné rozpaky. Ne že by byl pozbyl vědomí svého dobrého práva, ale nevěděl, kterak počít. Hněv, punš a úcta jeho soudruhů tak prudce na něho dolehaly, že zůstal s otevřenými ústy na počátku svého vypravování. Vykládat, kterak nějaký smělec zamítá ruku jeho dcery, aniž mu byla nabídnuta, bylo zbytečné a kompromitující. V pluku bylo již dosti mluveno o paní Bitterlinové, k čemu ještě vydat v šanc zlým jazykům pověst

Emminu? Pod nátlakem této myšlenky chtěl se vrhnout na oněch 120.000 franků, které mu Meo tvrdošijně chtěl nechat na krku. Tato otázka delikatessy úplně ospravedlňovala bojovné jeho úmysly; nebylo třeba ničeho jiného, zejmena u pluku, aby se tasily meče. Ale když rozevřel zuby, aby vypravoval, co se stalo v Badenu, setkal se pohled jeho s číslem 104., vytlačeným vypoukle na knoflíkách poručíka. Je třeba, abyste byli bývalými vojáky, byste pochopili němou výmluvnost číslice, vyražené na knoflíku vojenského kabátce. Pro muže, jenž sloužil se ctí, zahrnuje v sobě číslo pluku ducha sborového, slávu praporu, dobytá vítězství, vykonané povinnosti, dědičné ctnosti, jež si vojáci odevzdávají se svými stejnokroji, polou obnošenými. Pan Bitterlin vzpomenul si na dobré naučení a dobré příklady, jež byl tak dlouho dával ve 104. pluku a neodvážil se říci dvěma důstojníkům tohoto pluku, že vyhrál celé jmění ve hře. Ušklíbnul se jako dítě, jež polyká pilulku a pravil:

„Milí přátelé, vy jste mužové cti; já jsem mužem cti, můj protivník jest rovněž mužem cti, jakkoli nemá čest, býti Francouzem a je to věc, která se nedá vyrovnat. Jste pro mne?“

„Zajisté,“ odpověděl Boucart.

„Jen ještě slovo,“ připomenul setník Roblot. „Jsme uraženi?“

„Ano.“

„Tedy máme volbu zbraní.“

„Rozumí se samo sebou. Volím šavle. Ale kdyby protivník chtěl kordy, můžete mu v tom povolit.“

„Platí. A kdy má býti tanec?“

„Čím dřív, tím líp.“

„Ku předu! Na vaše zdraví, setníku Bitterline!“

„Na vaše, setníku Roblote! Poručíku Boucarte, na vaše!“

„Na zdraví starých kamarádů!

„Pluku 104!“

„Ať žije císař!“

Dopili punš a tři naši hrdinové byli přesvědčeni, že pan Bartolomeo Narni dostane ránu šavlí do hlavy, ku cti setníka Bitterlina, 104. pluku řadové pěchoty a krásné Francie. Sám Condillac byl by vyčerpal zbrojnici své logiky, aniž by je mohl přesvědčit o opaku.

Zatím Meo neskládal ruce v klín. Navštívil pana Jiřího Médinea, bývalého setníka auditora při vojenském soudě, nyní podplukovníka 104. pluku.

Pan Medine jest důstojníkem, jakých na štěstí nalezáme mnoho v naší armadě: muž meče a spolu muž z dobré společnosti, spojující vědomosti s vybranými způsoby, chladný ve věcech služebních, roztomilý ve společenském obcování, opatřený značnými vědomostmi vojenskými, obeznalý v literatuře, uhlazený společností ženskou. Také on ve svém mládí nosil torbu, jako Bitterlinové, Roblotové a Boucartové; co jej lišilo od těchto pánů, bylo, že lépe použil svého prázdného času.

Poznal Mea na první pohled, neboť nikdy nezapomínáme na tvář člověka, jehož jsme mohli připravit o hlavu.

„Buďte mi vítán,“ pravil, podávaje mu srdečně ruku. „Vy mne omlazujete o deset let. Bydlíte tedy v Paříži? Který dobrý duch vás sem přivádí?“

Žalobce i obžalovaný bavili se dlouho o Římě a o Italii: je to látka nevyčerpatelná. Avšak Meo nezapomínal na velkou svoji záležitost. Vypravoval podrobně o svých stycích s panem Bitterlinem, o své cestě, svých záměrech, svých nadějích a o včerejší hádce, jež by mohla urovnati vše, kdyby ji dovedl využitkovat.

Pan Médine vyslechl jej až do konce s usměvavou pozorností.

„Můj drahý nepříteli,“ pravil konečně, „vaše záležitost náleží k oněm, jež nemohou skončit jinak než svatbou. Budu vaším svědkem všude. Máte druhého?“

„Ne, nechtěl jsem mluviti s nikým, dokud jsem se s vámi neporadil.“

„Tím lépe! Vezmeme mého vynovce, jenž právě vyšel se Saint-Cyru. Znám vašeho Bitterlina, a to ode dávna. Zabil jednoho z nejlepších důstojníků pro pouhou hloupost: nestálo to ani za řeč. Je to protivný chlap, ctnostný a násilný. Učinil jste dobře, že jste ho pohladil proti srsti: skrotíme ho náležitou dávkou násilí; vidím již jak. Vraťte se domů, vyčkejte odhodlaně svědky a přineste mi o sedmé hodině večerní jejich adressu: já se postarám o vše.“

Meo spatřil pány teprve o šesté hodině: byli zcela způsobni, leda že mluvili poněkud tuze nahlas.

„Pánové,“ odpověděl jim, „znáte urážku, za kterou žádáte zadostiučinění?“

„Víme,“ odpověděl setník Roblot „že se věc nedá urovnat.“

„Buďte tedy tak laskavi a vyčkejte u některého z vás návštěvy mých přátel: budou míti čest navštívit vás o osmé hodině.“

Setník Roblot dal svoji adressu, neboť měl pokoj za pětadvacet franků měsíčně.

Oba spoluhodovníci pana Bitterlina byli nemálo udiveni, když přesně o osmé hodině dostavil se k nim podplukovník Médine spolu se svým synovcem.

„Plukovníku!“ zabručel Boucart, „my nevěděli . . . nemysleli jsme . . . Zajisté, kdybychom byli věděli . . .“

„Pánové,“ přerušil jej pan Médine, „zapomeňme, libo-li vám, na rozdíly našich hodností.“

A doložil tónem, kterým pronikala autorita povelu:

„Jsme zde toliko čtyři důstojníci 104. pluku, kteří se sešli, abychom urovnali čestnou záležitost. Setník Bitterlin, jeden z našich statečných soudruhů, jest uražen panem Narnim, hrabětem de Miranda, mým přítelem.“

Boucart a Roblot poklonili se bezděčně. Pan Médine pokračoval:

„Učinili jste dobře, že jste se ujali záležitosti bývalého důstojníka pluku. Znáte původ sporu?“

„Můj Bože, ne!“ odpověděl pan Roblot.

„Mohu vám to pověděti dvěma slovy. Pan de Miranda kompromitoval dceru setníka Bitterlina a odpírá, pojmout ji za manželku. Setník vás prosil, abyste žádali zadostiučinění. Pan de Miranda nás oprávnil,

abychom přijali den, hodinu a zbraň, jaké ustanovíte. Není nic prostšího, jak vidíte, souboj jest nevyhnutelný."

„Leda že by snad," namítal pan Boucart, „odhodlal se pan de Miranda, oženiti se se slečnou Bitterlinovou."

„Přiznávám, že by tento spůsob byl nejuspokojivější, avšak poněvadž nemám naděje, že bych mohl pohnout svého přítele, aby povolil, můžeme toho pominout a ustanovit podmínky boje."

Schůze ustanovena na zejtřek, na sedmou hodinu ranní na počátku lesíka Vincennesského. Páni Médineové přijali jako zbraň šavli; věděli dobře, že nebude tasena z pochvy.

Když pan Bitterlin zvěděl výsledek této první rozmluvy, bylo prvním jeho dojmem překvapení a nespokojenost. Viděl, že dcera jeho jest kompromitována v očích 104. pluku; slyšel již, kterak ženy důstojníků o přetrž dělají klepy o dobrodružstvích Emminých a bylo mu jako v nejhorších dnech jeho manželství. Když se vracel domů, dělali se mu před očima mžitky vztekem; jednou neb dvakrát se mu dokonce zdálo, že země se točí rychleji než obyčejně. Co poněkud uspokojovalo šlechetnou tu duši, byla naděje, že rozpoltí krásnou hlavu Meovu.

„Cizozemský pse!" hučel pro sebe, mna si ruce, „tys zneuctil otce a kompromitoval dceru, ale špatně se ti to vyplatí!"

Co se týče Mea, ten se mohl zalknout radostí. Odešel od pana Médinea v nevyličitelném opojení, a přece zapomněl obědvat. Štěstí jeho zdálo se pojištěno; nepochyboval, že zítřejší den spojí jej na vždy s Emmou. Proto sestupoval s předměstí Saint-Antoine dělaje tisíceré nesmysly. Když se setkal s jedním z oněch zablácených párků, které se k večeru ubírají k tanci za bránu, zvolal s komickým pathosem:

„Šťastní manželé, běžte, kam vás volá láska! Nejsem žárliv, také na mne dojde!"

Zastavil ženu, jež nesla děcko, pozvedl maličké ke své tváři a tázal se, jak je staré.

„Dvaadvacet měsíců," odpověděla dělnice pořádně vyjevena.

„Drahé robátko!" zvolal, „dej mi hubičku! Budu míti také takové dříve než za dvě leta. Co pravím? takové! Tys ošklivý! tys špinavý! Můj syn bude krásný jak bůh!"

Malý bludný psík s krouceným ocáskem zapletl se mu mezi nohy; hodil mu měďák, aby si koupil chleba. Tři vojáci na toulce zahražovali mu cestu, on je zahrnul projevy přátelství a zval je všechny na svou svatbu, dal se znova do běhu a setkav se se šosákem, jenž se díval na měsíc, natloukl mu.

Zbytek noci strávil tím, že tančil po všem nábytku, zatím co pan Bitterlin, zavřen ve svém salóně, oháněl se před zrcadlem šavlí a dělal nohou apely, až se celý dům otřásal.

Agáta přišla o šesté hodině zbudit svého mladého pána, jenž toho neměl nikterak zapotřebí.

„Pojď sem," pravil k ní, „výtečná dívko, anděli, věrná družko zlých dnů, které jsme prožili. Teď jsme u konce své bídy. Ty zůstaneš v našich

službách; to se rozumí. Nedám ti plat; budeš si moci brát z tobolky Emminy a z mé!“

„Ale, milostpane,“ zvolala nebohá dívka, „to tedy se něco stalo?“

„Ty se tážeš, ukrutná dětino! Ale vždyť si budu brát Emmu! Běž k ní, tu máš klíč od jejího bytu. Ohlaš jí tu velkou novinu. Řekni jí, že ji miluju, že naše štěstí je pojištěno a že se dnes ráno biju na šavle s jejím otcem!“

Na to vyběhl z domu jako blázen — a tím také byl —, skočil do fiakru a dal se dovézti do lesíka Vincenneského.

Služka myslela opravdu, že se minul s rozumem. Pokusila se běžet za ním, ale byl již daleko. Poněvadž pak nebyla od přírody nadána, aby dohonila fiakry, odhodlala se a celá udýchána a uplakána odebrala se do domu v ulici des Vosges.

Emma, nakloněna z okna, spozorovala ji z dálky a dala jí znamení, aby šla nahoru. Obě přítelkyně padly si do náručí se štkaním a slzami. Po dobrou čtvrt hodiny mluvily obě najednou, vyptávaly se neustále a nepomýšlely na to, aby odpověděly. Emma žila od svého návratu z Badenu ve fantastickém světě. Nejpodivnější zvuky vyrušovaly ji z nočního klidu: včera byl to déšť zlata, hrnoucí se na postel jejího otce, dnes byla to řada temných ran, promísených chřestěním železa. Dny její byly znepokojeny nevysvětlitelnými rozmary jejího otce: brzy byl veselý, brzy zasmušilý, brzy mluvil laskavě o nebohém Narnim, brzy halil se ve zlověstné mlčení. A Meo nedával o sobě žádných zpráv! A nešťastné dítě neodvažovalo se ptáti se svého otce, — tak se bála, aby všechno neztratila, kdyby prozradila svoje tajemství! Všechen ten neurčitý nepokoj, všechny ty domněnky, všechny ty pochybnosti pohasly jako zář pochodní uprostřed požáru, když služka pronesla slovo: souboj. Jediným skokem byla Emma u sbírky zbraní setníkových; jediným pohledem viděla, že chybí jedna šavle.

Když se Chimena dozví, že její otec a její milenec utkali se spolu v boj, uteče od princezny a odtrhne od sebe zápasníky. Emma neměla toho prostředku. Nevěděla, kde se setník a Meo mají utkat. Vše, co nebohá ta bytost chápala, bylo, že byla příčinou všech neštěstí, jež se měla přihodit. Rána šavlí učiní ji vdovou anebo sirotkem, a nechať se stane cokoli, pro ni všemu byl konec. Vrah Meův nebude více jejím otcem: vrah jejího otce nebude nikdy moci být jejím manželem. Bránila se zoufale proti jistotě svého neštěstí a nevěděla nijaké cesty, aby mu mohla uniknout. Agáta snažila se, upokojit ji, aniž sama se dovedla upokojit.

„Nekalte si krev,“ konejšila ji; „snad k tomu nedojde; musíme doufat, že je četníci zatknou. Šavle se může zlomit, váš otec je takový lamželezo, víte to dobře. Ach moje ubohé dítě, nevím, co ti mám říci! Nikdy, nikdy nelitovala jsem tolik, že jsem tak hloupá!“

Brzy pravila, že půjde na policii, brzy zas chtěla běžet do kostela a obětovat svíci svatému Martinu, patronu vojáků. Tento výjev neladu a hrůzy trval již dvě hodiny, když se dveře otevřely.

Pan Bitterlin objevil se na prahu. Červená jeho tvář byla skorem fialová. Hodil šavli na otevřené piano a klávesy vydaly ze sebe hrozně žalostný zvuk. Obě ženské slyšely v této kakofonii výkřik celé armády umírajících. Agáta klesla na kolena, zarývajíc nos do prachu a brebtalala modlitbu za umírající. Emma se vztýčila a vlekla se až na konec pokoje, puzena hrůzou a ošklivostí. Viděla krev Meovu na rukou a na šatech svého otce.

„Dobrý den, Agáto," pravil setník. „Je tomu dávno, co vás nebylo vidět, milá holko. Nebojte se, já vás nesním. Staly se divné věci. Emmo, pojď a posaď se mi na klín."

Oběť blížila se s chvěním. Otec chopil ji za ruku a stáhnul ji až k sobě.

„Poslyš mne," pravil k ní, „žádné námitky! Ode dneška za čtrnácte dní provdáš se za pana Narniho!"

XV.

Za hlaholu trub a kotlóv.

Následující komedie se odehrála v lesíku Vincennesském.

Právě o sedmé hodině sešli se soupeřové i svědci na smluveném místě s vojenskou přesností. Čtyři důstojníci byli v občanském kroji, aby nebylo znát nerovnost jejich hodností; pan Médine o to žádal. Obě strany pozdravily se velice obřadně, jak to obyčejem. Svědkové změřili zbraně; setník a Meo svlékli kabáty a vesty a podrželi toliko spodky a košili. Avšak ve chvíli, kdy se hotovili skřížiti čepele, přistoupil pan Médine, s holí v ruce, ku svému klientovi a pravil k němu:

„Pane hrabě, poněvadž vy jste ten, jenž urazil, myslím, že jest povinností svědka učinit vám poslední napomenutí, než se počne. Je vždycky dosti času na to, podřezat si navzájem krk a za čtvrt hodiny mohlo by být na naše rady pozdě. Pánové jsou zajisté téhož náhledu?"

„Jakpak by ne, plukovníku! Račte," pravil Boucart.

„Myslel jsem na to," doložil Roblot.

Pan Médine pokračoval:

„Vyčítal bych si, že vás vyrušuji svými námitkami, kdybych neměl před sebou dva muže uznané statečnosti: pan setník Bitterlin podal o tom důkazy u pluku. Co se týče vás, pane, měl jsem čest setkat se s vámi na půdě velice horké a mohu vám dosvědčit, že jste nešetřil svého života."

Tchán i zeť lehce se uklonili řečníku a opřeli se o své šavle, čekajíce, až svoji řeč ukončí. Pokračoval obrátiv se k Meovi:

„Nevím, pane hrabě, jaké jsou vaše důvody, že odmítáte ruku počestné mladé dívky, kterou jste bez její viny kompromitoval. Nechať je tajemství vaše jakékoli, mám je v úctě."

„A já, pane," přerušil jej Meo, „nemám nijakého tajemství. Nechať jakkoli dopadne tento boj, jehož výsledek je dosud nejistý, záleží mi na tom, abych prohlásil co nejurčitěji před muži cti, kteří mne obklopují, že ctnost slečny Bitterlinovy jest povýšena nade všechny útoky, rovněž jako počestnost jejího otce a památka její matky. Jestliže jsem odolal přání velice oprávněnému, abych se stal jejím manželem, byla jedinou příčinou mého odporu velitelská povaha a panovačný rozmar pana setníka zde přítomného. Cítil jsem, že bych se musel vzdáti své svobodné vůle, vstupuje do rodiny muže tak svéhlavého a absolutistického."

Záblesk plachého uspokojení zaplanul v malých očkách setníkových.

„Ostatně!" doložil rychle Meo, „pan setník mi nikdy svoji dceru nenabízel a popírám, že by byla kompromitována mojí vinou."

„Pardon, pane," pravil setník svým nejkyselejším hlasem. „Nejsme tu, abychom se přeli, ale váš přítel pan Le Roy sám doznal, že kompromitujete moji dceru."

Meo se zarazil, jakoby hledal odpověď. Pan Médine použil jeho mlčení a pravil:

„Nesluší nám, vracet se do minulosti, a rád věřím, pane hrabě, že jste vědomě ničeho neučinil, abyste uškodil pověsti ctnostné dívky. Ale jsou dvě věci, jež nesmím opomenout uvésti vám na paměť: předně, že po tomto sporu se zbraní v ruce, jemuž jsme dnes přítomni, slečna Bitterlinova zůstane kompromitována tou měrou, že se nemůže provdat za nikoho, než za vás; za druhé, že po souboji, jestliže na neštěstí setrváte na tom, aby se šlo až tak daleko, nebohé dítě nebude se moci státi ani vaší ženou a vy ji odsuzujete k věčnému celibatu."

„Toť patrno," zvolal Roblot.

„U čerta," doložil Boucart.

„Nuže," prohodil setník, „ona proto arci neumře! Už víc děvčat zůstalo starými panami! Ale co se týče vás, pane . . ."

„Já, pane, já neobtížím svoje svědomí takovouto výčitkou. U přítomnosti těchto pánů přijímám ruku vaší slečny dcery."

Pan Bitterlin nenadál se takového překvapení a snad byl by přijal dosti nevlídně souhlas Italianův, avšak čtyři důstojníci vrhli se na něho všichni zároveň a blahopřáli mu tak vřele, že byl tím všecek omámen. Nejhlučnější, nejhorlivější, nejvítěznější byli Boucart a Roblot, kteří nebyli zasvěceni v tajemství.

Aby nepřítel neměl času, vzpamatovat se, spůsobil Meo výstup. Vymlouval se na různé obtíže a žádal lhůtu tří měsíců. Boucart a Roblot protestovali, páni de Médine považovali za svou povinnost, domlouvat mu a pan Bitterlin, rozpálen veškerým tím ruchem, pravil k němu: „Čestné dluhy neplatí se na tak dlouhé lhůty. Žádám, aby vaše chyba byla napravena ve čtyryadvaceti hodinách."

Bylo třeba na novo užít veškeré výmluvnosti a dokázat setníkovi, že sňatky nelze provésti obratem ruky jako vítězství. Po čtvrthodinném vyjednávání, kde Meo se dal hodně prosit, ustanovena svatba za čtrnácte dnů.

„Ale rozumějme si dobře,“ pravil tchán. „Pánové tito prokáží nám čest a budou přítomni sňatku. A jestliže ode dneška za čtrnácte dní nedojdou vaše průkazy nebo nebude ušit váš svatební šat, začneme znovu, u všech hromů!“

Meo se uklonil jako třtina v bouři.

„Ode dneška,“ pokračoval setník, „žádám, abyste každodenně přišel se dvořit mé dceři, byste ji připravil na svatební obřad.“

„Každodenně?“ tázal se Meo.

„Každodenně. A jestliže jedinkrát vynecháte, slibuji vám, že si pro vás přijdu. Podejte mi ruku! Dobrá. Platí. Nyní pojďte tři kroky odtud, abych vám mohl pošeptati dvě slova: Mám v kapse svého svrchníku vaše peníze. Prokážete mi potěšení a vezmete je s sebou.“

Toliko v tomto ohledu byl Meo neústupný. Prohlásil, že přijme těch sto dvacet tisíc franků toliko po odchodu z mairie.

Rozešli se bez snídaně: pan Roblot a mladý pan Médine měli službu. Hostinský v sousedství, jenž zakroutil krk dvěma kuřatům, marně zabíjel.

Po čtrnácte dní byl pan Bitterlin jako napnutý luk, tetelil se. Radost nad vítězstvím a blahopřání jeho svědků omamovaly jej až do polovice předměstí Saint-Antoine. Když se těch pánů zbavil, pocítil v hlavě jakousi prázdnotu. Tisíc myšlenek sobě odporujících procházelo mu mozkem jako při paradě, aniž si mohl jedinou prohlednout tváří v tvář aneb mohl o ní klidně uvažovat.

„Hleďme,“ pomyslil si, „teď je moje dcera nevěstou. Ať mne čert vezme, vím-li, jak se to stalo. Na každý spůsob zachoval jsem se řádně: je to památný den. U pluku zvědí, že nejsem žádnou onucí. Emma bude křičet, ale toho čerta dbám. Jestliže jí stará její láska ještě straší v hlavě, musí jí dát výhost. Ten mladík je šlechticem; neřekl mi o tom. Zbavím se těch proklatých peněz; oni budou bohati a já nemusím sáhnout na svoje důchody. To je ještě lepší než rána šavlí do tváře nějakého jelimánka. Paní hraběnka de Narni rozená Bitterlinova. Mně by bylo milejší hraběnka Bitterlinova de Narni: to je větší čest pro rodinu. Co mi vadilo, abych se stal hrabětem císařství? Příležitost. Z toho hocha udělám, co mi bude libo: on to ví dobře. Dost jsem se ho nakomandoval na té cestě! Jsem mužem, jenž nad něho vyniká. Ale což kdyby chtěl utéci do Italie před svatbou? Dám si pozor, neboť konečně není zamilován do mé dcery. U čerta! Našel bych ho i na dně pekel. Aj, ty moje stará šavle, dnes ráno jsme nic neudělali. Včera večer jsem přišel na pěkný obrat: jedna, dvě! Můžeš se chlubit, že náležíš pořádnému chlapíku. Pojďme posnídat. Dnes ráno budou o mně mluvit u stolu důstojníků. Takových chlapů jako já není více u 104. pluku.“ A tak dále a tak dále.

Přítomnost Agátina v domě nespůsobila mu ani překvapení, ani zvědavost: měl dost jiných starostí. Vyložil své dceři čtyrmi slovy veškeré výhody ze sňatku, který pro ni vyhlédnul. Emma bledla, rděla se, bála se léčky a otevřela toliko ústa, aby všedními slovy prohlásila, že se

podrobuje. Opustil ji skorem ihned a šel vyhledat pana Narniho, kterého přivedl násilím, jako nějaký četník.

„Zde je vaše nastávající!“ pravil k němu, vstrčiv jej do salonu. „Vy ji znáte, ona zná vás. Nyní, jste-li počestný muž, učiníte mi potěšení a budete se jí dvořit, a pořádně“.

První pohled obou milenců byl celou básní ve stručném výtahu; bylo by třeba celých svazků, abychom vylíčili vše, co obsahoval. Ale krásný milenec, poučen zkušeností, chránil se dáti výraz své radosti před panem Bitterlinem. Čekal na příhodnou chvíli, aby vyložil své milence tajemství štěstí tak neočekávaného. Malá čtveračka pochopila vše na půl slova a jala se rovněž hrát komedii.

Setník, jako osel u potoka, učinil pokaždé krok ku předu, kdykoli byl zatahán od zadu. Emma a Meo manevrovali tak obratně, že na konci první schůzky pan Bitterlin je přinutil, aby si dali po hubičce. „Nic mi neodolá!“ pravil mna si ruce.

Kdyby Meo byl poslouchal sama sebe, byl by strávil celý svůj život v saloně v ulici des Vosges. Dovedl se opanovat tak dobře, že jej setník káral pro krátkost jeho návštěv.

„Tohle není to, co jste mi slíbil,“ říkával ob čas tento neúprosný tchán. „Přicházíte pozdě a utíkáte, jakoby u nás v domě hořelo. To není řádné chování, u čerta! Tropíte si ze mne šašky?“

Káral také dceru pro její chladnost.

„Slečinko Cimfrlino,“ říkával jí, „vy si vezmete muže, kterého jsem pro vás vyhledal, anebo řeknete, proč nechcete. Vím dobře, co vám vrtá mozkem. Vím, že máte nějaké pletky za lubem. Jestliže vám kdy napadne, myslet ještě na svoji první lásku, nenatluče vám váš jelimánek manžel, nýbrž váš otec.“

Obě děti tak dobře prováděly svoji hru, že pan Bitterlin stal se znamenitým ve své netrpělivosti. Po celý den klusal od mairie k faře, od krejčího ke švadleně, aby urychlil přípravy a odstranil překážky. V noci mnohdy náhle povstal a běžel do ulice Culture, aby se přesvědčil, zda-li jeho zeť se nevystěhoval. Nikdy nejevil tolik horlivosti pro vlastní svoji svatbu. Byl více než ženichem, více než otcem; byli byste řekli, že to vrchní jenerál v předvečer bitvy.

Konečně nastal šťastný den. Snad ani Emma ani Meo neočekávali jej toužebněji. Málo lidem bylo dopřáno, vidět setníka v celé jeho slávě: byli to čtyři svědkové souboje, lékař rodiny, pan Artur Le Roy a pan Silvergo, kteří tvořili celý svatební průvod. A to ještě pan Silvergo byl pozván toliko náhodou: Meo se s ním setkal na ulici a sdělil mu svoji radost. Tiskař se sám pozval na svatbu řka: Chci být s vámi v tento krásný den, jakožto bývalý váš chef a nastávající příbuzný. Ožením se za měsíc s vaší příbuznou, slečnou Aurelií.“

Pan Bitterlin sám nakládal hosty do vozů, on sám je přehlížel u vchodu mairie. Vešel do síně radnice jako Alexandr do Babylonu. Když úředník položil panu Narnimu slavnostní otázku: „Svolujete, pojmouti za choť slečnu Františku Emmu Bitterlinovu?“ bylo slyšet, kterak setník

zamručel polohlasně: „To bych rád viděl, aby nesvolil! Měl by co dělat se mnou.“

Péro, jímž se zapisovalo do občanské matriky, byl velký, krásný husí brk, úplně opeřený a podobný čepeli šavle. Pan Bitterlin podal jej hrdě svému zeti s velitelským posuňkem, jenž se podobal fintě při šermu: „Jedna, dvě, tři!“ Meo se usmál a klesl po tom, omdlelý tajným smíchem, na sousední židli. Byl šťasten!

Hosté blahopřáli setníkovi dříve, než se odebrali do chrámu; neboť pro mužské civilní sňatek je vším. Dojemná prostota tohoto rozhodného činu často vynutí slzu na tváři šedého vousáče, kdežto pro ženské propuká pohnutí teprve před oltářem, s hudbou varhan. Pan Bitterlin odpověděl na poklonu pana Le Roye:

„Drahý pane, nemůžete si představit, jakou práci mi ta věc dala. Musel jsem přenášet hory! Ale čest velela, já chtěl, já zvítězil. To je moje bitva u Slavkova. Avšak, dovolte, nejsme ještě u konce; musím popohnat naše opozdilce.“

A s takovýmito pocity vedl svoje lidi do kostela.

Vyslechl krátkou řeč duchovního s čilou, řekl bych skorem násilnou pozorností. Vše, co praveno o povinnosti manželů, dotvrdil rázným posuňkem na adressu Narniho.

Když vycházeli z chrámu, vzal jej stranou a pošeptal mu:

„A teď, pane, kdybyste byl dosti ničemný a zradil moji dceru, zabil bych vás, ne již v souboji, jako muž, ale kdekoli a jakýmkoli způsobem, jako psa!“

„A to byste měl docela pravdu,“ odpověděl zeť.

Velká hostina, ukuchtěná Agátou, vystrojena v bytě v ulici des Vosges. Bylo to něco, čemu měšťáci říkají dejeuner dînatoire, protože hosté, kteří usedli ke stolu k polednímu, nevstali před jedenáctou hodinou. Meo poprve bez překážky kochal se štěstím, dívati se na Emmu. Nic by nebylo vadilo jeho štěstí, kdyby nebyl měl v kapsách svého fraku sto jedenadvacet tisíc dvě stě dvacet franků. Toto břemeno, které mu vnutil pan Bitterlin odcházeje z kostela, značně mu překáželo.

Páni Boucart a Roblot při jídle znamenitě se tužili: rány meče Rolandova nikdy neprovedly věci tak znamenité.

Při desertu pan Silvergo, příbuzný Narniho následkem ženských, požádal o dovolení, aby směl přednésti znělku vlastní výroby. Toto krásné číslo italské poesie setkalo se s potleskem tím větším, jelikož nikdo nerozuměl ani slova. Takto ješitnost francouzská povždy zjednávala úspěch cizím literaturám.

Pan Artur Le Roy, jenž měl na starosti nápoje, pronesl následující přípitky:

„Vojáku Bitterlinovi!“
„Desátníku Bitterlinovi!“
„Šikovateli Bitterlinovi!“
„Poručíku Bitterlinovi!“
„Nadporučíku Bitterlinovi!“

„Setníku Bitterlinovi, rytíři řádu čestné legie!“

Bitterlin, jenž pobožně vyprázdnil svoji sklenici při každém přípitku, stal se pohnutým. Ale pan Le Roy, který jej chtěl dostati pod stůl, zapřísahal se, že nejslavnější setník naší doby nezůstane na polovici cesty. Povolal jej opět k praporům a připil postupně majorovi, plukovníkovi, generálovi a dokonce i maršálkovi, vévodovi de Bitterlin! Nebohý muž hájil se proti tolikeré slávě, ale pil jako tambor. Pánové Boucart a Roblot ob čas přicházeli ťuknout si s ním a blahopřát mu k jeho povýšení, o němž sami již nepochybovali.

Byli by ho utopili ve víně, jako vévodu z Clarence, kdy by byl lékař nezakročil. Výtečný ten lékař hrozil se, vida povahu tak neurvalou strženu do takovéto výstřednosti. Tázal se důvěrně setníka, pomyslel-li na to, dát si pustiti žilou; starý hrdina mu odpověděl hlasem, který nelze napodobit:

„Nikdy, pane! Prolévám svoji krev toliko před nepřítelem.“

Byl opilý, ale přece pan Médine, chladnokrevný pozorovatel, obdivoval se jeho pevnosti, naklonil se ke svému synovci a šeptal mu:

„Pohledni na toho starého sekáče, je to jedna z posledních ukázek velké armády, představuje pokolení, jež vyhynulo mezi Moskvou a Waterloo. Ženy již podobných nerodí, zdá se, jakoby forma na ně byla rozbita. Je mu šedesát let a on vypil podíl vína pro čtyřiadvacet mužů. Jak pevně se drží na židli! Jak pevným hlasem poroučí! Tento hlas bylo by slyšet na půl míle před šikem v boji. A měj na paměti, že to jeden ze suchých plodů své doby, a suď podle něho, jací as byli ti ostatní! Jsem jist, že v tu chvíli, mezi mlhami, jež obestírají jeho mozek, zvedá se myšlenka utkvělá, stálá, nehybná; proniká každým jeho hnutím, propuká v každém pohledu, který vrhá na svého zetě. Tento invalida má pocit panování; těší se, že vnutil celému světu tento sňatek, který jsme my provedli proti jeho vůli. Kdyby se dozvěděl, že hrabě, jeho dcera a všichni jej obelstili, prasknul by jako puma.“

„Pst!“ pravil poručík, „mluví k vám.“

„Plukovníku!“ zvolal Bitterlin, „řekněte 104. pluku, že stojím stále pevně a že když jsem si něco vzal do hlavy, musí to jít jak se patří. Ať žiju, u všech rohatých! a na vaše zdraví!“

Horko a dým stávaly se nesnesitelnými, jakkoli obě okna byla otevřena. Ostatně také novomanželé počali na sebe unyle pohlížeti.

Jako staré zrezavělé pružné péro, které nikterak nepozbylo své síly, povstal setník, aby se poroučel svým hostům. Líbal je všechny na prahu a tisknul jim ruku, div nekřičeli.

Zůstav samoten s dcerou a se zetěm, zvolal svým nejstatnějším hlasem: „Změna garnisony! V pravo v bok; ku předu, pochod! Počkejte, až najdu svůj opasek: setnina nemůže na cestu bez setníka!“

A vedl je sám, pěšky, až do ulice Culture-Sainte-Catherine. Zde tlustá Agáta byla upravila pro snoubence hnízdečko, prozatím, než si Meo nalezne jiné. Požehnal jim po vojensku v průjezdu a pravil k zeti, jakoby jej napomínal:

„Byl byste velký ničema, kdybyste ji neučinil šťastnou!“

Meo se nedal k tomu dvakrát pobízeti.

XVI.

Douška.

Panu Julesu Girardovi.

Dovolte mi, pane, abych vám věnoval tuto historii. V době, kdy jsem ji psal, naučil jsem se milovat roztomilé, výtečné vlastnosti, jimiž vynikáte. Kterak bychom byli šťastni, kdybychom v životě posvěceném práci mohli ku každému novému dílu připojiti jmeno nějakého nového přítele.

Avšak je třeba, abych znovu otevřel tuto knihu a oznámil vám smutnou novinu. Dozvěděl jsem se ji právě v této chvíli, nikterak jsem se jí nenadál a jsem nad ní všecek ohromen. Jak křehkou věcí je člověk! Nejpevnější zdraví, nejstatnější tělo, nejsilnější a nejrozhodnější duch mohou býti tedy zničeny v tak krátké chvíli a pro příčinu tak malichernou? Nebohý setník! V šedesátém roce byl mladší než my, kteří máme polovici jeho věku. Všichni, kteří jej znali, vyjma snad jeho lékaře, byli by mu radili, aby si zakoupil doživotní rentu. Byl tak sestrojen, že mohl vydržet celé století a lichotit si příjemnou nadějí, že pochová dříve svoji dceru a svého zetě.

Všechny velmoci evropské střílely na něho z děl, aniž jej kdy zasáhly, byl šťasten a hrdý, že nikdy nebyl zabit. On sám zabil dosti nepřátel na bojištích, několik přátel v soubojích a svoji ženu doma. Několikrát byl poraněn, ale nikdy nebyl nemocen. Nic nerovnalo se upřímné, srdečné radosti, s jakou vyškrtával ze starého schematismu jmena hlupáků, kteří zemřeli.

Zajisté že měl některé chyby vybrané z nejprotivnějších, ale náhlá smrt jeho je tím mrzutější, že mu bylo třeba času, aby se napravil. Počítám, že mohl žít dosti dlouho, aby se stal znamenitým člověkem. Sliboval jsem si, že se mu budu obdivovat v jeho činnosti jakožto dědečka, až bude moci spráskat vnoučka až na krev. Nebohý setník! Již nemůže dopálit nikoho; slzy, které jeho děti prolejou při jeho smrti, jsou poslední, jež vynutil na této zemi.

Aspoň snad dovolí nebe, aby stín jeho bydlel ve stejném oddělení s paní Bitterlinovou! Nelitoval bych tě, duše třikrát nevlídná a hašteřivá, nalezneš-li na onom světě oběť, kterou bys mohl týrat!

Dcera jeho byla čtrnácte dní provdána. Emma a Meo, k zbláznění šťastní, pracovali o to, aby skryli před ním svoje opojení, neboť věděli ze zkušenosti, kterak štěstí bližního je mu nepříjemno.

Z peněz z trente et quarante bylo již všelicos zakoupeno: panství, jmeno a podobizny Mirandů. Krásné panství hraběte, vyrváno z drápů lichváře, pronajato několika počestným lidem, slibovalo zajištěný příjem deseti až dvanácti tisíc franků. Věrný Marsoni uspořádal tyto záležitosti

a hrál úlohu skutečného přítele. Nabízel dokonce neústupně peníze Meovi, nyní, kdy jich Meo neměl již zapotřebí.

Mladá hraběnka byla každého dne krásnější, v záři líbánek. Krása žen jest choulostivé ovoce: rozkvétá skorem všude, ale dozrává toliko na špalíru, u manžela. Meo nabyl vážnosti a rozšafnosti otce rodiny. Štěstí, jež mnohdy činí výstředními filosofy (čtěte poslední spis pana Micheleta), činí mnohdy blázny rozumnými. Tento marnotratník naučil se počítat: zřekl se nejnutnějších zlatých řetízků a nejnezbytnějších jehlic do kravaty, aby mohl darovat své ženě pravý indický kašmírový šál. Jedinou jeho útratou mimomanželskou bylo, že zakoupil jeden z oněch náramků, pevných, prostých a znamenitých, jaké se vyrábějí toliko v Londýně, u Hancocka. Dal upravit na mdle zlaté půdě šperku z drobných diamantíků nápis: „I Remember“, vzpomínám. Byl to jeho svatební dar pro slečnu Aurelii. Pan Silvergo uznal, že to dar velmi vkusný; Emma se nikdy o něm nedozvěděla. Ach, všichni byli velmi spokojeni!

Agáta, neunavná ta bytost, dělila se mezi bytem setníkovým a hnízdečkem mladých manželů. Návrat tohoto děvčete byl velkým neštěstím pro pana Bitterlina. Nebyla zlá, víte to dobře, ale byla ukrutně obmezená: a proto usmrtila svého pána nemyslíc na nic zlého. Agáto, já tušil již dávno, že vaše hloupost provede někdy rodině šeredný kousek. Agáto, kam jste dala hlavu? Agáto, co jste to provedla?

Jednou ráno, když oprašovala v saloně, pravil k ní setník, jenž se o samotě nudil, žvýkaje doutník:

„Jen, co je pravda, jako modlářka prováděla jste divné řemeslo.“

„Já, pane?“ odpověděla, vzavši oprašovačku pod paži.

„Nu ovšem, či snad jste neprostředkovala milostné pletky své velitelky a jejím prvním milencem? Což pak jsem vás proto nevyhodil z domu?“

„S jakým prvním milencem?“

„S tím, jehož jmeno jsem se nikdy nemohl dovědět.“

„Teď ho však víte; vždyť to byl pan Narni.“

„Narni?“

„Přece si nebudete myslet, že naše slečinka milovala dva mužské? To ne, milostpane; byl to vždycky jediný. Ale ten ubohý pán musel se notně ohánět a dělat politiku, než vás k tomu dostal!“

Setník promyslel za minutu více, než myslel po celý svůj život. Ale nešlo mu to k duhu. Krev hrnula se mu do hlavy s myšlenkami. Pravil si, že byl-li milenec Emmin skutečně pan Narni, že mladík ten jej znamenitě opentlil; že cesta do Švýcarska, kde se domníval býti tak silným, byla toliko dlouhou mystifikací; že hrál v trente et quarante pro zábavu svého zetě a snad i pod jeho očima; že po čtrnácte dní hledal zvěř velice vychytralou, která jej očekávala ve svém pelechu; že peníze jeho zamítnuty jen proto, aby získána byla jeho dcera a dcera jeho odmítnuta jen proto, aby byl přinucen nabídnout ji; že souboj, kdež se domníval hráti úlohu hrdiny, nebyl mu nikterak ke cti; že pan Narni, jeho svědkové a snad i Roblot a Boucart bavili se na jeho vrub v le-

síku Vincenneském; že den sňatku dovršil jeho hanbu a že byl zajisté v tu chvíli vydán v šanc posměchu celého pluku 104. od plukovníka až k bubeníkům. Tyto úvahy prolétly jeho mozkem rychlostí blesku a byl tím, abych tak řekl, omráčen. Povstal zcela zpříma jako vykřičník a zvolal stísněným hlasem:

„Ale pak je celý svět . . .“

Zajisté chtěl říci, že jeho zeť, jeho dcera, jeho služka, důstojníci a sami jeho svědkové měli jej za blázna. Avšak on nedokončil tuto větu, neboť byl raněn mrtvicí a zemřel, aniž mohl vyjádřit svoji myšlenku. Snad by se toto neštěstí nebylo přihodilo, kdyby byl poslechl rady lékařovy, jenž mu radil, aby si dal pustit žilou. Tak aspoň soudil hodný doktor. Když přišel ke svému nemocnému, či spíše ku svému nebožtíku, nemohl se ubránit, aby si neulevil radostným výkřikem: „Dobrá!“ pravil. „Je to velká rána pro rodinu; ale já měl pravdu!“

Emma a Meo jsou v hlubokém smutku a pláčí od rána do večera. Ta srdce andělská snad nikdy se nepotěší nad událostí, jež pojistila jejich štěstí.

